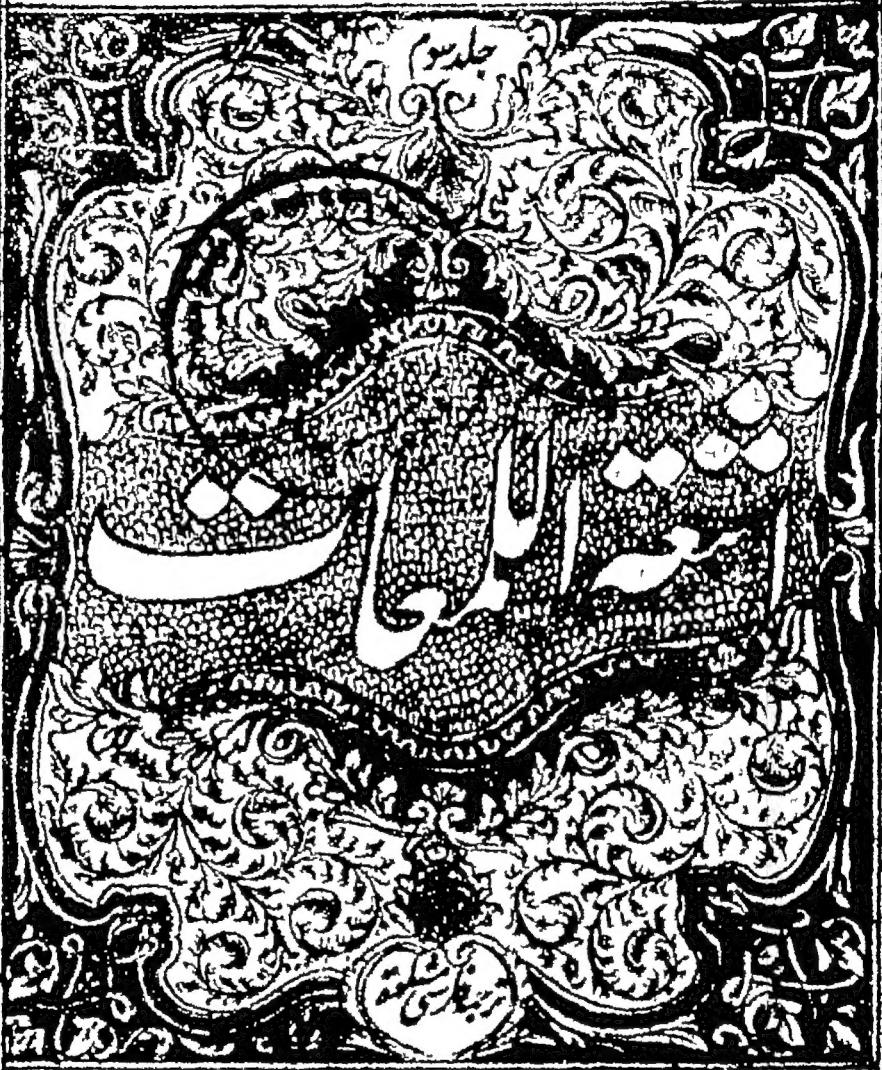

عن صناعه کمال و مکان فضیلت خلاصه و زین
بن شمع کمالین و کمالین و کمالین و کمالین

در طبع می مشتمل بر کتب طبع برین طبع
در طبع می مشتمل بر کتب طبع برین طبع

فہرست کتب - اس طبع میں ہر علم و فن کی کتب کا ذخیرہ مسلسل وار فروخت کے لیے موجود ہے اور فہرست اس کی ہر ایک کتاب کو جامع
اصلاح سے مل سکتی ہے جس کے ساتھ دلائل سے شائقان اصلی حالات کتب کے معلوم فرما سکتے ہیں قیمت بھی ارزان ہے اس کتاب کے طبع
کے تین صفحہ جو ملادہ ہیں ان میں بعض کتب دستیاب و دست کر کے ہیں تاکہ جس فن کی یہ کتاب ہر اس فن کی اور بھی کتب موجود
کارخانہ سے قدر و اتون کو ان کی کا ذکر حال ہو

آر وی ایس لفظ ورود کا مجموعہ۔

تقاریر - اہل سنت فارسی

تفسیر حسینی ملا حسین واعظ - مشارف ہند
پوری تفسیر خوشخط۔

تفسیر اسرار الفاتحہ - مصنف ملا حسین ہروی و مقصود

کتب - اردو

تفسیر قادری - ترجمہ اردو تفسیر حسینی مترجم مولوی

خواجہ الدین صاحب کامل دو جلد میں۔

تفسیر زاد الاخرت - نظم میں پوری تفسیر

کمال مدنی سے کامل چار جلد میں از مولوی عبدالسلام

تفسیر سورہ فاتحہ - مسی بہ تحفہ الاسلام از مولوی

اکرام الدین۔

تفسیر سورہ یوسف - مصنف از مولوی اشرف علی

ایضاً - چار مصرعہ از مولوی اشرف علی۔

تفاسیر قرنی

تفسیر جلالین مع - سنجشی جدید - طبع مولوی

تیان فی اعراب القرآن - مولفہ شیخ عبداللہ بن

حسین عسکری محدث تفسیر بخاری متوفی ۱۱۰۰ھ اس فن کی

کوئی کتاب ہند میں طبع نہ ہوئی غلط فہمی سے خلاصہ

تمام حدیث ہو گیا ہے ساتھ میں رسالہ فتح الخیر مولانا

دہلوی کا لگا ہوا ہے۔

کتب حدیث اردو

مطابرحق - ترجمہ مشکوٰۃ المصابیح شرحہ جناب مولانا

محمد قلب الدین دہلوی مرحوم و مخیر کامل چار جلد میں۔

سلفہ الاخیر - ترجمہ اردو مشارق الانوار ترجمہ مولوی

ترجمہ جامع ترمذی - حامل الدین جلد اول ترجمہ مولوی

مفضل امیر انصاری لاہوری - اور جلد دوم زیر طبع ہے۔

احادیث اہل سنت عربی

تیسرے الوصول الی احادیث جامع الاصول از

شیخ عبدالرحمن بن علی بنی معروف۔

جامع ترمذی - کامل صد و جلد کجائی - از امام ابو حنیفہ

صحیح سند میں سے معروف و رسالہ اصول حدیث جرجانی۔

مستطانی - شہاب الدین مستطانی کی شرح صحیح البخاری

سے بارشاد الساری معروف بہ مستطانی دس مجلدات

میں پوری شرح خط نسخ۔

سنن البوداؤد - ہر چار جلد کامل دو جلد میں - از

امام سلیمان بن اشعث داخل صحیح سند معروف۔

دلائل الخیرات - با ترجمہ فارسی و اسماء بترکہ

دخواس اسناد حسنہ معروف۔

زاد السبیل الی الجنۃ و السلسیل - ذخیرہ

احادیث مولانا غلام کبھی

مناہر الخیرات - با ترجمہ اردو از حکیم ناصر علی صاحب

فهرس اشعة اللمعات ترجمية مشكوة شريف جلد ثالث

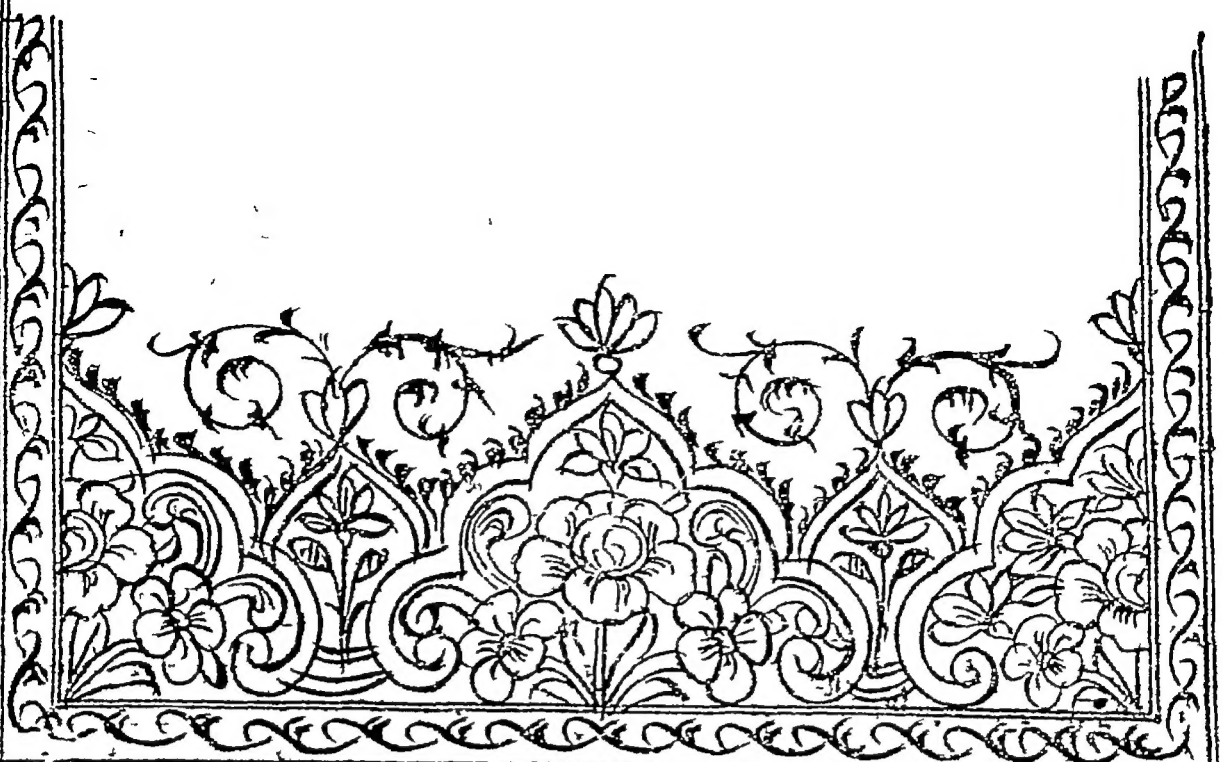
صفحة	مضمون	صفحة	مضمون
١١٣	باب الولي في النكاح واستئذان المرأة	٢	كتاب البيوع
١١٦	باب اعلان النكاح والخطبة والشرط	١١	باب المكسب وطلب الحلال
١٢٢	باب المحرمات	١٣	باب المساهلة في المعاملة
١٢٣	باب المباشرة	١٦	باب الخیار
١٣٣	باب درلواحق وثمرات ماسبق	١٨	باب الربوا
١٣٥	باب الصداق	٢٥	باب المتني عن ماسن البيوع
١٣٩	باب الوليثة	٣٤	باب وريان متهات ولواحق آن
١٣٣	باب القسم	٣١	باب السلم والربن
١٣٤	باب عشرة النساء والكلم واحدة من الحقوق	٣٣	باب الاشكار
١٦٠	باب الخلع والطلاق	٣٣	باب الافلاس والافطار
١٦٦	باب المطلقة ثلثا	٥٣	باب الشركة والوكالة
١٦٩	باب وبعض احكام متعلق باسبق	٥٥	باب الغصب والعارية
١٧١	باب اللعان	٦٢	باب الشفعة
١٨١	باب العدة	٦٣	باب المساقات والمزارعة
١٨٨	باب الاستبراء	٦٤	باب الاجارة
١٩٠	باب النفقات وحق المملوك	٤١	باب احياء الموات والشرب
١٩٩	باب بلوغ الصغير وحضانة في الصغير	٤٨	باب العطايا
٢٠٢	كتاب العتق	٨٠	باب وريثات ولواحق ماسبق
٢٠٥	باب عتاق العبد المشتري وشري القريب العتق في الرض	٨٥	باب اللقطة
٢١٢	باب الايمان والنبذور	٨٩	باب الفرائض
٢١٨	باب في النذور	٩٤	باب الوصايا
٢٢٥	كتاب القصاص	١٠١	كتاب النكاح
٢٣٠	باب الديات	١٠٦	باب النظر الى المخطوبة وبيان العورات

صفحہ	مضمون	صفحہ	مضمون
۲۳۳	باب قسمۃ الغنائم والغلول فیہا . . .	۲۳۹	باب بالایض من الجنایات . . .
۲۵۵	باب الجزیۃ . . .	۲۵۶	باب القسۃ . . .
۲۵۹	باب الصلح . . .	۲۵۸	باب قتل اہل الروۃ واسعاۃ بالفساد
۲۶۹	باب اختلاج الیہود من جزیرۃ العرب . . .	۲۶۷	کتاب الحدود
۲۷۷	باب الفی . . .	۲۸۲	باب قطع السرقة . . .
۲۸۲	کتاب الصيد والذباح	۲۸۸	باب الشفاعۃ فی الحدود
۲۹۳	باب ذکر الکلب . . .	۲۹۱	باب حد الخمر . . .
۲۹۵	باب ما یحل الکلمہ وما ینہی . . .	۲۹۵	باب بالایدعی علی الحدود . . .
۵۱۰	باب العقیقۃ . . .	۲۹۷	باب التعزیر . . .
۵۱۵	کتاب الاطعمۃ	۲۹۹	باب بیان الخمر وعید شاربہا . . .
۵۲۵	باب الشیافۃ . . .	۳۰۹	کتاب الامارۃ والقضایا
۵۵۶	باب الاشربۃ . . .	۳۲۹	باب علی الولایۃ من الیسیر . . .
۵۶۳	باب النقیع والانیذۃ . . .	۳۳۲	باب العزل فی القضاء والنحوک منہ . . .
۵۶۷	باب تغلیطۃ الادوانی وغیرہا . . .	۳۳۶	باب رزق الولایۃ وهدایا ہم . . .
۵۷۱	کتاب اللباس	۳۳۷	باب الاقضیۃ والشہادات
۲۹۸	باب الخاتم . . .	۳۵۰	کتاب الجہاد
۶۰۶	باب النعال . . .	۳۷۸	باب اعداؤ آلہ الجہاد . . .
۶۰۸	باب التبرجل . . .	۳۸۹	باب آداب السفر . . .
۶۳۱	باب التصاویر . . .	۳۸۹	باب الکتاب اسلۃ الکفار ودعائهم
۶۳۹	کتاب الطب والرقتی	۴۹۹	الی الاسلام . . .
۶۷۱	باب القال والظیرۃ . . .	۴۷۷	باب القتال فی الجہاد . . .
۶۷۷	باب الکفمانۃ . . .	۴۱۳	باب حکم الاسراء . . .
	کتاب الرؤیا	۴۳۰	باب الامان . . .

بسم الله الرحمن الرحيم
بسم الله الرحمن الرحيم

در مطبعه فقهیه کتب مطبوعه
در مطبعه فقهیه کتب مطبوعه

بسم الله الرحمن الرحيم

کتاب الیسوع

بیع گاهی بمعنی عقد آید که اثر آن بر آمدن مال است از ملک یکی و در آمدن در ملک دیگری که مبادله مال بجا عبارت از آنست و بشیر اطلاق بیع بر جزو اول اوست که بر آمدن مال است از ملک که آنرا فروختن گویند و بر جزو ثانی نیز آمده که خریدن است و شرا بر عکس آنست بشیر اطلاق او بر خریدن آید و بمعنی فروختن نیز آید و اشتقاق بیع از بلع است بمعنی ریش و است که هر یک از بلع و شتری دست بگرفتن مال قرار میکنند و عادت مولف آن بود که بعد از هر کتاب بابی می آید و بر فضل مضاف الیه آن چون در فضل بیع و شرا احادیث دارد و بنویسد مگر باعتبار سببیت او کسب طلب حلال را پس بابی برای آن عقد کرده و گفت

باب الکسب و طلب الحلال

کسب بمعنی حستن رزق و دیدن در طلب آن فی التصراح کسب و رزیدن و گزیدن آوردن و در اصل بمعنی جمع است
الفصل الاول **بمعنی المقدم بن محمد** یکرب بلبس اصحابی است نزول کرد و حصص را و وفات یافت ایشام سنه سیع و ثمانین و عمر وی نو و یک سال بود - قال قال رسول الله علیه و سلم ما کُل احد طعنا ما قضا غیره من ان یاکل من کل یدیه فرمود آنحضرت بخورد هیچ یکی طعامی را بهتر از آن که بخورد و از کار هر دو دست خود یعنی از کسب و شقت - و ان بنی السد و ان علیه السلام کان یاکل من کل یدیه - و بدینست که پیغمبر خدا که داو دست بود که میخورد و از کسب دست خود یعنی کسب

چهارده ماه از هجرت و وی اول مولودی است که زائیده شد در انصار بعد از هجرت چنانکه عبد اللہ بن الزبیر در ہاجرین
 و در وقت رحلت آنحضرت ہشت سالہ و ہفت ماہ بودہ است اہل مدینہ بر اندک وی از آنحضرت سماع نہادند و
 اہل عراق تصحیح می کنند سماع اورا ساکن شد کوفہ را و والی بود بران در زمان معاویہ بن ابی سفیان و مقرر گردانیدند اورا
 میرید بن معاویہ بعد از وی و چون امام حسین مسلم بن عقیل را یکوفہ فرستاد و عثمان بن بشیر حاکم بود بران از جانب یزید
 پس ترضی نکرد و مسلم را تساہل نمود و در کار وی و چون این خبر بہ یزید رسید عزل کرد اورا و عبد اللہ بن زیاد را بجای
 وی فرستاد پس واقع شد انچه واقع شد و چون سر مبارک امام شہید را بشام فرستادند خدمت کرد عثمان بن بشیر اہل
 بیت طاہرات را خدمات جمیلہ و جزیلہ رضی اللہ عنہ قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم الحلال بینہ و الحرام بین
 انجب الحلال ست پیدا و ہوید است و انچه حرام ست نیز پیدا و ہویدار و بینہا مشتبہات - و میان حلال و حرام
 چیز ہا ست کہ مانند اند بیکدیگر و اشتباہ می شود کہ حرام اند یا حلال از جهت تقارض دلائل و اختلاف اقوال و
 و مانند آن - لا یعلمن کثیر من الناس - نمی شناسند آن چیز ہا را بسیاری از مردم بجهت عدم علم و تمیز فیمن القی الشبہات
 استبر اولدینہ و عرفنہ - پس کسی کہ بہ ہر کد شبہات را نہ بیند در محل اشتباہ ہ طلب براءت کرد و احتیاط نمود
 مردین خود را از ذم شرعی و نگاه داشت آبروے خود را از طعنہ کنندگان و عیب گیرندگان براءت بہزار شدن
 از عیب و عرق کبیر عین حسب مردم - و من وقع فی الشبہات وقع فی الحرام - و کسی کہ ببقیہ در شبہات می افتد یا نزدیک
 ست کہ ببقیہ در حرام - کالاعی یروی حول الحمی - مانند چراندہ کہ می چراند گردخمی - یوشک ان یرتلح قبیہ - نزدیک
 ست کہ بچر دور خمی الرعی لفتح چریدن و چراندین و خمی بکسر حاد فتح میم مقصورہ چراگاہ کہ نگاه مے دارد آنرا
 امام و منع می کند مردم را از ان ارتوخ چریدن و چراندین تشبیہ کرد محارم را خمی کہ منع کردہ شدہ است از افتادن
 دران و واجب ست احتیاب از ان و تشبیہ کرد افتادن را در شبہات بچراندین گردخمی یعنی چراندہ را باید کہ از خمی
 دور و ز بچراندہ مادہ نمیفتد و اگر گردوی آید و نزدیک بومی چراندہ احتمال دارد کہ در خمی ببقیہ آمیختن مرد باید کہ از
 شبہات دور باشد تا در محرمات نیفتد بعد از ان از برای بیان تشبیہ مذکور می فرماید لا ان لکل ملک خمی - آگاہ باشید
 کہ ہر بادشاہ راجی ست - الا وان خمی اللہ محارمہ - آگاہ باشید کہ حماسی خدا محارم اوست تبیینہ بذاشمیخ امام اجل اکرم
 اوریع از برای بیان مراتب اعمال جدولی نمادہ اند باین ترتیب

ضروری	مباح	مکروہ	حرام	کفر
-------	------	-------	------	-----

 بیان کردہ کہ چون
 گفتا بقدر ضرورت کند کہ بدان بقای او شود و سلامت ماند و چون از ضرورت گذشت و در مباح افتاد و ران تو سہ کرد کردہ
 افتاد و انکہ وہات در ارتکاب محرمات افتاد و از محرمات بکفر لغو ذبا اللہ من ذلک این در باب منزل ست و این ضعیف در باب
 ترقی جدولی نمادہ بدین ترتیب

فرض	واجب	سنت	مستحب	آداب
-----	------	-----	-------	------

 کہ چون فرائض را کرد و با وجود آن ادای واجب نمود
 بعد از واجبات احراز سنن و حسن مستحبات و بعد از ان آداب بمرتبہ کمال رسید و از خواص بکثر خاص و بدست رزق اللہ و ان فی

مضنه آگاه باشید بدانید که در تن آدمی گوشت پاره ایست - اذا اهلکت - وقتی که نیک شود از میل به اوصاف شهوات و دفع
در شهوات پاک گردد و سلامت ماند - صلح الجسد کایه - نیک شود همه تن و روشن گردد و لطافت و عبادت و صلاح کار - و انوار
فقد الجسد کله - چون تباه شود آن مضنه بمیل کردن به اوصاف شهوات تباه شود تن همه - الا وهی الکلبه
و نا و آگاه باشید که آن مضنه عبارت از دل است یعنی منظر و متعلق اوست و حقیقت دل لطیفه نورانیه است که مدک است
چنانکه صورت چشم نسبت بقوت باصره - نظم دل اگر این صوره آب و گل است - خرم از اقبال تو صاحب دل است
به که فی مغرور با این دل شوی - کش میرود که به چون غافل شوی - متفق علیه - و غن رافع بن خنیج - بفتح خای معجزه و کسه
دال و سکون تخمینه در آخر نیم صبحانی انصاری است حاضر نشد بدر از حجت صغری - و حاضر شد احد و خندق را و دیگر
همه مشاهد را و رسید او را تیری روز احد پس گفت آنحضرت صلی الله علیه و سلم من گواهی می دهم ترا روز قیامت شکست
جراحت او در زبان عبدالملک پس مردن سه ثلث او اربع و سبعین بمینه و وی هشتاد و شش ساله بود - قال قال رسول الله
صلی الله علیه و سلم من الکاب خبیث - بهای سگ پلید است - و عمر البقی خبیث - و مرزن زنا کار پلید است مرا و بهر
انجا جرت زنا می اوست و بقی لفتح با و کسر غین و تشدید یا زانیه از بقی بکسر یا بمعنی زنا - و کسب نجام خبیث - و کسب
خون کشنده یعنی اجرت او که بکسب حجامت حاصل کند پلید است بر این هر سه چیز حکم کرد که خبیث است و خبیث خبیث
ست و طیب را گاهی اطلاق می کنند بطلاق حلال پس خبیث بمعنی حرام باشد و گاهی اطلاق میکنند بر اخس از حلال که پاک بقی
و بی کراهت بود پس خبیث آنکه در مرتبه ادنی از حلال باشد و شامل مکروه نیز باشد اگر چه کراهت تنزیهی بود پس در مر
بقی مراد اول باشد از جهت بودن وی حرام قطعی و در اجرت حجام معنی ثمانی از جهت بودن آن حلال در مرتبه ادنی از جهت
دنار تی خستی که در کسب اوست و ثمن کلب مختلف فیه است پس امام ابو حنیفه رحم و امام محمد و بعضی ائمه دیگر تجویز کرده بی کلبه
و بیع قید و سائر درندگان که در وی منفعت است معلوم باشد یا غیر معلوم و نزد امام ابو یوسف و بعضی ائمه جایز نیست
بیع کلب عقور پس کسیکه حرام دارد حمل بر مثنی اول میکند کسی که تجویز میکند حمل میکند بر ثانی از جهت وجود و امارت و در آن قند بر
رواه مسلم - و عن ابی مسعود و الانصاری - صحابی مشهور است حاضر شده غلبه ثمانیه را و بود خردترین کسی که حاضر شد آنرا داد
برزی نیز میگویند جمهور بر آن اند که نسبت او به بد و خبیث سکونت اوست به بد و نه بخت حضرة و در غرضه وی بعضی گفته اند
که حاضر شده است آنرا و حاضر شده احد را و مشاهدی را که بعد از دست و ساکن شد کوفه را در حلافت غل
بن ابی طالب رضی الله عنه - ان رسول الله صلی الله علیه و سلم نهی عن ثمن الکلب و عمر البقی - روایت میکند که آنحضرت
نهی کرد از بهای سگ و مهر زانیه - و حلوان الکاهن - و از اجرت کاهن یعنی زری که بکاهن دهند بر کاهنت او حلوان بقسم کاه
مهر و سکون لام مشتق از حلاوت بمعنی شیرینی و بر اجرت کاهن و مهر مرأه و زری و زریه نیز اطلاق می یابد بجهت شیرینی
و حصول آن بی بی بی و مشتق و در مراح گفته خل و حلوان بقسم غیر سر و چیزه و دادن مهر و زریه را بخوبی کار و سکه

و کاین کسی که خبر دهن از آنچه باید در مستقبل و دعوی می کند معرفت اسرار و غرائب و نعم در حکم اوست و نزد ایشان آمدن
 و غیر رسیدن و تصدیق کردن حرام است با جماع مسلمین و تحقیق و تفصیل این باید در باب ^{قال} السحر و الکفایه انشاء الله تعالی
 متفق علیه - و عن ابی حنیفه - بضم جیم فتح حاسی مملو و بقا از صفای صحابه است در وقت رحلت آنحضرت بعد بلوغ نرسیده
 بود و لیکن از آنحضرت سماع دارد و روایت کرده نزول کرد و کوفه را و بنا کرد و روی داری و گردانید و اعلی بن ابی طالب
 بر بیت المال بگذرد و حاضر شد با وی مشاهد را در وفات یافت سنه اربع و سبعین - ان البی - روایت می کند که پیغمبر صلی الله
 علیه و سلم بنی عن ثمن الدم - بنی کرد از نهایی خون یعنی از فروختن خون زیرا که دی نجس است فروختن و سه درست
 نیست و بعضی این را حمل بر اجرت حجام کرده اند و حکم آن معلوم شد - و ثمن الکلب - و نهی کرد از بهای سگ حکم
 آن نیز معلوم شد - و کسب البی - بمعنی مهر البی - و ثمن اکل اللبوا - و لغت کرد آنحضرت خوردند و بلوارا که بالغ است
 در بلوارا می ستاند و موکله - بضم میم و سکون و او کسر کاف و لغت کرد و خوراندند او را که شستری باشد در بامی دهد و باعث
 بر مصیبت میشود و شتر یک است در فعل و آخر و هر دو عاصی اند غایت آنکه یکی می خورد و دیگری می خوراند و عاصی سختی
 محنت و بعد از مقام قرب و رضا است و الواشتمه - و لغت کرد آنحضرت داشته را - و المستوشمته - و لغت کرد مستوشمه را
 و شتم خلافت سوزن در پوست و پر کردن آن به نیل یا بصره و نقش کردن چنانکه بعضی زمان می سازند پس داشته
 آنکه این فعل را بدیگری میکند و مستوشمه آنکه این فعل را بخود می کند این چنین مفهوم می گردد از کلام ایشان و ظاهر مفهوم
 داشته آنست که این فعل میکند بخود یا بدیگری و مستوشمه آنکه طلب میکند این را از دیگری که بوسی بکند و چنین گفته است
 در محل - و المصور - و لغت کرده است آنحضرت صورتگر را که صورتهای جانداران می سازد و کلام دین در باب التقادیر
 می آید و او التجاری - و عن جابر انه سمع رسول الله صلی الله علیه و سلم یقول عام الفتح و هو بکته - روایت است از
 جابر رضی الله عنه که شنید آنحضرت صلی الله علیه و سلم را که می گفت سال فتح و حال آنکه آنحضرت در مکه بود و در بعضی
 نسخ یوم الفتح ویرین تقدیر قول دی و هو بکته تاکید است ذکر کرده برای تحقیق سماع - ان الله ورسوله مع الخمر و المیتة و الخنزیر
 و الاضمام - می گفت آنحضرت که خدا و رسول خدا حرام گردانیده است بیع خمر را و مروار و خوک و بتان را و گفته اند که در
 حکم آنست آلاته ملای و معازن و ضمار نیست با تلات آن - فقیل - پس گفته شد و پرسیدند از آنحضرت - یا رسول الله
 روایت شوم المیتة - خبرده از پیله های مردار که مردم آنرا استعمال میکنند فاما تطلق به السفن - پس بدستی که مالیده میشود
 بان کشیتها - ویدین بها الجلود و سور و غن زده می شود و چرب کرده می شود بان پوستها - و سیفیه بها الناس و چراغ
 می افروزند بان مردم - فقال لا هو حرام - پس گفت آنحضرت نفروشید آن را که دی حرام است یا مرد آن است
 که آنرا منع نگیرید بدان بیع وجهه که آن حرام است و نزد مجبور شافیه جائز است استعفاء با دین نجسه از خارج و ابو حنیفه و اصحاب
 و می جائز می دانند بیع زیت نجس و حتی که بیان کند بالغ که نجس است که نقل الطیبی و افروختن حرام را به نیل

نفس مکروه داشته اند خصوصاً در مسجد ثم قال عند ذلک ایستگفت آنحضرت زود این کلام - قال اللہ البیود - یکبشید خدا استعاضه
و هلاک کند بیود را - ان اللہ لما حرم شوهماء پدرستی که خدا تعالی بهنگامی که حرام گردانید خوردن پیهمه های چهار پاییه ها را ایشان
به جهت تشدید و تفسیق را ایشان - اجملاوه - گد اخشد شرم را - ثم باعوه - بستر فروختند آنرا - فاكلوا الله - پس خوردند عباس
آنرا یعنی حیله کردند که نبی از خوردن شحم که ده اند و با آنرا خورده ایم بلکه شمن آنرا خورده ایم و گد اخشتن ان بقصد تفسیر و تبیل
است گویا حقیقتی دیگر شود و زین حدیث دلیل است بر بطلان هر حیله که رسیده شود بوسی بسوی حرام و بیرون شدن

شیء در حکم آن شیء متفق علیہ۔ وعن محمد بن فضال عن رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال قاتل اللہ الیہ وحرمت علیہم الشحوم فجلدوا بآباء عوبا۔ گفت امیر المؤمنین ع که گفت رسول خدا صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بکشتن پدر شما را یی و در احرام گردانیدنہ شحم بر ایشان شحوم پس گردانند آنرا پس فروختند آنرا یعنی خوردند ثمن آنرا جمل و اجمال و اجمال گداختن متفق علیہ۔ وعن جابر بن رضی اللہ عنہ ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نہی عن ثمن الکلب والسنور۔ آنحضرت نہی کرد

از بهای سنگ و گربه سنو کبیر شیرین و فتح نون مشدده و طیبی گفته است که ننی از بیج سنو ننی تشریعی است و بیج و بهج
و عارت وی جائز است نزد جمهور بخلاف آنچه روایت کرده شده از ابی هریره و از جماعه از تابعین و احتیاج کرده اند

بنا ہر این حدیث۔ رواہ مسلم۔ وعن النسائی رضی اللہ عنہ قال حکم ابو طیبۃ رسول اللہ ﷺ علیہ وسلم خون کشید ابو طیبہ
لیفغ طامی صمد و سکون تخانیۃ انحضرت را۔ قائل البصاع من تحریر لیس امر کروا انحضرت مراد را چادون بیاض از خرماء و امر اول
ان خفیفاً اعنه من تراجمہ + و امر کرو گسان ابو طیبہ را یعنی خواجہ ہای اور کہ وی مملوک ایشان بود کہ یک سگر دانند از وی

باز از خراج وی بروی یعنی از وظیفه وی که رسانده بود و در بروی هر روز چنانکه عادت عرب است که بر خلائان و واهان چیزی وظیفه می دهند که هر روز بایشان می رسانیده باشند و برای خود کاری و کسبی می کرده باشند و چون ابو طیفه حضرت آنحضرت کرد عذای آنجال وی برگاشت اجرت بم داد و پنجاه های وی فرمود که چیزی از وظیفه وی کم نکنند و درین حدیث دلیل است بر حلت کسب حجام و دادن اجرت بپادشاه محقق خلیه -

الفصل الثاني - عن عائشة رضي الله عنها قالت قال النبي صلى الله عليه وسلم ان الطيب ما اكلتم من كسبكم بدرت
 له خوشتر و حلال ترين چیزی که می خورد شما از کسب شما - و ان اولوکم من کسبکم - و بدرستی که اولاد شما از کسب شما اند پس
 آنچه اتفاق گفتند بر شما اولاد شما نیز حلال طیب است و در حکم اکل از کسب پست رواه الترمذی و النسائی و ابن ماجه و ابی یوسف
 ابی داود و الدارمی - و در روایت ابی داود و دارمی باین لفظ آمده است که - ان الطیب ما اکل الرجل من کسبه و ان له

من کسبه - معنی یکی است - و عثمان بن عفان رسول اللہ علیہ السلام قال لا یکسب عبد مال حرام فیصدق
لنہ فیقبل منه - گفت آنحضرت کسب نمکند هیچ بنده مال حرام را پس تصدق کند از آن پس قبول کرده شود آن تصدق
از آن بنده یعنی از مال حرام تصدق کردن چیزی نیست و ثوابی ندارد و لیکن گفته اند اگر مال شبهه نزد کسی بود تصدق کند و نیز

صرف نمکند و لا یفقی منه فیبارک له فیہ۔ و اتفاق نمکند از مال حرام یعنی بر نفس خود پس بکرت کرده شود و اوراد در مال یا در ان
 اتفاق۔ و لا یشیر که خلف ظمیر الاکان زاده الی النار۔ و نمکند از مال حرام را پس پشت خود نگذاشته باشد آن مال توشه و پس
 بسوی آتش دوزخ۔ ان الله لا یجو السعی بالسی۔ بدستی که خدای تعالی نمی ستود و در نمی کند بد را بیدر۔ و لکن بجو السعی بالحسن
 و لیکن بجو میکند بد را بیک پس بخو نمکند تصدق بمال حرام گناهی را که از کسب حرام حاصل شده۔ ان الجنت لا یجو الجنت۔
 بدستی که باید بخوئی کند خبیث را کفر و تا کید ما سبق است رواه احمد و کذا فی شرح السنه۔ و عن جابر رضی الله عنه قال
 قال رسول الله صلی الله علیه وسلم لا یحل الخبثه لحم نبت من السحت۔ در نمی آید بهشتی را گوشتی که روئیده است از طعام حرام
 سحت لغیم سین و سکون حامی مملیتین حرام و اصل سحت هلاک کردن و از پنج برگ کردن۔ و کل لحم نبت من المحرام قال النار و اوی
 و هر گوشتی که روئید از هر لم پس آتش سزاوارتر و نزدیک تر است بوی۔ رواه احمد و الدارمی و البیهقی و شعیب الامم
 و عن الحسن بن علی + رضی الله عنهما قال حفظت من رسول الله گفت امام حسن یا اگر فتم من از پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم
 دفع ابریک الی الایر یک یفج یا و ضم آن هر دو روایت ست رابه و ارا به بمعنی در شک انداخت و ارامی فرماید ترک یا چیزی را
 که در شک می اندازد ترا و میل کن و انتقال کن بسوی چیزی که در شک نمی ماند از تو را مقصود و اجتناب از وقوع در شبهات
 و اتفاقا از انست و بعضی گفته اند که معنی این کلام آنست که چون بیابی قلب خود را شک کننده و در چیزی بگذازان چیس زرا
 و انتقال کن بچیزی که شک نمی کنی در آن چه اریاب در چیزی علامت بطلان او ست و اطمینان علامت حقایق است
 آن است پس این ضابطه است برای معرفت حسن و قبح و حرمت شی ولیکن این متحقق نمی شود مگر در نفوس زکیه ظاهره
 به حقیقت تقوی و عدالت و بیان این در شرح حدیث آئینه بیاید۔ فان الصدق طمأنینه زیرا که صدق و یقین موجب طمأنینه
 آرام دل است و ان الکذب ریهة بحسره و سکون یا و بدستی که دروغ و باطل موجب شک تردید است بر و معنی که اگر کرده
 جمع میگردد و فافهم۔ رواه۔ روایت کرد تمام این حدیث را۔ احمد و الترمذی و النسائی و روی الدارمی الفصل الاول در روایت
 کرد در رمی فصل اول را یعنی قول او راع یا یریک الی الایر یک نه قول در ا فان الصدق الی آخره۔ و عن والیهة
 بحسره و فتح صاد ممله بن معبد یفج میم و سکون عین و کسر موحده ما و را همجت است در سال نهم از هجرت رسیده صالح بود و گریا
 رضی الله عنه۔ ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال روایت کرد که آنحضرت گفت۔ یا و البهة بنت قال عن البر والاکم
 گفت آنحضرت ای والیهة آید تو که برسی که نیکو کدام است که در وی ثواب است و بدی کدام که در وی بزه است گفت
 کرد آنحضرت از چیزی که در ضمیر و البهة بود۔ قال ثم۔ گفت و البهة آری آمده ام تا برسم از بروا ثم۔ قال جمع اصا بوضف بضم
 گفت و البهة پس جمع کرد آنحضرت انگشتان خود را پس نزد انگشتان سین و البهة را یا سین مبرک خود را و اشارت کرد بچپ
 دل۔ قال استغفرت لنفسک استغفرت قلبک طلب فتوی کن نفس خود را و طلب فتوی کن دل خود را مرا و نفس این ذات است
 اگر بر برای تاکید است قلنا۔ سه بار گفت این کلمه را بعد از آن بیان کردن نشان معرفت بر و اثم را و فرمود را بر الطمانت الیه نفس

شکی چیزی است که قرار گیرد و آرام یابد و مائل گردد بسوی دمی نفس - و اطمان الیه الطلب - و آرام گیر بسوی دمی لایع
ماحاک فی النفس - و بزه چیزی است که تاثیر کند و کارگزار افتد در دل حیاک کار کردن بخن در دل و شمشیر در تخم گاه تر و دمی لایع
و بگرد و آمد و رفت کند در سینه و در روایتی حاک بتشدید کات و ماحاک بتشدید نیز آمده است یعنی خلجان کند و بجا و دو بجا و با شد
دل را وسیله را - و ان افکاک الناس - و اگر چه فتوی دهند ترا مردم و مرا و آنست که اگر تاثیر کند در دل و قرار نگیرد و بیفتد در دل
که این گناه است و مکره داری که آگاه شوند مردم از آن چنانکه حدیث از الم ستمی فاصح داشت را بران حمل کرده اند این نشان آنست
که درین فعل بوی و ناخوشی هست اگر آرام گیرد در دل و قرار یابد و هیچ خدشه و خراش نکند آن نشان خوبی آن فعل و راستی او است
اما این مخصوص بنفوس زکیه و قلوب سلیمه صافیها از کد طبع و بهی و محلی بحقیقت تقوی و عدالت است چنانکه
معلوم شد زیرا که این نفوس و قلوب مائل و راغب اند بنجیر و نفور و معرض از شر چنانکه شی متجذب می باشد بنفس خود و متفرغند
استفت قلبیک که گفته اند درین طور قلب گفته اند و اولاد الهی که قرار یابد و طبیعت بسیار که از امر خیر متفرغ نمایند و شرم دارند و شرم
رغبت کنند و وقاحت و رزندگی باید دانست که استغنامی قلب در جایی است که دلیل شرعی نباشد پس چون متعارض شود
کتاب واجب است عدول به سنت و نز و تعارض سنن واجب گردد که عدول کرده شود با قوال علما و اگر قوال علما متعارض
گردد و رجوع افتد بقرری قلب و استغنامی آن اختیار کرده شود از اقوال ایشان چیزی که فتوی دهد بدان قلب صحیح سلیم آرام
گیرد و التشریع پذیرد تورها و احتیاطا و این چنین می باید نمیدان مقام را بالله التوفیق و منه الهدایة - رواه احمد و الدارمی
و عن یحیی بن السعدی عبطیه بن عروه سعدی لفتح سین و سکون عین صحابی است نزول کرده بشام - قال قال رسول الله
صلی الله علیه وسلم لا یسلع العبدان یكون من المتقین - نمی رسد بنده مریتیه را که باشد از متقیان حتی بیع مالا باس به حد الزمان به
باس تا آنکه بگذارد و ترک دهد چیزی را که نیست باک در وی از جهت ترصیب از چیزی که در وی باک است فی الصراح باس غلبه
سنتی دشمنان آن چنانکه ترک مردی زن سیری و طیب را از جهت ترس غلبه شتم و وقوع در حرام و این غایت تقوی است بجز از
اعتنا باز محرمات و مکروهات و شبهات و این نظر تحقیق و غل شبهات است تردی است از عمر بن الخطاب که گفت بودیم که ترک میکردیم
به حد از ده جمله فحال جهت ترس وقوع در حرام - و از ابی بکر صدیق منقول است که ترک میکردیم باهفت باب مباح را جهت ترس وقوع در حرام
رواه الترمذی ابن ماجه - و عن انس رضی الله عنه قال من رسول الله صلی الله علیه وسلم فی الخمر عشرة گفت انس لعنت کرده است
الخمر شتر درمی ده کس را عاصرا - فشرند آنگاه که نخست شیر انانگور بر آرد و این را گاهی برای خود میکنند و گاهی برای غیر و آنچه
خود میکنند او را عاصر میگویند و در اول قول وی - و عاصرا - او است - و شاربها - و لعنت کرده نوشته می را - و عاصرها - و لعنت کرده
به حد از ده که طرف او را برده شده است - و الخمر الیه - و شخصی را که بر داشته آورده شده است می بسوی وی - و ساقیا
و نوشاننده او را و با آنها فروخته او را - و اکل شمشا - و خوردن میهای او را و این عام تر است از بیع کشنده و دیگر بیع اگر
شمن آن را بخورد نیز ملعون است و بیع نیز تواند که وکیل شمن باشد بیع آن و آن شخص شمن آنرا بخورد و المشتري لها -

و گفت کرده است کسی را که فروخته است مرا آنرا اگر چه خود بخورد آنرا - و آنستری که تخفیفه را که خریده شده است برای وی اگر چه خود
 خورد - رواه الترمذی و ابن ماجه و ابن عمر رضی الله عنهما قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم من الدار الخمر لعنت کبره است
 خدای تعالی ذات خمر را - و سار بها - و نوشنده او را - و ساقیها - و نوشاننده او را - و بالها - و فروشنده او را - و میاها - و فروخته
 او را - و عاقرها - و مقصرها - و فشرنده او را برای خود و برای غیر خود - و عالمها و المومنة الیه رواه ابو داود و ابن ماجه و ابن عمر رضی الله
 عنهما و فتح حاد کسر تخانیة مشدوده و صادمه - بن مسعود الضاری است حاضر شد احد را و خرق و مشاهد دیگر را که بعد از آن است
 برادر او حوید بن مسعود است بفتح حادی و کسری می باشد و صادمه و غیر صحابی است و حوید بزرگ تراز حوید است و لیکن مسلمان
 بن از وی شد و سبیل اسلام آید آن بود که آن حضرت یک تنی با خود بود که هر یک از شمار وی از یهود را می یابید بکشید پس حوید رفت و مردی را
 از ایشان کشت پس حوید حوید گفت و ای بر تو مردی را کشتی که رنگش شکم تراز مال دست حوید گفت چه می گوئی من او را بکشم کسی
 گفته ام که اگر فرماید ترا بکش حوید گفت سبحان الله دینی که ترا این سرحد از محبت و اخلاص رسانیده است عجیب است پس
 حوید نیز مسلمان شد و آنست از آن رسول الله صلی الله علیه وسلم فی اجرة الحجام - روایت میکند که وی طلب دین کرد و از آن حضرت در جنگ
 که خور و آن جناب است و به ظاهر غلام و حجام بوده است که برای او از اجرت می داد و او خود حجامی میکرد و یا دیگر گوی ایتلای بان داشت
 خمرها پس بنی که آن حضرت او را منع کرد که خورد از آن فلم یزل یستأذنه پس همیشه طلب دین میکرد و حوید از آن حضرت درین باب حتی قال
 اعلقه ناصیته - تا آنکه رخصت داد و او زن کرد و آن حضرت این مقدار که گفت علف کن اجیرت حجام را اشترباش خود را و اطعمه رقیبک
 و بخور آنرا مملوک خود را و از این معلوم شد که بنی از آن تنزه می بود و الاموالی را نمی رسد که غلام را طعام حرام بخورد و تحقیق ثابت شد و آنست
 که آن حضرت به حجام اجرت داد و است چنانکه در باب الحجامه می آید و رواه مالک الترمذی و ابو داود و ابن ماجه و ابن ابی شریة رضی الله
 عنه قال بنی رسول الله صلی الله علیه وسلم عن النکاح کسب الزمارة - بنی که در آن حضرت از بهای سگ و از کسب زماره بفتح زای و تشبیه
 زن مغنیة و زمر یعنی غنا است و زماره را کسب غنا و بفتح گفته اند که مراد بزاره زن زاینه خوش شکل است و زمر غلام جمیل را میگویند و زمر
 یعنی حسن و جمیل آمده است یا زمار از آن جهت گفته اند که زانیات اکثر مغنیات می باشند و بعضی گفته اند لفظ حدیث زماره است
 بتقدیم را بر زامی از زمر یعنی اشارت به چشم و ابرو که زانیات مردان را بغیر و کثرت عیش و می دهند و از حجامی بر ندر - رواه فی شرح السنه
 و عن ابی امامة قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم لا ینبذ الا یقینات و لا تشتر و من ولا لک و من بدلق و شید و امان مغنیة را بخورد
 ایشان را و نیا خورد از این دامن را یعنی غنا یا خط و کتابت چنانکه بنی از تعلیم زبان خط و کتابت آمده است و قنیات جمع قنیة است بفتح
 قاف و سکون یا داه مغنیة و بمعنی مطلق و اه نیز آمده است از یقین یعنی ترخیص زیرا که دامن سبب ترخیص و اصلاح قاتل میشود و زمر
 این مغنیات است و بنی از بیع هر چه نیست در فساد آن چه تواند که از بیعت اعانت و توسل محرم باشد و مغنیات اکثر زانیات میباشند
 و در شیدن غنا از جاریه خود رخصتی هست - و ثمن حرام - و خوردن بای قنیات حرام است - و فی مثل هذا از دولت سود و مانند این
 فرو داده است کریمه - و من الناس من یشتري لواء حدیث - یعنی بعضی از مردم کسی است که می خورد و لواء حدیث را که غنا است

و شک نیست که مفهوم لهو الی بیعت عام تر است ولیکن نزول او در شرای منفیات است و بعضی گفته اند که نزول بی در شرای قصه
 عاجز است که آثار انشا نموده بازی گری و معرکه گری میگرداند و الله اعلم - رواه احمد و الترمذی و ابن ماجه و قال الترمذی هذا
 غریب و علی بن یزید الرازی تصحیف فی الحیثیه - و آنکه کبار از اهل حدیث مثل امام احمد و یحیی و ابو زرعه و نسائی و غیر ایشان
 طعن کرده تصحیف نموده اند پس معلوم شد که این حدیث که عمده است در معرفت نفی ضعیف است نزد محدثان خود محدثان میگویند که حدیث
 در حرمت غنا صحیح تشدید است و الله اعلم و در حدیث جابر و در حدیث جابر که نهی عن کل امر است - فی باب
 باطل الکله انشا الله تعالی

الفصل الثالث - عن عبد الله قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم طلب كسب الحلال فريضة بعد الفريضة گفت آنچه
 طلب کردن کسی را که بوی رزق حلال بهم رسد فرض است یعنی کسب رزق حلال فرض است و زیادت لفظ طلب تنبیه
 بر آنکه واجب است بر بنده که طلب کند و بدل مجبور کند و در آن تا دریا بدو رجه متقیان را یا مراد و کسب کسب است و مراد بقول و
 فريضة بعد الفريضة لا آله الا الله است یعنی طلب حلال فرض است بعد از ایمان و درین مبالغه است یا مراد هر فريضة است که
 معلوم است و درین یا مراد فريضة متعاقبه است فرض دائمی مستمر است عمر را رواه الترمذی فی شعب الایمان - و حسن بن عیسی
 انه سئل عن اجرة كتابه المصحف - روايت است از ابن عباس که وی پرسیده شد از مزد کتابت مصحف یعنی کسب که مصحف بنویسد
 و غیره چه حکم دارد - فقال لا باس - پس گفت ابن عباس باکی نیست - آنها هم مقصودون فريضة ایشان یعنی مصحف نویسان
 که صورت گری نقش میکنند صور الفاظ را گویا که سائل استعاذ کرد و اخذ اجرت را بگفت قرآن و حال آنکه امری است دینی
 لائق نیست اخذ اجرت بر آن پس جواب داد که ایشان نقش میکنند صور الفاظ را و عمل میکنند در آن عملی و میگردانند اجرت عمل خود
 قطع نظر از آنکه قرآن باشد یا غیر قرآن چنانکه فرموده - و انهم انما ياكلون من عمل ايديهم و پدرستی که ایشان نمی خوردند کار عمل است
 خود و در تعلیم قرآن با جرت اعتدال است و متاخران رخصت در آن کرده اند - رواه زرین - و عن ابي بن حنبل قال قيل
 گفت ابو رافع بن خدیج لفتح خای سحبه و کسر ال که صحابی مشهور است گفته شد پرسیده شد از آن حضرت که با رسول الهی اکسب
 الطیب کدام کسب خوشتر و پاکیزه تر است قال عمل الرجل بیده - فرمود کسب طیب عمل مرد است بدست خود یعنی عمل که نفس
 خود را بولد و عبد اگر چه آن هم کسب است چنانکه گذشت و کل بیج مبرور - و هر خود بد و فروخته صحیح و مقبول است در شرع یعنی اگر چه
 خود کسی و کار نمی کند و تجارتی کند که در آن دیانت و امانت و زود این نیز کسب طیب است و حاصل بدان رزق حلال طیب
 رواه احمد - و عن ابی بکر بن ابی مریم - از ابی بن مریم است قال کان لقدام بن معديكرب - گفت بود و مر قدام بن معديكرب را که از
 صحابه است - جاریه بیع اللبن - دایمی که می فروخت شیر را که حاصل میشد و خانه ایشان و فیض المقدام نموده - و می گرفتند
 مقدام ثمن آنرا فیصل که پس گفته شد مر قدام را - سحان اللبن بیع و فیض - ایامی فروشی و راضی میشود و تو فروخته
 شیر یا ایامی فروخته دایم تو شیر را می گیری تو ثمن آنرا و حال آنکه شیر برای تصدق و مواسات فقرا و برای صرف کردن بر اجتناب

والاصحاب والمتعلقان نست فروختن آن و راضی شدن بدان و اگر فتنه شمن آن مناسب بحال مثال تو نیست - فقال نعم پس گفت
مقدام آری می فروشم و میگیرم شمن آزاد مرا احتیاج است بدان - و یایس بزرگک - و نیست باکی بدان و اشمنی دران سمعت
رسول الله شنیدم بنمیز خدا را - صلی الله علیه وسلم یقول - می گفت - لیا تن علی الناس زمان لا یفیع فیہ الا الدینار والدینم
هر آنکه می آید بر مردم زمانی که سود نمیکند دران زمان مگردینار و دینم و نگاه می دارد ایشان را از قبیح در حرام و طمع در اموال مردم
- واه احمد و عن یاقح قال كنت اجهز الی الشام والی مھر - روایت است از نافع مولای ابن عمر گفت بودم من که تجمیز میکردم
بنی می فرستادم و کلهای خود را ببال و اسباب تجارت بسوی شام و مھر تجمیز ساختن اسباب عروس و مسافرو مرده - فجهزت الی الشام
پس تجمیز کردم بسوی عراق - فایت ام المؤمنین عایشة فقلت پس در آمدم نزد عایشة رضی الله عنہا پس گفتم یا ام المؤمنین
كنت اجهز الی الشام فجهزت الی العراق - ای مادر مسلمانان بودم من که تجمیز میکردم من هر بار بسوی شام
پس تجمیز کردم این بار بسوی عراق و ذکر نکردم مھر را کفایت شرف شام یا کثرت آن - فقلت لا یفعل - پس گفت عایشة
رضی الله عنہا تجمیز کن بسوی عراق و ترک مده عادت خود را - الکسب و التجرک یفنی میم و سکون تا مفع جمیم یعنی چه
می کنی تو یا تجارت خود که ترک می کنی آزاد حال آنکه بود در می برکت و سود - قال سمعت رسول الله پس بدستی که من
شنیدم ام بنمیز خدا را صلی الله علیه وسلم یقول - می گفت - اذا سبب الله لاجلکم رزقا من وجه - و فیکه سبب که دایند خدا را
یکی از شمار رزقی بوجی از وجوه - فلایدر عده پس باید که ترک ندهد از حق میغیر له او فیکر له ساد برای شک است و تواند که
تمنیل باشد و مرا و تجمیز هم بک باشد و به تنگ زبان در راس الهمال که انا قال الطیبی و ظاهر آنست که مراد عدم تسیر ادای حقوق و تسیر
باب توفیق باشد و این اشارت است بقاعده کلید در باب توکل و تفویض که مدار آن بر ترک تدبیر و اختیار نفس است و قیام
و تحمل اقامت حق که از واجبات سلوک طریقه معبودیت اوست و علامات اقامت حق بنده را در مقامی آنست که سیر گردد و ادای
حقوق و مفتوح باشد و باب توفیق خواه در تجمیز باشد یا در اسباب و تحقیق و تفصیل آن در کتاب التئور فی اسقاط التدبیر شیخ ابن عطاء الله
اسکندری است و بدین است مدار سلوک مشائخ شاذلیه قدس الله ارواحهم و تحقیق نقل کرده ایم ما در بعضی رسائل فارسیه چیزی که
وانح میگردید بدان مقصود و واه احمد و ابن ماجه - عن عایشة رضی الله عنہا قالت کان لابی بکر غلام یخرج له الخراج - گفت
عایشة بود مرا ابو بکر رضی الله عنہ را غلامی که سیر دل می آورد در برای وی خراج را و وظیفه که برگردن او نهاده بود و چنانکه عادت
عرب است - و کان ابو بکر یاکل من خراجہ - و ابو بکر که میخورد از خراج آن غلام - فجاو ابو بکر بنی - پس آورد آن غلام دوری
چیزی را از جنس طعام - فاکل منه ابو بکر پس خورد ابو بکر از آن چیز - فقال له الغلام - پس گفت مرا ابو بکر را غلام - تدبیری باز
در می یابی و میدانی که چیست این طعام که آورده ام من و از کجاست و بچه وجه حاصل کرده ام آنرا فقال ابو بکر پس گفت ابو بکر
دما هو - و چه چیز است آن و از کجا آورده - قال كنت کنت اللسان فی الحجاب لیتة - گفت غلام بودم من که کمانت کرده بودم در یک
آدمی را در جابلیت - و ما احسن الکلمات - و نیک منی دانستم من که کمانت را الا فی خد غتہ - لیکن من فریب داده بودم

اورا و معنی که است در فصل اول در حدیث ابو مسعود معلوم شد و تحقیق آن در بابش بیاید - فلیقنی - پس ملاقات کرد و مرا
آن مرد که که است کرده بودم و او را و فیرب داده بودم - فاعطانی یدک - پس واد مرا وی بسبب آن که است و در بدلی
نمذا الذی اکلته منه - پس این آن چیزی است که خوردی تو از آن - قالت - گفت عایشه - فادخل ابوبکر یدیه
و آورد ابوبکر دست خود را یعنی در حلق خود - فقاو کل شیء فی لپنه - پس تی کرد و بیرون انداخت هر چیزی که در شکم دی
از جهت بودن او حلو آن کاهن یا ضمیمه ضایع - رواه البخاری - و عن ابی بکر رضی اللہ عنہ ان رسول اللہ صلی اللہ
علیه وسلم قال لا یدخل الجنة جسد غزی یا لحرام - روایت است از ابی بکر صدیق رضی اللہ عنہ که آنحضرت فرمود و زنی آید به
تی که خورش داده شده و پرورش داده شده است بحرام - رواه البیہقی فی شعب الایمان - و عن زید بن اسلم انه قال
شرب عمر بن الخطاب لبنا فاعجبه - روایت است از زید بن اسلم که مولای عمر بن الخطاب و از آن کابر تابعین است و امام
زین العابدین نزد او می رفت و در مجلس اوحی نشست و حدیث از وی شنید که نوشید عمر رضی اللہ عنہ شیری را پس خوش شد و او را
آن شیر قال للذی سقاه من این لک هذا اللین گفت عمر مری را که نوشاند او را آن شیر از کجا حاصل شده است ترا این شیر
فاجره انه و رو علی مار قوسما پس خبر داد آن کس که وی آمد بر جوی که نام برد آنرا - فاذا نم من نعم الصدقة - پس ناگاه شتران از شتران
زکوة آنجا حاضر بودند و و شیده می شدند - و هم یبقون - و آن جامعه که آنجا بودند می نوشاندند شیر مردم را - فجلوا لی من البانها
پس ده شنیدند مردم برای من از شیرهای آن شتران - فجاته لی سقائی پس گردانیدم من آن شیر را در شک خود و نوشیدم
و آن این شیر است که خوردی تو - فادخل عمر ید فاستقار - پس در آورد عمر دست خود را یعنی در حلق خود و تی کرد - رواه البیہقی
فی شعب الایمان - روایت کرد این دو حدیث را بیهقی در شعب الایمان و در اکثر نسخ این حدیث عمر موجود نیست از کلام
طیبی این چنین معلوم میشود پس در آخر حدیث سابق - رواه البیہقی - و بر تقدیری که موجود است رواها البیہقی است و در آخر
هر دو - و عن ابن عمر ان شتری تو بالشره دراهم کسی که بخرد جامه را بدو درم - و فیه درهم حرام - و در آن شن که ده درم
یک درم حرام است - لم یقبل اللہ تعالی صلوة ما دام علیه قبول میکنند خدای تعالی مراد از هیچ نمازی تا آنکه باشند آن جامه بر بدن
او - ثم ادخل اصبیه بے اذینه - پسر در آورد این عمر دو انگشت خود را و هر دو گوش خود - وقال - و گفت همما ان لک لیس
صلی اللہ علیہ وسلم سمعته یقول - که با د این دو گوش من اگر نیست آنحضرت که شنیدم من او را که میگفت آن را و درین
ما یکدیگر تقریر است در جماع و سے این حدیث را از آن حضرت صلی اللہ علیہ وسلم و صتا یفصح صا و تشدید میم از هم بصیم از هم
یعنی گری و بصیم صا و نیز روایت است - رواه احمد و البیہقی فی شعب الایمان و قال اسناد هنیف - و گفت بیهقی
اسناد این حدیث ضعیف است -

باب المسایله فی المعاملة

سبیل در اصل نام زمین نرم است پس ازان اطلاق کرده شد بر هر چیزی مائل بنرمی و مراد آنجا مسامحت و نرمی

و آسانی کردن است در معاملات و معنائی که کردن و نتوان گفت کردن و نتوان

الفصل الاول - عن جابر قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم رحم الله رجلا سمحا لا يفتق سين و يكون سهم و حامى جمل
رحمت کند خدای تعالی مردی را که آسانی کند و سهل گیرنده و جوایز مردی نمایند است - اذا باع و اذا اشترى - و تیکه بزرگ
و تیکه بجزء - و اذا ائتمن - و دقتی که بگذارد و دام را و طلب کند قضا می حق را بچو دین و مانند آن - رواه البخاری - و عن
خزيفة قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم رجلان فین کان قبلكم - روایت است از خذیفه بن الیمان که از مشاهیر صحابه
و اجمالی ایشان است و او را صاحب سر رسول الله گویند گفت گفت آنحضرت که مردی بود در میان آن کسانی که بودند پیش از شما
یعنی در احوال سابقه - اماه الملك یقبض بر وجه - آمد او را فرشته هرگاه تا بگیرد و جان او را بقیل که بل غلت من خیر پس گفته شد مراد او
پرسیده شد از وی آیا کرده توبه عمل نیک کنی کند خلق و این گفتن را در سیدک یا در قبرست و قتی که شایع کردند در وی فرشته ای
رحمت و عذاب پیدا در قیامت است - قال ما علمتم - گفت آن مرد در جواب این سوال بنی و انتم و در کنی یا بم در خود که کار خیر کرده یا
قبل لم انظر گفته شد مر آن مرد را بهین و نیک نگاه کن و در خود خود که نیک کرده باشی - قال ما علمت غیر لی کنت ابلغ الناس الذی
گفته بنی و انتم و کنی یا بم چیزی را از نیک و در خود جز آنچه بودم من که قریه و فروخت می کردم مردم را و در دنیا و آخرت - و تقاضا می کردم
ایشان را یعنی طلب می کردم حتی که بر ایشان داشتم - قال انظر الوسر - پس مصلحت می دادم مر تو انگار را تا دقتی که گنجایش داد و خوا
بد - و تا جاذب از عن المسر و در میگرداندم از فقری که شتی بنی داشت و می بخشیدم او را انظر لقیم همز و سکون لون و کسر طاء از لفظ
بجز همزه تا فیر کردن و زمان دادن - فادخله الله الجنة پس در آورد آن مرد را خدای تعالی در بهشت و جز او داد و امانت که چون
وی ب مردم مسامحت می کرد و عفو می نمود وی تعالی نیز با وی مسامحت نمود و عفو کرد و اگر این معادله در قبرست مراد حکم و وعده است
بدرا آمدن بهشت و اگر در قیامت است محمول بر ظاهر است متفق علیه فی روایه المسلم نحوه - و در روایتی دیگر مسلم را مانند این آمده است
که معنی یکی است و در لفظ اختلافی دارد عن عقبه بن عامر و ابی مسعود الانصاری - ازین دو صحابی در حدیث متفق علیه از خذیفه است
و در آن روایت مسلم این چنین است - فقال الله انما الحق بذا المنک پس گفت خدا و خطاب باین مردنیکه کریم و غفورم مراد از آن
میشود تجا و از تو تجا و از حق عسدری یعنی گفت خدای تعالی بفرشتگان در گذرید از بنده من - و عن ابی قتاده صحابی مشهور
عقبه بدری اهدی است و حاضر شده تمامه مشاهیر اوقات ششم و در بدریاد و در دوست وی از زخمی که بوی رسیده پس آنحضرت
صلی الله علیه وسلم گرفت چشم او را و بامی و نشاند و بهترین چشمان او شد و وی برادر ابو سعید خدری است از یک در - قال قال رسول الله
صلی الله علیه وسلم یا کم و کثرة الخلف فی البیع - و در دارید خود را از بسیار سوگند خوردن و بیچ چنانکه عاوت اهل بازار است متفق تم تحقیق
زیر که سوگند خوردن رواج میداد در حال پسری که با نادر و باطل میگردد و نیکو است را یعنی اگر چه بالفعل بزرگ سوگند های و دروغ بازی می
و کار از پیش می بر و اما در مال بوجیب ذهاب خیر و نیکو میگردد و متفق لقیم یا و تشدید است و تحقیق لقیم یا و سکون هم و رفع حاست
رواه مسلم - و عن ابی هريرة رضى الله عنه قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول ان خلف من خلفه للسلسلة ممحقة للکبر

بسوگند جل رواج و فطنه اوست مکرالا را و جل و فطنه کا با نیدن و باطل گردانیدن است مریکت را منصفه لفتح میم و سکون نون فتح
فاوقات و سلمه بحسب سیر و سکون لام متلع محقه نیز بروزن منصفه متفق علیه و عن ابی ذر رضی الله عنه عن ابی بنی صلی الله
علیه وسلم قال ثلثه لا یکلمکم الله یوم القیامه گفت آنحضرت سه کس اند که کلام نمی کند ایشان را خدای تعالی روز قیامت بکنند
است از دور انداختن از مقام قرب عدم مبالغت با ایشان و لا یظیر الیمیم و نظر رحمت نمیکند و نمی نگردند چشم غایت بسوی ایشان
ولا یرکبهم و پاک نمیکردند از ذنوب و عیوب ایشان و لا یرحم عذاب الیمیم و در ایشان را عذاب دردناک یاد و دهنده است قال
البوزخانی و آخره قال گفت ابو ذر نوید شد من و زیان کار شدند ایشان من هم کیستند این سه کس یا رسول الله قال گفت
یکی از آنها را بکننده و دراز کننده از راست بطریق ناز و تکبر و حدان بیاورد کنایه لباس و اسباب مشهور و درازا راست بکن
حرمت و کراهت و تمامه شیاپی رود که موجب تکبر و اسراف است و الثانی - دوم شخصی است که منت می نهد بدار عطا
از من بمعنی نقص از حق و خیانت در آن چنانکه در قول دی تعالی ابر غیر ممنون نیز مراد داشته اند و السقی سلوة بالکاف الکاف
سوم شخصی که متفقی میکند و ترویج می دهد متاع خود را بسوگند دروغ - رواه مسلم

الفصل الثانی عن ابی سعید قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم ان ابر الصدوق الامین - باز رکان راست گو
امانند و اربع البیضین و الصدقین و الشهداء - مشهور میشود و رز قیامت با پیغمبران و صدیقان و شهدا و در بعضی نسخ و البیاض
هم است و صحیح و روایت عدم اوست و صدوق و امین صیغه مبالغه اند پس اشارت است بآن که باید درین صفت کمال
و مانع باشد تا این درجه رفیعه نیغه را در یابد - رواه الترمذی و الدارمی و الدارقطنی و رواه ابن ماجه عن ابن عمر قال الترمذی
بود حدیث غریب - و عن قیس لفتح قان و سکون تخمینه ابن ابی غریه نقیص مجله در او زای معقولات صحابی است مورد
در اهل کوفه او حدیث واحد است در حدیث که اقال ابن عبد البر قال کناسی فی عهد رسول الله صلی الله علیه وسلم السماء
گفت بودیم یابنی جماعت باز رکان که نامیده میشدیم در زمان آنحضرت سراسر لفتح سین مملو اولی و کسر ثانیه جمع سمسار بحسب
آنکه در میان باشند میان یابن و میان مشتری که آنرا مقوم و مقیم میگویند - فمر بار رسول الله پس گذشت با پیغمبر صلی الله علیه
وسلم فسمنا باسم هو احسن منه - پس نام گرفتیم ما را بنامی که آن نام بهتر است از اول و آن تجارت است و وجه احسنیت آنست
که حق تعالی ذکر نموده است تجارت را در قرآن مجید در مقام مع و نیز آنکه در میان یابن و مشتری یابن باشد مانع است ایشانرا
و گاهی مائل باشد بیک جانب پس و درمی افتد از دیانت و امانت - فقال پس گفت آنحضرت - یا موشر التجاران البیض کفره
و الخفاف ساری کرده باز رکان بدستی که مع و شر حاضر میشود آنرا بیعت گفتن و سوگند خوردن و نوعی نجش نیز آید فقولوه
یا صدقه - پس یا مریز یا در البعد یعنی تصدق کنید چیزی را تا کفارت گردد و مر آنرا زیر آن نو و حلف موجب سقط پروردگار
و صدقه فرو نشاند غضب رب را - رواه ابو داود و الترمذی و النسائی و ابن ماجه - و عن عبید بن جهم عن فتح بن رفاع
بحسب روافی است و بعضی گفته اند که مراد از صحبت است - عن ابی هریره روایت میکند از پدر خود که رفاع بن رافع صحابی

انصاری است - عن ابی سید روی روایت میکند از پیغمبر صلی الله علیه وسلم قال لتجار کثیرون یوم القیامة فجارا - گفت آنحضرت تجار حشر کرده میشوند روز قیامت فاجمع فاجر مجبور دروغ گفتن ولی فرمانی و تیاہی کردن لئلا من اتقی و برود صدق - مگر کسی که بر نیز کاری کند از دام و سوگند دروغ نخورد و راست گوید در قیمت کالا - رواه الترمذی و ابن ماجه و الدارمی و روی البیهقی و شعبان
عن البراء و قال الترمذی و احدیث حسن صحیح -

باب الخيار

هم است از اختیار یعنی برگزیدن و خيار در بیع اقسام است خيار شرط و خيار عیب و خيار روثیه و خيار تمین و تحقیق معلوم شده است در کتب فقه معانی مع احکام آنها و اختلافی که در آنهاست و اینجا قسمی دیگر است که از اختیار مجلس میگوید یعنی آنکه چون عقد تمام شود بوجود ایجاب و قبول هر کدام از باطل و مشتری را اختیار است تا آنکه نشسته اند در مجلس چون برخاستند اختیار بر طرف شد و در اختیار اختلاف است امام شافعی و بعضی آنکه قائل اند بدان و امام ابو حنیفه و بعضی دیگر قائل نیستند و میگویند که چون ایجاب و قبول تمام شد دیگر اختیار نماند مگر آنکه شرط کرده باشند فیما را که از اختیار شرط گویند و آن تا سه روز باشد و زیاده بر آن نه -
الفصل الاول - عن ابن عمر رضی الله عنهما قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم التبايعان کل واحد منهما بالخيار علی صاحبه بیع و شر اکندگان هر یکی از آن دو اختیار دارد بر صاحب خود که ثابت دارد و بیع رایا فسخ کند - مالم تفرقا - تا مادام که در مجلس اند و جدا نشده اند از یکدیگر و چون جدا شدند و برخاستند هر دو یکی اختیار بر طرف شد طاهر این حدیث مذهب اختیار مجلس است و لیکن آنکه قائل نیستند بخیار مجلس میگویند که مراد جدا شدن با قول است یعنی تا مجمع اند و قول ایجاب قبول تمام نشده است اختیار دارند و چون ایجاب قبول تمام شد فارغ شدند از عقد اختیار نماند چنانچه در قول خدای تعالی ان یفرقا ففسخ الله کلامن سکتیه مراد تفرق زن و مرد است بطلاق اگر چه بدون متفرق نیستند - الا بیع الخيار - مگر بیعی که شرط کرده شده است در وی اختیار که با وجود تفرق در وی اختیار باقی است پس این استثناء است از مفهوم مالم تفرقا و بعضی گفته اند که مراد بیع خیاری بیعی است که تخلف گرفته است که بیعی گفته اختیار کرد وی بیع را و دیگری گوید اختیار کردم و برین تقدیر استثناء است از اصل حکم یعنی قول و که متبايعان هر یکی بخیار است بر صاحب خود تا قسم - متفق علیه و فی روایه مسلم - و در روایتی مسلم از این چنین آمده است تا وقتان التبايعان کل واحد منهما بالخيار من بیه مالم تفرقا - وقتی که خرید و فروخت کردند خرید و فروخت کنندگان پس هر یکی از آن دو اختیار دارد از بیع خود و مادام که جدا نشده اند در مکان یا در قول - او یکون بهیما عن خیاریه یا باشد بیع الشان بشرط خیاری که با وجود تفرق اختیار باقی است - فاذا کان بهیما عن خیاریه فقد وجب - پس چون با شیع ایشان بشرط خیاری پس تحقیق واجب شد خیاری این قول بیان او یکون بهیما عن خیاریه است یا تحقیق واجب شد بیع زیرا که در شرط خیاری بیع لازم میگردد و بار از بیع بخیار است که در روایت اولی گفته شد - و فی روایه الترمذی البیعان یفجع بالتشدید یا یختارنه یا بخیار مالم تفرقا و بخیار - باطل و مشتری بخیار دارند مادام که متفرق نشوند یا مادام که اختیار میکنند چنانکه بیعی گوید اختیار کردی

دیگری گوید اختیار کردم - و فی المتفق علیه - و در روایت متفق علیه آمده است - او یقول احدیها صاحبہ اختر - یا بگوید یکی
از آن دو مرد صاحب خود را اختیار کن و صاحب او گوید اختیار کردم - بدل او بخیر این عبارت در بدل او اختیار واقع شده است -
و عن حکیم بن حزام - بحکم حای حمله و زامی برادر زاده ام المومنین خدیجه است تولد او در کعبه بود پیش از عام الفیل پس سه سال
و از اشرف قریش و پسران او بود در جاهلیت و اسلام و متاخر شد اسلام و تا عام الفتح اسلام آورد و پس بن عبد الله بن خالد و یکی در شام
و بیه از اصحاب اند و عمر حکیم صد و بیست سال بود و شصت و نه سالیت و شصت و نه سال و در اسلام که از قالو او قاتل و سرور و قاتل و قاتل بود
اگر چه در اول از موفقه القلوب بود لیکن بحسن اسلام منقعت شده و صاحب ثروت و غنا و مال و مثال بود در جاهلیت صدقه
از او کرده و بر دایمی دو صد و در اسلام بر صد شتر سواری کرد و حج کرد و با وی صد بینه بود که حل ساخته بود آنرا ناکیره که نوعی
از جامه نفیس است و وقف کرد و بمرثه صد و چند بینه که در گردن آنها اطواق نقره بود و نقش کرده بود و در آن این کلمه که عقدا لله
عن حکیم بن حزام و یکبار سرای را شصت هزار در سیم بست معادیه فروخت و بیه را در راه خدا تصدق کرد و در روز بدر
مشرکان بود و نجات یافت و اگر سوگندی خورد می گفت سوگند بخدا که نجات داد و حرار و زید را تا بالقیه سنه ثمانین و قبل
اربع و خمسين و قبل ثمان و خمسين روایت کرده اند از وی عروه بن الزبیر و سعید بن المسیب و ابن سیرین و فیضی الدین
و عن جمیع - قال - گفت حکیم بن حزام - قال رسول الله صلی الله علیه و سلم البیوان بالخیار بالم تمیرقا - بلع و مشتری بخیار
بلو ام که متفرق نشده اند - قال - صدق او و بیا بزرگ لسانی بیهما پس اگر راست گویند و بیان کنند عیب سلمه دشمن و مثال
آن را برکت کرده شود و بیع ایشان - و ان کما و کذا - و لک بوشند و دروغ گویند محقق بکجه بیهما - کا باینده شود و برده شود
برکت بیع ایشان متفق علیه - و عن ابن عمر رضی الله عنهما قال قال رجل للنبی صلی الله علیه و سلم انی اخیع فی البیوع
گفت مردی مرا آن حضرت را بدستی که من فریب داده می شوم در بیهما - فقال اذا بایعت فقل لا خلا بیه - پس
گفت آنحضرت و قتیکه بیع و شتر کنی تو پس بگو نیست خدع و فریب - فکان الرجل یقوله پس بود آن مرد که میگفت این سخن را
متفق علیه - براهی اختلاف کرده اند و مقصود از این قول بعضی گفته اند که آنحضرت صلی الله علیه و سلم امر کرد آن مرد را که بگوید
نزد بیع این سخن را تا بدانند و بیا گاه انداخته بش را که من از اهل بصیرت هستم و بیع باید که فریب ندی مرا و زیان زده بکنی مرا
و مردم در آن وقت اهل دیانت و نصیحت بوده اند دوست می داشتند و با در آن خود را آنچه دوست می داشتند بر نفس خود را حقیق
نزد و تبینه و تفویض و بعضی گفته اند که امر کرد آنحضرت صلی الله علیه و سلم او را بشرط خیار و تصدیق بیان
باعت بر اشتراط است و در روایتی آمده است که بگو فریب نیست و شرط میکنم خیار سه روز را و بعضی گفته اند که مقصود در روایت
نزد ظهور غبن و علما را اختلاف است در ردیف اگر چه بیع فاسد نمی گردد و اکثر علما برین اند و بعضی میگویند که اگر مشتری صاحب
بصیرت نباشد خیار دارد و بعضی گفته اند اگر این کلمه را گفته است ثابت میشود مرا و خیار و بعضی گفته اند که اگر غبن و اشتراط
که مانند آن واقع نمی شود فاسد میشود بیع و این اقوال مذکور است در کتب فقه و حق آنست که حدیث خالی است از دلالت

جابر آمد خنای پس بیعت اسلام کرد آنحضرت را بر قصد بجزای عهده که از دیار خود بر آمده ببلان دست شریف بیاید - و لم یسیر انه
عبد - و در یافت آنحضرت که او غلام کسی است - فجا سیده بریده - پس آنرا فحشاء و بی در حالی که می طلبید او را - فقال ابی
صلی الله علیه وسلم لعینه - بفروش بدست من او را - فاستتره بجوین اسودین - پس خرید آنحضرت او را به دو غلام سیاه -
و لم یبلغ احد الوه حتی یسأله العبد هو او حر - و بیعت نکرد آنحضرت پس از وی بیعتی را تا آنکه می پرسید او را که بنده است
و ی یا آزاد و ازین حدیث معلوم میشود که یک غلام را به دو غلام می توان خرید و ازینجا حکم کرده اند که یک حیوان را به دو
حیوان می توان خرید خواه از یک جنس باشند یا دو جنس و اما بنسبه منع کرده اند آن را جماعتی از صحابه رضی الله عنهم
و قول عطار بن ابی رباح و قول ابی حنیفه و صحابی وی همین است و روایت کرده شده است که آنحضرت نمی کرده اند
از بیع حیوان بحیوان بنسبه چنانکه بیاید - ا قال الطبری - رواه مسلم - و عنه قال بنی رسول الله صلی الله علیه وسلم عن بیع العبد
من التمر لایعلم کیلما - و هم از جابر است که بنی کرد آنحضرت از فروختن توده از خرما که دانسته نمیشود و پیوند نشده یعنی معلوم
که چه مقدار است و چند است - بالکیل المسمی من التمر - بکیل معین از خرما یعنی یک طرف توده از خرما باشد و طرف دیگر چند کیل
معین باشد و یا بست مثلاً زیرا که چون معلوم نیست که آن توده از خرما چند کیل است شاید که زیاده تر ازین کیلما باشد
یا کمتر از آن پس ربوا لازم آید - رواه مسلم - و عن فضالة یفیع فاوضا و مجیه - بن یطیید یفیع معین صحابی انصاری اول
مشاهد او احد است بعد از آن حاضر شد مشاهد دیگر را که بعد از دست و بیعت کرد تحت شجره و حاضر شد خیمه را بعد از آن انتقال کرد
بسوی شام و ساکن شد دمشق را دمشق و قنای دمشق شد از جانب محاذیه در زمان خروج وی یصفین وفات یافت به
دمشق سنه ثلث و خمیس - قال شریعت یوم خیر قلا و دانی غنم دیار - گفت فضاله خریدم من روز خیر قلا و دانی را یکسیر قات
گلو بنده به دوازده دینار و هب و خرز - در آن قلا و دانی بود و دهمه و خرز قنای مجری قنای را دینار ای مهره های طلا و هب
پس جدا جدا کردم آن قلا و دانی را از دهمه و جدا کردم فسلطه را بشدید صا و صحیح کرده اند - فوجدت فیها اکثر عن اشی غنم
دینار را پس یا فتم من در آن قلا و دانی را بیشتر از دوازده دینار - فذکرت ذلک لعن - پس ذکر کردم آن را برای پیغمبر صلی الله
علیه وسلم فقال لا تباع حتی تفصل - پس گفت آنحضرت صلی الله علیه وسلم فروخته نشود قلا و دانی تا جدا جدا کرده شود و در روایت
حتی تمیز یعنی تا جدا کرده شود طلا و دانی از مهره های او از جهت آنکه ربوا لازم نیاید - رواه مسلم -

الفصل الثانی عن بی هریة رضی الله عنهما عن رسول الله صلی الله علیه وسلم قال بیاتین علی الناس ان
آنحضرت هر آنکه می آید بر مردم زمانی که لایقی احد الاکل الربا - باقی نمی ماند بیعتی که خورد و نه بجا بجهت عدم احتیاط و شرط
و عقده بر وجه مشروط و خالص از ربوا گوید که در کلام مبانه است و لید از فرموده - فان لم یکنه اصحابه من بخاره پس اگر خورد
ربو را می رسد و از آنوقت آن و از آن چنانکه موکل آن یا شاهد و کاتب آن باشند یا ساعی در آن و در میان آن باشند یا جاهل کنند یا
ربو را بخوار و خلع شود ال دبال او - و روایت کرده میشود بجای من بخاره - یعنی می رسد او را از گردن او

والبوادود والنسائی وابن ماجه وعنه عن عباد بن الصامت ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال لا تبیعو الذهب بالذهب
 انفر وشیطان الطلاء - والورق بالورق - ونه نفقه رابه نفقه - ولا البر بالبر ولا الشعیر بالشعیر ولا التمر بالتمر ولا الملح بالملح لا یطبخ
 اگر برابر عینا بعین - حافرو نفقه سید ابید - دست بدست تاکید عینا بعین است - ولكن بوالذهب بالورق والورق
 بالذهب - لیکن بفر وشیر زر را نفقه و نفقه را بر زر - والبر بالشعیر والشعیر بالبر - وبفر وشید گندم را بجزو و جزو را بگندم - والتمر
 بالملح والملح بالتمر - وخرار را بکک و کک را بخرار یعنی جنس را بجنس جنس - یا بس - نفقه نسبه کیف ششم - هر چگونه که خواهد
 یعنی برابر در زیاده و کم - رواه الشافعی - وعنه سعد بن ابی وقاص قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم یسئل عن شری
 التمر بالربط - گفت شنیدم آنحضرت را در حال آنکه پرسیده شد از خریدن خرما می خشک بخرمای تر تر خرما می خشک را
 میگویند و ربط بضم را در فتح ظاهر می تر و ربط بفتح را در سکون ظاهر چه باشد میوه و جزدان - فقال ان یقصر الربط اذا بیس
 پس گفت آنحضرت آیا نقصان می پذیرد و کم میشود خرما می تر و فیکه خشک میگردد - فقال نعم - پس گفت سائل اگر می
 کم میشود - فنه عن ذلك - پس نمی کرد آنحضرت از خریدن تمر بربط از جهت لزوم بل و اکثر علما هم برین رفته اند و شافعی
 و ابو یوسف هم برین اند و اما امام ابو حنیفه جائز می دارد بیع ربط را به تمر برابر زیرا که رطوبت و پیوست بمنزله صفت جود
 و روایت است و ثابت شده است که حید و ردی بر این است و حدیث مذکور ضعیف است والله اعلم - رواه مالک الترمذی
 و ابو داود و النسائی وابن ماجه - وعنه سعید بن المسیب - روایت است از سعید بن المسیب که از کبار تابعین و قدما
 ایشان و از فقهای سنی مدینه است - رسلاً - بطریق ارسال - ان رسول الله صلى الله عليه وسلم نهی عن بیع اللحم بالبحیوان فیتق
 آنحضرت نهی کرده است از فروختن گوشت بحیوان امام شافعی بظاهر این حدیث رفته و گفته جایز نیست بیع لحم بحیوان خواه لحم
 از جنس آن حیوان باشد یا از غیر جنس و امام محمد گوید که اگر از جنس باشد جایز نیست مگر آنکه لحم جدا بشود از لحمی باشد که در حیوان
 است تا در مقابل اجزای دیگر باشد که در حیوان است و الا تحقیق میشود در لواحق آنکه روغن کچد بکچد و جائز نیست نزد ابی حنیفه
 و ابی یوسف و احمد در قول مختار و دلیل ایشان آن است که این بیع موزون است بغیر موزون و حیوان موزون نیست
 عاده و ممکن نیست معرفت او بوزن زیرا که گاهی خفیف میگردد و اندک نفس خود را و گاهی ثقیل می سازد - قال سعید گفت سعید
 بن المسیب - کان من مسیر الی الجاهلیه - بود و فروختن لحم حیوان بحیوان از قمار اهل جاهلیت و قمار را سیر گویند یا از سیر
 آسانی که مال بومی باسانی حاصل میشود یا از سیر یعنی غنی که قمار بسبب غناست - رواه فی شرح السنه - وعنه حمزه
 بن حذاف - همیابی مشهور است حافظ کثیر الحدیث - ان رسول الله صلى الله عليه وسلم نهی عن بیع الحيوان بالحيوان
 نسبه - روایت کرده است که آنحضرت نهی کرده است از بیع حیوان به حیوان بطریق نسبه سابقا معلوم شد که صحابه
 و تابعین را درین اختلاف است و نسبی بکسر نون و فتح آن با سکون سین و گاهی فتح داده می شود نون را و کسر داده
 میشود سین را و بعد از وی یا و بعد از یا همزه رواه الترمذی و النسائی و ابو داود و ابن ماجه و الدارمی

وعن عبد الله بن عمرو بن العاص ان النبي صلى الله عليه وسلم امره ان يجر حنظلًا - روايت است از عبد الله بن عمرو که آنحضرت امر کرد که ساختگی کند اسباب لشکری را به فخذت الابل - پس تمام شد بدشتان - فامرہ ان ياخذ علي قلائص الصدقة - پس امر کرد و آنحضرت او را که بکبر و شتران را و بخورد آنرا را بر شتر ماده ای زکوة قلاص ناته جوان قلاص قلص جمع و قلاص جمع الجمع یعنی چون شتران صدقه بیايد بدهند - فكان ياخذ البعير بالبعيرين پس ابو عبد الله بن عمرو با آنحضرت که میگرفت یک شتر را بدو شتر الى ابل الصدقة تا وقت آمدن شتران صدقه پس ازین حدیث معلوم میشود و جامع جوان یکوان نیست و اصحاب مانع کرده اند از جهت حدیث سابق و زنی و تورشتی گفته که حدیث عبد الله بن عمرو ضعیف است و حدیث سمرقون بن جبب اثبت و اقوی است یا این پیش از نبی از ربو ابو و انشی و الله اعلم و مشکل دیگر در حدیث آنست که وقت آمدن صدقات معلوم نبود و توقیت تعیین اجل شرط است مگر آنکه گویند که وقت آمدن آن اهل صدقه در آن وقت معلوم بود یا آن منسوخ است و الله اعلم رواه ابو داود -

الفصل الثالث عشر من اسامة بن زيد ان النبي صلى الله عليه وسلم قال الربو اني النسبة - اسامة بن زید که محبوب آنحضرت بود و مناقب او مشهور و معروف است و در آخر کتاب در باب مناقب اهل بیت بیايد روايت میکند که آنحضرت گفت ربو اور نسبه است یعنی ربو اتحقق میشود و روی اگر چه با احتمالان جنس باشد و اگر بمساوات باشد مثلاً فروختن گندم بخوبی یا دوتی درست است اگر درست بدست باشد اما اگر نسبه باشد درست نیست - و فی رواية قال - و در روايتی گفت لا ربو انما كان يدايد نسبت ربو اور چیزی که باشد درست بدست یا بالتادی در یک جنس و بالتفاضل نیز در خلاف جنس - متفق علیه - و عن عبد الله بن خطمة غسيل الملايكة - روايت است از عبد الله بن خطمة که او را غسل ملايكة می گویند و غسل ملايكة صفت فرطه است و قصه او مشهور است و در تفسیر مواضع ذکر کرده شده باشد و عبد الله بن خطمة را نیز صحابی است و تولد کرده شد در زمان حیات آنحضرت صلى الله عليه وسلم و در وقت رحلت آنحضرت هفت ساله بود و آنحضرت را دیده و از وی شنیده خبر فاضل مقدم در انصار بود و متابعت کردند مردم او را بر خلق بیعت یزید بن معاویه و کشته شد در روز حجة با پسرش رضی الله عنهم اجمعين - قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم درهم ربو اياك اكله الرجل بهو علم - گفت گفت آنحضرت یکدرم ربو که بخورد آنرا مرد و حال آنکه می دانند که این از ربو است - اشهد من ستمة و ثلثين زنية بخت ترست از من و ثلثين زنادين غایت تشدید و پنج بست بر اکل ربو او در توجیه این گفته شد که اکل ربو ای ریت میکند با خدا و رسول خدا چنانکه در اول قرآن عظیم است و محاربت با خدا سخت ترست از زمانا اسر در عدد مخصوص موقوف است لعلم شایع که جز وی کسی نداند چنانکه در امثال آن و زنیه یکسر زای و سکون نون و تخانیه زنا کردن - رواه احمد و الدارقطني و روى البيهقي في تعذيبه ان عن ابن عباس وزاده و زیاده کرده است بهیقي از ابن عباس بن عمارت را که قال - و گفت آنحضرت - من بعت لحم من البهيمة قالنا من اولی به کسی که بر دید گوشت وی از حرام پس آتش و زخ سزاوارتر و قریب ترست بوی بخت بعظم من سکون طای مملو حرام و اولی بهیقي

استیصال است یعنی از بیخ بکنند - و عن ابی هریره قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم الربوا سبعون جزءا
 الربوا خورون هفتاد وپاره است - البیوع بان سلع الرجل امره - آسان ترین هفتاد وپاره این است که دلی کند مرد و مادر خود را
 و این شد نشاید است درین باب چون مردم در آن زمان بنیایت بطلبیدند بر بوا و افتاده بودند در ورطه ابتلا و بود
 از باب دنیا و خست نفس سخت کردند و تشدید و تشدید در آن نوزید الله من ذلک - و عن ابی هریره رضی الله عنه قال قال
 رسول الله صلی الله علیه وسلم ان الربوا وان کثر - بدرستی که ربوا یعنی مالی که حاصل شد بر بوا اگر چه بسیار باشد - فان عاقبت
 التیسیر الی قل - پس بدرستی که پایان وی باز میگردد و بسوی کی قتل بضم قاف بمنی قلت بکسر قاف چنانکه ذل و ذلت
 بمنی خواری است - رواها - روایت کرده اند این دو حدیث را - ابن ماجه و البیهقی فی شعب الایمان و روی احمد الاثیر
 و روایت کرده است احمد حدیث اخیر را - و عن ابی هریره رضی الله عنه قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم آیت لیل
 اسری بی علی قوم - آیم یا آورده شد در شب مزاج برگردان که بطونم کالبیوت - شکم های ایشان مانند خانه است
 فیما فیات - در آن مار است - تری من خارج بطونم - دید می نمود آن مار از بیرون شکم های ایشان - فقلت من
 هو لار - پس گفتم من کیستند این گروه - قال جبرئیل هو لار اکلته الربوا - گفت جبرئیل اینها خوردند گان ربوا اکلته یعنی اکل
 اکل چنانکه طلب جمع طالب - رواه احمد و ابن ماجه - و عن علی رضی الله عنه انه سمع رسول الله علیه وسلم یقول اکل الربوا
 و موکله - روایت است از امیر المومنین علی که وی شنید آنحضرت را که گفت که خوردنده ربوا و خوراندند آن را و کاتبه - و لیس
 آنرا - و بالغ الصدقة - و نعت کرد منع کننده زکوٰۃ را و نه دهنده آن را - و کان منی علی النوح و بود آنحضرت که منی میکرد و از نوحه کن
 ظاهر اسلوب کلام آن بود که گوید و الناحه و نعت کرد و نا نوحه را و گفت اینچنین یا از جهت آنکه نوحه کردن در آن در مرتبه ربوا و نوحه
 نیست و نیست هر منی غنه که از کتاب او موجب لعن باشد شاید که منی برای تنزیه باشد و اگر برای تحریم نیز باشد حرامها هم در یک
 مرتبه نباشد یا این را اراده کردن آنحضرت مستمرد و اعم بود لعن از جهت وقوع آن در اوقات و بودن آن از اشنع خصال است
 پس لعن بر وی شد و اکثر باشد تا کید و مباله الله و الله اعلم - رواه النسائی - و عن عمر بن الخطاب رضی الله عنه ان آخر ما نزل
 آیه الربوا - روایت است از امیر المومنین عمر که آخر چیزی که فرود آمده آیت ربوا است - و ان رسول الله صلی الله علیه وسلم
 قبض و لم یفسر بالنار - و بدرستی که آنحضرت قبض کرده شده و تفسیر و بیان نکرد آیت ربوا را برای ما - فدعوا الربوا و الیرتبه - پس
 ترک کنید ربوا را و چیزی را که در وی شک شبهه آن باشد مقصود آنکه این آیت ثابت و محکم غیر منسوخ است و لیکن آنحضرت تفسیر نمود
 برای ما بطوری که محیط گردید و جمیع جزئیات و موافق آن بکمال بیان کرد در چند چیز و گذاشت ما و رای آن چیز را بر قیاس و اجتهاد
 پس باید که ترک کنید ربای صریح را و آنچه در وی شبهه است از جهت تورع و احتیاط نیست آنچه مفهومی میگردد و از ظاهر هر سوق
 عبارت فافهم و طیبی گفته که مقصود آن است که این آیت غیر منسوخ و غیر مشتبیه است ازین جهت تفسیر نکرد آنحضرت آن را پس اگر چه
 آنرا بر آنچه هست و شک و ریب نکنید در آن و ترک کنید جمیع را در عل ربوا و این است و اقول و فی دعوا الربوا و الیرتبه فافهم

رواه ابن ماجه والداري - وعن الشريفي رضي الله عنهما قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم اذا اقترض احدكم قرضا - چون بدهد که از شما دیگری را وام - فابدي اليه - پس بدهد به فرستادن دیگر که قرض گرفته است بسوی آن یکی که قرض داده است او حمله علی المراتبه سیار دارد یعنی سوار گرداند آن دیگر را بر مرکب - فلایکب پس باید که سوار نشود آن مرکوب را ولا یقبلها و باید که قبول نکند آن هدیه را تا بر او نشود زیرا که هر قرضی که بکشد سودی را پس آن را بواست - الا ان یکون جری مینه و مینه قبل و لکن بکسر آن گشته و عادت شده است اهدا و حمل میان این دو آن و پیش از آن قرض و اقراض بران باعث نیست رواه

ابن ماجه والبیهقی فی شعب الایمان - و عنه عن ابنی صلی الله علیه وسلم قال اذا اقترض الرجل الرجل فلا یأخذ هدیه - و تیکه دام و دهر و پس باید که نگیرد از کسی که او را وام داده است هدیه چنانکه در حدیث سابق گذشت - رواه البخاری فی تاریخه روایت کرده است این حدیث را بخاری در تاریخ خود - بکذا فی المتقی همچنین است در متقی بضم میم و سکون نون فتح ثمانه و ثمانه نام کتابی است که بعضی از اهل مذهب امام احمد تصنیف کرده اند در احادیث بر ترتیب عقد در وی گفته است که این حدیث روایت کرده است بخاری در تاریخش - و عن ابی بردة - لبهم با سکون را و دال مهمله - بن ابی موسی کوفی تابعی ثقه است و ثقی کوفه بود روایت دارد از پدر خود از علی و زبیر و از بنیادی علمای علمای بود - قال قدمت المدینه فلیقت عبد الله بن سلام - گفت ابو بردة فدوا آوردم مدینه را پس ملاقات کردم عبد الله بن سلام را که از کبار صحابه و احبار بود و بود - فقال انک بارض فیها الربوا فاش - پس گفت عبد الله بن سلام بدرستی که تو بزینی هستی که در وی ربوا آشکار است و نشود در اصل بمنی برگزیده شدن خبر فاذاکا لک علی رجل حق - پس چون باشد مترابر مردی حتی یعنی دایمی - فابدي الیک حل تین - پس بفرستد آن مرد بر تو شتواری که ای او حمل شعیب - یا شتواری که جوی بکسر خا بارشیت و سر او جل قت یا فرستد بار علی جل فتح حا و موحده بار برین بسته و در بعضی نسخ جل قت لبسکون نیم است وقت لفتح قات و لبقو قانیه مشدود نوعی از علف است که آنرا طبع گویند و در حواشی نوشته اند که بکاف آن را بر سوم میگویند و بعضی گفته اند که وی آب است که در قرآن در سوره عبس واقع شده است - فاما تازه پس گیر آنرا - فانه ربوا پس بدرستی که آن حکم ربوا دارد - رواه البخاری

باب المثنی عنهما من البیوع

باب بیان بیع های که بی کرده شده است از آن و در بعضی نسخ المثنی عنه بدانکه بی بیع گاهی برای صحت میباشد چنانکه فاسد نیز از بیع که بعضی ارکان وی مفقود شده و گاهی برای کراهت مثل بیع نزد اذان جمعه و مانند نمازی که در زمین مخصوب کرده شده بیع حرام نزد ابو حنیفه و در قسم است فاسد و باطل بیان این در کتب ففاست

الفصل الاول - عن ابن عمر رضي الله عنهما قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم عن المراتبه - بضم میم و بیای و فتح موحده و نون مشتق از وزن بمنی وقع - ان بیع ثمر حاله بیع مرابحه آن است که بفروشد میوه لبستان خود را - النخلان خلا بمرکیلا - باشد لبستان درختان خرما بفروشد میوه آنکه بر درختان است بخرمای خشک که در خانه است بطریق پیودن یعنی ده پیما را

که بر درخت اندازده کرده شده است بده پیما که درخت است بفروشد. و آنکان که را ان میبیه بخریب کید - و اگر باشد بستان
درختان رزق و بشود به انور خشک که در زمین است بطریق کیل حاصل آنکه بفروشد میوه ترا که بر درختان است بمیوه خشک
که در زمین است - اوکان - یا باشد حائط - و غنیمت مسلم آنکان زرع - و نزد مسلم آنکان بجای اوکان یعنی اگر باشد حائط
گشت و اطلاق حائط در زرع بجای و مشاکلت است - ان میبیه کیل طعام بفروشد به پیما که گندم یا جو و جره آن یعنی بفروشد
گندم یا جو را که در گشت است با پنجه درخت است - نهی سخن زک کله - نهی کرد آنحضرت از آن همه که مذکور شد چه خرد و انکور
بر درخت و چه غله در گشت مران به بخت آن گویند که زمین در لغت دفع است و چون بنای این مع بر قیاس و اندازه است و زیاد
و نقصان احتمال دارد و جای آن است که در مشتری و بائع نزاع افتد و هر یک دفع دیگری کند متفق علیه و فی روایت لهما - و در بیع
مربواری مسلم را چنین آمده است - نهی سخن مران به نهی کرد آنحضرت از مران به - قال - گفت آنحضرت یا راوی - و المران به
ان بیع باقی رکوس النخل تمر کیل سبی - و مران به فروختن میوه است که بر سر درختان خرد است بخبرای خشک پیما معین -
ان را دفی وان نقص فخلی - اگر زیاد آید برای من و سود من و اگر کم آید بر من و زیان من و این قول مشتری است اگر
طرد زیادت و نقصان میوه است که بر درخت است و قول بائع است اگر مراد بیان تر است که بر زمین است و فرق میان
این دو روایت آنست که در روایت اولی تمر مذکور است بمثلثه و در ثانیه لغو قایمه مقصود همام است و تخصیص بطریق تمثیل است
و سخن جابر قال نهی رسول الله صلی الله علیه و سلم عن الحابرة - بجای مجوید بای موحده - و الحاقلة بجای ممله و قان و المران به
بزای موحده و لون و الحاقلة ان بیع الرجل الزرع بمائه فرق خطه - محاقلة آن است که بفروشد مرد گشت را بصدق پیما نه
گندم فرق نختین پیما معروف است به دینه که در وی شانزده رطل می گنجد و فرق لبکون راصد و سبت رطل میباشد که
فی النماة و ذکر بانه فرق بطریق تمثیل است مقصود بیع زرع است در نوشته بگندم چنانکه در بیان مران به گذشت لیکن مران به عام است
در تمر هم میباشد در زرع هم و گاهی تخصیص میکنند مران به را بتمر و محاقلة را بزیر و حقان رخت بمعنی زرع می آید و ادومی که سبست - و المران به
ان بیع التمر فی روس النخل بمائه فرق - و مران به فروختن تمر است در سرمای درخت خرد البصر فرق چنانکه گذشت و این معاف
روایت دیگر است و در متفق علیه بیع تمر بمثلثه بود - و الحابرة که الارض بالمثلث والربع - و محابره بکرا و اون زمین است بر
حصه معین چنانکه ثلث و ربع و محابرت را مزارعت نیز گویند و لیکن تخم در محابرت از محال است و در مزارعت از مالک و خبر
بکسر و فتح بمعنی نصیب است و بعضی گفته اند که اصل می از خبر است که آنحضرت نخل اهل خیبر را در دست ایشان گذاشت
و حصه معین را به ایشان نهاد و چون نزاع کردند می کرد از آن بعد از آن اجازت کرد و در صحت محابرت اختلاف است
بعضی خبر از زمین نرم را میگویند - رواه مسلم - و عنه قال نهی رسول الله صلی الله علیه و سلم - و هم از جابر است که آنحضرت
نهی کرد سخن الحاقلة و المران به و الحابرة و المعاداة - نهی کرد از معاو و معین ممله و او و آن فروختن میوه درخت است
یک سال یا دو سال پیش از ظهور میوه و بعضی گفته اند که اکثر می زمین دو سال است - و سخن النماة - و نهی کرد از نمایا بضم مثله

و سکون نون و تخمینہ بر وزن دنیا و آن استثنای کردن چیزی محمول از بیع - و رخص فی العرایا - و رخصت کرد و آنحضرت
 در بیع عرایا بعین مملک در او یا بی تخمینہ جمع عریه تشدید یا بمعنی عطیہ و عاریت و عریه همان مزانہ است کہ حکم ضرورت
 برای اہل احتیاج رخصت کرد و نہ کہ نخل ندارد نہ کہ از آن رطب خورد و نہ نقد ندارد نہ کہ بدان رطب بجزند و چیز سے
 از تمر از قوت ایشان فاضل می ماند کہ بدان از صاحب نخل از ثمرہ نخل تبری خریدار روایت کرده شدہ است کہ محتاجان اہل
 مدینہ آمدند و شکایت بحضرت بردند کہ شما ازین بیع منعی کردید و با رطب میل داریم و در دست ماسیم و زنیست کہ بدان بخریم
 پس رخصت کرد و آنحضرت برای ایشان بشرو طیکہ در کتب فقہ مذکور است و بعضی گفتہ اند کہ مروی بود کہ او را چند نخل از ایشان
 کسی می بود و بہہ کردن این کس آن را بان مرد یا بیک اصل پس صاحب بستان در بستان خود اہل و عیال چنانکہ
 رسم اہل مدینہ است آمد و می نشست و آن مرد بر نخلهای خود می درآمد و صاحب بستان از آن ایذا میکشید پس رخصت کرد و شد
 مرد صاحب بستان کہ مقدار از ثمرہ باندازہ نخل بوسے بدو و ثمر نخل را بخورد و بگوید و عن سهل بن ابی خثمۃ یفجع حامی مملک و سکون ثمرہ رضی
 انصاری است یفجع میگوید کہ ولادت او در سال سوم از ہجرت است و وی در وقت وفات آنحضرت ہشت سالہ بود و
 آنحضرت را دیدہ و حدیث از وی شنیدہ است لیکن ابن ابی حاتم گفتہ کہ وی بیوہ تہت شجرہ و دلیل آنحضرت بود و شب
 احد و حاضر شد ہمہ مشاہد را الا پدر را و اللہ اعلم - قال بنی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم عن بیع التمر بالتمر - منی کرد و آنحضرت
 از فروختن میوہ بر درخت بخرمای خشک - الا انہ رخص فی التمر - بکہ آنکہ نشان این است کہ رخصت کرد و در عریہ - آن
 بتاج بخر صہا تمر - کہ فروختہ شود میوہ بر درخت باندازہ کردن آن عریہ یا نخل یعنی ثمری بخرمای خشک و اطلاق عریہ بر نخل
 نیز آمدہ است چنانکہ بیع آمدہ یعنی اندازہ کنند کہ آن بعد از خشک شدن چہ مقدار خواهد شد - یا کلہا اہلہا رطب - بخورند
 آن عریہ را یا نخلہ را گسان و سے کہ مشتری بمان و محتاجان باشند خرمای ترا چنانکہ مذکور شد از قصہ اہل احتیاج - متفق علیہ
 و عن ابی ہریرۃ رضی اللہ عنہ ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم رخص فی بیع العرایا - روایت است از ابی ہریرہ کہ آنحضرت
 رخصت کرد و بیع عرایا - بخر صہا من التمر - باندازہ کردن آن از خرمای خشک - فیما دون خمسۃ اوسق - و در چیز سے
 کہ فرو دینج و سق و کمتر از آن باشد زیرا کہ رخصت آن بکلم ضرورت و احتیاج و سے بود و این مقدار پس است و سق
 صد و شصت من است پس پنج سق ہشت صد من باشد - اونی خمسۃ اوسق - یا در پنج سق نہ زیادہ بران شک را
 و سے است شک داؤد بن الحصین - شک کردہ است داؤد بن الحصین کہ راو سے حدیث است و مولای عمرو بن عثمان
 بن عفان است ثلثہ است نزد ابن عباس و غیر و سے و لین است نزد بعضی و ابو حاتم گفتہ کہ اگر مالک از وی روایت میکند
 حدیث و سے متروک می بود و ابو داؤد گفتہ کہ اخاوشی کہ وی از عکرمہ روایت کردہ منکیر است و از شیوخ دیگر مستقیم پس
 در کمتر از پنج سق جائز است باتفاق و در زیادت غیر جائز و در پنج اختلاف است اصح عدم جواز و نیز اختلاف است
 کہ رخصت مخصوص بفقرا است یا اغنیاء را نیز شامل است - متفق علیہ - و عن عبد اللہ بن عمر قال بنی رسول اللہ

صلى الله عليه وسلم عن بيع الثمار - گفت ابن عمر رضی الله عنهما که نهی کرد آنحضرت از فروختن میوه با - حتی یبدو و صلاحتا تا آنکه
پیدا گردد و نهی آن میوه با یعنی نخته شوند و بحال بسند و از خطر تباہ شدن ایمن شوند - نهی البایع و المشتري نهی
کرد و فروشنده را و خریدار را با فروشنده را تا مال مشتری را بیکان بگیرد و اما مشتری را تا الفیج مال خود نکند از جهت
وجود مخاطره - متفق علیه و فی روتیه لیسلم نهی عن بيع الفحل حتی تره هو - نهی کرد از فروختن نخل یعنی میوه او
تا آنکه سرخ و زرد شود و نهی برای حسن منظر و زهای دنیا زینت وی و فی الراح زهونک اگر فتن غوره خرماد و دیدار نماید و حق
و عن السنبلی حتی یقیض - و نهی کرد از فروختن خوشه زرع تا آنکه سفید شود و یامن العاتیه - و ایمن کرد و از آفت مقصود اینست
و این رنگها علامت آنست - و عن انس قال نهی رسول الله صلى الله عليه وسلم عن بيع الثمار حتی تره هی - گفت انس نهی
کرد آنحضرت از فروختن میوه تا آنکه رنگ گیر و تمام شود و بحال رسیدن میوه را از رسیدن میوه تا سکون زای و کسر با یعنی تره بود که در پیش
سابق و کور شد زهی یز هو و از هی یز هی هر دو آمده - قبل و ما تره هی - گفته شد و پرسیده شد از آن حضرت چیست معنی
تره هی - قال حتی تحر - گفت آنحضرت تا آنکه سرخ شود و طبعی گفته است تا زرد شود و قال و گفت آنحضرت - ارایت اذن مع الله
یم یاخذ احدکم مال اخیه - خبر دهید چون منع کند خدا ایتعالی میوه را از رسیدن او بحال خود بچه سبب بگیرد یکی از شما مال برادر خود را
یعنی پیش از تره شدن مخل خطر است شاید که آفت زده شود پس مالی که بائع بگیرد از مشتری مفت گرفته باشد پس باید که تا بحال
و تمام رسیدن صبر کند متفق علیه - و عن جابر قال نهی رسول الله صلى الله عليه وسلم عن بيع النین - نهی کرد آنحضرت از
فروختن سالبا که آن بیع المعاومت است که سالبا که کور شد - و امر بوضع الجوارح - و امر کرد آنحضرت بنه دادن و کم کردن
آفتاب یعنی اگر کسی میوه خرید مثلاً و آن را آفت رسید بائع را باید که چیزی از ثمن کم کند یا به مشتری باز داند اگر چه بیع تمام
شده است و این امر از برای استحباب است و جوارح جمع جائحه و جوح بمعنی بناگاه هلاک کردن و اینج برکندن و جائحه
منشوق از دست - رواه مسلم - و عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لو بعت من اخیک ثمر افاحا بته جائحه - اگر
بفروشی تو به برادر خود میوه پس رسید او را آفتی که هلاک ساخت آن را - فلا یخجل لک ان تاخذ منه شیاً پس حلال نیست ترا
که بگیری از وی چیزی را از ثمن این بر تقدیر مطلق هلاک شدن است و اگر آفتی رسد که ناقص گرداند و وضع و حط باید کرد
چنانکه در حدیث سابق فرمودیم تاخذ مال اخیک بغیر حق - بچه سبب میگیری مال برادر خود را بی حق - رواه مسلم - و عن ابن عمر
قال کالوا یتیمایون الطعام - بودند صیبا که می خریدند طعام را یعنی گندم و جو را مثلاً یتیمایون بتقدیم فوقایمه بر موصود و در بعضی
نسخ یتیمایون بتقدیم موصود بر فوقایمه - فی اعلی السوق می خریدند در مکانی که بالاتر بود از بازار - فیتبعونه فی مکانه - پس
می فروختند متصل مکان خریدن آن در جای خود یعنی پیش از قبض و استیفا - فثمنا هم رسول الله - پس نهی کرد ایشان را
پیغمبر خدا - عن سمیع فی مکانه حتی ینقلوه - از فروختن آن در جای خود تا آنکه نقل کنند آنرا یعنی قبض کنند و استیفا نمایند
لما حار به بارت حدیث آنست که بعد از خریدن درهما بخت نباید فروخت بلکه جاسے دیگر باید برود و فروخت

گفتند که مراد به نقل قبض است اول قبض باید کرد بعد ازان باید فروخت و پیش از قبض نباید فروخت و اگر بعد از قبض بیهان
 مکان که خریده است بفروشد یا کسی نیست چنانکه در حدیث آینه بیاید - رواه ابو داود و لم اجده فی الصحیحین - روایت کرد
 این حدیث را ابو داود و یحیی یا هم این حدیث را در صحیحین این اعتراض است بر صاحب مصباح که این حدیث را در فصل اول
 ذکر کرد و در بعضی حواشی نوشته اند که اخراج کرده است این حدیث را بخاری در باب هنی التلقی از کتاب البیوع بی تفاوت مر فی
 و گویند که متفق مولف از اینجا قاصر و ناتمام است و نیز نوشته که شیخ جریری گفته است که این حدیث متفق علیه است و ابو داود و نسائی
 و بیقی نیز روایت کرده اند - و عنه قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم من ابتاع طعاما فلا یمیه حتی لیسو فیہ کیسه کثیره
 طعامی پس باید که بفروشد آن را تا آنکه استیفا کند آنرا یعنی قبض کند و بیع قبل قبض جائز نیست و نزد شافعی و محب مطلقا قاصر
 منقول باشد یا عقار و نیز دام مالک جائز نیست و طعام و در سواي آن جائز است و در سبیل امام احمد نیز همین است و نزد ابی حنیفه
 و ابی یوسف جائز است و عقار و ظاهر مذہب محمد نیز همین است زیرا که مالک در عقار نادریست سونی روایت ابن عباس
 حتی یکتانه یعنی بفروشد طعام را تا آنکه بر پیاید آن را به کیل متفق علیه - و عن ابن عباس رضی الله عنهما قال اما الذی هنی
 عنه البیوع صلی الله علیه و سلم فهو الطعام ان یباع حتی یقبض - گفت ابن عباس اما آن چیزی که هنی کرده است ازان
 انخضرت پس آن طعام است که هنی کرده است از فروختن آن تا آنکه قبض کرده شود - قال ابن عباس و لا احسب
 کل شی الا شمله - گفت ابن عباس و گمان نمی برم من هر چیزی را چه طعام و چه غیر طعام بگردانم طعام که فروخته نشود پیش از
 قبض و این اجتهاد ابن عباس است که قیاس کرد غیر طعام را بر طعام - متفق علیه - و عن ابی هریره ان رسول الله صلی الله علیه
 و سلم قال لا تلقوا بفتح تا و تشدید قات مفتوحه - الرکبان بیع - باید که پیش نیاید سواران را برای بیع چنانکه قافله را
 طعام آمده است پیش از آنکه بشیر برسد و در بازار بر نهند و جماعه پیشتر بروند و بخبرند و نگذارند قافله را که بشیر و آید و در بازار بفروشد
 و لا بیع بعلم علی بیع بعض - و باید که بیع نکند بعضی از شما بیع بعضی بیع اینجاست یعنی خریدن است یکی می خورد و بیع و مشتری به پیوسته
 راضی شده اند و دیگری بیاید و عقد ایشان را براندازد و خود بخرد این درست و اگر قصد خریدن ندارد و بلکه مقصود مجرور و عقد
 ایشان دارد و بترخواهد بود - و لا تا جئتوا - بخش در وقت برانگیختن شکار است و در شریع آنکه موافقت کنی مردی را که اراده
 بیع میکند پس بیع کنی یا خریداری کنی به بهای بسیار تا دیگری بشنود و بفیصد و خریدن آن - و لا بیع حاضر لباو - و باید
 که بیع کند شهری برای روستائی چنان که روستائی طعامی بسوی شهر بکشد تا بنج امر و بفروشد پس شهری از وی بگیرد و
 نگذارد و بتدریج به تنگی و بختی بهای گران تر ازان بفروشد و نگذارد و روستائی را که بالفعل بفروشد و مسأله و فراجی
 نماید - و لا تهر و لا ابل و التهم - بفتح تا و ضم صاده و لعکس نیز روایت است و تهریه نادوشیدن شتر و گوسفند تا بیشتر بیع شود
 شود شیر در پستان و مشتری بدان بازی خورد و بهای گران خورد و من اتباعا بوزلک - پس کسی که بجه و آن را
 بعد تهریه - فهو بخیر النظرین پس آن کس بهترین و نظرست یعنی خیر است - بعد از آن بکلیها - بعد ازان که بفروشد آن را

و کم شیر باد و بیان نظری این است که - ان رضیما اسکما - اگر راضی گردیدان و خوش داران را نکا دارد - وان سخطا
 رد با - و اگر راضی نگردد و خوش ندارد باز گرداند - و صا حامن تمر - و بد هر پانه را از خرما در پدل شیر می که دوشید و نوز و بخت
 صاعی از طعام و دهر باشد یا نه و میگویند که ذکر تمر و حدیث بطریق تمثیل است و چون تمر صریح در نفس مذکور شده است اظهر
 تعیین است - متفق علیه - و فی روایه مسلم من اشتری شاهة مصراة فموا یا لخیار ثلثة ایام - کسی که خرما و گوشت سفند مصرات را
 پس وی اختیار دارد و تا سه روز - فان رد هار و موا صا حامن طعام - پس اگر رد کنند آن رو کند با وی پمانه را از طعام - لا حکم له
 نه کند مظاهر این روایت آنست که واجب رد صاع است از طعام غیر حنطه پس گفته اند که معنی آنست که تمر متعین است جائز نیست
 غیر آن از حنطه و جز آن و تخصیص نفی به حنطه از جهت بودن او اعرف و اطلاق طعام و تعیین تمر از جهت آنست که وی غالب طعام
 عرب است و لطفی گفته که مراد آنست که واجب رد صاعی از طعام است هر طعام که باشد و حنطه واجب نیست علی التبعین و چنانکه
 که رد کند صاعی از تمر یا شیر یا جز آن فافهم و درین مسئله خلافی است که مذکور است در فقه و تحقیق کرده شده است در اصول فقه
 فخریه - و عنه قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم لا تلقوا الجلب پیش نیاید جلب را بفتح جیم و لام طعامی که کشیده
 می شود از شهری به شهری و تلقی جلب آنست که بروی یکی از شهریان نزد جماعت که طعام آورده اند باین شهر و خبر و از
 ایشان چنانکه در تلقی رکبان معلوم شد و گفته اند که این بر تقدیری منع است که زبان کند بابل شهر و اگر ضرر نکند لا بأس
 به است و نیز بر تقدیری است که تلبیس نکند بخر را بر آن جماعت و اگر تلبیس کند و فریب دهد منع است باتفاق - فمن تلقاه
 فاشترى منه - پس کسی که تلقی کرد جلب را و بخیرید چیزی از آن - فاذا اتى سیده السوق - پس چون آمد صاحب
 جلب بازاری را بموا یا لخیار - پس وی اختیار دارد که آن بیع را نافذ دارد یا نسخ کند اگر این خریده است به ارزان تر از نرخ
 شهر و لطفی گفته اند که به نرخ که خریده است اختیار دارد از جهت اطلاق حدیث - رواه مسلم - و عن ابن عمر قال قال رسول الله
 صلی الله علیه وسلم لا تلقوا السلع حتی یصل بها الی سوق - پیش نیاید کالا را که مراد جلب بود تا آنکه فرو داده شود و در السوق
 بازار چنانکه در حدیث سابق گذشت - متفق علیه - و عنه قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم لا یبیع الرجل علی بیع اخیه
 باید که بیع نکند مرد بر بیع برادر خود - ولا یخطب علی خطبة اخیه - و خواستگاری نکند زنی را بر خواستگاری برادر خود و بعد از آن
 که قرار یافته باشد - الا ان یدان له - مگر آنکه اذن کند بر او و در ویرا و بگوید من نمی خرم شما بخیرید من گذشت
 از خواستگاری این زن تو خواستگاری کن - رواه مسلم - و عن ابی هریره ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال
 لا یسم الرجل علی سوم اخیه المسلم - باید که طلب خریداری نکند مرد بر طلب خریداری برادر مسلمان و زومی در حکم مسلم است و رواه
 و عن جابر قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم لا یبیع حاضر لباد - نفر و شد شهری برای روستائی چنانکه گذشت -
 و عوا الناس یرزق الله بعضهم من بعض - بگوید از مردم را تا رزق دهد خدا می تعالی بعضی از ایشان را از بعضی بوی بگوید
 روستائیان را که طعام از بیرون بیارند و در شهر به نرخ از ران بفرود شدند و باعث تو سوه رزق گردید مردم شهر

چنانکہ عادت است سرواہ مسلم۔ وحنانی سید الخدیری قال بنی رسول اللہ - بنی کرده است پیغمبر خدا۔ صلی اللہ علیہ وسلم
عن البیتین۔ از دو پوشش۔ وعن بیتین۔ واز دو بیج۔ بنی عن الملبستہ والمنابذۃ فی البیع۔ بنی کرد از ملبستہ و منابذہ
در بیج یعنی دو بیجی کہ بنی کرد از ان این دو بیج است کیے بیج ملبستہ و دیگر منابذہ بذال مجہد و این ہر دو بیج در جاہلیت
بودہ اند و در تفسیر و سہ اقوال است یکی بیج ملبستہ کہ لمس مرادست جامہ دیگرے را بہت خود لیتے بگوید چون
لمس کنی تو جامہ مرا یا لمس کنم من جامہ ترا لازم کرد و بیج ہر دو جامہ و بعضی گفتہ اند ملبستہ عبارتست از لمس متابع
از لمس جامہ یا در تاریکی و نظر نکردن و ران و القیاع عقد بیج بران ناگشادہ و نا دیدہ و بعضی گفتہ اند اگر و ایندن لمس است
قاطع خیار و این عبارت ظاہر در ان است کہ مراد ثوب بیج است و مؤلف گفتہ و الملبستہ لمس الرجل ثوب الآخر میرہ۔
ملبستہ لمس مردست جامہ دیگرے را بہت خود۔ باللیل و بالنتار و در شب یا در روز۔ و لا یقلبہ الا بدیک۔ و بنی کرد و اند
و بنی کشاید ثوب را اگر لمس یعنی حتی آن بود کہ نمی گردانید و می کشاید جامہ را و می دید آنرا۔ و سہ تفسیر و ندید
مگر لمس و لمس کشاوند و دیدن حاصل نمی شود و می نکرد دیگر ہمین لمس را و این تفسیر جامع ہر سہ تفسیر است فافہم
و المنابذۃ ان میبذ الرجل الی الرجل ثوبہ بیج منابذہ آنست کہ بنیاز و مرد بسوی مرد جامہ خود را۔ و فیہذا الآخر ثوبہ۔
و بنیاز و مرد دیگر جامہ خود را۔ و یحیون ذلک بوجہ من غیر نظر و لا تراقل۔ و باشد ہمین انداختن جامہ بسوی یک دیگر
بیج ہر دو ثوب یا بیج ہر دو مرد و بی نظر و سہ دیدن بیج را و بی رضای یکدیگر پس در بیج ملبستہ لمس جامہ یکدیگر بود و در بیج
منابذہ انداختن جامہ بسوی یکدیگر و بعضی گفتہ اند کہ بیج منابذہ آنست کہ بگوید چون بنیازم بسوی تو سنگریزہ لازم کرد و
بیج این بیان تبیین شد کہ بنی کردہ اندازان و البیتین۔ و در بعضی نسخہ و البستان و دو پوشش کہ بنی کردہ اندازان یکی
اشتمال الصما۔ پوشیدن جامہ و فراز گرفتن آنست بطریق ہیئت صما و لفتح صا و تشدید میم مدو۔ و الصما و ان
بجمل ثوبہ علی احد عاتقہ۔ و ہیئت صما آنست کہ بگرداند جامہ خود را بر یکی از دو دوش خود۔ فیہذا و احدا شقیہ لیس علیہ
ثوب۔ پس ظاہر و برہنہ گردویکی از دو جانب دی کہ نیست بروی جامہ اما آنچه مشہورست و تفسیر صما آنست کہ بہ پدید در یک
جامہ از سر تا پای خود بدن خود را تا آنکہ مانند منفذ می و دستہام درون انداختہ و گویند بجهت فراز گرفتن او بدن را و
بجهت عدم منفذ چنانکہ صما گویند سنگ سخت را کہ بروی مجال سوراخ و سگان نیست و صمام قارورہ چیزے را
گویند کہ بوی سر او را بر بندد و بنی از جهت احتمال کشف عورت در حالت رکوع و سجود و از جهت ستر بدین وسعت کشف
آنهاست و در وقت تحریم و طہی گفتہ است کہ اشتمال صما از و فقہا آنست کہ پوشد بدن را بیک جامہ و بردارد از جانب
دیگر و بنہا زبرد و شہامی خود پس منکشف کرد و عورت و عبارت مؤلف ناظر بر این معنی است فافہم۔ و الملبستہ الآخر می احتباوہ
ثوبہ۔ و پوششش دیگر کہ بنی کردہ اڑان احتبا کردن مردست بجامہ خود۔ و ہر جالس۔ و حال آنکہ وی نشستہ است
میس علی فرجہ منہ نشی۔ نیست بر عورت دی چیزی احتبا و ستہا گردان و حلقہ کردہ نشستن بر سر بران و گاہی بردامی شود

و برین تقدیر اگر جائه دیگر نداد و موجب کشف عورت میکرد و اما احتیاطاً بدست سنت است در جلوس و آنحضرت در ضمن کعبه باین بهیت نشسته و بجا میفرمود مشرع است اگر موجب کشف عورت نکند و متفق علیه - و عن ابی هریره - قال بنی رسول الله صلی الله علیه و سلم بیع الحصة حصا سکرینه و حصاة کی ازان گفت ابو هریره بنی کرد آنحضرت از بیع حصا صورتش آنست که خریداری میکرد و ند چون سکرینه بران می انداختند واجب می شمع و بعضی گفته خریداری کرد و ند چیزی را از چند چیز باین شرط که بر هر چیز ازان که سکرینه افتاد بیع همان است یا تا منتهای حصاة به بیع است و عن بیع الغرر - و بنی کرد آنحضرت از بیع غرل فبیع غین مجبه و راین از غرر و معنی فریب و بیع الغرر اصل جامع است که شامل قروع کثیره و دهر مختلفه است و هر چه مذکور شد از بیع ملاسه و منابذه و حصا و مانند آن هم از انواع اوست و جدا ذکر کردن آنها بجهت بودن آنهاست از بیعهای مشهوره جاهلیت و غرری باشد بجهت جبل به بیع یا به ثمن یا به سامت آن یا به اهل آن یا بجهت عجز از ادا و تسلیم آن چنانکه بیع بنده گر نیخته و بیع پرنده در هوا و گاهی غرر قلیل و جبل لیسیر معفو و شمل نیز می باشد زیرا که اجماع است در آمدن به حمام با جرت و حال آنکه عادت آدمیان در نخوت آب و قدر کم است در آن مختلف است و بر جواز شرب از سقا یا بهالت قدر مشروب و اثبات است عادت شاربان و مانند آن بجهت حاجت و تقدیر احترام از ازان مگر به مشقت - رواه مسلم - و عن ابن عمر قال بنی رسول الله صلی الله علیه و سلم عن بیع جبل الحبله جبل و جبله لفتیقین با رشکم و در شارق گفته که لفتح حاد با در هر دو و در اول سکون با نیز و ایت است و فتح اظهر و واضح است تفسیرش بیع چیزی که بزیاد آن را چیزی که در شکم است پس این بیع محتاج به بیع است و این بیع مدوم است که هنوز پیا نشده و اگر آنچه در شکم است بفروشد نیز همین حکم دارد چه جای آنکه وی بزیاد و ذکر جبل الحبله بنا بر جریان عادت و وقوع اوست در جاهلیت و بعضی گفته اند که مراد به بیع جبل الحبله آنست که بیع کند تا جبل ثمن تا آنکه بار دار شود آنچه در شکم ناته است چنانچه ابن عمر خود تفسیر کرده در حدیث و گفت - و کان بیعاً علیاً لیه اهل الجاهلیة - و بعد و این بیع بی که میکردند آن را اهل جاهلیت - کان الرجل یباع الخنزیر - بود و مر که می خرید شتر را جز و در لفتح جم و ضم زای شتر کشنی ذکر باشد یا انشی اما لفظ او مونت است - الی ان تنج الناقة - تا آنکه زایا بنده شود ناته - ثم تنج التي فی بطنها لیسترا یا بنده شود آنچه در شکم اوست و این نیز از جمله بیع الغرر است متفق علیه - و عنه قال بنی رسول الله صلی الله علیه و سلم عن غسطل و هم از ابن عمر است که گفت بنی کرد آنحضرت از کردادن نراسپ یا شتر یا جزه آن فی الصراح غسب لفتح عین و سکون سین مملتین کردادن فحل بجهت کشنی و بر جستن زبر ماده و آب کشی را نیز گویند و بالجمله مراد آنست که کردادن آنرا و گرفتن ثمن بران منتهی عنه است و در وی جهالت است زیرا که نرگاسه می جدد و گاهی بنی جدد و ماده گاهی باریکتر و گاهی بنی گیر و اکثر صحابه و فقها بخرم آن رفته اند و بعضی رخصت داده اند از جهت خوف القطاع نسل و این بجا نیست دادن حاصل می شود و عاریت دادن آن منسوب است و بعد از عاریت دادن اگر چیزی عطا کند

درست است قبول کردن آنچنان که بیاید رواه البخاری - وعن جابر قال فی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم عن بیع
ضراب الجبل مضمون این حدیث مضمون حدیث سابق است و مراد بیع کر است و ضراب یکصد ضراب چوبتن زر بر باد و غایتش
درین حدیث تخصیص ذکر بیشتر کرده و در حدیث سابق نخل گفته شامل شتر و جز آن چنانکه معلوم شد - وعن بیع الماء و الاثر
لثمر - و منی کرد از فروختن آب درین تاکشت کار کرده شود و این محمول بر مغایره است که گرای ارض است به ثلث
در بیع دوزخمت مغایره اختلاف است چنانکه در اول فصل مذکور شد - رواه مسلم - و عنه قال فی رسول اللہ صلی اللہ
علیہ وسلم عن بیع فضل الماء - و هم از جابر است که گفت منی کرد آنحضرت از فروختن زیادتی آب اگر کسی است که آبی وارد
زیاده بر حاجت خود و مردم محتاج اند بدان جائز نیست و اراشع کردن ایشان از آن و فروختن آن بدست ایشان نیست
حکم کلا که منع نیاید کرد مگر آنکه دلی گرد کرده باشد که انرا حرامی خوانند - رواه مسلم - و عن ابی ہریرہ رضی اللہ عنہ قال قال
رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لا یباع فضل الماء لیباع - الکلام فروخته نشود زیادتی آب تا فروخته شود بسبب آن گیاه فی لایم
منی آید از فروختن آب فروختن گیاه زیر آن کسی که منی خواهد کرد بچراغ گرداب وی و وی منع کند از ورود و بر آب مگر بوض منقطع
میشود بجزیدن آن پس بیع آب بیع کلاسی شود و فروختن گیاه منی عنه است و اختلاف کرده اند که این منی تحریمی است یا تزییری -
شفق علیہ - و عنه ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم مر علی صبرة طعام - و هم از ابی ہریرہ است که آنحضرت گذشت بر توده طعامی
صبره بضم صاد و محله سکون با آنچه جمع کرده شده از گندم یا جو یا مانند آن بی کیل و وزن - فادخل یدہ فیہا پس در آورد
آنحضرت دست خود را در آن صبره - فالت اصالبہ بلایس - یا فت انگشتان آنحضرت تری را فقال ما ہذا صاحب الطعام پس
گفت آنحضرت چیست این ترے اسی صاحب طعام یعنی از کجا است و چرا کرده آن را قال اصالبہ السماء - گفت صاحب طعام
رسیده است آن را باران - یا رسول اللہ یعنی من تر نساختہ ام باران رسید و تر شد - قال افلا جعلتہ فوق الطعام گفت
آنحضرت آیا پس چرا نکرد ایندی تر را بالای طعام حتی یراہ الناس - تا آنکه ببینند او را مردم - من غسل فلیس منی کیسکه
خیانت کند در کیفیت و غیر خواہی کند به مسلمانان پس نیست آن کس از من و بر طرفین - رواه مسلم -
الفصل الثانی - عن جابر قال ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم منی عن الثنیا بضم ثلثه و سکون نون گفت
جابر که آنحضرت منی کرد از استئذان کردن و بیرون آوردن بعض مال از بیع چنانکه گوید فروختن این شی را مگر بعضی از ارجحیت
بجالت بیع - الا ان یسلم مگر آنکه دانسته شود که چه مقدار استثنی است چنانکه ثلث در بیع یا ده کیل و بیست کیل - رواه الترمذی
و عن الش قال فی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم عن بیع العنب حتی لیورد - منی کرد آنحضرت از بیع انگور تا آنکه سیاه شود
کنایت است از ظهور صلاح آنچنان که در سیوہ ہای دیگر شرح در زوایع شده است - و عن بیع الحب حتی یشبہ و منی کرد
از فروختن دانہ تا آنکه سخت گردد و این نیز کنایت از ظهور صلاح است - کذا رواه الترمذی و ابو داؤد و عن الش الزیادۃ
المنی فی المصابیح و منی قولہ و زیادتی کرد در مباح است و آن قول او است - منی عن بیع التمر - و در نسخ بیع التمر بمثلہ حتی یزود

ما آنکه خوب شود و صلاح گردد چنانکه در فصل اول در حدیث خامس معلوم شد. انما ثبتت فی روایتها عن ابن عمر این زیادتی ثابت
 شده است و روایت ترمذی و ابو داؤد و دیگران این عمر را از انس باین لفظ که قال بنی عن بیع النخل حتی تزیو به بزرگتر نخل مکان
 ترمذی و قال الترمذی هذا حدیث حسن غریب. و عن ابن عمر ان البنی صلی الله علیه وسلم بنی عن بیع الکالی یا الکالی بروایت
 است از ابن عمر که آنحضرت بنی کرد از بیع نسیم به نسیم یعنی دین به دین کالی به نمره و بی نمره نیز آورده از کلابی یعنی تا آخر و تفسیر کالی
 به کالی باین کرده اند که بخرد و در چیزه را تا اجل معلوم و چون آید اجل نیافتن من را که ادا کند پس بگوید بائع را بفرودش
 این را بمن یا اجل دیگر بیاید چیرے پس بفرودشد آن را بی تقابل و اصل این بنی از بیع مالم لقیض است و بعضی گفته
 اند صورتش آنست که باشد مرزید را بر عمر و ثوبی موصوف و مر بکر را بر عمر و نیزه و زم است پس گفت زید مر بکر را فرود ختم بدست تو
 جامه را که بر عمر دست به آن در اتم عشره که ترا بر عمر دست پس گفت زید مر بکر را قبول کردم این بیع نیز جائز بنا شد از جهت بن
 معنی که بیع مالم لقیض است. فافهم رداه الدارطینی. و عن عمر بن شعیب عن ابیه عن جده قال بنی رسول الله صلی الله علیه
 و سلم عن بیع النمریان یضمن عین ممل و سکون را و مبر حده و بیع النمریون یضمن بانیه گویند تفسیرش بآن کرده اند که کالای را
 بخرد و پاره از من بدبرد و بگوید برو و فکر کن اگر اختیار تو بر بیع آن افتاد باقی من را نیز می دهم و اگر ایشان شدی از بیع آن
 باز گردانیده می دهم بیع را و آنچه داده ام برای تو می دهم را لیگان مقصود تا یکید بیع است تا کسی دیگر نخرد این بیع جایز است
 بجهت آنچه در دست از شرط و غرور و طبیعی می گوید امام احمد این بیع را بخرد کرده و از ابن عمر نیز بخرد آن آورده است و رواه
 مالک و ابو داؤد و ابن ماجه. و عن علی رضی الله عنه قال بنی رسول الله صلی الله علیه و سلم عن بیع المضطر بنی کردن
 حضرت از بیع مضطر که بی اختیار خود با کراه فرودخته طبیی گفته که مراد آنست که نمی باید که چیزی خریده شود و اگر مکره و عقد صحیح است
 با کراهت و بعضی گفته اند که تواند که مراد بمضطر محتاج باشد که مضطر شمره به بیع بجهت و امی که برگردن وی نشسته یا موردی
 که بر وی افتاده می فروشد چیرے را از اموال خود و از آن بجهت ضرورت پس مرود آنست که از وی بخرد و بوی امداد و اعانت
 نمایند بهمه و قرض مثلاً. و عن بیع النمر. و بنی کرده است از بیع که در وی فرب و جهالت و لغو تسلیم باشد و این را انواع
 کثیر است چنانکه گذشت. و عن بیع النمره قبل ان تدرک. و بنی کرد از بیع میوه پیش از آن که برسد و بچند شود و او ابو داؤد
 و عن انس ان رجلاً من کلاب سال رسول الله. روایت است از انس که مردی از قبیله که نام او کلاب است بکسوف
 پر رسید پیغمبر خدا را. صلی الله علیه و سلم عن عصب الفحل. از کردادن فحل بجهت گشتی. فنهاه پس بنی کرد آنحضرت آن مرد را بقتل
 پس گفت آن مرد. یا رسول الله انا لفرق الفحل. ما یباریت می دهم فحل را و به کزانی دهم فی الصراح اطرق فحل بباریت دان
 بجهت گشتی. فنکریم پس اکرام کرده می شویم یعنی از روی کرم و عروت چیزی بامی دهند از روی اجرت که شرط کرده است
 فرض فی الکرامه پس بجهت کرد آنحضرت در گرفتن آنچه از روی کرم داده شود. رواه الترمذی. و عن حکیم بن خازم
 بکسر حای ممل و زای صحابی مشهور است برادر زاده ام المومنین خدیجه و از ایشان عرب بود و او مال او در اول باب الحیار گذشت

قال نبی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ان ابيع مالیس عندی گفتم حکیم نبی کہ و مرا آنحضرت کہ بفروشم چیزی کہ نیست نزد من یعنی قبض نکرده ام یا کم شده است از من و اگر بخرم یا مال غیر است و این در غیر صورت مسلم است کہ آن جائز است بالفاق بشرط معلومہ و نیز جائز است بیع مال غیر و بیع متوفی می ماند بر اذن وی نزد آنکہ ثلثہ الامام شافعی - رواہ الترمذی و فی روائہ لدلایلی داود و النسائی قال گفتم حکیم قلت گفتم من - یا رسول اللہ یا بنی الرجل فیرید منی البیع - می آید مرا مردی پس می خواهد از من بیع چیزی را - و لیس عندی - و نیست نزد من آن چیز کہ آدمی خواهد بیع آن را - فاتباع لمن السوق پس می فروشم بدست دی وی خرم برای دی از بازار وی و هم بوی - قال لاتبع مالیس عندک گفتم آنحضرت بفروشم چیزی را کہ نیست نزد تو - وعن ابی ہریرۃ قال نبی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم عن یحیی بن یسافہ گفت البیوع نبی کہ و آنحضرت از دو بیع در یک بیع این را دو تفسیر کرده اند یکی آنکہ گوید فروختم بتو این چیز را نقد بدہ و نسبیہ بدست دوم آنکہ گوید فروختم بتو غلام خود را بہر البشرط آنکہ بفروشی تو بہن دہ خود را البصر بخت جہا لشمش در بیع و صورت اما اول ظاهر است و اما ثانی زیرا کہ و فابیع جاریہ لازم نمی شود باین شرط پس سخنی نمی شود دشمن رواہ مالک الترمذی و ابو داود و النسائی و عن عمر و ابن شعیب عن ابیہ عن جبرہ قال نبی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم عن یحیی بن یسافہ گفت البیوع نبی کہ و آنحضرت از دو بیع در یک صدقہ یعنی در یک بیع و یک صدقہ صفت بدست بردن کسی زدن و مراد بیع است کہ عادت جاری است در آن دست بردن زدن تفسیر این همان است کہ گفته شد - رواہ فی شرح الشیخ - و عنہ قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لا یحل سلف و بیع - حلال نیست قرض و بیع چنانکہ قرض و بدهی یکی و بفروشد بدست دی چیزی - اکثر ائمہ آن زیر کہ هر قرضی کہ بکنند نفع را حرام است و الا شرطان فی بیع - و حلال نیست و بشرط در یک بیع بعضی این را تفسیر کرده اند پیچیدہ فی بیع چنانکہ گذشت و بعضی تفسیر کرده اند اینکہ بفروشد بدست کسی ثوبی را بہ دو شرط چنانکہ قصائد و خیاطت کنند آن را و گفته اند کہ تعید بدو شرط اتفاق شدہ و بشرط واحد نیز جائز نیست از جهت ورود نفی از بیع و شرط - و لا بیع مالم یقبض - و نہ حلال است سود چیزی کہ ضمانت کرده نشدہ است آن را و نہ و آندہ است در قبض و ضمانت و مراد بیع مالم یقبض است و آن جایز نیست از جهت عدم دخول آن در ضمان مشتری چنانکہ گذشت - و لا بیع مالیس عندک - و نہ حلال است بیع چیزی کہ نیست نزد تو - رواہ الترمذی و ابو داود و النسائی و قال الترمذی ہذا حدیث صحیح - و عن ابن عمر قال گفتم ابيع الابل بالقبض بالذنا نیز گفتم ابن عمر بود من کہ می فروختم شتران را در قبض بہن یا بالقبض بتو و قاف بر وزن رفیع نام وضعی است قریب بمذنیہ مطہرہ و آنجا بازاری بود و بعضی بیان آورندہ اند کہ نام وضعی مشہور است کہ مقبرہ مدینہ است و آنجا پیش از آن کہ آن را مقبرہ گیرند بازاری بود و اللہ اعلم - فاخذ مکانا الدراہم پس می گرفتم بجای دنا نیز دراہم را و فابیع بالدراہم فاخذ مکانا الدنا نیز وی فروختم بدراہم پس می گرفتم بجای دراہم دنا نیز را فاقیت البی - پس آدمی بفروشد برای رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ذکر ت و لک کہ پس ذکر کردم آن را مرا آنحضرت را - فقال لا بأس ان ما قبلہ بسو لو ما پس گفت آنحضرت بای نیست اینکہ گیری تو دراہم و دنا نیز را بدل یکدیگر بخری آن روز این بطریق استحب است

والا بر نرخ که بگیرند جائز است. الم تعترقا وینکما شئ - ما دام که جدا نشوید شما از یکدیگر و حال آنکه میان شما چیزیست یعنی
شهری است که تقابلین است یعنی این استبدال و نایر و در اجماع میگوید که بشرطی جائز است که در مجلس تقابلین کنند تا بیع نقد به نسیه
لازم نیاید در بواکیر و در شیخ ما در مکمل جردی خادمی را بصره بیازاری فرستادند وصیت می کردند که همیشه را بش مسالمه
دست بدست کنی و درین میان فرجه در تقابلین واقع نشود - رواه الترمذی و ابو داود و الدنالی و الدارمی و عن القدر
بفتح عین و تشدید دال معله بعد بن خالد بن هوذه - بفتح هاء سکون و او ذوال منجه مراد از صحبت است اسلام آورد بعد از فتح و بعد
چنین و در باو یہ سکونت می کرد و حدیث او نزد اهل البصره است روایت کرد از آنحضرت و حدیث او در کتاب البیوع است

که همین حدیث باشد که تخریج کتابا بهیرون آوردی خطی را که در وی این نوشته بود هذا ما اشتري العلاء بن خالد بن هوذه
من محمد رسول الله - این کتاب خریدن علاء بن خالد بن هوذه است از محمد پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم اشتري ستمه عباد الله
خرید از آنحضرت صلی الله علیه وسلم غلامی یا دای را شک است او یعنی رواه - و لا دار نیست در وی در وی و او در اصل می
در دست و مراد اینجایی است که موجب خیار باشد و لا غایله و نیست در وی حادثه که هلاک کننده است یعنی عیبی که موجب
هلاک مال مشتری باشد مثل بودن غلام سارق یا آبلق و بعضی گفته اند که مراد باین غش و خیانت است در حق مشتری
و لا خبثه و نیست خبثه لضم خاء و کسر آن و سکون موحده و بمثلته در قاموس گفته که خبثه در برده است که طیب نباشد
چنانچه بنده کرده شده باشد از قومی که حلال نیست بنده کردن ایشان بیع المسلم المسلم خریدن همچو خریدن مسلمان

از مسلمان اشارت است بر عایت مناصحت و حقوق اسلام درین بیع از طرفین - رواه الترمذی و قال هذا حدیث غیر
و گفته است که این حدیث غریب است و نمی شناسم این حدیث را مگر از حدیث عباد استی و عباد ضعیف است و بیس شئی
گفته اند زیرا که از آنحضرت صلی الله علیه وسلم بعد از هجرت بیع واقع نشده است الا نادرا و پیش از هجرت بیع و شرع بود و بود
و عن الشان رسول الله صلی الله علیه وسلم باع طسا و قد حار - روایت است از انس که آنحضرت فروخت طسی را بکسر حاو
و سکون لام کلیم سطر کزیر فرش های ناخرانگند و فروخت قدحی را و این هر دو از آنحضرت بنودند بلکه از یک صحابی فقیر بودند که آنحضرت
برای وی بطریق دکالت فروخته تدبیر نیست وی کرد چنانکه در حدیث دیگر آمده - نقال من لیثری هذا الحلس القحح لیس
گفت آنحضرت کیست که بخرد این حلس قحح را - نقال رجل اخذها بدرهم - پس گفت هر وی می گیرم وی خرم این هر دو را

بیک درهم - نقال البنی پس گفت پیغمبر صلی الله علیه وسلم من یرید علی درهم کبیت که زیاده کند بیک درهم فاعطاه حل
در همین - پس داد او را مردی و در درهم - فباعها منه لیس فروخت آنحضرت آن حلس و قحح را بدست آن مرد و درین حدیث
دلیل است بر شرع بیع من یرید و این غیر سوم بر سوم بر او است زیرا که آن بعد از تقریر بیع است - رواه الترمذی و ابو داود

و این ماجة - و در بعضی از رواة این حدیث سخن است

الفصل الثالث عن وائلمه - کبیر مثلثه - بن الاستق - بفتح همزه و سکون بین همزه و فتح قاف صحابه است

که اسلام آورد و در وقتی که تجیز میکرد آنحضرت غزوۀ ترک را بعضی گفته اند که وی خدمت کرد آنحضرت را سه سال و بود از اهل صف و مر و به بیت المقدس و بود و عمر او صد سال و بعضی گفته اند که به دمشق و فات یافت و او هشت ساله و وی آخر صحابی است که مرد به دمشق - قال سمعت رسول الله صلی الله علیه و سلم یقول من باع عبدا لم یبیه - گفت شنیدم آنحضرت را که می گفت کسی که بفروشد عیب را یعنی چیزی عیب دار را که نه آگاهانه یعنی بران عیب و در بعضی نسخ لم یبیه یعنی بیان نکرد آن عیب را - لم یزل فی صفته الله همیشه است آنحضرت و غضب خدا - و لم یزل الملائكة تلغنه - و همیشه اندر فرشتگان که لغت میکنند او را و در نسخ صحیح ابوی واد بر اے شک را وی ست - رواه ابن ماجه

یاسب در بیان تمائمات و لواحق آنچه گذشت از بیان بعضی بیوع منعی غنم -

الفصل الاول عن ابن عمر قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم من ابتاع نخلا بعد ان تؤد بر - کسی که بخرد درخت خرما را بعد از تا بیره و تا بیره اصلاح نخل و تلقیح دست یعنی کشتی دادن خرما را و بهنادن چیزی از شکوفه نر و شکوفه ماده چنانکه در اول کتاب در باب الاعتصام بالکتاب و السنه گذشت و مراد بان درین حدیث ظهور ثمره آنست زیرا که این لازم تا بیره است تا آنگاه اگر تا بیره کرده بشود و ثمره ظاهر نشود حکم آنست که گفت - ثم ثمرتها للبايع پس میوه نخل مر فرو رفته راست یعنی اگر درخت خریده که میوه ظاهر نشده و رسیده است پس میوه آزان باع سبت و تابع درخت نیست و بیشتر می نمی رسد الا ان اشترط المبتاع - مگر آنکه شرط کند خریدار و با فنی گردد بدان خریده شده و این حکم مختص فیة است میان علما بعضی میگویند که ثمر تابع اصل است بهر حال رسیده یا نرسیده و بعضی گفته اند که تابع نیست اصلا و بعضی میگویند تابع است اگر نرسیده و ظاهر نشده و اگر رسیده و ظاهر شده تابع نیست بطبیعی گفته که اول ذهب الوجیه است و من استیار عبد را که مال فمال للبايع - کسی که بخرد غلامی را و مر آن غلام را مالی سبت یعنی بحسب حکم که در دست اوست و الا عبد المالك لئلا یباشد پس ال و برای تابع است الا ان یشرط المبتاع - مگر آنکه شرط کند مشتری و احتمالات کرده اند در جامه های او که پوشیده است و ظاهر حدیث آنست که درینا بدو بیع و بعضی گفته اند که مقدار آنچه ستر عورت کند می راند و زیاد و بران نه - رواه مسلم در وی البخاری المعنی الاول و صده - روایت کرد این حدیث را بهتمام مسلم و روایت کرده است بخاری معنی اول را تنها که ستره است نه مال غلام را و گفته اند که این در اصل است از مولف زیرا که بخاری روایت کرده است حدیث را بهتمام و در آخر کتاب الشرب نعم در کتاب البیوع و در کتاب الشرب و قصه نخل را روایت کرده و بس و مولف همین جانظر کرده نه در کتاب الشرب که زانی بعضی الحاشی - و عن جابر انه کان یسیر علی جبل له قد اطلق - روایت است از جابر که وی بود که سیر می کرد بیشتر می که مراد او بود که تحقیق مانده شده بود و راه نمی توانست رفت و این در سفر می بود که بزمی می آمدند - ثم البی صلی الله علیه و سلم به - پس گذشت آنحضرت بجای بیشتر می و دید که این حال دارد و فقره به - پس زود آنحضرت شتر را بچوبی پلایان زبانه که در دست شریف داشت - فصار سیر البیون سیر مثله پس سیر کرد در روان شارب سیری که سیر نمیکرد و یعنی رفت مانند این سیر یعنی تیز شد چنانکه هرگز این تیزی نداشت برکت دست مبارک آنحضرت و توجه و تعرف وی صلی الله علیه و سلم که ضیف را قوی گرداند و لاشی را شایسته

بیت تو را دل و دلیری بین: رو به خوش خوان و شیرین بین: پنجم قال لعنیه بوقیه - پسر گفت آنحضرت بجای برافروزش
 بدست من این شتر را بوقیه و وقیه بضم و او و کسرت قاف فتح تحتانیه مشدود و الفتح و او نیز لغت است. اگر آنچه جاری است بر
 زبانها بفتح است و او قیه بضم همزه و سکون و او نیز میگویند نام وزن اربعین در هم است - قال مبعته - جابر میگوید پس فرو ختم
 کن آن شتر را - فاستثیبت حلاذ الی الی - پس استغنا کردم سواری شتر را تا اهل خود یعنی شتر که دم که فرو ختم اما رسیدن بدین
 بیان سوار باشم حلالان بضم حاء و اکر کردن و در قاموس گفته حلالان بضم آنچه بارگردد شود بروی از دو اب و در سه خاصه و این حدیث
 دلالت دارد بر چهار چیز: ۱- بیشتر ذکر دن یا کوب او را در سب امام احمدانست و نزد امام مالک جائز است اگر سافت نزدیک
 باشد چنانکه اینجا هم چنین بود و امام ابوحنیفه و امام شافعی جائز از این پنج بشرطیکه در وی نفع باشد از المتقادرین را بعید باشد یا قریب
 بحدیثی که در نهی از بیع و شرط آمده است و جواب می دهند که شاید اینجا شرط در صواب عقد نبود و در حدیث دیگر آمده است که آنحضرت
 فرمود که اگر ختم من از تو آن را بوقیه سوار شو پس سوار شدن ببارتیه بوده یا شتر و نه بشتر و سابق بود بر عقد پس تاثیر نکند و فساد
 آن - فلما قدمت المدینة انیته بالهمل - پس وقتیکه رسیدم به مدینه آوردم نزد آنحضرت شتر را و نقدی نمیده - و نقد کرد و او مرا
 بمن آنرا - و فی رواية فاعطانی نمته و رده علی - و در روایتی این چنین آمده است که گفت جابر پس و او مرا آنحضرت بمن شتر را
 و باز گردانید شتر را بمن یعنی بمن هم داد و شتر هم بخشید - متفق علیه فی رواية البخاری انه قال لبلال اقصه و رده - و در روایتی
 بخاری را آمده که آنحضرت گفت مر لبلال را بده و او را بپایده چه چیز است - فاعطاه و زاده فیرا ط - پس واد بلال آن را
 و زیاده کرد و انگلی را که سدش و نیار یا در هم باشد و تخمیل که مراد من شن باشد یا قیرا بجهنمی حدیث است از هر چیزی که باشد و الله اعلم
 و من عالیشانة رضى الله عنها قالت جاءت ببريرة بامو صخرة و راين بر وزن سریره نام مولاة عائشة است و راول داه
 یک بیودی بود که او را مکاتب ساخته بود پس آنرا نزد عائشة - فقالت انی کأبت علی مسح اوان - پس گفت بریره مکاتب
 کرده ام من بر نه او قیه که سه صد و شصت در هم باشد و کتابت آزاد کردن بنده بشرط مال که برگردن او کنند تا گاه گاه چیزی از آن
 می رسانیده باشد چنانکه گفت - فی کل عام و قیه - در هر سال یک او قیه است - فاجبتنی - پس عانت کن و بدو کن اسی عائشه مرا
 و چیزی بده که در بدل کتابت خود او کنم و مکاتب یکی از مصارف زکوة و محال غیرست و در قرآن مجید و فی الرقاب که گفته است
 مرا و مکاتب است - فقالت عائشة ان احب الی ان اهدا لهم عدة واحدة - پس گفت عائشه یعنی بریره را که اگر دوست دارند
 کسان تو یعنی صاحبان تو که بشمارم این نه او قیه را برای ایشان بیک شمار کردن یعنی بدهم بایشان در بهای تو و بخرم ترا
 از ایشان و فروختن مکاتب بر تقدیر غیر از ادای بدل کتابت جائز است - و اعطاک فعت - و آزاد کنم ترا و می کنم این را -
 و لیکن لا کمالی باشد و لای نومر او لا الفتح و او قرابتی و حقی که حاصل میشود آزاد کننده را بر غلامی که آزاد کرده است او را
 و می رسد میراث این علام بوی شد بهت الی الیها فابوا پس رفت بریره بسوی صاحبان خود پس با آوردن از بودن لا
 برای عائشه و قبول نکردند آن را و گفتند که نمی فروشیم - الا ان یکون الیها لهم - مگر آنکه باشد و لامر ایشان را و این شتر را جبریل

و مکابره بود از نیود و ناشروع بود که عایشه آنرا کند و ولایت ایشان را باشد و لام کسی راست که آزاد کرد پس عایشه این سخن میورد
بر حضرت گفت - فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم خذها و احقیها - پس گفت آنحضرت بگیر و بخر تو ای عایشه و آزاد کن
بر پیره را و لا از آن تست و آنچه بود شرط میکنند داده میگویند و ناشروع میگیرند یا اعتبار ندارد - ثم قام رسول الله - پس
بخطبه ایستاد و غیر خدا - صلی الله علیه وسلم فی الناس - و مردم - محمد الله و انشی علیه - پس محمد گفت خدا را و خدا کرد و بروی قاسم
ثم قال ابا عبدنا بال رجال شیتر طون شرطوا لیست فی کتاب الله لیست گفت آنحضرت ابا عبدنا از حمد و ثنا پس حدیثه حال
مردانی که شرط میکنند شرط را که نیست آن شرطها در دین خدا و آنچه نوشته در قرآن گردانیده است از احکامم بر بندگان یعنی
ناشروع است - ما کان من شرط لیس فی کتاب الله فبالبطل چیزی که باشد از شرطی که نیست در کتاب خدا پس آن
شرط باطل است - و ان کان ماته شرط - یعنی اگر چه صد شرط ناشروع باشد - نقض با الله الحق - پس حکم خدا اثبات تر و نه خدا
ترست که عمل کرده شود بان - و شرط الله اوثق - و شرط خدا محکم تر و معتبر ترست - و انما الولای من الحق - و نیست و لا اگر کسی را
که آزاد کرد - متفق علیه و عن ابن عمر قال سمی رسول الله صلی الله علیه وسلم عن بیع الولای و عن بیتیه منی کرد و آنحضرت
از بیع و لا و بیتیه وی یعنی شخصی به متفق خود و لای دارد پس بفرشد یا بنشیند آن حق را به دیگری این جائز نیست زیرا که و لا
مال نیست که بفرشد یا بنشیند جمهور علما را سلف و خلف بعد از آن رفته اند و بعضی تجویز کرده اند و وی گفته که شاید این بیع
باین بعضی رسیده است و الا با وجود حدیث حکم بخلاف آن چون می گردند - متفق علیه -

الفصل الثانی عن محمد بن لفتح بن سیم و سکون خای سجمه بن خفاف بن یحیی خای سجمه و تخفیف فا و خای دیگر در آخر پدر او که
خفاف است و جدا و اگر ایست لفتح بن سیم و سکون تنهایی صحبت است و وی تابعی است که غیر این یک حدیث شناخته نشده است او را
و اسناد این نیز محبت نیست و ابن حبان او را در ثقات ذکر کرده است - قال اتبعته غلامی - گفت فریدم غلامی را - فاستقامت
پس گرفت اجرت او را و غلامی که حاصل میشود از زراعت و میوه و شیر و اجاره و نتاج و مانند آن فی الصراح غلام در آمد هر چیزی از
جوب و نفود و جز آن - ثم ظهرت منه علی عیب - پس مطلع شدم من از وی بر عیب - فاحصمت فیدلی عن عبد العزيز - پس خصوصیت
کردم و دان غلام بسوی عمر بن عبد العزیز که خلیفه وقت بود و خواستم که باز گردانیده بهم و را بسبب عیب نقضی لی برده پس
حکم کرد عمر برای من باز گردانیدن من او را - و قضی علی بر و غلته - و حکم کرد بر من به باز گردانیدن اجرت وی که گرفته بودم و ملک
فانیت عوده - پس آدم من عوده بن الزبیر را که از کبار تابعین و از فقهای مینه بود - فاقیرته - پس خبر دادم عوده را آنچه حکم کرده بود
عمر ابن عبد العزیز - فقال الروح الیه العشیة - پس گفت عوده می روم بر عمر بن عبد العزیز شبانگاه - فاقیره ان عایشه
قالت ان رسول الله صلی الله علیه وسلم - پس خبر می دهم او را که عایشه گفت که آنحضرت - قضی فی مثل هذا - حکم کرد و دانند
این قضیه - ان الخراج یا لهما ان - که خراج بسبب ضمان است یعنی غلام آن غلام که خریده بودی اماک تو می شود بسبب
و آمدن آن در ضمانت تو زیرا که مبیع به قبض در ضمانت شتر می آید و این نیز حاصل شود از وی اماک باشد فخرج الیه عوده -

پس رفت بسوی عمره و گفت بوی آنچه شنیده بود از عائشه - نقضی لی ان اخذ الخراج من الذی قصی علی یله - پس حکم کرد
 عمر بن عبد العزیز برای من که بگیرم خراج و از آن کسی که حکم کرده بود آن خراج بر من مر آن کس را که بائع عبد باشد - رواه
 شرح السنه - وعن عبد الله بن مسعود قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم اذا اختلف البیعان فالقول قول البائع -
 بیان بفتح با تشدید یای کسوره یعنی متبائن است میفرماید چون اختلاف کند بائع و مشتری در قدر ثمن یا شرط یا خیاری یا ابل یا
 جز آن از شرط پس سخن بائع است همین کند داده شود که تو فروخته کنی چنین چنین - والمبتاع بالخیار - و مشتری اختیار دارد
 اگر خواهد راضی گردد و چیزی که میگوید خورده است بران بائع و اگر خواهد سوگند خورد که من نخزیده ام گزینم پس اگر هر دو سوگند
 خورده پس اگر راضی گشت یکی از ایشان بقول دیگری بنها و اگر راضی نشود فسخ کند تا هنی عقد را خواهد بیع باقی باشد یا
 رواه الترمذی و فی رواة ابن ماجه والدارمی قال لیسان اذا اختلفا و المبیع قائم بعینه و البین مینما بینه - بائع و مشتری چون
 اختلاف کنند و بیع باقی باشد بعینه و نباشد میان ایشان گواه - قال القول اما قال المبیع قبول قول بائع است - و تیر ادان المبیع
 یار و کند هر دو بیع را و در مذنب ما اگر اختلاف در ثمن است و بیع باقی است هر دو را سوگند می دهند و سخن می کنند بیع را اگر بیع کلام
 را بینه نباشد و اگر یکی را بینه مثبت باشد خیر و اگر هر دو بینه بگذارد بینه هر که مثبت زیادت ثمن است اولی است و اگر اختلاف در ثمن بیع
 هر دو باشد پس بینه بائع اولی است در ثمن و بینه مشتری در بیع نظیر زیادت اثبات و نیست خلاف ترمذی و ما در اصل و
 شرط اختیار و قبض یعنی ثمن کزانی الدایه و جاری می که مروی است درین باب در همه سخن است پس مدار بر حدیث مشهور
 باید نهاد که البینه علی المدعی و البین علی من انکر و سخن ابی هریره قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم من اقال
 مسلما اقاله الله عشرته یوم القیمة - کسی که اقاله کند مسلمان را اقاله کند او را خدا می لغزیدن او را روز قیامت اقاله بر او
 بیع و مراد باقاله خدا خلاص کردن او است از آنچه کرده آید او را و عشرت بمنزله از عشار یعنی لغزیدن - رواه ابو داود و ابن ماجه
 و فی شرح السنه بافظ المصباح - و در شرح السنه انجیریت مذکور است بلفظی که در مصباح است - عن شرح الشامی - از شرح شامی که از
 تابعین است - مرسل بطریق ارسال لفظ مصباح انیست من اقال مسلما صفة کرها کسیکه اقاله کند مسلمان را بیعی که ناخوش دارد
 می آن را اقال الله عشرته یوم القیامة

الفصل الثالث - عن ابی هریره قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم اشتری رجل من کان قبلكم عقار من رجل
 فخذ مودی انان کسانی که پیش از شما بودند از اتم سابقه زمینی را از مردی - فوجد الذی اشتری العقار فی عقاره حرة فیها
 ذهب پس یافت آن کسی که خرید زمین را و در زمین خود یا در زمین آنچه فروخت زمین را بسوی او که در کوزه است حرة یعنی
 تشدید را بسوی جمع جر و در جرار - فقال للذی اشتری العقار فذهبا یعنی - پس گفت مرا مرد را که فروخت زمین را آن کسی که خرید
 زمین را بگیر زر خود از من - اما اشتریت العقار - نخزیده ام من که زمین را - ولم ابع منك لذهب - و نخزیده ام من از تو زر را
 فقال بائع الارض انما لی ملک لارض و ما فیها - پس گفت فروخته زمین فروخته ام من تو زمین را و هر چه در زمین است

فتیحا لهما لی رجل پس رفتند ببلع و مشتری بسوی مردی که حکم کند میان ایشان - فقال الذی تخالما الیه الکما ولده پس گفت آن کسیکه رفتند بسوی او برای حکم آیا شما را فرزندی هست - فقال احدیما لی غلام پس گفت یکی از آن دو مرد سپهر کی هست - فقال الآخر لی جاریه - وگفت دیگری مرا دختری هست - فقال لکوا الغلام الجاریه پس گفت آن مرد حکم کنج کنید با غلام آن جاریه را - والفقوا علیهما منه وخرج کتیبہ آن زر را برین سپهر و دختر تا نفع آن زر بر دو شهاب رسد - ولقد قوا - ولقد ق هم بکتیبہ از آنچه فاضل آید از حاجت هر دو و تواند که لقد قوا بیان تفسیر الفقوا باشد که اقبل متفق علیہ

باب السلم والرهن

سلم بفتح سین اسم است از تسلیم و در عرف فقها عبارت است از فروختن چیزی بر آن وجه که دین باشد بر بعل بفتح طاء که معتبر اند در شرع و همین اند و در کتب فقہ نام کرده شد و اورا سلم از جهت تسلیم شدن بسوی بعل پیش از تسلیم وی بیع را چنانکه شمار است و گاهی سلمت نیز می گویند و سلمت قرض را نیز می گویند و سلم جائز است باجماع اگر چه بیع نسبه است بنقد و قول حق تعالی یا ایها الذین آمنوا اذا انتم بدين الى اجل ستمی فاکتبه فمحول بر آن است و رهن در اصل بمعنی حبس است و هر چه حبس کرده شد بجز رهن است چنانکه در قرآن مجید است کل نفس باکسبت رهنه و در شرح گردانیدن چیزی محبوس بقولی که ممکن است استیفای آن از وی چنانکه دیون و این ثبات است بکتاب و سنت اما کتاب قول وی سبحانه تعالی وان کنتم علی سفر فبراهن بقرضه و تقدیر بسفر اتفاقی است و اما سنت آنچه در حدیث آمده است که آنحضرت صلی الله علیه و سلم خریدار یهودی طعامی را درین نادره خود را الفضل الاول - عن ابن عباس قال قدم رسول الله صلی الله علیه و سلم المدينه و هم سیلفون فی الثمار گفت ابن عباس قدم آورد آن حضرت مسلم مدینه را و حال آنکه اهل مدینه اسلاف یعنی مسلم میکردند و ریه و السنه و السنین و الثلث بحدت یکسال و دو سال و سه سال یعنی زرمی دادند و شرط می کردند که بعد از یک سال ثمر خویشی رسانند مثلاً فقال من اسلف فی شئ فلیسلف فی کبیل معلوم گفت کسی که سلف کند در آنچه فروخته میشود بکبیل پس باید که سلف کند در کبیل معلوم چنانکه ده کیل یا بیست کیل - و وزن معلوم کسی که سلف کند در چیزی که فروخته میشود بوزن چنانکه زر و نقره باید که سلف کند در وزن معلوم - الی اجل معلوم - تا مدت معلوم چنانکه تا یکماه و یک سال و مانند این ظاهر حدیث اشتراط اجل است و اینست مذسب الی حنیفه و مالک و صحیح از زبیر احمد و شافعی میگوید باجل شرط نیست و مراد بحدیث آنست که اگر اجل کنند باید که اجل معلوم کنند متفق علیہ - و عن عائشه روى انکما لهما شترى رسول الله صلی الله علیه و سلم طعاما من یهودی الی اجل - گفت عائشه خریدار آنحضرت طعامی را از یهودی تا مدت معلوم - و رهنه در عاله من حدیده و گرو نهاد آنحضرت نزد وی زرمی را که بود مر آنحضرت را از آن پس طبعی گفته که درین دلیل است بر جواز معامله با اهل زمه اگر چه اموال ایشان خالی نیست از ربوا و دشمن خمر انتقی و چون کفار غیر مکلف اند بشرط تحقق نمی شود در اموال ایشان حرمت متفق علیہ - و عنهما قالست لوفی رسول الله صلی الله علیه و سلم و در عهده من عند یهودی تبلیثین صاعا من شحیر و فات یافت آن حضرت و حال آنکه زره وی بگرو نهاده شده بود نزد یهودی بستی پیمان از جو - رواه البخاری

وعن ابي بصير ^{سرقه} قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ^{يترك} يتركه اذا كان مريضا ليشتمه يعني مريض سوارى کرده می شود در بیل نفقه وی وقتیکه باشد گردناده شده در نهایت گفته که ظلم شتر می که بار کرده شود و سوارى کرده شود و بران - و ابن الدريش ^{بنفقه} بنفقة اذا كان مريضا - وشيخنا ^{شیر} شیر دار نوشیده می شود و نفقه وی وقتی که باشد مریض - و علی ^{الذی} الذی یسیر ^{بشرب} بشرب یعنی که سوارى شود و شیر می نوشد نفقه است این باشد یا مریض یعنی اگر مریض نفقه میکند او سوار شود و شیر خورد و اگر این نفقه کند مرد راست رکوب بشرب پس این حدیث دلالت میکند بر آنکه می رسد مریض را کفغ گیر و برین و اتفاق کند بران جمهور علما بر خلاف آن اند و در باریه گفته است که نیست مریض را که متفغ گرد و برین و نفقه مریض بر این است زیرا که هر قرضی که جز کفغ ^{برام} برام است و گفته اند که این حدیث منسوخ است بحديث آینه - بیاه البخاری

الفصل الثانی عن سید بن السیب ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال - روايت ست از سید بن السیب که از کلباء ^{و مشاهیر ایشان} ست که آنحضرت گفت - لا یلیق للرجل الرجول من صاحبه الذی رهنه - منع نمیکند رهن نهادن شی مریض را از صاحب وی که رهن نهاده است آن را پس رهن اول بمعنی مصدر است و ثانی بمعنی مریض یعنی رهن نهادن را پس را از رهن منع نمی کند از ملک و از احکام ملک بیرون نمی آرد - و نه غنمه - و مرد راست غنم وی بضم غین و سکون لوز بمعنی غنیمت یعنی فائده وی و زیادتی که از وی حاصل شود - و علیه غرمه - و بر دست غرم اول بضم غین و سکون را یعنی تاوان ایوبی آنچه حاصل شود از مریض از منافع و زوائد رهن راست و اگر بپاک شود و درست مریض تاوان او بر دست و از حق مریض چیز نیست ساقط نمیکند و - رواه الشافعی مرسل - روايت کرد این حدیث را شافعی از سید بن السیب بطریق ارسال و در او نام شافعی مرسل ^{مقبول} مقبول اند و علم سانسید دارند و روی مثله - و روایت کرده شده است مثل این حدیث یعنی موافق در لفظ و معنی - و مثل - سناه یا مثل معنی آن یعنی موافق در معنی و مخالف در لفظ چنانکه خواه میگویند - لایخالفه که مخالف نیست آن را در معنی سخته عن ابي بصير ^{از سید بن السیب} که روایت کرده است از ابی بصیر ^{بمقطعا} بمقطعا - بطریق اتصال از جهت ذکر صحابی که ابو بصیر است و لفظ ردی معلوم نیز تخریج کرده اند و شیر مرشافی راست و لفظ مثله و مثل برین وجه مضروب خواهند بود - و عن ابن عمر ان النبي صلى الله عليه وسلم قال المکیال مکیال اهل المدينة والمیزان میزان اهل مکة - پیمانه پیمانه اهل مدینه است و ترازو ترازوی اهل مکة است یعنی در حقوق شرعی مثل زکوة و صدقه نظر زیرا که اهل مدینه اهل زراعت اند پس ایشان و اما ترازو احوال مکیال و اهل مکة اهل تجارت اند پس ایشان شناسا ترازو احوال موازن کذا قیل - رواه ابو داود و النسائی - و عن ابن عباس قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لاصحاب الکلیل والمیزان - گفت آنحضرت هر اهل کلیل و میزان را که برای مردم می پیمایند و برای کشند انکم عده ولینتم امرین - بدرستی که شما تحقیق متولی و حاکم گردانیده شده اید و چیز را یعنی کلیل و وزن را - هلمکت فیها الامم لسانکم قبلکم - این چنین دواهری که بپاک شده اند دران دو امر انتهای گذشته پیش از شما و در بعضی نسخ السلفه - رواه الترمذی -

الفصل الثالث عن ابي بصير ^{لخذ} لخد ری قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ان اسلف فی شیئ فلا یصره

والزام کرده نشوند بدان ولیکن امر کرده شوند با فصاحت و شجاعت بر خلق و نصیحت بخلق - رواه الترمذی و ابو داود و ابن ماجه و الدارمی

الفصل الثالث - عن محمد بن الخطاب رضی الله عنه قال سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول من احتکر علی المسلمین طعامهم

گفت عمر رضی الله عنه شنیدم آنحضرت را که میگفت کسی که احتکار کند بر ضرر مسلمانان طعام ایشان را و ضربه الله بالجذام و الفلاس نیز

او اخذای توای بخندم که در ضی مشهور است و با فلاس یعنی مبتلا گرداند و بیلا در بدن و مالی به تباه گردانیدن آنها و در گردانیدن

برکت از آنها - رواه ابن ماجه و البیهقی فی شعب الایمان و زرین فی کنیه - و روایت کرده است زرین بتقدیم را بر زامی فتح را و کسب را

در کتاب خود که ناشی تجرید است و در جرح بین الصحاح فوت دی در پانصد و بیست بوده و عن ابن عمر قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم

علیه وسلم من احتکر طعاما اربعین یوما کسی که احتکار کند و نگذارد طعامی را چهل روز ویرید به الغلاء و در حالی که می خواهد آن کس با حکا

گرانی غله را بر مردم - تقدیری من الله پس تحقیق پیرا شد آن کس از خدا و شکست عدا و را که در امتثال احکام و رعایت

شفقت بر خلق لبسته است - و بری الله منه - و پیرا شد خدا از وی و بر داشت پرده حفظ و عصمت خود را از وی - رواه زرین

و عن معاذ قال سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول من احتکر الطعام اربعین یوما کسی که احتکار کند طعام را چهل روز - ثم یصدق به یستقر یصدق کرد بان طعام و داد و بفقیر - لیکن که غفار

را که میگفت بدیده است احتکار کننده ان ارحم الله الاسرار - اگر از آن گرداند خدای تعالی نر خمارا ند و بلیکن کرده

و ان اغلها فاحرق - و اگر گران گرداند خدای تعالی نر خمارا نشادمان گردد - رواه البیهقی فی شعب الایمان و زرین فی کنیه -

و عن ابي امامة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال - روایت است از ابو امامه باطنی که صحابی مشهور است که آنحضرت گفت

من احتکر طعاما اربعین یوما کسی که احتکار کند طعام را چهل روز - ثم یصدق به یستقر یصدق کرد بان طعام و داد و بفقیر - لیکن که غفار

نی باشد آن یصدق کردن مرا و پوشیده گناه دی نی اگر چه یصدق هم کند فاده ندارد و احتکار چهل روز را این حکم و این جز است و اگر

کمتر کند آنرا نیز جز است ولیکن کمتر ازین و اگر بیشتر کند بیشتر ازین خواهد بود و ظاهر است که هر دو آن باشند که احتکار تا چهل روز

باشد و کمتر ازین انثم بنود و بخت قلمت مدت مغفور بود و الله اعلم - رواه زرین

باب الفلاس والافلاس

فلس بیشتر فلوس جمع افلاس یکسره سهره و سکون فانی پیشتر شدن یعنی بجای رسد که گویند فلس ندارد و یا بان معنی که بجای رسید که

مال او فلوس شد بعد از آن که در اتم و دمانیز بود و انظار یکسره سهره و سکون نون و طهای خجسته تاخیر کردن و زمان دادن یعنی اگر

بر کسی حق دارد و او مفلس شد و بالفعل نمی تواند داد و اگر او را مهلت دهد و در طلب حق تاخیر کند چنانکه در قرآن مجیدی فرماید و ان

کان ذو عسرة فتنظرة الى میسرة -

الفصل الاول عن ابي هريرة قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم ایا رجل فلس - هر مردی که مفلس شد

فادرك رجل ماله بعینه پس دریافت مردی نزد او مال خود را بجنس - فهو احق بهن غیره پس آن مرد و سزاوارتر است بان مال

از غیر خود مثلا خرید مردی چیزی را پشمی و مفلس شد بکجای قاضی بپفلس دی دریافت بالغ عین بیع را نزد او می رسد او را که فسخ کند

نج را و بکیر و عین مال خود را که مبیع است و اگر بعضی ثمن گرفته است و بچندین مشتری است پس مجلس شد بکیر و عین مال خود را
 بقدر آنچه باقی مانده است از ثمن متفق علیهم و عن ابی سعید قال اصیب رجل فی عهد النبئی گفت ابی سعید جدرمی آفت رسید
 و زیان زده شد مردی در زمان پیغمبر صلی الله علیه و سلم بی شمار اتباع و در میوه های که خریدند کمتر دینیه پس بسیار شد و دام مرد
 فقال رسول الله پس گفت پیغمبر صلی الله علیه و سلم تقدیر اعلیٰ تصدیق کند بروی و مرد گفتند او را بمالی که او اندک بدان دام را
 بمصدق الناس علیه پس تصدیق کردند مردم بروی - فایمبلغ ذلک و فادینیه پس رسید آن مالی که تصدیق کردند مردم بروی
 گذاردن حق او را تمام - فقال رسول الله صلی الله علیه و سلم نفرمانه پس گفتند آنحضرت مردم و ازان او را - خذوا و اجدتم بکیر
 چیزی که بمایید و این کم الا ذلک - و نیست - شما را اگر آنچه بمایید نزد وی یعنی نیست مرشرا از زبرد و حبس می از جهت ظور افلاس پس
 واجب است انظار وی تا بقی که چیزی دیگر درست وی بمایید آنکه حق باقی از دنده مشتری ساقط میگردد - و رواه مسلم و عن ابی هریر
 ان النبئی صلی الله علیه و سلم قال کان رجل یرای الناس - بود مردی که مواطه میکرد مردم را بخواه - فکان یقول انکاه
 پس بود آن مرد که میگفت مرغایم خود را فتنی جوان و غلام را فتنی گویت اگر چه پیر بود بجهت نگاه داشتن حرمت پیری در وی بچنین گفته اند
 وی توان گفت از جهت جلدی وی در خدمت و ترو دوی در آن مثل جوانان اگر چه پیر بود و بچنین داده را فتنه گویند بهین وجه
 پس این مرد بخواه خود که در معامله او داخل بود میگفت - اذا ائیت مسرعا و زعنه - و قتی که بیانی تو فقیری را که دشوار است
 بروی ادای حق در گذر از وی و به از وی و ام را - قال الله ان یجا و زعن - بامید آنکه شاید خدا و رگزار و از نا و نگید و اربابنا بان ما
 قال فلقی الله - گفت آنحضرت پس پیش آمان مرد خدا را و رسید بدرگاه او و مردن یا در روز و از آنجا و زعن - پس رگدشت وی
 لقای ازان مرد و نگرفت او را بگنابان او متفق علیهم - و عن ابی قتاده قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم من مره ان یحیی الله
 من کرب یوم القیمه کسی که نشا و میگرداند و خوش می آید و او را که رشتکار گرداند او را خدا تعالی از اندوه و با و عظمای روز قیامت بشمار
 بهنم یا سکون تون و کسیر جمیم مخففه و لفتح تون و تشدید بحیم هر دو روایت است و کرب لفهم کاف و فتح راجع کربت بمعنی اندوه که در کرب
 فلینفس عن مسر - پس باید که تنفیس کند تا غیر کند طالب و ام را از فقر تنگ روزی تنفیس سایش دادن و درایش نمودن او بفتح
 یا بنهد و ام را از وی بعضی یا کل - رواه مسلم - و عنه قال سمعت رسول الله صلی الله علیه و سلم یقول من انظر محسرا و وضع عنه و هم
 از ابی قتاده است که گفت شنیدم آنحضرت را که میگفت کسی که انظار کند محسری را و محملت و با او را بنهد و ام را از وی - انجاه الله
 من کرب یوم القیمه رشتکاری دهد او را خدا تعالی از اندوه های روز قیامت رواه مسلم - و عن ابی السیر سیامی تخشانه وین عمل
 مفتوحین صحابی مشهور است نام او کعب بن عمر و الاقصاری حاضر شده عقبه را و پدر را و دوست که اسیر کرد عباس بن عبد المطلب را
 روز بدر تونی با حمزیه بنه خمس و خمیس - قال سمعت رسول الله صلی الله علیه و سلم یقول من انظر محسرا و وضع عنه اظله الله فی خطه کی که
 محملت و محسری را یا بنهد و ام را از گردن وی بجای دهد او را خدا تعالی در سایه عنایت خود یعنی نگهدارد و از گرمی روز قیامت
 و آسان گرداند بروی شرف آن رواه مسلم و عن ابی زرع - روایت است از ابی زراع که مرای رسول خدا است -

الفتح حامی مہملہ اسکون وال اولی فتح را کہ صحابی ست و اول مشاہدہ اوجید پیدا ست پس از ان خیر و نام او عبد اللہ است
 و کنیت او ابو محمد و نیاک علیہ و امی را کہ بود مرکب را بروی - فی عنہ رسول اللہ طلب کرد و زمان پنجم خبر خدا - صلی اللہ علیہ
 و سلم فی المسجد فارفعت اصواتہا پس بلند آوازہای این ہر دو درگفت و گو در دو بدل - حتی سمعا رسول اللہ تانا مکہ
 شنید آواز ہا را پنجم خبر خدا - صلی اللہ علیہ و سلم و ہونی بیتہ - و حال آنکہ آنحضرت در خانہ خود بود و فرج الیہا رسول اللہ صلی اللہ
 علیہ و سلم پس خواست کہ بیرون آید آنحضرت از درون خانہ بسوی این دو مرد و حتی کشف بخت حجر تہ - تا آنکہ بکشا پردہ حمیرہ
 خود را بخت کبکسین مہملہ و سکون جیم و فاپرودہ - و نادید کعب بن مالک - و آواز داد آنحضرت کعب بن مالک را کہ مبالغہ میکرد
 در تقاضای دین - قال - گفت آنحضرت - یا کعب قال - گفت کعب - یا رسول اللہ فاشا ربیدہ ان فضع الشطرنج و نیکم
 پس اشارت کرد و آنحضرت بیست خود کہ بہ و کم کن نبی را از و ام خود - قال کعب قد فعلت - گفت کعب تحقیق کردم آنچه فرمودی
 یا رسول اللہ قال - گفت آنحضرت باین ابی حار و - تم فافقتہ - بر خیز پس بگذار دین او را درین حدیث تنبیہ است بر آنکہ
 در تقاضای حق دین مضائقہ و مبالغہ بیاورد و مساحت باید کرد چیزی باید گذاشت و بر آنکہ لہ از مبالغہ و مساحت بجا
 و این دیون را باید کہ هنوز مطلق و ناخیر کند متفق علیہ - و عن سلمۃ - لبقات - بن الاکوع - لفتح حمیرہ و سکون کان صحابی مشہور
 سخت ترین مردم و شجاع ترین ایشان در جنگ پیادہ می رفت اما پیش میکشید سواران را و دوست کہ قہم کردہ بود و بومی گرگ -
 قال لکنا جلوسا عند النبی - گفت بودیم ہا نشسته نزد پنجم خبر خدا - صلی اللہ علیہ و سلم از انی بخبارہ - ناگاہ آوردہ شدہ خبر دہ - فقالوا
 فصل علیہا پس گفتند اہل جنارہ نماز بگذار برین جنارہ - فقال لہ علیہ دین - پس گفت آنحضرت آیا ہست بروی امی -
 فقالوا لا پس گفتہ نسبت بروی و ام فصل علیہا - پس نماز کرد و آنحضرت بران جنارہ - ثم انی بخبارہ اخری - پست آوردہ شدہ
 جنارہ دیگر - فقال لہ علیہ دین - پس گفت آنحضرت آیا ہست بروی دین - قال نعم - گفتہ شداری ہست بروی دین - قال لہ
 ترک شیئہ - گفت آنحضرت پس آیا گذاشتہ است چیزی از مال کہ بہ آن و ام می توان گذارد - قالوا آئمتہ و نایر - گفتہ گذاشتہ
 است سہ و نیار - فصل علیہا پس بگذار و نماز بروی غالباً و ام بروی بہین سہ و نیار بود یا مساحت کردند و او اسے
 بعض دین و باقی ماندن بعض آن واللہ اعلم - ثم انی بالثانیہ فقال لہ علیہ دین - پست آوردہ شدہ خبر سوم پس گفت
 آیا ہست بروی و ام - قالوا آئمتہ و نایر - گفتہ سہ و نیار - قال لہ ترک شیئہ - گفت آیا گذاشتہ است چیزی را - قالوا لا -
 گفتہ گذاشتہ است - قال صلوا علی ہما حکم - گفت بگذارید نماز بر یا خود و من نمی گذارم و دین کمال زجر و تشدید
 بر وجود دین و نگذشتن را و را چیزی بہ قال ابو قتادہ فصل علیہ گفت ابو قتادہ بگذار از نماز بروی - یا رسول اللہ و
 علی برینہ و برین ست و امی و امی کہ من او امی کم دین او را فصل علیہ - پس نماز گذارد و آنحضرت بروی - را و انجا
 و عن ابی ہریرۃ رضی اللہ عنہ عن النبی صلی اللہ علیہ و سلم قال من اخذ اموال الناس یرید اوکھا - کسی کہ بگیرد
 مال ہای مردم بخواہد در عالی کہ می خواہد بیت دارد و ادبی آن و رسانیدن آن را بخت دارد و لا بد این چنین شخص بی ضرورت

وامنحو اهدرکفت - اواسی اللہ عزہ - اواسی کند خدای تعالی و توفیق میدہم و یسر میگردد انداز جانب آن کس بر حسب نیت دے
 ومن اضریہ یادتاما فاما اللہ علیہ - و کسی کہ بگردد در حالی کہ میخواہد ہلاک کند دل مال مردم را ہلاک میکند و را اندازی قناسے
 بروی یعنی امانت نمیکند و توفیق نمی دہد و را بہ ادای مال مردم - رواہ البخاری - و عن ابی قتادۃ رضی اللہ عنہ قال قال
 رجل گفت گفت مروی - یا رسول اللہ ایت ان تجتبت فی سبیل اللہ - خبر دہ کہ اگر گشتہ شوم در راہ خدا - فابراکتہا سبیل
 کندہ امیر ثواب دارند و مقبلان غیر بدہر - مروی از زہدہ پشت نبرہندہ - کفر اللہ عنی خطایا سی - ایامی پوشد خدایتعالی از من گناہان را
 و می بخشہ - فقال رسول اللہ پس گفت پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم تمام آری پوشد گناہان ترا و می بخشہ - فلما اود بر نادام -
 پس چون پشتہ را وان مرد خواست کہ برود از داد آنحضرت اود - فقال لعلم الاالدین - پس گفت آنحضرت آری می بخشہ ہمہ
 گناہان را کہ دام را - کہ لک قال جبریل یحسین گفت جبریل و وحی آورد و درین کمال مضائقہ و تشدیدست در حق تو عبادہ -
 رواہ سلم و عن محمد الدین عمران رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال یغفر للشیء کل ذنب الا الدین - گفت آنحضرت آمرزیدہ
 میشود در شہید ترا ہر گناہ مگر دامن - رواہ سلم - و عن ابی ہریرۃ قال کان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یولی بالرجل المتوسل فی
 علیہ الدین را بود آنحضرت کہ آوردہ میشدند و وی مردی را کہ مردہ و حال آنکہ بروی دامنست - فیسأل ہل ترک لدینہ قضا و -
 پس می پرسید آنحضرت آیا گناہتہ اشت وی برای ادای دامن خود یعنی چیزی را کہ گذاردہ شود بروی دین - فان حدث انہ ترک
 و قاضی علیہ - پس اگر خبر داوہ میشت آنحضرت کہ وی گناہتہ است و قاضی گذاردہ آنحضرت نماز بروی - و الا قال للسلیمان صلوا
 علی صاحبکم - و اگر نمی گذاشت و قاضی گفت آنحضرت مسلمانان را شما بگذارید نماز بر بار خود کہ من نمی گذارم - فلما سمع اللہ
 علیہ الفوج - پس چون بکشد خدایتعالی بر آنحضرت کشایش را یعنی غنائم را - قام - الیاد آنحضرت تا خطبہ خواندہ - فقال و ما
 اولی بالومنین من انفسہم - پس گفت من قریب تر و سزاوارترم بمسلمانان از دانتہای ایشان - فمن تولی من المؤمنین فترک دینا
 پس کسی کہ میرانیدہ شود از مسلمانان پس ترک کند دین را - فعلی قضا و نفس بر من بہت گذارد و آن دین - ومن ترک
 ما لانہ لورثتہ - و کسی کہ بگردد مالی را پس آن مال مردارشان اود است و این کر می و اوصافی بود از آنحضرت در حق است
 خود صلی اللہ علیہ وسلم - متفق علیہ -

الفصل الثانی - عن ابی خلدۃ یفتح خای مجہ و سکون لام و فتح نیزہ گفتہ اند و اہمال قال - الذرقی یضم زامی و فتح ما
 و قات نسبت بنام بن زریق تیمی نام او خالد بن و نیاز فیاط تالمی ست ثقفہ روایت دارد از انس و از ابی العادیہ حسن لغوی
 قال جبنا ابا ہریرۃ فی صاحب لنا قد افلس - گفت ابو خلدہ آدمیم ابو ہریرہ را در شان یا رمی کہ ما را بود کہ تحقیق مفلس شدہ بود
 یعنی و اما از مردم برکد بود بعد از ان مفلس شد حکم او چیست فقال ہذا الذی قضی فیہ رسول اللہ پس گفت ابو ہریرۃ
 آن کسی کہ حکم کردہ است در مثل وی پیغمبر خدا - صلی اللہ علیہ وسلم ہذا الذی - اشارت با مرو شانی بود کہ آنحضرت حکم کرد در ان
 بقول خود - یا رجل ات او افلس - ہر مروی کہ مروی افلس شدہ - فصاحب الساع احق بمباعہ - پس صاحب متاع سزاوارترست

بمستاع خود۔ اذاجہ ہونے۔ دینی کہ یافت متاع خود را بچین نزدی۔ رواہ الشافعی وابن ماجہ۔ وعن ابی ہریرۃ رضی اللہ عنہ قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نفس المؤمن حلقہ بدینہ۔ وابت مسلماں اونیختہ شدہ است بوام دی کہ بر خود آورد یعنی نمی درآید و بشت دمی رسد بمرہ بندگان صالح۔ حتی یلقی عنہ۔ تا آنکہ گزارده شود دین از وی و ساقط کردہ شود از ذمہ وی۔ رواہ الشافعی و احمد و الترمذی وابن ماجہ و الدارمی۔ وعن ابی ہریرۃ بن عازب صحابی انصاری ست اول شاہد وی خندق ست و پیش از وی صفیر بود حاضر شد باعلی مرتضی رضی اللہ عنہ ورجل مصفین و نہروان مات بالکوفۃ فی ایام مصعب بن النضر قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم صاحب الدین ماسور بدینہ۔ خداوند دین بچوس و اسیرست بدین خود۔ لکن لولی ربہ الوحۃ یوم القیمۃ گلمی کند بسوی پروردگار خود تنہائی و وحشت و بند و زندان را و در افتادن از صحبت صالحان و شفیعان با توجش در آتش و زرخ مرادست روز قیامت۔ رواہ فی شرح السنۃ وروی ان ساذکان یدان۔ وروایت کردہ شدہ است کہ ساذابن جبل بود کہ قرص داری شد و می نشست بروی دین یدان بفتح یا و تشدید دال فیل مضارع ست از باب افتعال و تحقیق دی در علم حرفا ست فاتی غراوہ الی ابی ہریرۃ پس رانده شدند و آورده شدند قرصن خواہان اول بسوی پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم فباع البنی صلی اللہ علیہ وسلم کلمہ فی دینہ پس فروخت آنحضرت مال در اسمہ در و ام دی حتی قام معاذ بغیرشی۔ تا آنکہ برخاست معاذ بی چیزی۔ مرتل۔ این حدیث مرتل کہ تابعی آن را روایت کردہ اما اہم تابعی را ذکر نکرد۔ ہذا لفظ المصباح و لم اجده فی الاصول الا فی المنتقی۔ مؤلف می گوید این لفظ مصباح است و بین لفظ در مصباح آورده و من نمی یابم آنرا در کتب اصول مگر در منتقی کہ تصنیف ابن الیمی ست باین لفظ کہ گفت۔ وعن عبد اللہ بن کعب بن مالک قال کان معاذ بن جبل شایبا سخیابا۔ بود معاذ رضی اللہ عنہ جوانی سخی و سی و چند سالہ بود کہ از عالم رفت سوکان لا یمسک شیأ۔ و بود وی رضی اللہ عنہ کہ نگاہ نمی داشت چیزی را از مال۔ فلم یزل یدان حتی اعرق مالہ کلمہ فی الدین پس آیتہ قرص را میشد تا آنکہ فرا گرفت دمی (شہود) و بعد و ام فاتی ابی ہریرۃ مد معاذ پیغمبر را صلی اللہ علیہ وسلم فکلمہ کلمہ غراوہ پس سخن گفت معاذ آنحضرت را تا سخن گوید آنحضرت قرصن خواہان اورا کہ بگذارند دام برای دی کل یا بوجن پس سخن گفت آنحضرت و نگذاشتند۔ فلوترکوا لحد لکرم المعاذ پس اگر می گذارشتند مگر سی را ہر آیینہ می گذارشتند ہر معاذ را۔ لاجل رسول اللہ۔ از پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم فباع رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لہم مالہ پس فروخت آنحضرت برای غرامال معاذ را۔ حتی قام معاذ بغیرشی۔ رواہ سبید فی سننہ مرسلہ۔ این عبارت منتقی ست و مؤلف با اعتماد وی آورده کہ اگر در اصول ثابت نمی بود صاحب منتقی چون سے آورد و اللہ اعلم۔ وعن الشریعہ شہین بن شہین بن رزین رشید صحابی ست مشہور لقبی نام او مالک ست و آنحضرت اورا شہر بیز نام نہادہ زیرا کہ دی از قوم خود کسی را کشتہ بہ مکہ آمد و مسلمان شد و شہر دو و شہر او یعنی رسیدن ستور و گرجین او ست قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لی الواجد۔ گردن کشیدن و سر پیچیدن یا بندہ یعنی کسی کہ چیزی می یابد کہ بدان ام بگذارد یعنی غنی بگذازد و دین و ام و دلیری کردن و دان از کسی کہ چیزی دارد۔ بجل عرفہ و عقبہ۔ حلال و مباح می گرداند و بچین آبروی اورا دینہ را دان اورا بجل لعنہ یا و کسر معا و عرن بکسر عین پس این حدیث و معنی حدیث مطلق یعنی ظلم باشد یا کلمہ

قال ابن المبارک یحییٰ عرضہ فیما لہ۔ گفت عبداللہ بن المبارک در تفسیر کل عرضہ یعنی درشتی کرده شود و سخن سخت گفته شود بلوی
 و عقوبتہ بحسب لہ۔ و گفت کہ عقوبت وی اینست کہ جس دینہ کرده شود و منع کرده شود از پیرون آمدن۔ رواہ ابو داؤد و نسائی
 و عن ابی سعید الخدری قال اتی النبی صلی اللہ علیہ وسلم بخبازۃ۔ آورده شد آنحضرت را خبازہ یعنی خبازہ نزد آنحضرت آوردند
 لیصلی علیہا۔ تا بگذارد نماز بروی۔ فقال پس گفت آنحضرت۔ ہل علی صاحبکم دین۔ آیا ہست بریار شما دای۔ قالوا نعم۔ گفتند
 آری ہست۔ قال بل ترک لہن و فاء۔ گفت آنحضرت آیا گذارشتہ است مردین را چیزی کہ وفا کنندہ ادا سے آرن۔ قالوا لا یقتنہ
 نگذاشتہ است۔ قال فصلوا علی صاحبکم۔ گفتند آنحضرت پس نماز بگذارید شما ہر صاحب خود۔ قال علی ابن ابی طالب رضی اللہ
 عنہ علی دینہ۔ گفت امیر المؤمنین علی برینست دام وی دمن میگزارم آنرا۔ یا رسول اللہ تقدم فصلی علیہ۔ پس پیش آمد
 آنحضرت پس گذارد نماز بروی۔ و فی روایت معتادہ۔ و در روایت دیگر معنی این حدیث آمدہ بلفظ مذکور اینست۔ زیادہ آمدہ
 کہ۔ و قال۔ و گفت آنحضرت۔ علی فک اللہ ربانک من النار۔ خلاص گرداند خدای تعالیٰ نفس ترا از آتش۔ کما فکلت ربان
 انیک المسلم۔ چنانکہ خلاص کردی نفس برادر مسلمان خود را نک جدا کردن و و پذیر ہم شدہ از یکدیگر و خلاص کردن و از گرد پیرون
 کردن گردی را در ہان یکسر جمع ہن بجای مردون۔ و در قرآن مجیدی فرماید کہ کلّ نفسٍ پاکست رشتہ بہ نفس بسبب چہیزے
 کہ کسب کردہ است گر و کردہ می شود و نہادہ می شود و رہند عذاب پس او اگر دین از دوسے خلاص گردنست اگر و
 لیس من عبد مسلم یقف عن اخیه دنیہ۔ نیست ہیچ بندہ مسلمان کہ بگذارد از جانب برادر خود دم او را۔ الا فک اللہ ربان
 یوم الیقینہ۔ مگر آنکہ خلاص گرداند خدای تعالیٰ گرد ہائے او را روز قیامت و جمع آوردن ربان یا باعتبار نذر او کتاب
 اوست یا بجهت آنکہ ہر عضو او رہن و گرفتارست۔ رواہ فی شرح السنۃ۔ و عن ثوبان۔ قال قال رسول اللہ صلی اللہ
 علیہ وسلم۔ ثوبان کہ مولای آنحضرت بود و در سفر و حضر و گاہ و بیگاہ در خدمت و ملازم و رگاہ بود و گفت کہ گفت آنحضرت ہن تا
 و ہو بری من الکبر و النمل و الدین کسی کہ ہمیر و حال آنکہ وی پاک و بیزارست از کبر و بزرگ پنداشتن نفس خود را
 از خیانت کردن و غنیمت۔ غلول اللہم غین مجہ خیانت کردن و غنیمت یا مطلق خیانت و از دین۔ دخل الجنة۔ می در میرشد
 را یعنی وجود یکی ازین سہ چیز مانعست از در آمدن بہشت و این ہر سہ چیز مشترک اند در ایذای مردم یا از جہت عرص یا
 از جہت مال عموماً یا خصوصاً۔ رواہ الترمذی و ابن ماجہ و الدارمی۔ و عن ابی موسیٰ بن النبی صلی اللہ علیہ وسلم
 قال ان اعظم الذنوب عند اللہ ان یلقاہ بہا سبہ۔ ابو موسیٰ اشعری روایت میکند از آنحضرت کہ گفت بدستیکہ بزرگترین
 گناہان نزد خدا آنست کہ پیش آید خدا را با آن گناہان بندہ۔ بعد الکبائر التی ہن اللہ عنہا۔ بعد از گناہان کبیرہ کہ ہن کردہ
 است خدا اینغالے از آن۔ ان ہیوت رجل و علیہ دین۔ اینست کہ ہمیر و بندہ و حال آنکہ بروے دینست۔ لا یدع
 لہ قضاء و نیہ۔ کہ نگذارد و بندہ برای وی مالی کہ او توان کرد بدان دین را و بعد الکبائر بہجت آن گفت کہ نفس دین از کبائر
 نیست و احادیثی کہ وارد شدہ است از قبیل زجر و مبالغہ و تشدید اند کذا فیہ۔ رواہ احمد و ابو داؤد۔ و عن عمر

بن نجوف المزنی یفہمہم وفتح زاولون عن ابی بنی صلی اللہ علیہ وسلم قال یصلح جائز بین المسلمین - آشتی کردن و واسطیان
مسلمانان - الاصلحی حرم حلالا و اصل حراما - مگر آشتی کہ حرام گردد اند حلال را یا حلال گردد اند حرام را - و المسلمون علی شتر و ظہم
و مسلمانان بر شتر طہای خود اند یعنی شتر طہای کہ میان خود کرده اند و صلح و جنگ و جزآن لازم بہت رعایت آنها - الا شتر طہا حرم
حلالا و اصل حراما - مگر شتر طہای کہ حرام گردد اند حلال را یا حلال گردد اند حرام را پوشیدہ نماد کہ مناسبت این حدیث بمعنویان باب غیر
ظاہر بہت مگر باعتبار آنکہ صلح و بیع و شتر اند و افلاس ہی باشد و اللہ اعلم - رواہ الترمذی و ابن ماجہ و ابو داؤد و انہت روایت
عند قولہ علی شتر و ظہم - و تمام شدہ است روایت ابو داؤد و نیز قول دی علی شتر و ظہم ذکر نکرده دروے الا شتر طہا الخ -
الفصل الثالث عن سوييد بن سكين عن ابي بن قيس عن ابي بن قيس عن ابي بن قيس عن ابي بن قيس عن ابي بن قيس عن ابي بن قيس
است کہ قال - گفت جلیبت انما و محرفة العبدی - کشیدم و آوردم من و محرفة بفتح میم و سکون خای معجمہ دفا و بعضی ہم گفت
بجای فا و عبدی بفتح عین و سکون موحده منسوب بہ عبد احمیس جلب کشیدن متاعی بجهت فروختن از شہرے
بشہرے پس سوييد ميگويد کشیدم من بخبر منہ بن اس - خبر جامہ ہای از ہجر بفتح تین شہرے است از زمین دنام تمام دین ہجرین
و موضعی ست قریب بہ مدینہ بن جامہ و بالغ آن را ہزار گویند و حرقت آن را ہزارت - فاتیابہ مکہ - پس آوردیم آن را در مکہ -
فما و رسول اللہ - پس آمد مارا پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم پیشی - در حالی کہ برپای رود نہ سوار فسا و مناسبت ادیل - پس
خریداری کرد مارا بخبریدن شلوار - فبناہ - پس فروختیم مارا ادیل را - و ثم رجل یزن بالاجر - و آنجا آمدی بود کہ برے کشید
شن ہار بمنز وینی ہر وزن کردن فردی سبک گفت و ابو یعلی در سند خود از ابو ہریرہ آورده است کہ آنحضرت مارا ادیل بچار ہج
خرید و قوم را وزانی بود کہ وزن میکرد و نقل کہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم زن و انج - برکش و جرب برکش و انج بفتح ہجرہ
و کسر جیم ازین حدیث معلوم شد خریدن آنحضرت مارا ادیل را و ثابت شدہ است پوشیدن وی صلی اللہ علیہ وسلم مارا ادیل را
و تحقیق این در کتاب اللباس بیاید انشا اللہ تعالیٰ و مناسبت این حدیث نیز ظاہر نیست مگر آنکہ گویند از جاج بحت افلاک
بالغ ست و در حکم انظار ست - رواہ احمد و ابو داؤد و الترمذی و ابن ماجہ و الارمی و قال الترمذی ہذا حدیث حسن صحیح عن
جابر قال قال کان لی علی بنی صلی اللہ علیہ وسلم دین - گفت جابر بودم برابر آنحضرت دای غالباً شن آن شترست کہ آن حضرت
از وی در سفری کہ مدینہ می آمد خریدہ بود چنانکہ در باب بی ترجمہ گذشت - فقضانی - و زادنی پس بگذارد آن حضرت آن دین
مارا زیاد و او مرد چیرے دیگر ہم انعام کرد - رواہ ابو داؤد - و عن عبد اللہ بن ابی ریحہ - صحابی ست مخزومی از آنحضرت
قریش و از جو شرویان مردم و پدرش ابو ریحہ نیز صحابی ست - قال استقرض منی ابی بنی صلی اللہ علیہ وسلم ارہمین الف -
گفت قرض گرفت از من آنحضرت چهل ہزار - فجاہ مال فدتمہ الی پس آمد آنحضرت را مالی پس دفع کرد آن چیل ہزار را بسو
س - فقال بارک اللہ تعالیٰ فی اہلک و مالک پس گفت بרכת کند خدای تعالیٰ در اہل و عیال تو و در مال تو - انما
جہنماء السلف الحمد و لا داعی نیست یادداشتن قرض مگر حمد و شکر و اداسے آن - رواہ الترمذی -

وعن عمر بن الخطاب قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم كان له على رجل حق - قلت ان حضرت کسی که باشد مرد را بر مرد حق من آخره پس کسی که تاخیر کرد از آن کسی که بروی حق است و کلمه من زائد است برای تاکید - كان له بكل يوم صدقة - باشد هر آن کس را هر روز صدقه - رواه احمد - وعن سعيد بن الاطول - همچنین است در نسخ مشکوٰۃ و صواب سدر است بلی یا چنانکه در کتب اسماء الرجال است جز آنکه در جامع الاصول با صلا ذکر نکرده نه سعد و نه سعید و بعضی نسخ مشکوٰۃ تفسیر داده شده سعید به سعد صحابی است روایت کرده از آن حضرت مات سنة اربع و ستين - قال مات اخي و ترک ثلث مائة دينار گفت مرد برادر من و گذشت سه صد و دینار و ترک ولد اصغارا - و گذشت اولاد خود و ولد الضم و او و سکون لام جمع ولد و فحش نیز واقع می شود بر واحد و کثیر هر دو روایت است و اردت ان الفقه عظیم و خواستم من که خرج کنم آن و دینارها را برادر دوی یعنی او انکم دین او را انتقال بی رسول الله پس گفت مرا پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم ان اخاك محبوبس برستیکه برادر تو محبوبس ممنوع است در عالم بهر خ از وصول نعمت و حقوق بهما چنین بسبب دین - فاقتض عنه پس بگذار دین را از دوی - قال فذبت تقصيت عنه - گفت سعید پس رفتم پس قضا کردم دین را از دوی - ثم حجت فقلت - پیوسته آمد پس گفتم - یا رسول الله قد قصيت عنه تحقیق قضا کردم من دین را از برادر و لم تبني الا امره تدعی و دینارین و نیست لها بیعة و باقی نمانده مگر دینی که دعوی می کند و دینار نیست مردی را گواه - قال اعطها فانما صدقة - گفت آن حضرت بده آن زن را زیرا که بدستی که دی راست می گوید شاید که بوجی و انست صدق دی را یا می دانست پیش ازین و احتمال دارد که بطریق احتیاط فرموده باشد یعنی بده او را نیز راست گوناگون را و الله اعلم و این حدیث معلوم شد که دین بر میراث مقدم است - رواه احمد - وعن محمد بن عبد الله بن جحش - بفتح جیم و سکون حای مهمل از اصحاب است کینت او ابو عبد الله است و ولادت او در شته خامس از هجرت است و والد وی از صحابه کبار است و برادر ام المومنین زینب بنت جحش - قال کنا جلوسا بفناء المسجد - گفت بودیم ما یعنی صحابه پیشنه در محلی مسجد - حيث توضع الجنازة آنجا که نمانده می شود جنازه را - و رسول الله صلی الله علیه و سلم جالس بین ظهرينا و حال آنکه نشسته بود آن حضرت میان ما نفر فر رسول الله صلی الله علیه و سلم بصره قبل السماء پس برداشت آن حضرت بنیای خود را بجانب آسمان قبل کعبه قاف و بفتح با سوی - فنظر پس نگاه کرد - ثم طأ طأ بصره - پیوسته بیت کرد بصر خود را - و وضع یده علی جنبه و نهاد دست خود را بر پیشانی خود - قال - گفت سبحان الله سبحان الله یکرر و بار بار از آن سن انشد یحیی بن خازن و او آنرا سخت گرفت - قال گفت محمد بن عبد الله - فسلطنا یومنا و سلطنا - پس خاموش بودیم ما و این روز شنب و پیر سیدیم از آن حضرت که آن تشدید چیست - فلم تر الا خيرا - پس ندیدیم مگر نیکی را یعنی شدتی و عذابی ندیدیم گویا خیال کرده بودند که مراد تشدید عذابی است که بالفعل نازل شدتی است - حتى اصبحنا - تا آنکه صبح کردیم قال محمد فسالت رسول الله - گفت محمد پس پرسیدم من پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم ما التشدید الذی نزل چیست آن تشدید که فرود آمد و خبر دادی تو بدان - قال فی البیت - گفت آن حضرت آن تشدید نازل در و ام است و الذی نفس محمد سیده - سوگند بخدای که بقای نفس محمد در دست قدرت است و ان جلا قتل فی سبیل الله - اگر ثابت شدی که مردی کشته شد و راه خدا - ثم عاشر - پیوسته زنده شد - ثم قتل - فی سبیل الله - باز کشته شد

دوراه خدا - ثم عاش وعليه دين - پسترنده شد و حال آنکه بر دس و دهم است - ما دخل الجنة حتى انقضت فيه - در نمی آید بشت رانا آنکه گزارده شود و دهم وی قتل فی سبیل الله با وجود تکرار و تعدد وی کفار نمی شود از دین - رواه احمد فی شرح السنه نحوه - روایت کرد این را باین لفظ که مذکور شد امام احمد و در شرح السنه ما شد این روایت کرد در معنی متحد و لفظ مختلف

باب الشريعة والوكالة

شريك وشركة انما يشتركون شريك انما يشترک انما زکروا من دین و وفاته بفتح و کسر نیز جائز است گذشتن کار بر دیگر است و اعتماد کردن بر وی - الفصل الاول عن زبیرة بن عوف بن سلمة بن مکون - ما بین عهده بفتح و کسر و سکون عین و فتح باقرشی مصری تا ابی ثقف است و بی در کاشفت گفته که از او لیا بود و عبد الله بن الحسن داری گفته که از ابدال بود و سماع دارد از عبد الله بن هشام که از صیحه است و از عبد الله بن عمرو بن العاص و از ابن الزبیر - انه کان یخرج به جده عبد الله بن هشام الی السوق - روایت می کند که بدرستی که بود وی که بیرون می برد و در اجردی که عبد الله بن هشام صحابی است بسوی بازار فقیه شری العظام - پس خرید جد وی بخله را بخیلقاه - پس ملاقات می کردند و او را ابن عمر و ابن الزبیر و یقولان له پس میگفتند ابن عمر و ابن الزبیر را - اشترکنا - شریک گردان ما را - فان ابی بنی صلی الله علیه وسلم قد باعناک بالبرکة - زیرا که بدرستی که آنحضرت تحقیق و عا کرده است هر ترا برکت و افزونی در مال و تجارت - فیشرکتهم پس شریک می گردانید جدش ایشان را - فخر با اصحاب الرحلة پس با کسی یافت جدش سود مقدار بار شتر کهای - بی نقصان و در احوال شتر قوی توانا بر اسفار و احوال - فیمضت بها الی المنزل - پس می فرستاد از احوال بار و از ارشانه - و کان عبد الله بن هشام و هبت به اسم الی البنی - و بود عبد الله بن هشام که برده بود و او را مادر او که زینب بنت حمید بود و در سن بسوی من غیر صلی الله علیه وسلم فتح راسه پس گذرانیده بود آنحضرت دست مبارک خود بر سر او و عاله بالبرکة - و عا کرده بود و او را برکت و افزونی در مال و رزق و در هر چیز - رواه البخاری - و عن ابی هريرة قال قالت الانصار للبني گفت ابو هريرة گفتند انصار من غیر صلی الله علیه وسلم اقم سیدنا و بین اخواننا الخیل - بخش کن میان ما و برادران ما یونی همان در خان خرمار که ما داریم و خود انصار همه چیز را با ما هجران شمت کرده و شریک ساخته بودند حتی که اگر مروی از ایشان می بود که زمان متحد و داشت یکی را طلاق می داد و برادر خود از مهاجران می داد و آنحضرت میان مهاجر و انصار برادری نیز داده بود - قال لا - گفت آنحضرت قسمت نمی کنم خیل را میان شما و میان مهاجران - تکفوننا المونة - کفایت کنید شما ما را شقت را از آب دادن و گشتی کردن و جز آن دیر این وجه لا شلق - بالاسم برای آنچه التماس کرده بودند از قسمت و لا تکفوننا مجذمت حرف متفهام نیز داشته اند یعنی آیا کفایت نمی کنید شما ما را شقت را و برین تقدیر لا داخل بر تکفونناست کفایت کار گزار می گردان و مونت بار و گرانی - فنبشترکهم فی الشجرة بفتح نون و سکون شین و فتح را از شرک و ضم نون و کسر را از شرک پس شریک می شویم بایان یا شرک یک می گردانیم شما را در میوه درختان یعنی درختان شما هم بشما باشد و در ملک شما باشد که در عیب تخفیف است هم بر ما و هم بر شما و میوه که حاصل شود از آن شترک باشد میان ما و شما یعنی ما هم خوریم و شما هم خورید یا چشم

چنانکه نصف با ثلث یاربیع - قالوا اسمعنا واطعننا گفتند انصار قبول کردیم آنچه فرمودی و فرمان برداری کردیم یعنی هر طوریکه حکم شود و هر چه راضی باشید همان کنیم - رواه البخاری - وعن عروة بن ابی الجعد - فتح جیم و سکون عین مسملة - الباری فی موجوده و کسر اوقات منسوب ببارق بن عوف بن عدی صحابی ست عامل گردانیدار و عمر رهمنی الله عنه بر قضا کوفه دوی معدود در اهل کوفه و حدیث وی در ایشان ست و اختلاف کرده اند که در عروة بن الجعد ست یا ابن ابی الجعد زیادت ابی صیح اینست که مدنی گفته که هر که ابن الجعد گفته خطا کرده وی عروة ابن ابی الجعد ست - ان رسول الله صلی الله علیه وسلم اعطاه دینار البیشری له شاة - روایت می کند که آنحضرت داد و او را یک دینار تا بخرد و برای او گو سفندی - فاشتری له شاتین پس بخرد عروة برای آنحضرت دو گو سفند - فباع احدیها بدینار پس بفرخت یکی از آن دو گو سفند را بیک دینار - و اماه بشاة و او را و نزد آن حضرت گو سفند را و دینار را چون دے و کیل مطلق بود هر ثمرت که کند درست ست و نیز بیع مال غیر بی اولن موقوف بر اجازت اوست و هر گاه که اجازت کردند صحیح شد - فدعا له رسول الله صلی الله علیه وسلم فی بیعه بالبرکة پس دعا کرد و بر عروة را آن حضرت و بیع و ثمر اے او برکت - فکان لو اشتری نرا بالبرک فیه پس بود عروة باین صفت که اگر می خرید خاک راهر آئینه سودی کرد و در آن این عبارت بر اے مبالغه در بیج ست و می تواند که محمول بر تحقیقت باشد زیرا که بعضی انواع ترابست که خرید و فروخته میشود - رواه البخاری

الفصل الثانی عن ابی هریره رضی الله عنه رفته روایت ست از ابی هریره که رفع کرد این حدیث را بحضرت و مدنی حدیث مرفوع در مقدمه معلوم شد - قال - گفت آنحضرت - ان الله عز وجل یقول انا ثالث الشریکین من سوم کسی ام بیان و و شریک که اعانت میکنم هر یک را بخیر و برکت - ما لم یخن احدیها صاحبه - ما دام که خیانت نکنند یکی از آن دو یا خود را بی الصراح خیانت ناراستی - فاذا خانه خرجت من بینهما پس چون خیانت کنند یکی دیگرے را بیرون می آید کم من از میان آن هر دو - رواه ابو داود و زاد در زین - و زیادت کرده ست زین این لفظ را که - وجاء الشیطان - دی آید در میان آن هر دو شیطان و وجود او سبب شر و نقصان می گردد - و عنه عن البنی صلی الله علیه وسلم قال او الائمة الی من ائمتک را و این ابانت را بسوی کسی که امانت کند ترا - ولا تخن ابن خانک فی خیانت مکن کسی را که خیانت کند ترا شنبیه است بر عایت مکارم اخلاق و احسان کردن ست به کسی که بد کند و ترک جزای سیئه بسببه بدیست بدی را بدی سهل باشد جزا - اگر مردی احسن الی من اساء - رواه الترمذی و ابو داود و الدارمی - وعن جابر رضی الله عنه قال اردت الخروج الی خیمه گفت جابر خواستم من بیرون آیدم را بسوی خیمه - فانیث البنی صلی الله علیه وسلم پس آدمم آنحضرت را بسلامت طلب پس سلام کردم بروی - و قلت الی اردت الخروج الی خیمه - و گفتم من میخواهم بر آمدن را بسوی خیمه - فقال اذا اثبتت کبلی فخذ منه خمسة عشر و ستغافل پس گفت آنحضرت وقتی که بپای تو بکیل مرا پس بگیر از وی پانزده دست بفتح و او سکون پس ممل شصت یا ستغافل صباع - فان اتبعتک آیته فضع یدک علی ترقوته - پس اگر طلب کند آن و کیل از تو لثان

پس بہ دست خود را بر ترقوہ و سے بفتح فتانہ و سکون را و ضم قاف استخوان چیر کردن رواہ ابو داؤد و الفصل الثالث
عن مہدی یضم صا و فتح ہا و سکون یا صحابی مشہور است رومی ہلما آورد آن حضرت در دار ارقم بود بعد از سی و چند نفر
اسلام آورده وی از مستضعفین است کہ عذاب کرده شدند در دین خدا حاضر شد بہ مکہ بعد از ان ہجرت کرد و نہ بدینہ
و دوسے از سابقین اولین است مناقب او بسیار است و بس است این حدیث کہ آنحضرت فرمود انا سابق العرب
و صیب سابق الروم و سہان سابق الفرس و بلال سابق الحبشہ حاضر شد بر را و مشاہد دیگر کہ بعد از دست رضی اللہ عنہ
قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ثلاث فہن البرکۃ سہ چیز اند کہ در آہا برکت است البیع الی اجل یکی فروختن تا مدتی
کہ در آنجا تیسیر و تسہیل و تحصیل شے است و المقارضۃ و فرض دادن بیکدیگر کہ سبب معاومت و امداد است و گفتہ اند کہ
مراد بمقارضۃ اینجا مقاربت است کہ دفع کردن مال است بہ کسی تا تجارت کند و سودے کہ حاصل شود مشترک باشند ببرد
کہ شرط کردہ اند و اعطای البر بالشمع و آبخشیدن گندم بحد و لیکن للبیت براسے خانہ تابرت شود و در طعام لا للبیع نہ بہر
فروختن کہ آن گناہ است رواہ ابن ماجہ و عن حکیم بن حزام بکبر حاسے مملہ و زاسے صحابی است برادر زاد
ام المؤمنین خدیجہ صد و بست سال عمر داشت ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم بعثت سہ بدینار روایت
سے کند کہ آنحضرت فرستاد ہادی بدیناری گویا کسے را کہ ہادی ہمراہ کرد نہادینار لیستہر کہ اصحیثہ تا بخرد برای آنحضرت
باین دینار قربانی را فاشتری کہشتا بدینار پس خرید وی چھاری را بدینار و باعہ بدینار بن و فروخت آن کہش را بدینار
فترج پس باز برگشت بخانہ بایرگشت اذان خریدن و شروع و دیگر نمود فاشتری اصحیثہ بدینار پس خرید قربانی را بیکدینار
فجاء بہا و بالذینار الذی استفضل من الاخری پس آورد آن اصحیثہ را و دیناری را کہ زیادہ کرد و ایند از اصحیثہ دیگر بقصدن رسول اللہ
پس اصدق کرد و پیہر خدا صلی اللہ علیہ وسلم بالذینار بآن دینار زائد فدعالمہ ان یبارک لہ فی تجارتہ پس دعا کرد آنحضرت
مراد کہ برکت کردہ شود و در سوداگری وی رواہ الترمذی و ابو داؤد

باب الغصب والعاریۃ

غصب بستم شدن مال کسی را بے سرقہ و عاریت بحقیف با و تشدید آن در صحیح گفت کہ گویا بشدید منسوب بجا است زیرا کہ
طلب وی عیب و عار است نیز بمعنی عاریت آمدہ است و بعضی گفتہ اند کہ عاریت مشتق از عا در است بمعنی نوبت نبوت
بدست گرفتن گاہی بدست غیر می آید و گاہی بدست مالک

الفصل الاول عن سعید بن زید قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم من اخذ شبر من الارض ظلما روايت کردہ
است سعید بن زید کہ از عشرہ مبشرہ است و زوج اخت امیر المؤمنین عمر است کسی کہ بگیرد یک بدست زمین بستم فانیطوقہ یوم القیمۃ
من سبع ارضین پس بدستیکہ طوق گردانیدہ میشود آن زمین در گردن او از ہفت زمین یعنی آن قطوہ از زمین تا نہایت
ہفت زمین گرفته در گردن او می اندازند و بعضی گفتہ اند یطوق بآن منی است کہ تکلیف کردہ سے شود و برداشتن

بر بزرگداشتن آنرا شتیق از طاقت میفتد علیه - و عن ابن عمر قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لا يحمل احدكم اهدا من اهدا
 بنیز آید - باید که نزد هیچ یک که گا و گو سفند دانه مردی را به دستوری دی با حجب اندکم ان یولی مشربته زیاد است
 می دارد یکی از شما که آمده شود یعنی بیاید کسی مشرب به ادرا و مشرب به بفتح میم و سکون شین مجبه و ضم را و موحده بالا خانه که نهاده می شود
 در آنجا شناع - فکسر خزانه پس شکسته شود خزانه او یکسره خاکبینه - فیتقل طعامه - پس از جاس بجای دیگر برده شود طعام و
 و در بعضی روایت فیتقل شای مشکه مجامی قاف یعنی نقل است و اما تخزن اضم ضرع مواشیم اطعمناهم و خزینة نمی کند مریش
 را لپتا نهامی مواشی ایشان مگر طعامهای ایشان را تخزن بضم زای و اطعمنا جمع اطعم جمع طعام و ایراد صیغه جمع الجمع برای
 مبالغه است - رواه مسلم - و بعضی گفته اند که این حدیث متفق علیه است مسلم در کتاب غضب روایت کرده و بخاری در کتاب
 اللقطة و مؤلف آن را یافت و بدانکه اکثر اهل علم بر آن اند که جایز نیست دو شیدن ماشیه غیر علی اذن وی مگر در حالت محضه
 و با وجود محضه ضامن می شود و بعضی می گویند ضامن نمی شود و امام محمد و اسحق رفته اند بجز از آن بی محضه و بعضی خصصت کرده اند
 برای مسافر کل از شمار غیر در وایت کرده شده است از ابن عمر با سنا و غریب که آنحضرت گفت کسی که در آید بستانی را بخورد از آنرا
 او دیگر دژان چیزه زیاده بر اکل و نزد اکثر جائز نیست مگر از جهت گرسنگی که انا قال الطیبی - و عن الش قال کان ابی صلی الله علیه
و سلم عند بعض نسائه بود آنحضرت نزد بعضی از زنان خود و مراد عاشره است چنانکه در روایتی دیگر آمده است و عدم تصریح راوی
 با هم عاشره یا بجهت عدم علم دی باشد یا بجهت تجاشی از اسناد و فعل مذکور خواهد شد بوی - فارسلت احدی اجماع المومنین -
 پس فرستاد یکی از زنان آنحضرت مراد از نیت نیت محش یا ام سلمه یا صفیه است یا محقه فیها طعام - بکاسه که در دس طعام است
 فی الصراح صحفه بتقدیم جابر فا کاسه بزرگ صحاف جماعت فقربت الی ابی صلی الله علیه و سلم فی بیتهای الخادم پس زدن آن
 که آنحضرت در خانه او بود دست خادم را که طعام آورده بود و خادم برده و غلام هر دو واقع می شود و سقطت الصحفه - پس افتاد کاسه
 بر زمین - فانطلقت - این شکست کاسه - فح البی پس گرد آورد و پیچید صلی الله علیه و سلم فلق الصحفه پاره های کاسه را فلق
 شکافتن قلعه پارسه چیزی و فلق یکسره فو فتح لام جمع ثم جعل یجمع فیها الطعام الذی کان فی الصحفه لیشرکشت آنحضرت که جمع میکنند
 در وی طعامی را که بود در کاسه - و لقول دس کوبید غارت اکم غیرت کرد در شک برده و شما یعنی این بیتابی و سبکی از جهت غیرت
 کرد این اعتنا است از وقوع این نفل از عاشره که این را بجهت غیرت کرد که بچول است آدمی زاده بران - ثم حبس الخادم لیشر
 نگاهداشت آنحضرت خادم را حتی الی العرقه من عند التی هو فی بیتهای تا آنکه آورده شد کاسه از نزد آن زنی که آنحضرت در خانه
 او بود - فلق - الصحفه الی الی کسرت صحفه - پس داد و فرستاد آنحضرت کاسه در دست را بسوی آن زنی که شکسته شد کاسه
 او - و اسک المکسوره فی بیت التی کسرت - و نگاهداشت کاسه شکسته را در خانه آن زنی که شکست کاسه را و آوردن این
 حدیث درین باب بجهت تشبیه شکستن کاسه بجهت ست و اولی آنست که این حدیث را در باب فیمان متلفات می آورد و روا
 البخاری - و عن عمیر الشد بن یزید صحابی الفداری است حاضر شده حدیثیه را و حال آنکه در پیغمبر سال بود و دیگر که بود و عمیر بن یزید

کاتب اولو و عن النبي صلى الله عليه وسلم انه نهي عن التثنية والثالثة وايت مي کند از آن حضرت که نمی کرد از توبه بقیه
وسکون با منی غارت کردن مال مسلمانان را و از مثل بقیه وسکون مثلثه عقوبت کردن بریدن بینی و گوش و مانند آن این
حرام است مگر بوجوه خاصه رواه البخاری و عن جابر قال سألت النبی فی عهد رسول الله صلى الله عليه وسلم یوم مات
ابراہیم بن رسول الله صلى الله عليه وسلم گفت جابر گفت آفتاب در زمان آن حضرت روز مردن ابراهیم پسر آن حضرت
فصلی بالناس ست رکعات باربع سجرات پس نماز گزار و آن حضرت بمردم دو رکعت پیشش رکوع چهار سجده که در هر رکعت سه رکعت
کردند اما سجده دو کرد و چنانکه متعارف است متعارف و قد أخت النبی یس برکت آن حضرت از نماز و حال آنکه تحقیق رجوع کرد و آن
بحالت اصلی خود و قال با من شیء توعدونه و گفت آنحضرت نیست هیچ چیزی که خبر داده می شوید شما بدان چیز الا قدر ایتیه منی
صلواتی ندهد مگر تحقیق دیدم اندر آن نماز خود که اینست بقدری بالنا تحقیق آورده شد آتش و دوزخ را و و لک من رات و فی آخر
و آن هنگام دیدن شماست هر که پیش رفتیم و کشیدم خود را بجانب پس - مخافته ان یصیبني من القها - از جهت ترس این که بعد
مر از گرمی آتش دوزخی وی حتی رایت فیها صاحب المحن تا آنکه دیدم در آتش خداوند محن را بکسر سیم و سکون حاصل فتح
جیم چوبی دراز که بر مبروی آینهی است که در وی کجی است مانند چوگان و محن یعنی چوگان نیز آید بجز تعبیبی النار و حال آنکه می کشید
رویه خود را در آتش و دوزخ قصب بقیه قاف و سکون صاد مکه روده و بعضی گفته اند روید یک در زیر شکم است جهنم افعاب دمام دی
عمر دین می بود بقیه لام و فتح حاکم و تشدید بایم دی بود در جای بیست و کان لیسرق الحاج لجنه و بود آن مردی در دید یعنی می بود
جامه های حایان را بجن خود - فان فطن له پس اگر دانسته دور یافته شود هر او را که روده است - قال انما قلن یعنی - گوید که
جامه آن آویخت بجن من خود بخود بی اختیار من و ان غفل عنه و هب یا اگر غفلت کرده شود و دانسته نشود می برد آن رایتی را آیت
صاحبه الهمة التي ربطتها تا آنکه دیدم در آتش دوزخ زن صاحب گریه را که بسته بود گریه را - فلم یلمعها پس بخور از آن گریه را چوبی
و لم تدعها تا کل من خناس الاض - و نگذاشت و سر نداد آن گریه را که بخور داز جانور آن زمین حتی ماتت بوجوه تا آنکه مرد گریه
بجست گرسنگی و خناس بکسر خای معجده فتح آن و بقیه نیز گفته اند و بیشین بختین خشرات زمین و برندگان ضعیف و بعضی بحاکمی ممل
گویند و هرگاه خشک است - ثم نمی بالجنه پس آورده شد بهشت را و و لک بین رایتی تو تقدمت و ان هنگام دیدن شماست
هر که پیش رفتیم من و قصد جانب پیش کردم - حتی تمت فی مقامی - تا آنکه ایستادم در جای ایستادن خود - و لقد مد و تیرگی
و انما اريد ان اتناول من ثمرها - و هر آینه تحقیق و از هر دم من دست خود را و حال آنکه من می خواهم بگیرم از میوه بهشت منظور
الیه ناظر کنید شما بسوی آن ثمر تم بدالی ان لا افعل - پس بتر ظاهر شد مرا و قرار گرفت رایتی من بر آنکه نلم این را نا ایمان شما فایب
باشد رواه مسلم و عن قتادة قال سمعت النبی یقول کان فرج بالذیته - گفت قتاده که از شما میر تا بعین است شنیدم پس را
که می گفت بود تری و دوی در مدینه چنانکه در وی یا غارتگری آمده افتاده بود - فاستنار النبی صلى الله عليه وسلم و ناسن
الی طلحه پس ببارت طلبید آن حضرت پس را از ابی طلحه الفزاری - یقال لا المندوب - گفته می شود نام کرده می شد

ان اسپ را سرب از نرب یعنی طلب و سرب مرد سبک رو در حاجت - فربک یس سوار شد آن حضرت وقت
بر بنال آن فرج - فلما رج قال مارینا من شیء یس چون برگشت آنحضرت گفت ندیدیم با هیچ چیز از آنچه ترسید از آن
ان وجدناه لبحار و گفت تحقیق یافتیم با آن اسپ را در یای فرخ رو آن اسپ پیش از آن بسیار کم گام و بد راه بود و زمانه گفت
که سرب نام فرس آنحضرت بود و شاید که آن اسپ دیگر بود از آن وی صلی الله علیه وسلم یا همین را بحجت سوار شدن
آن حضرت بروی اضاقت با آنحضرت کردند یا بعد از سواری ششکیش کردند یا آنحضرت و بعد از آن داخل اسپان شریف
شد و الله اعلم - متفق علیه

الفصل الثانی عن سعید بن زید عن النبی صلی الله علیه وسلم انه قال من اصاب ارضا منته فمی له سعید بن زید که از حضرت
بیشتر است روایت می کند از آنحضرت که گفت کسی که زنده گردانید زمین مرده را پیش آن زمین مراد است ایامی
زمین که می گویند این ست و نزدایی خفیفه از آن سلطان شرط است و نزد شافعی شرط نیست و تفصیلات و بقیه نیز دارد
که در فقه مذکور است - و لیس لخرق ظالم حق - و نیست حرک ظالم را حق یعنی هر که درخت نشاند یا زراعت کند در ملک غیر
او را که باقی دارد آن درختان را و زراعت را و هر صاحب ملک را می رسد که بر کند آن را و بعضی می گویند که مراد آنست که هر که
زراعت کند یا درخت نشاند در زمین ایامی دیگری سخت نمی شود مگر آن را و این بمنی موافق ترست لیساق - رواه احمد
و الترمذی و ابو داود و در واه مالک عن عروة مرسل - و روایت کرده است آن را مالک از عروه بطریق ارسال - و قال الترمذی
هذا حدیث حسن غریب - و عن ابی حرقه بضم حای مملو و رای مشدود - الرقاشی یفتح و تخفیف قاف تا ابی ست حدیث دی
در بعضی من ست ثقه است و بعضی او را تصنیف کرده اند - عن عمه روایت می کند از غم خود - قال قال رسول الله
صلی الله علیه وسلم الا لا تظلموا آگاه باشید ظلم نکنید الا لا یجل مال امری الا بطیب نفس منه - و آگاه باشید جلال نیست مال
مردی مگر بخوشی نفس از وی و رضای وی - رواه البیهقی فی شعب الایمان و الدارقطنی فی المجتبی - و عن عمران بن حصین
بضم حاء و فتح صاد صحابی مشهور است احوال شریف وی در بعضی مواضع نوشته شده است عن النبی صلی الله علیه وسلم
انه قال - روایت می کند از آنحضرت که گفت - لا جلب ولا جنب نیست جلب و نه جنب بفتح جیم و لام و نون هر دو در سابق
می باشند یا در صدقه و در سابق آنکه سپاهیان اسپان می دو اند تا که سبقت کند و در گذر و جلب و روی آنست که مردی را
در پس اسپ خود دارد که اسپ را برند و بانگ زنند بر اسپ ویراند و جنب آنکه اسپ دیگر همراه دارد که اگر آن اسپ که بروی سوار
مانده شود بر آن سوار نشود و پیش رود و در صدقه آنست که بصدق به گرفتن صدقات و زکوٰۃ می رود و در جای فردا و در جای
اموال کسان فرستد که از جایهای خود همین جایایند و زکوٰۃ اموال بپسند یا صاحب اموال از جای خود بجای دیگر رود
بصدق را تکلیف کند که همین جایایند و بگوید چنانکه در کتاب الصدقات گذشت - و لا اشتق فی الاسلام و نیست شفاع
در اسلام بکسر شین و غین مجر و شفاعت آنست که تزویج کند و بر نی بدید مردی دیگر را و حضرت خود را مثلاً در بدل آنکه تزویج کند آن مرد

و تخر خود را باین مرد و در نباشد این عقد فاسدست نزد اکثر علما الا امام ابوحنیفه و سفیان ثوری می گویند که صحیح است و در مثل واجب می گردد - و من انتبهت بنبهة فلیس بمثل کسی که غارت کند مال کسی را پس نیست آن کس از ما و بر کیش ما نبیند نکردن و نبیند بضم نون و سکون با اسم مست از ان یعنی غارت - رواه الترمذی - و عن السائب بن یزید عن ابیه عن ابنه عن ابی صلی الله علیه و سلم - سائب بن یزید همای قنبرست حلیف بن ابیه یابی عبد شمس ولادت او در سنه ثانیه از هجرت است حاضر شد حجة الوداع را همراه پدرش در وقت سالگی گردانیده بود و او را عمر رضی الله عنه عامل بر بازار مدینه و مدینه بدین سنه ثانیین و بعضی گفته اند سنه و ثمانین دوی آخر کسی است که دفاست یافت از صحابه بدین بقولے روایت می کند از پدرش که صحابی کبیرست و روایت کرد پدر روی از آنحضرت - قال لا یأخذ احدکم عصا اخیه لاعها جاوا - باید که نگیرد یکی از شما عصای برادر خود را در حالی که بازی و هنرل و جد کشنده است یعنی در گرفتن هم هنرل کننده است و هم جد کشنده گفته اند که نمیش آن است که بر سبیل هنرل و هنرل گرفتن بعد از آن نگاه داشت و نه داد پس جاوشده و بعضی گفته اند که مراد آنست که مال یکی را بطریق سرقه گرفت و مقصودش نه سرقه است بلکه رنجانیدن و کاهانیدن پس دمی باز شد در سرقه و جاوشد و کاهانیدن - من اخذ عصا اخیه پس کسی که بگیرد عصای برادر خود را - فلیر دها الیه - پس باید که باز گرداند بسوی دمی و بد هر دو که عصا برای سباله است یعنی ازین شی حقیر نمی ست در فوق آن بطریق او سله و عصا در عرف ما آن چوب ست که پیران و ضعیفان بدست می گیرند بفهم می در آید و لیکن عربان عصا چوبکی را می گویند که در دست سگ گیرند و نوک و استپ و شتر را بدان می زنند و چوب متعارف انیم می گویند و در تحت عموم شوم آن داخل ست و اکثر روایتها و ابو داود و در روایتی می قوله جاوا - و روایت ابی داود و تاقول او ست جاوا من اخذ مال الخ در روایت او نیست - و عن سمره عن ابی النبی صلی الله علیه و سلم - روایت است از سمره بن جندب که صحابی مشهور است من و جبر عین مال عند رجل فخرجت به کسی که یاب عین مال خود را نزد مردی پس آن کس ستر او را بر تنبت بان مال - و بین البیع من ماعه - و سیردی کند خرند کسی را که خر خسته است آن را بین لبکون فوقانیه و فتح موحده و تشدید آن و کسر این هر دو صحیح ست و بین لفتح با تشدید یا و کسوره سببی مشتری و بلع هر دو آید چنانکه در بیان در باب الحیا که گذشت و حاصل معنی حدیث آنکه اگر یکی غصب کرد یا در دید مال کسی را یا ضائع شد مال یکی و بدست دیگری افتاد و از وی کسی دیگر خرید آن کس که مال خود را در دست خرند بیاید بگیرد این خرند و مال آن خرند خرند گیرد و در خود را از وی بستاند - رواه احمد و ابو داود و النسائی - و عن عماره عن ابی النبی صلی الله علیه و سلم قال علی الید ما اخذت حتی تؤدی - و هم از سمره است از آنحضرت که گفت اخذت بریدست یعنی بر صاحب یزدان چیزی می که گرفته است تا آنکه او کند چیزی را که گرفته است حاصل آنکه کسی که گرفت مال کسی را غصب یا بخاریت یا و کفایت لازم ست بر وی رد آن - رواه الترمذی و ابو داود و ابن ماجه - و عن حرام بر وزن و ضد حلال بن سعد بن صفیه بن عقیل بن قیس بن خازم حاکم تهمانی مشهوره و صاحب تلمذ تابعی لقه است روایت می کند از پدر خود

واز برادرین عازب مات سنه ثلث عشر و مائه ثمان ناته للبرادرین عازب دخلت حائطا - روایت می کند که ناته مربرادرین عازب
 را که صحابی مشهورست در آمد لبستانی را - فاندت پس تنهاده گردانید آن ناته لبستان را و پایمال کرد و شکست و ریخت فیضی
 رسول الله صلی الله علیه و سلم ان علی اهل الحوائط حفظها بالنهار پس حکم کرد آنحضرت که بایستی که داجب ست برخداوند آن
 لبستانها محافظت و نگاهداشتن آنها در روز و شب و ان ما احسنت المواسی باللیل ضامن علی الهله - و حکم کرد که بدستی که چیزی را کتاب
 اگر داند بپایه چار پایه باد شب ضمان آن برخداوند آن مواسی است حاصل آنکه اگر دایه تلف کرد لبستان یکی را بر روزین
 نمی شود صاحب دایه زیرا که در روز محافظت لبستان بر صاحب لبستان است پس تقصیر از جانب اوست و حفظ حق اوست
 و اگر شب تلف کرد پس ضمان بر صاحب دایه است از جهت تقصیر وی در حق چه در شب محافظت دایه بر اوست و این بر تقدیر
 مالک دایه همراه دایه نباشد و اگر همراه باشد در روز هم ضامن می گردد و این مذنب مالک و مشافعی است و مذنب اصحاب
 ابو حنیفه آن است که اگر صاحب دایه همراه دایه نباشد ضمان نیست بر دی شب باشد یا روز که ذوال الطبی رواه مالک ابو داود و ابن
 ماجه - و عن ابی هریره ان البنی صلی الله علیه و سلم قال الرجل جبار روایت است از ابی هریره که آنحضرت گفت رجل یکسر را
 یعنی آنچه پایمال کند آن را دایه و نیز ندان را بیای خود در راه بدرست یعنی باطل است و صفائی بران لازم نمی آید - و قال گفت
 النار جبار - آتش یعنی آنچه بسوزد آن را آتش که کسی در ملک خود پیروز دلی قصد ظلم و آزار ناگاه با و آن را بپایند و در ملک دیگری
 انداخت و بسوخت این نیز بدر و باطل است و چیزی بر آتش فروزنده لازم نمی آید و این بر تقدیری که در وقت سکون ریخ
 فروخت بعد از آن یا دوزید و اما اگر در وقت وزیدن باد پیروز و خفت ضامن گردد و جبار بضم جیم و تخفیف موحده - رواه ابو داود
 و عن الحسن عن سمرة ان البنی صلی الله علیه و سلم قال اذا ابی احکم علی بایسته روایت است از حسن بصری از سمرة بن جندب که
 آنحضرت گفت و قتی که بایستی که از شما بر دایه - فان کان فیها صاحب فلیستأذنه پس اگر باشد دران ماشیه صاحب دایه پس بایستی که طلب
 اذن کند از مالک - و ان لم یکن فیها فلیصوت ثلثا - و اگر نباشد دران صاحب باشد پس بایستی که آواز کند سه بار فان اجاب احدی استأذنه
 پس اگر جواب در داور یکی پس بایستی که طلب اذن کند از وی - و ان لم یجبه احدی فلیجلب و لیشر ب - و اگر جواب ندهد و از هیچ یکی پس
 بایستی که بدو شد و بنوشد شیر او را و لایحمل - و بر ندارد یعنی همان مقدار بدو شد که کفایت کند و زیاده بران نگیرد و گفته اند که این تقدیری
 است که مضطر باشد و بحالت محضه برسد - رواه ابو داود - و در حدیث صحیح بخاری آمده است که دران هنگام که آنحضرت صلی الله
 علیه و سلم هجرت می رفت درین کوپی و رسائی شکی بسیار امید چو پانی و آنجا گو سفندی چو امید ابو بکر صدیق گو سفند او را بدو شنید
 نزد آنحضرت آورد و آنحضرت بنوشید و بچوب رفت می گویند که آن گو سفندی یکی از اشیایان ابو بکر صدیق بود که در مکه بود و بخی
 میگویند که عادت اهل مکه بود که علما مان خود را که گو سفند ان ایشان می چو امید ندان می دادند که اگر در راهی گرسنه باشند شیر
 بطلبید بپسید و احتمال دارد که چیزی بآن چو پان داده شیر خریده باشد اما در حدیث مذکور نیست و نیز رضای مالک شرط است
 و توجیهش آن است که گفته شد و الله اعلم - و عن ابن عمر عن البنی صلی الله علیه و سلم قال من دخل حائطا فیاکل کسی که در آید

بستانی را پس گوید بخورد از آن - و لا یخذه خنثی - و نگیرد از وی زرد و خنثیة الضیم های معجبه و سکون موخده و بنون آنچه زیر کش گرفته شود
 فی الصراح خبن در نوشتن دامن و جز دآن و یمان کردن و نهان کردن طعام روز سختی - رواه الترمذی و ابن ماجه و قال الترمذی
 هذا حدیث غریب - و عن امیة بن صفوان - تابعی است - عن ابیه - روایت می کند از پدر خود که صفوان بن عبد الله الحنفی
 است - ان البنی صلی الله علیه وسلم استقامتہ او را در یوم حنین آن حضرت بفارست گرفت زره هاے صفوان را روز حنین فقال
 اغصبا یا محمد - پس گفت بطریق غضب می گیر می زره هاے مرا ای محمد - قال بل عاریة مضمونة - گفت آن حضرت
 بلکه بجاریت می گیرم که رو کرده می شود مرد و بختمان اینجا دست و بخت بر ظاهر حمل کرده اند و قائل شده که در میان
 صنان است اول مذہب امام ابی حنیفه است و کسانی که موافق او نیند و ثانی مذہب امام شافعی و احمد و ابن صفوان در آن
 روز کافر بود بعد از آن اسلام آورد و از مؤلفه القلوب بود و آن حضرت او را از غنائم بسیار داد پس و سے گفت
 و الله بربنا و این جو را که نفس پیگیر پس مسلمان شد و نیکو شد اسلام دی - رواه ابو داؤد - و عن ابی امامة روایت است
 از ابی امامه بانی که از صحابه است قال سمعت رسول الله - گفت شنیدم پیغمبر خدا را - صلی الله علیه وسلم یقول العاریة
 مؤداة - عاریت ادا کرده شده است یعنی واجب است بر مستعیر ادا ای او در ساندن او را بمعیر و این بهر دو مذہب
 مرجع میشود و لیکن بر مذہب صنان ادا کرده می شود عین او حال قیام و قیمت او حال تلف - و المنة مردودة - و منته رو کرده
 میشود و منته بکسر میم در اصل بمعنی عطیة و مہبہ است و اکثر اطلاق آن بر ناکه است بالقری دستانی که کجی می دهد تا
 او را برورد و شیر او را بخورد و از صوف او داد و او نیز منتفع و تنفع گردد بلکه در زمین زراعت و درختان باغ نیز می رود تا زراعت
 کند زمین او را و برورد درختان را و تنفع گردد به آن و آن را منته نیز میگویند و بر تقدیر منته تملیک منفعات است نه تملیک عین پس
 واجب است رد آن و الدین مطلق میوام گزارد شده شدنی است و واجب است ادا ای آن - و الزمیم غارم - و کفیل که ضمان شده است
 نفس یا مال را تا داند زده است یعنی گرفته میشود و آنچه لازم کرده است از احضار نفس یا مال - رواه الترمذی و ابو داؤد - و عن
 ارفع بن عمر و الخفاری - بکسر عین و تخفیف فاصحابی است محدود دست در لیمین - قال كنت غلاما رمی بخل لالنصار گفت یوم
 که بود که سنگ می انداختم درختان خرمای انصار را - فاتی ابی البنی پس آورده شد مرا نزد پیغمبر صلی الله علیه وسلم و قال و گفت
 آئت یا غلام لم ترمی الخمل - ای کودک برای چه سنگ می اندازی بخل دم را قلت آکل کفتم میخورم خمارا - قال فلأترم و کل
 مما سن سفلا - گفت آنحضرت پس اگر قصد خوردن خمار را داری سنگ بینداز و بخور از آنچه افتاده است در درختان و گفته اند
 که این اضطراست پوشیده نماند که نزد اضطرا رمی نیز درست است که اقال الطنبی - ثم مسح راسه لیتر دست مبارک گذراند
 بر سر من ال - پس گفت دو عا کرد اللهم شیخ لطنه - خداوند اسیر گردان کنم او را - رواه الترمذی و ابو داؤد و ابن ماجه و سند
 حدیث عمر و بن شعیب فی باب اللقطة الشاء الله تعالی

الفصل امث - عن سالم عن ابیه - روایت است از سالم بن عبد الله بن عمر از پدرش - قال قال رسول الله

صلی اللہ علیہ وسلم من اخذ من الارض شبرا بغير حق - کسی کہ گيرے از زمین کسی یک بدست بی حق شرعی - حسن - یوم القيمة الی سبع اوزار
 تر و برده شود و او را روز قیامت تا هفت زمین - رواه البخاری - و حسن یحیی بن مره البقمیم و تشدید را بے مغفرت مراد است
 ست و معد و دست در کوفین و بعضی گفته اند در لبرین حاضر شد عذیبہ و خیر بنی حنین و طالت را قال سمعت رسول اللہ
 صلی اللہ علیہ وسلم یقول سگفت شنیدم آنحضرت را کہ می گفت - من اخذت ارضا بغير حق - کسی کہ گيرے از زمینی را بی حق کدو
 دارد - کلفت ان میل ترا بها الحشر - تکلیف کرده شود کہ برادر بر سر خاک آورد و در شرگاه و در فصل اول گفتم کہ طوق کوفین
 می شود در گردن و می و اینجاست و حمل تراب گفتم و این انواع عذاب است یعنی را آن کنند و بعضی را این رواه
 احمد و الطبرانی - و عنہ قال سمعت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یقول ایما رجل ظلم شبرا من الارض - بر مردی کہ بظلم گيرد
 یک شبر از زمین - کلفه اللہ - تکلیف کند او را عذابی - عز وجل ان یخفره حتی یسلخ اخر سبع ارضین - کہ بکند آن شبر زمین
 طاعتا آنکہ برسد آخر هفت زمین را - ثم یطوقه - بستر طوق گردانیده شود آن زمین او را - الی یوم القيمة - تا آخر روز قیامت
 حتی یقضي بین الناس - تا آنکہ تمام کرده شود حکم میان مردم و یقینی بلفظ معلوم نیز صحیح کردہ اند تا آنکہ حکم کند خدا سے
 عز وجل و تمام شود حکم او - رواه احمد

باب الشفقة

البقمیم شین مشق است از شفقت یعنی ضم کردن و جنت ساختن تسبیہ کردہ شدہ بآن زیرا کہ در وی نمم کردن زمین خریدہ شدہ است
 بر زمین شفع شفع ثابت میشود و شرک را نیز و آنکہ ثانی و ثابت نمی شود و جارا را و نزو امام ابی حنیفہ و در روایتی صحیح از احمد ثابت
 میشود جارا را نیز و احادیث در شفعہ جوار آمده و صحبت رسیده است و ہر کہ در ان تکلم کردہ بی حجت تکلم کردہ است
 الفصل الاول - عن جابر - قال قضي البني صلي الله عليه وسلم بالشفقة في كل ما لم يقسم - گفت جابر کہ در آنحضرت
 بہ ثبوت شفقت در ہر چیزی کہ قسمت کردہ نشدہ است و باقی است بر شرک - فاذا دقت الحد و در صفت الطرق فلا شفقة
 پس ہر گاہ کہ واقع شدہ او گردانیدہ شد را ہا جدا جدا پس نیست شفقت از جنت عدم بقاے شرکت این حدیث
 دلالت نمیکند بر آنکہ جارا را شفقت نیست و متمسک ائمہ ثلثہ این حدیث است - رواه البخاری و عنہ قال قضي رسول الله صلى الله
 عليه وسلم بالشفقة في كل شركة لم تقسم - حکم کردہ آنحضرت بشفقت در ہر زمین مشترک کہ قسمت کردہ نشدہ است - را
 آن امر مشترک کہ منزل باشد - او حالط - یا بستان باشد و لجه لفتح را و سکون با و تا برای وحدت است و بیع ری
 و منزل و محلہ و وضع و این حدیث دلالت می کند بر آنکہ شفقت در غیر زمین نیست و این متفق علیہ است میان ائمہ اربعہ -
 لایکل لہا این بیع حتی یوزن شرکہ - حلال نیست مرصاحب زمین را کہ بفرشد تا آنکہ اعلام کند شرک خود را بی تا و افند
 وان شاد ترک - پس اگر خواہد بگيرد شرک و بی و اگر خواہد بگذارد - فاذا باع ولم یوزن فهو احق به - پس اگر نیت و خبر
 و اعلام نکرد شرک را پس شرک سزاوارتر است بآن - رواه مسلم - و حسن ابی رافع قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم

الحاج ارجح لشفعة همسایه سزاوارترست بقرب خود مقبّل بفتح مسین وقامت وصداقتی است دران قرب یعنی همسایه سزاوارترست به شفعه وشفعه بومی می رسد و قتیکه نزدیک تر باشد و ملاصق و متصل و این حدیث دلالت دارد بر ثبوت شفعه مر جا را -

رواه البخاری - وعن ابی هریرة رضى الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لا يمنع جار جاره ان يفرز خشبته في جداره - باید که منع نکند همسایه خود را از خلائیدن چوبی در دیوار او و گفته اند اگر ضرر نکند امر ایجاب است مذهب احمد و اصحاب حدیث این است و بعضی گفته اند که اگر مذنب است و اهل حنیفه و مشافعی باین رفته اند از مالک و قول است

اصح مذهب است - متفق علیه - وعنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم اذا اختلفتم في الطريق جعل عرصة سبعة اذرع و قتیکه اختلاف و نزاع کنید شما در راه خانه گویا نبیند و پنهانی آن هفت گز نبیند چون باشند میان زمین قومی را راهی خود خواهند که عمارت کنند آن را اگر اتفاقاً کند بر مقداری پس خیر و اگر اختلاف کنند در مقدار آن گویا نبیند و هفت ذراع مر او از حدیث این است اما اگر باشد راهی مسلول بیشتر از هفت ذرع روانیست مرتجع یکی را که بگیرد چیزی از آن و گوید که او

هفت گز پس است - رواه مسلم

الفصل الثاني - عن سميد بن حريث - بعضی حادث را و سکون یا صحابی است حاضر شدند که را با آن حضرت و وی پانزده ساله بود و از آن نزل کرد در کوفه و غزا کرد و خراسان را و وفات یافت بکوفه و قبر او در آنجا است و بعضی گفته بخریه قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول من باع منك دارا او عقارا فمن له ان لا يبارك له - گفت شنیدم آنحضرت را که میگفت کسی که بفروشد از شما سرای را یا زمینی را سزاوارست که بگوید که نه نشود مر او در شمن آن قمن بفتح قاف و سیرم خلیق چند بمعنی سزاوار و قمن بر وزن فعیل نمر آمده - الا ان يجعله في مثله - گویا آنکه بگرداند و صرف کند شمن را در مانند آن یعنی در خریدن زمین یا عمارت زمینی دیگر و مرمت آن و ازین حدیث معلوم شد که بیع سرای و زمینی و صرف شمن آن بمنقولات مستحسن نیست

از جهت کثرت منافع آن و قلت طرق آفات بدان - رواه ابن ماجه والدارمی - وعن جابر قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم الحاج ارجح لشفعة همسایه سزاوارترست بشفعه خود - میظر بها - انتظار برده شود و اراشفقه و النکان غائباً و اگر غائب باشد و در بعضی احوال النکان بی وادست - اذا كان طلقهما واحدا - و قتیکه باشد راه هر دو یکی و شریک باشند

در راه - رواه احمد و الترمذی و ابو داود و ابن ماجه والدارمی - وعن ابن عباس عن النبي صلى الله عليه وسلم قال لشريك شفع گفت آنحضرت شریک در زمینی که فروخته نشود و شفع است - والشفعة فی کل شی - وشفعه در هر چیز است از خانه و منزل و بستان و مانند آن غیر از منقوه و اتفاق دارند که در غیر عقار نیست از حیوانات و ثیاب و مانند آن - رواه الترمذی قال گفت

ترمذی - و قد روی عن ابی لیکة عن النبي صلى الله عليه وسلم مسلا بتحقیق روایت کرده شد و است این حدیث از عبد الله بن ابی لیکه که از مشاهیر تابعین و ثقات الشیخان است از آنحضرت بطریق ارسال - و هو اصح و این حدیث مرسل صحیح ترست از روی اسناد - و عن عبد الله بن جهم - بعضی حادث با سکون یا شمن مجبه در آفرود و بعضی نسخ بن جهمی با سکون یا

و کثیرین معجبه و تشدید یا و گفته است صواب همین است صحابی است مدد و در ابل حجاز - قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
من قطع سدرۃ صوب اللہ راسه فی النار کسی که برود رخت کنار را و از گون گرداند خدایتعالی سر او را در آتش و درخت سدر
کجاست و سگون و ال شجر بنی کجاست و سگون با و بنی نام بر است که بندی آنرا بر گویند - رواه ابو داؤد و قال
ہذا الحدیث مختصر - و گفته است ابی داؤد کہ این حدیث اختصار کرده شده است یعنی می خواهد بود داؤد و از تمام این حدیث
کہ اختصار کرده شده است از وی این را کہ من قطع سدرۃ فی فلاة لیستطل بہا ابن السبیل والباہم کسی کہ برود سدره
کہ در دشتی است و پناه می جوید بسایہ او مسافر و حیوانات خشما و ظلما - بر و بستم و ناحق خشم بفتح غین و سگون شین محبتین ظلم و
ذکر ظلم بعد از وی تاکید است چنانکہ قول وی بغیر حق - بغیر حق چون کہ فیما - بغیر حقی کہ باشد مر آن کس را در ان سدره صوب اللہ
راسه فی النار سرنگون گرداند او را خدایتعالی در آتش بچسبند میگویند و سدره مکہ است کہ حرام است و بعضی گویند سدرہ مدینہ
ہی ازان کہ دند کہ در وجود آن انس و سایہ است مگر کسی را کہ ہجرت کند بسوی او و بعضی گفته اند مر او سدرہ و شت است
و بسایہ ان کہ مسافران و حیوانات بسایہ آن پناه جویند چنانکہ لفظ حدیث ہمین آنست و بعضی گویند کہ سدرہ است مملوک کسی کہ دیگر
آن را بظلم قطع می کند و اللہ اعلم

الفصل الثالث - عن عثمان بن عفان عنی اللہ عنہ قال ذاق تحت الحدود فی الارض فلا شفقة فیہا - و قتیکہ واقع شوند
حد در زمین پس نیست شفقه در ان زمین - و لا شفقة فی بئر - و نیست شفقه در چاہ - و لا فی محل الخلل - و نہ در نزد رخت خرازی را
کہ شفقه در زمینی است کہ احتمال قسمت دارد و بر احتمال قسمت ندارد و در رخت زمین نیست و تخصیص و بزرگ بخت آنست کہ قوم دار
میشوند و رختان خرا را قسمت میکردند و در میان آن نری می بود کہ بان باردار میگذاشتند پس چون میفرودخت یکی از ایشان
تخصیص خود را ازان و رختان بجنوق آن از محل و جزو آن پس شفقه نمی رسد و شرکار او را نخل از جهت نابودن و عقار
و نابودن شفقه در سیر مذہب شافعی است و سبب وجوب شفقه نزد ایشان دفع موت قسمت است و این متحقق نمیشود و در آنچه احتمال
قسمت ندارد و نزد شفقه ثابت است اگر چه احتمال قسمت ندارد و چنانکہ حمام و آسیاد دلیل ما قول آنحضرت است الشفقة فی کل شیء
و این شامل است ہمہ را و از جهت آنکہ سبب شفقه نزد اتصال در ملک دفع ضرر و جوار است و این شامل ہر قسم است
کہ ذاتی الہدایۃ - رواہ مالک

باب المساقات والمزارعة

مساقات سپردن مراد است درختان خود را بر دیگر تاکار کند در ان و اصلاح کند آن را باب داؤد و تربیت نمودن بر
حصہ مدین چنانکہ نصف یا ثلث یا ربع و مزارعت عقد است بر زمین بر ہمین پنج کہ مذکور شد حاصل آنکہ مساقات و درخت
می باشد و مزارعت و در زمین و حکم ہر دو یکی است و مساقات و مزارعت فاسد اند نزد امام ابی حنیفہ و نزد صاحبین
و آنکہ ثلثہ جائز و گفته اند کہ بیج کی از ابل ظلم ماسخی دانم کہ منع ازان کرده باشد مگر ابو حنیفہ و بعضی گویند کہ زجر با ادا است

و دلیل اینست که این پنج بخت با مجموع دهم پس درست نباشد و نیز در حدیثی از اخبار است واقع شده فتوی بر قول صاحبین است
الفصل الاول عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلى الله عليه وسلم رفع اليه يهود خيبر نخل خيبر وارضاها روایت است
از ابن عمر که آنحضرت سپرد به یهود خيبر نخل خيبر را و زمین خيبر را علی ان یعملوا من اموالهم - برین شرط که کار کنند در آن از
مالهای خود و در بعضی نسخ یعملوا بزیادت تا میان عین ویم و اعتمال بنفس خود کردن گذاشته القاموس - و رسول الله صلى
عليه وسلم شرط فرمایا - و باشد در آن حضرت را نصف میوه آن - رواه مسلم - روایت کرد این حدیث را مسلم شافعی
روایت البخاری ان رسول الله صلى الله عليه وسلم - و در روایت بخاری این است که پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم
اعطی خيبر الميود - داد در خنان و زراعت خيبر را به یهود و مسلم داشت بر ایشان - ان یعملوا و نیز عموما بشرط آنکه عمل کنند
در آن و زراعت کنند در آن و لهم شرط ما يخرج منها - و باشد بر ایشان نصف آنچه بیرون آید از آن و حاصل معنی هر دو
روایت یکی است و در روایت او که نصف مر آن حضرت را گفت و در ثانیه میبود را و در اولی بذکر ثمرات گفت که مخصوص
نخل است و در ثانیه ما يخرج منها گفت که شامل میوه و غله هر دو است و این دلیل اینست در جواز مساقات و زراعت
و امام ابو حنیفه گفت که این نه ازین قبیل است زیرا که نخل و ارض از آن حضرت نبود که بایشان بطریق مساقات و زراعت داد بلکه
نخل و ارض ایشان را بر ایشان مسلم داشت و بر ایشان خراج هر نهاد و خراج دو قسم است خراج مؤلفه و خراج مقاسمت و این خراج مقاسمت
است و خراج مؤلفه آنکه امام هر سالی مالی بر ایشان نهاده چنانکه بر اهل بخران هر سال یک هزار و دویست حله کرد و خراج
مقاسمت آنکه قسمت کند از زمین آنچه از زمین بر آید چنانکه بر اهل خيبر کرد - و عتقه قال کننا نأخذ بر دلا نری بذاک باک -
ویم از ابن عمر آمده گفت بودیم که که خبرت می کردیم دینی دیدیم در وی باکی - حتی زعم رافع ابن خدیج ان الی
صلى الله عليه وسلم عنهما - ما آنکه گفتند رافع بن خدیج که صحابی است که آنحضرت نمی کرده از آن - فترکت با من اجل
ذکاب - پس گذاشتیم ما خبرت را از بهر آن معنی مخا برت همان زراعت است بر وجهی که مذکور شد و این دلیل
امام ابو حنیفه است - رواه مسلم - عن خطاطه بن قیس - از تابعین اهل مدینه و ثقات ایشان است روایت
می کنند عن رافع بن خدیج قال اخبرني عمای انهم كانوا يرون الارض على عهد النبي صلى الله عليه وسلم - گفت حفاظه
خبر دادند مرا و غم من که ایشان یعنی صحابه کرامی دادند زمین را و در زمان آن حضرت - بهمانیت علی الارباع و به چیز
که بر وید بر جد و نهاده میخر که بدان آب میدهند زراعتها را و اربعاء کبیر با جمع ربیع بمعنی جدول خیر - اتوی
یستبینه صاحب الارض - یا چیزی که جدا کند او را صاحب زمین یعنی قطعه معین از زمین یعنی ایشان کرامی دادند زمین را
برین شرط که زراعت کند عامل تخم خود و آنچه بر اطراف جدول بر وید برای کوی باشد ابرت زمین وی و او را آن بر
کتری که عامل است یا آنچه بر وید در قطعه معین بر آید که بود و آنچه در غیر آن قطعه بر وید بر آید که کتری نهانا - البته
صلى الله عليه وسلم عن ذکاب - پس نمی کرد ما آن حضرت از آن زیرا که در وی مخطر و غرر است و شاید که در آنجا چیزی نروید

و این صورت محل فی است نزد مجوزین مزارعت بدانکه انرا پیش در باب مزارعت مختلف آمده و باب بایلی از جانبین مفتوح
 است و جمهور آنکه بر جواز از اند و فتوی درند بیه مایه بر جواز است از جهت دفع حاجت فقالت لرفع فکیف ہی بالدرهم
 و الله نایره خطله می گوید پس گفت مرا رفع بن خدیج را پس چگونه خبره است بدرهم و دنیا نیز فقال الیس بها باس پس گفت
 رفع نیست در خبره بدرهم و دنیا را می - دکان الذی فی غن ذلک مالو نظرفیه و و الله فتم الحلال الحرام لم یجوده - و بود
 آنچه نمی کرده شده است از آن چیز که اگر نظر کنند در آن خداوندان غنم بحلال حرام اجازت ندهند بدان در و اندازند
 آن را چنانکه صورتی که مذکور شد - لمانیه من الخاطرة - از جهت چیزی که در آن است از مخاطره که شود یا نشود و چنانکه
 گفتیم متفق علیه - و بن رفع ابن خدیج قال کنا اکثر اهل المدینه خطلا - گفت بودیم بیشتر اهل مدینه از روی زراعت
 فی الصراح خصل بجای همه و بقات کشت برگ بیرون آورده و هنوز سبز نمانده و حاقله بیج زراعت پیش از ظهور
 صلاح آن و فروختن آن در خوشه و مزارعت شدت و ربیع را نیز گویند - دکان احد نایمیری ارضه - و بود یکی از آنکه
 به کرامی و از زمین خود را میقول ندهد لقطعه لی و ندهد لک - پس می گفت این پاره زمین یعنی آنچه بر دید در آن مراست
 و این پاره دیگر را می - تو - خبر ما از جهت ده و لم یخرج ده - پس بسا که بیرون آورد و بر دینان قطع که بر کسی از کرمی
 و مکتبی تعیین یافته و نروان دین قطع دیگر که بر کسی دیگری قرار داده شده و ده بکسر ذال سکون یا اسم اشاره مؤنث
 است چنانکه تکلم - منها هم البنی - پس نمی کرد ایشان را پیغمبر - صلی الله علیه وسلم - ازین ساله از جهت مخاطره متفق علیه -
 و عن عمرو قال قلت لطاؤس - روايت است از عمرو بن دینار که از شاهیر علماء و فقاات تابعین است گفت گفت مرا طاس
 بن کیسان یانی را که از انیمه دین و اعلام تابعین و خیار صالحین است مستجاب الدعوة بود و چهل حج گزارده و در صحبت
 ابن عباس می بود - تو ترکت المخابرة - اگر ترک کنی تو مخابرة را یعنی مزارعت را و مزارعت را مخابرة از آن گویند که
 بران معامله با اهل خیر کرده بودند - فانهم یزعمون ان النبی صلی الله علیه وسلم نهی عنه - زیرا که ایشان یعنی علمای گویند که آنحضرت
 نهی کرده است از آن - قال ای عمروانی اعطیمک و اعطیمک گفت طاس اے عمرو و بر رتیکه من میدهم ایشان را و داری سکیم
 ایشان را - و ان علمهم اخبرنی - و بر رتیکه و نامزین ایشان یعنی ابن عباس خبر داد مرا - ان النبی صلی الله علیه وسلم
 لم ینه عنه - که آن حضرت نهی نکرده است از آن - و لکن قال - و لیکن گفته است آنحضرت - من ینسج احدکم خیاره
 من ان یاخذ علیه خرما معلوماً - اگر عطا کند و احسان نماید یکی از شما برادر خود را بهتر است مرا و ازین که بگیرد بروی
 خرج و اجر معلوم یعنی مخابره معامله است که چیزی می دهد و چیزی می گیرد اما اگر احسان کند و بی چیز و بلاشی و بدان بهتر و
 فاضل تر است و نسج از منیع یعنی عطا و سابقاً معلوم شد که نخه در زمین نیز می رود و چنانکه در ناقة و شاة و ان ینسج بکسر
 همه حرف شرط و خبر ینسج و لیسج همهزه و نصب ینسج هر دو روایت است - متفق علیه - و عن جابر قال قال رسول الله
 صلی الله علیه وسلم من کان له ارض فلیزرعها - کسی که باشد مراد از زمین پس باید که کشتکار کند آن را - او لیمنها اخاه -

یا عطا کند آن زمین را برادر خود را که کار کند در وی - فان ابی عیساک ارضه پس اگر با آرد برادر و ونگیرد پس باید که نگاهدارد
زمین خود را یا اگر باشد آن کس از زراعت نگاهدارد گفته اند که درین توجیح است بر ترک آن دو امر که زراعت و نجف
است و اختیار نجف برت و توجیح است بر کسی که بهای خود منتفع گردد و نه غیر خود نفع رساند متفق علیه - و عن ابی امامه انه را سه
سکه و شش من آله الحث - روایت است از ابی امامه باهی و حال آنکه دید وی تلبه را و چیزی از آلات زراعت را و سکه کسیر بین
و تشدید کاف آنهی که بوی کشاورزی کنند و زمین را در فعال پس گفت ابو امامه سمعت ابی بنی شمیم بنیبر را - صلی
علیه وسلم یقول سکه می گفت - لا یدخل هذا بیت قوم الا ادخل الله الذل - در دنیا ید این آلات و اسباب خانه
مومی را اگر هم که در آرد و در انداخته باشد خوار می را و در بعضی روایات بخاری هم جلالت نیست پس ضعیف است آنکه که راجع بشی
از آلات حرث یا بحرث باشد و درینجا مرغیب و تجرئست بر غزو جهاد و حکمت در دفع خراج بین قوم هم باین سببست
که ایشان غنبت کردند در زراعت و عمارت دنیا و مشغول شدند بدان در وی گردانیدند از جهاد و قتال در راه خدا اما
اگر از برای کسب ثروت حلال زراعتی کنند ظاهر آنست که داخل این وعید نخواهد بود و در راه البخاری سه -

**فصل الثاني عن رفع بن خنیج عن النبی صلی الله علیه وسلم قال من زرع فی ارض قوم بغیر اذنهم - کس که زراعت
کند در زمین قومی بی اذن آن قوم - فلیس له من الزرع شیئی - پس نیست مراد از زراعت چیزی یعنی حصه و نه نفقه
و مراد است از عمل او - رواه الترمذی و ابو داود و قال الترمذی هذا حدیث غیبی**

**الفصل الثالث عن قیس بن مسلم - ثقه است و گویند مذہب ارجح داشت - عن ابی جعفر - روایت می کند از امام محمد
باقر سلام الله علیه و علی سائر اهل بیت النبوة - قال یا مالک بن عیسی اهل بیت هجرة الا یرعون علی التلث و التریع نیست
بمدینه اهل بیت هجرت یعنی مهاجران اگر آنکه زراعت می کنند بر تلث و ربع زرع علی و سعد بن مالک یعنی سعد بن ابی وقاف
و مالک نام ابو وقاص است - و محمد بن سعد و عمر بن عبد العزیز و القاسم - یعنی قاسم بن محمد بن ابی بکر و عمر و ده و آل
ابی بکر قال عمر و آل علی و ابن سیرین و قال - و گفته است عبد الرحمن ابن الاسود که باهی مشهور است و زبان شریف نبوت
را در یافته اما رویتی و روایتی مراد هیچ نشد که گفت اشراک - بود من که شریک می شدم عبد الرحمن بن زید را که نیز از تابعین
فیه الزرع - در زراعت - و عامل عمر الناس - و معاملة کرد عمر رضی الله عنه مردم را علی ان یکسر حمزه جابر البزرجی عنده
برین شرط که اگر بیاورد عمر تخم را از نزد خود غله الشطر - پس مراد است نصفه و ان جابوا بالبذر فلهم کذا - و اگر بیاورد مردم
تخم را پس مالشان راست کچین یعنی ثلث یا ربع آنچه شرط می کردند - رواه البخاری - روایت کرد این حدیث را که مشتمل است
برین آثار بخاری بطریق تعلیق پس او سه آن بود که میگفت مولف رواه البخاری تعلیقاً لانه داب او است**

باب الاجاره

اجاره بکرا دون چیزه را جرت مزد اجیر مزد و در اجاره در شرع تعلیک منفعت است و قیاس تقاضای کند

عدم توانا جارد از حبس بودن شفقت معذور و لیکن بخیر کرده اند بحسب احتیاج مردم ودالالت کوزه بر آن اخبار و آثار
افضل الاول عن عبد الله بن فضال یفهمیم فتح بمعجزه وتشدید فاین چنین است در نسخ مشکوٰۃ دوی صحابه
مشهورست از اهل بیت الرضوان ساکن شد بعد این عبداللہ بن خول کرده به بصره و وفات بهم در وی یافت سه ستن
حسن بصری گفته که نزول کرد به بصره شریف تر از وی و در حاشیه بعد است نسخه معتقل بفتح میم و سکون مملکه و کسر ثانی
نوشته و گفته گذافی نسخ مسلم و دوی تابعی کوفی است از طبقه ثانیة ثقة از خیارتابعین است قال زعم ثابت بن الفحاک گفت
عبدالله گشت ثابت بن فحاک انصاری صحابی که حاضر شد بعیت رضوان را در عفرود بعضی گفته اند که ولادت وی در
سنه ثالث از هجرت بود مدتی است که نزول کرد به بصره را و وفات یافت در سن سبعین و در فتنه ابن سیران رسول الله صلی

علیه وسلم فی عن المزارعة کہ آنحضرت نبی کردار مزارعت - دامن بالمواجره - دامن کردار مباحث با تجارہ در همین صورت مزارعت یا مطلق - وقال لا باس بہا - و گفت هیچ باک نیست بمواجره و از اینجا شرعیات اجارہ معلوم شد و مزارعت بواسط

در جمیع نسخ و قیاس بینه است - رواه مسلم - و عن ابن عباس ان النبی صلی اللہ علیہ وسلم اجتزم فاعطى الحجام اجرة - رواه
است ان ابن عباس کہ آنحضرت خون کم کرد پس داد و حجام را مزد و رزی از پنجا صحت اجاره و اصل عمل حجام معلوم شد
و انقطع - و آنحضرت استعمال کرد و سوط را بفتح و دایکے ریخته شود و برینی و از پنجا خوار داد است ثابت شد متفق علیہ و عن ابی ہریرة رضی

لَعَنَهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَالِئْتُ الدُّنْيَا لَأَرْغِي الْفَنَمَ - كُنْتُ أَنْخَضُ فَرَسًا وَخَدَّيْتُهُ إِلَى بَيْتِ بْنِ مَرْثَدٍ رَأَى أَنَّكَ
تَمُرُّ بِهَذَا الْبَيْتِ فَانْزِلْ وَأَكْثِرْ فِيهِ وَتَوَلَّى جَرَانِيْدَهُ كَوْسُفَ رَأَى أَنَّكَ

مقال انعم پس گفت آنحضرت آری من نیز چراغی نیامده ام - گفت اربعی علی قراقرط لایزال مکتب بودم من که می چوایدم گوشت من را
بایرا حیرت بخندیدم ایزد ازل که را قیام نصف عشر دینار یا جوی سبست و چهارم از دینار بعضی گفته اند قراقرط نام جای است

بلکه و آن حضرت گویند آن خود و اهل خود می چراتید بی اجرت و گفته اند که حکمت در گویند چراتی حضرت انبیا علیهم السلام
سلام حصول سیاست است و شفقت بر ایشان و نیز بر شفقت رعی و حصول خلوت است و نسبت سلطان با رعیت

نما به حال چو بان است بگویند ان و بعضی گفته اند که براسے آنست که تا اثبات نیست خدا را که بران منت نهاد برایشان بزرگزدایشان را و رسانند اندازین حال تا بمراتب علییه که از حد و عدو و حضر و بیرون است خطابی گفته ننهاد خدا بآیتها

رسالت را در انبار دین و طو ک و اهر و لیکن بنیاد در رعای غنم و اهل توأ ضعیف از صاحب حرف بود و ایوب خیاط و زکریا نجار
 هم السلام کذا نقل الکرمانی - روادہ البخاری - وعنه قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال العبد لعلی ثلثۃ انما یختمهم

معمول گفتند خدای تعالی همه را اندک تر از یکبار کند و از قیامت - بر جل اعظم بی تمام غدری بی امان مردی است که داد
ست عهد و پیمان بنام من و سوگند من بشیر یوفائی کرد و شکست عهد را - و بر جل باع حرافا کل خشنه - و دیگر مردی
خشت از او بر آید که

من مرام بتا شد۔ و رجل استاجر اجیرانی استغنی فی منه ولم یطعمه اجره یسوم مروی است کہ بکر گرفت مزد و رمی را پس استیفا کرد
 از وی یعنی عمل را یعنی کاری کہ بران اجیر گرفته تمام کن بیند و نداد و او را مزد و او را رواہ البخاری۔ و عن ابن عباس
 ان نفر من اصحاب البقی صلی اللہ علیہ وسلم مروا بہ روايت است از ابن عباس کہ جماعتی از اصحاب آن حضرت گذشتند
 بآبی کہ در آنجا قومی ساکن بودند فیہم لیلۃ او سلیم در میان آن قوم بود لیلۃ یا سلیم شک را دی ست در لفظ لیلۃ یلغ و سلیم
 و ہر دو یک معنی ست و تسبیح سلیم گفتہ اند کہ برای تقاول بہت بسلامت و طیبی نقل کرده کہ اکثر اطلاق لیلۃ در کثر دم گزیدہ است
 و سلیم در مارگزیدہ و برین تقدیر شک را دی ست در معنی و فی الصراح لیلۃ گزیدن مار و کثروم و لیلۃ مارگزیدہ و در بار سلیم گفتہ
 سلیم مارگزیدہ کا تم تقاولوا باسلامہ تقدیر فرض لہم رجل من اہل الماء پس پیش آمد مر اصحاب را مروی از اہل آب و
 بساکنان آن موضع۔ فقال اهل فیکم من راق۔ پس گفت آیا ہستند مدیمان شمشیر افسوگر سی سان فی الماء رجلا لیلۃ یا سلیم
 بدستبکہ در آب یعنی درین موضع مروی ست لیلۃ یا سلیم فالطلق رجل منهم پس رفت مروی از اصحاب فقر و لیلۃ الکتاب
 پس خود اندر سورہ فاتحہ الکتاب را علی شام و بر شتر را گو سفندان یعنی شتر را کہ اگر چند گو سفند با جرت بہن بدہیدی خوانم
 قبر را۔ پس بہ شد آن لیلۃ یا سلیم پس داود را آہنا گو سفندان را کہ شتر را کہ وہ بودند۔ فجاء بالشاء الی اصحابہ پس آوردان مرد کہ
 فاتحہ الکتاب خواند و اجرت گرفت گو سفندان بسوی یاران خود فکر ہوا از لاک۔ پس کردہ پنداشتند اصحاب این
 گو سفندان گرفتار را و بدل فاتحہ خواندن بران مارگزیدہ و گرفتار اجرت برقرآن۔ و قالوا قد اخذت علی کتاب اللہ اجرا۔
 و گفتند تحقیق کہ فی تو بہ خواندن کتاب خدا مروی را۔ حتی قدموا الی مدینہ۔ تا آنکہ باز آمدند از سفر مدینہ۔ قالوا گفتند ہی بہ
 بطریق شکایت از ان صحابی کہ گو سفندان گرفت۔ یا رسول اللہ اخذ علی کتاب اللہ اجرا۔ گرفت این مرد بہ خواندن کتاب
 خدای مروی را۔ فقال رسول اللہ پس گفت پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم این احی ما اخذتم علیہ اجرا کتاب اللہ۔ بدستیکہ
 سزاوارترین چیزی کہ بگیری یا شما بران چیز دو کتاب خداست کہ بطریق تنظیم و تکریم آن را بخوانید و گرفتاری را از بلا خلاص گردانید۔
 رواہ البخاری و فی روایت۔ و در روایتی این چنین آمدہ کہ فرمود آن حضرت۔ اہلتم کاری راست و درست کردید کہ اجرت گرفتید
 اقسامو بخش کنید گو سفندان را در میان خود و اسناد اخذ بجا کہ کرد از بہت وقوع آن در ایشان گویا فعل یکی فعل ہمہ بود
 یا اشارت کرد بانچہ وی کرد اگر شما ہم خواہید بکنید فافتم۔ و اضربوا لی حکم سہما۔ و بگردانید برای من یا شما نصیب مقصود خوش
 کردن و لہای ایشان ست و بیان آنکہ بیشیک شبہ حلال ست اگر من ہم از ان بگیرم درست ست و درین حدیث دلیل ست
 مجوز از قبیلہ بقرآن و اخذ اجرت بران و متاخرین تعلیم و کتابت آن را بلکہ نیز قیاس کردہ اند و قومی بران رفتہ اند کہ اخذ اجرت بتعلیم
 قرآن حرام ست و متاخرین آن را بخوینز کرده اند۔

الفصل الثانی۔ عن خارج بن الصلت۔ تاہی ست روایت می کنند از ابن مسعود و از عجم خود و این حدیث را
 روایت می کنند۔ عن عجم از عجم خود کہ صحابی ست۔ قال اقبلنا من عند رسول اللہ کہ گفت عجم وی مروی آوردیم لیلی

صلی اللہ علیہ وسلم فقر اطعمہ پس خواند آنحضرت سوره قصص که در اول دمی طسم است - حتی بلغ قصه موسی - تا آنکه رسید
 قصه موسی را که در وی رسیدن اوست بدین نزد و شعیب علیهما السلام و خواستن و فخر شعیب با جاره و اذن خود را تا که
 قال - گفت آنحضرت - ان موسی اجر نفسه ثمان سنین او عشره - بدینیکه موسی به کرا و انفس خود را هشت سال یا ده سال
 بر سبیل تخفیر که خدمت کند - علی عفته فرجه - بر پارسائی فرج او که مراد بدان نخل است عفت پارسائی و بازالتیان از حرام -
 و طعام بطنه - و بر خورش شکم او و مهر هم همین بود و گوید در شریعت ایشان درست بود که خدمت را مهر سازند تا مهر دیگر بود و این
 خدمت علما و که او بود بطریق ترجع - رواه احمد و ابن ماجه - و عن عباد بن رافع - لضم عین و تخفیف با از کما صحیبه است بن الصامت
 قال قلت - گفت گفتم - یا رسول اللہ جل اهری الی قوسا مردی پیش کش فرستاده است لبوی من کمانی را بمن کنت
 اعلم له الکتاب و القرآن - آن مرد از جمله کسانی است که بود من که تعلیم میکردم او را کتاب قرآن - و نیست بمال و نیست قوس
 مال یعنی در عرف آن را از جمله اموال منی دانزد که آن اجرت شمارند که یا مذہب عباد بن الصامت رضی اللہ عنہ منع از اخذ اجرت
 بود بر تعلیم قرآن پس استفتا کرد از آنحضرت که آیا این قوس را بگیرم - فارسی علیهمانی سبیل اللہ پس تیر بیندازم بر وی از راه خدا
 این برای اعتدله از گرفتار گفت یا برای تاکید تا گرفتار نمانم - قال ان کنت تحب ان تطوق طوقا من نار فاقبلها - گفت
 آنحضرت اگر هستی تو که دوست می داری دمی خواهی که طوق در گردن انداخته شوی از آتش دوزخ پس قبول کن آن را
 ظاهرا کلام آنست که این داخل اجرت است و منی باید گرفت یا مراد آن است که اگر چه داخل اجرت نباشد اما اولی تا گرفتار نیست
 اگر گرفته شود و که سابقا گذشت که سزاوارترین چیزی که اجرت گرفته شود بران کتاب خداست جوابش آن است که بخدا تعلیم
 حجتی نداد که بود پس مکروه نبود که صانع شود اخلاص او فوت شود عمل بعبودیت و آنچه بالا گذشت بمیان رخصت
 بود - رواه ابو داود و ابن ماجه

باب احوال الموات و المشراب

باب در ذکر احادیث احوال ارض موات و موات لفتح میم زمینی که مالکی نیست مراد از کانی القاموس و در بنای گفته که
 موات زمینی که زراعت کرده نشده و تعمیر نموده نشده و مالک نشده و اربع کی و احیای آن عبادت است از سبب شریعت
 عمارت آن و در بنای گفته که موات آنچه لفتح گرفته نشده بود می از اراضی از جهت القطار آب از وی یا بسبب غلبه آب
 بی روی و جز آن از ان چیزهاییکه منع میکنند زراعت را پس آنچه عادی است یعنی قدیم است که مالک نیست مراد یا مملوک است
 در اسلام که شناخته نمیشود مراد مالک و درست از قریه چنانکه اگر بایستد آدمی از نهایت عمارت و بانگ زدن بشنیده نشود
 موات است و شرب بکسرین نصیب آب و مردم راحی است در آب که منع شان نمی تواند کرد و از ان و در سبب تفصیل
 میان آب بحار و امطار و ادویه و آبهاییکه گرد کرده شده و گرفته شده و ظروف و ادانی و احکام آن مذکور است در فقه و در
 نزد آنان است که در آب دریا تمام مردم راحی است در شرب و آب دادن زمین را و کنند ان بویها از ان زمین با و لفتح گرفتار

باب دریاها مانند لفع گرفتن به آفتاب و باد و هواست که خصوصیت هیچ کس ندارد و همه در آنجا شریک اند اما آرد و به بزرگ مثل حیوان
و حیوان و وحله و فرات حکم اینها نیز حکم آب دریاست که اگر ضرر نکند باین طریق که بگرداند بجای بی غرق گردد و به ما و زمین با و با
چاه با و جوی با آنجا نیز عامه را حتی ثابت است زیرا که آن موضع برای احراز و گرد آوردن نیستند و مباح بی احراز ملک نیست
چنانکه آرد و زمین بچی آید و خواجگاه خود سازد و آدمی همه جاب را همراه خود نمی تواند گرفت و می محتاج است بآب برای
خود و برای مرکب خود و اما اگر کسی خواهد که بآن زمین احیا کند اهل نه منع از آن می تواند کرد و زیان کند بایشان یا بکنند زیرا که
در وی حق خالص و خاص بایشان نیست و اما آب گرد کرده شده در ظروف ملک میگرد و حق غیر از وی منقطع میشود چنانکه
عیسی که کسی گرفت و اگر چاه و چشمه و جوی در ملک بچی باشد می رسد و از آن غیر از دخول در ملک او وقتی که بنیاید آب دیگر نیز
این آب در غیر ملک کسی و اگر بنیاید گفته شود و صاحب نهر یا خود آب آورده می دهد یا می گذاری او را تا و آید و آب گیرد
بشرطیکه صفت چاه را نشکند و این بر تقدیری است که گفته است چاه را در زمین ملک خود آنگاه که گفته است در ارض موات
منع از آب نمی رسد و چنانکه زمین ملک آدمی گردد آب ملک نمیگردد و اگر منع کند این شخص را که میترسد بر ملک نفس خود و بر مرکب
خود میسر شود و اگر قتال کند بسلام و آب در چاه مباح است غیر ملک بچاه آب گرد کرده شده در ظروف ملک اگر ترسد بملک را قتال کند بانی
بصلاح و همچنین ملوای نزد حالت مخمضه و بعضی گفته اند که اولی آن است که در چاه نیز قتال بی سلاح کند زیرا که وی از کتاب معصیت کرد
و این قائم مقام تعزیر است این همه مذکور است در هدایه

الفصل الاول من عایشه رضی اللہ عنہا عن النبی صلی اللہ علیہ وسلم قال من عمر رضا لیسیت لاحد فوا حق برما -
گفتند آنحضرت کسی که آبادان گرداند و مزرع سازد و زمینی را که نیست ملک هیچ کس را پس آن کس سزاوارتر است بآن زمین
قال عروہ قضی بعمرفی خلافتہ بگفت عروہ حکم کرد باین عمر رضی اللہ عنہ در خلافت خود و امام ابو حنیفه شرط کرد در آن وقت
امام را و نزد شافعی و ابویوسف و محمد شریفیت اذن امام - رواه البخاری - و عن ابن عباس ان الصوب - لفتح صادر
و کون بین ملین - بن جهمه - بفتح جیم و تشدید ثله صیابی است حدیث می و در حجاز زیان است روایت کرده است از وی
ابن عباس و فات یافت در خلافت ابی بکر صدیق رضی اللہ عنہ - قال سمعت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یقول یقول - گفت
شنیدم آنحضرت را که میگفت - لا حمی الا للہ و رسولہ نیست حمی مگر خدا را و رسول خدا را حمی بکسر حاء نام زمینی است که گرد
کرده میشود از برای مواشی صدقه و جز آن تا از آن بگردند و در جاهلیت عادت بود که رؤسا و غنیای عرب گرد میگردند مکان
خصیب را یعنی آنکه آب و گیاه دارند برای مواشی خود و میگویند که چون فرو می آمدند و چنین مکانی در بانگ می آوردند
سگ را پس گرد می کردند تا آنجا که آواز سگ می رسید پس آنحضرت منع کرد و از آن و فرمود نیست گرد کردن زمین را که بر
اسپان و شتران که جاد کرده شود و سوار می کرده شود و در راه خدا بران و چنانچه شود و در آن مواشی صدقه و اضافت بخدا
و بر رسول خدا بجهت تشریف است و نیست هیچ کس از آن را بعد از آن حضرت که گرد کند آن را بر اسے نفس خود و اختلاف کرد و

در گرد کردن آن برای مصالح عامه پس بعضی گفته اند درست است چنانکه آنحضرت صلی الله علیه وسلم کرده و بعضی گفته اند که درست نیست و تنبیح باعث گردن زدنی ازل باشد و طوطی بخاری - و عن عمر وة روایت است از عروۃ - بن الزبیر بن العوام - که از کبار تابعین و ثقات ایشان است و یکی از فقهای سبیه مدینه است و ماوراء اسما بنت ابوبکر صدیق است و زبیر ابن عمر رسول خداست صلی الله علیه وسلم که نام وی صفیه بنت رضی الله عنها - قال - گفت - خاتم الزبیر جلا من الانصار پیکار کرد زبیر مدی را از انصار - فی شراح من الحرة - در سبیل های آب از سنگستان شرج آب راه از سنگستان زبیر بن عمر شراح و شروح جماعه و حرة لغت حای همد و تشدید از زمین سنگستان و مدینه منوره در حرثین آبادان است - قال البنی صلی الله علیه وسلم اسق یا زبیر ثم اسل الماء الی جارك - آب بدو ای زبیر یعنی زراعت خود را بستر بفرست آب را بسوی زراعت هسایه خود - فقال الانصاری ان کان ابن عمک - پس گفت انصاری از جهت آن حکم می کنی زبیر را که پسر عمه است - فتلون وجه رسول الله صلی الله علیه وسلم - پس زبیر شد در و سه مبارک آن حضرت یعنی سرخ شد از غضب - ثم قال - بستر گفت آنحضرت - اسق یا زبیر ثم اجلس الماء - آب ده ای زبیر بستر باز دار آب را بسوی بکده که آب بر زراعت وی رسد - حتی یرجع الی الجدر - تا آنکه باز گردد آب بسوی دیوار یعنی برسد آب تمام زمین را داند از ده کرده اند آن پادشاه آدی - فاستری البنی صلی الله علیه وسلم للزبیر حقه - پس نگاهداشت و تمام داد آنحضرت زبیر را حق او را - فی صرح الحکم - و صرح حکم یعنی صریح حکم که دکر زبیر تمام حق خود را بگیرد - حين احفظ الانصاری - در هنگامی که در غضب آورد و آنحضرت را انصاری حیف و حقد و حفظ بجزئی غضب آید - و کان اشار علیها پادشاهانیه سوت - و بود آنحضرت که اشار کرده بود بروی دکر زبیر بجایی که مال ایشان را در آن فراضی و آسانی بود یعنی آنحضرت حکم کرد زبیر را بمحبت و حسن جوهر و ترک بعضی حق خود بی آنکه واجب باشد برو و چون انصاری جمل کرده و قبول نکرد و زبیر را باستی فاسه حق خود ماند آنکه گستاخی انصاری بحضرت و بی صلی الله علیه وسلم از چه عالم بود بعضی گفته اند که منافق بود و انصاری گفت او را بحبت آنکه از قبیلہ ایشان بود و در بعضی قبائل انصار بعضی بودند که متعلق به نفاق بودند مثل عبد الله بن ابی و غیر او از جهت دولت و ضلالت وی بودند و سبیلای غضب و اما عدم قتل وی یا از جهت تالیف دس بود یا از جهت صبر آنحضرت بر ایدای منافقان تا بگویند که محمدی کشته اصحاب خود را و الله اعلم - متفق علیه - و عن ابی هریره قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم لا تشوا فضل الماء تمنوا به فضل الکلاء - منع بکنید زیادت آب را تا منع بکنید زیادت گیاه را یعنی آب را که منع می کنید گیاه را منع می کنید و منع گیاه خود ممنوع است از جهت احتیاج مواشی بدان پس منع آب نیز ممنوع باشد و منع گیاه خشک و تر آن ممنوع است مگر آنکه گرد آورده احرار نمود و باشد چنانکه آب - متفق علیه - و عنه قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم ثلاث لا یکلمهم الله لیوم القیمة - سه کس اند که کلام نمی کند ایشان را خدا تعالی روز قیامت و لا ینظر الیهم - و نظر نمی کند بسوی ایشان نظر عنایت - رجل حلف علی سلعته

المقدار عظمیٰ بها اکثر مما اعطی - یکی از آن سه مردی است که سوگند خورده بر کالامی که تحقیق داده شده است باین کالام بیشتر از آنچه
 داده شد یعنی کالای رامی فرود شد و خریدار شن می دهد و باین سوگند می خورد که مرا زیاد به برین می داوند - و بهو کا ذب -
 و حال آنکه وی دروغ گو است و برین سوگند - در حل حلف علی بن عیین کا ذبه - دوم مردی است که سوگند خورد بر سوگند دروغ
 بعد العصر - بعد از وقت عصر تحفیض بوقت عصر کجاست آن است که این رقت شریف است و عین در وی غلیظ تر است که وقت
 اجتماع مردم و ملائکه لیل و نهار است چنانکه در کریمه تجسوها من بعد الصلاة تفسیر کرده اند - قیظع بها مال رجل مسلم - تا پاره کند
 و جدا گرداند بوی مال مردی مسلمان را - و رجل منع فضل مار سوم مردی است که منع کند زیاده آب را - یقول الله اليوم
انک فضل - پس میگوید خدای تعالی یعنی روز قیامت امروز منع می کنم ترا افزودنی گرم خود را - کما منعت فضل مار - چنانکه
 منع کردی تو افزودنی آب را - لم تقل یداک - آبی که علی نخورده و شاخته است هر دو دست تو یعنی قدرت تو بلکه بحض قدرت من
 پیدا شد ها که چه چاه و جوی لعل آدمی شده ولیکن بر آمدن آب و پیدا شدن آن در آن بقدرت آبی است علی که بنده کرده
 کردن زمین است و بس - منفق علیه و ذکر حدیث جابر - و ذکر کرده شد حدیث جابر که در وی نهی است از بیع فضل مار و در حدیث
 اینجا مذکور است - فی باب المنی عنهما من البیوع -

الفصل الثانی سخن الحسن عن سمره - روایت است از حسن بصری که روایت میکند از سمره بن جندب که صحابی مشهور است
حسن بصری از وی بسیار روایت میکند - عن ابی بکر رضی اللہ عنہما ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال من اعطاه الله طاعنی الارض فقله - کسے که گرد
گیر و دیواری را بر زمین پس آن زمین گرد گرفته شده برای آن کس است ظاهر این حدیث دلالت دارد که دیوار کشیدن کافی
در ملک زمین و این مذهب امام احمد است در اشهر روایات و نزد ائمه اشیاء شرط است و مراد در حدیث تخریر برای سکونت است -
رواه ابو داؤد - وعن اسحاق بن ابی بکر رضی اللہ عنہما ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اقطع للزیر نخیل - اسما و ثبت ابی بکر -
که زویر بن زبیر بن العوام است روایت می کند که آنحضرت اقطاع کرد بر زبیر بن العوام را در خنان خرماء و اقطاع تعیین امام است
قطعه از زمین به بعضی از لشکریان خود در احوال دارد که این از جمله خمس باشد که حق اوست یا زمین موات بود که احیا کرد و آن
رواه ابو داؤد و عن ابن عمر ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اقطع للزیر حضر فرسه - روایت میکند ابن عمر که آنحضرت اقطاع کرد
بر زبیر را بر مقدار دویدن اسب و یعنی آن مقدار زمین که منتهی دویدن اسب باشد فاجری فرسه حتی قام - پس روان گرد
زبیر اسب خود را تا آنکه ایستاد اسب فی الفراح حضر بضم حای مملک و سکون فدا و محو و دیدن اسب - ثم رمی بسوطه - پس پرتاب
زبیر تازیانه خود را - فقال اعطوه من حیث تبلغ السوطه پس گفت آنحضرت به پسریدار از اینجا که رسید تازیانه او - رواد ابو داؤد
و عن علقمه بن لیث عین و سکون لام و فتح قات بن وائل - حضرت می گوئی تا بلبی است عن ابی بکر روایت میکند از پدرش و ایل
بن حجر که صحابی حضرت مشهور است - ان النبی صلی اللہ علیہ وسلم اقطع ارضا بحضرت موت - که آنحضرت اقطاع کرد او را از مینی
به حضرت بسکون فدا و فتح را و سیم که نام شهری مشهور است و و ایل از اینجا بود - فارسل سعی معاویه - پس فرستاد آنحضرت

یاسن سعادی را تا بخورده و در آن زمین را بوسی - قال اعطایا ایه - گفت آنحضرت بده آن زمین اورا - رواه الترمذی الدارمی
 وعن ابیض - بر وزن و خدا سو دین حال - لفتح حامی حمده و تشدید میم و گویند نام دی اسود بود آنحضرت امین نام کرد
 المارلی - لفتح سیم و سکون همزه و کسر رای و موحده نسبت بمارب نام شهری است از یمن که در دی نمکسار است صحابی است قلیل
 اند و فعلی رسول الله - روایت میکند که دی برسولی آمد بر پیغمبر خراسانی علیه السلام فاستنطقه الملح الذی بمارب پس طلب کرد
 که عطا کند آنحضرت اورا یکی یعنی نمکساری که در مارب بود فاقطعه ایه - پس قطع کرد و داد آنحضرت آن نمکسار را و او بفرس نشخ
 فاقطعها باعتبار ارض فلما ولی قال رجل - پس چون نشیت داد و برگشت ابیض بن حمال گفت مردی - یا رسول الله انما
 اقطعته لاله العذر - اقطع بحجری او را مگر آب مہیا کثیر و اتم که لقطع غار داده او فی الصراح عذکسری که سپری نشود چون
 چشمه و مانند آن و بسیار از هر چیز و ظاهر آنست که مراد اینجا منہ کثرت باشد چنانکه در روایت دیگر آمده است - قال فرجہ منہ
 گفت پس باز داشت آنحضرت اورا انسان الملح یا ملح را از دی و داد و گفته اند که آنحضرت گمان برد و اولا که آن قطعه در رنگانی
 که حاصل میشود نمک لعل و کد و شفت در رنگ کان و چون دانست که وی امری است مہیا و طیار که سبک و عمل حاصل دارد
 مانند آب و گیاه باز گردانید و داد از جهت تعلق قائمہ ناس بوسی پس صلاح کار و رعایت حق در باز گردانیدن دید - قال صالح
 ماذا جمی من الاراک گفت راوی و پرسید ابیض آنحضرت را چه چیز گرد آورده می شود از درخت لاکه که نام درخت مشہور است
 یعنی اگر اراک را جمی می سازند چنانکه گاه را جمی می سازند چنانکه گاه را جمی می سازند - قال گفت آنحضرت - ما لم تملہ اخفاف الابل -
 چیزی را که نمی رسد و یا پایهای بشران یعنی دور باشد از شهر و آبادانی از جهت احتیاج اہل شہر بدان و بعضی از شارحان گفته اند
 که مراد به جمی اینجا احیا است و احیای موات مشروط است بآنکه دور باشد از آبادانی و باعث حمل جمی بر احیای آن است که جمی در
 نیست مہر کس را مگر الله و رسول چنانکه گذشت - رواه الترمذی و ابن ماجہ و الدارمی و عن ابن عباس قال قال رسول الله
 صلے الله علیه وسلم المسلمون شرکاء فی ثلاث - مسلمانان شریک اند در سه چیز - فی المال - یکجی در آب که مخصوص یکجی نیست بران
 و جمی که در شرح ترجمه گذشت - و الکفار - دوم در گاہ که در جنگل است و حکم آن نیز گذشت - و الذر - سوم در آتش اگر کسی
 آتشی دارد و اورا نمی رسد که دیگری را منع کند از آتش گرفتن و چراغ افروختن و در روشنائی وی نشستن و مانند آن مگر آنکه اورا
 ضرر کند و بعضی گفته اند که مراد با آتش تنگ چاقی است - رواه ابو داؤد و ابی داؤد و ابن ماجہ - و عن السمر - بر وزن الحمر - بن مفرس -
 بضم سیم دفع ضاد معجمه و کسر رای مشدود و در آفرینین حمہ صحابی طائی است معرو دست در اہل بصرہ روایت میکند از وی
 و خبر او که عقیلہ نام دارد و بفتح عین و کسر قاف - قال اثبت النبی صلے الله علیه وسلم نبأ یوتہ - گفت آدم آنحضرت را پس
 مباہیت کردم اورا و دست بردست او نهادم برای اسلام - قال بن سلق الی ما لم یسجد مسلم الیه - گفت آنحضرت کسی
 که پیشی کند بسوی آبی که پیشی بخورده است او را هیچ مسلمانی و برسد آن و بدست آورد آن را سقو پس آن آب مراد است و کلمہ
 میگردد بران تفصیلی که گذشت و از قید مسلم مفهوم میگردد که اگر کافر مسبقیت یکنند منع میکند از ملک و مراد کافر عربی خواهد بود

از سمره که بود مراد را چند رسته از درخت خربا و عقد لفتح عین و فم صفا و حبه خربا می که دست بومی رسد فی حال نظر رجل من الانصار
 در بستان مروی از انصار - ومع الرجل ابله و یا آن مرد از انصار که صاحب بستان بود ابل و عیال همراه می بود - فکان
 سمره یدخل علیه - پس بود سمره که می در آمد بر عقد خود یا بلغم و که صاحب بستان بود - فیتاوی به - پس ایذا می کشید
 آن مرد - فاتی البنی - پس آید پیغمبر صلی الله علیه وسلم فذكر ذلك له - پس ذکر کرد آن مرد آن را برای آنحضرت - فطلب اليه
 پس طلب کرد و کس فرستاد بسوی سمره پیغمبر صلی الله علیه وسلم لیبیعه - تا بفرد شد سمره آن عقد خود را بدست صاحب
 بستان که از آمد و رفت وی ایذا می کشید - فاتی - پس ابا آورد سمره از فروختن - فطلب ان مینا قلله - پس طلب کرد
 آنحضرت که مبادلت کند این درختان را که در بستان آن مرد داشت بدو درختان دیگر که آن مرد در جای دیگر داشت - فاتی
 پس ابا آورد سمره ازین نیز - قال فیه له - پس گفت آنحضرت پس به بخش آن را مر این مرد را - و کک کدا - و هر تر چنین
 باشد یعنی در بستان - امرار غبه فیه - و گفت آن حضرت امری را که ترغیب که سمره را و در آن یعنی ثواب هر آن که کرد
 فاتی - پس ابا آورد سمره - فقال انت مضار - پس گفت آنحضرت به سمره تو ضرر رساننده باین مرد و هر که ضرر رساند
 کسب واجب بود و دفع ضرر از وی و ضرر و اضرار در مسلمانان مخ است - فقال لا انقداری اذ هو ب فاقطع قلله - پس گفت
 آنحضرت مرا انصار می را بر و پس بزد درختان او را کن و در آن است که سمره چون این همه سرکشی و بے فرمانی کرد از آنحضرت
 میگویند که ارا یجابی بنو بلک بطریق شفاعت و استعطاف بود و نه ایجاب و الزام و تهدید ترغیب که و الا چگونه مقصود
 می بود از سمره توقف در امتثال امر آنحضرت صلی الله علیه وسلم ایستاده نماند که توقف در امر استجابی آنحضرت با وجود
 این مبالغه و تاکید و ترغیب نیز خالی از غلطت قلب و السدال حجاب نیست و حق است که تنذیب اخلاق صحابه و ترغیب
 نفوس ایشان رفته رفته تباشر صحبت شریف و شرف آنحضرت شد تا که از اول همه معذب و مرکی بودند و این را نظائر
 درین باب بسیار است پس شاید که صفت نفسانی و شریعت و غایت در سمره و در آن وقت باقی و غالب بود و از آن رفته رفته
 گم شده باشد و الله اعلم - رواه ابو داود و دیگر - و ذکر کرده شد - بحایت جابر - که در اول او این است - من احیاء رضائی باب التخصيب
 بر و ابی موسی بن زید و مسند دیگر - و سرانجام است که ذکر کنیم - حدیث ابی هریره - بحکیم صا و جمله و سکون را که اولش این است -
 من ضارا عن الله بنی باب ما ینمی من التماجر - و این هر دو حدیث را صاحب مصابح و ربیجا ذکر کرده است و مؤلف
 ذکر آنها را در آنجا مناسب دید -

الفصل الثالث - عن عائشة انها قالت - روایت است از عائشه که گفت - یا رسول الله ما التی الذی لا یحل منه
 چه چیز است آن چیز که حلال نیست و روانیست منع کردن و ندادن آن را بیکس - قال الماء والحلج والنار - گفت
 آنحضرت سه چیز است که روانیست منع آن آب و نمک و آتش - قالت قلت - گفت عائشه گفت - یا رسول الله
 هذا الماء قد عرفناه - این آب تحقیق شناختیم حال آن را و احتیاج مردم و حیوانات بدان و زیان ایشان بمنع کردن آن

فما بال الصلح والتاریخ پس چیست حال نمک و آتش و ایما امری اندر فرایست حقارت منع و اعطای آن چه اعتبار دارد و قال
گفت آنحضرت - یا حمیرا - تائیت احمد و لقب ام المومنین عائشه نسبت بجبت سرخی که در رنگ وی بود مانند گل سرخ و این لفظ
را بزبان هندی معنی ست که محبان ذوق آن را در می یابند و ریاض و من اعطی تا را حکانه تصدق جمیع ما تطبیقت تلک التار
و کسی که می دهد آتش را پس گویا که وی تصدق کرده و همه آنچه بخت است آن آتش - و من اعطی لحا - و کسی که بدو نمکی را -
حکانه تصدق جمیع ما یلب تلک الملح پس گویا که وی تصدق کرده و همه آنچه خوش ساخته و اصلاح نموده است آن نمک بعد ازان
تواب آب را هم ذکر کرد و گفت - و من سقی مسلما شربة من ماء و کسی که بنوشاند مسلمانی را یک نوشیدنی از آب - حیث یوجد الماء
آنجا که یافته میشود آب - حکانه اعتق رقیبه - پس گویا که آزاد کرد یک برده را - و من سقی مسلما شربة ماء حیث لا یوجد الماء
و کسی که بنوشاند مسلمانی را یک نوشیدنی از آب در جایی که یافته نمیشود آب - حکانه احیا یا - پس گویا که زنده کرد و انید او را و حیات
نودر قالب و سه ریخت - رواه ابن ماجه -

باب العطا یا -

عطا یا جمع عطیه بمعنی بخشش و بخش و درین باب انواع عطا یا بیان کرده چنانکه دقت و همه و عمری و رقی فی نفیم عین و را
و صاحب مصابیح این همه ابواب آیه و سابقه تا کتاب الشکاح همه را در کتاب البیوع آورده و مؤلف تعجبت وی کرده و چه
اگر داند آن داخل کتاب البیوع ظاهر نیست خصوصاً ابواب آیه مگر به تکلف بوجه بعیده و در کتب فقیه اینها را
کتابهای مستقل ساخته اند قدر -

الفصل الاول - عن ابن عمر رضی الله عنهما ان عمر بن الخطاب رضی الله عنه یأخذ من زینتی را
در خیر - قال البی - پس آمد عمر رضی الله عنه نزد پیغمبر صلی الله علیه و سلم فقال - پس گفت - یا رسول الله انی اصبت
ارضا بخیر پدرستیکه من یافته ام زمین را در خیر - لم اصب الا اقطا نفس عندی منه - یافت ام من مالی هرگز که ان مایه
نزد من ازان - فاما منی به - پس چه می فرمائی مراد از ان مال و چه کنم من بآن مال یا رسول الله به بخشم به کسی در راه
خدا یا نکا دارم نه بخود و بدیدم صل آن را به مسلمانان - قال ان سکت حبست اصلها و تصدقت بها - گفت
آنحضرت اگر می خواهی وقف میکنی اصل زمین را و تصدق میکنی با آنچه حاصل شود و ازان و حبست تبشید یا تصحیح کرده اند
در نسخ و در مجمع البحار از که مالی نقل کرده که تبشید بمعنی وقف است و تخفیف بمعنی منع و بمعنی وقف نیز گفته اند فتصدق
بها عمر - پس تصدق کرد بان زمین عمر رضی الله عنه بهین و همی که حضرت فرمودند - انه لا یباع اصلها - برین وجه که
فروخته نشود اصل آن زمین - و لا یوهب و لا یورث - و نخشیده نشود و میراث ساخته نشود اصل آن زمین - و
تصدق بها الفقراء و تصدق کرد بچا صل آن زمین در میان فقرا - و فی القرنی - و در میان خویشان و نزدیکان
و فی الرقاب - و در آزاد کردن برده با چنانکه زکوة بکاتبان می دهند تا ببل کتابت را داده آزاد شوند - و فی سبیل الله و در راه

که مراد بدان غازیان و حاجیان اند - و ابن السبیل - و در مسافران که از وطن های خود دور افتاده اند اگر چه در خانه ها اموال داشته باشند - و الصیف - و در میانان که بایمید - لا یتاح علی ذلک لیسان یا کل مهت نیست گفته بر کسی که متولی شود بر آن زمین و بکند آن را و برساند درین مصارف که بخورد از آن - بالمعروف - به وجه مشروع و انصاف و اعتدال - و لطیف - یا بخورد کسی را از متعلقان خود که مالدار باشد یعنی بخورد و بخورد و بپردازد تا بقدر ضرورت و کفایت - غیر متمول - در حالی که مالدار نشود است و جمع نموده است مال را از حاصل آن - قال - گفت ابن سیرین - در بیان معنی غیر متمول - غیر متماثل مال است حالی که جمع نموده است مال را و فی الصراح تامل که فتن اصل مال و در وصی تقیم دارد شده است که بخورد از مال وی غیر متماثل هر چیزی که او را اصل قدیم باشد و استواران را مثل منجی اند چنانکه محمد مثل میگوید - متفق علیه - و عن ابی هریرة رضی الله عنه عن ابی بنی صلی الله علیه و سلم قال العمری جائز - و روایت کرد ابو هریره از آنحضرت که فرمود عمری جائز است و عمری بقیم عین و سکون میم و الف مقصوده بر وزن جلی آنست که بگوید مالک بدیگری که این سرای یا این خانه مراست تا تو زنده ای این جائز است و تا آن شخص زنده است بر نتوان کرد اما بعد از وی با اولاد او و بپیرانش نیز میرسد یا نه درین خلاف است و تفصیل مقام آنست که این گفتن بر سه وجه است یکی آنکه مالک گوید این خانه و این سرای مراست و تا او دم تا تو زنده و اگر بمیری بر اسی وارثان تو و اولاد تو و دوهم علما اتفاق دارند که این هر سه است و بیرون می آید از ملک مالک و مالک دیگر و آن شخص سر او خانه را می باشد بعد از وی وارثان او را و اگر دارت ندارد و داخل بیت المال بود و دوم آنکه مطلق بگوید که این خانه و این سر مراست بدست عمر تو جمهور بر آنکه حکم این حکم اول است و بعد از وی بوارثان او می رسد و مذموب و نیز همین است و واضح آنست که قول شافعی نیز همین است و نیز بعضی علما درین صورت و ارثان را نمی رسد و بپردان او مالک بازمی گردد و سوم آنکه بگوید که این مراست بدست عمر تو و اگر بمیری از آن من و وارثان من باشد صحیح آنست که این نیز حکم اول دارد و مذموب و این شرط فاسد است و بهر بشرط فاسد فاسد بگوید و واضح در قول شافعی نیز همین است و اعتماد کرده اند درین بر ظاهر احادیث که یکی از آنکه این حدیث است و نزد امام احمد عمری باین وجه فاسد است از جهت شرط فاسد و در مذموب امام مالک عمری تبلیک منافع است نه رقبه جمیع تقادیر متفق علیه - و عن جابر عن ابی بنی صلی الله علیه و سلم قال ان العمری میراث لا الهما - گفت آنحضرت که عمری میراث است مگر اهل عمری را یعنی ملک می شود و بعد از وی میراث او را می شود و ظاهر این حدیث نیز مؤیدی مذموب جمهور است - و عنه قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم انما رجل عمر عمری له و لعقته هر مرد که کرده شد عمری مراد او کسان او را که پس از وی میمانند که اولاد اویند - فانما الذی اعطاهما - پس بدستیکه آن عمری عمری راست که داده شد عمری مراد را یعنی ملک او می شود و لا یرجع الی الذی اعطاهما - رجوع نمیکند و باز نمیکرد بسوسه کسی که داده است عمری را یعنی مالک - لانه اعطای اعطای وقت قیة الموارثه - زیرا که وی داده است و او سنه که واقع میشود در وی موارثه یعنی بهر صحیح است مع القبض پس رجوع نمیکند چنانکه در وجه اول از وجوه ثلثه گذشت -

دی نه حدیث مرفوع است واللہ اعلم متفق علیہ

الفصل الثانی - عن جابر بن البتین صلی اللہ علیہ وسلم قال لا تقبوا بضم تا و سکون را و کسر قاف - ولا تمردا - نیز یحیی بن
یعنی رقبی نکیند و عمری نکیند رقبی بضم را و سکون قاف آلتست که بگوید گردانیدم این سر را را برای تو باین شرط که اگر بمیرم
من پیش از تو عمری ترا باشد و اگر تو بمیری پیش از من برگرد و بسوی من زیرا که هر یکی مراقب موت دیگری است -
فمن ار قب شيئا او امر - پس کسی که رقبی کرده شد یا عمری کرده شد چیزی را یعنی زمینی را - نمی لورشته پس آن چیز
مردارشان او راست - رواه ابو داؤد - پس درین حدیث بنی کرد از رقبی و عمری و دلیل کرد آنرا بآنکه آن برای کسی میشود که رقبی
و عمری کرده شده است برای وی و برای آنکه از ملک شما میگرد و برای وارثان او پس ضائع نکیند اموال خود را و بیرون
نیاید از ملک خود بر رقبی و عمری پس این بنی پیش از تجویز باشند یا مردانست که مخالف مصلحت است و لیکن ابو ازان که کردند
صیغ میگرد و و میباشد برای آن کس و وارثان او پس حاجت نیست که قائل به نسخ شوند - و عنہ عن البتین صلی اللہ
علیہ وسلم قال العمری جائزہ لاهلها - گفت آنحضرت عمری جائز است مایل عمری ما و القوی جائزہ لاهلہ - و رقبی جائز است مایل
رقبی را و مردا بایل آن کسی است که کرده شد عمری و رقبی برای او و داده شد خانه و سر او را و در هدایه گفته است که رقبی
جائز است نزد امام ابی حنیفہ و محمد و نوذاری یوسف جائز نیست و ذکر کرده است حدیثی را که آنحضرت جائز داشته عمری را و کرده
رقبی را - رواه احمد و الترمذی و ابو داؤد -

الفصل الثالث - عن جابر قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اسکواواکم علیکم - نگاه دارید مالهای خود را بر خود سلاقتند و
تباہ نگردانید مالها را - فانه من عمر عمری فی اللزмі امر حیا و دنیا و حقہ - پس بدینیکه نشان آنست کسی که عمری پس آن عمری
یعنی زمینی که کرده شده است و روی عمری مکی راست است که عمری کرده شده است برای وی زنده و مرده و مردا و راست مایل
اینی بیثمان است که در فصل ثانی کرده شد - رواه مسلم -

باب در مہمات و لواحق ما سبق

الفصل الاول - عن ابی ہریرۃ عنی اللہ عنہ قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم من عرض علیہ ریحان
فلا یردہ کسی کہ عرض کرده شد بر وی ریحان پس باید کہ قبول کند و نکند و باز نکند و اند آن را - فانه خفیف الحمل -
زیرا کہ ریحان سبک است بار آن یعنی اندک است منت آن طیب النبی - خوش است بوی آن ریحان نام گیاهی خوشبو

یا هر گیزی که خوشبو باشد یا اطراف آن یا برگ آن کدانی القاموس فی الصراح ریحان شاه سپهر غم و برین قیاس کرده اند
هر چه که قلیل باشد و نفع تأمینا ذی گردد آن کس که بدیه آورنده است - رواه مسلم - وعن انس ان النبی صلی اللہ
علیه وسلم کان لایر و الطیب - بود آنحضرت که رد میگردید و طیب را - رواه البخاری - وعن ابن عباس قال قال رسول اللہ
صلی اللہ علیہ وسلم العای فی ہتہ کالحساب یعود فی قیہ - باز گردانده و در ہتہ خود یعنی بازستانده آن چیز را که نجشیدہ است
کسے مانند سنگ است که باز میگرد و دورتی خود و دورتی خود را - لیس لنا مثل السور - سزاوار نیست ما را حال و قطعہ بدی
این تاکید است مرنی را یعنی اگر وہ مسلمانان را منی باید که از کتابین چنین شنیت کنیم بد آنکہ رجوع از ہبہ و عتقہ
بعد از قبض جائز است نزد ما مگر باشیایک ذکر کرده شدہ اند و رفقہ از انجملہ تملیض است و قرابت محرمیت و حدیثی درین باب
آورده اند و حدیث عاید و ہبہ از برای بیان کراہت است و عید مروت و نزد ائمہ تملیض جائز نیست رجوع از ہبت
ہمین حدیث کہ ایشان آن را بر حرمت حل کرده اند و نزد شافعی و در روایتی از احمد جائز است رجوع والد از چیزی
کہ ہبہ کرده است و لد خود را زیر کہ ولد و مال او برای والد است و احادیث بدان مطلق اند و نزد امام ابی حنیفہ مرنی رجوع
والد از ہبہ و لد یعنی اخذ اوست و صرف اوست و رفقہ خود و نہ و حاجت چنانکہ در سایر اموال او - وعن النعمان بن بشیر
یعنہ لون و فتح یا صحابی است ولادت او بر سر چاروہ ماہ است از ہجرت دوی اول مولود میست کہ ورخانہ انصاف
بعد از ہجرت بوجود آمدہ و والدین او نیز صحابی اند سان ابی ہاشم بن ابی رسول اللہ - روایت میکند کہ پدر او و مادر او
بنو ہبہ خدا - صلی اللہ علیہ وسلم فقال انی نخلت ابنی ہذا غلاما - پس گفت پدر او و پدر سبتیکہ من عطا کردہ ام و نجشیدہ ام
پسر خود را کہ انیت یعنی نعمان غلامی را - فقال پس گفت آنحضرت - اکل ولدک نخلت مثله - آیا ہبہ اولاد خود را
نجشیدہ مانند این غلام - قال لا سگفت پدر من نہ نجشیدہ ام ہر پسر را مانند این غلام - قال فارحبہ - گفت آنحضرت
پس باز گردان آنرا - و فی روایتی کہ قال - و در روایتی این چنین آمدہ است کہ آنحضرت گفت - الیسک ان
یکو لو الیسک فی البر سوار آیا شاد می گرداند ترا کہ باشند ایشان یعنی پسران تو لبسو می تو و رنگی گردن ہر اہل
می خواهی کہ ہبہ تو بچہ کنند و استوال بر اکثر رنگی گردن ہر والدین آید - قال بلی - گفت آری شاد می گرداند مرا برابر
بودن ایشان در رنگی - قال فلا اذن - گفت آنحضرت پس کن تفریق و تخصیص میان اولاد خود بہ عطیہ انکاہ خواہ
ذکر باشند یا اثاث و عقیقہ گفتہ اند کہ رواست ذکر را کہ دو چند اثاث نجشیدہ چنانکہ در میراث و ہر تقدیر این بیان
افضل و اعزل است و جمہور بر جواز ہبہ اند و بعضی گفتہ اند حرام است و اللہ اعلم - و فی روایتی این چنین
آمدہ است کہ - انعمان بن بشیر قال اعطانی ابی عطیہ - گفت کہ داد مرا پدر من نجشیدہ را و ذکر خصوص غلام نیست
فقال عمر بنیت رواحتہ - پس گفت مادر او کہ عمرہ لفتح عید و سکون میمنت رواحتہ لفتح را خواہر عبد اللہ بن رواحہ
کہ صحابی مشہور است - لا ارضی حتی تشہد رسول اللہ - فرستد نشوم من تا آنکہ گواہ می گیری تو بنو ہبہ خدا را - صلی اللہ علیہ وسلم

برین حدیث - قال رسول اللہ - پس آمد پدر من پیغمبر خدا را - صلی اللہ علیہ وسلم فقال انی اعطیت ابی من عمرۃ نیت رواطہ
 پس گفت پدر من بد رستیکم من دادہ ام پس خود را کہ از عمرہ نیت رواحہ است - عطیہ - بخششی را - فارسی ان شدہ کہ
 پس امر کرد و عمرہ مرا کہ گواہ گیرم ترا - یا رسول اللہ قال اعطیت سائر ولدک مثل ہذا - گفت آنحضرت آیا دادہ تو باقی
 و لا خود را مانند این عطیہ - قال لا - گفت ندادہ ام - قال فالتقوا اللہ و اعدوا بین اولادکم - گفت پس تہرید
 خدا را و پیریز کنیدی فرمائی اورا و عدالت کنیدی و برابری کنید میان فرزندان خود - قال - گفت نعمان - فرج - پس
 بازگشت پدر من از ان عطیہ - و رد عطیہ - و باز گردانید بخشش خود را - و فی روایہ انہ قال - و در روایتی این است کہ
 آنحضرت گفت - لا تشد علی جور - گواہ نمی شوم من برستی جور میل کردن از راستی را و تم کردن بر کسی - متفق علیہ
 الفصل الثانی - عن عبد اللہ بن عمرو قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لا یرج احدی ہبتہ - رجوع نکنیج کی
 و رہبتہ خود - الا الوالد من ولده - مگر والد از فرزندان خود این تمسک شافی است در جواز رجوع از ہبتہ اولاد و تاویل آن
 نزد ابو حنیفہ گذشت - رواہ النسائی وابن ماجہ - و عن ابن عمر و ابن عباس رضی اللہ عنہم ان البنی صلی اللہ علیہ وسلم
 قال لا یحل للرجل ان یعطی عطیۃ ثم یرج فیہا سحالا نیست معمر و را کہ بدہد و بشی را از ہبتہ و صدقہ و ہدیہ پسترجوع کند و روایت
 الا الوالد فیما یعطی ولده - مگر والد در آنچه میدہد فرزند خود را - و مثل الذی یعطی الوطیۃ ثم یرج فیہا مثل الکلب اکل قصہ
 و حال آن کسی کہ می و ہدیہ و بشی را از ہبتہ و صدقہ و ہدیہ پسترجوع میکند در ان و دادہ را بازمی ستاند بچوقصہ و حال سگ است
 کہ خورد چیزی را - حتی اذا شبع قاء - تا آنکہ چون سیر شد قی کرہتم و ہادی قیہ کہ پسترجوع کرد در قی خود و آن را خوردن
 گرفت - رواہ - روایت کرد این حدیث را - ابو داؤد و الترمذی و النسائی و ابن ماجہ و صحیحہ الترمذی - و تصحیح کرده است
 آن را ترمذی - و عن ابی ہریرۃ ان اعرابیا ہدی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم بکبرۃ - روایت است از ابی ہریرۃ
 کہ بادیہ نشینی تحفہ آورد و برای آنحضرت شتر جوان را کہ بفتح یا و سکون کاف شتر جوانہ - فوخذہ منہا ست بکرات - پس
 عوض گردانید آنحضرت آن اعرابی را از ان بکرہ شمش بکرہ - فخط - پس ناراض گشت آن اعرابی و کم شمر دان شمش بکرہ
 فبلغ ذلک البنی - پس رسید ان تسخط و پیغمبر را - صلی اللہ علیہ وسلم - یعنی شنید آنحضرت کہ وی تسخط میکند و انعام شرافت
 کم می شمر و فتح اللہ و اتنی علیہ پس حمد گفت آنحضرت خدا را و ثنا گفت بر خدا تعالی چنانکہ عادت شریف بود در اول
 خطبہ و کلام - ثم قال ان فلانا ہدی الی ناقة - پسترجعت آنحضرت کہ فلانی تحفہ فرستاد و لبوی من باوہ شتری را - فوخذہ
 منہا ست بکرات - پس دادم من اورا عوض آن شمش ناقہ - فخط - پس گشت آن فلان ناراضی و کم شمر ندہ -
 فوخذہ منہا ست ان لا یفل ہدیہ الامن قریشی و انصاری - ہر آینہ تحقیق قصد کردم کہ قبول بکنم تحفہ مگر از قرشی یا انصاری
 اولقنی او دوی - یا از لقنی یا دوی بفتح دال و سکون و او نام دو قبیلہ السیت تخصیص این قبائل از ہبت کرم و علوت
 و سخاوت نفوس ایشان است - رواہ الترمذی و ابو داؤد و النسائی و عن جابر عن البنی صلی اللہ علیہ وسلم

قال من اعطی عطاء فوجد فی غیره به کسی که داده شد و شش یعنی کسی چیزی بودی و اهل پس یافت آن کس مالی پس باید که پادشاه
 و در بان عطا یعنی در بدل آن عطا یا آن مال - و من لم یجد فی غیره کسی که نیابد چیزی از مال که بدان پادشاه و اهل پس
 باید که شش کند و دهنده را و ظاهر سازد عطا را - فان من اعطی فقد شکره زیرا که کسی که شش گوید محسن خود را پس تحقیق شکر او کرد
 چه حاج و شش از افرود شکر است محبت داشتن بدل می باشد و شش کردن بزبان و خدمت کردن بدست و پا - و من کتم فقد کفر
 و کسی که پوشد احسان و انعام کسی را پس تحقیق کفران نعمت کرد - و من تخلی مالم لیط - و کسی که بیا را بد خود را بچیر می
 که داده نشد و روزی که ده نشده است از احوال و صفات و کمالات - کان کلا پس ثوبی زور - می باشد آنگس همچو پوشنده
 دو جامه دروغ را و آن کسی است که لباس ز باد و اهل صلاح پوشد و در واقع نباشد و کتب گفته اند که پیرا سنی پوشد و وصلی
 کند ثوبی و آستین دیگر تا چنان در نظر آید که گوید و پیرا این پوشیده است و گویند که در عرب مردی بود که دو
 جامه نفیس می پوشید تا او را مردم عزتی و شرفی باشد و گوای های دروغ می دهد - رواه الترمذی و ابوداود - بخاری
 بن زید قال قال رسول الله علیه و سلم من صنع الیه معروف فقال لفاعله کسی که کرده شد لبوی و می احسانی پس
 گفت مرا احسان کننده را جزه اک الثخیرا - پادشاه و دتر اخذای تعالی نیکی - فقد ابلغ فی الثناء علیه پس تحقیق مبالغه کرد
 و بنایت رسانید بنا را بروی زیرا که اعتراف کرد و لقب و خود و تقویض کرد و امر را بخدا و در حدیث سابق که امر به شکر و نیکو
 اعتدال و ران شرط است شیخ اجل اکرم اعدل عبدالوهاب تقی می رحمه الله می گفت که صوفی را می باید که در عطا و منع
 خلق از واکره استقامت پذیرد و در مقدم از طریق حق بیرون نرزد و چون از کسی عطای میبند که فاسق و اهل بود چندان
 شش کند که او را صاحب و ولی گوید و فسق او را در صفت صلاح نماید بلکه گوید خداش خیر دهد جزا اله خیر او اگر از مرده
 اهل صلاح و خیر آزا دمی میبند نفی صلاح او کند و دشنام ندهد و تشیع نکند بلکه غفر الله که و لنا گوید و شل اهل استقامت
 این است حاصل آنکه از دایره حق بیرون نیستند و سنت از دست ندهند - رواه الترمذی - و شن ابی هریره قال قال
 رسول الله صلی الله علیه و سلم من لم یشکر الناس لم یشکر الله کسی که شکر نکوید مردم را در احسان و انعامی که به میبند
 بواسطه ایشان شکر نکوید خدا را از جهت عدم رعایت حق و سلطت و حال آنکه امر کرده است بدان خدا ایتالی
 یا مراد آن است که کسی که شکر نکوید مردم را و اعتراف نکند بعبودیت ایشان شکر نکوید خدا ایتالی را از جهت اعتبار او
 بکفران نعمت و بودن او مجبول بر آن - رواه احمد و الترمذی و عن انس قال لما قدم رسول الله صلی الله علیه و سلم
 بالمدينة - گفت انس چون قدم آورد آنحضرت مدینه را بهجرت - آناه الهما جرون فقلوا - آمدند او را مهاجران پس
 گفتند - یا رسول الله ما را اینا قوما بذل من کثیر - ندیدیم ما گروهی را بذل کننده ترا ز مال بسیار بزدان بدو ال معبه
 در باختن و نگاه داشتن چیزی را - و لا احسن مواساة من قلیل - و ندیدیم ترا ز روی بدو مواظبت کردن ز مال نیک
 من قوم تنزلنا بین اظهرهم سائین گروهی که فرو داده ایم میان ایشان و مراد قوم انصار اند که از قلیل کثیر هر چه دادند

بر مہاجرین بدل کردند و با ایشان مواساة نمودند چنانچہ می فرماید - لقد کفونا المؤمنۃ - ہر آنکہ تحقیق کفایت کرد و ما را
مشقت را کہ ہمہ مشقت از جانب امی کشد و غمخوار برای امی کند - و اشکر کو فی المہتار و شریک گردانیدند ما را و چہ چیزی
کہ حاصل شود بدان کفایت میشت و صلاح محاش کہ اقال الطیبی و در قاموس گفته کہ مہتار آنچہ باید ترا بی
مشقت یعنی مشقت خودی کشد و بہار و اندازند و در راحت و آسایش ما را شریک میکرد و اند - حتی لقد خفنا
ان یدہوا بالاجل - تا آنکہ تحقیق تر رسیدیم ما کہ بر ندانیشان اجر و ثواب را ہمہ - فقال لا - پس گفت آنحضرت نمی برند
اجر و ثواب را ہمہ - ماد و خود تم اللہ کم - ما دام کہ دعا میکنید شما خدا می را برای ایشان - و انتم علیکم - و ما دام کہ شما میکنید
شما بر ایشان یعنی شکرانہ نعمت و اتقان احسان ایشان میکنید و چون دعا و شما میکنید شما را نیز ثواب است و مکافات
احسان ایشان می کنید - رواہ الترمذی و صححہ - و عن عائشۃ رضی اللہ عنہا عن النبی صلی اللہ علیہ وسلم قال تہادوا
ہدیہ دور میکند کینہ ہا را و دشمنی ہا را صفائے بغض و غین محبتیں جمع حنیفہ بمعنی دشمنی و کینہ - رواہ الترمذی - و عن
بی ہر سیرۃ رضی اللہ عنہ عن النبی صلی اللہ علیہ وسلم قال تہادوا - ہدیہ فرستید بیکدیگر - فان الہدیۃ تذهب
و حر القدر - زیرا کہ ہدیہ دور می کند و حر سبب را و حر بوا و مفتوحہ و جامی ہما مفتوحہ غش و وسواس و بعضیہ گفته اند
کینہ و دشمنی و بغض و شتم سخت - ولا تحقرن جارة بحباہتہا - و باید کہ خوار و خرد نہ پذیرد و ہج زن ہمسایہ برای
زنی کہ ہمسایہ دوست آنچہ بفرستد بخانہ او از ہدیہ - و روشن فرس شاة - اگر بفرستد ہم گو سفند را فرس بکسر فاعین
و را و ساکن در میان - رواہ الترمذی - و عن ابن عمر قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ثلث لا ترد سہ چیز
سست کہ رد کردہ نشود و الوسائد - بکی پالینہا - والدہن - دوم روغن کہ لبس و اندام مالیدہ شود - واللبن - سوم
شیر را - رواہ الترمذی و قال ہذا حدیث غریب قیل اراد بالہن الطیب - گفته شدہ است کہ مراد داشته است
آنحضرت بدین طیب را - و عن ابی عثمان النہدی - لفتح نون و سکون ہا منسوب بہند کہ بکی از اجزای دوست
تالعی کبیر است کہ دریافتہ است جاہلیت و اسلام را و گفته اند کہ وی زندگانی در جاہلیت پیشتر از شصت سال کردہ
و در اسلام مثل آن - قال قال رسول اللہ علیہ وسلم اذا اعطی الریحان فلا یردہ - چون دادہ شود و بکی از شمار
ریحان پس باید کہ رد نکند آنرا - فانه خرج من الجنة پس ہر تنیکہ ریحان بیرون آمدہ است از بہشت - رواہ الترمذی
الفصل الثالث - عن جابر قال قالت امراۃ لبشیر - گفت جابر کہ گفت زن لبشیر کہ پدر نماں بود کہ نماں بن
لبشیر است بہ لبشیر انجل ابی غلامک - بخش مرا غلام خود را - و اشہدی رسول اللہ کو گواہ گیر برای من بغمیر خدا را - صلی اللہ
علیہ وسلم - چون لفع لبسہ راجع باو بود نسبت بخود کرد - فاتی رسول اللہ - پس لبشیر بغمیر خدا را - صلی اللہ علیہ وسلم فقال
پس گفت لبشیر - ان انبۃ فلان - بدر تنیکہ دختر فلان مرا وزن خود را داشته کہ عمر بن رواحہ است خواہر عبد اللہ بن

چنانکه در فصل اول گذشت - سالتنی ان اسئل نهارا غلامی - سوال کردم که چشتم پس را و غلام خود را - و قالت اشهد لی رسول الله - و گفت گواه گیر برای ما پیغمبر خدا - صلی الله علیه وسلم فقال الله اخوة - پس گفت آنحضرت یا مریسپه در برادران هستند - قال نعم - گفت بشیر آری هستند او را برادران - قال گفت آنحضرت - انکم هم اعطیتهم پس آیا همه ایشان را داده تو - مثل اعطیتهم - مانند آنچه دادی پس را - قال لا - گفت نداده ام - قال فلیس یصلح بنا - گفت پس نیست که نیک باشند این فی الصراح صلاح نیکی خد فساد - وانی لا اشهد الا علی حق - و بدستی که من گواه می شوم اگر بر حق - رواه سلم - و عن ابی هريرة قال رايت رسول الله صلی الله علیه وسلم اذا اتی بباکوره الفا کتبه - گفت ابو هریره دیدم آنحضرت را وقتی که آورده می شد بزرگ دوی نوباوه سیوه - و وضعها علی عینیه و علی شقیته می نهاد آن را بر هر دو چشم مبارک خود و بر هر دو لب شیرین خود و بخت اعظم نعمت تازه آئی و کریم محبت آن و بود آن نو رسیده از درگاه حق و قریب بعد از جناب قدس وی تعالی شان - و قال اللهم كما ارضینا اوله فارنا اخره - دی گفت آنحضرت خداوند چنانکه نمودی ما را اول آن را پس بنما را آخر آن را برای طلب بقا و تمتع بعت وی تعالی ثم یطهرها من کون عنده من الصبیان - پس می داد آن باکوره را کسی را که می بود نزد وی از کودکان از جهت سناسبت ظاهر میان باکوره و صبیان در قرب عهد بدرگاه آئی تعالی و شادی کو و کان بدان - رواه البیهقی فی لهجات الکبیر -

باب الملقطة

نقط والبقا ط از زمین برگرفتن چیزی را و لقطه بضم لام و سکون قاف و فتح آن نیز آمده و گفته اند که این فصحی تر است مالی که بردارند آن را از زمین و از خلیل حکایت کرده اند که بفتح قاف نام شخص بردارنده است و سکون قاف مالی برداشته شده و اکثر برانند که بفتح قاف نیز نام ال است

الفصل الاول - عن زید بن خالد - از مشاهیر صحابه است باکوره شصت و سه تن از من عبد الملک و بعضی گفته اند در آخر زمان معاویه و هو ابن خمس و سبعین - قال جاء رجل الی رسول الله گفت زید بن خالد مدعی بسوی پیغمبر خدا - صلی الله علیه وسلم فسا که عن الملقطة - پس سوال کرد آن مرد آنحضرت را از حکم لقطه - فقال پس گفت آنحضرت - اعرف عفاصها - بشناس عفاص لقطه ترا کیسه عین و بفاظف که در وی لقطه است از چرم یا پارچه و فی الصراح عفاص کیسه پوست پاره که سر خور بومی بندند - و کارها - و بشناس گای لقطه را و د کای کیسه را و بند شرک و جز آن که ذافی الفاسوس و فی النمایه و کای رشته که بسته می شود بان همیان و کیسه و مشک جزو آن - ثم عرفانته پس بشناس آن لقطه را سالی در همان جای که یافته شده است و در بازارها و مسجد او جای دیگر که محل جماع مردم و طریق قریب آن است که فریاد کند که هر که چیزی گم شده و ضائع شده باشد بیاید و صفت آنرا ذکر کند و تقدیر بسیار قول محمد و شافعی و مالک و احمد است از جهت ظاهرین حدیث و صحیح تر نزد ابی حنیفه و ابی یوسف آن است که مقید بید

معین نیست و ذکر است در حدیث بر سبیل اتفاق واقع شده باعتبار غالب و در هر یک گفته که اگر کم از ده درم باشد تقریباً
 کند چند و زودا کرده باشد ای و اگر صد یا بیشتر باشد سالی و این روایت از ابی حنیفه است و بعضی گفته اند صحیح آن است
 که هیچ یکی از این تقاضا بر لازم نیست و مقصود است برای تقطع پس تقریف کند تا غالب شود بر ظن و اگر کسی نمی آید و طلب می کند
 بعد ازین مدت و تقریف و رطبه و فواکه تا آنجا است که فاسد نشوند - قال جا و صاحبها پس اگر آن صاحب مال آن نقطه
 خود می دهم و می رسانی بومی و زودا واجب است رد آن اگر بگزارند گواهمان و واجب نیست بی گواه گذراندن و اگر
 به بیان علامت نیز به در دست است و جبر کرده نشود بر آن نزداد و قول شافعی و مالک نیز همین است چنانکه ذکر کرده
 است در هدایه - والا فشا ملک بها - و اگر نیاید صاحب آن پس لازم بگیرد کار خود را به نقطه یعنی نفع بگیرد از آن و از اینجا معلوم
 که نقطه را بعد از تقریف مالک می شود و خنی باشد یا فقیر و مذنب اکثر صاحب این است و شافعی و احمد باین قائل شده اند
 و بعضی صحابه بر آن رفته اند که غنی تصدق کند و مالک نمی شود و قول ابن عباس و سفیان ثوری و ابن المبارک صاحب
 ابی حنیفه این است و در هدایه گفته است که اگر صاحب آن نیاید تصدق کند از جهت رسانیدن حق بکسبی که واجب است
 بقدر امکان و آن بر رسانیدن عین است نزد یافتن صاحب و بر رسانیدن ثواب نزد گم شدن صاحب این باطلاق
 دلالت می کند که فقیر نیز تصدق کند و گفته اند که جائز است که تصدق کند بر اصل و فرع و عروس خود و بعد از آن اگر نیاید
 صاحب و اجازت کند اجر و ثواب آن را و در باشد اگر نه ضامن گرداند او را و در بعضی حواشی شرح و تالیف نقل از نمای کرده
 که تصدق بعد از تقریف رخصت است و غیریت حفظ است - قال فضالة الغنم - گفت زید بن خالد پس گم شده گوشت
 که کسی آن را برادر دهم چه حکم دارد - قال - گفت آنحضرت - بی ملک - آن ضاله غنم تراست اگر تقریف کنی و صاحب آن را
 نیایی منتفع می شوی بآن - اولاً خیک - یا برادر تراست یعنی صاحب آن اگر آید نمی گیرد آن را یا سری دهمی توان آن را
 دمی یا بد صاحب آن اتفاقاً یا دیگر التقاط می کند - اولاً ذنب - یا برای گرگ است اگر هیچ یکی ازین صورت هایافته نشود
 مقصود تنبیه است بر جواز التقاط و انتفاع بدان تا ضلوع نگردد و در گرگ نخورد و این حکم عام است در هر حیوانی که ضائع
 گردد بی چراند - قال فضالة الابل - گفت زید بن خالد پس حکم گم شده شتر چه حال دارد - قال لک لها گفت آنحضرت
 چه کار است شتر را و شتر ترا و چه کار دارد می تو با و می یعنی التقاط کن شتر را و بگذران آن را که احتیاج ندارد و بالتقاط ضائع
 نمی رود - سوماً سقاؤا - باشد شتر شکاوست گنایت از درون شکم و روده های اوست که در آن رطوبتی که است کفایت
 می کند و درهای بسیار را و شتر می تواند برداشت شنگی چند و در که دیگر حیوانات نمی توانند برداشت آن گفته اند
 که ناپا زده روزی تواند برداشت - و هذا هو - و با و است خدای و بکسر حای صله ذوال ترجمه محدوده فی الصراح خدا
 با کسر نعل و سم شتر و سم اسب و جز آن یعنی قوی است کف پای او بر شنی و راه رفتن و قصد آب و علف و احتراز
 و امتناع از درنده بالشبیه کرد او را بمسافر می که استعداد و وسایان سفر با خود دارد - ثم الماء و تا کل الشجرة - خود می آید

آب را وی خورد و درختان را حتی بلیقاها را - تا آنکه پیش پدر و مالک او گفته اند که در حکم بل است هر حیوان که ضایع
 نمی گردد و بی چرانند و چنانکه سب و گا و و خرو و این حدیث تمسک کرد با آنکه شافعی در عدم النقطه شتر و گا و در صحرا و ترک النقطه
 آن افضل است نزد ایشان باین حدیث و از جهت آنکه اصل و در افتد از غیر حرام است و ایاحت از جهت خوف ضایع است
 و چون این خوف ضایع نیست حاجت نباشد بالنقطه و لیکن توهم ضایع باقی است پس النقطه مکروه باشد و ترک آن
 مستحب و نزد ما جائز است النقطه در همه از جهت توهم ضایع پس مستحب باشد النقطه و تعریف از جهت صیانت اسرار
 مردم و واجب نیست النقطه در هیچ مال و حدیث بل دلالت ندارد دیگر بر جواز ترک نه و خوب و استحب آن - متفق علیه
 و فی روایت مسلم - و در روایتی مسلم را این چنین آمده است - فقال عرفانته پس گفت آنحضرت تعریف کن
 نقطه را یک سال - ثم عرف و گا و و عفا صها - پس شناسان بدان را و طرف آن را - ثم استحق بها - پس طلب کن
 اتفاق آن را - فان جاء بها فادها الیه - پس اگر بیاید مالک او پس برسان او را بیوی او - و عنه قال قال رسول الله
 صلی الله علیه و سلم من أوحى ضالة فهو ضال کسی که جای دهد گم شده را پس وی گمراه است - ألم یعرفها - ما دام که تعریف
 نکند آن را یعنی باید که آن را تعریف کند و بی تعریف نگاه ندارد که درین خیانت و گمراهی است - رواه مسلم - و عن
 عبد الرحمن بن عثمان الیثمی - برادر زاده طلحه بن عبید الله رضی الله عنه صحابی است اسلام آورده بعد از مجیت
 رضوان و بعضی گفته اند در فتح و بعضی گفته با عیبه الله بن الزبیر و دیگر و از آن رسول الله صلی الله علیه و سلم منی عن
 نقطه الحاج - روایت کرده که آنحضرت منی کرده از نقطه حاج و در باب حرم که گشت که نیست در نقطه حرم مگر تعریف نه
 نمالک آن و انتفاع بدان و تصدق کردن آن و این از هیچ شافعی است پس بی کسی فرایده کنی کرد از نقطه حاج بهمین
 معنی است باعتبار آنکه غالبان است که نقطه حاج در حرم می باشد یا در ارضی نقطه حاج است مطلقا خواه در حرم باشد
 یا در غیر حرم که در وی جز تعریف نیست لیکن تعریف در حرم خواهد بود و که محل اجتماع است و الله اعلم - رواه مسلم
 الفصل الثانی - عن عمرو بن شعيب عن ابيه عن رسول الله صلی الله علیه و سلم انه سئل عن الثمر المعلق
 روایت کرد عمرو بن شعيب که آنحضرت پرسیده شد از حکم میوه ها و آنچه شده مراد او تخمین خوشه است از برای خشک شدن
 چنانکه عادت است یا آنچه بر درخت پیش از بریدن - فقال بل پس گفت آنحضرت - من اصاب منه من ذی حاشة -
 کسی که برسد چیزی را از آن میوه از خداوند حاجت یعنی اگر سنده اگر چه بجز تخم نرسد - غیر تخم خفته - و در حالی که نگینده است
 زله را و چنین بخامی حاشه و بای سوجه و نهان کردن و نهادن طعام روز سختی و جنبه بضم خا و حجه آنچه برداری در کنار خود
 از طعام - فلا شی علیه - پس نیست هیچ چیزی بروی یعنی حلال است و صمانتی ندارد و من خرج پیشی منه - و کسی که
 بیرون آورد چیزی را از آن میوه یعنی بخورد و زله بدو - فلو عزمه مثلیه - پس بروست تا او ان دو مانند آن بخت بماند
 در جز و بعضی گفته اند که این ثابت بود در ابتدای اسلام پس از آن منسوخ شد - و العقوبة - و بروست عذاب یعنی تعزیر

و قطع پد نشد زیرا که بستان ادا در آن زمان محفوظ و محرز نبود. و من سرق من شیا بعد ان یو ویر الجریین. و کسی که در وید
از آن شمر چیزی را بعد از جای دادن خرمن آن را یعنی بعد از تناول آن در خرمن و جریین بچشم و برابر وزن خرمن جای
خشک کردن خراب. قلع من الجن پس برسد آن شمر و دیده شده بهای سپرا که سه درهم است و بعضی گفته اند چهار
درهم و این نصاب صدقه است نزد شافعی و نزدیک و درهم است و شنی گفته که قیمت جن در آن زمان ده درهم بود و
این در باب حدیث سرقه میاید. فعلیه القطع پس بروست و دست بریدن چنانکه حد سرقه است. و ذکر فی ضالة الابل و النعم
و ذکر در عمر بن شعیب در گم شده شتر و گوسفند. کما ذکر غیره. چنانکه ذکر کرده غرادر او بیان حدیث. قال گفت عمرو
بن شعیب. و سئل عن اللقطة. و سوال کرده شد آنحضرت از حکم بقطه یعنی مالی که در راهی افتاده یا بند. فقال پس
آنحضرت. ما کان منها فی الطريق الیتار. بکسر سیم و سکون یا چیزی که باشد از آن نقطه در راه سلوک ادا و یعنی راهی که
می آیند آن را مردم و سلوک می نمایند و یتار مفعول است از تری یا تری. و القریة الجاسعة. و باشد در راه آبادان که مردم آنجا
جمع اند. فعرفاسته پس تعریف کن و بشناسان آن را یکسال. فان جاء صاحبها فاعطها الیه پس اگر باید مالکان
پس دفع کن ان البیوعی او دیده او را. و ان لم یأت فمولاک. و اگر نیاید مالک پس آن برای هست که منتفع می شود
بدان چنانکه بیان کرده شد. و ما کان فی الخراب لغاوی. و چیزی که باشد در زمین ویران قدیم. فقیه فی الزکاة
الخمیس. پس در وی و در مال نهانی گوگرد کرده شده که از زمین بر آید واجب خمس است. و رواه النسائی در وی بود او و عمر
در روایت کرده است ابو داود و در عمر بن شعیب. من قوله. از قول وی. و سئل عن اللقطة الی آخره. تا آخر آن و سابق
از آن که بیان شمر معلق و ضالة الابل و النعم است روایت نکرده و عن ابی سعید الخدری ان علی بن ابی طالب رضی الله
عنه وجه دنیا را. روایت است از ابی سعید خدری که امیر المؤمنین علی رضی الله عنه دریافت دنیا را در راهی بطریق انقطاع
فاتی به فاطمة. پس آن در وی آن دنیا را نزد فاطمة. رضی الله عنها فسال عن رسول الله. پس سوال کرد وی رضی الله
عنه پیغمبر خدا را. صلی الله علیه وسلم. که چه حکم دارد آن را صرف کند یا نکند. فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم. انما
انکفت آنحضرت این رزقی است که خدا تعالی بپوداده و بر تو فرستاده. فاکل منه رسول الله. پس خورد از آن پیغمبر خدا
صلی الله علیه وسلم و اکل علی و فاطمة و خوردند علی و فاطمة رضی الله عنهما. فلما کان بعد ذلک استأمره منشیه دنیا را
پس چون شد بعد از آن اندر زنی که می جوید دنیا را که گم شده بود از وی تنشه و فجع ما و غم شین. فقال رسول الله
پیغمبر خدا. صلی الله علیه وسلم یا علی ادا دنیا را. ای علی ادا کن و بده باین زن دنیا را آن زن علامتی گفته باشد یا
آنحضرت را معلوم شد که زن آن اوست و ظاهرش دلالت دارد بر آنکه تعریف نکرده و این ندرت بعضی علماست که تعریف واجب است
در قلیل دنیا را و جنس قلیل است و طبی گفته که او نیز دلالت دارد بر آنکه غنی ملک می کند چنانکه فقیر پوشیده ماند که غنی علی
رضی الله عنه ثابت نشده در آن وقت. رواه ابو داود. و عن الجارود و بجم صحابی است قدیم آورد آنحضرت در آن حدیث

همراه و عد بن عبد القیس بعد از آن ساکن شد بصره را و بعضی گفته اند بارض فارس فاتی یافت در خلافت عمر بن عبد العزیز
 قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ضالة المسلم حرق النار - گم شده مسلمان زن بانه آتش است اگر رعایت نکنی بمقتض
 شرائط و آداب آن را فی الصراح حرق نفجحتی آتش و بسکون را سوختی - رواه الدارمی - وعن عیاض - کبیر
 عین مہلہ و یبنا و مجہ - بن حمار - کبیر حامی مہلہ صحابی ست محدود و در بصرہ بن دوست آنحضرت بود قدیمی روایت کرده
 از وی حسن بصری و غیر وی - قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم من وجب لقطه فليشده واعدل - کسی که بیا بد
 لقطه را پس باید که گواه گیر و بران مردی را که خراوند عدل و صلاح باشد - او ذوی عدل - یا دو خداوندان عدل را که
 قصاب شهادت ست گواه گیر و که این چنین چیزی یافته ام ثانی الحال تمت نکنند و دعوی زیادتی نکنند و نیز حکمت
 در آن دفع طمع نفس ست و تائب موت ناگمانی و ارشاد آن را داخل ترک اذکر و اندو این امر با شهاد بعضی می گویند بطریق
 مذنب ست و بعضی می گویند بطریق وجوب - و لا یم - و باید که بنوشد تبرک تعزین - و لا ینیب - به تشدید و غائب
 نگردد و اند لقطه را بعد از احضار - فان وجدھا جہا فلیس و با علیہ - پس اگر بیا بد الک او را پس باید که رو کند آن را بر روی
 و بر روی - و الا فوال الله - و اگر بیا بد صاحب را پس آن مال خداست - یوتیہ من لشیار - میدد ہر کسی را که می خواہد
 یعنی تملک کند آن را و منتفع گردد بدان کہ شد از غیب بومی رسانیده است و ثانی الحال اگر بیا شد و بد ہر چنان کہ گفته شد -
 رواه احمد و ابو داؤد و الدارمی - و عن جابر - قال رخص لنا رسول الله صلى الله عليه وسلم فی العصار و السوط و الجبل -
 گفت جابر رخصت کرد ما را آنحضرت در چوبی کہ در دست گیرند و در تازیانہ کہ کسی بیا بد و در رسن - و اشباہہ - و مانند ہای
 این چیز را از آنچه در عرف آن را قلیل می شمردند و قدری نمی شد - یلقطہ الرجل - کہ بر می دارمان را و - ینتفع بہ سونہ
 می گردد بدان و اختلاف کرده اند و قلیل و بعضی گفته اند کہ کمتر از دہ درم قلیل ست و بعضی گفته اند کہ و نیاز و کمتر از آن قلیل
 ست - رواه ابو داؤد و ذکر حدیث المقام بن معذیکب الالایل فی باب الاعتصام - و ذکر کرده شدہ است حدیث
 مقدم کہ و روے ذکر لقطہ است در باب الاعتصام بالکتاب و السنۃ کہ در اول کتاب در کتاب لایمان گذشتہ

باب الفرائض

فرائض جمع فریضہ از فرض بمعنی تقدیر و اندازه کردن و مراد حصہ ہاست کہ اندازہ کرده شد تعیین نموده شدہ است و کتاب
 خدا و موارث بعد از آن نام کرده شد علم متعلق بموارث را علم فرائض -

الفصل الاول - عن ابی ہریرۃ رضی اللہ عنہ عن ابی بنی صلی اللہ علیہ وسلم قال انا اولی بالمؤمنین من انفسہم -
 گفت آنحضرت من نزدیک تر و مزاد تمام مسلمانان از ذات ہاے ایشان در مہربانی و خیر خواہی و خیر اندیشی -
 من مات و علیہ دین - پس کسی کہ بمیرد از مسلمانان و بروی دامن ست - و لم یرک و فاد - و نگذازد آن کس لی لکربان

بسر توان برود و او توان کرد و ام وی را - فلی قضاه - پس بر من است گزاردن آن دامن تا بدان ماخذ و موجب گردان
رحمت حق و ثواب وی - من ترک الافلورثه - کسی که بگذارد مالی را پس برای ورثه دوست و فی روایت - و در روایتی
این چنین آمده است - من ترک دنیا و دنیا عا - کسی که گذاشت دانی را یا عیالی را و ضیاع بفتح ضا و معجمه عیال را گویند
تریا که اگر تعد کرده نشود ضائع می گردد و بکسر ضا و نیز روایت کرده اند جمع ضائع مثل جباع و جابع - فلیاتی - پس باید
که باید آن کس یعنی باید وکیل او و وصی او - فاما مولا - پس من متولی امر او و دوست او کم می گذارم و ام او را و نحو ارگی
می کنم عیال او را - و فی روایت - و در روایتی دیگر این چنین آمده است - من ترک الافلورثه - کسی که بگذارد مالی را پس برای هارثان
دوست - من ترک کافالینا - کسی که بگذارد عیال و دینی را پس آن را ج بجانب است و کل لفتح کاف و تشدید لام قبل
و آن شامل دین و عیال است در ابتدای عادت شرعین انحضرت صلی الله علیه و سلم آن بود که اگر کسی می مرد و بر وی دینی
می بود و چیزی نمی گذاشت بر وی نماز نمی کرد و در آخر چنان کرد که دین را بر خود می گرفت و نماز می کرد و این از نکال
شفقت در رحمت انحضرت بود و بر امت صلی الله علیه و سلم متفق علیه - و عن ابن عباس قال قال رسول الله صلی الله علیه
و سلم الحقوا الفرائض بالها - بکس فانیسا هم میراث با که در کتاب الله تعیین و تقدیر یافته است و بر سائید آئنا را باهل
آن - فالبقی فلولادلی رجل ذکر - پس چیزی که باقی ماند بعد از دادا و فرایض پس آن مر قریب تر و وی راست
به میت که ذکر است و آن را عصبه گویند و حکم آن است که هر چه از فرائض باقی ماند عصبه راست و از عصبه هر که قریب تر مقدم
و قول وی ذکر برای تاکید و بیان سبب عصبیت است و الارجل البتة ذکر است و عصبه پسران دخویشان نرینه از جانب
پدر مشفق از عصبه پمعی فوت و بختی و ازین جهت عصبه گویند پسر را متفق علیه - و عن اسامة بن زید قال قال
رسول الله صلی الله علیه و سلم لا يرث المسلم الکافر - وارث نمی گردد و مسلمان کافر را - و لا الکافر المسلم - و نه وارث شود
کافر مسلمان را پس اختلاف دین مانع میراث است و نزد بعضی صحابه و تابعین مسلمان وارث شود کافر را اما کافر
وارث نشود و مسلمان را و امام مالک نیز باین رفته متفق علیه - و عن النس عن ابی صلی الله علیه و سلم قال مولی القوم
من انفسهم گفت انحضرت که آزاد کرده شده هر قوم از آن قوم است و از نجاست که بر مولی بنی هاشم صدقه حرام است
چنانکه بر بنی هاشم و در نجای این مراد است که معتق بکسرا یعنی آزاد کننده وارث میگردد و معتق را بفتح تا یعنی آزاد کرده شده
اگر او را هیچ وارث نسبی نباشد اما معتق بفتح وارث نمی شود و از معتق بکسر کذا قبل - رواه البخاری - و عنه قال قال رسول الله
صلی الله علیه و سلم این اخت القوم منهم خواه هر زاده قوم هم از قوم است که وارث می شود و وی از اولی الارحام است
وارث می شود و ز و امام ابو حنیفه و امام احمد حنبل و در وارث اولی الارحام اختلاف است میان علما و ارث می شود و ز و
امام ابو حنیفه و امام احمد بن حنبل - و ذکر کرده شد - حدیث عالیه که در وی این است که - انما الولاء فی باب قبل
باب المسلم - و ربانی که پیش از باب مسلم است - و سنه که حدیث البراء - و سر انجام است که ذکر کنیم حدیث بر ابن عازب را

که در وی این است که - الخالة بمنزلة الام فی باب بیوع الصغیر و حضانتہ - کہ از ابواب کتاب النکاح ست - انشاء اللہ تعالیٰ
 الفصل الثانی عن عبد اللہ بن عمر قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لا یتوارث اہل ملتین شتی - وارث نشوند
 از یکدیگر اہل دو دین مختلف چنانکہ وارث نشود و یہودی و نصرانی و مجوسی از یکدیگر رواہ ابو داؤد و ابی حاتم و رواہ الترمذی
 عن جابر - وعن ابی ہریرۃ قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم القاتل لا یرث - کشتندہ مورث وارث نمی شود
 و امام ابو حنیفہ گفتہ کہ قتل صبی منع نمی کند میراث را و امام مالک گفتہ کہ قتل خطا منع نمی کند - رواہ الترمذی و ابن ماجہ - و عن
 بريدة روايت ست از بريدة اسلمی کہ صحابی مشہور ست - ان ابني صلي اللہ علیہ وسلم جعل للجدۃ السدس - ان حضرت
 گروانیدہ مر جہہ را ششم حصہ - اذالم یکن و دونا ائم - و قتیکہ نباشد پیش وی مادر و اگر باشد مادر حاجب می گردد و جہہ را -
 رواہ ابو داؤد - و عن جابر قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اذا استمل العصبی صلی علیہ و دیرث - چون آواز کند
 کودک یعنی در وقت زائیدن و بیدار نماز جنازہ گزاردہ شود و بدو وارث گردانیدہ شود از جهت بودن استملا و دلیل حیات
 فاگر دلیل دیگر جہا و از بر حیات یا ختمہ شود نیز ہمین حکم دارد پس اگر مرخصہ و وارث او در شکست موقوف داشته شود از
 جہت او میراث اگر زندہ بر آید وارث گردد و از وی بوارثان وی انتقال باید و اگر نہ برای باقی ورثہ باشد - رواہ ابن ابی
 الدارمی - و عن کثیر بن ثعلبہ - بن عبد اللہ بن ابیہ عن جہہ - کثیر ضعیف الحدیث و متروک ست و عبد اللہ بن ابیہ تابعی ست
 و جہاد عمر و بن عوف مزی صحابی ست - قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم مولی القوم منهم - مولای ہر قوم ازان قوم
 ست چنانکہ گذشت - و حلیف القوم منهم - و حلیف قوم نیز ازان قوم ست و در عرب عادت بود کہ میان خود یہ یکدیگر سوگند میخوردند
 و می گفتند کہ خون تو خون من ست و صلح تو صلح من و جنگ تو جنگ من و وارث تو وارث من پس ازان منسوخ شد
 این حکم بابت موارث - و ابن اخت القوم منهم و پسر خواہر قوم نیز از ایشان ست چنانکہ گذشت - رواہ الدارمی و عن المقدام
 قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم - روايت ست از مقدام مین محدیکرب کہ صحابی ست و محدود ست و راہل شام
 گفت گفت انحضرت - انا اولی بکل مومن من نفسه من قریب ترم و دیر ترم بہر مسلمان از ذات وے - من
 ترک دنیا و ضیقہ فالینا - پس کسے گذشت دای یا خیالی پس بسوے ماست رجوع او - و من ترک مالا فاورثتہ -
 و کسے کہ گذشت مال پس برای وارثان او ست - و انا مولی من لا مولی لہ - و من متولی کسی ام کہ نیست متولی مراد
 و متولی آنکہ کار کسی را بر خود گیرد - وارث مالہ - و وارث می شوم مال او را یعنی می نهم و در ادبیت المال والا بنیا وارث
 نمی شوند از کسی و نہ کسی از ایشان - و اخاک خانہ - و خلاص می گردانم اسیر او را بقدیہ و ادن و اصل خانہ عانی ست
 بحدث یا تخفیف و عانی بمعنی اسیر ست - و الخال وارث من لا وارث لہ - و برادر مادر وارث کسی ست کہ نیست وارث مراد از
 اصحاب فرائض و عصباء و خال و خالہ از و دی الارحام اند - یرث مالہ - وارث می شود مال آنکس را کہ نیست وارث
 مراد او - و لیک خانہ - و خلاص می گردانم اسیر او را سونی روایت - و در وایتی این چنین آمده است - و انا وارث

من لا وارث له ومن وارث کسی که نیست وارث را ورا - اعقل عنه - خونبامی و هم از جانب او - وارثه - و وارث پیشتر
 مراد را همین معنی که معلوم شد - و الحال وارث من لا وارث له لقیل عنه ویرثه - و حال وارث کسی است که نیست وارث
 مراد را خون بامی و هاز جانب او و وارث می شود مراد را - رواه ابو داؤد - و عن اثامه - یکسر مثلثه - بن الاسقع بسین
 مملد و قات صحابی است از اهل صفه خدمت کرد و آنحضرت را سه سال قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم تحزرا المرأة ثلث
 موارث - گرومی آرد و می ستاند زن سه میراث را - عقیقه - یکی میراث آزاد کرده شده خود را و این خود با اتفاق است
 چنانچه مرد - و لقیطه - دوم میراث آنکه برداشته است زن آن را از راه و پسر گرفته و تربیت کرده باین معنی که مال او
 برای بیت المال است و این زن اولی و احق است بآنکه مرث کرده شود و بر دے آنچه گذاشته است از مال از دیگر
 مسلمانان - و ولد بالزنی لا غنت عنه - سوم میراث فرزندی که لغان کرده است آن زن از ان ولد و لغان تمت کردن
 مرد زن را بزنا و نفی کردن ولد می که زانیه است و لعنت کردن مرد و زن یکدیگر را چنانچه در باب اللعان بیاید
 انشاء الله تعالی و ولد می که نفی کرده است او را مرد و لغان هیچ یکی از دیگری و وارث نمی شود و اما نسب او با تمثیل است
 و وارث می شود و از یکدیگر و حکم ولد از زنا نیز همین است نسب ادب پدر ثابت نیست و با وراثت است - رواه الترمذی
 و ابو داؤد و ابن ماجه - و عن عمرو بن شعيب عن ابيه عن جده ان النبي صلی الله علیه وسلم قال ایما رجل
 عاهل محرمة اذنته - گفت آنحضرت هر مردی که زن را که درین آزاد یا داه - فالولد ولد زنا - پس فرزندی که بیاید از دے
 ولد زناست - لایرث و لا یورث - وارث نمی گردد و دے و نه ارث گرفته می شود از دے یعنی از پدر اما از مادر
 گیرد و دے و مادر از دے چنانکه گفته شد - رواه الترمذی - و عن عائشة رضی الله عنها ان مولی رسول الله صلی الله علیه
 وسلم مات و ترک شیء - روایت است از عائشه که مولا از مولی آنحضرت مرد و گذاشت چیزی از مال - و لم
 یبع حیة او اولاد - و گذاشت هیچ خویشی را که وارث شود و نه فرزندی را - فقال رسول الله پس گفت پیغمبر خدا
 صلی الله علیه وسلم اعطوا میراثه رجلا من اهل قریة - بدید میراث او را مردی را از اهل دهی که او را بخا می بود چون
 وارث نگذاشت مال او داخل بیت المال بود و معرفت مصلح مسلمانان بود پس آن حضرت در میان اهل قریه او
 نهادن مصلحت دید یا اهل قریه او را از میان مسلمانان احق و اولی دید - رواه ابو داؤد و الترمذی - و عن بريدة
 قال مات رجل من خزاعة - گفت بریده اسلمی که مرد مردی از خزاعه که نام قبیله است - قالی النبي صلی الله علیه وسلم بمیراثه
 پس آووده شدن نزد آنحضرت میراث او - فقال التمسوا له وراثته - پس گفت آنحضرت طلب کنید برای او وراثتی را یعنی
 از اصحاب فرائض یا عصبات - و ذارحم - یا خداوند رحم را - فلم یجدوا له وارثا ولا ذارحم - پس نیافتند برای آن میت
 نه وراثتی را و نه ذی رحم را - فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم اعطوه الکبر من خزاعة - پس گفت آنحضرت بدید
 میراث او را آنحضرت را از خزاعه که نزدیک تر باشد بجد علای این میت اگر چه از وراثتان نیست و کبر بضم کاف و سکون با

قریب ترین قوم بیداعلی که نسبت کرده میشوند بوی و این مثل حدیث اول است در اعطای میراث بمرءی از اهل قریه غایب
 اینجا باینکه قریه تخصیص کرده شد و تا ویش بهائست که این ترک کرده و داخل بیت المال گردانیده شد و بعضی از مسلمانان را
 احق و اولی بدان ساخت - رواه ابو داود و ترمذی و ابی حنبله - و در روایتی مرابی و او در این چنین واقع شده که - قال انظروا
 الی اکبر رجل من خزاعة - گفت آنحضرت نظر کنید بسوی بزرگترین مرءی از خزاعة پیروی - و عن علی رضی الله عنه
 قال انکم تقرؤن هذه الآية - روایت است از امیر المؤمنین علی رضی الله عنه که گفت شما می خوانید این آیت را که - من بعد
 وصیته تو بمردان و این رسول الله صلی الله علیه وسلم قضی بالدين قبل الوصیة - و بدینست که آنحضرت حکم کرد بدین
 پیش از وصیت جا صلیش آنکه میراث بعد از اجرای وصیت است که میت کرده و بعد از قضای دین که بدو تعلق داشته باشد
 یعنی در آیت که بمیه وصیت بر دین مقدم واقع شده یا آنکه آنحضرت صلی الله علیه وسلم ادای دین را مقدم بر اجرای وصیت داشته
 و گمان نبرند که میان آیت و فعل آنحضرت منافات است و بدانند که دین مقدم است و حکم اگر چه موخر است و در ذکر و تائید
 در ذکر از جهت اعتنا بشان وصیت است از جهت بودن آن شایق بر نفوس ورثه - و ان اعیان بنی الامیة یوارثون دون
 بنی العلات - و حکم کرد آنحضرت که اعیان پسران ام که برادران از یک پدر و مادر دارند وارث میشوند پس علالت است بفتح
 عین و تشدید لام که برادران از یک پدر اند یعنی اگر برادران اعیانی با برادران علالتی جمع شوند پس میراث برای برادران
 اعیانی است پس در و هم نمیدانند و شمارا ذکر اخوة و قرآن در تسویه اما برادران اخیانی که از یک مادر باشند از اخیانی که
 سخن در عصبیات است - الرجل یرث اخاه لایبیه و امه و بن اخیه لایبیه - بدو وارث میشود و برادر خود را که از پدر و مادر است
 نه برادر خود را که از یک پدر است این تفسیر کلام سابق است و تاکید اوست - رواه الترمذی و ابن ماجه و فی روایتی الدارمی -
 و در روایت دارمی این چنین آمده است که - قال سگفت علی رضی الله عنه - الاخوة من الام یتوارثون دون بنی العلات
 برادران از مادر که پدر هم یکی باشند وارث میشوند برادران از پدر که مادر یکی نباشد و تواند که مراد اخوة از ام مراد برادران اخیانی
 باشند که بقره نیست وارث میشوند اخوة علالتی و برین تقدیر قول وی الرجل یرث اخاه لایبیه تفسیر سابق میشود و چنانکه در روایت
 اولی بود مقابل - الی آخره - تا آخر حدیث که مذکور شد و عن جابر قال سمعت امراة سعد بن الربیع یأبئها من سعد الربیع -
 گفت جابر از سعد بن الربیع و دختر خود را که از سعد بن الربیع بودند - الی رسول الله ثم و غیر خدا صلی الله علیه وسلم -
 سعد بن الربیع صحابی انصاری بدری است حاضر شد عقبه اولی و ثانیه را کشته شد و زاهد و وفی کرده شد با خا رجی بن
 در قبر واحد و مواخات کرده بود آنحضرت او را بر عبد الرحمن بن عوف پس زن او آمد و ملازمت آنحضرت و دود خزان
 یا خود آورد - فقالت - پس گفت آن زن - یا رسول الله ان ابنی سعد بن الربیع - این دو دختر سعد بن الربیع اند
 قتل ابوسهما که یک یوم احد شهید را کشته شد پدر اینها که همراه تو بود و زغره احد بطریق شهادت - و ان غمما اخذا لهما - و
 بدینست که غم این دختران گرفت مال ایشان را یعنی مالی که بالیشان میرسد برادر خود گرفته - و لم یخرج لهما مالا - و نگذاشت

مرایشان را ماله - و لا تکیان الا ولها مال - و نکاح کرده نمی شوند این دختران مگر آنکه باشند ایشان را ماله -
قال یقینی اللہ فی ذلک - گفت آنحضرت حکم میکند خدا تعالی در این مال یعنی صبر کن تا وحی آید و حکمی از پروردگار تعالی
شود - قزلت آیت الموارث - پس فرود آمد آیتی که در وی بیان میراث شاست - تبعث رسول اللہ - پس فرستاد پیغمبر خدا -
صلی اللہ علیہ وسلم - کسی را - الی غمها - بسوی عم آن دو دختر که مال سعد بن ابی معیط گرفته بود - فقال اعط لابی سعد التلثین -
برده هر دو دختران سعد بن الربیع را دو ثلث - و اعط اصحاب الثمن - و بده ماورایین دو دختران را ثمن چون مرد بمیرد و فرزندان
گذازد ز نش را ثمن میرسد و اگر فرزندان نگذازد ربع - و باقی ثلث - و چیزی که باقی ماند پس مرثراست - و او احمد و ابی
و ابوداود و ابن ماجه و قال الترمذی هذا حدیث حسن غریب - و عن هزبل یفهم بافتح زای و کون یا - بن شریح بن یفهم
شین و فتح را و کون حا و کسر موحده و کون تحتانیه تا بفتح ثلثه و ذکر کرده است او را ابن حبان در ثقات - قال -
گفت یسئل ابو موسی - پرسیده شد ابو موسی اشعری - عن ابیہ و بنت ابن و اخت - یعنی مروی وفات یافت و دختر
و دختر پسند و خواهر گذاشت بمرکدام چه میرسد - فقال للبنت النصف - پس گفت ابو موسی که دختر النصف است - و لا تحت
و مرخواهر را نصف و دختر پسند را بیع نمی رسد - و ات ابن مسعود - و گفت ابو موسی بیا ابن مسعود را و پرس از وی چیست با بوی
پس سر انجام است که موافقت کند ابن مسعود را و همین طور جواب دهد که من داده ام - فسل ابن مسعود - پس پرسیده شد
ابن مسعود - و اجبر بقول ابی موسی - و خبر داده شد بحفنه ابو موسی که فتوی داده بود و گفته که وی نیز موافقت میکند مرثرا -
فقال - پس گفت ابن مسعود و سلقت اذا گفت ابن مسعود رضی اللہ عنہ اگر فتوی دهم من انهمین و موافقت کنم او را
همر این تحقیق گمراه شدم - و اما من المتدین - و یتیم من از راه راست یا بنده گان - اقصی فیها باقظ البنی - حکم کنم من دین
تقصیه چیزی که حکم کرده است پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم - و آن حکم این است که - للبنت النصف - مرد خست را نصف است -
و لا بنته الا بن السدس - و مرد دختر پسند را سدس - بحکم التلثین - از جهت کمال و تمام گردانیدن و و ثلث یعنی حق بنتین دو
بود چون بنت نصف یافت سدس دیگر برای بنت این باشد - و باقی ثلث است - و چیزی که باقی ماند که ثلث است برای
خواهر است از جهت حدیثی که آمده است که بگو داینرا خوات را با نبات عصبیه جمهور علمای برین اند - فایتنا اباموسی - پس آدمیم
ابو موسی اشعری را - فاجترناه - پس خبر دادیم او را - بقول ابن مسعود فقال - پس گفت - لا تسکونی ما دام هذا الخبر فیکمیر
مرتا و قیتکه این دانشمند یعنی ابن مسعود در میان شاست و خبر بفتح حا و کسر آن بمعنی دانشمند از صبر بمعنی سیاه یعنی می تولید
علم را یا از تجربه بمعنی آراستن یعنی می آراید کلام را و نیک میکند آنرا - رواه النجاری - و عن عمران بن حصین - صحابی
مشهور است که احوال او در مواضع متعدده نوشته شده است - قال جاء رجل الی رسول اللہ - گفت آدم مروی بسوی پیغمبر خدا
صلی اللہ علیہ وسلم فقال ان ابی مات - پس گفت آن مرد درستی پس من مرد - فمالی من میراث - پس چه میرسد مرا از میراث و
قال یک السدس - گفت آنحضرت مرثراست سدس - فلما ولی دعاه - پس چون نشیبت داد آن مرد و برگشت خواند آنحضرت

وقال لک سدس آخر وگفت آنحضرت فرزند است سدس دیگر فلما دلی رفاہ پس چون برگشت آن مرد باز خواند
آنحضرت را ورا - قال ان السدس الاخر لک طعمه گفست بر سنجیکه سدس دیگر خوش است مرا که گفتم از تو حصیب که روزی که گفتم
را ندانست بر اصل فریفته که تغیر نمیشود و صورت این مسئله چنین کرده اند که مروی و دو دختر گذاشت و این سائل را گذاشت
که جداست پس دو دختر را دوا و ثلث رسید باقی ماند ثلث پس دفع کرد و پسوی او سدس بفرض و سدس دیگر از حصیب
و یکبارگی ثلث را بوی نداد تا تو هم کرده نشود که فرض او ثلث است و او او احمد و الترمذی و ابو داود و قال الترمذی و الترمذی
حسن صحیح - و عن قبیلته لفتح قات و کسر با و سکون یا - ابن و صیب بفتح و ال معجبه و فتح و او ابن عبد البر و او را در کتاب
خود از صحابه نوشته و دیگران اثبات صحبت دی نموده او را در طبقه ثانی از تابعین شام داشته اند و بعضی گفته اند
که ولادت او در سال اول هجرت است و بعضی گفته اند که در عام الفتح و گفته اند که او را در آورند بر آنحضرت پس دعا
کرد و پود او خداوندان علم و فقه و رفعت و از عظمای فقهای مدینه است و ثمانین - قال جادت الحجة اے
ابی بکر رضی اللہ عنہ - گفت قبیده آمد جده نزد ابوبکر - تسالہ میسر اہل - و در حالی که سوال می کند از میراث خود - فقال لہا -
پس گفت ابوبکر مرا و اسالک فی کتاب اللہ شیئی نیست ترا در کتاب خدا چیزی نیست - و مالک - فی سننہ رسول اللہ - و نیست
ترا در سنت رسول خدا - صلی اللہ علیہ وسلم شیئی - چیزی نیست - فارجمی حتی اسال الناس - پس برگرد و برو تا آنکه پرسیم
از مردم یعنی از علمای صحابه شاید که نزد ایشان علمی باشد بآن و عالم باشد بکلم آن - فقال - پس پرسید ابوبکر مردم را
فقال المنیرہ ابن شعبہ حضرت رسول اللہ - حاضر شدیم پیغمبر خدا را - صلی اللہ علیہ وسلم اعطانا السدس - و او جده را
سجس - فقال ابوبکر رضی اللہ عنہ ہل ملک غیرک - پس گفت ابوبکر بخیرہ آیا هست با تو کسی دیگر جز تو که این را
شنیده یا ندیده باشد از آنحضرت - فقال - پس گفت - محمد بن مسلمہ لفتح میم و سکون سین و فتح لام از مشاہیر
صحابہ است - مثل ما قال المنیرہ - مانند آنچه گفت بخیرہ - فقال لہا ابوبکر - پس نافذ گردانید حکم سدس را بپری
جده ابوبکر رضی اللہ عنہ - ثم جاءت الحجة الاخری الی عمر - پس آمد جده دیگر از بنی میت پدری یا مادری اگر اول
از جانب پدر بود و این از جهت مادر یا بکس نزد عمر رضی اللہ عنہ - تسالہ میسر اہل - و در حالی که می پرسد آن
جده عمر را از میراث خود - فقال ہو ذلک السدس - گفت عمر میراث جده همان سدس است - فان اجتمعوا
فموتیکما - پس اگر جمع شوند شما هر دو پس آن سدس مشترک است میان شما - و اتیکما خلعت بہ فموتیکما کلکم
یکے از شما که تنها باشد بان سدس پس آن سدس مراد است - یعنی میراث جده سدس است خواه یکے
باشد یا متعدد پس حدیث رضی اللہ عنہ حکم کرد بر اے و سے تمنا زیرا کہ واقعت نشد بر دیگرے و فاروق
چون واقعت شد بر اجتماع حکم کرد با ششتر اک رواہ مالک و احمد و الترمذی و ابو داود و الدارمی و ابن ماجہ
و عن ابن مسعود قال فی الحجة مع ابنہما - گفت ابن مسعود در میراث جده با پسرخود که پدر میت باشد

نہی تھے پدرسے گذشت و جہدہ - ابتدا اول جدۃ الطہم رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم سد سامع اینہما - گفت ابن مسعود کہ این نخست جہدہ البیت کہ خورانیسمہ و دادہ است اور آنحضرت سدس ربہا پسرش - و اینہما حی - و حال آنکہ پسر او کہ پدربیت است زندہ است و این حدیث دلالت دارد بر آنکہ ام ابی وارث می شود یا وجود اب ہمین است مذہب بعض اصحاب و تابعین و دیگران می گویند کہ جہدہ را با وجود پدربیراثی نبود و آنچه حضرت رسالت صلی اللہ علیہ وسلم و اطہمہ بود کہ خورانیسمہ و دادہ بطریق میراث و اللہ اعلم - رواہ الترمذی و الدارمی و الترمذی و ترمذی ضعیف کوامیدہ است این حدیث را و عن الفضاک بن سفیان - صحابی ست والی کہ دانیہ اور آنحضرت پرقونین و شجاع بود کہ اورا بر ہمد سوار می داشتند و شمشیر گرفتہ و بر سر مبارک آنحضرت ایستادہ می بود و روایت کردہ اندازد کہ ابن المسیب و حسن بصری و جبرہ الیشان - ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم کتب الیہ روایت میکنند عنہا کہ آنحضرت نوشت بجانب وی لمن ورت امرۃ اشیم الضیابی من ویتہ زدجہا کہ دارثہ کردان زن اشیم ضیابی را از ویت شوہر و اشیم لفتح ہمزہ و سکون شین عجمہ و فتح حثانینہ و ضیابی بحسبنا و تحفیف موحده اولی منسوب بضم باب بن کلاب و دوسے کشتہ شد و در حیات آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم خطا و آدرودہ اند کہ امیر المؤمنین ع فرمایند کہ دارث نمی شود زن از ویت شوہر پس خبر داد اورا ضحاک بن سفیان باین حدیث کہ انی اسدنا تہ - رواہ الترمذی و ابو داؤد و قال الترمذی ہذا حدیث صحیح - و عن تمیم الداری - صحابی مشہور است نصرانی بود پس اسلام آورد و در سال ہفتم از اصحاب اللیل بود و شب در یک رکعت ختم قرآن کردی و گاہی یک بیت را در تمام شب تا صبح تکرار کردی محمد بن النکدر گفت کہ فوت شد از تمیم داری یک شب تجد پس کفارت داد آن را بترک خواب تا یک سال کامل و گویند وی جامہ جفت خرید بہر از تا و نماز پو شد و وی اول کسی ست کہ چراغ درسی فروخت و آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم در قصہ و حال و جہاد از وی و خطبہ روایت کرد و چنانکہ در باب ذکر الرجال بایاد و داری منسوب بہ دار بن ہانی کہ یکی از اجداد او بود رضی اللہ عنہ - قال رسالت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ما السنۃ فی الرجل من اہل الشرک گفت تمیم داری پرسیدم آنحضرت را چیست سنت و حکم شریعت در مردی از اہل شرک پس علی یدی رجل من المسلمین کہ اسلام آورد و مرد و دست مردی از مسلمانان - فقال ہو اولی الناس بحیاء و محامۃ - پس گفت آنحضرت آن مسلمان قریب تر و سزاوارترین مردم است بزیستن آن مشرک کہ مسلمان شدہ است بروست مردی و بردن اولین مولای اوست و گفتہ اند کہ حوالی وارث یکجہر میشدند و را بعتای اسلام پس از ان شروع شد و بعضیہ گفتہ اند کہ از ان ست کہ اولی ست بفرست او در حال حیات و بناز کہ از بدن چو بعد از ممات - رواہ الترمذی و ابن ماجہ و الدارمی - و عن ابن عباس ان رجلا مات - روایت ست از ابن عباس کہ مردی مرد - ولم یخ وارثا الا غلاما - و نگذاشت هیچ وارثی را مگر غلام - کان اعقبتہ کہ آزاد کردہ بود ابن مردان غلام را - فقال البنی صلی اللہ علیہ وسلم ہل لہ احد - پس گفت آنحضرت آیا ہست مرد اورا هیچ یکی از وارثان - قالوا لا الا غلام لہ کان اعقبتہ - گفتن هیچ کس نیست مگر غلامی مرد اورا

که آزاد کرده بود او را فحل البنی صلی الله علیه وسلم میراثه را پس گردانید تا خفرت میراث آن مرد و آن غلام را این حدیث
دلیل است بر کسی را که قائل است بوارث گردانیدن متفق لقیح تا از متفق بکسر چنانکه در عکس این صورت با اتفاق
و جمهور یونیکویند که این برای آن طریق است که گردانید میراث مردی را بر اهل قریه او را چنانکه گذشت - رواه ابو داود و الترمذی
و ابن ماجه - و عن عمر بن شعيب عن ابيه عن جده ان النبي صلى الله عليه وسلم قال ميراث الوالد من ميراث المال كفت
آنحضرت و ارث میشود دو لار کسی که وارث میشود مال را چنانکه مردی عیق پذیر یا عیتن عیتق وی و ارث میشود و پس و این لار
و این مخصوص بقبضه است و زن و ارث نمیشود مگر از کسی که آزاد کرده است آن زن آن کس را یا آزاد کرده و آنکه آزاد کرده
زن آن کس را - رواه الترمذی و قال هذا حديث انشاده ليس بالقوي - و روایت کرده است این حدیث را ترمذی گفته
که این حدیثی است که اسناد او قوی نیست -

الفصل الثالث - عن عبد الله بن عمران رسول الله صلى الله عليه وسلم قال ما كان من ميراث قسم في الجاهلية
فوق على قسمة الجاهلية - روایت است از ابن عمر که آنحضرت فرمود چیزی که بود از میراث که قسمت کرده شد در جاهلیت پس
آن میراث هم بر قسمت جاهلیت است - و ما كان من ميراث اور که الاسلام فوق علی قسمة الاسلام - و چیزی که هست از
میراث که دریافته است آنرا حکم اسلام پس آن میراث بر قسمت اسلام است قسمت میراث بر حکم اسلام خود معلوم است
و قسمت جاهلیت بیان نموده اند که چطور بود - رواه ابن ماجه - و عن محمد بن ابی بکر بن خرم - لقیح حاد ممل و کون زای
از ثقات است و پدر او ابو بکر از تابعین است روایت میکند - ان سمع اباہ کثیر یقول - که وی شنید پدر خود را که بسیار
میکفت کان عمر بن الخطاب یقول عجبا للمة لورث و لا ترث بحجب از روی عقل مرخو اهر پدر را که ارث گرفته میشود
یعنی ارث میگیرد و از وی برادر زاده او و ارث نمیشود وی برادر زاده خود را این بنی است بر عدم میراث و وی لارحام
و الممات و اعمام از جهت ام و احوال و حالات مطلقا از وی لارحام اند و ارث نمیشوند و کسی که وارث میگردد و از وی لارحام
را بر تفصیلی که ذکر کرده شده است در علم فرائض - رواه مالک - و عن عمر رضی الله عنه قال تعلموا الفرائض - گفت عمر
بیا موزید احکام فرائض را - و زاده این مسعود - و زیاده کرده است ابن مسعود این را که و الطلاق و الحج - و بیا موزید
احکام طلاق و حج را - قالوا گفت عمر و ابن مسعود - فانه من و تکلم - زیرا که این مذکور از مهمات دین شماسست و مردم در
تعلیم آن تقصیر دارند - رواه الترمذی -

باب الوصایا

جمع وصیت چنانچه خطایا جمع فطیته و وصیت در اصل بمعنی عهد است که غالب آمده در عهد کردن بعد از موت و فی الفرائض
وصیت اندرز کردن و وصیت مستحب است نه واجب و جمعی از اهل ظواهر بوجوب آن رفته و پیش از نزول میراث است
واجب بود و چون میراث واجب شد و جوب وصیت نسخ گشت و لهذا وصیت برای وارث درست نبود و گفته اند که اگر

بریکی دینی بود و دینی لازمست وصیت کردن و ان را نوشتن و بران گواہ گرفتن

الفصل الاول عن ابن عمر قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ما حق امری مسلم له شی یوصی فیه نیست حق مردی مسلمانی که مراد را چیزی است که صلاحیت آن دارد که وصیت کرده شود در وے از مال و معاملہ با مردم بپیت بلیتین که بگذارد و شب را - الا و وصیت مکتوبہ عندہ - مگر آنکہ وصیت وی نوشته شده است نزد وی یعنی باید که دو شب بر روز گذارد که وصیت تمامہ خود را ننویسد و ذکر دو شب قی نیست مقصود زمان قلیل است لیکن در وے اشارت است که اگر یک شب بگذرد و باکی نیست باید که زیادہ بران نگذرد و غفلت نورزد و این تاکید و مبالغہ است در استحباب و استیصال وصیت نہ الزام و ایجاب آن چنانکہ بعضی برانند متفق علیہ - وعن سعد بن ابی وقاص قال مضی عام الفتح گفت سعد بن ابی وقاص بیمار شدم در سال فتح - مرضا اشقیف علی الموت - بیمار شدنی که مشرف شدم بر مرگ و نزدیک رسیدم بآن - فانانی رسول الله پس آمد مرا پیغمبر خدا صلی الله علیہ وسلم یبوءونی - در حالی که عبادت می کند مرا - فقلت پس گفتم من - یا رسول الله ان لی الا کثیرا - بدرستی که مرا مال بسیار است - ولیس یرقی الا انبی - و نیست که وارث شود مرا مگر دخترم یعنی از جملہ اہل ذرئہ یا از جملہ کسے کہ بر ستم بروے که ضائع گردد و بود و برارضی اللہ عنہ در شہ و عصبہ بسیار - فادعی بانی کلمہ آیا پس وصیت کنم ببال خود ہمہ - قال لا - گفتم آنحضرت کن وصیت ہمہ بال قلت فقلت بانی - گفتم من پس وصیت کنم بر وراثت مال قال لا گفتم آنحضرت کن قلت فالتی بکفتم پس وصیت کنم بکفتم فقال لا قلت قلت فالتی - گفتم پس بثلث وصیت کنم - قال التی - گفتم بہ ثلاث کن - و التی کثیر - و ثلاث بسیار است برای وصیت کردن خصوصاً ازین مال کثیر کہ تو داری - انک ان تیز و رشیک اغنیاء خیر من ان تزدہم عالة - بدرستی کہ تو اگر بگیری و بگذاری و ارثان خود را تو انک ان بہتر است ازین کہ بگذاری ارثان را در و لیشان و ان لفتح ہمزہ نیز روایت است ینکفون الناس - در حالی کہ در از می کنند دست پیش مردم برائے سوال تحف و دست پیش کسی داشتن یا آن معنی دارد کہ گفت طعام از مردم بطلبند - وانک لن تنفق لفقہ یعنی بہا وجه اللہ و بدرستی کہ تو اگر بزنی ہرگز خسار نمی کنی مالی را کہ طلب می کنی بآن خرچ ذات خدا و رضاے او را الا اجبرت بہا - مگر آنکہ مزد و ثواب دادہ می شوی بدان - حتی اللقمۃ ترفعها اے فی امر آنک ستانکہ لقمہ کہ بر می داری لبوسے دہن زن خود - متفق علیہ

الفصل الثانی عن سعد بن ابی وقاص قال عادی رسول الله صلى الله عليه وسلم وانا مریض - گفتم سعد عیادت کرد مرا آنحضرت و حال آنکہ من بیمار بودم - فقال او وصیت - پس گفتم آنحضرت آیا وصیت کردہ بجز وے - قلت نعم - گفتم آری کردہ ام یعنی تصد دادم کہ بتم - قال بکم - گفتم بچند و بچہ مقدار مال وصیت کردہ - قلت بانی قلت فی سبیل اللہ - گفتم وصیت کردہ ام ببال خود ہمہ در راہ خدا - قال فما ترکک لولدک - گفتم آن حضرت

پس چه گذاشته برای اولاد خود و قلت هم اعتیاد بخیر گفتم حاجت نیست که ایشان چیزی بگذارم زیرا که ایشان تو انکس
 بهال بسیار قال اوص بالعترة گفت آنحضرت وصیت کن بپدره یک از مال خود - نمازت ناقصه - پس همیشه بودم
 من که کم می شمردم چیزی را که میگفت آنحضرت از مقدار اعداد و مراجعت می کردم با آنحضرت و با ناقصه بقصد معجزه
 روایت است یعنی سخن نفیض آنحضرت میگفتم حتی قال اوص بالثلث و الثلث کثیر - تا آنکه گفت آن حضرت وصیت
 کن ثلث و ثلث بسیار است - رواه الترمذی - وعن ابی امامة قال سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول
 فی خطبة عام حجة الوداع - ابو امامة با بلی که از مشایخ صحابه است گفت شنیدم آن حضرت را که می گفت در خطبه خود در صل
 حجة الوداع - ان الله قد اعطی کل ذی حق حقه - بدرستی خدایتعالی به تحقیق داد هر خداوند حق را حقش را
 در سید است که هر یک را فیضی تعیین کرد - فلما وصیته لوارث - پس نیست وصیت مردارث را وصیت مرا قارب
 برایش از نزول آیت موارث واجب بود چنانکه منطوق قرآن مجید است و چون آیت موارث نازل
 شد و چوب آن منسوخ گشت - رواه ابو داود و ابن ماجه و زاذ الترمذی و زیاده کرده است ترمذی این
 کلام را که الولد للفراش و الفراش للحب - که فرزندان مرزن راست که زیر شوهر خود است سینه
 مرصاحب فراش راست زوج باشد یا سید و مرزانی را سنگ است کنایت است از حرمان از ثبوت نسب از وی
 چنانکه میگویند فلان را خاک است یا مراد بدان رحم است که سنگساری کنند او را - و صاحبهم علی الله - و حساب مردم
 بر خداست که هر یکی را بر کردارش جز او باشد و ادیان عبارت بمعنی دوم ظاهر و مناسب تر است یعنی تا اقامت حد
 بر زبان می گویم و حساب ایشان بر خداست اگر خواهد بگیرد و اگر خواهد بخشید - و عن ابن عباس عن النبی صلی الله علیه
 وسلم قال لا وصیته لوارث نیست وصیت مردارث را - الا ان یشار الی و ثمة - مگر آنکه بخوانند باقی دارشان و راضی شوند
 بان زیرا که ایشان شرکاء اند منقطع - این حدیث منقطع است اسناد این حدیث متصل نیست و حدیث منقطع آنکه راوی
 از اسناد آن ساقط شده باشد چنانکه در مقدمه گذشت - هذا لفظ المفصاح - این لفظ است که در مصابیح مذکور است
 و فی روایة الدارقطنی - و در روایت دارقطنی باین لفظ آمده است که - قال لا يجوز وصیته للوارث - گفت روایت
 وصیت مردارث را در بین روایت صریح حکم کرده بعدم جواز و روایت اولی احتمال دارد که مراد نفی اولویت بود و فایده
 یستاء الوارثه - مگر آنکه بخوانند دارشان - و عن ابی هريرة عن رسول الله صلی الله علیه وسلم قال ان المرء یصل یصل
 گفت آنحضرت بدرستی که مرد هر آینه عمل نمیکند - والمراة - زن عمل می کند - بطاعة الله - بطاعت خدا - ستین سنه
 شصت سال - ثم یخیرهما الموت - پسر حاضر می شود و آن زن و مرد را درگ - فیضا را ن فی الوصیة - پس زیان پسر
 شخصی را و وصیت که کسی برای کسی کرده بعدم امضای آن یا بقصدان در آن یا وصیت کردن مرغیر اهل آن را
 و مانند آن - فوجب لهما النار - پس ثابت می گردد در آن مرد و زن را آتش و درخشم تمام البو هريرة - پسر خرا اند

البهره بره برای تأیید این حدیث و بیان آن این آیت را که من بوجهی بوجهی بها و دین غیر مقنن می گیرند این از وصیتی که وصیت کرده میشود بان وصیت یا بعد از دین در حالی که ضرر رساننده است و ارشاد را بر زیادت بر ثلث یا قصد ضرر رسانیدن بوجهی نه قصد تقرب الی الله و اقرار کردن بدینی که لازم نیست بروی - الی قول و ذلک الفوز العظیم - خواند این آیت را تا این قول - رواه احمد و الترمذی و ابو داود و ابن ماجه -

الفصل الثالث - عن جابر قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم من مات على وصية - کسی که مرد بر وصیت یعنی در وقت مردن وصیتی کرد به پاره از مال برای فقرا - مات علی سبیل و منته - مرد بر راه دین و بر سنت - و مات علی تقی و شهادة - و مرد بر تقوی و شهادت یعنی داخل متقیان و شهیدان شد - و مات مفقور الیه - و مرد در حالی که آمرزیده شده است مراور - رواه ابن ماجه - و عن عمر و یحییٰ عن ابیه عن جده ان العاص ابن ایل - عاص بن ایل سهمی پدر عمرو بن العاص که پدر عبد الله بن عمرو بن العاص مشهور است و عاص مسلمان نیست - اوصی ان یقی عنه مائة رقبه - وصیت کرد که آزاد کرده شود از جانب وی صد برده - فاعتق ابنه هشام خمسين رقبه - پس آزاد کرد پسر او که هشام است پنجاه رقبه - فاراد ابنه عمرو ان یقی عنه الخمسين الباقية - پس خواست پسر او که عمرو بن العاص است که آزاد کند از وی پنجاه رقبه باقی را که مئة صد است عاص ابن واکل را و پسر بود یکی عمرو بن العاص که صحابی مشهور است و یکم هشام بن العاص که پدر عمرو بن العاص است و وی نیز صحابی قدیم الاسلام است اسلام آورد بیکه و هجرت کرد بکشته پسر آمد بیکه بعد از شنیدن مهاجرت آنحضرت پس حبس کردند او را پدر او و قوم او بیکه تا آنکه قتل او در براء آنحضرت صلی الله علیه و سلم بعد از غزوه خندق بمیدینه وی خرد تر بود از عمرو و جبر فاضل بود کشته شد با بنادین و بعضی گفته اند بر دوک سال سیر در بهم یا پانزدهم از هجرت فقال حتى اسأل رسول الله - پس گفت عمرو بن العاص آزاد نمیکند تا آنکه پسرم پیغمبر خدا را - صلی الله علیه و سلم - که آزاد کردن رقبه از وی روا شود و منهدست - فاتی البنی پس آمد عمر بن خطاب صلی الله علیه و سلم - تا پرسد - فقال - پس گفت عمرو - یا رسول الله ان ابی اوصی ان یقی عنه مائة رقبه - و پدر استیکه پدر من وصیت کرد که آزاد کرده شود از جانب وی صد رقبه - و ان هشام ما اعتق منه خمسين رقبه - و پدر استیکه هشام که برادر من است آزاد کرد از وی پنجاه رقبه و یقی علیه خمسون رقبه و باقی ماند بروی حکم وصیت پنجاه رقبه - فاعتق عنه - آیا پس آزاد کنم من روی فقال رسول الله - پس گفت پیغمبر خدا - صلی الله علیه و سلم - انه لو كان مسلما - پدر استیکه عاص اگر می بود مسلمان فاعتقم عنه و قصد قتل او بیکه را می کرد از وی یا تصدق میکرد و یا زوی یا حج میکرد - بله ذلک میرسد از ثواب این اعمال از حدیث مفوم شد که صدقه سود دارد کافر از تشکارسازی نمی بخشد از عذاب نیز معلوم شد که بمسلمان میرسد ثواب عبادت مالی و بدنی هر دو - رواه ابو داود و ابن ماجه - قال رسول الله صلى الله عليه وسلم من قطع مملکت و ارثه کسی که قطع کند میراث و ارث خود را و محروم گرداند از ارث قطع الله میراثه من الخبة قطع کند میراث او را از بهشت که حکم نصیر ثون انفراد من بعد از آن کرده اند رواه ابن جیه و روی البیهقی فی شئب الا بیان عن ابی هريرة

کتاب النکاح

نکاح و راصل بمعنی ضم و جمع است و اطلاق آن بر دومی و عقد نیز آمده که در آن نیز معنی ضم و جمع موجود است و نکاح نزد ما سنت است و نزد توتقان یعنی میل و آرزوی زنان واجب اگر یافته شود و مؤنث آن و قول امام احمد نیز بروایتی همین است و در روایتی واجب است اگر خوشتر از نا باشد و نزد توتقان سنت است و در روایتی دیگر بجه توتقان بسبب کبر و مرض و جود آن سباح است و در روایتی مستحب و بر تقدیر و جواب آیاتیسری مندرج می گردد یا نه در اینجا دو وجه است و نزد دشمنی مستحب نزد وجود توتقان و مؤنث و مکروه است نزد عدم مؤنث با اتفاق و نکاح افضل است نزد ما از تجرد و تحسلی براسه عبادت و نزد واکم دیگر تجرد و تحسلی براسه عبادت افضل است از نکاح و خلافت در غنیمت صورت و خوب است -

الفصل الاول - عن عبد الله بن مسعود قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم يا معشر الشباب - ای گروه جوانان شباب لفتح شین و تخفیف با بر وزن سحاب جمع شباب است و شبان بضم شین و تشدید با و لون در آخر نیز جمع اوست و حدیثی تا چهل سال است و نزد دشمنی تا نسی سال - من استطاع منكم الباءة فليتزوج - کسی که توانائی دارد از شما جماع را پس باید که نکاح کند و با و در وی چهار لغت است یکی بارت بیا و بد چنانکه لفظ حدیث است دوم با و بد بی تا سوم با هست بیا و تا چهارم بیا بهابی تا و بارت بمعنی منزل است و هر که زن کند لابد از منزل باید گرفت - فانه اغض للکفر پس بد پرستی که نکاح کردن پوشنده ترست منظر را که بر زن بیگانه نیفتد غرض بفرین و خدا و محبتین فرد خویش چشتم را - و احسن للفرج - و نکاح بدارنده تر است آلت زناشوی را حصن بکسر حا جاسه پناه فرج بسکون را عورت - و من لم یستطع فلیله بالصوم - و کسی که نمی تواند نکاح کرد و قدرت ندارد بر آن پس بر و سه یا در روز دوازده باشد - فانه له و جاسه پس بد پرستی که روز داشتن مر آن کس را خشنه کردن است و جوی لفتح و او و سکون حیم خصی کردن و و جاسه بکسر و او و سکون فتن خصیه را سنگ - متفق علیه - و عن سعد بن ابی وقاص قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم علی عثمان بن مظعون التبتل - رو کرد و آنحضرت بر عثمان بن مظعون خطاسه محبه که از خطاسه همراه جزیت تبتل را یعنی تنها بودن و گوشه گرفتن از زنان تبرک نکاح و اصل تبتل بمعنی بریدن و جدا کردن است و تبتل و تبتیل زن منقطع از مردان و این نام مریم نیت عمران است از جهت انقطاع و سه از مردان و فاطمه زهرا رضی الله عنهما را نیز تبتل گویند از جهت انقطاع او از دنیا و اخیار بسوسه خدا سه ع و جل و لعنه گویند از جهت جدا و ممتاز بودن از زنان عالم در فضل و دین و کمال و جمال - و لو اذن له لاختصینا - و اگر اذن می کرد عثمان بن مظعون را به تبتل و انفراد از زنان هر آینه نه می شدیم ما یعنی مباحثه می کردیم در تبتل و انقطاع تا نزد یک بود سه

که خنسی شویم یا کمالات ایشان بود که خصمی شدن جایز است متفق علیه و عن ابی هریره رضی الله عنه قال قال رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم النکاح لأربع - نکاح کرده می شود زن چنانکه عرف و عادت است از جهت چهار خصصت و صفت طایفه ای که از جهت مال او که زنی مال دارست مال خود را بر شوهر صرف خواهد کرد - و طبعها - و دیگر از جهت بزرگی و شرف در ذات او و در قوم او که زنی است از قوم اشراف که در نسب فرزندان از و سبب شرفی پیدا خواهد شد و بعضی گفته اند که مراد بحسب اینجا نیک کرداری و نیک نهادی اوست - و طبعها - و دیگر بسبب خوبی و جمال و حسن صحبت او که حفظ نفس و فراغ خاطر و شکر نعمت از و سبب کامل و دافر خواهد بود - و طبعها - و دیگر از جهت دین و صلاح و عفت و خصصت او که معاون بر تقوی و معین بر وینداری خواهد شد - فاطر بذات الدین پس پیر و شوهر بزرگی که خداوند دین است و طلب کن آن را - تربیت یداک - خاک آلوده باد هر دو دست تو داین دعاست بدل و بپاک و اینجا حقیقت آن را دوست بلکه مراد از نکاح و عجب و عتاب بر آن گنجینه بر کاره است - متفق علیه - و عن عبد الله بن عمر قال قال رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم الدنيا كلها متاع - دنیا همه نفع گرفتن و آسایش یافتن بهره مند شدن است از لذات و شهوات و بر خورداری از آن است مقصود و تخفیف و تخفیر اوست - و خیر متاع الدنيا المرأة الصالحة - و بهترین متاع دنیا بهره مندی و آسایش آن زن نیکوکار که موافق مصلحت و موجب صلاح کار افتد - رواه مسلم و عن ابی هریره قال قال رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم خیر نساء رکن الابل - بهترین زنان که سوار شوند بر شتران را مراد زنان عرب اند که غالب عادت سواری ایشان بر شتران است می فرماید که بهترین زنان عرب - صالح نساء قریش - زنان صالح از قریش اند که قبیله خاص است و افضل قبائل اند - احنا ه علی ولد فی صغره مشفق و مهربان ترین این صنف اند بر فرزند در خردی و سبب هر ولد که باشد خواه ولد خوش باشد یا ولد زوجه از غیر و سبب و ارعاه علی زوج فی ذات بیه - و رعایت کننده تر و نگاه دارنده تر بر شوهر در اموال وی و مال را ذات الدین خوانند که در دست می باشد متفق علیه - و عن اسامة بن زید قال قال رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم ما ترک ابی قحطه اقر علی الریح من النساء - نگذاشته ام من از پس خود ابتلا و آزار مالیش را زیان کننده تر بر مردان از زنان که سبب وقوع در مصیبت و محنت اند و درین حدیث اشاره است بآنچه گفته گری زنان بر مردان در زمان آنحضرت نبود از جهت غلبه سطوت حق در آن زمان بلکه بعد از زمان اوست از جهت غلبه باطل - متفق علیه - و چون صفات زنان صالحه و منافع ایشان بیان کرد و شروع در بیان خلافت آن میکند - و عن ابی سعید الخدری قال قال رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم الدنيا حلوة خمرية - دنیا شیرین است در و لها که لذت آن در مذاق طبیعت شیرین آید و سبب است در دیدن آنکه مشغول آن در دیده هم زیاده نماید - و ان الله مستخلفکم فیها - و بدو رستیکر خداست بقای خلیفه سازنده است شما را در دنیا بعد از قومی که پیش شما بودند - فیتظربکم فتمهلون - پس نظری کند که چگونه عمل میکنید شما - فالتقوا الدینا

پس پسر بيزيد دينا را و شر آن را - والقوا للنساء - و پسر بيزيد زنان را و فتنه های آنها را - فان اول فتنه بنی اسرائيل كانت
فی النساء - پس بدرستی که نخست فتنه بنی اسرائيل بود از جهت زنان آورده اند که مردی از ایشان خواستگاری کرد
و دختر عم خود را پس تزویج کرد و بوی پس کشت آن مرد و عم خود را پس امر شد بزنج بقره الی آخر القصة رواه مسلم و عن
ابن عمر قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم الشوم فی المرأة والدار والفرس - بدقالي در سه چیزی باشد زن سرا
واسپ - متفق علیه فی روایت - و در روایتی این چنین آمده است که الشوم فی ثلثة فی المرأة والمسکن والدار ایه سال
معنی هر دو روایت یکی است و لیکن مسکن عام تر است از دار و دایه از فرس مانند آنکه بعضی گفته اند که شوم معنی بقالی
که آن را طیره گویند باطل است بکلم احادیث و اثبات آن درین سه چیز بر سبیل فرض و تقدیر است یعنی اگر می بود
تا درین سه چیزی می بود چنانکه واقع شده است که چشم زخم سبقت می کند قدر را یعنی اگر چیزی سبقت می کرد
قدر را این می بود از جهت شدت تاثیر و قوت آن و بعضی گفته اند که ممکن است که مخصوص گردانیده باشد یعنی تقالی
این سه چیز را بشوم از میان اشیا داینهارا این خاصیت داده باشد چنانکه بعضی در تخصیص حرب و عیدام از علوم
لاعدوی گفته اند و بعضی گفته اند که شوم زن آنست که مزایده و بخل باشد و شوم واران است که تنگ بود و همسایه ها
باید داشته باشد موافق مصلحت نیست و شوم فرس آن است که بدخلق و بدجلو و مردن بود و غیره کرده نشود و بران
و بالجمله از بشوم اینجا عدم تفهمن مصالح مطلوبه است ازان و وجه تخصیص این اشیا بدگر از جهت بودن آنهاست
اهم اشیا که مطلوب است منافع و مصالح آن والله اعلم - و عن جابر قال کننا مع النبی صلی الله علیه و سلم فی غزوة
گفت جابر بودیم با آنحضرت در جنگ کافران فلما قلنا کنا قریباً من المدینة - پس وقتی که باز گشتیم بودیم نزد ویک از
مدینه - قلت - گفت من - یا رسول الله انی حدیث عهد بوس - بدستی من نوز ما تم نکاح یعنی نو که خدا ام اگر حکم شود
پیشتر بر مردم بخانه - قال - گفت آن حضرت - تزوجت - آیا زن کردی تو - قلت نعم - گفت آری زن کرده ام
قال ابکر ام شیب - گفت آن حضرت آیا پوشیده است زنی که کرده تو یا پیوه - قلت بل شیب - گفت من بکر نیست بلکه
شیب است - فقال لها بکر املایها و تملای عیبک - پس گفت آن حضرت چه از تو و ج نکردی بکر یا بازی میکردی
تو بوسه و بازی می کردی بتو کنایت است از کمال الفت و عدم تکلف و محبت و مخالطت و محبت زیرا که شیب
گاهی می باشد خاطروی متعلق بزوجه اول و تکلف نمی کند و محبت و مخالطت اگر نمی یا بد زوجه ثانی را مثل اول
فلما قدما ذهبنا لندخل - پس چون رسیدیم بمدینه رفیقیم تا در آیم خانه ها - فقال امملوا حتی ندخل لیلا - پس گفت
آنحضرت درنگ کنید و آهسته باشید تا در آیم بخانه یا در شیب - یعنی متشبهه الشبهه - برآی آنکه تا شایسته کند زنی که
ثرو لیده موی است شصت بفتحتین ثرو لیده موی شدن و شصت بفتح شین و کسر عین ثرو لیده موی -
و استدر الغیبة - و بگذرد موی خود را زنی که غائب است شوم هر دوی بختیة بضم میم و کسر عین محبة و استدر اذ بمعنی استمال

حدیرست و ستردن موسی بہ آہن و مراد اینجاست شہر است چنانکہ عادت زنان ست نہ استیاد یعنی صبر کنند کہ زنان روزانہ خود را بسیار ایند و مستعد صحبت شہا شوند اگر گفتہ شود کہ در حدیث دیگر ہنوی واقع شدہ است از ورا مرن خانہ و شب از سفر جہا بشن است کہ ہنوی بر تقدیری ست کہ خبر ناکر وہ بچا یک و آئیندا اگر خبر شدہ باشد ہنوی نیست و بعضی گفتہ اند کہ مراد از لیل عشیت ست بمعنی شبانگاہ و آن نام بعد از وصال ست و در حاشیہ بعد از لیل العلاست نسخہ نوشتہ اند اسی عشیا و این تفسیر ست از راوے۔ متفق علیہ۔

الفصل الثانی عن ابی ہریرۃ ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال ثلثۃ حق علی الذین عنہم ستہ مردانہ

کہ ثابت ست بر خدایا ہر سی وادون ایشان و مدو کردن وی توائے ایشان را۔ المکاتب الذی یزید الا واد۔ یعنی مکاتب کہ میخواد ای بدل کتابت اما از او شود۔ والنکاح الذی یزید الوفا۔ والنکاح کنندہ کہ میخواد ای رسائی را یعنی نیت او در نکاح سلامت از آفت نظر و وقوع در زمانست۔ والمجاہدۃ سبیل اللہ۔ وکسے کہ کار زار میکند در راہ خدا۔ رواہ الترمذی والنسائی وابن ماجہ۔ وعنه قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اذا خطب الیکم من ترصون دینہ وخلقہ۔ خطاب ست با ویاسے زن کہ وقتے کہ خواستگاری کند و رغبت نماید و بیاید لبوسے شہا بر اسے تزوج کسے کہ راضی ہستید شہا خوش داریدین اورا و خوبی اورا۔ فرج و جودہ میں تزوج کنید اورا و بدہید و دختر لبوسے۔ ان لا تقولوا۔ اگر نکیند شہا تزویج را لبوسے و رغبت نکیند در کسے کہ راضی آید از دین و خلق دسے کہ موجب صلاح ست و رغبت کیند در مجروح و حسب و مال کہ موجب فساد و طغیان کن فتنۃ فی الارض۔ پیدامی شود آزار مالش و بلاد در زمین۔ وفساد و غریض۔ وپیدامی گردد و تباہی و خرابی پسنا و بسیار یا مراد آن است کہ اگر تزویج نکیند بار باب دین و اخلاق بلکہ نظر کفینہ۔ قال وجاہ چنانکہ شہا عادت اہل دنیا ست می مانند اکثر زنان بے شوہر و اکثر مردان بے زن پس بسیار می شود زنا و لاحق می گردد و عار با ویاد و ہلاک می کنند کسے را کہ نسبت می کنند عار را با ایشان پس واقع می شود فتنہ و جنگ و جدل و رواہ الترمذی و عن معقل بن یوسف و سکون عین رفیع قاف۔ بن بسیار۔ لفتح یا تخفیف سین مملہ صحابی ست بعیت کردہ تحت شجرہ و ساکن شدہ لہرہ را و نہر معقل کہ در لہرہ است بوسی بنسوب ست قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم

تزوجوا الودود۔ نکاح کنید زن دوست وارتدہ شوہر را۔ والودود۔ ولبیاز زائیدہ را و این دو صفت در بکر از خولشان اومی توان دریافت زیر کہ غالب آن ست کہ طبائع اقارب یکدیگر سرایت می کند و در عادت و خوسے شریک یکدیگر می باشند۔ فانی مکارثر کلم الامم۔ زیرا کہ من غالب آئیدہ ام لبسبب شہا متہا را یعنی می خواہم کہ امت من بیشتر از امت ہا می پنہیران دیگر باشد پس زنان بسیار زائیدہ را بخواید و صفت دوست داشتن نیز وظلی در ولادت دارد کہ دوست داشتن با طبع بر میلان و شہوت گردد و موجب حمل و ولادت شود

فرج و بطن ست پس چون نکاح کرد از فساد فرج خلاص یافت باید کہ در دفع فساد بطن تقوی کند تا صلاح دین تمام حاصل گردد و کہ آقاوا - و عن عائشہ رضی اللہ عنہا قالت قال النبی صلی اللہ علیہ وسلم ان اعظم النکاح برکۃ السیرۃ مؤتہ - بدستی کہ بزرگترین نکاح از روے برکت آسان ترین آن ست از روے بار و گراتی و لقب و مشقت در تہیہ اسباب آن حاصل منجے آن ست کہ بہترین زمان راضی ترین ایشان ست بجزیرہ اندک رواہما البیہقی فی شعب الامیسان -

باب النظر الی المخطوبۃ و بیان العورات

مخطوبہ زن خواستگاری کردہ شدہ از خطبہ یکسر و اصل او از خطاب ست کہ بمعنی روے گردانیدن کلام ست بسوی غیر زیر کہ مرد خطاب می کند زن را و اولیای او را بتزویج کردن و فاعل آنرا مخاطب گویند و زن را مخطوبہ و خطیبہ بضم نیز از خطاب ست و فاعل آنرا خطیب خوانند و جائز نیست نظر کردن بسوی مخطوبہ پیش از تزویج و نزد او نزد شافعی و احمد و اکثر علماء و جائز ست نزد مالک باذن زن و در روایتی از روے ممنوع ست مطلقاً و اگر زنی را کہ ماہر باشد و این بفرستد بستر باشد و عورت اخرام و شرم مردم و ہرچہ از نمودن و دیدن آن شرم آید عورت جمع آن بسکون و اوجح آن -

الفصل الاول - عن ابی ہریرۃ قال جاء رجل الی النبی - گفت ابو ہریرۃ آمد مردی بسوی آن حضرت - صلی اللہ علیہ وسلم فقال انی تزوجت امراۃ من الانصار - و گفت آن مرد کہ من تزویج کردہ ام یعنی ارادہ کردہ ام کہ تزویج کنم زنی را از قبیلہ انصار - قال فانظر الیہا - گفت آن حضرت پس نظر کن بسوی آن زن - فان فی انظر الیہا شیئاً - زیرا کہ در چشمہاے قبائل انصار چیزے هست از کیودوی یا زودی طبیعی گفتہ کہ آن حضرت صلی اللہ علیہ وسلم در چشم مردان ایشان دیدہ قیاس کرد زنان را بر ایشان یا از مردم شنیدہ کہ در چشم زنان ایشان این صفت ست و بعضی می گویند کہ آن حضرت حکم پدر و وار و نسبت بامت پس اگر بروی زنان دیدہ باشد و چشم ایشان نگاه کردہ باشد چہ الخ ست و لیکن تصریح کردہ اند کہ اثبات ایوب بخت شفقت و نصیحت و وجوب توقیر و تعظیم و طاعت ست چنانکہ بسبب و تفسیر کریمہ ما کان محمد اباً اھیر تصریح کردہ است و علماء سے حدیث در خلوت آن حضرت صلی اللہ علیہ وسلم بعضی نے توجیہ کردہ اند کہ آنہا خالہ رضاعیہ آن حضرت بودہ اند و این در بعضی مواضع کتاب ذکر کردہ شدہ است فقہر اہل اہل تشیعہ مانند کہ روے زن عورت نیست و نظر بان حکم ضرورت جائز و داشتہ اند چنانکہ در فقہ مذکور ست پس اگر نظر بر چشم افتادہ باشد جایز باشد رواہ مسلم - و عن ابن مسعود قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لا تبأثر المرأة المرأة - اختلاط نکند و صحبت نہارد زن زن را - ففتحت لزوجہا پس بھفت کند او را براسے شوہر خود - کاہ بیطر الیہا - پس چنان شود کہ گویا نظری کنند شوہر روے بسوی دے متعنی علیہ - و عن ابی سعید قال قال رسول اللہ وایت ست

[illegible]

رواه مسلم - وعن جریر بن عبد اللہ صحابی مشہورست از اشراق و فضلاء صحابہ و درجہ ہے دیگر از احوال وی
نوشته شده است - قال سمعت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم عن نظر النبیۃ - گفت جریر پر سیدم آنحضرت را
از نظر ناگمانی کہ یکایک بدون بیگانه اندر خجاسته لفتح فاعلمون جمیع و فجاءه بضم فاء فتح جمیع و بعد ہر دو لغت ستہ - فامری
ان احسن بصری - پس امر کرد مرا کہ بگردانم مینائی خود در اینچہ نظر کہ بنا گمان افتاد معذرت است باید کہ آن نظر را
اداست نکند و نظر دیگر تابع آن نگردد و اندک در آنجا معذرت بنویسد - رواہ مسلم - وعن جابر رضی اللہ عنہ قال قال رسول
صلی اللہ علیہ وسلم ان امراة تقبل فی صورة شیطان بدستیکہ زن اقبال می کند و پیش می آید در صورت
شیطان و تدبر فی صورة شیطان - و ادباً رمی کند و پس می رود در صورت شیطان - اذا
احکم العجبة المرأة - وقتی کہ کسی از شما خوش آید و از زن - فو قحت فی قلبہ پس افتاد آن زن و جابے کہ در دل
وی - فلیتدالی امراتہ - پس باید کہ قصد کند آن مرد بسوی زن خود و فلیواقعا پس باید کہ جماع کند زن خود - فان
یسروا فی نفسہ پس بدستیکہ آن جماع کردن با زن خود و درمی کند چیزی را کہ واقع شده است و نفس و سے
از میلان و شہوت با جنبیہ - رواہ مسلم

الفصل الثانی - عن جابر قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اذا خطب احدکم المرأة - چون خواهد کیے از
شما کہ خواستگاری کند زن را - فان استطاع ان ینظر الی ما یدعوہ الی نکاحا - پس اگر می تواند کہ نظر کند بسوی
چیزی کہ باعث میشود او را بسوی نکاح - فلیفعل - پس باید کہ بکند نظر در آن و مراد باعث بر نکاح آنچه مقاد
و متعارف است رعایت آن در نسا از مال و حسب و جمال و دین و عفت یا غایت اہتمام در رعایت امر دین یا
آنچه باعث ست اورا بخصوص مثل غضب بصر و کفایت از امور معیشت و جز آن و برہر دو وجه نظر بمعنی فکر و تامل است
و اگر مراد نظر بخطوبہ دارند چنانکہ عقد باب برای آنست نیز صورت دارد اگرچہ از ظاہر عبارت دورست - رواہ
ابوداؤد - وعن المغيرة بن شعبه قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم - گفت مغیرہ خواستگاری کردم
من زنی را پس گفت مرا پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم - ال نظرست ایہا - آیا نظر کردہ تو بسوی آن زن و دیدہ اولہ
قلت لا - گفتم نظر نکردہ ام بسوی او - قال فانظر الیہا - گفت آنحضرت اگر میخواہی کہ تزویج کنی پس نظر کن بسوی او - فادعوی
ان یووم ینکحہا پس بدستیکہ نظر کردن بسوی او سزاوارترست بوقوع الفت و اتفاق میان شما و آیدام موافقت و سازگار
کردن و ادام بمعنی نان خوش نیز از بین وادی ست - رواہ احمد و الترمذی و النسائی و ابن ماجہ و الدارمی - وعن ابن مسعود قال
رای رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم امراة فاعجبته و ید آنحضرت زنی را پس خوش آمد بمقتضای طبیعت و این روزنگ نظر او ایست کہ ایست
در و بطنہ از علمای شافعیہ رحمتہ اللہ علیہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم نوشته اند کہ مرغوبہ آنحضرت حرام میشد بزواج وی پس آنحضرت را شانی
البرج کی از امت را نیست و فعل وی صلی اللہ علیہ وسلم سبب میشد حکم شرعی دور و سنت را فانی سودہ بعد از ان کہ آن را آنحضرت دیدہ و

پس آمد آنحضرت نزد سوده که آنرا زواج منکرات است - و بی قطع طیباً - و سوده می ساخت خوشبوی را و عند النساء
 و نزد سوده زنان بودند - فاعلیته - پس خلوت کردند آنحضرت را و بیرون رفتند فقط حاجت - پس گذارد آنحضرت
 حاجت خود را از سوده و فارغ شد ثم قال - پیتر فرمود ایما رجل رای امرأة لمجبه هر مردی که می بیند زنی را که
 خوش آید آن زن را - فلیقم الی الله - پس باید که بایستد و بیاورد آن مرد و بسوی زن خود و حجام کند با و - فان
 معنا مثل الذی سما - زیرا که با زن او است مانند آنچه بان مذکور است پس با زن خود صحبت و او را تا آن میل و شوق
 که با آن زن حادث شده اینجا مصروف گرداند و آن خیال از خاطر بردارد و غریب است که بعضی از علمای شافیه
 گفته اند که جمیع با زن خود بخمال آن زن کند تا مطلقاً از آن خیال خالی گردد - و رواه الدارمی - و عنه عن ابی
 صلی الله علیه وسلم قال المرأة عورة - زن عورت است که حق وی آن است که مستور و محجوب باشد و معنی عورت
 معلوم شد - فاذا خرجت استشرها الشیطان - پس چون بیرون می آید زن می نگرند او را شیطان و طالب او میگرد
 تا از راه بردارد او را از راه بر دلبوی مرد آنرا استشراف چشم برداشتن تا در چیزی نگیرد و دست بر بالای چشم
 داشتن چنانکه عادت نکرستین است - رواه الترمذی - و عن بریده قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم
 نلتی - گفت آنحضرت مر علی را رضی الله عنه - یا علی لا تتبع النظرة النظرة - تابع مگردان یک نظر را بنظر دیگر و اتباع کبیر
 همزه و سکون تا در پی فرستادن و اتباع تبشیر در پی رفتن یعنی یک نظر که بناگهان افتاد نظر دیگر در پی آن کن -
 فان لك الاولى - زیرا که بدستی چنانکه است ترا نظر نخستین - و لیست لك الاخرة - و جائز نیست ترا نظر پسین - رواه
 و الترمذی و ابو داود و الدارمی - و عن عمرو بن شیب عن ابی عن جده عن ابی صلی الله علیه وسلم قال لواء زوج
 احدکم عبده الله - گفت آنحضرت وقتی که بزنی و او یکی از شما بنام خود و او را - فلا یفطن الی عورتها - پس باید
 که نظر نکند بسوی عورت آن داه یعنی آن داه که تزویج کرد نسبت بسوی حکم داه بیگانه پیدا کرد و عورت داه بیگانه از
 نام تا زانوست چنانکه بیان کرد آن را بقول خود و فی روایة فلا یفطن الی ما دون المسرة و فوق الرکبة - پس باید
 که نظر نکند بسوی چیزی که زیر آن است و بالای زانوست ازین عبارت معلوم می شود که سره در کمر عورت نیست
 رواه ابو داود - و عن جرید - بفتح جیم صحابی است از اهل صفه بر وزن جعفر - ان ابی صلی الله علیه وسلم قال اما علمت
 ان الفخذ عورة - روایت میکند که گفت آنحضرت آیا ندانسته تو که ران عورت است در آسودن آفتاب می آرد که گذشت آنحضرت
 بجز در مسجد و ران او برهنه نبود پس گفت پوشش فخذ خود را که فخذ عورت است و درین حدیث حجت است بر آنکه
 که میگوید ران عورت نیست - رواه الترمذی و ابو داود و عن علی رضی الله عنه ان رسول الله صلی الله علیه وسلم
 قال له - روایت است از علی رضی الله عنه که آنحضرت گفت مراد را - یا علی لا تبرز فخذک - ای علی بیرون میار و
 ظاهر کن ران خود را - و لا تظفر الی فخذی و لا میت - و نگاه مکن بسوی ران زنده و نه مرده ازین حدیث معلوم میشود

کہ مرد و زندہ برابر اندر حکم عورت۔ رواہ ابو داؤد و ابن ماجہ و عن محمد بن جحش۔ لفتح جیم و سکون حامی مہملہ ذکر سے
درین کتب کہ در نظر آمدہ یافتہ ام و ظاہر عبارت حدیث دران ست کہ صحابی ست و اللہ اعلم۔ قال مرسل اللہ صلی اللہ
علیہ وسلم علی عمر گفت گذشت آنحضرت بر عمر لفتح بمبین و سکون عین مہملہ صحابی ست قدیم الاسلام و مخذاه مکشوفتان
در حائے کہ ہر دوران او برہنہ بود۔ قال گفت آن حضرت۔ یا عمر غلط فہم یک۔ بپوش ہر دوران خود را۔ فان اللہ
عورۃ۔ زیرا کہ ران عورت اندر غلط لفتح غین معجزہ تشدید طاسے مکسورہ۔ رواہ فی شرح السنۃ و عن ابن عمر قال
قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ایامکم و الثعری۔ دور داری خود را از برنگی و کشف عورت یعنی اگر چہ تنہا و در خلوت باشد
فان حکم من لا یفارککم زیرا کہ ہاشما کے ست کہ جدا نمی شود از شما۔ لا یغفلوا فاعلم۔ مگر نزد قضاے حاجت و غافل
در اصل بمعنی زمین لپیست خاک و قضاے حاجت انسانی ازان مراد دارند۔ وین لقی فی الرجل الی اہلہ و دیگر حکام
کہ میرسد مرد بسوے اہل خود و جماع می کند۔ فاستحیویم واکرمویم۔ پس شرم دارید ایشان را و گرامی دارید و اکرام ایشان
و حفظ انداز ملاکہ کہ ہمیشہ با آدمی ہمراہ اند و درین دو وقت و بعضیہ گفتہ اند کہ مراد حفظہ اند و کرام الکاتبین جدا نمیشوند
از آدمی بیچ حال۔ رواہ الترمذی۔ و عن ام سلمۃ انما کانت عند رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم۔ روایت ست
از ام المؤمنین ام سلمہ کہ وی بود نزد آنحضرت و میبوند کہ دے نیز از اہمات المؤمنین ست نیز بود نزد آنحضرت۔ تا ذکر
ناگاہ بروئے آورد۔ ابن ام مکتوم۔ کہ صحابی مشہور ست و اعلمی بود۔ فدخل علیہ۔ پس در آمدن ام مکتوم ہر آنحضرت
فقال رسول اللہ۔ پس گفت پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم۔ اجتہد منہ۔ و پرہ شوید از دے۔ فقالت۔ ام سلمۃ میگویی
پس گفت من۔ یا رسول اللہ ایس ہوا عی لایبصرنا۔ آیا نیست دے کور کہ نمی بیند ما را۔ فقال رسول اللہ پس
گفت پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم۔ یعنی یا ام سلمہ و میبویہ انہما دان اتما۔ آیا پس کورید شما۔ التما تبصرانہ۔ آیا نیست
شما کہ می بینید و را یعنی اگر او کور ست شما خود کور نیستید۔ رواہ احمد و الترمذی و ابو داؤد۔ و ازینجا معلوم می شود
کہ ہمچنانکہ نظر مرد بیگانہ بر زن بیگانہ حرام ست عکس نیز ہمین حال دارد و عزیمت ابن ست و حدیث لوب حبشہ محمول بر
رخھت ست و نیز عالیشہ رضی اللہ عنہا دران وقت صغیرہ بود و مختار جواز نظر زن ست بمرد فوق سرہ و تحت رقبہ
و استدلال کردہ شدہ است ہمان بھو و زمان نماز را و لا بد نظر ایشان بمردوان می افتادہ باشد و این ہمہ بر تقدیرے
کہ نظر بشوے پناشد و عن بہر لفتح موحده و سکون ہا و زارے بن حکیم۔ تابعی ثقہ است روایت دارند از وی ثوری
و ابن المبارک و غیر ایشان و بعضی خلاف دارند و روی۔ عن ابیہ عن جہدہ۔ روایت می کند از پدر از جہد و جہدوی
کہ معاویہ بن حیدہ لفتح حا و سکون یا صحابی ست منقول کردہ بہ لہرہ و وفات یافت بجز اسان۔ قال قال رسول اللہ
صلی اللہ علیہ وسلم احفظ عورتک۔ نگاہ دار و پوش اندام شرم خود را۔ الا من زوجک۔ مگر از زن خود را و ملک
مینک۔ یا از واء خواہ کہ مالک ست اورا و ست راست تو ملی را کہ بریج و شر حاصل میشود و ملک ہمین ازان حبت گویند

کہ درج دست می زند و دست نرمی دهنده قاتل گفتم: یا رسول اللہ! رایت از اکان الریس خایا۔ خبر دہ مرا ہنگامے
کہ باشد مردن و غلوت کہ با کسی نباشد انجام پذیرد؟ قال: فالتحق این سنجی منہ۔ گفت آنحضرت پس خدا سزاوارترست
کہ شرم داشته شود از وی یعنی اگر چه کسی آنجا نباشد حق تعالی می بیند و دین غایت رعایت ادب و استعیاست۔
رواہ الترمذی و ابو داؤد و ابن ماجہ و عن عمر رضی اللہ عنہ عن النبی صلی اللہ علیہ وسلم قال لا یخلون رجل بامرأة الاکان
تالھما الشیطان۔ خلوت نکنند هیچ مرد و زن مگر آنکہ باشد سوم آنها شیطان۔ رواہ الترمذی۔ وعن جابر عن النبی صلی اللہ
علیہ وسلم قال لا یجوز اعلیٰ المغیبات۔ ورنہ یبذرنہا فی کہ غائب اند مروان ایشان از ایشان مقیبہ بضم میم و کسر غین
معجم و کون یازنی کہ غائب است مرد از وی و تخصیص مقیبہ بحجت آن است کہ اشتیاق آنها بہ جماع بیشترست تا الشیطان
یجبری من احدکم بحرمی الدم۔ زیرا کہ شیطان روان می گردانید یکی از شما بجای روان شدن خون و سرایت دارد
تصرف و وسواس و سہ و رتامہ رگ و پوست آدمی۔ فلما دیکم گفتم ما و از تو نیز۔ یا رسول اللہ! قال و منی۔
گفت آنحضرت و از من نیز۔ و لکن اللہ اعانی علیہ فاسلم۔ و لیکن خدا ی یاری داد مرا بر شیطان پس مسلمان شد
شیطان من و منقاد و مطیع من شد و سلامت اندم از تصرف او و اسلم فی نفس نیز روایت است یعنی پس سلامت می مانم
من از شر وی و شرح این حدیث در اول کتاب در باب الوسوسہ گذشت۔ رواہ الترمذی۔ وعن انس ان النبی صلی اللہ
علیہ وسلم قال فاطمہ سوایت ست از انس کہ آنحضرت آمد فاطمہ را بر بوی قد و ہبہ لہا۔ در حالی کہ فاطمہ غلامی بود کہ تحقیق
بخشیدہ بود آنحضرت آن غلام را بر فاطمہ را۔ و علی فاطمہ توب اذا نکت بہ رأسا لم تبلغ رجلہا۔ و حال آنکہ بر فاطمہ
جامہ بود کہ چون می پوشید آن جامہ ہر خود را نمی رسید ہر دو پای او را فی الصراح متقع و مقنعہ کجبر بر سرانگہدے
زمان۔ و اذا غطت بہ رجلہا لم تبلغ رأسا۔ و چون می پوشید آن جامہ ہر دو پای خود را نمی رسید سر او را۔ علمای
رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم مانقی۔ پس ہر گاہ کہ دید آنحضرت چیزی را کہ می بیند می یا بد فاطمہ از مشقت و در پوشیدن
بدن شریف خود قال انہ لیس علیک پاس۔ گفت آنحضرت بدرستی کہ شان این است کہ نیست بر تو باکی۔ آنها ہوا بک
و غلام نیست آنکہ شرم می داری تو از وی مگر پدر تو و غلام تو از نیجا معلوم شد کہ بملوک زن محرم اوست و مملکت
ایہا شق کہ در قرآن مجید واقع است مثل اما و غلام ہر دوست و بویہ گفتہ اند کہ مراد بدان ااست و غلام زن
حکم اجنبی دارد و نزدانی حنیفہ جائز نیست ملک را کہ نظر کند بر سیدہ خود مگر بہمان مقدار کہ جائزست مراجعی را نظر

الفصل الثالث عن ام سلمه رضی اللہ عنہا ان النبی صلی اللہ علیہ وسلم کان عندها فی البیت مخفیاً - روایت است از ام سلمه کہ آنحضرت بود نزد من و حال آنکه در خانه مخفی بود و مخفی نبودن مشهود و کسب آن نیز گواہ بود و می گویند بنیان در اخلاق و کلام و حرکات و سکنات و انجانات در اصل بمعنی حسست و دو تاشدن

واین گاهی خلقی می باشد و آن لاحق نمی شود و دم و شمع و عقوبت و گاهی سبک است و قتل می باشد و این موجبیم و چون است
 و در حدیث آمده است که لعنت کند خدای تعالی مردان متشبه بزمان و زنان متشبه بمروان را و نام این مختل مطلق بودیم
 و طای مهمل و بعضی گفته اند بهیت کبیر و سکون تخمین و فوقانیه و بعضی گفته اند بر بادون و موحده - فقال لعبد الرحمن
 ابی امیه اخی ام سلمه پس گفت این مختل مر عبد الله بن ابی امیه را که برادر ام سلمه است و وی مولای ابن عبد الله بود
 یا عبد الله ان فتح الله لکم هذا الطائف - ای عبد الله اگر فتح کند خدای تعالی برای شما فز و اطائف را - فانی او که علی
 ابنه غیلان - پس بدرستی که من راه نایم تر از پدر دختر غیلان بفتح غین معجم و سکون تخمین نام مروی است و نام دختر
 او بادیه تزوج کرد او را عبد الرحمن بن عوف - فانما لقیل بالفتح و غیر بر تمان - پس بدرستی که آن دختر غیلان پیش
 می آید بچهار و پس میرود بهشت را دیدن فریبی دوست که فریبان را در شکم بچای می باشد که در جانب پیش چهار است
 و در جانب پس بهشت که اطراف آن باشد از دو پهلوی آنها را عکن میگویند لقم جمع عکنه فی الصراح عکنه نور و شکم
 از فریبی و عربان را میل بالطبع بزنان فریبیاری باشد - فقال ابی بنی صلی الله علیه و سلم - پس چون شنید آنحضرت
 صلی الله علیه و سلم این سخن را ازان مختل گفت - لا یدخل هؤلاء علیکم - باید که در دنیا بدین مختل و امثال او بر شما
 نخست که این مختل بر اجماعات المؤمنین می در آمد و ازان ممنوع بنود از جهت اعتقاد آن که او را حاجتی و میلانی
 در غیبتی در زمان نیست و از قسم غیر اولی الاربعه است که در قرآن مجید در پروه شدن زمان از آنها واجب نیست
 چنانکه پیران از هم رفته و آنها که ذکر و خفیه آنها بریده شده و بعضی اهلان که از کار و بار زمان اصلاً خبر ندارند و گرد
 روم جز برای فضل طعام و لقمه نگیانند و چون اکنون معلوم شد که نه ازان قبیل است منع که بودند مروان را فرمودند
 که باید در میان شما و دنیا سید و درین حدیث نمی است از در آمدن مختلان بر زمان و حکم خصی و محبوب نیز همین است
 و بنفیانوی گفته که در محبوب و خصی خلاف است - متفق علیه - وعن المسور کبیریم و سکون سین - بن تحریر -
 لفتح میم و سکون خای معجم و فتح را صحابی صغیر است تولد او در سال دوم از هجرت است و خواهر زاده عبد الرحمن بن
 عوف است رضی الله عنهما - قال حملت حجر القیلا - گفت بر و اشم سنگ گران را - بنفیاناماشی - پس در اثنای
 آنکه من بر پامی روم سقط عنی تولی - افتاد از بدن من جامه من - قلم استطع اخذه - پس نتوانستم گرفتن و برداشتن
 جامه را از زمین - فرآنی رسول الله صلی الله علیه و سلم فقال لی - پس دیدم آنحضرت صلی الله علیه و سلم پس گفت
 خذ علیک توبک - بگیر بر خود جامه خود را این خطاب بمسور کرد پس ازان علی العموم فرمود - ولا تمشوا عراة - و بر پا شو
 برهنه تن - رواه مسلم - وعن عائشه رضی الله عنها قالت انظرت - گفت عایشه نگاه کردم - او را راایت - یا گفت
 ندیدم من شک را وی است و در لفظ که انظرت گفت یا راایت گفت و معنی یکی است و شاید که فرق در میان دو روایت
 آن باشد که نظر کردن بقصد باشد و روایت عام تر ازان یعنی ندیدم من نه بقصد و نه بی قصد فتح رسول الله

اندام شرم بنمیز خدای را صلی اللہ علیہ وسلم قط - هرگز و در روایتی دیگر آمده است که ندیدی از من و ندیدم من از تو
 و این هر دو حدیث معلوم می شود که آداب آنست که زن و مرد بر عضوهای نهانی یکدیگر نگاه نکنند و بعضی فقها گفته اند
 که نظر بر آن باعث قوت شهوت است که موجب مزید استیغای نعمت است و آن موجب مزید شکرست و گفته اند
 که باین قصد دیدن آن مستحسن است - رواه ابن ماجه - وعن ابی امامه عن النبی صلی اللہ علیہ وسلم قال ان
 مسلم یطیر الی محاسن امرأه اول مره - گفت آنحضرت نیست هیچ مسلمانی که نظر کند بسوسه خوبیهایی زن اول بار یعنی
 نظر اول یکبار بر آن افتد - ثم یغض بصره - بپوشد چهره خود را - الا حدث اللہ لعباده - مگر آنکه نوپدا
 گرداند خدای تعالی برای آن کس عبادتی را که - یجد حلا و تنایا بدشیرینی آن عبادت و این حلاوت جزا
 مرارتی است که در هر یک کشیده است - رواه احمد - وعن الحسن مرسل قال - روایت است از حسن بصری بطریق
 ارسال گفت - یقنی ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال - گفت رسیده است مرا که آنحضرت فرموده است لعن اللہ
 والمنظور الیه لعن کتب خدای تعالی نظر کند به راسوس عورت غیر و کسی که نظر کرده شده است بسوسه او اگر بقصد غیبت
 باشد - رواه البیہقی فی شطب الایمان

باب الولی فی النکاح واستیذان المرأة

ولی آنکه متولی امر کسی که در دو کار او را بر خود گیرد و مرد اینجاست کسی است که متولی امر نکاح است چنانکه پدر و جد و غیر
 ایشان و درین باب احادیث می آرد که دارد شده در آنکه آیا واجب است وجود ولی در نکاح و آیا واجب است
 طلب اذن کردن از زن و ران -

والفصل الاول - عن ابی هريرة قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لا یتکلم الا یم حتی تستأمر نکاح کرده نشود
 شیب تا آنکه طلب کرده شود امر او مشورت کرده شود و بوی و ایم لفتح ہمزہ و کسر تحتانیہ مشدود زنی که شوهر ندارد
 خواه بکر باشد یا شیب و مرد اینجاست شیب است بقرینہ مقابلہ و سے بہ بکرہ و لا یتکلم البکر حتی تستأذن - و نکاح کرده نشود
 بکر تا آنکه طلب اذن کرده شود و شیب است تا مرگفت بمعنی طلب امر و استشارت و در بکر است اذن گفت بمعنی طلب اذن
 و رضا زیرا که شیب امر می کند و اشارت میکند صریحا و شرم ندارد در آن بخلاف بکر که و سے شرم دارد از تصریح
 بلکه اذن می کند و راضی می گردد اگر چه پسکوت بود - قالوا - گفتند صحابه - یا رسول اللہ و کیف اذننا - و چگونه
 می باشد اذن بکر - قال ان تسکت - گفت آنحضرت اذن او پسکوت است یعنی اگر چه سکوت کند متفق علیہ -
 و این حدیث افاده می کند بظاهر خود که جائز نیست نکاح بے امر و اذن امرأه و لیکن فقها را در اینجا تفصیل است
 و مجموع اقسام چهارست اول شیب بالغه و در وی اتفاق دارند که جائز نیست تزویج و سے بے اذن وی
 بشرط آنکه عاقله باشد دوم بکر صغیره و در اینجا نیز اتفاق است که حاجت باذن و سے نیست و ولی بے اذن

ترکیش تواند کرد و سوم شیب صغیر و در نیاز و خفیه جائزست تزویج وی بی اذن وی نه نزد شافیه چهارم بکر باله و درین
قسم نزد واجاز نیست و نزد شافعی جائزست پس بنای ولایت و عدم آن نزد مالویغ و حضرت و نزد شافعی ثبابت
و بکارت پس حدیث محمولست نزد ابر باله خواه شیب باشد یا بکر و قول آن حضرت لا تلح البکر حتی تستاذن حجتست
بر شافعی که لا یخفی - و عن ابن عباس ان النبی صلی اللہ علیہ وسلم قال لا یم احق بنفسها من ولیها - شیب سزاوارترست
نفس خود را زولی خود - والبکر تستاذن فی نفسها - و بکر طلب اذن کرده شود و در نفس وی - واذننا صهارتنا - و اذن
خاموشی اوست صهارتنا بضم صاء و خاموش بودن سنی روایت قال الشیب احق بنفسها من ولیها و البکر تستامر و اذننا
سکوتنا و فی روایت قال الشیب احق بنفسها من ولیها و البکر تستاذن ابوها فی نفسها و اذننا صهارتنا - و همه این روایات
نزدیک اند و معنی و ترجمه ظاهرست - رواه مسلم - و عن خلفه و بفتح خاء میحبه و سکون نون - ثبت خدام - بکسر خاء
و بوزن التمجین صحابه انصاریه است - ان اباهما نزد جواهری شیب - روایت می کند که پدر وی بزنی داد و او را و حال آنکه وی
شیب بود - فکبرت ذلک - پس ناخوش داشت وی آن را - فانت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم پس آمد وی نزد آنحضرت
صلی اللہ علیہ وسلم و عرض کرد حال خود را - فردککاه - پس رو کرد آنحضرت نکاح پدر او و در نسخ مصباح نکاحا یعنی
نکاح آن زن را - رواه البخاری و فی روایت ابن ماجه نکاح ابیها - و در روایت ابن ماجه نکاح ابیها واقع
شده یعنی رو کرد آنحضرت نکاح را که پدر او کرده بود و آل همه روایات بیک معنی است - و عن عائشہ رضی اللہ عنہا
ان النبی صلی اللہ علیہ وسلم تزوجها و ہی بنت سبع سنین - روایتست از عائشہ که آن حضرت تزویج
کرد او را و حال آنکه وی دختر هفت ساله بود - وزفت الیه - و زفاف کرده و بوسه لبوسه آنحضرت -
و ہی بنت سبع سنین - و حال آنکه وی دختر نه ساله بود و زفاف بکسر زای عروس بخانه شوی فرستادن - و لیها
و لیبتما عایشه با وی بود و بکسر بضم لام و فتح عین جمع لغبت بضم و سکون آنچه بوسه با وی کند و دختران
ومات عنہا - و وفات یافت آنحضرت و جدا شد از عایشه - و ہی بنت ثمانی عشره - و حال آنکه عایشه بود
هینده ساله - رواه مسلم

الفصل الثانی - عن ابی موسی عن النبی صلی اللہ علیہ وسلم قال لا نکح الا بالولی - گفت آنحضرت نیست نکاح
بکر بولی شافیه معنی این حدیث را آن می گویند که نیست نکاح بکر بقیه کردن و بوسه و منعقد می گرد و نکاح بکارت
نکاح ظاهر معنی او آن است که نیست نکاح بکر باذن ولی و آن نیز نزد ما در غیر باله است یا محمولست
بر نفی کمال او و نیز در صحت این حدیث سخنست و بسیاری از آنکه حدیث آن را صحیح معنی دارند و اللہ اعلم - رواه احمد
و الترمذی و ابو داود و ابن ماجه و الدارمی - و عن عائشہ رضی اللہ عنہا ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال یا
امراة نکحت بقر اذن ولیها - گفت آنحضرت هر زنی که نکاح کند بی اذن ولی خود - فککها باطل فککها باطل

نکاحا باطل پس نکاح آن زن باطل است سه بار مکرر فرمود و در صحت این حدیث سخن است از امام احمد بن حنبل و سید محمد که در نکاح بغیر ولی چیزی ثابت شده است فرمود چیزی ثابت نشده است نزد من و درین باب از پیغمبر صلی الله علیه و سلم و بر تقدیر صحت مراد غیر بالذات است و این عام مخصوص است بدلائل دیگر - فان دخل بها فلها المهر پس اگر دخول کرده است زوج باین زن که نکاح کردنی اذن ولی پس مراد راست مهر سمی یا مهر مثل - یا استحل من فرجها بسبب آنچه استحل کرده و تصرف نموده مرد از فرج آن زن - فان استخبروا پس اگر اختلاف کنند او لیا در میان خود اشتجار بشین مجبه و جمیع حالات ذرا عکردن بایکدیگر - فان سلطان ولی من لا ولی له پس پادشاه ولی کسیست که نیست ولی مراد و این او لیا بجهت تنایع حکم عدم دارند پس ولی سلطان باشد - رواه احمد و الترمذی و ابن ماجه و الدارمی - وعن ابن عباس ان النبي صلی الله علیه و سلم قال البنايا التي تمكن النفس بغیر بنیه زمان زانیه آن زمانست که نکاح می کنند نفسها خود را به گواهان و از نجس معلوم می شود که نکاح به شود باطل است و همینست نه باینکه همینست منقول از نبی و تابعین و آنچه از بعضی متأخرین برخلاف آن آمده غلط است و بعضی گفته اند که مراد به بنیه اینجا ولی است زیرا که بوسه بدین می گردد و نکاح و برین تقدیر تشبیه بر نامبالغه است زیرا که در وسه شبهه است از جهت وجود محل خلاف و لا صرح انه موقوف علی ابن عباس و اصح آن است که این قول ابن عباس است و بعضی از فروع نیز روایت کرده اند - رواه الترمذی - وعن ابی هریره قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم التیمه تستامر فی نفسها - زنی که یتیم است طلب امر کرده شود از وسه و نفس و سیمینی در نکاح و وسه و مراد به تشبیه بکبر بالغه داشته و ادرا تیم گفتن باعتبار حال سابق است - فان صحت فهو اذن - پس اگر خاموش ماند یتیم پس این غایبی اذن اوست - وان ابنت فلا جواز علیها - و اگر ابا آورد و سر کشی کند پس نیست اگر او بروی و بر جز نباید کرد و از جهت بلوغ می - رواه الترمذی و ابو داود و النسائی و رواه الدارمی عن ابی موسی - وعن جابر عن النبي صلی الله علیه و سلم قال ایما عبد تزوج بغیر اذن سیبه فهو عامر - گفت آنحضرت هر غلامی که نکاح کند بی اذن خواجه خود پس وی زانیست یعنی نکاح مملوک بی اذن مالک صحیح نیست پس اگر وطنی کند بآن نکاح حرام کرده باشد زانی بود و مذموم امام ابو حنیفه آن است که نکاح غلام بی اذن مولی رواست و نفوذ آن موقوف است بر اذن مولی و چون وی اذن کند نافذ گردد چنانکه نکاح فضولی - رواه الترمذی و ابو داود و الدارمی -

الفصل الثالث - عن ابن عباس قال ان جاریه بکراحت رسول الله صلی الله علیه و سلم گفت ابی هریره و دختر کی بکراحت آمد نزد پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم و ذکر آن ابابره و جادهی کار به - پس ذکر کرد آن جاریه که پدر وی بترقی داده است او را و حال آنکه وی راضی نیست بدان و خوش ندارد آنرا - فقیر ما البنی صلی الله علیه و سلم پس محیر گردانید او را پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم آن زن بالغه بود یا مرد خیار بلوغ است چنانکه مذموم است لیکن در آن کراهت شرعی نیست

مگر آنکه ذکر آن اتفاق باشد - رواه ابو داود - وعن ابی هریره قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم لا تزوج المرأة تزوج نکند زن زن را یعنی زن را ولایت نمی باشد - ولا تزوج المرأة لنفسها - و تزوج نکند زن نفس خود را فان الزمانیة ہی التي تزوج نفسها زیرا که زمانیه همان است که تزوج کند نفس خود را مراد غیر بالغه است - رواه ابن ماجه و عن ابی سعید و ابن عباس قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم من ولده ولد فلیحسن اسمه لیسیمه زیرا سیده شود مراد از فرزندی پس باید که نیک سرنام او را زیرا که نام نیک حلیه جمال و مایه کمال مردست تا آنکه بعضی گمان برده اند که اسم را تا بشری است در رسمی و این حکایت را در شرح سفر السعادت تمام و کمال واضح کرده ایم - و اوجه و نیک کند ادب فرزند را و تعلیم آداب و احکام شریعت و معیشت را که در دنیا و آخرت سود کند - و از این طریق وجه - و چون فرزند بسیر حد بلوغ رسد نکاح کند او را و از اینجا معلوم شد که اولی و افضل آن است که نکاح بعد از بلوغ کند - فان بلغ ولم یزوج پس اگر بالغ شود و فرزند و تزوج نکند پدر او را - فاصاب اثماً - پس برسد آن فرزند بزه و گناه ای را - فانما اثمته علی ابيه - پس نیست بزه او مگر بر پدر او از جهت تفصیل و در آن و سببیت او را و مباذنه و صبر برای تشدید است - و عن عمر بن الخطاب و انس بن مالک رضی الله عنهما عن رسول الله صلی الله علیه وسلم قال فی التورثه مکتوب - گفت آنحضرت که در توریث نوشته شده است - من بلیت ائمة اثنتا عشرة سنة - کسی که برسد دختر او دوازده سال را - و لم یزوجها و نکاح نکند آن کس آن دختر را - فاصابت اثماً - پس برسد آن دختر بزه را - فاثم ذلك علیه پس بزه آن بزرگ است رواها البیہقی فی شعب الایمان -

باب اعلان النکاح و الخطبة و الشرط

اعلان آشکارا کردن و اعلان نکاح مستحب است و دار شده است که اعلان کند نکاح اگر چه به وقت زدن باشد و در ضرب و قتل اختلاف است بعضی گفته اند حرام است یا مکروه است مطلقاً و نزد بعضی مباح است مطلقاً و صحیح آن است که مباح است در بعضی احوال چنانکه عید و قدوم و نکاح و حرام است در غیر آن و بعضی گفته اند مستحب است در نکاح و خطبه بکسر خا و ضم هر دو صحیح کرده اند بکسر یعنی خواستگاری و بضم خطبه که در نکاح می خوانند و ظاهر آن است که بضم باشد و فی القاموس خطبه کلام مشور مسجع مشتمل بر حمد و ثنا و صلوة و وعظ و تذکر و خطبه سنت است در نکاح و نزد شافعی در عقد مثل بیع و شری و جرد آن و مراد بشرطی که ذکر کرده شود در نکاح فاصاب اثماً صحیح

الفصل الاول عن البیع - بضم را و فتح موحده و کسر تخمیناً مشدده - بنت سموة بضم سم و فتح عین و کسر واد مشدده در آخر ذال محبة بن عفره بفتح عین مملو و سکون فاصحابیه انصاریه است از مبالغات تحت الشجرة قدر عظیم و پایه رفیع دارد و عمر دراز یافته - قالت جابر البنی - گفت آنحضرت صلی الله علیه وسلم فدخل حین بنی علی - پس درآمد آنحضرت در هنگامی که بنا کرده شد بر من یعنی زفاف کرده شد و سپرده شد مرا بآن شوهر نجاس علی فراشی پس نشست آن حضرت

بر فرارش من که گسترده بودند و کجاسک منی - مانند شستن تو نسبت بنی بچا که تو بر فرارش من نشسته خطاب
نکته می کند که حدیث را با وی روایت میکند - فحلت جویریات لذلایقرن بالدف - پس شروع کرد و دختر کان
یا دایکان که مار بودند که می زند و رافت بضم وال و تشدید فا - ویندن من تل من آبائی یوم بدر - و نه می کنند
که راکه گشته شد از پدران من روز بد و عوز بن عفر که پدر اوست از شهداے پدرست و کشنده او ابو جیل است
و برادران موز و موز و عوف نیز در گذشته شده اند و تفسیر گفته اند که معاذ بعد از بدر رفته باقی مانده و الله اعلم
و نه بدست و ن خصال و اوصاف میت است ویندن بضم وال است - ما قالت احدین - ناگاه گفت یکی ازین
زنان - ویند بنی لعل مانی غده - و در میان ما پیغمبر است که میداند چیزی را که در فراست سقالت دمی بده پس گفت
آنحضرت مران زن را که بگذاز این را - و قوی بالذی کنت تقولین - و بگو همان چیزی را که می گفتی و گفته اند که منع آنحضرت
ازین قول بجهت آنست که در و سه اسناد علم غیب است با آنحضرت پس آنحضرت را ناخوش آمد و بعضی گویند بجهت
آنست که ذکر شریف وی در شانایه لهو مناسب نباشد و این حدیث دلالت دارد بر آنکه ضرب دین و انشا و اشعار
جائز است و ظاهر آنست که بجا بود و در امثال این مقام مباح است و آنحضرت آن زنان را ازان منع نکرد بلکه فرمود
بگو همان را که می گفتی قدر - رواه البخاری - و ترمذی نیز این حدیث را روایت کرده است و گفته بد احادیث

حسن صحیح و عن عائشه رضی الله عنها قالت زف امرأة الی رجل من الانصار فرستاده شدند که نوع و س بود
بسوی مردی از انصار و زفاف عروس را بشوهر فرستاد و سقالت بنی الله - پس گفت پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم
ماکان مکلم لهم - آیا نیست همراه شما - قال الانصاری جیم اللوزیر که بدستی که انصار خوش می آید ایشان را هو مراد
بله و س و دست و لهو در اصل بمعنی بازی است ازینجا نیز اباحت سرور عروسی و زفاف معلوم می شود و زیاده برین
آنکه آنحضرت صلی الله علیه وسلم خوش داشتن انصاران را مسلم و مقرر داشت و از ظاهر عبارت مفهوم می شود
که خوش داشتن ایشان آن را دائمی بود و عادت بود و در فصل ثانی نیز احادیث از عائشه درین باب بیاید فافهم
رواه البخاری - و عهدنا قالت تزوجنی رسول الله صلی الله علیه وسلم فی شوال - و هم از عائشه آمده است که گفت نکاح
کردم آنحضرت در ماه شوال - و بنی بی فی شوال - و زفاف کردم آنحضرت در شوال - فاسے لساء رسول الله پس
کدام از زنان پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم کان اخطی عنده منی - بود بهر مند تر نزد آنحضرت از من فی المعراج فظوه
بالضم و الکسر بهر مند و ولتی شدن زن از شوی و درین حدیث استحباب تزوج و نیاز است و در شوال بر طاق
عادت اهل جا بهیت که آن را شوم داشتند بجهت آنچه در معنی شوال است از رفع و دره اشدن و کشیدن بر زمین
و اکمال کردن کذا قبل - رواه مسلم - و عن عقبه بن عامر قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم احق الشروط
ان تو فوج بهر مند و ازترین شرطی که باید وفا کنید شما بآن شرط - ما استحللتم به الفروج - شرطی است که حلال کرده اند

له لعل مانی غیه
له مباح کدوف را

ابا حش
الکال بود

اشخاص آن شرط چهارم را تصرف کرد و باید در آن تصرف نه خاص و مراد آن شرط مهرست یا مهر حق که مستحق است آنرا زن
 بمقتضای زوجیت و چون التزام کرده است آنرا مرد گوید یا که شرط کرده است و بعضی گفته اند مراد هر شرطی است
 که بکند آنرا مرد برای ترغیب کردن زن را بر نکاح یا و ام امری که حرام و مکروه نباشد - متفق علیه - و عن ابی هریرة
 قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لا يخطب الرجل على خطبة اخيه - خواستگاری نکند مرد بر خواستگار - سی برادر خود
 حتی یتکلم او تیرک - تا آنکه نکاح کند برادر وی یا بگذارد اگر نکاح کرد خود خطبه تصور نیست و اگر ترک کرد خطبه بکند متفق
 و عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لا تسال المرأة طلاقا احتما - سوال نکند زن طلاق خواهر خود را مرد
 باخت زنی است که زوج وی دارد و اخت باعتبار دین است چنانکه برادر مسلمان می گویند و مراد آن است که مثلا
 مردی زنی دارد و زنی دیگر را خواستگاری میکند آن زن میگوید آن زن را که واری طلاق ده یا هر دو در تحت
 یک مردی اندکی بجهت محبتی و تو حبی که شومی بودی دارد و طلاق دیگری را میخواهد لتستفرغ صفتها - تا خالی کند کاسه او را
 کما یتست من از مخصوص گردانیدن خود را بخت زوج استفرغ و تفرغ خالی کردن ظرف از آنچه در او باشد صفت
 بفتح صاد و کون ها کاسه بزرگ این باعتبار معنی ثانی است - و تا نکاح کرده شود آن زن این باعتبار
 معنی اول است و اگر نکاح معنی جماع آرند هر دو باعتبار ثانی می شود فافهم - فان لها ما قهر لها - پس بدرستی که مراد آن
 زن راست چیزی که تقصیر کرده شده است برای او نصیب است متفق علیه - و عن ابن عمر ان رسول الله صلى الله
 عليه وسلم نهى عن الشغار - روایت است از ابن عمر که آنحضرت نهی کرده است از شغار یکسرین و عن مجتبتین - و الشغار ان
 یزوج الرجل ابنته - و شغار آنست که بزرگی دهد مرد دختر خود را مثلا بر وی علی ان یزوجها الاخران - در بدل
 آنکه برادر آن مرد دیگر دختر خود را - و ليس بينهما صداق - و حال آنکه نباشد میان هر دو مرد و همین مبادله مهر باشد
 و این نوع نکاح در عهد جاهلیت بود پس در اسلام ممنوع شد و شغار و شغار در لغت بمعنی پا برداشتن سگ بوقت کمینیدن
 و بمعنی خالی ماندن شهر از مردم و بیرون کردن کسی را از جاسه و دوری آب خورد و دور شدن در بیابان
 متفق علیه - و فی روایت مسلم قال لا شغار فی الاسلام - نیست شغار در اسلام و این لفظ در باب غضب و عاریت
 گذشت - و عن علی رضی الله عنه - ان رسول الله صلى الله عليه وسلم نهى عن متعة النساء لیوم خیبر - روایت است
 از امیر المؤمنین علی که آنحضرت نهی کرد از نکاح متعه زنان روز جنگ خیبر و متعه نکاح کردن تا مدتی معین و نفع گرفتن
 بزن تا آن مدت و این در ابتدای اسلام مباح بود بعد از آن حرام شد و تحقیق آن است که حل و حرمت متعه دوبار
 واقع شده نخست حلال بود پیش از خیبر پس حرام شد روز خیبر لیستبر مباح شد در روز فتح که بعد از آن حرام شد تا بعد از ولایت
 در شرح مسلم درین باب کلام مشیع آورده - و عن اکل لحوم الحمیر الالسیة - و نهی کرد آنحضرت از خوردن گوشت گوسفند
 خزان که در خانه می باشد و نه خزان وحشی که آن را اگر خر خوانند آ دروه اند که گوشت آنها خور و ز خیبر

در ویکیا می جوئید ند پس وحی نازل شد بچرت آن پس ریختند آن همه گوشتها را بر خاک و انسیه مشهور در روایت ماکبر
همزه و سکون نون نسبت است بالنسب معنی انسان که در مردم مختلط می باشند و بعضی همزه نیز روایت است از انس
معنی الفت و آرام و انسیه یفحقین نیز آمده که نیز بمعنی انس بفهم است متفق علییه سخن سلمته بن الاکوع - لفتح همزه
و سکون کاف صحابی مشهور است از شجاعان و تیر اندازان نامور که پیاده بر لشکر سواران می زد و حاضر شد بقتیه الرضوان را
رضی الله عنه - قال رخص رسول الله صلى الله عليه وسلم عام و طاس فی التتة لثنا - رخصت کرد و آنحضرت در سال و طاس و طاس
متعه سه روز و و طاس لفتح همزه و سکون و او نام وادی است از دیار بهوزان که قسمت کرد و آنحضرت در وی غنائم خنیز را
و این بعد از فتح مکه است متصل و باین اعتبار این رخصت را نسبت داده بر ذریع که چنانکه در کلام نووی و فقه مشایخ
ثم بنی عمناء - لپتر بنی کروازان - رواه مسلم

الفصل الثاني عن عبد الله بن مسعود قال علمنا رسول الله صلى الله عليه وسلم التشهد في الصلوة - تعليم كروا را
آنحضرت تشهد در نماز - و التشهد في الحاجة - و تعليم كرو تشهد در حاجت مثل النكاح و غیره چنانکه در آخر حدیث بیاید و نیز در
شافعی خطبته است در تمام غنود مثل بیع و شر و نكاح و جز آن و حاجت اشاره بآن است - قال التشهد في الصلوة
أُفْتُتْ آنحضرت تشهد در نماز نیست التحیات للآل و الصلوات و الطیبات السلام علیک ایها البنی و رحمة الله و بركاته
السلام علینا و علی عباد الله الصالحین اللهم ان لا اله الا الله و اشهد ان محمدا عبده و رسوله شرح این در کتاب الصلوة گذشت

و التشهد في الحاجة - و تشهد در حاجت این است ان الحمد لله تشهید و تشغیر و لبوذ بالذین شر و الفتن من یدعی الله
فلا مضل له من یفعله فلا یدعی له اشهد ان لا اله الا الله و حده لا شریک له و اشهد ان محمدا عبده و رسوله - شرح این کلمات
نیز در خطبه کتاب گذشته است - و لیه ثلاث آیات - و بخواند این سه آیتی را یکی این آیه - یا ایها الذین آمنوا اتقوا الله
حق لقائه و لا تموتن الا و انتم مسلمون - و دوم این آیه - الذی یسألون به و الارحام ان الله کان علیکم رقیبا - و در بی
نسخ یا ایها الذین آمنوا اتقوا الله الذی یسألون به الآیه و گفته اند که شاید این در مصحف ابن مسعود است یا راوی
نقل بالمعنی کرده و این وجه اخیر معید است و نص قرآن مجید این است یا ایها الناس اتقوا ربکم و الذی خلقکم من نفس
واحدة و خلق منها زوجا و بک منها رجلا لا ګثیر اذ نساء اسوم این آیه - یا ایها الذین آمنوا اتقوا الله و قولوا قولا سدیدیا

صلح لکم اعمالکم و یحقر لکم ذلکم من طبع الله و رسوله فقد فاز فوزا عظیما رواه احمد و الترمذی و ابو داود و النسائی و الدارمی
ولی جامع الترمذی - و در جامع ترمذی این عبارت مذکور است که فسر الآیات الثلاث سفیان الثوری یعنی ذکر کرده این
سه آیت را سفیان ثوری - و از این باب حاجه بعد قوله - و زیاده کرده است این حاجه بعد از قول وی - ان الله یحب الی من
بعمده - و لابد بر تفسیرین و او نیز زیاده کرده باشد - و بعد قوله - و زیاده کرده است بعد از قول وی من شر و الفتن
این کلمه را - و من سیئات اعمالنا و الدارمی بعد قوله - و زیاده کرده است و در می یابد از قول وی - عظیمه که نه تبارکی است

این لفظ را کہ شتم حکم بجائے - پستر حکم کنی حاجت خود یعنی ذکر عقد می کند کہ آن را می بندد - و رومی فی شرح السنه
عن ابن مسعود فی خطبۃ الحاجۃ - و روایت کرده شده است و شرح السنه از ابن مسعود در خطبہ حاجت برای بیان حاجت
این لفظ را کہ من النکاح و غیرہ - چنانکہ در اول حدیث در ترجمہ گفتیم - و عن ابی ہریرۃ قال قال رسول اللہ
صلی اللہ علیہ وسلم کل خطبۃ یس فیہا تشدید فی کالیہا لجزایہ - ہر خطبہ کہ نیست و رومی تشدید پس آن خطبہ تندیست
کہ جزام دارد مرض مشہور یعنی مقلوع و بی فائدہ است - رواہ الترمذی و قال ہذا حدیث حسن غریب عنہ قال قال
رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم کل مردی بال - ہر امر شریفی کہ پاک و آشتی و اہتمام نمودہ شود بوسی و یا بال معنی دلست
یعنی امری کہ متوجہ گردانیدہ شود بسوی دمی و لی کہ قال المیسوطی و بعضی کفۃ اندام را ذی بال خواند باعتبار آنکہ چون در
مشغول بخود گردانیدہ شود مالک و خداوند دل شد و دل گرفتار و باشد و بعضی کفۃ آنکہ بال معنی حال و شان است
یعنی مر آن امر را کہ حالی خاص و شانی مخصوص دارد و بعضی کفۃ اندیشی او را دلی است و امری عظیم است و مرج
و قال ہمہ معانی معنی شرف و اہتمام و احتفال است بر ہر تقدیر مراد آن است کہ ہر امری شریف عظیم کہ - لم یبد فیہ بال محمد لہ -
کہ آغاز کردہ نشود و رومی بحد گفتن مر خدای را و در روایتی بحمد اللہ و روایتی لا یدأ فیسمہ بذكر اللہ و در روایتی بہ
بسم اللہ الرحمن الرحیم - فواقطع - پس آن امر بریدہ شد و ناتمام است و در روایتی فوا قطع - رواہ ابن ماجہ -
و نووی در شرح صحیح مسلم گفتہ کہ باین ہمہ این روایت کردہ شدہ ایم مادر کتاب اربعین مر حافظ عبد القادر رہاوی را
روایت کردہ شدہ است از کعب بن مالک کہ صحابی مشہور است بر روایت ابو ہریرہ و این حدیث حسن است روایت کرد
اورا ابو داؤد و ابن ماجہ در سنن خود و روایت کرد و نسائی در کتاب عمل الیوم و اللیلۃ و معنی اقطع قلیل البرکۃ است و معنی
اجلام نیز ہمین است انتہی کلام النووی - و عن عائشۃ رضی اللہ عنہا قالت قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
اعلوا ہذا النکاح اشکارا لکنی ان عقد شرعی را کہ نکاح است - و واجلوہ فی المساجد - و بگردانیدہ آن را در مسجد
واضر لو اعلیہ بالدفوف - و بنیزد بران دفن - رواہ الترمذی و قال ہذا حدیث غریب - و گفتہ کہ عیسی بن میمون
النصارى کہ راوی این حدیث است ضعیف گردانیدہ می شود در حدیث - و عن محمد بن حاطب - بجا و کسر طای
معلتین - الحمی - بضم جیم فتح میم و حای مہملہ صحابی ضعیف است کہ در صغیر سن خود آنحضرت را دیدہ و عم او را کہ خطاب است
صحبت است و گویند کہ وی اول کسی است کہ نامیدہ شد بنام آنحضرت ولادت یافت بارخ جیشہ و وفات یافت بکفۃ
سنہ اربع و سبعین - عن البیہقی - روایت میکند از پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم قال - گفت آنحضرت - فصل من الحلال و الحرام
والدفن - فرق کہ میان حلال و حرام است آواز کردن و دفن زون است و مراد با و از ذکر و تشہیر است میان مردم و متنا
لقبریۃ و نفنی است کہ مباح است و در نکاح مثل و ت - رواہ احمد و الترمذی و البیہقی و ابن ماجہ - و عن عائشۃ
رضی اللہ عنہا قالت کانت عندی جاریۃ من الانصار تزوجت - بود نزد من و دختر - از انصار کہ تزوج کردم

و بنی وادم ادره - فقال رسول الله - پس گفت پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم یا عایشه الاعمش ای عایشه آیا سرود
 منی کنی یعنی منی فرمائی که سرود کنند - فان هذا الحی من الانصار یحبون الفناء - زیرا که این محل از انصار دوست می دارند
 سرود را - رواه ابن حبان فی صحیحہ - روایت کرده این حدیث را ابن حبان بکسر حای مملو و تشدید موحده که از امام
 حدیث است و صحیح خود و در اصل بنی بیا من است و این عبارت را در حاشیه اش نوشته اند - و عن ابن عباس
 قال اکملت عایشه ذات قرابة لها من الانصار کففت ابن عباس نکاح کرد عایشه زنی را که خداوند قرابت بود مراد را
 از قبیلہ انصار - فجاہ رسول الله - پس آمد پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم فقال اہ تیمم الفتات - پس گفت آیا فرستادید
 شما آن زن جوان را نزد شوهرهای خود و اہی او برفات فرستادین او نزد زوج - قالوا نعم - گفتند آری فرستادیم -
 قال ارسلتم معامن فتی - گفت آیا فرستادید براه وی کسی را که سرود گوید - قالت لا - گفت عایشه نفرستادیم - فقال
 رسول الله - پس گفت پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم ان الانصار قوم فہیم غزل - بدینیکہ انصار گروهی اند که در میان
 ایشان غزل است یعنی میل است بمنازلہ و بمنازلہ نسار محاذیہ ایشان است و فی الصراح منازلہ سخن گفتن با زنان و شب بای
 کردن و الا سہم الغزل لفتحتین مراد سرود گفتن و غزل خوانی کردن است - فلو فہم معامن ليقول - پس اگر می فرستادید
 شما باری کسی را که می گوید ع اتینا کم فحیا نا و حیا کم - این غزلی است که در عروسی ہ می خوانند و در حاشیه
 نوشته اند کہ آخر وی این است کہ ولولا الحنطة السمر ارم لثمن عذرا کم - رواہ ابن ماجہ - و عن سمرۃ لفتح سین و فہم
 میم - ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال - روایت است از سمرۃ بن جندب کہ آن حضرت گفت - یا امرأۃ
 زوجیا و لیان - ہرزنی کہ تزویج کنند او را و ولی - فی الاول مہما - پس آن زن مردی نخست راست ازان و ولی
 یعنی مردی را کہ ولی اول نکاح کرده است بوی و این بر تقدیری خواهد بود کہ ہر دو ولی در یک مرتبہ باشند و الا ولی
 اقرب مقدم است - و من باع بیما من رجلین - کسی کہ فروخت فروختی را بدست دوم - فاول اول مہما - پس آن
 مراول را ازان دو است - رواہ الترمذی و ابو داؤد و النسائی و الدارمی

الفصل الثالث - عن ابن مسعود قال کنا نؤدع رسول الله - گفت ابن مسعود و ابو بکر ما کہ غزا می کردیم ہر پنجہ خدا
 صلی الله علیه وسلم نمائس - و حال آنکہ نبودند یا ازان یعنی زوجات - فقلنا لا تخصی - پس گفتیم ما آیا تخصی
 منی شویم ما - فمنا نحن ذلک - پس باز داشت ما را آن حضرت از تخصی کردن - ثم رخص لنا ان نستمتع - پس خصت
 کہ آن حضرت برای آنکہ طلب متعہ کنیم و نکاح کنیم بر مہمتی معین - فكان احدنا یسک الخمر بالثوب الی اجل - پس بود
 یکی از ما کہ نکاح می کرد زن را در بیل جامہ تا مہمتی معین و این دلالت دارد بر آنکہ وہ در مہر شرط نیست
 و این را تاویل است نزد ما کہ در باب المہر بیاید و شاید کہ در وقتی کہ متعہ بیان بود در مہر ہم توسعہ کردند پس ازان
 منسوخ گشت - ثم قرأ عبد الله - پس خواند عبد الله بن مسعود این آیت را کہ - یا ایہا الذین آمنوا لا تحرموا طیبات ما

اغل الله کم - اسی آن کسانی که ایمان آورده اند حرام نگردانید چیرہ بی پاک را از آنچه حلال گردانیده است خدا تعالی
 بر شما را متفق علیہ - و عن ابن عباس قال انما كانت المتعة فی اول الاسلام - گفت ابن عباس بنود متعه مگر در اول
 اسلام - کان الرجل یقیم البلدة - بود مردی که قدم می آورد شهری را بیس له بها معرفة - که نیست مرا واردان
 بلدة اشائی - فیتزوج المرأة بقدر ما یرمی انه یقیم - پس نکاح می کرد زنی را مقدار مدتی که می دانست که می ماند در آن
 شهر بمقتضای متاعه - پس نگاه می داشت زن برای آن مرد اسباب و متاع او را - و یصلح له شیء - و اصلاح می کرد و
 نیک می ساخت برای وی طعام وی و این لفظ در نسخ مشکوٰۃ همچنین واقع شده است لفظ شین و تشدید ثانیه بمعنی
 مشوی یعنی بریان کرده شد یعنی طعام او را آتاج کی از شرح مشکل حدیث آن را ضبط نموده و بدان تعرض نموده و ظاهر
 آن است که این لفظ شنه باشد یعنی اشیای او را از آنچه از ضرورت و حاجات او بود و در نسخه قایم صحیح بخط عرب از جامع ترمذی
 این چنین دیده شد والله اعلم - حتی اذا نزلت الایة - تا آنکه چون فرود آمد این آیت الاعلی از واجه اول ملکات ایمانم -
 و آن کسانی که نگاهدارنده اند فرجای خود را مگر بر ازواج خود یا بر دایان خود و مستتمه زوج نیست از حیث عدم توارث
 اجماعا قال ابن عباس و کل فرج سواها فهو حرام - گفت ابن عباس هر فرجی که جز ازواج و ملکات ایمانم است حرام است
 رواه الترمذی و عن عامر بن سعد - روایت است از عامر بن سعد بن ابی وقاص که از مشاهیر تابعین است - قال و خات
 گفت در آدم من علی قرطه - بقاف و راو طای مجھے ہمہ مفتوح بن کعب صحابی است انصاری - و ابی مسعود الانصاری
 و بر ابی مسعود انصاری که از مشاهیر صحابہ است - فی عرس - در مجلس درآمد در مجلس عرس و عرس بمعنی طعام و لیمه نیز می آید
 و نوا جواز نشین - و ناگاه دختر کان یا دایان سرودی گویند - فقلت اسی صاحبی رسول الله - پس گفتم من اسی دو یا پرغیر خدا -
 صل الله علیه وسلم - اسی لفتح همزه و سکون یا حرف نداست بمعنی یا - و ابی بدر - و و ابی بدر و این دو صحابی هر دو از اہل
 بدر بودند غایتش آنکه در ابی مسعود انصاری اختلاف است بعضی می گویند که او را بدری باین معنی گویند که ساکن بود در بدر
 آنکه حاضر بود در غزوہ بدر لقیل بدر اعندکم - آیا کرده شود این فعل که تثنی جوار می است نزد شما - فقالوا اجلس ان شئت
 پس گفتند آن دو صحابی بنشین اگر می خواهی - فاسمع معنا - پس بشنویا - و ان شئت فاذہب - و اگر می خواهی برو
 فانه قد رخص فی اللہ عند العرس - زیرا که پدرستی تحقیق رخصت کرده شده است برای مادر تثنی نزد عرس و از اینجا
 مفهوم می شود که متعارف و مشهور در آن زمان حرمت و کراہت او بود و تخصیص عید یا عرس و امثال آن بعضی را
 معلوم بود و بعضی را معلوم نبود والله اعلم - رواه النسائی -

باب الحرامات

باب و در بیان زمانی که حرام کرده شده است نکاح با ایشان بدانکه محرمات بر دو قسم اند قسمی از نسب چنانکه امہات
 و بنات و اخوات و علات و خالات و بنات از بنات انت و حرمت اینها موبدست که ہرگز حال مگر دو قسم ثانی از مصاہرت

که حرمت او بسبب تزنج است و بعضی ازین قسم حرمت موبدانند چنانکه مادر زن و زن پسر و پسر پسر تا بیان و زن پدر و پدر پسر تا بالا و دختر زنی که دخول کرده بدان و بعضی غیر موبدان چنانکه خواهر زن و عمه و خاله و بی و حرام اینجا در حقیقت جمع است و ذوات حرام نه قسم ثالث از رضاع بقرنیه که در احادیث و فقه مذکور است.

الفصل الاول عن ابی هريرة قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لا تحج بين المرأة وعمتها - جمع کرده نشود

در حج میان زن و عمه و بی و لایین المرأة و خالتها و جمع کرده نشود میان زن و خاله و بی - مرا و عمه و خاله شامل علیا و سفلی است علیا چنانکه اخت جد و اخت جده و تحفیهض لعنه و خاله اتفاقی است زیرا که سوال از ان واقع شده یا آنکه جمع بین الاختین نیز حرام است یا آن چون در نص و قرآن واقع است تعرض بان واقع نشدیم متفق علیه و علی عایشه

رضی الله عنها قالت قال رسول الله صلى الله عليه وسلم يحرم من الرضاعة ما يحرم من الولادة - حرام می شود از شیر خوردن چیزی که حرام می شود از زاییدن و ازین کلیه چنانچه صورت است که مستثنی است چنانکه مادر خواهر و خواهر پسر و مادر و زن پسر و آن در کتب فقه است - رواه البخاری - و عمنما قالت جارية علی من الرضاعة - هم

از عایشه است که گفت آدم من از شیر نام ادا قلع برادر ابو القیس بود بشم قان و فتح عین و سکون و تشابه در آفرین و این ابو القیس پدر رضاعی عایشه است شوهر زنی که عایشه را شیر داده و بعضی ابو القیس را عم عایشه گفته اند و بعضی گفته اند فلح پسر ابو القیس است و بعضی گفته اند فلح نام ابو القیس است بر هر تقدیر عایشه می گوید آمد بر من عم رضاعی من - فاستذن علی - پس طالب اذن کرد و تا در آید بر من - فابیت ان زن که - پس ابا کرد و هم اذن اذن کردند مرا و حتی اسأل رسول الله تا آنکه پسر منم پسر خدا را - صلى الله عليه وسلم - که در آمدن وی بر من درست است یا نه - فجاء رسول الله - پس آمد پسر خدا - صلى الله عليه وسلم فسلطه - پس پرسیدم او را - فقال اذ عک - پس گفت آنحضرت بدرستی که وی عم من است - فاذنی له - پس اذن کن مرا و اگر در آید - قالت فقلت - گفت عایشه پس گفت من - یا رسول الله انما ارضعتنی المرأة ولم یرضعننی الرجل - شیر نداده است مرا کردن و شیر نداده است مرا مرد - فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم اذ عک فیلج علیک - بدرستی که وی عم من است و مردی که شیر زن از دست پدر رضاعی است و پدر وی عم رضاعی پس گو که در آید بر تو - و ذلك بعد ما ضرب علینا الحجاب - و ان در آمدن وی بعد از آن است که زده باشد بر ما حجاب - متفق علیه

و عن علی رضي الله عنه قال - رواه ابي هريرة عن النبي صلى الله عليه وسلم - قال قال رسول الله بل لك في بنت عمك حمزة اياهاست تراعبت و در خشم تو که حمزه است - فانما اهل فناء فی قریش پس بدرستی که حمزه خوب ترین زن جوان است از زنان در قبیلہ قریش - فقال له اما علمت ان حمزة اخی من الرضاعة - گفت آن حضرت مرا علی را آیا نمی داد تو که حمزه برادر من است از شیر خوردن - و ان الله حرم من الرضاعة ما حرم من النسب - و بدرستی که خدا تعالی حرام کرده است از شیر خوردن چیزی که حرام کرده است از نسب و رضاعت حمزه با آنحضرت آن چنان است

که توبه که داده ابی لب بود آنحضرت را و حرمه را شیر داده بود نخست حرمه را داد و بعد از وی بچهار سال آنحضرت را داد
صلی الله علیه وسلم رواه مسلم - وعن ام الفضل - زوجة عباس ست والده عبد الله بن عباس وفضل بن عباس
تمام اولیا به نیت الحارث خواهر ام المومنین میونه نیت الحارث - قالت ان بنی الله صلی الله علیه وسلم قال لا تحرم
الرضعة او الرضعتان - ودر بعضی نسخ ولا الرضعتان ودر بعضی والرضعتان یعنی حرام نمیکرد واندک یک شیر خورون و دو
شیر خورون یعنی یک مکیدن و دو مکیدن چنانکه گفت - و فی روایة عائشة قال لا تحرم المصاة والمصتان - من
مکیدن - و فی أخرى لام الفضل - ودر روایت دیگر مرام الفضل را چنین آمده - قال لا تحرم الا المصاة والا ملاجبتان
بلج بلب گرفتن کودک پستان مادر و ملاج و در روایتی را در روایت کودک - و در روایات مسلم - این روایات
ست مسلم را و از ظاهر این روایات مفهوم می گردد که مکیدن حرام میگرداند و بعضی از علما باین رفته اند
بعضی نوح و بعضی ده گفته اند و نزد اکثر علما از صحابه و تابعین و غیر ایشان قلیل و بیشتر برابرست و بیک مکیدن نیز
حرام می گردد از نیت اطلاق قول وی سبحانه و اعلم انکم الالائی ارضعتکم و اخواتکم من الرضاعة - و عن عائشة
رضی الله عنها قالت کان فیما انزل من القرآن - بود در چیزی که فرد فرستاده شده است از قرآن این کلام
عشر رضعات معلیات یحرم من - ده رضعه که به یقین معلوم شده باشد و جو آن حرام می گردد و اندر ششم و هفتم
معلوم است - پس منسوخ کرده شده و ده رضعات به پنج رضعات معلوم یعنی این فرد و آمده پنج رضعات معلومات
یحرم من - فتوفی رسول الله پس وفات یافت پیغمبر خدا - صلی الله علیه وسلم و هی فیما یقرآن من القرآن - و حال
آنکه این کلام که خمس رضعات معلومات یحرم من ثابت بود در چیزی که خوانده می شد از قرآن یعنی حکم خمس رضعات
تا آخر عهد آنحضرت بود بعد از آن منسوخ شد تلاوت و حکم اوباقی ست شافی و اسحق بر آنند و جمهور بر آنند که این حکم
منسوخ شد باطلاق آیت و مراد بقای قرآنی است که هر کسی است که نرسید او را نسخ و الا اگر قرأت تا آخر زمان وفات
آنحضرت می بود چگونه متروک می گشت و حال آنکه نسخ بعد از زمان آنحضرت صلی الله علیه وسلم نمی باشد فتدبر
الله اعلم - رواه مسلم - و عننا - ان البنی صلی الله علیه وسلم دخل علیها و عند ما رجل - و هم از عائشه روایت ست
که آنحضرت صلی الله علیه وسلم در آمد بروی و حال آنکه بود نزد عائشه مروی بیگانه - و گمانه کرده ذلک - پس گویا
آنحضرت کرده پنداشت و ناخوش داشت آن را - فقالت انه اخي - پس گفت عائشه بدرستی که این مرد
برادر من ست یعنی از رضاعت - فقال پس گفت آنحضرت خطاب با همه زنان کرده - انظرن من اخواتکم - نگاه کنید
و ببینید که کیستند برادران شما - فانما الرضاعة عن المجاعة زیرا که حکم رضاعت که حرام گردانید نیست مگر از گرسنگی
که بدان رضع را سیری حاصل گردد و این در خوردی می باشد پیش از تمامی دو سال نزد اکثر و در نیم سال نزد
و درین مدت سیری طفل بطعام نمی باشد حاصل آنکه حرمت رضاع ثابت نمی گردد در کبر سن و ان مردی که نزد عائشه

و درین مدت سیری طفل بجای نمی باشد حاصل آنکه برست رضاع ثابت نمی گردد و در کبر سن و آن مردی که نزد عاقله بوده و عاقله
 کرد عاقله بر او مردی و او را در کبر سن شیر خورده بود و می گوید که نه سبب عاقله آن است که حرمست رضاع در کبر سن نیز حاصل
 و ثابت می شود و متفق علیهم و عن عقیقه بن الحارث صحابی است از ادلا و نقل بن عبد مناف اسلام آورده روز فتح
 مدینه دست در اهل مکه - آنه تزوج انبه لابی اباب بن غریز و انبه می کند که می نکاح کرد و دختره را که هر ابو اباب را بود
 یکسر مهر بن غریز بفتح عین مملو و دزدای و تحمانیه در میان صد ذلیل - فانت امرأة - پس آمدن آن عاقله است قدر حضرت
 عقیقه - پس گفت آن زن تحقیق شیر داده ام من عقیقه ابن الحارث را - و التي تزوج بها - و آن زنی را که نکاح کرده است
 عقیقه بآن زن که دختر ابو اباب باشد پس این زن خواهر عقیقه باشد از رضاع و نکاح میان ایشان باطل باشد بمقتل
 لها عقیقه ما علم انک ارضعتی - نمی دانم من که تو مرا شیر داده - و لا اخری - و هرگز خبرم ندادی تو مرا و شنیده ام من
 آن را - فارسل الی ابی اباب - پس فرستاد عقیقه کسی بسوی آل ابی اباب و قوم وی - فسالهم - پس پرسید ایشان
 را که دختر شما را این زن شیر داده است - فقالوا ما علمنا و حضرت صاحبنا پس گفتند آل ابی اباب نمی دانیم مگر شیر داده
 باشد این زن دختر ما را - فکرب الی ابی بنی صلی الله علیه و سلم بالمدينة - پس سوار شد عقیقه و آمد نزد آن حضرت بعد سینه
 نساکه - پس پرسید عقیقه آن حضرت را از حکم این مسئله - فقال پس گفت آن حضرت صلی الله علیه و سلم - کبفت و قد قبل حکم
 زن می کنی او را و حال آنکه گفته شد که در میان تو و آن زن رضاع است یعنی آن رضاع ثابت نشد به بدینه هر دو و تو
 و احتیاط مقتضی آن است که احتساب کنی از وی و جدا کنی او را از خود و نزد اکثر علما این قضیه محمول بر این است می گویند
 که رضاع ثابت نمی شود مگر بگوهری و مرد و یا یک مرد و دو زن و نزد مالک ثابت می شود بگوهری و دو زن و نزد بعضی بگوهری
 چهار زن و نزد احمد ثابت نمی شود بگوهری مرضیه و مخفی حدیث نزد دوس عدم جواز است نه رعایت توابع و ظاهر مفهوم حدیث
 آن است که جمهور بر آنند و الله اعلم - فقامت عقیقه پس جدا کرد آن زن را از خود و عقیقه - و نکحت زوجا غیره - و نکاح کرد آن
 زن شوهر دیگر را جز دوس - رواه البخاری - و عن ابی سعید الخدری ان رسول الله صلی الله علیه و سلم یوم
 خنین لبث جیشا الی اوطاس - روایت کرد ابو سعید که آن حضرت روز خنین فرستاد لشکر الی اوطاس که نام
 وادی است از دیار هوازن - فلقوا اعداء پس پیش آمدند دشمنان را یعنی کافران را - فقال لهم - پس قتال کردند و دشمنان
 را قتل کردند و اعلیهم پس غالب آمدند ایشان بر آن دشمنان - و اصابوا الهم سبا یا - و رسیدند و یافتند بر اسب خود برده ها که
 بند کردند و فکان ناسا من اصحاب البنی صلی الله علیه و سلم حمر جو اس غشیانهم - پس گویا که بعضی مردمان از اصحاب
 آن حضرت تجنب کردند از بهره از جماع کردن این زنان که بند کردند و من اجل از و احسن من المشککین از بهر شوهران
 این زنان که مشرکان بودند یعنی با وجود شوهران زنان را چگونه جماع توان کرد و فائز الشری فی ذلك پس فرستاد
 خداستالی در آن باب این آیت را - و المحصنات من النساء - و حرام گردانیده شده است بر شما زنان شوهر دار اینهار را محصنات

بجست آن گویند کہ مردان نگاہ می دارند فروج زنان را و محضات بکسر صا و نیز قرأت است کہ این زنان نگاہ می دارند فروج را براس مردان۔ الا مالک ایماکم۔ مگر آن محضات کہ مالک شد بدشما ایشان را بہ بند کردن۔ ای فمن لم حلال۔ یعنی پس این زنان مرا این غازیان را حلال اند اگر چه شوهران ایشان قایم اند۔ او القفت عدتہن۔ و قتیکہ بگذر و عدت این زنان یعنی با ستر یا بوضع حمل باید بدین یک حیض۔ رواہ مسلم

الفصل الثانی عن ابی ہریرۃ ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نہی أن تنکح المرأة علی عمتہا۔ روایت کرد ابو ہریرہ کہ آن حضرت نہی کرد از آن کہ نکاح کرده شود زن بر عمتہ خود۔ و العمتہ علی بنت اخیہا۔ و نہی کرد از آن کہ نکاح کرده شود عمتہ دختر برادر خود۔ و المرأة علی خالہا۔ و از آن کہ نکاح کرده شود زن بر خالہ خود۔ و الخالہ علی بنت اخیہا۔ یا نکاح کرده شود خالہ بر دختر خواہر خود یعنی جمع کردن میان این زنان حرام است۔ لا تنکح الصغری علی الکبری و لا الکبری علی الصغری۔ نکاح کرده نشود زن خرد تر بزرگ تر و نہ بزرگ تر بر خرد تر این تا کہ بدست هر حکم سابق را و مراد بصغری بنت اخ و بنت اخت و بکبری عمتہ و خالہ۔ رواہ الترمذی و ابو داؤد و الدارمی و النسائی و روائہ الی قولہ بنت اخیہا۔ و روایت نسائی تا قول او است بنت اخیہا و قول او لا تنکح الصغری الخ و در روایت او نیست عن ابی ہریرہ بن غازیہ۔ کہ صحابی مشہور است و احوال او بکثرت نوشته شدہ است۔ قال مر بنی خاسمہ ابو جریجہ گفت گذشت بہن خال من کہ ابو بردہ است بہنم با بن بنیار کبیر لون و تخمانیہ است۔ و مہ لواء۔ و حال آنکہ بادی علمے بود کہ آنحضرت ہمراہ او کرده بود تا علامت باشد بر آنکہ او را یکاری فرستادہ چنانکہ ہمراہ سرور لشکر می کنند۔ فقلت این ترمیم پس گفت من کجایم روی۔ قال یعنی البنی صلی اللہ علیہ وسلم الی رجل تزوج امرأة ابیہ۔ گفت بر این گنجتہ و فرستادہ است مرا آنحضرت بسوی مردی کہ نکاح کرده است زن پدر خود را۔ آئیہ بر آسہ۔ بیارم نزد آنحضرت سر آن مرد را۔ رواہ الترمذی و ابو داؤد و فی روایتی مر بنی داؤد و الدارمی و ابن ماجہ۔ و مر نسائی و ابن ماجہ را این چنین آورده کہ فامری ان اخبر بعتقہ۔ پس امر کرد و آنحضرت مرا کہ بر خنم کردن آن مرد را۔ و اخذ مالہ۔ و بکیرم مال او را۔ و فی ہذہ الروایت قال غمی بطل خالی۔ و درین روایت گفته است غمی بجای خالی پس اختلاف شد کہ ابو بردہ بن بنیار حال برابر بن غازیہ است یا عم او است کہ از کبار صحابہ است حاضر شد عقیقہ ثانیہ را با ہفتاد و حاضر شد بدو و مہ ہشتاد حاضر شد با میر المؤمنین علی و حروب او چنانکہ بر او بن غازیہ نیز بود و پوشیدہ مانند کہ ظاہر حدیث در آن است کہ این قتل و اخذ مال آن مرد جزاے این فعل بود کہ تزوج زن پدر است و این مگر بطریق سیاست باشد و گفتہ اند کہ آن مرد عقاود حل آن زن کرد و حکم شریعت را انکار نمود پس کافر شد ازین جهت فرمود قتل و اخذ مال و س۔ واللہ اعلم۔

وعن ام سلمہ قالت قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لا یحرم من الرضاع الا ما فقی الامعاء فی الشدۃ حرام نمی گرداند از رضاع هیچ قسم مگر آن قسم کہ کشاد و شکافت روده ہای کسی را مثل طعام و لقم شد در وی موقع غذا

و این معنی باشد مگر در زمان رضاع که دو سال یا دو نیم سال است یعنی حکم رضاع در کبر سن ثابت نمی شود و ذکر قول ادنی البکم مقصود از آن بیان واقع و تصور صورت رضاع است مذکور محل رضاع و مقدر طه نیست و بی ثبوت حرمت رضاع که از رضاع از آنکه باشد و اینست که گفت سن التدی - و کان قبل الفطام - و باشد از رضاع پیش از زمان فطام بکسر فالینی در مدت رضاع باشد این تاکید بیان کلام سابق است و فطم و فطام از شیر باز کردن کودک را - رواه الترمذی - و عن حجاج بن حجاج الاسلمی تابعی است از ثقات و امام احمد گفت لا باس به است روایت می کند از پدرش که حجاج اسلمی است و صحابی است مات سنه اصدی و ثلثین و مایه در دولت مروان الحارثی بن ابیہ - روایت می کند از پدرش - انه قال - که پدر او گفت - یا رسول الله مایه بپای من مدته الرضاع چه چیزی می برد از من حق رضاع را که اگر ادا کنم حق هر صنفه را ادا کرده باشم و ساقط گردد و از من حق آن مدته بفتح بسم و کسر زال محیه و نشدیدیم آنچه ثابت گردد و در صنفه و مذمت کرده شود و مردی ترک رعایت آن بفتح بسمی و دم نمی آید و در میان عربستان می داشتند که بجز فطام و فطام چیزی بر صنفه دهند و رای اجرت - فقال غرة - پس گفت آنحضرت آن چیز که می برد مذمت رضاع را غرة است - عبد الله بن عمر که اعم است غلامی یا دای و غرة سفیدی که در چشمه اسپ می باشد بزرگ تر از در هم و بمینی امر شریف نیز آید و بمینی عبد الله بن عمر می آید زیرا که چون انسان مملوک بهترین و شریف ترین ممالیک است استتیمه کردند بدان و چون هر صنفه نفس خود را خادم گردانید جز او داده نشد مثل فعل دی و داده شد او را مملوکی که خدمت کند او را - رواه الترمذی و انس بن مالک و عن ابی الطفیل الخنومی - بفتح غین مجبه و نون منسوب بن ابن اعمر که یکی از اجداد او است نام او عامر بن واثله است صحابی ضعیف است و ریافت از عمر شریف آنحضرت هشت سال و وی آخر صحابه است و بیعت و صحبت داشت با مرتضی علی و حاضر شد تمامه مشاهد او را - قال کنث جالساً مع النبی صلی الله علیه و سلم و اقبلت امرأه فقلت بودم من نشسته با آنحضرت ناگاه پیش آمد زنی بفسط البنی پس گستر ایند پیغمبر صلی الله علیه و سلم رواه - چادر خود را حتی قدمت علیه تا شست آن زن بر رواه - فلما وضعت قبل بزه ارضعت النبی - پس چون رفت آن زن گفته شد این زن شیر داده است پیغمبر را صلی الله علیه و سلم رواه ابو داود - و عن ابن عمر ان غیلان بفتح غین مجبه و سکون تحثیه بن سلمه - بفتح لام - الثقی سلمه مسلمان شد - و له عشر نسوة فی الجاهلیة - و مردار داده زن بود در جاهلیت - فاسلمن همه - پس مسلمان شدند آن همه زنان با و - فقال النبی - پس گفت پیغمبر صلی الله علیه و سلم اسبک الربا - نگاهدار چهار زن را - و فارقی سائرین - و جدا کن بانی این زنان را از من حدیث معلوم می شود که کاجاه کافران صحیح است چون مسلمان شوند و امر کرده نشوند با عادت نکاح مگر آنکه در نکاح ایستادن کسی باشد که جائز نیست نکاح وی که اذ قالوا لیکن احتمال دارد که هر دو اختیار چپ از زن باشد بر اس نکاح فافهم و نیز دلالت دارد بر آن که اسلام یکی از مرد و زن موجب تفریق نیست مثل ارتداد چنانکه مذکور خفیه است فافهم مگر آنکه گویند همه معاود یک آن اسلام آوردند و این تعبیر است یا مرد و باساک نکاح است چنانکه اشارت کردیم و الله اعلم

رواہ احمد و الترمذی و ابن ماجہ۔ وعن یوسف بن سعید بن جبلی است اول مشاہد او فتح مکہ است و اسلام دی پیش از آن
بود گفتہ اند کہ عمر او در چاہلیت شصت سال بود و در اسلام تیر شصت سال و بعضی گفتہ اند بلکہ صد سال نہایت
مات فی زمن یزید بن معاویہ۔ قال اسلمت و تحتی جنس نسوة گفت مسلمان شدم من و حال آنکہ در زیرین پنج
زن بود و منسالت البنی پس سوال کردم من پیغمبر را۔ صلی اللہ علیہ وسلم فقال فارق واحدة و امسک الربا۔ پس
گفت آنحضرت جدا کن یکے را و نگاہدار چہار را۔ فعدت الی اقد من صحبہ عندی عاتق۔ پس قصد کردم من بسوسے
ویرینہ ترین از زنان از روی صحبت نزد من کہ نازائیدہ بود۔ سندستین سنتہ۔ مدت شصت سال۔ ففارقتم البنی
مفازت کردم آن را۔ رواہ فی شرح السنۃ۔ وعن الفضل بن یزید و یزید بن یزید فافترق فافترق فافترق فافترق فافترق
حدیث او در بصرین است ذکر کردہ است او را ابن جہان در ثقات۔ عن ایہم روایت کردہ از پدر خود کہ فیروز دلی
سبت و وی صحابی است و خواہر زادہ نجاشی است و قاتل عشی کذاب کہ دعوی نبوت کردہ بود و من۔ قال قلت
گفت پدر او گفتم یا رسول اللہ الی اسلمت و تحتی اختان۔ بدرستی کہ من اسلام آوردم و حال آنکہ در زیرین و خواہر
قال گفت آنحضرت۔ آخر ایتما شئت با اختیار کن ہر کدام ازین دورا کہ می خواہی خواہ آن را کہ تخت نکاح کردہ یا آن
را۔ کہ آخر کردہ و برین اندامہ ثلثہ و امام ابو حنیفہ گفتہ اگر تزوج کردہ است انہا را متعاقب یعنی یکے را بعد از دیگرے
اختیار کنند مگر نخستین را از جهت عدم صحت نکاح پسین در آن وقت۔ رواہ الترمذی و ابو داؤد و ابن ماجہ و عن
ابن عباس قال اسلمت امرأۃ فزوجت۔ گفت ابن عباس اسلام آورد زنی پس نکاح کرد یعنی بہر وی۔ فجاء
زوجہا الی البتی۔ پس آمد شوہر او کہ نخست بود بسوسے پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم۔ فقال۔ پس گفت زواج وی۔ یا رسول اللہ
الی قد اسلمت۔ بدرستی کہ من اسلام آوردم۔ و علمت باسلامی۔ و دانستی تو اسلام مرا و این تاکید اسلام و تحقیق است
یعنی بی شیمہ و در بعضی نسخ علمت بنجرم تا بلفظ غائبہ یعنی دانست آن زن اسلام مرا۔ فاتمیز عہد رسول اللہ۔ پس کشید
آن زن را پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم من زوجہا الآخر۔ از شوہر پسین او۔ و در وہالی زوجہا الاول۔ و باز گردانید
او را بسوسے شوہر نخستین وی۔ و فی روایتہ انہا قال انہا اسلمت معی۔ و در روایتی آن است کہ آن شوہر نخستین او
گفت کہ آن زن اسلام آورد با من۔ فزوجہا علیہ۔ پس باز گردانید آن حضرت آن زن را بر آن شوہر۔ رواہ ابو داؤد
و در وی فی شرح السنۃ ان جماعۃ من النساء۔ روایت کردہ است در شرح السنۃ کہ جماعۃ از زنان۔ و من البنی
باز گردانید ایشان را پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم بالنکاح الاول علی ازواجہن۔ بنکاح اول بر شوہر ان ایشان
عند اجتماع الاسلامین۔ نزد جمع شدن ہر دو اسلام اعنی اسلام مرد و زن۔ بعد اختلاف الدین و الدار بعد از اختلاف
دین و دار یعنی اگر چہ مختلف شد دین باسلام یکی نہ دیگرے و اگر چہ مختلف شود دار کہ یکی در دار اسلام باشد و دیگری
در دار کفر و اختلاف دار موجب فرقت است اما اگر اسلام ہر دو جمع گردد و فرقت واقع نشود و نکاح سابق ثابت ماند نہایت الولید

بن مسیره - از جمله آن زنان است دختر ولید بن مغیره - کانت تحت صفوان بن امیه - بود آن دختر ولید بن صفوان بن امیه قرشی که کشته شد پدر او روز بدر کافر بود و اسلام آورد وی بعد از فتح مکه و در خین طائف کافر بود - فاسلمت لیوم الفتح پس اسلام آوردن وی روز فتح مکه پیش از شوهر خود یک ماه - و هر بزوجها من الاسلام - و گریخت شوهر از اسلام فبعت الیه ابن عمه و هب بن عمیر پس فرستاد آنحضرت بسوی او سپهرم او را که و هب بن عمیرست بفهم عین و فتح میم - بردار رسول الله - باروای شریف خود - صلی الله علیه وسلم امانا لصفوان - از جهت امان دادن صفوان را - فلما قدم پس چون قدم آورد صفوان - جبل له رسول الله صلی الله علیه وسلم تسیرا لبقه اشهر - گردانید مرا و آنحضرت در سیر آوردن او را چهار ماه چنانکه اهل مکه را حکم کرده بودند که چهار ماه بروند و سیاحت کنند بر روی زمین هر جا که خواهند تا پریشان و حیران و سرگردان شوند چنانکه منطوق قرآنست بعد از آن بیایند و پشیمان شوند و اسلام آرند - حتی اسلم - تا اسلام آورد صفوان بعد از یک ماه - فاستقرت عنده - پس قرار یافت آن زوجة او که بنت ابولید باشد نزد وی - و اسلمت ام حکیم بنت الحارث بن هشام - و از جمله آن زن حکیم است که دختر حارث بن هشام است برادر ابوجبل بن هشام از مادر که صحابی است مورود در اهل حجاز قرشی شریف صاحب مکارم در جاهلیت و اسلام اسلام آورد و بعد از فتح و شکو شد اسلام او - امرأة عکرمه بن ابی جهل - این ام حکیم زن عکرمه بن ابی جهل است - لیوم الفتح بمکه - اسلام آورد ام حکیم روز فتح بمکه - و هر بزوجها من الاسلام - و گریخت شوهر او عکرمه بن ابی جهل از اسلام - حتی قدم الیه - تا آنکه رفت الیه - فارتحلت ام حکیم پس کوچ کرد ام حکیم و برآمد و طلب شوهر را بر آنحضرت - حتی قدمت علیه الیه - تا آنکه قدم آورد بر شوهر خود الیه - فذعته الی الاسلام - پس خواند شوهر را بسوی اسلام فاسلم - پس مسلمان شد عکرمه پس آمد نزد آنحضرت و چون دید آنحضرت او را گفت مرحبا بالراکب المهاجر و در روایتی بر خاست آنحضرت و در کنار گرفت او را و نیک شد اسلام او و مناقب او بسیار است و ثبوت علی لکاحهما - پس ثابت ماند نام حکیم و عکرمه بر نکاح خود - رواه مالک عن ابن شهاب مرسل - روایت کرد این حدیث را مالک از ابن شهاب زهری بطریق ارسال داین حدیث دلیل است مرغفیه را در قول ایشان بعد دم وقوع فرقت با سلام احد الزوین چنانکه شافعی می گویند

الفصل الثالث - عن ابن عباس قال حرم من النسب سبع - گفت ابن عباس حرام گردانیده شد از نسب هفت زن - ومن العصر سبع - و حرام گردانیده شدند از عصر هفت زن مصاهرة خویشی که از نکاح حاصل گردد ثم قرأ - پستر خواند ابن عباس برای اثبات این دعوی این آیت را که - حرمت علیکم اما تحکم الایة - تا آخر آیت از جهت اشتغال این آیت بر تمامه قسم آنچه حرام است به نسب و اکثر آنچه حرام است بمصاهرة و در شرح ترجمه باب ذکر کرده شد - رواه البخاری - و عن عمرو بن شعیب عن ابیه عن جده ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال ایما رجل

کلیح امرأة - گفت آنحضرت هر مردی که نکاح کند زنی را - فذل بهای پس دخول کرد بان زن - فلا کل له نکاح انبتما پس خات
مرا نزد نکاح دختر آن زن - وان لم یدخل بها - و اگر دخول نکرده است بان زن - فلیکلیح انبتما پس گو که نکاح کند دختر او را
اگر خواهد اما بعد از تفریق ازان زن و جمع مادر و دختر درست نیست - و ایما رجل کلح امرأة فلا کلل لمان کلح امها - پس
حلال نمی شود مرد را که نکاح کند مادر آن زن را - و حل بها اولم یدخل - دخول کرده است بان زن یا نکرده است
پس در نکاح دختر زن دخول شرط است و در مادر زن شرط نیست داین هر دو حکم در قرآن مجید مذکور است -
رواه الترمذی و قال هذا حدیث لا یصح من قبل اسناده - و گفته است ترمذی که این حدیثی است که صحیح نیست از جاب
اسنادش - انما رواه ابن لیس - روایت نموده است این حدیث را محمد بن لیس و کسر لم - و المثنی بن الصباح عن ثور
بن شعیب و هما یضفان فی الحدیث - و این هر دو شخص که ابن لیس و مثنی بن الصباح اند ضعیف داشته میشوند در حدیث

باب المباشرة

اصل مباشرت از بشیره است و بشیره بمعنی ظاهر پوست آدمی برهنه از موی و همین جهت آدمی را بشیر گویند که پوست و
از موی عاری است بخلاف سائر حیوانات پس مباشرت رسیدن بشیره با یک دیگر و آنرا کنایت از جماع و آنرا که بشیره مرد و
بشیره زن ملاقی بیک دیگر می شوند

الفصل الاول - عن جابر قال کانت الیه و لقول - روایت است از جابر گفت بود و ندیدم که میگفتند - از اتی الرجل
امرأة من و برهانی قبلها - وقتی که می آید مرد زن خود را و جماع میکند از جانب پس وی در پیش وی یعنی جماع در پیش میکند
چنانکه عادت است و لیکن از جانب پس او خال میکند - کان الولد احوال - میباشد فرزند با کاز چشم ضررت پس فرود آمد
این آیت - لسا کم حرث لکم زنان شما کشت زار شما اند که از آنجا نتیجه حاصل شود - قالوا حرثکم انی شکتم - پس بیا یسید
کشت زار خود بهر کیف که خواهید و بهر وضع که خواهید بعد از آن که آمدن در موضع حرث باشد که از آنجا با ر نتیجه پیدای می کنند
متفق علیه - و عنه قال کنال لعل - و هم از جابر است گفت بودیم که عزل میکردیم عزل بعین مملو و زاس دور کردن
لطفه را تا در رحم نفیفتد - و القرآن نزل - و حال آنکه قرآن فرودی آمد یعنی در زمان آنحضرت که وحی می آمد از عزل که
میکردیم بنی نیاید - متفق علیه و زاز سلم - و زیاده کرده است مسلم این عبارت را که - فبلغ ذلک البنی - پس رسید خبر آن
یعنی عزل کردن با پیغمبر را - صلی اللہ علیہ وسلم فلم یبنا - پس نهی نکرد آنحضرت ما را یعنی نه کتاب بنی ازان که دو سه سنت
و ازین حدیث اباحت عزل معلوم میشود - و عنه قال ان رجلا اتی رسول اللہ - و هم از جابر است که مردی آمد آنحضرت را
صلی اللہ علیہ وسلم فقال ان لی جاریة هی خادمتنا - پس گفت آن مرد که مراد اوست که وی خدمتکار ما است -

و انا اطوف علیها - و حال آنکه من طواف می کنم بروی طوف و طواف گرد چیزی کشتن یعنی و طی می کنم او را - و اگر
ان تحمل - و ناخوش می دارم که بار دار گرد وی - فقال عزل عنها ان شئت - پس گفت آنحضرت عزل کن ازان جاریه

اگر می خواهی تو که حمل کنی و اما فائده ندارد و ترا آن - فانه سیاتهما ما قدر لهما پس بدرستی که نشان این است که سرانجام هست
 که می آید آن جاریه را چیزی که تقدیر کرده شده است مرا و از اول - قلبش الرجل غم اماه فقال - پس درنگ کرد آن مرد
 مدتی بپسترا آمد آنحضرت را پس گفت - ان الجاریه قد حبلت - بکسر موحده بدرستی که آن جاریه حامله شد - فقال قد اخترتک
 انه سیاتهما ما قدر لهما پس گفت آنحضرت تحقیق خبر کرده بودم من ترا که سرانجام هست که بیاید و را آنچه تقدیر کرده شده است
 مرا و این حدیث نیز دلالت دارد بر اباحت عزل و لیکن در وی اشارت است بکراهیت آن بجهت عدم نفع آن عواهد مسلم
 و عن ابی سعید الخدری قال خرجنا مع رسول الله صلی الله علیه وسلم فی غزوة - گفت ابو سعید پیرون آمدیم با آنحضرت
 در غزوه - بنی المصطلق بضم نیم و سکون صاد و فتح طای صلیتین و بکسر لام و فتح نیز آمده در آخر قاف نام قبیله است -
 فاصبنا سبیا من بنی العرب - پس یافتیم ما برده از برده های عرب - فاستهینا النساء پس خواستیم ما میل کردیم زنان را
 و استعایلنا العربیه - و سخت شد بر بانی زنی غزه به بضم عین و سکون زای و بوحده بی زنی و بی شونی غزب بفتح جیم مدو بی زن
 و اجبنا العزل - و دوست داشتیم ما عزل را - فارودمان العزل - پس خواستیم ما اینکه عزل کنیم - و قلنا العزل
 و رسول الله - و گفتیم ما بطریق الشکار و استبعا و یا عزل کنیم و حال آنکه پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم بنظرنا - در میان
 ما باشد - قبل ان نسأله پیش از آنکه پرسیم آنحضرت را - فاستأله عن ذلك - پس پرسیدیم آن حضرت را از آن
 فقال ما علیکم - و در روایتی لا علیکم - ان لا تفعلوا نیست باک و بزه بر شما درین که بکنید عزل با اولاد و تفعلوا از آمده است
 و ان بکسر هزه نیز روایت است یعنی نیست گناه بر شما اگر بکنید عزل را قسط لای گفته که معنی آنست که نیست واجب بر شما
 که بکنید عزل را پس لازمه نباشد - ان لم یکنه کانه الی یوم القیمه نیست هیچ نفسی که پیدا و مهت شونده است تا روز
 قیامت - الا و بی کانه - مگر آنکه آن بکنم پیدا شونده است چنانکه در حدیث سابق فرمود فانه سیاتهما ما قدر لهما و نسبه
 بفتح جیم دم و مردم - متفق علیه - و عنه - قال سئل رسول الله صلی الله علیه وسلم عن العزل - پرسیده شد آنحضرت
 از حکم عزل که جائز است یا نه - فقال ما من کل الما یحکون الولد - پس گفت آنحضرت نه از هر آب منی میباشد فرزند و از
 ارا و الله خلق شیء لم یمنه شیء - و چون می خواهر خداست یا بی پیدا کردن چیزی را منع نمی کند و باز منی دارد و او طایع چیز
 یعنی شما خیال کرده اید که رنجین و انداختن آب منی در رحم سبب پیدا شدن فرزند است و عزل سبب ناپیدا شدن است
 اینچنین نیست که شما توهم کرده اید بلکه آن باراده پروردگار حق است بسا که آب منی در رحم بریزند و فرزند نشود و
 بسا که عزل کنند و فرزند پیدا شود و هم فرزند از نطفه متکون می شود و تواند که در صورت عزل بے اختیار چیزی از نطفه
 در رحم افتد و ولد متکون گردد اگر تقدیر الهی به پیدا شدن او رفته است و بی نطفه هم میتواند پیدا گردد و آنکه نطفه در رحم افتد
 و ولد متکون نگردد و خود بسیار است فافهم - رواه مسلم - ازین احادیث رخصتی در عزل مفهوم شد با اشارتی بکراهت از اجاب
 آن و مذہب ما و اکثر علماء آنست که عزل در حرحه جائز نیست مگر بر صاف و سه و در امه جائز است خواه متکوه باشد یا غیره

و بعضی گفته اند که در منکوحه رضای مالک او معتبرست - و عن سعد بن ابی وقاص ان رجلا جارا الى رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال ابن اعزل عن امرأتی - مردی آمد نزد آنحضرت پس گفت که من عزیلی کنم از زن خود و این زن فرزند می داشته است که شیر می داد او را - فقال له رسول الله پس گفت مرا و را پیغمبر خدا - صلى الله عليه وسلم لم یفعل ذلك - برای چه میکنی آن را - فقال رجل اشفق علی ولدها - پس گفت آنمرد می ترسم بر فرزند آن زن که فرزند کند آن فرزند را اشتقاق بکسر همزه ترسیدن بر کسی از چیزی از مهر بانی بر وی مشفق و شفیق از دوست و خوف ضرر بفرزند بجهت آنست که اعتقاد قوم آن بود که جماع کردن زن را در حالت ازضاع و حمل اگر فتن زن در حالت زیان میکند بفرزند می که شیر میدهد او را بجهت فساد شیر و نیز شیر در وقت حمل کم میشود و خشک می گردد و به چنین که متکون میگردد در شکم داین شیر زیان میکند و این را غیله میگویند بکسر غین مجبه و فتح آن و بعضی گویند جائز نیست فتح مگر بچند تا و صحیح آنست که بتأثیر بکسر و فتح نیز هر دو جائزست و غیله بمعنی قتل و هلاک آید چنانکه در حدیث آینده بیاید

فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم لو كان ذلك حمارا ضرفارس والروم - اگر می بود زیان کننده زیان می کرد فارس و روم را که عادت ایشان بود که میکردند این را بهیچ ضرری نکند بایشان پس عزل کن بجهت خوف حامله شدن زن و در اینجا بمالنه است درهی از عزل - رواه مسلم - و عن جده امه - بضم جیم و تخفیف ذال مجبه - بنت و همسب - لفتح و او بسکون با از مهاجرات سبت اسلام آورد بکه و مهاجرت کرد با قوم خود و گویند که روم و دختر خواهرش است از او - قالت حضرت رسول الله - گفت جد امه حاضر شدیم پیغمبر خدا را - صلى الله عليه وسلم فی اناس در میان مروان بضم همزه و الس بکسر ناس و مروان - و هو یقول - و حال آنکه آنحضرت می گفت - لقد هممت ان اهنی عن الغیلة بتحقیق قصد کردم من که منی کنم از غیله نظر بمنقار و قوم - فنظرت فی الروم و فارس - پس نظر کردم و نال نمودم در حال فارس و روم - فاذا هم لیلون اولادهم - پس ناگهان دیدم که ایشان غیله می کنند فرزندان خود را و شیر می دهند در زمان حمل - نالایف اولادهم ذلك شیئا - پس زیان نمیکند اولاد ایشان را غیله چیزه ظاهر آنست که منی و ترک منی هر دو با جهتا دلد و الله اعلم - ثم سألوه عن العزل - بعد از آن سوال کردند آنحضرت را از حکم عزل - فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم ذلك ابوارا مخفی - آن یعنی عزل و ادنیانی است و او همزه زنده بگور کردن مولود را و نمان بجهت آن گفت که ظاهر نیست و تحقیق و ادنیست زیرا که در روم از باق روح نیست بلکه در حکم او و مشابه باوست پس مکروه باشد - و هی و اذا المودة سلت - و این خصایص قبیله و فعل شینه داخل مضمون این آیت کریمه است - رواه مسلم - و عن ابی سعید قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ان اعظم الامامة عند الله يوم القيمة - بدینیکه بزرگترین امامت نزد خداست تقاسم که خیانت کند در روی مرد و پسیده شود از آن روز قیامت - و فی رواية ان من اشر الناس عند الله منزلة يوم القيمة - و در روایتی

این چنین آمده است که بدترین مردم نزد خدا در مرتبه روز قیامت - الرجل لقی فی ابی امرأته مردی است که برسد بسوی زن خود و مباشرت و مجامعت کند با وی - و لقی فی ابی و برسد زن بسوی او - ثم یشترک بالیستر وراگنده کند راز پنهانی آن زن را چنانکه عادت اراذل و اسافل است و سبکخی جماع نیز می آید و ظاهر آن است که مراد بعضی عیب های زن باشد یا از آنچه در آن وقت میان مرد و زن می گذرد و افشای آن از بسبب شرمی است - رواه مسلم -

الفصل الثانی - عن ابن عباس قال ادعی الی رسول الله صلی الله علیه وسلم - گفت ابن عباس و حی فرستاده شده بسوی آنحضرت - این آیت نشاءکم حرثکم لکم فاتوا حرثکم الایة قبل وادیر - این تفسیر و بیان قول اوست فاتوا حرثکم یعنی بیا از جانب پیش و از جانب پس برخاسته بود که از ادبار منع می کردند چنانکه در فصل اول گذشت - و اتقوا الله عزوجل و پرهیز کن و طاعت کن زن را در دبر و در حالت حیض - رواه الترمذی - و من خرم یتمه - یعنی خای مجمه و فتح زای - بن ثابت صحابی انصاری است حاضر شد بر زاده البدر آن را در روز فتح لوی قوم او بدست او بود و روز صفین با امیر المؤمنین علی بود و چون غمار بن یا سیر کشته شد شمشیر کشید و قتال کرد تا کشته شد رضی الله عنه و ذوالشهادتین لقب اوست قال

قال رسول الله صلی الله علیه وسلم ان الله لا یستی من الحی - حق تعالی شرم نمی دارد از حق و درین زیادت تاکید است و تنبیه است بر شدت حرمت یعنی این سخن است که کرده است ذکر او بر زبان نمیتوان آورد - اگر چه بطریق منع و نهی باشد و لیکن چاره نیست از ذکر حکم شرعی - لا تأتوا النساء فی ادبارهن - بنیاید زنان را یعنی و طاعت نکنید در دبرها سے ایشان - رواه احمد و الترمذی و ابن ماجه و الدارمی و صوغن ابی هریره قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم ملعون من اتی

امراً فی دبرها یعنی که ده شده و رانده شده است از درگاه حرم و رضای حق کسی که بیا یزدن خود را در دبرش و در نسخه امرأه یعنی زنی را و ظاهر است که ایتان در دبر زن بیگانه اشد و غلط خواهد بود و حرمت و معصیت - رواه احمد و ابوداود و - و عنه قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم ان الذی یأتی امرأته فی دبرها لا ینظر الله الیه - بدرستی کسی که بیا یزدن خود را در دبرش نظر نکند خدا سے تعالی برضاه عنایت بسوی وی - رواه فی شرح السنة - و من غلب

قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم لا ینظر الله الی رجل اتی رجلاً او امرأة فی الدبر - نظر نمی کند خدا سے تعالی بسوی مردی که بیا یزد مردی یا زنی را در دبر و شک نیست که اول غلط باشد و اشغ است و لهذا تقدیم کرد آن را اگر چه هر دو حرام است و نقل میکنند از امام مالک که در زن و داه خود روایتی هست و الله اعلم - رواه الترمذی - و من اسما و نسبت نیز صحابه انصاریه از ذوات عقل بود حاضر شد بر مویک را و کشت نه کافر را بچوب ستون - قالت سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول

گفت شنیدم آنحضرت را که میگفت - لا تقنوا اولادکم سر - نکشید اولاد خود را پنهانی کنایت است از غیله که گذشت که در حکم قتل است - فان الفیل یدرک الفارس - پس بدرستی که غیل درمی یابد اهل فارس را فید عشره عن فرسه پس می اندازد او را از اسب او و لاک میکند او را یعنی باقی نمی ماند از غیل در فساد مزاج و صفت قوی تا رسیدن بوقت بلوغ

پس می اندازد او را از اسب او و لاک میکند او را یعنی باقی نمی ماند از غیل در فساد مزاج و صفت قوی تا رسیدن بوقت بلوغ

پس می اندازد او را از اسب او و لاک میکند او را یعنی باقی نمی ماند از غیل در فساد مزاج و صفت قوی تا رسیدن بوقت بلوغ

و مردی پس چون مقاومت کند در جنگ سست میگردد و می افتد از پشت اسب و شکست می خورد و این حدیث اثبات
آنرا نمیکند و در احادیث سابقه نفی کرده اند و نفی برای موثریت حقیقی است چنانکه اعتقاد اهل جاهلیت بود و این حدیث
برای اثبات سبب عادی فی الجملة است انتی و ظاهر آنست که نفی و ترک نفی هر دو با جهل و بود اول نفی کرده اند
برای نفی که رومی و ابو عبد الله با همان نظر حال فارس و روم و عدم تصرف را ایشان ترک نفی کرده چنانکه مضمون حدیث جابر است
و در بیان فتنه بر والد علم رواه ابو داود -

الفصل الثالث عشر عن عمر بن الخطاب رضی الله عنه قال بنی رسول الله صلی الله علیه وسلم ان یوزل عن الحرمة
گفت امیر المؤمنین عمر که بنی کرد پیغمبر خدا ازین که غزل کرده شود از زن آزاد - الا باذننا - مگر باذن وی و ازین مفهوم میشود
که از جاریه می توان کرد بی اذن وی چنانکه مذکور است در رواه ابن جابر

باب - در لواحق و متمات مابین

الفصل الاول عن عروة عن عائشة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال لهما فی برة - روایت کرده اند از پیغمبر
که از کسب تا بلعین و خواهر زاده عایشه است از عایشه که آنحضرت گفت مرا عایشه را در شان بریره نفیج با و کسر را
اولی که مولات عایشه بود و نخست در ملک یهود بود پس خرید و او را از ایشان عایشه و قصه آن در کتاب البیوع
گذاشته است پس گفت آنحضرت بعایشه خدیجه فاعقیبها - بگیر تو او را پس آزاد کن او را پس آزاد کرد عایشه او را
و کان زوجهما عبدا - و بود شوهر بریره بنده - مخیر با رسول الله صلی الله علیه وسلم پس مخیر گردانید آنحضرت بریره را
بعد از آزادی که در تحت شوهر باشد یا نباشد و این را اختیار میگویند که چون جاریه در نکاح بروی باشد و آن جاریه
آزاد شود مخیرست که آن مرد را اختیار کند یا نه چنانکه خیار طبع میباشد - فاختارت لنفسها - پس اختیار کرد بر نفس
آن مرد را نه شوهر و جداگشت از وی - و لو کان حرام مخیرا - و اگر می بود شوهر او آزاد مخیر نمی گردانید آنحضرت بریره
را و این قول ائمه ثلثه است که میگویند اختیار که زن را نمیت می شود بعد از عتق بر تقدیرست که زوج و شک
عبد باشد از برای دفع حرام که حره در تحت عبد چون باشد و نوزاد نامی حلیفه اختیار ثابتست اگر چه زوج مخیر
باشد و علت تخیر نزد امام امتناع از زیادت ملکست زیرا که حره مالکست بروی زوج سه طلاق را و بر اتمه دو
طلاق و گویا که این زیادت یعنی قول او و لو کان حرام مخیرا نیز و ایشان در حدیث ثابت نشده یا حدیث مدرجست
و این قول را ویست بنا بر مذاهب و اعتقاد خود و تحقیق این در اصول فقه است و اگر هر دو مآل آزاد کرده باشند
ثابت نمی شود اختیار باتفاق و اگر زوج آزاد کرده شد خیار نیست مرا و را خواه زن وی حره بود یا اتمه - متفق علیه
و عن ابن عباس رضی الله عنهما قال کان زوج بریره عبدا اسود - گفت ابن عباس بود شوهر بریره غلام سیاه
القیال که نفیست می گفته می شد مرا و انیت انهم سمعوا کسر عن حمزة کافی الظر الیه - گویا که بن سمنم او را -

بطرف خافیا فی سگال المدینه می گرد و در پس بریره در کوچه های مدینه سگال کجبرین و فتح کاف اولی جمع سکّه - سبک
در حالی که می گریز از فراق بریره - و موعده نسیل علی بخت - و اشکها سے اور دان می رود بریش و س - فقال البنی
صلی اللہ علیہ وسلم للعباس پس گفت آنحضرت مرعباس را - یا عباس الانعجب من حب مغیث بریره - ای عباس
شگفت نداری از دوستی مغیث بریره را - و من لعجب بریره مغیثا - و از دشمن داشتن بریره مغیث را - بعیت
میل من سوی وصال و قصد وی سوی فراق ترک کام خود گرفت تا بر آید کام و دوست - فقال البنی صلی اللہ علیہ وسلم
لورا حجتہ پس گفت آنحضرت یعنی بریره را اگر مراجعت کنی مغیث را دشوهر کنی او را بهتر باشد - فقالت پس گفت بریره
یا رسول اللہ تا مری - آیا امری کنی که البته رجوع کنم پس چه چاره است - قال انما اشفع - گفت آن حضرات امر منی کنم
که شفاعت و درخواست می کنم و اختیار تو باقی است - قالت لا حاجتہ سے فیه - گفت بریره نیست حاجت
مراد مغیث - رواه النجاشی -

الفصل الثانی - عن عائشہ رضی اللہ عنہا انہا ارلوت ان لتق - روایت است از عایشه که وی خواست که آزاد
کند - مملو کین که ما زوج - و مملوک را که مر آن عایشه را بود که میان ایشان زوجیت بود و زوج یعنی حفت است پس
هر دو را زوج می توان گفت و در اکثر نسخ مصابح زوجین واقع شده و در بعضی نسخ مملو که که ما زوج و ضمیر لها براسے
مملو که است و این هر دو نسخه اظهر است - فقالت البنی پس پرسید عایشه بنمیر را - صلی اللہ علیہ وسلم - که کدام یکی را نخست
آزاد کنم مرد یا زن را - فارما آن ابتدا با رجل قبل المرأة - پس امر کرد آنحضرت عایشه را که ابتدا کند در اعتاق یزد
پیش از زن تا منفسخ نشود نکاح اگر ابتدا بزوجه کند با اختیار کردن و س نفس خود را و اگر هر دو را معا آزاد
می کرد هم باقی می ماند نکاح چنانکه معلوم شد - رواه ابو داؤد و النسائی - و عنہا ان بریره عفتت وی عند مغیث -
و هم از عایشه روایت است که بریره آزاد شد و حال آنکه وی نزد مغیث بود و در نکاح وی بود بنمیر یا رسول اللہ -
پس بنمیر کرد این بریره را بنمیر خدا صلی اللہ علیہ وسلم و قال لها ان قریب - و گفت آنحضرت مر بریره را اگر نزدیکی
کنی یعنی جماع کند شوهر تو ترا قریب بکسر است از باب سمع لسمع - فلا خيار لک - پس نیست اختیار مر ترا از جهت
حصول رضا بزوجهیت و س در اختیار بلوغ خود بکسر و سکوت رضا حاصل می شود - رواه ابو داؤد
و درین باب فصل ثالث نیست -

باب سبب العداق

نفع صادق و کسر آن و صدقه نفع صادق و هم وال نیز آمده کابین جمیع صدق چنانکه سبب و سحاب و کتب و کتاب و اقل مهر
نزداده و در دست و نزد الک بلع و نیاز دال بهاست سراسر است که نهاد که سرتن نزد ایشان است و نزد شافعی
و احمد هر چه صلاحیت ثمنیت داشته باشد پیش یا کم و شرط کرده شده است در روایتی از بعضی اصحاب احمد که چیزی باشد

کہ مرآن را قیامت است پس جائز نباشد بر نفس مانند آن واستدلال کرده است در ہدایہ بحریت جابر بن عمر لامر اقل من مسرۃ
الفصل الاول عن سہل بن سعد ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم جارتہ امراۃ۔ سہل ابن سعد ساعدی انصاری
 کہ از مشاہیر صحابہ است و آخر من مات من الصبیۃ بالمدریۃ است روایت میکنند کہ آمد آنحضرت رازنی۔ فقالت
 پس گفت آن زن۔ یا رسول اللہ انی ذہبت نفسی لک۔ بدرستی کہ من بخشیدم نفس خود را برای تو و این شریعت بود
 کہ اگر زنی بخشید نفس خود را بہ پیغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم حلال بود و نکاح و بی مروان از خصما لصلی آنحضرت بود صلی اللہ
 علیہ وسلم چنانکہ منطوق قرآن است۔ فقامت طویلاً۔ پس بایست و آن زن زمانی دراز و آنحضرت ساکت ماند و هیچ
 جواب اولقبول و رد نداد۔ فقال۔ پس باستاد مردی پس گفت آن مرد۔ یا رسول اللہ ز و حنیفا ان لم یکن
 لک فیما حاجتہ۔ تزویج کن مرا و اگر نیست مرتزا حاجت در وی یعنی امر کن او را در اضنی گردان بآن یا بجبت آنکہ ہر
 ولی نیست امام ولی اوست۔ فقال بل عندک من شیء تصدقاً۔ پس گفت آنحضرت آیا ہست نزد تو چیزی کہ ہر
 گردانی برای او اهدا ق کبیر ہزہ ہر نامیدن۔ قال یا عندی الا ازاری ہذا۔ گفت آن مرد نیست نزد من مگر این
 ازار من کہ در تہ خود بسته ام و در روایتی آمدہ است کہ آنحضرت فرمود از اربچہ کار بیاید اگر تو می پوشی او بہر ہنہ پیمان
 و اگر اومی پوشد تو بہر ہنہ می مانی۔ قال۔ گفت آنحضرت۔ فالتمس ولو خاتما من حديد۔ پس طلب کن و ہم رسان چیز
 و اگر چہ باشد آن چیز انگشتی از آہن۔ فالتمس فلم یجد شیاً۔ پس بجبت آن مرد پس نیافت هیچ چیز را درین حدیث
 دلیلست مرامیہ را کہ قائل اند بآنکہ در مہر مقداری معین نیست ہر چہ صلاحیت ثنیت دارد و ہرمی تواند شد
 و اصحاب مامی گویند کہ مثل این محمولست بر عجل زیرا کہ عادت ایشان جاری بود بر تحیل بعض مہر پیش از دخول
 فقال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم بل ملک من القرآن شیء۔ پس گفت آیا ہست یا تو اسے مرد از قرآن چیزی۔
 قال نعم سورۃ کہ از سورۃ گذارگفت آری ہست یا من سورۃ چنین و سورۃ چنین۔ فقال قد زود جبکما۔ پس گفت آنحضرت
 تحقیق تزویج کردم ترا آن را یا ملک من القرآن۔ بخیزی کہ بالتست از قرآن ظاہر آنست کہ مروی ہمین تعلیم قرآن
 را ساختند و نزد بعضی ائمہ این جائزست چنانکہ موسی علیہ السلام خدمت شعیب و گوسفند چرانے اورا مگر دانید ہ
 و خفیہ می گویند کہ واجب عین صورت ہر مثل چنانکہ در صورت عدم نسبیۃ مہر و کلمہ ما اینجا برای مقابلت نیست
 بلکہ برای سببیت یعنی تزویج کردم بسبب آنچہ بالتست از قرآن و سبب جمیع تو با وی وجود قرآنست چنانکہ باید از تزویج الی طلہ
 ام سلیم را بر اسلام و نیز شاید کہ آن زن بخشید مہر خود را بآن مرد و اللہ اعلم۔ فی روایتی قال۔ و در روایتی گفت آنحضرت۔
 انطلق فقد زود جبکما۔ بہر خیز و بہرین تحقیق تزویج کردم ترا و اولاً فعلما من القرآن۔ پس تعلیم کن او را از قرآن۔ متفق علیہ
 و عن ابی سلمۃ قال سالت عائشۃ رضی اللہ عنہا کہ کان صدق البنی صلی اللہ علیہ وسلم۔ گفت ابوسلمہ پرسیدم عائشہ را کہ
 چند بود مہر آنحضرت۔ قالت کان صدقہ لازدہجۃ ثنی عشرۃ اوقیۃ۔ گفت عائشہ بود مہر آنحضرت مرا از و اج اورا

دوازده اوقیه بضم نزه و سکون و ادو کسراف و تشدید تحتیه چهل درم سنگ را گویند. و نش - و بود با آن دوازده اوقیه نش بفتح نون و تشدید شین مجمره - قالت اندری ما النش - گفت عائشه آیا در می یابی چه چیز است نش - قلت لا - گفتم در می یابم - قالت نصف اوقیه - گفت عائشه نش نصف اوقیه است فی الصراح نش سبست درم سنگ که نصف اوقیه باشد و نش نصف هر چیز را گویند تا آنکه نش رغیف لغفت رغیف - فتلک خمساً درم رده مسلم - پس این مجموع پانصد درم باشد - و نش بالرفع فی شرح السنه - و لفظ نش مرفوع است در نسخه های شرح سنه - و فی جمیع الاصول - و در اصلها و در اکثر نسخ مصابیح نیز یخنین است و تقدیر کلام و معنایش یا زیاد نش و در بعضی نسخ مصابیح و نشا بنصب عطف بر شتی عشره و این اگر چه بحسب لفظ و عبارت ظاهر است لیکن موافق روایت نیست والله اعلم -

الفصل الثاني - عن عمر بن الخطاب رضی الله عنه قال الا لائقوا - بضم تاء صدقه السار - گفت امیر المومنین

عمر رضی الله عنه و انما داکاهه باشید که گران نکنید و بسیار نکنید مرزبان را - فانما لو کانت کمرته - بفتح میم و ضم راسی الدینا - پس بدینیکه آن مولات مهر اگر می بود سبب بزرگی در دنیا - و تقوی عند الله - می بود موجب تقوی نزد خدا -

کتاب اولکم بیا بنی النذر - هر آینه می بود سزاوارترین شمارا بمخالات بنیبر خدا - صلی الله علیه و سلم ما علمت رسول الله صلی الله علیه و سلم کما شیء من نسائه - یعنی دایم آنحضرت را که نکاح کرده باشد چیزی از زنان خود را - و الا کما شیء من بناته - و نه نکاح داده باشد چیزی از دختران خود را - علی اکثر من ثلثی عشره اوقیه - بیشتر از دوازده اوقیه

و مهر فاطمه زهرا رضی الله عنها خود ازین کمتر بود که چهار صد درم بود که از دوازده اوقیه چیزی کمتر است و اما نکاح ام حبیبه که چهار هزار درم یا چهار صد و نیا گرفته اند آن از جانب نجاشی ملک حبشه که او را از حبشه بحضرت صلی الله علیه و سلم نکاح بابت تکریم و تعظیم آنحضرت این قدر مهر کرد و این بیان عزیمت افضل دایمی است که امیر المومنین

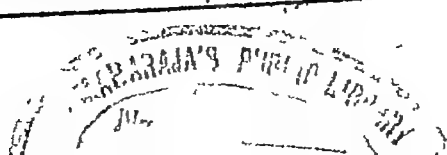
عمر رضی الله عنه فرمود و الا در جواز و زهدت اکثر از ان سخن نیست - رواه احمد و الترمذی و ابو داود و الترمذی و ابن ماجه و الدارمی - و عن جابر ان ابی بنی صلی الله علیه و سلم قال من اعطی فی صداق امرأته - روایت است از جابر که آنحضرت

گفت کسی که پدر و مرزن خود - ملائکه سولقا او ترا - پرمی هر دو کف دست خود سولیت یا تمر - فقد استحل - پس تحقیق حلال گردانید آن زن را فی الصراح استحلال حلال نمودن اینخبر پیش نیز ناظر در مذهب ائمه است و تاویل و توجیه آن

نزد ما همان است که مذکور شد و رواه ابو داود - و عن عامر بن ربیع - صحابی است قدیم الاسلام هجرت کرده و در مدینه حاضر شد پدر را و همه مشاهد را - ان امرأه من بنی فزارة - روایت میکند عامر که زنی از بنی فزارة بفتح فاء و زای و را

نام قبیله البیت - تزوجت علی بنعلین - نکاح کرد و بدو نعل - فقال لها رسول الله - پس گفت و آن زن را بنی خدا صلی الله علیه و سلم از حیث من نفسک و اکلت نعلین - آیا راهتی شدی تو ای زن از نفس خود و مال خود و بدو نعل نعلی

نفس خود را و در بدل این دو نعل دایمی در ارضی شدی بدان - قالت لم - گفت آن زن آنرا را می شوم -

فاجازہ پس روا داشت آنحضرت آن را این نیز محمول است بر منجمل - رواه الترمذی - وعن علقمہ - تابعی
 معتبر کبر است در زمان آنحضرت ولادت یافته و از یاران بزرگ ابن مسعود است - عن ابن مسعود - روایت می کند
 از ابن مسعود - انه سئل عن رجل تزوج امرأة - کہ ابن مسعود پرسیده شد از حکم مردی کہ نکاح کرد زنی را - ولم یفرش لهما
 و تسمیة یقین کرد برای آن زن چیزی را از مهر - ولم یدخل بها - و دخول نکرد و آن زن - حتی مات - تا آنکہ مرد
 آن مرد و اگر طلاق می داد و درین صورت متعه واجب میشد - فقال ابن مسعود - لیس گفت ابن مسعود بعد از آن کہ احتساب
 کرد تا بیک ماه - لهما مثل صداق نسائها - مر آن زن راست مانند مر زنان کہ از قوم آن زن اند از اخوات و عمت
 و بنات ایشان کہ مشارک اند او در مال و جمال و ثیاب و بکارت - لا و کس نیست نفقسان تنقیص و کس نفقح و او
 کاف و سین مہملہ در آخر کم شدن و کم کردن - ولا تسقط لفتح ثین مہملہ و دو طای مہملہ نیست زیادت یعنی مهر مثل
 واجب است بی زیادت و نفقسان - و علیہا العدة - و بر زن است عدت اگر چه دخول نکرده - ولها المیراث - و
 و مر آن زن راست میراث آن مرد و چون حکم کرد ابن مسعود گفت اگر صواب باشد آنچه گفتم من پس از خداست و اگر
 خطاست از من و از شیطان و خدا و رسول مبرا و منزہ اند از آن - فقام معقل - پس استاد و نقل لفتح تنقیم و سکون عین
 مہملہ و کسرات - بن سنان - یکسرین مہملہ - الاصحی - صحابی است حاضر شد و فتح مکہ را و لوای قوم او در دست او بود
 کشته شد یوم الحرة بالیسر - فقال قضی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فی بدع - پس گفت معقل حکم کرد آنحضرت در شان
 بدع یکسر موعده و لفتح نیز آمده و سکون را نسبت و اشرق امرأة منا - یکسرین مہملہ و قات زنی بود از قبیلہ ماسیہ از بنی
 النجج صحابیہ است - بمثل ما قضیت حکم کرد بمانند آنچه او حکم کردی ای ابن مسعود و فرج بها ابن مسعود - پس شا و شد باین کلمہ
 معقل بن سنان یا باین فتوی و موافقت بکلم آنحضرت ابن مسعود بشکرانہ دریافت صواب و گفت شا و نشدم من
 بعد از مسلمانی خود بمانند شادی بموافقت قضای من قضای رسول خدا را و مذہب علی رضی اللہ عنہ و جماعتی از
 صحابہ و برین مسئلہ آنست کہ مہر نیست مر آن زن را از حبت عدم و دخول و بر و است عدت و برادر است میراث و شاقی را
 عین تباد و نقل است یکی موافق قول علی رضی اللہ عنہ دیگر موافق قول ابن مسعود و و مذہب ماذہب ابن مسعود است

رضی اللہ عنہما - رواه الترمذی و ابو داود و النسائی و اللاری

فصل الثالث عشر - عن ابن عباس - از اموات المؤمنین است و خیر الوسیان خواہر معاویہ را - انما کانت تحت - روایت
 از ابن عباس - بتقدیم جمیم بر حای مہملہ و ثین مہملہ صحابی است مشہور برادر زینب بنت جحش
 است و در نسخ مشکوٰۃ این چنین واقع است و صواب عبید اللہ بن جحش است بیای تصغیر جحش
 و در جامع الاصول و جو آن است زیرا کہ ابن عبید اللہ اسلام آورد و کعبشہ رفت و آنجا امرانی شد
 و مات برض النجشہ پس مرد عبید اللہ بن جحش بر زمین حبشہ و ثابت اندام حبیبہ بر دین اسلام

فزوجها النجاشی البقی - پس تزویج کرد ام حبیب را بنجاشی بنی نضیر خدا صلی الله علیه وسلم و امهر با عتد اربعه آلاف - و سر کرد
 نجاشی ام حبیب را چهار هزار درهم آورده اند که آنحضرت صلی الله علیه وسلم فرستاد عمر بن امیه ضمیری را نزد نجاشی تا خواستگار
 کند ام حبیب را و فی روایتی اربعه آلاف درهم - که ذکر در هم صریح در وی واقع شده - و بعثت بهای رسول الله و فرستاد
 نجاشی ام حبیب را بسوی آنحضرت صلی الله علیه وسلم مع شتر جلیل ثمنین و فتح را و سکون های مهمل و کسر موحده و سکون
 تحتیه بن حسته لفتحات و وی از مناجران حبشه بود و معدود بود در وجوه قریش - نواه الواد و دو السنائی - و عن النبی
 قال تزویج ابوطیحه ام سلیم - گفت انس نکاح کرد ابوطیحه انصاری ام سلیم را که مادر انس است و وی رضی الله عنه ریب
 ابوطیحه است و پیش ازین ام سلیم در تحت مالک بود که پدر انس است - فكان هداق باینها اسلام - پس بود مهر میان
 ایشان اسلام - اسلمت ام سلیم قبل ابی طلحه اسلام آورد و ام سلیم پیش از ابوطیحه مخطوبها - پس خواستگاری کرد ابوطیحه
 ام سلیم را - و قالت انی قد اسلمت - پس گفت ام سلیم بدرستی که من تحقیق مسلمان شده ام - فان اسلمت یحکمک - پس
 اگر مسلمان شوی تو نکاح میکنم ترا - فاسلم - پس مسلمان شد ابوطیحه - فكان هداق باینها - پس بود اسلام مهر میان ایشان
 معنی آنست که اسلام سبب استحقاق و استحقاق ابوطیحه شد ام سلیم را نه که مهرین بود علما ی حقین میگوبند و آنکه دیگر حمل
 بر ظاهری کنند و الله اعلم - رواه السنائی -

باب الولیة

در نایه گفته ولیمه طعامی که ساخته میشود و نزد عرس در قماوس گفته ولیمه طعام عرس یا مهر طعام و وجه تسمیه بولیمه از جهت
 اجتماع زوجین است از التیام و اکثر بر آنکه ولیمه سنت است و کتب گفته اند مستحب است و بعضی بآن رفته اند که واجب است
 و وقت ولیمه بعد از دخول است یا وقت عقد یا هر دو وقت و اخوان کرده اند در تکرار آن زیاده بر دو روز طائفه مکر و مکر و مکر و مکر
 و مستحب داشته امام مالک تا هفت و در جمیع الباء گفته که ضیافت پر پشت نوع است و ولیمه برای عرس و عرس نفهم جای مجبه برای
 ولادت و آغذار برای خنان و و کیره برای بنا و تقیعه برای قدم مسافر ساز و آن را باید دیگران برای موبس از تشنگی از نفع
 بعضی بخار و وجهه لیا و مجبه برای مصیبت و عقیقه برای تسمیه ولد و آیه بجزه و نعم وال مصلد بای موحده طعامی که ساخته میشود
 برای ضیافت بی سبب و این همه اقسام مستحب است مگر ولیمه که نزد قومی واجب است و نبوی گفته که مستحب است مرد و زن را که
 احداث کنند شکر را قتی که احداث کنند خدای تعالی نعمت را -

الفصل الاول - عن انس ان النبی صلی الله علیه وسلم رای علی بن عبد الرحمن بن عوف اثر صفرة - روایت کرد
 انس که آنحضرت دید بر عبد الرحمن بن عوف اثر زردی که چسبیده بود به تن وی یا بجامه و س از طیب عود زعفران
 یا زعفران و بقول بعضی جار است تزویج را استعمال زعفران - فقال اهذ - پس پرسید آنحضرت چه چیز است این اثر
 زردی یعنی سبب آن چیست و از نجاست آیا از جهت عروسی است یا جز آن - قال فی تزویج امرأة - گفت عبد الرحمن

برستی که من نکاح کرده ام زنی را - علی وزن نواته من ذهب - هر وزن دانه خرمای از طلا و در اصطلاح اهل حساب آه وزن پنج درم را گویند که سه و نیم باشد و قال بارک الله لک - گفت آنحضرت برکت دهد خدای تعالی مرترا - اولم و لیساة ولیمه کن اگر چه بگو سفندی هم باشند این عبارت برای بیان تخیل هم می آید و برای تکیه هم می آید و گفته اند که مراد از این محشر است یعنی اگر چه بیشتر هم خرج شود کن زیرا که بودن شاة در آن زنان قلیل بعید است و عبد الرحمن بن عوف در آن زنان بدرغنا هم زمریده بود چنانکه از احادیث معلوم میشود و ولیمه میگرداند بسوی این بحسب و اشمال آن چنانکه بیاید متفق علیه - و عنه قال اولم رسول الله صلی الله علیه وسلم علی احد من نسائه ما اولم علی زینب - گفت انس و ولیمه نکرد آنحضرت هیچ یکی از زنان خود مقدار آنچه ولیمه کرد و زینب - اولم لیساة - ولیمه کرد و بگو سفندی از اینجا معلوم میشود که ولیمه بگو سفند کثرت متفق علیه - و عنه قال اولم رسول الله صلی الله علیه وسلم عین بنی زینب بنت جحش و ولیمه کرد آنحضرت هنگامی که تفاوت کرده شد زینب بنت جحش - فاشبع الناس خبز و لحما پس سیر کردند و این مردم را بنان و گوشت - رواه البخاری - و عنه قال ان رسول الله صلی الله علیه وسلم اعتق صفیة و تزوجها - و هم از انس است که آنحضرت اراده کرد و صفیة را که در جنگ خیبر بدست آمده بود و بعد از آزاد کردن تزوج کرد و او را - جعل عتقا صدقاتها - و گردانید از ادای او هر دو این از خواص آنحضرت است زیرا که این تحقیقت نکاح بی مهرست و یاد دینی بهیله است - و اولم عاتق بنی و ولیمه کرد بروی عاتق بنی لغت حای همل و نکون تحتانیه طوامی است که ساخته میشود از خرمای و تلقان و روغن کای بجای تلقان قوت می اندازد مثل جلود چیز می شود و متفق علیه - و عنه قال قام البنی صلی الله علیه وسلم بین خیبر و المدینه ثلث لیل - اقامت کرد آنحضرت میان خیبر و مدینه سه شب - یعنی علیه بصفیة - بنا کرده میشد بر آنحضرت بصفیة - فدعوت السکین الی ولیمه پس خواندم مسلمانان را بسوی ولیمه آنحضرت - و اما کان فیها من خبز و لالحم - و نبود در آن ولیمه از نان و نه گوشت - و اما کان فیها الا ان امر بالانطاع - و نبود در آن ولیمه مگر آنکه امر کرد آنحضرت بکشدن سفرهای حرم و انطاع جمع قطع کبش و فتح نون و سکون و تحرک ط چار لغت است فبسطت پس گسترانیده شد و انطاع - قال فی علیها پس نه اخته شد بر آن انطاع و الاقط و السمن تمر خرمای اقط بفتح همزه و کسرات قروت و سمن بفتح سین و سکون میم روغن و حدیث سابق حدیث است که ازینها می سازند شاید هر دو باشد و در باب محجرات گذشت که ام سلمه برای آنحضرت حدیث فرستاد و تا ولیمه صفیة بکشد رواه البخاری - و عن صفیة بنت شیبة بفتح شین و سکون تحیة بموحده و در صفیة بنت شیبة بن عثمان بن ابی طلحه حجی احتمالات است در روایت او را آنحضرت را و از قطنی گفته که صحیح نشده است روایت وی و آن حبان و را در کتاب ثقات از تابعین شمرده تا دامن ولید باقی بود - قالت اولم البنی صلی الله علیه وسلم علی بعض نسائه - گفت صفیة ولیمه کرد آنحضرت بر بعضی از زنان خود - بعدین من شعر - بعد و از جو که نصف صاع باشد بسوی طی گفته که مراد بعضی است ام سلمه است رواه البخاری و عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال اذا دعی احدکم الی الولیة فلیاها - چون خوانده شود و دعا

از شما بسوی ولیمه باید که آن را بیاید و اجابت دعوت همیشه سنت و مستحب است غالباً در ولیمه اجابت او کسبت و بعضی گفته اند اجابت ولیمه واجب است و بعضی فرض کفایه گفته اند و سابقاً می شود و وجوب بکند چیز بودن طعام از شبهه و تخصیص اغنیا و وجود هم نشینان بیا دعوت کند بسبب جاه خود یا برای تعاون بر باطل یا وجود منکرات و مکروه است اجابت وی متفق علیہ و فی روایتی سلم فلیجب عساکان او بخور و پس باید که اجابت کند عرس باشد یا مانند آن چنانکه براسه عقیقه گویند یا مراد بولیمه درین روایت مطلق طعام است و عن جابر قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اذا دعی احدکم الی طعام فلیجب چون خوانده شود یکی از شما بسوی طعامی پس باید که اجابت کند و حاضر شود بوی نگاهداشت خاطر مسلمانی و در طعام خوردن اختیار دارد و فان شارب طعم و الشارب ترک پس اگر خواهر بخورد و اگر خواهر بخورد پس سنت یا واجب حضور است نه اکل و اگر صائم نباشد مستحب است اکل - رواه مسلم - و عن ابی ہریرۃ قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم شر الطعم طعام الولیمۃ بدترین طعامها طعام ولیمه است - یعنی لما الاغنیاء - خوانده میشوند بوی آن تو انگران - و تیرک الفقراء - و گذشت میشوند در ویشان - و من ترک الدعوة فقد حسی الدور سورہ - و کسی که ترک کند اجابت دعوت را پس به تحقیق سبب فراموشی کند خدا و رسول خدا را ظاهر در وجوب است یا بنی بر آنکه نیست و استجاب است و این بر تقدیر عدم وجود واجب است چنانکه ذکر کرده شد و متفق علیہ - و عن ابی مسعود الانصاری قال کان رجل من الانصار یکنی ابی شعیب - بود مردی از انصار که کنیت کرده میشد ابی شعیب - کان غلام حمام - بود مرد او را غلامی فروشنده گوشت - فقال اشبع لی طعاما یعنی خسته پس گفت آن مرد بسیار باری من طعامی که بسندگی کنی بخرج مرد را علی او عوانی - شاید که من بخوانم مغیره را - صلی اللہ علیہ وسلم خامس در حالی که آنحضرت نخیم نخکس باشد یعنی چهار نفر دیگر باشند و نخیم آنحضرت باشد فصنع طعاما پس ساخت آن غلام برای آن مرد طعامی را تمام ماه رستر آمد آن مرد و آنحضرت قد عاه پس خواند آنحضرت را فیتعم رجل - پس تابع شد ایشان را مردی و دنبال ایشان گرفت - فقال البنی صلی اللہ علیہ وسلم یا ابی شعیب ان رجلاً معنا پس گفت آنحضرت ای ابی شعیب بد رستیکه مردی تابع شده است از ایشان سنت اذنت له وان سنت ترکته پس اگر می خواهی اذن می کنی او را و اگر نخواهی می مانی و نمی خوانی او را - قال لابل اذنت له گفت ترک نمی کنم بلکه اذن کردم او را از اینجا معلوم می شود که اگر کسی جماعت مخصوص را بخواند و دیگرے ناخوانده بیاید از میزبان استیذان باید کرد و میزبان را باید که اذن کند براسه خاطر عزیزان متفق علیہ

الفصل الثانی عن السن ان النبی صلی اللہ علیہ وسلم اولم علی صفیۃ لبسوت و تمر - روایت است که آنحضرت ولیمه کرد بر صفیۃ لبسوت و تمر جدا جدا یا در ضمن مجلس مرکب از آنان رواه احمد و الترمذی و ابو داود و ابن ماجه - و عن صفیۃ مولا آنحضرت بود از حبیب آنکه در سفر بسیار از مردم پرسید داشت او را سفینه نام کردند که بهیمنی کشتی است - ان رجلاً صانع علی بن ابی طالب - روایت می کنند که مردی همان شد امیر المؤمنین علی راضی اللہ عنه - فصنع له طعاما -

پس ساخت علی در آن مرد را طعامی - فقالت فاطمة لودعونا رسول الله پس گفت فاطمة زهرار رضی الله عنهما اگر دعوت می کردیم آنحضرت را - صلی الله علیه وسلم فاکل معنا - پس می خورد آنحضرت با ما بهتر می بود - قدعوه - پس دعوت کرد و آنحضرت را - فجا - پس آمد آنحضرت - فوضع یدیه علی عفا و لی الباب - پس نهاد هر دو دست مبارک خود بر دو بازوی در سفرای القرام قد ضربت فی ناحية البیت - پس دید آنحضرت پرده را که زده شده و برپا کرده شده است و در گوشه خانه قرام بکسرتان پرده باریک منقش و بعضی گفته اند که منقش نبود و لیکن پوشیده بودند بوی دیوار را مثل حجاب عروس و این عادت جباریه است - فخرج پس برگشت آنحضرت و در میان در خانه - فقالت فاطمة فبعتی فقلت - پس گفت فاطمة رضی الله عنهما پس رفتم در پی آنحضرت پس گفتم - یا رسول الله ما ردک - چه چیز بازگردانید ترا و چرا بازگشتی نه در آمدی - قال انه لیس لنبی ان یدخل بیتا مردقا - گفت آنحضرت بدرستی که شان این سبب که روانیست مرتب پیغمبری را که در آید خانه را که مزین و منقش است و تزئین برای دقانت آراستن و نقش کردن رواه احمد و ابن ماجه - وعن عبد الله بن عمر قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم من دعی فلم یجیب فقد عصى الله و رسوله کسی بخوانده شد بطعامی پس اجابت نکرد و حاضر نشد پس تحقیق بے فرمانی کرد خدا و رسول او را - و من دخل علی غیر دعوة - و کسی که در آید ناخوانده - دخل سارقا - و آمد گویا که دزدی کننده است از جهت در آمدن وی بے اذن صاحب خانه پس گویا پنهانی در آمد چنانکه دزد در می آید - و خرج میخرا - و بیرون آمد گویا که غارت کننده است اگر خورد و برداشت با خود چیزی را چون بے اذن مالک است گویا که غصب و غارت کرد - رواه ابو داود - و عن رجل من اصحاب رسول الله صلی الله علیه وسلم - روایت است از مردی از اصحاب آنحضرت - ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال اذا اجمع الداعیان فاجب اقر بها بابا - و تینکه جمع شوند و داعی یعنی دو کس دعوت کنند پس اجابت کن آن را که نزدیک ترست در دوی از در تو و در همسایگی قرب باب معتبرست نه قرب منزل - و ان سبق احدیها فاجب الذی سبق - و اگر پیشی کنی یکی از آن دو کس پس اجابت کن آن کس را که پیشی کرده است در دعوت و ظاهر این در وقتیست که جمع نمی توان کرد از جهت اتحاد وقت و مانند آن و اگر جمع می توان کرد هر دو را اجابت باید کرد و این حکم در جو ازست اما اهل شهر را ترجیح و رانجا با مورد دیگر خواهد بود مثل معرفت و صلاح و صحبت و حقوق و غیره و الله اعلم - رواه احمد و ابو داود - و عن ابن مسعود قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم طعام اول یوم حق طعام روز اول در ولیمه و ضیافت حق است یعنی واجب است یا سنت مکرره چنانکه اختلاف است - و طعام یوم الثانی - و در بعضی نسخ الیوم الثانی بالف و لام - سنته و طعام روز دوم سنت است و مستحب از برای جبر لقمان که در روز اول واقع شده باشد و تکمیل آن - و طعام یوم الثالث - و در بعضی نسخ الیوم الثالث - سمیته و طعام روز سوم سمیته است یعنی سکون و سکون بهم یعنی برای آنست تا مردم بشنوند و بچ کنند می گویند که فلان کس

این کار برای سمعه در یامی کند یعنی تا مردم به بنیزد و بشنوند - و من سمع الکذب به هر دو لفظ سین و تشدید میم از تسمیع
یعنی هر که بشنود اند مردم را و مشهور گرداند نفس خود را با کرم و عطا و سخاوت برای فخر و ریاضت و مشهور گرداند و خدا استعالی
روز قیامت میان اهل عرصات که مرائی و مفتخری و کذاب ست یا در دنیا نفیست کند و چراغ سمعه در یامی بدید
مقصود آن ست که خدای تعالی هر گاه نعمتی بربنده خود احوال نمود و افاضه کرد و بنده را باید که در برابر آن شکر کند و اظهار نماید
و مردم احسان کند و لیکن از حد اعتدال تجاوز نماید تا بحد اسراف و سمعه در یامی نکند که آن مرضی حق نیست سدا و الزامی
و حق عکرمه عولای ابن عباس ست و از فقهای تابعین مکه است و اصل او از بربرست - عن ابن عباس - یروا
میکند از ابن عباس - ان البنی صلی الله علیه و سلم نمی من طعام تنباریان یوکل - آنحضرت نمی کرد از طعام تنباریان که خورد
شود تنباریان آن دو شخص که معارضه کنند در طعام و خواهند که بر خیزد یکدیگر بیشتر کنند و طعام تا غالب آیند بر یکدیگر یعنی
طعام اگر برای فخر و سمعه در یامی پزند و دعوت کنند دعوت ایشان قبول نباید کرد و طعام ایشان نخورد و سلف اجابت دعوت
مسارات نمیکند و ندو طعام مسارات نمی خوردند - رواه ابو داود و قال محی السنه و ابیح انه عن عکرمه عن البنی صلی الله علیه و سلم - و در شرح
گفته که این حدیث مرسل ست عکرمه بنی و ذکر ابن عباس یا از صحابی دیگر روایت کرده - و عن ابی هریره قال قال رسول الله
صلی الله علیه و سلم التباریان لا یجابان ولا یوکل طعامهما - تنباریان اجابت کرده نشود و دعوت ایشان نخورده نشود
طعام ایشان - قال الامام احمد گفت امام احمد در تفسیر تنباریان - یعنی المتقارضین بالفیاضه - هر دو شخص که معارضه می کنند
و در برابر یکدیگر می افتند و بر خیزد یکدیگر میروند و فخر و ریاء - از جهت نازیدن و نمودن - و عن عمران بن حصین صحابی
مشهور ست که احوال او مکرر نوشته شده است - قال بنی رسول الله صلی الله علیه و سلم عن اجابته و عاء الفاسقین گفت
نمی کرد آنحضرت از اجابت دعوت فاسقان زیرا که غالب آمده است که فاسق احتیاط نمی کند در طعام و می خورد
حرام و نیز گاهی ظالم هم می باشد و طعام ظالم که اموال مردم بظلم می ستاند با لفاق حرام ست و نیز در اجابت دعوت او
ترویج و تکریم اوست - و عن ابی هریره قال قال البنی صلی الله علیه و سلم اذا دخل احدکم علی اخیه المسلم فلیاکل
من طعامه - چون در آید یکی از شما بر برادر مسلمان پس باید که بخورد از خوردنی وی - و لا یسأل - و نیز سدا که از کجاست
و چگونه است - و لیست من شربه و لا یسأل - و بنوشد از نوشدنی او و نه پرسد که از کجاست و چگونه است از براسه
تشنه غن و تالیف قلب او مگر آنکه معلوم باشد که از وجه حرام ست و اگر شخصی بود که غالب طعام او حرام ست نیز نخورد
و اگر داند که طعام از هر دو وجهی باشد هم حلال و هم حرام با احتمال می تواند خورد و تا حال آن شخص بداند که چیست که تمیز
نمیکند یعنی کند - روی الاحادیث الثلثه البیهقی - روایت کرد این سه حدیث را بیقی - فی ثوب الایمان و قال به ان
صح فلاق الظاهران المسلم لا یطعمه ولا یسقیه الا ما هو حلال عنده - و گفت بیقی این حدیث اخیر اگر صحیح ست پس
از جهت آن ست که مسلمان نمی خوردند و او را یعنی نوشاند و او را اگر چه حلال ست نزد دوسه و الله اعلم -

باب القسم

قسم الفرج بخش کردن و از نجاست قسم یعنی نوبت میان زمان لنگا داشتن و کبر بخش و بهره ده بختین سوگند و قسم واجب است میان دوزن و زیاده و اگر ترک کند واجب است قضای او مرطلومه را و در نوبت یکی شب در خانه دیگری که را نیندن روانیت و نه جمیع کردن میان دو در یک شب مگر باذن و ارادت ایشان و طوائف آنحضرت صلی الله علیه و سلم بر نسائه خود در یک شب پیش از وجوب قسم بودند باذن ایشان بود و نه سبب خفیه آن است که قسم بر آنحضرت واجب نبود و رعایت آن از آنحضرت مخفی کرم تفضل بود و الله اعلم و قرعه واجب است و نزد مستحب است نزد سغری واجب نیست قضای ایام سغری اگر یکی بی قرعه بر آنحضرت قضا و دیگری را و عمو قسم در حق مقیم شب است و روز تابع است و اگر مردی است که در شب کار با دار پس عمو قسم در حق درست و باقی احکام و مسائل مذکور است در فقه.

الفصل الاول عن ابن عباس ان رسول الله صلی الله علیه و سلم قبض عن تسع نسوة - روایت است از ابن عباس که آنحضرت قبض کرده شد از نه زن یعنی اگر چه آنحضرت را زنان بسیار بودند از نه بشیتر چنانچه در جاه خود بیان کرده اند و در شرح سفر السعادت مجملاً آن را بیان کرده ایم اما در وقت وفات آنحضرت نه زن موجود بودند و نه عایشه آنحضرت را حبیبه بوده ام که عقیقه میبوی نه زینب بنت جحش جوهریه رضی الله عنهن - و کان لقیسم منهن لثمان - و بود آنحضرت که قسم می کرد و از میان ایشان برای هشت و سوده را یعنی که در زیر او می بخشیده بود و نوبت خود را با عایشه رضی الله عنها چنانکه در حدیث آینده بیاید متفق علیه - و عن عائشة ان سوده لما کبرت - روایت است از عائشه که سوده وقتی که بزرگ سال شد کبریت بکسر باست از باب سمع و رسن و لضم با در قدر - قالت - گفت سوده - یا رسول الله قد حبست یومی منک لئلا نلثه بتحقیق گردانیدم من روز خود را یعنی نوبت خود را که از تو داشتم برای عایشه - کان رسول الله صلی الله علیه و سلم لقیسم یومین - پس بود آنحضرت که نوبت می کرد و عایشه را و روز یومها و یوم سوده - یکی روز خودش و دیگری یوم سوده و نکاح سوده در که بود بعد از خدیجه پیش از عایشه و بعضی گفته اند که آنحضرت صلی الله علیه و سلم خواست که طلاق دهد سوده را پس سوده گفت یا رسول الله بگذار مرا که داخل ازواج تو باشم تا محشور شوم در میان زنان تو و نوبت خود را با عایشه بخشیدم - متفق علیه - و عن ابن عباس ان رسول الله صلی الله علیه و سلم کان لیال فی مرضه الذی مات فیه - و هم از عائشه است که آنحضرت بود که سوال می کرد در بیماری وی که وفات یافت در و سه - این اما عدا این اما عدا - کجا خواهم بود من فردا کجا خواهم بود من فردا یعنی هر روزی پرسید از زنان - پرسید یوم عائشه - و در حالی که می خواست نوبت عائشه را و از من می طلبید از ایشان که باشد نزد عائشه - فاذا من ازواجهم ان یکون حیث شاء - پس زن کردند آنحضرت را زنان او که باشد هر جا که خواهد و درین عبارت غایت التمثال و استرخاص و الا ظاهر آن بوده که گویند که باشد در بیت عائشه و نیز چون آنحضرت مبهم گفته

ابی تصریح بہ بیت عالیشہ ایشان نیز در جواب ہم گفتند بی یقین قافم اذن لفتح ہمزہ و کسر ذال و تخفیف نون بعینہ و احم
 و اذن تبشید نون سیز روایت است بلفظ جمع - و کان فی بیت عالیشہ حتی مات عندہا - و بود آنحضرت در خانہ عالیشہ
 تا وفات یافت نزد عالیشہ و رواہ البخاری - و حکما قالت کان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اذا اراد سفرا - بود آنحضرت
 چون می خواست سفر را - اترع بین نسائه - ترجمہ می انداخت میان زنان خود - فاتیمن خرجت معہا حتی بہا - پس
 ہر کدام ازین زنان کہ بیرون می آمد ہجرہ او بیرون می آمد آنحضرت بآن زن و ہمراہ می برد و او را در سفر و قمرہ قال زدن
 و ہم ہجرہ متفق علیہ - و عن ابی قتادہ - کہ سرفات لہری ست یحی از ثقات تابعین ست از قصدا کریمت و در روای
 از او یہای ساکن شد بن علی - روایت می کند از انس - قال من السنۃ اذا تزوج الرجل البکر علی النیثب - از
 جبکہ سنت است وقتی کہ نکاح کند مرد بکر یا بر شیب - اقام عندہا سبعا - اقامت کند مرد نزد یک یک ہفت شب - و قسم - و
 قسمت کند بر از وی میان قدیمہ و حدیثہ - و اذا تزوج النیثب اقام عندہا ثلثا - و چون تزوج کند مرد و شیب را اقامت
 کند نزد وی سہ شب - ثم قسم - پسر قسمت کند - قال ابو قتادہ و لو شئت لقلت ان النساء فہم - و اگر می خواستم می گفتم
 کہ انس رفع کرد این حدیث را - الی البنی - بسوسے پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم - زیرا کہ قول صحابی من السنۃ کذا در حکم
 مرفوع ست چنانکہ قول مختارست متفق علیہ - و عن ابی بکر بن عبد الرحمن - بنیرہ برادر ابو جہل بن ہشام
 ست و وسے ابو بکر بن عبد الرحمن بن الحارث بن ہشام مخدومی تابعی ست - ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
 حين تزوج ام سلمۃ - روایت می کند کہ آن حضرت وقتی کہ تزوج کرد ام سلمہ را سوایست عندہ قال لہا صبح
 کرد ام سلمہ نزد وی گفت مرام سلمہ را - یس بک علی الہک ہوان - نیست بسبب تو ہراہل تو خواری بسبب
 اقتصار من برتہ شب زیرا کہ آن نہ از جهت سبے رغبتی در مصاحبت تست بلکہ از جهت آنکہ حکم شمرع
 این چنین سنت و این تمہید عذرست در اقتصار بر ثلث - ان شئت سبوت عندک - اگر خواهی تو ہفت شب
 باشم نزد تو چنانکہ حکم زن بکرت - و سبوت عندہن - ولیکن ہفت شب باشم نزد ہمہ زنان دیگر - وان شئت
 ثلثت عندک - و اگر خواهی تو سہ شب باشم نزد تو چنانکہ حکم شیب ست - و درت - و اگر دم و طوان کم کرد ایشان
 و شب کم چنانکہ عادت ست - قایت ثلث - گفت ام سلمہ سہ شب کن نزد من حاجت بہ ہفت شب بودن نیست
 ماند آنکہ ہر گاہ سہ شب حق شیب خالص برای او باشد باید کہ بگرد و بر زنان دیگر چارہا شیب نہ ہفت ہفت شب
 جواب دادہ اند بآنکہ طلب او اکثر از حق اسقاط می کند اختصاص او را بچیز حاکم حق او بود مخصوص بوی - و فی روای
 انہ قال لہا - و در روایتی آمده است کہ آنحضرت گفت مرام سلمہ را - لایک سبج - مگر بکر را ہفت شب ست - و لثیب ثلث -
 و مرثیب را سہ شب - رواہ مسلم -

الفصل الثانی - عن عالیشہ یعنی اللہ عنہا ان البنی صلی اللہ علیہ وسلم کان یقسم بین نسائه فیعدل -

روایت است از عائشه که آنحضرت بود که قسم می کرد میان زن و زن خود پس عدل مسلمات میگردد و بگوید اللهم هذا قسمی فیما ملک - و میگفت خداوند این قسم من است در آنچه مالکم من از بیعت و رعایت ظاهر - فلا تمنی فیما تمالک لا املك پس ملاست کن مراد چیزی که مالک هستی تو و مالک نیستی من از منی و محبت باطن و در قسم عدالت و تسویه در جمیع شریک نیست رواه الترمذی و ابوداؤد و النسائی و ابن ماجه و الدارمی - و عن ابی هریره عن النبی صلی الله علیه وسلم قال اذا كانت عند الرجل امرأتان - گفت آنحضرت وقتی که باشند نزد مرد و زن - فلم یعدل بینهما - پس عدل نکند میان آن دو زن - جاء یوم المیتة وشفه سافط - می آید روز قیامت و حال آنکه نصف بدن وی افتاده و خمیده و ابلست - رواه الترمذی و ابوداؤد و النسائی و ابن ماجه و الدارمی -

الفصل الثالث - عن عطاء - عطاء نام چند کس است و همه تابعین اند و ظاهر آنست که این عطاء بن ابی رباح است که از ابن عباس روایت دارد - قال جعفر تابع ابن عباس جنازة میمونة لبسرت - گفت عطا حاضر شدیم با ابن عباس جنازه میمونه را که یکی از امهات المؤمنین است و حاله ابن عباس بود لبسرت لفتح سین و کسر را نام وضعی است بر یک مرحله از آنکه که قبر میمونه آنجا است و نکاح وی نیز در آن موضع بوده و زفاف هم در آنجا شده و موت وی بعد از آنحضرت و در سنه اخروی و خمیس از هجرت و بعضی گفته اند که احدی و ستین و قول اول مشهور تر است نیز همدین موضع واقع شده - فقال هذه زوجة رسول الله - پس گفت ابن عباس این یعنی میمونه حفت پیغمبر خداست - صلی الله علیه وسلم فاذا قمتم فسموا پس چون بردارید جنازه او را نقش لفتح نون و سکون عین جنازه با مرده و بی مرده را سر بر خوانند - فلا تنزعوا بها - پس مجنبانید و راندور - ولا تنزلوها - نیز همین معنی است گویا تاکید اوست ز غرعه جنبانیدن بقوت کذا فی القاموس صراح گفته زلزله نیک جنبانیدن گویا اولی و بر برداشتن از زمین و ثانی و بر برداشتن بر سر مقصود تعظیم شان اوست به برداشتن جنازه وی بتبانی و تادب گویا از بردارندگان نوعی از بی قیدی و بی ادبی مشایده که و پس فرمود بسیار جنبانید - و ارتقوا بها - و نرمی کشید بوی - فانه کان عند رسول الله صلی الله علیه وسلم تسعة نسوة - زیرا که بدرستی بود نزد آنحضرت نه زن - کان تقسم منهن ثمان - بود آنحضرت که قسم می کرد برای هشت زن از آن نه زن - و لا تقسم لواحدة - و قسم نمی کرد برای یکی و میمونه از آن هشت بود که برای ایشان قسم می کرد و اتهام بشان ایشان می نمود و تسویه می کرد میان ایشان - قال عطاء التي كان رسول الله - گفت عطا که راوی حدیث است که آن زنی که بود پیغمبر خدا - صلی الله علیه وسلم لا تقسم لها - قسم نمی کرد برای وی - بلعنا انها صفيّة - رسیده است ما را که آن زن صفيّة است - و كانت آخرهن مومتا - و بود صفيّة پسرین زنان آنحضرت در موت که در سنه اثین و خمیس یا خمیسین مرد ماتت بالمدينة - و صفيّة بدينه متفق علیه - و قال زرین قال غیر عطاء ہی سوقة - و گفت زرین که از آنکه حدیث است که گفت غیر عطاء آن زن که قسم نمی کرد آنحضرت برای وی سوقة است - و هو اصح - و این -

قول غیر عطا صحیح ترست و مشهورترین قول است و خطابی گفته است که قول ما آنکه آن صغیه است و هم است که از بعضی روایات واقع شده وی سوؤه است که و بهیبت بود و اما لایثه بخشیده بود سوؤه روز نوبت خود را مرا عایشه را حین را رسول الله صلی الله علیه و سلم طلاقتما بهنگامی که از او کرده که آنحضرت طلاق سوؤه را و قتالت به امسکنی و قد و بهیبت یومی لایثه پس گفت سوؤه مرا آنحضرت را نکا بهار مراد در میان سنا خود و تحقیق بخشیدم روز خود مرا عایشه را علی ان اکنون من سنا گسفی انجبه بامید آنکه باشم من از جمله زنان تو و بهیبت و درین عبارت اشارت است که آنحضرت سوؤه را طلاق داده از سوؤه طلاق وی کرده بود چون وی این التماس و الحاح کرد باز از او طلاق وی و نکا بهار است او را بعضی گفته اند که طلاق کرد وی و چون این حرف گفت رحبت کرد و قول دل صحیح ترست و الله اعلم دقائق عیاض روایت نیکند آن زن که قسم نمیکرد صغیه است توجیه و صحیح کرده است در شرح آن را نقل کرده ایم

باب عشرة النساء و لكل واحدة من الحقوق

باب و احادیثی که آن وارد شده اند در صحبت و محالطت با زنان و آنچه هر یکی از زنان از حقوق و گویا در آوردن کلی باعتبار از او و اقسام زنان است از بزرگ و کوچک و غنیه و فقیره و الاطاهران است که گفته شود و این من الحقوق عشرت و ما شئت منی لطف و ما شئت خالطه و غیره قبیل و بتبار مردم عشا ترجیح آن و عشیره طلاق کرده میشود و بر شوهر هر هر معاشره قال الله تعالی لبس المؤمنة و لبس النشیر

الفصل الاول عن ابی هریره قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم استوصوا بالنساء خیرا و حدیث کنیز زبان یکی را یا قبول کنیز و حدیث مرا که در حق ایشان می گنم یا طلب کنیز و حدیث را از نفسها و خود و حدیث عهد و ایضا و تو حیت و استیفاء و عهد کردن و فی الصراح و حدیث اندرز و ایضا و تو حدیث اندرز کردن - فان من خلق من ضلع - زیرا که بدستی زنان پیدا کرده شده اند از استخوان پهلوی که گنج است ضلع کبر خدا و محبه و فتح لام و فتحین استخوان پهلوی فی الصراح ضلع بتحرک کثرت در خلقت اشارت است بخلق خود که اصل و اول در همه زنان است از ضلع عظام آدم - و ان اعوج شئ فی الصلح اعلاه - و بدستیکه گنج ترین چیز است و راستخوان پهلوی جانب بالای او است - فان ذهب لقیمه کسرت پس اگر بروی تو و شروع کنی در آن که راست گردانی آن را می شکنی تو آن را - و ان ترکته لم یزل اعوج - و اگر بگذاری تو ضلع را بجال خود همیشه می باشد گنج همچنین زنان که در اصل خلقت کجی در اعمال و اخلاق دارند اگر خواهند مردان که راست و مستقیم و درست گردانند ایشان را می رسانند این بشکست ایشان که را و باین طلاق است چنانکه در حدیث آینده بیاید پس ممکن نیست انتفاع بزنان که بگذشتن ایشان بر اعوجاج او ام که در وی گناهی دانی و معصیت و خیان صلاح حال نبود که در اینجا مساله و نقل جایز و مناسب باشد - فاستوصوا بالنساء پس اندرز کنیز بر زنان یعنی نیکی را که برای تاکید است متفق علیه و عنه قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم ان المرأة خلقت

من صلح لمن يستقيم لك على طريقتي - بدرستی که زن پیدا کرده شده است از صلح هرگز راست نمی رود زن برادر شوهر
 نیک فان استمعت بها استمعت بها و با عجب پس اگر خواهی که بهره و رو بهره مند شوی لفع گیری بزنی بهره و نفع گیری
 ایوی و حال آنکه در کجی است عجب بکسر عین فتح آن کجی و کسر رنج است و بعضی گفته اند که فتح در صورت است و کسر در محال
 دان و بهیبت تقیها کسر تنها - بگویم می روی و می خواهی که راست کنی او را می شکنی او را - و کسر باطلا قضا - و مرا و بهیبت
 زن طلاق است - رواه مسلم - و عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لا یفرک مؤمن مؤمنة - باید که دشمن و دشمن
 مرد مسلمان زن مسلمان را - ان که من هذا خلقا رضی منها آخر - اگر تا خوش دارد از زن خوی و فعلی را خوش خواهد داشت
 از وی خوی و فعلی دیگر از آنکه آدمی را جمیع اخلاق و اعمال او بد نمی باشد اگر بعضی از آن بد است بعضی دیگر نیک
 خواهد بود و نظر بر همان خیر نیک باید انداخت و راضی بود و صبر کرد و مقصود تر غیب و مبالغه است و حسن معاشرت
 و صحبت و صبر بر اندازی زنان و فرک بکسر فافتح آن لغض و عداوت است عام یا مخصوص بزنی و حین کذا فی
 القاموس و در صحاح گفته است که کشیده نشده است این حرف در غیر زوچین و در صراح گفته فرک دشمن داشتن شوهر
 زن را - رواه مسلم - و عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لولا بنو اسرائیل لم یترک اللحم - اگر نمی بود بنو اسرائیل
 سینه پسران یعقوب علیه السلام اسرائیل نام یعقوب پیغمبر است و قوم بنی اسرائیل همه اولاد او نیستند می فرماید
 اگر نمی بود قوم بنی اسرائیل گنده نمی شد گوشت حق سبحانه و تعالی بر ایشان در ریه من و سلسه سفر تا دو
 انگشت و که قوت را بقدر کفایت بردارید و نمی زنید و ایشان از غایت حرص نگاه نمی داشتند تا تنغیر می گشت
 و گنده می شدند پس این گنده شدن گوشت عقوقتی است که به بنی اسرائیل کرده شد بر فعل قبیح ایشان که او حارست
 و ناپستی صحت از حرص و عدم ثقت و توکل بر خدا بعد از آن مستمر شد گنده شدن لحم - و لولا انما لم یکن انشی زوجهما
 الدهر - و اگر نمی بود و خویانت نمی کرد هیچ زنی شوهر خود را همیشه گفته اند و خواستید شجره را پیش از آدم
 و حال آنکه آدم نمی کرد و او را از چشیدن شجره پس بے راه کرد و او را نای نیز خورد و از آن نه انصراف خیانت و
 خون و مخانت نداشتی و این از کجی بود که در خلقت خواب و متفق علیه - و عن عبد الله بن زمره لفع زانی
 فتح تمیم و سکون آن برادر ارم المؤمنین بوده است و زمره نام والد او است رضی الله عنهما - قال قال رسول الله
 صلى الله عليه وسلم لا یجوز احدکم امرأته جلد العبد - باید که تازیانه نزدیکی از شما زن خود را مانند تازیانه زدن بنده را -
 تمیم یومانی آخر ایوم - پست روی جماعتی کند آن زن را و آخر روز آن زن - سونی روایت - و در روایتی
 این چنین آمده است - لیواحدکم فی جلد امرأته جلد العبد - قصدمی کند یکی از شما پس تازیانه می زند زن خود را
 همچو تازیانه زدن غلام باید که این چنین نکند - فلما یضاهی جفانی آخر یوم - پس شاید که بخوانی بکند آن زن را و آخر
 روز آن زن یعنی چه مناسب است که با کسی که این چنین معامله کنید آن چنان سلوک نمایند اگر چه

بر تقدیر نشوند و سازگاری زود آماره است اما نه این چنین و در حدیث اشارت است بجواز ضرب داه و غلام اگر استاد نشوند به کلام و لفظ - ثم عظم فی حکم فی الفقه - پیتر پیتر کرد آنحضرت مروم را در خنده که دن ایشان از تیر زدن فقال لم یحک انکم مالم یفعل - پس گفت آنحضرت برای چه می خندید کی از شما از آنچه خود می کند - متفق علیه و عن عایشه رضی اللہ عنہا قالت کنت الحب بالبنات - گفت عایشه بودم من که بازی می کردم به دختران مراد اینست که دخترکان بان بازی می کنند و از جامه می سازند - عند البنی - نزد پیغمبر - صلے اللہ علیہ وسلم و کان لی صاحب طبعین معی - و بودند مرا دو دخترکان مصاحب که بازی می کردند با من - فكان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اذا دخلت من منہ - پس بود آنحضرت و متقی که می در آمدن میان می شد ندان و دخترکان از دسہ القمار سترداستخفا - فیسبرهن الی - پس می فرستاد آنحضرت این دختران را بسوی من تسرب بر راه فرستادن سرب راه - فیلین معی - پس بازی می کردند با من - متفق علیه - و عنہا قالت واللہ لقد رايت البنی صلے اللہ علیہ وسلم یقوم علی باب حجرتی - گفت عایشه بخدا سوگند تحقیق دیدم من آنحضرت را که می استاد بر در حجره من - و اذ یجئ یلعبون بالخراب فی السبی - و حال آنکه پیشیان بازی می کردند بحر با و حربه لفتح و سکون نیزه خورد و مسجد یعنی در رخنه مسجد که جاس بود متصل مسجد یا در نفس مسجد زیرا که می گویند که این بازی ایشان بحراب و حکم حرب با عدایه دین و ساز آن بود در حکم تیر اندازی پس در حکم عبادت بود و مباح بود در مثل ایام عید و روز عید بود و عمر بن الخطاب آمد و منع کرد پس آنحضرت فرمود که امر دوزخ عید است منع کن و عایشه رضی اللہ عنہا صغیره بود و رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لیترنی بردانہ می گوید عایشه می پوشید مرا آنحضرت بر داسه خود - لا نظر الی لہم - تا نظر کنم من بسوی آن لب جبهه - بن اذنه و عاتقه - میان گوش آنحضرت و دوش او شتم یقوم من اجل - پیتر می استاد آنحضرت از بهر من - حتی اكون انا الحقی انصرفتا آنکه می بودم من آنکه بر می کشتم یعنی آنحضرت بحدسے صبر می کرد و سہ ایستاد که تا من بر نمی کشتم و پس نمی کردم بر نمی گشت - فاقدر و ارضم و ال - قدر الحارثیۃ الحدیثۃ السن الحریقۃ علی اللہ و پس اندازہ کنید از زبان مقدار ایستادن و دختر کی نوسال از زود مند بر بازی یعنی خیال کنید که دخترکان خود سال چه حریص می باشند بر دیدن بازیها القدر ایستاد من و آنحضرت نیز برای خاطر من می ایستاد و درین غایت خلق حسن معاشرت آنحضرت و محبت و عنایت اوست لعایشه متفق علیه - و عنہا قالت قال لی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم انی لا علم اذا کنت عنی راجیۃ - و هم از عایشه است که گفت گفت مرا آنحضرت بدرستی که هر آینه من می دانم و قتی که می باشی توازن را منی و خزن و اذا کنت علی غضبی - و می دانم من و قتی که می باشی تو بر من خشکی غصه بروزن سله زن خشکی گفت من این تعرف ذلک - پس گفتم من از کجایم شناسی توازن را - فقال اذا کنت عنی راجیۃ پس گفت

آنحضرت وقتی کہ می باشی توازن راضی - فانک تقول لا ورب محمد - پس بدستی که تو می گوئی نیست این چنین
 سوگند پروردگار محمد یعنی سوگند بخدا می خوری مصان بنام من - واذکنت علی عقیقی قلت لا ورب ابراهیم -
 وقتی کہ می باشی تو برین خشکی می گوئی نیست این چنین سوگند به پروردگار ابراهیم یعنی نام مرا نمی بری و پروردگار
 ابراهیم می گوئی - قالت قلت اجل - گفت عائشہ کہتم من آری همچنین ست - واللہ - بخدا سوگند - یا رسول اللہ
 ما اخرجک - ترک نمی دهم مگر نام ترا یعنی حیران من در حالت غضب کہ اختیار روی مسلوب و مغلوب می گردد
 نیست مگر نام ترازه ذات شریف ترا و دل من مستغرق است در محبت تو و دشمنی است بذات تو و طبعی گفته ذکر لفظ
 بشارت است کہ وی متالم و متاوی است ترک اسم شریف چنانکہ متالم می شود و محبوب بهر آن محبوب بی اختیار
 متفق علیہ - و عن ابی ہریرۃ قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اذا دعا الرجل امرأۃ الی فراشہ - گفت آنحضرت
 چون بخواند و طلبد مرد زن خود را بسوی جائہ خواب خود - فابت - پس ابا آرد آن زن و سرکشی کند و نیاید
 بسوی او - فبات غضبان - پس شب کند و خشکی - فعمتا الملائکہ لعنت می کنند آن زن را فرشتگان - حتی
 یصبح - تا آنکہ صبح کند زن یعنی تمام شب لعنت می فرستند - متفق علیہ و فی روایتی لهما - و در روایتی مرغباری
 و سلم را آمدہ - قال والذی نفسی بیدہ - کہ گفت آنحضرت سوگند بخدا می کہ بقاے ذات من در دست قدرت او است
 ما من رجل یدعو امرأۃ الی فراشہ فلیست بیج مردی کہ بخواند زن خود را بسوی فراش خود - فتأبی علیہ پس ابا آرد
 و سرکشی کند زن بر آن مرد - الا کان الذی فی السماء ساطعاً علیہا - مگر آنکہ باشد آن کس کہ در آسمان ست یعنی
 فرشتگان چنانکہ در روایتی سابقہ تصریح کرده بدان خشم کننده و ناراضی شوندہ بر آن زن است - یرفتی عنہا - تا آنکہ
 خوشود گرد و مرد بر زن و تواند کہ مراد بالذی فی السماء ذات مقدس الہی باشد باعتبار امر و کمال قدرت و سبحانہ
 و ان و طبعی گفته چون تعبیر کرده می شود از رحمت و غضب الہی تعالی و قرب نزول وی بر خلق تخصیص کرده میشود
 آسان بذکر و در حقیقت این از تشابهات و حکم آن معلوم است - و عن اسماء ان امرأۃ قالت - روایت است
 از اسماء بنت ابی بکر صدیق رضی اللہ عنہ و عنہا کہ زنی گفت - یا رسول اللہ ان لی ضرۃ - بدستی مرا این است -
 ضرۃ مان دوزن در زیر یک مرد و ہر یکی ضرۃ دیگر است - فہل علی جناح ان تشبعت من زوجی - پس آیا هست بر من
 گناہی اگر ظاہر کنم یعنی بدروغ از شوہر خود یعنی بفرہ خود غیر الذی بطبعی - جز آنکہ کہ می دہد مرا شوہر یعنی بیشتر از آنچه
 میدہد مرا تا او را در خشم آرم و اندوگین گردانم و اصل تشبعت ظاہر کردن سیری و تشبعت بسیر آوردن با وجود آنکہ سیری
 نیست - فقال المتشبع بالملیط پس گفت آنحضرت ظاہر کننده و نمائندہ خود را بچیزے کہ داوہ نشدہ است
 از نعمت مال و منال بقصد کبر و تفاخر - کلا لیس ثوبی زور - مانند پوششندہ دو جامہ و دروغ است کہ
 ردا و از دست چنانکہ جامہ ہاے عاریتی می پوشد و چنان می نماید کہ در ملک او نیند یا جامہ ہاے زہر

می پوشد تا تشبه بزرگ کند یا جامه های نفیس می پوشد تا گواهی بدو بخورد و در جامه رنگی می پوشد و آستین های جامه
 رنگ دیگر میکند تا بداند که دو جامه پوشیده است متفق علیه - وعن النس قال آلی رسول الله صلی الله علیه وسلم
 من لسانه شهرا - ایلا کرد و آنحضرت از زنان خود یکماه یعنی سوگند خورد که در آید بر ایشان تا یک ماه و ایلا بابی مشهور است
 در فقه از کتاب طلاق - و کانت الفلک رجله - و بود که از هم جدا شده بودند و پادشاه شریفی و سه سبب افتاد و آن
 آنحضرت از پشت اسب بر زمین از بعضی روایات مفهوم می کرد که خراشی در پاهای مبارک واقع شده بود و تحقیق
 آنست که بند پای کشاده بود و الفلک جدا شدن اجزای قدم از یکدیگر - فاقام فی مشرتبه - پس اقامت کرد
 آنحضرت در غزوه اقامت آرام کردن بجای و مشرب یعنی میم و سکون شین معجم و فم را و فتح آن و بوجه بالا خانه و در
 خانه های آنحضرت که از خشت خام بر آورده و بچوب و پوست خرمالو پوشیده بودند بالا خانه نیز بود - تسعا و عشرين لیلة
 اقامت کرد و سبت و نه شب و درون خانه در حجرات لسان زفت - ثم نزل - لیستبر فردا آمد بعد از سبت و نه روز از
 مشرب و در آمد بر اهل خانه - فقالوا - پس گفتند مردم - یا رسول الله آیت شهر سوگند یکماه خورده بودی و با قوی روز
 میباشد و سبت و نه روز چون فر - آمدی - فقال ان الشهر کمین تسعا و عشرين - پس گفت آنحضرت بدستیکه ماه
 میباشد سبت و نه روز از احادیث صحیح معلوم می شود که ماهی که آنحضرت در رفته بود سبت و نه روز بر آمده بود و فافهم
 رواه البخاری - وعن جابر قال دخل ابو بکر رضی الله عنه لیستبر علی رسول الله صلی الله علیه وسلم - گفت جابر
 در آمد ابو بکر در حالی که طلب اذن می کند آنحضرت را که در آید بر آنحضرت - فوجد الناس جلوسا بابه - پس یافت ابو بکر
 مردم را نشسته بر در آنحضرت یعنی در مسجد - لم یؤذن لاحد منهم - اذن کرده نشده مریح یکی را از مردم بدون آمدن -
 فاذن لابی بکر - پس اذن کرده شد برای بکر - فدخل - پس در آمد ابو بکر - ثم اقبل عمر - لیستبر پیش آمد عمر رضی الله عنه -
 فاستاذن - پس طلب اذن کرد عمر - فاذن له - پس اذن کرده شد عمر - فوجد ابی صلی الله علیه وسلم جالسا حوله
 پس یافت عمر آنحضرت را در حالی که نشینده اند گرد آنحضرت زنان وی - واجماسا کناسا ندو گین خاموش و جمجم
 خاموش شدن از اندوه و شتم و در بنایه گفته و اجم ترش روی سرفرو و انگنده از سختی اندوه - فقال لیس گفت عمر و در بعض
 نسخ فقات پس گفت من بدل یا زبان - لا قول شیئا ضحک ابی - هر آینه بگویم من چیزی را یعنی سختی را که بخنداند پشیم را -
 صلی الله علیه وسلم فقال - پس گفت عمر - یا رسول الله لوایت بنت خاریج - اگر میدیدی تو دختر خاریج را را در او و
 خود را میداد و سالتی النفقة سوال کرد و طلبید از من نفقه را - فقلت الیها - پس استادم من بسوی دختر خاریج حیات نفقا
 پس زود و مالیدم من بدست گردن او را یعنی اگر زن من از من نفقه بطلد بزنم مشتی برگردان و که باز آید از طلب دن فقیح
 رسول الله پس بخندید پیغمبر خدا - صلی الله علیه وسلم فقال بن حولی کما تری سیال نفقة - و گفت این زنانی که گردن
 نشسته اند چنانکه می بینی می طلبند از من نفقه - فقام ابو بکر الی عاتیه - پس ایستاد ابو بکر بسوی عاتیه - یجا عنتها - در حالی که میرفت

برگردن عایشه - و قام ثم اتي حفصة بكاء عتقا - و بائنا و عمر بسوی خنقه در حانی که میزند برگردن در کلامها یقول تسلمین
 رسول الله صلى الله عليه وسلم - در حانی که ابو بکر و عمر هر دوی گویند لبائشه و حفصة طلب می کند شش از آن حضرت - مایس غنقه
 چیزی که نیست نزد وی از نفقه - فقلن پس گفتند عایشه و حفصة - و الله لا نسال رسول الله سوگند بخدا نمی طلبیم از
 پیغمبر خدا صلى الله عليه وسلم شیئا ابوالیس عنده چیزی همیشه که نیست نزد وی - ثم اعترهن شهر - پسر دور کرد زنان را
 و گوشه گرفت از ایشان آنحضرت کیهان - اولتها و عشرین - یا بستی و نه روز شک را وی بستی بجهت کوفتی و اندوختی
 که از ایشان بخاطر شریف وی رسیده - ثم نزلت هذه الآية لپسر فرود آمد این آیت که - یا ایها البنی قل لا زواجکم
 حتی یطغ تا آنکه رسید این کلمه را که للحنات مثلن اجر اعطیا حاصل معنی آیه اینست که امر شد از جانب پروردگار تعالی
 یا آنحضرت صلی الله علیه و سلم که بگو بزرگان خود اگر می خواهید شما دنیا را بیایید تا همه شما را سر و دم و بگذارم و اگر خدا و رسول
 خدا را می خواهید آماده گردانیده است وی تعالی مرئیکو کاران را از شر او ای بزرگ - قال فید لبائشه - گفت
 جابر پس آغاز کرد آنحضرت در گفتن این قول لبائشه یعنی اول از عایشه شروع کرد که محبوب تر و نزدیک تر بود و بوسه
 فقال یا عایشه انی ارید ان اعرض علیک امر ایس گفت آنحضرت ای عایشه بدرستی که من می خواهم که اظهار کنم بگویم
 بتو سخنی را که - احب ان لا یصلی فیہ - دوست میدارم که شبانی نکنی تو در جواب آن سخن حتی تستشیر می البویک - تا آنکه
 کنکاش کنی تو پدر و مادر خود را - قالت و ما یور گفت عایشه و حبیبت آن سخن - یا رسول الله فقرا و علیها الآية -
 پس خواند آنحضرت بر عایشه این آیت را که فرود آمده - قالت انیک یا رسول الله استشیر البوی - گفت عایشه آیا در حق
 و در اراده تو طلب مشورت می کنم پدر و مادر خود را - بل اختار الله و رسوله - بگماخت اختیار می کنم و می گزینم خدا و رسول خدا را
 و الدار الآخرة - و اختیار می کنم سرای آخرت را و چون عایشه آنحضرت را رضی ساخت گفت - و اسألك ان لا تجزئک
 من نساک - و سوال میکنم ترا که خبر کنی زنی را از زنان خود - بالذی قلت - بآن چیزی که گفتم من مقصود و عایشه رضی الله
 عنها آتست که زنی دیگر نداند که من خدا و رسول خدا را اختیار کرده ام تا امر و مجمل و مرد و باشد و شاید که یکی از ایشان بهار
 اختیار کند از حلاله عقدا آنحضرت بیرون رود و این از رعایت محبت و غیرت عایشه رضی الله عنها یا آنحضرت است صلی الله
 علیه و سلم - قال لا تشأنی امرأة منهن الا خیرتها - گفت آنحضرت نمی پرسد مرا زنی ازین زنان قول ترا که آنکه خبر میدهم هم دورا
 با آنچه گفتی تو غایت آنکه از خود بگویم مالم از پرسیدن اگر نگویم بی مری و بی شفقتی کرده باشم بر ایشان و حق تعالی مرا خیر
 شفقت و نصیحت و رحمت مرعالمیان را آفریده - ان الله لم یخین - بدرستی که خدا یقینا من را نخیخته است مرا -
 معنی - و رحمت اندازنده کسی را - و لا متخینا - و نه در غمت افتاده و غمت بجز یک نسا و دواشم و هلاک و مشقت و شدت
 و لکن تقنی معلما میرا - و لیکن براگنجه است مرا تعلیم کننده احکام دین را و طریق رشد و هدایت را بمردم و آسان کننده
 کار را بر ایشان و این از نهایت قوت استقامت آنحضرت در دین و نصیحت و شفقت و بی بود بر امت که با وجود محبت

که با عائشه داشت پرای خاطر وی ترک حق نکرد و صلی الله علیه وسلم رواه مسلم - وعن عائشة رضي الله عنها قالت كنت اغار على الابل في ذم النمل رسول الله صلى الله عليه وسلم - گفت عائشه بودم که غیرت میکردم بر آن زنا می که بخشیدند نفسهای خود را بر رسول خدا را صلی الله علیه وسلم و گفته اند که غیرت اینجا بمعنی عنت است که لازم است قدر بر فحاشات انتساب امره نفسا پس میفهمیم آیا میبخشد زن نفس خود را فلما انزل الله تعالى ليس بشكامة شأني من تشاء منهم ولو دى اليك من تشاء - تاخیر میکنی و پس می اندازی هر کرامی خواهی از زنان و جای میدی هر کرامی خواهی - ومن اتبعت من عزلت - و هر که را طلبی از آن کسی که دور اندازی - و علاج عليك ليس نسيك كناه بر تو پس معلوم شد که اگر زنی بهبه کند نفس خود را لازم نمی افتد قبول آن بر آنحضرت اگر خواه قبول کند و اگر نخواهد و کند قلت عائشه می گوید گفتم من - ما رى ربك الا بسارع في هواك - نمی بینم پروردگار را ترانکه شتابی می کند در رضای تو و خواهش تو و هر چه توحی خواهی قبول داری همان می کند - متفق علیه و حدیث جابر - و حدیث جابر که در ادای حقوق زنان واقع شده اول او این است القوالله في النساء ذكر في قصة حجة الوداع ذكر كرهه شد در قصه حجة الوداع -

الفصل الثاني - عن عائشة رضي الله عنها ما كانت مع رسول الله صلى الله عليه وسلم في السفر - روایت است از عائشه که وی بود با آنحضرت در سفری - قالت فسألتها - گفت عائشه پس مسألت کردم با آنحضرت و مسألت با یکدیگر دیدن لقب پیشی کردن - فسبقته - پس سبقت کردم آنحضرت را پیشی کردم او را - علی رجلی - بر هر دو پای خود و این کلمه تاکید مقصود است که بیان ملائمت است چنانکه میگویند کتبه بیدی و البصرة یعنی - فلما حملت اللحم - پس وقتی که برداشتم من گوشت را یعنی نماز شدیم - بسألتها فسبقتني - مسألت کردم من آنحضرت را پس سبقت کرد آنحضرت مرا - قال هذه تملك السبقة - گفت آنحضرت این سبقت من ترا در بدل آن سبقت است که تو کرده بودی مرا مقصود این حسن معاشرت و حسن صحبت و اجتناب آنحضرت است با نسای خود و خصوصاً با عائشه صدیقه که احب نسای وی بود رضی الله عنها - رواه ابو داود - و عنهما قالت قال رسول الله صلى الله عليه وسلم خيرکم لاهل بیتي من شئتم من خلق و خدا بهترین شماست مرا اهل خود را - و انما خيرکم لاهل - و من بهترین شما ام مرا اهل خود را - و اذا مات صاحبكم فدعوه - و چون بمیرد یا شما یعنی کسی از شما که در میان شما بوده است پس ترک دهید او را یعنی ترک دهید ذکر عیوب و قبائح او را و مراد منی از غیبت مرده است چنانکه آمده است (و ذکر او را تا کم بالجبرح) و بعضی گفته اند ترک دهید عیوب و بیکار و نالیدن را بر مرده و بعضی گفته اند که آنحضرت مراد بصاحب نفس شریف خود را داشته است یعنی چون من از میان شما بگذرم و از عالم بروم تحسروا و گفتم بر من نکنید که مرخص را خلفاست از هر فایت و بدو عده انی امر شما بخیر و صلاح خواهد بود و فهم این معنی از لفظ خالی از بعدی نیست اما مناسبت او بکلام سابق ظاهر تر است فافهم - رواه الترمذی و الدارقطنی

در واد ابن ماجه عن ابن عباس الى قوله لا يلى - روايت کرد انجيدنيث را بهنام ترمذى و دارمى و روايت کرد آن را ابن ماجه
 تا قول اولاهلى و اذ انما صا جهم الى آخره و روايت او مذکور نسيث - وعن انس قال قال رسول الله صلى الله
 عليه وسلم المرأة اذا صلت خمسها - زن چون بگزارد نماز پنج وقت را که فرض است بروى - و صامت شهره - و روزها
 ماه رمضان را - و اعتقت فرجها - و نگاهدارد عورت خود را - و اطاعت بعلها - و فرمان بردارى کند شوهر خود را و در
 متعلق بحق نکاح است از وطى و جزا آن - فلما دخل نساءى الباب المجتة - پس گو که در آيد آن زن از هر درى از درهاى
 بهشت - رواه ابو نعيم فى الحلية - روايت کرده است او را ابو نعيم لعنم نون در حلية الاوليا که نام کتابى است در علم
 حديث و دروى ذکر بعضى از مشاهير اوليا نيز کرده - وعن ابى هريرة قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم
 لو كنت امرأ أحد الأنبياء لاحت - اگر مى بودم من يكى را که سجد کند روى را - لا امرت المرأة ان تسجد لزوجها
 هر آينه امرى کردم زن را که سجد کند برلى شوهر خود درين مبانى و بيان امر کمال و جوب طاعت زوج است
 بر زن - رواه الترمذى - وعن ام سلمة قالت قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ايها المرأة ماتت و زوجها غائرا
 هر زنى که بميرد و حال آنکه شوهر آن زن از وسع راضى است - و حلت المجتة - در مى آيد آن زن بهشت را -
 رواه الترمذى - وعن طلحة - بفتح طاء ميماء و بقاء - بن على - صحابى است از جماعة الانبياء که از يامه براى حضرت
 آمدند - قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم اذا الرجل و حاجز وجهه لاجتة - گفت آنحضرت وقتى که مرد بخواند
 زن خود را براى حاجت خود - فلما تلى - پس بايد که بيايد آن زن شوهر خود را - و انك انت على التور - و اگر چنانچه
 آن زن بر تنور نيزد اگر چه مشغول باشد بشغل ضرورى و احتمال هتاع شدن مال نيز باشد چنانکه نان در تنور پخته
 باشد و شوهر بطلبد و گفته اند که اين بر تقديرى است که باشند آن مرد و زن را و چون خواند او را
 درين حالت راضى شد بتمام مال خود و احتمال دارد که مراد آن باشد که اگر چه باشد در شدت و مکانى که نمى گنبد
 دروى قضاي حاجت و درين مبانى است در رنگ تليق بحال - رواه الترمذى - وعن معاوية بن وهب
 عن النبي صلى الله عليه وسلم قال لا تؤذى امرأة زوجها فى الدنيا - ايد آنکه نديج زنى شوهر خود را در دنيا - الا قالت
 زوجة من الخوارج - مگر آنکه مى گويد زوجه آن مرد که از خوارج است - عين كبر عين جمع عينا زن بزرگ چشم -
 لا تؤذى قال مالك الله - ايد آنکه شوهر خود را بکشد ترا خداى تعالى دعائى بدست براهى آن زن - فانما هو عندك و خيل -
 زيرا که آن مرد نسيث نزد تو گر غريب و نسيث او را نيز و تو بقاء گر روزى چند و خيل كسى را گويند که در قومي در آيد و از ايشان
 نبود - يوشك ان يفارقك الينا - نزديك است که جدايى مى كند وى ترا و مى آيد بسوى ما يعنى مى در آيد وى در بهشت
 و تو در دوزخ مى در آيى و يوشك براى آن گفت که جز من نسيث به بودن وى از اهل بهشت - رواه الترمذى و اين
 حديث الترمذى به حديث غريب - وعن حكيم بن معاوية القشيري لعنم قات و فتح شيخن معجبه منسوب لبشير

بن کعب تابعی ست نسائی کہنے کہ لا یاس بہ ودر جامع الاصول کہنے اغرابی حسن الحدیث۔ عن ابیہ روایت میکنند از پدرش کہ معاویہ بن جبرہ لفتح حامی مہملہ و سکون تحتانیہ و بدل مہملہ قال گفت پدر می۔ قلت گفتیم من۔ یا رسول اللہ ما حق زوجہ احدنا علیہ چیست حق زن کی از ما بروی۔ قال ان تطعما اذا طعمت گفت آنحضرت حق زوجہ است کہ بخورانی تو او را وقتی کہ بخوری تو۔ و تلبسوا اذا کتبت۔ و پوشانی تو او را وقتی کہ پوشی تو و در بعضی روایات ما طعمت و مما کتبت یعنی بخورانی او را از آنچه می خوری تو و پوشانی از آنچه می پوشی تو یعنی در طعام و کسوت مساوی خود داری و از روایات اولی این معنی معلوم نمیشود گو یا مرد و زنی نفقہ واجب است واللہ اعلم۔ ولا تضرب الوجه۔ و اینکه زنی تو ردی او را از اینجا مفہوم میشود کہ اگر بر غیر ردی زند بر تلقی بر ظہور فاحشہ یا ترک فرائض یا برای مصلحت تاویب روا باشد و زدن بر روی منہی عنہ است مطلقا بہر حال۔ ولا یفج۔ و نسبت یفج و بدی کنی افعال و اقوال او را یا دشنام ندی بقول قبحک اللہ یا حق۔ ولا تہجر الا فی البیت۔ و اینکه ہجران کنی او را و جدائی کنی از وسعہ مگر در خانہ یعنی اگر مصلحتی در ہجران او باشد ہجران کنی مگر در خواجگاہ و در خانہ دیگر بتیوت کنی و قاعدہ درین باب نفس قرآن است کہ فرمود اللہ فی کتابہن نشوزین فیلکھن و ائجر ذہن فی المصانع واضر بھن۔ رواہ احمد و ابو داؤد و ابن ماجہ۔ و عن لقیط لفتح لام و کسرات و سکون تحتانیہ در آخر طای مہملہ بن صبرہ۔ لفتح صا و مہملہ و کسرہ بای موصدہ در صحابی مشہورست محد و در اہل طائف۔ قال قلت گفت گفتیم۔ یا رسول اللہ ان لی امرآۃ سنہ لسانہا شئی۔ بدرشتیکہ مرا زنی ست کہ در زبان او چیزی ست یعنی البذاہین و بدوی از شئی بذا را لفتح موصدہ و ذال ہجڑ ہجڑو بمعنی فحش و بد زبانی و بیہودہ گوئی۔ قال طلقا۔ گفت آنحضرت طلاق وہ آن زن را قلت ہاں لی منہا ولد۔ گفتیم چگونه طلاق دہم کہ مرا از آن زن فرزندان ولد بر واحد و تعد و ہر دو واقع میشود۔ و لہا صحبۃ۔ و مرا و را صحبت ست با من کہ را عنیم از آن۔ قال فمرأ۔ گفت آنحضرت پس مرکن آن زن را لیل قول عظمایا بگوید آنحضرت پند کن او را این قول را وی ست از برای بیان مراد بقول آنحضرت مرأ۔ فان یک بہا خیر فستقبل۔ پس اگر باشد و ران زن نیکی پس زود باشد کہ قبول کند پند ترا و باز یاد از فحش۔ ولا تضربن ظہینک۔ و مزن تو زن اہیل خود را۔ ضربک لایکات مانند زدن تو و ہاک خود را طعنیتہ نطای مجہہ بر وزن سکینہ زن در ہوج از ظن بمعنی سفور و رتخال و گاہی زن بی ہوج را نیز گویند و گاہی ہوج بے زن را ہم گویند و گو یا مراد اینجا رقیقہ و صاحبہ است کہ زن حرہ را بان وصف توان کرد و آمیہ بضم ہمزہ و تشدید یا تصغیر امیہ ست۔ رواہ ابو داؤد۔ و عن ایاس۔ بکسر ہمزہ و تخفیف یا۔ بن عبد اللہ قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لا تقربوا ماؤ اللہ۔ گفت ایاس گفت آنحضرت نزدیک و امان خدا را مرا و زوجات اندوز را کہ و امان غلامان خدا اندوزان و امان۔ فجاء عمر الی رسول اللہ۔ پس آمد عمر لبوسے پیغمبر خدا۔ صلی اللہ علیہ وسلم فقال۔ پس گفت عمر۔ و نزل النساء علی ازواجہن۔ و لیرشد نذر زنان

بر مردان خود و بی فرمائی کردند بر ایشان بشنیدن این سخن و آرزو بزال معجزه و رادیری کردن - فرخص فی ضرب
 پس رخصت کرد آنحضرت دزدان زنان - قاطان آل رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم پس گردگشتند و فرود آمدند
 بابل بیت آنحضرت اطاعت اینجا بمنزله تصحیح کرده اند و در ثانی بی همزه هر دو بیک معنی می آید و نسخ مصباح هر دو جا بمنزله است
 نساکثیر - زنان بسیار - لشکون ازواجین - در حالی که گاه میکنند مردان خود را بجهت زدن ایشان زنان را - فقال
 رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لقاطان آل محمد صلی اللہ علیہ وسلم نساکثیر لشکون ازواجین لیس اولئک بخیارکم -
 نیستند آن مردان که میزنند زنان خود را بیکان شما یعنی بیک میکنند که میزنند زنان را - رواه ابو داود و ابن
 ماجه والدارمی - وعن ابی هريرة قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لیس منا من خبب امرأة علی زوجها
 نیست از ما و بر طریقه کسی که بد را کند زنی را بشوهری - او عبد الله علی سیده - یا بد را کند غلامی را بر خواجهدی
 یعنی بد بیای زن بر مرد و بد بیای غلام بر خواجهدی گوید تخفیف بخای معجزه و موحه بین فریقین و خراع دادن و فاسد
 گردانیدن - رواه ابو داود - وعن عائشة رضی اللہ عنہا قالت قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ان من اکل المؤمنین
 ایمانا - بدستیکه از کامل ترین مسلمانان از روی ایمان - احسنهم خلقا و الطفم باهله نیکوترین مسلمانان است
 از روی خلق و نرمی کننده ترین ایشان است بابل و عیال خود زیرا که آزار و محنت از جانب ایشان بسیار
 می رسد و با وجود آن خوش خلقی و نرم خوئی کردن از کمال ایمان و زیادتی صبر است - رواه الترمذی - وعن
 ابی هريرة قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اکل المؤمنین ایمانا احسنهم خلقا - کامل ترین مسلمانان از روی
 ایمان نیکوترین ایشان است از روی خلق - و خیارکم خیارکم لنفسکم - و بهتران شما بهتران شما اند مردان خود را -
 رواه الترمذی و قال هذا حدیث حسن صحیح و رواه - و روایت گردان را - ابو داود و اسے قوله - تا قول دی -
 خلقا - وعن عائشة قالت قدم رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم من غزوة تبوک - گفت عائشه قدوم آورد آنحضرت
 از جنگ تبوک بتقدیم ثناته بر موعده موفعی مشهور از شام و آخر غزوات آنحضرت این غزوه است که در سن
 تاسع واقع شد - او حنین - یا قدوم آورد از غزوه حنین شک را وی است و حنین بضم حا و فتح فون او بے نام
 جایی است بر چند مرحله از مکه و این غزوه متصل فتح مکه است که در سنه ثمانه بود - و فی سنو هتاستر - و در صفه خانه
 عائشه پرده بود و سهوه لفتح حسین مملو و سکون با آن صفه و خانه خرد مشایخ جفج و خراعه طاق که نهاده می شود و روی
 چیزی دستر بکسرسین و سکون فوقیه پرده - قیمت ریج - پس وزید با وی - فکشف ما حیة المستر عن نبات لواءه
 لب - پس بکشا و باد در هر جانب پرده از دخترکان که بر عائشه را بود که با وی میکرد عائشه بدان کعب بیان نبات
 بضم لام و فتح عین جمع لبه آنچه دختران آن با وی میکنند و از خرقة با و پارچه های سازند - فقال ما هذا یا عائشة
 پس گفت آنحضرت چیست این لعبای عائشه - قالت نباتی - گفت عائشه این دختران من اند - و رای همین

فرساکہ جناحان۔ و دویا آنحضرت میان لبتہا صورت اسی را کہ مراد او بازو ست من رتاق۔ بحسب را از رتقا و در تہ
 بمعنی خرقہ و قرطاس۔ فقال ما ہذا الذی اری و سطن پس گفت آنحضرت چیست این چیزی کہ می بینم در میان
 این لبتہا۔ قالت فرس۔ گفت عائشہ این اسب ست و شمال و ست۔ قال و ما ہذا الذی علیہ۔ گفت آنحضرت
 و چیست این چیزی کہ برو ست۔ قالت جناحان۔ گفت عائشہ این دو بازوی اسب ست۔ قال فرس لہ جناحان
 گفت آنحضرت بطریق تعجب اسی کہ مراد او بازو ست۔ قالت ہا سمعت ان لیسلمان حیلما لہما اجمتہ۔ گفت عائشہ
 بحضرت ایانشیندہ تو کہ سلیمان را سپان بودند کہ مرآن سپان را بازو ہا بودند کہ می پریدند و تخت او را بر ہوا می بردند
 قالت فصک حتی بدت لواجبہ۔ گفت عائشہ پس بخندید آنحضرت تا آنکہ ظاہر شد دندانہای درونی وی ماندا کہ اینی
 میگویند چون آنحضرت تجویز کرد بازی کردن عائشہ را باین لبتہا و صورتا جواب میدہند کہ مرآن لبتہا را صورتا ہے
 شخص بنزد چنانکہ تصاویر را کہ حرام ست و بعضی میگویند کہ وقع این قبل از تحریم تصاویر است یا از جهت آنکہ لوب خدا و ظنہ
 استحقاق ست واللہ اعلم۔ رواہ ابو داؤد

الفصل الثالث۔ عن قیس بن سعد صحابی ست انصاری خزرجی مدنی ست صحبت داشت با آنحضرت و ہ سال

مروی بود و سطر بسیار بلند قامت سید جو او خداوند عقل و رای صاحب شرط آنحضرت بود و سلم اللہ علیہ و سلم و اولاد
 سعد بن عبادہ نیز را کہ با صحابہ است۔ قال ایئت الحیرۃ۔ گفت قیس بن سعد آدم حیرہ را بکسر حاسے حملہ و سکون
 تحتانیہ بعد وی را شہری معروف قدیم ست نزدیک کوفہ۔ فراتیم بجدون لر زبان لہم۔ پس دیدم من اہل حیرہ را
 کہ سجدہ می کنند مر زبان را کہ مرا ایشان را بود مر زبان لفتح میم و سکون را و ضم زای فارس شجاع مقدم بر قوم۔ فقلت
 لرسول اللہ۔ پس گفتم من ہر آئینہ غیر خدا را سلم اللہ علیہ و سلم الحق ان لیسجد لہ۔ سزاوارتر ست کہ سجدہ کردہ میشود
 مر او را۔ فایت رسول اللہ۔ پس آدم غیر خدا را سلم اللہ علیہ و سلم فقلت انی ایئت الحیرۃ۔ پس گفتم بدرستی کہ
 آدم من حیرہ را۔ فراتیم بجدون لر زبان لہم پس دیدم مرا ایشان را کہ سجدہ می کنند مر زبان را کہ مرا ایشان را بود۔
 فانت الحق بان لیسجد لک۔ پس تو سزاوارتر ہی بانکہ سجدہ کردہ شود مر ترا۔ فقال لے۔ پس گفت آنحضرت مرا
 ارامیت لو مررت بقبری فی خیرہ مر اگر بگذرے تو بقبر من۔ انکت تسجد لہ۔ آیا ہستی تو کہ سجدہ می کنی تو قبر مرا۔
 فقلت لا۔ پس گفتم منی کم۔ فقال لا تفعلوا۔ پس گفت آنحضرت نکیند سجدہ مرا یعنی مرا کہ سجدہ می کنید الان حبت
 اکرام و اجال و ہیبت و جلال من می کیند و چون من ازین عالم بروم و در پردہ شوم سجدہ کیند پس سجدہ برای
 زندہ باید کرد کہ ہرگز نمیرد و ملک او را کل نگردد۔ لو کنت امر احسان لیسجد لاحد۔ اگر می بودم کہ امر می کردم یکے را
 کہ سجدہ کند یکے را۔ لا امرت الناس ان لیسجدن لانہما احسن۔ ہر آئینہ امری کہ دم زمان را کہ سجدہ کنند مر شوہران خود را
 لما جعل اللہ علیہن من حق۔ از جهت آنکہ گردانیدہ است خدایتعاسے مردان را بر زمان از حق۔ رواہ ابو داؤد

درواه احمد عن معاذ بن جبل - وعن عمر رضی اللہ عنہ عن النبی صلی اللہ علیہ وسلم قال لا یسأل الرجل فیما ضرب امرأته علیہ
گفت آنحضرت سوال کرده نمی شود مرد در دنیا و آخرت در چیزی که زدن خود را بران چیز و لیکن اگر رعایت
کنند حدود و شریک آن را و از حد تجاوز نکنند و جور نمایند - رواه ابو داود و ابن ماجه - وعن ابی سعید الخدری قال
جاءت امرأة الی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم و نحن عنده - گفت ابو سعید خدری آمد زن من نزد آنحضرت و حال آنکه
مانزو آن حضرت بودیم - فقالت زوجی - پس گفت آن زن شوهر من - صفوان بن العطل - یفهم میم و عن حماد
انشد ید طای مفتوحة صحابی ست که در آنکه عائشة بوی نسبت میکرد آن شینه را - لیفرخی اذا صلیت - می زنده مرا وقتی
که نماز می گزارم - و لیطرنی اذا صمت - و می کشاید روزه مرا وقتی که روزه می دارم - و لا یصلی الفجر حتی تطلع الشمس
و نمی گزارد نماز با دعا و رات آنکه بر می آید آفتاب - قال - گفت ابو سعید و صفوان عنده - و صفوان نزد آنحضرت
بود که زن وی این شکایت کرد - قال - گفت ابو سعید - فساله عما قالت - پس پرسید آنحضرت صفوان را از
چیزی که گفت زن او - فقال پس گفت صفوان - یا رسول اللہ اما قولها لیفرخی اذا صلیت - یا گفتن این زن
که می زنده مرا شوهر من وقتی که نماز می کنم - فانما تقرأ بسورتین - پس بدرستی که این زن می خواند در نماز دو سوره
یعنی درازی کند قرأت را - و قد نهیتها - و تحقیق منع کرده ام من او را - قال فقال رسول اللہ گفت ابو سعید
پس گفت پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم - لو كانت سورة واحدة لکففت الناس - اگر می بود قورت یک سوره هر آینه
بسندگی می کرد مردم را - قال - گفت صفوان - و اما قولها لیطرنی اذا صمت - اما قول این زن که روزه می کشاید
مرا وقتی که روزه می دارم - فانما تطلق تصوم - پس بدرستی و می روزه می دارم یعنی دائم و مستمر
بروزه داشتن - و انما رجل شاب - و من مردی جوان ام - فلا اظهر - تنگیبائی نمی توانم که و از جماع - فقال رسول اللہ
پس گفت پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم لا تصوم امرأة الا باذن زوجها - روزه ندارد هیچ زنی مگر باذن شوهر خود و
رضای او - و اما قولها فی الاصل حتی تطلع الشمس - و اما قول این زن که من نماز نمی گزارم تا آنکه می بر آید
آفتاب - فانما اهل بیت قد عرف لنا ذاک - سببش آنست که اهل بیت که تحقیق شناخته شده است برای ما آن
یعنی عادت قوم ما این چنین واقع شده است - لا تکاد تستیقظ حتی تطلع الشمس - نزد یک نیست که بیدار
شویم تا آنکه می بر آید آفتاب و این بسبب آنست که شبها در آب و اوان زراعت و باغ بیداری باشیم و در شب خواب
می سر نمی شود ما را پس بضرورت تا بر آمدن آفتاب در خواب می باشیم - قال - گفت آنحضرت - فاذا استیقظت یا صفوان
فصل - پس وقتی که بیدار گردی ای صفوان بیدار نما ز را و در قبول عذر او با وجود تقصیر تنبیه و مبالغه است
در رعایت ثبوت حق رجال بر نسأ - رواه ابو داود و ابن ماجه - و در بعضی نسخ ذکر این ماجه نیست - و عن عائشة
رضی اللہ عنہا ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم کان فی نفر من المهاجرین و الانصار - روایت است از عائشة

که آنحضرت بود در جماعت از مهاجرین و انصار - فجاویر سجد کرد پس آمد تشریف را - فقال صحابه
 پس گفتند یا رسول الله تشکرک الهام و اشجیر سجد میکند ترا چهار پایه ها و در حقیقت آن سجدت
 پس با سزاوارتریم بآنکه سجد کنیم ترا - فقال اعبده و ارکبکم پس گفت آنحضرت عبادت کنید پر و روگار خود را -
 و اگر مواخاکم - و گرامی و غویز و دارید برادر خود را عبادت از ذات شریف خود داشت - و گویند امر الله ان سجد لاه -
 و اگر می بودم که امر می کردم من هیچ کس را که سجد کند بکسی را - لامر المرأة ان تسجد لزوجها - هر آنکه امر میکردم زن را
 که سجد کند بر شوهر خود را - ولو امر بان تنقل من جبل اصفر الى جبل اسود - و اگر امر میکردم مرد زن را که بر دستنگ را
 از کوه زرد بسوی کوه سیاه - و من جبل اسود الى جبل ابيض - و بر دستنگ را از کوه سیاه بسوی کوه سفید - کان یفتی
 لما ان لقناه - بود سزاوارتر او را که بکند این کار را و در ذکر الوان رجبال را مبالغه است در بعد این خیال از یک دیگر
 زیرا که یافته نمی شوند این جبال باین صفت نزد یک دیگر - رواد احمد - و عن جابر قال قال رسول الله صلى الله
 علیه وسلم ثلثة لا یقبل لهم صلوة - س که نذر که پذیرفته نمی شود بای ایشان هیچ نمازی یعنی تمام نمیشود و برای ایشان
 ثواب آن اگر چه صحیح باشد شریک و حاصل میگردد بدان ابرای ذمه و لا یصلو لهم حنثه - و بالانفی رد و براسه آن س که
 کسی - العبد لا یقبل - یکی از آن بنده که نجیته - حتی یرجع الی موالیه - تا آنکه باز آید بسوی صاحبان خود - فیضع یدیه فی
 ید یحیم - پس می بند آن بنده دست خود را در دستهای ایشان و می در آید در تصرف و خدمت ایشان ذکر مواالی
 بلفظ جمع گویا اشارت است بوفی و اولاد و یعنی با نهانی و وفاداری کند - و المرأة الساخط علیها زوجها - و دم زنی که خشم
 کننده است بر آن زن شوهر وی - و السكران حتی یسحوا - منوم مست تا آنکه بشیاء گردد - رواد البیهقی فی شعب الایمان
 و عن ابی هريرة قال قال رسول الله صلى الله علیه وسلم ای النساء خیر - گفت ابو هریره گفتند آنحضرت را
 کدام یکی از زنان بهتر است - قال التي تسره اذ انظر - گفت آنحضرت بهترین زنان آن زن است که شاد و
 خوش گرداند و در او چون نگاه کنی بروی - و تطیبه اذا امر - و قرآن بر داری کند و در او چون امر کند او را و بفرماید
 او را کاری - و لا تحلقه فی نفسها - و مخالفت نکند آن زن مرد را و ذات خود - و لا فی مالها - و نه در مال خود یعنی مالی
 که در دست و تصرف اوست یا مالی که در مال اوست و در فقیر باشد پس صرف کند بروی - بما یکره - مخالفت کند بچیزی که
 کرده ناخوش دارد و در او - رواد السنائی و البیهقی فی شعب الایمان - و عن ابن عباس ان رسول الله صلى الله علیه وسلم قال
 الی من اعطین - گفت آنحضرت چهار خصالت اند که هر کرا داده شوند آن چهار خصالت - فقد اعطی خیر الدین و الاخرة پس
 تحقیق داده شد و این یکی هر دو جهان - قلب شاکر - دلی شکر گوینده منعم را بر نعمت های وی دوست دارد و داننده
 که هر چه هست از نعمت اوست - و لسان ذاکر - و زبان ذکر کننده مرخصی را عزا سمه - و بدن علی البلاء صابر
 و تنی بر بلا صبر کننده و شکیبائی نماننده و جرع و اضطراب نماننده - و زوجة لا یخفیها زوجها - و زنی که طلب نمی کند

مرد در خیانت - فی نفسہا ولا فی مالہ - در نفس خود و نہ خیانت کنندہ در مال مرد و در حدیث سابق فی مالہ ابو دودر بخانی مالہ فافهم -
رواہ البیہقی فی شعب الایمان -

باب الخلع والطلاق

خلع بضم اسم است از خلع بفتح بمعنی کشیدن و بیرون آوردن و اکثر اطلاق آن در نزع لمبوس زبانیست مثل جامہ موزہ و نعل و در شرع عبارتست از باز خریدن زن نفس خود را از مرد بکاین و جزو آن بمعنی مطلق طلاق نیز آمده است و طلاق در لغت کشادن را کہ کون و طلیق اسیری کہ را کہ و شد و طلیق الوجه و طلیق اللسان کشادہ رو و کشادہ زبان و در شرع را کہ کون و گدازستن مرد زن را از قید نکاح

الفصل الاول عن ابن عباس ان امراة ثابت بن قیس انت البنی صلی اللہ علیہ وسلم - روایتست از ابن عباس کہ زن ثابت بن قیس کہ از انصار بود آمد نزد آنحضرت - فقالت - پس گفت آن زن یا رسول اللہ ثابت بن قیس با عتب علیہ فی خلقی و لا دین - ثابت بن قیس عتاب میکند و شتم نمیگیرم من بروی در خوی و عادت و کونہ در دین دی یعنی مفارقت نمیکنم و جدائی نمیخواهم از وی از جهت آنکہ بر خلقیست و در دین بی تفصالت لیکن باطنی نرزد من مکروه است و میترسم کہ از من نسبت بوی چیزی واقع شود کہ خلاف حکم اسلامست و صحت نکاح از ماسا نکاری و کفران نعمت زوج و اینست مراد بقول وی - و لکنی اگرہ الکفر فی الاسلام - لیکن من مکروه میدارم کفر را در اسلام و میگویند کہ وی رضی اللہ عنہ بسیار بد رو و قصیر القامت بود و امراة او بسیار جمیلہ بود و نام او نیز جمیلہ بود و دختر عبد اللہ بن ابی بود و کعبہ گفتہ اند کہ جمیلہ نسبت سهل الانصاری بود - فقال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اتردین علیہ حدیثہ - پس گفت آنحضرت آیا باز گردانیدہ می دہی بر ثابت بن قیس باخچہ او را کہ در مہر تو بود و اوہ فی الصراح حدیقہ مرغزار باد رخت - قالت ثم - گفت آری میدهم حدیقہ را کہ وادہ است بمن - قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اقبل الحدیقہ گفت آنحضرت ثابت بن قیس قبول کن حدیقہ را - و طلقها تطلیقہ - و طلاق بدہ او را یک طلاق و در فقہ ثابت شدہ کہ خلع طلاق بائنست - رواہ البخاری - وعن عبد اللہ بن عمر انه طلق امراة له و ہی حائض - روایتست از ابن عمر کہ وی طلاق داد زنی را کہ مراد او بود و حال آنکہ آن زن حائض بود - فذكر عمر رسول اللہ پس ذکر کرد عمر رضی اللہ عنہ مرغزار را - صلی اللہ علیہ وسلم یعنی رفتہ با آنحضرت گفت کہ این کار کردہ است فقیظہ فیہ رسول اللہ پس خشکی شد از جهت این کار پنہر خدا صلی اللہ علیہ وسلم ثم قال لیراجعما - پس برگشت آنحضرت باید کہ مراجعت کند ابن عمر بان زن - ثم میسکما - پستر باید کہ نگاه دارد و آن زن را نزد خود - حتی تظہر - تا آنکہ پاک شود از حیض - ثم تحيض - پستر باز حیض آورد - قتلہ - پستر پاک شود از حیض دوم - فان بدالہ ان یطلقا - پس اگر ظاہر شود و خوش آید او را کہ طلاق دہد او را - فلیطلقا طاهرا - پس گو کہ طلاق دہد او را در حالی کہ پاکست

آن زن - قبل ان یسیا پیش ازان که مساس کند او را و جماع کند با وی - فمما ینکح العدة التي امر الله ان تطلق لها النساء
پس آن مذکور که طلاق دادن سست در حالت مذکور عدتی سست که امر کرده است خدای تعالی که طلاق کرده شوند
در آن مدت زنان - و فی روایتی - و در روایتی این چنین آمده است که گفت آنحضرت بفرمانی از خداوند - مرو - امر کن
این عمر را براجعت - فلیراجعها پس باید که مراجعت کند این عمر آن زن را بشم لیطابقها ظاهر است - لیستری باید که طلاق دهد
او را در حالی که ظاهر است اگر غیر حامل باشد - او حاملا - یا در حالی که حامل است - متفق علیة و درین حدیث دلیل سست
بر حرام بودن طلاق در حال حیض نجست آنکه میباید اطلاق از جهت کراهت طبع و نفرت آن داده باشد نه براس
مصلحتی که مریده است در آن و در حالت طهر این احتمال متغی سست و با وجود آن اگر طلاق دهد واقع میشود و لهذا فرمود
فلیراجعها و رجعت بعد از طلاق می باشد مانند آنکه گفته اند فادیه تا خیر تا طهر ثانی حیضیت چرا در طهر اول طلاق نکوید جواب
ازین سوال آنچند وجه گفته اند یکی آنکه تا رجعت برای غرض طلاق نشود پس باید که نگاه دارد تا یک مدتی که حلال شست
در وی طلاق دوم آنکه این عقوبت سست او را بر معصیت او که طلاق داده است در حالت حیض - سوم آنکه طهر اول
باجبیتی که طلاق داده است در وی و حکم یک چیز سست پس اگر طلاق دهد در طهر اول حکم آن دارد که گویا در حیض
داده است چهارم آنکه بنی کرده شد از طلاق در طهر تا دراز شود مدت اقامت آن زن با مرد شاید که جماعت کند
او را پس بررود و آنچه در نفس اوست از سبب طلاق و ازین وجه معلوم میشود که اساک تا طهر ثانی واجب نباشد
بلکه اولی واجب باشد الله اعلم - وعن عائشة رضي الله عنها قالت خيرنا رسول الله صلى الله عليه وسلم - گفت عائشة
خیر گردانیدار آنحضرت که اگر دنیا و دینیت دنیا خواهید بیاید تا همه شما را سردیم و دیگر از مردم و اگر خدا و رسول خدا را خواهید شمارازو
خدا را جزی عظیمیم است - فاختارنا الله ورسوله پس اختیار کردیم خدا و رسول خدا را - فلم یبدؤا ک علینا شیئا پس شمار
آنکه آنحضرت آن را چیزی از طلاق نه سست نه کی نه بانه و نه جزی - متفق علیة و ازین حدیث معلوم می شود که اگر شوهر
گوید زن خود را اختیار کن نفس خود را یا مرا پس اختیار کرد و مرد واقع نمی شود چیزی و باین قائل است ابو حنیفه
و شافعی و منقول است از جماعه صحابه و از امیر المؤمنین علی نقل کرده اند که واقع نمی شود یکی رجعی بمجر تخمیر زوج
زوج را و اگر چه اختیار کرد زوج را و نیز درین ثابت واقع نمی شود یکی باین و غرض عائشة رواست بر قول ایشان
و اگر اختیار کند نفس خود را واقع میشود طلاق رجعی نزد شافعی و احمد و باین نزد ابی حنیفه و سست طلاق تزد مالک
و عن ابن عباس قال فی الحرام یحفر - گفت ابن عباس در حرام کفارت میباید یعنی اگر حرام گرداند چیزی را بنفس خود
تزدیه یا غیر آن بروی کفارت یمن سست و آن شی حرام نمی گردد و این مذهب ابن عباس است و مذهب مالک نیز یمن سست
و نزد شافعی کفارت نیست و حنیفه گفته اند که اگر گوید طلال خدا بر من حرام سست واقع میشود طلاق و این خلاف
مذهب جمهور است آری اگر زن را بگوید که تو بر من حرام یا حرام گردانیدم ترا بر خود و بنت طلاق کند طلاق واقع میشود

و اگر نیت طلاق نکند کفارت دهد و کوبیدن خواند این عباس برای تقویت مذهب خود این آیت را که لقد کان کلم فی
 رسول اللہ اسوة حسنة - هر آینه تحقیق است مرثا را و در پیغمبر خدا متابعت و پیروی نیکو اشارت است بقصد حرام گردانیدن
 آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم غسل را و نازل شدن قول حق سبحانه و تعالی قد فرض اللہ کلمة اللکم تحکم ایما تحکم چنانکه در حدیث
 آیند میاید - متفق علیہ - و عن عائشة رضی اللہ عنہا ان البنی صلی اللہ علیہ وسلم کان یکلیث - روایت است از عائشة
 که آنحضرت بود که درنگ میکرد و می نشست بعد از تمام نوبت - عند زینب - نزد زینب - نیت نجس - بتقدیم جیم مفتوحه
 بر حای محله ساکنه - و شرب عند غسل - و خورد آنحضرت نزد زینب شهید را - فتوا صیبت انا و حفصة پس شرط کردم
 و قرار دادم من و حفصة که دختر محرمین الخطاب است میان وی و عائشة اتفاق و اتحاد بود و چنانکه میان پدران ایشان
 ان ایضا و حل علیها البنی - اتفاق این کردند که هر کدام از ما که در آید بروی پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم فلتقل - پس باید که بگوید
 هر یک از ما آنحضرت - ای اجد منک ریج مغفیر - بر رستگاری می یابم از تو بوی مغفیر را - اکلت مغفیر - آیا خورده تو
 مغفیر و مغفیر بنین مجبه و فابرون مضایج واقع شده است و کتاب مسلم مغفیر و وزن مساجد نام میوه درختی است
 مشابه صمغ در روی حلاوتی است و بوی وی بد است و نیز بوی وی یک گونه مشابهتی بوی غسل دارد - فدخل علی اجد هیالین که
 آنحضرت بر یکی ازین دو که عائشه باشد باحفه ظاهر از وی رایاد نمانده است که بر کدام یکی درآمد - فقالت لذلک پس گفت
 آن یکی که آنحضرت بروی درآمد آن حرمت را - فقال لا باس - پس گفت آنحضرت نیست باک - شربت غسل - خوردیم
 غسل - عند زینب نیت نجس فلن اعود له - پس البته عود کنم شربت غسل را و خوردیم آن را - و قد حلفت - و تحقیق سوگند
 خودم که نخورم غسل را پس حرام گردانید آنحضرت غسل را بر خود و لا تجزئ بذلک احدا - خبرده آن بیچ کی را تا ندانند
 از طایع مطهره او که خورد آنحضرت چیزی بد بوی را - یعنی مرصات ازواج - گفت آنحضرت این سخن را در حالی که می خواهم
 رضای زنان خود را - فنزلت - پس فرود آمد این آیت - یا ایها البنی لم تحرم ما حل اللہ لک - ای پیغمبر برای چه حرام
 گردانیدی چیزی را که حلال گردانیده است خدای تعالی برای تو - یعنی مرصات ازواج - طلبی کنی رضای زنان
 خود را و مرصات لفتح میم و سکون را مصدر است بمعنی رفعا و این حدیث صحیح است که نزول این آیت در تحریم غسل
 و در کفیه روایات آمده است که در تحریم ماریه است و در قصه اختلاف است و در موضع خود ذکر شده شد
 و لطیفی نموده - متفق علیہ -

الفصل الثانی - عن ثوبان قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم - گفت ثوبان که مولای آنحضرت است
 و در سفر و حضر خدمت میکرد که گفت آنحضرت سایا امرأة سالت زوجها طلاقا - هر زنی که سوال کند شوهر خود را طلاق
 فی غیر باس - و در غیر حالت شدت و ضرورت که داعی باشد و لمجا و مضطر گرداند او را بمفاقت و باس در اصل شدت
 حرب را گویند محرام علیها را نیت العجبة - پس حرام است بران زن بوی بهشت یعنی در بهنگامی که می یا بسند مقر بان

و یحسان در موقت - رواه احمد و الترمذی و ابو داود و ابان ماجه و الدارمی - و عن ابن عمر ان النبی صلی اللہ علیہ وسلم
قال النکاح کالحلال الی اللہ الطلاق - و من ترین حلال لم یسوی خرا طلاق سستی یعنی اگر چه طلاق حلال و مباح است
اما نزد خدا مبغوض و مکروه است و بسا چیزی که مباح و روا باشد مکروه بود چنانکه ادای صلوات و ربوبیت بی عذر و صلوات
در زمین مقصود به - رواه ابو داود و - و عن علی رضی اللہ عنہ عن النبی صلی اللہ علیہ وسلم قال لا طلاق قبل النکاح - نیست
طلاق دادن قبل از نکاح - و لا عتاق الابن ملک - و نیست آزاد کردن گریه از ملک زیرا که طلاق فرع نکاح است و عبارت است
از از الہ ملک منقض پیش از وجود وی صورت ندارد و جائز داشته است امام ابو حنیفہ و زہری که از انکه تا بعین است
تقلیق طلاق را بنکاح چنانکه گوید هر زنی را که نکاح کنم او را طلاق یا زنی معین را گوید که اگر من ترا نکاح کنم ترا طلاق پس
واقع میشود و طلاق نزد نکاح در نزد جمهور این جائز نیست و تحقیق این در اصول فقه ذکر کرده شده است و همچنین است
کلام در عتاق - و لا وصال فی صیام - و نیست وصال در روزه داشتن یعنی صوم و وصال داشتن که شب افطار
کنند جائز نیست و این از خصائص جناب نبوت است چنانکه در کتاب الصوم معلوم شد - و لا یم بعد احتلام - و نیست
یعنی بعد از بلوغ تیمم بضم تحتانیہ و سکون فوقانیہ تیمم شدن - و لا رضاع بعد فطام - و نیست شیر خواری پس از دست
از شیر باز داشتن که دو سال یا دوشیم سال است رضاع بکسر را و فتح آن و فطام بکسر فا - و لا صمت یوم الی الیل
و جائز نیست خاموشی روز تا شب و هیچ ثوابی و فضیلتی ندارد اگر چه در بعضی امم سابقه بود و داخل روزه بود ولیکن درین
است منعی عنه است و صمت لفتح صا و خاموش بودن - رواه فی شرح السنه - و عن عمرو بن شعیب عن ابیہ عن جده
قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لا نذر لابن آدم فیما لایملک - نیست نذر در فرزند آدم را در چیزی که مالک نیست
چنانکه گوید مر خدا است بر من که آزاد کنم این بنده را و این بنده در آن وقت در ملک او نباشد و اگر بعد از آن در
ملک او و آید آزاد نشود - و لا عتق فیما لایملک و لا طلاق فیما لایملک - و نیست آزاد کردن در آن چیزی که
در ملک او نباشد و نیست طلاق در آن چیزی که در ملک او نباشد - رواه الترمذی و زاد ابو داود و لا بیع الا فیما یملک
و نیست بیع مگر در چیزی که مالک است - و عن مکانه - یعنی را و تحقیق کان - بن عبد یزید - صحابی قرشی مطلبی است
حدیث او در حجاز بن است از مسلمہ فتح تست و از شجاعان عرب بود - انه طلق امرأته - روایت کرد که وی طلاق
داد زن خود را سهیمه بضم سین مملو و فتح با سکون تحتانیہ - البتہ - یعنی گفت انت طالق البتہ و بت بمعنی قطع است
یعنی طلاق که هیچ پیوند نگذارد و مطلق جدائی اندازد - فاجبر بک الک البتہ - پس خبر داده شد بان پیغمبر صلی اللہ
علیہ وسلم و گفته شد در حضرت و س که رکانه این چنین طلاق داده است و آخر بلفظ معلوم نیز گفته اند سینه
خبر داد رکانه آنحضرت را - و قال و اللہ ما روت الا واحده - و گفت رکانه بخدا سوگند نخواسته ام و نیت نکرده ام من
مگر یک تطلیقه را - فقال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم و اللہ ما روت الا واحده کیس پرسید آنحضرت بخدا سوگند نخواسته تو

اگر یک تطایقه را سه سال رکعت و الله ما احدث الا واحدة پس گفت رکعت و خور و سوگند بار دیگر بخوانسته ام من اگر یک
 تطایقه را - فردا الیه رسول الله - پس رو کرد آن زن را لبوی رکعت پنجم خدا صلی الله علیه وسلم یعنی امر کرد بر حسب ظاهر
 این مؤید قول شافعی است و طلاق نزد وی واحدی است و نزد ابی حنیفه واحد باین و نزد مالک سه و شاید که رو آنحضرت
 او را بوی پنجک باشد و گفته باشد که بر دو نکاح کن پس مراد بر تجدید نکاح باشد بر تقدیر این حدیث نافی قول مالک است
 فطلعتا الثانية فی زمان عمر پس طلاق کرو آن زن را کرت دوم و در عهد خلافت عمر رضی الله عنه - و الثالثة فی
 زمان عثمان - و کرت سوم و در زمان عثمان رضی الله عنه - رواه ابو داود و الترمذی و ابن ماجه و الدارمی الا انهم لم یزکروا
 الثانية و الثالثة - مگر آنست که ترمذی و ابن ماجه و دارمی ذکر کرده اند ثانیه و ثالثه را - و عن ابی هریره ان رسول الله
 صلی الله علیه وسلم قال ثلاث جدین جد و هر هن جد - سه چیز است که جدا نا جداست و هر ل آنها هم جداست یعنی
 اگر این سه چیز یکی گوید واقع و ثابت می شوند و اگر هر ل گوید هم واقع میشوند و معنی جد درستی و کوشیدن در کاری
 و مراد اینجاست که معنی لفظ که موضوع است برای آن مراد دارد و چنانکه تحت گوید یا طلاق گوید معنی آن مراد دارد
 و هر ل آنکه گوید معنی آن مراد ندارد و این سه چیز خواه معنی آن مراد دارد و یا ندارد واقع و ثابت می شوند و آن
 سه چیز کدام اند - النکاح و الطلاق و الرجعة - پس اگر نکاح کرد و هر ل و بازی یا طلاق داد و همچنین یا رجعت کرد و هر ل بعد
 از طلاق همچنین ثابت میشود و آن نکاح و طلاق و رجعت بجمان دیگر چیزها مانند بیع و شرا مثل ثابت نمی شوند -
 رواه الترمذی و ابو داود و قال الترمذی هذا حدیث حسن غریب - و عن عائشة رضی الله عنها قالت سمعت رسول الله
 صلی الله علیه وسلم یقول - گفت عائشه شنیدم آنحضرت را که می گفت - لا اطلاق ولا اعتاق فی اخلاق بحیث یخبرون
 بحیث نیست طلاق و نه اعتاق در اگر معنی طلاق و اعتاق کرده واقع نمیشود - رواه ابو داود و ابن ماجه قیل معنی
 الاخلاق الاکراه - گفته شده است که معنی اخلاق اگر اکره است گو یا کره می بندد و در را بر کره و در امر و نه و تنگ
 می سازد و بر وی اختیار دارد و این همیشه است متسکله گفته شده در عدم وقوع طلاق الاکراه و نه و اتمام ابی حنیفه واقع
 میشود از جهت قیاس بر هر ل و اصل نزد ما آنست که هر عقد که احتمال فسخ ندارد منع نمیکند اکره لفظا و او را در هر چه
 نافذ میگرد و هر ل نافذ میگردد و باکره و در اصول فقه تحقیق این کرده شده است - و عن ابی هریره قال قال
 رسول الله صلی الله علیه وسلم کل طلاق جائز الاطلاق المعنوی - هر طلاق جائز و واقع است مگر طلاق معنوی و باین
 رفته است امام ابی حنیفه و مراد معنوی مجنون است که در عقل و تفصیل و احتمال است گاهی غائب می گردد و گاهی
 بهوش می آید و در قاموس عتبه یعنی تفصیل عقل و شش گفته و در صراح گفته معنوی دل شده و بی عقل و در کتب فقه
 نیز همین معنی تفسیر کرده اند پس قول او و المخلوب علی عقده عطف تفسیری باشد و مؤید است آن را که المخلوب بی داد
 نیز روایت است و چون طلاق معنوی باین معنی واقع نشود طلاق مجنون مطلق که اصلا مشغور ندارد و بطریق او را

واقع نشود - رواه الترمذی وقال هذا حديث غریب وعطاء بن عجلان الرازی ضعیف - وعطاء بن عجلان لضعیف حدیث آن که راوی این حدیث است ضعیف است و از این حدیث بیرون می آید که در حدیث وائمه دیگر نیز تضعیف و انکار کرده اند و اگر چه این حدیث ضعیف است اما حدیث آئینه قوی است - وعن علی رضی اللہ عنہ قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم رفع القلم عن ثانیة برأیة برأیة و نوشته نمی شود اعمال ایشان تا مواخذه کنند بر آن آن سه کس اند عن النائم حتی یستيقظ - یکی آنکه در خواب است تا آنکه بیدار گردد و عن الصبی حتی یبلغ - دوم از کودک تا آنکه بالغ گردد و عن المجنون حتی یعقل - سوم از معتوه تا آنکه عاقل گردد - رواه الترمذی و ابو داود و روایت کرد این حدیث را ترمذی و ابو داود از علی رضی اللہ عنہ - و رواه الدارمی عن عائشة - و روایت کرد از ادری از عائشة - و ابن ماجه عنهما و روایت کرد ابن ماجه از هر دو علی و عائشة - وعن عائشة رضی اللہ عنہا ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال طلاق الامة تطليقتان - طلاق واه و طلاق ست یعنی بدو طلاق حرام می شود چنانکه حرم بسته طلاق و دو طلاق در واه حکم سه طلاق دارد - و بعد تا حیضستان - و عدت دی و حیض است چنانکه عدت حره سه حیض است یا این حدیث گفته است امام ابو حنیفه که طلاق متعلق است بمرأة و نه و شفائی متعلق است بمرء و نیز معلوم می شود که عدت بحیض است نه بطهر - رواه الترمذی و ابو داود و ابن ماجه و الدارمی -

الفصل الثالث - عن ابی هريرة ان النبی صلی اللہ علیہ وسلم قال المنزعات - کسب زانی زنایی می کشند نفس خود را از شوهر آن خود و ناسازگاری و بی فرمائی می کنند ایشان را - و المحتمعات - کسب زانی زنایی که خلع می طلبند از شوهر آن - بن المنافات - آنها اند منافقات و درین تشدید و تعلیظ است و گویا اطلاق نفاق بر این زمان بجبت آنست که ظاهر از دواج و اختلاط مقتضی آن است که در باطن عداوت و خلاف مضمر ندارند - رواه النسائی و عن نافع - عن مولاة لصفیة بنت ابی عبید - روایت است از نافع مولاة ابن عمر از جاریه که مولاة است مرصیفة بنت ابی عبید ثقفیه را که خواهر بنت ابن ابی عبید ثقفی است تا بلویه ثقه است و احوال مختار در مرصیفة نوشته شده است - انها اختلعت من زوجها - که آن صفیة خلع پذیرفت از شوهر خود - کل شیء لهما - هر چیزی که مرصیفة را بود از مال - فلم ینکر ذلک - پس انکار نکرد آن را - عهد البدر بن عمر - از جهت جو از خلع اگر چه باین صفت بود اگر چه مکره است - رواه مالک - و عن محمود بن لبید - مولود شده در زمان آنحضرت و تحدیث کرد از آن حضرت چند حدیث و بخاری قائل است بصحبت او و مسلم منکر است آن را و او را و تابعین از طبقه ثانیة ذکر کرده و ابن عبد البر گفته که صواب قول بخاری است - قال - گفت محمود - اخبر رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم عن رجل طلق امرأته ثلث تطليقات جمیعا - خبر کرده شد آنحضرت را از مردی که طلاق داد زن خود را سه طلاق یکبارگی - فقام غضبان - پس برخاست آنحضرت خشمناک - ثم قال ایعب بکتاب اللہ و جل و انابین اهلکم -

پس گفت آنحضرت آیا بازی کرده می شود که کتاب خدا و حال آنکه من در میان شما ام و بلیب بلفظ معلوم نیز روایت است و مراد کتاب اللہ قول وی سبحانه است الطلاق مرتان که مراد بدان تفریق تطیقات است و نزد امام ابو حنیفه سه طلاق دادن حرام و بیعت است و نزد شافعی خاتم اولی و انفسل و با وجود آن واقع می شود و حتی قام رجل - تا آنکه ایستاد و مروی - فقال - پس گفت یا رسول اللہ الا اقله - آیا نمی کشم او را زیرا که لعوب بکتاب خدا کفرست و در بیانات آن مرد که مراد آنحضرت زجر و توبیخ است و حقیقت کلام مراد نیست - رواه النسائی - و عن مالک بلونه ان رجلا قال لعبد الله بن عباس - روایت است از مالک رسیده است او را که مروی گفت مرعبا اللہ بن عباس را که - انی طلقتم امرأتی ثلث طلاق - بدرستی که من طلاق داده ام زن خود را حد طلاق - فماذا ترسی علی - پس چه چیز می بینی تو و چه حکم می کنی تو برین - فقال ابن عباس طلقته منک ثلاث گفت این عباس طلاق شد از زن از تو سه طلاق یعنی سه طلاق واقع شود - وسیع و تسون اتخذت بها آیات اللہ هر دو - و بود و بیعت طلاق که باقی است از حد بعد از سه گرفتن تو بآن آیات کلام خدا را با بازی و سخرگی و سحر و لضم و او سکون زای و نعم آن و بجزه و بوا و فسوس کردن و فتنه کردن ایشان است بقول وی تعالی بعد از قول وی الطلاق مرتان الی آخره و لا تحذروا آیات اللہ هر دو - رواه فی الموطأ - و عن معاذ بن جبل قال قال لی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یا معاذ ما خلق اللہ شیئا علی وجه الارض - گفت آنحضرت ای معاذ پدید آورده است خدای تعالی چیزی را بر روی زمین - احب الیه من النفاق - دوست تر داشته شده بسوی خدا از عناق - و لا خلق اللہ تعالی شیئا علی وجه الارض - و پدید آورده است خدای تعالی چیزی را بر روی زمین - الغیض الیه من الطلاق - دشمن داشته شده تر بسوی خدا از طلاق - رواه الدارقطنی -

باب المطابقة ثامنا

و در بعضی نسخ زیاده کرده این لفظ را و فیہ ذکر الظهار و الایلاء و ظهار تشبیه دادن مرزن خود را بعنفوی که حرام است چنانچه انت علی کظهر اسی تو بر من مثل پشت مادر منی مقصود تشبیه امرأه است بأم و لفظ ظهر منعم است و این از سؤگند با جاهلیت بود پس شیخ آن را مقرر داشت و نقل کرد حکم آن را بخرم موقت به کفارت غیر مزیل و نکاح را پس جائز بنا شد مرد را و طی و دوائی آن تا بیرون نیازد کفارت و ایلا سوگند خوردن مرو که تا چهار ماه برون حبیلع نکند و حکم ظهار و ایلا در حدیث بیاید -

الفصل الاول - عن عائشة رضی اللہ عنہا قالت جاءت امرأة رفاعة - آمد زن رفاعة بکسر را و بقا مروی است از اصحاب خال کم المؤمنین صفیة القرظی - بضم قاف و فتح را و طامی معجزة بنی قریظه که قبیلہ الیست از یهود - الی البنی نزد آن حضرت - صلی اللہ علیہ وسلم فقالت انی کنت عند رفاعة - پس گفت آن زن بدرستی که من بودم نزد رفاعة یعنی در نکاح او - فطلقنی - پس طلاق داد مرا رفاعة - فبیت طلاق - پس قطع و جزم کرد طلاق مرا

یعنی سه طلاق داده شد که چیزی از آن باقی نماند - منتزعت بود - پس النکاح کردم بعد از رفاعه بن عبد الرحمن بن المزیر -
 نفیج زای و کسربای موحده بر وزن امیر صحابی هینرست ذکر کرده است اورا و رقاموس - و امامه الاثمل هرتبه الثوب
 و نسبت با عبد الرحمن که مانند گوشه جامه فی الصراح بد بپوشم او سکون وال همهای و ضم آن و بای موحده رلشیه و پر زده
 جامه مقصود بیان هستی آلت مردی دوست که دخول نمی تواند کرد - فقال تریدین ان ترجمی الی رفاعه پس
 گفت آن حضرت آیامی خواهی تو که باز گردی بسوی رفاعه فقال نعم پس گفت آن زن آری میخواهم که باز گردم
 بسوی وی - قال لا گفت آنحضرت رجوع کن و جائز نیست رجوع تو بوی - حتی تدونی عسيلة تا آنکه بچشی تو شد که
 عبد الرحمن را - و یزدق عسینک - و پوشید عبد الرحمن شبرک - ترا کنایت است از لذت جماع یعنی تازج ثانی جماع نکند
 رجوع بزوجه اول جائز نبود و این حدیث مشهور است و لایبست دارد بر آنکه در تحلیل تزویج کافی نیست بلکه لابد است از
 وطی و با وجود آن مجر و دخول کافی است و انزال شرط نیست متفق علیہ

الفصل الثانی عن عبد الله بن مسعود قال لعن رسول الله صلى الله عليه وسلم المحلل - بکسر لام مشدده - و المحلل له
 نفیج آن گفت ابن مسعود لعنت کرده است آنحضرت تحلیل کننده را یعنی زوج ثانی را که حلال گردانیده است زن
 را بر زوج اول و لعنت کرد محلل را یعنی زوج اول را که برای او حلال گردانیده شد اما محلل که زوج ثانی نیست
 از حیث آنکه وی النکاح کرد بر قصد فراق و شرعیت النکاح برای دوام و الیتام است پس و حکم بزنش کرد که او را استغاث
 می کنند چنانکه در حدیث واقع شده است و لعن محلل که زوج اول است بسبب آنکه دسه باعث شد بر مثل این
 النکاح قبیح و مردانها رخصاست هر دو است که طبع سلیم آبی است ازین فعل نه حقیقت لعن و بعضی گفته اند که کرده
 اشتراط تزویج است تحلیل در قول نه در نیت بلکه گفته اند که وی با جور است و بد نیت آن لقبه اصلاح و بالجمله
 شنیع است این فعل که سخوابه خود را در تحت دیگر بپسند و آن دیگر منکوحه خود را بدگری بد و تشریح تحلیل برای

رجوع و عقاب است از کتاب سه طلاق نکند - رواه الدارمی و رواه ابن ماجه عن علی و ابن عباس و عقبه بن عامر
 رضی الله عنهم اجمعین - و عن سلیمان بن لیسان - مولای میمون بود که از ازواج مطهره است از کبار تابعین و از
 نقاس سبعة مدینه است فقیه فاضل ثقه عابد و راجح حجت و گفته اند که وی انهم است از سعید بن المسیب - قال
 گفت - ادرکت لثبته عشر من اصحاب رسول الله - و ریاضه و چند از اصحاب پیغمبر - صلى الله عليه وسلم کلم لقیول
 هر یک از آن اصحاب می گفت - یوتف المولی - جس کرده شود ایلا کند تا آنکه رجوع کند بزن و وسطه کند با او
 طلاق دهد - رواه فی شرح السنه - بدانکه ایلا سوگند خوردن مرد است بزن که نزدیکی نکند بوی چهار ماه پس اگر
 وطی کرد در چهار ماه حانث می گردد و سوگند خود را لازم نشود و بروی کفار و عین و ساقط می گردد ایلا زیرا که عین بر طوت
 می شود و حنث و اگر وطی نکرد در چهار ماه گذشت جدای گردن از وی لطلاق بائن این مذهب ماست و مذهب

جماعہ دیگر از علما و ائمہ ثنائیہ آنست کہ واقع نمی شود طلاق بجز و گزشتن چهار ماه بلکه مرد را حبس کنند و موقوف دارند تا آنکہ رجوع کند و کفارت دهد یا طلاق دهد و اگر با آن طلاق دهد حاکم زیر آنکہ وی منع کرد حق زن را در جماع پس نائب گرد و قاضی از وی چنانکہ در عین دلیل آنست کہ وی منع کرد حق زن را پس جزا و ادا و ادا را شرح بر و ال نعمت النکاح نزد گذشتن این مدت و این قول ثورست از عثمان و علی و عبادہ ثلثہ و زید بن ثابت رضی اللہ عنہم و بالجملہ اختلاف بود میان صحابہ درین باب واللہ اعلم۔ وعن ابی سلمۃ۔ صحابی مشہورست کہ زوج ام السلمہ بود پیش از آنحضرت۔ ان سلمان بن صخر۔ روایت کرد کہ سلمان بن صخر لفتح صادمه و سکون خای معجبہ و یقال لہ سلمۃ لفتحیات بن صخر و این صحیح ترست۔ البیاضی۔ منسوب بہ پیاضہ بن عامر صحابی ست یکی از گریہ کنندگان از حبت عدم وجود سواری و افتادگان بر زن بعد از طهار چنانکہ درین حدیث مذکورست جعل امرأۃ علیہ کظہ امرہ۔ گردانید سلمان زن خود را بر خود مثل لپشت مادر خود یعنی گفت انت علی کظہ امی حتی یفنی رمضان۔ تا آنکہ بگذرد رمضان یعنی گفت تا گذشتن ماه رمضان تو بر من حرام۔ فلما مضی نصف من رمضان۔ پس چون گذشت نیمی از ماه رمضان واقع علیہا ایلا۔ افتاد سلمان بر زنش شبی و جماع کرد بوی۔ فاتی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فذکر ذلک لہ پس آن سلمان آنحضرت را پس ذکر کرد آن را۔ فقالت لہ رسول اللہ۔ پس گفت مرا و را پیغمبر خدا۔ صلی اللہ علیہ وسلم اغتق رقبۃ آزاد کن بندہ را۔ قال لا اجزا۔ گفت نمی یا بمر رقبہ را۔ قال فصم شهرین متتابعین۔ گفت آنحضرت پس روزه دارد دو ماه پیایی۔ قال لا استطیع۔ گفت نمی توانم داشت۔ قال اطعم ستین مسکینا۔ گفت طعام ده شصت مسکین را۔ قال لا اجزا۔ گفت نمی یا بمر طعام شصت مسکین را۔ فقال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لفروۃ لفتح فاد سکون را۔ بن عمرو۔ پس گفت آن حضرت فروہ بن عمرو را کہ صحابی بود طیبی گفت در بعضی نسخ عروۃ بن عمرو واقع شدہ و آن تصحیف است۔ اعطہ ذلک العرق۔ بدہ او را آن عرق را از تمر کہ کسی آورده بود و عرق لفتحیتین زنبیل از برگ خرما بافته۔ و هو۔ و آن۔ مکمل یا خذ خمسة عشر صاعا۔ عرق زنبیلی است کہ می کرد و می گتجاند پانزده پیانہ را۔ اوستہ عشر صاعا۔ یا شانزده پیانہ را لیطعم ستین مسکینا۔ تا بخوراند شصت مسکین را۔ و این حدیث و لالت دارد بر عدم وجوب نصف صاع مرہر مسکینی را و در احادیث دیگر آمد نصف صاع و در کتب فقہ نیز ہمین را اعتبار کرده اند چنانکہ در صدقہ و فطر و شاید آنچه درین حدیث واقع شدہ پیش از وجوب نصف صاع است یا این مخصوص باین مرد بوده است بسبب احتیاج او چنانکہ در تجویز تضحیہ بنی عذہ مزمرا بی برودہ را چنانکہ در باب التضحیہ گذشت۔ رواہ الترمذی و روی ابو داؤد و ابن ماجہ و الدارمی عن سلیمان بن لیسار عن سلمۃ بن صخر نحوه قال کنت امرأۃ اصیب من السنا بالاصیب غیر می۔ گفت بودم من مردیکہ می رسیدم از زنان چیزے را کہ نمی رسید خبر بن یعنی ذوق و لذت من از جماع در ص و شہوت من بران بیشتر از دیگران بود باین حاجت

در کتب

فی صبری کردم و اقدام در آن زن - و فی روایتها - و در روایت این دو کس یعنی ابادا و والداری این چنین آمده که گفت
 آنحضرت - فاطمه و سقا من تر پس بخوران و حق را از ما قسمت کن آن دو این چنین گفتند - میان شخصت مسکین
 و حق بسکون بین شخصت پیمان دین روایت هر یک را صاعی نشست - و عن سلیمان بن یسار عن سلمة بن صخر
 عن ابی صلی الله علیه وسلم فی المنظار هر دو برقع قبل ان یکفر - روایت کرد سلیمان از سلمة از آنحضرت و حق هر دو را گفتند
 که جماع کند پیش از آنکه کفارت دهد و متعلق و موافقت کنایت است از جماع - قتال کفارة واحدة - فرمود بر او است
 یک کفارت و بهرین اندام هر دو و بعضی گفته اند چون موافقت کند پیش از کفارت و هر دو یک کفارت -
 رواه الترمذی و ابن ماجه -

الفصل الثالث عن عمارته عن ابن عباس ان رجلا ظاهرا من امراته - روایت کرد عماره از ابن عباس
 که بدستی مردی ظهار کرد از زن خود و فیضها قبل ان یکفر پس جماع کرد و او را پیش از آنکه کفارت دهد غشی و حاصل
 پوشیدن و فی انصراف غشیان با کسبه بیاعت فرو گرفتند - فانی ابی - پس آمد آن مرد پیغمبر را صلی الله علیه وسلم
 فذکر ذلک له پس ذکر کرد آن را برای آنحضرت - فقال ما حکک علی ذلک پس گفت آنحضرت چه برداشت ترا
 و باعث شد بر آن که پیش از کفارت جماع کردی - فقال گفت آن مرد - یا رسول الله رأیت بیاض جلیفانی انحر - دیدم
 سفیدی هر دو و خلخال او را در متاب جل کسره حاسه همراه رفتم آنی سکون جیم خلخال و قید ظلم مالک لفسی ان فقت علیها
 پس مالک نتوانستم نفس خود را و صبر کرد از آن که اقدام بر روی بیت خسرو زربخ خوب در توبه نمی زد و بعد ناگاه دید آن
 رخ زیبا بنگران شد و ففک رسول الله پس خنده کرد پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم امره ان لا یقر بها حتی یکفر -
 و امر کرد مرد را که نزدیک نشود و جماع نکند و او را بار دیگر تا آنکه کفارت دهد و در اینجا تنبیه است بر ضبط حال و صبر از نافرمانی
 شرع و حفظ نفس و حیانت وی از محل فتنه و انبیا که شیطان در کین است - رواه ابن ماجه و روی الترمذی نحوه - روایت کرد
 ابن ماجه و ترمذی و اینند آن - و قال نهادهایت حسن صحیح غریب و روی ابو داود و النسائی نحوه سند او سه طریق استناد
 و ارسال - و قال النسائی المرسل اولی بالصواب من المستند - و گفت نسائی مرسل نزدیک تر است بصحت از مستند

باب در بعضی احکام متعلق باسبق

عن معاوية بن الحكم قال اتیت رسول الله - روایت است از معاویه بن الحكم بن حنیف صحابی است روایت می کند
 از روی ابوسلمه عطاء بن یسار گفت آدم پیغمبر خدا را صلی الله علیه وسلم فقلت پس گفتم - یا رسول الله ان جاریه کانت
 لی ترعی غمالی - بدرستی که دای بود مرا که می چایید گو سفندان را که مرا بود و نمیدانم - پس آدم من آن جاریه را
 و خود فقت شاة من الغنم - و حال آنکه تحقیق گم کردم دنیا فتم من گو سفندی را از گو سفندان فساتها غنما - پس
 سوال کردم و پرسیدم آن جاریه را از آن شاة که چه شد - فقالت اکلم الله رب پس گفت جاریه خود را شاة را از گ

فانست پس غضب کردم من بران جاریہ یا ندوہ خودم بران شاة آسف بفتح معنی خشمناک شدن و اندوہ گین شدن
 بہر معنی می آید و آسف کسر سیم ہمی آن از باب سجع و بمعنی اول فہمیر علیہا رج بجاریہ باشد در معنی ثانی شاة کہنت
 من بنی آدم۔ و بودم من از فرزندان آدم کہ حکم بشریت در غضب مے آید و از جاسے مے روند و طہمت و جھال پس
 طہا پنجہ زدم روے جاریہ را۔ و طعی رقبۃ۔ و واجب است بر من آزاد کردن بردہ از کفارت ظہار یا مہین یا جزا آن
 افا عتقا۔ آہ پس آزاد کنم و از ان کفارت تا ابراے دمہ خود کنم و از پیشانی کہ از زدن طہا پنجہ بر روی دی دارم و
 شہر مندی آن خلاص شوم و چون در بعضی کفارات ایمان رقبۃ بشرط است فقال لہا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
 پس گفت آنحضرت مزان جاریہ را از برای امتحان ایمان وی یسین اللہ کجاست خدا و در روایتی این ربک کجاست
 پروردگار تو۔ فقال فی السماء۔ پس گفت در آسمان است مقصود سوال از مکان حق سبحانہ نیست تو لے لہ
 عن ذلک بلکہ مقصود آن حضرت آن بود کہ بدانکہ وی مشرک است یا موحد پس قناعت کرد آن حضرت از وی ہمی آنکہ
 ارضیہ و برات از ان و علم بانکہ مرا و را پروردگاری است کہ تدریس کند امر را از آسمان بر زمین مطالبہ نکرد و را بہ تزیہ صرف و
 علم با پنجہ واجب است اعتقاد بدان از صفات حق تعالی و تقدس و کما ہی الکفا کردہ میشود و بانقہر در مثال این مقام۔ کذا
 قالوا یا آنکہ در شرط ایمان در غیر کفارت قتل اختلاف است میان علما و گو یا حق نزد آن حضرت صلی اللہ علیہ وسلم عدم اشتراط
 ایمان بود چنانکہ مذہب ابو حنیفہ است یا آنکہ اولی و تفصل آنست کہ مؤمن باشد و کفایت مے کند در ان این قدر از ایمان
 و اللہ اعلم فقال من انا۔ بعد از پرسیدن توحید گفت آنحضرت۔ من انا کیستم من۔ فقال من پس گفت آن
 جاریہ۔ انت رسول اللہ تو پیغمبر خدائی۔ فقال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم عتقا۔ پس گفت آن حضرت
 آزاد کن اورا۔ رواہ مالک و فی روایت مسلم قال۔ گفت معاویہ بن الحکم۔ کانت لی جاریہ ترقی غنماے قبل احد
 بود مرا جاریہ کہی چراندہ گو سفندان کہ مرا بود در جانب کوہ احد۔ و الجوانیۃ کفتح جیم و تشدید واو و بعد از وی الف لکن
 و بعد از وی یای سخانیہ شد وہ این چنین ضبط کردہ اند محققان و بعضی تخفیف یا نیز گفته اند نام موضعی است و قر
 جبل احد در شمالی مدینہ طہرہ۔ فاطلعت ذات یوم پس مطلع شدم من یک روزی۔ فاذا الذئب قد ذہب بشاة
 من خمننا پس ناگاہ گرگ تحقیق بردہ است گو سفندی را از گو سفندان ما۔ و انا جیل من بنی آدم ہف۔ و من
 مردی ام از فرزندان آدم خشکین میشوم و اندوہ گین مے شوم۔ کما یسفون۔ چنانکہ خشکین و اندوہ گین مے شوند
 فرزندان آدم پس خواستم کہ بنیم اورا زونی سخت چنانکہ مقتضای غضب و حزن است۔ کن مسلکتا صکتہ۔
 لیکن کو فتم وزدم اورا زدنم نے تصریح حک کو فتن وزدن۔ فایت رسول اللہ پس آدم من پیغمبر خدا
 صلی اللہ علیہ وسلم بغض ذلک علی پس عظیم نداشت و بزرگ گردانید آن را بر من و گفت گناہی عظیم کردی تو۔
 فقالت پس گفت من یا رسول اللہ۔ افلا عتقا۔ کیا پس آزاد کنم اورا۔ قال استنی بہا گفت آن حضرت یا

نزد من اورا - فاتیمة بہا پس آوردم نزد آن حضرت اورا فقال لہا این اللہ پس گفت آن حضرت مکران جاریہ را کجاست
خدای تعالی - قالت فی لہا رگفت آن جاریہ خدا را سمان ست فقال من انا قالت انت رسول اللہ قال
اعتقما فانہا مؤمنۃ - گفت آن حضرت آزاد کن اورا زیرا کہ بدرستی کہ وی مسلمان ست -

باب اللعان

لعان دلائل یکہ گیرالعت کردن و چون مرد زن خود را قذف کند بفرنا و اثبات نہ کند آن را بچهار گواہ حکم
آن ست کہ مرد چہار بار شہادت دہد کہ وی از صادقان ست پنجم بار بگوید لعنت خدا بروی اگر باشد از دروغگویان
بعد از ان چہار بار زن شہادت دہد و سوگند خورد کہ این مرد از کاذبان ست و بار پنجم گوید کہ غضب خدا بر آن زن
اگر باشد این مرد از راست گویان و چون ملاعت کردند مرد و زن تفریق کنند حاکم میان ایشان این ست مذہب
حنفیہ و زہد جمہور وقت ماقبیش بودی تفریق مثنی و حرام میگردد آن روی بہ تحریم موبد چنانکہ در کتب فقہ مذکور است -
الفصل الاول عن سهل بن سعد الساعی صحابی مشہور ست از انصار و آخر کسی کہ مرد بدینہ از صحابہ
قال ان عومیر بن لعیان من فتح وادوسکون تحت سائیدہ و کسریم وادراخسہ - العجلی - ففتح عین سکون جسیم
نسبت بر بنی عجلیان کہ لعیانی ست از انصار - قال یا رسول اللہ ارایت رجلا وجدہ جلا مع امرأۃ فخرده کہ مردی پاد
مردی را با زن خود - اقبلہ - آیا بکشایین مرد صاحب زن آن مرد را کہ یافت اورا با زن خود فقتلہ - پس کشیدند
این مرد قاتل را کسان مقتول و در بعضی نسخ فقتلہن تناسل الخطاب و خطاب آن حضرت و صحابہ آن حضرت است
کہ اقبل یا کیف یفعل یا چگونہ کند این مرد و علما اختلاف کردہ اند در حکم کسی کہ کشت مردی را کہ یافت اورا با
زن خود کہ زمانی کند جمہور بر آنند کہ کشتہ شود اورا لکہ آنکہ چہار گواہ بگردانند بر او و اگر کنند بدلان دارشان قتل
و اما فیما بینہ و بین اللہ بروی چہرہ نیست اگر صادق باشد - فقال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قد انزل فی کتب
وفی صابحتک پس گفت آن حضرت در جواب عومیر تحقیق و حی فرستادہ شد در قصہ تو و زن تو مراد است لعان ست
کہ در کتاب اللہ مذکور ست - فاذہب فات بہا پس برو پس بیار زن خود را - قال سهل فتلک عنانہ المسجد
گفت سهل کہ راوی حدیث ست پس لعان کردند عومیر و زن او در مسجد - فانامع الناس عند رسول اللہ بن
ہاروم و دیگر یویم نزد پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم فلما قال عومیر پس چون فارغ شد مرد و زن از ملاعن گفت
عومیر - کذبت علیہا دروغ گفتہ باشم من بہان زن سیار رسول اللہ ان اکنتا - اگر نگاہ دارم من اورا این
کلامی ست تو طیہ تطلیق او لبہ طلاق یعنی اگر نگاہ دارم من این زن را در نکاح خود و طلاق نہ دارم و لازم آید کہ ب
من در قذف وی کہ کردہ ام زیرا کہ اساک منافی ست زنا کردن اورا و اساک من اورا و کالت دارد بر آنکہ گویا من دروغ
گفتہ باشم و وے عقیقہ ست زنا نہ کردہ و طلقہا ثلثا پس طلاق کردند عومیر زن را طلاق برای تصدیق قول خود

واین بنا بر ظن اوست که لعان حرام نمی گرداند زن را بر مرد و آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم نیز بالفعل تفلیق نکرد میان ایشان پس این مویذ قول کسی است که می گوید فرقت بلعان حاصل نمی شود و لکن بقضای تاقی بعد از تلعان چنانکه در حدیث آمده بیاید و این بر تقدیر یک عویمر عالم باشد حکم مسلم و جمهور بر آنند که واقع میشود فرقت بنفس لعان حرام است بر مرد و نكاح آن زن بر سبیل تاید ثم قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم انظروا یسر گفت آنحضرت نگاه کنید - فان جاریت به اسلم پس اگر یار و آن زن ولد را سیاه رنگ - ادع لعینین سخت سیاه و چشم با کشادگی عظیم الالیتین - بزرگ سر نیما فی الصراح الیه لفتح و سکون دهنه - خد کج الساقین - سطر و پر گوشت هر دو ساق خد لفتح فامی معجبه و دال محله و لام مشدده فلا حسب عویمر الا قد صدق علیا پس گمان نمی برم عویمر را اگر آنکه تحقیق راست گفته است بر آن زن ظاهر آن مرد و یک نسبت کرده شده بزمایان صفت بوده است - و ان جاریت به اسلم - و اگر آورد آن زن فرزند را سر خاک و اسیر تصغیر احمر است - کانه حره - گویا آن فرزند و حای محله هر دو مفتوح اگر کی سرخ و زمین چسبیده مثل قطاة و عویمر چنین بوده است - فلا حسب عویمر الا قد کذب علیا پس گمان نمی برم عویمر را اگر آنکه تحقیق دروغ گفته است بروی - فجاریت به علی لغت اللہ لغت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم من تصدیق عویمر پس آورد آن زن آن فرزند را بر صفتی که وصف کرده بود آنحضرت از تصدیق عویمر یعنی بر شکل و صورت آن مرد زانی را دیده - فکان بعد نیسب الی امه پس بود آن فرزند بعد از آن نسبت کرده بشو سه مادر وی چنانکه حکم ولد الزناست و درین حدیث جوار است دلالت بر شماست اما دلالت نمی کند بر حکم تقیاً نه چنانکه بیاید متفق علیہ سعد بن ابن عمران البنی صلی اللہ علیہ وسلم لعن من رسل و امرائه - روایت است از ابن عمر رضی اللہ عنهما که آنحضرت ملاعنه کرد یعنی امر کرد بلاعنه میان مردی و زن آن مرد - فاستغفین ولد به پس تنفی گشت و دور شد آن مرد از ولد آن زن و لاحق گردانیدن و نسبت کردن او را بنحو و سبب ملاعنه - ففرق بینما پس تفلیق کرد آن حضرت میان مرد و زن - و لاحق الولد بالمرأه - و لاحق کرد و منسوب گردانید و ولد را بر زن متفق علیہ و فی حدیثی لما ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم وعظهم و ذکره - و در حدیث ابن عمر رضی اللہ عنهما جاری و مسلم را آمده است که آنحضرت پند کرد آن مرد را و تذکره کرد و یاد داد و ایند او را عذاب آخرت را تا دروغ نگوید و افرا کند بر زن - و اجره ان عذاب الدین اهل من عذاب الآخرة - و خبر داد او را که عذاب دنیا آسان تر است از عذاب آخرت - ثم دعا به یسر خواند و طلبید از او غلطها و ذکر را پس وعظهم و ذکره کرد او را - و اجبوا ان عذاب الدین اهل من عذاب الآخرة - و خبر داد او را که عذاب دنیا آسان تر است از عذاب آخرت و مراد به عذاب دنیا اقامت حد است بر مرد که قذف زن کرده است و تبرئ آنکه بر اقامت حد نکند بشهادت زور اثبات آن کند یا زن زنا کرده است و از خوف اقامت حد اقرار بدان نکند پس ملاعنه کنند و عنه ابن ابی صلی اللہ علیہ وسلم قال للسلانین - و هم از ابن عمر است که آنحضرت گفت مرد و زن را که می خود ستند ملاعنه کنند حساباً علی اللہ - حساب شما بر خداست - احد کما کاذب - یکی از شما دروغ گو است بی شبهه باز بر گفت لا یسئل کک علیما

پس تو وقت کرو و درنگ کرد آن زن و باز گشت و پس آمد یعنی ترودی کرد که مفہوم شد از حال و سے کہ شما دست
 خامہ بخوابد کرد و حتی ظننا انها تخرج - تا آنکہ گمان برودیم کہ آن زن رجوع سے کند از شہادت - ثم قالت لا افسح قومی
 سارا لیوم - پستہ گفت رسول اللہ و نام قوم خود را تمام روز یعنی مدت عمر و یا باقی ایام و سایر بمعنی جمیع و باقی ہرودی آید
 اگرچہ بعضی از علمای لغت آمدن اورا بمعنی جمیع النکاح کردہ اند - ثم حضرت پس گذشت آن زن و تمام کرد شہادت
 را و ملاعنہ را پس حکم تفریق کرد آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم در میان ایشان - وقال البنی صلی اللہ علیہ وسلم لہر
 قت ان جادت با کل العینین - و گفت آنحضرت بہ بیند آن زن را پس اگر آورد فرزند را سرمہ گون و چشم سیاح آیتان
 بزرگ و تمام سرمہ سیاح بموجودہ و غین مجہ تمام و وافی - خلع الساقین - سطر و ساق - فهو لشربک ابن سحار - پس آن
 فرزند شربک بن سحار است کہ وی نیز بہین صفت بودہ است - فجاءت بہ کذاک - پس آورد آن زن فرزند را کہ بہین
 بہین صورت - فقال البنی صلی اللہ علیہ وسلم لولا ما مضی من کتاب اللہ لکان لی ولہا شان - پس گفت آنحضرت اگر
 نمی بود آنچه گذشت از کتاب خدا و حکم او نکذاک است حد و تعزیر بر متاخرین نیست ہرآنکہ سے بود و مرآن زن را
 کتابی وی کروم بوی آنچه می کروم از عذاب - رواہ النجاشی - درین حدیث دلالت ست برآنچہ حاکم را بمطابقہ و امارات
 قراین التفات نباید کرد و حکم نکند کہ ظاہر آنچہ تقاضای کند آن راجع و دلائل و نیز مفہوم می گد و ازین کہ شبہ و قیافہ حجت
 نیست و نیست آن گمارت و مظنہ پس حکم کرد و نشود بدان چنان کہ مدہب ماست فلیفہم سخن ابی ہریرۃ قال قال
 سعد بن عبادہ روایت ست از ابی ہریرہ گفت گفت سعد بن عبادہ بن الصناعت کہ صحابی مشہور ست از انصار بطریق استفہام
 از آنحضرت بود جدت مع ابی رجا - اگر بایم من بازن خود مروی را - کم اسسہ علی الی باربعہ شہادہ - آیا مساس کنم اورا
 تا آنکہ بیارم چہار گواہ را قال رسول اللہ گفت پیغمبر خدا - صلی اللہ علیہ وسلم نعم سے مساس کن تا آنکہ بیاری چہار گواہ
 را چنانچہ در ثبوت زمانہ معتبر ست - قال کلا - گفت سعد بن حنین بہت یعنی کنم این چنین - والذی بوشک بالحق - سو گند
 بخدای کہ فرستادہ است ترا بحق - ان کنت لا عاجلہ بالیسف - تحقیق ہستم من کہ ہر آیتہ شتاب می کنم اورا عذاب
 پیغمبر قبل ذلک پیش از آمدن گواہان و این روایت قول آنحضرت را و مخالف مروی و معنی این خبر و ادوات
 از حال نفس خود یعنی حال من این ست غیرت و غضب من درین مقام درین مرتبہ است چکار کنم حکم شرع بہین ست
 کہ فرمودید و ازین جہت - قال رسول اللہ - گفت پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم اسمعوا الی ما یقول سیدکم - بشنوید و گوش
 نہید بسوی سخن کہ می گوید متر شما - انه لیفور - بدرستی کہ وی رشک ناک ست - وانا غیر منہ - و من غیرت ناک ترم از وی -
 و انکہ غیر منی - خدای تعالی غیرت ناک تر ست از من مقصود آنحضرت مدح این صفت ست و اشارت بآنکہ این از صفات
 کرام و عادات سادات ست اگرچہ حکم شرع درینجا و یکست و قول سعد ناشی ازین ست و درین اعتدال ست از حد و در
 این قول از وی نہ آنکہ تقریر و اثبات دوست و غیرت عباد می گرد و از آدمی از رویت چیزی کہ کردہ است برو و بر اہل

و آنچه تقاضای او در دلی و غیرت خدای تعالی زجر و دوزخ بندگان است از مواصی و محرمات تا از جناب قرب او و در نفی و کفایت محبتی و عنایتی که وی جل جلاله بایشان دارد چنانکه در حدیث آینده بیاید - رواه مسلم - و عن المغيرة قال سجد بن خباثه روايت کرد و غیره بن شعبه صحابی مشهور که گفت سجد بن عباد - که روایت رحمان امراتی تقریباً بالسیف - اگر می دیدم من مردی را با زن خود هر آینه می زدم و را بشمشیر غیر مصفح - غیر زنده بطرف شمشیر و غرض وی بکام به تیزی او و قطع جانب هر چیز و صفح انسان پهلوی او و صفح سیف عرض وی و لفتح و ضم صفح شمشیر متپا و آصفاح پس گردانیدن و زدن به پنهانی شمشیر و مصفح بکسر فافتح هر دو روایت است و بکسر صفت و حال شمشیر زنده است بفتح حال شمشیر و به تشدید فانیز واقع شده است - ففتح ذلک رسول اللہ پس بر سیاق آن سخن حدیث خدا را - صلی اللہ علیہ وسلم فقال العجبون من غیرة سجد پس گفت آنحضرت آیا عجب دارید شما از غیرت سجد - واللہ انما یخیر منہ یخیر اسوگند هر آینه من غیرت ناک ترم از وی - واللہ یخیر منی - و خداست قضاے غیرت ناک ترتیب از من - ومن اجل غیرة اللہ - و از بهر غیرت خدا - حرم اللہ الفواحش - حرام گردانیده است خدا آنچه گناهان را ناظر منما و بالطن - هر چه ظاهر است از گناهان و پنهان است فحش بالفهم از حد گذشتن بدی و فاحش هر بدی که از حد گذرد و فاحشه معنی زن نامیز آمده و مکر و انجبا مطلق مواصی است پس حرام گردانیدن وی تعالی مواصی را و مرتب و متعلق ساختن عقوبت بر آن در دنیا و آخرت بحکمت غیرت است تا به بنده آفتی و کردی نرسد و از حضرت قرب در رحمت و سه دور نفی و لا احدا حب الیہ الخ از من اللہ - نیست هیچ کی که دوست داشته تر باشد بسوخته او عذر از خدا - من اجل انکم لو لم تدر و بالبشر من - از بهر آن بر انکسخت و فرستاد خدای تعالی پیغمبران را که ترسانند گناهان را از عذاب خدا و خبر خوش رسانند گناهان از ثواب خداست تعالی فی التشریح عذر بهانه و معذور داشتن و گفته اند که مراد بود اینجا اعذار است بکسر هزه بمعنی ازاله عذر و قبول نکردن آن یعنی خدای تعالی پیغمبران را برای آن فرستاد تا بندگان را جای عذر نماند چنانکه در قرآن مجید می فرماید لَوْلَا یُؤْنَرُ لَنَا نَبِیٌّ عَلَی الدُّعَاءِ بِمَا رُسُلُ - و لا احدا حب الیہ الخ من اللہ - نیست هیچ کی که محبوب ترست بسوی وی شناسا و ستایش کردن از خدا - ومن اجل ذلک وعد اللہ الجنة - و از بهر آن وعده کرده است خدای تعالی بهشت را تا وفا کند بوعده خود و شکر گویند بندگان بر آن بچ گویند او را یا از جهت آنکه چون وعده کرد بندگان را به بهشت و ترغیب نمود و در آن بسیار می شود سوال بندگان و تنهای ایشان مرا و را سبحانه متفق علیه - و عن ابی هريرة قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ان اللہ تعالی یغار - بدرستی که خدای تعالی غیرت میکند - وان المؤمن یغار - و بدرستی که مسلمان غیرت می کند یعنی غیرت صفت آلی است که بنده مسلمان نیز آن صفت را دارد - و غیرة اللہ ان لا یاتی المؤمن ما حرم اللہ - غیرت خدا بر اوست آنست که نیاید و نکند مؤمن چیزی را که حرام گردانیده است خداست قضاے - متفق علیه - وعنه ان اعرابیا اتی رسول اللہ - روایت است از ابی هریره که با دیشنی آمد آنحضرت را صلی اللہ علیہ وسلم فقال ان امراتی ولدت غلاما اسود و بد رستی که زن من زائیده است کودکی سیاه را - واسے انکرتہ - و بدرستی من انکار کرده ام

آن را که از من باشد بجهت عدم مشابعت او بمن فقال له رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم هل لك من بل ليس گفت
 آنحضرت مرا آن اعرابی را آیا هست مگر چیزی از شتران قال نعم گفت آری هستن شتران قال فما الوانها گفت آنحضرت
 پس چیست رنگهای آن شتران قال هرگفت اعرابی شتران من سرخ اند و هر یک بگونیم جمع احمروا ما بضم میم جمع حمراست
 قال بل فیها من اوراق گفت آنحضرت آیا هست در آن هیچ شتری سیاه فام و در قوسهایست در رنگ یک خاگسترگون و در
 شتران و کبوتران می باشد و لهذا کبوتر را در قوسها میگاویند قال ان فیها لورقا گفت اعرابی بدستی که در آن شتران شتران خاگستر
 گونه اند و در قوس بضم و او سکون راجع اوراق چنانکه جمع احرر قال فانی تری ذرک خاها گفت آنحضرت پس از کجا میدانی و
 گمان میبری تو آن خاگستر گونی را که آمد آن شتران را با وجود آنکه شترانی که از آنها زاده اند پیدا شده همه سرخ اند قال
 عوق زمعها گفت اعرابی این رنگیست که کشیده است این شتران را یعنی در اصل آن نه شتری بوده است که باین رنگ بود
 و اینها باصل خود راجع شده و مشابه گشته اند قال قلل بد عوق نزعہ گفت آنحضرت پس شاید که این ولد و بولد و ن
 سیاه رنگ بسبب رنگی باشد که کشیده است او را و مشابه گردانیده است بخود و فکرم یرخص له فی الامتناع منه پس خصت
 آنکه آنحضرت مرا آن اعرابی را در و روشن ازان کرد و راضی نشد بدان متفق علیه و عن عائشة رضی الله عنها قالت کان
 عتبته بن ابی وقاص عم ابی اخیه سعد بن ابی وقاص گفت عائشه بود عتبته بن ابی وقاص که عمار کرده و وصیت نموده بود بسعد
 برادر خود سعد بن ابی وقاص که از عشره مبشره است و این عتبته بعضی گفته اند که صحابیست او است که شکسته بود در مبارک
 و دندان شریف آنحضرت را در روز احد و البومیم گفته که بعضی متاخرین او را در صحابه ذکر کرده اند و منی و انهم من او را اسلام
 و ذکر کرده است او را هیچ یکی از متقدمین در صحابه که آن فی السید الفاتیه و بهر تقدیر عند کرده بود عتبته برادر خود و ان ابن لوی
 زمره منی که پسروا زمره لفتح زای و سکون میم فتح آن که پدر ام المؤمنین سوده است از من است زیرا که و منی طی کرده
 باین جاریه بزنا زائیده بود و می پسری را پس گمان بر عتبته که نسب ولد الزنا ثابت میشود و از زانی و حتی که دعوی کند
 چنانکه عادت جاہلیت بود پس و عیبست کرد و در وقت مردن خود که این پس از من است فاقبضه الیک پس بیست آرا و
 و کش بسوی خود فلما کان عام الفتح اخذہ سعد پس چون شارسال فتح مکه گرفت آن پس را سعد بن ابی وقاص بوصیت
 برادر خود کرده بود فقال له ابن اخی پس گفت سعد که وی پس برادر من است و قال عبد بن زمعجی و گفت عبد بن
 زمره که وی برادر من است از داه و قسا و قالی رسول الله پس رفتند و مرا فوه کردند و سعد و عبد بسوی پیغمبر خدا صلى الله عليه
 وسلم فقال سعد پس گفت سعد بن ابی وقاص یا رسول الله انی کان عبد لی فیه بدستی برادر من عتبته عده کرده بود
 بسوی من در حق وی و گرفت وی و قال عبد بن زمره اخی و ابان و لیده ابی و گفت عبد بن زمره وی برادر من پس
 جاریه پدر من است و ولد علی فراشه زائیده شده است بر چاه خواب و قال رسول الله صلى الله عليه وسلم هر یک
 یا عبد بن زمره پس گفت آنحضرت این پس برتر است و برادر است ای عبد بن زمره الولد للفراش - فرزند

هر فراش راست یعنی مرگه راست که آن زن فراش اوست - و لکنها هر آنکه مردانی را سنگ بست که عبارت از حجم
 بکایت است از حرمان - ثم قال بسوۃ نیت زمته آنچه منتهی است گفت آنحضرت مسوده را که زوجه مطهره اوست در پرده باشد
 اینک پس پیش و میا اگر چه حکم شرع برادر تو شود - لکن برای من شبهه لعنته - از جهت آنچه دید آنحضرت از شماست آن پس لعنته
 و اگر چه شماست و قیافت و حکم شرع معتبر نیست و لکن تو رع و احتیاط و راست که برهنه کنی و پیش و نیائی فافهم فمرا با
 حتی لقی الدلیلین ندید آن پس مسوده را تا آنکه مرد آن پس - و فی روایت - و در روایتی چنین آمده است که قال گفت
 آنحضرت - هوانوکی سوی برادری تست - یا عبد بن زمه من اجل انه ولد علی فراش ابیه - از بهر آنکه وی زائیده شده
 بر فراش پدر وی ظاهر آنست که این کلام را وی است یعنی آنحضرت که گفت این را و حکم کرد برای عبد بن زمه از جهت
 آنکه آن پس زائیده شد بر فراش پدر وی متفق علیه - و غیرها قالت و دخل علی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ذات یوم
 و هم از عایشه راست که گفت و آمد بر من آنحضرت روزی سهو مسرور - و حال آنکه آنحضرت خوش و شادمانست - فقال
 عایشه اهل تران مجز الزمانی - پس گفت آنحضرت ای عایشه بنی منی که جز زلفیم میم فتح جیم و کسر زای ادلی مشد و و بچی کجیم
 و سکون دال و کسر لام و کجیم مشد ب بچی نام قبیلہ البیت بنام مردی که در علم قیافه یکا نه روزگار بود و از صورت شخصی استدلال
 بر صفات و احوال وی میکرد - و دخل و آمد فلما رای اسامه و زید ایں چون و دید اسامه و زید را - و علیهما قطیفه - و بود
 بر اسامه و زید قطیفه - و غطیا رؤسهما بتحقیق پوشیده بودند اسامه و زید سرهای خود را و در قطیفه و خواب کرده بودند و مسجور - و بدت
 اقدامها - و ظاهر و پید بود پایهای ایشان از قطیفه فی الصراح قطیفه چادر پیچیده و قطیفه آن جامه را گویند که پرنده ها داشته باشد
 فقال ان هذه الاقدام لبعضهما من بعض پس گفت مجز که این پایهای بعضی وی جز دست از بعضی یعنی میان صاحب
 این دو پا نسبت جز نیست و کلیت و پدری و پسری است حاصل کلام آنست که زید بن حارثه که پس خوانده آنحضرت بود
 سفید قام و خوب صورت بود و اسامه که پس بود سیاه رنگ بود و بد بنا و در خود دام اکین که جاریه سودا بود و مشاب و واقع شده
 پس منافقان در نسب اسامه میکردند که از این چنین پدر این چنین پس چون آید و چون این قائف دید و حکم کرد
 که این دو شخص بیابیر که پدر و پسر باشند آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم خوشحال شد زیرا که قول قائف نزوح معتبر بود پس
 الزام ایشان را و او از تجا لازم نیاید که قول قائف معتبر باشد در احکام شرع و اثبات نسب و اینست مذہب نزد ما و لکن
 شافعی و بعضی آنکه دیگر معتبر میدانند آن را حتی اگر جاریه مشترک در میان دو شریک فرزندی آورد و هر دو و نحو نسب
 میکنند نزد شافعی رجوع بقول قائف میکنند و نزد ما و لکن هر دو میدانند در حکم شرع اگر چه در واقع از یکی خواهد بود - متفق علیه
 و عن سعد بن ابی وقاص و ابی بکره رضی اللہ عنهما قالا - گفتند هر دو - قال رسول اللہ - گفت پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم
 من ادعی الی غیر ابیه کیسکه نسبت کند خود را بسوی جز پدر خود - و هو علم و حال آنکه وی میداند که آن نه پدر اوست
 فافحشه علیه حرام - پس بهشت بروی حرام است این زجر و تشدید است یا محمول بر استحلال است یا مراد عدم دخول جنبت است

یا مقربان سابقان متفق علیہ۔ وعن ابی ہریرۃ قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لا ترغبوا عن آباکم۔ اعراض کنید از پدران خود بترک نسبت ایشان۔ تمن رغب عن ابیہ فقد کفر پس کسی کہ اعراض کند از پدر خود و ترک کند نسبت خود را بوی پس تحقیق کفر نیست کرد و یہ نسبت کہ اصل بہہ نعمت است متفق علیہ وقد ذکر۔ و تحقیق ذکر کردہ شد۔ حدیث عائشہ حدیث عائشہ کہ لا یشک نیست اسناد غیر من اللہ فی باب صلوة الحسنوف۔

الفصل الثانی عن ابی ہریرۃ انہ سمع النبی صلی اللہ علیہ وسلم یقول لما نزلت آیۃ الملائعۃ۔ روایت ست از ابی ہریرۃ کہ وی شنید آنحضرت را کہ میگفت در آن هنگام کہ فرود آمد آیت ملائعۃ۔ ایما امرأۃ ادخلت علی قوم۔ ہر زن کہ در آمد بر قومی۔ من لیس ہم۔ کہے را کہ نیست آن کس از آن قوم یعنی زمان کہ و از وی فرزندی آید کہ داخل قوم دے گرود۔ فلیست من اللہ فی شئ۔ پس نیست آن زن داخل در چیزے از دین خدا و رحمت خدا و این تعابیر و تشدید است بر آن در کتاب ادب این شیعہ را۔ و لکن یدخلہا اللہ حبۃ۔ و البتہ در حق آن زن را خدای تعالی بہشت خود را یعنی با مقربان و سابقان و نیکو کاران دین و عید و اندازست مراد را۔ و ایما رجل حجج و لکدہ۔ و ہر مردی کہ منکر شود و فرزند خود را کہ پڑاید زن او و گوید کہ این فرزند از من نیست و زن را تمیز پڑا کند۔ و ہو میطر الیہ۔ و حالانکہ آن مردی بنید بسوے آن فرزند خود می داند کہ از دے آمدہ و ہر فراش او زائیدہ۔ و تحجب اللہ منہ۔ و پروردہ پیشو خداے لقائے و نمی نماید دیدار خود را بوی و ہر جدای آنکہ فرزند را دیدہ و دانستہ منکر نشود۔ و فصح علی رؤس الخلق۔ و رسوای کند خدا یتخاے او را ہر سر ہاسے خلایق و در حضور ایشان۔ فی الاولین و الآخرین۔ و در روز محشر و غصات قیامت کہ تمام خلق از پیشینیان و پسینیان جدا ہوا حاضر می آید و جمع شوند دین و عید و اندازست مرد را چنانکہ نخست انداز کرد و زن را بیٹے نباید کہ بدکاری کند و مرد را ہم باید کہ ستارے نماید۔ رواہ ابو داؤد و النسائی و الدارمی۔ و عن ابن عباس قال جاء رجل الی النبی۔ گذشتابن عباس کہ آمد مردے نزد آنحضرت۔ صلی اللہ علیہ وسلم فقال ان لی امرأۃ لا تردید لاس۔ پس گفت آن مرد کہ مرا زنی است کہ باز نمی گرداند دوست کہے را کہ لیس کند دوست رساند و از یعنی منع نمی کند نفس خود را از کہے کہ قصد جماع کند بوی کس سودن و جماع کردن ماست مجامعت۔ فقال النبی۔ پس گفت پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم طلاق و طلاق و ہ آن زن را۔ قال الی اجہا۔ گفت من دوست می دارم آن زن را بچہت حسنی و جمالی و موافقتی کہ بوجہی بنفس و طبیعت من دارد۔ قال فما مسکماؤن۔ گفت آنحضرت پس نگاہ دارد و محافظت کن اورا اکنون کہ این حال داری و بی اختیار در محبت و مباد و بیعتی از مفارقت و در رفتہ و لیکن نگاہ بانی کن اورا و من کن اورا از زنا و وقوع در فاحشہ و بوجہی گفتہ اند کہ مراد بوم ردوست لاس آنست کہ رد نمی کند دوست کہے را کہ میگیرد و بچہ در خانہ است از طعام و جود آن و ترجیح و تائید می کند از منی را آنکہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم امر نمی کند بہ نگاہ داشتن فاجرہ و لیکن بتبار از عیارت لا تردید لاس۔ همان معنی اول است و اللہ اعلم فانہم۔ رواہ ابو داؤد و النسائی و قال النسائی و رفعہ احد الرواۃ الی ابن عباس۔ و گفت نسائی

رسانیده است این حدیث را یکی از او بیان بسوی ابن عباس و وصل کرده است آن را و احدی هم لم یرفعه و یکی از ایشان
 رفع نکرده و وصل ننموده - قال و هذا الحدیث لیس ثابت - گفت نسائی و این حدیث نیست ثابت یعنی وصل او ملکه منقطع
 است - و عن عمرو بن شعیب عن ابیه عن جده ان ابی بنی صلی اللہ علیہ وسلم فقه ان کل مسلمین استلحق لجرایه حکم کرد
 آنحضرت که هر فرزندی که لاحق گردانیده باشد بجز مردن پدر وی و اضافت پدر بوی باعتبار ادعا و استحقاق است
 الحاق بهم شدن و در چیز و بشیر استلحاق خواندند تا بهم شوند یعنی طلب کردند و خواندند و او را و ارشان تا لاحق گردانند و از خود
 و وارث گردانند بخود چنانکه فرمود - الذی یدعی له آن پدر که خوانده شد این مسلمین مراد او - دعا و ورثه یعنی دعوی کردند
 و ارشان پدر وی - فقضی ان من کان من امته یملکها یوم اصابها - پس حکم کرد آنحضرت که هر فرزندی که باشد از دایه که مالک میشود
 پدر وی آن داه را در روزیکه جماع کرد او را یعنی این جماع بر وجه حلال واقع شده و اگر از زمره باشد که فراش دست بطریق اولی
 نقد الحق بمن استلحقه پس تحقیق لاحق میشود و کسی که لاحق گردانیده است او را که ورثه باشد و وارث میگردد و در حق او اگر چه
 استلحاق کرده اند و در حق همه وارث میشود و شر یکمی می گردد و اگر بعضی کرده و در حق همان بعض میشود - و لیس له مما قسم قبل
 من المیراث - نیست مراد انصبیب از آنچه قسمت کرده شده است پیش از وی یعنی پیش از استلحاق وی از میراث - و ما ذکرنا
 من المیراث لم یقسم و چیزی که دریافت است این شخص مستلحق از میراث است که قسمت کرده نشده است - فله نصیبه پس مراد است
 انصبیب او از میراث - و لا یحق اذا کان لوجه الذی یدعی له انکره - و لاحق گردانیده نمیشود آن شخص وقتی که باشد پدر وی
 که دعوی کرده میشود بای وی که انکار کرده بود او را در حیات خود و چون وی انکار کرد و وارث نمی شود و پیدائی کند استحقاق
 و یحق بلفظ معلوم نیز روایت است همان کان من امته لم یملکها پس اگر باشد از دایه که مالک نیست او را بلکه از دایه غیر است
 که زنا کرده بوی - او من حره عاهر بها یا از حره که زنا کرده بوی - فانه لا یحق - پس بدستی لاحق گردانیده نمیشود و چهارم نیست
 الحاق وی بمیت لیکن نیز در اینجا بلفظ معلوم روایت است - و لا یراث - و وارث نمی شود و آن فرزند - و ان کان الذی یدعی
 له هو الذی ادعاه فهو ولد زنی من حره او امه - و اگر چه باشد آن کسی که دعوی کرده می شود و بر اوست وی که پدر باشد خود نش
 آن کسی که دعوی کند او را و این تاکید است مگر سالی که عدم جواز الحاق است در صورت زنا یعنی در صورت بودن ولد
 زنا اگر زانی خود دعوی کند در حالت حیات خود و وارث نمی شود و چه جای آنکه و ارشان او الحاق کنند زیرا که ولد زنا است
 ثابت نمی شود و نسب وی از زانی خواه از حره باشد یا از امه و از اینجا ظاهر شود که اگر از حره باشد بکمال ثابت می گردد و وارث
 می شود بی شبهه چنانکه بدان اشارت کردیم و ازین جهت ذکر نکرد آن را تلیفهم رواه ابو داود - و عن جابر
 بن عتیق - بر وزن عتیق صحابی است انصاری مدنی حاضر شد پدر او تمامه مشاهد را و در تقریب گفته صحابی جلیل
 است احتمالات کرده اند و رشود وی پدر را وفات یافت و رسته احدی و ستمین و عماد نو و یک سال بود ان ابی بنی صلی
 علیہ وسلم قال - روایت می کند که آنحضرت گفت - من الغیره ما یحب الله - یعنی قسمی از غیر است

امیر جمعیان امیر المسلمین ابن ابی العاصی - روایت است از ابن عباس که آنحضرت امر کرد مردی را همگامی که امر کرد مردی
 زن را که با او نماند کند - ان یضغیده عندانی منته علی قیمه که بنی دوست او را نزد شما دست خاصه بروین او که نگویید شما دست را
 و تمام نکند مرد آن را و در شما دست امر دیگر نکرد با احتمال آنکه شاید خود خود کند و سکوت در نزد و چون در خاصه تمام می شد
 حد و امر کرد بنی و آن دست بروین که تمام نکند و قال انما موجبه - و گفت آنحضرت که این شما دست واجب گرداننده است
 یعنی تفریق را یا اثم را اگر کاذب باشد مقصود ترسایندن او است تا باز آید - رواه النسائی - و عن عائشه رضی الله عنها
 ان رسول الله صلی الله علیه وسلم خرج من عند بلال - روایت است از عائشه که آنحضرت بیرون آمد از نزدی شب که
 نوبت وی بود و آن قضیه در شب پانز و هم شعبان است چنانکه در احادیث آمده است و در باب الامکان گذشت -
 حالت حضرت علیه گفت عائشه پس غیرت کردم بر آنحضرت که نزد او دل و دیگر بروی و نجاتی مانع - پس آمد آنحضرت
 آنجا که بقصد آن برآمد پس دید آنچه من می گفتم که مشی است در عقب آنحضرت یا آمدن و من از آنجا که رفته بود پس دید که نفس
 من بخت مشی که در دنبال آنحضرت رفته بودم تنگ شده است چنانکه در حدیث قضیه شب پانز و هم شعبان آمده است -
 فقال - پس گفت آنحضرت - یا عائشه - چه شده است ترا و چه میکنی ای عائشه - اعترت - یا غیرت کردی تو که از من
 تو رستم و خیال کردی که در حجره دیگر در آیم - فقالت و مالی لا یبار من علی مثلک - پس گفت عائشه و حدیث مرا که غیرت نمود
 چگونه غیرت نکردی مانند من کسی که بر صفت من است از غایت دل و شغف و محبت و مراد را حاضر باشد کسی که مانند تو در صفت است
 از جمال و کمال و نبوت و صفوت - فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم لقد جاءک شیطانک پس گفت آنحضرت بر آئینه تحقیق
 ترا شیطان تو که برین خیال داشت و درین ورطه افکند و گرنه جای آن نیست که تو هم کنی که بر نوبت تو بر تو حین کنم - قالت گفت
 عائشه - یا رسول الله انی شیطان - آیا با من شیطان است - قال نعم گفت آنحضرت آری، شیطان است و قلت و منک -
 عائشه میگوید که منم و با تو نیز شیطان است - یا رسول الله قال نعم گفت آنحضرت آری با من نیز شیطان است - و لکن اعانی
 الله علیه و لکن یاری داده است خدای تعالی و غالب گردانیده است مرا بر شیطان من - حتی اسلم - تا آنکه سلامت می مانم از وی
 یا و منق و شده است مرا یا مسلمان شده است مقصود بیان عصمت است و سخن درین معنی در اول کتاب و در باب
 الوصیه گذشته است - رواه سلم

باب العده

مشتق از عدت بمعنی شمردن و عدت اسم چیزی است که می شمرد آن را زن از ایام اقوام یا ایام حمل یا غیر آن و در آیات
 قرآنی اقسام و انواع آن مذکور است و احادیث نیز واروده و اجماع نیز بر آن منوط گشته است -
 الفصل الاول - عن ابی سلمه - روایت می کند ابو سلمه بن عبد الرحمن بن عوف که از اکابر تابعین و اعلام ایشان
 و از فقهای سبعة عشریه است کثیر الحدیث و اسع الروایه - عن فاطمه بنت قیس از فاطمه بنت قیس نمریه

قرشیه که از مهاجرات اول بود و خداوند جمال و قفل و کمال بود - ان اباعمر بن حفص طلقها - روایت انیست که ابو عمر بن حفص بن مغیره که از صحابی است و شوهر او بود و طلاق داد او را - البتة - طلاق قطعی که قطع کرد و علامه نکاح را البتة بمعنی قطع و مردود به طلاق است - و هو غائب - حال آنکه ابو عمر و مذکور غائب بود - فارسل الیها و کیله الشیخ پس فرستاد بسوی فاطمه وکیل ابو عمر و جو را تا نفقه خود سازد و در ایام عدت فسخطه پس و ششم آمد و ناراض شد فاطمه و کم پذیر داشت آن جور است و ششم گرفت و ناراضی شدن و کم شمردن خطیه که را و در بعضی نسخ فسخطه - فقال و الله مالک علینا من شیء - پس گفت وکیل ابو عمر و فاطمه بخدا سوگند نیست مگر ترا واجب بر ما هیچ چیز از نفقه زیرا که طلاق تو با قطع است این هم که بتومی و هم از روی تبرع و احسان است - فجاءت الی رسول الله - پس فاطمه بسوی پیغمبر خدا - صلی الله علیه و سلم فذکرت ذلک له پس ذکر کرد فاطمه آنرا ام آنحضرت را - فقال لیس لك نفقة پس گفت آنحضرت نیست مگر ترا نفقه - فامر بان تعذنی بیت ام شریک پس امر کرد آنحضرت فاطمه را که بشدت عدت در خانه ام شریک بفتح شین که زنی بود و صحابه غنیه و نام او خوله بنت حکیم است شتم قال ملک لراة یثا بها اصحابی پس گفت آنحضرت آن یعنی ام شریک زنیست که می پوشند او را و می در آیند و هجوم می کنند بر رویه اصحاب و اقارب من و ضیافت می کنند و می ایشان را و خانه وی صلاحیت عدت ندارد و قابل آن نیست زیرا که وی زنی غنیه کریمه و صالحه و فاضله بود زیارت می کردند او را مردم و ضیافت میکرد و می ایشان را ساعتی عندان ام مکتوم - عدت کبش نزد ان ام مکتوم که صحابی مشهور است - فانه رجل اعمی - زیرا که وی مری نابینا است - فصرخ ینابک می اندازی تو جامه ای خود را یعنی بنید از جامه های زینت را و می پوش انرا را در ایام عدت که ذاقیل و احتمال دارد که معنی آن باشد که می توانی بناد از بر خود جامه های خود و بطور خود بجهر وضع برهنه یا پوشیده می توانی بود زیرا که آنجا کسی نیست که از نظری ملاحظه داشته باشی و الله اعلم و استدلال کرده اند باین حدیث بعضی مردم بر جو از نظر امرأه بر جنبی اگر دی نمی بیند او را و قول صحیح که بهر برانداخت که حرام است از جهت قول حق سبحانه قل للمؤمنات یُفَضِّلْنَ بَيْنَ الْفَصَارِ بَيْنَ وَاحِبَتِ حَدِیثِ ام سلمه انما و ان حدیث فاطمه بنت قیس نیز معلوم نمی گردد و جو از نظری باین ام مکتوم مقصود آنست که تو ایمنی نزد این ام مکتوم از نظر غیر بسوی تو زیرا که مردم در خانه او آمد و رفت ندارند چنانکه در خانه ام شریک دارند اما حفص بصر تو از وی بحال خودست چنانکه نص قرآن و حدیث ام سلمه بران ولالت دار و کذا قیل فاذا حلت فاذهبی پس وقتی که حلال شوی و برآنی از عدت پس خبر کن مرا تا در کار تزویج تو فکر کنم - قالت فلما حلت گفت فاطمه بنت قیس پس وقتی که حلال شدم من - فذکرت له ان معاویه بن ابی سفیان و اباجیم خطبانی سوگند کردم من آنحضرت را که معاویه و ابوجیم بفتح جیم و سکون اصحابی قرشی عدوی خواستکاری کرده اند مرا حکم حبسیت - فقال اما ابوجیم فلا یقع عصاه عن عاتقه - پس گفت آنحضرت اما ابوجیم پس نمی بند چوب خود را ز دوش خود یعنی مردی درشت خواست که زن ان را می زند - و اما معاویه فصولک لا مال له و اما معاویه پس مروی در ویش و فقیرست که نیست هیچ مال را و را

زیر که پدر وی ابوسفیان بن خیل بود و اهل و عیال را به تنگ می داشت و ملک بصره را در ویش تصویب کرد و ویشی این و و
 کس خود قابل تزویج نیستند و ازین جا معلوم میشود که مستشار مومن باید و نیز معلوم میشود که ذکر عیب مرد یا زن نزد
 خواستگاری می توان کرد تا در ضرر و مشقت نیفتد و فرمود آنحضرت - الحی اسامه بن زید - نکاح کن اسامه بن زید را که مولای زاده
آنحضرت بود - فاطمه بنت قیس می گوید پس کرده پنداشتم من اسامه را زیرا که وی غلام بچه سیاه بود این فاطمه ترشید بود
و صاحب جمال و لیکن اسامه محبوب آنحضرت بود و مقرب درگاه عورت وی - ثم قال الحی اسامه لیست بارگفت آنحضرت
نکاح کن اسامه را - فمکتحه - پس قبول کردم حکم آنحضرت را و نکاح کردم اسامه را بمجلس اللدنیه خیرا - پس گردانید خدا اینها
در اسامه را و درین نکاح نیکی - و اعطیت به و رشک برده شدم من بوی یعنی چنان شدم که مردم رشک بر وند بر من - فی
روایه عنهما - و در روایتی از فاطمه بنحین آمده است که - قال - گفت آنحضرت - فاما ابوهم فرجل ضارب للنساء - فاما ابوهم
پس مردی است بسیار زنده است مرزبان را - رواه مسلم و فی روایتی از مسلم این چنین آمده است - ان
زوجها طلقها ثلاثا - که شوهر او طلاق داد او را سه طلاق - فانت البنی صلی الله علیه و سلم پس آمد و نزد آنحضرت
فقال لا نفقة لك - پس گفت آنحضرت نیست نفقه مرا الا ان تکلونی حالمه - مگر آنکه باشی تو شکم دار و بد آنکه این نفقه
فاطمه بنت قیس دلالت دارد که نیست نفقه و نه سکتی مرعده ثلاث رافتی نفقه خود صریح است و امانی سکتی بجهت آنکه
ان در خانه خودش می باشند در خانه مردم و همین رفته است امام احمد و همین است مذهب ابن عباس رضی الله
عنهما و امام مالک و شافعی بر آنند که سکتی هست از جهت قول حق سبحانه تعالی اِشْكُونَنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ و نفقه نیست
باین حدیث و امام ابوحنیفه و بعضی آنکه دیگر موافق قول امیر المومنین عمر رضی الله عنه می گویند که سهم نفقه است و هم
سکتی و گفت عمر رضی الله عنه ترک نمی دهم کتاب الله را بقول زنی که نمی دانیم که یاد دارد یا فراموش کرده و شاید که
که مراد بقول آنحضرت صلی الله علیه و سلم پس لك نفقة - نفقه ایست که فاطمه می طلبید نه مطلق نفقه و اختیار سکتی را
در خانه مردم شاید که سبی باشد و حدیث دلالت بر نفی سکتی ندارد و چنانچه در حدیث آئیده بیاید و الله اعلم - و عن عائشة
رضی الله عنها قالت ان فاطمة كانت فی مکان وحش - گفت عائشه که فاطمه بنت قیس بود در جای خالی که هیچکس در آنجا
ساکن نبود و وحش لفتخ داد و سکون حای حمله جای خالی و وحش و وحش که جانور وحشی را گویند از نیجاست و وحش به
منی پریشانی داند و گویی نیز آید - فحیف علی ناصيتها - پس ترسیده شد بر جانب وی یعنی بروی - فلد لك رخص لدا البنی
صلی الله علیه و سلم پس ازین جهت رخصت کرده مر فاطمه را آنحضرت - تمنی فی النفقة - می خواهد عائشه از رخصت
یعنی رخصت کرد فاطمه را از جای خود بجای دیگر رفتن که خانه ابن ام مکتوم باشد یعنی اصل و جوب سکتی در
خانه خودش بود و رخصت در انتقال از جهت خون مذکور بود و قلله بصره لوان و سکون فان اسم ست از انتقال
و فی روایتی قالت ما لفاطمة الا تنقی الله - و در روایتی بنحین آمده است که گفته عائشه چیست فاطمه را آیا بر منیز نمیکند

خداى را و نمى ترسد از عذاب وى - ثمنى فى قولها لا اسكنى ولا نفقه - يعنى در گفتن مخاطبه که در عدت وى سکنى نبود و نفقه نبود
يعنى اين سخن از وى دروغ و ظان و قانع است از خداى ترسد که بچنين مى گويد و اين النکاح است از عايشه حديث آورده چنانکه
از عمر رضی اللہ عنہ آمده و اين مثبت مذهب امام ابو حنیفه است که مقده ثلاث را سکنى و نفقه هست - رواه البخاری -
وعن سعيد بن السيب قال انما طلقت فاطمة لظول لسانها على احماها - گفت سعيد بن السيب نقل کرده فاطمه طلاق
تيس در عدت از جاي خود بجای دیگر از جهت زبان درازى وى برخويشان شوهر وى و اين سبى ديگر است براى انتقال
وى و راى دشت و احما خويشان زن از جانب زوج - رواه فى شرح السنه - و عن جابر قال طلقت خالتي ثلثا - گفت
جابر رضی اللہ عنہ طلاق داده شد خاله من سه طلاق يعنى نشست براى عدت - فارادت ان تجد حكما - و خواست که بيرون
آيد از جاي خود و بر ديوه درختان خراى خود را بجد بقطع تا و هم جيم و تشديد و ال از جدا و بفتح و سر بریدن خراى از غسيل
مثل حمام بصدا و حمل و قطا بقاء و در نزاحت و صدا مى گويد فرجه با رجل ان تخرج - پس منع که خاله مرا وى از براند
بجهت عدم علم وى بآنکه بر آمدن از مکان عدت جائز نباشد - فانت البنى پس آمد خاله من نزد پيغمبر صلی اللہ عليه وسلم که من
در عدت نشسته ام و ضرورت دارم در بر آمدن براى جدا حکم چیست آيا برايم يا نه - فقال بلى - پس گفت آنحضرت بلى
بيرون آئى - فجدى ثلثك - پس برخراى خود را - فانه غيبه ان تصداقى او ففعلى معروفا - پس بدرستى نشان اين است که زيود
ست که تصدق کنى بخراى که مى برى اگر بجد نصاب رسيد يا کنى احسانى را بکسى اگر کمتر از ان باشد پس روايت تصدق خرق باشد
که زکوة است و بعرون تطوع و تواند که مرا و تصدق و اذن بفقير او بمعروف بديه فرستادن بغير فقر يا کلمه او بر اسه شک
ست و اين حديث دلالت دارد بر خروج معتده براى حاجت خصوصا که امر خير باشد - رواه مسلم - و عن المسور بن مخرمة
صحابى صيرت خواهر زاده عبدالرحمن بن عوف را نيمه شد بکه بعد از هجرت بدو سال و قدوم آورد مدینه را سال ششم
ان سبيته بعنهم بن و فتح موحده و سکون تخمينه - الاسمينه - صحابه مست روايت و ابرو از آنحضرت و روايت مى کند
از وى ابن عمر و غير وى - نفست بعد وفات زوجا - ناييد بعد از مردن شوهر خود که بعد بن قوله بود بفتح فاء محبة و سکون او -
بلى ال - بعد از چند شب و نفست بعنهم زن و فتح آن و کسر فاء هر دو روايت است - فجات البنى - پس آمد پيغمبر نزد
پيغمبر صلی اللہ عليه وسلم فاستاذنته ان تنكح - پس اذن خواست از آنحضرت که نکاح کند بشوهر ديگر فاذا نكحت
پس اذن کرد و آنحضرت مرا و را پس نکاح کرد وى زيرا که عدت حامل وضع حمل است خواه وفات کند زوج او يا مطلقه
باشد و اين مذهب ابن مسعود است رضى اللہ عنہ و مذهب امام ابو حنیفه نیز بهمين است و نزد شافعى اگر حامل متوفى عمن
زوجا باشد عدت او باء بعد از اطلاق است و اين قول على است رضى اللہ عنہ و اين بحث و کتب اصول فقه تحقيق يافته است
رواه البخاری - و عن ام سلمة قالت جاءت امرأة الى ابني صلى اللہ عليه وسلم فقالت گفت ام سلمه آن زن را در نيكوبى
آنحضرت پس گفت يا رسول اللہ ان بنى توفى عمن زوجا - بدرستى که دختر من وفات يافته است شوهر وى - و قد

و حال آنست که تحقیق بدو آمده است چشم او را افکندند یا پس سر کفیم چشم او را و کلمات فایده نیز روایت است یعنی آیا سر نه کند
 آن دختر چشم خود را و کحل بضم حافض آن از باب نفروغ - فقال رسول الله صلی الله علیه و سلم لا یس گفت آنحضرت
 سر نه نکند - مرتین او ثلثا - و بارسال کردن زن یا سه بار - کل ذلک یقول لا هر بار می گفت آنحضرت در جواب آن
 یعنی سر نه نکند این سر نه نکردن بر سه هنگام داشت سوگ است بعد از مردن شوهر بر یک طیب و زینت و اکتال و در اکتال
 اختلاف است نزد شافعی جائز است از جهت رمد و شب و در روز مسح کند و نزد احمد جائز نیست اصلا و نزد ما جائز است
 از جهت عذر در شب و در روز و ظاهر این حدیث موافق مذهب امام احمد است - ثم قال - بپس گفت آنحضرت انما ای اربعة
 اشهر و عشرت نیست آن یعنی عدت که چهار ماه و ده روز پس تا این مدت صبر باید کرد از ان و در کمتر از ان نباید شکست یا مرد
 آنست که مدت آن بسیار هم نیست چهار ماه و ده روز پیش نیست اضطراب چیست فانهم و لفظ عشر مرفوع است چنانکه مقتضی
 ظاهر عبارت است و در اصول منصب است بر حکایت لفظ قرآن بعد از ان اشارت کرد که در جاهلیت عدت تا سال
 کامل بود با چیزهای دیگر عجیب مضحک و فرمود - و قد کانت ابی بنی الجاهلیة ترمی بالبعرة - و تحقیق بود یکی از شما ای زنان
 در جاهلیت که می انداخت در وقت بیرون آمدن از عدت بجزه را بفتح با و سکون عین بیشک شتر و گوسفند - علی راس الحول
 در وقت تمام شدن سال آورده اند که چون می مرد شوهر زن در خانه تنگ می درآمد و بدترین جامه با سه خورامی
 پوشید و مساس نمی کرد و طیب را و نمی کروا پند در سه زینت باشد تا سال تمام می گذشت بعد از ان خرسه یا گوسفندی
 می آورد و فوج را بان مسح می کرد و از خانه بیرون می آید و چند لشک را در دست و می می دادند و آنرا می انداخت
 و بیرون می آمد بدان از عدت - متفق علیه - و عن ام حبیبة و زینب بنت جحش - رضی الله عنهما - عن رسول الله
 صلی الله علیه و سلم قال - ام حبیبة بنت ابوسفیان و زینب بنت جحش که از ان و اوج منظره اند روایت می کنند از آنحضرت
 که گفت - لا یلک لامرأة تؤمن بالله و الیوم الاخر ان تحذف علی میت - حلال نیست مرزنی را که ایمان می آورد بخدا و روز
 آخرت که سوگ دارد بر مرده - فوق ثلث لیال - بالا سه شب و زیاده بدان - الا علی زوج اربعة اشهر و عشر
 که بر شوهر چهار ماه و ده روز و حتی بضم تا و کسر حار روایت است و در لغت لفتح تا و کسر حار و فهم آن نیز آمده است و حد
 و حد و کسر حار جامه با سه سوگ سیاه و کبود و جامه سوگ پوشیده - متفق علیه - و عن ام حنبل - از کبار صحابیات است
 غزوه می کرد همراه آنحضرت و مجروحان را مداوات می کرد و بپایان را بیمار واری می کرد و بقدوم آورد و بشهره را و حاصل
 شد حدیث او نیز نزد ایشان نام او نسبه بضم نون و فتح سین حمله و سکون تخائنه و موصره - ان رسول الله صلی الله
 علیه و سلم قال لا تحذف لامرأة علی میت فوق ثلث الا علی زوج اربعة اشهر و عشر و لا تلبس ثوبا مصبوغا - و نه پشت رجانه
 را - الا لوب عصب - گر جامه عصب را عصب بفتح عین و سکون صا و مهماتین جامه که رنگ کرده شود رفته او پیش
 از ان که بانه شود و این را داخل زینت نمی دارند و در روایت فقی در جواب از پوشیدن آن مردان را نیز آمده است

ولا یکتفل - و سہ نکشد - ولا تمس طلیا - و مساس نکند خوشبوی را - الا اذا علمت مکملہ تحقیق پاک شود از حیض - بنفۃ من قسط
 مساس کند یا نہ کی از قسط البضم قان و سکون سین ہمہ چینی ست خوشبو کہ در ہندجی باشد و در عرب نیز ید باشد و در ادب
 نیز می اندازند و بجای قان کاف و بجای طان نیز آندہ - او من اظفار - یا مساس کند اندکی از اظفار جمع ظفر این نیز
 نوعی ست از طیب کہ بخور کردہ می شود آن و مشابہ می باشد با خن آدمی را کہ استعمال می کنند آن را زبان - متفق علیہ
 حرا و ابوداؤد - و زیادہ کردہ ابوداؤد این کلمہ را کہ - ولا یحقب - و لیکن نکند یعنی موی را و دستہ را بجا و حکمت در سہ گواہی
 زن بر شوہر اظفار تا سفت بست بر وفات وی بخلاف مطلقہ کہ متوشش گردانیدہ است او را شوہر بطلاق و تخصیص عقد و چارہ
 و دہ روز جز شارس کسی نہ اند چنانکہ ہمہ جا حکم اعدا دست

الفصل الثانی - عن زینب بنت کعب - تابعیہ الفزاریہ است از بنی سالم بن عوف - ان الفرثیۃ البضم فادفع را و سکون
 یا بنت مالک بن سنان و ہی اخت ابی سعید الخدری فریہ خواہر ابو سعید خدری ست و مالک بن سنان پدر ایشان
 رضی اللہ عنہما صحابیہ است از اہل بیۃ رضوان حدیث و سے نزد اہل مدینہ است - اخبرنا ابن جابر عن عبد رسول اللہ
 زینب می گوید کہ فریہ خبر داد او را کہ و سے آمد نزد پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم تسالہ ان ترجع اے الہامانی بنی خدریہ -
 در حال کہ سوال می کند فریہ آنحضرت را کہ باز کرد و بسوے کسان خود و اہل و قبیلہ خود کہ در بنی خدریہ بودند کہ ابو سعید
 خدری ست منسوب بآن قبیلہ است - فان زوجا خرج فی طلب عبدہ القوا - زیرا کہ شوہر و سے بیرون آمد و جستجو چند
 میندہ کہ مرا و اگر خیر بود نہ بقتلہ - پس گشتند آن بندگان یا گشتند بروم قطاع الطريق او را و مرا عدت و وفات و سے
 باید داشت - قالت - گفت فریہ - فسال رسول اللہ - پس پرسیدم من پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم ان ارجع الی
 اہلی کہ رجوع کنم بسوے اہل خود - فان زوجی لم یرکب فی منزل بلکہ - زیرا کہ شوہر من نگذاشت و سکونت نہاد و مرا و
 منزلی کہ مالک باشد و سے آن منزل را - ولا نفقۃ - و نفیت نفقہ مرا بچنین درین منزل بے نفقہ مرا گذاشتہ
 رفت و گشتہ شد - فقالت قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نعم - پس گفت فریہ گفت آن حضرت آ رہے رجوع
 بکن بسوے اہل خود - فالتفت پس گشتم من از نزد آنحضرت - حتی اذا کنت فی الحجۃ - تا آنکہ وقتہ کہ بودم
 در محن خانہ فی الصراح حجرہ ایسہ سر - او فی المسجد یا بودم در مسجد شک را و سے ست کہ فی الحجۃ گفت
 یا فی المسجد - دعائی خواند آن حضرت و طلبید مرا نزد خود - فقال الکشی فی بیتک - پس گفت آنحضرت در ملک کن در
 خانہ کہ می باشی و شوہر تو آنرا گذاشتہ رفتہ است اگر چه ملک شوہر تو نیست - حتی یبلغ الکتاب اجلہ - تا آنکہ برسد کتاب
 مدت خود را یعنی تا آنکہ بگذرد مدت و این عبارت کمیت از رسیدن وقت و مدت می باشد و عدت را کتاب گفت بمعنی مکتبہ
 زیرا کہ و سے فرض کردہ شدہ است چنانکہ کتب علیکم الصیام اے فرض - قالت فاعتدت فیہ اربعۃ اشھر و عشر - گفت
 فریہ پس عدت کشیدم من درین خانہ چارہ ماہ و دہ روز و ازینجا معلوم شدہ است کہ انتقال معتدہ از جاسہ بجائے

درست نیست بی ضرورت و احتیاج۔ رواہ مالک و الترمذی و ابو داؤد و النسائی وابن ماجہ و الدارمی۔ وعن ام سلمة قالت دخل علی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم حين توفی ابوسلمة۔ گفت ام سلمة در آمد بر من آنحضرت ہنگامی کہ وفات یافت شوہر من ابوسلمہ۔ و قد جعلت علی صبر۔ حالانکہ تحقیق کرد اینکہ بودم بر خود صبر را بفتح صاء و کسر باء و سکون آن دو اسے تلخ مشور و بھنے کسر صاء و نیز نقل کردہ اند و شاید کہ مراد بگردانیدن صبر بر و طلاء کردن رو سے است بدان چنانکہ از سیاق حدیث ظاہری شود۔ فقال ما ہذا ام سلمة۔ پس گفت آن حضرت بطریق استفہام الکفار عیہ است این اسے ام سلمہ۔ قلت انما ہولیس صبر فیہ طیب۔ گفتم من نیست این البیدہ شدہ بر رو سے مگر صبر نیست در رو سے بوی خوش کہ ممنوع است در حداد۔ فقال انہ لیشب الوجہ بضم شین پس گفت آن حضرت بدرستیکہ بالیدن صبری افزور در رو سے را در نیت می دہد رنگ آنرا و شب بفتح عیشین و شبوب بضم آن برافروختن آتش و شبوب بفتح عیشین آنچہ بوسے آتش افزورند و شباب بخی جوانی نیز از ہمین باب است کہ حرارت غریزی در رو سے تیز ہوا فروختہ می باشد۔ فلا تجلیہ الا باللیل۔ پس گردان صبر را کہ لیشب۔ و تنزعیہ بالنار۔ و کبش و برکن آنرا بر وز۔ و لا تمشلی بالیطیب۔ و شانہ کن بوسے خوش یعنی بشانہ مطیب۔ و لا بالحناء۔ و نہ شانہ کن بچنا۔ فانہ خضاب۔ زیرا کہ حناء داخل خضاب است و خضاب در حداد ممنوع است و نیز حناء بوسے خوش وارو۔ قلت باسے شے امتشط۔ گفتم بچہ چیز شانہ کنم۔ یا رسول اللہ۔ و عادت خود شانہ کردن بطیب و خناسبت۔ قال بالسد۔ گفت شانہ کن بدقت کنار یعنی بر گاہی او تفلین بہ راسک۔ در حالی کہ می آلائی و می پوشی بسدر سر خود را یعنی بسیار بنید از آنرا بر بوی خود تا آنکہ بپوشد بوی ترا چنانکہ غلاف می پوشد و تفلین بفتح تا و لام و اصلش تفلین و بضم فا و کسر لام نیز گفته اند۔ رواہ ابو داؤد و النسائی۔ و عنہا عن ابنی صلی اللہ علیہ وسلم قال المتوفی عننا زوجہا لا یلبس المعصر من الثیاب و ہم ازام سلمة است کہ آن حضرت گفت زنے کہ میرا بندہ شدہ است از رو سے شوہر رو سے بپوشد جامہ ہاسے معصر را یعنی رنگ کردہ شدہ بعصر فی الفراع عصف رنگ سرخ۔ و لا الممشقۃ۔ بضم میم اولی و فتح ثانیہ و فتح شین معجمہ شدہ و قاف و بپوشد جامہ ہاسے رنگ کردہ شدہ بمشق کبیر میم و سکون شین کل سرخ۔ و لا الخلی۔ و بپوشد پیرایہ را و علی بضم حا و کسر لام و تشدید جمع علی بفتح حا و سکون لام پیرایہ مثل ثدی ثدی۔ و لا الخضب۔ در رنگ کند و دست را و خضب و اختضاب رنگ کردن و خضاب رنگ و خضیب دست رنگین۔ و لا الخمل۔ و سرمہ نکند۔ رواہ ابو داؤد و النسائی۔

الفصل الثالث۔ عن سلیمان بن لیسان۔ از کبار تابعین است و از فقہائے سبۃ مولی میمونہ کہ از ازواج مطہرات نقیہ فاضل ثقہ عابد و راجحہ۔ ان الاحوص۔ روایت است کہ احوص بفتح ہمزہ و سکون حا و مہملہ کہ تابلی است اخصی ہلک بالشام۔ مرویشام۔ حین دخلت امرأتہ فی الدار من الحیفۃ الثالثہ۔ ہنگامی کہ در آمد زن او در خون

از حیض سوم - و قد كان طلقاً - و تحقیق بود احوص که طلاق داده بود آن زن را و عدت می کشید و بی سبب حیض چنانکه حکم
عدت طلاق است و آن که شوهر مرد عدت موت بچهار ماه و ده روز باید کشید چه کار کند نیز وارث گرد و او را یانه - نکبت بملو
بن ابی سفیان الی زید بن ثابت پس نوشت معاویه بجانب زید بن ثابت که از اجله فقهای صحابه است - بسیار غنی ملک
در حالی که می پرسد معاویه زید را ازان - نکبت الیه زید انا اذا دخلت فی الدم من الحیضه اثلاثه - پس جواب
نوشت زید بجانب معاویه که آن زنی وقتی که درآمد و خون از حیض سوم - لقد بریت منه - پس تحقیق بیز ارشد این
زن و پاک و خلاص شد از قید آن مرد مجبور و دیدن خون حیض سوم و بری منها - و بیز ارشد آن مرد از آن زن
یعنی عدت طلاق تمام شد باعتبار مضمی اکثر عدت یا در آمدن و ثبات فدی و عدت و فوات بجز و دیدن خون حیض سوم
ساقط گشت - لایبش و لا ترشه - وارث نکرد آن مرد از آن زن را اگر زنده می بود و زن می مرد و وارث نکرد و آن زن
آن مرد را اگر مرد می مرد و چنانکه در صورت مذکوره است و از سؤقی حدیث معلوم میشود که مقصود سوال از میلث بود و نصیوت
و احتمال دارد که سوال از عدت بود که عدت طلاق کشید یا عدت و فوات فافهم - رواه مالک - و عن سعید بن المسیب قال قال عمر
بن الخطاب سعید بن المسیب که از مشاییر تابعین و اکابر ایشان است گفت گفت عمر بن الخطاب - ایما امرأه طلقت فاحذت
حیضه او حیضتین - هر زنی که طلاق داده شد پس حیض کرد و یک حیض یا دو حیض - ثم رفقها حیضتها پس برداشته شد
از آن زن حیض و سه و منقطع گشت و این انقطاع حیض احتمال دارد که از جهت ایاس و ناامیدی از حیض باشد
و عدت آسبه اشهرست و احتمال دارد که از جهت حمل باشد و عدت حامله بوضع حمل است - فانها تنظر تسعة اشهر پس
بدرستی این زن مذکوره انتظار کشیده ماه را - فان بان بها حمل - پس اگر ظاهر شد بان زن حمل - فذلك - پس حکم آن
ظاهرست که بوضع حمل عدت او تمام خواهد شد - والا اعتدت بعد التسعة الا شهر ثلثه اشهر - و اگر ظاهر نشد بوضع
حمل عدت کشد بعد از نه ماه سه ماه زیرا که از جمله آن زنان بود که نویسد اند از حیض - ثم حلت - پس حلال میشود
می برآید از عدت - رواه مالک -

باب الاستبراء

استبراء و زنت طلب بر اوست و پکی کردن و بزر شرع طلب بر اوست رحم جاریه از حمل و هر که مالک گرد و دایمی را بشهر یا
بوصیت یا به همه یا بارت حرامست برومی وسطه او و دفاعی و طی از لیس و قبله و مباشرت تا آنکه استبراء کند بدین حیض
اگر آن داه حائض است یا بگذشتن کیماه اگر حائض نیست و بوضع حمل اگر حامل است و استبراء واجبست اگر چه
جاریه بکر باشد یا از زنی خرید و باشد یا از محرم یا از مال صبی باشد و قیاس آنست که استبراء درین صور واجب نباشد
زیرا که حکمت در استبراء تعویذ بر اوست رحمست برای صیانت وی از اختلاط لطفه و این در جای شغل رحم بار محترمست
و لیکن ایشان ترک کرده اند قیاس را نهی و آن قول رسول خداست صلی الله علیه و سلم در برده های ادعاس

کہ فرمود آگاہ باشید کہ وطی کرده نشو و حال تا وضع حمل و غیر حال تا نہ بین حیض را و لا بدوران میان بکر و بند کرده شدہ از زانی و امثال آن خواہد بود و آنحضرت علی اللہ علیہ وسلم چون حکم عام کردہ تخصیص آن بقیاس درست نباشد حکمت مراعی در نوع می باشد نہ در ہر فرد و ضابطہ شرع درین است چنانکہ حکمت در تحریم خمر ایقاع شیطان است عداوت را میان مردم و بازداشتن ایشان را از نماز چنانکہ در نفس قرآنی واقع است اینجا ممکن نیست کہ یکی گوید من خمر نمی خورم و در بر روی خود می بندم و با کسی عداوت نمی ورزم و از نماز باز نمی آیم و در تخصیص فی ضابطی و ضبط و خسارت ناس است و بالجملہ این امر تعبدی است ثابت شدہ است بکلمہ شرع علی الاطلاق و العموم تقييد و تخصیص در آن جائز نباشد

الفصل الاول - عن ابی الدرداء قال قال الربیع بن الصبیح علی اللہ علیہ وسلم بامرأة محج - گفت ابو درود و گذشت آنحضرت بزنی حامل کہ نزدیک شدہ بود زمان ولادت محج بفہم میم و کسر حیم و جادہ ملہ شدہ و زن حامل کہ نزدیک شدہ ولادت و سہ و بزرگ شدہ شکم او و اکثر استعمال آن در سباع است و فی الصراح اجماع آلبستن شدن سفال عمدنا - پس سوال کرد آنحضرت از حال آن زن کہ این کیست - فقالوا امس لفلان - پس گفتند این دایہی است مفلان کس را و نوبہ وہ بود - قال الیم جا - گفت آنحضرت آیا فردوسی آید آن فلان بوسے یعنی جماع می کند او را آنگام فرود آمدن قالوا نعم - گفتند آری می کند جماع با وی - قال لقد بئمت ان العنہ لعناید خل مہ فی قبرہ - گفت آنحضرت ہر آیینہ تحقیق قصد کردم من کہ لعنت کنم او را لعنت کردنی کہ در آید با و سہ در قبر و سہ یعنی لعنتی دائم ستر کہ اثر آن تا بعد از مرگ دی باقی ماند و این قصد لعن بجهت آن بود کہ ترک استبراء کردہ و بولجان اشارت کرد و بمعنی کہ تقصیر من است ذرتک استبراء و فرمود لیف لیستخذه و ہولایل لہ - چگونہ خدمت می فراید ولد خود را و حال آنکہ خدمت فرمودن ولد را و بندہ ساختن او را حلال نیست مرا و را - ام کیف یورثہ و ہولایل لہ - آیا چگونہ وارث می گرداند ولد غیر را و حال آنکہ وارث کردن ولد غیر حلال نیست مرا و را حلال معنی حدیث آنست کہ چون وطی می کند دایہ را بی استبراء و پیدایمی آید ولد در زمانہ کہ احتمال دارد کہ از شوہر و سہ باشد چنانکہ در شش ماہ آورد پس اگر اقرار می کنی این واطی بہ نسب وارث می گرد و او را پس لازم می آید توریت و لغیر و این حرام است و احتمال دارد کہ ازین واطی باشد پس اگر اقرار نمی کنی غلام می ماند و لازم می آید استبراء و ولد قطع نسب و این نیز حرام است پس واجب است بروی کہ وطی نکنی از جهت تحرز از یکی ازین دو فساد کہ لازم می آید از اختلاط اما تا تحقیق مبین گرد و حال فافہم رواہم

الفصل الثانی - عن ابی سعید الخدری رفقہ الی النبی - روایت است از ابی سعید خدری رفع کرد و آنرا بسوئے پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم قال فی سبایا و طاس - گفت آنحضرت در پردہ ہائے او طاس کہ بند کردہ آوردہ اند و او طاس نام موصوفی است کہ غزوہ و نبی بعد از فتح مکہ شد لا تو طار حال حتی تضع - وطی کرده نشو و زانی با شکم دار تا آنکہ بند بار را و بند آید - ولا غیر ذات حمل حتی تحفیض حیفتہ - و نہ وطی کرده نشو و زانی غیر خداوند و نہ تا آنکہ حیض آرد و یک حیض

و اگر یک حیض نمی آرد از جهت صغریا که پس استبراء حاصل می شود بگذشتن یکماه و این قسم دیگر نشناختن جهت قنوت و ندرت وجود آن و این حدیث دلالت دارد بر آنکه به بند کردن بر طرف می گردد و نکاح سابق و ظاهر این مطلق است که زوج با وی باشد یا نه و این رفته الگ و شافعی و نزد اکثر هر دو معاندند که ده شوند باقی می اند نکاح اول - رواه احمد و ابو داود و الدارمی - و عن روفیع - یضم رأوی فح و اد و سکون تحتانیه و یکسرفا - بن ثابت الانصاری - صحابی انصار میست و در دست در عمران امیر گردانید و را معاویه که بر طرابلس در سنه است و در یمن پس غزا کرد و از لقیه را در سنه سبع و در یمن و وفات یافت برقه بکسر او تخفیف قان و بعضی گفته اند بیستم سنه است و خمیس - قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم یوم چنین گفت آنحضرت روز چنین که نام غزه و مشهور است بعد از فتح - لایکل لامری یومین باللّه و الیوم الاخران یعنی ماهه زرع غیره - حلال نیست مردی را که ایمان دارد بخدا و روز آخرت که بدید آب خود را کشت غیر خود را - یعنی ایمان الجمالی - می خواهد آنحضرت از آب دادن زراعت غیر را آمدن زنان شکم دار را و وطنی کردن با ایشان - و لایکل لامری یومین باللّه و الیوم الاخران یعنی علی امراة من البی - و حلال نیست مردی را که ایمان می آرد بخدا و روز آخرت که بفرزند و مال غنیمت را حتی تقسیم - تا آنکه قسمت کرده شود و بیست از تصرف کردن در غنیمت و خیانت کردن در آن - رواه ابو داود و در وی الترمذی الی قوله - و روایت کرده است ترمذی تا قول و می زرع غیره -

الفصل الثالث - عن مالک - قال یقنی ان رسول الله صلی الله علیه و سلم کان یأمر باستبراء الاما انکحیه روايت از مالک که گفت رسیده است مرا که آنحضرت بود که امر کرد و با استبرای و اهان بیک حیض - ان کانت ممن تحیف - اگر هست آن زن از جمله آن زنانی که حیض می آرد - و ثلثه اشهر ان کانت ممن لا تحیف - و با استبرای سه ماه اگر هست آن زن از آن زنانی که حائض نمی شوند مذہب جمهور بر آن قرار یافته که حاصل می شود و استبرای بیک شهر و قومی بر آن رفته که بسته ماه می شود از جهت این حدیث - و بنی عن سفی ماء الغیر - و بود آنحضرت که بنی می کرد از آب دادن آب غیر را یعنی وطنی کردن زنان شکم دار را - و عن ابن عمر انه قال اذا و هیبت الولیده التي تؤطّر - گفت ابن عمر وقتی که بنشیند - و شود جاریه که وطنی کرده می شود یعنی بانده است - او بیعت - یا فروخته شود - او اعتقت - یا آزاد کرده شود و فلست بمرحما بحیفته - پس باید که استبراء کند رحم خود را بیک حیض - و الاستبراء الفزاد و استبراء جاریه را فزاد کرده است با نخیث ابن شریح - و گفته که واجب نیست استبرای بکر و جمهور بر خلاف آنند از جهت عموم حدیث سیاهی او طاس چنانکه در شرح ترجمه گفته شد و الله اعلم - و انما

باب النفقات و حق الملوك

و اصل ماهه اتفاق معنی فنا و نفاذ و ذاب و خروج به ید دست و نفقه اسم است مر چیزی را که خرج کرده شود و مع آن

باعتبار النوع اوست چنانکه نفقه از واثق و اولاد و والدین و اقارب مثلاً و ظاهر آنست که مراد اینجا عام ترست از نفقه واجب و غیر واجب و مراد بحق مملوک اطعام و لباس اوست و عدم تکلیف با آنچه طاقت ندارد و چنانکه ولایت دارند بران احادیث

الفصل الاول - عن عائشة رضي الله عنهن ائمت عتبة قالت - روایت می کند که هند و خنجر عتبه بضم عین

و سکون تاین بنی بن عبد شمس بن عبد مناف و عتبه از سر داران مشرکان مکہ بود و این هند زن ابوسفیان و مادر معاویه است اسلام آورد و در سال فتح بعد از اسلام زوج خود و آنحضرت صلی الله علیه و سلم بر نکاح سابق ایشان را مقرر داشت و در آن

حالت کفروی معلوم است و در صحیح البخاری می آید که چون هند نیت عتبه اسلام آورد و گفت یا رسول الله بودم من که نبودم من بیخ خیمه از خیمم بغوض ترا زخمیه ای تو و اصحاب تو اکنون چنان شدم که محبوب ترین خیم من و من خیم شماست آنحضرت فرمود

صلی الله علیه و سلم و ایضا شارحان حدیث این کلمه را دو معنی میگویند یکی آنکه چون ایمان در دل تو جای خواهد گرفت محبت زیاد برین نیز پیدا خواهد شد دوم آنکه من نیز در خود همچنین می یابم نخست شما نزد من بغوض بودید الآن محبوب شده و وفات

در زمان عمر بن الخطاب است و در روزی که ابو قحافه و الدالبو بکر صدیق رضی الله عنهما وفات یافت و عائشه روایت می کند که هند بن عتبه گفت - یا رسول الله ان ابوسفیان رجل شیخ - بدستی ابوسفیان مردی بخیل است و رغایت بخل و حرص -

ولیس یطعننی یا یقطنی - و نیست که بدر هر چیزی که بکند می کند مراد میشت من - و ولد می - و کفایت کند فرزندان مرا -

الا ما اذیتهم و هو لا یعلم - اگر چیزی که بگیرم از وی و ما لافقه وی نمی دانند یعنی و زودیده بگیرم و او را خبر نکنم - فقال خداے

یا لیکفیک و ولدک - پس گفت آنحضرت بگیر تو آنچه کفایت کند ترا و ولد ترا - بالعروق - بر وجه مشروع که شناخته می شود

در مشروع و امری که شرع و ایمان یعنی بر قدر حاجت متفق علیه - و عن جابر بن سمره یفح سین و ضم میم صحابی مشهور است

قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم اذا اعطى الله احدکم خیرا - چون بدر خدای تعالی کی را از شما مال کثیر - فلیسید انفسه و اهل بیتی - پس باید که آغاز کند در انفاق بنفس خود و اهل بیت خود یعنی نخست بر خود خرج کند و بر اهل و عیال خود کند زیاد

بر نفقه واجب ایشان - رواه مسلم - و عن ابی هریره قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم للمملوک طعامه و کسوته -

واجب است بر مالک برای مملوک نان و جامه و می بر قدر حاجت و متعارف بلد و مناسب حال - و لا ینکف من العمل الا طیق و تکلیف کند از عمل گر آنچه طاقت دارد و این امری واجب است و تکلیف نه باندازه طاقت کار فرمودن کسی را چون

مالک علی الاطلاق جل شأنه که مالک حقیقی است مریدگان را تکلیف نمی کند مگر آنچه در وسع و طاقت ایشان است بندگان

مالک جز بجزا مالک نیستند نیز بر مملوکان خود و کما یحیو ایشان و از جنس ایشانند باید که بهین طریق سلوک نمایند - رواه مسلم - و عن ابی ذر

رضی الله عنه قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم انکم - مملوکان شما برادران و امثال شما اند هم از جهت دین و هم از جهت خلقت جلهم الله تحت ایدیکم - گر و انیده است ایشان را خداے قهای ویر و ستای شما - فمن اجل

الله اخاه تحت یدیه - پس بگیرد و اند خداے قهای برادران کس را زیر و دوست وے و خدمتکار وے -

و در صحیح البخاری می آید که

فلیطعمہ مایا کل پس باید کہ بچشاند او را از آنکہ خود می خورد۔ ولیلیمہ ماییس۔ و باید کہ بپوشاند او را از آنچہ خود می پوشد
 و این امر مستحب است و واجب همان قدر است کہ متعارف اہل بدست گذاقاوا۔ و لایکلفہ من العمل باللیلہ۔ و تکلیفین نکند
 او را از عمل چیزی کہ چہرہ گرد و پرویی و از توسع طاقت او بیرون باشد۔ فان کلفہ باللیلہ پس اگر تکلیف کند او را چیزی
 کہ غالب و چہرہ آید او را۔ فلیطعمہ علیہ۔ پس باید کہ یاری و ہدایا بران عمل از بعضی صلیحا آوردہ اند کہ و اہل را و را اس
 کردن اعانت می کردند و شریک می شدند با آنها۔ تنفق علیہ۔ و عن عبد اللہ بن عمر و جابر قمران کہ۔ روایت است از عبد اللہ
 بن عمر بن الخاص کہ آمد او را کا رفراسے او و قمران لفتح فان و سکون با و فتح را لفظ معرب است بمعنی خزینہ دار
 و نگاہبان مال و کار فرمای و وکیل مرد۔ فقال لہ اعطیت الرقیق قوتہم۔ پس گفت عبد اللہ قمران خود را آیا دادی
 تو غلامان را قوت ایشان۔ قال لا۔ گفت قمران ندادہ ام۔ قال فانطلق فاعطهم۔ گفت عبد اللہ پس برو دہد ایشان
 را قوت۔ فان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال۔ پس بدستی آنحضرت گفته است کہ۔ کفی بالرجل اثمانا بحس
 عن یکاک قوت۔ پس است مرد را از روی گناہ کہ نگاہ دار و دہا زوار و از کہے کہ مالک است او را قوت او را۔ و فی
 روایت۔ و در روایتی باین عبارت آمدہ کہ۔ کفی بالرجل ان یضع من لقیوت۔ پس است مرد را از روی بزدہ کہ ہلاک
 گز و اندکے را کہ لازم است او را قوت او و نفقہ او و دین و ولالت است بر آن کہ تصدق نکند بچیزے کہ زیادہ آید
 از قوت اہل و عیال۔ رواہ مسلم۔ و عن ابی ہریرۃ قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اذا صنع ل احدکم خادم
 طعام۔ و قیکہ بسیار و براسے یکی از شما خدمتکار را و طعام او را۔ ثم جاربہ۔ پس بر او نوزاد و طعام را۔ و قد ولی حرہ و دخانہ
 حالانکہ تحقیق والی شدہ و نزویک شدہ است گرمی آتش و دود آن را کہ در خنق طعام کشیدہ غلیظہ مودہ پس باید
 کہ بنشاند او را با خود۔ فلما کل۔ پس باید کہ بخورد یعنی با وے طعام و این امر براسے استحباب است۔ فان کان الطعام
 مشفوا قلیلا۔ پس اگر باشد طعام قلیل۔ فیضع فی یدہ منہ اکلہ او اکلین۔ پس باید کہ بندہ و روست خادم ازان یک
 لقمہ یا دو لقمہ و مشفوء از شفقہ است بمعنی لب و کنایت است از قلت یعنی خور و شود بلبل و بدندان احتیاج نیست از
 جہت قلت و در اصل مشفوء آبی را گویند کہ بسیار گرد و بران بہا تا کم گرد و پس مشفوء باین قیاس طعامے کہ بسیار
 گردند بر وے خورندگان بر ہر تقدیر قلیلا تفسیر اوست و در بعضی نسخ قلیلا حاشیہ است براسے تفسیر مشفوء و در
 اکثر نسخ مصححہ در اصل متن واقع است واکلہ بمعنی لقمہ و الفتح کیما ر خورون و روایت بفہم است۔ رواہ مسلم۔ و عن
 عبد اللہ بن عمر ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال ان العبد اذا تصح ل سیدہ۔ گفت آن حضرت کہ بندہ چون
 اخلاص کند و خیرخواہی و حق شناسی و زود براسے خواجہ خود۔ و احسن عبادۃ اللہ۔ و نیکو کند پرستش خدا را۔ فلا جزا
 مرئین۔ پس مر آن بندہ راست مزد او و بار و دوزخندان یکے بحسبت خدمت خواجہ دیگر بحسبت عبادت خدا و ازینجا
 معلوم می شود کہ نصیحت او خواجہ را نیز عبادت است کہ بران بہرست و در تحقیقت عبادت خدا است کہ بفرمودہ اوست

چنانکہ خدمت والدین و امتثال امر ایشان و بعضی تاویل می کنند این را بآنکه او را در هر عمل و واجب است - متفق علیہ
و عن ابی ہریرۃ قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم تعالوا لکم ان توفوا اللہ بحسن عبادۃ ربہ - نیکو چیزیست
مرا بگو کہ این کہ بمیرانما و راضی بقالی ببنیک کردن عبادت پروردگارش - و طاعت سیدہ - و بنیک کردن فرمان
برواری خواجہ باش یعنی ہم عبادت پروردگار بنیک کند و ہم خدمت صاحب خود را خوب بجا آورد - لکن اشیکو چیزیست مرا و
این حال سخن بر برای تاکید و تقریر است - متفق علیہ و عن جریر بن عبد اللہ قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اذا
ابق العبد لم یقبل له صلوة - روایت است از جریر بن عبد اللہ کہ صحابی مشہور است کہ بنایت جمال و حسن سیرت داشت
گفت گفت آنحضرت وقتی کہ بگریزد و بندہ پذیرفته نمیشود برای او هیچ نمازی - و فی روایتی عنہ و در روایت دیگر از جریر
کہ قال ایما عبد ابق فقد برئت منه الذمہ - ہر بندہ کہ بگریزد پس تحقیق بزار شود از وی ذمہ اسلام و آنان و زہار و عدلان
یعنی کافر میگرد و خون و مال او مباح می گردد و فی روایتی عنہ قال ایما عبد ابق من موالیہ فقد کفر - ہر بندہ کہ بگریزد
از صاحبان خود پس تحقیق کافر شد حتی بیعت الیمہ تا آنکہ باز گردد و بپاید سوی ایشان و این غایت تشدید و تعلیل
و مبالغہ است و بعضی گفته اند کہ این بر تقدیریست کہ بگریزد و لحنی بدار حرب گردد پس جائزست قتل و بی یا استحلال
کند اباق را کہ معصیت است و بعضی گفته اند مرا و آنست کہ لازم نیست برسد و در حال اباق ارش خبایت
وی و واجب نیست بر دس نفقہ او یا را بکفر اقران نعمت است - رواہ مسلم و عن ابی ہریرۃ قال سمعت ابا القاسم علی اللہ
علیہ السلام یقول من قد ن مملوک و ہو بری مما قال - گفت آنحضرت کسی کہ دشنام کند مملوک خود را و حال آنکہ آن مملوک
بیر او پاک است از آنچه گفته و دشنام کرده است - جلد یوم الیمہ - از زبانہ زودہ می شود و روز قیامت - الا ان یول کما قال
گذا آنکہ با دشنام مملوک چنانکہ گفته است یعنی اگر چه بقدر مملوک در دنیا حدی زنی زندا و آخرت تلافی آن خواهند
کرد و خواهند زد و حاصل کلام نبوت اثم است بقدر غلامان و زجر و منع ازان چنانچہ عادت است متفق علیہ -
و عن ابن عمر قال سمعت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یقول من ضرب غلاما لہ حدالم یا تہ - گفت ابن عمر شنیدم
آنحضرت را کہ می گفت کسی کہ بزند غلامی را کہ مرا و راست حدی کہ نکرده است موجب آنرا یعنی بی گناہ بزند - ایلم
بلکہ اگر طایفہ زندا و را - کفار تہ ان یقتلہ - پس کفارت وی آنست کہ آزاد کند او را و طایفہ زدن شرع است ہر گاہ باشد
رواہ مسلم - و عن ابی مسعود الانصاری - صحابی مشہور است و بعضی او را از اہل بدر و اسلمندہ اند و تحقیق آنست کہ نفیست
او بید زجبت سکونت است نہ بسبب حضور آن مشد اما احد را و مشاہدی کہ بعد از و سرت حاضر شدہ - قال - گفت
ابو مسعود کہنت اضرب غلامی - بودم من کہ می زدم غلامی را کہ مرا بود و نفعت من خلعتی صوما - پس شنیدم من از پس خود
آوازی را کہ - اے علم ابامسعود اللہ قدر علیک منک علیہ - بدان ای ابامسعود ہر آنہ خدا تو را تراست بر تو از توانائی
برین غلام - فالتفت - پس باز نگر لیستم من - فاذا ہو رسول اللہ - پس ناگاہ آن آواز کننده پیغمبر خدا است -

صلی اللہ علیہ وسلم۔ النفقات بر گشتہ نکستین گفت بیشتر از ان ست۔ نفقات۔ پس گفتم من۔ یا رسول اللہ ہو حر لوبہ اللہ۔
 این غلام آزاد کردم اور برای ذات خدا و رضای او۔ فقال اما لولم تفعل للفتک النار پس گفت آنحضرت آگاہ باش
 اگر نمی کردی تو او را آزاد ہر آیینی سوخت ترا آتش و نفعی لقم سوختن گراما و آتش و سموم۔ او لمستک النار۔ یا فرمود آن
 مساس می کرد و می سوخت ترا آتش۔ رواہ مسلم

الفصل الثانی۔ عن عمرو بن شعيب عن ابیہ عن جده ان رجلا اتى البنی صلی اللہ علیہ وسلم فقال ان لی مالاً
 روایت ست از عمرو بن شعیب کہ مردی آمد آنحضرت را پس گفت بدرستی مرا مالی ست۔ وان والدی یتیم لی۔
 و بدرستی پدر من محتاج می شود بسوی مال من۔ فقال انت و مالک لوالدک گفت آنحضرت تو مال تو مرد والد تراست یعنی واجب
 ست بر تو کہ اتفاق کنی بروی و برداری احتیاج او را و جائز ست مرا و را کہ تعرفت کند و مال تو۔ ان اولادکم
 من اطیب کسبکم بدرستی اولاد شما از حلال و پاک تر کسب شماست۔ کلا و امن کسب اولادکم۔ بخورید از کسب لاد خود یعنی اولاد شما
 بکسب شما اند کہ حاصل شدہ اند بسبب وجود شما و توسط سعی شما و فعل شما پس کتساب اولاد شما هم از کتساب شما باشد یا مراد
 کہ اکسب اولاد شما از کتساب شماست پس بخورید از کتساب ایشان و لهذا پدر اگر در جاریہ پسر تعرفت کند جدا واجب نمیشود
 و ملک او می گردد و فرزند می کہ بیا پدر ازادی گردد و بقیمت مقصود مبالغہ است در وجوب نفقہ والد بر ولد۔ رواہ ابو داود

وابن ماجہ۔ وعنه عن ابیہ عن جده ان رجلا اتى البنی صلی اللہ علیہ وسلم فقال انی فقیر۔ روایت می کند کہ مردی آمد نزد آنحضرت
 پس گفت بدرستی من فقیرم۔ لیس لی شیئی نیست مرا چیزی از مال۔ ولی یتیم۔ و مرا یتیمی ست یعنی نزد من یتیمی ست
 کہ پدر او مرده است و وی در حوزہ کفالت من ست و من پرورش دے می کنم چنانچہ عادت غربان ست آیا بخورم
 از مال او۔ فقال کل من مال یتیمک۔ پس گفت آنحضرت بخور از مال یتیم خود۔ غیر مسرت۔ و در حالی کہ اسراف نمکنند و از
 حد تجاوز نمایند۔ و لا مباد۔ و نه شتابی کنندہ و رگرفتن از مال و سے پیش از وجود حاجت بدار کسب با و مال ملکہ
 شائق بسوی چیزی دشتابی کردن۔ و لا تماثل۔ و اصل نگیرند مال را و جمع کنندہ آن را و ازینجا معلوم میشود
 کہ کافل یتیم را جائز ست کہ بخور و از مال یتیم اگر فقیر باشد بجلالت غنی و فقیر نیز بمعرف و بخور و نہ باسراف و انیست

منطوق مجید۔ رواہ ابو داود و النسائی و ابن ماجہ۔ وعن اہم سلمۃ رضی اللہ عنہما عن البنی صلی اللہ علیہ وسلم انہ کان
 یقول فی مرضہ۔ روایت میکند اہم سلمہ از آنحضرت کہ بودی کہ می گفت در مرض موت خود و آخر وقت خود۔ الصلوۃ نیکہ و از
 نماز را و مواظبت نماید بران۔ و المکت ایامکم۔ چیزی را کہ مالک شدہ است از دستہای راست شما یعنی مملوکان و غلامان
 و رعایت کردن حقوق ایشان را و نفقہ و خدمت و احسان کردن بایشان یعنی وصیت آنحضرت در آخر وقت این
 دو چیز بود و محافظت بر نماز و رعایت حقوق مالیک۔ رواہ البیہقی فی شعب الایمان و ر و سے احمد و ابو داود عن
 علی رضی اللہ عنہ نحوه۔ وعن ابی بکر الصدیق رضی اللہ عنہ عن البنی صلی اللہ علیہ وسلم قال لا یدخل الجنة سبی المملکۃ

در معنی آید بهشت را به معنی است یا مملوکان و کلمه الخیرین معنی ملک است و می گویند فلان حسن الملكة یعنی نیکی کننده است یا مملوکان
 معنی الملكة بدی کننده بالیشان - رواه الترمذی و ابن ماجه - و عن رافع بن کثیر بن یحیی و کسر کان و مثله و آخر صحابی
 از اهل حدیث - ان البنی علی الله علیه و سلم قال - روایت میکند که آنحضرت گفت - حسن الملكة یعنی نیکی کردن و خوش خلقی
 نمودن بمملوکان موجب برکت و زیادت در غیرست - و سواد الخلق شوم - و بد خلقی یا مملوکان سبب بی برکتی و نقصانست
 و بمن بفرماید سکون میم برکت و نیک فالی و شوم بفرماید سکون و بد فالی - رواه ابو داود و لم یروا فی غیر الفصاح
 باز از علی بن قول - و ندیدم در غیر فصاح چیزی را که زیاده کرده است صاحب صحیح بر آنچه ذکر کرده شد از قول وی - و الصدوق
 متع قیه السور - و صدقه دادن و خیر کردن بفقرا بازمی دارد بدو مگر برایتی کسیریم و سکون یا بهشتی و حاسه که آدمی بران
 بمیرد و آن حالت گاهی بدی باشد و گاهی نیک چنانکه بمرگ ناگهانی مردن یا به بی صبری جان دادن و به غفلت از توبه
 و یاد حق گذشتن لغو و بالذات و کس و سواد بفرماید و فتح آن بدی - و البرزیه فی العبره - و نیکی کردن و احسان نمودن
 سبب زیادت در عمر و برکت و بقای آثارست در آن بر کسیر یا نیکی و غالب اطلاق آن در نیکی که دن بوالدین است ضد
 حقوق - و عن ابی سعید قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم افرأب احکم خادمه فذكر الله - و سئله که بزرگی
 از شما خدمتگار خود را پس یا کند و - خدا را یعنی در خوا به و فریاد کند و طلب عفو کند نام خدا - فارغوا ای دیگر کیم پس بر اوید
 و سئله خود را و بگذارید زن او را از جهت تعظیم نام حق جل و علی و این بر تقدیرست که ضرب از حقوق شرع نباشد -
 رواه الترمذی و البیهقی فی شعب الایمان و لکن عنده فلیسک بل فارغوا ای دیگر کیم - لیکن نزد بهتی لفظ فلیسک است
 بجای عبارت فارغوا ای دیگر و سوادای هر دو عبارت یکی است و عن ابی الیوب قال - گفت ابو الیوب انصاری که از
 مشایخ صحابه است و آنحضرت بعد از قدم بحدیث منزل او را بسکونت و اقامت مشرف گردانید سمعت رسول الله صلی الله
 علیه و سلم یقول - شنیدم آنحضرت را که می گفت - من فرق بین والده و ولد - کسی که تفریق کند و جدائی افکند میان
 مادر و فرزند وی به بیج و بهبه و جز آن مثلاً مادر را بفروشد و پسر را نکند مادر و پسر را بفروشد و مادر را نکند مادر و پسر را بفروشد
 که بفروشد و دیگر را بدست کسی دیگر - فرق الدیمیه و بین احبته لیوم القیمه - جدائی افکند خدا را قالی به میان و
 و میان دوستان وی روز قیامت و گفته اند تفصیل ذکر والده و ولد از جهت و فو شفقته مادر است بر فرزند یا فو
 قفیه در وی اتفاقاً و پدر و جد و جد و برادر و خواهر و برین حکم دارد و مذہب اکثر است تفریق صغیرست از ذمی رحم
 عمر و تقید بصغیر بیرون می بود کسیر را و حد کسیر نیز و شافی هفت سال یا هشت سال است و نزو یا بلوغ و نزو امام احمد
 تفریق کرده نشود میان والده و ولد اگر چه کسیر باشد یا نفع بود و کراهت مذہب امام ابو حنیفه و محمد است و نزو و ابی یوسف
 اگر قربت و لا و باشد جائز نیست در کل - رواه الترمذی و الدارمی - و عن علی رضی الله عنه قال و سبب لی رسول الله
 صلی الله علیه و سلم غلامین اخوین - روایت است از امیر المؤمنین علی رضی الله عنه که گفت نخستید مرا آنحضرت

ووکودک کہ برادر یکدیگر بودند فحبت احدیما پس فرو ختم من کی ازان دورا۔ فقال لی رسول اللہ۔ پس گفت مرا
 پیغمبر خدا۔ صلی اللہ علیہ وسلم یا علی ما فعل غلامک۔ اسی علی چہ کہ غلام تو وہ چہ شد آن غلام۔ فاجبت۔ پس خبر دادم
 من آنحضرت را بفر و ختم من آن غلام را۔ فقال رده رده۔ پس گفت آنحضرت مگر باز گردان اورا یعنی بیج رافسخ کن اورا
 اگر تمارفت میان دو برادر واقع نشود و در روایتی اورک اورک دریا ب دریا ب این خطا را و ازین حدیث معلوم میگردد
 کہ حکم مخصوص بوالدہ و ولد نیست۔ رواہ الترمذی و ابن ماجہ۔ و عنہ انه فرق بین جار تہ و ولدہا۔ و ہم از علی است کہ
 رضی اللہ عنہ تفریق کرد میان دایہی و ولد وی بیج یا جزو آن۔ فیناہ البنی علی اللہ علیہ وسلم عن ذلک۔ پس ہی کرد
 و باز داشت علی را پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم ازان۔ فرد البیج۔ پس رد کرد بیج را و فسخ کرد آنرا و ابو یوسف متسک می کنند
 باین دو حدیث بر عدم جواز بیج فاقم۔ رواہ ابو داؤد و متقطعا۔ روایت کرد این حدیث را ابو داؤد و بطریق القطاع کہ از
 اسناد وی بعضی از روایات افتاده اند۔ و عن جابر بن البنی صلی اللہ علیہ وسلم قال ثلث من کن فیہ لیسر اللہ ختفہ۔
 گفت آنحضرت تہ خصلت۔ تہ کہ ہر کہ باشد آن تہ خصلت در وی آسان می گرداند خدای تعالی مرگ اورا و سکرات
 موت اورا خفیف بفتح خا و سکون فواقیہ و فاموت۔ و داخلة حنبہ۔ و درمی آرد اورا با ساقان و مقربان در بہشت خاص
 خود آن تہ خصلت کدام اند۔ رفیق بالصیغ۔ نرمی کردن بانان و انسان و مسکینان۔ و شفقة علی الوالدین۔ و مہربانی
 دینی کردن بر مادر و پد و ترسیدن از آزار ایشان اشتقاق ترسیدن بر کسی یا چیزی از مہربانی۔ و احسان
 الی المملوک۔ و نیکی کردن و خوش خلقی و زیندن بر مملوک بحسن اتفاق و عدم تکلیف ببالایطاق۔ رواہ الترمذی و قال
 ہذا حدیث غریب۔ عن ابی امامۃ ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم و ہب علی رضی اللہ عنہ غلاما۔ روایت است
 از ابی امامہ باہلی کہ صحابی است کہ آنحضرت بخشید مر علی را رضی اللہ عنہ غلامی را۔ فقال لا تفر بہ۔ پس گفت آنحضرت
 و وصیت نمود بعلی زن این غلام را بی حق شرعی۔ فانی نہیت عن ضرب اہل الصلوۃ۔ پس بدستی من نہی کردہ شدہ ام
 از زدن نماز گزارندگان مگر درایتہ لعلی و تحقیق دیدم من اورا کہ نماز می گزارد و نہی از زدن اہل صلوۃ از بہت شرم
 و کرامت ایشان است نزد خدا و رعایت اکرام و توقیر ایشان نزد مردم طبعی گفتہ رحمہ اللہ و چون خدای تعالی
 برداشت ضرب را از مصلیان در دنیا امید می داریم از لطف و کرم وی تقاضی کہ رسوا نکند ایشان را در آخرت
 بجزاب انشاء اللہ تعالیٰ ہذا لفظ المصباح۔ انکہ مذکور شد نفی است کہ در مصباح است۔ و نفی المجتبیٰ للدار قطنی۔
 و در کتاب مجتبیٰ کہ تصنیف دار قطنی است۔ ان عمون الخطاب قال۔ این است کہ امیر المؤمنین عمر رضی اللہ عنہ گفتہ است
 ہما رسول اللہ نہی کرد تا پیغمبر خدا۔ صلی اللہ علیہ وسلم عن ضرب المصلین۔ از زدن نماز گزارندگان و اہانت کردن
 و رسوا ساختن ایشان اگرچہ غلامان و خدمتگاران باشند و عن عبد اللہ بن عمر قال جار رجل جار لی البنی گفت
 ابن عمر آدموی بسوسہ پیغمبر۔ صلی اللہ علیہ وسلم فقال۔ پس گفت آن مرد۔ یا رسول اللہ لکم لعنوا عن النجوم

چند بار در گذریم از تفصیلات خدمتکار فستک پس خاموش ماند آنحضرت هیچ جواب نگفت - ثم اعاد علیه الکلام - پست
باز گردانید آن مرد و بر آنحضرت این سخن را یعنی باز پرسید چند بار عفو کنیم از خادم - فصمت - پس خاموش بود آنحضرت و هیچ
جواب نمی گفت فی الصحاح سکوت خاموش شدن و صمت خاموش بودن علما کانت الثالثة - پس چون بود باز
از سوال آن مرد - قال - گفت آنحضرت - عفو اعنه کل يوم سبعین مرة - عفو کنید از خادم هر روز هفتاد و بار مقصود بانه
و بیشتر است نه تعیین و تخدیه چنانکه متعارف است در این عدد و گویا که سکوت و صمت آنحضرت از جهت رکاکت این سوال
بود چه عفو مندوب و بهتر است مطلقا مقید بعد و معین نیست و تواند که خاموشی از جهت انتظار وحی باشد و الله اعلم

رواه البیضاورد و رواه الترمذی عن عبد الله بن عمرو - وعن ابی ذر قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم
لاکم من مملوکم - کسی که ملائمت و موافقت و طاعت و اطاعت کند شما را از مملوکان شما یعنی موافق مزاج شما انست
و خدمت کند شما را چنانکه می خواهید و راضی باشید - فاطموه ما تا کلون - پس بخورانید او را از آنچه نمی خوردید شما - و کسوه
ما تا کسون - و بپوشانید او را از آنچه می پوشید یعنی شانه و زلف و فقر حال در رعایت جانب او و کوشید چنانچه دی در خدمت شما
می کوشد و در رضای شما باشد - و من لا یلاکم منکم فبیوه - و کسی که موافقت نمی کند و مساعدت نمی نماید شما را از مملوکان
پس بفرودشید او را - و لا تغربوا خلق الله - و عذاب بکنید خلق الله را یعنی چون و سه خدمت شما موافق مزاج شما نمی کند
و شما او را بزرگوار نکنید و در خدمت خود او را بد عذاب می کشید و آزار می بیند از مالک خود او را بد آزار میدتا عذاب
نکشید و شما نیز خلاص می شوید از وی - رواه احمد و ابو داود - و عن سهل بن الحنظله - صحابی انصاری است و عظیم
مادر جداوست و بعضی گفته اند او را و است از اهل بیعت شجره است فاضل عابد گوشه گیر بود از خلق کثیر الصلوة و الذکر
ساکن شد شام بر او مرد و مشق در اول ابام معاویه - قال مر رسول الله صلی الله علیه وسلم بعیر قد لحق ظهره بطنه -
گرفت آنحضرت بشتی که تحقیق حصیده بود پشت او شکم او از غایت گر سنگی و تشنگی و بسیاری سواری - فقال
القوا الله فی هذه البهاائم العجیبه - پس گفت آنحضرت بپرسید خدا را در رعایت حق این چارپایه های بی زبان که نمی توانند
لفظ کرد و حال خود را گفت - فارکبوا صالحة - پس سوار شوید آنها را در حالی که صالح و قابل اند بر اے سواری
و اگر کوب صالحة - و ترک کنید آنها را در حالی که صالح اند و مانده نشده اند مقصود ترغیب است بعد از آنها بصلح صالح
و میا باشند برای سواری و همیشه سواری کنید تا فریه و صالح شوند بر اے تحصیل منافع - رواه ابو داود -
الفصل الثالث - عن ابن عباس قال لما نزل قوله تعالی - گفت ابن عباس چون نازل شد قول خدا تعالی
که این است - و لا تقر بوال الیتیم الا بالیتی هی احسن - و نزدیک نشوید مال یتیم را مگر بصلتی و حالتی که آن نیک است
که دیانت و ایت باشد - قوله تعالی - و نازل شد این قول حق تعالی که - ان الذین یاکلون اموال الیتامی ظلما -
آن کسانی که خورند مال یتیمان را ظلما - آیه - آخرایت که می فرماید - (انما یاکلون فی بطونهم ناراً یعنی خورند و شکم می خورند)

اگر آتش را با اطلاق من کان سمع یتیم - رفت هر کسی که نزد وی یتیم بود که کفالت و وصایت او می کرد - فزعل طعامه من طعام
پس جفا کرد و خوردنی خود را از خوردنی یتیم - و شراب من شراب - و جدا کرد و نوشیدنی خود را از نوشیدنی یتیم تبرس آنکه مبادا
بخلط اکمل الی یتیم لازم آید - فاذا فضل من طعام الیتیم و شراب شیء - پس چون زیاده می ماند از طعام یتیم و شراب دی چیزی
حبس له حتی یاکله - بازمی داشت برای یتیم تا آنکه بازمی خورد و در وقت دیگر - اولفیسد - یا تباه میشد طعام و گنده می گشت و ضائع
میشد و خود می خورد - فاشهد ذلک علیهم پس سنت شد آن کار و اگر آن آمد بر ایشان - فذکر واذلک لرسول الله - پس ذکر
کردند آنرا برای پیغمبر خدا - صلی الله علیه و سلم فانزل الله پس فرد و فرستاد خدای تعالی این آیت را - و لیسوا لولیک عن الیتیمی -
و سوال می کنند ترا ای محمد از یتیمان - قل اصلاح لهم خیر - بگوئی که درون برای یتیمان بهتر است یعنی بهتر آنست که همیشه در مقام
اصلاح و نیکی کردن باشند - و ان تخالطوهم فخالطکم - و اگر خالطت کنید و خلط کنید طعام ایشان را بطعام خود
پس برادران شما اند یتیمان و باکی نیست که برادران طعام خود را بیکدیگر خلط کنند و اگر چیزی از یکی بجانب دیگر بیاید با سکه
نخواهد بود و خلط طعام هم بطعام هم - و چون تشلی کرد و شایع در خلعت و او ایشان را پس خلط کرد و طعام یتیمان را بطعام خود
و شرابهم بشربهم - رواه ابو داود و الترمذی - و عن ابی موسی قال لعن رسول الله صلی الله علیه و سلم من فرق بین الوالد
و ولده - لعن کرد و آنحضرت کسی را که تفریق کند میان والد و ولد او - و بین الاخ و بین اخیه - و جدائی کند میان
برادر و میان برادر و می - رواه ابن ماجه و الدارقطنی - و عن عبد الله بن مسعود قال کان النبی صلی الله علیه و سلم
اذا اتی بالبی - بود آنحضرت وقتی که آورده می شد به برده سی برده و برده کردن - اعطی اهل البیت جمیعاً - می داد یکی
از اهل بیت سی را همه - کراهیه ان یفرق بینه - از جفت مکروه و داشتن آنکه تفریق کند میان ایشان - رواه ابن ماجه و عن
ابی هریره ان رسول الله صلی الله علیه و سلم قال الا انکم لشبه ارحم - گفت آنحضرت ایانیا که با هم شمارا به بدترین
شما یعنی بد انانم شمارا که بدترین شما کدام تفریق اند - الذی یا کل وحده - آن کسی که می خورد و تنها - و یجده عبده - و تا زمانه
غلام خود را - و بمنع رفته - و بازمی دارد و عطای خود را یعنی نمی دهد یکس چیز یعنی بدترین مردم بد نفس بد خلق بد خیل طبع است
و این مبالغه است یا مراد بشرا نجیب است نه بدتر کنی الصراح شر بدی و بد و بدتر - رواه رزین - و عن ابی بکر الصدیق
رضی الله عنه قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم لا یدخل الجنة سئی المملکة - گفت آنحضرت در نمی آید در بهشت بد خلق
با مملوک سراسر قدر از حدیث در فصل ثانی از صدیق رضی الله عنه گذشت و اینجا این زیادتی است که گفت - قالوا - گفتند
صحابه یا رسول الله ایستنا ان هذه اکثر الامم ملکین و تیمی - آیا نیست که خبر داده تو ما را که این امت تو بیشتر
اهمته سابق است از روسته مملوکان و خدمتکاران و یتیمان و با این کثرت گنجایش ندارد که با همه کس خوش خلقی
و در نزد و سوز خلق بوجود نیاید و ذکر تیمی در حدیث بطریق استطراد است چون خبر داده بود مذکر یتیمان این امت
بیشتر خواهند بود و مقصود را و س ذکر ممالیک است - قال نعم - گفت آنحضرت آری مملوکان این امت بیشتر خواهند بود و حسن

خالق با وجود کثرت صعوبتی دارد ولیکن احسان کند. بایشان در چیزهای دیگر که تلافی سوء خلق خواهد کرد. فکر مومم گرامته اولاد کم. پس گرامی دارید ایشان را در شفقت و مهربانی بچو گرامی داشتن فرزندان خود. و اطعموهم ماتا کلون. و بچشایند و بخورایند ایشان را از آنچه می خورید. قالوا سوال دیگر کردند صحابه و گفتند فانیفعا الدینا. پس چه چیز نفع می کند را در دنیا یعنی از دنیا و در دنیا. قال فرس ترتبها گفت آنحضرت نفع می کند شمارا در دنیا ایسی که به بندی توای مخاطب آنرا. تلقا تل علیہ فی سبیل اللہ که قتال کنی بران اسب در راه خدا. و مملوک یکفیک. و غلامی که بسندگی کند در کار تو و خدمت تو و غلامی اصلی فدای خودک پس دست که ناز بگزارد آن غلام پس دس حکم برادر تو دارد و چنان سلوک کن پس که کس به برادر و مساوی خود کند. رواه ابن ماجة.

باب بلوغ الصغیر و حضانتہ فی الصغر

باب در بلوغ صغیر و بیان حد آن و حضن بکسر حاء سکون صناد و مجر کنار و حضانت بکسر در کنار که رفتن مادر بچه را و زیر بال گرفتن بکسان چو زه را و سینه را و یعنی تربیت نیز آمده و حضنه زن که تربیت می کند طفل را و حق حضانت ثبوت است مادر را مطلقه باشد یا غیر مطلقه بی جبر کردن مرا و را بران و بعد از وی مادر را در هر چند بالارد و دو بعد از آن مادر را و بعد از آن خواهر و لدر که از یک پدر و مادر باشد پسر خواهر را که از یک پدر و مادر و دو بعد از وی و عمه و جد حضانت تا آنجا است که بخور و و بنوشد و جامه بپوشد و استنجا کند و تقدیر کرده اند آنرا بهشت سال و دختر را تا آنکه حیض کند و تفصیل این در کتب فقه مذکور است.

الفصل الاول عن ابن عمر قال عرضت علی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم عام احد. روایت سب از عبد اللہ بن عمر گفت عرض کرده شدم بر آنحضرت سال غزوه احد برای رفتن بغزا. وانا ابن اربع عشرة سنه و حالانکه من پسر چهارده ساله بودم. فردی. پس رد کرد مرا و خبرد بغزا از جهت صغرس من. ثم عرضت علیہ عام الخندق پسر عرض کرده شدم من بر آنحضرت در سال غزوه خندق. وانا ابن خمس عشرة سنه. و حالانکه من پسر پانزده ساله بودم. فاجازنی. پس اجازت کرد مرا در رفتن بغزوه زیرا که پانزده سال حد بلوغ است. فقال عمر بن عبد العزیز هذا فرق ما بین المقاتله والذریه. پس گفت عمر بن عبد العزیز این سن و سال فارق است میان جماعه که بالوائند و آنانرا مقاتله خوانند یعنی مردان که قتال کنند با کافران و نوشته می شود نام ایشان در دیوان مردان و مقاتلان و میان ذریه که فرودانند بحد بلوغ نرسیده و نوشته نمی شود نام ایشان در دیوان و ذریه فرزندان را گویند از فور یعنی پراکنده شدن و از اینجا معلوم شد که حد بلوغ پانزده سال است و گفته اند که اعتبار این سن در حد بلوغ بر تقدیر است که علامت بلوغ که اتمام است نه بنید و اگر این علامت پیش از آن بنید نیز بالغ است بعد از استكمال نه سال. متفق علیہ. وعن البراء بن عازب قال قال صالح ابنه صلی اللہ علیہ وسلم یوم الحی بنی

عائشہ اشیا رنگت برار بن عازب کہ صحابی مشہورست و احوال او مکر نوشتہ شدہ است مصالحمہ کرد آنحضرت روز
 حدیمہ کہ آنحضرت بہ نیت عمرہ آمدہ بود و مشرکان نگذاشتند کہ بکہہ در آید پس مصالحمہ واقع شد چنانکہ در کتاب الجہا
 بیاید بر سہ چیز علی ان من آتاه من المشرکین روه الیہم۔ یکے بر آئندہ کہے کہ بیاید آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم را از مشرکان
 بازگرداند اوراد لغیرت اورا بسوی الیثان۔ ومن آتاهم من المسلمین لم یروہ۔ و کہے کہ بیاید مشرکان را از مسلمانان
 بازنگرداند اورا۔ و علی ان یدخلنا من قابل۔ و صلح کردند برین شرط کہ امسال آنحضرت برگردد و در آید کہ را در سال
 آیندہ و عمرہ بگذارد۔ و یقیم بہائشہ ایام۔ و اقامت کند بکہتہ روز۔ فلما دخلنا و مضی الاجل خرج۔ پس چون سال
 آیندہ درآمد کہ را و گذشت مدت اقامت کہتہ روز بود و بیرون آمد آنحضرت از مکہ۔ فتبعته ائبتہ حمزہ۔ پس پیروے کرد
 بہراہ شد آنحضرت را و دختر حمزہ بن عبد المطلب و نام او عمارہ است بضم عین و تخفیف سیم و حمزہ را بنام او کنیت کردہ شد
 کہ ابو عمارہ می گویند۔ ستادمی۔ و در حالی کہ آوازی داد و می خواند آنحضرت را و می گوید۔ یا علم یا علم۔ مکرر و ہم خواندن
 او آنحضرت را باد بود آنکہ این علم اوست باعتبار آنست کہ حمزہ رضی اللہ عنہ برادر رضاعی آنحضرت است و نیز عرب
 مرد بزرگ را بجز نما کنند۔ فتادلما۔ پس گرفت آن بنبت حمزہ را۔ علی رضی اللہ عنہ فاخذ بیدما۔ پس گرفت دست او را
 تا با خود بیرو۔ فاختم فیما علی وزید و جعفر رضی اللہ عنہم۔ پس پیکار کردند و بنبت حمزہ علی وزید بن حارثہ کہ مولی و مقرب
 آنحضرت بود و جعفر بن ابی طالب کہ برادر علی است و بزرگ تر بود بہ نسبت از و سہ و ہر یک ایشان خواست کہ او را
 بخوگیرد۔ فقال علی انا اخذتہا۔ پس گفت علی رضی اللہ عنہ من گرفتم او را نخست و سبقت کردم پس احق و اوے
 باشم بوی۔ و ہی بنبت عمی۔ حال آنکہ وی دختر عم من است این علت اگرچہ مشترک است میان وی و جعفر و لیکن سبقت
 مبادرت را مرجح ساخت۔ وقال جعفر بنبت عمی و خالتہا تحتی۔ و گفت جعفر وی دختر عم من است و خالہ وی کہ اسما بنبت
 عقیس زیرست و منکوحہ من است۔ وقال زید بنبت اخئی۔ و گفت زید بن حارثہ دختر بہراور من است باعتبار آنکہ آنحضرت
 بہادری دادہ بود زید را بجزہ در وقتی کہ صحابہ را ہم دیگر بہادری دادہ بود و تہنئہ گویند بخ رضاعی حمزہ بود و اللہ اعلم۔
 فقضی بہا البنی صلی اللہ علیہ وسلم لخالہا۔ پس حکم کرد آنحضرت بوی مرخالہ و ہی را کہ تحت جعفر بود۔ وقال الخالہ بمنزلہ
 الام و گفت آنحضرت کہ خالہ بجای مادرست و ازینجا معلوم میشود کہ حضانت حق خالہ است بعد از قوت مادر و تقدیم اقسام دیگر خالہ
 چنانکہ فقہا حکم کردہ اند با حدیث دیگر و دلائل دیگر معلوم شدہ است بعد از ان ہر یک را تسلی داد و خوش کرد و عنایت فرمود تا آزرده
 نشدہ باشند۔ وقال لعلی۔ و گفت مر علی را۔ انت منی و انا منک۔ تو از منی و من از تو کنایت است از غایت اتحاد و اخلاص۔ و علی
 جعفر اثبت خلقی و خلقی۔ و گفت جعفر را مانند منی تو صورت مرا و سیرت را و قال لایدانت اخونا و مولانا۔ و گفت مر زید را تو
 برادر منی و در اسلام و مولی و محب منی۔ متفق علیہ۔

الفصل الثانی عن عمرو بن شعیب عن ابيه عن جده عبد الله ابن عمر و روايت ست از عمرو بن شعیب

از پدرش که شعیب است و پدرش از جد خود که عبداللہ بن عمرو بن العاص است۔ ان امرأة قالت کہ زنی نے گفت۔
یا رسول اللہ ان ابنی ہذا کان یطنی لہ وعاد۔ پدرستی کہ این پسرم بود شکم من را و از طرف کہ می بود و در وسع
و ثانی لہ سقا۔ و بود و پستان من را و از مشک کہ شیر می خورد و از وی۔ و حجری کہ خواہ۔ و بود و کنار من را و از جایی
کہ گرد می آورد و جمع می کرد و از آنی الصراح خواہ کہ بکسر حاد صلا خانہ ہای مردم بر یکجائی از خرگاہ و جود آن۔ و ان ایامہ
طلقنی۔ و پدرستی کہ پدر وی طلاق دادہ است مرا۔ و از اوان نیز عہ منی۔ و می خواہد کہ کشیدہ گیرد و او را از من متقال
رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم است احق بہ الم نکحی۔ پس گفت آنحضرت تو سزاوارتری با و اما کہ نکاح نکرده و شوہر نگیر
نخواستہ این حدیث مطلق است تفسیر کردہ اند علماء نکاح غیر محرم و اگر محرم کشد چنانکہ عم و ولد را خواہر ساقط نمی گرد و حق
حضانہ از جہت قیام شفقت۔ رواہ احمد و ابو داؤد۔ و عن ابی ہریرۃ ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم خسر
غلامین ابیہ و امہ۔ روایت کرد ابو ہریرہ کہ آنحضرت بخیر کرد و ایند کو کی را میان پدر او و مادر او گفتہ اند شاید کہ این صبی
در سن تمیز بود پس بخیر کرد و ایند او را و این از باب حضانہ نبود و آنکہ در حدیث سابق گذشت بسیار مغیر بود و تمیز نہ داشت
و این از باب حضانہ بود پس تقدیم کرد ام را و در حضانہ صبی بخیر نمی باشد نزد اخلاق مرثا فی را۔ رواہ الترمذی
و عنہ قال جادت امرأة الى رسول اللہ گفت ابو ہریرہ آمد زنی بسوی پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم فقالت ان زوجی یتیمان
یزہب با بنی۔ پس گفت آن زن کہ شوہر من می خواہد کہ بر دلبر را۔ و قد سقانی و لفقنی۔ و حالانکہ تحقیق آب دادہ است
آن پس را و سود کردہ است مرا یعنی بچہ دی رسیدہ است کہ منتفع می شوم از خدمت وی۔ فقال البنی۔ پس گفت
پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم ہذا ابوک و ہذہ انک ساین پدرت و این مادرست۔ فخذ بیدایہا شئت۔ پس بگیر دست ہر کدام
یکے ازین دو را کہ می خواہی۔ فاخذ بیدامہ۔ پس گرفت آن پس دست مادر خود را۔ فانطلقت بہ۔ پس
بر مادر او را و این حدیث نیز دلالت دارد بر تخمیر صبی و تاویل ہسان است کہ مذکور شدہ و ابو داؤد و النسائی
الفصل الثالث۔ عن ہلال بن اسانہ۔ روایت است از ہلال بن اسانہ کہ از ثقات است۔ عن
ابی میمونۃ سلیمان۔ کہ از تابعی است و روایت می کند از ابی ہریرہ و غیرہ۔ مولى لائل المدنیۃ۔ این سلیمان
مولى است رابعیہ از اہل مدینہ را و بعضیہ گفتہ اند صواب سلمان است بے یا و بعضیہ سلیم گفتہ اند و بعضیہ سلی و بعضیہ اسانہ
قال بنیانا جالس مع ابی ہریرۃ۔ گفت ابو میمونہ و را ثنائے آنکہ من نشینندہ ام با ابو ہریرہ۔ جارتہ امرأة فارسیہ
آمدہ ابو ہریرہ را زنی فارسی۔ معها ابن لہا۔ با آن زن پسری بود و مر آن زن را۔ و قد طلقتها زوجا۔ و حالانکہ تحقیق
طلاق دادہ است آن زن را شوہر وی۔ فاوعیامہ۔ پس دعوے کرد و نہ آن ہر دو یعنی زن و شوہر و سہ آن
پس را۔ فرطت لہ۔ پس تکلم کرد و فارسی آن زن را ابو ہریرہ را و طاعت نکلم بکلام عجی بکلامی کہ مفہوم نکرده و چون
کلام عجی نزد عہدب مفہوم نکرد و آن را رطاست نام کرد و فی الصراح رطاست جزو زبان عربی سخن گفتن تقویا

در حالی که می گوید آن زن - یا اباهریره زوجه ی یزید بن ابی سبب بانی - سی ابهریره شوهر من می خواهد که بر دلپس مرا بفرستد
 ابهریره استماع علیه - پس گفت ابهریره قرعه بندی از یزید شاهر و دوبرین دلپس را بنام که بر آید - رطن لها بذا لک - تکلم کرد
 ابهریره یغاری مر آن زن را بآن کلام ظاهر اصحابه یا ختم لاطعمهم آن مقدار سخن فارسی آموخته بودند - فجاز زوجها
 پس آمد شوهر آن زن - و قال من یما تونی فی ابی - گفت کیست که نزاع می کند مرا و دلپس من یما تونی بضم تحتانیه و طاء
 و تشدید قاف بمعنی نیاز یعنی حقایق بکسر حاء و محاققت خصوصیت کردن - فقال ابهریره اللهم انی لا اقول هذا - پس گفت
 ابهریره بار خدا یاد برستی من بنی گویم این سخن را و حکم بنی کنم بدان - الا انی کننت قاعد مع رسول الله - گویجت اگر
 من بودیم ششسته یا پنجاه خدای - صلی الله علیه و سلم فائمه امراه - پس آمد آنحضرت رازی - فقالت - پس گفت آن زن
 یا رسول الله ان زوجی یزید بن ابی سبب بانی - بدرستی شوهر من می خواهد که بر دلپس مرا - وقد نفعتی و حالانکه تحقیق نفعت
 کرده ایست آن دلپس مرا - و سقانی من بئر الی عبته - و آب واده است مرا از چاه ابی عبته بکسر عین و فتح نون و باد موحده و
 تا در آخر نام چاهی است - و عند النساء من عذاب المار - و نزد نسائی اینچنین واقع شده است که آب واده است مرا
 از آب شیرین که بیرون شهر بود و ورمی بود - فقال رسول الله صلی الله علیه و سلم استماع علیه فقال زوجها من یما تونی
 فی ولدی فقال رسول الله صلی الله علیه و سلم هذا ابوک و هذه امک فخذ بیدایه اشت فخذ بیدایه - ترجمه این کرده شد - رواه
 ابو داود و النسائی و الدارمی ثم کتاب النکاح بعد وکره و تلووه -

کتاب العتق

عتق معانی متعدده دارد و کرم و جمال و نجابت و حریت و مراد اینجا معنی حریت است که لفعیل حاصل شده است
 الفصل الاول - عن ابی هریره قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم من اعتق رقبة مسلمیه - کسی که آزاد
 کند برده مسلمان را - اعتق الله لک کل عضو منه عصفوا من النار - آزاد کند خدای تعالی در مقابل هر اندامی از آن برده
 اندامی را از آتش و فرج - حتی فرج بفرج - تا آنکه آزاد می کند عورت او را بورت دی و گفته اند که درین قول
 صافحه است زیرا که فرج محل زن است که از افشش کبائر است یا از جفت حقارت این عضو نسبت باعضاء دیگر و بعضی
 گفته اند که از اینجا مفهوم می شود که عتق می باید که خشنه و محبوب باشد متفق علیه - و عن ابی ذر قال سألت النبی
 صلی الله علیه و سلم اسی العمل افضل - گفت ابو ذر پرسیدم آنحضرت را که کدام عمل فاضل تر است و زیاده تر است
 و ثواب - قال ایمان بالله و جواد فی سبیله - گفت آنحضرت فاضل ترین عملها دو چیز است یکی ایمان که اصل تمام
 عملهاست و سبب آن هیچ عملی مقبول نیست و عمل قلب است که خلاصه وجود آدمی است و اگر ایمان کامل گیرند
 خود شامل تمام اعمال و کل کمال است و دیگر کارزار کردن در راه خدا با اعدای دین که سبب قوت دین

مسلمانانی و غلبه مسلمانان است ازین حیثیت جماعت افضل اعمال است اگر چه نماز و روزه بوجوه دیگر افضل اند و اگر مرد و بجهاد
 قتل و ید و شقت کشیدن و در سلوک طریق دین علی الاطلاق دارند و با ایمان تصدیق حاصل جواب آن شود که بهترین
 اعمال ایمان آوردن و عمل کردن بمقتضای اوست چنانکه فرموده اند قل آمست بالهدی استقم فانکم قال قلت فای
 الرقاب افضل - گفت ابو ذر گفتم پس کدام از برده ها فاضل ترست یعنی براسه آزاد کردن - قال اغلها ثمنا - گفت
 آنحضرت بهترین بنده برای آزاد کردن گران ترین بنده است از روی بهائی الصراح علی گران کردن نیک را و گران
 خریدن چیزی را - و انفسها عندا لها - و نفیس ترین بنده نزد کسان وی صاحبان وی نفیس گران مایه و انفس
 گران مایه ترین مال و نفاست بمعنی رغبت نیز آید و آن از جهت گرانی نیک و بهائیز بود - قلت فان لم افعل ابو ذر میگفت
 گفتم پس اگر نکتم این کار را یعنی آزاد کردن برده خصوصاً برده اخلا و انفس از دست من نیاید - قال یقین صانع گفت
 آنحضرت اگر این کار از دست تو نیاید یاری دهنی کار گیرنده را در کار و حرفت او صنعت کار و پیشه کردن و مراد اینجا
 آنچه تمام کرد و بوی معاش مرد شامل حرفت و تجارت و جزو آنست یعنی صانعی را که تمام کنی کرد و کسب او و عیال را یاری
 دهنی و بدو نمائی تا تمام کرد و کار وی و هم معاش وی و در بعضی نسخ بجای صانعاً صانعاً واقع شده بصدا و معجمه و تحتانیة از معنی
 معینه پاک شدن و ضائع شدن یعنی بود کنی کسی را که تعدی نمی تواند کرد بجهت فقر اهل و عیال را - و اتقنع لا خرق - یا کار
 پیشه کنی برای کسی که کار و پیشه نمی تواند کرد و آخرت بخاسه معجمه و قنات کسی که از دست و صنعتی نیاید که با کسب
 تواند کرد و ضد صانع فی الصراح خرق گول شدن و خرق بالغتم گوی - قلت فان لم افعل - گفتم پس اگر این را نیز نتوانم
 کرد - قال تبرع الناس من الشر - گفت آنحضرت ترک می دهنی و نمائی مردم را از شر و یاری داری نفس خود را
 از بد رسانیدن - فانها صدقة تصدق بها علی نفسك - پس بدرستی که این خصلت که ترک بدی است چیزه است
 که خیر می کنی بآن بر نفس خود یعنی همین که بدرسانی نیز خیر کردن است خصوصاً نزد قدرت بر بدی - مصدق
 مراد خیر تو امید نیست بدرسان ۴ و ظاهر عبارت آن بود که می گفت که این نیز صدقه است که تصدق می کنی
 بآن بر مردم و چون تصدق کردن بر مردم در حقیقت تصدق کردن است بر ذات خود و بر خود تصدق بهای علی
 نفسك فانکم متفق علیہ

الفصل الثانی - عن البراء بن عازب قال جازع ابی الی البنی صلی اللہ علیہ وسلم - گفت براء بن عازب که از مشایخ
 صحابه است و احوال او ذکر نوشته شده است آمد بادیه نشینی نزد آنحضرت - فقال علنی علما ید خلنی الجنة -
 پس گفت آن بادیه نشین بیا موزان مرا کار بیکه در آورم و در پشت - قال لمن کنت اقهرت الجنة - گفت آنحضرت
 و البته اگر کوتاه کردی تو خطبه را یعنی این کلام را که خطاب کردی تو مرا بدان - لقد اعرضت المسئلة - هر آینه پس ساختی
 سوال را یعنی اگر چه عبارت کوتاه آوردی ولیکن سوال و طلب عریض و طویل کردی و از امر عظیم پرسیدی

که در آمدن بهشت است بعد از آن تعلیم کرد و در آن عمل را فرمود و اعتققتی نیست - آزاد کن نفس را یعنی غلامی را و نسیم
و نسیم جنتی دم و نسیم نفس زدن در قاموس گفته نسیم دم روح چنانکه نسیم دم ریج - و فک الرقیه - و خلاص کن برده را
با عانت در شن او چنانکه اعانت مکتوب و در بدل کتابت وی که این نیز حکم اعتناق دارد و فک لبتم فاصح کانت
مشده امرست از فک و فک خلاص کردن و جدا کردن و و چیز بهم در شده از یکدیگر - قال اولیسا و احدا گفت
اعرابی چون نفهید مراد آید نیستند عتی نسیم و فک رقبه کی - قال لا - گفت آنحضرت کی نیستند - عتی نسیم ان نفرد
لعبقما - عتی نسیم آنست که تنها مستقل باشی تو باز او کردن آن ولا بد این از مالک خواهد بود - و فک الرقبه ان نسیم
فنه تنها - و فک رقبه آنست که اعانت کنی و بر بهایه و سه که عتی را مطلق بآن ساخته و این از غیر مالک خواهد بود -
المنحه الوکوف - و بده منحه شیر و در او تنه کبیر نسیم و سکون نون در اصل بمعنی عطیه است و غالب استعمال او در ناکه
یا شاة آید که محتاج و هندا از شیر و سه و شپم و منقطع گردد و و کوف بفتح واد بسیار شیر و در و کوف در اصل چکیدن سفت خاک
از باران - و الفنی علی ذی الرحم الظالم - و بکن رجوع بر رحمت و احسان بر ذی رحم اگر چه ظالم و قاطع رحم باشد
و رعایت حقوق آن نکند - فان لم تطلق ذلک - پس اگر نتوانی که روان را - فاطم الجائع و اسق الظمان - پس اگر گرسنه
و توانائی نداری آن را که مذکور شد پس بخور آن چسبند گرسنه را و بنوشان تشنه را که نسبت با ننا آسان
و محتسب است - و امر بالمعروف و نه عن المنکر - و امر کن بر نیکی و نهی کن از بدی - فان لم تطلق ذلک - پس اگر
نتوانی که آزاد کنی لسانک الامن خیر - پس باز در و لنگا در زبان را اگر از خیر و مراد بخیر آنچه در و سه
ثواب و سود باشد یا آنچه در آن عقاب و زیان بنود - رواه البیهقی فی شعب الایمان - و عن عمر و ابن عبس
لعین مایه و موحده و سین ممله مفتوحات صحابی است ثالث در اسلام احوال و سه مکر نوشته شده است - ان النبی
صلی اللہ علیہ وسلم قال من بنی مسجد الی ذکر اللدنیه - کسی که بنا کند مسجد بر سه را تا یاد کرده شود خدا و روے و پرستیده
شود و نه بر سه نام و آوازه و فخر و سموه و یا تا بر آوردن خانه - بنی لیسیت فی الجبته - بر آ و رده شود و بر سه و سه خانه
در بهشت چون ارتق نفسا مسلمة کانت فذیة من جهنم - و کسی که آزاد کند نفس مسلمان را باشد آن نفس سه
بهایه او از دوزخ - و من شاب شیتة فی سبیل اللہ - و کسی که پریش پریشدنی در راه خدا یعنی در راه جاد و حج یا طلب
علم یا مشقت و اجتهاد و در سلوک طریق حق و طلب مولی تعالی - کانت له نور الیوم الیقینی باشد آن شیت مراد نور و نور
قیامت - رواه فی شرح السنة -

الفصل الثالث عشر عن الغریف - بفتح غین معجمه و کسر او سکون تخانیه و فاء و آخه - بن الدلی - غریف بن ابی شایبة
تجانیه و معجمه بن فیه و زالدلی و گاهی نسبت بجد نیز کرده می شود تا بهی ثقه مقبول است از طبقه خامسه روایت
دارد از جد خود و از واکم بن الاسقع - قال - گفت غریف - ایتنا و ائله - بک - مثلثه - بن الاسقع

الفتح ہمز و یسکون سین مہمل و فتح قات گنت آدمیم ما وائلہ بن الاسقع را کہ صحابی است از اصحاب صدقہ اسلام آورده در روایتی کہ تجبیزی می کرد و آنحضرت بتوک را در نقلنا حدیثا حدیثا لیس فیہ تریاۃ و لا نقیمان پس گفتیم ما گو ما را حدیثی کہ نسبت در آن زیادہ و کم - و غضب پس در خشم آمد وائلہ - و قال ان احدکم لیقرا - و گنت بدرستی کی از شما ہر آئینہ میخواند مصحف را یعنی کتاب را و مصحف معلق فی بیتہ - و حالانکہ مصحف وی آویختہ شدہ است و رخاۃ وی یعنی می خواند شب و روز کہ قائب نمی شود مصحف از وی یک ساعت نیز بدست نمی آید پس بیش می کند و کم میکند بسبب غلطی و جویز یا و ت و نقصان ضروری است کہ واقع میشود با وجود ضبط و تکرار نقلنا انما روا حدیثا سمعہ من النبی - پس گفتیم ما بخوانستیم مگر آنکہ حدیث کئی حدیثی را کہ شنیدہ توار پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم - وائلہ رضی اللہ عنہ بیان فرمید کہ مرا و ایشان روایت بلفظ است بعینہ پس گفتند ایشان کہ مرا و آنست کہ روایت کئی حدیث آنحضرت را بی آنکہ تفسیر شود معنی او بار عایت احتیاط در روایت اگر در نقل زیادت و نقصان واقع شود بی آنکہ تفسیر معنی کرد و زیان ندارد - فقال پس گفت وائلہ و حدیث کرد - اتینا رسول اللہ آدمیم پیغمبر خدا را صلی اللہ علیہ وسلم فی صاحب لنا بخت یاری کہ بود ما را و مرد - واجب - واجب گردانید بنفس خود یعنی - التاء آتش را - بالقتل کہ بکشتن نفس خود یا قبل غیر خود بعد - فقال اعتقوا عنہ - پس گفت آنحضرت آزاد کنید بندہ را از جانب وی - لعنک اللہ بکل عضو منہ عضو من النار - آزاد می کند خدای تعالی ہر اندامی از آن بستمندہ آزاد کردہ شدہ اندامی را از آن قتل کنندہ از آتش - رواہ ابو داؤد - و بعضی نسخ و النسائی نیز زیادت کردہ - و عن سمرۃ - لفتح سین و ضم مہم - بن جندب یضہم جیم و ضم دال و فتح دال صحابی مشہور است - قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم افضل الصدقات الشفاعۃ التي فاضل ترین صدقہ شفاعت کردن است - بہا تفک لرقبہ - کہ آن شفاعت خلاص کردہ میشود برودہ از قتل یا عذاب یا از بندگان رواہ البیہقی فی شعب الایمان -

باب اعتناق العبد المشرک و شرعی القریب و التمتع فی المرض

باب در بیان آزاد کردن بندہ کہ مشرک است و میان دوئہ کس کہ اگر یکی از شرک اھلہ خود را آزاد کند و دیگری چہ کار کند و اختلاف شدہ است میان امام ابو حنیفہ و صاحبیہ کہ اعتناق تجبزی می شود چنانکہ نمی آزا و باشد دینی بندہ مانعاً امام میگوید میشود و صاحبیہ می گویند نمی شود و متفرع میگردد برین اختلاف احکامی کہ بیاید و ذکر آن در احادیث و در بیان شرای قریب کہ بجز خریدن آزاد دیگر دینی آنکہ تجبید آزاد کند و لیکن اختلاف است کہ مرا و قریب کدام است مخصوص بصلی لا است یا شامل است تمامہ اولی الارحام را چنانکہ بیان کنیم و سابقاً نیز اشارتی بآن گذشت و در بیان آزاد کردن و مرضی و مرا و آن بدبر ساختن است و حکم آن بیاید

الفصل الاول عن ابن عمر رضی اللہ عنہ قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم من اعتق شرکاً کہ فی عید کے کہ آزاد کند جمعہ کہ مرا و راست و در بندہ شرک کہ بشیرین بمعنی نصیب و حصہ آید - و کان لہ مال تبغ ثمن العبد

و باشد مرد را مالی که می رسد بهای بنده را یعنی موسر و غنی باشد - قوم العبد علیهم - قیمت کرده شود بنده بروی - قیمت عدل -
 قیمت راست و درست و برابر بی زیادت و نقصان - فاعطی شریکاً و حصصهم پس داده می شود شریکان او را حصصهای
 ایشان - و عتق علیه العبد - و آزادی گرد و بروی بنده - والا - و اگر نباشد مرد را مالی که برسد بهای عید را یعنی معسر و فقیر باشد
 فقط عتق منه ما عتق - پس تحقیق آزادی گرد و از وی همان حصه که آزاد کرده است و حصه شریکان هنوز بنده است
 متفق علیه ظاهر این حدیث دلالت دارد بر آنکه اگر عتق موسر باشد ضامن میگرد و در شریک را و آزادی گرد و بروی و اگر
 موسر باشد آنچه آزاد شد از او آنچه آزاد نشده بنده است و آزادی و بندگی تجزیه می گرد و تکلیف کرده نمی شود و شریک
 با عتاق حصه می و استسما نموده نمی شود و عید و این مذهب امام شافعی است و مذهب امام ابو حنیفه با وجود آنکه قائل
 اند تجزیه آزادی و بندگی آنست که اگر عتق موسر باشد ضامن می شود یا استسما می کند شریک عید را یا اعتاق می کند
 و اگر معسر باشد ضامن نمی گرد و لیکن شریک یا استسما می کند یا آزادی می کند و لامر هر دو راست و کما جمیه می گویند
 و رغنا ضمان است و در فقر سعایت و لامر عتق راست از جهت عدم تجزیه اعتاق و عتق استسما آنست که عید
 تکلیف کرده می شود با کتساب مال و تحصیل قیمت برای شریک و بعضی گفته اند که خدمت می کند عید شریک را بقدر
 آنچه مرد او راست و روی از ملک و گفته اند که معنی استسما این است - و عن ابی هریره عن النبی صلی اللہ علیہ
 وسلم قال من اعتق شقصاً من عبد - کس که آزاد کند حصه و نصیب را از بنده شقق بکسر شین معنه و سکون
 قات و صادمه پاره از زمین و از هر چیز - اعتق کلمه - آزاد گردانیده می شود و بروی و یا آزاد گردانید بر خود
 همه آن بنده را و اعتق بلفظ مجهول و معلوم هر دو صحیح است - ان کان له مال - اگر باشد مرد او را مالی یعنی ضامن میگرد
 شریک را - فان لم یکن له مال استسما علیه العبد - پس اگر نباشد مرد او را مالی طلب سعایت کرده می شود و بنده را -
 غیر مشقوق علیه - در حالی که تکلیف کرده نمی شود بنده را با آنچه و شققت افتد بگردانیدن شریک بروی مگر آن بر تقدیر است
 که معنی استسما طلب باشد شریک و به تکلیف خدمتی که طاقت ندارد و اگر معنی استسما طلب خدمت باشد چنانکه قول
 بعضی است - متفق علیه - و عن عمر بن حصین - صحابی مشهور است احوال وی مکرر نوشته شده است - ان رجلاً
 اعتق ستمه مملوکین له - روایت میکنند که مردی آزاد کرد و شش نفر را که مملوک بودند مرد او را - عند موتہ - نزد موت خود یعنی
 در وقت مردن گفت این هر شش نفر آزاد در ولم یکن له مال غیر هم - و نبود مرد او را مالی جز این شش غلام - فذا هم رسول اللہ
 پس خواند ایشان را و طلبید نزد خود و غیر خدا - صلی اللہ علیہ وسلم فجزاهم اثلاثاً - پس قسمت کرد ایشان را سه حصه - ثم
 اقرع بینهم - پست قرعه انداخت میان ایشان - فاعتق اثنين وارقی اربعة - پس آزاد کرد و یعنی حکم کرد و آزادی و غلام
 و بنده گردانید چهار را یعنی حکم کرد و به بندگی ایشان و از خجاست معلوم می شود که اعتاق در مرض موت نافذ می گرد و
 از ثلث از جهت تعلق حق و رثه مال و سه و همچنین وصیت و تصدیق و هبه و مانند آن نافذ است از ثلث

مال چنانکه مجهول است - وقال له لا تشدید - وگفت آنحضرت مرآن مرد را سختی سختی از جهت گناهت فصل دس و تقلید
و تشدید بروی که چنانکه بندگان را آزاد کرد و جانب ورثه را رعایت نمود و ازین جهت نافذ گردانید از ثلث از جهت
ثبوت و رحم بر یتیمان و ازینجا معلوم می شود که میت را بر فعل ناشروع و ظلم بدی توان گفت و او تا کم با بخیر
در غیر این صورت است - رواه مسلم و رواه الشافعی صحیح - و روایت کرد از انسائی از عمران بن حصین - و ذکر و ذکر کرد
بیان تشدید و تقلید این عبارت را - لقد سمعت ان لا اصل علی علیه - هر آینه بحقیقت قصد کردم که نماز جنازه نگذارم بروی -
بدل ذکر کرد انسائی این را بجای این عبارت که در روایت مسلم است - وقال له لا تشدید و فی روایت ابی داود و ابی داود و ابی داود
ابی داود این چنین آمده است که گفت آنحضرت - لو تشدیده قبل ان یدفن - اگر چنانچه می شنیدم او را پیش از آنکه گور کرده
شود لم یدفن فی مقابر المسلمین - و دفن کرده نمی شد و می در مقبره های مسلمانان و در کتب فسخ الم یقبر فی مقابر المسلمین
و عن ابی هریره قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم لا یجوزی ولد والده - یا داش نمی دهد بیچ فرزند س عوال خود
را یا داش کامل تام - الا ان یجده ملوکا - مگر درین صورت که بیابد او را ملوک کسی - فی شتریه - پس بخبر و والد را فیقیقه
پس آزاد کرد و او را ظاهراً حدیث در آن است که بخبر و خریدن آزاد نمی کرد و بر این اندام صاحب ظواهر و جمهره را اندک بخبر
تمکک از آدمی کرد و او را جماع کرده اند بر آن حدیثی که در اول از فصل ثالث بیاید صحیح است و درین و این حدیث نیز همین
معنی است فافهم - رواه مسلم - و عن جابر بن عبد الله بن انصاری و بر ملوکا - و روایت است از جابر که مروی از انصار مدینه
گردانید غلامی را تدبیر آزاد کردن بنده بعد از موت و گفتش که چون من بمیرم این بنده آزاد - و لم یکن له مال غیره - و بنود
مرآن مرد را مالی جز این ملوک - فبلغ البنی - پس رسید این خبر غمخیز را - صلی الله علیه وسلم فقال من لی شتریه منی - پس گفت
آنحضرت کیست که بخبر و او را از دست من - فاشتره نعیم - پس خرید آن نعیم بن نعیم بن النخام بفتح نون و نعیم نیز
گفته اند و تشدید جای مسلم - ثمان مائة و درهم - بهشت صد ورم و نعیم صحابی است از بنی عدی و گفته اند که صواب اسقاط
لفظ این است و دس نعیم بن عبد الله بن نعیم است و وی را نخام از ان حبش گفته شد که آنحضرت گفت که شنیدم
نخمه او را در بهشت شب اسرا و نخمه بمعنی سوال است و گفته اند که اسلام او پیش از اسلام عمر است رضی الله عنه
و هجرت او عام حریبی یا عام خیمه است و ازین حدیث معلوم می شود که نجیب مدبر جائز است و باین رفته است شافعی و احمد
و رفته است ابو حنیفه و مالک با آنکه جائز نیست و تاویل کرده اند این حدیث را با آنکه مراد مدبر مقید است که گفت اگر بمیرم
درین مرض یا درین ماه تو آزاد و این قسم مدبر آزاد نمی شود بخلاف مدبر مطلق که گفت هرگاه بمیرم تو آزاد و او حدیثی
و لالت و ارد برین - متفق علیه و فی روایت مسلم و در روایتی از مسلم را این چنین آمده که - فاشتره نعیم بن عبد الله بن نعیم
پس بخبر و او را نعیم بن عبد الله که از قبیل بنی عدی است که نمون الخطاب از ان قبیل است - ثمان مائة و درهم - بهشت صد
درم - فجار بهالی البنی - پس آورد نعیم آن هشتصد درهم را بسوی پیغمبر صلی الله علیه وسلم فدفعها الیه - پس دفع کرد

آنحضرت آن در اہم را بسوی آن مرد و داد و آتی الصراح دفع کسی چیزی دادند - ثم قال - سیرت گفت آنحضرت - ابد آنفسک
 فقتل علیہا - آغاز کن بنفس خود پس انفاق کن بنفس خود - فان فضل شیء فلا ملک - پس اگر زیاده ماند چیزی از نفس تو
 پس مرازل و عیال تراست - فان فضل عن الہک شیء - پس اگر زیاده ماند از اہل و عیال تو چیزی - فذلہ می قرابتک پس
 مر خداوندان قرابت ترا و خویشان تراست از اہل رحام - فان فضل عن قرابتک شیء پس اگر فاضل ماند از اہل قرابت تو چیزی
 فمکذوب کہذا پس بچنین بچنین بگوید - یعنی کہ اشارہ می کند بقول خود فمکذوب کہذا ارادہ می نماید این معنی را کہ - فبین یدیک و عن
 یمینک و عن شمالک - پس پریشان کن و خرج کن پیش خود از راستای خود و از چپای خود یعنی سایلان کہ کرد و تو آید از پیش چپ است
 و چون آمدن سائلان از پیش غالب است تقدیم کرد آنرا و از ظاہر این عبارت تو ہم میشود کہ تسہ بار گوید - کہذا کہذا کہذا - و دو بار نیز کافی است فافتم
 الفصل الثانی - عن الحسن بن سمرۃ روایت است از حسن بصری کہ روایت می کند از سمرۃ بن جندب حسن از بہر بسیار
 روایت می کند کہ آمدہ در بصرہ سکونت کردہ بود - عن رسول اللہ - سمرہ روایت می کند از پیغمبر خدا - صلے اللہ علیہ وسلم قال
 من ملک ذارحم محرم فوحر کسی کہ مالک گرد و خدا و نذر حم محرم را بشرایا جز آن پس آن ذی رحم محرم آزادی گرد و
 و ذی رحم کسی کہ قرابت و ولادت وارو کہ بواسطت رحم است و این شامل است ولد را و والد را و برادر را و عم و طو حزن ایشان را
 و محرم آنکہ نکاح بوی جائز نباشد پس ابن عم و امثال آن بیرون رفتند و این مذہب امام ابوحنیفہ است کہ این حکم تمامہ
 اولی الارحام را شامل است و مخصوص بقرابت و لا و نیست چنانچہ آنکہ دیگر گویند - رواہ الترمذی و ابو داؤد و ابن ماجہ -

و عن ابن عباس عن النبی صلی اللہ علیہ وسلم قال اذا ولد ست امۃ الرجل منہ - چون بزاید وادہ مردی از ان مرد - ففی مقتلہ
 عن و برمنہ - پس آن داہ آزاد کردہ شدہ است از پس آن مرد - او بجدہ شک راوی است کہ عن و برمنہ گفت یا بجدہ
 گفت معنی ہر دو عبارت یکی است و این حدیث و لالت کردہ بر آنکہ وجہ ام ولد جائز نیست و برین بستہ جامع و ہر چہ بر خان
 آن آمدہ است منسوخ است و تفصیل این در حدیث آئیدہ بیاید - رواہ الدارمی - و عن جابر قال لعنا امہات الاولاد
 علی عمر رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم - روایت است از جابر کہ گفت فروختیم ما ام ولد را و در زمان آنحضرت - و ابی بکر
 و در زمان ابوبکر یعنی اللہ عنہ - فلما کان عمرنا عنہ - پس وقتی کہ شد زمان عمر رضی اللہ عنہ بنی کرد ما را از ان - فانستیت
 پس باز ما ندیم - رواہ ابو داؤد و اشکال در ان است کہ چون با و بود آنکہ در زمان آنحضرت و ابوبکر رضی اللہ عنہما
 بنی از ان کرد و جواب می گویند احتمال دارد کہ آنحضرت آگاہ نشدہ باشد ببع ایشان امہات اولاد را پس محبت نباشد مگر
 وقتی کہ بدانند آنحضرت و تقریر کنند بدان و احتمال دارد کہ آن در اول امر باشند پس از ان بنی کردہ باشد و ابوبکر رضی اللہ عنہ
 نیز بجهت قصر مدت خلافت وی و اشتغال بہمات مسلمانان بدان مطلع نشدہ پس از ان بنی کرد و از ان عمر بجهت
 آنچه رسید و را بنی پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم از ان چنانکہ در حدیث جابر و برمنہ آمدہ است کہ گفت ابو دیم کہ استتار
 می کردیم لقیضہ از عمر و دقیق در عمر آنحضرت بعد از ان بنی کرد عمر رضی اللہ عنہ از ان - و عن ابن عمر قال قال رسول اللہ

صلی اللہ علیہ وسلم من اعقبت عبد اول مال کسی کہ آزاد کند بنده را و حال آنکہ مرآن بنده را مالی ست - فقال العبد کہ پس مال آن بنده فرخو اجبہ و راست کہ آزاد کرد و بنده را مال چہ باشد بنده را مالکی منعی باشد مراد آنست کہ و دوست او مالے کہ مکیب و تجارت وی کہ مولی بآن اذن کرده حاصل شدہ است آن مال ملک مولی ست چہ بنده و ہر چہ در دست اوست ملک مولی ست یعنی تو ہم نکند و گمان نہر و کہ چون مال و دوست بنده است و وی آزاد شدہ و مستحق مالکیت گشتہ مال ازان او باشد پس می فرماید کہ مال ملک مولی ست و بنده را ازان نصیبی نہ سالانہ اشیر طر السید - مگر آنکہ بآن کند و وقت آزاد کردن خواجہ کہ مال ازان بنده است پس مال عطیہ و تصدق و ہبہ باشد از سید بر عبد بعد از اتفاق رواہ ابو داؤد و ابن ماجہ - وعن ابی الیخ یفیع بنیم و کسر لام نام او عاز بن اسامہ و یفیعہ گفتہ اند زید بن اسامہ است ہذلی ابصری تابعی ثقہ است از طبقہ ثمالثہ از بسیاری از صحابہ پیشیندہ - عن ابیہ - روایت می کنند از پدر خود اسامہ بن غیر کہ صحابی ست و متفقہ است بر روایت از وی پسرش ابو یخ مذکور ان رجلاً اعقبت شقیصاً من غلام - بدرستی مردے آزاد کردہ پسر و حصہ را از غلام - فذكر ذلك للبنی صلی اللہ علیہ وسلم پس ذکر کردہ شد آن مرد آنحضرت را - فقال لیس لک شریک - پس گفت آنحضرت نیست خدا را شریک یعنی در کار سے کہ بر اسے خدا کند و از جنس عبادت باشد نصف خود را شریک نمی باید ساخت پس اتفاق بعض عبد و رقی بعض وی مناسب باشد - فاجاز عتقہ - پس اجازت کرد و گدازد آنحضرت عتق آن غلام را تمام یعنی حکم کرد بعتق کل وی و این بظاہر دلالت دارد بر عدم تجزی اتفاق و نزولاً ابی حنیفہ معنی وی آنست کہ حکم کرد و ترغیب نمود آن مرد را تا آزاد کردن کل - رواہ ابو داؤد و - وعن سفینہ روایت ست از سفینہ کہ مولای آنحضرت بود و قال کنت مملوکاً لام سلمہ - گفت سفینہ بودم من نخست غلام ام سلمہ - فقالت اعتقک - پس گفت ام سلمہ یعنی بسفینہ آزاد می کنم ترا - و اشترط علیک ان تحذم رسول اللہ - و شرط می کنم بر تو کہ خدمت کنی پیغمبر خدا را - صلی اللہ علیہ وسلم باعشت - تا آنکہ بزی تو - فقلت ان لم تشتط علی ما فارقت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم باعشت - سفینہ می گوید پس گفتیم من اگر شرط کنی تو بر من جدائی نمی کنم من از آنحضرت تا زنده ام یعنی شرط کردن تو چہ حاجت ست من خود خدمت آنحضرت را سعادت می دانم - فاعتقنی و اشترطت علی - پس آزاد کرد ام سلمہ مرا و شرط کرد بر من خدمت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم را پس سفینہ خدمت آنحضرت می کرد و خدمت یاران آنحضرت نیز می کرد و در غزوات بارای مردم بر می داشت و ہر گاہ باری می بود بر پشت و سے می ہنوا و سفینہ ازان لقب وی شد کہ معنی کشتی ست و نام او مہران یا روان یا زیاچ ست و کنیت او ابو عبد الرحمن یا ابو بکر یفیع مودہ و سکون معجہ فتح فوقانیہ یکبارہ در لشکر می بود و ربایانی افتاد و راہ گم کرد پس شیریں پیدا شد و پیش آمد سفینہ گفت یا ابی الحارث انما سفینہ مولی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم پس شیریں بوی چالوسی کرد و پیش پیش و سے می رفت تا بنزل رسانیدہ - رواہ ابو داؤد و ابن ماجہ - وعن یحیی بن عمر و بن شیبہ عن ابیہ عن جده عن ابی بنی صلی اللہ علیہ وسلم

قال المکاتب عبد الباقی علیہ من مکاتبہ درہم۔ گفت آنحضرت مکاتب بندہ است تا آنکہ باقی ست بروے از بدل کتاب
یکدرہم مکاتب غلامی را گویند کہ صاحب وی ویرا آزاد کرد و زردی برگردن وے نهاد و قرار کرده و نوشتہ دادہ کہ
ہر ماہ از ان این مقدار می رسانیدہ باشد پس می فرماید کہ تا یکدرہم بروے باقی ست بندہ است تا ز سبب باقی بکند
آزاد نمی شود و آنچنان نیست کہ بحساب باقی کہ رسانیدہ است بعضی وے آزاد شود و این عبارت حدیث صوفیہ
صفیہ قدس اللہ سرار ہم در اینجا عرض می نمایند کہ بندہ تا زودے و قلع او با سوے باقی ست روے
حدیث و قنای بنی بندہ قال غوث الثقلین رضی اللہ عنہ۔ رواہ ابو داؤد۔ وعن ام سلمہ قالت قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ
و سلم اذا کان عند مکاتب احدیکن۔ روایت ست از ام سلمہ کہ گفت آن حضرت خطاب با زنان کردہ و ستے
کہ باشند نزد مکاتب یکے از شما۔ و فار۔ مالی کہ تو اند بدل کتابت را تمام بوی ادا کرد۔ فلنحبب منہ۔ پس باید کہ در پردہ
شود و یکے از شما از ان مکاتب اگر چہ مکاتب تا بالفعل ادا کردہ است بدل کتابت را بندہ است و محرم ست ستر
از سوے لازم نیست و لکن اگر مالی دارد کہ قدرت بر اداے بدل کتابت دارد و احتیاج باید کرد و این تورع و احتیاط
ست گویا چون قدرت دارد بالفعل ادا کردہ است و تحببہ کہ اند کہ معنی آنست کہ مستعد و متین بی حجاب گردد کہ نزدیک
رسیدہ است وقت آن آورده اند کہ ام سلمہ گفت بمکاتب خود ادا کن انچہ باقی ست بر تو دیگر ترا پناہ خداست
این گفت و پردہ بر روے افکند۔ رواہ الترمذی و ابو داؤد و ابن ماجہ۔ وعن عمرو بن شعیب عن ابیہ عن جہ
ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال من کاتب عبده علی مائۃ اوقیۃ کسی کہ مکاتب گردانید بندہ خود را بر صد اوقیہ لغیم ہمزہ سکون
و کسرتان و تشدید تحتانیہ نام چل درہم ست و وقیہ بی ہمزہ نیز آمدہ است جمع اداق لفتح ہمزہ۔ فاذا ہا الا عشر اداق۔ پس ادا کرد
ہمزہ را کردہ اوقیہ را و در بعضی نسخ عشرۃ اینجا بتا ست صحیح بی تا ست۔ و اقال عشرۃ و نامیز۔ یا گفت بجای عشر اداق عشرۃ و نامیز
را وی ست و عشرۃ اینجا بتا ست البتہ مقصود آنست کہ بعضی بدل کتابت را ادا کرد۔ ثم عجز لیسر عاجز کہ ادا ز ادا می باقی۔ فمؤقت
پس آن مکاتب بندہ است مضمون این حدیث مضمون ہمان حدیث ست کہ سابق فرمودہ المکاتب عبد الباقی علیہ من مکاتبہ درہم
رواہ الترمذی و ابو داؤد و ابن ماجہ۔ وعن ابن عباس عن ابیہ صلی اللہ علیہ وسلم قال اذا اصحاب المکاتب حراً۔ وقتی کہ یافت
مکاتب حدر را یعنی دیت را۔ او میراث یا یافت میراث را۔ و رث بحساب عتق منہ۔ و ارث میشود یعنی مالک میشود و دیت را و میراث را
بحساب انچہ آزاد شدہ است از وی۔ رواہ ابو داؤد و الترمذی و فی روایتہ قال۔ و در روایتی مرتزذی را آمدہ است کہ گفت ثم
یودی المکاتب بلفظ مجہول تخفیف و ال یعنی دیت دادہ میشود و مکاتب را بکصۃ ما وی دیتہ حرہ۔ بکصۃ چیزی کہ ادا کردہ است از
بدل کتابت عتق آزاد۔ و باقی دیتہ عبودیت دادہ میشود بکصۃ چیزی کہ باقی اندہ است از بدل کتابت دیت بندہ تعویذ کردہ
این را با آنکہ چون ادا کرد مکاتب نصف بدل کتابت را پس از ان کشتہ شد پس قاتل دفع می کند نصف دیت حرا
بورثہ او و نصف قیمت عبد را بمولی مثلاً کتابت کرد و ہزار درہم و قیمت وے صد ست پس ادا کرد و پانصد را

بعذر از ان کشته نشد پس وارثان عبد را پانصد باشد که نصف دین حرست و مولی را پنجاه است که نصف قیمت اوست
که اقا و آئین حدیث معلوم میشود که مکاتب معتق است بمقدار آنچه ادا کرده و از احادیث دیگر معلوم میشود که وی عبد
تا آنکه باقی است بروی چیزی پس حکم او در دین و ارث حکم عبد خواهد بود که هر دو برای سید وی خواهد بود و ضعف و
نسبت بضعف کرده است ترمذی این حدیث را با وجود ضعف معارض است احادیث صحیح را و این حدیث معلول نیست نزد هیچ
یکی از ائمه فقه مگر نزد مخفی و الله اعلم

الفصل الثالث - عن عبد الرحمن بن ابی عمره - یفیع عین و سکون یم - الا انصار می - قاضی مدینه بود و از ثقات

تابعین مشهور الحدیث نزد اهل مدینه روایت دارد از پدر خود و از ابو هریره و عثمان و پدر او ابو عمره نام او عمرو بن حصین
و یحیی گفته اند ثعلبه بن عمرو بن حصین صحابی است - ان ابدار ادات ان تعقی - روایت می کند که ما در او خواست که آزاد
گردد یعنی رقبه را - فاخرت ذلک - پس تاخیر کرد و آزاد کردن را و توفیق نیافت بدان - الی ان تصبح - تا آنکه صبح کند -
فمات - پس مرد پیش از آنکه آزاد کند - قال عبد الرحمن بن محمد - گفت عبد الرحمن پس گفتم مر قاسم بن محمد بن ابوبکر
صدیق را که از کبار علما و از فقهای سبّه مدینه بود و جلیل القدر بود - انیفما ان اعتق عننا - آیا سود می کند ما و مرا اینک
اعتاق کنم از جانب وی - فقال القاسم - پس گفت قاسم - اتی سعد بن عبادة رسول الله - آمد سعد بن عبادة بن عمر
و تخفیف با که از مشاهیر صحابه است پیغمبر خدا را - صلی الله علیه وسلم فقال ان امی ملک - پس گفت سعد بن عبادة
که ما در سن مرده است - فل یفیعما ان اعتق عننا - پس آیا هست که سود می کند آزاد کردن من از جانب
ما و - فقال رسول الله - پس گفت پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم نعم - آری سود می کند و می رسد ثواب آن بوی
و در حدیث دیگر آمده که سعد پرسید کدام صدقه بهتر است که از جانب ما و خود بدهم آنحضرت فرمود که آب ده که
بهترین صدقات است پس سعد بفرموده آنحضرت چاهی کند و گفت که این چاه برای ما و سعد است و با حمله در عبادات
مالی باتفاق صحیح است و می رسد ثواب آن به بیت و در عبادت بدنی خلائی هست صحیح وصول اوست - رفاه مالک
و عن یحیی ابن سعید - از تابعین است و امام مالک و هشام بن عروه و ثوری از وی روایت دارند و یحیی
بن سعید انصاری است و یحیی بن سعید القطان از کبار ائمه حدیث است که از مالک و ثوری و اعمش روایت میکند
و ظاهر آنست که مراد اینجا یحیی بن سعید انصاری است - قال توفی عبد الرحمن بن ابی بکر - گفت یحیی بن سعید
یافت عبد الرحمن بن ابی بکر که از صحابه است و اسلام آورده در سال حدیبیه نام او ورجا هلیت عبد الکعبه بود و بعضی
گفته اند عبد الغزی پس آنحضرت تغیر داد و عبد الرحمن نام نهاد و اسیر او را ابو بکر بود و وفات یافت وی - فی نوم نام
در خوابی که کرده بود آنرا یعنی بزرگ ناگمانی - فاغتقت عنه عایشة اخته - پس آزاد کرد از جانب او عایشه که خواهر او بود و از
یک ماور که نام او ام رومان است - رقبا با کثیره - بر دهای بنیاد یا از حبس آنکه بروی اعتناق بود و فرصت و حیثیت یافت

پس عایشه از جانب ادعتاق کرد و یا بجهت آنکه چون در موت فجأة چیزی هست عایشه محزون شد و اعتناق کرد و برده بسیار که اقال الطیبی و احتمال ثانی ظاهر ترست و اللہ اعلم رواه الماک و عن عبد اللہ بن عمر رضی اللہ عنہما قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم من اشتري عبداً کسی که بجز و غلامی را - فلم یشرط له - پس شرط نکند مال او را که در وصیت او خلاشی که پس نیست هیچ چیزی رشتی را زیرا که مال او مال موی است و اگر شرط کند در حکم سب و عطاست - رواه الدارمی

باب الايمان والنذور

ایمان جمع بمین معنی سوگند گفته اند که سوگند را مین بجهت آن گویند که عرب در وقت سوگند خوردن مسح می کردند و ستمای یکدیگر را سوگند می خوردند پس اصل دین است بعضی دست راست و جائزست که اعتبار کرده شود و اصل او مین معنی برکت و قوت زیرا که مین تقویت خبرست که بذكر خدا و تبرک است بنام وی تعالی و نذر و جمع نذرست بفتح نون و معنی آن و سکون ذال و معنی نذر واجب گردانیدن انسان است بر نفس خود و التزام وی طاعتی را بسببی چنانکه شغافنی مریض و خدم مسافر کند تا او ظاهر اشتراط سبب باعتبار غالب و عرف و عادت است و الا نذر بی سبب نیز جائز و واقع است و اشتراط طاعت نذر و شافعی است و نذر داند را بکجا ب مباح است طاعت باشد یا نه اما معصیت باید که نباشد

الفصل الاول - عن ابن عمر رضی اللہ عنہما قال اکثر ما کان النبی صلی اللہ علیہ وسلم یكلف - بیشتر آنچه بود و آنحضرتست که سوگند می خورد این کلمه بود - لا و متقلب القلوب نیست این چنین سوگند گیر و امتیده و لها از حالی بجالی و لافعی کاها سابق است چنانکه میگوید لا و اللہ - رواه البخاری و عن ابن رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال ان اللہ ینبأکم ان تخلقوا بآبائکم - گفت آنحضرت که خدای تعالی بنی می کند شمار از سوگند خوردن شما به پدران خود - من کان حالفاً فلیحلف باللہ کسی که سبست سوگند خورنده پس باید که سوگند خورد بخدا - اولی صیغته - یا باید که خاموش باشد و ذکر غیر خدا نکند و تحقیق حکم کرد بعضی فقها بکفر کسی که سوگند خورد به پدر و شاید که آن بر تقدیری باشد که اعتقاد کند تعظیم آباء و شرک است که داند تعظیم خدا و الاحمیت و کرامت باقی است و اللہ اعلم یحقق علیه - و عن عبد الرحمن بن سمره صحابی است از اولاد عبد شمس بن عبد مناف کنیت او ابو سعید شمس نسبت به عبد شمس نام او عبد الکعبه بود و آنحضرت او را عبد الرحمن نام کرد و اسلام آورد و در ذبح گوشت قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لا تخلقوا بالبطوانی سوگند نخورید به بتان جمع طایفه تسمیه کرده شدند بآن اصناف بجهت بودن آنها سبب طغیان - و لا بآبائکم - و نه سوگند نخورید به پدران خود و گویند که بنی از سوگند خوردن بطوانی بجهت آنست که تا سبقت نماند بآن زبان ایشان و جاری نگرند و بر عادت جاهلیت و الا سوگند خوردن بطوانی از مسلمانان کجا متصورست تا مبنی کرده شوند از آن - رواه مسلم - و عن ابی هریره عن النبی صلی اللہ علیہ وسلم قال من حلف فقال فی حلفه کسی که سوگند خورد پس بگوید سوگند خود - باللات والعزى سوگند می خورم به لات و عزى که بتان بتان است - فلیقل لا اله الا اللہ پس باید که توبه کند و تلافی نماید بیکبار توحید اگر این سوگند خوردن باللات و عزى

بطریق سبق لسان و عادت جاہلیت است پس تدارک یکجمله تو حیدر بخت بود ان اوست صورت کفر و امر نمی ستغن است
و ظاهر آنست که مراد همین است والا اگر بقصد تنظیم بود کفر دارند و صریح است و واجب است عود انرا ان بدر آمدن در اسلام -
و من قال لصاحبه تعال اقامک - کسی که بگوید مرا بخود و رابعا قرار بدارم با تو - فلیتصدق - پس باید که تصدیق کند یعنی مالی
که بدان قرار خواهد باخت بالتصدق کند تا کفارت این قول کرده قرار و مقارنت بکفر و چیزی با خن و خبر کردن با هم بگوید
ترفق علیه - و عن ثنابت بن الضحاک صحابی انصاری خورجی است کینت او ابو زید است ردیف آنحضرت بود و روز
خندق بعیت کرد و تحت شجره در حالی که صغیر بود دینی است نزول کرد و لهره را وفات یافت و در فتنه ابن زبیر ستمه سبعین -
قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم من حلف علی ما غیر الاسلام - کسی که سوگند خورد بر دینی که جز اسلام است چنانکه گوید اگر
این کار کنم پیروی باشم یا نصرانی شوم یا بیزم اندوین اسلام یا از پیغمبر یا از قرآن - کا ذبا - در حالی که بدو رخ خورنده
است این سوگند را چنانکه بکند این کار را زیرا که این سوگند برای منع فعل است که نکند پس صدق وی بآن است که نکند اگر
بکند کا ذب باشد - فهو کا قال - پس آنکس همچنان است که گفت یعنی پیروی و نصرانی و بری از دین اسلام ظاهر حدیث
آنست که قائل این حدیث کافر می گرد و بجز حلف یا بعد از حث از حث اسقاط حرمت اسلام و رضا بکفر و جفای گفته اند
که مراد تدرید و مبالغه در وعید است و حکم بکشتن او پیروی و نصرانی و بری از اسلام و نزول کافر نمی شود باین قول خواه
تعلیق کرد و قبل ماضی یا مستقبل و نزول جفای مشایخ اگر تعلیق بقبل ماضی کرد کافر می شود و صحیح آنست که کافر نگردد و مطلقا
زیرا که کافر با اعتقاد می شود و مقصود از زمین زجر نفس و تهدید اوست از فعل تعلیق آن بخیزی که آن مکروه است و مخدوم
نزد و س و در شرح بیان این کلام تفصیل کرده شده است - و لیس علی ابن آدم نذر فیما لایملک - و لازم نمی گردد
بر فرزند آدم نذر در چیزی که مالک نیست چنانکه گوید اگر شفا یا بد بیمار من فلان غلام آزاد کنم و آن غلام و رملک اوست
آزاد نمی شود اگر چه در آید بعد از آن در ملک وی و لازم نمی گردد و قاتل را آزاد نمی گرد و آن غلام بخلاف آنکه تعلیق کنند
عتق را بملک و گوید اگر بخرم یا مالک شوم او را وی آزاد آزادی گردد و غلام بعد از خریدن و مالک شدن - و من قتل نفسه
بشیء فی الدنیا عذب به یوم القیمه - کسی که بکشد خود را بچیز در دنیا عذاب کرده شود بآن چیز روز قیامت چنانکه
کشت خود را بکار و مثلا عقاب کرده می شود او را در قیامت بآنکه داده می شود در دست او کار و دومی کشتن بدان خود را
همیشه تا آنکه می خواهد خدای تعالی چنانکه در حدیث دیگر در قاتل نفس آمده است - و من یمن مؤمنا فهو قتل - و کسی که لعنت
کند مسلمانی را پس آن لعنت کردن مانند کشتن اوست و در حکم آن است در اثم و حرمت و عقاب و این از باب الحاق
ناقص است بکامل بخت تشدید و تعلیل و مبالغه کذا قبل و این بر تقدیر سه که مراد از لعنت کفر نباشد و اگر مراد از لعنت
کفر است پس و س در حکم قتل بکفر است چنانکه گفت - و من فذت مؤمنا بکفر فهو قتل - و کسی که دشنام کند مسلمانی
را بکفر پس آوردن آن مانند قتل اوست و این تشبیه ظاهر تر است زیرا که کفر از اسباب قتل است پس قتل

بکفر بچو قتل اوست و دینی دعوی کا ذوق لیتا کثیر ہوا۔ و کہے کہ دعوی کند و دعوی دروغ تا حاصل شود بدان ال کثیر
و در بعض نسخ لیتا کثیر از باب استفعال و این اشارت است بعلت دعوی در غالب تقیید نیست کہ جزا مرتب نشود
بر ان بی قصد کثیر۔ لم یزده اللہ الا قلم۔ زیادہ فکر و انداز اور اخذ اسے تقاضے لگ کر کی مال را بر نقیض دعوی و قصد وی
و این معنی در دعوی احوال و فضائل و کمالات بقصد کثیر جاہ و مرتبہ نزد مردم چنانکہ بعضی تبشیران و متصنعان طریقت
کنند نیز جاری است اعادنا اللہ من ذلک متفق علیہ سو عن ابی موسیٰ قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ
و سلم انی واللہ ان اشار اللہ۔ گفت آنحضرت بدرستی کہ من بخدا سوگند اگر خواستہ است خدا لا احلف علی بین سوگند
نخورم بر بین اداہم بین آن چیز است کہ سوگند خورده می شود بر ان یا علی بمعنی باست۔ فارسی غیر باخیر امنما۔ پس
می بینم غیر آن را کہ سوگند خورده ام بر ان بہتر از ان۔ الا کفرت عن یمنی۔ مگر آنکہ کفارہ می دہم از یمن خود۔
و ایتہ الذی ہو خیر۔ و می آیم یعنی بی کنم آن چیز را کہ آن بہتر است حاصل آنکہ اگر سوگند خورم بر کارے کہ کنم
آنرا و حسا لآنکہ کردن آن کار بہتر است و در معنی حق است حاشی کہ نمی خورد و می کنم آن کار را و از یمن کفارت
می دہم و آنحضرت سوگند می خورد و وعده می کند برین بخت تاکید و تہیہ است برین کہ اگر کار بر معنی حق باشد بر سوگند خود نہ ایستد کہ
سوگند خورده ایم کار کنیم باز چون کنیم کار بر معنی حق بپاید کرد کہ کار یمن سهل است بکفارت دادن آسان میگردد
و صور شش آنست کہ مثلاً شغفے سوگند خورد کہ بوالدین سخن نگویم اورا بپاید کہ بوالدین سخن کہند کہ لعنوق نکشد و از یمن
کفارت دہد چنانکہ گفتہ اند کہ آزدون دل و دوستان جبل است و کفارت یمن سهل است۔ متفق علیہ۔ و عن عبد الرحمن
ابن سمرۃ قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ و سلم گفت آن حضرات۔ یا عبد الرحمن بن سمرۃ لا تشال الامارۃ بطلب
لکن امیرے را و حکومت را کہ ترا جانی امیر کنند و حاکم سازند۔ فانک ان او تمنا عن مسئلہ۔ پس بدرستی تو اگر دانا
نی شود ترا امارت بعد از سوال و طلب۔ و کثرت۔ نفهم داو و کسر کاف مخففہ۔ ایسا۔ گذاشتہ می شوی تو بسبب
امارت و گذاشتہ می شوی بچول و قوت تو و براسے و تدبیر تو بے ادا اعانت حق و از اینجا ہم شر و فساد می خیزد و ان
او تمنا من غیر مسئلہ اغنت غایبا۔ و اگر داده می شوی آنرا بی طلب و سوال یا رمی داده می شوی بر ان و
لطفت حق و تدبیر می مدد و معاون تو می گردد و ہمہ خیر و صلاح می آید۔ و اذا خلقت علی یمن فرایت غیب۔ باخیر امنما
و وقتے کہ سوگند خوری تو بر یمن پس بر معنی تو جزو آنرا بہتر از ان یمن۔ کفر عن یمنیک۔ پس کفارت وہ از یمن
خود۔ و ایتہ الذی ہو خیر۔ و بیا چیزے را کہ آن چیز بہتر است یعنی یمن آنرا۔ و سنی روایت۔ و در روایتے این چنین
آمده است۔ فائتہ الذی ہو خیر کفر عن یمنیک۔ پس بیا چیزے را کہ آن چیز بہتر است پس کفارت بدہ از یمن خود
اتفاقی کہ درین روایت و روایت سابق است آنست کہ ازین روایت تا غیر تکفیر از حث مفهوم می شود و ازین
اولی تقدیم و ائمہ ثلاثہ جائز می دارند تقدیم کفارت را بر حث لیکن شافعی تخصیص می کند آنرا بکفارت مالے

و نیز و اجازت نیست تقدیم و حق آنست که احادیث خالی اند از نزوات بر تقدیم و تاخیر و در شرح آنرا بیان کرده ایم متفق علیه -
و عن ابی هریره ان رسول الله صلی الله علیه و سلم قال من حلف علی یمن فرأى خیرا منها فلیکفر عن یمینه ویفصل یمینون
این حدیث منقول حدیث سابق است - رواه مسلم - و عنه قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم والله ان لیج
اصدکم یمینه فی الله - و هم از ابی هریره است گفت گفت آنحضرت بذا سوگند هر آینه کجای و صبر و اصرار نمودن و استادن
یکی از شما یمین خود در حق اهل خود یعنی در یمنی که متعلق تحت اهل بود و اصرار بر یمین موجب فوات آن حق است -
آنکه لعن الله - در بزه افکننده ترست را و را نزد خدا - من ان لعنی کفارتہ التي افترض الله علیه از حاشا گردانیدن
خود را و دادن او کفارت را که فرض گردانیده است خدای تعالی آنرا یعنی اگر چه در حاشا نیز باعتبار ظاهر هر تنگ تر
نام خداست و در گمان حالف نیز در آن بزه است اما در اصرار یمین که مستلزم فوات حق اهل و عیال است بزه بیشتر است
حاصل مضمون این حدیث نیز مضمون احادیث سابق است که بر تقدیر بودن غیریت در خلاف یمین حاشا و کفارت لازم است
لیج نفع یا و لام و کسر آن و تشدید جیم از لجاج بجهنم در اصل بمعنی ستیدن و گردانیدن سخن در دلمان است و مراد اینجا
معنی لزوم و یت و حسیدن و ایستادن بر آنست متفق علیه و عنه و هم از ابو هریره است - قال قال رسول الله
صلی الله علیه و سلم یمینک علی ما یصدقک علیه صاحبک - سوگند تو واقع و مجمل است بر چیزی می که تصدیق می کند و راست گو
می دارد ترا صاحب تو که سوگند مید - ہتہ الی من معتبر در صدق یمین نیست آن کس است که سوگند مید هر ترا و قصد دارد و
و معتبر نیست در وی نیست حالف و توریت و تاویل و می و این بر تقدیری است که صاحب حق باشد که باطل می گردد
حق و می توریت چنانکه در صورت استخلاف قاضی و نائب وی مدعا علیه را و اگر این چنین نباشد یا و ریجا مستحلفی باشد
باک نیست در توریت خصم صا که در وی نفع کی باشد چنانکه در گفتن خلیل الرحمن علیه السلام ساره را که خواهر من است
بارادہ اخوت اسلام تا نزد دست آن ظالم خلاصش گرداند و مانند آن فتدبر - رواه مسلم و عنه قال قال رسول الله
صلی الله علیه و سلم الیمن علی نیتہ المستحلف - و هم از وی است گفت گفت آنحضرت سوگند بر نیت سوگند دهنده است
که مراد است بصاحب در حدیث سابق چنانکه تقریر کرده شد - رواه مسلم - و عن عائشہ رضی الله عنہا قالت انزلت
ہذہ الآیۃ - گفت عائشہ فرود فرستاده شده است این آیت که - لا یؤخذکم الله باللغو فی ایمانکم - نمی گیرد و عقاب نمی کند شما را
خدای تعالی لغو کردن شما و سوگند های شما - فی قول الرجل - در شان گفتن مرد این کلمه را - لا والله و لی - والله عاوت
عربان است که در محاورات و مکالمات خود و بسیار می گویند لا والله و لی و الله و قصد سوگند ندارند و این اعتبار ندارد
و بدان یمین منعقد نمی گردد و این را یمین لغوی گویند لغو در لغت سخن بیبوده گفتن و در کتب فقه تفسیر یمین لغو بدان
نیز کرده اند که سوگند خورد بر چیزی گمان آنکه حق است و در واقع نه چنین است - رواه البخاری و فی شرح السنہ
لفظ المصباح - و در شرح مشتمل روایت کرده شده است بلفظ مصباح و آن این است که - قالت لغو الیمن قول لا نشاء

الا والندوة والى والندوة قال - وكفته است وشرح السنه - رفته لعصم عن عائشة - رفع كروه وحققت رسانیده است اینجی شد
بعضی روایات از عائشه و بخاری موقوف بر عائشه گردانیده و معنی رنوع و موقوف در مقدمه معلوم شد -

الفصل الثانی عن ابی هریره قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم لا تحلفوا آباءکم ولا بامهائکم - سوگند نخورید
پدران خود و نه مادران خود - و لا بالاناد - و نه سوگند خورید پدر بشیرک یعنی به بتان یعنی سوگند نخورید به بتان و آنها را
شریک نگردانید بخدای رب العزت و تعظیم و اعزاز یا آنها را اندا گفتن با عقدا و مشرکان است یعنی آنها را که مشرکان اندا و شرکا
خدای و اندا شما با آنها سوگند نخورید تا فهم آنها را جمع نداشت کبره همتا و مانند - و لا تحلفوا بالله الا و انتم صا و قون - و سوگند
نخورید بخدا اگر آنکه شایسته گوئید در امری یا مستقبل - رواه ابو داود و السنائی - و عن ابن عمر رضی الله عنهما

قال سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول من حلف بغير الله - کسے که سوگند خور و بغير خدا با عقدا و تعظیم آن غیره ففند
شک - پس تحقیق شرک است گردانیدن آن غیر را بخدا و تعظیم و بعضی از فقها بتکفیر قائل شده اند چنانکه گذشت - رواه الترمذی
و عن بریده قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم من حلف بالامانة فليس منا - روایت است از بریده
اسلمی بضم با که صحابی مشهور است و احوال و سه نوشته شده است که گفت گفت آنحضرت کسے که سوگند خور و با مانت
پس نیست آن کس از ما و بر طریقه ای بلکه از ششیمین بغير است زیرا که آن از عادت اهل کتاب است و از جهت نابود کردن
او از اسما و صفات الهی تعالی و گفته اند که مراد با مانت فرائض اند یعنی سوگند نخورید بصلوة و صوم و حج و جز آن و کفارت
نیست درین حلف و توراتی گفته که چون سوگند خور و با مانت الله اختلاف دارند علما در آن مشهور از امام ابو حنیفه
آنست که یمن و ی متوقد می گرد و پس امانه الله را از صفات وی تعالی گردانیده زیرا که همین از اسمای خدای تعالی است
و گفته که احتمال دارد که امانت الله بمعنی کلمه الله باشد چنانکه بسیاری از علما امانت را در قول حق سبحانه لا انا عرضنا الا مانت
بیکلمه توحید تفسیر کرده اند مروی از ابی یوسف خلاف آنست و مختار طحاوی آنست که یمن منعقد نمی شود و با مانت الله خواه
نیت یمن و عمد کند یا نکند انتی و نزد امام احمد اگر امانت و عمد را اضافت بخدا کند و گوید با مانت الله و عمد الله یمن منعقد
می گردد و اگر مطلق بالامانة و الحمد گوید و در روایت است و با وجود اتفاق و مکرره است یمن بدان از جهت درود

رواه ابو داود و عنه - و هم از بریده است - قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم من قال انی برئ من الاسلام
کسے که بگوید من بیزارم از دین اسلام اگر چنین کاری کنم - فان كان کا و با - پس اگر باشد آن کس دروغ گوینی
دروغ کننده سوگند خور یعنی بکند آن کار را - فهو كما قال - پس وی چنان است که گفته است یعنی بیزار است
از دین اسلام از جهت رضای او بر اوست چنانکه در حدیث ثابت بن الضحاک گذشت - وان كان صا و قتا - و اگر بهست
راست گوینده و راست کننده سوگند خور یعنی نکند آن کار را - فلن يرجع الی الاسلام سالما - پس کافر نمی گردد و لیکن
هرگز باز نمی گردد بسوی اسلام لسلامت زیرا که سوگند بخیزی که احتمال ندارد و بر تقدیر خست مناسب بحال سلمان نیست

که چرات و جسارت کند بران از جهت نفس آن نوعی از رضا می راپس آثم گردیدان - رواه ابو داود والنسائی وابن ماجه -
 وعن ابي سعيد الخدري قال كان رسول الله صلى الله عليه وسلم اذا اجتمع في الميمن - گفت بود آنحضرت چون کوشش
 و مبالغه میکرد در تقریر و تاکید سوگند - قال - میگفت - لا والذي نفس ابي القاسم بيده - نه اینچنین است سوگند بان - کس
 که بقای ذات من در دست قدرت اوست و ابوالقاسم کنیت شریف آنحضرت است صلی الله علیه وسلم و بیشتر در احادیث
 باین لفظ آمده است و آنکه نفس محمد صلیه و تاکید و برین عبارت باین جهت است که این عبارت ولالت و الت و الت
 قدرت و تسخیر نفس کریمه او ظاهر آنست که ذکر کنیت و تاکید و تقریر چندان و غلی تدار و بعضی گفته اند وارفهم و طاف
 آنست که کلمه لافعی ورد باشد مرکام سابق را و لیکن همچنین جاری شده است ذکر آن در محل قسم بی آنکه مقصود لافعی کلام
 سابق باشد - رواه ابو داود - وعن ابي هريرة قال كانت بين رسول الله صلى الله عليه وسلم واخوته - گفت ابو هريره
 بود سوگند آنحضرت وقتی که سوگندی خورد باین لفظ - لا واستغفر الله - ظاهر عبارت آنست که کلام قسمی باین باشد قسم
 گفتن این عبارت بطریق مجاز و تشبیه است زیرا که معنی او آنست که استغفار می کنم اگر امر برخلاف آن باشد و این تقریر
 کلام و تاکید مرام می کند پس در معنی قسم باشد و بعضی می گویند تقدیر کلام آنست لا والله استغفر الله واستغفر بحجت
 جریان باین خواست بی قصد اگر چه مغفور است - رواه ابی داود وابن ماجه - وعن ابن عمر ان رسول الله صلى الله عليه
 وسلم قال من حلف على يمين - کسی که سوگند خورد بر چیزی - فقال - پس بگوید - انشأ الله واثنت عليه - پس نیست
 حنث بر وی و حنث بزه و گناه و خلاف کردن سوگند یعنی سوگند نمی شود و اثنان بران مترتب گرد و همچنین انشاء الله گفتن
 بیشتر حق تطبیق نمودن آنست از انعقاد جمیع عقود و اما این بر تقدیری است که اگر متصل بگوید و باینست مذکور
 علماء و مذموب امام ابو حنیفه و از ابن عباس می آرند که استثناء منقصل نیز جائز است و حکایت امام ابو حنیفه با بعضی از خلفاء عباس
 و طلب کردن خلیفه او را و عتاب کردن بر دی بجا گفت جدا ایشان که ابن عباس است و وصحت استثنای منقصل و گفتن
 ابو حنیفه هم اگر اینچنین باشد هیچ عقوبتی بایشان نمی شود چه مردم بیت میکنند و در بیرون رفته انشاء الله میگویند و خوش گردن
 خلیفه این سخن را از وی مشهور است و جدا اتصال آنست که بکلام دیگر مشغول نشود و بعضی گفته اند تا در مجلس است و عمل غیر
 ذلک - رواه الترمذی و ابو داود و النسائی و ابن ماجه و الداری و ذکر الترمذی جماعه و تقوه علی ابن عمر - و ذکر کرده است
 ترمذی جماعت را که موقوف داشته اند این حدیث را بر ابن عمر یعنی گفته اند که این قول ابن عمرست نه حدیث پیغمبر صلی الله علیه وسلم
 و قول صحابی را حدیث موقوف خوانند چنانکه در مقدمه گذشت

الفصل الثالث - عن ابي الاحوص نفع بن هزله وسكون خاضع و لم يصبه عوف ابن مالك - تابعی است از اتباع
 عبداللہ ابن مسعود در این امیه - روایت می کند از پدر خود که مالک ابن نضیه است نفع بن هزله و سکون ضا و محمد که صحابی است
 قال قلت - گفت پدر و من که گفتیم من - یا رسول الله راایت ابن عمر لی ائیمه اساله - خبر ده مرا از حال سپر علم که مرا

می آیم اور در حالی که سوال می کنم از وی ازال - فلا یحیطنی ولا یعلنی - پس نمی دهد مرا و صله نمی کند مرا چنانکه
صله ارحام باید کرد - ثم یصلح الی فیا تینی فی سئلنی - پس محتاج می شود و بسو من پس می آید مرا پس سوال می کند
مرا وی خواهد چیزی از من - وقد خلقتان لا اعطیه ولا اهلہ - تحقیق سوگند خورده ام من که ندیم او را چیزی
وصله نکنم و را بجهت جدا سے عمل او که از خود نمی دهد و از من می طلبد - فامر فی ان الی الذی ہو خیر - پس امر کرد
مرا که بیایم و بکنم چیز سے را که آن چیز بهتر است و آن را و ان ست و صله رحم کردن - واکفر عن یحیی - و کفارت
دیم از زمین خود چنانکه در احادیث گذشت سه بدی را بدی سهل باشد جزاها اگر مردی احسن الی من اسأله
رواه النسائی وابن ماجه و فی روایت - و در روایت ابن ماجه این چنین آمده است که - قال قلت - گفت گفتم
یا رسول اللہ یا یبنی ابن عمی فاحلف ان لا اعطیه ولا اصلہ - می آید مرا ابن عم من پس سوگند می خورم که ندیم او را و وصله
نکنم و - قال کفره عن یحیی - گفت آنحضرت که کفارت ده از زمین خود و درین روایت بیان فعل ابن عم نکرد
که نمی داد وصله و بسبب نادان وی شد

باب فی النذر

در باب سابق احادیث ایمان و نذر مآ آورد و درین باب احادیث متعلقه بنذر خاصه و لذل فی النذر و گفت و گفت باب
چنانکه عادت اوست در آوردن بابی در لواحق و تمهات ماسبق

الفصل الاول عن ابی هریرة و ابن عمر قال - گفتند ابو هریره و ابن عمر - قال رسول اللہ - گفت پیغمبر خدا صلی اللہ
وسلم لا نذر و لا یقسم قال و کسر آن نذر نکنید یعنی باعتماد آنکه نذر رد می کند قدر را - فان النذر لا یغنی من القدر شیئا
زیرا که فائده نمی دهد و سود نمی کند از قضا و قدر چیزی را - و انما یستخرج به من النجیل - و جز این نیست که بیرون
آورده می شود بسبب نذر از نجیل چیزی ازال چون عادت مردم تعلیق نذر و حصول منافع و دفع مضار شده است
یعنی که در آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم مراد آنست که نذر کنند بر گمان آنکه نذر چیزی در می یابند که تقدیر بخورده است آنها
خدای تعالی مرثا را پس در حقیقت نمی از نذر باین غرض است نه مطلق نذر چه آن از فعل تخیلان است چه سعی چون
خواهد که تقرب کند بر گاه خدای تعالی استعجال می کند بآن و نجیل مطاوعت نمی کند نفس او بر آوردن چیزی از دست

آنکه بمقابله غرضی و عوضی متفق علیہ - و عن عائشة - رضی اللہ عنہا ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال من نذر
لیطیع اللہ فلیطعہ - گفت آنحضرت کسی که نذر کند که اطاعت و فرمان برداری کند خدا سے تعالی را پس باید که اطاعت
کند خدا را و وفا کند نذر خود را - و من نذر ان یعصیه فلا یعصیه - و کسی که نذر کند که عصیان و رز و بی فرمانی نکند
خدا را پس باید که معصیت نکند او را و وفا کند که آن نذر صحیح نیست - رواه البخاری - و عن عثمان بن عفان
صحابی مشهور است احوال او مکرر نوشته شده - قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لا وفاء لنذر فی معصیة

نیست و قاهر تدریجیست - و لانی مالایک لعنه و نه و فاست مرند را در چیزه که مالک نیست بنده بیان این در فضل
 اول باب سابق گذشت - رواه مسلم و سنن روایت لاندن فی معصیه اللہ - مراد همان است که وفایست مران نذر را -
 و عن عقبه ابن عامر صحابی است که والی مصلوب از جانب معاویه روایت کرد از وے جابر و ابن عباس و از
 تابعین خلق کثیر و در کاشف و ترمذی وی گفته صحابی کبیر امیر شریف فصیح مفری فرضی شاعر است بمصر عین
 رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال کفارۃ النذر کفارۃ الیمین - روایت می کند عقبه بن عامر از آنحضرت که گفت
 کفارۃ نذر کفارۃ یمین است بدانکه نزد شافعی کفارۃ نیست در نذر و نذر دایم از موجبات نذر و لوازم او است زیرا که
 نذر ایجاب مباح است و این مستلزم تحریم حلال است و تحریم حال یمین است بدلیل قول حق سبحانہ قد فرض اللہ لکم
 تحلۃ ایماکم با آنکه روایت کرده است مقاتل که آنحضرت اعتناق رقبه کرد و در تحریم باره اما اگر نذر مطلق کند و گوید من
 نذر و چیزی را نام نبرد بروی کفارۃ یمین است باتفاق کذا قالوا و این حدیث دلیل است بر مذهب حنفیه و اگر حمل کرده
 شود بر نذر مطلق بی تسمیه شیئی می گردد باتفاق - رواه مسلم - و عن ابن عباس قال بیابا البنی صلی اللہ علیہ وسلم
 یخطب - گفت ابن عباس در امتحانی آنکه آنحضرت خطبه می خواند - اذا هو برجل قائم - ناگاه آنحضرت با مروی است
 که ایستاده است یعنی در وقت خطبه خواندن آنحضرت مروی حاضر بود - فقال عنه - پس پرسید آنحضرت موم را از ان مرد
 که کیست و چه نام دارد و چه حال دارد - فقالوا ابو اسرائیل - پس گفتند نام او ابو اسرائیل است و دوی مروی بود
 از بنی عامر ابن لوی از بطون قریش و حال او این است که - نذر ان یقوم ولا یقعد - نذر کرده است که ایستاده باشد
 و نه نشیند - و لایستقل - و در سایه نباشد استظلال فی الصراح - یا هجتن بسایه - و لایکلم - و سخن نکند - و لیصوم - و روزه
 دارد باشد - فقال البنی - پس گفت پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم روزه فلیکلم - بفرماید او را که سخن کند - و لایستقل - و در سایه بیاید
 و لایقعد - و باید که نشیند - و لیصوم و تمام کند روزه خود را و نذر فاست نذر در صوم نه در جزایان و لایستقل و در روزه نذر
 در طاعت نه در جزایان و مذهب مالک و شافعی یمین است و جمعی از صحابه نیز همین اند و نیز و بعضی اگر منذر مباح
 باشد واجب است و قایدان چنانکه در فصل ثانی در نذر امراة الغریب دیت بیاید و ظاهر آنست که مذهب حنفیه یمین است
 زیرا که تفسیر کرده اند نذر را با ایجاب مباح اگر گفته شود پس چرا امر نکرد آنحضرت بوقایع و ترک استظلال و عدم
 تکلم با وجودیکه اینها همه مباح اند و جوابش آنکه التزام و استدانت اینها و اجتناب از تضاد است مطلقا حرام است
 نه مباح کذا قیل - رواه البخاری - و عن انس ان البنی صلی اللہ علیہ وسلم رای شیخا یبادی بین یمین انیمه - روایت است
 از انس که آنحضرت دید پیری را که راه می رود میان دو پسر و گوید بر آنما که ده از ضعف و بادی بین بدین بلفظ مجمل
 استعمال کرده می شود یمین معنی - فقال ابال ہذا - پس پرسید آنحضرت چیست حال این مرد - فقالوا نذران بیشی - پس
 گفتند نذر کرده است و می که پادہ رو یعنی بجائہ کعبه - قال ان اللہ عن تعذیب ہذا نفسه یخفی - گفت آنحضرت

به رستی خدای تعالی از عذاب کردن این شخص نفس خود را و پیاده رفتن بر آئینه بی نیاز است و ثواب دادن او
 هیچ موقوف نیست بر پیاده رفتن سوا مراه آن یکب - و امر کرد و او را که سوار شود از جهت عجز او از مشی ظاهر حدیث
 در آن است که بزرگوب چیزی لازم نمی گردد و بروی و این است قول شافعی و نزد ابو حنیفه و در قولی از شافعی بروی
 دم لازم میگرد و زیرا که وی شکست نذر را بعد از التزام آن کذا قیل - متفق علیه و فی روایتی مسلم عن ابی هریره - و
 در روایتی مرسل را از ابی هریره این چنین آمده است که - قال - گفت آنحضرت - ارکب ایها الشیخ فان الله غنی عنک
 و عن تذکره - سوار شوای پیر زیرا که خدای تعالی بے نیاز است از تو و ازین تذکره - و عن ابن عباس ان یوم
 عباده استغفر البنی صلی الله علیه و سلم فی تذکره کان علی امه - روایت است از ابن عباس که سعد بن عباد که صحابه
 مشهور است و پسرو پدر هر دو صحابی اند جواب فتوای خواست اذان حضرت در تذکره بود و بر ما در او - فتو نیست
 قبل ان تقضیه - پس وفات یافت ما در او پیش اذان که بجای آورد آن نذر را و وفا کند بدان - فاقامه ان لقیتم
 عننا - پس فتوی داد آنحضرت سعد بن عباد را که قضا کند وی آن نذر را از جانب مادر خود - متفق علیه - بدانکه جمهور
 بر آنند که لازم نیست مرارث را قضای نذر واجب بر میت اگر غیر مالی باشد و اگر مالی باشد و ترکه نگذاشت نیز لازم
 نیست بی وصیت و لیکن مستحب است و اصحاب نحو اهری گویند لازم است و ارث را باین حدیث کذا نقل الطیبی پوششیده
 مانند که این حدیث دولت ندارد و بر وجوب شاید که تبرعی باشد یا ترکه گذاشته باشد و وصیتی کرده باشد و نیز محتمل است که نذر مالی
 باشد یا غیر مالی و مطلق باشد چنانکه گفته باشد که شاید طاعی بکفر و عملی بجای آرم و یا روزه دارم یا پرهیز از زنا
 کنم یا صدقه بدهم یا نه و وار شده است که آنحضرت بسعد بن عباد فرمود صلی الله علیه و سلم که چاهی بکن و آبی بمردم
 برده و بگوید که این چاه بر اسم سعد است و دولت دارد که نذر مطلق بود یا صدقه و الله اعلم - و عن کعب بن العلاء
 صحابی مشهور است که یکی از شعرای اسلام بود و یکی اذان سه کس که تخلف کردند از غزوه تبوک و توبه کردند و قبول توبه
 توبه ایشان چنانکه قرآن مجید بدان ناظر است و قضیه توبه اولیست غریب و شیرین است و در شرح سفر السعادت
 آنرا نیز نوشته ایم - قال - گفت کعب - قلت - گفتم من در وقت قبول توبه من - یا رسول الله ان من توبی
 ان انخلع من مالی صدقه - بدرستی از جمله توبه من و تمام و کمال آن آنست که بیرون آیم و مجروح شوم از تمان مال
 خود و تصدق کنم آنرا بشکر الله آن و انخلع بر آمدن از جامه و موزه و نخل - یا رسول الله - بر آیم
 بسوی خدا و بسوی رسول خدا صلی الله علیه و سلم فقال رسول الله صلی الله علیه و سلم امسک بعض مالک - پس گفت آنحضرت
 بعضی مال خود را - فمضی ملک - پس نگاهداشتن توبه بعضی مال خود را بهتر است مگر آنست که فانی امسک سمی الذی یخیر
 گفتم پس بدرستی من نگاه می دارم حصه مرا که در خیر است و اینجا اگر چه کعب رضی الله عنه نذر کرده بود و لیکن چون التزام
 کرد بر خود چیزی که بلام لازم بود و بروی گویا در معنی نذر بود باین مناسبت مؤلف این حدیث در باب نذر آورد

متفق علیهم و هذا طرف من حدیث مطول و این حدیث پاره و جانبی است از حدیث دراز که مشتمل است بر ذکر قصه تخلف و توبه کعب بن مالک -

الفصل الثانی عن عائشة رضی اللہ عنہا قالت قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لا نذر فی معصیة نیت نذر و معصیت - و کفارة کفارة الیمن - و کفارت او کفارت یمین است شرح این در فصل اول گذشت - رواه

ابوداؤد و الترمذی و النسائی - و عن ابن عباس ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال من نذر نذر المسمیة گفت آنحضرت کسی که نذر کند نذری را که نام نبرد او را چنانکه گوید مر خدا راست بر من نذر و تعین نکند من در راه که صوم یا صدقه مثلا - فکفارة کفارة یمین - پس کفارت او کفارت یمین است زیرا که ممکن نیست و فادوری پس کفارت دبر

کفارت یمین - و من نذر نذرا فی معصیة فکفارة کفارة یمین - و کسی که نذر کند نذری را در معصیت پس اینجا نیز کفارت او کفارت یمین است از جهت عدم امکان و فادور - و من نذر نذرا لا یطیقه فکفارة کفارة یمین - و کسی که نذر کند نذری که طاقت ندارد که بجا آورد آنرا و فادور آن نیز کفارت یمین است - و من نذر نذرا اطاقه فلیت به - و کسی که نذر کند نذری که طاقت دارد و آنرا پس باید که وفا کند آن نذر طاقت و طوق توانائی اطاعت توانستن - رواه ابوداؤد و ابن ماجه و وقفه بعضهم علی ابن عباس - و موقوف گردانیده است این حدیث را بعضی بر او را بن عباس و گفته اند که این

قول اوست - و عن ثابت بن النخعی صحابی است که احوال او در فصل اول از باب سابق معلوم شد - قال نذر رجل علی عبد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ان یخرا بایا بوانته گفت ثابت نذر کرد مردی در زمان آنحضرت که پنج گند شتر را در موهنی که نام و بوانه است بدهم - و تخفیف و او در اسفل که و بخت تا نیز آمده - فاتی رسول اللہ پس بدان مرد و بخت خدای صلی اللہ علیہ

وسلم فافره پس خبر کرد آنحضرت را این قصه - فقال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لکان فیما وثن من وثنان لجا بایة الیمن گفت آنحضرت آیا بود در آن موضع تنی از تباران زمان جاهلیت که پرستیده میشد - قالوا لا گفتند نبود و روی تنی از تباران جاهلیت

قال فلی کان فیما عید من الغیادهم گفت آنحضرت پس آیا بود در روی عیدی از عیدهای اهل جاهلیت - قالوا لا گفتند نبود فقال

رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ادق بنذرک پس گفت آنحضرت ایفا کن بنذر خود و از اینجا معلوم میشود که کسی که نذر کند پنج را در مکانی لازم است و فادان اگر آن موضع معبد و ثمان محج شعار کفار نبود و اگر این چنین بود صحیح نبود - فانه لا و فادور نذر فی معصیة اللہ زیرا که

نیست و فادور نذر را در معصیت خدا و برین قیاس است که نذر کند تصدق بر اهل شهری حین و لا فیما لا یملک بن آدم - و نیست نذر

چیزی که مالک نیست فرزند آدم - رواه ابوداؤد - و عن عمرو بن شعیب عن ابیه عن جده ان امرأة قالت سرایت است

که زنی گفت یا رسول اللہ فی نذرت ان اضرب علی راسک لرت - بدستی من نذر کرده ام که بزخم بر سر تو یعنی در حضور تو و دست را

قال اونی نذرک - گفت آنحضرت و فادور نذر خود و از اینجا معلوم شد که ضرب و دق مبلح است و کسی که شخص را می کند نذر را

بطاعت و قربت می گوید که ضرب و دق اگر چه از جمله قربات نیست که واجب باشد بر تاؤر و فادان بلکه از جمله بیاحات است تاؤر

اکل اطعمه لذیذه ولبس ثیاب ناعمه و لیکن آنحضرت آنرا بظرف مقصد صحیح و بی که اظهار فرح و سرور است بقدر و تمجید خدا سالماً و غنائاً و نظراً و منعمواً از جمله قربات داشته امر بولوبای نذر کرد و شرح آن حدیث بتفصیل در فضائل امیرالمومنین عمر رضی اللہ عنہ در آخر کتاب بیاید انشاء اللہ تعالیٰ رواء ابو داود و ترمذی و زیاده کرده است زبیر بن راکه - قالت و نذرت ان افرج بک کذا کذا - گفت آن زن و نذر کرده ام که فرج کنم در جای چنین و چنین مکان بیدج فیہ اهل الجاہلیۃ - جائیکہ فرج میکنند اهل جاہلیت قال اهل کان بذاک مکان و شن من او شان الجاہلیۃ لعید - گفت آنحضرت آیا بود در آن مکان بتی از تبار اهل جاہلیت کہ پستیده میشد - قالت لا - گفت آن زن نبود - قال اهل کان فیہ عید بن اعیاد ہم - گفت آیا بود در آن مکان عیدی از عید های اہل جاہلیت - قالت لا - گفت نبود - قال او فی بذرک - گفت آنحضرت ایفا کن بذر خود از اینجا معلوم می شود کہ بجز فرج کردن اهل جاہلیت در آن مکان مانع نیست از وفا بذر فرج در آن بلکه وجود و شن و عید مانع نیست - و عن ابی الجاہلیۃ - لعنہم لام و بدو موحده مخفہ صحابی انصاری نام او رفاعہ بن عبدالمندرس است غالب آمده بروی کینیت او انه قال للبئی صلی اللہ علیہ وسلم ان من تو بی ان اہجر دار قومی - روایت است از ابولبابہ بدستی وی گفت مرا آنحضرت فرمود کہ از قبیلت تو بی من آنست کہ ترک دهم و بگذارم سرای قوم خود را - التي اصبت فیہا الذنب - سرای آنکہ رسیدہ ام و کرده ام و بروی گناہ را - و ان اخلع من الی کلہ - و اینکه بر آیم از مال خود ہمہ - صدقہ - از جبت تصدق کردن - قال - گفت آنحضرت بحیری عنک - الثالث - کفایت میکند از تو بآمدن از سوم حصہ مال خود و بآمدن از تمام مال حاجت نیست قطع ابولبابہ است کہ چون آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم بنی قرظیہ را کہ قبیلہ الیث از سیو و محامره کہ بزرگوار آنحضرت کسی را فرستادند ایشان کہ ابولبابہ نزد ابوسفیان تا با وی مشاورت کنیم در کار خود پس آنحضرت بالتاس ایشان ابولبابہ را نزد ایشان فرستاده و چون ایشان ابولبابہ را دیدند مرد وزن و کبیر و صغیر ایشان برخواستند و گریه کردند و زاری نمودند تا آنکہ دل ابولبابہ بر ایشان پسوخت و فرمود گفتند یا ابولبابہ خبر ده ما را کہ اگر فرو و آیم بر حکم محمد چه کاری کند با ابولبابہ بدست خود اشارت بخلق خود کرد یعنی کہ حاجت شما فرج است ابولبابہ می گوید کہ این حرف را گفتم و هنوز قدم از اینجا برنداشتم کہ متنبہ شدم کہ حیاست کروم در حق خدا و رسول بعد از آن رفت ابولبابہ و خود را بستون مسجد بر لبست و گفت بنی روم ازین مکان تا آنکہ تو بہ کند خدا سی تعالی بر من وقت نماز و خراومی آمد و اورامی کشا و تا نماز گزارد و بعد از گزاردن نماز باز بر می لبست و چون مردم می آمدند تا بکشایند یا منی نمی شد و میگفت ہمارا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نیاید و بدست خود مرا بکشاید از اینجا رفتی نیم روز با برین گذشت کہ طعام و غذا خورد و کور و کردن گرفت بحضرت خبر می کردند فرمود من چه کار کنم اگر او نزو من می آمد و طلب استغفار می کرد و من بجا او استغفار میکردم چون او خود را بدرگاہ خداوندی بر لبست تا وی تعالی حکم نکند بکشادن وی کشادن ممکن نیست پس حق سبحانہ تو بہ کرد بروی و حکم کرد بکشادن وی پس آنحضرت آمدہ بکشاد پس وی التماس کرد کہ تمامی تو بہ خود را دل بکنم کہ از تمامہ مال خود بر آیم پس آنحضرت گفت تمام مال حاجت نیست ثلث مال بسندہ است پوشیدہ نماند کہ در حدیث جواب

احمران و اقوام مذکور نشد ظاهر آنرا ثابت داشته باشد و امر بواجب آن کرده که معنی قربت و طاعت داشت زیرا که گفته اند
 که مراد بدار قومی یهود بنو قریظه اند که اهل و عیال و مال و منال را در همه آنجا بود - رواه زرین و عن جابر بن عبد الله ان
 رجلا قام لیوم الفتح - روایت است از جابر رضی الله عنه که مروی بالمشاء در روز فتح - فقال یس گفت یا رسول الله انی نذرت الله
 من نذر کرده ام و عند ویمان بستانم مرخص دارم - ع - یل ان فتح الله علیک که - اگر بکشاید خدا بر تو که را - ان اصلی فی
 بیت المقدس - اینکه نماز بگزازم در بیت المقدس بفتح میم و سکون قاف و کسر و ال وضم میم و فتح قاف و تشدید و ال
 مفتوحه نیز آمده است - رکعتین - دو رکعت - قال صل ههنا - گفت آنحضرت بگزاز اینجا که افضل است از آنجا اشارت بمسجد حرام
 کرد که فاضل تر از بیت المقدس است چنانکه در محل خود معلوم شده است اگر قول دیگره بود چنانکه ظاهر است یا اشارت
 بمسجد شریف خود اگر در مدینه بود - ثم اعاد علیه - پشتر اعاده کرد آن مرد و باز گفت این سخن را که من نذر کرده ام که بگزازم دو رکعت
 در بیت المقدس - فقال صل ههنا - پس گفت آنحضرت بگزاز ههنا - ثم اعاد علیه - پشتر اعاده کرد آن مرد و پشتر
 فقال شاک انما - پس گفت آنحضرت لازم گیر کار خود را اکنون چون بگفته ام کار بمنی کنی قومی دانی بر و هر چه
 می خواهی و کن آنچه نذر کرده بدان و گفته اند که اگر کسی نذر کند که در بیت المقدس نماز بگزازد و بیرون می آید از عمده نذر
 وقتی که نماز کند در مسجد حرام یا مسجد رسول الله علیه الصلوٰۃ والسلام و اگر نذر کند که در مسجد رسول الله صلی الله علیه وسلم
 نماز گزارد و بیرون می آید از عمده بگزازد و در مسجد حرام و اگر نذر کند نماز در مسجد حرام جائز نیست در غیر آن و در حاشیه
 نوشته اند که مشهور نزد حنفیه آنست که جائز نیست و در غیر آنچه نذر کرده در آن و از ابی حنیفه آمده که جائز نیست مگر در فضل
 یا مساوی - رواه ابو داؤد و الدارمی - و عن ابن عباس ان اخذت عقبه بن عامر نذرت ان یحج ماشیا و است
 از ابن عباس که خواهر عقبه بن عامر که از مشاهیر صحابه است نذر کرد که حج گزارد پیاده - و این لا یتطیق ذلک - و حال آنکه
 آن زن طاقت ندارد که پیاده حج برود - فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم ان الله لینی عن شئ اشد من ان یحج - پس گفت
 آنحضرت بدرستی خدا هر آینه بی نیازست از پیاده رفتن خواهر تو - فلترکب - پس باید که سوار شود - و لهد بدته - و باید
 که بدیه بفرستد بدنه را یعنی شتر یا گاو را و بعضی گفته اند که گو سفند فرستادن کفایت دارد و امر بدنه از برای مذمت
 و بعضی گفته اند بدنه واجب است از جهت ظاهر حدیث و بعضی گفته اند که هیچ چیز واجب نیست و امر با هر دو از برای
 استحباب است و الله اعلم - رواه ابو داؤد و الدارمی و فی روایت لابی داؤد - و در روایتی مراد ابو داؤد در این چنین آمده
 است که - عامر بن النبی صلی الله علیه وسلم ان ترکب و تندی هریا - پس امر کرد آن زن را آنحضرت که سوار شود
 و بفرستد هری را ددی قربانی که بحرم بفرستد - و فی روایتی دیگر مرابی داؤد در این چنین آمده که -
 فقال النبی - پس گفت پیغمبر صلی الله علیه وسلم ان الله لا یقض لبقا را خنک شیا - بدرستی که خدا بمنی کند مشقت خواهر تو
 چیزی را شفا بفتح شین و قاف و مشاقات و مشقت سختی کشیدن و شفا و شقاوت بمعنی بدبختی بلکه سعادت نیز آید -

فلنج را کتبه و کفره می نماید پس باید که کج کند سواره و کفارت دهد برین خود را - و عن عبد الله بن مالک ان عقبة بن نضر قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم عن اخيه له سوال کرد عقبة بن نضر از آنحضرت از حال خواهری که مراد او بود نذر آن کج جافیه غیر مختومه - نذر کرد و خواهر او کج کند پیاده - نه پاد و بر نه سر اختیار نجا و نه خمار پوشیدن فی الصراح خمار یکسر معجز زنان و اختیار معجز بر سر افکندن زن و معجز یکسر بر سر افکندن فی زنان - فقال مروا فلنختصر - پس گفت آنحضرت اگر کنید آن زن را باید که خمار پیو شود و در بعضی نسخ فاختصر بر لفظ لفعل - و لکن کتب - و باید که سوار شود - و لتقم ثلثة ایام - و باید که روزه وارد سه روز اما را با اختیار بخت آنکه ترک آن معصیت است چه سر زن و مویهای او عورت است و اما امر بسواری بخت عباد و شقه است کشیدن از پیادگی و اما سه روزه بخت بودن آن کفارت بین و بعضی گفته اند بدل هر ی که از حدیث سابق امر بدان معلوم شد - رواه ابو داود و الترمذی و النسائی و ابن ماجة و الدارمی - و عن سعید بن المسیب - که از اکابر تابعین و علما و فقهای سببه است قرشی مخزومی مدنی - ان اخین من الانصار کان بنیامیراث - روایت است که دو برادر از انصار بودند میان ایشان میراث که قسمت می بالست کرد - فقال احدیها صاحب القسمة - پس طلبیدی که از آن دو برادر از مصاحب خود که برادر دیگر است قسمت کردن میراث را - فقال - پس گفت آن برادر دیگر آن را که طلب قسمت کرد و سوگند خورد و نذر کرد که - ان عدت تسألنی القسمة - اگر باز گشتی تو دوبار دیگر طلبیدی تو از من قسمت میراث را - فحل الی فی رتل الکعبة - پس همه مال من مصرف و در و کرد است رتاج یکسر را و فواقیه و جیم باب عظیم که سببها و ریح بستن و در و مراد در حدیث نفس کعبه است و ذکر باب برای توظیم است چنانکه گویند جناب فلان - فقال له عمر - پس گفت مراد عمر رضی الله عنه ان الکعبة غنیة عن مالک - بدستی کعبه بی نیاز است از مال تو و حاجت ندارد که مال خود را نذروی کنی و این امری واجب و ضروری نیست - کفره عن یمنیک - کفارت ده ازین سوگند خود و حاجت گردان خود را و کلمه خاک - و سخن کن برادر خود را و جواب سوال او گو و قسمت کن میراث را - فانی سمعت رسول الله پس بدستی من شنیدم پیغمبر خدا را صلی الله علیه و سلم یقول - که می گفت - لایمن علیک و لا تذرنی معصیة الرب نیست لازم بر تو یمن و نه نذر در گناه پروردگار - و لا فی قطیعة الرحم - و بخصوص فرمود که نیست یمن و نه نذر در بریدن پیوند رحم - و لا فی مالک و نیست یمن و نه نذر در چیزی که مالک کرده نمی شود و این تمه حدیث است و مالک لفتح یا و کسر لام نیز روایت است یعنی در چیزی که مالک نیست مراد واه ابو داود

الفصل الثالث - عن عمران بن حصین - صحابی مشهور است که احوال وی مکرر نوشته شده است - قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم یقول - گفت شنیدم آنحضرت را می گفت - لا تذرنن ان - نذر کردن دوم است فمن کان نذر فی طاعة - پس کس که هست که نذر کرده است در طاعت و فرموده خدا - فذلک الله - بپایان براس خداست - فیه الوفاء - واجب است در آن وفا کردن و بسر بردن و بجا آوردن - ومن کان نذر

فی مصیبتہ فذلک للشیطان - کسی کہ بہت کم نذر کرد و در محبت و نافرمودہ حق پس آن نذر برای شیطان است کہ راضی
 میشود از آن و خوشحال میگردد و بدان - و لا وفاء فیہ و جائز نیست و فایجاد آوردن در آن - و کفر و با کفر الیمن - تکفیر میکنند
 وی پوشد گناه آنرا چیزی کہ تکفیر میکنند پس راضی کفارت آن کفارت پس است چنانکہ در احادیث مذکور شد - رواہ النسائی -
 و عن محمد بن المتشیر یضم میگویند و ذلک فتح ذوقانہ و کشین مجہ تاملی است روایت دارد از ابن عمر و عائشہ و انہ پدید آمدند
 رضی اللہ عنہم قال ان رجلاً نذر ان یخیر نفسه گفت کہ مردی نذر کرد کہ هیچ کند خود را - ان بجاه اللہ من عدوہ - اگر رشکاری
 دہد و از خدا ای تقای از دشمن وی گویا مردن وی در دست دشمن اشد و غلط و افطح بود پس گفت خداوند اصل موت
 بر من سخت نیست من باختیار خود جان را بتوی سپارم و لیکن مردن در دست دشمن بر من شاق است اگر بجات میدہی مرا از
 دست وی می کشم من خود را برای تو و این را نذر است کہ قتل نفس بدست خود اشد و غلط است و حرام و نامرضی است نفس
 ابن عباس - پس پرسید آن رواہ بن عباس را از حکم این مسئلہ - فقال لہ سل مسروقاً - پس گفت ابن عباس مر آن مرد را پرس
 مسروق را و این مسروق بن اربعہ ہمدانی از کبار تابعین و اعلام علماء و فقہا بود و اسلام آورد و پیش از وفات آن حضرت
 صلی اللہ علیہ وسلم در یافت صدر اول از صحابہ را مثل خلفای اربعہ و غیر ایشان را و در ہنگام صغیر او را زودیدہ بود و بعد از آن
 یافت پس مسروق نام او شد و حوالہ کردن ابن عباس جواب مسئلہ را بوی بخت آن بود کہ وی اخذ علم از خلفای اربعہ و عا
 صدیقیہ کردہ بود و این از غایت احتیاط و دیانت و صبر ابن عباس است و درین تثبیت و تقریر و حفظ است مرقعاتی خود را
 از وصیت خلافت و نزاع - فقال لہ لا تحزن نفسک - پس گفت مسروق مرا و از فوج
 کن خود را - فانک ان کنت مؤمنًا قتلک نفساً مؤمنہ - زیرا کہ بدستی تو اگر بدستی نزد خدا مسلمان و خود را خود می کشی
 می کشی نفس مسلمان را و بر قتل نفس مؤمن و عید بخود و ناست - وان کنت کافرًا قتلک الی النار - و اگر بدستی تو کافر
 شتابی می کنی بسوی آتش و در فوج بہر تقدیر کشتن نفس نامشروع و نامعقول است - و اشترکیشا - و خبر قحطاری را - فادبہ
 للساکنین - پس فوج کن آنرا از برای مسکینان - فان اسحق خیر ملک - پس بدستی اسحق پیغمبر علیہ السلام بہتر است
 از تو - و ندی بکش - و حالانکہ خدا وادہ شد اسحق بکش و این مبنی بر قول بعضی است کہ آن پسر را کہ ابراہیم علیہ السلام و خواہ
 فوج او را اسحق است و قول مشہور و مختار است کہ اسمعیل است علیہم السلام و قول آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم ان ابن لہ یحییئہ
 این قول است و قول اسحق نیز در کلام بعضی اکابر واقع شدہ است شیخ جلال الدین سیوطی در بعضی رسائل خود گفتہ است کہ این
 قول از تحریفات اہل کتاب است و اللہ اعلم - فاجاب ابن عباس - پس خبر داد آن مرد یعنی بقول ای مسروق ابن عباس
 فقال ہذا کنت اروت ان انتیک - پس گفت ابن عباس بخشین بودم من کہ می خواستم فتوی دہم ترا - رواہ زرین

کتاب القصاص

قص و قصص بر پی کسی رفتن قوله تعالى فاما على اثارها قصصاً وولى مقتول در پی قاتل می رود تا بکشد او را در بدل

مقتول ومقاصات بمعنی مساوات کید و لقمصاص گرفتن مساوی میشود ولی وقائل قاتل ومقتول نیز اگر کدو میشود و این مثل آنچه کہ در
الفصل الاول - عن عبد اللہ بن مسعود قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لا یکل دم امرئ مسلم - حلال نیست ریختن خون
 مرد مسلمان کہ - یثمد ان لا کلام الا اللہ وانی رسول اللہ سگو ای می دہد بالہویت خدا و رسالت من این تاکید و بیان اسلام
 ست و اشارت ست بآنکہ تکلم بشاوتین کافی ست در عصمت و حلال نابودن خون - الا باحدی ثلث - مگر بسبب
 یکی از سہ خصالت - النفس بالنفس - یکی از ان سہ خصالت قتل ست عمد اگر کشته شود و نفس بنفس یعنی قصاص گرفتن
 و این حق ولی مقتول ست بروحی کہ در شرح مقرر ست - و الیثب الزانی - و دوم زنا ست کہ رجم کردہ می شود و محض زانی
 و ثبابت از عفت احسان ست و باقی کہ حریت و اسام ست ظاهر ست - و المارقی لدینہ - و سوم بر آمدن
 از دین و ایمان خود بارتداد و مروق بمعنی خروج ست و خواج را کہ مارتی می گویند بجهت خروج ایشان ست از دین و اطاعت
 امام - التارک للجماعۃ - ترک دہندہ جماعت مسلمانان را بیان ارق لدینہ است نووی گفته است کہ این شامل ست
 ہر خارج از جماعت بدعت و خلاف اجماع را مثل خواج و رواقض و جز ایشان کذا القتل الطبی متفق علیہ - وعن ابن عمر
 قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لن یزال المؤمن فی فسۃ من دینہ - گفت آنحضرت ہمیشہ است مسلمان در گناہ
 و فرقی از دین خود و تفسیر امور دین و توفیق عمل صالح و امیدواری از رحمت پروردگار تعالی - الم یصب و ما حراما - ما دام کہ گنہ
 است وی مر خون حرام را و نہ ریختن با حق خون را و چون رسید خون حرام را تنگ شد بر دے مجال امور دین و توفیق عمل
 صالح و رجای رحمت - رواہ البخاری - وعن عبد اللہ بن مسعود قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اول ما یقشع
 بین الناس یوم الیقینۃ فی الدار - نخست حکم کردن پروردگار تعالی میان آدمیان روز قیامت حکم کردن و رخنہ است
 و مراد اینجا حکم و حقوق عبادیت اما در حقوق اللہ اول آنچہ حساب و سوال کردہ شود و ناز ست چنانکہ در حدیث آمدہ است
 متفق علیہ - وعن المقداد بن الاسود - از فضلا و نجباء کبار صحابہ است و سادس در اسلام ست امیر المؤمنین علی بن ابی
 طالب و دیگر صحابہ رضی اللہ عنہم از وی روایت می کنند حاضر شد بر را و تمامہ مشاہد را بار رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
 و نام پدر وی عمر بن ثعلبہ است گندی یا حفر می و حلیف اسود بن عبد یوث زہرے ست و باین سبب اورا ابن الاسود
 گفته اند و ثعلبہ گفته اند در جبروی بود تزوج ام وی و ثعلبہ گفته اند غلام و سے بود کہ پسر خواند اورا و ابن عبد البر گفت
 کہ قول اول صحیح تر ست - انه قال - روایت ست کہ وے گفت یا رسول اللہ ارایت ان یقیمت رجلا
 من الکفار - خبر دہدہ را اگر ملاقی شوم و پیش آیم من مروی را از کافران - فاقضلنا - پس کشش کنیم یا بکشد گیر فطرب احدی
 ایدی بالسیف - پس بزند آن کافر کی از دو دست را بشمشیر قطعہا - پس بر دوست مرا - ثم لاؤنی لبشیرۃ - پسترنہ
 گیر و جدا شدہ از من بد رختی - فقال اسلمت لک - پس بگوید اسلام آوردم ہر اسے خدا - و فی روایت - و در روایت
 این چنین آمدہ است کہ - فلما ہویت لا قلمہ قال - پس چون افتادم من در سے او و قصد کردم تا بکشم اورا

اُغت وی۔ لا اَکَلَهُ اِلَّا اللّٰهُ اَمْلَکْهُ بَعْدَ اَنْ قَالَا مَا یَا بَکْشُم اَوْ رَاسِیْ اَزَ اَنَکْهُ کَفت وی اِن کَلِمَہ رَا۔ قَال لَاقْتَلْہ۔ کَفت اَنخَضْتُ
 اَکْش اَوْرَا۔ قَال۔ پَس کَفت مَقْدَاو۔ یَا رَسُوْلَ اللّٰہِ اَنفِطْ اَحَدِیْ یَدِیْ۔ بِدِرْسَتِیْ وَی بَرِیدِیْ کِی اَز دَوَسْتِ مَرَا۔ فَقَال
 رَسُوْلُ اللّٰہِ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم لَاقْتَلْہ۔ پَس بَا زَکَفت اَنخَضْتُ کَکْش اَوْرَا۔ فَاِنْ قَتَلْتِہ فَاَنَّهُ مَبْرُکَتُکَ قَبْلَ اَنْ تَقْتُلْہ۔ پَس
 اَکْرَبْکِشِی تَوَاوَرَا پَس بِدِرْسَتِیْ وَی بَجَا یَسْتِ وَی مَحْجُوکُو کہ بُودِی تَوَپِشِ اَز اَن کہ بَکْشِی تَوَاوَرَا یعنی مَعْصُومِ الدِّمِ بِاِسْلَامِ وَاَنکَ
 مَبْرُکَتِہ قَبْلَ اَنْ یَقُوْلَ کَلِمَۃُ اَلْتِی قَال۔ وَی بَاشِی تَوَیْمَرُکَ وَی چنانکہ بُودِی مِشِ اَز اَنکہ بَکُوید۔ وَسَّ کَلِمَہُ خُودِ رَا کَکَفتِ
 یعنی وَی نَخَسْتِ کَا فَرُوْدِ وَاجِبِ الْقَتْلِ وَتَوَ مَعْصُومِ بُودِی اَلْکُتُوْنِ کہ وَسَّ مُسْلِمَانِ شَدِ مَعْصُومِ شَدِ پَس اِکْر تَوَاوَرَا بَکْشِی
 وَاجِبِ الْقَتْلِ مِی شَوِی لَیْکِن وَجِبِ قَتْلِ اَوَّلِیْبِ کَفَرُوْدِ وَ قَتْلِ تَوَیْمَرُکَ قِصَاصِ پَس تَشْبِیْہِ دَر اَبَاحَتِ قَتْلِ سَتِ نہ دُفَرِ
 وَاِکْر دَر کَفَرِہِم بَاشَدِ اَوْ قَلِیْلُظْ وَتَشْدِیْرِ سَتِ پَس لَازِمِ نِیَا یَدِ کہ مَرْتَبِ قَتْلِ کَا فَرَسْتِ چنانکہ مَذْہَبِ خَوَارِجِ سَتِ فَا فَرَمِ مُتَّفِقِ عَلَیْہِ
 وَعَنْ اِسَاحَہ۔ بِن زَیْدِ قَال بَعَثَا رَسُوْلَ اللّٰہِ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم اِلَیْ اَنَاسٍ مِّنْ جَبِیْتِہ۔ کَفتِ اِسَامَہُ کہ مَقْرَبِ دَر کَاہِ
 وَیُحِبُّ رَسُوْلَ اللّٰہِ وَیُحِبُّ رَسُوْلَ اللّٰہِ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم فَرَسَا دَا رَا اَنخَضْتُ لِبِسُوِی جَاعَہُ اَز جَبِیْتِہ بَرَا سَہِ فِیکَ۔ وَجَبِیْتِہ لِبَفَرِہِمِ جِیمِ وَفَتَحَ ہَا نَامِ
 قَبِیْلَہِ الْبِیْثِ وَآنَاسٍ لِبَفَرِہِمِ مَرُوْم۔ فَاتَّیْتُ عَلَی رَجُلٍ مِّنْہُمْ۔ پَس اَدَمَ مِنْ ہَر مَرْدِ سَہِ اَز اَیْشَان۔ فَذَہَبْتُ اِلَیْہِہِ
 پَس رَفَعْتُ مِنْہُ کَہ نِزَہ زَنَمِ اَوْرَا۔ فَقَال۔ پَس کَفتِ اَنْ مَرُو۔ لَا اَکَلَهُ اِلَّا اللّٰهُ فَطَعْنْتِہ۔ پَس نِزَہ زَوَمِ اَوْرَا۔ فَقَتَلْتِہ۔
 پَس کَشْتُمِنْ اَوْرَا بِاَوْجُوْدِہِ کَلَمَہِ اَوَّلِکَیْہِ اِسْلَامِ۔ فَجَبْتُ اَسَہُ اِلَیْہِ۔ پَس اَدَمَ مِنْ لِبِسُوِی پَنِیْرِہِ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم
 فَاخْبَرْتِہ۔ پَس خَبَرَاوَمِ اَنخَضْتُ رَا بِحَقِیْقَتِہِ حَال۔ فَقَال قَتَلْتِہ وَتَدَشْتُمَا اَنْ لَا اَکَلَهُ اِلَّا اللّٰہُ۔ پَس کَفتِ اَنخَضْتُ اَیَا کَشِی تَوَاوَرَا
 وَحَالَا لَکَ تَحْقِیْقِ اَلْکَلَمِ کَرَاوِ بَکَلَمَہِ اِسْلَامِ۔ قَلْتُ۔ کَفَرْتُ مِنْ یَا رَسُوْلَ اللّٰہِ اَن اَفْعَلَ ذَلِکَ تَعُوْذَا۔ نَکَرُوْدِی اِن کَا رَاوُ کَفتِ اِن کَلِمَہِ رَا
 اَکْرَبْکِشِی پِنَاہِ حَسْبُنْ اَز قَتْلِ وَکَاہِ اَشْتِنِ جَا نِ خُود۔ قَال فَمَا شَقَقْتُ عَنْ قَابِہِ۔ کَفتِ اَنخَضْتُ پَس چَرَا اَشْکَا فِتْیَ دَلِ
 اَوْرَا وَنَحْسَتِیْ وَنَحْضَ نَکَرُوْدِی حَالِ اَز دَلِ وَی تَاہِدَانِیْ وَطَلَعِ شَوِی کہ وَسَّ بِجَبْتِ اَمَانِ جَا نِ خُودِ کَفتِ یَا بَطْرِیْقِ اَخْلَاصِ
 وَصَدَقِ اِیْمَانِ وَآیْنِ شَنْ قَلْبِ وَدَا لَسْتِن حَقِیْقَتِہِ بَا طِنِ وَی خُودِ مَکْنِ بُنُوْدِ پَس بَا یَسْتِ حَکْمِ بَر ظَاہِرِہِ رُو حَکْمِ بَا یَسَانِ
 اَوْ نُوْدِ مُتَّفِقِ عَلَیْہِہِ وَفَرَاوِیۃُ جَنْدِ بِنِ عَبْدِ اللّٰہِ الْبَجَلِ۔ وَدَر رَوَا یَتِ جَنْدِ بِنِ عَبْدِ اللّٰہِ کَلِی لِبَغِیۃِ بَا وَجِہِہِ کہ مَحَا نِی
 وَحَسْنِ لِبَرِیْ وَابْنِ سِیْرِنِ اَز وَسَّ رَوَا یَتِ وَارْتِدَا نِ چَنِیْنِ اَمَد۔ اَنْ رَسُوْلَ اللّٰہِ۔ کہ سَمِعِیْرَہُ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم
 قَال کَیْفَ لَصَحَّ بِمَا اَلَا اللّٰہُ۔ کَفتِ چَکُوْنِہِ مِی کُنِی وَچَہِہِ جَوَابِ مِی دَہِی اِن کَلِمَہ رَا۔ اِذَا جَا رَتِ یَوْمِ اَلْیَمِیْنِ۔ وَتَیْمَکَہِ مِی اَیْدِ
 اِن کَلِمَہِ رُوْزِ قِیَامَتِ وَتَشْبِیْہِ مِی کَرَا نَدَاوَرَا حَقِ اَقَالِی لِبِہِہِ رَتِ مَرُوْجَا صَمِ یَا مِی آئِیْنَدِ مَکَا کہ خُصُوْمَتِ کُنْتِہ اَز جَاہِہِہِ
 یَا کَسِکَہِ اَلْکَلَمِ کَرُوْدِہِ اَسْتِ بَدَا ن۔ قَال مَرَا۔ کَفتِ اَنخَضْتُ اِن سَجْنِ رَا چِنْدِ بَارُوْدِ رَا عَمَدِہِ اَز جَانِبِ اِسَامَہِ کَفتِ اَنہِ
 کہ وَی بَاہِتْمَا وَخُودِ کَشْتِ وَجَہِہِہِ بَظَاہِرِہِ اَجْتَا دِخُوْدِہِ دَر سَتِ یَا اَنْ مَرُو اِن کَلِمَہ رَا دَر حَالَتِ یَا سِ وَاجْرَا یِ سَبِیْنِ کَفتِ
 لَہْزَاوِیۃِ رَا بَرَا سَامَہِ لَازِمِ نِیَا وَرُوْدِہِ وَتَہْزِیْبِ جَمِی اَز عَلَا اَلَسْتِ کہ بِمَجْرُوْطِہِ بَا اَلَا اللّٰہُ حَکْمِ بَا اِسْلَامِ تَوَا نِ کَرُوْتَا نَکُوْدِ

و ضمیم کند بوی محمد رسول اللہ غایت آنکه واجب بود بر اسماءه توقف و اساک تا شناخته می شد حال او پس متوجه شد تشدید
و انکار بر اسماءه از جهت ترک توقف در شان آن مرد تا ظاهر می شد حقیقت حال و اللہ اعلم و اه مسلم - و عن عبد اللہ
ابن عمر و قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم من قتل معاہدا کسی که بکشید کافر عهد کننده را با نام بر ترک حرب و می باشد
یا غیر وی معاہد باین معنی بکسر است و بفتح باین نیز روایت سنت یعنی کسی که عهد کرده است با وی امام و آل هر دو کیست
و معاہدت با مسلمین در حکم معاہدت امام است و با کلمه کسی که بکشید معاہد را - لم یج راحۃ الجنة - در دنیا با بوی بهشت را و بخرج
بفتح یا و راوی جای ممله از راح یخرج و بفتح یا و کسر از راح یخرج و بضم یا و کسر از راح یخرج و همه یک معنی است و در اصل
اجود و اشهر است - و ان ریحاً تو جدمن مسیره اربعین خریفه و بد رستی بوی بهشت یافته میشود و از منافذ چهل سال زیر که درین
در سال یکبار می باشد و عربا ابتدای سال از خریف اعتبار می کنند باین علاقه خریف ذکر میکنند و سال مرادی دارند و در
روایتی هفتاد و سال و در دیگر صد سال و در موطا با صد سال گفته و در فردوس هزار سال و این تفاوت با اختلاف افعال
و تفاوت درجات اعمال است کذا ذکر السیوطی و تا یافتن بوی بهشت نه که کنایت است از نادر آمدن بهشت چنانکه در روایت
ازین عبارت مفہوم می گردد و بلکه تا یافتن در اول وقتیکه بیایند آنرا حاصل جان و مقربان و بعضی گویند که خدا اے قاصد
می فرستد بوی خوش از بهشت بحشر تا آسان گردد بر ایشان و توقف در آن و راحت یابند از متاعب آن و محروم
گردانیده می شوند بعضی عصای ازان - رواه البخاری - و عن ابی هریرة قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
من تروى من جبل قتل نفسه فهو فی نار جهنم کسی که فرو افتد و بنید از خود را از بالای کوه پس بکشد نفس خود را پس آنکس
در آتش دوزخ است - تروى فیما خالدا - می افتد و روی همیشه - مخلدا فیما ابد - همیشه داشته شده و فرو افتاده شده
در آتش و ابد تا کید خلود است - و ن تخیل - و کسی که بیاشامد زهر را و سم بفتح سین و ضم هر دو آمده - فقتل نفسه پس
بکشد خود را و قسمیده تخیساره فی نار جهنم پس زهر او در دست او خواهد بود و در حالی که می آشامد آنرا در آتش دوزخ - خالدا
مخلدا فیما ابد و من قتل نفسه بجذیه فجدیه فی یدیه - کسی که بکشد خود را با بن مثل کاروی و شمشیری پس آہن او در
دست او است - یتوجا بہا فی بطنہ - می زند با آن حدیدہ در شکم خود و جی و و جاب بکسر او و و بکار و زون - فی نار جهنم خالدا
مخلدا فیما ابد مقصود آنست که قاتل نفس همیشه در عذاب خواهد بود و بجان نوعی که کشته است خود را متفق علیہ - و عن
قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم - و ہم از ابو ہریرہ است کہ گفت گفت آنحضرت - الذی یخن - بضم نون - نفسه
یعنی فی النار - آن کسی که خفه می کند نفس خود را و می کشد خود را باین طریق خفه می کند نفس خود را و در آتش دوزخ
فی الصراح متفق خفاق و اختناق خفه کردن - والذی یطعنہا یطعنہا فی النار - و آن کسی کہ بہ نیزہ می زند نفس خود را
می زند نفس خود را در آتش دوزخ - رواه البخاری - و عن جندب بن عبد اللہ قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
کمان فمین کمان قبلکم رجل یمرح - بود در آن کسانی کہ پیش از شما بودند مردی کہ بوی جراحی بود و جرح بضم جیم خستگی -

فخرج - پس بی مہربی کرد آن مرد و تاب نیاورد و در آنرا - فاخذ سکینا - پس گرفت آن مرد و کار وی را - فخر بهایده - پس برید بان کار و دوست خود را و خنجر فلجی عملی و شش زای بریدن سرواندام فیکیم نیز روایت است و جب حکیم بریدن ششم و قضا فمارقا الدم حتی مات - پس نه ایستاد و خون تا آنکه مرد و قوا ایستاد و آب چشم و خون - قال اللہ تعالیٰ باورنی عبدی بنفسه - بشافت و شتابی کرد و مرا بنده من بھلاک کردن نفس خود - فخرمت علیہ الجنۃ - پس حرام گردانیدم بروے بشت را قتل نفس و شرع حرام است و گناہ کبیرہ است و بحقیقت آن تصرف است در ملک غیر بندہ بظاہر و باطن و جسم و روح ملک پروردگار تعالیٰ و از آن اوست ادراچہ حد کہ در ملک وی تعالیٰ تصرف کند و خود را بھلاک گرداند - متفق علیہ و عن جابر ان الطفیل بن عمار بن عمرو الدوسی - فلج وال مہامہ منسوب بدوس بن عبد اللہ بن ابی طلحہ صحابی است اسلام آورد و تصدیق کرد آنحضرت را بکلیہ از ان رجوع کرد و بلاد قوم خود و رانجامی بود تا آنکہ ہجرت کرد آنحضرت پس قدم آورد وی بر آنحضرت و تا وقت وفات آنحضرت در ملازمت بود و کشتہ شد بیامہ و رسنہ احدی عشر و بعضی عام بر موک دہ خلافت عمر گفتہ اند محدودست در اہل جازہ و اذوالنور لقب است و سببش آنست کہ چون حضرت او را فرستادہ بر قوم او عرض کرد کہ برگردان مرا آتی و نشانی از کرامت تابدان و عوت کنم ایشان را آنحضرت دعا کرد کہ خدا و ندادہ او را نور پس در میان دو چشم او نوری پیدا شد پس گفت خداوند امانی ترسم کہ مردم گویند کہ این مثالی است پس آن نور تا زمانہ او انتقال کرد پس روشن می شد تا زمانہ او و شب تاریک پس عوت کرد قوم خود را پس اسلام آورد و پدر او و مسلمان نشد با و او جابر روایت می کند کہ لا ابا جابر بنی صلی اللہ علیہ وسلم الی الدنیتہ ہاجر الیہ - و فیکلہ ہجرت کرد آنحضرت بسوی مدینہ ہجرت کرد و طفیل بن عمرو بسوی آنحضرت - و ما جمع رجل من قومه - و ہجرت کرد و طفیل مردی از قوم وی - فمرض - پس بیمار شد آن مرد - فخرج - پس بے صبری کرد - فاخذ مشاقص - پس گرفت آن مرد و پیکانہا کہ مرا و را بود مشاقص جمع مشقص کہ سیم پیکان و راز بین یا شیری کہ در آن این چنین پیکان باشد و در قاموس گفتہ مشقص بر وزن منبر سکین و بعضی گفتہ اند چون طویل الفجر بود قطع بہا براجہ - پس برید آن مرد بند ہاسے انگشتان خود را بر اجم جمع بر جبہ بضم با و جم بند ہاسے کہ دہشتہاے انگشتان است کہ جمع می شود و روی چرک - فخنجت یداہ - پس روان شد خون از ہر دو دست او فی الصراح مشجب بضم شین معجم و سکون خاء معجمہ انچہ بیک کشیدن از پستان فرو ریزد از شیر وقت و و شیدن - حتی مات - تا آنکہ مرد آن مرد - فرآہ الطفیل بن عمرو فی منامہ - پس دید آن مرد و طفیل بن عمرو خواب خود و بنیتہ حسیتہ - و حال کہ صورت وی نیکوست فی الصراح ہیئت پیکر و نوا - و راہ مغلطیا یدیرہ - و وید او را در حاسے کہ پوشیدہ است ہر دو دست خود را پس قول وی راہ باقطاضی است از دست و پیمان است در نسخ مصحح و راہ بمعنی خلان یعنی وید او را در پس خود فقال لما صنع بک ربک - پس گفت طفیل بن عمرو آن مرد را چہ معاملہ کرد با تو پروردگار تو - فقال غفر لی ہجرتی اسعے بنیہ - پس گفت آن مرد بیا مرزید مرا ببند بھجرت کردن من بسوی پیغمبر وی - صلی اللہ علیہ وسلم فقال مالی اراک مغفلہ بیک

پس گفت طفیل حسبت مرا کہ می بینم ترا پوشندہ ہر دو دست خود را۔ قال طفیل لی۔ گفت آن مرد گفتہ شد مرا یعنی گفت ہر دو دگر۔ ان تعلق منک ما افسدت۔ ہرگز اصلاح نمی کنیم و نیک نمی سازیم از تو چیزی را کہ فاسد و تباہ گردانیدی۔
 ابو نعیم الطفیل علی رسول اللہ پس خواند این قصہ را طفیل بن عمرو بن بخیمر خوار علی اللہ علیہ وسلم فقال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم پس گفت آنحضرت۔ اللهم ویدیعہ فاغفر۔ بار خدا یا چنانچہ آمرزیدی سائر اعضا سے اورا بیا مرز ہر دو دست اورا و ازین قضیہ معلوم می شود کہ بہر گشت ہجرت بسوی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم حاصل می گرد و رحمت و مغفرت الہی و اگرچہ مماحب آن قبلہ باشند بار کتاب بعضی از منہای متفوری گرد و با استغفار حضرت رسالت پناہ صلی اللہ علیہ وسلم و با حدیث صحیحہ ثابت شدہ کہ زیارت قبر شریف آنحضرت بعد از ماتہ بجز زیارت اوست در حالت حیات پس حصول این نعمت را امیدوار باید بود و گرہ غم از دل کشد و نیز ازین حدیث معلوم می گردد کہ ارتکاب کبیرہ موجب کفر و خلو و نافرینست چنانکہ ذہب اہل سنت و جماعت است رضوان اللہ علیہم اجمعین۔ رواہ مسلم۔ وعن ابی شعیبہ۔ یعنی شعیب۔ الکلبی۔
 نسویہ بکعب بن عمرو عدو سے خدائی۔ عن رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال نعم انتم یا خواتم قد قتلتم ہذا القیل من ذیل۔ گفت آنحضرت پست شما سے اہل قبیلہ خواتم تحقیق کشتہ اید کشتہ را از قبیلہ ہذیل این از کشتہ خطبہ الیست کہ خواند آنحضرت روز فتح مکہ و مقدمہ آن مذکور است در باب حرم کہ از کتاب الحج و خواتم کشتہ بودند در آن ایام مروی را در کہ در بدل قبلی کہ مرالیشان را بود در جا الیست پس ادا کرد آنحضرت خود بہنہا سے اورا برای نشان دادن آتش فتنہ میان ہر دو قبیلہ چنانکہ فرمود۔ وانا واللہ عاقلہ۔ ومن یحزاسونک و ہندہ خود بہنہا سے اویم و عاقل از عقل است و عقل بمعنی اعطانی بیت است و عقل در اصل بمعنی لبثن پاسے شتر است و شتران بیتہ می شوند در صحن سراسے و لے و من و نیز عقل بمعنی منع و بازداشتن است و دیت النع است از رختن خون قاتل بعد از ان بیان کرد آنحضرت قاعدہ شرح را درین باب و فرمود۔ من قتل بعدہ قتیلاً۔ کسی کہ بکشد بعد ازین کشتہ شدہ را۔ فالبہ۔ پس اہل آن کشتہ شدہ یعنی ولی او بین خیرین۔ خیرست میان دو خصمت و دو حالت و خیرہ کسر خای و فتح یا بمعنی اختیار و فی الطرح اختیار برگزیدن و خیرہ بسکون یا و تحریک آن گزیدہ محمد صلی اللہ علیہ وسلم یعنی مصطفیٰ برگزیدہ خداست صلی اللہ علیہ وسلم و ان و خیرہ کدام است۔ ان اجوا قتلوا۔ اگر دوست دارند کشتن قاتل را و قصاصی گرفتن را بکشند اورا۔ وان اجوا اخذوا العقل۔ و اگر دوست دارند کہ قتل دیت را بگیرند و دیت را و حدیث ظاہرست در آنکہ اختیار مرا و لیا می مقول را اگر خواهند قصاص گیرند و اگر خواهند دیت ستانند و این است مذہب شافعی و احمد و نیز ابی حنیفہ و مالک ثابت میشود اگر رضای قاتل و یک قول از شافعی این است و مسئلہ مختلف فیہا است در میان صحابہ و تابعین و محل حدیث برین نیز ممکن است فاقم۔ رواہ الترمذی و الشافعی و فی شرح السنۃ باسنادہ۔ و این حدیث در شرح السنۃ باسناد شافعی مذکور است و صرح بانہ لیس فی ایہم بحین عن ابی شعیبہ۔ و تصریح کردہ است بخوبی کہ صاحب شرح السنۃ است بآنکہ این حایت نیست

و صحیح بخاری و مسلم از ابی ثریح این اعتراض است بر صاحب مصابیح که همان صاحب شرح سنه است در ذکر کردن و سه
این حدیث را در فصل اول که مقصود برای صحاح است از ابی ثریح با وجود آنکه در شرح گفته گفته است که نیست و صحیح بخاری و مسلم
و قال - و گفته است بخاری که - و از جابه من روایت ابی هریره - و بیرون آورده اند یعنی روایت کرده اند این حدیث
را همچنین از ابی هریره یعنی بمغناه یعنی بیرون آورده شده و صحیح بخاری از ابی هریره معنی این حدیث است نه لفظ آن و این حدیث
باین لفظ اصلا در صحیح نیست نه از ابی ثریح و نه از ابی هریره و غیره - و عن انس ان یهودی ارسل راس جاریه بین
جسین - و روایت است از انس که یکی از یهود شکست و کوفت سر و دختری را میان دو سنگ - فقیل لهما من فعل
یک بنا پس گفته شد مر آن جاریه را و پرسیده شد از وی که کردتو این کار را - اقلان اقلان - آیا اقلان کس کرد یا اقلان
کس کرد نام ای مردم که بر آنها گمان این بود برده شد - حتی کسی یهودی - تا آنکه نام برده شده آن یهودی را فاء است
بر اسما پس اشارت کرد آن جاریه بپسر خود که آری وی کرد - فبی یهودی پس آورده شد یهودی را - فاعترفت -
پس اقرار کرد یهودی که من کرده ام فی الصراح اعتراف اقرار کردن بگناه - فامر به رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فرض را بجا آورد
پس امر کرد بسبب آن آنحضرت بکوفتن سر یهودی پس کوفته شد سر آن یهودی بگناه و این حدیث دلیل است بر آنکه قتل بختی
که حاصل شود بآن قتل غالبا موجب قصاص است و این قول اکثر علماء راست و آنکه ثلثه و امام ابو یوسف و امام محمد نیز
بر اندوز و امام ابی حنیفه قصاص نیست در آن و تمسک امام احمد و ثقیف است که وارد است در آن و قتل یهودی بطریق
سیاست بود و متفق علیہ - و عتبه قال کسرت البیع - و هم از انس است گفت شکست بیع بفرم را و فتح موصده و کسر تخانیه مشدده
دهی عتبه انس ابن مالک - و این بیع عتبه انس بن مالک است صحابی مشهور بنیت نفر بضا و بجه که پدر مالک است و نفر جده
انس است - ثبته جاریه من الانصار و ندان مبین دختر کی از انصار را - فالتوا البنی - پس آمدند انصار نزد آنحضرت - صلی اللہ
علیہ وسلم فامر بالقصاص پس امر کرد آنحضرت بقصاص و فرمود که و ندان بیع را نیز باید شکست - فقال انس ابن النضر عم
انس ابن مالک - پس گفت انس ابن النضر که عم انس ابن مالک است و برادر بیع بنیت نفر و انس را بنام عم وی نام نهاده بود
و انس ابن النضر صحابی جلیل القدر است از شهداء احد و در آن روز شهادت و چند جراحت از شمشیر و نیزه بوی رسیده بود و گفت
بوی بهشت از جانب احدی یا بم پس رقت و خود را بر قلب لشکر مشرکان زد و جنگ کرد و گشته شد پس چون آنحضرت حکم کرد که
و ندان بیع بقصاص گفت انس بن النضر - لا والله لا کسر ثمننا - نه این چنین است بخدا سوگند شکسته نمی شود و ندان بیع
یا رسول اللہ - و این اخبار است از وی رضی اللہ عنہ از واقع که شکست نخواهد شد و ندان وی نمیکرد بقسم بجهت و ثواب بفضل خدا
و یقین با آنچه انما تحت حق تعالی در دل وی از رجاء بطریق رد و انکار حکم رسول خدا صلی اللہ علیہ وسلم حاشا - فقال
رسول اللہ پس گفت پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم یا انس کتاب الله القصاص - ای انس نوشته خدا و حکم او است
قصاص و من بدان حکم کرده ام عدم وقوع آن در ارادت خداست تا چه کند - فرضی القوم و قبلوا الارش پس راضی شدند

آن کرده و قبول کردند و رانی الصراح ارشاد است: فقال رسول اللہ پس گفت پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم
 ان من عباد اللہ من لو قسم علی اللہ لایرہ - بدرستی از بندگان خدا کسی است که اگر سوگند خورد بر خدا که خدا چنین خواهد کرد و او نیز
 راست می گرداند خدا ای تعالی سوگند او را و می کند و ای تعالی آنرا مقصود و بجز النس بن نفرت که وی این چنین مردی است
 متفق علیہ - وعن ابی جحیفہ یضم جیم از صفار صاحب پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم و وقت وفات آن حضرت بعد بلوغ فرزند بود
 نزول کرد و کوفه را گردانید و امیر المؤمنین علی بن طالب بر بیت المال کوفه حاضر شد با وی رضی اللہ عنہ جمیع مشاہد او را
 و مرد و بگوید: سنة اربع و سبعین - قال سألت علیا - گفت پرسیدم علی را - رضی اللہ عنہ اهل عند کم شیئ لیس فی القرآن - آیا هست
 نزد شما چیزی که نیست در قرآن - فقال و الذی قلن الحجة پس گفت علی رضی اللہ عنہ سوگند آن خدای که شکافست و آن را
 و بر آورد و از وی بنات را - و بر الشیئة - و پیدا کرد انسان را و هر جانماری را الشیئة یعنی انسان آید و بمعنی نفس و هر جنیده
 جانماری الصراح نسبه لفتحین دم و ناسه و مردم - ما عمننا الا فی القرآن - نیست نزد ما مگر چیزی که در قرآن است الا فیما اعطی
 رجل فی کتاب - مگر فی کتاب که داده شود مردی را در کتاب خدا که استنباط کند بدان معنی و او را کذب بدان اشارت و علوم پنهانی
 و اسرار باطنه را که ظاهر میگردد و مر علماء را سخن را و نکشف می گردد و مر عارفان را باب اقیین را - و ما فی المصحف - و مگر چیزی
 که درین نامه است و می گویند که صحیفه بود در غلاف شمشیر وی رضی اللہ عنہ که در وی بعضی احکام که نه در قرآن نوشته بود
 قلت و ما فی المصحف - می گوید ابو جحیفه گفت من و پرسیدم از امیر المؤمنین و صییت و صحیفه - قال العقل - گفت علی رضی اللہ
 عنہ و صحیفه احکام ویت است - و فکاک الاسیر و حکم خلاص کردن بندگی است فکاک نفع نا و کسر نیز روایت است
 جدا کردن و چیزی بهم دور شده از یکدیگر و خلاص کردن - و ان لا یقل مسلم بکافر - و در صحیفه این حکم است که کشته نشود مسلمان
 بکافر خواه وی باشد یا حربی و این مذهب بسیاری از صحابه و تابعین و شیخ تابعین است و مذهب علمای ثلاثه نیز همین است
 و نیز بعضی علمای کشته نشود مسلمان بکافر و می بسیاری از ائمه بر این اند و مذهب امام ابی حنیفه نیز همین است و می گویند
 که احکام و صحیفه بسیار بود و غیر آنها که ذکر کرده شد و لیکن اینجا مذکور نکردیم زیرا که مقصود درین باب ذکر عقل و قصاص است
 و فکاک اسیر مناسب آنست از جهت بودن او در معرض قتل - رواه البخاری و ذکر حدیث ابن مسعود - و ذکر کرده شد حدیث
 ابن مسعود که در اول او این است - لا تقبل نفس ظلمنا فی کتاب العلم و کتاب العلم در اول کتاب بداند که شیعه می گویند که آن حضرت
 صلی اللہ علیہ وسلم مخصوص گردانیده بود اهل بیت خود را بعلوم و اسراری که ذکر کرده مر غیر ایشان را و این مستبعد
 نیست زیرا که همه علوم و اسرار و خفایا و موارد مشترک نبود میان همه صحابه و لا بعضی از مقربان و مخصوصان
 مخصوص بود و بعضی از اسرار و معانی که نزد غیر ایشان نبود چنانکه خدا فیض بن الیمان را می گویند صاحب تر رسول اللہ
 صلی اللہ علیہ وسلم اما احکام شرعی از او امر و نواهی از هیچ کی نبوشیده و بعضی را بدان مخصوص نگردانیده اگر بعضی حاضر می بود
 و بعضی غائب حاضران را می فرمود که بجا نیان برسانند پس هر گاه که پرسیده شد علی رضی اللہ عنہ که نزد شما چیزی هست

که نه از قرآن مست یعنی از احکام جواب داد که قرآن کل الکلی است و جامع جمیع علوم است بالقوه و الاجمال بیرون نمی آید از وی چیزی و لیکن اگر عطا کرده شود کسی را فهم آن و بیرون آوردن معانی از این دور نباشد و فهم مخصوص است به بعضی و بعضی و ذلک فضل اللہ یؤتی من یشاء و تصریح نگردوی رضی اللہ عنہ باختصاص آن بنحو از جهت تواضع و تادب و در واقع مخصوص نیست علی الاطلاق بلکه آنرا مراتب و درجات است بعضی فوق بعضی و شک نیست که وی رضی اللہ عنہ داده شده است قطعی و فی ازان که داده نشد کثیری از صحابه را و این امری اضافی است

الفصل الثانی عن عبد اللہ بن عمرو ان النبی صلی اللہ علیہ وسلم قال لزوال الدنیا اهلون علی اللہ کففت ان خفرت
هر آینه زوال دنیا و فانی شدن آن آسان ترست نزد خدا - من قتل رجل مسلم از کشتن یک کشته شدن مرد مسلمان این
مبالته است و در مع بقای مسلمان عارف بجداد صفات وی که مقصود از پیدا کردن خلق است از جهت بلوون - ابو
منظر آیات خدا و منظر اسرار وی و جزوی از آنچه در عالم حسی است از آسمان و زمین از جهت او مقصود است و بیان
اشارت بقول وی سبحانه اللہ الذی خلق سموات و الارض مثلن لتکونوا ان اللہ علی کل شیء قدیر پس مراد
بمسلم مسلم کامل عارف باللذ و صفات وی و عالم با حکام و آیات او باشد و اللہ اعلم - رواه الترمذی و النسائی و وثقه
و موقوف گردانیده است این حدیث را بعضی از روایات و گفته است که این قول عبد اللہ بن عمروست نه قول آن خضر است
صلی اللہ علیہ وسلم - و هو الاصح - و بلوون او موقوف صحیح ترست و این کلام ترمذی است - و رواه ابن ماجه عن البراء بن

عازب - و روایت کرده است آنرا ابن ماجه از براء بن عازب و عن ابی سعید عن ابی هریره عن رسول اللہ صلی اللہ علیہ
قال ابو سعید خدری از ابی هریره و ابو هریره از آن حضرت روایت میکند که گفت - لو ان اهل السما و الارض اشتروا
فی دم مؤمن - اگر ثواب شود که همه آسمانیان و زمینیان شریک شوند در ریختن خون مسلمانی - لاکبهم اللہ فی النار - هر آینه
بر روی می افکند ایشان را خدای تعالی در آتش و درخ بعضی از علمای حدیث گفته اند که صواب لکبهم اللہ است نه اکبهم زیرا که
بمعنی اکب بر روی افتاد و معنی کب بر روی افکند است و اکبهم سهو است از بعضی روایات این چنین گفته اند اهل لغت اما اگر ثابت
گردد که آنچه در حدیث است لغظ شرین آن حضرت است خطا از اهل لغت باشد که این چنین گفته اند و اللہ اعلم - رواه الترمذی
و قال بذا حدیث غریب - و عن ابن عباس ان النبی صلی اللہ علیہ وسلم قال یحیی المقتول بالقاتل یوم القیامه
گفت آن حضرت می آرد کشته شده کشته را روز قیامت - ناهیه و راسه بیده - در حالی که مو به پیشانی کشته و سر و
در دست مقتول است و او داجه تشخب دما - در گمای گردن دی می ریزد و خون از آنها او داج جمع و دوح است
بفتحتین و آن رگهاست محیط گردن که می برد آنها را داج تشخب لشین و خای مجتین از باب فح و لفر - و ليقول یارب
قتلی - می گوید مقتول ای پروردگار من کشته است مرا این شخص یعنی بفریاد من برس - حتی یدنیه من العرش تا آنکه نزد
می گرداند مقتول قاتل را از عرش که محل خاص ظهور قدرت و کبریا فی حق است کنایت است از مبالغه و استقصای مقتول طلب

حق خود را و کینه کشیدن از وی۔ رواہ الترمذی والنسائی وابن ماجہ۔ وعن ابی امامۃ۔ یفہم ہمزہ۔ بن سہل بن جیفہ
 یفہم حای ہملہ وفتح ٹون نام او اسعد است مشہور شدہ بکفیت ولادت او در زمان سعادت نشان آن حضرت است
 پیش از وفات بہ و سال نام و کنیت او نہادہ آنحضرت است صلی اللہ علیہ وسلم و سماع نکرد از آنحضرت از جہت صفہ و ازین
 جہت ذکر کردہ اند و از درین بعد صحابہ و ابن عبد البر و صحابہ ذکر کردہ و بعد از ان گفت وی از اجلہ علمائے است از خیار
 تابعین روایت دارد از پدر خود و از ابوسعید خدری مات سنۃ ثانیۃ۔ ان عثمان بن عفان رضی اللہ عنہ اشرف یوم الدار
 روایت کرد ابو امامہ کہ امیر المؤمنین عثمان بر جای بلند برآمد و روز داری یعنی آن روز کہ محمد ساختند و او را قوم و گرد و
 دار و اشراق از بالا بزرگتر گشت۔ فقال پس گفت عثمان۔ اللہم باللہ سوگوں می دہم شما را بخدا اللہ بفتح ہمزہ و غم
 شین۔ اقلون ان رسول اللہ آیا می دانید شما کہ پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم قال گفته است۔ لایکل دم امرئ مسلم
 حلال نیست رختن خون مردی مسلمان۔ الا باحدی ثلاث۔ مگر بسبب یکی از سبب خصلت رزق بعد احصان۔ یکی زنا بعد از
 احصان یعنی بشرط بودن زانی محض بودن او و حرام مسلم مکلف کہ وسط کردہ باشد زنی را بکاح صحیح۔ او کفر بعد
 اسلام۔ دوم کافر شدن بعد از اسلام و مرتد گشتن۔ او قتل نفس بغیر حق۔ یا کشتن ذاتی با حق۔ قتل بہ۔ پس کشتہ شد
 بسبب قتل بقصاص۔ فواللہ از نیت فی جاہلیۃ و لا اسلام۔ پس بخدا سوگوں زنا نکردہ ام من نہ و در زمان جاہلیت
 و نہ در بعد اسلام۔ و لا ارتدوت منذ با یعت رسول اللہ۔ و نہ مرتد شدہ ام از انکاہ کہ بعیت کردہ ام پیغمبر خدا را
 صلی اللہ علیہ وسلم و لا قتل النفس التي حرم اللہ۔ و نہ کشتہ ام نفسی را کہ حرام گردانیدہ است خداے تعالی قتل آنرا
 فیم قتلونی۔ پس بچہ چیز و بچہ سبب می کشید مرا۔ رواہ الترمذی والنسائی وابن ماجہ و للدارمی لفظا الحدیث و مرواری را
 لفظ حدیث است لایکل دم امرئ مسلم الخ نہ قصہ کہ عثمان بن عفان اشرف یوم الدار الخ۔ وعن ابی الدرداء عن رسول
 اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال لا یزال المؤمن معقبا۔ گفت آنحضرت ہمیشہ است مسلمان تیز رونده و شتابی کننده و طاعت و کسب
 خیرات۔ صاحبان کی کننده۔ مالم یصب و ما حراما۔ تا آنکہ نرسیدہ است خون حرام را متقی بضم میم و سکون عین ہملہ از عاقبت یعنی
 اسراع۔ فاذا اصاب و ما حرام الخ۔ پس چون برسد خون حرام را ماندہ شود و بگست و تیر شد از کسب خیرات بشومی این
 گناہ پس قتل را خلاصیتی است و ریح از توفیق و سیاه شدن دل اگرچہ ہمہ گناہان این حال دارند اما اینجا سخت تر است
 الخ بجای ہملہ ماندہ شدن و منقطع گشتن از خیر و بلع تبشید لام برای مبالغہ و تکیسیر است و تخفیف لام نیز روایت است۔
 رواہ ابو داؤد۔ و عنہ عن رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال کل ذنب عسی اللہ ان یغفرہ۔ و ہم از ابی الدرداء است
 کہ روایت می کنند آنحضرت کہ گفت ہر گناہ امید است از خدا کہ بیامرزد و آنرا۔ الا من مات مشرکا۔ مگر کسی را کہ مرد و کافر شرک
 آورندہ بخدا۔ و من قیل مؤمننا متحدا۔ یا کسی کہ بکشد مسلمانی را بقصد دیدہ و دانستہ و درین فایت تشدید و تفلیط است و این را
 با و بی مشورست نزد اہل سنت و جماعت و بعضی از محدثین بآن رفتہ اند کہ جزای قتل خلو و نارست نظر بر ظاہر آیت

الرحمہ کا فرعونید واللہ اعلم۔ رواہ ابو داؤد۔ روایت کردین حدیث را ابو داؤد و ابی الدرداء و رواہ الشافعی عن معاویہ و روایت کرد آنرا شافعی از معاویہ۔ وعن ابن عباس رضی اللہ عنہما قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لا تقام الحدود فی المساجد۔ ہر پا کردہ نشوونہ ہا مثل حد زنا و سرقت و مانند آن در مسجد ہا و قضاہیں نیز داخل این حکمست زیرا کہ مسجد بنا کردہ نشدہ است مگر برای نماز فرض و تلویع آن کہ نماز ہای نفلست و ذکر و تدریس علوم و این در عموم مساجدست و اما در مسجد حرام کسی کہ بکشد و التبا بجرم آورد تنگ ساعہ شود بروی کار بیخ طعام و شراب و مانند آن تا بی اختیار شود و برآید پس بکشد نیز و اینست و نزد شافعی جائزست استیفای آن در جرم۔ و لا یقاد بالولد للوالد۔ و کثرتہ نشود و والد بقصاص تقتل و لد خود قود بجر یک کشند را باز کشتن و درینجا خلاف مالکست رحمہ اللہ کہ میگوید اگر فرج کند والد و لد خود را قتل بگیرند زیرا کہ این قتل عمدست بلا شبہہ و این اغلطت در جنایت از جنبت وجود قطع رحم و اگر بشبشیر زند قصاص نیست با احتمال آنکہ شاید بطریق تادیب زدہ باشد۔ رواہ الترمذی و الدارمی۔ وعن ابی رستم۔ یکسرا و سکون نیم و ثانی مثلثہ و نام او اختلافست بعضی رفاعہ گفتہ اند لقا و بعضی عمارہ بن شیرین تیم رباب یا یمنی از اولاد امراء القیس۔ ایت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم مع ابی۔ گفت آدم نزد آنحضرت ہمراہ پدر خود۔ فقال من ہذا الذی معک۔ پس گفت آنحضرت پدر من کیست این کہ بالتست۔ قال ابی اشدریہ۔ گفت پدر من سپر منست گواہ شوید آن یعنی گواہ شو کہ وسے سپر صلبی منست مقصود وی ازین استشہاد الزام جنایاتست از وی بر رسم جاہلیت کہ مواخذہ می کردند ہر یکی از متوالدین را بجنایت و دیگری و ازین جہت۔ قال امامنا لا یجنی علیک۔ گفت آنحضرت آگاہ باش پدرستی و آگاہ بنی کعبہ بر تو۔ و لا تجنی علیہ و گناہ بنی کنی تو بروی بنی گرفتہ نمی شود هیچ یکی از شما بجنایت دیگر نہ در دنیا و نہ در آخرت رواہ ابو داؤد و رواہ الشافعی و زاد فی شرح السنۃ فی اولہ۔ و زیادہ کردہ است و شرح السنۃ در اول حدیث این عبارت را کہ قال و خلعت مع ابی علی رسول اللہ۔ گفت ابو رستم در آدم با پدر خود پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم فرمای ابی الذی ظہر صلی اللہ علیہ وسلم پس دید پدر من آن چیزی را کہ بہ پشت آنحضرت بود یعنی خاتم نبوت و آن گشتی زائد بود بر آمدہ بشکل ہیفۃ کبوتر پس خیال کرد پدر من کہ این غنہ الیست زائد کہ متولد شدہ است از فضلات بدن کہ آنرا گرہ گوشت می گویند۔ فقال دعنی اعالج الذی بظہرک۔ پس گفت پدر من کہ بگذار مرا کہ علاج کنم این را کہ بہ پشت تست۔ فانی طبیب پس بدرستی من طبیبم و چون آنحضرت را این سخن وی کہ ناشی از جہل و بی تمیزی او بود و ادعای طب و خداقت او خوش نیامد اعتراض کرد و بروے۔ فقال انت رفیق۔ پس گفت تو رفیق کہ رفی و مہربانی و نرمی می کنی بہر لیش در علاج و نگاه می داری او را از اذہاخمہ می رسد از ضرر نہ کہ ایجا و شفا می کنی در وسے۔ واللہ الطیب۔ و خداست طبیب حقیقی موجد شفا را و طبیب اینجا شافعیست و اطلاق طبیب بجهت مشاکلتست۔ وعن عمرو بن شعیب عن ابيه عن سراقۃ بن مالک صحابی و وسے آن کسے است کہ اہل کہ او را در وقت ہجرت در دہبال آنحضرت برگذاشتہ بودند چون در سید پائہای

اسپ او در زمین در رفت پس امان خواست و سه بار این چنین شریس برگشت و در آن وقت توفیق اسلام یافت
پس در فتح مکہ درآمد و اسلام - قال حضرت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لقیہ الاب من انہ ولا یقید الابن من ابیہ - گفت
حاضر شدم رسول خدا را قصاص می گرفت پدر را از پسروی و قصاص نمی گرفت پس را از پدر روی یعنی اگر پس پدر را کشت
قصاص می گرفت و اگر پدر پس را می کشت قصاص نمی گرفت - رواہ الترمذی و متفقہ - روایت کرده است این حدیث را
ترمذی و نسبت بضعف کرده آنرا و گفته کہ این حدیث ضعیف است و نمی شناسیم ما آنرا اگر از حدیث سراقہ مکرزین و جہود
اسناد آن صحیح و در روی اضطراب است و لیکن عمل برین است نزد اہل علم کہ پدر چون بکشد پس را کشتہ نشود و چون
قتل کند عذر دہ نشود - و عن الحسن بن علی بن سمرہ - و روایت است از حسن بصری کہ روایت کرده است از سمرہ بن جندب
کہ صحابی مشہور است و در بصرہ نزول کرد و حسن بصری و غیر وی از وی سماع نمودند و روایت کردند - قال قال رسول اللہ
صلی اللہ علیہ وسلم من قتل عبدا قتلناہ - کسی کہ بکشد غلام خود را می کشیم ما او را بقصاص - و من جدد عبدا جددناہ - کسی کہ
بہر اعضای و اطراف غلام خود را می بریم ما اعضای او را فی الصراح جدد یعنی بریدن و گوش و دست و پ و واہ الترمذی و ابوداؤد
و ابن ماجہ و الدارمی و زاد السنائی فی رواۃ اخری - و زیادہ کرده است لسانی و در روایت دیگر این عبارت را - و من
خضی عبدا خضیناہ - و کسی کہ خضی کند بندہ خود را خضی می کنیم ما او را باندانہ اتفاق دارند بر آنکہ سید کشتہ نمی شود و بندہ
و این حدیث و اردست ہر زبرد شدیدی تا باز آید از آن و اقدام ننمایند بر آن چنانکہ شارب را گفته اند کہ در کرت چارم یا
نجم بکشید و حال آنکہ نکشت آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم شارب را وقتی کہ آورده شد نزد وی کرت چارم و نجم و بعضی گفته اند کہ
مراد و حدیث بندہ السیت کہ آزاد کردہ شدہ است و او را عبد خواندن باعتبار حال سابق است و بعضی گفته اند کہ این
منسوخ است بقول وی تعالی انحر بانحر و انعبد بانعبد کہ اقال الطیبی در کتاب غرق فی روایت کرد کہ شخصی غلام خود را کشت
پس آنحضرت او را یک سال راند و از وطن دور کرد و نام او را از سهم مسلمانان محو کرد و اما قصاص نگرفت و امر کرد کہ برود و آنرا
کند اما قتل حربید غیر پس مختلف فیہ است و مذہب نزد آنست کہ کشتہ میشو و حربید و لکس و نزوانہ کشتہ نمی شود
حربید از جہمت قول حق سبحانہ انحر بانحر و انعبد بانعبد و تحقیق این کلام در شرح کرده شدہ است - و عن عمر و ابن
شعب عن ابیہ عن جدہ ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال من قتل متعذرا فمغ الى اولیاء المقتول - کسی کہ کشت
کے را عمد آدودہ شود و سپرد کردہ شود وی بسوی کسان کشتہ شدہ و دوستان او کہ تصرف دارند و کار باز آونی
الصراح ولی دوست و تصرف بر کسی و یا رکے گرا این قدر در فصل اول در حدیث ابو شریح گذشت و درین حدیث
بیان دیت کرد کہ حبیب و فہمہ بود - فان شأوا قتلوا پس اگر خواہند اولیاء مقتول بکشند قاتل را بقصاص
وان شأوا اقدوا الدیۃ وہی ثلثون حقہ - بکسر حا و دیت صد شتر است تنی شتر حقہ کہ در سال چارم درآمدہ اند
و ثلثون جذعہ - یعنی ذال معجہ و تنی شتر جذعہ کہ در سال پنجم پائے نہادہ - و اربعون خلفہ - یعنی خاے معجہ

او کسر ارام و بفا و چهل نامة با شکر دار - و اما صلوات الله علیه فو کلم - و آنچه صلح کنند بران پس آن را ایشان راست اصل و بیت
که حق اولیای مقتول است این مقدار است و اگر صلح کنند بر چیزی کمتر ازین همان واجب نخواهد بود - رواه الترمذی -
این مذنب امام شافعی است و امام محمد نیز موافق آن رفته و نزد امام ابو حنیفه و ابو یوسف هشتاد و چهار قسم است و پنج ازان
نبت مخاض و لبست پنج نبت لبون و لبست پنج حقه و لبست پنج جذعه و حوال و دین میان نیست و مشک ایشان بحدیث
ثابت بن یزید است که آنحضرت حکم کرد و بعد شتر اربع و حدیثی که مشک کرده بدان شافعی غیر ثابت است از جهت اختلاف
صحابه و زودیت و اگر صحیح می بود اختلاف نمی کرد و ذل ایشان دران و ابن مسعود نیز بهمین جانب است و در شرح تحقیق این از شرح
هدایه کرده شده است - و عن علی رضی الله عنه عن النبی صلی الله علیه و سلم قال المسلمون یسکون فادمارهم - گفت آنحضرت
مسلمانان را بر بستی خونای ایشان و قصاص و دیت فصل نیست و ان شریف را بر وضع و کبیر را بر هفیر و عالم را بر
جامل و مرد را بر زن بر خلاف عادت جاہلیت و گفته اند که این یکی از احکامی است که در صحیفه علی بوده اند رضی الله عنه -
و یسعی بدمتھم اذناهم - و کسب و کاری کنند و امان مسلمانان کمترین ایشان چنانچه زن و علام مثلاً یعنی اگر زنی و او را
مردی کافر می داند و او را عمد لبست نمی رسد و دیگران را شکستن این عمد - و یر و علیهم اقصا هم - و با زنی گرداند و میرساند
یعنی غنیمت را بر مسلمانان دورترین ایشان یعنی آنچه گرفت از مردی رساند یا قرب و این بر تقدیر سه است که لشکر
مسلمانان بغیر ابر آمد و فوجی ازان جهاد از لشکر ارام و در ترقا و چون بلاد کافران نزدیک رسید و غنیمت یافت
ایشان را باید که این غنیمت بر لشکری که پس ایشان است و بلاد و عدد و رسیده برسانند و منفرد نشوند بدان بلکه همه دران
شریک اند و مذکور در بنایه و مختار قاضی ناصر الدین برینا وی بهمین است و این معنی صحیح است جز آنکه اراده غنیمت و تقدیر
آن مذلول عبارت نیست و تعبیه گفته اند که معنی این عبارت آنست که بعضی مسلمانان که دور تر اند از بلاد و کفر اعتقاد
کنند با کافر می رسد و پنج کی را نقص آن اگر چه نزدیک تر باشند آن بلاد و هم بدلی من سواهم - و مسلمانان حکم یکدست
دارند و زیاری و اوان و نفرت نمودن و اتفاق داشتن و اختلاف کردن بر کسانی که جز ایشان اند یعنی کافران
یعنی چنانکه در اجزای یکدست مخالف و تباین نیست در جنبیدن و گرفتن همچنین باید که مسلمانان یکدیگر متفق باشند - الا بقل
مسلم بکافر - و انا و آگاه باشید که کشته نشود مسلمان بکافر - و لا ذو عمدی عده - و نکشته شود خداوند عمد و امان یعنی
ذمی و رعد خود یعنی تا ذمی است و چیزی نمی کند که منافات بذمیت و او پس معلوم شد که کشتن ذمی جائز نیست
پس اگر او را مسلمانی بکشد آن مسلمان را بقصاص وی باید کشت چنانکه مذنب امام ابو حنیفه است پس مراد بکافر
که فرمود کشته نشود مسلمان بکافر عربی باشد فلیفهم - رواه ابو داود و الترمذی و رواه ابن ماجه عن ابن عباس رضی
و عن ابی شریح الخزاعی - این همان ابو شریح خزاعی کمی است که در فصل اول گذاشت و او را خزاعی و عدوی نیز گویند
چنانکه بنا بر اشارت بدان کردیم - قال سمعت رسول الله صلی الله علیه و سلم یقول - گفت شنیدم آنحضرت را

که می گفت - من اصیب بدم - کسیکه رسیده شد و مصیبت زده شد بخون یعنی قتل نفس - او قتل و الخبل الجرح - و خبل
 بفتح خای مجر و مکون موحده جراحه و اصل خبل مخفی فساد است و می باشد در افعال و ابدان و عقول یعنی آنکه کشته شد یا مجروح
 شد کس او - فهو بالجناحین احدی ثلاث پس وی مخیرست میان یکی ازین سه خصلت و سه فعلت یا کسی که کشته شد
 و مجروح گشت پس ولی او مخیرست میان سه خصلت - فان اراد الرأبته فخذوا علی یدیه - پس اگر خواهد خصلت چهارم را
 پس بگیرد برود دست وی و نگذارد که آن بکند - بین ان لقیض او لعیقوا و یاخذوا القتل - مخیرست میان آنکه قصاص
 گیرد یا عفو کند یا بگیرد و دست را - فان اخذ من ذلك شیئا - پس اگر بگیرد و از آنچه که مذکور شد از خصال شش چیز را - ثم عدل
 و ذلك - پس بر تاج و زر و از حد بعد از گرفتن چنانکه عفو کرد و بعد از ان طلب کرد و دست یا قصاص را - فله النار خالدا فیها مخلدا
 ابد ابد راه الدارمی - وعن طاووس یلفظ طائر مشهور یافی امام مشهور از اعلام تابعین و از خیار صالحین و از عباده اهل
 یمن حسادات ایشان و در اصل از اولاد فارس بود چهل حج کرده و مستجاب الدعوات بود و گفته اند که نام او ذکوان است
 و طاووس لقب اوست نقل است که وی در یاد او سر و دگر ابر و بادداشت نازی که و محمد بن یوسف برادر حجاج بن یوسف
 در مکه کپ خود بر وی گذشت فرمود تا طلیسانی بلند قیمت بروی انداختند پس سر بر داشت تا فارغ شد از حاجت خود
 چون سلام داد و طلیسان دید بر کفهای وی افتاده و پیشانند بر روی نگاه نه کرد و بمنزل رفت اکثر صحبت وی بان
 عباس بود - عن ابن عباس عن رسول الله - روایت میکند از ابن عباس از پیغمبر خدا - صلی الله علیه و سلم قال -
 گفت آنحضرت - من قتل فی عتیه - کسی که کشته شد و رعیت بمصر عین مملویم شده و تشدید از عی یعنی کوری و جمل
 یعنی در حالی که مشتبهاست امر وی و معلوم نمی شود قاتل و نه حال قتل و فتح عین و ضم آن نیز آمده - فی رمی یکون نیم الجار
 در انقضای که می باشد میان قوم بسنگها یعنی میان خود جنگ میکردند و سنگ می انداختند ناگاه شکی یکی رسید و کشته شد
 مقصود آنکه بپنگ کشته شد بلکه تقید بپنگ نیز اتفاقی است و مراد آنست که قتل بمقتل موجب ویت است نه قصاص را و در
 بالسیاطه یا کشته شد بدون تازیانه بحد ففتح جیم تازیانه زون سیاطع جمع سوط تازیانه - او ضرب بعصا - یا بزودن چوب
 فهو خطار پس این قتل و حکم قتل خطاست اگر چه بعد هم باشد - و عقلا عقل الخطار - و ویت آن دیت خطاست و نقما
 این را شبه عمد نام کرده اند و قتل بغیر حد اگر چه بغیری باشد که حاصل می شود بان قتل غالباً شبه عمد است نزد امام
 ابو حنیفه و نزد صاحبیه و شافعی شبه عمد آنست که بعد قتل گندم چیزی که حاصل نمی شود بوی قتل غالباً و اما بجزی که حاصل
 میشود بوی قتل غالباً از قبیل عمد است پس حجر و عصا که مذکور است در حدیث نزد ابو حنیفه بر اطلاق اند خفیف یا ثقیل
 و نزد ایشان مجمول است بر خفیف حاصل آنکه در قتل بمقتل نزد ابی حنیفه قصاص نیست و نزد ایشان این تفصیل است
 و من قتل عمداً فوق حد کسی که کشته شود عمد بهمین اطلاق معنی که معلوم شد پس آن قتل موجب قصاص است و قود ففتح
 قات و دوا و قصاص گرفتن اصلش از انقیاد است و جانی در قصاص انقیاد می نماید و گردن می بندد بآنچه بر سر وی

ومن حال دونه - و کسی که حائل گردد میان آن و مانع آید از گرفتن قصاص و حکم شرع بجنبه یا در اهتبه فعلیه لعنه الله و عصبه
پس بر دست راندگی از رحمت خدا خوشم او - و لا یقبل منه صرف و لا عدل - و پذیرفته نمی شود از وی توبه و نه فدیہ یا نه
نقل و نه فرض و این عبارت بسیار واقع شده است در احادیث مراد این است که گفته اند - رواه ابو داود و ابوالمناسی
و عن جابر قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم لا یغنی من قتل بعد اخذ الدیة - ترک نمی کنم و نمی گزارم و البته قصاص
میگیرم از کسی که کشت بعد از گرفتن دیت و باین معنی اعنی لفهم همزه و سکون عین و کسر فاست بر لفظ تکلم از اعفا بمعنی ترک
و لفظ ماضی مجزول نیز آمده است و در بعضی نسخ مصابیح لا یعنی آمده است بلفظ مضارع مجزول و این هر دو یا و هاست یا هم
معنی نمی و اعفا درین دو وجه بمعنی اکثر نیز گرفته اند چنانکه در اعفا اللمی یعنی کثیر مباد مال او و مستغنی مباد و راه ابو داود و عن
ابی الدرداء قال سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول - گفت ابو الدرداء را شنیدم آنحضرت را که می گفت - ما من رجل
یصاب بشیء فی جسده فیسقط بیع مروی که مصیبت زده شود و بدن وی بقطع و جرح و الم - فمصدق به پس تصدیق کند
آن یعنی عفو کند از جانی و بخشید او را و مبر کند بر تقدیر آگهی و ترک کند انتقام برای نفس - الا رفقه الله به و رقیه - اگر آنکه بلند
گرداند او را خدای تعالی بسبب این تصدیق و عفو پاییه در ثواب - و حط عنه خطیئه - و کم کند و بنده از وی گنا سه را -

رواه الترمذی و ابن ماجه -

الفصل الثالث - عن سعید بن المسیب - از کبار تابعین و قدماء ایشان است - ان عمر بن الخطاب قتل خمسة

و سبعة برجل واحد - روایت می کند که امیر المؤمنین عمر کشت پنج مرد را یا هفت مرد را در بدل یک مرد - قتلوه قتل غلیظه -
که کشته بودند آن پنج نفر یا هفت نفر آن مرد را بطریق غلیظه بکسر معجمه و سکون تخنینه بناگاه و بغریب کشتن - و قال عمر
لو تمالی علیه اهل صنعاء - گفت عمر اگر اتفاق می کرد و دیاری می دادند بروی ساکنان صنعاء که شهره است مشهور
از بلاد یمن - نقلتم جمیعاً - هر آینه می کشتم ایشان را همه و تخصیص ذکر صنایا از ان جهت است که این مردان از انجا
بودند یا این مثل است نزد عرب در کثرت و درین دلیل است بر قتل جماعه یکی اگر شرک می شوند و قتل وی - رواه مالک

و روی البخاری عن ابن عمر نحوه - و عن جنذب قال حدثنی فلان ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال - گفت

جنذب که حدیث کرد مرا فلان صحابی که نام او را بنویس را وی فراموش کرد که آنحضرت گفت یحیی المقتول بقاتله یوم الیمه
می آرد کشته شده کشنده خود را روز قیامت - فیقول سل هنا فیم قتلنی - پس میگوید مقتول یعنی بخداوند تقاضای پیرس
این را بچه جهت کشته است مرا فیقول قتلته - علی ملک فلان - پس میگوید قاتل کشته ام من او را بر ملک سلطنت
فلان و در عهد و ولت او نام یکی از سلاطین می برد که در زمان و در و نبضت و در و دس کشت - قال جنذب

قاتلها - گفت جنذب پس بر پیرنگ نفرست را و خطاب بسلاطین است که جنذب نفیوت می کرد او را که نفرست
مکن نظام را بر این سنه ملک بفهمیم است و کبیریم نیز گفته اند یعنی کشته ام او را و در حق منم و مشاجره که میان من

ووی بود بر ملک فلان شخص که زیدست مثلاً و ضمیر برای خاصه و مشابره است و مراد بیان واقع است و معنی اول نظر
 رواه النسائی - وعن ابی هریرة قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم من اعان علی قتل مؤمن - کسی که یاری
 دهد و مدد کند بر قتل مسلمان - شط رکعت - نیم کلمه و در بعضی نسخ لشط رکعت یعنی با و نی کلامی و اقل اعانتی و بعضی گفته اند که مراد
 بشط رکعت نیم کلمه از اقل - لقی الله مکتوب بین عینی - ملاقات می کند خدای تعالی را حاضر شود و بدرگاه وی و حال آنکه
 نوشته شده است میان دو چشم وی این لفظ - آپس من رحمة الله - او نا امید است از رحمت خدا - رواه ابن ماجه - وعن
 ابن عمر عن النبی صلی الله علیه وسلم اذا امسک الرجل الرجل و قله الآخر - و قیل لک لنگا هار و مروی مروی را و بشط او را و
 دیگر - یقول الذی قتل - کشته شود آن کسی که کشت - و یکس الذی امسک - و حبس کرده شود آن کسی که لنگا هار داشت
 چنانکه امساک کند مروی زنی را و زنا کند بوی دیگری و نیست بر لنگا هار نه هم چنین قصاص نیست بر لنگا هار نه
 که اذا قالوا اما پوشیده نماند که این اعانت است و در اعانت بر قتل حکم احادیث و دیگر قصاص آمده است که اگر آنکه این حدیث
 منسوخ باشد و الله اعلم - رواه الدارقطنی -

باب الديات

جمع دیت بکسر حق قتل در اصل مصدر است و دوی یدری و یتد کو عدد لید عدة غالب مد بر مالی که داده میشود و در خیایات و نفط جاز
 باعتبار النوع دیت است که دیت نفس است و دیت های اعضا و جوارح و دیت از شتر صد است و از طلا هزار و نیا و از نقره ده هزار
 و هم چنانکه مروی است از عمر رضی الله عنه که پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم حکم کرد و رویت برده هزار و دهم و این نزد است و نزد شافعی از
 نقره دوازده هزار و ثابت نمی شود و دیت که از این سه نوع نزد ابی حنیفه و نزد صاحبیه از این سه نوع میشود و نیز از بقدر دیت
 و از غنم دو هزار و از حلال دیت هر حله و حجامه -

الفصل الاول - عن ابن عباس ان النبی صلی الله علیه وسلم قال هذه و هذه سنوا روايت است از ابن عباس
 که آن حضرت گفت دیت این و این هر دو برابر است اشارت کرد بان و این با نکشت خرد و با نکشت زخا که
 بیان کرد و راوی بقول خود یعنی - الخنصر و الابهام - آنکه در قطع اصابع همه از هر دو دست یا از هر دو پا تمام دیت
 از جهت تقویت جنس منفعت پس در هر اصبع عشر دیت باشد که ده شتر است پس می فراید و دیت خنصر و ابهام برابر است
 اگر چه خنصر ضعیف تر و حقیر تر است از ابهام یا اگر چه ابهام دو بند دارد و خنصر سه بند از این جهت تخصیص کرد و دیگر این دیت
 زیرا که هر دو برابر اند در اصل منفعت پس زیاده و نقصان اعتبار ندارد و چنانکه همین و شمال و هرگاه که در هر اصبع عشر
 کل باشد در هر بند انگشت بحساب آن خواهد بود پس در هر بند انگشت ثلاث عشر و در بند انگشت نزلصن عشر زیرا که اول
 و دین است و انگشتان دیگر را سه بند است - رواه البخاری - وعن ابی هریرة رضی الله عنه قال قضی رسول الله صلی الله
 علیه وسلم فی جنبین امرأة من بنی لحيان - گفت ابو هریره حکم کرد و آن حضرت در جنبین زنی که از بنی لحيان بود و کبیر لام و فتح

وسکون حامی ہمدانی سے از قبیلہ ہزیل - سقط مینا کہ افتاد آن چنین مردی کو در شکم بزرگ بود و بفرمان عین مجسم
 و فتح رای مشدود و حکم لغیرہ بر عاقلہ است و مرد او با قلعہ جامعہ از عصبیات است کہ میان ایشان حاضر و قاون می باشد
 و عقل معنی دیت آید چنانکہ معلوم شد - بعد اوست - غزہ غلام باشد یا داه و غزہ بہ ثنویں و اصنافست ہر دور و روایت است و غزہ
 و اصل سفیدی کہ در جریہ اسپ می باشد بعد از ان اطلاق می کنند آنرا بر ہر چہ روشن و مشور باشد و شب و دل ازہ و سفیدی
 دندان و از متاع نفیس آن و از قوم شریف ایشان و از مرد و وی او بر عبد و انتہی اخلاق کہ وہ اندک عصبانیت اندک ہر بار
 و مرد و فقہا این شرط نیست و مرد و بان نزد ایشان چیزی است کہ قیمت او بہ نفع عشر و یک رسد و عصبانیت است کہ در حدیث
 آئینہ بیاید کہ وہ زن جنگ کرد و بیک دیگر پس کی از ان و وزن سنگی انداخت ہزن و بیک پس کشتہ بیکہ را کہ در شکم وی بود
 بیرون افتاد پس حکم کرد آنحضرت دیت آنرا لغیرہ و اگر زنہ بیرون می آمد بعد از ان می کشت تمام دیت کبیر واجب می شد
 ثم ان المرأة التي قضی علیها بالفرقة توفیت - پستہ آن زنی کہ حکم کردہ شد یا حکم کردہ آنحضرت بروی یعنی بر عاقلہ وی لغیرہ
 کہ زن جانیہ باشد بروی قضی رسول اللہ پس حکم کرد و پیغمبر خدا - صلی اللہ علیہ وسلم بان میراثا لہنما و زوہا - با کثیر میراث
 وی میراث ان اوراست و مردش اوراست - و العقل علی عصبیتها - حکم کرد و با کثرت دیت بر عصبانیت است کہ مرد او با قلعہ ایشان یعنی
 دیت بر عاقلہ است و ایشان وارث نمی شوند و از عقل ارث لازم نمی آید و وارثان جامعہ دیگر اند و تخصیص چنین و زوہ و کثرت
 آن خواهد بود کہ اتفاقا و رتہ ہمینسا بودند و واقع و الاظاہر آنست کہ میراث مرد و انان را باشد ہر کدام کہ باشد چنانکہ
 و حدیث آئینہ بیاید کہ و رثا ولد ہا و من ہم شفق علیہ و عتہ قال - و ہم از اہل ہریرہ است کہ گفتہ - اقتضات امر انان -
 جنگا کردند و زن کہ فرزند یکدیگر بودند من ہزیل کہ از قبیلہ ہزیل بودند و فرست احدیہم الاخری البچہ پس انداخت و زوی کی از ان زن
 دیگر البتہ گفتنہا وافی بطنہا پس کشت او را و بچہ را کہ در شکم او بود قضی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ان دیتہ جنینہ غزہ ہزہ و
 پس حکم کرد آنحضرت کہ دیت بچہ وی کہ در شکم او مرد و غزہ است غلام یا داه این دلالت دارد کہ عقل کبیر موجب دیت است
 نہ قصاص و از قبیل عد نیست بلکہ شبہ عمد است چنانکہ مذہب امام ابو حنیفہ است و دیگران حل می کنند بر جبر حنینہ - قضی بدیت
 المرأة علی عاقلتها - و حکم کرد بدیت زن کہ کشتہ شد بر عاقلہ آن زن کشت و رثا ولد ہا و من ہم - و وارثان اگر داند آن
 زن را با دیت او را و اولاد او را و کسانی کہ با اولاد او پیدا و رثہ و ظاہر آنست کہ قضیہ متدی و ست و حدیث سابق جانیہ مرد
 مقصود بیان حال و فات وئی و حکم بروی بود و در بخیریت زن مجنیہ با بچہ ہر دور و حکم بروست ہر رثہ اولاد و احتمال
 دارد کہ یک قضیہ بود و توجیہ آن در شرح نقل از طیبی مذکور است فتدبر متفق علیہ و غیرہ المیفرقہ بن شیعہ ان امراتین کانتا
 حنین - روایت است از پیغمبر کہ دو زن بودند فرزند یکدیگر و قرین آن و زن کہ در کشتہ انکاح میکرد و باشند و فرست احدیہما
 الاخری بچہ او نمود و قسطا - پس انداخت کی از ان و زن دیگر را و زوہا البتہ با بستون نجیہ فی الصراح قسطا طبع و
 کس قسطا طبع ہر سہ قیمہ و فرگاہ بزرگ - فالقت جنینہا - پس انداخت آن زن چنین خود را یعنی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم

فی الجین غرة پس حکم کرد و ایند در جنین غره را عبد الوامه غلام یا داه و حمله علی عصبة المرأة و گردانید
 غره را که حکم کرد و واجب گردانید بر عاقله زن و در بعضی نسخ جمله یعنی غره را یا دیت را بده روایه الترمذی ساین روایت ترمذی
 این اعتراض است بر صاحب مصابیح که این حدیث را در صحاح آورده و فی روایت مسلم و در روایت مسلم این چنین آمده است قال گفت
 میفره بن شعبه فرست امراة ضربتا بعمود و سطاط و سی جلی روزی فرقه خود را بستون خیمه و حال آنکه غره وی بار و اربود و قتلها پیش
 آن زن فرقه خود را که بار دارا بود و لغر و رت آنچه در شکم او بود نیز مرد و واحد هما لحيائیه و یکی از آن و وزن از لحيان بود و یکی طلی است
 از هذیل قال فعمل رسول الله صلى الله عليه وسلم ویه المقتولة علی عصبة القاتله پس گردانید آن حضرت ویت زن کشته شده را با قاتل
 زن کشته و این دلالت دارد بر بیعت با مام ابی حنیفه زیرا که عمود از فسطاط واقع میشود قتل بوی عاده طلی گفته که محمول
 بر عمود صغیر است که قصد کرده نمی شود بوی قتل غالباً و غره لمانی بطنها و گردانید غره را دیت مرضیه را که در شکم او بود
 الفصل الثانی عن عبد الله بن عمر و ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال الا ان دیت الخطأ شبه العمد ما كان
 بالسوط والعصاة كاه باش بدستی دیت قتل خطا که شبه عمد است که بتازیانه باشد و عصا - ماته من الابل - حدیث
 از شتر - منها اربعون فی بطوننا اولادها - از جمله آن حدیث شتر چهل است که در شکم های آنها بچه های آنهاست - رواه النسائي
 و ابن ماجة والدارمی و رواه ابو داود و ترمذی و عن ابن عمر - و روایت کرد از ابو داود و از عبد الله بن عمر و از عبد الله بن عمر
 و فی شرح السنه لفظ المصابیح عن ابن عمر - و در شرح السنه لفظ مصابیح است از ابن عمر و لفظ مصابیح این است که الا ان فی
 قتل العمد الخطأ بالسوط والعصاة ماته من الابل مخلط منها اربعون فاقه فی بطوننا اولادها و گویا که مراد قبل عمد خطا قتل
 خطا شبه عمد است بد آنکه قتل عمد است یا شبه عمد است یا خطای محض مراد عمد آنکه قصداً باشد بجدید سبلاح و آنچه در حکم
 آنست و شبه عمد آنکه بغیر سبلاح بود خواه واقع شود بوی قتل غالباً یا نه و خطا آنچه جز این است و این نزد امام ابو حنیفه است
 و وی حمل میکند عصا را بر اطلاق خفیف باشد یا ثقیل و دیگران میگویند که قتل بمشقل که واقع میشود بوی قتل غالباً
 از قتل عمد است و ایشان حمل می کنند عصا را بر خفیف که واقع نمی شود بوی قتل چنانکه اشارت بدان در ثنائی بیان واقع
 شده و در بعضی روایات منلفه واقع شده و تغلیظ و شبه عمد نزد ابن مسعود و بقول ابو حنیفه و ابو یوسف و احمد آنست که واجب
 گردانیده شود چهار قسم لبست پنج نبت مخاض و لبست پنج لبون و لبست پنج حقه و لبست پنج جذعه و تغلیظ نزد شافعی و محمد
 باین نوع است که واجب گردانید سی جذعه و سی حقه و چهل ضربه که همه خلفات باشند یعنی حوالی که در لبون آنها اولاد است
 و اما در خطای محفل تغلیظ نمود و واجب می گردود و وی پنج قسم لبست نبت مخاض و لبست نبت لبون و لبست این
 مخاض و لبست حقه و لبست جذعه و این باتفاق است و این حدیث دلیل شافعی و محمد است و امامی گویند که این معارضی است
 یا بجه روایت کرده شده است از ابن مسعود و از سائب بن یزید پس اخذ کردیم باین معنی که از او کرده - و عن ابی بکر بن
 محمد بن عمرو بن حزم - لفتح حامی مملایه سکون زامی - عن ابیه عن جده - بد آنکه مولف در باب فرائض گفته عن محمد بن

بن خرم و دیرین باب گفته الی بکر بن محمد بن عمرو بن خرم و تمام نسبت آنست بمحمد بن ابی بکر بن عمرو بن حویم الفخاری بخاری و عمرو بن حویم صحابی است که عامل آنحضرت بود و خیر آن محمد بن عمرو بن حویم تابعی است روایت میکنند از پدر خود و ولادت او در عتبات آنحضرت سی و شش و بعضی گفته اند پیش از وفات آنحضرت بدو سال بعد از آن ابو بکر بن محمد بن عمرو بن خرم نیز تابعی است از طبقه ثانیه و این ابو بکر را دو پسر است یکی عبداللہ بن ابی بکر و دیگری نیز تابعی است روایت می کنند از پدرش و از انس و م محمد بن ابی بکر بن محمد بن عمرو بن حویم و وی پدر عبداللک مدنی است که قاضی مدینه است بعد از پدر خود و وی کلال مرست از برادر خود عبداللہ بن ابی بکر و از اینجا معلوم شد که در جایکه مؤلف گفته است محمد بن ابی بکر بن حویم اختصار کرده و نسبت بجدا علی کرده - ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم کتب الی اہل الیمین - روایت میکنند که آنحضرت نوشت کتابی بسوی اہل یمین - و کان فی کتابہ ان من اعبط مؤمننا قتلا - و لود در کتاب وی اینکه کسی که بکشد مسلمانی را بی علت دینی بجاقتل واصل عبد کشتن شتر را بی علتی - فاند تو دیده - پس بدستی آنکس قصاص دست خود است یعنی مقتول است بجزای فعلی و جانی که بدست خود کرده یا قصاص جزای فعل دوست است و بعضی گفته اند که معنی آنست که قصاص گرفته شود بی جانی چنانکہ میگوید دست بدست یا او پیش و دوست دوست - الا ان یرضی اولیاء المقتول - کہ آنکہ راضی شوند کسان مقتول کہ کار و بار او شتر را در دست تصرف ایشان است بدست یا بغیر - وفيہ ان الرجل لقتل المرأة - و در آن کتاب این بود کہ در میشو دین - وفيہ فی النفس الدیة مائة من الابل - و در آن کتاب این بود کہ در کشتن نفس دیت صد دست از شتر یعنی بر کسی کہ شتران دارد - و علی اہل الذہب الف دینار - و بر خداوندان زر ہزار دینار است و بر اہل نقرہ دہ ہزار دینار و این را ذکر کردند از جهت اکتفا بقیاس مراد آنست کہ از شتر داران در واقع بحسب اتفاق شتران میگیرند و از زر داران زر آنکہ واجب باشد کہ غیر آن مقبول و محسوب نباشد - و فی الالف اذا وعب جزعہ - و درینی چون تمام کرده شود برین آن و از پنج بکر بندہ شود و عقب و اصل بمعنی جمع و جملة است و اوعب القوم یعنی ہمہ کنند و بکلی فرازا کنند استیجاب ہم کہ بمعنی فراز گرفتن است ہم ازین باب است - الدیة مائة من الابل دیت تمام است کہ صد دست از شتران - و فی الاسنان الدیة - و در دنا کہ ہر شکستہ شوند دیت کامل است - و فی الشفتین الدیة - و در ہر دو لب کہ بریدہ شوند نیز دیت است - و فی اللسان الدیة و در ہر دو فایہ کہ بریدہ شوند دیت است - و فی الذکر الدیة - و در بریدن آلت مردی دیت است - و فی الصلب الدیة - و در شتران پشت چنانکہ سبب زوال و انفطاع آب منی گردد دیت است - و فی الیمین الدیة - و در کور کردن ہر چشم دیت واصل و رباب قطع اطراف و اعضا آنست کہ اگر فانت و زائل گردانند جنس منقعت را بہتمام و کمال یا سبب زوال جمالی کہ مقعود دست تمام گردد و واجب است تمام دیت کہ بوجہی در حکم امانت نفس است پس لمحی است با تمام نفس بحسب تعظیم آدمی واصل آن قصاصی غیر خداست صلی اللہ علیہ وسلم بہتمام دیت در زبان و بینی و پیدا میشود ازین اہل فروع کثیرہ و تحقیق حکم کرد عمر رضی اللہ عنہ بپار دیت در یک ضریکہ کہ زائل گردانند عقل و سمع و بصر و کلام را و همچنین در نجیہ وقتی کہ سترہ شد و دست

دیت ست زیر که مفوت جمال ست و یحیی موی سر کذا فی الهدایه - و فی الرجل الواحدة نصف الدیته - و وریون یک پانیم بیت
از جهت فوت نصف منفعت - و فی الامواته ثلث الدیته - و در شکستگی که رسیده است پوست مغز سر را سه یک بیت که کسی در
شتر و سوم حصه شتر باشد ام سرکشتن امه شکستگی سر که به پوست دلغ رسیده باشد ایم و اموم و ماغ تباه شده - و فی الجائنه
ثلث الدیته - و در جراحتی که بدرون شکم یا سر بر شکست دیت ست جوف شکم و درون هر چیز و در گندایدن طعنه باندرون
جائنه جراحتی که باندرون گذارده بود - و فی المنقاعه خمس عشره من الابل - و در منقله پانزده شتر ست و منقله یفهم و فتح
و کسر قان مشدود شکستگی که استخوان بوی شکسته باشد کذا فی الصراح و در قاموس گفته منقاعه شکستگی که نقل کرده شود از
قراش عظام و آن پرده هست که بر استخوان است زیر گوشها - و فی کل اصبع من اصابع الید و الرجل و در هر انگشتی از انگشتها
دست و پا عشر من الابل - ده است از شتران - و فی السن خمس من الابل - و در هر دندان پنج شتر ست و گفته اند
پانصد درهم اگر گفته شود که چون در مجموع اسنان دیت کامل باشد و یک دندان چگون پنج شتر باشد و دندان های یاسی
و دندان های بیست و هشت اند جزایشان است که گفته شود این تقدیرات بعد محض از راه نیست بشناخت آن مگر بتوقیف و سماع از
شمارع لغم و بعضی این اقسام چنانکه دیت و در چشم و نصف دیت و یک چشم مثلا وجه معقول نیز و یک توان کرد اما اصل همان
توقیف ست - رواه السنائی و الدارمی و فی رواته مالک فی العین خمسون فی الید خمسون و فی الرجل خمسون - و در روایت
مالک باین لفظ آمده که در چشم پنجاه شتر ست و در دست پنجاه و در پای پنجاه - و فی الموهه خمس و در شکستگی که پیدا کند سفیدی استخوان
را پنج شتر ست - و عن عمرو بن شعیب عن ابی عن جده قال قضی رسول الله صلی الله علیه و سلم فی المواجهه خمس من الابل - گفت مگر
آنحضرت و در هر یکی از شکستگیهای موهج پنج شتر از شتران - و فی اسنان خمس من الابل - و در هر یکی از دندانها پنج شتر
رواه ابو داود و السنائی و الدارمی و روی الترمذی و ابن ماجه الفصل الاول و روایت کرده است ترمذی و ابن ماجه
فصل اول رابن دیت مواضع را و فی الاسنان را ذکر کرده - و عن ابن عباس قال حل رسول الله صلی الله علیه و سلم
اصابع الیدین و الرجلین سوار - گفت ابن عباس که و انید آنحضرت انگشتان هر دو دست و هر دو پا را برابر از جهت فوت
شدن منفعت مخصه بهر یک لغوات انگشتان وی - رواه ابو داود و الترمذی و عنه قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم
سواء و الاسنان سوار - انگشتان همه برابر اند اگرچه بعضی کلان تر و بزرگ تر از بعضی باشند چنانکه الثغنه و الفرس سوار و دندان
پیش و دندان کرسی همه برابر اند اگرچه افراس بزرگتر و عظیم تر از ثنایا اند اسنان ناما دارند ثنایا و دندانهای پیشها را
بالاد و پامان پس از آن رباعیه همین طریق بعد از آن ایناب بعد از آن اهزاس - نه و نه سوار این و این برابر اند
ست به نضر و خضر کذا قالوا - رواه ابو داود - و عن عمرو بن شعیب عن ابی عن جده قال خطب رسول الله صلی الله علیه
و سلم عام الفتح خطبه خواند آنحضرت در سال فتح که شتم قال - لیتر گفت - ایها الناس انه لا حلف فی الاسلام - ای ترویج
حلف و احداث آن در اسلام و حلف کبیرا و سکون لام و الفتح حا و کلام نیز روایت میکنند ورنه گفته که اصل حلف عقدا

جیم و ذال - و عشرین - و نسبت - حقه - بکسر حاد معانی این الفاظ مشهورست و در کتاب المکوة بیان کرده شده است
 پس دیت خطا خمس است و این باتفاق است و لیکن شافعی حکم میکند به نسبت ابن لبون بجای ابن مخاض و انجیدیت بحث
 بروی رواه الترمذی و ابو داود و النسائی و الصحيح انه موقوف علی ابن مسعود - و صحیح است که انجیدیت موقوف بر ابن مسعود است
 و قول اوست - و خشف مجول لایعرف الا بهذا الحديث خشف که راوی انجیدیت است مجول است شافعی نمی شود و اگر انجیدیت
 و لیکن گفته اند که وی روایت می کند از پدر خود مالک طائی و از این عمر و از ابن مسعود پس چگونه مجول باشد و توضیح کرده است او را
 النسائی و ذکر کرده ابن جبان در ثقات و روایت کرده اند از ابو ازوی این حدیث و روایت کرده ابن ماجه حدیثی دیگر از ابن جبان
 و الله اعلم - و روی فی شرح السنه ان النبی صلی الله علیه وسلم و دای قحیل خیر - و روایت کرده است ابو نعیم و شرح السنه که آن حضرت
 دیت و او در کشته شده خیر که قصه وی در باب قسامت بیاید بانه من ابل لصدقه - بعد شتر از شتران صدقه - و پس فی
 اسنان ابل الصدقه ابن مخاض - و حال آنکه نبود در میان ابل صدقه ابن مخاض - و انما فی ابن لبون - و نبود در ان بکران
 لبون و این روایت بر حدیث سابق که در وی اثبات کرد این مخاض را و این اخذ کرده است شافعی - و عن عمر و بن
 شعیب عن ابيه عن جده قال كانت قيمة الدية - و قیمت دیت اعنی قیمت ابل و تیه که صداند و در بعضی نسخ کانت قیمت ابل و تیه
 علی عمر رسول الله - بر زمان پیغمبر خدا - صلی الله علیه وسلم ثمانمائة و نیا را و ثمانیة آلف و درهم و دیت ابل الکتاب یومئذ النصف من
 دیت المسلمین - و بود و دیت ابل کتاب و ران روز نصف از دیت مسلمانان - قال نکان کذلک - پس بود حکم دیت همچنین - حتی
 استخاف عمر - تا آنکه خلیفه گردانیده شد عمر فقام خطيبا - پس استا و عمر و حالی که خطبه گفتند است - فقال ان الابل ذللت
 پس گفت عمر که شتر تحقیق گران قیمت شدند - قال - گفت راوی - ففرها عمر علی ابل الذهب الثمن و نیار - پس فسر بن
 کرد و دیت را عمر بر خدا و ندان زر هزار و نیار - و علی ابل الورق اثني عشر الفا - و فرمن گردانید عمر بر خدا و ندان نقره و دانند
 یعنی درهم و علی ابل البقر اثنی بقرة - و فرمن گردانید بر خدا و ندان گاوان و نیست گاؤ - و علی ابل الشاة الفی شاة -
 و بر خدا و ندان گوسفندان دو هزار گوسفند - و علی ابل الحمل اثنی حله و بر خدا و ندان حله که مثل ایشان جامه را
 بود و نیست جفت جامه را و ازار - قال و ترک دیت ابل الذمة - و گذاشت دیت ذمیان بر آنچه بود که چهار هزار درهم را
 لم یرفعها فمأرض من الدية - بر نداشت و بلند نکرد دیت ابل ذمه را و در چیزی که بر داشت از دیت و گویا باین تمسک کرد
 آنکه گفت دیت ابل ذمه ثلث دیت مسلمانان است چنانکه شافعی و هر که موافق اوست و نزد دیت ذمی مثل دیت مسلمانان است
 چنانکه گفته شد - رواه ابو داود - و عن ابن عباس عن النبی صلی الله علیه وسلم انه جعل الدية اثني عشر الفا - روایت
 از ابن عباس که آن حضرت گردانید دیت را و ازار هزار یعنی از نقره - رواه الترمذی و ابو داود و النسائی و الدارمی و غیره
 ابن شعیب عن ابيه عن جده قال کان رسول الله صلی الله علیه وسلم لقیوم دية الحنظلة علی ابل القرى اربعائة و نیار - بود آن حضرت
 که قیمت می کرد و دیت خطا را بر ابل و یجا چهار صد و نیار زر - او عدل ما من الورق - یا برابر آن از نقره که چهار هزار درهم را

بوزن عشره عدل بفتح عین و کسر آن بمعنی مثل و بمعنی گفته اند که بفتح از غیر جنس و کسر از جنس و برین تقدیر شصت سست فتح و اگر
 ثابت شود روایت بکسر باطل میشود این قول و یقوما علی اثمان الابل و قیمت میکرد آن دیت را بر بهای شتران
 این بیان است هر قول او را یقوم و یت الخطای یعنی مرا و یقوم و یت تقویم ابل دیت است - فاذا غلّت لیس چون گران قیمت
 می شد شتران یعنی زیادت می شد اثمان ابل - رفع فی قیمتا - بلندی کرد و در قیمت یعنی زیادت میکرد و در قیمت دیت و اذا ابل
 نقص - بضم را و سکون غای و چون ظاهر می شد از زانی قیمت ابل - نقص من قیمتا - کم می کرد از قیمت دیت - و
 بلغت علی صدر رسول الله و رسید قیمت دیت در زمان آنحضرت صلی الله علیه و سلم مابین اربع مائت و نیار الی ثمان مائت و نیار
 میان چهار صد و نیار تا هشت صد و نیار - و عدلها من الورق ثمانیه آلاف درهم - و مثل آن از فضه هشت هزار و درهم می شد -
 قال - گفت راوی - و قفنی رسول الله صلی الله علیه و سلم علی ابل البقراتی بقره - و حکم کرد آنحضرت بر خداوندان گاودان
 گاؤ - و علی ابل الشاء الفی شاة - و بر خداوندان گوسفندان دو هزار گوسفند - و قال رسول الله صلی الله علیه و سلم
 ان الغنل میراث بین و رثه القلیل - و گفت آنحضرت که مال دیت میراث است میان دارثان آنکه کشته شده است
 داین و دیت اوست - و قفنی رسول الله صلی الله علیه و سلم ان عقل المرأة بین عصبتهما - و حکم کرد آنحضرت که دیت زن مقسوم
 میان عصبه وی یعنی زنی که جنایت کرده و کشته برمی دارند و او می کنند دیت او را عصبه است وی که معین و ناصر او بودند
 چنانکه در و نیز بچنین است یعنی نیست مانند عید که غنل می کند جنایت بر قبه او نه بر عصبه او و بعضی می گویند مرد زنی است
 که جنایت کرده شده است بروی یعنی دیت او ترک است میان دارثان او چنانکه سایر ترکات و ذکر عصبه آبی است
 ازین معنی و ظاهر آن بود که براین تقدیر میگفت بین و رثما فانهم - و لایرث القاتل شیاً - و وارث نمی شود کشته موث
 هیچ چیز را نه دیت را و نه غیر آنرا - رواه ابو داؤد و ابی یوسف عن ابن جبره ان البقی صلی الله علیه و سلم قال عقل شبه العمد
 مطلق - و هم از عمرو بن شعیب عن ابیه عن جده است که آنحضرت گفت دیت شبه عمد تقلید کرده شده است - مثل عقل اهل
 مانند دیت عمد و تحقیق دانسته شد معنی شبه عمد و تقلید در اول فصل - و لا یقل صاحب - و کشته نشود صاحب شبه عمد یعنی قاتل
 باین طریق و این سخن بحسب آن فرمود تا متوهم نشود جواز اختصاص و شبه عمد یعنی چون مشابه عمد است باید که حکم او حکم
 عمد باشد کذا قیل - رواه ابو داؤد - و عنه عن ابیه عن جده قال قفنی رسول الله صلی الله علیه و سلم فی العین القامه
 لکما نابثلت الدیه - و گفت حکم کرد آنحضرت و چشم انداده ثابت باقی در جاسه خود نبشت و یتسلیف جراح حق چشم
 رسیده که بنیائی وی رفت ولیکن از جای خود برآمد و در جمال روی ظلی نیگند و در رای العین چنان نماید که چشم جمال
 خود است و سابقا که شست که در و چشم تمام دیت است که حد شتر است و در یک چشم نجاه شتر و این حدیث دلالت کرد
 بر آنکه در رفتن چشم باین وجه ثلث دیت است و بظاهر این رفته اند بعضی علما و عامه علما واجب گردانیده اند درین صورت
 حکومت عدل مازید اگر منفعت تمام و کمال نرفته پس در حکم و دانی شد که سیاه شد فرب و در بیان معنی حکومت عدل

که این مجروح اگر بنده می بود باین جراحت چه مقدار از قیمت او کم میشد باین حساب هر چه از دیت وی باقی ماند واجب بود
و این حدیث را هم بر معنی حکومت حمل کرده اند یعنی آنحضرت صلی الله علیه وسلم که در اینجا ثبوت دیت حکم کرد زیرا که در ماده مخصوص
فی رسید باین مقدار که بطریق قاعده و کلیت حکم فرمود و کلام توریشتی دلالت میکند بر آنکه در صحت این حدیث سخن است
والله اعلم - رواه ابو داود و النسائی - وعن محمد بن عمرو عن ابی سلمة عن ابی هريرة قال قضی رسول الله صلی الله علیه وسلم
فی الجنین بغرة - گفت ابو هریره حکم کرد آنحضرت در چنین بغره - عبدا و امته او فرس او نخل - غره غلام باشد یا داه یا اسب
یا استر - رواه ابو داود و قال روی فی هذا الحدیث حاد بن سلمة - و گفته است ابو داود که روایت کرده است این حدیث را حماد
بن سلمة که از اعلام بصرین و اسم ایشان است کثیر الحدیث و اسح الروایة مشهور به سنت و عبادت خواهر زاده حمید طویل است
روایت کرد از وی شعبه و مالک و ابن البارک و وکیع و در کاشف گفته که وی ثقة صدوق است و لیکن مالک از وی
قوی تر است تو فی سنة سج و ستین و امته - و خالد الواسطی - و روایت کرد این حدیث را خالد واسطی طحان از خیبار
عباد الله الصالحین حافظ صحیح الحدیث اسحاق بن اریق گفته که در میانم افضل از خالد بن الطحان گفتند تو سفیان را
خود دیده گفت سفیان مرد نفس خود بود و خالد مرد عامه بود و می گویند که وی خرید نفس خود را از خدا سه بار پس
تصدق کرد بوزن نفس خود و فقه - عن محمد بن عمرو - هر دو روایت می کنند از محمد بن عمرو و محمد بن عمرو و بسیار اندکی از
محمد بن عمرو بن غزوم است - و لم یذكره فرس او نخل - و ذکر کرد هر یکی از این دو فرس و نخل را و بعضی گفته اند که ذکر فرس
نخل و هم از را وی است زیرا که غره اطلاق کرده نمی شود مگر بر انسان مملوک - و عن عمرو بن شعيب عن ابيه عن جده
ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال من تطيب کسک تطیب کسک و خود را بگلان - و لم یعلم منه طب -
و حال آنکه دانسته نشده است از وی طب یعنی مشهور نیست تطیب و مهارت و مذاقت ندارد و در آن پس مرد لعل و می نماید
نحو ضامن - پس آن تطیب ضامن است و واجب است بروی دیت و ساقط شد از وی قصاص از جهت اذن در این
او در آن و جنایت دی نزد عامه علماء بر عاقله اوست - رواه ابو داود و النسائی و عن عمران بن حصین ان غلاما لانا من قنبر
روایت است از عمران بن حصین که صحابی مشهور است و صاحب مناقب کلمات است که غلامی مرد می را که فقیر بوده از ابی قحافة
غلام فقیر بوده از و جنایت او خطا بود و گفته اند از این غلام حلاست زیرا که جنایت عبید بر قوم است نه بر عاقله - قطع اذن غلام لانا من غنایه
این غلام فقر اگر گوش غلام را که را فقیر را بود - فاقی الما لابی - پس آمدند کسان این غلام قاطع نزد فقیر خدا صلی الله علیه
و سلم فقلوا انا اناس فقراء پس گفتند بدستی ما مردم فقیریم - فلم یجعل علیهم شای پس نگذاشتند برین جماعه فقر اهیزی
از دیت پس معلوم شد که واجب نمی شود بر فقر از عاقله چیزی و اگر جانی بنده می بود تعلق میکردت جنایت بر قبه وی در قتل
غلام فقر موی دفع نمی کند آنرا - رواه ابو داود و النسائی -

الفصل الثانی عن علی رضی الله عنه انه قال دیت شبه المثلثا - روایت است از امیر المؤمنین علی رضی الله عنه

که و می گفته دیت شبهه عدد و حال که اثلاث است یا ازان روی که اثلاث است ثلاث و ثلثون حقه یعنی سه حقه است. و ثلاث و ثلثون جذبه سی و سه جذبه است. و اربع و ثلثون نیمه سی و چهار نیمه است که در سال ششم در آمده سالی بازل عامه متعلق نیمه است و بازل شتری که ناسای وی طلع کند و قوت اقام و کامل گردد و آن بعد از تمامی هشت سال و ابتدای سال نهم است و بعد از وی نیمی است و بعد از وی بازل عام و بازل عاین می گویند و بازل مروی را گویند که کامل باشد و بموجب قول امیر المؤمنین علی کرم الله وجهه است و اما بازل عاین حدیث السن یعنی شمع الشباب کامل القوة - کما خلفات یقعن غای مجبه و کسر لام و حال که همه اینها حامل اند - فی روایت - و در روایتی از علی رضی الله عنه این چنین آمده که - قال - گفت - فی ثلاث اربا فاحس و عشرون حقه و خمس و عشرون جذبه و خمس و عشرون نبات لبون و خمس و عشرون نبات خاض - این موافق مذرب ایام ابو حنیفه است - رواه ابو داود و یحیی و عیسی و معمر و ابی هریره روایت است از مجاهد که از مشاهیر تابعین است و از عظمای فقهایی و قرأ است ابن عمر رکاب اومی گرفت در وقت سواری وی رضی الله عنه - قال قضی عمر فی شبهه العبدین - حقه و ثلثین جذبه و اربعین خلفه باین نیمه الی بازل عامه - این موافق مذرب شافعی است و بالجمله مختلف اند صحابه و تابعین و واخذ کرده اند مجتهدان که بعد از ایشان آمده اند بخیر کسی که رسیده بایشان و راجع گشت نزد ایشان - رواه ابو داود و عن سعید بن المسیب ان رسول الله صلی الله علیه و سلم قضی فی الجنین لقیل فی بطن امه - روایت است از سعید بن المسیب که آنحضرت حکم کرد در جنین که کشته می شود و در شکم مادر و سه - بجزه عباد و ولیده - و تقصید بکشته شدن و شکم بجهت آنست که اگر بعد از پیردن بدن از شکم کشته شود تمام دیت واجب خواهد بود بجهت قتل نفس چنانکه گذشت - فقال الذی قضی علیه - پس گفت آنکسی که حکم کرده شد بروی - کیف اعظم من لا شرب ولا اکل - چگونه تاوان دهم کسی را که نوشید و نخورد - و لا نطق و لا استئصال - و نه سخن کرد و نه آواز کرد - و مثل ذلک یطل - و مانند این شخص ضائع کرده می شود و انداخته می شود و خون او و لیل بضم تخمینه و تشدید لام بلفظ مضارع از طل بمعنی پدید آمدن خون و لیل بموضع و تخفیف لام بلفظ ماضی از بطلان نیز روایت است - فقال رسول الله صلی الله علیه و سلم انما هذا من احوال الکائنات نیست این شخص را از برادران کاهنان که قول باطل در مقابل شارع میگویند یا در راه بران سمج نامطبووع که آن نیز از عادت اهل کتاب است در ترویج اقاویل باطله و اعتسالت قول اهل بطلالت می آرند سمج خود علی الاطلاق مذموم نیست از جهت وقوع آن قرآن و حدیث اما آنچه بجهت باشد و غرض ازان ترویج باطل بود مذموم و سمج است چنانکه این شخص کرد و رواه مالک انسائی مسلا و رواه ابو داود عنه - از سعید بن المسیب عن ابی هریره متصلا

باب الاضامن من الجنایات

چون ذکر کرد از جنایات آنچه موجب ضمان است از خود و دیت خواست که ذکر کند از جنایات آنچه نیست ضمان و روی اگر چه این واقع شده است نهی تحریمی یا تنزیهی چنانکه در احادیث بیاید و حکم آن تفریری و تاویبی لازم آید جنایات گناهان

و ضمان پذیرفتن و تضمین پذیرائیدن۔

الفصل الاول - عن ابی ہریرۃ قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم العجاہ جرحہا جبارہ جبارہ یا یہ جراحہ و سہ
 ہرست یعنی باطل است و نیست طلب ضمان و بروی عجاہ رفتح عین و سکون جیم عمد و و چارہ پایہ و ہر کہ تکلم نکند و قدرت ندارد
 بر تکلم نہ کہ را اعجم گویند و موت را عجاہ و جرح بضم جیم و فتح خستہ کردن و جبار بضم جیم و تخفیف یا بمعنی ہر و باطل یعنی اگر
 چارہ پایہ کسی تلف نہ کرد مال کسی را و یا پایال کرد و زراعت را مثلاً چیزی لازم نمی آید و ضامنی نیست و این بر تقدیر است کہ با و یا
 کشتہ و رانندہ ہمراہ نبود و اگر باشند بر ایشان ضمان است و اگر بر پشت او سوار باشند و نیز ضامن میگرد و و در ہایہ گفتہ است
 کہ رانندہ ضامن است چیزی را کہ رسید از بدست یا پایہ و کشتہ ضامن است چیزی را کہ رسید بدست نہ پایہ و سوار ضامن است
 چیزی را کہ رسید پایہ یا بدست یا بسر و اگر سوار و رانندہ ہر دو باشند رانندہ ضامن نمی گردد و همچنین اگر ختن و سہ اگر در
 شب باشد زیر کہ شب وقت بختن و نکاہداشتن است و اگر در روز باشد ضمان نیست۔ و المعدن جبار۔ و کان نیز جبار است
 یعنی اگر یکی در کان و در آید یا بروی با ستاد پس کان افتاد و ہلاک شد پس نیست بر آن کسی کہ کندہ است کان را ضامنی یا یکی
 را برای کندن کہ اگر گرفتہ کان بروی افتاد و ہلاک شد نیست ضمان بر صاحب کان و این وجہ مخصوص نیست بمعنی
 در غیر آن نیز جاری است از صور اجارہ و وجہ اول موافق است با پنچہ در معنی قول وی۔ و البیر جبار۔ گفتہ اند یعنی
 کسی کہ چاہی کند در زمین مباح و افتاد و ران مروی و مرو ضامنی نیست بر کندہ چاہ۔ متفق علیہ۔ و عن علی بن ابیہ
 صحابی است حلیف قریش اسلام آورد و در روز فتح کہ حاضر شد حنین و طائن و تبوک را و عامل عمر بن الخطاب بود و در آن
 معد و و است و رائل حجاز۔ قال غزوہ مع رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم حبش العسرة۔ گفتہ غزا کردم ہمراہ آنحضرت
 لشکر عسرتہ را کہ عبارت است از غزوہ تبوک از بیت وجود غایت سختی و دشواری در آن از گرمی ہوا و گرمی زاد و فراہ
 تا آوروہ اند کہ گاہی طعام از برگ و رختان می کردند و شراب از شگنبہ شتران می فشردند و کامی گرمی کردند و همچنین کرد
 این حبش را عثمان رضی اللہ عنہ پس واجب گردانید برای خود و بہشت را و از مناقب او ست بہتر حبش العسرة
 و کان لی اجیر۔ و بود و مرا مزدوری۔ فقاتل النساء پس کشت و خصومت کرد و آن اجیر یک آدمی را فخص احدہما بالآخر
 پس گزید یکی از آن دو دست دیگر را۔ فانترزع المعوض یدہ من فی الحاض۔ پس کشید آن شخص گزیدہ شدہ
 دست خود را از دہان شخص گزیدہ۔ فاندر شنیۃ۔ پس افکند و ندان پیش او را نہر بدال مہملہ افتاد و انداز افکندن۔
 فسقطت۔ پس افتاد و تملک۔ فانطلق الی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم پس رفت آن مرد کہ افتاد و ندان و سہ
 لیسوی رسول خدا داد وی و ہر حکم کند۔ فاندر شنیۃ۔ پس ہر کرد و باطل گردانید آنحضرت شنیۃ او را و لازم نگردانید
 چیزی را از ضمان۔ و قال اربع یدہ فی فیک۔ گفت آنحضرت آیا بگذار وی دست خود را در دہن تو۔ لقصما کا فعل۔
 کہ بجائی دست او را انداختہ ز قوی تندرست و همچنین است حکم کسی کہ مضر بود و بدفع چنانکہ زنی کہ دفع کند از خود کسی را

که قصد قتل دارد بوی مثلا و لیکن باید که رفتی کند در دوش گریه با کسی که قصد قتل دارد و قصد بقاء و ضاد و معجزه خوردن سوز
 علف را و خائیدن چیزی خورد و برینه که بگراسته ای دندان کفایت شود از باب سمع یا قرب متفق علیه - و عن عبد الله
 بن عمرو قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول من قتل دون ماله فهو شهيد - گفت شهنشید من آن خفرت را که میگفت
 کسی که کشته شود و مال خود و از جهت مال خود و دوش کردن از آن پس آن کس شهید است همچنین نزد اهل خود متفق علیه
 و عن ابی هریره قال جاز رجل فقال - گفت ابو هریره آمد روی پس گفت - یا رسول الله ارایت ان جاز رجل
 یزید اخذ ماله - غیره مرکه اگر بیاید روی که بخواد گرفتن مال مرا - قال فلا توطأ مالک - گفت آن خفرت پس بده او را مال
 خود را - قال ارایت ان قاتلنی - گفت آن مرد خبر ده مرا که اگر بخواد بکشد مرا چه کار کنم - قال قاتله - گفت آن خفرت قتل کن
 او را و جنگ کن با وی - قال ارایت ان قاتلنی - گفت آن مرد خبر ده مرا که اگر بکشد مرا - قال فانت شهيد - گفت آن خفرت پس تو
 شهیدی - قال ارایت ان قاتلته - گفت آن مرد خبر ده مرا که اگر بکشم من او را حال او چیست - قال هو فی النار - گفت
 آن خفرت دی در آتش دوزخ است - رواه مسلم - و عن عبد الله بن عمر قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول - و هم از ابی هریره است
 که وی شهنشید آن خفرت را که می گفت - لو اطلع فی بئیک احد - اگر مطلع می شد وی نگریست در خانه تو یکی فی الصراح اطلع
 پیوسته در چیزی نگریستن - و لم تأذن له - و حال آنکه اذن نمی کرد وی تو را و را - فخذ فته بجهاته پس می انداختی و می زدی
 تو او را لبکس ریزه ففقات عینه - پس کور می کردی تو چشم او را - ما کان علیک من جناح - نمی بود و بد تو هیچ گناهی
 و قد نجا و ذل محبتین انداختن سنگ ریزه بد و انگشت سیاه و ابام چنانکه کیفیت آن در باب بیج معلوم شد و بظاہر پیش
 عمل کرده است شافعی و ساقط گردانیده است از وی ضمان عین را و بعضی از علما گفته اند که این بر تقدیری است
 که او را منع کرد و باز نیاید و امام ابو حنیفه گفته که بروی ضمان است و حدیث محمول بر مبالغه و زجر و تشدید است - و الله اعلم
 متفق علیه و عن سهل بن سعد روایت است از سهل بن سعد ساعدی الفاری که از مشاهیر صحابه است و از خدمت آن
 من الصحابة فی الدینة ان رجلا اطلع فی حجر فی باب رسول الله صلى الله عليه وسلم - که روی نگریست در سوراخی که در
 پیغیر خدا بود و صلى الله عليه وسلم حشر تنقیدیم جیم معنی به جاز ساکنه سوراخ - و مع رسول الله صلى الله عليه وسلم و به
 یکجا به راسه رجلا آنکه با آن خفرت و در دست شریفی وی در ری بود که می خارید بوی سر خود را و در ری کبیر میم و سکون
 و ال مملو حویلی که در آن از آن در سر خود تا فراهم آورد و می بار یکدیگر میشتاب سوزن بزرگ و بعضی گفته اند چون
 یا آهنی و رنگ خلال که مراد از سری است نیز خاریده میشود بوی آنجا که دست نرسد و در صراح گفته در اینجا و شاخ بزرگ
 که زمان بوی فرق سر راست کنند - فقال لو اطم انک تنظر فی طعنت بی فی عینک - پس گفت آن خفرت اگر می دانستم
 که تو نگاه می کنی مرا از راه این سوراخ هر آنکه می زوم وی خلا میزدیم باین در ری و چشم تو فی الصراح طعن زدن به نیزه آنجا
 جل الاستیذان من اجل البصر گردانیده و مشرف ساخته نشده است طلب اذن نزد و آمدن در خانه بیگانه نگذاشته

نکاد داشتن از نظر انگیزن درون خانه پس نظر کردن بی اذن و در رنگ و آدن بی اذن است متفق علیه و علی بن عمر
 بن مفضل - لکنهم میم دفعه مجر و تشدید فار مفتوحه صحابی است از اصحاب شجره ساکن شد بدین راه ازان به بهره آمد
 بنا کردیم به بهره مرد و است میکند از وی حسن بصری و ابوالخالدیه و غیر ایشان مات سنه سیتین - انه رای رجلا یخزن
 روایت است از وی که وی دید مردی را که خذت میکند و معنی خذت معلوم شد - فقال لا تخذت - پس گفت خذت
 لکن - فان رسول الله صلی الله علیه وسلم بنی عن الخذت - زیرا که آنحضرت بنی کرده از خذت - وقال انه لا یها و یجوز
 و گفت آنحضرت که خذت شکار کرده بنی شود بوی شکاری - ولا ینکایه عدو - و مجروح ساخته نمی شود بوی دشمنی از دشمنان
 دین یعنی فائده نیست در وی نه دنیاوی و نه دینی و محض لهو و لعبه است و با وجود این زیانی بهم بهر دوام از وی میرسد
 چنانکه فرمود و لکنها قد کسر السن و تقفأ العین - و لیکن این فعل یا حصا یا ر میه گاهی می شکند دندان کسی را و کو می کند چشم کسی را
 و این مصداق خیر گرد و خیرست چنانکه نسبت بکافری واقع شود و المجرع و عادت موضوع از برای آن نیست متفق علیه
 و عن ابی موسی قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم اذا مراحدکم فی مسجدنا و فی سوقنا - گفت آنحضرت وقتی که بگذرید
 از شما در مسجد ما و در بازار یعنی مسجد های مسلمانان و بازار های ایشان و سایر جماع و حکم آنست - و معنی لا و حالاک
 با وی تیر است - فلیمسک علی انصا لها - پس باید که اساک کند و انکا هبانی کند و دست نهد بر پیکان های تیر ها - ان
 یصیب احد من السالین منابشی - از جهت ترس این که برسد یکی از مسلمانان را ازان بیکانها بچیزی از جراحت متفق علیه
 و عن ابی هریره قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم لا یشیر احدکم علی اخیه بالسلح - اشارت نکند یکی از شما
 بر برادر خود بسلح بکسرین ساز حرب از آلات حدید - فانه لا یدری لعل الشیطان ینزع فی یده - زیرا که وی ورنه می یابد
 که شیطان بکشد سلح را در حالی که در دست اوست یعنی برسد سلح آن برادر را باین معنی تیغ بعین جمله است و در روایت
 بعضی مجبه نیز آمده است از نسخ بمعنی افساد و در تباهی افکندن و بر غلامیدن یعنی در فساد اندازد او را و بران وارد
 که تحقیق کند اشارت را و از نزل و لعب در جود و تحقیق بیفکند - فقیع فی حفرة من النار - پس بقیع در کوی از آتش دفع نمی
 موصیت افتد متفق علیه - و عنه قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم من اشار الی اخیه بجدیده - و هم از ابی هریره
 گفت گفت آنحضرت کسی که اشارت کند بسوی برادر خود باینی مثل تیر و شمشیر - فان الله لاکم تلعنه - پس بدستی فرستگان
 لعنه می کنند آن کس را حتی یلقوها - تا آنکه نهد آن آهن را از دست خود - و ان کان اخاه لایبیه و امه - و اگر چه بر
 مشار البید یا شمشیر برادر او را و برادر او را یعنی برادر حقیقی او باشد که آنجا قصود و جد گنجایش ندارد و مجرد نزل و لعب
 خواهد بود با وجود آن متوجه میشود لعنت بوی مقصود و مبالغه است در بنی ازان - و نواه التجاری - و عن ابن عمر
 و ابی هریره عن النبی صلی الله علیه وسلم قال من حمل علینا السلح فلیس منا - گفت آنحضرت کسی که برادر و برادر
 جنگ را پس نیست آن کس را و بر طریق ظاهر آنست که او حمل بطریق نزل و لعب باشد چنانکه در حدیث سابق گذشت

تا فاکه در این حکم را و آلا ظاهر است که حامل بطریق حرب بر طریق مسلمانان نیست ر رواه البخاری و زاد مسلم و زیاده کرده است
 مسلم این را که - ومن غشنا فلیس منا - و کسی که جنایت کند و ترک نصیحت نماید چنانکه پوشش عیب میبخشد را مثلاً پس نیست آن کس
 از ما - و عن سلمة بن الاکوع - صحابی است مشهور از این بیت شجره شجاع بود و تیر انداز قوی پیاده از سواران پیش میگذشت
 قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم من سل علينا السیف فلیس منا - کسی که بر کشد بر شمشیر را پس نیست از ما این نیز
 محمول بر نزل و عدم قصد قتل است چنانکه گفته شد تا موافق ترجمه باب افتد الا کسی که بر کشد شمشیر بر مسلمانان بقصد قتل
 واجب است بر ایشان قتل وی برای دفع قتل از خود و از حبت بودن او با غنی پس ساقط میگردد و عصمت او بخنی - رواه مسلم
 و عن هشام بن عروه - تابعی است کثیر الحدیث از کابر علماء امام حجت و لاوت وی در ایام قتل امام شهید حسن بن علی است
 شنیده از انس و از عم خود عبد الله بن الزبیرات منته سته و اربعین و آتیه - عن امیه - روایت کرد از پدر خود که عروه بن الزبیر
 بن العوام است وی نیز از تابعین است از کبار ایشان و ائقات است وی یکی از فقهای سبیه مدینه است ما و را و اسباب است
 ابی بکر صدیق است روایت می کند از پدر خود و مادر خود و عایشه و عبد الله بن عمرو و جزیر ایشان از کبار صحابه و روایت او از
 کثیر است هاشم الدهری روایات فی سته اربع و تسعین - ان هشام بن حکیم - روایت می کند که هشام بن حکیم ابن حزام که از فضیله
 صحابه بود و از مسکنه فتح و با امر معروف و نهی منکر موصوف بود و سقر بالشام - گذشته در امک شام - علی اناس من الانباط -
 بر مردمان از انباط جمع بنط که از رعایا از انصار می شام اند و بعضی از اهل سواد عراق - و قد تمیذ فی الشمس - حالانکه تحقیق ایشان
 کرده شده اند آن کرده در آفتاب - و صلب علی رؤسهم السمیت - و ریخته شده است بر سرهای ایشان روغن زیتون گرم
 کرده شده - فقال ماذا - پس پرسید هشام بن حکیم چیست این حال و چرا عذاب میکنند ایشان را - قیل لیس فی الخراج
 گفته شد عذاب کرده میشوند بجهت خراج که مال واجب نمی دهند - فقال هشام اشد سموت رسول الله پس گفت
 هشام گواهی می دهم که هر آینه شنیده ام من پیغمبر خدا را - صلی الله علیه و سلم ليقول - می گفت - ان الله یعذب الذین
 یعذبون الناس فی الدنیا بدستی خدای تعالی عذاب می کند آن کسانی را که عذاب میکنند مردم را و دنیای حق شرعی خصوصاً
 همچنین عذاب شنیع غلیظ بر این چنین جنایتی و با آنچه عذاب میکند خدای تعالی آدمیان را بان چنین و آخرت چنانچه زیت گرم بر سر ریختن
 رواه مسلم و عن ابی هریره - قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم یسکون طالت بک مدة - نزدیک است اگر و از شدت رات
 عمر خطاب بآبی بر ریزه ست یا یصحابی دیگر - ان تری قوما فی ایدیم مثل ذناب البقر که بنی تو که دی را که و روست های ایشان است
 مانند و معای گاوان مراد تا زیاد های ایشان است که از چرم میباشند - یفقدون فی غضب الله با ما و می کنند و خشم خدا - و یرو خون فی
 سخط الله - و شام میکنند و ربی رهنائی خدا - و فی روایت و یرو خون فی نمة الله سید که لعنت مکان غضب مراد که وی اند که بر سرها طالم
 میگردند و حمایت میکنند پیش ایشان و می زنند مردم را و می رانند مردم را و دشنام میدهند و حکم سگان کرده دارند - رواه مسلم
 و عنه قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم صفان من اهل النار لم اربها - و نوع و دو گروه اند از اهل آتش و دو نوع ندیده ام

الیشان را بلکه نخواهم دید در زمان خود که منزله و مطهر بود از وجود ایشان این مردم و معتقد بکبر خدا و سکون ثون گونه قوم
مهم سیاط کا و ناب البقره کی گزوه اند که بالیشان تازیانه است مانند و نمایی گادان لیسر لوبن بهای الناس میزنند
ایان تازیانه مردم را - و نساء کاسیات عاریات - و دم جماعه انداز زمان که خداوند پوشش اندیا پوشیده اند بدینا
خود را اما برهنه اند یعنی لباس های رفیق می پوشند که بدنای ایشان از آن نمایان است پس اگر چه بظاهر پوشش دارند
اما حقیقت حکم برهنه دارند یا بعضی بدن را می پوشند و بعضی را برهنه می دارند چنانکه سر پوشهای خود را پس پشت خود
ی اندازند و سینه و شکم که محل شجوت است برهنه می دارند یا پوشیده اند و رویتها لباسهای فاخره را و عاری اند از لباس اقوی
که در آخرت بدان جمله ای بهشت خواهند پوشید - میلماته المات - گروانیده اند و لباسهای مروان را بسوی خود و میل کننده
بسوی مروان بدینا میباشند یعنی یکسو اندازنده اند مقهور را از سرای خود تا بناید روسه های ایشان
و المات یعنی خرامنده اند و در رفتار و ادب از مردم بر - بایند یا المات خرامنده و میلمات شانه ها و درواها چنانکه
یا المات زائحات از طاعت خدا و آنچه واجب است بر ایشان از حفظ فروج و میلمات تقسیم کننده زمان و دیگر را در کون
مثل فعل خود و وجه دیگر نیز گفته اند که در شرح مذکور اند - روشن کاسمه الخت المات - سرای آن زمان که مویهای را
بافته اند و گره زده اند مانند کوبان های شتران نجی است که مائل اند آن کوبان با نجبت کثرت فزینی چنانکه از عادات
زمان مهرست و آن صنف مروان و این طور زمان در زمان طهارت نشان آن تحفرت اصلا نبوده اند پس اخبار بان
از معجزات است - لایخلن الجنة - در بنی آیند بهشت را - ولایکدن ریخما - یعنی یا بنی بوی بهشت را - و تاویل این سابقا
گذشته است - و ان رکما التوجدن مسیره کذا و کذا - و حال آنکه بدستی بوی بهشت یافته می شود و از مسافت چنین و
چنین یعنی مسافت بعید در غایت بعید - و عنه قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم اذا قاتل احدکم
فلیجتنب الوجه - وقتی که قتال کند یکی از شما یعنی مقاربت کند و محاصرت نماید و بجبهه گفته اند اگر چه با کفار باشد پس باید که
اجتناب کند روی را و بر روی نزند و اجتناب یکسو شدن و بر کرانه بودن - فان الله خلق آدم علی صورته زیر آنکه
بدستی خدای تعالی پیدا کرد آدم را به صورت و صفت خود و گروانیده او را منظر صفات جلالیه و جمالیه خود را به صورت خود
که اختراع کرد و آنرا خلق فرمود و آصاف برای تشریف و مکرم است چنانکه در نفخت فیه من روحی گفته اند و بجبهه گفته اند
که ضمیر عائد بآدم است یعنی بر صورتی که مخصوص بآدم است متمما از سایر مخلوقات مشتمل بر خصائص و کرامات پس
حاصل معنی آن باشد که حق تعالی آدم را اثرات اجناس مخلوقات ساخت و وجه اثرات اعضای او و محل ظهور صفات
و کمال اوست پس اجتناب باید کرد از ضرب و جبر روی و گفته اند که امر برای ندب است و شرح زیاده برین سخن کرده شده
فلینظر منه - متفق علیهم -

الفصل الثانی عن ابی ذر قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم من کشف سترا کسی که بردارد و پاره را

یعنی انچه تلف کند یا بی پای خود و یا مال کند زراعت و جزا از اہل و ساقط است۔ ذکر فی باب الخصب۔ ذکر کردہ شد و در غصب و شرح آن نیز در اینجا گذشت و در بنیاد اول فصل اول نیز بیانی یافت

باب القصاص

بفتح قاف بمعنی قسم است سوگند خوردن و در شرع عبارت است از آنکہ در محله قتل را یا قتل و قاتل و معلوم نیست پس بچاہ سوگند میخورند و لایمی مقتول بر استحقاق دم وی و یا اہل محله کہ متمم اند بر نفسی قتل از خود بنا بر اطلاق کہ میان آنکہ است پس نزد اہل محله از آنکہ اولیای مقتول ایشان را اختیار کنند سوگند بخورند کہ کشتہ ایم ما و را و بمعنی دایم قاتل او را از محبت حدیث مشورۃ البیت علی المدعی و الیمین علی من انکر و چنانکہ ولایت میکند بران حدیث آئندہ و فصل ثالث از رافع بن خدیج و نیز شافعی و یحییٰ بن زید و احمد اگر باشند میان ایشان عداوت و لو کہ بغیر طعن بر آنکہ ایشان کشتہ اند سوگند داده می شوند و اولیای او اگر ایشان را بآوردند سوگند خوردن سوگند داده شوند آنکہ متمم اند قتل چنانکہ ولایت میکند بران حدیث اول از رافع بن خدیج و واجب نمیکرد و در قصاصت قصاص اگر چه دعوی قتل عمد باشد بلکہ واجب در وی دیت است خواه قتل عمد دعوی کنند یا خطا و اتمام مالک میگید اگر دعوی قتل عمد بود حکم بقصاص باید کرد و قول قدیم شافعی نیز ہمین است و تمام مسائل کتاب و دلائل آن مذکور است در کتب فقہ و قصاصت از احکام جاہلیت بود و غیر خدا صلی اللہ علیہ وسلم نیز از اسلام داشت و حکم کرد بان میان جماعہ از انصار کہ دعوی قتل کردند بر یو و خیبر

الفصل الاول عن رافع بن خدیج بفتح ميم وكسر وال فمعه وسكون تخيئه ورا فزيم صحابي انصاري است حاضر نشد پدر را از محبت صفو و حاضر شد احدا و مشا ہدی کہ بعد از دست۔ سهل بن ابی حثمہ۔ بفتح حاء وسكون مثله صحابی صفیر است ولادت او در سال سوم از ہجرت است و نام او ابو حثمہ عبداللہ بن مسعود انصاری است۔ انما حدثنا۔ روایت است ازین دو صحابی کہ ایشان حدیث کردہ اند۔ ان عبداللہ بن سهل۔ این نفر انصاری است برادر عبدالرحمن بن سهل و قنا فہم و علم بود و برادر زادہ مجیہہ راست۔ و مجیہہ بفتح ميم و فتح ميماء و تشدید تہا نینہ کسورہ۔ بن مسعود۔ برادر حو لیہ بن مسعود و ہر دو صحابی مشہور اند۔ آیا خیبر آمدن این ہر دو یعنی عبداللہ بن سهل و مجیہہ بن مسعود و خیبر را۔ فقتر قافی انفس پس دیداشند در در قحان فرا کہ در خیبر بسیارند و رفتند ہر یکی بجای خود برای تفرج۔ قتل۔ پس کشتہ شد۔ عبداللہ بن سهل فجاہ پس آمد عبدالرحمن بن سهل کہ برادر مقتول بود۔ و حو لیہ و مجیہہ ابنا مسعود۔ و آمدند حو لیہ و مجیہہ پسران مسعود کہ اعمام مقتول بودند و حو لیہ بفتح حاء و فتح واو و کسری می مشدودہ۔ الی البقی۔ بسوی پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم فتکلموا فی امر صاحبہم پس سخن کردند در شان یار خود کہ کشتہ شد۔ فید عبدالرحمن۔ پس آغاز کرد و در سخن عبدالرحمن کہ برادر مقتول بود۔ و کان اصف القوم۔ و بود و در ترین این قوم۔ فقال لا البیتی۔ پس گفت مرا و را پیغمبر۔ صلی اللہ علیہ وسلم کہ بزرگوار و عظیم کن بزرگ را یعنی آنکہ بزرگ ترا زست تقدیم کن او را در سخن کردن

کبر فتح کانت و کسر با مشدود بر لفظ امر از تکبیر و کسر بفهم کانت و سکون یا بزرگ قوم و در اکثر روایات الکبر الکبر لازم گیر بزرگ را یا تقدیم کن گیر را کبر قال کنی بن سعید گفت یحیی بن سعید که از روایت این حدیث است در تفسیر این کلام یعنی لیلی الکلام الکبر باید نزدیک شود یا متولی شود سخن را بزرگ تر و در اینجا دلیل است که بزرگ تر سزاوارتر است با کرام و به بدایت بکلام و جواز و کالت و رد و وجواز و کالت حاضر زیرا که ولی دم عبد الرحمن بن سہل بود که برادر قاتل است و حلیه و میوه این غم او نبود فنگاه را پس سخن کردند فقال النبی صلی اللہ علیہ وسلم استحقوا قتلتکم مستحق و سزاوار شوید ویت قاتل خود را یا قصاص قاتل خود را او قال یا گفت بجای قتلکم صاجکم بایان باضافت و توصیف خمیس منکم بسوگند با سه پنجاه مرد از شما به پنجاه سوگند از شما قالوا گفتند یا رسول اللہ امر لم نره این امر می است که ندیده ایم ما و را و نمی دانیم که کشته است او قال فترکیم یهودی الایمان خمیس منکم گفت آنحضرت پس بر می گریز و اندر شما ازین ظن یهود و پنجاه سوگند از ایشان که ایشان قاتل نیستند و رفع تمت می کنند از ایشان و تیرکم از ابراست بزرگ را و بندگان و در بعضی نسخ فترکیم از تیرت همین معنی قالوا گفتند یا رسول اللہ قوم کفار ایشان گریه می کا فرزند سوگند های ایشان چه اعتبار دارد فقال هم رسول اللہ پس خدا و او را محاسب مقتول را یعنی داد ویت را پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم من قبله از جانب خود و از پیش خود از برای دفع فتنه و قبل بکسرتان و فتح با یعنی جانب خدا کبر و بقر و بفتح بقصر سر بها و سر فرید و فی روایت و در روایتی باین لفظ آمده است تحلفون خمیس بینا سوگند می خورید شما پنجاه سوگند و تحلفون قاتلکم و حتی شوید ویت قاتل خود را او صاجکم شک را و کس است فوداد پس داد ویت او را رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم من عنده از نزد خود و سعادته ناقه بصداه شتر متفق علیه هذا الباب خال عن الفصل الثانی و این باب خالی است از فصل دوم

الفصل الثالث عن رفع بن خدیج قال اصبح رجل من الانصار مقتولا بخیبر گفت رافع کشت مروی از انصار که عبد اللہ بن سہل باشد کشته شده و خیبر فاطلق اولیاؤه الی البنی پس رفتند اولیا مقتول نزد پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم فذکر واذلک له پس ذکر کردند اولیا آنرا آنحضرت را فقال الکرم شاد ان لیشدن ان علی قاتل صاجکم پس گفت آنحضرت آیا هستند شما را دو گواه که گواهی دهند بر کشته یار شما قالوا گفتند یا رسول اللہ کم کن ثم احد من المسلمین بنو انجاسیج کی از مسلمانان و انما هم یهود و نیستند ایشان مگر یهود یعنی مشهور بظلم و قتل و فساد و جلا گری و دمار اندوزی و قد تیرون علی اعظم من هذا و تحقیق جرأت می کنند و دیر می نمایند بر کار با سه بزرگ ترازین کار دنیا نکه قتل انبیا و تحریف کلام اللہ و ازالہ احکام خدا که در حکم قتل اند بلکه سخت تر و شیخ ترازان قال فاحتاروا منهم خمیس گفت آنحضرت پس اختیار کنید و برگزینید از ایشان پنجاه کس را فاستخلفوهم پس سوگند دهید ایشان را قالوا پس ابا آورند یهود از سوگند خورون و ویت ادا نمودن فوداد رسول اللہ پس ویت داد آن مقتول را پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم من عنده از پیش خود و را و بود او و

باب در کشتن اهل ردت و قتل کنندگان افسادات و ارتداد یعنی رجوع است غالب آمده در رجوع از اسلام و مسلمان چون برگردد و از اسلام و ایمان و بالبدن عرض کرده شود و بدوئی اسلام و اگر باشد مرا و را شبهه و در کرده شود و از وی آن شبهه را و عرض اسلام و از آن شبهه امری واجب نیست زیرا که دعوت رسیده است احتیاج و دعوت جدید نیست و متجرب است که چنانکه در راه روز اگر مسلمان شد و با او قتل کنند بعضی گفته اند که اگر کسی عیثی طلبد و مملکت و هنر او را و الا حاجت نیست و نیز و شایع واجب است که مملکت و هنر او را نامشروع و ظاهر قول حق تعالی لا قتلوا المشکین و حدیث پیغمبر صلی الله علیه و سلم من بدل و نیه و اقله و در علم ایجاب مملکت است و سعادتی و تقصیر سماعی است چنانکه قصه جمع قاضی و مراد آن کسانی اند که سعی می کنند در فساد فی الصلح سعی و دین و شتابی کردن و کسب کار کردن و سماعی باجستان و آنکه کاری بر کسی کند و سعادتی کسب غازی و بدی کردن و مراد اینجا قطع طریق اند چنانچه فرموده اند چنانچه اگر

الذین یبکون یحاربون الله و رسولہ و یسعون فی الارض فسادا و ان یقتلوا و یصلبوا و ان یصلبوا و ان یصلبوا

الفصل الاول في بيان عكرمة رواقه است از عكرمة كه مولاي ابن عباس و یکی از فقهای كه مضطرب بود - قال انی عند علی بن ابی
عنه بزنا و قه - گفت آورده شد نزد و احیر المؤمنین علی رضی اللہ عنه زندیقان زندیق و اصل قوم مجوس را گنبد كه تابع اند كتاب
زند را كه زردشت مجوسی ساخته و الا آن نام کسی است كه ایمان ندارد و آخرت و منكر بپوشیت را و در او كل كتاب تحقیق این
لفظ تفصیل گذشته است و مراد اینجا قومی اند كه مرتد شدند از اسلام و بعضی گفته اند قومی بودند از اصحاب عهد اللہ بن سبا كه
ظاهر كردند اسلام را بطلب فتنه و تفصیل امت و دعوی خدائی كردند و رجعی علی پس گرفت وی رضی اللہ عنه ایشان را و
طلب توبه نمود پس توبه نكرد پس كند برای ایشان كه با و فروخت در آن آتش و انداخت ایشان را و روی - فاحرقم پس
بسوخت ایشان را و بود این فعل از روی رضی اللہ عنه برای و اجتهاد و دیدن مصلحت و در زجر و منع ایشان و سائر عقیدان
از انبای عیسای ایشان - فبلغ ذاك ابن عباس - پس پرسید آن سوختن علی ایشان را باین عباس - فقال لو كنت انما لم
پس گفت ابن عباس اگر می بودم من نمی سوختم ایشان را - لانی رسول اللہ از جنت نمی گردن پیغمبر خدا صلی اللہ علیه و سلم
كه فرموده است - لا تعذبوا العذاب اللہ عذاب خدا كه سوختن است - و قبلتم - و هر آینه نمی كشمتم من ایشان را چنانكه حكم فرمود
كشتمن مرتدان را بقول رسول اللہ صلی اللہ علیه و سلم من بدل وینه فاقملوه كسے كه بدیل كند و تغییر دهد دین خود را پس بكشید
او را آورده اند كه چون رسید این سخن ابن عباس نقلی رضی اللہ عنهما تصدیق كرد او را و گفت راست گفت ابن عباس و از اینجا
معلوم شد كه فعل علی رضی اللہ عنه برای و اجتهاد و بودن بنی كذا قالوا و اللہ اعلم - رواه البخاری - و مرتد می و بود او و
و نسائی و ابن ماجه نیز روایت کرده اند - و عن عبد اللہ بن عباس رضی اللہ عنهما قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیه و سلم
ان النار لا یغیر بها الا الذین بدرتي كه آتش عذاب نمی كند بوی بگز ضاع و عمل بینی نمی باید كه عذاب كند بوسه دیگر

رواه البخاری عن علي رضي الله عنه قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول يخرج قوم في آخر الزمان - گفت
 امير المؤمنين علي رضي الله عنه شنیدم آنحضرت را که می گفت سرانجام است که بیرون آیند گروهی در آخر زمان سعادت است
 نوسالها و هجدهات لبهم حاد تشديد ال جمع حديث عند قديم بر خلاف قياس و در روايتي حد ثمان لسان چنانچه سفر جمع
 سفيد سفيد الاطلام سبكه فردان ^{بني قنقش} خفت عقل و جبل و اطلام جمع علم بکسر حاء قتل و وقار جمع علم بفهم حاء معني
 خواب و بالغ نیز می آید بقولون ان غير قول البرية - می گویند از بهرین بخشان که تکلم می کنند بدان خلق مراد قرآن
 عظیم است و در بعضی نسخ مصابیح من قول خير البرية در او احادیث رسول الله صلى الله عليه وسلم است و اول مناسب تر است
 با آنچه واقع شده است و را حاد و بیش از نشان خواجه از قرائت قرآن و تشكك بدان و تاویل آن با باطل - لایکا و زایا انهم
 حنا جرم در نمی گذر و ایمان ایشان و فکر آن خلق و مای ایشان را و نمی رسد بصد قبول و ظاهر نمی شود و اثر آن در خارج محل
 میر قون من الدين لما يرقى السهم من الرمية - هرگز در برید و چینه بیرون می آیند از دین یعنی اطاعت امام نه از دین اسلام
 یا این مبالغه و تشبیه نیست در فعلی ایشان چنانکه بیرون می آید و می گذرد و نیز از شکار و آلوده نمی شود و چون از جهت عزت
 نفوذ آن چنانکه در حدیث دیگر واقع شده است - فاینا لقیتموهم فاقتموهم پس هر یک پیش آید ایشان را بکشد ایشان را -
 فان فی قتالهم اهل الحس قلم الی یوم القیمه - پس بدرستی که در کشتن ایشان مزد و ثواب است هر کس که بکشد ایشان را تا
 روز قیامت مراد خواجه اند و قصه خروج ایشان از طاعت امام و کشتن امیر المؤمنین علی رضي الله عنه ایشان را عشتور
 و مذہب ایشان آنست که بنده بارتاب کبیره بلکه صغیره هم کافر گردانده اند که از امیر المؤمنین علی پرسیده شد که آیا کافر اند
 ایشان فرمود من الکفر هر اهل کفر گریخته اند ایشان یعنی پس کافر چون گویم ایشان را - متفق علیه - و شن الی سعید
 الخدری قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم کیون امتی فرقتین - گفت ابو سعید خدری که گفت آنحضرت می پاشند
 در امت من و گروه جدا جدا میخیزد من بنیما مارتة - پس بیرون می آیند از میان آن دو فرقه دیگر که بیرون آید
 و هرگز نده از دین و طاعت امام مراد خواجه اند که بیرون آمدند از طاعت امام و مروتی و رفعت بیرون گذاشتن تر است
 از نشانه و تسمیه خواجه این نیست که بیرون آمدند از دین چنانکه بیرون می گذرد و تیر از عید - لی قلم ولا هم بالحق -
 و الی میشود قتل این مارتة را نزد یکباره و شرارترین مردم بحق اشارت با امیر المؤمنین علی است و حتی الله عنه و کرم الله وجهه
 که خواجه را کشت - رواه مسلم - و عن جریر بن عبد الله بن جریج عن عبد الله بن جریج عن عبد الله بن جریج عن عبد الله بن جریج
 و السيرة - قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم فی حجة الوداع - گفت آنحضرت در حجة الوداع و رخصه که در روز
 خمر خواند لا اله الا الله من بعدی کفار را بزرگوارید شما بجز این کافر نیستید بجز کلام و قاب بعض - و رحاسی که می زنند بعضی از
 شما گردن می بزنند را تو حیات این کلام در حجة الوداع در فصل اول از باب خطبه یوم الخمر گذشته است و اقرب تعبیات
 آنست که مراد فعلی است که مشابیه فعل کفار است و نیز و یک است که در و امر و کفر در آورد و مودعه بان گرد و شعله لایکای

کفار نیز روایت است و آن همین مراد بکفارست متفق علیه - و عن ابی بکره صحابی مشهورست از اهل طائف و احوال وی بکر نوشته شده است - عن النبی - روایت می کند از پیغمبر صلی الله علیه و سلم قال اذا التقی المسلمان - گفت آنحضرت وقتیکه پیش آیند بیکدیگر و مسلمان - حمل احدیها علی اخیه السلاح - در حالی که برادر یکی از آن دو مسلمان بر برادر خود سلاح را - فتمانی جرت - جهنم پس آن هر دو مسلمان در کرانه و درخ انداختن بجهنم و را بضمیتین سیل کنند چنانچه بر کنار جوی های باشد - فاذا قتل احدیها صاحبه و خلاها جمیعاً - پس چون بکشتن یکی از آن دو مسلمانان یا خود را در آیند و درخ را هر دو گفته اند که این بر تقدیری است که یکی از آن دو بر حق نباشد و اگر یکیک بر حق باشد داخل نار بهمان خواهد بود که بر اهل است و آن نیز بر تقدیری که عساور از اشتباه و التباس و تاویل نباشد و بعضی گفته اند که بحقیقت مراد از جبه و تشدید و مبالغه است و الله اعلم - و فی روایتی عنه - و در روایتی از ابی بکره این چنین آمده است که - قال - گفت آنحضرت - اذا التقی المسلمان بسیفهما - وقتیکه ملاقات کنند بیکدیگر و مسلمان بشمشیرهای خود - فالتقاتل و المقتول فی النار - پس بکشته و کشته شده هر دو در آتش دوزخ اند - قلت - ابو بکره می گوید گفتم من - هذا القاتل - این قاتل است اگر در آید و در دوزخ ظاهرست و حسابی است چون قتل نفس بغیر حق کرده - فبال مقتول - پس چیست حال مقتول و دوسه برای چه در آید در آتش - قال - گفت آنحضرت - انه کان حرصاً علی قتل صاحبه - بدرستی مقتول بود و حرص بر قتل یا خود و غریبت وی بر قتل وی بود و لیکن نباید قتل از مقتضای عزم و نیت خود و در حکم قاتل باشد و در اینجا دلالت بر است بر آن که فکر حرص بر فعل محرم مواخذه است و قصد هر دو قتل بود و اگر قصد دفع از نفس خود می بود مواخذه نمی بود از جهت شریعت آن متفق علیه - و عن انس قال قدم علی النبی صلی الله علیه و سلم نفر من عکمل - قدوم آوردند بر آنحضرت چندی از عکمل بنهم عین و سکون کاف نام قبیلایست و در بعضی روایات آمده من عکمل و غریبه بنهم عین و فتح راد سکون تخمین و نون و صواب این است که مجموع هفت کس بودند چهار از غریبه و سه از عکمل - فاسلموا پس اسلام آوردند - فاجتووا المدینه - پس ناخوش داشتند تا قامت مدینه را و موافق نیفتاد ایشان را هوای آن و بیار شدند و ز روشد رنگهای ایشان و آسید شکمها - فامرهم ان یا تو اهل الصدقه پس امر کرد آنحضرت ایشان را که بیایند شتران صدقه را که جمع شده بودند فی شتران ابوالها و الباننا پس بیایند از کثیرهای شتران و شیرهای آن آخذند و باین حدیث امام محمد که بول بایوکل لحمه ظاهرست و همین است قول اصحاب مالک و احمد و ترمذی و ابی حنیفه و ابی یوسف نخس است و تاویل این حدیث آنست که آنحضرت شناخت شفاقت ایشان را و در آن بوجی باز امام ابو حنیفه حلال یعنی وارد و شرب آنها برای مداوی و جبران آن زیرا که متیقن نیست شفا و در آن و نزد ابی یوسف حلال است براسه مداوی و قول اصحاب شافعی این است که ایشان تجویزی کنند مداوی بهم به نجاسات غیر مسکرات - ففعلوا - پس کردند آنچه امر کرد آنحضرت و نوشیدند ابوالها و البان شتران را و فصحی پس تندرست شدند و فارمد و آب پس مرمت شدند و رجوع

گروہ از دین اسلام - و قتلوا عاقلہ - و کشتند چنانکه گان شتران را و بعضی نسخ رعایتا بر وزن قصاصه که جمع قاضی است و رای بر هر دو لفظ جمع کرده می شود - فاستاقوا الابل پس را ندند شتران را و بر وزن - فبعت فی آثارہم - پس فرستاد آنحضرت جامعہ را و پیمای ایشان - فاتی ہم پس آورده شدند ایشان - فقطع ایدیہم و ارجلہم - پس امر کرد بریدن دستا ایشان و پایاے ایشان چنانکه حکم مفسدان و راه زنان است - و سمل اعینہم و سیزون کشید چشمہا سے ایشان را فی الصرح سمل سکون چشم بر وزن کردن و فی مختصر النبی سمل کو کردن چشم و طبعی نقل کرده که سمل کو کردن چشم آہن گرم و مانند آن - ثم لم یحسمہم لیسر داغ نکرد ایشان را چنانکہ بعد از بریدن دست و پای داغ می کنند تا خون بالشت حتی تا توانا آنکہ مردند آن مفسدان - و فی روایتی فسمروا اعینہم بتمشیدیم ستم و تسیر بیخ گرم کشیدن و در چشم چنانکہ تفسیر کرد آنرا بقول خود و فی روایتی امر بمسیر فاجیت - امر کرد و بگرم کردن نیجا پس گرم کرده شدند فکلمہم بہا - پس سر بر کرد ایشان را بان یعنی بمسیر جمع سمار یعنی میخ و طرحم بالحرہ - و انداخت ایشان را بنگستان دینہ لیسبقون فمالیبقون - طلب آب و اذن میکردند پس آب داده نمی شدند باین انواع شدت و عذاب ایشان را کشتند - حتی تا توانا آنکہ مردند آن مفسدان متفق علیہ و گفته اند کہ آنحضرت کہ این ہمہ عذاب کرد بطریق قصاص کرد ایشان نیز با رعایتان بچنین معاملہ کرده بودند و تحقیق روایت کرده شده است کہ میل و در چشم ایشان کشیدند و دست و پا بریدند و در زبانها و چشمہا سے ایشان را خلاص کردند تا مردند و نیز خبریہ این مفسدان عظیم بود زیرا کہ مرتد شدند و خوننا ریختند و قطع طریق کردند و اموال گرفتند و امام را می رسد کہ جمع کند میان عقوبات و مانند این موالمہ بقصد زجر و سیاست و این ہمہ براسے صلاح عالم و نظام امر بود و ظهور هفت جلال و شریعت آنحضرت جامع بود میان جمال و جلال و لطفت و قہر و ہمہ با مرئی بود و مالک میکند در ملک خود ہر چه می خواہد و اما آب ندادن بعضی گفته اند این نیز قصاص بود و بعضی گفته اند کہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم امر بدان نگذاشته بود و مردم این را از پیش خود کردند و اجاع است بر آنکہ ہر کہ واجب شد بر وے قتل اگر آب طلبید منع نیاید کرد و متفق علیہ

الفصل الثانی عن عمر بن الخطاب قال کان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یحسنا علی الصدقة - بود آنحضرت است کہ می برانگشت و می برغلانید ما بر صدقہ نیکی کردن و چیزی داود بقبر - و ثمانا عن المثانی - و نہی سے کہ دو بار میداشتند از مثالی بضمیم سکون ثانی مثلثه و اصل بمعنی عقاب و نکال است و غالب آورده در بریدن یعنی یا گوشش یا مذکر قتل یا چیزی از اطراف و اعضا می او دہنی از مثالی بعضی گفته اند کہ برای تحریم است و بعضی گفته اند براسے تنزیہ و قول اول صحیح تر است و بعضی نسخ نیز گفته اند و آنچه آنحضرت بان قوم کرد بطریق قصاص بود - رواہ ابو داؤد و رواہ النسائی عن ابن عمر بن عبد الرحمن بن عبد اللہ عن ابیہ - روایت است از عبد الرحمن بن عبد اللہ بن مسعود از پدر خود و سے از صفار تابعین و کبار علمائے ثقفہ است قلیل الحدیث روایت می کنند از پدر خود و از علی

رضی الله عنهما ودر روایت او از پدرش سخن کرده اند زیرا که وی در آن زمان صغیر بود و آن شش و تسع و در زمان سلیمان بن عبد الملك - قال کن مع رسول الله صلى الله عليه وسلم فی سفر - گفت بودیم با ابا انحضرت و در سفری - قال نطلق لحاجته پس روان شد انحضرت مراجعت خود را ظاهر آنست که حاجت الناسی مراد است - فزاینه حمرة - پس دیدیم حمرة را بضم کا ممله و تشدید میم مفتوحه و تخفیف نیز آمده نام پرنده ایست فرمود سرانند کجشک - معهما فرخان - بان حمرة دو چو زه بود - فاخذنا فرخهما - پس گرفتیم ما هر دو چو زه او را - فجات الحمرة فجلت تفرش - پس آمد حمرة در حالی که می گستراند بازوهای خود را این لفظ بچند وجه روایت کرده اند الفتح تا و سکون فا و هم را از فرش ظاهر بمعنی گسترانیدن بازو و الفتح تا و فا و را و شده اصل وی تفرش و بضم تا و فتح فا و کسر را باشد از تفرش و معنی همه یکی است و تفرش بعین نجای فا و در وجه اخیر آمده از تفرش بمعنی بازداشتن بازو و وسایه کردن با نا و گفته اند که صواب وجه ثانی است کذا قال التوریشی - فجاء البني پس آمد پیغمبر صلى الله عليه وسلم فقال من فجع هذا بولدنا - پس گفت انحضرت که دروناک و اند و بگین گردانید این حمرة را بسبب اولادش که آنها را گرفت و بسبب مد و اندوده او شد فجع اندوده و مصیبت رسانیدن - رد و اولادها را باز گردانید بچه ای او را بسوی وی - و رای قریه ثل قرح قماها - و دید انحضرت موضع مورچه ها که تحقیق سوخته بود و بزم مورچه ها را یا قریه مورچه ها را و مراد بقریه ثل اینجا موضعی است که در وی مورچه ها ساکن بودند - قال من حرق هذه - گفت انحضرت که سوخته است این را - فقلنا نحن - پس گفتیم ما سوخته ایم - قال انه لا یبغی ان یذیب بالنا را الارب السار - گفت انحضرت بدرستی نمی رسد و نمی سزد که عذاب کند با تشکر پدر و کار تشکر یعنی سوختن کا ر خداوند قاسمی است دیگری را بناید که آنرا بکند که شد عذاب است در مطالب المؤمنین می آرد که پرسیده شد از محمد بن ابی سلمه و در تشکر مورچه گفت اگر ایضا کند ترا بیا و گزند یکش آنرا و گزند کش و گفت باین اخذ می کنیم ما سوخته نشو و خانه های مورچه ها بسبب یک مورچه که ایذا کرده است بکسانی جوامع الفقه و مکرر بوده است انداختن آنها در آب و روایت کرده شده است که مورچه گزید پیغمبری را از پیغمبران پس سوخت آن پیغمبر همه مورچه ها را پس و می فرستاد خدای تعالی بسوی آن پیغمبران یک نمک است یعنی پس در انکشتی او را خاضه کذا فی الحاوی انتهى - رواء ابو داود و عثمان ابی سعید الخدری و الحسن بن مالک عن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال یسکون فی امتی اختلاف و فرقة - گفت انحضرت نزدیک است که می باشد و رامت من اختلاف و جدائی فرقت یعنی فاجدائی مفارقت و فراق جدا جدا شدن از هم - قوم یسکون القیل و یسکون الفعل - گردی نمک می کنند گفتار را و بدی کنند که دارا - یقرءون القرآن لا یجا و زترایم - می خوانند قرآن را و بدی گذر و قرآن از حلقهای ایشان کنایت است از عدم دخول بعضی قبول و تراتی حج تر قوه الفتح تا و هم قات استخوانی که میان شاکل خرفیج و دوش است که آنرا چنبر گردن گویند - یقرءون من الدین مرق السهم من الریة - بیرون می آیند و می گذارند این گروه ازین مانند بر آمدن و گذشتن تیر از شکار - لایرجون حتی یرتد السهم علی فوقه - باز نمی آیند بسوی دین تا باز گرد و تیر بر سوار خود نمیشود

برجای سوفا را بد و فوق بضم فاجای زره از تیر و این خلق بحال است چنانچه از تیر سوفا بحال است پس رجوع ایشان بدین
نیز بحال است بر طریقه قول حق سبحانه و تعالی حتی یصل الجبل فی سیم الحیاط و این تاکید و مبالغه است در عدم امکان رجوع ایشان
بدین از جهت توغل ایشان در غی و جهالت و ضلالت و اضلال باعتبار ایشان که مابین حق و هدایت ایم هم شرا مخلوق و الخلقه
ایشان بدترین خلق و خلیقه اند و قاموس گفته که خلیقه آدمیان چنانکه خلق و بسایم پس بمعنی اول خلیقه تکریر و تاکید است
و بمعنی ثانوی مراد تعمیم است که ایشان از بایم هم بدتر اند چنانکه اولی که کائنات را بهم آفرید پس قلم به من قلم خوشی و خنکی بود
مرکبی را که بکشد ایشان را - و قتلوه - و بکشد ایشان را که در هورت اول غازی دور دوم شهید باشد - یعدون الی کتاب الله
می خوانند مردم را بسوئے کتاب خدا و دین اسلام - و لیسوا منافی شیء - و نیستند از این معنی مسلمانان در هیچ چیز از نسبت
و علاقه من قاتلم کان اولی باللہ منهم - کسی که بکشد ایشان را می باشد نزدیک تر و لائق تر بفصل و رحمت خداست تا
از باقی است یا ازین فرقه و منی اول ابود و ایدست - قالوا - گفتند صحابه - یا رسول الله ایسا هم چیست علامت
و نشان این گروه فی الفراع سیما بقصر علامت و نشان در روی - قال الخلیف گفت آنحضرت سیما ایشان موسی سر
سترون و تکثیر و مبالغه کردن در انست و شاید که این بدان جهت فرمودند که خلق در آن زمان در عجب متعارف نبودند و نمای
ایشان ارسال شعرت نه آنکه بحسب قوم خلق و گراست آن باشد زیرا که خلق از شواهد خدا و لشک و سست بندگان
صلح اوست که از قاتل و بعضی مراد تحلیف نشان دادن قوم حلقه طلق مراد داشته اند که بطریق تحلف و تعلق باشد و الله اعلم و انجیث
و فصل اول از باب معجزات که در وی علامت دیگر از ایشان مذکور است نیز بیاید انشاء الله تعالی سر واه ابوداود
و علی عایشه رضی الله عنهما قالت قال رسول الله صلی الله علیه وسلم لا یحل وم امر مسلم لشیء - حلال نیست
خون مرد مسلمان که گواهی میدهد - ان لا اکه الا الله وان محمدا رسول الله اشارت است بآنکه محرم و شوات و تلفظ لشیما و تین
درین باب کافی است بی تحقیق و تصدیق و علی زائیه الا با صمدی ثلث - مگر بسبب یک خصصتی از سه خصصت - زنی
بعد اخذ مال - یکی زنا بود از احصان که عبارت است از بودن زانی حر مسلم مکمل که وطنی کرده باشد بکاح صحیح - فانه یرحم -
پس بدستی که زانی محض تنگسار کرده میشود - و رجل فرج محاربا لله و رسوله - دوم محاربت مردی که بیرون آمده است جنگ کند
مرد خدا و رسول خدا را مراد قاطع طریق است که راه می زند و فساد میکند چنانکه در کرمه الدین یحاربا لله و رسوله و لیون فی الارض
قتل و اقامت - فانه یقتل پس بدستی که این چنین مرد کشته می شود اگر قتل نفس کرده است بحد مال - او یصلب
بقتل لا یم یارب و اگر کشته می شود اگر قتل و اخذ مال هر دو کرده و فقها را اختلاف است در آنکه کشته بدو اگر کشته بازنده تا میرد
او نفی من الارض - یا رانده شود و در کرده شود از زمین یعنی از شهری شهری و بیج جا کند از آنکه قرار گیرد و آرام یابد
تا همیشه ترسان و گریزان و آواره گردد و بدو میر و یا مراد اندن و بر آوردن از شهر خود و زمین خودش است و این بر تقدیر
که برساند را بیان را و نکشد و مال نگیرد و تفسیر کرده است امام ابو حنیفه نفی را بچس و آوردن کلمه او و تر ویدوران

باین معنی و برین محلست کہ گفتہ شدند بعضیہ گفتہ اند کہ امام مجتہدست در عقوبات ہر کدام کی از نہا بکند کہ خواہد در ہر قاطع طریق
 بی تفصیل کذا فی التفسیر اوقیل نفساً سوم قتل نفسست کہ بکشد موی کسی را بمقتل یا پس کشتہ شو و بسبب
 آن نفس و قصاص وی۔ رواہ ابو داؤد۔ و عن ابن ابی لیلی۔ نام او عبد الرحمن است تابعی مشہور ثقہ است و پدر
 ابولیلی صحابیست از اہل غزوہ احد تولد او در شش سالست کہ باقی ماندہ بود از خلافت عمر رضی اللہ عنہ روایت میکند
 از پدر خود و از علی ابن ابی طالب و عثمان بن عفان و ابی ایوب صدیق و سبت صحابی را و ریافتہ ہر انصاری و بی نظیر زمان
 خود بود و اصحاب او را در تعظیم میکردند تا سبتہ اشین و ثنائین و ولدا و را کہ محمد بن عبد الرحمن است نیز ابی لیلی گویند امام
 مشہور در فقہ قاضی کوفہ صاحب مذہب در فقہ و گفتہ اند کہ اگر محبتان گویند ابی لیلی عبد الرحمن را خواہند چون
 فقہا گویند محمد بن عبد الرحمن را خواہند۔ قال۔ گفتہ ابن ابی لیلی۔ حدثنا اصحاب محمد کہ حدیث کردہ اند ما را یا را ان محمد۔
 صلی اللہ علیہ وسلم کا تو الیسرون مع رسول اللہ کہ ایشان بودند کہ شب میرفتند ہمراہ پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم
 الیسرون یعنی یا سکون سین و ضم را از سر ی بضم سین سیر و شب کردن و در بعضی نسخ الیسرون یعنی سیر میکردند
 فنام رجل منهم پس خواب کرد و روی از ایشان۔ فانطلق بعضهم الی جبل منہ پس رفت بعضی از اصحاب بسوی رسی
 کہ آن مرد خواب کشتہ بود۔ فاخذہ۔ پس گرفت آن بعضی آن رسن را۔ ففزع۔ پس ترسید آن مرد خواب کشتہ۔ فقال
 رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لا یحل المسلم ان یرد مسلماً حلال نیست عرسلان را کہ برساند مسلمان را یعنی کار سے
 نکند کہ سبب ترسیدن و وحشت گرفتن مسلمان کی گردد چنانکہ آن شخص رسن او را گرفت و او در خواب بود ترسید کہ کیست
 و حیست و یروع بضم یا و تشدید و اورایتست و روع نیز بمعنی ترسیدن و ترسانیدن آید لازم و مستعد۔
 رواہ ابو داؤد۔ و عن ابی الدرداء عن رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال۔ گفتہ آنحضرت۔ من اخطار ضابطہ تبتا۔
 کسی یعنی مسلمان کی کہ بکیر و زمینی بجزیرہ زمین یعنی بخراج وی مراد بجزیرہ اینجا خراجست بجا تہ لزوم چنانکہ جزیرہ برومی لازم میگردد
 خراج بر صاحب زمین نیز لازم می افتد یعنی خرید زمین خراج را از کافری و التزام کرد و او ای خراج را۔ فقد استقال
 ہجرت۔ پس تحقیق بر انداخت ہجرت خود را و برآمد از مقتضای ہجرت اسلام زیرا کہ مسلمان چون ایستادہ کرد و خود را در مقام
 و می و را و ای آنچه لازمست او را از او ای خراج گو یا طلب کرد و اقامت ہجرت اسلام را و برآمد از ان۔ و من منع صغار کافر
 من عتقہ۔ و کسی کہ بکشد خواری کافر را از گردن وی۔ فجعل فی عتقہ۔ پس بگرداند خواری را و گردن خود چنانکہ اینجا خراج
 زمین از کافر کشید و بر خود گرفت بخیرین زمین از وی۔ فقد وے الاسلام نطرہ۔ پس تحقیق انداخت اسلام را بجا
 پشت خود و گذاشت آنرا این بیان کلام سابق و تمیم و تاکید است و صغار یعنی مجہ خواری و این لازم
 گرفت چنانکہ عزت لازم اسلامست و بعضیہ گفتہ اند کہ مراد بصغار علاقہ ایست کہ در گردن کافری انداختہ چست کہ در
 امیر المؤمنین عمر رضی اللہ عنہ و آنحضرت از وی خبر غیب داد و یا عمر رضی اللہ عنہ شنیدہ بود آنرا از آنحضرت

که بکفار انچه بنهند و الله اعلم رواه ابو داود - و عن جریر بن عبد الله صحابی مشهورست نیک صورت و سیرت رئیس قوم بود
قال ابو نعیم رسول الله صلی الله علیه وسلم سرتیه الی شتم - گفت جریر فرستاد آنحضرت فوجی را بسوی شتم لفتح غای مجبه و سکون شلته
قبیله السیت ازین و در قافوس گفته شتم نام گوی است و گریه ای را که آنجا ساکن اند شتمی گویند و سرتیه لفتح سین و کسر ساء
منخفضه و تخماتیه مشهوره پاره از لشکر و گفته اند که بهترین سربا چهار صدست - فاعظم ماس منهم بالسجود پس پناه جستند جماعه
از ایشان بسجده کردن یعنی چون لشکر را دیدند زود و سجده افتادند و بعد از اظهار علامت اسلام و مسلمان بودن کذا فی الحواشی
فاسرع فیم القتل پس شتاب کرده شد در ایشان قتل یعنی لشکر بکشتن ایشان و را قتل و دود کشتند و غارت کرد و دوا اعتبار
نکرد و بسجده ایشان را - فبلغ ذلک البنی - پس رسید آن کاری که لشکر کردند پیغمبر را - صلی الله علیه وسلم فارغم نصف
القتل - پس امر کرد آنحضرت مرا ایشان را نصف دیت و تمام دیت امر کرد و بعد از علم باسلام ایشان زیر آن ایشان اعانت
کرد و در قتل نفس خود با قامت ایشان در کفار چنانکه اشارت می کند بدان این قول که - قال - گفت آنحضرت
انما برئ من کل مسلم یقیم بین اظهر المشرکین - من بیزارم از هر مسلمانی که قامت کند در میان کافران - قالوا - گفتند صحابه
یا رسول الله - بیا ای چه بیزار میشوی - قال لا تتواکلی نارها - گفت می باید که نه بنید یکدیگر را آتش ها سه مسلمان و
کافر یعنی باید که منزلهای ایشان از یکدیگر چنان دور باشد که اگر آفر و خسته شود و آتش را آتش لا تخ نگر و آتش کی بر گری
این علت است بر بر است آنحضرت را از مسلمانی که میقامست میان کافران - رواه ابو داود - و عن ابی هریره
عن البنی صلی الله علیه وسلم قال الا یمان قید الفتک گفت آنحضرت ایمان در بند کشنده است فتک را یعنی باز دارند
صاحب خود را از آن چنانکه بنده و پای یکی نهادند بازی دار و را از مشی و حرکت و فتک بجرکات ثلث در قاف و سکون
فوقیه بناگاه گرفتن و ناگاه کشتن - لا یتک مومن - فتک نکند مومن یعنی بناگاه نکشد کسی را بی تحقیق حال مقتول که مومن
یا کافر و کافر نیز اگر دمی بود و در عهد و امان باشد همین حکم دارد اما اگر مفید غدار بود و در عهد و اماندای مسلمان و افساد
و فتنه انگیزی باشد آن دیگرست چنانکه قتل کعب بن الاشتر بی دمی را بناگاه کشتند و حال آنکه فعل آنحضرت بوجی آسمانی
بود و بر آن قیاس نتوان کرد - رواه ابو داود - و عن جریر بن عبد الله صلی الله علیه وسلم قال اذا البق العبد الی الشکر
گفت آنحضرت چون بگردد و غلام بسوی شرک یعنی بدار شرک - فقتل و نه - پس تحقیق حلال می شود و خون وی یعنی اگر
کسی بکشد او را همان نکر و اگر چه مرتد نگردد از جهت در امان و در جوار مشرکان و ترک او را اسلام را و ذکر نکرده اند
وجه تخصیص به بنده گویا این قید اتفاقی است که اکثر غلامان گرنیته می روند - رواه ابو داود - و عن علی رضی الله عنه
بیودیه کانت لثمن البنی صلی الله علیه وسلم - روایت مست از امیر المؤمنین علی رضی الله عنه که زنی بود و از بیو و کمر شتاب میکرد
آنحضرت را - و تقع فیہ - دمی افتاد و در آنحضرت لطن و غیبت - فحقها رجل حتی ماتت سپس خفه کرد آن زن را و وی تا آنکه
آن زن - فابطل البنی صلی الله علیه وسلم و هما - پس باطل و هر گرویدند آنحضرت خون آن را و این دلالت دارد بر آنکه

سب بنی صلی اللہ علیہ وسلم نقص میکند عمدہ را چنانکہ ذہب شافعی است و نزد انقض بنی کند و دلیل ما آنست کہ این کفرست و کفر
مقارن منعی کند آنرا پس کفر طاری نیز نمکند کذا فی المدایہ۔ رواہ ابو داؤد۔ وعن جندب قال قال رسول اللہ
صلی اللہ علیہ وسلم حد الساحر فترہ بالیسف۔ حد ساحر زدن است بشمشیر یعنی قتل کردن و ضربت بتاب یعنی یک زدن و ضربہ
بضمیر نیز روایت است و نزد شافعی کشتہ شود اگر آنچه سحر کردہ موجب کفر باشد و اجماع کردہ اند کہ فعل سحر حرام است و بعضی گفته اند
کہ کفرست و اما در تعلیم آن اختلاف است سنتہ قول است حرمت و گراہت و آباحت و قول دل صحیح ترست رواہ الترمذی۔
الفصل الثالث عن اسامہ بن شریک لفتح شین صحابی است محدود و در کوفین و حدیث او در ایشان است۔ قال
قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ایما رجل خرج لیرقی من اہلی۔ گفت آنحضرت ہر مردی کہ خروج کند و بیرون آید
از طاعت امام در حالی کہ می خواہد کہ تقریق کند و جدائی افکند میان امت من در کلئہ اسلام و ایقاع شر کند۔ فاضربوا
عنقه۔ پس برنیز کردن او را نخست بنی باید کرد و باز باید داشت و اگر شیبہ وارد رخ آن باید نمود و اگر اینہا کارگرفتہ نیستند
قتل باید کرد و چنانکہ علی مرتضی باخوارج کرد۔ رواہ السنائی۔ وعن شریک بن شہاب۔ تابعی بصری روایت کردہ است
از ابی ہریرہ اسلمی حدیث خوارج را کہ ہمین است۔ قال کنت اتمنی ان القیارج لجلال من اصحاب النبی۔ گفت بودم من کہ آرزو
میکردم کہ در یام مردی را از اہل ان پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم اسلام عن الخوارج۔ پرسم آن مرد را از حال خوارج کہ پیدا شدہ اند
آیا خبر داده است آنحضرت از احوال ایشان۔ فاقیت لیا برزۃ لفتح موحده و سکون را و زلسے۔ الاسلمی۔ کہ صحابی است
اسلام آوردہ قدیم و حاضر شد فتح کہ را کشت عبد اللہ بن خطل را۔ فقلت اہل سمعت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
یزکر الخوارج۔ پس گفتم من آیا شنیدہ او آنحضرت را کہ ذکر می کرد خوارج را و خبر می داد از احوال ایشان۔ قال نعم۔
گفت ابو ہریرہ آری سمعت رسول اللہ شیندم پیغمبر خدا را یعنی قول او را۔ صلی اللہ علیہ وسلم یا ذی۔ بدو گوش خود
در آیت یعنی۔ و دیدم او را بدو چشم خود تاکید و تحقیق سماع خود می کند و سماع چون بالبعصار جمع کرد و متحقق تر و نوکتر می شود
آتی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم بال۔ آوردہ شد نزد آنحضرت مالی۔ فقسمہ پس قسمت کرد و انرا۔ فاعطی من عن ہمینہ
و من عن شامہ۔ پس داد آنحضرت کسی را کہ جانب دست راست وی بود و کسی را کہ جانب دست چپ وی بود و سلم بویان
و راہ شیا۔ و داد کسی را کہ در پس آنحضرت بود چیزی۔ فقام رجل من ورائہ فقال یا محمد ما عدلت فی القسمۃ پس ایستاد مردی
از پس آنحضرت پس گفت ای محمد عدل نکردی و برابر نمی نمودی و قسمت این مال کہ بعضی را دادی و بعضی ندادی
و حالانکہ ہستمنی آن بودند۔ رجل اسود۔ مردی سیاہ مظلوم الشجر۔ بریدہ نوری از بیخ برکنندہ مرا و تخلیق راس است۔
علیہ ثوبان ابرہیان۔ بران مرد و جامہ است سفید یعنی روا و از ار فغضب رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم غضبا شديدا۔
پس خشم کرد آنحضرت خشمی سخت۔ و قال واللہ لا تجدون لبعیدی رجلا هو اعدل منی۔ گفت آنحضرت نخواہد سوگند منی یا سید
بعد از من مردی را کہ او عادل تر باشد از من۔ ثم قال یخرج فی آخر الزمان قوم کان ہذا منهم لیسر کف آنحضرت بیرون می

در آخر زمان گردی گویا این مرد از ایشان یعنی از گروه ایشان و بر طریقه ایشان دست یقرون القرآن لایحی و زرا فیم یقرون
 من الاسلام كما یمرق السم من الریة سیاهم الخلیق - ترجمه این عبارت در حدیث البصیر خدای گزشت - لایزالون یخرجون
 حتی یخرج آخرهم مع المسح الدجال - بیرون می آیند تا آنکه بیرون می آید آخر ایشان با مسیح و جال - فاذا لقیتموهم شرا الخلق
 و الخلیقه - پس چون ملاقات کنید ایشان را پس بدانید که ایشان بدترین خلق اند یا تقدیر کلام این است که چون در باب ایشان را
 بشنید زیرا که ایشان بدترین خلق اند - رواه النسائی - و عن ابی غالب - تابعی است لهری نام او جزو رجای ممل
 وزای مفتوحین و تشدید و او در آخر احوالات است و روی اکثر بآنند که ضعیف است و بعضی ضالح الحدیث گفته اند و در قطنی
 گفته که ثقة است روایت دارد از ابی امامه و روایت کرد از زوی ابن عیینه رای ابو امامه رؤسا منصوبه علی درج من دمشق -
 وید ابو امامه با علی سر برابر کرده برای از دمشق ظاهر برای خواجه بود که کشته شده بودند و درج با تحریک راه و دمشق بکسر وال
 و فتح میم و کسر نیز آمده - فقال ابو امامه کلاب النار پس گفت ابو امامه اینها سگان آتش و درخ اند - شر قملی تحت اولی السما
 بدترین کشتگان زیر روی آسمان ادیم روی زمین و روی آسمان در قاموس گفته ادیم از آسمان و زمین نیمه ظاهر است
 غیر قملی من قملوه - بهترین کشتگان و شهید اند کسانی که بکشند ایشان آن کسان را - ثم قرأ - لیستخوان ابو امامه لیست
 یوم تبین وجه و تسود وجه الایة - روزی که سفید باشند روها و سیاه باشند روها و در آخر آیه این است که قال الذین استو
 و جوههم الفرتم بعد ایما کرم فذوقوا العذاب بما کنتم تکفرون گفته اند که ایشان مرتدان بودند و بعضی گفته اند اهل بدعت
 بودند و از ابو امامه مروی است که ایشان خوارج اند و الله اعلم - قال - گفت ابو غالب - لابی امامه - مرابی امامه را -
 انت سمعت من رسول الله آیا شنیده تو از پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم یعنی درین باب چیزی - قال اولم اسمعه الامرة
 او مرتن اولنا - گفت اگر نمی شنیدم من آنرا یکبار یا دو بار یا سه بار حتی حدیثی را - تا آنکه شمر و هفت بار را - ما حدیثه - حدیثی که
 من شما آنرا گفتم است از کثرت سماع او از آنحضرت این را - رواه الترمذی و این مایه و قال الترمذی هذا حدیث حسن -
 تمام شد کتاب القصص بسمه و کرمه مالی میگردانند -

کتاب الحدود

حد در اصل بمعنی منع است و لهذا ابواب را حد و میگویند از جهت منع کردن او داخل و خارج را که باون و حدید نیز باین معنی است
 از جهت امتناع وی از تأثیر و بمعنی حاجز و حائل میان دو چیز و دفع و منع آید و در شرح کتاب غرق گفته که حد و که در شرع
 واقع شده اند منع می کنند از وقوع در محاصی و عاجز و حائل اند میان بنده و محاصی و حدود و الله بمعنی حارم نیز آمده است
 چنانکه در قول وی تعالی (لکم حدود الله فلا تقربوا) بمعنی مقررات شرعی نیز آمده چنانکه گروانیدن طلاق سه و مانند
 آن چنانکه فرمودت لکم حدود الله فلا تقربوا و در محارم و مقررات نیز منع است از قربان آن و تجاوز از آن و در هر یک گفته
 حد و شرعیت عقوبتی که تقدیر کرده شده است از برای حرم خدا تا آنکه قصاص را حد میگویند زیرا که حدیثی است و تفسیر را حد

از جهت عدم تقدیر و تعیین

الفصل الاول - عن ابی هريرة و زید بن خالد - از مشاهیر صحابه است چنانست بضم جمیع فتح هاءات با کوفته
 شصت و شصین و در زمان عبدالملک و بعضی گفته اند و آخر ایام معاویه و هو ابن خمس و ثمانین شصت - ان رجلین اختصا
 الی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم روایت میکنند این دو صحابی که دو مرد و خصوصیت که و ندیکه یکدیگر و یکبار نمودند و آمدند بسوی
 آنحضرت - فقال احدهما اقض بیننا بکتاب اللہ پس گفت یکی از آن دو مرد و آنحضرت حکم کن میان ما بکتاب خدا این
 بنی است بر آن که اول آیت رجم در قرآن بوده است بعد از آن نسخ التلاوة شد یا مراد بکتاب خدا حکم اوست -
 و قال الآخر اجل - و گفت مرد دیگر آری - یا رسول اللہ ناقض بیننا بکتاب اللہ چون وی برین آمده است که میان ما
 حکم کنی بکتاب خدا من نیز بر آنم پس حکم کن میان ما بکتاب خدا و گفتن آن دو مرد و آنحضرت که حکم کن بکتاب اللہ بجهت آنست
 که ایشان پرسیده بودند از مردم حکم این مسئله را و دانسته بودند که این حکم نبیه است بکتاب اللہ پس پیش پیغمبر خدا آمدند
 تا حکم کند بکتاب اللہ و الا چه حاجت است که با آنحضرت گویند حکم کن بکتاب اللہ وی حکم نمیکند مگر بدان - و اذن لے
 ان الکلم - و اذن ده مرا که سخن کنم که صورت قضیه چیست - قال الکلم - گفت آنحضرت سخن کن و بگو که حقیقت حال چیست - قال
 ان ابی کان عسیفا علی هذا - گفت که پسر من بود و در بر این مرد - فرزنی با مرآت - پس زنا کرد و بر زن دی فاجزونی
 ان علی ابی الرجوة پس خبر دادند مردم مراد حکم کردند که بر پسر من رجم است - فاستدیت منه بانه شاة لیس
 لبقا اگر فقه یعنی پسر را ازین شخص بعد گو سفند - و بجای ریت لی - و بدای که بود و مراد سراسر با و سر خرید - ثم انی سکت الی ان
 پیس بر رستی که من پرسیدم علما را - فاجزونی ان علی ابی جلد ماته و تغریب عام - پس خبر دادند علما مرا که بر پسر من
 حد تا زیانه است و بیرون کردن از شهر یک سال غربت بضم غین ووری از جای خود و تغریب از شهر دور کردن -
 و اما الرجم علی امراته - و نیست رجم مگر بر زن وی معلوم می شود که آن پسر محصن نبوده است و زن محصنه بود و ازین
 معلوم می شود که در زمان آن سرور صلی اللہ علیہ وسلم استفتا از صحابه نیز می کردند از جهت عدم وصول با آنحضرت - فقال
 رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اما والذی نفسی بیده لا قضین بنکيا بکتاب اللہ - پس گفت آنحضرت سوگند بخدا هر آینه
 حکم می کنم میان شما بکتاب اللہ - اما غنمک و جارتیک فر و علیک - اما گو سفند ان تو و داه تو پس باید که باز گردانیده
 بسوے تو - و اما انک فخلیه جلد ماته و تغریب عام - و اما پسر تو پس بروے حد تا زیانه است و بیرون کردن
 از شهر یک سال و این تغریب عام را بعضی علما داخل حد می دارند و بعضی می گویند که تغریب داخل حد نیست بلکه
 سیاست و تغریب است مفوض بر اے امام و مصلحت دید و مذنب ماین است - و اما انشی یا انیس فاعذ علی
 امرآه هذا - اما تو ای انیس پس با دوا کن بر زن این مرد و بر و نزد وی و انیس بضم همزه فتح تون بن ضحاک
 بن اسلمی نام مروی است که رئیس قوم زن بوده و فرستاد او را پیغمبر خدا تا اقامت کند حد بر آن زن و فرمود بر او

فان اعترفت فارجهما پس اگر اقرار کند آن زن که زنا کرده است پس رجم کن او را - فاعترفت فرجهما پس اقرار کرد آن زن پس رجم کرد انیس اورا ظاهر حدیث چنان می نماید که یک اعتراف کفایت میکند و حد زنا چنانکه در باب شافعی است و آنکه چهار اعتراف شرط کنند گویند که مراد اعترافی است که معتبر و معمول است درین باب و تحقیق ثابت شده است با حواشی که لابد است از چهار اقرار و بعضی زیاده کرده و گفته که چهار مجلس شرط است چنانکه در کتب فقه مذکور است - متفق علیه - و عن زید بن خالد صحابی جنی که مذکور شد - قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يأمر من زنى ولم يحصن جلده و تغریب عام شنیدم آنحضرت را که امر میکرد در کسی که زنا کرد و محصن نشده حد تا زیاده را و بیرون کردن از شهر کمیل لم يحصن بضم یا و کسر صاد اما محصن بفتح صاد و کسر ه و آمده در شرح بیان آن کرده شده است و معنی احصان الشک که باشد چراغی بالغ مسلم که وطنی کرده باشد نکاح صحیح - رواه البخاری - و عن عمر بن الخطاب قال ان الله بعث محمداً گفت عمر بن الخطاب رضی الله عنه بدستی خدای تعالی بر آن گنجینه و فرستاده است محمداً - صلى الله عليه وسلم بحق - بدین ثابت راست و درست - و انزل علیه الكتاب - و فرود فرستاده است بروی کتاب را - فکان مما انزل الله تعالى آية الرجم پس بود از آنچه فرود فرستاده خدای تعالی آیت رجم بعد از ان نسخ التلاوة شد - رجم رسول الله صلى الله عليه وسلم و رجم بعده - رجم کرد و آنحضرت و رجم کردیم بعد از ان حضرت - و الرجم فی کتاب الله - و رجم در کتاب خداست - حق ثابت است - علی من زنى اذا حصن من الرجال والنساء رجم حق است بر کسی که زنا کند و قتی که محصن باشد از مردان و از زنان - اذا قامت البينة - و قتی که قائم شوند گواهان - اوکان الجبل یا باشد جبل البختین یا شکم - او الاعتراف - یا با اقرار بینه و اقرار امری مقرر و ثابت است اما حکم جل منسوخ است - متفق علیه - و عن عباد بن الصامت ان النبي صلى الله عليه وسلم قال - روایت است از عباد بن الصامت که از اکابر صحابه و لقبای انصار است که آنحضرت را گفت - خذوا عني خذوا بغيري از من بگیرید از من این علم و حکم را و در باب زنان زانیه که قیل و قال الدین سبیل تحقیق گردانیده است خدای تعالی بر این زنان را طریقی واضح و فرقی میان بکر و محصن و گفته که البکر یا البکر جلده و تغریب عام - و در زنا می بکر بکر و در زنا می است و بیرون کردن از شهر یک سال - و الثیب بالثیب جلده و الرجم - و در زنا می ثیب به ثیب حد تا زیاده و شکسار کردن و مراد به ثیب محصن است و به بکر غیر محصن و از آنچه گفته شد حکم زنا می بکر به ثیب نیز معلوم شده و ازین حدیث جمع میان جلد و رجم معلوم میشود و این اخذ کرده اند اصحاب ظاهر و بعضی صحابه و تابعین جمهور بر آنند که جلد منسوخ است از کسی که بر رجم است زیرا که آنحضرت ماعز را رجم کرد و جلد نفرمود و همچنین در حدیث امرأه غامیه چنانکه بیاید و در حدیث انیس چنانکه گذشت - رواه مسلم و عن عبد الله بن عمر ان اليهود جاءوا الى رسول الله صلى الله عليه وسلم - روایت است از ابن عمر که سیو و آمدند بسوی آنحضرت فذكروا له ان رجلا منهم وامرأة زنيا - پس ذکر کردند وندم آنحضرت را که مروی از ایشان و زنی زنا کرده اند فقال لهم رسول الله صلى الله عليه وسلم يا تجدون في التوراة في شأن الرجم - پس گفت مرا ایشان را آنحضرت چه می یابید شما و توبیت و شأن رجم

قالوا لفتحم و یکدلون گفتند کنی یا تم در تورات رجم همین است که رسوای کنیم مازانیان را و تا زیاده زود میشوند و درین عبارت اشارت است بآنکه نفیحت موکل و مفوض بر ایشان و جلالتیه بود - قال عبد الله بن سلام که تهم ان فیما الرجم - عبد الله بن سلام که از علمای یهود و اخبار ایشان بود و در اول قدم آنحضرت بجنبه ایمان آورد گفت دروغ میگویند شما ای گروه یهود بدستی در تورات حکم رجم هست - فاقابا بالتوراة فتمسدها پس آوردند تورات را پس کشا و دند و پراکنده کردند آنرا - فوضع احکم ید علی آیه الرجم پس بنادیک از یهود دست خود را بر آیت رجم که در تورات بود و پوشید آنرا و زیر دست خود فتر اما قبایها و البدر پس خواند آیتی را که پیش از آیت رجم بود و آیتی را که بعد از آیت رجم بود فقال عبد الله بن سلام ایضا رافع ید یک - پس گفت عبد الله بن سلام بردار دست خود را - فرغ - پس برداشت - فاذا فیما آیه الرجم پس ناگاه در تورات آیه الرجم موجود است - فقالوا اهدنا پس گفتند کتبیه بود راست گفت عبد الله بن محمد فیما آیه الرجم - در تورات آیه رجم هست فامرهما البنی صلی الله علیه وسلم فرجها پس هر که در آنحضرت با آن مرد وزن رجم را پس رجم کرده شد تا اگر گفته شود که در رجم احصان شرط است و در احصان اسلام شرط پس آنحضرت بیو دی را که مسلمان نبود چون حکم بر رجم کرد و جوالش میگوید که این رجم یهودی بکلم تورات بود و احصان در دین ایشان شرط نبود و آنحضرت صلی الله علیه وسلم عمل میکرد بر تورات پیش از نزول حکم قرآن و چون نازل شد حکم قرآن منسوخ گشت که تورات و آما مشاخی اخذ کرده است و در روایتی ابو یوسف نیز باین حدیث در عدم اشتراط اسلام در احصان و ممکن است که گفته شود رجم کرد آنحضرت بر دین ایشان بحجت الزام ایشان و آن مرد وزن مسلمان بود و بزرگم ایشان فتمد بر دین یهود و در روایتی لفظ حدیث این چنین آمد - قال ارفع یدیک فرغ - گفت عبد الله بن محمد بردار دست خود را پس برداشت - فاذا آیه الرجم تلوح - پس ناگاه آیه رجم پیدا و در نشان می گردید - فقال - پس گفت آن دست منته بر آیت رجم با گوینده میان ایشان یا محمد ان فیما آیه الرجم - ای محمد بدستی هست در تورات آیت رجم - و گفتا نکاتمه بیتا - و لیکن ما می پوشیم آنرا میان خود - فامرهما فرجا متفق علیه - و عن ابی هریره قال اتی البنی صلی الله علیه وسلم رجل و هو فی المسجد - گفت ابو هریره آنحضرت را مردی و حال آنکه آنحضرت در مسجد بود - فناداه پس آواز داد آن مرد آنحضرت را و گفت - یا رسول الله انی زنیت - بدستی من ترا کرده ام - فاعرض عنه البنی پس روی گردانید از آن مرد پیغمبر صلی الله علیه وسلم فتخی لبش و جهه انی عرض قبله پس بر آمد آن مرد سوی گوشه روی آنحضرت آن سوی که روی گردانیده بود آنحضرت بان جانب - فقال انی زنیت - پس گفت آن مرد تحقیق من ترا کرده ام - فاعرض عنه - پس روی گردانید آنحضرت از آن جانب نیز فلما شهدا رجم شهادت - پس چون گواهی داد آن مرد چهار گواهی بینی اقرار کرد و بنفس خود چهار بار و چون اقرار کرد و بنفس خود گواهی داد بر خود بخیزی که موجب حدیث است - و عاهه البنی صلی الله علیه وسلم فقال ابک بنون پس خواند او را آنحضرت پس گفت آیا تو دیوانگی است که افشاء محصیت میکنی و بر قتل خود باعث میشوی تو به کرد - قال لا گفت آن مرد نیست من دیوانگی - فقال احصنت - پس گفت آنحضرت آیا محصن گشته تو - قال نعم - گفت آن مرد و ای محصن گشته ام - یا رسول الله قال و هو باه فارجموه - گفت آنحضرت بردار پس رجم کنید او را - قال ابن شهاب گفت ابن شهاب

که او را نهی گویند و از مشایخ تابعین است - قاضی بن سید جابر بن عبد الله یقول - پس خبر داد کسی که شنید جابر بن عبد الله انصاری را که میگفت - فرجه نماز با کتبه پس سنگسار کردیم ما و اربابین فلان لفته الحجاره هرب - پس چون بر رسیدند او را سنگسار کردند و اصل ذلاق ضعیف گردانیدند و بی آرام کردن حتی او را کناه بالحره لفتح حای مملو و تشدید را تا آنکه در فتنه ما و ارباب سنگستان - فرجه نماز حتی مات - پس سنگسار کردیم او را تا آنکه مرد و متفق علیه و فی روایت البخاری عن جابر بعد قول قال نعم و در روایتی مر جابری را از جابر بعد قول وی قال نعم که در جواب احضرت مذکور شد انچهین آمده است که - قاضی فرجه بمصلی - پس امر کرد آنحضرت در حق وی برجم پس برجم کرده شد بمصلای عید و ازینجا معلوم میشود که مصلای اعیاد و جنازه وقتی که سجده گردانیده نشو و ثابت نمی شود و مر آنرا حکم مساجد و حکم مصلای جنازه نیز همین است و قریب مسجد شریف جانی ساخته بودند که متیا بود برای نماز جنازه و ازینجاست که بعضی گمان برده اند که آنحضرت در مسجد نماز چهار گداز و چنانکه در کتاب الحجاره گذشته فلما اؤلفته الحجاره فر پس چون ضعیف گردانیدند او را سنگسار کردند - قاضی پس در یافته شد - فرجم حتی مات - پس برجم کرده شد تا آنکه مرد - فقال له البنی صلی الله علیه و سلم خیرا و صلی علیه پس گفت ما و ارباب آنحضرت یکی یعنی شما که بروی و ترجم کرد و نماز گذارد بروی ازین حدیث معلوم شد که هر جرم را نمی برند و گور نمی کنند و الا فرار ممکن نمی بود و در مذبح مازن را گور باید کرد و آن احسن است - و عن ابن عباس قال لما اتی اعرابنا مالک البنی صلی الله علیه و سلم - گفت ابن عباس چون آمد معاویه اسلی لعین مملو و بنای آنحضرت را و گفت که من زنا کرده ام - فقال له پس گفت آنحضرت مرا و ارباب - فلما قبلت - شاید که بوس کرده - او غمزه یا زیر کرده او را بدست یا اشارت کرده بخشم و ابرو او نظرت میان نگاه کرده از انچه از مقدسات و بجا و زیست و تو آنرا زنا خیال کرده و زنا نامی نمی - قال لا گفت کرده ام این چیز را یا رسول الله قال انکما - لفتح همزه استفهام و کسرتون و سکون کاف گفت آنحضرت آیا جماع کرده تو او را سلا بنی - گفت آنحضرت این کلمه در حالتی که کنایت نمی کند بلکه صریح گفت که جماع کرده زیرا که بلفظ کنایت حد واجب نمی شود و وینیک لفتح نون و سکون تخانیه جماع کردن نامک اسم فاعلی از وی نیاک برای مبالغه - قال نعم - گفت معاویه آری جماع کرده ام بوی - فخذ ذلک امر برجمه - پس نزد اقرار الحجاره صریحا امر کرد آنحضرت سنگسار کردند وی - رواه البخاری - و عن بریده قال جابرا عن ابن مالک الی البنی صلی الله علیه و سلم - روایت است از بریده اسلی که صحابی مشهور است و احوال و س در ذوات مع نوشته شده است گفت آمد اعرابین مالک بسوی آنحضرت - فقال پس گفت - یا رسول الله طهرنی - پاک کن مرا - فقال و یکبار هیچ فاستغفر الله و توبه الیه پس گفت آنحضرت و ای بر تو بزرگوار پس آمرزش خواه از خدا و توبه کن بسوی خدا و توبه کلمه الیه است که در مقام ترجم و تعجب ذکر کنند و ویل کلمه عذاب و توبه است - قال گفت بریده - فرج غیر نجید پس برگشت و رفت معاویه و غیر زمان بعد یعنی اندک برگشت و رفت - ثم جابرا - پیشتر زود آمد - فقال پس گفت یا رسول الله طهرنی - پاک کن مرا - فقال البنی صلی الله علیه و سلم مثل ذلک پس گفت آنحضرت مانند انچه گفته بود یعنی گفت برگرد و استغفار کن و توبه کن و وینیک کلمه پاک کن مرا -

حتیٰ نواکانت الاربعة قال لرسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم - تا چون بارچہارم شد گفتم مرا ورا آنحضرت - قیم اطرب -
 در چہ چیز و از چہ چیز پاک کنم ترا و در وایتی او هم اطرب از چہ چیز پاک کنم ترا - قال من لوانا گفتم از زنا و لوٹ
 آن - فقال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ابیہ جنون پس گفتم آنحضرت آیا بوی دیوانگی است کہ این را از روی دیوانگی
 میگویند یا خبر انہیں بخون پس خبر داده شد کہ وی نیست دیوانہ - فقال اشرب خمر - پس گفتم آیا نوشیدہ است حی را
 کہ از روی مستی و بہوشی میگوید - فقال رجل فاستنکسہ - پس ایستاد مردی پس بوی کرد و ہان او را کہبت بومی و ہان
 قلم بچہ منہ بچہ خمر - پس بیاقت از وی بوی می - فقال ازیت - پس بصریح اقرار گرفت از وی و گفتم آیا زنا کرده تو
 قال نعم - گفتم آری زنا کرده ام - فامر بہ فرجہ - پس امر کرد بچیت وی کہ سنگسار کردہ شود پس سنگسار کردہ شد فلشوا
 یومین او ثلثتہ - پس درنگ کرد و در صحابہ و در روزیاسہ روز یعنی دوسہ روز از رحم او گذشت ہیچ ند کرد نشد حکایت او شہم چا
 رسول اللہ - پسترا پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم فقال استغفر و الماعزین مالک - پس گفتم آنحضرت طلب مزید مخفرت
 و ترقی درجات وی کنید وی خود با قامت حد خفورشہ است و فرمود لقد تاب توبۃ لو قسمت بین امۃ لو ستمت تحقیق توبہ کرد
 باعز توبہ کہ اگر قسمت کردہ شود میان امتی و جمعی کثیر ہر آنیہی گنجیدہ ایشان را و شامل میشد ہمہ را و رقاموس گفتمہ است جامعہ
 کہ فرستادہ شدہ باشد ہر ایشان پیغمبر و اقامت حد را توبہ نام کرد و از جبت حصول طہارت و برائت از گناہ پیدان چنان
 کہ توبہ حاصل بشود و توبہ در حکم قتل نفس است و اینجا بحقیقت قتل نفس کرد و جان و ادبالاتر ازین چہ باشد - ثم جاریہ
 امراۃ من غادرہا پسترا آمد آنحضرت را زنی از فامنین معجزہ و کسریم قبیلہ ایست از یمین - من الازو - از دہ برای و بسین نیز آمدہ
 و آن فہیح ترست و از دین القوت ابو جی ست و انہما ہمہ از اولاد اویند و او را از دشوہ نیز میگویند - فقالت - پس گفتم
 آن زن غادرہ - یا رسول اللہ طہر فی - پاک کن مرا فقال و یک ارحمی فاستغفری اللہ و توبی الیہ - پس گفتم آنحضرت
 وای بر تو ای زن برگرد پس طلب آمرزش کن خدا را و توبہ و رجوع کن بسوی وی تعالی - فقالت تریدان ترودنی
 کہار و ست ماعز بن مالک - پس گفتم آن زن بحضرت میخوای کہ باز گردانی مرا چنانکہ باز گردانیدی ماعز بن مالک را و اولاد
 انہما جلی من الزنا - وی جلی است از زنا اشارت بنفس خود کرد و بلفظ غائب از جبت دور انداختن نفس خود را از مرتبہ قرب
 یعنی من باز شکم دارم از زنا و لی شک و شبہہ زنا کردہ ام - فقال انت - پس گفتم آنحضرت تو ای زن زنا کردہ و شکم
 داری از زنا این یک نوع اظہار تغافل و معید و تردید است از ان - قالت نعم - گفتم آری من زنا کردہ ام شکم دارم
 از ان - قال لما - گفتم آنحضرت مرا آن زن را می گذارم ترا و مدعی نمی - حتیٰ نفسی فانی بطنک - تا آنکہ ہی ہنی و می زانی
 توبخیرا کہ و شکم تست - قال فکلما رجل من الانصار گفتم بزیدہ کہ راوی حدیث است پس متعہد شد و لنگا ہداشت
 او را و پذیرفت مؤنت او را مردی از انصار یعنی گفت تا وی بزاید من متعہد کار و بار و لنگا ہداشت وی ام - حتیٰ صنعت
 تا آنکہ نہاد وی انچہ در شکم وی بود و بزاید - فانی البنی صلی اللہ علیہ وسلم فقال - پس آمد آن مرد و نزد آنحضرت پس گفتم

قد رخصت الغامیة پس تحقیق نهاد بار شکم را آن زن غامیة - فقال ان ذلنا زجهما و متع ولد بها صغيرا پس گفت آنحضرت کنون
 رجم نمی کنیم تا آن زن را و نمیکذاریم فرزندان را خردی اگر در رجم کنم و دلا و صغیر می ماند و کسی تربیت او نمی کند و هلاک میگردد
 پس لمن یمنعه نیست مر آن ولد را کسی که شیر دهد و از اینجا معلوم میشود که ولد زنا مستحق عذاب و هلاک نیست زیرا که
 او در آن گناهی ندارد - فقام رجل من الانصار پس ایستاد مردی دیگر از انصار - فقال ابی رضاعة - پس گفت این مرد
 بسوی من ست شیر دادن این ولد - یا بنی الد قال فرجهما - گفت راوی پس رجم کرد آنحضرت آن زن را یعنی
 امر کرد بر رجم وی - و فی رواية - و در روایتی این چنین آمده که - ان قال لها - که آنحضرت گفت مر آن زن را - او بپای
 حتی تهدی - برو تا آنکه بزائی - فلما ولدت - پس چون زائید آن زن - قال اذهبی فارغیة - گفت آنحضرت برو پس
 شیر ده و را حتی لفطة - تا آنکه باز داری و را از شیر - فلما فطمت - پس هرگاه از شیر باز داشت آن زن آن کودک را -
 اتته بالصبي - آورد آن زن آن کودک را - و فی یه کسرة خبز - و حال آنکه در دست آن کودک پاره شکسته از نان هست -
 فقالت هذا یا بنی الله قد فطمت - پس گفت آن زن این ولد ای پیغمبر خدا تحقیق از شیر باز داشتیم و را - و قد اكل الطعام
 و تحقیق خورده است طعام را - فنفخ الصبي الی رجل من المسلمين پس داد و سپرد آنحضرت آن کودک را بسوی مردی
 از مسلمانان - ثم امر بها لیستر امر کرد آنحضرت برای زن که کنه شود برای وی گوی مسخر لها الی الصدر - پس کنده شد
 برای وی تا سینه وی - و امر الناس فرجموها - و امر مردم را بشکستار کردن پس شکستار کردند و را - فقبیل خالد بن الولید
 بچهر فری راسها - پس پیش می آمد خالد در آن حال سنگی پس انداخت سنگ را بسوی - فتفتح الدم علی وجه خالد - پس
 پاشیده گشت خون و افتاد بر روی خالد بن ولید - فقبها پس و شتام کرد خالد آن زن را - فقال البنی صلی الله علیه و سلم
 مملایا خالد پس گفت آنحضرت صلی الله علیه و سلم آهسته باش ای خالد و شتام کن او را - فوالذی نفسی بیده - پس
 سوگند بخدای که بقای ذات من در دست قدرت اوست - لقد تاهت توبة لوتها بها صاحب کس لغفر له تحقیق توبه
 این زن توبه که اگر توبه میکرد این چنین توبه خداوند خراج و عشر گیرنده هر آینه آمرزیده می شد و او را و کس بفتح میم و سکون
 کاف عشر و خراج گرفتن نهاجی و در نهایت گفته کس خزیه که میگردد او را ما کس یعنی عشر و در بخدایت این است که کس از
 اعظم ذنوب است از جهت کثرت مطالبات مردم و ظلمه های ایشان و در قاموس گفته کس نقص و کلم ثم امر بها فصلی علیها -
 پستمر کرد آنحضرت برای آن زن که ناز کرده شود بر وی پس ناز کرد و آنحضرت بروی - و دقت - و دفن کرده شد صلی نزد چهارمین
 مسلم بفتح صا و لام است یعنی بصیغه معلوم و این روایت دلالت دارد که آنحضرت بنفس شریف خود ناز کرد و بر کوه و نزدیکی و در و
 ابن ابی شیبہ و ابی داود و غیره صا و کلم است بصیغه مجهول یعنی ناز کرد و در مردم و آنحضرت ناز کرد و در دایه از ابی و ابی و
 فصل علیها ناز کرد و آنحضرت صلی الله علیه و سلم بروی بلکه امر کرد و قیم را که بگذارد ناز و از اینجا اختلاف کرده اند
 بر کسی که حد زده شد پس کرده پنداشت آنرا مالک و گفت امام احمد بگذارد ناز امام داهل فضل و امام ابو ح

و غیر ایشان می گویند که نماز گزارده شود بر وی و بر هر که اهل لایزال است از اهل قبله اگر چه فاسق و محمد و باشند و در روایتی از امام احمد بن حنبل آمده - رواه مسلم - و عن ابی هریرة قال سمعت النبی صلی اللہ علیہ وسلم یقول - گفت ابو هریرة شنیدم آنحضرت را که می گفت - اذان است امة احدکم فبتین زناها - وقتی که زنا کند و او یکی از شما پس ظاهر شود زنا می آن داه فلیجلدواکم پس باید که بزند وی آن داه خود را حد استلال کرده اند شما فیہ باین حدیث بر آنکه مولی را می رسد که اقامت حد کند بر داه خود و تنقیه حمل میکنند این را بر تسبیح یعنی سب و واسطه حد وی شود و پیش حاکم برو که حد زند و جلد داه نصف جلد حرا درست و بر عید و امة جرم نیست - و لا یشرب علیہ - و باید که سبزش نش کنند بر آن داه یعنی جلد بزند و بسبزش نش اکثفا نکنند چنانکه تا ویب زانیان بود پیش از تشییع حد و ظاهر آنست که مراد آنست که بعد از حد زدن سبزش نش نکنند زیرا که حد کفارت گناه او شد دیگر سبزش برای چه باید کرد و این حکم مخصوص بامته نیست و در حره نیز بچنین است و لیکن چون دامن محل توبیخ و سبزش نش تخصیصی بودی که در فی الفصاح تشریب سبزش نش کردن و سخت کوبیدن - ثم ان زنت فجلدوا الی - پس اگر باز زنا کند و او پس باید که بزند او را حد - و لا یشرب - و سبزش نش نکنند - ثم ان زنت الثالثة - پس اگر باز زنا کند بار سوم - فبتین زناها پس پیدا و هوید اگر دوزنای او فلیجلدوا - پس باید که لغو شود او را - و لو بجل من شعر - و اگر چه بر سنی از موی باشد - متفق علیہ اینجا گویند که او را می فروشد بجهت کراهت و ناخوشی از وی پس چون را صنی شود بان برادر مسلمان را - بعبیت هر چه بر نفس خویش نه پسندی پانیز بر نفس دیگری پسندید جواب می گویند که می فروشد با احتمال آنکه شاید نزد و مشتری از جهت ترس و همت و احسان وی زنا کند احوال او میان فتلان است و شاید که تزویج کند او را فندیر - و عن علی رضی اللہ عنہ قال ایها الناس اقیوا علی ارتقاکم الحد - گفت علی رضی اللہ عنہ ای مردان بر پا و اید بر مملوکان خود و حد را - من احسن منهم و من لم یحسین بر آن کسی که محسن است از مملوکان شما و بر آنکه محسن نیست مراد با حصان اینجا نیز وج است - فان امة رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم زنت - پس بدستی داهی که مرا آنحضرت را بود و زنا کرد - فارقی ان اجلدوا - پس امر کرد آنحضرت مرا که تازیانه زنم او را - فاذا هی حدیث عمنی فباس - پس ناگاه می بینم که آن داه نوعی دست بزایدن - فخشیت ان انا جلدتها ان اقلها - پس ترسیدم که اگر من تازیانه زنم او را که بکشم آن داه را بجهت ضعف و ناتوانی وی چه نفاس در حکم نفس پس تاخیر کرده شود تا زمان به شدن - فذكرت ذلک للنبی صلی اللہ علیہ وسلم - پس ذکر کردم من آنرا برای آنحضرت - فقال احسنت پس گفت آنحضرت خوب کردی تو - رواه مسلم و فی روایتی ابی داود و در روایت ابی داود اینچنین آمده است که - قال و عما حتی یقطع و ما کفث آنحضرت بمان و را آنکه منقطع شود و خون وی ثم اقم علیها الحد - پس اقامت کن بر او حد را - و اقیوا الحد و علی املکت ایانکم - و اقامت کنید حد و در مملوکان خود -

الفصل الثانی - عن ابی هریرة قال جاء معاذاً الی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فقال انه قد زنا - گفت ابو هریرة آمد معاذاً الی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم - فاعرض عنه - پس روگردانید

آنحضرت از ما عرض نمودند که ما از جانب دیگر آنحضرت - فقال انه قد رانا فاعرض عنه ثم جاء من شقة الاخر
فقال يا رسول الله قد رانا - فذكر ما عرضا آنحضرت را درین کثرت زیاده تاکید و الحاح است و مقصود - فامر به فی الزلزال
امر کرد برای او در کثرت چهارم و در آن با عرض بسوی حره - فخرج الی الحرة - پس بیرون آوود شد بسوی سنگستان -
فرجیم بالحجارة - پس زود شد بنگار - فلما وجد مسالحا - پس چون یافت و می سودن سنگها و الم آنها را اگر نجات یابند و در
که می دوید - حتی مر رجل معه لحي جمل - تا آنکه گذشت بر وی که با او استخوان شتر است و دیدن که لفتی لام و سکون چای
از انسان جای روییدن ریش و از شتر جای روییدن دندان و مراوا استخوان است که در اینجا است - فصر به - پس زود
آن مرد و ما عرض را بان استخوان - و صر به الناس - و زدند او را مردم - حتی مات - تا آنکه مرد - فذكر واذلك رسول الله
پس ذکر کرد صحابه آنرا نزد پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم انه فرحين و جدس الحجارة و من الموت - که و سه گرخت و نجات
که یافت سودن سنگها و یافت سودن موت را و الم آنرا - فقال رسول الله صلی الله علیه و سلم لا تتركتموه - پس گفت
آنحضرت چرا آنرا اشتیاد را - رواه الترمذی و ابن ابی عمیر و فی روایه لا تتركتموه لعله ان یتوب - شاید که و سه تو به می کرد
و رجوع می کرد از محضیت - فیتوب الله علیه پس رجوع می کرد خدای تعالی بر وی بر حمت - و عن ابن عباس
ان البني صلی الله علیه و سلم قال لما عرج مالك - روایت است از ابن عباس که آنحضرت گفت مرا عرج ابن ابی طالب
عنه - آیا است است آنچه رسیده است مرا از جانب تو - قال گفت با عز - و ما بلنك عني - و چه رسیده است ترا از جانب
قال لغني انك قد وقعت علی جارية آل فلان - گفت آنحضرت رسیده است مرا که تو تحقیق افتادی بداه آل فلان نام قبیل
بروینی جماع کرده با وی و وقع کنایت از جماع بسیار آید - قال نعم - گفت با عز آری جماع کرده ام با وی فشمایل جماع شهادت پس
گوای و ما عز بر نفس خود چهار شهادت یعنی اقرار کرد و چهار اقرار - فامر به فرجیم پس مرا کرد آنحضرت بر جم و بی پس رجم کرده شد و او
درین قول اعتراض است بر صاحب مصابیح که انجیدیت را در فصل اول می بایست آورد و آنکه گفته اند که ازین حدیث معلوم
میکرد که آنحضرت صلی الله علیه و سلم عارف بود بزناهای با عز پس و اقرار و در او را و احادیث و یگوید لالت و از در جلال
آن جواب داده اند که درین حدیث اختصار کرده و اصل رجم روایت کرده بی ذکر قصه شاید که آنحضرت و اقرار و در او را
شنیدن خبر زنا می او بعد از آن اعراض کرد و روی گردانید چنانکه در احادیث و دیگر تفصیل مذکور است فلا منافاة فامر -
و عن یزید بن نعیم - فبهم لون و فتح عین تابعی حجازی است و ذکر کرده است او را ابن جهم و روایات روایت می کنند از
پدر خود و از جابر و او را اقراران زید بن اسلم است - عن ابیه - روایت میکنند از پدر خود - ان ما عاقلی البني - که با عز آمد پیغمبر
صلی الله علیه و سلم فامر عتده اربع مرات - پس اقرار کرد و ما عز و آنحضرت چهار بار - فامر به فرجیم پس مرا کرد آنحضرت بر جم و بی پس
انزال - گفت مرئز اللفج با و تشدید زانی صحابی سلمی است روایت میکنند از وی پس او نعیم و پس سپرد وی یزید و محمد بن المنکدر
و بعضی گفته اند محمد بن المنکدر از نعیم روایت میکنند که پس او است و بود مرئزالی را و ابی که آنرا کرده بود او را پس فلما و ما عز و

پس مطلع شد بران هزال و اشارت کرد و اغراضاً بران نزد آنحضرت و اقرار کرد و بنائیس آنحضرت هزال گفت - لو سترتہ بتوبک
 کان خیر الک - اگر می پوشیدی تو ما عزرا بجائمه خود یعنی ظاهر می کردی قصه زنا می اورا می بود بهتر مژرا - قال ابن المنکدر ان
 هزال امر اعراسه ان یاتی البنی صلی اللہ علیہ وسلم فخره گفت محمد بن المنکدر که از تابعین است و راوی این حدیث است که هزال
 امر کرد و اعزرا که باید آنحضرت را و خبر کند و را بجهت حال - رواه ابو داؤد - وعن عمرو بن شعیب عن ابیہ عن جده
 عبد اللہ بن عمرو بن العاص - بیان حدیث - ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال تقافوا الحد و فیمابکم عفو کنید و عفو
 کنید حد و و را در میان خود و خطاب است مرغیر ائمہ را یعنی باید که حد و را یعنی موجبات حد و را عفو کنید و بپوشید و مرا فہ بجا کم کنید
 اما ائمہ و حکام را جاز نیست عفو بعد از مرا فہ بالیشان چنانکه فرمود - فما یلغنی من حد فقد وجب - پس چیزی که رسید مرا از حد و
 غایت شد پس تحقیق واجب شد اقامت آن - رواه ابو داؤد و النسائی - وعن عائشہ رضی اللہ عنہا ان البنی صلی اللہ
 علیہ وسلم قال اقبلوا ذوی النہیات عشر اثم - براندا زید و رگزار اند خدا و ندان مروت و اصحاب و جود یعنی اہل عت و شہاد
 و بعضی گفته اند مرا و اہل صلاح و دوع اند و ہدیت و را صل یعنی صورت و شکل است مرا و اینجا جاستے است کہ آدمی بران
 از اخلاق و افعال می فراید کہ و رگزار اند ازین مردم عشرات الیشان را یعنی لغز شہائے الیشان را کہ بنا گاہ و رگزار
 و زلتی افتد می باید آنرا را پوشید و بر روی بیاورد و فاش نکرد و دیدان حکم نکرد - الا الحد و - مگر حد و و شرع از حقوق
 اللہ و حقوق العباد کہ لا ہست بجائے آوردن و اقامت کہ دن آنرا و تجا و زنہ نمودن ازان و این خطاب بائمہ است
 رواه ابو داؤد - و عنہا قالت قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ادرؤا الحد و عن السلین ما استطعتم - دفع کنید حد و و را
 سلین تا تو این پیش از آنکہ بمن برسند چنانکہ و شرح تقافوا الحد و و معلوم شد - فان کان لہ تخرج تخلوا اسیلہ - پس اگر باشد
 مرسلان را جائے بیرون آمدن پس خالی کنید راہ او را - فان الامام ان یخطی فی العفو - پس بدستی امام خطا
 کردن او و سلوک کردن راہ خطا را و عفو کہ صادر شدہ است از شہا - خیر من ان یخطی فی العفو - بہتر است از خطا کردن
 او و سلوک او راہ خطا را و عقوبت باین کہ عقوبت کند بخطا و بی تشخیص قضیہ زیرا کہ وقتی کہ رسید قضیہ با امام واجبست
 بروی الفا و امضای آن پس بران وجہ مضمون این حدیث مضمون حدیث تقافوا الحد و و دست و خطاب بغیر ائمہ است
 و بعضی حمل کرده اند این حدیث را بر روی و دفع امام حد و و را بقول خود آیا و دلالتہ است وی یا خود راہ است شراب یا تقبیل
 کرده یا غمزدہ چنانکہ گذشت و برین تقدیر خطاب بائمہ است محمد بن - رواه الترمذی و قال تدر وی عنہا - و گفته است
 ترمذی تحقیق روایت کرده شدہ است این حدیث از عائشہ کہ این قول او است - ولم یرف - و رفع کہ وہ نشدہ است یا بظہر
 و ہواص - و استاد انجوتی بی رفع صحیح تر است - وعن اہل این حجرہ یضم حاجیم ساکن صحابی است حضرت از ملوک یمن بود
 کہ ایشان را اقبال گویند جمع قبل یعنی ملوک یمن قدوم آورد و بر آنحضرت و مسلمان شد و آنحضرت پیش از
 رسیدن وی ایشان را دہ بود و فرمودہ بود کہ می آید شما را و اہل بن حجر طالع را غلب و رضای عزوجل و رسول و می چون

مرحبا گفت و نزد خود نشاند و روی مبارک خود را برای او بگشود و می‌نشاند و گفت این داکل بن حجرست بقیه اقبال دعا کرد
 ببرکت بروی و در او داد و وی و عامل گردانید و ابراقیال از حضرت - قال - گفت وائل - است که هست امراة علی بن ابی طالب
 علیه السلام اگر او کرده شد زنی در زمان آنحضرت یعنی شخصی برز و جبرز تا که بروی کرده ناخواست و اگر او و است که او
 بنا خواست کسی را بر کار می داشتند - قدر آنما الحد - پس دفع و ساقط گردانید آنحضرت از آن زن حد را داد و احد نمود
 و اقامه علی الذی اصحابا - و بر پا کرد حد را بر آن مروی که رسید آن زن را - و لم یذکر انه جعل لها حدر - و ذکر کرد و روی که آنحضرت
 اگر داند این زن را مروی بر مرز و گفته اند که از ذکر نکردن را وی لازم نمی آید که مرز باشد و با حد و یگانه ثابت شده است
 و مراد به این آنحضرت است بضم عین و سکون قاف که کابین و طی حرام را و آنچه بشبیه واقع شود گویند و آن مقداری است که اگر
 اجرت گرفتن بر وی حرام جایز می بود و واجب میشد - رواه الترمذی - و عنه ان امرأة خرجت علی عمر رسول الله صلی الله
 علیه و سلم ترید الصلوة - و هم از وائل بن حجرست که زنی بیرون آمد از خانه در زمان آنحضرت در حالی که می خواهد نماز را -
 فلما با رجل - پس پیش آمد آن زن را مروی - فجللها - پس پوشید آن زن را و گوشت مانند جل بروی و فی الصراح
 تجلل زیر چیزی شدن - فقصی حاجبه منها - پس پرداخت حاجت خود را زدی - فصاحت - پس آواز داد و فریاد کرد
 ان زن - و انطلق و روان شد آن مرد - و مرت عصایه من المهاجرین - و گذشتند گروهی از مهاجران - فقامت ان
 ذلک الرجل فل یکن اذ کنایه پس گفت آن زن که آن مرد و بمن چنین چنین - فاخذوا الرجل - پس گرفتند آن مرد را -
 فاتوا به رسول الله - پس آوردند آن را نزد پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم فقال لما اذ بهی فقد غفر الله لک - پس گفت آنحضرت
 مر آن زن را تو بر پس تحقیق آمرزید خدای تعالی ترا بجهت کراهت و بی رضای تو مر این کار را - و قال للرجل الذی
 وقع علیها رجوه - و گفت آنحضرت مر آن مرد را که افتاده بود بر آن زن سنگسار کنید او را از جهوه بضم هزه و جیم و این بعد از
 بیوت زنا خواهد بود و نه بجهت قول آن زن - و قال لقد تاب توبته لو تابها اهل المدينة لقبل منهم - و گفت آنحضرت هر آنی تحقیق
 توبه کرد آن مرد توبه که اگر میکردند آن توبه را تا همه اهل مدینه یعنی اگر قسمت کرده میشد این مقدار از توبه بر اهل مدینه هر آنی
 قبول کرده میشد از ایشان و کفایت میکرد ایشان را یعنی اگر چه در اول عیالی کرد و شفاعت نمود با وجود آن پاک
 شد و آمرزیده گشت - رواه الترمذی - و در بعضی نسخ - و ابو داود - زیاده کرده و عن جابر ان رجلا زنی با امرأة فامر ابی
 علیه السلام فجل الحد - و روایت است از جابر که مروی زنا کرد و زنی پس امر کرد و برای او آنحضرت تا زیاده نبود پس
 تا زیاده زده شد و او را در حد شکست پیغمبر داده شد آنحضرت را که آن مرد محسن است - فامر به فرج پس امر کرد و برای و جیم
 پس برجم کرده شد و درین دلیل است که امام چون امر کرد و بجزیری از حد پیغمبر ظاهر شد که واجب جزا است بروی است باز گشتن بسبب
 واجب - رواه ابو داود - و عن سعید بن سعد بن عبادة یعنی او را صحبت اثبات کرده اند و ابو حاتم ابن خیابان و تابعین از
 کبار ثقات ذکر کرده و ابن عبد البر گفته که او را محبت صحیح است و و اقدی و غیر او را در کسانی که ایشان را صحبت ذکر کرده اند اما و الا

سودان عبادۀ انصاری ساعدی خوزجی از اکابر صحابه است روایت است از سعید بن سعد - ان سعد بن عبادۀ اتی البنی
صلی اللہ علیہ وسلم برجل کان فی الحی - کہ سعد بن عبادہ کہ پیراوست آوردند و آنحضرت مروی را کہ بود در محله - منجیح سقیم -
ماقص خلقت بمارتخرج بضم نیم و سکون معجمه و فتح دال مروی ناقص خلقت و اصل خداج زادن بجه پیش از مدت و در حدیث
آمده است کہ ہر نازی کہ خواندہ نشود و مروی فائتہ الکتاب وی خداج است یعنی ناقص است - فوجد علی امۃ من امانہم پس
یافتہ شد آن مرد و دواہی از دواہان اہل محلہ بخیث بہا - کہ بلیدی می کند بان واہ یعنی زنامی کند فقال البنی صلی اللہ علیہ وسلم
خذواہ عشا - بگیرید برای زدن وی شاخی کلان را - فیہ مائۃ شمراخ - و مروی صد شاخ خردست عشا کل بکسر عین ہلم
و سکون مثلثہ شاخی بزرگ کہ بروی شاخا سے خرد و باشند کہ ہر یکی از آنها شمراخ است بکسر شین و پنجاسے ہجمہ - فاعز
حضرتہ پس ہر چند او را باین شاخ یک زونی کہ در حکم صد تا زیادہ زون می شود و آنرا بجا معلوم می شود کہ امام را باید کہ
نکاہا ہائی کند جلو و را و محافظت کند بر حیات وی و نیز ولایت دارد بر آنکہ حد تاخیر کردہ نمی شود و از ہمار و امام ابو حنیفہ
و مالک گفتہ اند کہ تاخیر کردہ شود تا صاحب حد تا آنکہ بشود و شاید کہ پیاری این مرد و از امراض مزمنہ بود کہ حکم عادت امید
بہو و دران نبود و از تاخیر عالمہ در اقامت عدل قیاس برین حکم توان یافت - رواہ فی شرح السنۃ و فی روایت ابن
ماجہ بخوہ - و عن عکرمۃ عن ابن عباس قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم من وجد ثوبہ لعل عمل قوم لوط -
کسی کہ بیا بیدار کہ میکند کار قوم لوط را کہ شہوت را ندان بگردان است و او را بہین نسبت او طاعت میگویند - فاقبلوا الفاعل
و المفعول بہ - پس بکشید کنندہ این کار را و آنکہ کردہ شدہ است بوی این کار - رواہ الترمذی و ابن ماجہ - با آنکہ در نیست
در لواطت نزد امام ابو حنیفہ بلکہ تفسیر است آن نوع و آنقدر کہ امام مصلحت بیند و زیادہ کردہ است و جامع صغیر کہ گزاشتہ شود
و زندان و صاحبین میگویند کہ لواطت در حکم زناست در حد زدن و این یکی از دو قول شافعی است و در قول دیگر گشتہ شوند
ہر دو با بخدایت و در روایتی این چنین آمده است کہ رجا رجوا الاعلی و الاسفل پس رجم کنند با لار کہ فاعل است و
پایان را کہ مفعول است - و عن ابن عباس قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم من اتی بہیمۃ فاقتلوہ - کسی کہ بیاید
چهار پایہ را یعنی طی کند و یا پس بکشید او را - و اقلوا امۃ - و بکشید آن بہیمہ را ہمراہ وی گفتہ اند کہ حکمت در قتل بہیمہ آن
می توان بود کہ تا متولد نشود و زوی حیوانی بر صورت انسان یا الشانی بر صورت حیوان تا لاحق نگردد و صاحب آنرا از سوای
در لکا ہد اشتہق وی و بعضی گفتہ اند کہ بہیمہ را بکشند و بسوزند وائمہ از لہ مفتون اند بر آنکہ کسی کہ بیاید بہیمہ را تفسیر کردہ شود
و کشتہ نشود و میگویند کہ این حدیث محمول بر زجر و تشدید است - قبل لابن عباس ما شان البہیمۃ - گفتہ شد مرا بن عباس را
چسیت حال بہیمہ و چه کار باید کرد بوی - قال اسمعت من رسول اللہ - گفت ابن عباس نشیندہ ام من از پیغمبر خدا - صلی اللہ علیہ
علیہ وسلم فی ذلک شیا - و ان باب چیز ی - و لکن ارادہ کردہ ان یوکمل لہما - و لیکن گمان میرم آنحضرت را کہ کردہ پنداشتہ است
آنحضرت کہ خور و شود گوشت آن بہیمہ - او لفتن بہا یا آنکہ نفع گرفته میشود بان بہیمہ از منفعت ہای دیگر از دباغت پوست و

و جزو آن عقد فعل بها ذلک۔ و حالانکہ تحقیق کرده شده است باین بسیمه آن کار زشت یعنی بسیمه که بومی این کار کرده شده است
 منع گرفتن باین کرده است پس لازم آمده که قتل کرده شود۔ رواه ابو داؤد و ابن ماجه۔ و بعضی گفته اند که اگر از او کلاه سیست
 قتل کرده شود و الا در آن دو وجه است قتل از جهت ظاهر این حدیث و عدم قتل از جهت نفی از زوج حیوان نه براس
 اکل کذا نقل الطیبی و در جایه گفته است که آنچه مردی شده است که زوج باید کرد و سوختن از جهت آنست که حدیث کرده نشود
 بدان و امری واجب نیست۔ و عن جابر قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم ان اخوت ما اخات علی امتی عمل قوم لوط
 گفت آنحضرت بدستی ترسیده شده ترین هر چیز سے کہ می ترسم من برأت خود کار قوم لوط است بمعنی آنکه می ترسم کہ در آن
 بی عبری نکنند و درین ورطه نیفتند یا بمعنی آنکه این فعل بجا نیست شنیع و قبیح است و حرمت او مذکور شد دست و می ترسم
 کہ در آن نیفتند و عقاب آن نه بنشیند۔ رواه الترمذی و ابن ماجه۔ و عن ابن عباس ان رجلا من بني بکون لیش
 روایت است از ابن عباس کہ مردی از بن قبیله الی البنی آمد نزد پیغمبر صلی الله علیه وسلم فآثر انہ یزنی با مرأه۔ پس
 اقرار کرد کہ دسے زنا کرده است بنی۔ البی مرأه۔ چهار بار۔ مجلد مائتہ۔ پس زوان مرد را جدا تازیانه۔ و کان بکرا۔ و بود
 آن مرد غیر محصن۔ ثم ساله البیتة عن المرأة۔ بود از آنکه با قرار دسے او را حد زد و این متفحص قذت آن زن بود سوال
 کرد آن مرد را گواہان بزدن کہ دسے زنا کرده است۔ فقال کذب والله۔ پس گفت آن زن دروغ می گوید آن زن
 کہ بمن نسبت زنا می کند و من پاک ام از آن جدا سو کند۔ یا رسول الله فجلدها لفریة۔ و چون گواہان نگذاشتند آن مرد
 زده شد او را حد قذت کہ اقرار کرد بران زن آن پشیمان تازیانه است فریة بکسر فاء و سکون راء بمعنی کذب و افتراء و او را اینجا
 قذت است۔ رواه ابو داؤد۔ و عن عائشة رضی الله عنها قالت لما نزل عذری۔ گفت عائشه چون فسخه و آید
 قرآن بخورد و داشتن و ترک لامت کردن من و آن در قضیه آنکه است کہ مشهور است و در قرآن تطهیر و تزکیه عائشه
 صدیقہ رضی الله عنها ازان مذکور۔ تمام البی صلی الله علیه وسلم علی المنبر۔ ایستاد آن حضرت بر منبر و خطبه خواند و
 ذکر ذلک۔ و ذکر کرد آن را۔ فلما نزل من المنبر بالی علیین و المرأة۔ پس چون فرود آمد از منبر امر کرد براس
 دو مرد از صحابه کہ درین ورطه افتاده بودند و آن حسان بن ثابت و مسطح بن اثاثه و زن کہ حسنہ بنت جحش
 خواهر ام المومنین زینب بنت جحش است کہ حد قذت زده شوند۔ فضرلوا حد هم۔ پس زده شدند این هر سه حدی را کہ واجب
 بر ایشان۔ رواه ابو داؤد۔

الفصل الثالث۔ عن نافع ان صفیه بنت ابی عبیدہ روایت است از نافع کہ صفیه دختر ابی عبیدہ بن عمر
 ثقفیه خواهر مختار بن ابی عبیدہ زوجہ عبداللہ بن عمر از تابعین ثقه است روایت میکند از عائشه و حفصه و دیده است عمر
 رضی الله عنه و ابی عبیدہ از اجله صحابه است و ولادت مختار در سال هجرت است و نیست او را صحبت و روایت و علما او را
 کذاب می نامند چنانکہ حجاج را بمیرد قول آنحضرت را کہ فرمود بیرون می آید از ثقیفین کذاب و بمیرد حمل برین دو شخص

سکند پس نافع کہ مولیٰ ابن عرسٹ می گوید کہ عقیقہ بنت ابی عبیدہ - اخبترہ ان عبدا من رقیق الامارۃ - خبر داده است اورا
کہ غلامی از غلامان امارت خلافت و بود و در زمان امیر المؤمنین عمر شریف وقع علی ولیدۃ من الخمس - اقاموہ بر جاریہ از خمس غنیمت
یعنی قصہ کرد و طی اورا - فاشکرہما - پس اکراہ کرد اورا ببحر و کرہ بنا خواست اورا وطی کرد حتی اقتضا - تا آنکہ گرفت
بکارت اورا و اقتضا من بقات وضا و معجہ ازالہ بکارت و قصہ کبسر بکارت جاریہ و اقتضا من بقات نیز بہین معنی ست
ولیکن روایت اینجا بقات ست - فجلدہ عمر - پس جلد کرد آن غلام را امیر المؤمنین عمر شریف و لم یجلدہا من اجل انہ اشکرہما -
و جلد نکرد آن جاریہ را از ہر آنکہ آن غلام اکراہ کردہ بود اورا و بنا خواست وی وطی کردہ بود چنانکہ و حدیث وائل
بن حجر گذشت - رواہ التجاری - و عن یزید بن نعیم بن ہزال عن ابیہ - ذکر وی در فصل ثانی گذشت - قال کان
ماعز بن مالک مینانی جبرانی - گفت نعیم بن ہزال بود ماعز بن مالک یتیم و کننا رید زن کہ ہزال ست - فاصاحب جاریہ
من الحی - پس رسید یعنی وطی کرد ماعز و ابی را از محلہ و بعضی گفته اند کہ جاریہ مولادہ ہزال بود - فقال لہ ابی ایت
رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فاضربہ باصنعت پس گفت پدر زن بیا آنحضرت را پس خبر کن اورا بکاری کہ کردہ - لیستغفر
لک شاید کہ آنحضرت استغفار کند مر ترا و آمرش خواہد گناہ ترا - و انما یرید بذلک رجاء ان یکون لہ مخرجاً - و معنی خواست
پدر زن باین گفتن و نصیحت کردن ماعز را باین نزد آنحضرت کہ امید آنکہ باشد استغفار آنحضرت مرا ورا سبب بر آمدن
از گناہ یعنی عرض آن بنود کہ نزد آنحضرت رود و حکم برجم آن کند چنانکہ از قول و سے لیستغفر لک ظاہر می گزود -
فاتاہ فقال - پس آمد ماعز نزد آنحضرت و گفت - یا رسول اللہ انی زینت فاقم علی کتاب اللہ - بدرستی من زنا کردہ ام
پس بپا کن بر من حکم خدا را - فاعرض عنہ - پس روی گردانید آنحضرت از ماعز - فخا و - پس باز گشت ماعز - فقال
گفت یا رسول اللہ انی زینت فاقم علی کتاب اللہ حتی قالہا سبع مرات - تا آنکہ گفت ماعز - این کلمہ را چہ بار فقال
رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم انک قد قلتہا سبع مرات - پس گفت آنحضرت بدرستی تو گفتی این کلمہ را و اقرار کردی
چہ بار و ثابت شد بر تو زنا - فمن زینت - پس بگو بکیزنا کردہ - قال لفلانۃ - گفت ماعز بفلان زن نام زنی را متعین
قال بل ضاحقہا - گفت آنحضرت آیا باہم برہا و خفتی بوی - قال نعم - گفت آرسے - قال بل باشر تہا - گفت
آیا ہم سووی بشیرہ را با بشیرہ و سے بشیرہ روی پوست مردم - قال نعم قال بل جامعہا - گفت آیا جامعہا موت کردی اورا -
قال نعم فامر بہ ان یرجم - پس امر کرد و برای وی کہ رجم کردہ شود - فاخرج بہ الی الحرة - پس بیرون آوردہ شد بزین
سنگستان کہ بیرون مدینہ ست - فلما رجم فوجد مس الحجارۃ - پس چون رجم کردہ شد پس یافت سہوون سنگها و الم آن را
فخرج - پس بی صبری کرد و فرج کشید - پس بیرون آمد و در حالی کہ وی دو - فلقیہ عبد اللہ بن انیس - پس پیش آمد اورا
عبد اللہ بن انیس بضم ہزہ و فتح نون کہ صحابی انصاری مدنی عقبی لطل شجاع حاضر شد احدرا و مالہا اورا - وقد عجز
و حالاکہ تحقیق عاجز شدہ بود و ندا صحاب و سے از کشتن و سے - فخرج لہ بو طیف بعیم - پس کشید عبد اللہ

بن انیس مراد را پای استخوان شتر را فی الصراح و طیف بطای مجبه باریکی ساق و ذراع شتر و ستور - فرما و به نقل پس انداخت
وز و اعز ابو طیف پس کشت او را - ثم اتي النبي صلى الله عليه وسلم - پسر آمد عهد الله بن انیس نزد آنحضرت - فذكر ذلك له
پس ذکر کرد و آنرا برای آنحضرت - فقال بلاءكم و هو - پس گفت آنحضرت چرا آنکرا اشتیدا و را - لعنه الله ان يتوب - شاید
که وی توبه میکرد و فیتوب الله علیه - پس توبه می کرد و خدا و رجوع بر رحمت میکرد و بر و - رواه ابو داود - و عن
عمر بن العاص قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول - گفت عمر بن العاص سہمی قرشی کہ صحابی مشهور است
و وزیر معاویہ بن ابی سفیان بود و آنحضرت در حق وی فرمود و لا سلم الناس و آمن عمر بن العاص (دیگر احادیث نیز در
شان وی وارد شده گفت شنیدم آنحضرت را کہ میگفت - ما من قوم ظلمهم فيهم الزنا الا اخذوا بالعتة - نیست هیچ قومی کہ
پیدا میکرد و در ایشان زنا کرد آنکہ گرفتار کرده می شوند بقطعیہ زیرا کہ زنا موجب ہلاک نسل است و لشومی آن ہلاک
حرف کہ موجب قحط سال است نیز می شود و بحقیقت خاصیتی است کہ بتقدیر آسمی مترتب بدان می گردد - و ما من قوم
ظلمهم فيهم الرشي الا اخذوا بالرب - نیست هیچ قومی کہ ظاہر می گرد و در ایشان رشوتها گرفتار کرده می شوند بترس
و بیم از دشمنان رشوی بغیر از جمع رشوت بغیر از کسر نیا رسی پاره رشوت پاره وادن راشی پاره و ہندہ رشوتی پاره
گیرندہ راشی آنکہ سعی می کنند در میان راشی و رشوی زیادہ می کنند برای این و کم می کنند براسے آن داشتگان رشوت
از رشا است و آن رسن و پوست کہ رسیدہ میشود بوسے بمطلوب و رشا یعنی در آن کردن چوزہ گردن خود را بسوسے
ماورش تا بخوراند او را و رشوت مالی است کہ می دهد آنرا بشرط آنکہ اعانت کند و رسم وی کذا فی فتاوی قاضی خان
و بعضی قید کرده اند کہ در آن هم آنچنان مشقت نباشد کہ این مقدار مال را و عرف اجرت می دهند بر آن چنانکہ سخن
پیش سلطان گفتن و سعی در آن کردن و اگر بی شرط باشد نیز رشوت است کذا قبل - رواه احمد - و عن
ابن عباس و ابی ہریرۃ ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال ملعون من عمل عمل قوم لوط - راندہ شدہ است
از درگاہ قرب و رضای حق کسی کہ لواطت کند - رواه زرین - و کسر زای از علمای حدیث و ائمہ ایشان است
و نوات اولیاد از پانصد و بیست سال است - و فی روایت لعن ابن عباس ان علیا رضی اللہ عنہ احرقما - و در روایت
مرزین را از ابن عباس آمدہ است کہ علی رضی اللہ عنہ سوخت فاعل و مفعول را - و ابابکر رضی اللہ عنہ ہم علیہما
حاطا - و نیز در روایت زرین از ابن عباس آمدہ کہ ابوبکر رضی اللہ عنہ انداخت بر فاعل و مفعول و یواری را
و بعضی گفته اند کہ جزای ایشان آنست کہ از مکان بلند در پائین انداختہ شوند و در نیال آن سنگها بر ایشان انداختہ
شود و وفق جزای قوم لوط کہ قریہ ایشان را بسلا برونہ بر زمین زدند و سنگها را بارانیدند و بعضی گفته اند کہ جس کر شوند
در گندہ ترین جا ہا تا آنکہ بمیرند و جلد و رجم نیز روایت است - و عنہ ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال لا ينظر
الله الى رجل الا رجل او امرأة في دبرها - و ہم از ابن عباس است کہ آنحضرت گفت نظر رحمت نمی کند خدای تعالی

لبوی مردی که بیاید مردی ریلارنی را در جانب پس وی - رواه الترمذی و قال هذا حدیث حسن غریب - و عنده
قال من اتى البیته فلا حد علیه - و هم انا بن عباس است که وی گفت کسی که بیاید بهیبه را پس نیست حد بر او - لیکن تفسیر
باید کرد - رواه الترمذی و ابو داود و قال الترمذی عن سفیان الثوری انه قال هذا صحیح من الحدیث الاول - و گفته است
ترمذی از سفیان ثوری که وی گفته است این حدیث صحیح ترست از حدیث اول که سابقا از ابن عباس در فصل ثانی
گذشت و آن حدیث اول این است - و هو من اتى البیته فاقطعه و العمل علی هذا عند اهل العلم - و عمل برین حدیث است
مزداهل علم - و عن عیاد بن الصامت قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم اقيموا حد و الله فی القریب
و البعید - بر پاکیزه حد های خدا را بر نزدیک و دور یعنی بر خویش و بیگانه یا بر ضعیف که نزدیک است رسیدن بوی و آسان است
حکم کردن بروی و بر قوی که دورست رسیدن بوی و دشوارست اقامت حد بروی و معنی اول نزدیک ترست از لفظ ثانی
اقوی در معنی - و لایاخذکم فی الله لومة لائم - و باید که نگیرد شمار در دین خدا و مانع نیاید از اجرای احکام و حدود وی ملامت
کردن هیچ ملامت کننده - رواه ابن ماجه - و عن ابن عمر ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال اقامه حد من حدود الله
بر پاکیزه حدی از حد و خدا - غیر من منظر البین لیلته فی بلاد الله - بهترست از باران چهل شب و تمامه شهرهای خدا که
آبادان اند از جهت بودن آن سبب تباعد و اجتناب از ذنوب و معاصی که مودی با انقطاع خیر و برکات و زوال نعم و آلاء
و نیز اقامت حدود باعث انتظام امور و صلاح احوال بندگان است چنانکه باران سبب رفاهیت و فراغ عیش غلاتی است
و چون اقامت حدود و مطلق بصلاح احوال دنیا و آخرت است بهتر از باران است که مخصوص بزندگانی دنیاست رواه ابن ماجه
و رواه النسائی عن ابی هریره

باب قطع السرقة

باب و احادیث دست بردن از جهت سرقة و در بعضی نسخ باب حد السرقة و حد سرقة همان قطع دست و سرقة بکسر را
و فتح آن در لغت گرفتن چیزی از غیر بنیانی مال باشد یا نه و ازینجا است استراق سمع و در شرع عبارت است از اخذ مال
محرز مملوک خفیه و لفساب سرقة نزد او و درهم است که در کمتر از آن قطع نیست و نزد شافعی ربع و نیا را از زر و سکه و درهم از نقره
یا قیمت آن و مشکک نشان احادیثی که واقع شده است در آن قطع بدو ربع و نیا و ربع و نیا و در الوقت سته و درهم بود و نیا
و دانه و درهم و در هر پایه گفته است که دلیل ما آنست که اخذ با کثر درین باب اولی است از جهت حیل که در آن در حد و در زیر
حد اقل شبه عدم جنایت است و روایت کرده شده است از آنحضرت صلی الله علیه وسلم که لا قطع الا فی دینار و عشرة و درهم و اصل
درین باب آنست که قطع در زمان آنحضرت و در ثمن مجنی سپر بود و شافیه میگویند که قیمت مجنی سه و درهم بود و شمنی گفته که ثمن مجنی را
زمان ده و درهم بود و رواه ابن ابی شیبہ عن عبد الله بن عمرو بن العاص و در کاف فی نقل کرده که ثمن مجنی که قطع کرده شد در وی
در عهد آنحضرت صلی الله علیه وسلم مساوی ده و درهم بود و الله اعلم

الفصل الاول - عن عائشة رضي الله عنها عن النبي صلى الله عليه وسلم قال لا تقطع يد السارق الا برج دينار فصاعدا

گفت آنحضرت بریده نشود و دست دزد و گیسب دزد ویدن ربع دينار و زیاده ازان قیمت آن در حکم اوست یعنی در کمتر ازان نیست و در روایتی بصری آمده است که قطع کنند در ربع و قطع کنند در کمتر ازان و در روایتی آمده است در ربع و نیار یا سه درهم و نیز در روایتی آمده است که ربع دينار در آنوقت سه درهم بود و نیار و دوازده درهم چنانکه ذکر کردیم متفق علیه - و عن ابن عمر قال قطع النبي صلى الله عليه وسلم يد سارق في بجن ثمنه ثلثة دراهم - گفت ابن عمر بریده آنحضرت دست دزدی را در دزدیدن سپرس که بهای آن سه درهم بود متفق علیه - و توراتی گفته که جل این حدیث نزد جهات از علما که قائل نیستند بقطعید در کمتر از ده درهم آنست که این تقویم از ابن عمر بود و براسه و اجتهاد و و بود چنانکه نزد و و ظاهر شد زیرا که اقوال صحابه در قیمت بجن مختلف یافتیم و در روایتی از ابن عباس آمده که قیمت دس درهم بود و از عمرو بن شعيب نیز مثل آن آمده که از ام ایمن و سپردس ایمن بن عبد الله آمده که قیمت بجن در آن وقت و نیار بود و چون این اختلاف یافته شد و بود و اخذ بحدیث کس که روایت کرده که قیمت بجن که در و و قطع کردند و درم بود و اعلی جمع علیه و اخذ با دون خارج از اجماع اختیار کردند اخذ بجمع علیه اگر گویند که عائشه روایت کرده است که قطعید در ربع و نیار بود و جوابش آنست که این حدیث در اثبت روایتی موقوف بر عائشه آمده و خالی از اختلاف رواه نیز نیست پس حمل کردند که عائشه ربع و نیار گفته بسبب آنست که بجن نزد و و ربع و نیار بود و انتی و بالجمله اخذ با کثر درین باب احوط و اولی است تا ما را بقول و سبجانه و السارق و الشارقة فاقطعوا ايديهما بر وجهی شود

که شبهه را بدان راه نباشد و الله اعلم - و عن ابی هريرة عن النبي صلى الله عليه وسلم قال لمن السارق عيسر البيفة فمقطع يده - گفت آنحضرت لعنت کند خداي تعالی دزد را که می دزد و بيفيه را پس بریده می شود دست او - و ليسر القبل فمقطع يده - می دزد و رسن را پس بریده می شود و دست او - متفق علیه این حدیث ولالت می کند بر قطع و راقل از ربع و نیار یا سه درهم چه جاس و درم پس مشکل می شود بر همه آنکه پس جواب میدهند که مراد بيفيه اینجا بيفيه آهن است که آنرا خود می گویند که غازیان بر سر می پوشند و این تاویل در بيفيه اگر راست آمد و در رسن چه میگویند که قیمت آن بیشک از ربع و نیار کمتر است می گویند که مراد رسن کشتی است که قیمت او باین مقدار می تواند رسید و این تکلف است پس می گویند که در ابتدا قطع در قلیل بود پس ازان منسوخ گشت و بعضی گفته اند که آنحضرت اشارت بحدود امر و سلاطین کرد که ایشان بچنین می کنند بر وجه سیاست و تشدید نه بر وجه مدشرمی و ممکن است که گفته شود مراد آنست که وی قیمت نفس می کند و در اخذ قلیل تا رفته رفته عادت می کند باخذ کثیر و در سر قلمی و بریده نشود دست وی و الله اعلم -

الفصل الثاني - عن رافع بن خديج - لفتح خای بنجره و کسر وال مصله صحابی مشهور است و در غزوه بدر حاضر شد

از جبت صغرو و راحه و خندق و مشاهد و دیگر حاضر شده - عن النبی صلی اللہ علیہ وسلم قال لا قطع فی ثمر - گفت آنحضرت نیست دست بریدن و رمی و درخت نام که بر درخت است - ولا کثر - و نه در کثر بثلثه بروزن ثمر چیز سے سیفد نرم مثل پیہ کہ در میان درخت خرامی باشد و انرامی خوردن از جانب سر درخت می نماید و از اجار می گویند بضم حیم و تشدید میم و یحیی گفته اند کہ کثر بمعنی شکوفه خراست و او را نیز میخورند و قول اول صحیح تر است - رواه مالک و الترمذی و ابو داؤد و النسائی و الدارمی و ابن ماجه - بدانکہ قطع نیست در میوه کہ بر درخت است و کشتی کہ در و نشده از جبت عدم احراز اما ثمر کیہ بریده و احراز نموده شد - در و سے قطع است نزد شافعی و نزد احمد و در روایتی اگر ثمر در لبستانی باشد کہ گرد و دیوار کشیده اند یا بروختی باشد در سرای محرز کسی پس بدزد و نصاب سرقه را در وی قطع است و اما نزد ما قطع نیست در چیزی کہ بزود تباہ و متغیر گردد مثل شیر و میوه ترجبت عموم قول آنحضرت لا قطع فی ثمر و لا کثر و نیز فرمود لا قطع فی الطعام - یعنی طعام بسیار برای اکل والا در گندم و شکر قطع است باتفاق و قیاس کرده شد بران لحوم و اشتر به و مانند آن - وعن عمرو بن شعيب عن ابيه عن جده عبد الله بن عمرو بن العاص عن رسول الله صلى الله عليه وسلم انه سئل عن الثمر المعلق - روایت است کہ آنحضرت پرسیده شد از میوه آونجہ بر درخت - قال من سرق منه شيئاً - پس گفت آنحضرت کسی کہ بدزد و از آن چیزی را - بعد ان یؤید بحجین - بعد از آن کہ جای دهد و از اجزین بچیم بروزن خرمن جای خشک کردن خرا و خرمن آن یووی از ایواست بمعنی جای دادن - قطع ثمن الجن - پس برسد بهاسے سپرا - فلعنه القلع - پس بر دست قطع مقصود آنست کہ قطع نیست در ثمر معلق بر شجر زیرا کہ محرز نیست و چون بریده شد از درخت و خرمن ساخته شد تا خشک گردد و در نجای قطع است از جبت وجود احراز - رواه ابو داؤد و النسائی - وعن عبد الله بن عبد الرحمن بن ابي حسين الكلي - قرشي فولي ست از اولاد فلفل بن عبد مناف تابعی ثقة قلیل الحدیث روایت کرده اند کہ شعبه و مالک و سفیان و غیر ایشان - ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال - روایت می کنند کہ آنحضرت گفت لا قطع فی ثمر معلق - نیست قطع در میوه آونجہ - و لا فی حرلیتہ جبل - و نیست قطع در وایہ کہ می چرد و در کوہ یعنی اگر چه محروس است بکوہ و باوی کسی هم نیست کہ می چراند زیرا کہ محرز نیست پس حرلیه بروزن فعليه است از حراست و بعضی حرلیه بمعنی مسروق گفته اند و حرس و حرلیه بمعنی سرقه می آید و حارس سارق را می گویند و محرس آنکہ شتر و گوسفند را می دزد و می خور و تا ذآ و اه المراح - پس وقتی کہ جای دهد حرلیه را حرا بضم میم جاے شتر و گوسفند در شب برای خرمن و الحرجین - و جای دهد شتر را خرمن - فاعل قطع - پس قطع است - فیما یلج ثمن الجن - در مقدار می کہ می رسد بای سپرا رواه مالک - وعن جابر قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ليس على المنتهب قطع - نیست بر غارت کننده قطع زیرا کہ غارت گرفتن ال است بر طریق غلبه و علانیه و سرقه آنست کہ خفیه و نهانے باشد و تنب بمعنی غنیمت نیز آمده است پس منتهب بمعنی سرقه کننده از غنیمت باشد و اگر بر این معنی حمل کنند قطع از آن جبت نباشد

که او را در وی حق است چنانکه بیا بیا از عدم قطع و ریغ و ده - و من انتخب نیت مشهوره فلیس منار - و کسی که سب کند سب
کردنی مشهور یعنی آشکارا که مردم می نگریند و در آن پس نیست آنکس از ما و بر طریقه با وظا هر این عبارت و در حسل
نهیست است بر معنی غارت اما شرح معنی اخذ از غنیمت را نیز راه داده اند و الله اعلم - رواه ابو داؤد - و عنبه
عن ابی بنی صلی الله علیه و سلم قال لیس علی حائن نیست برخیا نیت کننده خیانت گرفتن از آنچه در دست اوست بر وجه
امانت - و لا غنیمت - و نیست بر غارت کردن - و لا غنیمت - و نیست بر ربانیده آخللاس گرفتن چیزی از ظا هر وی بعبث
بفارسى ربون قطع - دست بریدن از جهت عدم حرز و خفیة - رواه الترمذی و السنائی و ابن ماجه و الدارمی و در
فی شرح الستة ان صفوان بن امیه - محابلی ست پدر او امیه بن خلف در بدر کافر کشته شده و صفوان اسلام آورد و بعد
فتح و بود از مولفه القلوب و داد آنحضرت او را از غنائم همین اموال کثیر پس گفت صفوان گویای می - و بهم که این
بذل و عطا از غیر نفس غیر بنیاد پس نیکو شد اسلام وی بعد از آن هجرت کرد بدین پس فرمود آنحضرت لا هجرة بعد الفتح و بود
صفوان از اشراف قریش در جاهلیت و انصحه ایشان - قدم الدین - قدم آورد این صفوان بن امیه مدینه را - ققام
فی المسجد پس خواب کرد در مسجد - و توسد رواده - و بالش ساخت چادر خود را - فجاء سارق و اخذ رواده - پس آمد
و زدی و گرفت روی او را - فاخذ صفوان - پس گرفت آن دزد را صفوان - فجاء به الی رسول الله پس و زود او را
بسوی پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم فامران لقطع یده - پس امر کرد آنحضرت یعنی بعد از اقرار او و سب که بریده شود دست
آن دزد - فقال صفوان انی لم ارد هذا - پس گفت صفوان من نخواستم از آوردن او و بجزو شریت که حکم قطع ید او کنی - هو
علیه صدقة آن را در این شخص صدقه کردم و بخشیدم - فقال رسول الله صلی الله علیه و سلم فلا قبل ان تأتینی به پس گفت
آنحضرت پس چرا صدق نکردی و نه بخشیدی پیش از آنکه بیاری تو نزد من او را اما الآن که من حکم کردم قطع ید وی
واجب است که حق الله است و بعد تو ساقط نمی شود نعم رواده خود را اگر باومی بخشی که حق بستی ساقط میشود اما قطع ید بعد تو
ساقط نمی گردد - و روی نحوه ابن ماجه عن عبد الله بن صفوان عن ابیه - و روایت کرده است مانند این حدیث ابن باب
از عبد الله بن صفوان از پدرش و وی از اشراف تابعین و سادات ایشان ست ذکر کرده است او را بن جهان و ثقات
و بود با عبد الله بن الزبیر رضی الله عنهم و کشته شد با او و دیگر و زور حالی که وی متعلق بود با ستار کعبه سنه ثلاث و سبعین
و الدارمی عن ابن عباس - و روایت کرده است مانند آن واری از ابن عباس - و عن لبیر بضم موحده و سکون
سین مملیه بن ارطاة - ففتح همزه و سکون را و بعقب لبیر بن ابی ارطاة گفته اند و ابن عبد البر گفته لبیر بن ابی ارطاة
عامة قرشی بعضی او را در صفار صحابه شمرده اند و صحیح آنست که وی سلع از آنحضرت نداشت و ولادت او پیش از وفات
آنحضرت صلی الله علیه و سلم بر و سال بود و اهل شام اثبات میکنند را و اسامع و بنیای کلام مؤلف بر آن ست - قال سمعت
رسول الله صلی الله علیه و سلم یقول لا یقطع الا یدی فی الغزو - بریده نشود دستها و رزمان جنگ کردن با کافران

یعنی در وقتی کہ لشکر در دوا حرب باشد و بنا شد امام در ایشان و امیر جیش قطع نکنند و همچنین سائر حدود و باین اخذ کرده اند بعضی
 فقہا بحجت احتمال ایشان موقوف بر ارباب حرب و از جهت خوف وقوع تفرقه و سستی در مجاہدان طلبی گفته کہ این
 مذہب ابی حنیفہ است و ادعائی گفته کہ قطع کنند امیر تا وقت رجوع از دوا حرب و چون رجوع کند قطع کند و بعضی گفته اند
 کہ مراد بوجہ قطع در غزو آنست کہ در سرقت از مال غنیمت پیش از قسمت قطع کنند زیرا کہ اورا نیز در ان حق است۔ رواہ الترمذی
 و ابو داؤد و النسائی الا انہما قالانی السفر بدل الغزو۔ مگر آنست کہ ابو داؤد و النسائی گفته اند لفظ فی السفر را بجای
 لفظ فی الغزو و این ناظر در معنی اول است۔ وعن ابی سلمۃ عن ابی ہریرۃ۔ روایت است از ابو ہریرہ
 و ابن ابی سلمۃ بن عبد الرحمن بن عوف است رضی اللہ عنہما از مشاہیر تابعین و اعلام ایشان است ثقفہ و امام و مناقب
 او بسیار است کثیر الحدیث را سخ الروایۃ شنید از ابن عباس و ابی ہریرہ و ابن عمر و عائشہ و جہود ایشان مات سنۃ
 اربعین و قیل اربع و ائمتہ ولہ اثنتان و ستون۔ ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال فی السارق۔ کہ آنحضرت
 گفت در شان سارق۔ ان سرق فاقطعوا رقبۃ۔ اگر دزدی کند شخصے پس برید دست او را یعنی دست راست را۔ ثم ان
 سرق فاقطعوا رقبۃ۔ بعد از ان اگر باز دزدی کند پس برید پاسبے چپ او را۔ ثم ان سرق فاقطعوا رقبۃ۔ ثم ان سرق
 فاقطعوا رقبۃ۔ رواہ فی شرح النسۃ باین حدیث اخذ کرده است شافعی و قطع کردن در کمرۃ ثالثہ و رابعہ از جهت آنکہ ثالثہ
 و رابعہ مثل اولی و ثانیہ اند در حیثیت بلکہ فوق آنست پس موجب تر باشد برای حدود و نزو و اگر دزد سے کند کمرۃ ثالثہ
 قطع کردہ نشود و جلد کردہ شود و حبس کردہ شود و در زندان تا بچر و یا تو بہ کند و دلیل ما قول علی است رضی اللہ عنہ کہ فرمود
 من شرم می دارم از خدا کہ نگذارم او را دستی کہ بخورد بدان دستہا و استنجی کند بدان و پای را کہ راه رود بدان و باین دلیل
 حجت کرد صحابہ را پس غالب آمد بر ایشان پس منعقد شد بر ان اجمل و لا بد آن را سندی خواہد بود و حدیث مذکور طعن
 کردہ است در وی طحاوی یا محمول بر تہدید و سیاست است و نیز این اہلاک است در معنی و حد زاجر است نہ متلف و رحم
 ثابت شدہ است بدلیل قطعی۔ وعن جابر قال حی لبسارق الی الی الی صلی اللہ علیہ وسلم فقال اقطعوه۔ گفت جابر آوردہ شد
 دزدی بسوی آنحضرت پس گفت برید او را یعنی دست او را۔ فقطع۔ پس بریدہ شد۔ ثم حی بہ الثانیۃ۔ پسترا آوردہ شد
 دزد دوم بار۔ فقال اقطعوه فقطع۔ پس گفت آنحضرت برید دست او را پس بریدہ شد۔ ثم حی بہ الثالثۃ فقال اقطعوه
 فقطع ثم حی بہ الرابعۃ فقال اقطعوه فقطع۔ بہمان طریقی کہ در حدیث سابق گذشت۔ فاتی بہ الخامسۃ فقال اقطعوه۔
 پس آوردہ شد او را بار پنجم پس گفت بکشید او را۔ فانیطلقنا بہ فقتلناہ۔ پس بہ بردیم ما او را پس کشتیم او را۔ ثم اخبرنا
 فاقیتناہ فی بئر۔ پسترا کشیدیم او را و کشتاہ کردیم پس انداختیم او را در چاہی۔ و رینا علیہ الحجارة۔ و انداختیم بر وی سنگہا خطا
 کہ یکی از علمای حدیث و فقہ است گفت کہ بنی دایم هیچ کی از فقہا را کہ مباح داشتہ باشند دوم سارق را اگر چہ مکرر شدہ باشند
 از وی سرقت و گفت این حدیث منسوخ است بخیر لا یحل دم امری مسلم الا باحدی ثلاث و بعضی گفته اند کہ قتل این دزد

بطریق سیاست بود و امام را می رسد که اجتهاد کند و تعزیر مفسدان بهر نوعی که خواهد از عقوبت و بعضی گفته اند که آنحضرت
صلی اللہ علیہ وسلم داشت ارتداد این قطعی را پس پانچ گردانید خون او را و امر کرد قتل وی و بعضی گفته اند که او جفا داشت
که حمل کرده شود بر آنکه می مستحل سرقه بود و لابد است ازین تاویلات والا جبرار و القای او در سیر اگر مسلمان بودی جائز
نیودی و اللہ اعلم - رواه ابو داود و السنائی و روی فی شرح السنه فی قطع السارق عن ابی النبی صلی اللہ علیہ وسلم - و روایت
کرده است بنوی و شرح السنه از آنحضرت این را که - اقطعوه ثم احسموه - برید دست دزد را و داغ کنید بآتش تا باز آید
خون - و عن فضالة - لفتح فا و تحفیف ضا و محبة بن عبید - یفهم عین صحابی سست انصاری از پی عمر بن عوف اول
مشاهد وی احد است بعد از آن حاضر شد بعد از آن از مشاهد و جیت کرد تحت شجره و حاضر شد فیما بین ازان انتقال کرد
بشام و ساکن شد دمشق را و متولی گردید قضای دمشق را از برای معاویه و در زمان خروج وی بصفین و ات بدشقت سنه
ثلاث و خمسين - قال اتی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لبارق - گفت آورده شدند و آنحضرت دزدی - قطععت میوه -
پس بریده شد دست وی بکلم آنحضرت - ثم امر بها - پیتر امر کرد آنحضرت برای دست وی که آویخته شود و در گردن و
فعلقت فی عنقه - پس آویخته شده دست وی در گردن وی تا عبرت باشد دیگران را - رواه الترمذی و ابو داود
و السنائی و ابن ماجه - و عن ابی هريرة قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اذا سرق المملوک فبعه و لو نش
گفت آنحضرت وقتی که دزدی کند غلام پس بفروش او را اگر چنانچه بود لفتح خون و تشدید شین معجبه بیست و درهم نصف
اوقیه و بعضی گفته اند نش نصف از هر چیزی پس ممکن است که مراد نصف و درهم باشد یا نصفه و شاید که جای دیگر از ازان
و کنند - رواه ابو داود و السنائی و ابن ماجه -

الفصل الثالث - عن عائشة رضی اللہ عنہا قالت اتی عند رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لبارق - گفت
عائشه که آورده شدند و آنحضرت دزدی - قطعته پس قطع کرد او را یعنی حکم کرد لقطع ید وی و در بعضی نسخ فقطع
لی های ضمیر - فقالوا لکننا نرک تبلغ به ذل - پس گفته صحابه بنو ویم که گمان می بردیم ترا که میرسی این دزدان مرتبه را
که دست وی بری بلکه گمان آن داشتیم که رحم کنی بروی و شفقت نمائی بوی ظاهرا آن سارق ازان قبیل بود که محل
شفقت گرد و مثل ذی رحم دانند آن ازین جهت - قال - گفت آنحضرت - لو كانت فاطمة - اگر می بود فاطمه یعنی فاطمه
زهر ابوتول جگر گوشه وی صلی اللہ علیہ وسلم - لقطعتهما - هر آینه قطع می کردیم دست او را و گفته اند شاید سارق زنی مخدومه
بود و چنانچه در باب آینده بنیاید - رواه السنائی - و عن ابن عمر قال جاز رجل الی عمر بن الخطاب - گفت این عمر آورد و
بسوی عمر رضی اللہ عنہ غلامی را که مرآن مرد را بود - فقال قطع یدیه - پس گفت آن مرد بجز بر دست او را - فانه سرق راقا
لا امرآی - زیرا که وی دزدیده است آئینه را که مرزن را بود - فقال عمر لا قطع علیه - پس گفت عمر نیست دست بریدن
بر وی - هو فادکم اخذ متاعکم اوخذ منکار شماست گرفت چیز شما را گویا که عمر رضی اللہ عنہ اشارت کرد و این بسوی علت

عدم قطع آن وجود اذن است بدر آمدن بشا پس احراز نباشد و همین است مذکور و ما نزد امام احمد بخلاف عامه اهل علم
رواه مالک - و عن ابی ذر قال قال لی رسول اللہ گفت ابو ذر غفاری تا اگر دو گفت مرا پیغمبر خدا - صلی اللہ علیہ
وسلم یا ابا ذر قلت - گفت من - لبیک یا رسول اللہ و سحر یک - معنی لبیک البیتا و ده ام بخیر است تو و سحر یک یا ربی می دهم
ترا یعنی متابعت و مطاوعت تو می کنم بفرما چه می فرمائی - قال - گفت - کیست انت اذا اصاب الناس موت - چگونه خواهی
بود تو و چه خواهی کرد تو و وقتی که برسد مردم را موت یعنی و با یعنی می گریزی از موت یا صبر می کنی - یگویند البیت فیما یقولون
خواهد بود خانه در وی بجای دم یعنی در بدل آن یعنی القبر - این تفسیر بیت است یعنی مرا و بجا نه اینجا گویست و وصیف بر وزن
شریف خدمتگذار و وصاف خدمتگاری یعنی موضع قبر خدیجه می شود دوران وقت به بهاسه عبد از جهت کثرت موت
یا مراد آنست که اجرت کند قبر گران میشود تا می نشیند بهای خدمتکار - قلت اللہ و رسولہ اعلم - گفت من خدا و رسول
وی و تا نزد یعنی نمیدانم حال من چه خواهد بود دوران وقت صبر خواهم کرد و یا خواهم گریخت - قال علیک بالصبر -
گفت آنحضرت بر تو باد که صبر کنی و گریزی - قال حماد بن ابی سلیمان - تابعی است کوفی فقیه ثقه امام مجتهد کریم جواد و روایت
وارد از انس و از سعید بن المسیب و ابراهیم نخعی و روایت کرده اند از وی ابو حنیفه و مسعود شعبه مات سنه عشرين مائه
و اسم ابی سلیمان مسلم اشعری مولی ابراهیم بن ابی موسی اشعری پس این حماد گفته است - قطعید البناش بریده شود
و دست گویار کن که کفن می دزد و ملان و خل علی المیت میت - زیرا که وی در آمد بر میت خانه او را یعنی آنحضرت قبر را بیت گفته پس
قبر حرمز باشد چنانکه بیت و اگر چیزی از بیت دزد و قطع می شود پس در نزد دیدن کفن از قبر نیز قطع باشد و نزد امام ابو حنیفه
و آنکه دیگر بناش را قطع میکنند زیرا که معنی سرقه در وی ضعیف است از جهت عدم حرز پس اسم سارق که در نص قرآنی واقع شده
آنرا شامل نباشد - رواه ابو داود

باب الشفاعة فی المحرر و

باب در بیان احادیث که وارده در شفاعت در حد و دینی درخواست کردن از امام که در گذران اقامت و شاید که ذکر
موت منحل حد سرقه بحجت آنست که اکثر احادیث وارده درین باب در حد سرقه است اگر چه مفهوم آن عام است و حدیثی
بمفهوم نیز آورده است -

الفصل الاول - عن عائشة ان قریشا اہمهم شان المرأة المحررة و میتہ - روایت است از عائشه رضی اللہ عنہا
که قریش یعنی صحابه که از قریش بوده اند و گویان ساخت و بی آرام گردانید ایشان را کار و حال زن محتر و میتہ منسوب
بمحر و م پدر می از قریش - التي سرق - آن زن محتر و میتہ که دزدیده بود و نام او فاطمة بنت اسود بن عبد الاسد دختر
برادر ابوسلمه بود - فقالوا من یکلم فیہا رسول اللہ - پس گفتند کیست که سخن کند از جهت وی پیغمبر خدا را صلی اللہ علیہ وسلم
فقالوا من یخبری علیہ الا اسماء بنت زید - پس گفتند کیست که دلیری تو اندک و در آنحضرت و سخن تو اندک و ذکر اسماء

بن زید حب رسول اللہ - محبوب پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم حب بکسر و وسست داشته شدہ - فکلمہ اسامہ - پس سخن
 کرد و آنحضرت را اسامہ فقال رسول اللہ پس گفت پیغمبر خدا - صلی اللہ علیہ وسلم بطریق انکار و توبیخ - انشفع فی
 من حد و اللہ - ای شفاعت می کنی تو در حدی از حد و خدا - ثم قام فاختطب لپیتر المیتاد آنحضرت پس خطبہ خواند ببالغہ
 ثم قال انما اہلک لادین قبلکم - پیتر گفت آنحضرت ہلک نگذراید آن کسانی را کہ پیش از شما بودند اند - انہم کانوا اذسرق
 فیہم الشریف - مگر آنکہ ایشان بودند کہ چون وزوی می کرد و در میان ایشان بزرگی و توانائی - ترکوہ - می گذاشتند
 اورا و اقامت حدی می کردند و دہانت می نمودند شرع بزرگی و بزرگ و بلند قدر شدن - و اذاسرق فیہم الضعیف
 اقاموا علیہ الحی - و چون می وزوید در ایشان ناتوانی اقامت می کردند و بر سر حد و در نسخہ الودیع کہ مقابل شریفیت
 و در اکثر نسخہ بلکہ در ہمہ الضعیف و ہوا الصبح - و ایم اللہ - و سوگند خدا تحقیق این لفظ در جاے دیگر کردہ شدہ است -
 لو ان فاطمہ بنت محمد سرق - اگر ثابت شود کہ فاطمہ بنت محمد کہ اعز و اکرم اہل بیت من است نزد من بزرگ و بزرگوار
 یدہا - ہر آنہ می بریدم دست او را - متفق علیہ و سنہ روایتی مسلم - و در روایتی مسلم را این چنین آیدہ است کہ - قالت
 گفت عایشہ - کانت امراة مخمخمة و مہتہ تستیر المساع - بود زنی مخمخمہ کہ بپارست می گرفت اشیاء و اسباب را از روی
 و تجہدہ - و منکر می شد آنرا جہد منکر شدن با علم - فامر ابی صلی اللہ علیہ وسلم لقطع یدہا - پس امر کرد و آنحضرت ببردن دست
 و سہ در سرقہ کہ این حال داشت کہ استعانت می کرد و منکر می شد اگر گفتہ شود کہ جہد و انکار قطع نیامدہ است
 جوابش آنکہ ذکر استعارہ و جہد براسے تزلزل حال آن زن است کہ این حال داشت و قطع بجت سرقہ کہ و سہ
 کردہ بود و گفتہ اند کہ نزد امام احمد و اسحاق و جہد عاریت قطع است ظاہرا متمسک ایشان بہین حدیث است اما در احادیث
 دیگر ذکر سرقہ صحیح آیدہ است ایشان خواہند گفت کہ ہمان جہد عاریت را سرقہ نام کردند - فانی الہما اسامہ - پس
 آمدند کسان آن زن اسامہ را - فکلموہ - پس سخن کردند و ایشان اسامہ را - فکلم رسول اللہ پس سخن کرد و اسامہ
 پیغمبر خدا را صلی اللہ علیہ وسلم فیما - و در شان این زن و استخلاص او - ثم ذکر الحدیث بخو ماتقدم - پیتر ذکر کرد حدیث
 را باندہ آنچه گذشت و درینجا نہایت اہتمام و اعتناست باقامت حد و و استقامت آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم و حقانیت
 و رحمت گناہ حق تعالی شیخ تاج الدین سبکی را کہ اذا عظم علمای شافعیہ است و بجاہد اخلاق و محبت خاندان نبوت
 سلام اللہ علیہم اجمیع موصوف است چون این حدیث را روایت کرد و اسم سامی خاطرہ را و درین مقام ذکر کردہ تھا شیخ کہ
 از اجرای اسم شریفین وی درینجا گفت بجز از قول آنحضرت - و ایم اللہ لو ان - پس ذکر کرد و آنحضرت امراة را از اہل بیت خود
 رحمۃ اللہ علیہ - باب خال عن الفضل الثانی -

الفصل الثالث - عن عبد اللہ بن عمر رضی اللہ عنہما قال سمعت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یقول من حالت
 شفاعتہ و من حد من حد و اللہ - گفت آنحضرت کسی کہ حائل کرد و در میان آید شفاعت او نزد حدی از حد و خدا یعنی منع

لشفاعت خود و در آن وقت خداوند تعالیٰ پس تحقیق ضحیت کرد و خدا را و مقابلہ کرد با وی فی الصراح خدا نماہتا و تہمتا خدا خدا و خدا را و خدا را
 و من خاصم فی باطل و ہولیلہ و کسی کہ پیکار کند در مخالف حق و حالانکہ اومی و اندازہ کہ باطل است۔ لم یزل فی سخط اللہ علیہ
 می باشد وی در غضب و سبب رضا خدا حتی نیرخ۔ تا آنکہ باز آید از انان نیرخ و نزوح از امر سے باز آمدن از ان کار
 و من قال فی مؤمن ایس فیہ۔ و کسی کہ گوید در حق مسلمان فی چیزے کہ نیست در او از عیب و نقہان۔ اسکنہ اللہ
 روعہ الخیال جائے کند او را خدا ای تعالیٰ در گل زر و آب و دوزخیان ردغہ بر او سکون دال مصلہ و غین مجہ و فتح دال
 نیز آمدہ این چنین است در کتب لغت و اہل حدیث بسکون روایت کنند گل و لائے سخت و خبال بفتح خائے مجہ و راصل
 بمعنی فساد و تباہی است و مراد اینجا زر و آب است کہ از انعام اہل نابچکہ و از مواد فاسدہ جدا کرد و در او ان شود و بعضی
 گفته اند کہ موعنی کہ فراہم آید و در سے زر و آب۔ حتی پنج مقام قال۔ تا آنکہ بیرون آید از آنچه گفته است یعنی از ان گناہ
 بتوبہ پاک شود و بر آید ازین باستینا سے عذاب کہ مستحق آن شدہ۔ رواہ احمد و ابو داؤد و فی روایت البیہقی فی
 شعب الایمان من اعلان علی خصوصتہ لایدری الحق ام باطل۔ و کسی کہ یاری کند در خصوصتی کہ در معنی یا بد کہ حق است یا باطل
 فهو فی سخط اللہ حتی نیرخ۔ پس وے در غضب خدا است تا آنکہ باز آید تہید و وعید و ریخا بیشتر است کہ در مقام شک و تردید
 در حقانیت نیز اعانت کند و در روایت سابق بلعم و لقین لطلال بود و نیز انجبا خصوصت بود و اینجا اعانت بر خصوصت قائم
 و عن ابی امیہ یفہم ہزہ فتح تمیم و تشدید یا۔ الخزومی صحابی است محدود و رائل حجاز نام او معلوم نیست مراد حدیث است
 و حد مرکہ کہ میں حدیث است۔ ان البنی علی اللہ علیہ وسلم اتی بلیص۔ کہ آنحضرت آورده شد نزد وے و زوی کہ۔ قد
 اعترف اعترافا۔ تحقیق اقرار کرد و بد زوی اقرار کرد و بی۔ ولم یوجدہ متاع۔ و یا فہ نشد بان و زوی متاعی۔
 فقال لہ رسول اللہ۔ پس گفت مراد را پنچہ خدا صلی اللہ علیہ وسلم الخالک سرقت۔ گمان نمی برم ترا کہ نزد یدہ تو اصل
 اخل الفتح ہزہ است بر لفظ مضارع شکلم مثل اخاف تبدیل می کنند فتح بکسر و بعضی بفتح نیز می خوانند و مقصود آنحضرت و دفع
 حد بود و تلقین رجوع چنانکہ در حد نامی کرد و این یکی از دو قول شافعی است و نزد ماسرائر ائمہ این مخصوص بحد زنا است۔ قال
 گفت آن مرد داری دزدی کردہ ام من۔ فاعاد علیہ مرتین و اولہا۔ پس باز گفت آنحضرت این لفظ را دو بار یا سہ بار
 کہ گمان دارم کہ تو نزد ویدہ۔ کل ذلک یعترف۔ ہر بار اقرار می کرد وی و می گفت دزدیدہ ام۔ فامر بہ۔
 پس اگر کرد آنحضرت برای بریدن آن مرد قطع۔ پس بریدہ شد۔ و چنی بہ۔ و آورده شد او را نیچہ بعد از دست بردن
 نزد آنحضرت۔ فقال لہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم استغفر اللہ و تب الیہ۔ آمرزش خواہ از خدا و تو بہ کن پسوی
 وی تعالیٰ و باز آئی کہ باز نزد وے کنی یا پنج گناہی کنی۔ فقال۔ پس گفت آن مرد۔ استغفر اللہ و اتوب الیہ فقال رسول اللہ
 صلی اللہ علیہ وسلم اللہم تب علیہ۔ پس گفت آنحضرت خدا و تدا تو بہ و رجوع بر حمت کن بدوے۔ فلما سہ بار
 گفت آن حضرت این کلمہ را۔ رواہ ابو داؤد و السنائی و ابن ماجہ و الدارمی کہذا و جدت فی الاصول الاربعہ این

یافته ام در چهار اصل که عبارت از سنن اربعه مذکورین است - و جامع الاصول و شعب الایمان و معالم السنن و تحف
یافته ام درین سه کتاب - عن ابی امیة - بیان میکند است یعنی درین کتاب های مذکور همه از ابی امیة است - و فی نسخ الصحاح
عن ابی رمثة بالراء - و کسر آن - و انشاء الثلثة بدل الهمزة و الیا ب - و شیخ ابن حجر عسقلانی گفته که این غلط است
اگرچه ابو رمثة نیز صحابی است اما این حدیث از او نیست و ذکر وی در اینجا غلط است -

باب حد الشرب

حرمی و در لذت بمعنی پوشیدن و می پوشیدن عقل را و شرب خمر حرام است بکتاب و سنت و اجماع و حد شرب خمر شش
تازیانه است نزد جمهور آنکه و یمن سنت مذہب نادر مذہب شافعی و قوی بر آن رفته اند که چهل سنت و در روایتی از امام
احمد نیز پنجاه آمده و مختار نزد اکثر آنکه مذہب وی هشتاد است و روایت کرده شده است که آنحضرت می نوشید شراب خمر را
بشش خنجر و درخت و نخل بی تعیین عدد و در روایتی دیگر چهل تازیانه نیز آمده و همچنین میگردانید ابو بکر رضی اللہ عنہ و عمر رضی اللہ عنہ
نیز و در خلافت خود بعد از آن مشاورت کرد با صحابه پس گفت علی رضی اللہ عنہ رای من و اجتہاد من هشتاد و تازیانه
است و بعضی گفته اند بود زائد بر اربعین چیزی که می گردانید آنحضرت و سنتی که ادا می کردند مردم در شرب
خمر و در حقیقت این تعزیر بود و امام را میرسد که زیاده کند و عقوبت موافق اجتہاد و صلاح دید وقت و مروی است
از امیر المؤمنین علی رضی اللہ عنہ که گفت زنا آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم و ابو بکر رضی اللہ عنہ چهل و کامل گردانیدند تا عمر هشتاد و
همه سنت است و الا ان اجماع است بر ثمانین -

الفصل الاول - عن انس ان النبی صلی اللہ علیہ وسلم ضرب فی الخمر بالجرید و النعال - روایت است از انس
که آنحضرت زود در حد شرب خمر بشش خنجر و مجر و از برگ و شغلها یعنی بی تعیین عدد - و جلد ابو بکر اربعین - و زید ابو بکر
رضی اللہ عنہ چهل تازیانه و در روایتی نحو من اربعین مانند چهل یعنی نزدیک آن - متفق علیہ و فی روایتی عنہ - و در روایتی
از انس این چنین آمده - ان النبی صلی اللہ علیہ وسلم کان یضرب فی الخمر بالنعال و الجرید اربعین - بدرستی آنحضرت بود
که می نوشید و در شرب خمر نخل و جرید چهل تازیانه و درین روایت تعیین عدد آمده است و باین حدیث اخذ کرده است
امام شافعی - و عن السائب بن یزید صحابی صحیفه است قلیل الحدیث حلیف بنی عبد شمس و ولادت و سه سال دوم از
هجرت و حاضر شد حجة الوداع را همراه پدرش و وی هفت ساله بود و آن سنه ثمانین و قبل است و ثمانین و می خواست
که مرد در مدینه بر قوی - قال کان یؤتی بالشارب علی عمر رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم - لذت سائب بن یزید و دشمنان
بر آن وجه که آورده میشد شارب خمر را در زمان آنحضرت - و امرة ابی بکر در زمان امارت ابی بکر امرة بکسر نمره و سکون نهم معنی
امارت و در معنی نسخ اماره ابی بکر نیز آمده - و بعد از من خلافت عمر و و اول زمان از خلافت عمر فتنه علیه یا دنیا و دنیا
دار و دنیا - پس می استادم بزرگ و می زدیم بدستهای خود و دلهای خود و و اهای خود - حتی کان آخر امرة عمر تا آنکه بود

آخر زمان امارت عمر رضی اللہ عنہ فجلد الرعین پس زوچل تازیانہ حتی اذ اعتوا وفسقوا۔ تا آنکہ چون از حد و رگزد شتہ شارب ان خرو بیرون آمدند از حد اعتدال و او مان کردند و طغیان ورزیدند۔ جابر ثانی۔ زو و عمر شتا و تازیانہ گویا زیادہ لطیف تویر بود و الا حد بقیاس ثابت نمی شود۔ و رواہ النجاری۔

الفصل الثانی عن جابر عن النبی صلی اللہ علیہ وسلم قال ان من شرب الخمر۔ گفت آنحضرت بدستی کسی کہ بنوشد خمر۔ فاجلد وہ پس تازیانہ بزیند اورا۔ فان عاوی فی الرابۃ پس اگر باز کرد و دو بخورد در کرت چارم۔ فاقطلوه۔ پس بکشید اورا و گفته اند کہ این بسبیل زجر و تهدید بود نہ امر لقبل یا بطریق سیاست یا امر لقبل ضرب شد بدست بعضی گفته اند کہ این در ابتدا بود بعد از ان منسوخ شد۔ قال ثم اتی النبی صلی اللہ علیہ وسلم لجدک بربجل۔ گفت جابر لیستہ آورده شد نزد آنحضرت مروی۔ قد شرب فی الرابۃ۔ کہ تحقیق نوشیده بود در کرت چارم۔ ففقرہ ولم یقبلہ۔ پس زو او را و نکشت اورا زینجا معلوم شد کہ امر لقبل بسبیل زجر و تهدید و سیاست بود و منسوخ گشت باین حدیث و نقل کرده است نووی از ترمذی کہ گفت نیست در کتاب من حیثی کہ اجماع کرده اند است بر ترک عمل بدان مگر حدیث جمع بین الصلوۃ بین بے خوف و مطر و دیگر حدیث قتل شارب خمر در کرت چارم۔ رواہ الترمذی و رواہ ابو داؤد و عن قبیصہ۔ لفتح قات و کسر موحده و سکون تخفیه و صا و مملوین ذویب یفهم ذال معجہ و فتح و او و سکون تخفیه و لا دت یا ذت و رسال اول از ہجرت و کسبہ گفته اند و رسال فتح و آورند اورا زو آنحضرت پس دعا کرد و او را بوجہ خداوند علم و فقه و رفعت از علما سے امت و ابن عبد البر و در صحابہ ذکر کرده و غیرہ و در طبقہ ثانیہ از تابعین شام و اللہ اعلم مات شتہ است و ثانی۔ و فی اخری لہما۔ و در روایت دیگر ترمذی و ابو داؤد۔ و للنسائی و ابن ماجہ و الدارمی۔ و مرئیسائی و ابن ماجہ و دارمی را۔ عن نفر من اصحاب رسول اللہ از جماعت از اصحاب پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم منہم۔ از جمله این اصحاب۔ ابن عمر و معاویہ و ابو ہریرہ و الشریف و لفتح شین معجمہ و کسر راء و سکون تخفیه نام صحابی است لقی بعضیہ گفته اند از حضرات محد و دست در اہل ثقیف و حدیث او در اہل حجاز است و بعضی گویند اسم و مالک است آنحضرت او را شریف نام کرد زیرا کہ وی کشت کسی را از قوم خویش پس بکشت پس بکہ آمد و مسلمان شد و شرو و بمعنی گرختن و رسیدن پس این جماعہ نقل کرده اند این حدیث را زین صحابہ مذکورین رضی اللہ عنہم۔ الی الخولہ فاقطلوه۔ و این عبارت را کہ و ثم اتی النبی صلی اللہ علیہ وسلم الی آخرہ روایت نموده اند عن محمد الرحمن بن الازہر صحابی است از ہری برادر زادہ عبد الرحمن بن عوف و از ہر سپہ عوف است و تحقیق غلط کرده است کہ کہ گردانید اورا ابن عم عبد الرحمن بن عوف دوی از اقربان ابن عباس است رضی اللہ عنہم اجمعین۔ قال کانی انظر الی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اذا اتی بربجل قد شرب الخمر۔ گفت عبد الرحمن ابن ازہر گویا من می بینم لبوسہ آنحضرت وقتی کہ آورده شد نزد دوی مردی کہ نوشیده است خمر را۔ فقال للناس اضر بوجہ۔ پس گفت آنحضرت بہر دم بزیند اورا فمنہم من ضربہ بالغال۔ پس بعضی ازین مردم کہے بود کہ زو او را بنعال و منہم من ضربہ بالعصا۔ و بعضی از ایشان کہے بود

که نزد او را به عصا و شتمن من ضرب به بالیمینه - و بعضی از ایشان کسی بود که نه وادیا بجزیرهای محل این نقطه نسخ مشکات
 کسرم و سکون تخمیه بعدوی فوقانیه مفتوحه و خامی معیه است و اختلاف کرده اند در ضبط آن بعضی کسرم و فتح آن تشدید
 فوقانیه قبل تخمیه گفته اند و بعضی بر وزن سکینه و بعضی بر وزن آن و از قاموس معلوم میشود که از تنج بمعنی قطع و ضرب و آنچه
 در نسخ مشکات است مخالف این است و آن بر تقدیری باشد که از تنج و تنج باشد و ذکر آن در کتاب نیست - قال
 ابن وهب - گفته است ابن وهب و تفسیر این لفظ یعنی - الحبرية الرطبة - شاخ تربی برگ از درخت خرما و بعضی بسخه
 عصا گفته اند و بعضی شاخ باریک نرم و بعضی گفته اند هر چه زده شود بوی جریه یا عصاره یا جزو آن و ابن وهب نام
 ابو عبد الله است و کنیت او ابو محمد قرشی مصری از موالی سنت استماع و از از مضرین و جازرین و عراقین و از ابن جریر
 و ثوری و غیر ایشان کثیر الحدیث و از مضریان و جازریان و شامیان و یکس در کثرت حدیث مانند او نبوده و آحمد بن صالح
 گفته که یک حدیث ابن وهب بعد از حدیث می آرد و این حدیثی گفته که از اجله ناس و ثقات ایشان بود و ولادت او سنه
 خمس و عشرين و مائه و وفات او سنه ستمائة تسعين و مائه - ثم اخذ رسول الله صلى الله عليه وسلم ترايا من الارض
 ليستر كفتا فخرت فاكي از زين - فرمى ببنی وجهه پس انداخت آنرا در روی وی - رواه ابو داود - و عن ابی هريرة
 قال ان رسول الله صلى الله عليه وسلم اتى برجل قد شرب الخمر كفت البهريرة آورده شدند و آنحضرت مروی که نوشیده بود
 خمر را - فقال اضربوه پس گفت آنحضرت بزنید او را - فمنا الضارب بيهه پس بود از از منزه بدست خود - والضارب بتوبه
 و زنده بجا آمد خود - والضارب بخله - و زنده بخل خود یعنی هر کس که بودی زویکی بدست خودی زد و دیگری بجا آمد و دیگر
 بخل - ثم قال كبتوه پس گفت آنحضرت سر زش کنید او را و در شتی کنید بوی - فاقبلوا عليه ليقولون - پس روئے
 آوردند بروی و در حالی که می گویند - ما اقيت الله - پرهیز نکردی خدا را - ما اخنيت الله - ترسیدی خدا را - و استخيت
 من رسول الله - و شرم نداشتی از پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم فقال بعض القوم اخذوا ك الله - پس گفتند بعضی از قوم
 خدا را گرفتند و سوا کنند ترا خدای قالی یعنی در آخرت یا در دنیا و آخرت - قال لا تقولوا كذا - گفت آنحضرت بگویند همچنین
 لا تعينوا عليه الشيطان ياربي و يبيد بروی شیطان را - ولكن قولوا اللهم اغفر له اللهم ارحمه - و لیکن بگویند خداوند ما را بیا مرزا و را
 خداوند ارحمت کن او را تا اگر و گناهان نگردد و اگر گردد تو به کند و خرب قطب الوقت شیخ ابو الحسن شاذلی قدس الله
 روحه الاعلى مذکور است و اذکر اذا غفلنا عنك باحسن ان ذکرنا به اذا ذكرناك و ارحمنا و اعصيناك باتم ما ترجمه ما به اذا غفلنا عنك
 می فرماید یا رب یا کن ارا و قتی که غافل شویم از تو بهتر از آنچه یا کنی ما را و قتی که یا کنیم ترا و رحمت کن ارا و قتی که معصیت
 کنیم ترا تا متر از آنچه رحمت کنی در و قتی که طاعت کنیم ترا که احتیاج ما در وقت غفلت و معصیت بذكر و رحمت تو همیشه است
 تا از غفلت و معصیت برائیم و گویا که این معنی خواسته است و گفته است بهیچ نصیب است بهشت ای خدا شناس بر و در کثرت
 کلامت گناهکارانند رواه ابو داود - و عن ابن عباس رضي الله عنهما قال شرب رجل خمر كفت البهريرة گفت ابن عباس شرب خمر مروی

پس مست شد۔ فلحق یکیل فی البغ۔ پس ملاقات کرد و شد در حالی کہ می خند و می خراید و در راه چنانکہ عادت مستان است فی الصراح
 میل خمیدن و فتح بفتح فاء تشدیدیم راه فراخ و بعضی گفته اند میان دو کوہ و بعضی گفته اند مطلق۔ فالطلق سیالی رسول اللہ
 پس برودہ شد و را بسوی پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم فلما حاذی دار العباس۔ پس ہر گاہ کہ مقابل و برابر شد آن مست سری علی
 القلوب۔ ناگاہ بگریخت۔ قد خل علی العباس۔ پس در آمد بر عباس۔ فالعزمہ۔ پس بپسیدید بکنار عباس۔ فذکر ذلک لنبی صلی اللہ
 علیہ وسلم۔ پس ذکر کردہ شد آن بانحضرت۔ فیہیکہ۔ پس بخندید آنحضرت۔ و قال فعلما۔ و گفت آیا کرد آن مرد این را۔ و لم یأمر فیہ بشی
 و امر کرد آنحضرت در شان وی بجزی از مردن و تعزیر کردن یا بخت ابا حبت خمر در آن وقت یا بسبب عدم ثبوت با قرار و ثبوت
 عدول و از میل در طریقی سبک و معنی کہ موجب جد گرد لازم نمی آید کہ اقبل و تحقیق این کلام از شرح ظاہر میشود۔ و اداہ الہو
الفصل الثالث۔ عن عمیر بن عیین و فتح مہم بن سعید الخنقی۔ لفتح لون و خاسی مجہ مفتوحہ تابعی ثقہ روایت
 می کنند از علی و عمار و ابن مسعود و روایت می کنند از وی شعی و اعش۔ قال سمعت علی ابن ابی طالب رضی اللہ عنہ
 یقول ما كنت لاقیم علی احدہا فیموت۔ گفت عمیر شنیدم علی را رضی اللہ عنہ می گفت کہ نیستم من کہ بر پا کنم بر هیچ یک
 حدی را پس ہمراہ آن کس۔ فاجدی نفسی منہ شیئا پس یا ہم من و نفس خود از مردن آن کس چیزے از غم و اندوہ زیرا کہ آن
 حکم شرع است و وی عمل رحم و شفقت نہ۔ الا صاحب الخمر۔ مگر نوشند خمر فانه لو ات۔ پس بدرستی وے اگر ہمیر و بگرد
 زدن اتفاقا۔ و دیتہ۔ و دیت می دہم او را۔ و ذلک ان رسول اللہ۔ و آن بخت این است کہ پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ
 وسلم لم یمنہ۔ یعنی من سنت نکرد و تعیین نمودہ شد شرب خمر را زیرا کہ در زبان آنحضرت مقدار نشدہ بود چنانکہ گذشت اگر چه
 و بعضیہ احادیث جہل یا مانند جہل واقع شدہ پس چون ہشتاد و نہم و می ترسم کہ شاید زیادہ بر آنچہ نزد خداست
 واقع شدہ باشد پس ازین حیث دیت می دہم و اجماع کردہ اند بر آنکہ کسی کہ واجب شدہ بر وی حد پس زودہ شد حد شرعی
 و مرد دیت نیست بر آن و این احتیاطی است از وی رضی اللہ عنہ اگر چه فرمود و نزد مشا ورت عمر ہشتاد و محبوب تر است نزد من
 بتفق علیہ و عن ثور۔ لفتح ثلثہ و سکون و او بر لفظ حیوان مشہور۔ بن زید الدلمی یحنین است و رفس مشکوۃ و در نسخ
 موطا دلمی است و صحیح ہمین است تابعی ست شامی حمصی از مشائخ مالک روایت می کنند از وی ثوری و یحیی بن سعید ثقہ است
 و متعبد و لیکن متم شدہ بقدر و او را از حمص بر آوردند و خانہ او را سوختند و اللہ اعلم۔ قال ان عمر رضی اللہ عنہ استشارنی
 حد الخمر۔ گفت ثور کہ عمر ہشتاد ورت کرد و باصحاب در تعیین و تقدیر حد خمر۔ فقال لہ علی رضی اللہ عنہ ارسے ان تجلده ثمانین جلدة
 پس گفت مر عمر را علی رضی اللہ عنہ را ہی من این است کہ بزنی شارب خمر را ہشتاد و تا زیانہ۔ فانه اذا شرب سکر۔ زیرا کہ
 بدرستی وے وقتی کہ می خورد شراب مست می گرد و۔ و اذا سکر ہزی۔ و چون مست می گرد و میوہ می گوید۔ و
 اذا ہزی اخری۔ و چون میوہ می گوید افزا و حذف می کند و ہشتام می کند محصلات را بزنا پس سکر مفعلی تقدیر
 می گرد و و حذف ہشتاد و تا زیانہ مقرر است۔ فجلد عمرے حد الخمر ثمانین۔ پس زود و مرد خمر گفتہ علی ہشتاد و تا زیانہ و اجماع

کردند صحابہ رضی اللہ عنہم برانند و ہاں مالک۔

باب ما لا یدعی علی الحمد و

و در بعضی نسخ کلمہ مانیت و باب مہون است یعنی دعا می بکند و نشو و بر آنکہ حذر دہ شود چنانکہ شخصی در حضور شریعت
بشارب غمر گفت از آنکہ اللہ و آنحضرت منع کرد کہ این چنین نگویید و حضرت و مرحمت خواہید و در نسخہ کہ کلمہ مانیت بقیعہ
عویت این بار مصدر یہ می گویند کہ دخول خود را بمعنی مصدر می گردانند و معنی چنین می شود و باب دعا نکردن بر محدود
پس این ہم بمعنی اول راجع می گردد۔

الفصل الاول عن عمر بن الخطاب رضی اللہ عنہ ان رجلا اسما عبد اللہ یلقب بالحمار۔ روایت است از امیر المؤمنین
عمر رضی اللہ عنہ کہ مروی کہ نام او عبد اللہ بود و لقب کردہ می شد بھمار بھمت ساوگی و اہلی و سہ۔ کان لیشیک البنی
بود آن مرو کہ می خندانید پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم۔ یسبحان در حرکات مضحک کہ می گفت و سہ کرد و گاہ سہ
ہر یہ از جنس شیر و تہ را از باد یہ براسے آن حضرت بی آورد۔ و کان البنی صلی اللہ علیہ وسلم قد جلدہ فی الشرب
و بود آن حضرت کہ تحقیق تازیانہ زد و اورا بھمت خوردن شراب و این فعل از و سہ بسیار واقع می شد۔ فانی
نیوہا۔ پس آوردہ شد و اورا روز سہ۔ فامر یہ۔ پس امر کرد براسے او بجلد کردن سفید۔ پس جلد کردہ شد۔ فقال
رجل من القوم۔ پس گفت مروی از اصحاب۔ اللہم العنہ۔ خداوند لعنت کن اورا۔ ما کثر ما یوقی بہ۔ چہ عجیب
بسیار کہ آوردہ می شود و اورا یعنی در شراب خوردن۔ فقال البنی۔ پس گفت پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم لا تلعنوه۔
لعنت نکنید اورا۔ فواللہ اعلم انہ یحب اللہ و رسولہ۔ پس بخدا سوگند انچه می دانم من آنست کہ و سہ دوست
می دارد و خدا را و رسول خدا را و در بعضی روایات آمدہ است کہ ما علمتہ الا انہ یحب اللہ و رسولہ و منی دانم من مگر آنکہ
و سہ دوست می دارد و خدا را و رسول خدا را و در بعضی روایت این چنین آمدہ است لا تلعنوه فانه یحب اللہ و رسولہ
و ازینجا معلوم می شود کہ اصل محبت با عدم اتباع در بعضی امور نیز حجج می شود لعمریہ محبت تمام کامل معتبر آنست کہ موافقت
و اتباع محبوب باشد محبت را مراتب است چنانچہ اتباع را نیز درجات است و حقیقت محبت انجذاب قلب است بجانب محبوب
و اتباع و موافقت از آثار و ثمرات آنست فافہم رواہ البخاری۔ و عن ابی ہریرہ قال فی البنی صلی اللہ علیہ وسلم
رجل قد شرب۔ آوردہ شد نزد آنحضرت مروی کہ تحقیق شراب کردہ است یعنی خمر را۔ فقال اضربوه فما الضارب
بیدہ و الضارب بخلہ و الضارب ثوبہ فلما انصرف۔ پس ہر گاہ کہ برگشت آن مرو۔ قال بعض القوم اخذوا اللہ قال لا تقولوا
کذا الا لعینوا علیہ الشیطان۔ این حدیث بمعنی مثل حدیث ابی ہریرہ است کہ در آخر فصل ثانی از باب سابق گذشت
یا اضضاربہ کہ در دست۔ رواہ البخاری۔

الفصل الثانی - عن ابی ہریرۃ قال جاز الاسلمی - گفت ابو ہریرہ آمد اسلمی یعنی ماعز بن مالک اسلمی و در بعضی نسخ جاز ماعز الاسلمی - الی بنی النجد - بسوے پیغمبر خدا - صلی اللہ علیہ وسلم قشد علی نفسه - پس گواہی داد بر خود یعنی اقرار کرد - انہ اصحاب امراۃ حرامہ کہ وہی رسیدہ است زنی را یعنی جبار کہ وہ با وی - اربع مرات - اقرار کرد و چهار بار - کل ذلک لیرض غنہ - ہر بار روی می گردانید آنحضرت از وی و میگفت آیا تقبیل کردہ یا غمز کردہ بطریق کنایت چنانکہ گذشت - فاقبل فی الخامسہ - پس روی آوردہ در پنجم - فقال انکنتا - پس گفت آنحضرت آیا وطی کردہ تو آن زن را کہ صریح نہت در معنی وطی - قال نعم - گفت آری وطی کردہ ام و تحقیق از من زنا واقع شدہ است - قال حتی غاب ذلک منک فی ذلک منہا - گفت آنحضرت وطی کردہ تو تا آنکہ غائب شد آن یعنی عضو مخصوص از تو دوران یعنی در عضو مخصوص از زن - قال نعم - گفت آری همچنین شد - قال باز گفت آنحضرت از برای تحقیق و تاکید - کما یغیب فی الکافیہ - چنانکہ غائب می گرد و میل در سر مردان و مرد و بکسر نیم و سکون را و فتح دا و دو را خسرہ و ال میل سر مرد و کلمہ بکسر نیم و سکون کاف و فہم حاسرہ و ان - و الشارح فی البیہ - و مجور سن و در چاہ رشاکسر رار سن و در کوفتہ قال نعم - گفت آری - قال - گفت آنحضرت - ہل تدرے ما الزنا - آیا می دریابی و می دانی تو کہ چیست معنی زنا و حقیقت آن نہ کہ ہر وطی بطریق مذکور نہ باشد شاید کہ در حرمت آن شبہہ باشد - قال نعم اتیرت منہا حراما یا ایہا الرجل من اہلہ حلالا - گفت ارے آدم من از ان زن و کردم باو سے بر وجہی حرام انچه می آید مرد و می کند از اہل خود بطریق حلال یعنی می دانم کہ معنی زنا و وطی حرام ہے شبہہ است - قال فما تریذہذا القول - گفت آنحضرت پس چه می خواہی تو باین گفتن کہ می گویی من زنا کردہ ام و غرض تو چیست - قال اری دان لظہرتی - گفت می خواہم کہ پاک کنی مرا از لوث زنا و بڑہ آن و اقامت حد کنی بر من - فامر بہ فرجہ - پس امر کرد برائے وے پس رجم کردہ شد - فسمع بنی النجد - پس شنیدند پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم رجلین من اصحابہ - دو مرد را از یاران خود - ليقول احدهما لصاحبه می گوید کی از ان دو مرد و مر یا خود را - انظر الی ہذا الذی ستر اللہ علیہ - بین بسوے این مردے کہ پوشیدہ خدائے قہارے گناہ او را و انداخت پر دہ را بر وے - فلم تدعہ نفسه - پس نگذاشت او را نفس او کہ پنهان ماند و آشکارا کرد - حتی رجم - تا آنکہ سنگسار کردہ شد - رجم الکلاب بھی سنگسار کردن سگ - فسکت عنہا - پس خاموش ماند آنحضرت از ان دو مرد و بیچ نگفت - ثم سار ساعۃ - پسترسیر کرد و آنحضرت ساعتی - حتی مر بجیفۃ حمار شائل برجلہ تا آنکہ گذشت بمر دہ خر کہ بردارندہ است پاسے خود را از بسیاری آماس جیفہ بکسر نیم مردار بوسے گرفته و مشول برداشتن سپور او شائل مادہ شتر دم برداشتمہ بجهت آلبستی و درین مادہ معنی برداشتن است - فقال پس گفت آنحضرت - این فلان و فلان - کجا اند فلان کس فلان کس یعنی آن دو مرد کہ تحقیر ماعز می گردند بر رجم - فقال نحن ذان - پس گفتند آن دو مرد ایم آن دو مرد - یا رسول اللہ فقال انزلنا فلک من جیفۃ ہذا الحمار پس گفت

آنحضرت فرمود ایسے مجبور یا زمرہ این فرط ہر اچھے در بیان در کوئی افتادہ بود چنانکہ عادت است قعلاً یا بنی اللہ من
یا کل من ہذا پس گفتند آن دو مردای پیغمبر خدا کہ می خورد ازین این خوردنی نیست چون می فرمائی ما را بخورون آن
قال وائلما من عرض اخیلاً آنکار گفت آنحضرت ایچہ گرفتہ شد و کم کردید و ریختید از آبرو سے برادر خود و تحقیر کردید
اورا اکنون آمدن اکل منہ سخت ترست از خوردن ازین عارست و الذی نفسی بیدہ اندالان لہی انما راجعہ بنفسی فیہا
بجد اسوگندہ برستی کہ بے آلاں ہر آئے و رجو بیائے ہشت ست غوطہ می خورد و دران التماس باب فرورفتن
رواہ ابو داؤد و عن خزیمۃ بن عیثم بمعہ و فتح راسے و سکون یا اہل ثابت صحابی انصاری اوسی صاحب الشہادتین
حاضر شدہ برادر ابی آن را حاضر شدہ امیر المؤمنین علی در صفین و چون شنید کہ عمار بن یاسر کشتہ شد شمشیر
کشید و قتال کرد و کشتہ شد۔ قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم من اصاب ذنباً اقيم علیہ حد ذلك الذنب۔
کے کہ پس و اگر کتاب کند گناہ ہے را کہ اقامت کردہ شد بران کس حد آن گناہ کہ در شمع آمدہ است چنانکہ
زنا کرد و جلد کردہ شد و سرقہ کرد و قطع کردہ شد۔ فلو کفارتہ۔ پس ان حد کفارت و پو شدہ و محو کندہ آن
گناہ است۔ رواہ فی شرح السنۃ۔ وعن علی رضی اللہ عنہ عن النبی صلی اللہ علیہ وسلم قال من اصاب حد
گفت آن حضرت کسی کہ رسیدہ باشد را یعنی گناہی را کہ بر سے حد متعین است یا مراد بحد محرم است ملک حد و اللہ
اسے مجازہ بحد عقوبتہ فی الدین پس شتاب کردہ شد عذاب و سزا سے آن در دنیا یعنی حد زدہ شد با تعزیر کردہ شد
فاللہ عادل من ان یمنی علی عبده العقوبۃ فی الاخرة۔ پس عتاب کردہ نمی شود و برو سے در آخرت زیر اکتفا
عادل ترست کہ دو تا گردانند بر بندہ خود عقوبت را در آخرت۔ ومن اصاب حد فاستر اللہ علیہ۔ و کس کہ پس
و بکند گناہے را پس بپوشد خداے تعالیٰ آن گناہ را برو سے۔ و عفا عنہ۔ و عفو کند و در گذرانان۔ فاللہ کریم
من ان یعود فی شیء قد عفا عنہ۔ پس خداے تعالیٰ بزرگ ترست ازین کہ باز کرد و عذاب کرد و در چیزے کہ تحقیق
عفو کرد و در گذشت از ان این بر تقدیر سے است کہ سبب عفو باشد والا از سر لازم نمی آید عفو شاید کہ براسے
روز جزا انکار ہا شستہ باشد اگر چه امید واری ہست کہ چون امر و زپوشید و رسوا نکرد و ایند امید است کہ فردا
نیز تکریر و تواند کہ این کلام کنایت از توبہ باشد کہ عفو لازم توبہ است فافهم و باللہ التوفیق۔ رواہ الترمذی و ابی یوسف
وقال الترمذی ہذا حدیث غریب

باب التعزیر۔

فی القاموس العز اللوم عز و تعزیر بمعنی تعظیم و تحقیر ہر دو آید و عز بمعنی منع و رد نیز آمدہ و تعزیر بمعنی نفرت و ادا
نیز آید قولہ تعالیٰ و تعزروہ یعنی نفرت دہید آنحضرت را و رو کنید اعدا را و منع کنید ایشان را یا تعظیم کنید و بجل نماید
اورا و تعزیر کہ در محاقبت کنند منع می کند از معاودت و عزمہ تخلف و مشعل ہر دو می آید

الفصل الاول عن ابی ہریرۃ - یضم باو سکون راسن نیار یکسر لون و تخفیف تحتانیہ از کبار صحابہ است انصاری
 خال یاعلم برادرین عازب ست حاضر شد عقبہ ثانیہ را باہمقا کس حاضر شد بدر او ہمہ مشاہد را و حاضر شد با علی رضی اللہ عنہ
 در تمامہ حروب و می روایت کرد از وی برادرین عازب و جابر بن عبد اللہ کہ صحابی اندیات سنہ خمس و اربعین روایت کرد
 ابو ہریرہ عن النبی صلی اللہ علیہ وسلم قال لا یجلب فوق عشر جلدات - گفت آنحضرت جلد کردہ نشود بالای دہ جلدہ الا فی حدین
 حد و اللہ - مگر در حدی از حد و خدا ظاہر این حدیث در آن ست کہ در تعزیر زیادہ بروہ تازیانہ نزنند و گفتہ
 کہ این حدیث نسخ ست متفق علیہ بدانکہ علماء را درین باب اختلاف ست نزد امام ابو حنیفہ و نحو اکثر تعزیری سی و نہ است
 و نیز و ابی یوسف ہفتاد و پنج و اقل آن ستہ تازیانہ است باتفاق چہ کمتر از آن زجر و منع حاصل نگردد و اتفاق ست
 بر آنکہ تعزیر جلد و حد نرسد و لیکن سخت تر از آن بود و بعضی گفتہ اند کہ آن موقوف برای امام ست اگر زیادہ کند بر حد و میرسد
 اورا تفصیل مذہبت و لائل و شرح مذکور ست -

الفصل الثانی عن ابی ہریرۃ عن النبی صلی اللہ علیہ وسلم قال اذا ضرب احدکم فلیتق الوجہ - و قتیکہ بزند
 یکی از شپاس باید کہ پشیز دروے را و بر روی نزنند و در حد و چہ در تعزیر و چہ برای تادیب و تادیب و رستنی
 نوعی از تعزیر ست بتقصیر و رانچہ باید کہ - رواہ ابو داؤد - و عن ابن عباس ان النبی صلی اللہ علیہ وسلم
 قال اذا قال الرجل للرجل - گفت آنحضرت و قتیکہ بگوید مردی دیگر را - یا ہودی فاضلہ و عشرين - پس بزند
 اورا بیست تازیانہ احتمال دارد کہ مراد باین کفر باشد یا خواری و یا حقارت مراد باشد زیرا کہ یہو و مشور اندیدان
 بحکم نص قرآن حضرت علیہم الذلۃ و المسکنتہ و گفتہ اند کہ حمل بر معنی اول ولی و لایح ست از حبت و در حد - و اذا قال
 و چون بگوید - یا تحشت فاضلہ و عشرين - پس بزند بیست تازیانہ و تحت آنکہ در کلام او و اعضای او شکستگی و توانائی
 باشد و تشبہ کند در حرکات و سکناات بزنان و در کتاب النکاح و فصل ثالث از باب النظر الی المخطوبہ و بیان العور
 بیان معنی آن گذاشتہ است و در ہدایہ گفتہ کہ چون دشنام کند مسلمان را و بگوید یا فاسق یا کافرا یا جلیث یا سارق
 واجب ست تعزیر از حبت لزوم ایذا و حقوق شین و اگر گوید یا حار یا خمر یا تعزیر کردہ نشود و از حبت عدم حقوق شین بسبب
 متیقن شنی آن و بعضی گفتہ اند در عت تعزیر کردہ شود زیرا کہ این را دشنام می شمارند و بعضی گفتہ اند کہ مسبوب اگر
 اند اشرف باشد چنانکہ فقہاء و علویہ تعزیر کردہ شود و اگر از عامہ بود تعزیر کردہ نشود و ہذا حسن انتہی - و من وقع
 علی ذات محرم فاقطعہ - و کسی کہ بفتیہ بر زن خداوند محرم یعنی زنا کند بزنہ کہ محرم ست پس بکشید اورا حکم
 کردہ است بظاہر این حدیث امام احمد و جمہور بر آنند کہ این زجر و تشدید ست و بعضی گفتہ اند محمول بر استحلال و
 استحقاق ست و الاحکم وے حکم سائر زنانست کہ رجم ست اگر محصن بود و جلد ست اگر بکر باشد - رواہ الترمذی و قال
 و احادیث غریب و عن علی بن محمد رضی اللہ عنہ ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال اذا دعبتم الرجل قد غل فی

سبیل التدریج و قیاس باید مروی را که تحقیق خیانت کرده است و راه خدا یعنی دزدی و کلاه زدن غنیمت پیش از قسمت - فاجر قوامت اعاده پس بسوزنید متاع و اسباب و اشیای او را چرا که خیانت کرده است و دزدی را که آن حتی غنیمت است و این از باب تعزیر بالمال است و علما را اختلاف است در آن بعضی منع کرده اند از احرار و می گویند که این در ایستادگی امر و لو بعد از آن منسوخ گشت یا محمول بر تقلید و تشدید است و حمل کرده است امام احمد بن حنبل برش و گفته سوخته شود و جز معصیت و سلب حیوان - و امروا - و بنیز او را بطریق تعزیر و سابقا معلوم شد که قطع درین صورت نیست رواه الترمذی و ابو داود و قال الترمذی هذا حد غریب

باب بیان الخمر و عید شاربها

باب در بیان حقیقت خمر که نام عیسیت و در بیان و عید نوشنده آن و عید و شراب دادن و در خمر و شراب هر دو اطلاق میکنند بر تقدیری که خمر و شراب که نوشند از آن و عدم ذکر و عید در خمر استعمال یا بدو عید در شراب و در قاموس گفته که خمر چیزی که مستی آرد از عیسیت یا عام است که از عیسیت باشد یا جز آن و گفته که عموم صحیح تر است زیرا که هرگاه خمر در مدینه حرام شد آنوقت در مدینه خمر عیسیت بود و بنو و شراب ایشان که از خمر او و وجه تسمیه خمر آنست که خمر و لغت بمعنی ستر و خلط است و خمری پوشد عقل را و خلط و خلط میکنند آن را این عبارت قاموس است و باید دانست که خمر اسم است هر شراب مسکر را خواه از آن عیسیت باشد یا تمرا یا جز آن از آن پنج چیز که مذکور کرده است آنرا امیر المومنین عمر و خطبه خواند آن و گفت که تحقیق نازل شد خمر خمر و آن پنج چیز است عیسیت و تمر و خطبه و شیره و عسل بلکه گفته اند که درین پنج نیز منحصر نیست چنانکه اشارت کرد وی رضی الله عنه در حدیث خود و گفت - و الخمر احرام العقل و خمر چیزی است که می پوشد عقل را و بر این اندامه بنامه و جابیه سلف و خلط و گفته اند که هر مسکر خمر است و هر مسکر حرام است و هر چه مسکر آرد بسیار اندک وی نیز حرام است و مناطق است باین احادیث و صحاح و سنن احادیث درین باب بسیار است و گفته اند که امام احمد تصنیفی درین باب کرده وانی بمقصود و لغیری این سخن با مواهقت او با احادیث اصح و احری است بجز مردم و منع ایشان از مفاسد و از ارتکاب این ام الحجاب است جز آنکه امام اجل ابو حنیفه رحمه الله علیه تخصیص کرده است اسم خمر را بنام اذاب عیب که سخت گرد و و گفت انداز و دعوی کرده که همین است معروف نزد اهل لغت زیرا که ایشان اطلاق میکنند اسم خمر را بر غیر آن و گفته که این حرام است قلیل وی و کثیری و مستی آرد و یانه و آنچه جز این است از مسکرات حرام است بعلیت اسکار و نیست نجس عین و نیست اندک و زوی که مستی نیار و حرام و کافر نمی شود هر که حلال اعتقاد کند و بر آنرا که حرمت وی اجتهادی است قطعی و نجاست وی خفیه است و در روایتی غلیظه است و در روایات دیگر واجب است حدیث آن وقتی که مستی آرد و بخلان مار عیب که نجاست وی غلیظه است با اتفاق روایات و کافر می شود مستحل آن و واجب می گرد و حد بشر قطره از آن و تحقیق راه یافته است ازین قول بعضی بطالان و فاسقان السباع قول با بحت این چیزی که ساخته میشود از قند و جز آن در و یا را که بمراتب سخت تر مستی آرد تر است از ما عیب

وفتوی دادند بر فاسقان را بکل و ارتکاب آن و در نمی یابند و نمی فهمند که مستی خود حرام است با اتفاق بی شبهه و کدام کی صبر کند
از سکر و قلیل او باعث است بر کثرت آنکه فاسد می گردد و اندوختن را و می برد و صبر و نگاهداشتن را تا می رساند ببلایک و مردن
بخواری پست بر باید دانست که اباحت اسوای خمر از مشروبات بی رسیدن آن بی سکر نزد ابی حنیفه و قتی مست که قصد
کرده شود بدان قوت بر عبادت اما اگر قصد کرده شود و لم یو و لعب حلال نیست با اتفاق زیرا که لمو حرام است هر چه از آنکه
بعد از آن بداند که مشهور شده است از مذہب ابو حنیفه و ابو یوسف خلافاً لما یحکم که مثلث حلال است و آن عقیقہ غنیمت است
چون نچینه شود تا برود و مثلث او و باقی ماند یک ثلث و این نیز وقتی است که نباشد آنرا برای تقویت بر عبادت که کافی الدائم
و ذکر کرده است در کافی و سنناتی که پرسیده شد ابو حفص کبیر را از مثلث گفت حلال نیست شرب آن گفتند مخالفت کردی
تو ابو حنیفه و ابو یوسف را گفت مخالفت نکرده ام ایشان را زیرا که ایشان خلل نمی دارند آنرا مگر برای بهضم طعام و قوت
عبادت و در زمان مابرای فسق و فجور و لم یو و لعب می خوردند پس معلوم شد که خلاف در آن است که برای قوت عبادت
و بهضم طعام بخورند اما آنکه بقصد تلمی بخورند حرام است با اتفاق و ذکر کرده است ابو یوسف و امامی خود که اگر خواهد که بنوشد
فسق و فجور و تلمی پس قلیل و کثیر آن حرام است و نشستن بر آن حرام است و رفتن بسوی آن حرام است و برین اجماع است
نبیند مگر و ربیب و قتی که نچینه شود و سخت گردد و جوش آورد و گفت انداز و کذا ذکره الامام المجدلی و اللہ اعلم

الفصل الاول عن ابی ہریرۃ عن رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال الخمر من ہاتین الشجرین الخلة والنخلة
ابو ہریرہ روایت میکند از آنحضرت که گفت خمر ازین دو درخت است و درخت خرماد و درخت انگور و گفته اند که تخصیص این
دو درخت بجهت آنست که اکثر خمر ایشان ازینا بودند آنکه خمر از غیر اینها نمی باشد چنانکه از احادیث دیگر معلوم می گردد
رواه مسلم و عن ابن عمر رضی اللہ عنہما قال خطب عمر علی منبر رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فقال انہ قد نزل تحریم الخمر
خطبہ خواند عمر رضی اللہ عنہ بر منبر آنحضرت پس گفت بدرستی شان این است که فرو داد حرم گردانیدن خمر و ہی من خمسة
اشیاء خمر ازین پنج چیز است - العنب - الزانگور - والتمر - واز خرماد - والنخلة - واز گندم - والشعیر - واز جو - والحصل - واز
الخمر ما خمر انقل - خمر چیزی نیست که بپوشد عقل را و از آنکه آنرا و گفته اند که این اشارت است بآنکه خمر منحصر درین پنج نیست
از غیر اینها نیز باشد اگر بصفت مخمرت عقل موصوف بود و سد واه النجاری - وعن النس قال لقد حرمت الخمر من ہاتین
گفت انس تحقیق حرام گردانیده شد خمر در ہنگامی که حرام گردانیده شد و ما نجد خمر الا غناب وبنی یافتم ما خمر انگور ہار - الا
قلیلاً - مگر اندکی - و عامۃ خمرنا البسر و اکثر خمر ہای ما از لبس لبو و بغم با و سکون سین غوره خرماد - والتمر - و از خمرای خشک بود
نخست آنچه از درخت خرما ظاہری گردد و طلع است بعد از آن خلل بعد از آن طلع فختین و حای ممل بعد از آن لبس بعد از آن
رطب بعد از آن تمر - رواہ النجاری - وعن عائشۃ رضی اللہ عنہا قالت سئل رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم عن شیء
گفت عائشہ پرسیده شد از آنحضرت از حکم تیج یکسر موحده و سکون فوقیہ و لفتح آن نیز آمده - و ہونید الحسل و آن

عسل است که غسل را در ظرفی انداخته نگاه دارند تا تیزی پیدا کند چنانکه بنشیند تر فقال کل شراب اسکر فوجرام پس گفت
 آنحضرت هر شرابی که مست گردد و اند پس آن حرام است پس اگر بنشیند عسل هم مست گردد و آن حرام است چنانکه بنشیند تر هم همین حکم
 دارد و گویند که غمرا اهل بین همین تیج است متفق علیه - و عن ابن عمر رضی اللہ عنہما قال قال رسول اللہ صلی اللہ
 علیہ وسلم کل مسکر خمر و کل مسکر حرام - هر مسکر خمر مست و هر مسکر حرام مست یعنی قلیل باشد یا کثیر - و من شرابا خمر فی الدنیا فاما
 و هو ید منہا لم یتب - و کسی که بنوشد خمر را در دنیا پس بپزد و در حالی که پیوسته میخورد که تو به نکند و از آن - لم یشربها فی الآخرة - یعنی
 نوشد خمر را در آخرت فی الصراح او مان پیوسته شراب خوردن - رواه مسلم - و عن جابر ان رجلا قدم من الیمین
 روایت است از جابر که مردی قدم آورد از یمین - فسال البنی صلی اللہ علیہ وسلم عن شراب لیشربونه با رضهم - پس پرسید
 آنحضرت را از شرابی که می نوشیدند اهل یمین آنرا در زمین خود - من الذرة - می سازند آن شراب را از ذره بفهمند ذال
 و تخفیف را از زن - یقال له المزر - گفته می شود مر آن شراب را مزر بکسر میم و سکون زای مقدم بر را یعنی از ذره
 کذا فی الصراح و در قاموس گفته المزر البینید من الذرة و الشیخ فقال البنی صلی اللہ علیہ وسلم او مسکر هو - پس گفت
 آنحضرت آیا مسکر است آن - قال نعم - گفت آنمرو آری مسکر است - قال - گفت آنحضرت - کل مسکر حرام - هر مسکر حرام
 ان علی اللہ عدا لمن یشرب المسکر - بدستی که برخدا عداست مرکس را که بنوشد مسکر را - ان لیسقیه من طینة الجناب -
 لفتح خای معجبه و تخفیف موصده که بنوشاند او را از طینت خبال - قالوا - گفتند صحابه - یا رسول اللہ واطینة الجناب -
 و طینت طینت خبال - قال - گفت آنحضرت - عرق اهل النار - خبال خوس اهل آتش است - او عصاره اهل النار
 یا گفت خبال زردآبی که می رود از فشرودن اهل نار عصاره فشرودن انگور و جزو آن و عصاره بفهم عین آب که
 جمع شود از فشرودن - رواه مسلم - و عن ابی قتادة ان البنی صلی اللہ علیہ وسلم بنی ان خلیط التمر و البسر - روایت
 است از ابو قتاده که صحابی مشهور است و احوال وی در مواضع نوشته شده است که آنحضرت بنی کرد از خلیط تمر و البسر
 یعنی تمر و البسر را مخلوط بیکدیگر ساخته انبتا و کنند - و عن خلیط الزبیب و التمر و نیز بنی کرد از خلیط زبیب و تمر - و عن خلیط الزبیب
 و الرطب - و بنی کرد از خلیط زهر و بفتح زای و سکون البسر لوان و رطب فی الصراح زهر و با لفتح و الفهم رنگ کردن غوره زهر
 و قال انبتد و اکل واحدة علی حد - و گفت آنحضرت بنیداند از ید هر یک را جدا و گفته اند که حکمت در بنی از خلیط و جواز انبتاد
 هر یک جدا آنست که بسا باشد که شتایی کند تغیر که مستلزم اسکار است به یکی ازین دو جنس و فاسد و تباه گرداند و دیگرے را
 و ظاهر و تمیز نکرد پس تناول کند حرام را که اذیل و نزد امام مالک و احمد خلیط حرام است اگر چه مسکر نگردد و عمل بظاهر حدیث
 و نزد جمهور حرام است اگر مسکر گردد - رواه مسلم - و عن النس ان البنی صلی اللہ علیہ وسلم سل عن الخمر تحت خلا - روایت است
 از انس که آنحضرت پرسیده شد از خمر که ساخته می شود سرکه یعنی با نداختن نمک یا پیاز یا چیز آن از آنچه تباه گرداند آنرا آیا
 جائز و حلال است آن سرکه که از خمر باشد - فقال لا - پس گفت آنحضرت جائز و حلال نیست - رواه مسلم - و این دلیل شافعی

و مالک و احمد است در آنچه مشهور است از وی که ایشان حرام و نجس میدانند آنرا و نواز و ناجز است و حال است و در هر یک گفته است
 که چون خمر سر که گرد و حلال است خواه بجزیری انداختن و روی گرد و ویایی آن بجهت و پیربانی و در آفتاب نماندن مثلاً و شامی
 گفته حلال است اگر بجزیری انداختن شود و بیک قول است و اگر لی انداختن شود و بیک قول است و لیکن اطلاق قول پیغمبر است
اصلى الله عليه وسلم الا و ام الخمر بوزن حبت زوال و صفت مفید و اثبات صفت علاج و اصلاح مباح است و بنی از آن
 اگر بود و در ابتدای امر بود و بجهت قمع آثار خمر اما بعد طول عید و ام نباشد و روایت می کنند که زعفران خل خمر کم بهترین سر که شما
 سر که خمر است و الله اعلم - و عن وائل الحضرمی - همان وائل بن حجر است که از انبای مکه یمن بود و از آنحضرت
 آمد و بشرف اسلام مشرف شد و نزد آنحضرت معز و مکرم بود و احوال وی تبفصیل در بواضع و غیر نوشته شده است
 ان طارق بن سوید - روایت میکند وائل که طارق بن سوید یضم سین و بعضی سوید بن طارق گفته اند صحابی حضرت
 و بعضی گفته اند جعفی - سأل النبی - سوال کرد پیغمبر اصلى الله عليه وسلم عن الخمر - از شرب خمر - فنهاه - پس نهی کرد
 آنحضرت او را - فقال انما اصنعها للذوار پس گفت طارق بن سوید نمی کنم من آنرا مگر برای ذوار و نه فقال
 پس گفت آنحضرت - ایلیس بدواء - بدرستی آن نیست و آرو - و گفته واء - ولیکن آن در دست و علت است بدواء
 بدانکه اکثر علما بر بفع تدوی اند و بخر صفت و بعضی گفته اند که اگر متعین گرد و علاج بدان حکم اطباء است و مذاق مباح است
 و اما اگر لقمه در گلو بند شود و خوف پاک بود و آب و مانند آن از آنچه که لقمه بدان فرور و یا فته نشود و مباح است
 باتفاق و بعضی از کبار اطبا از اهل اسلام در تفسیر قول حق تعالی (و منافع للناس) گفته اند که نیست مراد بفع شفا و صحت
 بدن بلکه آنچه حاصل میگردد از نشاط طبع و تشدید خاطر اما برای بدن مفید است و رعایت و در حدیث آمده است که خدا تعالی
 نگردد و اینده است شفا و حشر ام -

الفصل الثانی عن عبد الله بن عمر قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم من شرب الخمر لم يقبل الله صلوة أربعين
 صباحاً - گفت آنحضرت کسی که بخور و خمر را قبول نکند خدای تعالی مرا و را نماز چهل صبح و روزی نکند او را ثواب آن
 اگر چه بری گرد و ذمه و ساقط گردد و تعذبا و ادای رکبان و حصول شرائط و تخصیص صلوة بیکر برای آنست که چون صلوة
 با وجود بودن آن افضل عبادات بدین خصوصاً صلوة فجر قبول نیست عبادات دیگر بطریق اولی مقبول نخواهد شد و از
 لفظ صبح چنان فهمید که مراد نماز باشد که افضل صلوة است و آنرا که مراد بربعین صبح نماز چهل روز باشد
 چنانکه در حضرت طینة اوم اربعین صبحا و الله اعلم - فان تاب تاب الله عليه پس اگر توبه کند و پشیمان شود و از خوردن
 خمر رجوع نمی کند خدای تعالی بروی بر حمت و قبول می کند توبه و می بخشد گناه او را - فان عاد لم يقبل الله صلوة أربعين
 صباحاً - پس اگر توبه کند و شرب خمر و بشکند توبه و قبول نمی کند خدای تعالی مرا و را نماز چهل صبح - فان تاب تاب الله عليه
 پس اگر توبه کند و توبه قبول نمی کند خدای تعالی بروی - فان عاد لم يقبل الله صلوة أربعين صباحاً - فان تاب تاب الله عليه

تا سه مرتبه این چنین فرمود - فان عاد فی الزمان لم یقبل الله صلوة اربعین صباحا - پس اگر عود کند بخوردن شراب و در کرت چهارم قبول نمی کند خدای تعالی را و او را نماز چهل صباح - فان تاب لم یتب الله علیه پس اگر توبه کند این بار توبه نمی کند خدای تعالی بر وی که ترمود و غصیان از حد در گذرانید - و سقاہ من نهر الجبال - و می نوشاند او را از جوی زرد آب و وزخیان از نیجا معلوم می شود که زرد آب و وزخیان چندان می رود که از آن جو یا روان می شود و بدانکه حکم بعد از قبول توبه در کرت چهارم بجهت زجر و تشدید است و الا از نصوص معلوم شده است که اگر توبه بحقیقت یافته شود البته مقبول است و واجب است قبول آن فضلا من الله و می گویند که حکم بقبول توبه قضای غیرمست است مگر آنکه این ماده از آن مخصوص مستثنی باشد اما در آنکه بشوی ارتکاب این ام الجناحت توفیق توبه حقیقی نمی یابد و مصر بدان می رود این نیز در تحقیق مبالغه است والله اعلم

رواه الترمذی و رواه النسائی و ابن ماجه و الدارمی عن عبد الله بن عمرو و عن جابر بن رسول الله صلی الله علیه و سلم قال ما اسکره کثیره فقلیاء حرام - چیزی که مست میگرداند بسیاری پس آنکه وی نیز حرام است زیرا که قلیل وی می رساند به کثیر عادت و طبیعت بشری برین دلالت است پس واجب بود اجتناب از آن - رواه الترمذی و ابو داود و ابن ماجه و عن علی بن عاصم

رضی الله عنهما عن رسول الله صلی الله علیه و سلم قال ما اسکرته الفرق - گفت آنحضرت چیزی که مست می گرداند از دو سه فرق بفتح فاء سکون را و فتح نیز آمده پانصد و آن شانزده رطل است - فلما اکف منه حرام - پس پری کف دست از دو سه حرام است و فرق و ما کف عبارت از کثیر و قلیل است چنانکه در حدیث سابق صریح مذکور است - رواه احمد و الترمذی و ابو داود -

و عن النعمان بن بشیر بشین عجمه بر وزن بصیر صحابی انصاری اول مولودی که بعد از هجرت در انصار بوجود آمد چنانکه عبد الله بن الزبیر در مهاجرین بود و نزد وفات آنحضرت هشت ساله و هفت ماهه بود - قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم ان من الخمره خمر او من الشعیر خمر او من التمر خمر او من الزبيب خمر او من العسل خمر - ترجمه این ظاهر است و گفته اند که تعصود و حضرت بلکه تخصیص بذکر از جهت جری عادت است در اغلب باتکا و خمر ازین اشیا و این دلیل است بر عدم اختصاص خمر بمسئب اگر در لغت هم این چنین است غما و الا در شرع خود شامل همه است رواه الترمذی و ابو داود و ابن ماجه و قال الترمذی هذا حدیث غریب - و عن ابی سعید الخدری قال کان کان عندنا خمر لیتم - گفت ابو سعید خدری بود نزد ما خمری برای یک تنی یعنی منی در خانه ما بود که تربیت او می کردیم اموال داشت که سیکه از اموال وی خمر بود و در آن زمان خمر مباح بود - فلما نزلت المائدة - پس چون فرود آمد سوره مائده که در وی آیت تحریم خمر است بیا ایما الذین آمنوا انما الخمر و المیسر و الاصاب و الا لزام من عمل الشیطان (آیه) مالت رسول الله صلی الله علیه و سلم عنه - پس میبدم من آنحضرت را از خمر و میم که در خانه ما بود - و قلت انی لیتم - و گفتم من که آن مریمتی راست و مال میم ضائع کرده نمی شود چه حکم میشود - قال ابهر لقوه - گفت آنحضرت بریزید آنرا زیرا که آن مال غیر متقوم است حلال نیست انتفاع بدان و ماوریم با هانت آن و انتفاع بنجس حرام است - رواه الترمذی - و عن الحسن بن علی بن طلحه

زوج ام السست الفزاری از کبار صحابه ذکر او در احادیث بسیارست انس روایت میکند از وی - انه قال - که وی گفت -
 یا بنی الحدانی اشتریت خمر الایام فی حجری - بدرستی که من خریده ام خمری را که بود در میثاقان را که در کنار تربیت من اند
 و خریدن برای سر که ساختن بود چنانکه در حاشیه نوشته اند یا معنی آنست که خریده ام خمری را برای میثاقان و این خریدن
 پیش از تحریم باشد و سوال از حکم آن بعد از تحریم است که آیا شکا دارم آنرا یا بریزم پس در معنی حدیث سابق باشد و مناسب
 اینست معنی روایت ابی داؤد که بیاید - فقال اهرق الخمر و اکسر الدنان - پس گفت آنحضرت بریز خمر را و بشکن دنان
 و نان بکسر جمع دن بفتح و تشدید نون خم - رواه الترمذی و ضعفه و فی روایت ابی داؤد انه سأل النبی صلی اللہ علیہ وسلم
 و در روایت ابوداؤد اینست که وی یعنی ابوطلمه سوال کرد آنحضرت را عن ایام و در تو آخر - از حال میثاقی که داشت
 شدند خمر را - قال اهرقها - گفت آنحضرت بریز آنرا - قال افلا اجعلها خلا - گفت ابوطلمه آیا نگردد آنرا که کسر کردی قال
 گفت آنحضرت مگردان سر که

الفصل الثالث - عن ام سلمة رضي الله عنها قالت بنی رسول الله صلی الله علیه وسلم عن کل مسکر و مفر - گفت
 ام سلمه بنی کرد آنحضرت از هر مسکر و مفر بضم میم و سکون فاو کسر فوقایه سستی آرند و بیدار در قاموس گفته که فتور
 سکون بعد از حدت و لین بعد از شدت و فتور جسم سستی و نرمی مقاصل و ضعف اعضا سے آن و در نهایت گفته مفر از
 شراب آنکه چون بنوشد گرم شود و جسد و دریا بد آنرا فتور و ضعف و انکسار افترا الرجل می گویند و قتی که ضعیف
 می گردد و پیک های او و نکس گردد و گوشه چشم وی و استدلال کرده شده است باین بر حرمت بیخ و برج و دیگر مغیرات
 و مفرات و در آخر باب کلامی ذکر کنیم مفصل درین باب الشاء اللہ تعالی - رواه ابوداؤد - و عن دلیلم - بفتح دال
 و سکون تختایه و فتح لام - التحیری - منسوب بحیر قبیلہ معروف ازین کبر حاد سکون میم و فتح یا صحابی است معدود
 و مصرین و حدیث وے در ایشانست - قال قلت - گفت گفتم من - یا رسول اللہ انا بارض باروۃ - بدرستی
 ما در زمین سردایم - و نعالج فیها عملا شدیدا - و بزور و قوت می کنیم در وے کار سخت کر بے قوت بدن آن را
 نتوان کرد - و انا نتخذ شرابا من هذا القمح - بفتح قاف و سکون میم و آخر حایه مملو و بدرستی که ما راست می کنیم
 شرابی ازین جنس که گندم است - نقوی به علی اعمالنا - قوت می یابیم بدان شراب بر کار خود که می کنیم - و علی
 بر و بلادنا - و قوت می یابیم و غالب می آیم بر سرالی که در شهرهای است - قال بل لیسکر - گفت آنحضرت آیا مست
 می گردان آن شراب - قلت نعم - گفتم آری مست می گرداند - قال فاجتنبوه - گفت آنحضرت پس بکیسو شوید و بر سیز کنید
 ازان - قلت ان الناس غیر تارکیه - گفتم که مردم نیستند ترک کنند آن - قال ان لم تیرکوه قاتلوه - گفت آنحضرت
 اگر ترک نکنند آنرا قاتل کنید ایشان را تحقیق مبالغه کرد و سائل و طلب رخصت و اجازت در شرب آن پس رخصت بود
 آنحضرت در آن تا آنکه گفت اگر ترک نکنند قاتل کنید و مراد حقیقت قتال است یا شدت در منع و زجر و مزب

رواه البوادوری و عن عبد الله بن عمرو بن النبی صلی الله علیه وسلم عن النضر بن الحنفیة عن بکسر سین قمار باخنتی و قمار
 بکر و چیز می باخنتی و بنزد کردن با هم بگروراء و الکوبة یعنی کاف و سکون و او و بوجه در قاموس گفته که بنزد و شطرنج
 و طبل صغیر و بر لب و این همه منہیات است هر کدام که مراد دارند صحیح است - و البغیر البغیم مجبه و فتح موعده شراب ذره که او را
 مگر گویند و حبشه آنرا می سازند فی الصراح بغیر ارباب ارزن که مست کند - و قال کل مسکر حرام - و گفت آنحضرت هر چه
 مستی آورنده است حرام است - رواه البوادوری - و عنه عن النبی صلی الله علیه وسلم قال لا یدخل الجنة عاق - در نمی آید
 بهشت را آزار کننده مادر و پدر را سب و وجه شرعی - و لا قمار - و نمی در آید بهشت را قمار بازنده - و لا منان - و نه منت
 ننده در عطاء بعضی گفته اند منان اینجا از من است بمعنی قطع و مراد قاطع رحم است چنانکه در حدیث ابی موسی اشعری
 بیاید - و لا مد من الخمر - و نه پیوسته خوردن خمر را و ادا ممتد پائیده بران - رواه الدارمی و فی روایتی که و لا ولد زنی که سر بر
 و سکون نون بمعنی زنند بدل قمار - و در روایتی مردار می را و لا ولد زنی واقع شده بجای لفظ و لا قمار یعنی در نمی آید بهشت
 را ولد الزنا را و تشدید و تأکید است بر آنی که سبب است مر آنرا و در صحت حدیث لا یدخل الجنة ولد الزنا سخن است و
 بعضی تاویل کرده اند که مراد بولد الزنا کسی است که موافقت میکند بر زنا چنانکه شیخان را بنوا الحریب می گویند و اولاد
 مسلمانان را بنوا الاسلام و الاولاد الزنا گناهی ندارد که معاقب بآن گردد - و عن ابی امامة قال قال النبی صلی الله علیه
 و سلم ان الله یحبني رحمة للعالمین - گفت آنحضرت بدرستی خداست تعالی برای من رحمت و فرستاده است مرا سبب و باعث
 رحمت مرجهانیان را - و بدری للعالمین - و سبب راه نمائی بصلاح مبداء و معاد و سعادت دنیا و آخرت مرجهانیان را
 و این گویا بیان و تفسیر رحمت است و اصل است بر رحمت معنوی روحانی و رحمت صوری جسمانی نیز لطیف و جود و شرف
 همه را شامل است حتی کافران را چنانکه امن و سلامت از خوف و مسخ و غرق و صیحه که امر سابقه را شده بلکه سائر اجزای او را که عالم
 را چنانکه برون خاک است مطهر و مسجد و بودن آب منزل نجاست از ابدان و ثیاب و نابودن و سبب عذاب
 و هلاک و بودن با سبب نصرت دین و اهل آن و سلامت آتش از احراق صدقات که محل خیر و تمتع مساکین فقر است
 و طهارت آسمان از لوث شیاطین بصعود آنها براس استماع اخبار ملکوت خصوصاً در وقت معراج که تائید غلوایات
 بانوار و برکات ذات قدسی صفات وی صلی الله علیه وسلم منور و مشرف شدند - و امرنی ربی عزوجل بحج المعازف
 و امر کرد مرا پروردگار من عزوجل باطل کردن و پاک گردانیدن و کاهانیدن معازف بعین مملو از اسه و قاصع
 معزف بعین مملو زای و قائلت سرود یعنی چنان معازف چنان زنده و در قاموس گفته معازف ملامهی مانند عود و طنبور
 جمع عزف یا معرفت بر وزن منبر و عزفین ریح او ازای آن و در مختصر سنایه گفته عزف لوب بمعازف و آن ذقون و جز آن
 از آنچه زده میشود و بعضی گفته اند که هر لوب عزف است - و المزامیر جمع مزمارالت غنا و مزمر و مزمر غنا کردن بقیعه سبب
 و قصبه را که بدان غنا کنند زماره و مزمار گویند تصحیح کرده است نوی حرمت آنرا و غزالی میل بخوان آن کرده و این

حدیث دلالت بر حرمت آن دارد چه اینها در قدیم الزمان از رسوم و عادات اهل فسق و بطالت بودند و نقیض گفته اند که غنا
 بالآلات مطهره حرام است و بجزر و صوت کرده است و از زنان اجنبیه بخت تراست که است آن و تحقیق و تفصیل این مسئله در موضع
 خود است - والا و ان و اهر کرده شده ام بجا بایند و شکستن تیان - والصلب - بضم صا و دلام جمع صلیب است
 که نصارا دارند و در عرب چلیپا و فی الطرح صلیب چلیپای تپسایان و اهلش آنست که شکل صلیبی که خطی تقاطع بخطی
 دیگر کند - این طریق - و این شکل معلوم است که او را بر دار کشیده باشند و نصاری این شکل را که صورت بر دار کشیدن
 عیسی علیه السلام است بزعم ایشان و در همه چیز نگاه می دارند برای نگار داشتند و در حرمت بر قصه وی علیه السلام
 و امر الجالبیه - و باطل کردن تمام رسوم و عادات جاهلیت - و حلیف ربی - و سوگند خورده است پروردگار من گفته است
 وی عز وجل بجزئی لایشر بعبید من عبیدی جرعه من خمر - سوگند می خورم اجرت و غلبه قدرت خود که نوشایم بنده از
 جنگگان من می از شراب جرعه بضم جیم و سکون را یک آشام از آب و شراب و جز آن - الاستقیه من العبدیه مثلها - مگر آنکه
 بنوشام او را از زرد آب مانند آن و مقدار آن و ظاهر آنست که مراد عبید همان زرد آب خواهد بود که از دوزخیان
 می چکد که آنرا در احادیث طینه الخبال خوانده است - ولایتی که من مخافتی الاستقیه من حیاض القدس - و نگذار و بیج
 بنده خمر را از ترس من مگر آنکه بنوشام او را از خوضه من قدس که عبارت از خوضه من بهشت است - رواه احمد و ابن
 ابن عمر ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال ثلثه قد حرم الله علیهم الخمر - گفت آنحضرت سه مرادند که تحقیق حرام
 گردانیده است خدای تعالی بر ایشان بهشت را - بدن الخمر - کی پیوسته خوردن خمر - و الحاق - دوم آزاد کننده ما و
 پدر - والدیث سوم مرد غیرت و حمیت - الذی یقر فی اهل الخمر - آن کسی که قرار می دهد در اهل و عیال خود
 پلیدی را یعنی زنار - رواه احمد و النسائی - و عن ابی موسی الاشعری ان ابی بنی صلی الله علیه وسلم قال ثلثه لا تدخلن
 من الخمر و قاطع الرحم و مصون بالسم - سه کس در نمی آیند بهشت را بدن خمر و برنده رحم که بخویشان مهر و پیوندی کنند
 و تصدق کنند بسم و اعتقاد کنند که سحر مؤثر است بالذات و الا تصدیق سحر بمعنی ثبوت تاثیر و وقوع او بخلق خداست
 صحیح است و تحقیق دارد و شده است که سحر حتمی و احتمال دارد که مراد تصدیق اعتقاد و اباحت فعل و س باشد و فعل وی
 حرام است باتفاق و بعضی کفر گفته اند - رواه احمد - و عن ابن عباس قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم
 بدن الخمر ان مات - گفت آنحضرت که بدن خمر اگر بمیرد درین حالت - لقی الله تعالی کما بدوثن - پیش می آید خدا را سجاده
 اند بر پیش کشنده بت - رواه احمد و روی ابن اجمه عن ابی هریره و البیهقی فی شعب الایمان عن محمد بن عبید الله بن
 و قال ذکر النجاری فی التاریخ - و گفت بهقی ذکر کرده است نجاری در کتاب تاریخ خود و عن محمد بن عبد الله عن ابیه
 یعنی بهقی در کتاب خود محمد بن عبید الله گفته بیا و از نجاری نقل کرده که وی محمد بن عبد الله گفته بیا و در اسباب الرجال
 محمد بن عبید الله و محمد بن عبد الله هر دو کثیر اند و عبارت کتاب و ال است بر آنکه عبید الله یا عبد الله که پدر محمد است

صحابی باشد و عبد اللہ بن جحش صحابی مشہور است و از کبار صحابہ است و شعی اسدی و محمد سپر او نیز مشہور است و وی نیز صحابی است
تولد او پیش از هجرت بی پنج سال و هجرت کرد و همراه پدر خود و بنین حبشه سپر بکشد و هجرت کرد از مکہ مدینه کنانی جامع الاصول
و در تقریب گفته محمد بن عبد اللہ صحابی صغیر است و پدر او از کبار صحابہ است پس آنچه در تاریخ بخاری است همان صحیح است و اللہ اعلم
و عن ابی موسیٰ انه کان یقول ما ابالی شرب بیت الخمر و عبت هذه الساریة دون اللہ و روایت است از ابو موسیٰ اشعری کہ میگفت
وی باک ندارم کہ بنوشم من خمر یا یا پرستش کنم این ستون را جز خدای تعالی یعنی سنگ را کہ بتان از سنگ میباشد مقصودش آنست
کہ شراب خوردن و بیت پرستیدن نزد من یک حکم دارد و رواه النسائی (تیمیمه) چون بسیار شد ابتلا بخوردن گیاهی کہ آن را کنب
گویند درین زمان و پیش ازین زمان و کم کسی در اینجا تکلم کرده و کاتب حروف در مکہ معظمه رساله دید کہ امام علامه ابو عبد اللہ محمد
بن بدر الدین زرکشی شافعی مہری رحمۃ اللہ علیہ تصنیف کرده و در فصول متعدده در آن تکلم نموده است اختصار کردم من
چیز سے ازل اول در نام وی و وقت ظهور وی و اطباء و اوقات ہندی گویند کہ فارسی آن کنب است لطفہ و قی
شد این خوانند و غیر این گویند و حیدریہ و قاندریہ نیز خوانند و بطور آن بردست حیدر نامی بود و در حسد و حسنة
خمسین و خمس مائہ ازین جهت حیدریہ گویند و قہقہاش آنست کہ این مرد و از اصحاب خود گر بخندد اُمم و حار و در بیان میگشت آنگاہ
گذارد برین درخت افتاد و دید کہ شاخہای او بی آنکہ با وی وزوی چہند در دل خود گفت کہ در اینجا ستری بہت برگی چہار آرد
بر چید و بخورد و کیفہ آورد و دید و اصحاب آمد و خبر کرد و بخوردن ایشان داد و بعضی گویند بطور آن بردست احمد مسارجی قلندری
بود ازین جهت قلندریہ گویند و ابو العباس بن تیمم گوید کہ ائمہ اربعہ و جز ایشان از علمای سلف کہ در آن تکلم نکرده اند سبب
آنست کہ در زمان ایشان نبود و ظاہر اینست کہ در آخرائے سادسہ در وقت ظهور دولت تارتاری در بیان ضرر ہائی کہ در بدن
و عقل آدمی وارد و ذکر کرده اند لطفہ از حکما و در آن صد و سبت ضرر دینی و دنیوی بخدا نگاہدار و مسلمانان را از ان اتفاق
و از مخاطب کہ وی مورث فکرت است و فکرت آثاریت حرارت میکند و گاہی غالب می آید آن حرارت بر حرارت غریزی
و بیرون می آرد آنرا از بدن و مستولی می گردد بر میدان پس خشک می گردد و در طوبات را مستقی می گرداند و امراض طارہ را
و محمد بن زکریا کہ از مشاہیر اطباء اسلام است گفت کہ اکل و بہن شدائد بستانی در دناکی می گرداند سر را قطع می کند
منی را و خشک می گرداند آنرا و پیدای کند فکرت را و مورث می گردد و موت فجأة را و احتمال عقل و دق و سل و استسقاء
و آنہ را و لطفہ از علما گفته اند کہ ہر چہ در غرست از مذہبات موجود است و چشمہ باز با و فی از مضار بدنی و روحانی
بعد از ان عدد کرده اند از مضار الایہ و لا یحیی جملہ ازان در آن رسالہ مذکور است آنکہ وی مسکرت و مفسد عقل
و اطباء کہ عالم اند باحوال نباتات اتفاق دارند بر آنکہ وی مسکرت و می گویند کہ نوعی دیگر از ان است کہ در غیر معنی باشد
و کاشتنہ میشود و در بسیارین مسکرت جدا چون تناول کند ازان آدمی قدر یک درم یا دو درم و اگر بسیار خورد و بحد غفلت
می کشد کہ در مفهوم مسکر ناخودست قومی آنرا خوردند پس مختل شد عقلائی ایشان و گشت ایشان را و اما فقہا پس جمعی

بر آنکه وی مسکرست و قتل میگرداند کام را و آشکاری گرداند اسرار را وافی الضمیر را و بعضی را چنان کند که آسمان را از زمین و مرور از نزل نشناسد حکایت میکند از بعضی مردم که آنرا میخورند که باهتاپ را دید بر زمین خیال کرد که دریاست و اقدام بر آن نتوانست کرد و قتل کرده شده است از ابی العباس بن تیمه که گفت هیچ آنست که وی مسکرست مثل شراب زیرا که خورندگان آنرا فشار و رعوت پدید میآورند و بجا نیندازند و غیره که آن نشانی آرد و شہوت طعام پیدایش کند و ابوالعباس قرانی در قواعد خود گفته که تصریح کرده اند آنها که عالم اند باحوال نباتات و رکتب خود با آنکه وی مسکرست و آنچه ظاهری شود بر من آنست که وی مفسدست و فرقی میان مفسد و مسکر و مرقدا نیست که اگر غائب میگردد بدان آن پس آن مرقدست که خواب می آرد و اگر غائب نگردد و حواس پس اگر نشأ و سرور و قوت نفس نزد تناول آن حادث گردد مسکرست و اگر این نیست آنرا مفسد خوانند پس مسکر مغیب عقل است با نشأ و سرور و چنانچه خمر و مفسد مشوش عقل است بعد از سرور غالباً مانند خمر پس مسکر زیادتی می آرد و در شجاعت و مسرت و قوت نفس و میل لطیف با عدا و منافی سبب با عطا گفت پس ظاهر شد که حشیش مفسدست نه مسکر و ثابت گردانید آنرا بدو وجه و اعتراض کرد بر آن شیخ بدرالدین صاحب رساله و اثبات کرد که آن مسکرست و راجع اینست و باید دانست که هیچ غیر قنب است که آنرا حشیش گویند و رقائوس گفته است که هیچ گیاهی نیست مشهور سبب غیر حشیش مخبط عقل محض مسکن اوجاع و اورام و شور و جج اذان انتی و الا آن مشهور شده است اطلاق پنج حشیش و از اینجا توهم می کنند بعضی جهال از قول فقها که می گویند واقع نمی شود و طلاق کسی که زنا کند و عقل او بشی مباح مانند خمر و شیر و دیان اباحت حشیش را و این سخن باطل است زیرا که هیچ غیر حشیش نیست رائج و آنکه و حرام است زیرا که نصوص کتاب و سنت و ولایت و از اندر تحریم تناول مسکر و از جهت وجود صفات که سبب تحریم خمرند چنانکه لعنه باز داشتن از ذکر خدا و از نماز و فرمود وی سبحان و بحمده و غیره (الحجی است) و کدام حدیث اعظم باشد از چیزی که مفسد عقل است و تحقیق نمی کرده است پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم از هر مسکری و مفسد چنانکه گذشت از احادیث و تحقیق دعوی کرده است قرانی و ابن تیمه اتفاق بر حرمت او و گفته اند هر که آنرا حلال داند کافر است و شیخ بدرالدین گفته است که درین سخن نظر زیرا که حرمت وی معلوم نیست در زمین بجز ورت پس الکافران کفر چون باشد خاس در بیان آنکه قنب ظاهرست یا نه پس و این مبتنی است بر سابق که آن مسکرست یا نه زیرا که قیاس قول کسی که با مسکار آن قائل است قول بخاست اوست و لیکن شیخ تقی الدین بن دین و قیاس العید جزم کرده است که ظاهرست و حکایت کرده اجماع بر آن و حق آنست که درین است حشیش دو قول است و قیاس و حشیش طهارت است زیرا که هیچ نباتی نجس نیست مگر آنچه آب داده شده باشد یا سبب است یا سبب نماند که این قیاس قول شافیه است و قیاس مذہب حنفیه آنست که نجاست وی خفیفه باشد چنانکه دانسته شد از آنچه در شرح ترجمه نفیتم سادس آنکه آیا حد در وی واجب است یا نه و جواب آنست که واجب است از جهت وجود اسکار و تحقیق تصریح کرده است ادر و با آنکه نباتی که در وی شدت مطرب باشد واجب است و در وی حد و رافعی گفته است چیزی که مزل عقل است از غیر اشربة مانند خمر نیست

حد و تنادل وی و فرامی گفته است که اتفاق کرده اند فقهای عصر برین از ان و اختلاف کرده اند که واجب در وی حد است یا تعزیر بنا بر آنکه وی مسکرت یا منفسد عقل است و در خلاصه حقیقه گفته است شرب پنج برای تداوی لالاس بر است پس اگر زود بودی عقل حد زده نشود با اتفاق و اگر سکر آرد حد زده شود نزد و نزد و ابی حنیفه و ابی یوسف تعزیر کرده شود و حد زده نشود بنا بر فرغ حفره است یکی آنکه آیا باطل گرد و نازیر بر داشتن مصلی آنرا یا نه این بمنی بر نجاست و طهارت اوست و بعضی گفته اند اگر بگذارد و نازیش از بیان کردن و اس کردن جائز نیست نازوی و اگر بعد از تحفیض باشد جائز نیست زیرا که بعد از تحفیض فاسدی کند عقل را و سگرمی آرد و با پیش تحفیض برگ سبزی است پس می پیش از تحفیض حکم عنب دارد و تحفیض وی حکم غلیان عصیه دارد و دوم آنکه آیا حرام است قلیل وی که سکر نیار و تصریح کرده است نود می در شرع مذهب که حرام نیست اکل قلیل از شیش بخلاف خمر که جائز نیست شرب قلیل وی از جهت نجاست و از کلام بتئیه نیز فهم میشود جواز اکل قلیل وی پوشیده نماند که این مشکل می شود بر مذهب شافیه بر قول کسی که میگوید از ایشان که وی مسکرت و حالان نزد ایشان هر چه بیشتر وی مسکر باشد قلیل وی حرام است گفت صاحب رساله جائز نیست تناول چیزی از شیش نه قلیل و نه کثیر برخلاف قیاس مذهب حقیقه سوم جائز است اکل وی مر مضطر را چون گرسنه گردد و اما در خمر خلاف است و گفته اند که تشنه گردد و زیرا که شرب وی زیاده می گرداند عطش را و اکل شیش زیاده نمی کند جمیع را که اقالوا چهارم جواز تداوی وی اگر ثابت گردد که نافع است از لعنه و در دبار و بیانی تصریح کرده است بدان و گفته است جائز است تداوی بوی اگر چه منفی بسکر گردد اگر ضرورت باشد و نص کرده است امام شافعی بر تحریم تریاق معمول از گوشت های اران اگر نزد ضرورت که آنجا اکل متیه جائز است پنجم جائز است بیع وی زیرا که وی نفع میکند در ادویه چنانکه سقویا و ایون بشرط آنکه اندک باشد نفم بیع وی کبسی که متیقن است که برای خوردن می خورد حرام است چنانکه بیع عنب بدست غار و قیاس قول ایشان که وی مسکرت بطلان بیع است چنانکه آلات لای ششم زراعت وی از برای غرض استعمال و اسکار حرام است و جائز است بیع وی تا وقتی که بیع است طلاق اکل آن و حکم وی معلوم است از ما تقدم پوشیده نماند که این اختلافات بر اصول شافیه که هر مسکر حرام است و آنچه حرام است کثیر و قلیل وی نیز حرام است و همین مطلق است احادیث و برین اند محبوبان و اما مذهب حنفیه که حرام است لعینه و حرام قلیل و کثیر همان خمر است و هر چه سوا می اوست حرام نیست قلیل وی پس مردان و بیع است چنانکه دانسته شد و شاید که حق همان قول جمهور است و همین است احتوط در دین درست سند ذراع بر فاسقین و جالین کما لا یخفی واللہ اعلم و علمه اکرم تمام شد کتاب الحد و الجورن اللہ و توفیقہ و تالی می گردان

کتاب الامارة والقضاء

امارة بکسر فرمان فرامی کردن و امیر ساختن و امرة بکسر همزه و سکون میم اسم است ازان بمعنی امیری و اما امارت بمعنی علامت لفتح است و قضا بمعنی حکم کردن و مراد اینجا منصبی است که امیر در گردن می اندازد که حکم کند میان مردم

الفصل الاول بحسب ابی هريرة قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم من اطاعني فقد اطاع الله - كسے کہ فرمان برداری می کند مرا پس تحقیق فرمان برداری می کند خدا را - ومن عصاني فقد عصا الله - وکسے کہ بے فرمانی می کند مرا پس تحقیق بی فرمانی می کند خدا را - ومن بطع الامير فقد اطاعني - وکسی که فرمان برداری می کند مرا میرا پس تحقیق فرمان برداری می کند مرا - ومن عصى الامير فقد عصاني - وکسی که بے فرمانی می کند مرا میرا پس تحقیق بے فرمانی می کند مرا پس فرمان برداری اولی الامر وحقی که موافق فرموده شیخ امر کند فرمان برداری پنجم است و فرمان برداری ششم فرمان برداری خداست و همچنین بی فرمانی - واما الامم فبنیة لبغیم جیم و تشدید لون و نیست امام مگر بمنزله سپهر که لیاقت من در آن - قال کرده می شود از پس وی - ویتی به - و پرهیز کرده می شود بوی از آفات و مخافات این بیان وجه تشبیه امام بر سپهر است چنانکه در قتال سپهر حائل و مایه جوست و منبب نگاه داشت از رسیدن تیر و شمشیر است همچنین وجود امام نزد رسیدن آفات و حوادث انجای دین باعث امن و امان است - فان امر بقوی الله و عدل پس اگر امر کند امام بتقوای خدا و اجتناب از آن فرموده می وی سجانه و عهد اله و زرد و جو رنگند - فان لم یذککما جرای پس بد رستی مرا امام را بسبب آن امر و عدل او بزرگوار است - وان قال بغیره - و اگر گوید امام و امر کند بغیر آن - فان علیه منه وزر - پس بد رستی بر امام ازین کار وی اثم است و وزیر همچنین در کتاب حمیدی و جامع الاصول منه بخت جرم و ضمیمه متصل بان و در اکثر نسخ مصباح منه لبغیم جیم و تشدید لون و تا و آن معنی قوت است و گفته اند که این تصحیف است زیرا که معنی قوت را اینجا و جی ظاهر نیست - متفق علیه بحسب ام الحکمین لبغیم جیم و فتح صا و صحابه است حاضر شجره الوواع را - قالت قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ان امر علیکم عبد مجبج - اگر امیر ساخته شود بر شما غلامی گوش و بینی بریده - یقولدم کتاب الله - که می کشد شما را کتاب خدا و امر می کند بکلم شمع - فاسموا له و اطیعوا پس سماع کنید مرا و را و بشنوی حکم او را و اسمع رضا و قبول کنید آنچه فرماید و فرمان برداری کنید او را و ذکر عبد برای مبالغه است بر دیرینه قول آنحضرت که هر که بنا کند مسجدی را اگر چه مثل آشیانه کجشاک باشد مسجد هرگز مثل آشیانه کجشاک نمی باشد و لیکن مقصود مبالغه است یا مراد نائب سلطان و خلیفه اکبر است و الا عبد امیر و امام نمی باشد و همچنین در سایر احادیث و ذکر مجید نیز برای تاکید مقصود است یعنی غلام حقیر خوار - و رواه مسلم و عن النس ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال اسمعوا و اطیعوا و بشنوی و اطاعت کنید - وان لم یسمع علیکم عبد حبشی و اگر چه خال گردانیده شود بر شما غلام حبشی - کان رأسه زمیتة - گو یا سر او مانند مویز است و در صغر سر حبشیان بسیار رخسار می زدوده می شود و ایشان مثل در صغر راس چنانکه در بار کی ساق و بعضی گفته اند مراد از آن کلمه سوی است و بعضی گفته اند کنایت از خفت عقل است - رواه البخاری - و عن ابن عمر قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم اسمع و اطاعة علی المرء المسلم فما احب و کره شنیدن و قبول کردن حکم امام و فرمان برداری کردن وی واجب است بر مرد مسلمان بر هر چیز خواه چیزی باشد که دوست میدارد و نا خوش می آید و موافق طبع اوست و یا چیزی را که دوست ندارد و نا خوش دارد و نا موافق طبع اوست و یا آنکه

ما دام که امر کرده نشود و گنایابی و نامشروعی - قضا الامر بجهتیه فالسمع و الطاعة - پس چون امر کرده شود بمحضیت پس نیست سخن او را قبول کردن و نه حکم او را فرمان برداری نمودن - متفق علیه - و عن علی رضی اللہ عنہ قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لا طاعة فی معصیة - نیست فرمان برداری کردن بر معصیت انما الطاعة فی المعروف - نیست فرمان برداری گردان بر امری مشروع که شناخته می شود و در شرع - متفق علیه - و عن عیاض بن الصامت - صحابی مشهور است مکر نوشته شده است احوال وی - قال باینکه رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم علی السمع و الطاعة - گفت بعبادت کردیم ما آنحضرت را بر سمع و طاعت - فی العصر و البصر - در دشواری و آسانی - و المنشط و البسیرین - و المکره - لفتح را و میم هر دو و فتوح یعنی در شاد و سب و غم و خوشی و ناخوشی - و سطر اشارة علیین - و بعبادت کردیم بر صبر کردن بر گزندگی که واقع شود بر آتشه لفتحین اسم است از ایشان یعنی بر گزند و علیین کنایت است از جماعه الصاریا عام است ایشان را و جز ایشان را از صحابی و اول اوجه است زیرا که آنحضرت بانصاف فرموده بود که بعد از من اثره خواهد شد بر شما پس صبر کنید شما بر این یعنی بر گزیده خواهند شد و تفصیل داده خواهند شد بر شما جماعه در عطا یا و ولایات و حقوق و تحقیق واقع شد این حال در عدا و امر او بعد از خلفا می باشد پس صبر کرد و در انظار بران - و علی ان لا تنزع الامر الیه - و بعبادت کردیم بر آنکه نزاع نکنیم و خصومت نورزیم در امر ولایت ال امر الیه یعنی مخالفت و محاربت نکنیم او را و کسی را که سپرد شده است بوی امارت و خروج نکنیم بر ایشان و خلافت ایشان نگوئیم و بکنیم یعنی در امور دنیا و احکام سلطنت و اما در حق شرع و احکام دین سکوت نورزیم و مدارست ننمایم چنانکه گفتند - و علی ان نقول بالحق اینا کنایه - و بعبادت کردیم بر آنکه بگوئیم حق هر چاکه باشیم - لا نخاف فی المدلونه لائم - نترسیم در امر دین و سخن حق ملامت کردن هیچ ملامت کننده را - و سنی روایت - و در روایتی دیگر این چنین آمده است - و علی ان لا تنزع الامر الیه - و بر آنکه نزاع نکنیم امیر را سینه گفت آن حضرت نزاع نکنید امر او و اولیان را - الا ان تردوا کفر الواحا - لفتح موحده و تخفیف دا و مکر آنکه به بنید کفر ظاهر و آشکارا را بوج بواج ظاهر شدن با حه الدار ساحت آنرا گویند و در روایتی بر احاطه آمده بر امکان و ادب الح امر ظاهر بین بر آنکه زمین فراخ که در آن نه درخت است و نه زراعت و گویا که مراد بکفر احکام کفر و معاصی است نه حقیقت کفر - عندکم من اللہ فیه بران - که نزد شما از خدا و ران امر محبت و دلیل روشن بود از آیت قرآن و سنت رسول اللہ که احتمال تاویل ندارد و ازین حدیث معلوم می گردد که امام مغضول نمی گردد به فسق و جور و عزل هم اگر موجب اثم است فتنه و فساد گرد و بناید کرد و اگر آن بیچ آن میسر گردد و اولی و اصلح است - متفق علیه - و عن ابن عمر قال کما اذا ابان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم علی السمع و الطاعة - گفت ابن عمر بودیم ما وقتی که بعبادت میکردیم آن حضرت را بر سمع و طاعت - یقول لنا - می گفت آنحضرت ما را این کلمه را که - فیما استطعتم - یعنی سمع و طاعت کنید و رانچه توانید کرد و آن یا ترخیص و ترفیه است از آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم یعنی هر قدر که توانید بکنید یا تا کنید تشریف

می دارید ایشان را و دشمن می داری ایشان شمارا چنانکه در اول محبت داشتند - و گفته نم و لیکن - و لغت میکنند
 شمار ایشان را و لغت می کنند ایشان شمارا چنانکه در اول عداوتی فرستادند - قال قلنا ما گفت عوف بن مالک
 گفتیم ما یعنی صحابه - یا رسول اللہ! فلان شب ہم غم و غم - آیا پس نمیند انیم ایشان را یعنی نقص عمد و قتال نمینم
 با ایشان نزد آن حال بنده انداختن از دست و دور افکندن - قال لا گفت آنحضرت نمیند - اما اقاموا فیکم الصلوۃ
 مداومی که برپا دارند این آنکه در میان شمارا ناز را - اما اقاموا فیکم الصلوۃ - مگر رفرموده و از اینجا مفہوم می گردد که ترک صلوۃ
 موجب منابذت و ترک طاعت ایشان است زیرا که ناز ستون وین است و فارق میان کفر و ایمان است
 بجلالت سائر معاصی و در اینجا تشدید و تهدید عظیم است بر ترک صلوۃ - الا من ولی علیہ وال - آنگاه با شید کسے
 که والی و امیر گردد و نیند شب بروی والی و حاکم - فرآه یا قتی شیا من بمعصیۃ اللہ - پس دید آنکس والی را که می آید
 و می کند چیزی از بغیر مانی خدا را - فلنکمره یا قتی من بمعصیۃ اللہ - پس باید که مکرده و ناخوش دار و چیز را که میکند
 وی از بی فرمانی خدا و لایق عن ید من طاعت - و نکشد دست را از طاعت - رواه مسلم - و عن ام سلمہ قالت
 قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم کیون علیکم امر - می باشد بر شما امیران - تعزفون و تکررون - می شناسید شما بعضی
 افعال ایشان را و انکار می کنید بعضی را یعنی افعال ایشان بعضی موقوف است و بعضی منکر معروف بمعنی مشروع است
 یعنی شناخته شده است و جود او و شرع و منکر یعنی نامشروع یعنی شناخته نمی شود و شرع - فمن انکر فقد بری - پس کسی
 که انکار کرد و بر ایشان یعنی بزبان و بر روی ایشان گفت که این فعل منکر است پس تحقیق بیزارش - و پاک شدان و نجات
 و نفاق - و من کرد - و کسے که مکرده پنداشت و ناخوش داشت و انکار کرد آن فعل را بدل و بزبان انکار تو انست
 فقد سلم - پس تحقیق سلامت ماند از مشارکت و روز دوابل و این را اضعاف الایمان گفته اند - و لکن من رضی و تابع
 و لیکن کسی که راضی شد بدل و مکرده نپنداشت با عقاد و متابعت و موافقت کرد با ایشان یعنی انکار نکرد و نه بزبان و
 بل حکم آن دارد که گویا شریک است در عمل و اما آنکه متابعت و موافقت کند در عمل وی خود شریک است بی شبهه از او
 چه توان گفت بچنین تفسیر که ده اند این کلام را و در روایتی دیگر صریح آمده است من انکر لم یسأله فقد بری و من انکر
 بقلبه فقد سلم - قالوا فلانما قلتم گفت صحابه آیا پس قال نمینم ایشان را - قال لا ما صلوا الا ما صلوا - گفت نمیند قال
 ما دام که نازی کنند - ای من کرد بقلبه و انکار بقلبه ای تفسیر و نیست قول او را و من کرد - رواه مسلم - و عن
 عبد اللہ بن مسعود قال قال لنا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم انکم سترون لجدی اثره - گفت آنحضرت بدرستی
 شمار نزدیک است که ببینید بعد از من برگردیدگی را چنانکه در حدیث عباده بن الصامت بیان آن گذشت و اثره ختمین
 و درین حدیث بضم حزه و سکون شمله نیز صحیح گردیده اند - و امور را تکرار و بنا - و ببینید کار بار اگر انکار می کنید شما آن کار را
 قالوا نعم ما نرنا - گفت صحابه پس چه می فرمائی تو را یا رسول اللہ قال ادوا الیهم حقهم - گفت آنحضرت این بر می کنم

کہ ادا کنید بسوی ایشان حق ایشان را۔ و سَلُّوا اللہَ حَقَّکُمْ۔ و سوال کنید از خدا حق خود را یعنی شما از جانب خود و حقما۔
ایشان را ادا کنید از اطاعت و امتثال و نصرت و اگر ایشان در حق شما تقصیر کنند صبر کنید و بجناب حق التجا آرید کہ جزای
شما بدہر متفق علیہ و عنہ و اہل بن حجر۔ بتقدیم حای مغنومہ بر جیم ساکنہ صحابی مشہورست از ملوک یمن بود و آدمی
اسلام مشرقت شدہ موز و دکر مگر دید۔ قال سأل۔ گفت سوال کرد و سلمتہ بن یزید الجعفی۔ بضم جیم و سکون عین کہ کھاشی
نزدول کرد و کوفہ را و بعضی گفته اند یزید بن سلمہ و اول اصح است۔ رسول اللہ۔ رسول خدا را۔ صلی اللہ علیہ وسلم
تقال۔ پس گفت یا نبی اللہ ارایت ان قامت علینا امراء۔ خبر دہ اگر بالیستند یا امراء کہ لیسو نا حقتم۔ سوال میکنند
ما را حق خود را۔ و یمنو نا حقنا۔ و منع می کنند ما را حق ما را لیسو نا و یمنو نا ہر دو تشدید ثن است۔ فما تا مرنا۔ پس چہ فرمائی
ما را۔ قال سموا و اطیعوا۔ گفت آنحضرت لبثوید و قبول کنید بختن ایشان را و فرمان بنداری کنید امر ایشان را۔ فانما
علیہم عملوا۔ پس نیست بر ایشان مگر چیزی کہ بار کردہ شدہ و تکلیف نمودہ شدہ اند ایشان از عدل و احسان۔ و علیکم
ما حکمتم۔ و نیست بر شما مگر چیزی کہ تکلیف کردہ شدہ اید شما از سمع و طاعت تمیل بار نہادن بر کسے۔ رواہ مسلم۔ و عن عبد اللہ
بن عمر قال سمعت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یقول من طمع ید امن طاعة۔ گفت ابن عمر شنیدم آنحضرت را کہ می گفت
کسے کہ بیرون آرد دست را از طاعت امام و نقض کند بیعت را لقی اللہ لیم اقیمہ و لا حجة لہ۔ ملاقات می کند خدا را و پیش
می آید در گاہ عزت او را روز قیامت و حالانکہ نیست محبت یعنی حجت ایمان ما را و۔ و من مات و لیس فی عنقہ بیعة۔
و کسی کہ بمیرد و حال آنکہ نیست در گردن و بیعت۔ مات یتیمہ جاہلیہ۔ می میرد مردن جاہلیت۔ رواہ مسلم و عن
ابی ہریرۃ عن النبی صلی اللہ علیہ وسلم قال کانت بنو اسرائیل تسلم الا بنیاء۔ گفت آنحضرت بودند بنی اسرائیل کہ سیاست
می کردند ایشان را بغیر ان سیاست اصلاح کردن حال کسے را و مستولی و مالک امر کسے شدن با مرویہی۔ کلہا ہلک سم
بنی خلفہ بنی۔ ہر گاہ کہ ہلک می شد بغیرے بجاسے وے نشست بغیر دیگر۔ و انہ لا بنی لجدی۔ و بدرستی کہ نشان این نیست
کہ نیست هیچ بغیری لجد از من۔ و سیکون خلفا و سراجام است کہ باشند بعد از من خلیفہ ہا۔ فیکثرون۔ پس بسیار خواهند
خلفا و رہزانی خلیفہ خواہد بود۔ قالوا فما تا مرنا۔ گفتند صحابہ پس چہ می فرمائی ما را۔ قال فوا بیعة الاول فاول۔
فوالفیم فاد سکون و اوصیوہ امرست یعنی و فاکند و لب۔ برید بیعت خلیفہ اول را پس بیعت خلیفہ را کہ بعد از دست
و اول نسبت بانکہ بعد از دست یعنی خلیفہ بعد از خلیفہ خواہد بود و همچنین مستمر و متتابع خواہند بود و بر شانشان نیز بہر
کہ ام بیعت بہین ترتیب خواہید کرد و وفا خواہید نمود و نقض نخواہید کرد و مقصود آنست کہ بیعت اول راست
چنانکہ در حدیث آینہ نیاید۔ اعطوہم حقہم بدید ایشان را حق ایشان۔ فان اللہ سألہم عما استراہم۔ پس
بدرستی کہ خداے تہاے سوال کنندہ ایشان است از چیزی کہ طالب چراندن کردہ است از ایشان یعنی
خواہد پرسید از حق رعایا پس حق شما را ہم از ایشان خواہد ستد۔ متفق علیہ۔ و عن ابی سعید قال قال

رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اذ ابولج کلینین۔ وقتی کہ بیعت کردہ شود مرد و خلیفہ را۔ فاقملوا الاخرینہا۔ پس بکشید آئینہ
 کہ اخیرست ازین دو خلیفہ و باقی واریہ اول را یعنی قتال کنید با وی تا باز آید بسوی امراض یا کشته شود و زیراکہ وے
 باخی است و بعضی گفته اند کہ مراد بقاتل البطلان بیت اوست و سست گردانیدن اوست چنانکہ می گویند شراب را کشتند
 یعنی شکستند تیزی و تندئی اورا با آب و جز آن۔ رواہ مسلم۔ وعن عرقمۃ یفتح عین و سکون را و حیم صحابی است و است
 کہ بریدہ شد یعنی اولیوم الکلاب پس ساخت بینی از نقرہ پس بکشد پید پس فرمود آن حضرت کہ از زرساز و ذکر کردہ است
 این حدیث را مؤلف در باب النخاتہ از کتاب اللباس۔ قال سمعت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ليقول۔ گفت
 عرقمۃ شبنم آنحضرت را کہ می گفت۔ انہ سیکون ہنات و ہنات۔ بدرستی نزدیک است کہ پیدا شود شراب و فساد
 و خصلت ہاے بد و فتنہ ہاے و ہنات جمع ہتہ مؤنت ہن و آن کنایت است از چیزے کہ تصریح نتوان کرد آن
 از جنت تبج و شناعیت وے و تکرار ہنات براے تعدد و تکثیر است۔ فمن اراد ان یفرق امر ہذہ الامۃ۔ پس کسی
 کہ خواہد کہ جدائی افکند در کارین امت۔ وہی جمیع۔ و حالانکہ امت مجموع است و بریک کلمہ است فاضربوہ بالسیف
 پس بزنید اورا بشمشیر۔ کاٹنا من کان۔ ہر کہ باشد یعنی اگرچہ اشرف ناس و اعلم باشد و سزاوارتر و ایند اورا
 با امت اما چون باعث شر و فساد و تفریق امت است کشتنی است۔ رواہ مسلم۔ وعنہ قال سمعت رسول اللہ صلی اللہ
 علیہ وسلم ليقول من اتاکم و امرکم جمیع علی رجل واحد۔ کسے کہ بیاید شمارا بدعوت و خروج و حالانکہ امر شما مجموع است
 بریک مرد و یک خلیفہ۔ بپیدان لشیق عصاکم۔ در حالے کہ می خواہد کہ لشبکا فدعصاے شمارا کنایت است از تفریق
 امر و مفارقت جماعت گویا اجماع مردم را بر امری بمنزلہ عصا داشت و تفریق بمشایہ شق آن۔ و اولی فرق جائز
 یا جدائی افکند در جماعت شما ظاہر معنی آنست کہ این از قبیل شک را وے باشد و احتمال دارد کہ اول را
 حمل کنند بر تفریق امر دنیا و ثانی را در احکام دین۔ واللہ اعلم فاقملوا۔ پس بکشید آنکس را۔ رواہ مسلم۔
 وعن عبد اللہ بن عمر و قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم من بايع اماما کسے کہ بیعت کند امامے را۔
 فاعطاه صفتۃ یدہ۔ پس بدہان امام را صفتۃ دست خود را بر دست دیگر زد و بیعت
 و بیعت۔ و ثمرۃ فوادہ۔ و بدہان امام را میوہ دل خود را یعنی خالص عند ناشی از صمیم قلب یا مرا و ثمرۃ قلب بال است
 و بعضی گفته اند کہ مراد آنست کہ بیعت کند با فرزندان خود و فلیطعہ ان استطاع۔ پس باید کہ فرمان برداری کند
 اورا اگر می تواند کرد یعنی چنانکہ تواند کرد۔ فان جار اخرینازعہ۔ پس اگر بیاید دیگرے کہ دعوت امامت کند و خروج
 کند بر امام اول۔ فاضربوا عنن الاخر۔ پس بزنید گردن آن و گیر۔ رواہ مسلم۔ وعن عبد الرحمن بن سمرہ
 یفتح عین و حیم صحابی است از اولاد عبد شمس بن عبد مناف و ابوسیبہ عیشی گویند نسبت بعبد شمس اسلام
 او دیوم الفتح و بود از طلفاح کرد و بستان و کابل را و ہند را بخا بود تا منقلب شد ام عثمان رضی اللہ عنہ۔ قال قل

لی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لاسکال الامارة - گفت گفت مرا آنحضرت طلب کن امارت و حکومت را - فانک ان اعطیتنا عن سئله وکلت الیہا - پس بدستی اگر تو داده می شود ترا امارت باشی از سوال و طلب سپرده می شودی تو بسوی آن تا او را سر کنی و سر انجام دهی و امارت امری شایسته است که قیام نمی توان نمود بان مگر با عنایت آبی تعالی و حقیقت معنی آنکه ترا بنفس قومی سپارند و بحول و قوت قومی گذارند - وان اعطیتنا عن غیر مسئلة اعنت علیہا - و اگر داده می شود ترا امارت بی سوال و طلب یا بری داده می شوی بران یعنی لطف حق سبحانه و یاری می دهد ترا و مدد می کند و توفیق می بخشد بر عدالت و انصاف آن - تنفق علیہ - و عن ابی ہریرۃ عن النبی صلی اللہ علیہ وسلم قال لکم ستم اصول علی الامارة - گفت آنحضرت خطاب باصحاب کرده بدستی شما نزدیک است که حرص کنید بر امارت و حکومت و متکون ندانم یوم القيمة - و نزدیک است که باشد آن امارت موجب پشیمانی روز قیامت فتنم المصنعة - پس نیکو شیر دهنده است امارت - و یکست الفاطمة - و پادشیر بازدارنده است امارت تشبیه داد امارت را در لذت و حلاوت و ادائل آن بزی شیر دهنده کودک را در تربیت و مهربانی کردن کودک را و در الم و مرارت و اذخرا بنی بازدارنده کودک را از شیر - رواه البخاری - و عن ابی ذر قال قلت سرایت است از اسب ذکر که گفت گفتم یا رسول اللہ الاستماني - آیا عامل نمی گردانی مرا و عمل داری نمی دهی تا عدالت و رزق و ثواب آن در یابم قال فغضب یدہ علی منکبی - گفت ابوذر پس زود آنحضرت دست شریف خود را بردوش من از براس زجر و منع و ردع از طلب امارت یا بحجت شفقت و عنایت بحال و سب تا بدینا یاد او را منع و دلگیر نشود فی الصراح منکب کبیر کاف بن بازو و کف - ثم قال - پس تر گفت آنحضرت - یا ابذر انک ضعیف - ای ابوذر بدستی تو ضعیف و ناتوانی اشارت است که عمل بر اسمی اقویا کرده نیست و اجر عدالت و سیاست عظیم است و بود و سب رضی اللہ عنہ بر قدم تجربه بدو زهد و غیر متعلق و ملتفت با موردینا و تحمل بار آن و این طلب و سوال عملیاری از و سب عجب است ظاہر او را الوقت نسبت زهد و تجردی هنوز کمال نرسیده بود و در آخر تاثیر صحبت شریف آنحضرت کمال یافت یا بحجت کمال حرص بر اجر از اجر و ثواب عدالت سوال کرد و درخواست (حکایت) حضرت شیخ عبدالوہاب می فرمودند که یکباری در کجرات بجا طر حضرت شیخ علی متقی رحمۃ اللہ علیہ رسید که ثواب عدالت بی شمار است اگر بدست آید غنیمت است چند گاه باین نیت منصب عدالت اختیار باید کرد و نیز امتحان باید کرد که شغل دنیا بجنود و جمعیت باطن جمع می شود یا نه چون سلطان محمود گجراتی که بنایت معتقد و متقا حضرت شیخ بود این حکایت شنیده غنیمت دانست و سعادت کارخانه سلطنت خود و شمر پس شیخ منصب دار و غلّ اختیار کردند و به دارالعدالت نشستند جمعی از خادمان پاجیان که در خدمت می بودند و رشوت گرفتن ندادند این خبر بسلطان رسید که شیخ باین تقوی و دیانت که داشتند رشوت میگیرند و افراتفریطی نمایند سلطان باور نداشت گفتند بهمان جاء که همیشه با ایشان می باشند رشوت می ستانند البته شیخ نیز

می داند و رومی دارند چون شیخ شمس الدین که سلطان این چنین رسانیده اند چنانچه گاه در مقام اصلاح این کار آمدند آخر
دیدند که راست نمی آید روزی در چوبتره عدالت نشستند و وزیر عصا سے خود گرفتہ برخاستند و بسیار آن سلام
علیکہ کر دند و دیدند کہ این ہر دو کار حج نمی شوند و الحاقہ بالجہر - و انما امانہ - و بدرستی امارت امانتی است از خدا
کہ حق ہندگان بدان متعلق است و خیانت در آن بنا پذیرد و سوانما یوم الیقینہ خزی و نذرانہ - و بدرستی امارت روز
قیامت سبب رسوائی و پیشانی است - الامن اخذہ بحق - مگر کسی کہ گرفتہ امارت را بجہت دسے چنانکہ ثابت و منہا است
و اوی الذی علیہ فیما - و او اگر وحی را کہ بر ویست در امارت از عدل و احسان - و فی روایت قال کہ یا ابا ذرانی را کہ
ضعیفاً - گفت آنحضرت ای ابوذر بدرستی من می دانم ترا ضعیف کہ نمی توانی بار آن برداشت - وانی احب لک ما احب
لنفسی - بدرستی من دوست می دارم مرا ترا آنچه دوست می دارم مر خود را - لا تاملن علی اثمن - امیر مشو برو کس - و لا تلین
مال یتیم - و وانی مشو مال یتیم را تا مر بر وزن تفعل امیر بشن تو کی بر خود گرفتہ کار را - رواہ مسلم - و عن ابی موسی
قال دخلت علی النبی صلی اللہ علیہ وسلم انا ورجلان من بنی عمی - گفت ابو موسی اشعر سے کہ آدمم بر آنحضرت من و دو
از پسران عم من - فقال احدهما - پس گفت یکی از آن دو مرد - یا رسول اللہ امرنا علی بعض ما ولاک اللہ - اخیر گردان
بارا بر بعضی کار را و جا کہ انجہ ولایت داده است ترا خدا سے تعالی - و قال الاخر مثل ذلک - و گفت دیگر سے مانند
آن - فقال انا و اللہ لا تولی علی ہذا العمل احدا سواہ - پس گفت آن حضرت بدرستی ما بخدا سوگند وانی نمی گردانیم بہرین
کار نیفہ کاروین و شریعت ہیج کی را کہ طلب از ولایت را - و لا باحد اعرص علیہ - و نہ ہیج کی را کہ آرزو مند شد
ہر آن - و فی روایت قال لا تستعمل علی علمنا من ارادہ - گفت آن حضرت عامل نمی گردانم بر عمل خود کسی را کہ خواهد و
طلب آن را عادت شریف چنان بود کہ ہر کہ عمل می طلبید و درخواست می کرد او را عمل نمی دادند زیرا کہ از خواستن
عمل سلی و نفسانیتی ظاہر می شود و این نہ از باب منع از عطا و سوال بود بلکہ در حقیقت شفقت و کرم و نوال
بود متفق علیہ و عن ابی ہریرۃ قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم تجدون من خیر الناس اشدہ ہم کراہیۃ
لذلک الامر یعنی یا شیدا بہترین مردم سخت ترین مردم از روی کراہیت و ناخوشی مزاین کار را یعنی کار امارت
و ولایت را یعنی ہر کہ کز وہ فاسدندہ بظہر است احتیاج امارت را بہترین مردم از روی کراہی و ناخوشی مزاین کار را یعنی کار امارت
تبع قیہ تا آنکہ بقیہ وزیرین کار و چون بقیہ دانند کہ بہترین مردم نبودہ بلکہ بہترین مردم بودہ است - متفق علیہ -
و عن عبد اللہ بن عمر قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم الا کلکم راع و کلکم مسؤول عن رعیتہ - آگاہ
باشید ہمہ شما چرانندہ و نگاہ دارندہ رعیت اید و ہمہ شما پر رسیدہ می شوید از رعیت خود رعی چریدن و پرانیدن
و چشم داشتن راعی چرانندہ و نگاہ دارندہ رعیت پر وزن فیما را اصل بمعنی چرانیدہ شدہ نام کز وہ شدہ
بدان جامعہ را کہ شامل است ایشان را حفظ راعی و نظارت او - قال امام الذہبی علی الناس راع پس راعی

کہ قائم ست بر مرد و م باصلاح حال چنانکہ ونگاہ دارند است - و ہوسؤل عن رعیتہ - و دے سوال کردہ
می شود از احوال رعیت او کہ عامۃ ناس اند کہ دے امام ایشان ست - و الرجل راع علی اہل بیتہ - و مرد راعی
بر اہل خانہ خود - و ہوسؤل عن رعیتہ - و دے پرسیدہ می شود از رعیت دے کہ اہل خانہ وی اند - و المرأة راعیۃ
علی بیت زوجها و ولدہ - و زن راعی ست برخانہ شدہ ہر خود و ہر فرزندان او - و ہی سؤلہ غنم - و دے سوال کردہ میشود
از ایشان - و عبد الرجل راع علی مال ستیہ - و غلام مرد راعی ست بر مال خواجہ خود کہ نگاہ می دارد آن را و سپردہ
شدہ است بوی - و ہوسؤل عنہ - و آن غلام پرسیدہ می شود از مال خواجہ کہ خوب نگاہ می داشت و دیانت
کرد و در آن یانہ و گفتہ اند کہ ہر کس راعی ست بر اعضا و جوارح خود و دے پرسیدہ می شود از احوال ایشان
کہ کجا استعمال کرد ایشان را و چگونه استعمال کرد و در حدیث ذکر نیافت از حجت ظہور و قرب آن در سوال و پرسش
حال از حجت اقتضا بر اینچہ می فہمند اہل عرف از معنی رعایت - الا فکلکم راع و کلکم سؤل عن رعیتہ متفق علیہ
و عن معقل بن یفیع ميم و سکون عین و کسرفان - بن یسار - یفیع تخمینہ و تخفیف سین مہملہ صحابی ست بیت کرد و تحت
شجرہ و سکوت کردہ بہرہ روایت کرد از دے حسن بصری و غیر دے - قال سمعت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
یقول ما من وال یل رعیتہ من المسلمین - گفت شنیدم آن حضرت را کہ می گفت نیست هیچ والی کہ تصرف کند بر رعیتی را از مسلمانان
فیوت پس سیر و آن والی - و ہو غاش لم - و حالانکہ آن والی خیانت کند بہ و ظلم کند است مرا ایشان را غش بکفریانت
کردن ضد نصیح - الاحسبم اللہ علیہ الخبۃ - کہ آنکہ حرام می گرداند خداے تعالی بروے بہشت را ہمراہ سابقان
و مقرران - متفق علیہ - و عنہ قال سمعت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یقول ما من عبد لیست رعیتہ اللہ رعیتہ -
و ہم از معقل بن یسار روایت ست کہ گفت شنیدم آن حضرت را کہ می گفت نیست هیچ بندہ کہ طلب رعی کند از وی
خداے تعالی رعیتی را یعنی امام و راعی ایشان سازد - فلم یحطما بنصیحتہ - پس نگاہ نداشت آن بندہ رعیت را
بخیستہ خواہی و غیر اندیشی حیثہ نگاہ داشتن و پاس داشتن و گرد آوردن - الا لم یجدا یکتہ الخبۃ - مگر آنکہ نمی یابد بوی
بہشت را مبالغہ است در نادر آمدن و دے در بہشت متفق علیہ - و عن عائذہ - یعنی مہملہ کسر تحت انیسر و
قرآل مجہ - بن عمرو - صحابے ست شریفین جو از اصحاب شجرہ مزنی ست باکن شد بہرہ را روایت می کند
از دے حسن بصری و غیر وی - قال سمعت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یقول ان شر الرعاء الخبلة - گفت شنیدم
آن حضرت را کہ می گفت بد رستی بدترین امر از خطیہ است یضم حار و فتح طائے مہملتین آنکہ ظلم کند بر رعیت و رحم نکند بر ایشان
از حطم بمعنی شکستن و در اصل نام شخصے ست کہ درشتی می کند در رعایت شتران و در راندن و در آوردن بر آب
و بر آوردن از آن فی الصرح خطیہ مرد بسیار خوار و آنکہ بر ستور رحم نکند - رواہ مسلم - و عن عائشہ رضی اللہ عنہا
قالت قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اللهم من ولی من امر امتی شیئا - خداوند کسی کہ والی و متصرف گردانیدہ شود

انکار است من چیزی را و ولی بفتح و او و تخفیف لام کسورہ نیز روایت است از ولایت یعنی کسی کہ والی شدہ و ولی بضم و او و تشدید لام از تولیت است بمعنی والی گردانیدن - شق علیہم پس شاق و دشوار آید آن والی بر ایشان بسبب چور و ابی مہری فی اصلاح شق و دشوار آمدن کار بر کسی یقال شق علیہ الامر و در قاموس گفتہ شق علیہ انداخت اورا و مشقت پس معنی این شود کہ انداخت آن والی ایشان را در مشقت - فاشق علیہ پس شاق و دشوار شود بر وے و میزد اورا در مشقت - و من ولی من امر متی شقیاء فرقی ہم فارقی ہر - و کہے کہ والی شود از امر امت من چیزے را پس غری کند و مہربان شود بر ایشان پس نرم و مہربان شود بر وے - رواہ مسلم - و عن عبد اللہ بن عمرو بن العاص قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ان المقسطین عند اللہ علی منابر من نور - ہر سستی کہ امر اے عادل داد و گرفتہ و نہاد بر منبر ہا از نورند مقسط و او اگر از اقساط و قاسط ضرائق از قسوط بمعنی پیداوی و منابر جمع منبر از منبر بمعنی برداشتن و بلند گردانیدن - عن یحییٰ الرخاں - بجانب و سمت راست خداے مہربان صفت منابرست یا صفت مقسطین کنایہ است از عظم قدر و مرتبہ ایشان نزد وی تعالیٰ زیرا کہ کسی کہ عظیم القدر می باشد بر جانبی راست می ایستد و می نشیند - و کلتا یا یزیدین و ہر دو دوست خدا راست اند و ین دفع تو ہم کہے است کہ تو ہم کند کہ حضرت رب العزت را جل جلالہ بین مقابل یسار باشد و سے تعالیٰ سترہ است از ان فافہم و اطلاق یذہر و سے از تشابہات است و مرا و قدرت و سطوت است - الذین یعدون فی حکمہم والہیم - آن کسانی کہ عدل و راستی می کنند در احکام خود و اہلہا سے خود کہ متعلقان و محکومان ایشان اند یا اول بیان حال امر است والہیم اشارت بخداوندان عیال است کہ ایشان نیز راعی اند چنانکہ در حدیث عبد اللہ بن عمر گذشت - ما ولوا عدل می کنند در چیزے کہ واسے اند و واسے گردانیدہ شدہ اند ہر منے اول ولوا بفتح و او و ضم لام مخفف و بر معنی ثانی ولوا بضم لام مشدود ہر دو روایت در ولی - رواہ مسلم - و عن ابی سعید قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم باوٹ اللہ من بنے - تفرستادہ است خداے تعالیٰ بچ و پیغمبرے را - ولا الاستخاف من خلیفہ - و نگرفت هیچ خلیفہ را - الا کا مت لہ بطانۃ - گمہ آنکہ ہست مرا و او و بطانہ بکسر موحده دوست درونی و خاصہ و بطانہ مراد صاحب سروے کہ مشاورت می کند بوسے دژ کار ہا و در اصل نام استرجامہ است کہ درون می باشد و مراد یو و بطانہ ملک و شیطان است کہ ہر دو درون آدمی کائن و ثابت اند کہ اول امر میگویند و ثانی لبشر چنانکہ می فرماید - بطانۃ تامرہ بالمعروف - یک بطانہ است کہ امر می کند اورا بمعروف و مشرور و تحفہ علیہ - و می بر انگیزد و می بخشد اورا بمعروف و آن ملک است - و بطانۃ تامرہ بالبشر و تحفہ علیہ - و بطانہ دیگر است کہ امر می کند اورا ببدی و برمی انگیزد اورا بر بدی و آن شیطان است - و المعصوم من غضبہ اللہ - و نفا ہاشتہ شدہ از گناہ کسی کہ نفا ہاشتہ است اورا خداے تعالیٰ اشارت بحال انبیاست صلوا است اللہ و سلامہ علیہم اجمعین و بطنہ خلایا نیز کہ محفوظی و نور و ایشان را خداے تعالیٰ از شر شیطان - رواہ البخاری -

وعن النس قال کان قیس بن سعد بود قیس بن سعد بن عبادہ کہ از کرام اصحاب و فضلاء اجلہ و از دانایان کاروان
 و اہل رای و سید و کریم و سخنی و شریفین قوم بود و بود و رضی اللہ عنہ تبسم طویل - من البنی صلی اللہ علیہ وسلم بمنزہ
 الشرط من الامیر بود و رضی اللہ عنہ نسبت بآن حضرت بجای صاحب الشرطہ لضم شین معجہ و فتح را ذول لشکر کے کہ
 حاضر کرد جنگ را و ساخته کرد و برای مردن و طائفہ از اعیان و امر او ولایہ کہ علامات و امارات دارند کہ شناختہ میشوند
 بآن و شرط بمعنی علامت است و شرط واحد و شرطہ است لضم و او را شرطی نیز گویند لبکون را و فتح آن بردن
 ترکی و جہنی آنکہ پیش امیر ایستادہ می باشد تا تنقین او امر و احکام وی نماید و لشکر کشی نیز می کند و فی البصر شرطی
 لبکون را سر ہنگ و شمنہ بود قیس بن سعد نزد آنحضرت درین مرتبہ در حضور آنحضرت ایستادہ می بود و تنفیذ احکام
 می کرد و یکی را جس می کرد و دیگری را می گرفت و می زد و این حدیث دلالت می کند بر آنکہ امیر را باید کہ این چنین کسی را
 در پیش خود داشته باشد - رواہ البخاری - و عن ابی بکر - صحابی مشہورست احوال او درجا با نوشتہ شدہ
 قال لما بلغ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ان اہل فارس ملکوا علیہم ثب کسری - گفت ابو بکر چون رسید آنحضرت را
 کہ فارسیان ملک کردند اندر خود و ختر کسری را و پادشاهی برداشتہ اند او را - قال لمن لقلع قوم ولوا امرہم امرۃ
 گفت آنحضرت رشتکاری و پیروزی نیابد کہ دری کہ والی و حاکم گردانند نہ کار خود را زنی را ازینجا معلوم شد کہ زن
 قابل ولایت و امارت نیست - رواہ البخاری -

الفصل الثانی - عن الحارث الأشعری - صحابی ست محدود و رشامین روایت کرد از آنحضرت این حدیث را
 و نسبت او را جز این حدیث - قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم امرکم بحس - امری کنم من شما را بہ پنج خصلت - بالجماعۃ
 کی اتبع جماعت مسلمانان در قول و عمل و اعتقاد و اہل و دین باب اتباع سلف صالح است از قرون ثلاثہ اصحاب
 و تابعین پنج تابعین و اسع و الطاعۃ خصلت دیگر شنیدن و قبول کردن کلام حق از امر و علماء و انقیاد و اطاعت
 احکام ایشان آنچه موافق شرع است - و الحجۃ - و دیگر ہجرت نخست ہجرت از مکہ بدینہ بود پیش از فتح مکہ و بعد از فتح از
 و اگر کفر بدار اسلام و از خطایا و مباحی بطاعات و میرات و دار الکفر آنکہ در وہ احکام شرعی نفاذ نیابد - و الحجۃ
 فی سبیل اللہ - و کارزار کردن با کفار و با نفس - و انہ من خرج من الجماعۃ قید شہر - و ہرستی شان این است
 کسی کہ بر آید از جماعت مقدار یک بدست - فقد خلع رقبۃ الاسلام من عنقہ - پس تحقیق بیرون آورد رقبۃ اسلام را
 از گردن خود قید یکسر قات و سکون تحیتہ بمعنی مقدار و شہر یکسہ شین و سکون موحده پائین بالائے انکشت تراغلا
 خضر و ربن یکسر رسن با گوشہا کہ بدان برہ و زغالہ بندند رقبۃ یک گوشہ ازان - الا ان یراج - کہ آنکہ مراجعت
 کند و برگردد و توبہ کند - و من دعا بدعوی الجاہلیۃ - و کسی کہ بخواند مردم را بخواندن جاہلیت یعنی عادات
 و طرق آن و بعضی گفتہ اند کہ مراد از کردن و آواز دادن است گفتہ کہ چون خیمان بر شخص غالب می آمدند

و فرمايد وند بآل فلان يا آل فلان پس بي دويدند بسياري وادون وي غالم باشد يا منظوم - فومن جثي جهنم - پس کس
از جماعت ووزخ ست جثا بضم جيم وکسر آن جج جثوه بضم وکسر وفتح معنی شئي مجمع في التصریح جثوه خاک توده ودر قاموس
گفته جثوه سنگها گرد آورده شده - وآن همام وصلی ووزعم انه مسلم - و اگر چه روزه دارد و نماز گزارد و گمان برد که وي
مسلمان ست - رواه احمد و الترمذی - و عمن زيا وکسر زاي - بن کسيب - بضم کاف وفتح سين جمله و سکون يا وک
موجوده در آخر تالبي عدوي بصری ست از طبقه ثالثة ثلثه مقبول الروایت - قال کنت مع ابی بکره تحت منبر ابن مامر -
گفت بودم من با ابی بکره زیر منبر عبداللہ بن عامر بن کریم بضم کاف وفتح را و سکون تخمانيه در آخر زاي از اولاد اميه بن
عبد شمس بن عبد مناف خال عثمان بن عفان رضی اللہ عنہ ولادت او در زمان آن حضرت ست و بعد از ولادت
در نظر شریف در آورند پس بدید و آب وین انداخت و تعویذ نمود و در زمان وفات آنحضرت صلی اللہ
علیه وسلم سیزده ساله بود و روایت او از آنحضرت ثابت نشده والی ساخت او را عثمان در بصره و خراسان و گفته اند
که سخی و کریم کثیر المناقب بود و فتح کرد خراسان و اصفهان و کرمان و حلوان را - و هو خطیب - و حال آنکه دس
خطبه می خواند - و علیه ثياب سراق - و بود بروی جامه های تنگ و باریک - فقال ابو بلال - پس گفت ابو بلال
بن سعد که از تابعین ست و پدرش سعد از صحابه است - انظر و الی امیرنا - نگاه کنید و به بنیوه بجانب امیرنا - یعنی بنیوه
می پوشد جامه های فاسقان را ظاهر آنست که ثياب نرم و نفیس بود که اهل نعم و اسرا بپوشند نه محرم چنانکه ظاهر
عبارت و ران ست زیرا که پوشیدن امر آزادان زمان بعیت پس مراد جامه هست که لائق بحبال فاسقان
و روشن ایشان ست نه که پوشیدن آنها فسق ست - فقال ابو بکره اسکت سمعت رسول اللہ صلی اللہ علیہ
وسلم یقول - پس گفت ابو بکره بابی بلال خاموش باش شنیدم من آنحضرت را که می گفت - من اهان سلطان
اللہ فی الارض - کسی که اهانست کند و خوار وارد و سبک پندارد قهرمان خدا را که در زمین ست - اهانہ اللہ - خوان سبک
گرداند او را خداست تو ای سلطان بمعنی تسلط و سلطنت و قهرمان ست اطلاق می کنند بذاتی که این صفت دارد یعنی
اگر چه پوشیدن و سبک این چنین جامه ها را بدست اهانست کردن تو امیر را که ضرر آن بجامه راجع ست بدترو
سخت ترست و شاید که پوشیدن او این چنین جامه ها را برائے غرضی و مصلحتی باشد که ظهور عزت و بهیبت ست
در میان رعایا چنانکه بعضی از اکابر علماء آن را کرده اند - رواه الترمذی - و قال هذا حدیث حسن غریب -
و عمن النواس - یعنی نون و تشدید و او بن سحان بکسر سین و فتح آن صحابی ست ساکن شام - قال قال
رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لا طاعة للمخلوق فی معصية الخالق - روایت فرمان برداری کردن م مخلق را
در معصیت خالق یعنی اگر مخلوق امر کند بمعصیت اگر چه امیر باشد اطاعت او نباید کرد و اگر اگر کند آنچه خود معصیت
نیست - رواه فی شرح السنه - و عمن ابی هريرة قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ما من امیر

عشرۃ الایاتی بر یوم القیمۃ مغلولہ نیست بیچ امیر وہ مروینی بروہ کس حاکم باشد مگر آنکہ آوردہ سے شود اور اوروز
قیامت غل در گردن خواہ عادل باشد یا ظالم حتی لیک عنہ العدل۔ تا آنکہ خلاص می سازد و جدائی گرداند از وی
غل را عدل کہ وی کردہ است نک جدا کردن و چیز ہم ور شدہ از یکدیگر۔ اور یونقہ الجور۔ یا ہلاک می گرداند اور
ظالم یعنی حاکم را یکبار بستہ بدر گاہ عزت می آرند خواہ عادل باشد یا جابر بعد از ان تحقیق می کنند اگر عادل ست یعنی نیک
و اگر ظالم ست می گذارند۔ رواہ الدارمی۔ و عنہ قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ویل للامیر۔ وای مرا این
ویل للعر فار۔ وای من عرفا را بضم جمع عرین بمعنی شناسند و کار گزار قوم و قبیلہ کہ تعریف می کند عمل ایشان را پیش امرا
سلاطین و وے نقیب ست پایان تر از رئیس ست و در قاموس گفته کہ عرین رئیس قوم یا عرین نقیب پایان
تر از رئیس و عرافت بکسر بر وزن امارت بمعنی عرین شدن۔ ویل للامار۔ جمع امین آنکس کہ گذاشتہ شدہ است
بر بیتمیان و حفظ ایشان و حفظ اموال ایشان یا ساختہ شدہ است امین بر خزانہ مال و بر صدقات و وجہ ویل
بر ایشان بحسب آنکہ این اعمال محل زلت و ذلیل و بطل اند و استقامت و عدالت و رہنما متعصب و متعذر ست
مگر کسی کہ حفظ الی و توفیق وے معین و ناصر حال او گردد۔ و لیسین اقام یوم القیمۃ ان نواصیہم معلقۃ بالشریاء
و ہر تہ از روز کنند و ما در روز قیامت و ستی کہ بہ ہنید خواری و سکی و عذاب بدل عذت و ریاست و ترفیع کہ بر وی
ور وینا داشتند کاشکی موی پیشانی ایشان آونجیہ باشد بہ پروین و تعلق بنا صیہ مثل ست و رزل و خواری
و ہوان۔ و تجلبون بین السماء و الارض۔ در حالی کہ می جنبیدند و می لرزیدند باواز ہامیان آسمان و زمین کہ می دیدند
مروم ایشان را و مشاہدہ می کردند خواری و زاری ایشان را۔ و انہم لم یوا عملوا۔ و آرزو کنند کہ ایشان والی بنی
شدند بیچ علی را و متصرف بنی شدند در ان۔ رواہ فی شیح السنۃ و رواہ احمد و فی روایتہ ان ذوا بھم کانت
معلقۃ بالشریاء۔ و در روایت احمد باین عبارت آمدہ است کہ آرزو کنند کاشکی کیسو ہای ایشان می بود و آنجہ شریاء
تیز بنبون بین السماء و الارض۔ می جنبیدند میان آسمان و زمین۔ و لم یوا عملوا علی شیء۔ و حتی بودند کہ عمل
دادہ می شدند بر چیزے عملوا البھم عین و تشدیدیم کسورہ بلفظ جمول از تمیل بمعنی عمل دادن۔ و عن غالب لقطان
بفتح قاف و تشدید طاء حملہ بالبی ثقہ احمد گفته گفتہ و کئی و لسانی گفته کہ صدوق صالح روایت دارد از سعید بن
جبیر حسن روایت می کنند از وے شعبہ و غیری۔ عن رجل عن ابیہ عن جدہ۔ روایت سے کند از مردی بہم کہ آن مرد
روایت می کند از پدرش و پدرش از جدش۔ قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ان العرافۃ حق۔ بدرستی
عرافت بکسر عین بمعنی عرین شدن حق ثابت ست۔ لا بد للناس من عرفاء۔ و چارہ نیست مروم را از وجود
عرفیان۔ و لكن العرفاء فی النار۔ و لیکن اکثر عرفیان در آتش دوزخ اند بہت عدم رعایت عدالت
و صدق و انصاف و عرافت و در خطر و در طہ ہلاک و عذاب اند از بہت تقدیر قیام بشرط آن۔ رواہ ابو داؤد۔

وعن کعب بن عجرۃ بن نعیم عین و سکون حیم و رازا اصحاب شجره است و سبب اسلام او این بود که مراوراضنی بود بزرگ
می داشت آنرا و عبادۃ ابن صامت یا را بود و روزی سے بدین اورفته بود چون و سے از خانه برآمد عباد
درون خانه درآمد و آن بت را به تیشہ شکست چون کعب باز آمد بت را وید شکسته و ریزہ ریزہ شدہ فغضب و آمد
و خواست کہ عبادہ را دشنام کند باز بخود در فکر رفت و گفت کہ اگر درین بت فائدہ می بود خود را نگاہ می داشت پس
مسلمان شد حلیف انصار بود و کہنے گویند بلکہ از انصار بود۔ قال قال لی رسول اللہ۔ گفت کعب گفت مرا پیغمبر خدا
صلی اللہ علیہ وسلم اعیزک باللہ من الامارۃ السفار۔ پناہ می دہم ترا بجزا از پادشاهی و فرمان روائی بخیر دان
قال و ما ذاک۔ گفت کعب و حسیت امارت سفار سے پیغمبر خدا یعنی این امارت کی خواہد شد و چگونہ خواہد شد و ہم
کسانہ ایشان۔ قال۔ گفت آنحضرت۔ امر اسیکو لون من بعدی۔ امارت سفار سے امارت امیران ست کہ نزدیک است
کہ باشد بعد از من۔ من دخل علیہم فقہم بکنہم۔ آن کسانی کہ در آیند بر ایشان پس تصدیق کنند و راست گردانند
ایشان را و دروغی کہ می گویند ایشان۔ و اعانتم علی ظلمہم۔ و یارے و ہند ایشان را بقول و فعل بر ظلم ایشان۔
فلیسوا منی۔ پس نیستند آن کسان از من بہجیت۔ و استنہم۔ و مستقیم من از ان کن بحجت۔ و لن یردوا علی الخو
و ہرگز ورنہ پدید بر من خویش کوثر را کہ محل خاص افاضہ رحمت و نعمت ست و درین وعید شدہ است نفی ایمان
ولیکن مراد بعد و حرمان ست از موات و محل فضل و کرامت۔ و من لم یخلف علیہم ولم یصدقہم بکنہم ولم یعینہم علی ظلمہم
و آن کسان کہ در نیامین۔ بر ایشان و تصدیق نکنند ایشان را بدروغ ایشان و اعانت نکنند ایشان را بر ظلم
ایشان۔ فاولئک منی و انما ننہم۔ پس آن کسان از من اند و من از ایشان ام۔ و اولئک یردون علی الخوض
و آن کسان در می آیند بر من خوض را۔ رواہ الترمذی و النسائی۔ و عن ابن عباس عن ابی بنی
صلی اللہ علیہ وسلم قال من سکن الباطنیہ جفا۔ گفت آن حضرت کہے کہ ساکن شود در باطنیہ درشت خود سخت
دل گردد از جہت عدم احتیاط بر مردم و جفا و جفاے ایشان دیدن و خوف و شرم از مردم داشتن کہ دل را
نرم و خوسے را نیک می گرداند و از جہت عدم مجالست و مصاحبت با علما و اہل خیر کہ سبب تعلیم اخلاق گردد
بہیت دہ مردہ مرد را حق کند و سینہ را بی نور و بی رونق کند و من اتبع الصید غفل۔ و کہے کہ ہمیشہ در پی
صید رود و شکار کند محض از جہت لہو و لعب و طرب غافل می گردد و از طاعات و لزوم جماعات و از جہت التزام
باوہ و وراقہ و دن از مقام رقت و رافت و این تہنہ است مرکسے را کہ عادت کردہ بدان و منہک ست و ران
بے نیت تحصیل قوت حلال و الا لہیصیہ صحابہ صید کردہ بی شک و بی شبہ میاج و حلال ست و لیکن شاعری گفته است
بیت اشعر کہ چہ حلال ست از مروت نیست و ہلاک صید کہ او نیز چون تو جانی در ست و گفته اند کہ آنحضرت بنفس
نفیس خود صید نکردہ و کسی را ہم منع از ان نکردہ۔ و من اتی السلطان امنتن۔ و کہے کہ بایاد سلطان را کہ جاہر

و جابر باشد می افتد و ربابا و فتنه و از مالش بحسب دین و دنیا - رواه احمد و الترمذی و النسائی و فی روایت ابی داؤد و
 و در روایت ابی داؤد این چنین آمده است - من لزم السلطان افتقن - کسی که ملازمت کند سلطان را و پیوسته
 در خدمت وی باشد در فتنه می افتد - و از داود و عبد بن السلطان و نو الازد و ابن اللہب - و زیاده نکند هیچ بنده از
 سلطان ظالم قرب و منزلت مگر آنکه زیاده می کند و وری را از خدا - و عن المقدم - بکسر سیم بن سعدی کرب
 الفتح کاف و کسر را صحابی ست محدود و در اهل شام و حدیث او در ایشان ست مات بالشام سنة سبع و ثمانین و عمر او
 نو و یک سال بود - ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ضرب علی منکبہ - روایت می کند که آنحضرت زدنی بدو دست
 خود بر دو شہای و سے شتم قال قد اظلمت یا قدیم - پسر گفت آنحضرت تحقیق رشکاری و پیروزی یافتی اسے
 قدیم بضم قاف و فتح و ال تصغیر مقام بحد زوائد - ان مت و لم یکن امیرا - اگر کسی و نباشی امیر - و لا کتابا له - و
 نباشی نویسنده امیر - و لا عرفیا - و نباشی عربین بر وزن شریفین معرف قوم که تعریف ایشان کند نزد امیر - رواه
 ابو داؤد - و عن عقیقه بن عامر صحابی ست و ابی مسر بود از جانب معاویه - قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
 لا یدخل الجنة صاحب کس - یعنی آید بهشت را خداوند کس بفتح کیم و سکون کاف و سین مملو و آخرة یعنی الذی
 یوثر الناس - سے خواهد بصاحب کس آن کس که کسی گیرد و ده یک از مردم بظلمه فی الصراح کس خسراج
 و عشر و مبنی نقص و ظلم نیز آید - رواه احمد و ابو داؤد و الدارمی - و عن ابی سعید قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ
 وسلم ان احب الناس الی اللہ لایوم القيمة - بدرستی دوست داشته شده ترین مردم بسوی خدا روز قیامت - و اقرب
 منه مجلسا - و نزدیک ترین ایشان از درگاه خدا از روی مجلس - امام عادل سپا و شفاء و اگر مستقیم بر راه راست مقصود
 بیان فیضات عدل ست و تبنیه است بر آنکه عادل از سلاطین افضل ست از غیر خود ازین حیثیت فافهم - و ان الفضل التام
 الی اللہ لایوم القيمة و اشدهم هذا باب - و بدرستی دشمن داشته شده ترین مردم بسوی خدا روز قیامت و سخت ترین
 مردم از روی عذاب - و فی روایت - و در روایتی این نیز آمده که و البدهم منه مجلسا - و در تون مردم از خدا از روی
 مجلس امام جابر - با و شاه جو رکنده است جابر ضد عادل ست - رواه الترمذی و قال ہذا حدیث حسن غریب - و عنه
 قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم افضل الجباد من قال کلمة حق عند سلطان جائر - فاضلترین جواد قول
 کسی ست که گوید کلمه حق را نزد سلطان جو رکنده - رواه الترمذی و ابو داؤد و ابن ماجه و رواه احمد و النسائی عن
 طارق بن شہاب - صحابی ست دریافت جالبیت را و دید آنحضرت را و غیبت مرا و را سماع از و سے مگر اندک
 و غر اگر و در خلافت ابو بکر و عمری دسمه یاسی و چهار غر و و سر یہ مات نشسته ستین او ثمانین - و عن عائشہ - رضی
 اللہ عنہا ست قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اذا اراد اللہ بالامیر خیرا - وقتی که خواهد خدای تعالی ببادشاهی
 یکنی را جل له وزیر صدق بگرداند برای او وزیر راست گفتار و راست کردار - ان لنسی ذکره - اگر فراموش کند

باو شاه حق را یاد و هدیه پادشاه را و آن ذکر افتاد - و اگر یاد کنی یاری دهد و اگر که موجب زیادت ذکر و ثبات بر آن شود -
 و اذا را و به غیر ذلک - و چون خواهد خدای تعالی با میر غیر خیر را یعنی بدی را جعل کند وزیر شود - بگر و اندام او را وزیر بد گفتار
 و دیگر دارد - ان لنسی لم یذکره - اگر فراموش کند امیر خدا را یا و ندهد او را - و ان ذکر لم یمنه - و اگر یاد کند یاری ندهد او را - وزیر
 مشتق است از وزیر بکسر معنی گرانی و بنده و وزیر برمی دارد و بار ملک را و اعانت می کند او را و شریک است با وی در بنده
 یا از وزیر فلیح بمعنی پشت و پناه و مناسب است این معنی نیز ظاهر است - رواه ابو داود و النسائی - و عن ابی امامه
 عن المبنی صلی الله علیه وسلم قال ان الامیر اذا اتی الریبه فی الناس افسد هم - گفت آنحضرت بدرستی امیر وقتی که طلب کند
 شک و همت را در مردم بتا می گرداند ایشان را فی الصراح ریب شک ریه بکسر آنچه لبشک افکند و فی القاموس الریب
 و الریبه بالكسر التمه و در نهانیه گفته شک و بعضی گفته اند شک و همت یعنی چون مردم را لبشک و شبهه همت کند و بدگمانی
 نماید و ایشان را بران گیرد و موجب فساد احوال ایشان و باعث اشتداد ارتکاب منظنون می گردد و مقصود نهی از طلب
 عیوب و تحسّس احوال مردم و امر بستر عیوب و غفوذ ذنوب ایشان است - رواه ابو داود - و عن معاویه قال سمعت
 رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول انک اذا تجت عورات الناس فسدتم - می گفت آنحضرت بدرستی چون پیروی کنی در
 جاسوسی نهانی عیب های مردم را فاسدی گردانی ایشان را - رواه البیهقی فی شعب الایمان - و عن ابی ذر قال قال
 رسول الله صلی الله علیه وسلم کیف انتم و ائمة من بعدی لیست اشر من هذا الفی - چگونه باشد حال شما با ائمه که مستقل است
 باشند باین حال استثنای بخودی خود و بکاری پروا حق و نفی مالی که گرفته شود از کفار بی قتال مثل خراج و جزیه
 و آنچه لبستان از ایشان بقال آنرا غنیمت گویند و حکم نمی آن است که همه مسلمان در آن شریک باشند و خمس نمی گیرند
 و از غنیمت خمس می گیرند و گفته اند که مرا و زین حدیث شامل هر دو است و مقصود اظهار ظلم است و بر بیت المال و
 اموال و حق مسلمانان قلت اما و الذی لبشک بالحق اصح سیفی علی حاقی - گفتم من آگاه باشم سوگند بخدا می که بر غنیمت
 و فرستاده است ترا بحق می نهم شمشیر خود را بر دوش خود - ثم اضرب به - پس تری زخم بآن شمشیر حتی القاک - تا آنکه ملاقات
 می کنم ترا یعنی کشته می شوم و بتو دران عالم می رسم یا قتال می کنم تا آخر عمر خود - قال اولادک علی فیرن ذلک گفت
 آنحضرت آیا راه نمایم ترا بر بهتر از شمشیر زدن - تصبر حتی تلقانی نصبر می کنی تا آنکه ملاقات می کنی مرا یعنی صبر کن و خاتوش
 باشی که این بهتر است از شمشیر زدن و مناسب تر است بجال ترک و تجربه رواه ابو داود -

الفصل الثالث - عن عائشة رضی الله عنها عن رسول الله صلی الله علیه وسلم قال اتدرون من السابِقون
 الی ظل الله - گفت آنحضرت و پرسیدند اصحاب آیامی دریا بید کیستند و رگ زندگان و پیش رندگان بسوی سایه خدا
 مرا و سایه عرش خداست یا سایه عثمان و کرم است - و جل یوم القيمة - در روز قیامت - قالوا الله و رسوله اعلم گفتند
 خدا و رسول وی و نامتراند - قال الذین اذا اعطوا الحق قبلوه - گفت آنحضرت سابقان آن کسانی اند که چون

وادہ شود ایشان را حق در پذیرند از اینی امام عادل کہ چون نصیحت کند ایشان را ناصحی بکلمہ حق و عدل کردن میان
 رعیت قبول کنند از او و از اسلوہ بذلوہ۔ و چون سوال کردہ شوند حق را یعنی طلبیدہ شود و از ایشان حق بذل کنند آن را
 و دین ندارند بذل و با حق و نگاه ناداشتن چیزے را۔ و حکو الناس حکمہم لافسہم۔ و حکم کنند بر اسے مروم مانند حکم
 کردن ایشان برای ذاتہای خود یعنی آنچه خود را خواهند دیگران را نیز خواهند آنکہ خود خواہی کنند و شہوت رانی نمایند
 بر مروم سخت گیرند۔ و عن جابر بن سمرۃ خواہر زادہ سعد بن ابی وقاص ست او و پدرا و صحابی اندروایت دار و از آنحضرت
 و از پدر خود عمر و علی۔ قال سمعت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یقول ثلث افان علی امتی رسہ خصلت ست کہ می ترسم
 من برامت خود کہ بکنند آنرا و در ضلالت افتند۔ الاستسقاء بالانوار۔ یکی طلب کردن باران بمنازل قمر انوار جمع نور
 بفتح و اصل بمعنی ایستادن و افتادن ہر وادہ و النون نام منازل قمرست و قمر را میست و بہشت منزلست کہ در شہ
 وریکی از آنہاے باشد و معنی ایستادن و افتادن کہ بمعنی طلوع و غروبست و در انہا پیدا است و عرب نسبت می کردند مطر را
 بآبنا و می گفتند کہ باران دادہ شدیم بحجت فلان منزل و در احادیث ازین معنی ہنی واقع شدہ است و اطلاق لفظ
 کفر بر ان کردہ بحجت ارشاد و حقیقت توحید و دفع ایہام شرک۔ و حیف السلطان۔ و دویم از آنچه می ترسم بر امت
 خود جو رستم سلاطینست کہ بر مروم کنند و مروم آن را طاقت نیارند و خروج کنند و از وائرۃ اطاعت بیرون افتند۔
 و تکیب بالقد۔ و انکار کردن تقدیر الہی را کہ تقدیر ہر چیہست بفضل و خلق بندگانست چنانکہ مذہب قدیریہست
 و عن ابی ذر قال قال لی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ستہ ایام۔ گفت ابوذر گفت مرا آنحضرت شش روز این
 سخن را عقل یا ابا ذر ایقال لک بعد۔ فہم کن و کذا و تامل کنی چیزے را کہ گفتہ می شود ترا بعد ازین یعنی می گویم من
 بتو یعنی تاشش روز آنحضرت بتنبیہ کرد و بر فہم و تامل آن سخن و پنج سخن نگفت۔ فلما کان الیوم السالط قال۔
 پس ہر گاہ کہ شد روز ہفتم گفت آن حضرت سخنی را کہ وعدہ کردہ بود و تاشش روز و آن اینست کہ۔ اوصیکم بتقوی اللہ
 و صیت می کنم ترا بہر چیز گاری خدا فی سائرک و علانیہ۔ و رہبان کار تو و آشکاراے کار یعنی در نہان و آشکارا
 ظاہر و باطن تقوی کنی۔ و اذا اسالت فاحسن۔ و چون بد کنی کارے را نیکی نیز کن کہ حسنہ محو کند سیئہ را یا چون بدی کنی
 با کسی نیکی کن باوے۔ و لا تسألن اھدا شیاً۔ و سوالی کن پیچ کی را پیچ چیز۔ و ان سقط سوطک۔ و اگر چہ
 بفتد از دست تازیانہ تو۔ و لا تقبض امانتہ۔ و قبض کن امانت را کہ برواشتن آن گرانست و اداسے آن صعب
 و لا تقض بین اثین۔ و حکم کن و قاضی مشومیان و وکس۔ و عن ابی امامتہ عن ابی البنی صلی اللہ علیہ وسلم۔
 روایتست از ابوالامتہ باہلی از آنحضرت۔ قال ما من رجل لی امر عشرۃ فما فوق ذلک۔ گفت آن حضرت
 نیست هیچ مردی کہ والی و حاکم شود و کاروہ کس را پس زیادہ از ان ظالم باشد یا عادل نیکو کار باشد یا بدکار۔
 الا انی اللہ عز وجل مغلو لا یوم القیمۃ۔ بگر آنکہ بیاید و در ورگاہ دے قہالی غل کردہ شدہ روز قیامت۔ یدہ الی عقیقۃ۔

دست وی بسوی گردن وی - فکر بره او اولیقه اتمه خلاص می گرداند و رانگی او یا ملاک می گرداند و را بر به دبی او سوا
 ملامت - ابتدای ولایت و حکومت ملامت و نگویند سست که از هر سو بدن تیر ملامت می گردد و مردم نگویند می کنند
 که این چنین کرد و آنچه این کرد - و واسطه ملامت - و میان آن پشیمانی سست که می گوید چرا اختیار کرد و و در بلا و محنت افتاد
 و آخر از خزی یوم القیمة - و آخر کار رهنایت آن رسوایی سست در دنیا بخواری و شتر ساری عزل و در آخرت بگفتار
 عذاب النکال و تخفیف بروز قیامت بجهت بودن دست اشد و قطع - و عن معاویه بن قیس قال قال رسول الله صلی الله علیه
 و سلم در روایت سست از معاویه که گفت گفت آنحضرت یا معاویه ان ولیت امر اهل النور و العدل - ای معاویه اگر والی
 گردانیده می شوی تو پس تقوی کن خدا را و بر چیز از عذاب وی و عدل کن - قال فما زلت اظن انی مبتلی بعمل - گفت
 معاویه پس همیشه بودم من که گمان می کردم که مبتلا و محنت گردانیده می شوم بعملی و کار می کردم از حکومت
 و ولایت - لقول النبی - از جهت گفتن آنحضرت و خبر دادن وی - صلی الله علیه و سلم حتی ابلیت - تا اینکه مبتلا گردانیده شد
 و عبارت گمان بجهت آنست که آنحضرت بکله شک و تردید گفت که اگر والی گردانیده شوی از جهت کفایت آن در وصیت
 بعد از تقوی و چون وجود این و وصفت در نفس خود مستقر یافت گمان برد که سبب ابتلا و امتحان خواهد شد و از
 عده آن بسلامت خواهد برد و بجهت گفته اند که کلام آن اینجا یعنی جزم است زیرا که آنحضرت صلی الله علیه و سلم یقین داشتند
 و بقرار واقع خبر داده که این شدنی است و تقدیر آبی برین رفته است پس آخر این امر بوسه راجع و آمل خواهد گشت
 و ظن بمعنی علم و یقین است - و الله اعلم - و عن ابی هریره قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم تودوا بالله من
 رأس السبعین - پناه جوید بخدا از شتر سیر سال هفتاد - و اماره الصبیان - و پناه جوید بخدا از امارت خردان ظاهر آنست
 که مراد هفتاد و از اول سال هجرت است تا تناول گردانارت یزید بن معاویه را که بر سر شصت سال شد چنانکه روایت
 کرده شده است از ابی هریره که گفت پناه می جویم بخدا از امارت سستین پس وفات یافت ابو هریره در سال پنجاه و نهم و
 مراد بصبیان اولاد مردان است و هم ایشانند و مراد بقول آنحضرت صلی الله علیه و سلم که فرمود و یدیکم غلامان
 را یعنی کودکان از قریش را که بازی می کنند بر منبر من مثل بوزنه ها و در حدیث دیگر فرموده ملاک امت من سبوت
 کودکان از قریش خواهد بود - روی الاحادیث الستة احمد - روایت کرده است این شش حدیث را از اول
 فصل تا اینجا امام احمد - و روسته البیهقی حدیث معاویه بنی دلائل النبوة - و روایت کرده است بیهقی حدیث معاویه
 را در کتاب خود که مسمی به دلائل النبوة است و این حدیث از دلائل نبوة و معجزات آنحضرت است که خبر از غیب آینده او
 و عن یحیی بن یساف عن یونس بن ابی اسحق عن امیه - ذکر یحیی بن اسحاق درین کتاب بنیافتم و ابواسحاق سیدی
 لفتح سین همدانی تابعی سستی از اعلام علمای راست هوام قیام قوام و از مشاهیر تابعین است کثیر الداعیه غفر له
 که در چند بار ولادت او در دو سال که باقی مانده بود از خلافت عثمان از شش و هشت صحابه سران کرده که غفر له

ابن عباس واسامه بن عمر و زید بن ارقم از ایشان نقل کرده است و گفته اند که حدیث وی احسن است از حدیث حسن و ابن سیرین و مجاهد و روایت از وی می کنند امش و شعبه و دوسیر و یونس و صفیانان است سنه سبع او تسع و عشرين و مائة و عاشر و تسعين سنه - قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم كما تكونون كذلك يؤمر عليكم - فرمود و آنحضرت چنانکه می باشید شما در صلاح و فساد امیر گردانیده می شود بر شما در عدل و جور مقصود و منع است از ذم امر او صبر بر اندازی ایشان و نسبت تقصیر بنفس خود و عمن ابن عمر ان النبي صلى الله عليه وسلم قال ان السلطان ظل الله في الارض - روایت است از ابن عمر که آنحضرت فرمود با و شاه سایه خداست در زمین کنایت است از عظمت شان سلطان و مزید انحصار او بحضرت الهی و بودن او خلیفه وی و اتصاف او بصفات حق از لطف و درافت و قهر و عزت و امثال آن و سایه بمعنی پناه و محل آسایش نیز آید یعنی پدید آورده است او را پشت و پناه غریبان و مسکینان و مظلومان چنانکه فرمود - یا وی الیه کل مظلوم من عباده - جاس می گیرد و پناه می آرد بسوی وی هر ستم دیده و محنت کشیده از بندگان خدا - فاذا عدل کان له الاجر - پس چون عدل کند سلطان باشد مرا و مرازد و پا داشتی عدالت - و علی الرعية الشکر و واجب گرد و بر رعیت شکرگزاری این نعمت - و اذا جاء کان علیه الامر و علی الرعية الصبر - و چون جور کند سلطان باشد بروی با و گردانی گناه و لازم است بر رعیت صبر کردن بر آن - و عمن عمر بن الخطاب رضی الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ان افضل عباد الله منزلة يوم القيمة - بدستنی فاضلتر و زیاده ترین بندگان خدا از ویست قدر و مرتبه در روز قیامت - امام عادل رفیق - با و شاه و او گرد مرابان نرم دل است - و ان شر الناس عنة الله منزلة يوم القيمة امام جائز خرق - و بدستنی بدترین مردم نزد خدا و قدر و مرتبه با و شاه جور کننده نامرaban است خرق بفتح خای مجمه و کسر از خرق است ضد رفیق و در اصل بمعنی دریدن و پاره کردن است - و عمن عبد الله بن عمرو قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم من نظر الى اخيه نظرة خيفة - کسی که نگاه کند بسوی برادر خود نگاه کردنی که می ترساند آن برادر را - اخاه الله يوم القيمة - ترساند او را و نظر قهر کند بسوی خدای تعالی روز قیامت و این حدیث رعیت را نسبت با امام شامل است از جهت ثبوت اخوت وین و اخافت درین صورت کامل تر و قوی تر است - روی الاحادیث الاربعه - روایت کرد این چهار حدیث را البیهقی فی شعب الایمان و قال فی حدیث یحیی - و گفته است البیهقی در حدیث یحیی ابن اشم که گذشت - هذا منقطع و رواه ضعیف - این حدیث منقطع است و روایت و ضعیف است - و عمن ابی الدرداء رضی الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ان الله تعالى يقول بدر که خدای تعالی می گوید - انا الله لا اله الا انما ننم خدای نیست هیچ خدائی مگر من - مالک الملوك - مالک با و شاهانم که همه بنده و مملوک من اند - و مالک الملوك - و با و شاهانم که همه محکوم و مجبور من اند - قلوب الملوك فی یدی - دلهای با و شاهان در دست قدرت و قبضه سلطوت من است و ان العباد اذا اطاعوا فی حولت قلوب ملوکهم علیهم بالرحمة والرافة - میگوید خدا است

که بندگان چون فرمان بر داری کنند مرا و بر فرموده من روند بر می گردانم و لها می بادشاهان ایشان بر ایشان بر حمت و رافت
رحمت بخشودن و مهربان شدن و رافت بخشودن و سخت مهربان شدن - وان العباد اذا اَعْصَوْا حَوْلَت قُلُوبُهُمْ بِالسُّخْطَةِ وَ
النَّفَقَةِ - و بدستی بندگان وقتی که بغیرانی کنند مرا بگردانم و لها می بادشاهان را بغضب و کراهِت و بی رضائی و عقوبت و مکافات
سخت بستم و فتح خشم گرفتن خلاص رضا و در حدیث روایت لفتح سبعین است و تا در آخر وقت کبیر عتاب کردن بر کسی و ناپسند
داشتن کار و انتقام کینه کشیدن - فساوهم سوء العذاب پس تکلیف می کنند ملوک عباد را عذاب بد را سوم و اصل نوب
کالا است بر فرزند و یعنی تکلیف نیز آمده - فَاِشْغَلُوا الْفِسْكَ بِالْعَمَلِ الْمُلُوكِ - پس مشغول نگه دارید نفسهای خود را بدعا
بد کردن بر بادشاهان - وَلَكِنْ اشْغَلُوا الْفِسْكَ بِالذِّكْرِ - ولیکن مشغول دارید نفسهای خود را بذكر من که پروردگار شماست - و التضرع
و بزاری و خواری و درگاه من - کى اَفْئِكُمْ مَلُوكَكُمْ - تا کفایت کنم شر ملوک شما را و باز دارم از شما - رواه ابو نعیم فی الحلیة
روایت کرده است این حدیث را ابو نعیم که از مشاهیر علمای حدیث است و رحلیة الاولیاء که نام کتاب مشهور است

باب ما على الولاة من التيسير

باب در بیان آنچه بر والیان ست از آسان گرفتن و مهربانی و شفقت کردن بر رعیت و ولایت بضم و اجمع و اسلے
چنانچه قضاء جمع قاضی

الفصل الاول عن ابی موسی قال کان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اذا بعث احدا من اصحابہ فی بعض امره قال - بود آنحضرت چون می فرستاد وی برگماشت یکی را از اصحاب خود در بعضی کارهای ولایت خود می گفت - بشروا به شریعت و بپدید مردم را باجر و ثواب بر طاعت و فعل خیرات تبشیر مرزوده دادن - و لا تنفروا - و نگریزید مردم را بترسانیدن از عذاب برگناہان و تقصیرات تنفیر نمایند یعنی جانب بشارت بر اندازید و امید بر بیم غالب دارید - و لیسروا اولی الامر و اسان کنید کار بر مردم و دشوار نگیرید در اخذ حقوق مثل زکوٰۃ و خراج و خصومت و غیر آن بپوزانکہ ادا کنند واجب را بروجہ شروع متفق علیہ و عن انس قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لیسروا اولی الامر و اسکنوا - و تسکین و ہبید مردم را و انس بخشد ایشان را بے بشارت و رحمت - و لا تنفروا - و نریزید مردم را - متفق علیہ - و عن ابی بروه یفہم موصدہ و سکون را - قال لعنہ ابنی صلی اللہ علیہ وسلم جده ابا موسی و معاذا الی الیمن - گفت ابو بروه فرستاد آنحضرت جدا و را کہ ابو موسی اشعری ست و معاذ بن جبل را بجانب یمن - فقال - پس گفت آنحضرت در وصیت کہ کرد ایشان را لیسروا و لا تقسروا و اشروا و لا تنفروا و اطاعوا و لا تخلفوا اسان گیرید و دشوار نکنید و بشارت و ہبید و نگریزید و اتفاق کنید و مطیع یکدیگر باشید - و اختلاف نکنید میان خود متفق علیہ - ما ندانکہ لفظہ اند کہ صواب آنست کہ مؤلف این چنین گوید عن ابن ابی بڑ زیادہ لفظ ابن و بیانش آنست کہ ابو بڑہ سپر ابو موسی اشعری ست از تابعین ثقہ قاضی کوفہ نام او بعضی عاثر گفتہ اند و بعضی نام او بعضی لفظہ اند نام او کنیت او ست از ہمسایہ علما بود و روایت میکند از پدر خود و از علی وزیر

رضی اللہ عنہم وروایت می کنند از وی پس آن وی عبداللہ و یوسف و سعید و بلال و ابن حدیث از سعید بن ابی بردہ است
چنانکہ صحیح بخاری است گفت سعید بن ابی بردہ شنیدم پدر خود را یعنی ابو بردہ را کہ گفت فرستاد و آنحضرت پذیر مرالینی ابو موسی
اشعری و معاویہ البسوی بن و ابن سعید بن ابی بردہ نیز کو فی ست ثقہ از طبقہ خامسہ اگر گویند کہ چون ابن ابی بردہ
این حدیث را از پدرش کہ ابو بردہ است روایت دارد درست است کہ گفتہ شود روایت کرد ابو بردہ گویم کہ قول وی
جدید منافی این سخن است بلکہ بر این تقدیر می باید گفت اباء چنانچہ در صحیح بخاری است نعم بر تقدیر وجود این ہر دو درست
اقبالہ وجہ و ظاہر اباء است فافہم - و عن ابن عمر ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال ان الفاء و نیصہ
لوا یوم القیمۃ - بدرستی عند شکندہ ایستادہ کردہ می شود برای وی علمی روز قیامت و غدر بیوفائی کردن و غائبی
استعمال او در عند شکستن - فیقال ہذہ عذرۃ فلان بن فلان - پس گفتہ می شود روز قیامت این علامت عند شکنی
فلان ابن فلان است متفق علیہ - و عن النس عن ابی سعید عن النبی صلی اللہ علیہ وسلم قال لکل غادر لواء یوم القیمۃ - گفت
آنحضرت ہر غدر کنندہ را علی ست روز قیامت - یعرف بہ - کہ شناختہ می شود و مشہور می گرد و باین علم و منسوب میگردد
باین شیعہ میان اہل عرفات - متفق علیہ - و عن ابی سعید عن النبی صلی اللہ علیہ وسلم قال لکل غادر لواء عند است
یوم القیمۃ - ہر غادر را لوائی ست نزد و بر و است کبر ہمز و سکون سین ہمز و بر و این بر اسے اہانت است
روز قیامت چہ علم عزت و پیش روی می باشد - و فی روایت لکل غادر لواء یوم القیمۃ یدفع لہ بقدر غدرہ - بلند گردانید
می شود و آن علم بر اندازہ غدر وی یعنی ہر چند غدر وی بیشتر و عظیم تر لواء او بلند تر و مشہور تر - الا و لا غادر اعظم غدار
و انا و آگاہ باشید نیست غادر کہ عظیم تر است غدر وی - من امیر عامۃ - از امیر عامہ این را دو معنی گفتہ اند یکی آنکہ مراد
بامیر عامۃ مغربی است کہ مستولی شدہ بر امر تقدیم خوام و اسافل ناس و امیر برداشتن ایشان او را بی استحقاق و بی نرا
وی مشاورت اہل حل و عقد و بی شبہہ این غدار عظم است زیرا کہ درین نقض عهد خدا و رسول خداست برگرفتن کاری خود
کہ نہ مستحق آن است و نہ کردن آن از کسی کہ مستحق است و نقض عهد مسلمانان است بخرج بر امام مسلمانان و تغلب
بر نفوس و اموال ایشان و ترک شفقت و رفق و تیسیر بر ایشان از جہت وقوع ایشان در ہرج و مرج و فتنہ و فساد
و بعضی گفتہ اند کہ مراد بامیر عامہ امام اعظم و سلطان وقت است و مقصود بی رعیت است از غدر بر امام لایسا غدر بر امیر عامہ
و فساد و برین اشد و اعظم است تقدیر بر رواہ سلم

الفصل الثانی - عن عمرو بن مرقۃ یفہم مم و تشدید را محابلی جلیل قدیم الاسلام است حاضر شدہ اکثر مشاہد را و
سکونت کرد و در شام و مرد و در ایام معاویہ و بعضی گفتہ اند در زمان عبدالملک و اللہ اعظم - اندہ قال لمعاویہ سہوی رسول اللہ
صلی اللہ علیہ وسلم یقول - روایت می کنند کہ دسہ گفت معاویہ را در زمان ملک و امارت و سہ شنیدم آنحضرت را
سہ گفت - من ولاد اللہ شریف من امر المسکین - کہے کہ والی و متصرف گردانند او را خدا ہی تعالی چیزی را

از کار مسلمانان - حاجت بدین حاجتم و ختم و فقرتم - پس در پرده شود آنکس فرو و حوائج ایشان یعنی منع کند از باب حاجات را از حاجات و نه برآورد حاجات ایشان را - حاجت الله و در حاجت و غلته و فقره - در پرده میشود و خدای تعالی فرو و حاجات وی یعنی دوری اندازد و منع میکند از مطلوب و مقبول وی و قبول نمیکند و عای او را درون فرو و جز چند فوق بر سر معنی آید و حاجت و خلعت لفتح خای معجزه و فقرت و یک اند و معنی و تکریم برای تاکید است یا مراد بجا حجت انچه کم و سبک است و نجات بیشتر و گران تر از آن چون مشتق از خلل است گویا درون باطن حال در آمده یا از اختلال که خلل یعنی شده است بآن حاجات از فقر شدید و سخت که مشتق از فقر است بمعنی مهره پشت که از حاجت شکسته شده و لهذا بعضی گفته اند که فقیر آنکه چیزی ندارد و مسکین آنکه هیچ چیزی داشته باشد بر عکس قول مشهور - فجل معاویه رجلا علی حوائج الناس پس گردانید و برگماشت معاویه مردی را بر حاجت های مردم - رواه ابو داود و الترمذی و فی روایت له ولاحمد و در روایتی ترمذی و مر احمد را این چنین آمده است - اعلی الله ابواب السمار و در خلته و حاجت و مسکنه - می بندد و خدای تعالی در های آسمان را فرو و حاجات وی -

الفصل الثالث - عن ابی الشناخ لفتح شین و تشدید میم و خای معجزه الا از وی - لفتح همزه و سکون زای حال وی معلوم نشد و ظاهر آنست که تابعی است - عن ابن عم له - روایت میکند ابو الشناخ از پسر عم که مراد راست - من اصحاب البی - از اصحاب پیغمبر صلی الله علیه و سلم انه اتی معاویه که وی آمد نزد معاویه - فدخل علیه - پس درون در آمد بر در و فقال سمعت رسول الله صلی الله علیه و سلم لقیول - پس گفت آن صحابی شنیدم آنحضرت را که می گفت - من ولی من الناس شیا کسی که والی گردانیده شد از کار مردم چیزی را - ثم اعلی باب و درون المسلمین - پس تریست در خور و بر مسلمانان او المظلوم - یا بر سبست در برابر تنیده - او ذی الحاجة - یا بر خداوند حاجت هر حاجتی که بخواهد باشد - اعلی الله و نه البی رحمة عند حاجته و فقره - بر بندد و خدا بر و در های رحمت خود را نزد حاجت وی و فقره - ا فقر یا یکلون الیه - در وقت محتاج تر بودن وی بسوی خدا - و عن عمر بن الخطاب رضی الله عنه انه کان اذا لبث عماله - روایت است از امیر المؤمنین عمر که وی بود چون می فرستاد و عالمان خود را شرط علیم ان لا ترکوا بر ذونا - شرط می کرد و بر ایشان که سوار نشوید بر اسب ترکی را بر ذون بکسر موحد و سکون را و فتح ذال معجمه اسب ترکی خلاف اسب عربی و بر ذونه بمعنی قمر و غلبه و گفته اند که چون غلبت بنی تکریم و خیل است تنهانی از سوازی اسب عربی بطریق اولی خواهد بود - ولا تا کلا لفتیا - شرط دیگر آنکه خوردید آر و میدره را که پاکیزه کرده شده و بخیه شده است چند بار نقا و پاکیزگی و نظافت - ولا تکسوا رقیقا - و پوشید جامه تنگ و نفیس را - ولا تلقوا ابوابکم دون حوائج الناس - و نه بندید و در های خود را فرو و حاجت های مردم - فان علمتم شیا من ذلک - پس اگر بکنید چیزی را ازین مذکور - فخذلتکم العقوبه - پس تحقیق فرو و می آید بشما عذاب و سزا از خدا و دنیا و آخرت و احتمال دارد که مراد حلول عقوبت از جانب و

رضی اللہ عنہ ابو ذر جبر و توبیخ و عزل ثم یستعیم لیسر مشایخ و یکر و عمر رضی اللہ عنہ عمال را شیخ و مشایخ ہمراہ مسافر فتن اہل مدینہ
کردن - رواہما البیہقی فی شوب الایمان

باب العمل فی القضا و الخوف منه

باب عمل کردن در قضا کہ چگونہ باید کرد و نیکی مقبضای کتاب و سنت و باجہا و و بذل مجبور و طلب صواب و در بیان
ترسیدن از قضا و خدش کردن از اختیار آن

الفصل الاول بحسن الی بکرۃ - یعنی با وسکون کا و تا در آخر صحابی مشہورست از اہل ثقیف اسم او فہج بھم
نون و فتح فا - قال سمعت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یقول لا یقضین حکم بین اثنتین ہو غضبان باید کہ حکم نکند بین
حاکمی میان دو کس و حالاکہ وی خشناک است زیرا کہ غضب شایع می کند از مکن و تثبت در اجہا و و همچنین ہر حال کہ مخیر باشد
مثل جوع و عطش و مرض و مانند آن - متفق علیہ - و عن عبد اللہ بن عمرو ابی ہریرۃ قال قال رسول اللہ صلی اللہ
علیہ وسلم اذا حکم الحاکم فاجتہد - وقتی کہ قصد حکم کند حاکم پس اجہا و کند - و اصحاب - و صواب کند و بیا بد حکم را بران
و حی کہ حق است نرو خدا - فلا اہران - پس مرا و او و مزوست اجرا جہا و و اجرا صابت - و اذا حکم فاجتہد و اخطا
فلا اجر و احد - و چون حکم کرد و اجہا و نمود و خطا کرد و در یافتن حق پس مرا و را یک اجر است و این حدیث دلیل
بر آنکہ مجتہد گاہی خطا می کند و گاہی صواب و بر ہر تقدیر ما جو رست و تحقیق این مسئلہ در موضعش کردہ اند متفق علیہ

الفصل الثانی عن ابی ہریرۃ قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم من جعل قاضیا بین الناس - کسے
کہ گردانیدہ شد قاضی و حاکم میان مردم - فقد فح بشیر سکین پس تحقیق فح کردہ شد بے کار و مرا و فح غیر متعارف
کہ عبارت است از ہلاک دین نہ ہلاک بدن زیرا کہ بتلاشدن برنج دائم و در و بے و و او بیماری سخت کہ منتہی بہلاکت
و خود فح بشکین برنج یک ساعت است و این برنج عمرت بلکہ حسرت او تا روز قیامت باقی است و بعضی گفتہ اند کہ مراد
آن است کہ ہر کہ قاضی ساختہ شد باید کہ ہمہ و جمیع دواعی غیبیہ و شہوات رویہ و اراوات نفسانیہ و سہ زیر کہ و سہ

فح کردہ شد بشکین فافہم - رواہ احمد و الترمذی و ابو داؤد و ابن ماجہ - و عن انس قال قال رسول اللہ
صلی اللہ علیہ وسلم من اتبغی القضا و سأل - کسے کہ طلب کند قضا را و سوال کند از سلطان کہ او را قاضی سازد و
توکل الی نفسہ - گذاشتہ می شود و سپردہ می شود و بے بسوے نفس و بے باز داشتہ می شود و توفیق و امداد
و اعانت از وی چون سپردہ شد نفیس ہمہ از انجا شر و فساد و خیر و کہ مودن شر و نفس است - و من اکرہ علیہ انزل اللہ
علیہ ملک الیسرہ - و کسی کہ اکرہ کردہ شود بر قضا و بزد قاضی گردانیدہ می شود فرد و می فرستد خداے قضاے
بر وی فرشتہ را کہ راست و درست می گرداند کردار و گفتار او را - رواہ الترمذی و ابو داؤد و ابن ماجہ - و عن برید
قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم القضاۃ ثلاثہ و احد فی الخبۃ و اثنان فی النار - قاضیان سہ قسم اند یکی در بہشت

ودو قسم در آتش و فسخ اند - فاما الذي في الجنة فزجل عرف الحق - اما ان کسی که در بهشت است پس مردی است که شناخت حق را و دانست که حق با این جانب است - فقفی به پس حکم کرد بخت - و رجل عرف الحق فجار في الحكم - و مردی که شناخت حق را پس جور کرد و در حکم یعنی دیده و دانسته حق را پائمال کرد و فی الصراج جور میل کردن از راستی و راه و ستم کردن و حکم کردن بر کسی - فوفی النار پس آنکس در آتش است - و رجل قضی للناس علی جبل فوفی النار - و مردی که حکم کرد برای مردم بنا بر جبل و شناخت حق پس وی نیز در آتش است بنا بر تقصیر در بذل مجبور و دریافت حق - رواه ابو داود و ابن ابي هريرة قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم من طلب قضاء المسلمين حتى يناله کسی که بخواهد قضا را مسلمانان را تا آنکه بیاورد و راستم غلب عدله جور و - بعد از آن غالب آید عدل او جور او را - فله الجنة - پس مراد راست بهشت - و من غلب جور عدله فله النار - و کسی که غالب آید جور او عدل او را پس مراد راست آتش ظاهر و متبادر است که مراد از غلبه عدل یا جور آنست که زیاده باشد - یکی بر دیگری و بیشتر بود از وی و آن دیگر نیز وجود داشته باشد زیرا که حکم غالب راست و لیکن گفته اند که مراد در هر دو حالت آنست که چنان شود که یکی مانع آید از دیگری و غالب گردد بر آن یعنی عدل قوت گیرد و چنانکه جور بوجد و نیاید و جور قوی گردد چنانکه عدل ظهور نکند که اقال التورپشتی فافهم - رواه ابو داود - و عن معاوية بن جبل ان رسول الله صلى الله عليه وسلم لما لبث الى ايام - روایت است از معاوی بن جبل که آنحضرت وقتی که فرستاد او را بجانب یمن یعنی برای قضا - قال کیف تقضی - گفت آنحضرت چگونه حکم می کنی و بچه حکم می کنی - اذا قضی الکب قضاء - و حتی که پیش آید ترا قضیه - قال اقضی بکتاب الله - گفت معاوی حکم می کنم بکتاب خدا - قال فان لم تجد فی کتاب الله - گفت آنحضرت پس اگر نیابی آن حکم را در کتاب خدا - قال فبسنه رسول الله - گفت معاوی گفت پس اگر نیابی در سنت رسول خدا - قال اجتهد برأی - گفت معاوی کار می بندم عقل و فکر خود را فی الصراح اجتهاد و توانائی و قوت را کار بستن - و لا الو - و تقصیر نمی کنم در اجتهاد و طلب صواب - قال - گفت معاوی - ف ضرب رسول الله پس دست زد و پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم فی صدره - و رسیده معاوی برای تثبیت و افاخته زیادت علم - قال الحمد لله الذي وفق رسول رسول الله لما یرضی به رسول الله - گفت آنحضرت سپاس و ستایش مرخدا می را که توفیق داد رسول خدا را بچیزی که راضی و خوشنود بودی رسول وی و در حدیث دلیل است بر شریعت قیاس و اجتهاد و برخلاف اصحاب ظهور هر که منکر قیاس اند - رواه الترمذی و ابو داود و الدارمی - و عن علی رضي الله عنه قال یبشی رسول الله صلى الله عليه وسلم الى ايام قاضیا - روایت است از امیر المومنین علی رضي الله عنه گفت فرستادم آنحضرت بسوی یمن لقبضا - فقلت - پس گفتم یا رسول الله مرا بکسی وانا حدیث السن - می فرستی مرا القضا و حال آنکه من نوسال ام - و لا علم لی بالقضاء - و نیست علم مرا بکیفیت قضا را ندان و حکم کردن مقصود نفی علم علی الاطلاق نیست زیرا که و سه رضي الله عنه علم بسیار داشت ثرا و وقت و الا آنحضرت

چگونہ اور قاضی می ساخت و قبضامی فرستاد بلکہ مراد آنست کہ مشعل بنو لفضل خصوصاً و کیفیت دفع کلام مدعی و دریا
زیرا کہ ممکن است کہ مکر کند کی ازان و دوبیکدی بکلامی یا بفعل و نپہان مانند بر قاضی و امثال آن۔ فقال ان اللہ سیہدی
قلبک۔ پس گفت آنحضرت بدرستی کہ خدای تعالیٰ سرانجام بہت کہ ہدایت کند دل ترا و بنہا بد طریق و کیفیت قضا را۔
وینشت لسانک۔ و ثابت گرداند و بر جای دارد زبان ترا بعد ازان تعلیم نمود آنحضرت و بیان کرد کیفیت قضا را و فرمود۔
اذا تقاضی الیک رجلان فالتقص للاول حتی تسبح کلام الآخر۔ وقتی کہ عرض کنند قضیہ را بسوی تو و مرد پس حکم کن مراد را
تا آنکہ نشنوی کلام دیگری را۔ فانہ امری ان تبین لک القضاء۔ پس بدرستی کہ این اولی و ستر اوارت بہت با آنکہ بنہا و ظاہر
گرد و برای تو قضا ساقال۔ گفت علی رضی اللہ عنہ۔ فما شکاکت فی قضا بعد۔ پس شک نکردم در بیج قضائی و حکمی بعد ازان
و در حدیث دیگر آمده است کہ اقضاکم علی۔ رواہ الترمذی و ابو داؤد و ابن ماجہ و سنن ابی داؤد و سنن ابی یوسف و سنن ابی خاتم
کہ ذکر کنیم حدیث ام سلمہ را کہ در اول او این کلمہ است۔ انما استنہ بنیکم برائے سے باب الا قضیۃ والشہادات
الشیء اللہ لقاتے۔

الفصل الثالث۔ عن عبد اللہ بن مسعود قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ما من حاکم یکم بین الناس
الا جاء یوم القیمۃ فیسبح حاکمی کہ حکم می کند میان مردم عادل باشد یا ظالم گد آنکہ می آید روز قیامت بدرگاہ عزت
و ملک آخذ لبقاہ۔ و حالانکہ فرشتہ گیرندہ است گردن او را و رقم بر رخ راسہ الی السماء۔ پس بر می دارد و آن فرشتہ
سر حاکم را بجانب آسمان چنانکہ بر می دارد و غل سر مغلول را مقصود و بولون حاکم است مقبور و مغلوب در دست فرشتہ
چنانچہ سر مغلول بجانب آسمان می باشد و مجال حرکت ندارد و این تقریر بطبیست و ظاہر خیالی می نماید کہ معنی آن باشد
کہ بر می دارد و فرشتہ سر خود را بسوی آسمان یعنی منتظر می باشد حکم آئی تعالیٰ را کہ چه حکم کند چنانکہ عادت کسیست کہ
ایستادہ می کند گنجگاری را در پیش سلطان و می گیرد گردن او را و نگاہ می کند بجانب سلطان و سلطان در مکان عالی
و انتظار می برد کہ چه حکم می شود و این معنی مناسب ترست بقول سے۔ فان قال۔ پس اگر می گوید خدای تعالیٰ
و حکم می کند۔ القہ بین ازا و ارد و رخ۔ القاہ می اندازد و فرشتہ او را۔ فی مواء۔ و در محل افتاد و ہوی بضم
ہا و کسروا و تشدید یا سقوط و اصل اشتقاق و می از ہواست کہ میان آسمان و زمین است۔ اربعین خریف
چیل سال خریف صدر بیج نام فصل مہین و چون در سال یک بار می باشد مراد بزان سال می دارند و ابتدای سال
نزد ایشان از خریف است و مراد بچیل سال مبالغہ در عمق مواء است نہ تعیین و تجدید باین مدت و مواء ہب تنوین و بی
تنوین ہر دو روایت بہت و این حال در حاکم ظالم است و در حاکم عادل حکم می شود کہ بر دار او را بسوی بہشت
چنانچہ در حدیث ابی امامہ در کتاب الامارۃ و القضاء گذشت و احتمال دارد کہ مراد بچاکم در اینجا ظالم باشد و اللہ اعلم
رواہ احمد و ابن ماجہ و البیہقی فی شعب الایمان۔ و عن عائشہ رضی اللہ عنہا عن رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم

قال لیاتین علی القاضي العدل یوم البقیة۔ ہر آئینہ می آید بر قاضی عدل از ہول و شدت و الیسا دن و در بارگاہ عورتیست
 روز قیامت۔ یعنی انہ لم یقیض بین اثنتین فی ثمرۃ قط۔ آرزوی بد و قاضی کا شکلی وی حکم نمی کرد میان دو کس و ریک نرا کہ
 شئی قلیل حقیرست ہرگز چہ جامی قاضی عالم و حکم در شئی کثیر عظیم۔ رواہ احمد۔ و عن عبد اللہ بن ابی اوفی۔ و
 و پدر وی صحابی اندھا فرزند صدیقہ و خیر را و مشاہدی را کہ بعد اوست و ہمیشہ در مدینہ بود تا وقت وفات آنحضرت
 بعد از ان بگذر رفت و وی آخر کسی است کہ وفات یافت از صحابہ و رکوفہ سنہ ہشتاد و ہفت یا ہفتاد و شش یا ہفت
 و او کی از صحابہ است کہ خفیه می گویند کہ امام ابوحنیفہ اورا دریافتہ و عمر امام در ان وقت شش یا ہفت سال بود و اللہ اعلم
 قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اللہ۔ و بعضی نسخ ان اللہ مع القاضي مالم یحیر۔ خدا یعنی لطف و توفیق و تائید
 بقاضی هست، ما و ام کہ جز رکودہ است۔ فاذا جازکلی عنہ۔ پس وقتی کہ جو رکند قاضی خلوت سے کند و جدا می گردد
 از وی خدا بازمی گیرد و لطف و توفیق را از وی۔ و لزومہ الشیطان۔ و لازم می شود و اورا شیطان و ہمیشہ می باشد
 اوست۔ رواہ الترمذی و ابن ماجہ و فی روایتہ فاذا جاز و کلہ الی نفسہ۔ پس چون جو رکند می گذارد خدا سے توائے
 اور البسوی نفس او۔ و عن سعید بن المسیب ان مسلما و یو یا اختصا الی عمر۔ سعید بن المسیب کہ از عطا سے تالین
 قدما ی ایشان است روایت میکند کہ یک مسلمانی و یک یودی خصومت و پیکار کردند در قضیہ و آمدند بسوسے امیر مین
 عمر رضی اللہ عنہ۔ فراسے الحق لیبودی۔ پس دید عمر متحق مریودی را۔ فقضی لہ عمر بہ۔ پس حکم کرد مریودی را عمر آن
 حق۔ فقال لہ الیودی۔ پس گفت مر عمر را یودی۔ واللہ لقد قضیت بالحق۔ بخدا سوگند ہر آئینہ تحقیق حکم کردی
 تو بحق و صواب و تو اندکہ مراد بحق حق سبحانہ باشد یعنی بتائیدی و توفیق و تسدید و سے کہ میل نکردی کسی کہ بدین
 تو بود۔ فقصر بہ عمر بالدرۃ۔ پس زوید وی را عمر بدرہ بکسر وال و تشدید را گفته اند کہ این زون عمر اورا بدرہ بطریق حق
 و نظامیہ بود چنانچہ عرف و عادت می باشند زون بقهر و غفٹ کہ دروناک گرداند۔ و قال و ما یدریک۔ و گفت عمر و پیشتر
 و زیا یا بنید ترا و از کجا دانستی کہ این قضای بحق بود۔ فقال الیودی واللہ انما نجد فی التوریت۔ پس گفت یودی بخدا سوگند
 ما سے یا ہم در توریت۔ انہ لیس قاضی یقضی بالحق۔ بدستی شان این است کہ نیست قاضی کہ حکم کند بحق۔ الاکان عن
 مینہ ملک و عن شامہ ملک۔ گر آنکہ می باشد در جانب راست وی فرشتہ و در جانب چپ وی فرشتہ دیگر لیبودا و سدا
 می بخشند اورا و سدا و درستی و راستی کردار و گفتار۔ و یوفقناہ للحق ما دام علی الحق۔ و توفیق میدہند اورا برای حق ادا می
 کہ آن حاکم بر حق نیست توفیق و سنت و ادون کسی را بکاری۔ فاذا ترک الحق عرجا و ترکا گاہ۔ پس چون بگذارد حاکم حق را با
 می روند آن دو فرشتہ و می گذارند اورا و می گیرند از وی توفیق۔ رواہ مالک۔ و عن ابن مویہ۔ بفتح میم و سکون
 و او و فتح ما نام او عبد اللہ است قاضی فلسطین بود مر عمر بن عبد الزبیر را تا بمی سنت صدوق۔ ان عثمان بن عفان
 قال لابن عمر۔ روایت سے کند کہ عثمان گفت مرا بن عمر را رضی اللہ عنہما۔ اقص بین الناس۔

قاضی شود حکم کن میان مردم۔ قال اولیٰ قاضی۔ گفت ابن عمر ایامی گذاری و معات می داری مرا ازین کا حیا الیکون
قال واکبره من ذلک۔ گفت عثمان باین عمرو چه وجه کرده می داری و کراهیت می کنی از قضا۔ و قد کان ابوبکر
لقضی۔ و تحقیق بود پدر تو که قضای می کرد میان مردم یعنی و غیر زمان خلافت نیز۔ قال لانی سمعت رسول
گفت ابن عمر از آن کرده می دارم که بدرستی می شنیدم پیغمبر خدا را صلی اللہ علیہ وسلم یقول من کان قاضیا
فقضی بالعدل۔ می گفت آنحضرت کسی که باشد قاضی و حاکم پس حکم کند بعدل۔ فیا محری ان ینقلب منه کفاف۔
پس سزاوارست که برگردد و بر آید از آن برابر که نه سود کند و نه زیان و نه ثواب یا بد و نه عقاب۔ فمارا جمع بعد
ذلک۔ پس مراجعت نکرد عثمان ابن عمر را و باز نکرد این سخن را بعد از آن و در گذشت و تکلیف نکرد و و مانا که ابن
این سخن را از والد بزرگوار خود یاد گرفته بود که فرمود کاشکی سلامت مانم از خلافت که نه زیان کند بر من و نه سود کند
مرا و کفاف نفیج کاف چیزے را گویند که زیادہ نیاید از چیزی و مقدار حاجت باشد چنانکه کفاف در رزق و بعضی
گفته اند کفاف از کف سست بمعنی باز آمدن و باز داشتن یعنی باز مانم از وی و باز ماند وے از من و از یکدیگر سلامت
مانیم۔ رواہ الترمذی و فی روایتہ رزین عن نافع و در روایت رزین از نافع مولای ابن عمر این چنین آمده است۔
ان ابن عمر قال لثمان۔ کہ ابن عمر گفت مر عثمان را یا امیر المؤمنین لا اقضی بین رجلین۔ حکم نخواهم کرد و من میان دو مرد
چه جای زیادہ بران۔ قال ان اباک کان لقضی۔ گفت عثمان بدرستی که پدر تو بود که حکم می کرد۔ فقال ان ابی
لو اتشکل علی شیء۔ پس گفت ابن عمر بدرستی که پدر من اگر مشکل می شد بروی چیزی از حکم۔ سال رسول اللہ۔ می پرسید
پیغمبر خدا را صلی اللہ علیہ وسلم و لو اتشکل علی رسول اللہ شیء سأل جبریل۔ اگر مشکل می شد بر پیغمبر خدا چیزی سوال می کرد جبریل
علیہ السلام و انی لا اجد من اسأله۔ و بدرستی من نمی یابم کسی را که پرسم او را یعنی کسی را که جزم و تقیید کنم بقول وی که صواب
چنانچہ آنحضرت بود و فافهم۔ و سمعت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یقول۔ و شنیدم آنحضرت را که می گفت من عاوذ باللہ فقد عاوذ
بعلیم کسی که پناه آورد و بخدا پس تحقیق پناه آورد و بدان عظیم بزرگ که هیچ کس بزرگ تر از وی نیست۔ و سمعته یقول۔
و شنیدم حضرت را که می گفت۔ من عاوذ باللہ فما عیذہ۔ کہے کہ پناه جوید بخدا پس پناه و ہید او را و در گذارید
از وی و تشویش ندهید او را۔ و انی اعوذ باللہ ان یجعلنی قاصیا۔ و من پناه می جویم بخدای تعالی از آنکہ بگردانی
مرا قاضی۔ فاعتناه۔ پس عفو کرد عثمان از ابن عمر و در گذشت از وی و تکلیف نکرد بقضا۔ و قال لا تجر احدًا۔ و گفت
عثمان خبر کن کسی را باین سخن که میان من و تو گذشت تا دیگران ہم بقول تو قبول نکنند قضا را و این کار خانه معطل
نماند و بعضی نسخ لا تجر احدًا بنون و جمیع یعنی چیر نمی کنم من کہے را و زور نمی کنم بر کسی درین طور امری کہ صلاح وی بربان باشد

باب رزق الولاۃ و ہدایا ہم

یعنی آنچه نصیب و حق و الیان است و در بیت المال و داده شود رزق ایشان را از آن از قوت ایشان و قوت عیال ایشان

و بئس مسکن مرکب جو ان وانچه ہر ہر فرستند مردم و شکیش آرد برای ایشان چنانکہ از احادیث مذکورہ در باب ظاہر میگردد
الفصل الاول عن ابی ہریرۃ قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ما اعطیکم ولا امنکم - عطائمی کنم من شما را
 و نہ منع می کنم شما را یعنی از نزد خود - اما قاسم اصلح حیث امرت - من قسمت کندہ ام می کنم آنجا کہ امر کردہ شدہ ام و می دہم
 کسی را کہ می دہم از او دادن و ندادن مال است یا تبلیغ وحی و علم و احکام است یعنی حق سبحانہ می دہد کسی را کہ می خواہد از علم
 و فہم و ہند و اہست سبحانہ و قسمت آن بدست من است - رواہ البخاری - و عن خولۃ - لفتح خای عجبہ و سکون و اوالافیاء
 صحابیہ است و خولۃ الفزاریہ و داست خولانبت نامرثیہ و خولانبت ثلثیہ محاولہ زوجہ اوس بن الصامت و ظاہر
 آنست کہ مراد ثانی است - قالت قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ان رجلا یتخوضون فی مال اللہ غیر حق - گفت
 آنحضرت کہ مردان ہستند کہ می افتند در مال خدا بنا حق یعنی تصرف می کنند در بیت المال و زکوٰۃ و غنیمت بی اذن امام
 و می گیرند بشیر از اجرت خود و حق خود - فلعن النار لیوم القیمۃ - پس مرا ایشان راست آتش روز قیامت - رواہ البخاری
 و عن عائشۃ رضی اللہ عنہا قالت لما اتخلف ابو بکر رضی اللہ عنہ قال - و قتی کہ خلیفہ گردانیدہ شد ابو بکر گفت - لقد علم
 قومی حرقی لکن تعجز عن مؤنۃ الی - ہر آنیہ تحقیق دانستہ اند قوم من کہ کار و پیشیہ من نبود کہ ما چہ دہد از مخواری علی مال
 من مؤنۃ! روگردانی یعنی من کسی و کاری می کردم کہ کفایت میکرد و بقوت عیال من - و شغلتم باہر المسلمین و مشغول
 گردانیدہ شدیم الآن بکامر مسلمانان و اصلاح امور ایشان - فسیا کل آل ابی بکر من ذال مال - پس سرانجام است کہ بخورند
 از عیال ابو بکر و تابان اوزین مال یعنی مال بیت المال مسلمانان - و یحترق المسلمین فیہ - و کار و پیشیہ کند ابو بکر مسلمانان
 را اوزین مال تفصیل وی و حفظ و صرف وی در مصارف و حوائج مسلمانان و گفتہ اند کہ حضرت وی رضی اللہ عنہ تجارت
 کرد کہ پس فروشی بود و تجارت عمر رضی اللہ عنہ و زغلہ و تجارت عثمان رضی اللہ عنہ و در خرما و جامہ و عباس عطاری می کرد
 کہ اقبال اشمنی و نیز گفتہ اند کہ بہترین انواع تجارت تجارت جامہ است بعد از ان عطر و در حدیث آمدہ است کہ اگر تجارت
 می کروید بشیئان تجارت می کروید و جامہ و اگر تجارت می کروید و وزخیان تجارت می کروید و صرف - رواہ البخاری -
الفصل الثاني عن بريدة عن النبي صلى الله عليه وسلم قال من استعملناه على عمل - کسی کہ عملدار ساختیم و برگاشتیم
 ما اوطر به کاری - فرزندان و رزقا - پس رزق دادیم او را رزقی یعنی اجر قی بران عمل قرار دادیم - فما اخذ بعد ذلك
 اتوغلوا پس چیز سے کہ بگیرد و اکس بعد از ان یعنی زیادہ بر آن پس آن گرفتن خیانت است غلول بضم خیانت و غنیمت
 و بمعنی مطلق خیانت نیز آید - رواہ ابو داود - و عن عمر رضی اللہ عنہ قال عملت علی عمر رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
 گفت عمر رضی اللہ عنہ عمل کردم من در زمان آنحضرت - فعملنی - پس و او آنحضرت مرا اجرت بران عمل تعمیل مزد عمل
 داد و ان عمالہ بضم عین مزد - رواہ ابو داود - و عن معاذ قال لعننی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اسے لعن گفت
 معاذ رضی اللہ عنہ فرستاد مرا آن حضرت بسوسے بمن - فلما سرت ارسل فی اثری - پس چون سیر کردم و رفتیم ستر

کے راویوں میں اثر کبیر ہمزہ و سکون شامشہ پی۔ فرودت۔ پس باز گردانیدہ آورده شدہ من۔ فقال اتر سے
 لم یثبت ایک پس گفت آنحضرت آیامی دانی کہ برای چه فرستادم بسوی تو و باز طلبیدم ترا۔ لا تمسین شئیاً بغیر اذن
 باید کہ نیائی و نرسی یعنی نگیری چیزی را ازال بی اذن من سنانہ غلول۔ زیرا کہ آن خیانت ست۔ و من لعلل یات
 باعل یوم اقیتمہ۔ و کسی کہ غلول کند حاضر می آید با چیز کہ غلول کرده است روز قیامت و عقاب کرده میشود و بران
 لهذا دعوتک۔ برای همین سخن گفتن و وصیت نمودن خوانندہ بودم و طلبیدہ بودم ترا۔ فامض لعمک۔ پس برو و گذر
 برای عملی کہ فرمودہ ایم ترا رواہ الترمذی۔ و عمل المستور و بضم میم و سکون سین و فتح فوقانیہ و کسر را۔ بن شداد۔
 بشدیہ۔ و ال صحابی ست ازال کہ کوفہ ساکن شد مصر را و بعد و شد در ایشان و در زمان وفات آنحضرت کو کہ بود و
 سماع کرده است از وحی صلی اللہ علیہ وسلم و یا داشته۔ قال سمعت النبی صلی اللہ علیہ وسلم لقول من کان لنا مالاً فلیکسب
 زوجه۔ می گفت آنحضرت کسی کہ هست ما را مال یعنی کسی را کہ مال ساخته ایم ما را پس باید کہ زنی را کسب کند
 یعنی تزوج کند اگر نداشته باشد۔ فان لم یکن له خادم فلیکسب خادماً۔ پس اگر نباشد او را خادم داد یا غلام پس باید
 کہ کسب کند یعنی بخر و خادم را۔ فان لم یکن له مسکن پس اگر نباشد مرا و را خانہ کہ در وی سکونت کند فلیکسب مسکناً
 پس باید کہ بسیار و برای خود خانہ را یعنی طاق ست مرعال را کہ بگیرد از بیت المال مقدار مهرز و جہ و نفقہ و کسوت
 او یعنی بقدر حاجت بی اسراف و انچه حاصل کند بدان خادم و خانہ مقداری کہ لابد است و اگر زیاده بگیرد حرام است
 و ظاہر آن است کہ این بر تقدیری خواهد بود کہ تعیین کرده نشده است برای اداجرت و گنجایش دار و آنرا بیت المال
 و اللہ اعلم۔ و در روایتی این زیاد کرده است کہ من اتخذ غیر ذلک فهو غال۔ کسی کہ بگیرد جز این چیزهای
 کہ مذکور شد پس آنکس خیانت کننده است۔ رواہ ابو داؤد۔ و عن عمر بن الخطاب و کسر و ال و تشدید یا بن عمیرہ
 نفقہ تعیین و کسر میم و سکون یا را و صحبت ست حضرت می ست ساکن شد کہ قدر البهرازان انتقال کرد و بہ جزیرہ و ساکن شد
 اخذ و وفات یافت در آن۔ ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال۔ روایت می کند کہ آنحضرت گفت۔ یا ایها الناس
 من عمل مثکم لنا علی عمل۔ آگاہ باشید ای مردمان ہر کہ عامل گردانیدہ شد از شما برای ما و گماشتہ شد بر عمل تمیل یعنی
 عمل دادن نیز می آید چنانکہ مفعول ظاہر لفظ ست و اینجا بن معنی گفته اند و معنی اجرت دادن بر عمل نیز می آید و عمل بن
 معنی نیز درست است چنانکہ در حدیث عمر گفته اند۔ فکنتما منه خیطاً۔ پس پوشیدہ آن کس ما را از حاصل آن عمل سوزنی۔
 فمافوقہ پس چیزی کہ بالای سوزن ست در حقارت یعنی کمتر از سوزن ست۔ فهو غال یا بن عمیرہ۔ پس
 آن کس خیانت کندہ است می آید بان سوزن روز قیامت۔ فقام رجل من الانصار۔ پس بایستاد و روی از انصار
 کہ عملدار جائے بود۔ فقال۔ پس گفت آن مرد۔ یا رسول اللہ اقبل عنی عملک۔ قبول کن و بگیر از من عمل خود را
 کہ سپردہ بہن۔ قال و ما ذاک۔ گفت آنحضرت و چیست انچه تو می گویی یعنی بچہ سبب این را می گویی و عمل را و پس

می روی - قال سمعتك تقول كذا وكذا گفت آن مرد شنیدم ترا که می گفتی چنین و چنین یعنی دیگری را که برخاست
 اندک چیزی می کنی - قال وانا اقول ذلك - گفت آن حضرت و من می گویم آنرا یعنی بخیرم و درین سخن و بر منی گروم
 ازان هر که می تواند کرد و آنرا عمل قبول کند و هر که نمی تواند کرد و نکند - من استعملناه علی عمل فلیات بقلیده و کثیره - هر که بکاریم
 ما و را بر عملی پس باید که بکار و اندک حاصل آنرا و بسیار آنرا - فاعرفی منه اخذه - پس چیزی که داده شود آن کس ازان
 عمل که اجرت او دست بگیرد و آنرا - و ما نهی عنه انتی - و چیزی که باز داشته شود ازان باز آید ازان - رواه مسلم و ابو داود

واللفظ له - و عن عبد الله بن عمر قال لعن رسول الله - گفت لعنت کرده است خیر خدا صلی الله علیه و سلم الراشی
 والمرثی - رشوت دهنده و رشوت گیرنده را و رشوت بضم و کسر آنچه داده شود بر اے البطل حق و اثبات باطل
 الا اگر بر اے اثبات حق و دفع ظلم از نفس بدهند لا باس بهست و همچنین گیرنده اگر سعی کند در رسیدن حق و تصفای
 حق یا دفع ظلم از او اگفته اند که این در غیر قضاة دولاة است زیرا که سعی در احصاء حق و اثبات آن و دفع ظلم از
 منسلوم واجب است بر ایشان پس روا باشد اجرت گرفتن بران - رواه ابو داود و ابن ماجه و برهه و الترمذی

عنه و عن ابی هريرة و رواه احمد و البیهقی فی شعب الایمان عن ثوبان فذا و - و زیادت کرده است بهیقی این کلمه را -
 و المرثی - و لعنت کرده آن حضرت را کش را - یعنی الذی میثی بینها - یعنی آن کس که می آید و می رود و میان
 راشی و مرثی و زیاده می کند بر اے کی و کم می کند از دیگری و باقی کلام درین حدیث در فصل ثالث از
 کتاب الحیر و گذشته و عن عمرو بن العاص قال ارسل الی رسول الله صلی الله علیه و سلم ان اجمع عليك سلاحك ثيابك
 و گفت عمرو بن العاص که صحابی مشهور است فرستاد کسی را بسوی من آنحضرت که بگوید من گرد آورده خود سلاح خود را
 و جامه های خود را یعنی اسلحه و سفر کن - ثم اکتفی - پستریا نزد من - قال فاقبته - گفت عمرو بن العاص پس آدم
 من نزد آنحضرت چنانکه فرموده بود - و هو توفى - و حالانکه آنحضرت وضو می ساخت - فقال يا عمرو انی ارسلت اليك
 لاجتاك فی وجهی پس گفت آنحضرت ای عمرو من فرستادم کسی را بسوی تو و طلبیدم ترا تا برانگیزم و بفرستم
 ترا و رجعتی و جانی که - لیسلك الله و لیکنک - هر دو کلیه بقیعت یعنی سلامت باز آر و ترا خدای تعالی و غنیت روزی
 گرداند ترا یعنی با ملأ و غنا از انجا باز آئی - و از عجب آن زعیمه من المال - و جدا سازم بر اے تو پاره از مال و زعمیر

بضم زای محبة و سکون عین مهمله پاره از مال زعیمه من مصدر - فقلت يا رسول الله ما كانت هجرتي للمال - پس گفتم
 من نبودم هجرت من و اسلام من برای طلب مال - ما كانت الا لله و رسوله - نبودم هجرت من مگر برای خدا و رسول
 و منی یعنی ایمان من خالصاً لله نبودم هجرت عمرو بن العاص از حبشه بود و بهر نیه همراه خالد بن الولید سال پنجم از هجرت
 و بعضی ششم گفته اند و بعضی گفته اند میان حدیبیه و غیره چون آمد و آنحضرت برای بیعت دست فراز کرد و بیعت کند
 عمر و دست خود را کشید آنحضرت فرمود چرا دست می کشی گفت یا رسول الله اسلام می آرم بشرط آنکه امر زیره شود

گناهان سن که پیش ازین کرده ام فرموده آنحضرت آیامنی وانی توای عمر که اسلام می انداز و هر گناهی را که پیش از تو
بود و هجرت می انداز و هر گناهی را که پیش از آن بود و در حدیث دیگر آمده است که اسلام آورد و مذموم و ایمان آورد و عمر و ایمان
و نیز آمده است که عمر بن العاص از صالحان قریش است و چون عمر و از قبول مال با آورد - قال - گفت آنحضرت
نعم! المال الصالح للرجل الصالح - نیکو چیزی است مال صالح مرد و صالح را و مال هاتج آن سنت که از وجه حلال کسب
کنند و در وی رعایت حق خدا و حقوق عباد و نماند و ضلالت و ضلالت و ضلالت - رواه فی شرح النسخه و روی احمد نحوه
و فی روایتی - و در روایت احمد بن حنبل آمده است - قال نعم المال الصالح للرجل الصالح -

الفصل الثالث - عن ابي امامه ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال من شفع لاصد شفاعته - کسی که شفاعت کند نزد من نزد سلاطین و ارا و غیر ایشان - فایده می بود به علیها - پس می فرستد وی مرا آن کس را پیش کشی بنابر آن شفاعت - قبلها - پس قبول کند آن کس آن پیشکش را - فقدا فی بابا عظیمنا من ابواب الربوا - پس تحقیق آمد آن کس و رمی بزرگ را از درهای ربوا این خود رشوت بود و او را ربوا خوانند بجهت بودن او خالی از عوض - رواه ابو داود -

باب الاقضية والشهادات

مراد با قضیه و قائلی است که مرافقه کرده میشود و بسوی حاکم تا حکم کند و ران و شهادت و شهود و مشاهدت و در اصل بمعنی حضور
و ادراک بر صبرست و گاهی اطلاق کرده میشود بر علم یقینی به بصیرت و بمعنی خبر قاطع که صادرست بمواقعات قلب نیز می
و در شرح خبر دادن بجن غیر بر دیگری چنانکه اقرار اخبار است بجن غیر بخود و عوی اخبار است بجن خود بر غیر و جمع شهادت
مجموعات اقصیه است باعتبار رحو او

الفصل الأول - عن ابن عباس عن النبي صلى الله عليه وسلم قال لو طي الناس بدعوائهم - اگر دواوه می شوند
روان بجزر و دعوی کردند ایشان - لا دعی ناس دامر رجال - هر آینه دعوی می کردند بخواه از روان خون های
مروان را - و اوائهم - و الهامی ایشان را و می گرفتند آنرا - ولكن اليمين على المدعى عليه - ولیکن سوگند بر دعا علیه ست
درین روایت طلب بینه از مدعی مذکور نیست گویا آن امری ثابت و مقررست در شرع و گویا گفته شده است بر مدعی
ینه است و اگر بینه نباشد سوگندست بر دعا علیه چنانکه در روایت دیگر که از ابن عباس ست آمده - زواه مسلم و فی
شرمه للنووی انه قال - و در شرح مسلم که برای شیخ محی الدین نووی ست این ست که گفته است - و جاری روایه ایست
بسنن حسن او صحیح زیاده عن ابن عباس مرفوعا - و آمده است در روایت بیقی باسنن و حسن یا صحیح از ابن عباس
بطریق رفع زیاده چیزی را اند بر روایت سابق و آن زیادت این ست که لکن البینه علی المدعی واليمين علی من انكره -
لیکن گویا آن اند بر مدعی و سوگندست بر کسی که منکرست - و عن ابن مسعود قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم

من حلف علی یمن صبر کسی که سوگند خورد بر طریق یمن صبر مشهور یعنی شکیبایی است عند نزاع و در اصل یعنی حبس و لزوم است
و یمن صبر بحجت آن نام کردند که حکم موقوف و مجبوس است بر آن یا از جهت آنکه لازم است بر صاحبش را یا صاحبش مجبور
و مجبوس است بر آن از جهت حکم و بعضی گفته اند که یمن صبر آن است که حالت وی دیده و دانسته دروغ می گوید و قصد
از باب و ائمه انی مسلمانان میکنند و ازین جهت گفتند و یهو فیما فاجر لقطع به مال امر مسلم و حال آنکه آنکس درین
یمن دروغ گو است که قطع می کند و می برد آن یمن مال مرد مسلمان را یعنی اللّٰهُ یوم القیمه و یهو علیه غضبان پیش می آید
آن کس خدای تعالی را روز قیامت و حال آنکه خدای تعالی بزرگوار است - فانزل اللّٰهُ تعالی تصدیق ذلک پس
خود فرستاد خدای تعالی برای راست گردانیدن این حکم این آیت را - ان الذین یشترون بعبد اللّٰه و ایمانهم ثمنا قلیلا
پرستی آن کسانی که می خرند و استبدال می کنند بعد خدای یعنی چیزی که پیمان کرده است بسوی ایشان از ادای امانت
و بسوگندن بسوی خود و بای اندک را که متاع دنیا باشد - الی آخر آیه متفق علیه - و عن ابی امامه قال قال
رسول اللّٰه صلی اللّٰه علیه و سلم من اقطع حق ابرئ مسلم بینه کسی که جدا کند حق مردی مسلمان را بسبب سوگند خود
اقتطاع پاره از چیزه جدا کردن - فقد اوجب اللّٰه النار - پس تحقیق واجب و ثابت می گردد خدای تعالی
مراد را آتش و دوزخ را - و حرم علیه الخیمه - و حرام می گرداند بروی بهشت را - فقال له رجل و ان کان شیئا یسیر -
پس گفت و پرسید مرا خفرت را مردی و گفت اگر چه باشد حق چیزی اندک حیف - یا رسول اللّٰه قال و ان کان قصیفا
من اراک - گفت آن خفرت را اگر چه باشد نال شاخی از درخت مسواک - رواه مسلم - و عن سلمة ان رسول اللّٰه صلی
علیه و سلم قال انما البشیر روايت است از امام مسلم که آن خفرت گفت میترسم من نگردم و عارض میشود و بین احکام و حد و غیر
البشیر و باقی گذاشته شده است درین احکام جهالت جز آنچه تأیید کرده میشود بوحی و تعلیم نموده می شود ما بجانب حق
و انکم تخفون اتی و لعل یفکر ان کیون الحق کجه من بعض - و نزدیک است که بعضی از شما باشند زبان آورتر و بیان
کننده ترجیح خود را از بعضی دیگر لحن اطلاق کرده میشود و برخطا و کلام و عدم تصریح مقصود و بر تطریب را و از بعضی
و ظاهراست و زیرکی و فصاحت اینجا این معنی راوست - فاقضی له علی نحو ما سمع منکم پس حکم میکنم من را و برابر آنچه میشنوم
از وی - فمن قضیت له شی من حق اخیه پس کسی که حکم کنم را و بر چیزی از حق برادر او - فلا یأخذن پس باید که نگیرد وی حق
برادر خود را - فانما اقطع و قطعه من اینا پس جز این نیست که می برم و جدا می کنم برای وی پاره از آتش متفق علیه -
و عن عائشة رضی اللّٰه عنهما قالت قال رسول اللّٰه صلی اللّٰه علیه و سلم ان العیال الرجال الی اللّٰه الخضم بدستی
و شمن داشته شده ترین مردمان بسوی خدا مرد سخت خصومت کننده بینا و خصومت کننده است البقیع همزه و تشدید و ال
و خصم کبر صا و بسیار خصومت کننده هر دو نزدیک اند و در معنی اول مبتنی از معنی شدت است و ثانی مشهور کثرت - متفق علیه -
و عن ابن عباس ان رسول اللّٰه صلی اللّٰه علیه و سلم قضی بین و شارب - روايت است از ابن عباس که آن خفرت

حکم کردیم و شایع مدعی را یک شاهد بود پس امر کرد آنحضرت مدعی را که سوگند بخورد تا بجا می شاید و دیگر باشد و اگر نه شایع
برین اند و امام ابو حنیفہ می گوید جائز نیست حکم بشایع و عین بلکہ لابدست از دو شاهد چنانکہ قرآن مجید بدان ناطق است
و جائز نیست نسخ کتاب بخبر واحد محتمل و احتمال دارد کہ مراد باین جز آن باشد کہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم حکم کرد بہ عین
مدعا علیہ بعد از اقامت مدعی شاهد واحد را و عجز او از اتمام بیہ یعنی اعتبار نکرد وجود شاهد واحد را و طبیعتی گفتہ کہ خلاف
در اموال است اما اگر دعوی بغیر اموال باشد قبول کردہ نشود و شایع و عین باتفاق بہ روایہ مسلم و عن علقمہ بن وائل
تابعی حضری کو فی سست ذکر کردہ است او را ابن حبان در ثقات عن ابیہ روایت می کند از پدر خود۔ قال جابر بن
من حضرموت و رجل من کندہ۔ گفت آمد روی از حضرموت بسکون صناد کہ شہری مشہورست از من و آمد روی بجز
از کندہ بکسر کاف و سکون نون آن نیز قبیلہ از من است آمدند این دو مرد بخصومت۔ الی البنی۔ بسوی پیغمبر صلی اللہ
علیہ وسلم فقال الحضرمی پس گفت مرد حضری۔ یا رسول اللہ ان ہذا غلبنی علی ارض لی۔ این مرد یعنی این کندہ
چیرہ آمدہ است در زمین من کہ مراست۔ فقال الکندی ہی ارضی و فی یدی۔ پس گفت کندی این زمین من است
و دوست من است۔ لیس لہ فیما حق۔ نیست مرا این مرد حضری را در وی حق۔ فقال البنی صلی اللہ علیہ وسلم للحضرمی
الک بئیت۔ پس گفت آنحضرت مرد حضری را آیا ہستند مرد گواہان۔ قال لا۔ گفت حضری نیستند مرد گواہان۔ قال فلک
یمینہ۔ گفت آنحضرت پس مرد راست سوگند او۔ قال۔ گفت حضری۔ یا رسول اللہ ان الرجل فاجر۔ بد رستی کہ این مرد
کندی دروغ گو است۔ لا یبالی علی ما حلف علیہ۔ ہا کہ نداد و بر چیزی کہ سوگند خورد بران چیز راست باشد یا دروغ
و لا یقرع من شئ۔ و پرہیزکاری نمی کند از هیچ چیزی چہ قول و چہ فعل۔ قال لیس لک منہ الا ذلک۔ گفت آنحضرت
مرد از وی مگر آن یعنی سوگند۔ فاطلق لیما۔ پس رفت آن مرد از پیش آنحضرت تا سوگند خورد۔ فقال رسول اللہ صلی اللہ
علیہ وسلم لما و بر پس گفت آنحضرت چون پشت داد آن مرد لیس حلف علی ما کہ لیا کلمہ ظلم۔ اگر سوگند می خورد و وی بران
آن مرد تا بخورد آن مال را بظلم لیا لیس اللہ و ہو عہد معرض۔ ہر آیینہ ملاقات می کند خدا را و حالانکہ و سے تعالی روی
گو دانندہ است از وی و ناراض است از وی۔ روایہ مسلم۔ و عن ابی ذر انہ سمع رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یقول
روایت است از ابو ذر کہ وی شنید آنحضرت را کہ می گفت۔ من اوعی بالیس من اوعی منا۔ کسی کہ دعوی کند چیزی را
کہ نیست مراد از پس نیست آن کس از ما و بر طریقہ ما و بدین ما و ظاہر آن است کہ این در املاک است و شامل است
در عموم خود و نسب را و مانند آنرا از احوال ظاہر و باطن و لیب و مقعدہ من النار۔ و باید کہ بسازد و مہیا گرداند جاسے
نشست خود را از آتش و دوزخ۔ روایہ مسلم۔ و عن زید بن خالد۔ از مشاہیر صحابہ است روایت می کند از آنحضرت
و از عائشہ و از ابوطالبات ستہ ثمان سبعین در زمان عبد الملک و بعضی گفتہ اند در ایام معاویہ و ہو این خمس و ثمانین سنتہ
قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم الا خبرکم بخیر الشہداء۔ گفت گفت آنحضرت آیا خبر ندہم شما بہترین

گو امان۔ الذی یاتی لشہادۃ قبل ان ینزلنا بہن من گواہان آن کسی ست کہ می آرزو شہادت خو و را پیش از آنکہ رسیدہ شود از گواہی یعنی گواہی می دہد و اظہار حق می کند پیش از آنکہ از وسے پرسند کہ تو گواہی اہل نزد آن ست کہ شہادت نہ دہر مگر بعد از طلب شہادت از وسے و واجب ست شہادت و اذن بعد از طلب و پوشیدن شہادت و در حد و افضل و تحقیق و ارد شدہ است حدیث در مذمت قومی کہ گواہی دہند و طلب کرد و نشود از ایشان گواہی پس ذکر کردہ اند از خیر خیر الشہادۃ و تاویل یکے آنکہ این محمول ست بر کسی کہ نزد ذے شہادت حق ست بحق و نمی داند مدعی کہ وسے شاہد ست پس خبر می کند اورا کہ من شاہد ترا درین قضیہ دوم آنکہ این در حقوق خدا ست مانند زکوٰۃ و کفارات و رویت ہلال و وقف و وصایا و مانند آن پس واجب ست اعلام حاکم بہان و گاہے تاویل می کنند کہ این محمول بر مبالغہ و تسارعت و رادائے شہادت بعد از طلب ست و مذمت و شہادت پیش از استہشاد و تعجیل بر اعدائے آن ست رواہ سلم۔ وعن ابن مسعود قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم خیر الناس قرنی فرمود آن حضرت بہترین مردم قرن من اند یعنی آن جماعہ کہ من در ایشانم و مراد صحابہ اند رضوان اللہ علیہم اجمعین و بعضی گفتہ اند کہ ہر کہ زندہ بود در زمان آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم و آن قرن نام جماعہ الیست کہ مقارن اند در زمان و گاہی تعیین نیز می کنند زمان را کہ چند سال یا سی سال یا جزو آن و صواب قول اول ست و تحقیق این حدیث در آخر کتاب بیاید در باب فضل صحابہ انصار اللہ تعالیٰ ثم الذین یلینہم بعد از ان آن جماعہ کہ متفضل و قریب اند با ایشان کہ تابعین باشند۔ ثم الذین یلینہم بعد از ان تبع تابعین۔ ثم یحیی قوم تسبیح شہادۃ احدہم بینیہ۔ بعد از ان می آیند قوسے کہ پیشی می کند گواہے یکے از ایشان سوگند اورا۔ و بینیہ شہادۃ۔ و پیشی می کند سوگند وسے گواہے اورا کنایت ست از حرص بر شہادت و بیکس پس گاہے تقدیم می کند این را بر آن و گاہے اورا برین یا تمثیل ست برای سرعت شہادت و بیکس تا بعد می کہ در نمی یابند کہ کدام یکی ازین دو ابتدا کند از جهت عدم مبالغہات او بدین و عدم احتیاط دوران و بعضی گفتہ اند کہ این عبارات از کثرت شہادت زور و بیکس فاجرہ است یا معنی آن ست کہ ترویج می دہد گاہے شہادت خود را بر بیکس و می گوید واللہ من شاہد صدقم و یکس چنانکہ می گوید مردم گواہ اند بر راستی سوگند من۔ متفق علیہ۔ وعن ابی ہریرۃ ان النبی صلی اللہ علیہ وسلم عرض علی قوم الیمین۔ روایت می کند ابو ہریرہ کہ آن حضرت ست عرض کرد بر قومی یمین را یعنی فرمود کہ سوگند بخورید کہ این دعوسے حق نیست۔ فاسرعوا پس شتابی کردند آن قوم در سوگند خوردن۔ فامران لیسیم بنیم فی الیمین۔ پس امر کرد کہ قرعہ انداختہ شود میان ایشان و در سوگند خوردن۔ الیمین یلین۔ کہ کدام یکی از ایشان سوگند خورد۔ رواہ البخاری۔ پوشیدہ نماند کہ انچہ از اظہار عبارت مفہوم می شود آن ست کہ شخصے دعوی کرد بر جماعتی پس منکر شدند آن جماعت پس عرض کرد آن حضرت بر آن جماعہ یمین را پس شتابی کردند آن جماعہ در سوگند خوردن پس سوگند داد آن حضرت جماعہ را بیکہ فرمود

قرعه بینه ازند و سوگند خور و هر که قرعه بنام وی بر آید و لیکن شارحان این را تصویر کرده اند به صورت دیگر و طبعی
آن را نقل کرده و گفته است که صورت مسئله آنست که دو مرد دعوی کرده و متاعی را که در دست ثالث است و نیست
مزان و کس را گواه یا هر دو گواه دارند و آن شخص ثالثی گوید که من نمی دانم هر که است این متاع بین درین
خسورت سوگند داده می شود یکی از آن دو مدعی را که قرعه بنام وی بر آید انتهی و شاید که این بحجت آنست که هر یک
از آن منکر است حق دیگری را و الله اعلم گفت طبعی و باین قائل است علی مرتضی رعی الله عنه و شافعی می گوید که گذاشته شود
آن متاع در دست همان ثالث و نزد ابی حنیفه قسمت کرده شود میان هر دو مدعی بدو نصف و بعضی گفته اند که این
یک قول است از شافعی و قول دیگر آنست که قرعه انداخته شود و دیگر مثل قول ابی حنیفه و قرعه مذحبه مالک و
احمد است و از بعضی شروح بدانیه نقل کرده شده است که مذحبه مالک آن است که حکم کرده شود بآنکه عدل نیست
ازین دو بینه گذاشتا بولوا

الفصل الثانی - عن عمرو بن شیب عن امیر عن ابيه ان ابی صلی الله علیه وسلم قال البینه علی المدعی و البین علی المدعی
علیه گواه بر آن کسی است که دعوی کننده است و سوگند بر آن کسی است که دعوی کرده شده است بر وی یعنی اگر
منکر گردد و مطالب کند مدعی تخلف او را - برواه الترمذی - و عن ام سلمة رضى الله عنها عن ابی صلی الله علیه وسلم
فی رجلین اختلفا الیه فی موارث - روایت کرد ام سلمه از آن حضرت در شان دو مرد که خصومت کردند پسوی آنحضرت
در میراث با یمنی و دعوی کرده و متاعی و گفت یکی این ادعا آن من است که بارت رسیده است بن و دیگری نیز چنین گفت
بمکن لهما بینه الا و عاها یا این چنین دو مردی که بنود مزان دو مرد را گواهان گرد دعوی آنها یعنی مجرد دعوی بود و بی بینه
فقال من قضیت له شیء من حق اخیه - پس گفت آنحضرت کسی را که حکم کنم من برای آن کس بخیزی از حق برادر و بر
یعنی حق او نباشد و گواهان دروغ بگذارند یا سوگند دروغ بخور و من حکم بدان کنم - فاما اقطع له قطعه من البنا - پس
جدا نمی کنم یعنی حکم نمی کنم برای او که باری او که آتش - فقال الرجلان کل واحد منهما پس گفتند آن دو مرد هر یکی از آن دو مرد
یا رسول الله حقى هذا الصانع - حق من که این است برابر مرا است یعنی من گذشتم از دعوی کردن آن - فقال لا
پس گفت آنحضرت نکلید و همچنین و نگویید و مطلق از حق خود نگذرید - ولكن اذهبا فاقستا - و لیکن بروید پس
بخش کنید و تو خیا الحق - و عدل کنید و قسمت و قصد کنید حق را و دخی با و محبه سیر میان را گویند که نه شتاب باشد و نه
محنی قصد و تحری نیز آمده شتم استهلاست قرعه اندازید شاید که در قسمت عدالت رفته باشند و بطن و تخمین واقع شده
شتم لجلل کل واحد منكما صاحب لیترا باید که تمیز کند هر یکی از شما یا خود را یعنی حلال گردانند حق خود را که بجای دیگر
رفته باشند این نیز برای احتیاط و توسع است تا بر اوست بقیه حاصل گرد و شاید که و پیش شده باشد و پس
روایت - و در روایتی این چنین آمده است که - قال انا قضی بینکما برائی - گفت آنحضرت صلی الله علیه وسلم حکم

نمی گنم من میان شما اگر برای واجبه و خود فیما بینزل علی فیہ۔ در چیز سے کہ فرو و فرستاده نشده است بر من و وحی کرده
 نشاء است و ران سارواه ابو داؤد۔ وعن جابر بن عبد اللہ ان رجلین ادعیا دابة۔ روایت است از جابر کہ دو
 مرد دعوی کردند جابر پائیہ را۔ فاقام کل واحد منهما البینۃ۔ پس ہر پا کرد ہر یکے از ان دو مرد گواہان را۔ انہما
 تجتہا۔ ہر آنکہ این دابہ را ہواست کہ زایانیدہ است از آناتج مرداب را مثل قابلہ است یعنی دابہ است مرزان را
 کہ می زایاند و تدبیر امر ولادت اومی کند فقضی بہا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لذی فی یدہ۔ پس حکم کرد آنحضرت
 بان دابہ مرکبی را کہ در دست او بود و درین مسئلہ تفصیل است و صورتی است و اقوال متعددہ کہ در کتب فقہ مذکور
 است جملہ از ان در شرح ذکر کردہ ایم۔ رواہ فی شرح السنۃ۔ وعن ابی موسی الاشعری ان رجلین ادعیا البعیر علی عبد
 رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم۔ روایت می کند ابو موسی کہ دو مرد دعوی می کردند شتری را در زمان آنحضرت فبعث
 کل واحد منهما شامہین۔ پس فرستاد و اقامت کرد ہر یکی از ان دو مرد و گواہ را بنفسہ البنی صلی اللہ علیہ وسلم
 بینہما لصفین۔ پس بخش کرد آن شتر را آنحضرت میان آن دو مرد و نیم نمی را یکی داد و نیم را بدیگر سے۔ رواہ ابو داؤد
 و فی روایتہ و للنسائی و ابن ماجہ ان رجلین ادعیا البعیر البیت لواحد منهما بنیۃ۔ و در روایتی مرابی داؤد و لسانی و ابن
 ماجہ را این چنین آمدہ است کہ دو مرد دعوی کردند شتری را کہ نبود و نیم یکی را گواہان فبعث البنی صلی اللہ علیہ وسلم
 پس گردانید آنحضرت آن شتر را بینہما۔ میان آن دو مرد۔ وعن ابی ہریرۃ ان رجلین اختلفتا فی دابۃ و لیس لہما
 بنیۃ۔ و روایت است از ابو ہریرہ کہ دو مرد خصومت کردند و رواہ و نبو و مرآن و مرد و الوہان۔ فقال البنی۔ پس
 گفت پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم استہما علی الیمین۔ قرعہ بگفتید بر سوگند و این مثل آنچه کہ گذشت از حدیث ابی ہریرہ و آخر
 فصل اول۔ رواہ ابو داؤد و ابن ماجہ و عن ابن عباس ان البنی صلی اللہ علیہ وسلم قال لرجل حلفہ احلف بالقلۃ
 لا آکھ الا ہوا لہ عندک شیء۔ روایت است از ابن عباس کہ آنحضرت گفت مروی را کہ سوگند و او را سوگند بخور بخدائی
 کہ نیست خدا جزا و کہ نیست مرا و نزد تو چیزی سے۔ یعنی للہ یعنی ہر بدعی را حلفہ بہ تشدید لام است از تخلف بمعنی
 سوگند دادن۔ رواہ ابو داؤد۔ وعن الاشعث البشیری معجہ و ثناء مثالثہ۔ بن قیس۔ صحابی است آمد بر آنحضرت
 در وفد کندہ در سال دہم و بود رئیس قوم خود و مطاع در ایشان و وجیہ در اسلام و مرتد شد ہمراہ قبیلہ خود بعد از
 وفات آنحضرت بعد از ان رجوع کرد و در خلافت ابو بکر صدیق و ابو بکر صدیق خواہر خود را بوی تزویج کرد و و ہر یون آمد
 با سعد بن ابی وقاص بجانب عراق و فتح کرد قاص و سیہ و در ان و حلوا و ہنا و نذران و نزل کرد و کوفہ را و در وی مرد و ناز کرد
 بروی امام حسن بن علی ابن ابی طالب رضی اللہ عنہ در سال مصالحہ وی با معاویہ و بود در حرب جمل و صفین از ہما
 علی رضی اللہ عنہ و بود در مینہ وی روز صفین۔ قال کان بینی و بین رجل من الیہود ارض۔ گفت اشعث بود میان
 من و مردی از یہود زینی مشترک۔ فجدنی۔ پس نکردند آن مرد یہود وی مرا۔ فقہ متہ الی البنی۔ پس پیش بروم من

اور السبوی پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم فقال الکلب بنیۃ۔ پس گفت آنحضرت آیا ترا گواہان هستند۔ قلت لا۔ گفتم نیست مرا۔
گواہان۔ قال السبوی احنن۔ گفت آنحضرت مرید وی را سوگند بخور۔ قلت۔ گفتم من۔ یا رسول اللہ اذن یحلف
و یدہب بہا لی۔ اکنون سوگندی خور و این یهودی و می بر و مال را یعنی چه اعتماد است بر سوگند یهود کہ ایشان دروغ
گویند۔ فانزل اللہ تعالیٰ ان الذین لیشتر و لبعث اللہ وایا ہم ثمنا قلیلا۔ بدرستی آن کسانی کہ استبدال می کنند بعد
خدا و سوگند های خود بہای اندک را۔ الآیۃ۔ تا آخر آیت یعنی شریعت ہمین تحلیف است و لیکن ہر کہ دروغ سوگند خورد
و بال آن برگردن او خواهد بود و نصیبی نخواہد بود و مراد او را آخرت چنانکہ منطوق کلام مجید است۔ رواہ ابو داؤد و ابی
ماجہ۔ و عنہ ان رجلا من کندہ و رجلا من حضرموت اخضا الی رسول اللہ۔ دہم از اشعث بن قیس است کہ مروی ہے
از کندہ و مروی از حضرموت خصوصت کردند و پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم فی ارض من الیمین۔ در زمینی از یمین۔ فقال
الحفیر فی یا رسول اللہ ان ارضی اغصبنیہا ابو ہذا۔ بدرستی این زمین من بہ شتم گرفتہ است از من پدر و سہ۔ وہی
فی یدہ۔ و آن زمین در دست اوست۔ قال بل لک بنیۃ۔ گفت آنحضرت مرحض می را آیا ہست ترا گواہ۔ قال لا۔ گفتم
حضرمی نیست مرا گواہ۔ و لکن احلفنہ۔ بتشدید و لیکن سوگندی دہم من او را باین عبارت و اللہ ما یعلم انہا ارضی۔ بخدا ہمنی دان
وسے کہ این زمین زمین من است اغصبنیہا ابوہ۔ غصب کردہ است آنرا از من پدر و سہ فتیبا الکندی للیمین۔ پس
آمادہ شد کندی سوگند را و خواست کہ سوگند بخورد۔ فقال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لا یقطع احدنا الایمن۔ پس گفت
آن حضرت جد النساء و ہج کی مانی را از کسی بسوگند۔ الا لقی اللہ و ہو اجزم۔ مگر آنکہ ملاقات کند خدا را و حالانکہ وسے
مقطوع البرکۃ است و جزم بذال معجزہ را صل یعنی قطع است و نیز بمعنی قطع ید آید و اینجا مراد قطع برکت است چنانکہ در حدیث
دیگر آمدہ است کہ ہر کہ فراموش کند قرآن را ملاقات می کند خدا را و حالانکہ وسے اجزم است و بمعنی گفتہ اند مراد
مقطوع الحجۃ است یعنی زبان ندارد کہ تکلم کند بدان و اما اجزام بمعنی مرض مشہور صفت از وسے مجزوم می آید نہ اجزم
پوشیدہ نماند کہ حمل بر قطع ید این جائز مناسب است چون مال کی را بہ شتم گرفت جزاے او قطع ید آید و اللہ اعلم
فقال الکندی ہی ارضہ۔ پس رسید کندی از خدا و گفت این زمین اوست و مضمون این حدیث در فصل اول از
غلطیہ بن وائل گذشتہ است اما در اینجا این زیادت نیست کہ گفت کندے این زمین اوست۔ رواہ ابو داؤد
و عن عبد اللہ بن انیس یضہم ہزہ و فتح ثون و سکون تخانیہ صحابی انصاری عقبی شجاع و مروانہ بود و حاضر شد
احد را و ابجد اورات شتہ اربع و خمیسین بالمذنیۃ۔ قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ان من اکبر الکبائر
الشک باللہ۔ بدرستی از گناہان کہ کبیر ترین کبار است شرک آوردن بخدا۔ و عقوق الوالدین۔ و آزار کردن پدر و مادر
و امین الغموس۔ و سوگند غموس یعنی غمین سوگند خوردن بر کار گذشتہ و دیدہ و والستہ و این را نزد کفار است
نیست جز تو بہ و استغفار و در وسے و عید واقع شدہ است بنا را ازین بہت غموس گویند کہ غوطہ مے دہند

حاشیہ

ہما جہش را در آتش و دروغ سخنیں مجہ غوطہ دادن و باب فرو بردن است و آنچه در قضایا واقع می شود و مال مردم را
 بوی اطفال می کند ازین قبیل است و ما خلف حالف بالکذین صبر و سوگند نخورد هیچ سوگند خورنده بخدا سوگند صبر
 اول فصل اول تفسیر و می گذشت و حاصل آن بمعنی عین غوس راجع می گردد - فادخل فیما مثل جناح لہو فتمہ لہو کا و در
 میدان بین از دروغ و خیانت مانند بازوی شمشیر - الا جعلت کلمتہ فی قلبہ الی یوم القیامۃ - مگر آنکہ گروانیدہ شود آن
 پس نقطہ سیاہ در دل وی تا روز قیامت و باقی نمی ماند و بال او کہ دران عالم ظاہری گردد فی الصراح کلمتہ مانند
 نقطہ بچک - رواہ الترمذی و قال ہذا حدیث غریب - وعن جابر قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لا یخلف احد
 عند منبری ہذا - گفت آنحضرت سوگند نخورد هیچ کی نزد منبر من کہ این منبر عظیم ایشان واضح البران است - علی بن النعمان - بر سوگند
 دروغ کہ خداوند بزرگ است - ولو علی سواک آنحضرت - و اگر چه سوگند بر سواک سبز خورد کہ چوب پارہ مبتذل است و سبز بخت
 آن گفت کہ بعد از شک شدن قدری قوی پیدا میکند - لا تجوز مقعدہ من النار - مگر آنکہ میامی سازد و جای نشست خود را از
 آتش و دروغ - او وجبت النار - یا گفت واجب می گردد و مرا در آتش و ازین حدیث معلوم میشود تغلیظ و تشدید در خلف
 مکان چنانکہ بحسب زبان است - رواہ الہک و ابو داؤد و ابن ماجہ - وعن خریم بن یحیی عن حماد بن عمار عن حماد بن عمار
 عن حماد بن عمار عن حماد بن عمار عن حماد بن عمار عن حماد بن عمار عن حماد بن عمار عن حماد بن عمار عن حماد بن عمار
 قال صلی اللہ علیہ وسلم صلوة الصبح - گفت گذار و آنحضرت نماز بجا دادر - فلما انصرف قام قائما - پس بمقامی
 کہ برگشت از نماز ایستاد ایستادنی - فقال عدلت شہادۃ الزور بالاشراک باللہ پس گفت برابر گردانیدہ شدہ است
 گواہی دروغ با شرک آوردن بخدا - ثلاث مرات - سه بار گفت این سخن را زیرا کہ اشترک نیز از قبیل شہادت زور است
 چنانکہ توحید شہادۃ صدق است و زور بضم زای بمعنی کذب است مشتق از زور بمعنی میل و انحراف - ثم قرأ - لیستخوانذا آنحضرت
 این آیت را فاجتنبوا الرجس من الاوثان - پس بر بہر کنید و کیسو شوید از پلیدی کہ پرستش آن است - و اجتنبوا قول الزور و اجتنبوا
 کنید سخن دروغ را سخفا لہم غیر مشرکین - و در حالی کہ میل کنندہ اید از باطل بحت شرک نیارندہ بخدا فی الصراح تخلف مسلمانان
 کردن و قول زور عام ترست از شہادۃ زور و چون اگر کردند با جتنا ب ز قول زور احتبنا با شہادت زور با پنچہ دروغی است
 انما لان حق مردم بطریق اولی باشد - رواہ ابو داؤد و ابن ماجہ و رواہ احمد و الترمذی عن ابن ماجہ و الترمذی عن ابن ماجہ و الترمذی عن ابن ماجہ
 بن خریم و وی روایت دارد از پدر خود کہ خریم بن قاتک است و روایت او خلفان است و آن آنحضرت نیز روایت میکنند
 و میگویند کہ آن مرسل است - الا ان ابن ماجہ لم يذكر القراءۃ - مگر آنست کہ ابن ماجہ ذکر نکرده است قراءۃ آیت مذکورہ را -
 وعن عائشہ رضی اللہ عنہا - قالت قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لا یجوز شہادۃ خائن ولا خائنة - رواہ الترمذی
 مرد خائن و نہ زن خائنے را و خیانت در امانات مردم است یعنی آنکہ میشود است بآن و ظاہر شدہ از وی خیانت مکرر و الا جہ
 امر مخفی است کہ مطلع نیست بر آن مگر عالم الاسرار و الخفیات و بعضی گویند مرا و نجیانت اینجا فسق است مطلق

که حیثیت است در احکام شرع که امانت خدا و رسول خداست و ذکر زنا بعد از زوی در حدیث آئیده از قبیل تفصیص بعد از حدیث
و این توجیه اولی است و الا باقی مانند ذکر بسیاری از فسوق که مانع اند از قبول شهادت تفصیص بخیاست چیست و فسق ارتکاب
کبیره و اصرار صغیره است - و لا تجلوه و جدا - و جائز نیست شهادت کسی که تا زیاده زوجه شده است بخدا و لیکن در سائر حدود
پیش از توبه است و بعد از توبه بخدا و در حدیث بعد از توبه نیز جائز نیست و این مذهب امام ابو حنیفه است و نزد ائمه و کج
بعد از توبه جائز است در جمیع حدود و تحقیق این در اصول فقه است - و لازمی غیر کبیرین توبه و سکون نیم و جائز نیست شهادت
خداوند کننده و عداوت یعنی قبول کرده نمی شود گواهی دشمن که دشمنی او ظاهر و مشهور است - علی اخیه - بر برادر خود و برادر
گماهی نسبی می باشد و گاهی دینی و اینجا مثل از بنی نوع مراد است که محل مهربانی و انصاف است نه اظهار کننده و عداوت
و لا یظن فی ولا رولا قرابته - و نه جائز است شهادت شخصی که قسم است در و لا و نه شخصی که قسم است در قرابت ظنین بطا و محبه
بر وزن فعیل از ظن کبیر یعنی تمت چنانکه در قول وی سبانه گوید و اما هو علی الغیب بظنین بر قرابت بطا و شرح این کلام
آنست که شخصی مولا را معتق کسی است و نسبت می کند خود را بنیر مولی خود و می گوید که من عتیق فلانی ام غیر مولی خود را
می خواهد و حال آنکه و سه در این قول کاذب است و مشهور است بان چنان که مردم متم می دارند درین قول او را کذب
و کذب می کنند و اشهادت این چنین کسی مقبول نیست زیرا که فاسق و دروغ گو است و کذب در و لا بقطع آن از
معتق و ادعای آن را غیر معتق را کبیره است و وعید و تشدید در وی وارد و همچنین است حکم در قرابت باین طریق که
دعوی کند بدروغ که من ابن فلان یا اخ فلانم و کذب کند او را درین دعوی و متم و منسوب گرد و بدان و این نیز
فسق است و در ادعای نسب غیر پدر لعنت وارد شده است - و لا القانع مع بل البیت - و نه جائز است شهادت
کسی که قناعت کننده است با اهل خانه و آن سالی که قناعت ناییده است با دنی قوت و مراد اینجا کسی است که در نفقه
دیگر است مانند خادم و تاج زیرا که وی گواهی می دهد برای جر نفع بنفس خود پس در حکم شهادت والد و ولد و شهادت
احد الزوجین مرد دیگری را گرد - و رواه الترمذی و قال هذا حدیث غریب - و نیز برین زیاد و الدمشقی الراوی منکر الحدیث -
و ائمه علم حدیث رو و اسقاط او ننوده و ترک وی داده اند - و عن عمرو بن شعوب عن ابیه عن جد و عن ابی النبی صلی الله علیه
و سلم قال لا یجوز شهادة خائف ولا قانئ ولا زان ولا زانیة ولا ذی غمر علی اخیه و در شهادة القانع لایل البیت - ترجمه
این حدیث از شرح حدیث سابق معلوم شد - رواه ابو داود - و عن ابی هریره رضی الله عنه عن ابی النبی صلی الله علیه
و سلم قال لا یجوز شهادة بدوی علی صاحب قرية - گفت آنحضرت روانیست گواهی دادن با دیه نشین بر صاحب دیه قریه
در استعمال مقابل بدم می افتد و اینجا شامل بدست یعنی گواهی صحرا نشینان بر شهریان جائز نباشد از جهت جبل بدوی
با حکام شریعت و کیفیت حمل شهادت و غلبه نسیان و اگر معلوم شود وجود این صفات جائز باشد که اقل و بعضی گفته اند
بجست ممانعتی و عداوتی که میان ایشان است و برین تقدیر وجه تفصیص با اهل بدو و قریه ظاهر نیست بلکه هر جا که عداوتی است

جائز نیست و امام مالک عمل کرده بظاہر این حدیث و رد کرده شہادت بدوی را بر شہری و اکثر آنکہ بہ جواز شہادت بدو
عدل بر قروی اند و لایحوز بمعنی لایحسین و اشعۃ اند و عدم جواز مقید بہ ہم صفات مذکورہ و اشعۃ اند۔ رواہ ابو داؤد
و ابن ماجہ۔ وعن عوف بن یحییٰ عن سکون و ابن مالک صحابی ست اشجی اوّل مشاہدہ سے خیر بہت و روز
فتح رایت نبی اشج بہت وی بود جامعہ از صحابہ و تابعین روایت از وی وارند ساکن شد شام را و مرد در شام
ستہ ثلث و سبعین و عوف بن مالک از تابعین نیز ست و مراد اینجا صحابی ست۔ ان البنی روایت می کنند کہ پیغمبر
صلی اللہ علیہ وسلم قضی بین رجلین۔ حکم کرد میان دو مرد۔ فقال المقضی علیہ لما ادبر پس گفت آنکس کہ حکم کرده شد
بدوی و قتی کہ پشت داد جسی اللہ و نعم الوکیل۔ پس ست مرا خدا و نیکو وکیل ست وی اشارت کرد و بانکہ در سست
بباطل گرفت حق او را پس از روی اندوہ و غم و حسرت این کلمہ را گفت۔ فقال البنی صلی اللہ علیہ وسلم ان اللہ تعالی
یلوم علی العبد۔ بدستی کہ خدای تعالی نکوش می کند آدمی را بر عجز یعنی راضی نیست از وی باین صفت و مراد عجز اینجا عجز
کیس ست یعنی کثرت و سکون تخمینہ بمعنی زیرکی و ہوشیاری و بیداری و امور و راہ راست بتدبیر و مصلحت کار شغل
و اسباب و استعمال فکر و عواقب امور و خصوصیات و امثال آن این معنی کیس و کیا ست بہت و عجز آنکہ نتواند اینها
کار فرمودن و عاجز گردد و در فکر و تدبیر یعنی تاملی بالیست کہ تیقظ و ہشیاری می کردی و در خصوصیت و معاملت و تدبیر
یعنی کردی و ان پیش از اقامت مدعی بینہ را چنانکہ فرمود۔ ولكن عليك بالكيس۔ و لیکن بر تو باد کیا ست نمودن
فاؤا غلبک امر فقل پس چون غالب آید و چیرہ گردد و بر تو کاری بعد از استعمال فکر و بذل مجہود پس بگو۔ جسی اللہ
و نعم الوکیل۔ اما پیش از استعمال تیقظ و کیا ست این گفتن چیزے نیست مقصود تنبیہ و بر غلایندن ست بر
تیقظ و تدبیر و امور و ولایت کردن بر ہما و ان و تفصیر و اقامت حق و سعی در اثبات آن بہما شرت اسباب و این
حال اقویای مؤمنان ست چنانکہ وارودہ است کہ المؤمن القویٰ خیر من المؤمن الضعیف۔ خداوند اما ضعیفانم
توانائی نداریم بر تدبیر امور خود در دنیا و آخرت قوی گردان مرا بقوت خود لا حول و لا قوۃ الا یک یا قوے
من للضعیف سواک و یا قدیر من للعاجز سواک۔ رواہ ابو داؤد۔ وعن بزرگوار موجدہ و سکون ہذا سے
و آخر۔ بن حکیم۔ روایت می کنند عن ابنہ عن جدہ۔ و جدوی معاویہ بن جندہ بفتح حاء جملہ و سکون تخمینہ و این بہر
بن حکیم تابعی ست و اختلاف ست علما را در حال وی جامعہ اورا ثقتہ و اشعۃ اند و لیکن بخاری و مسلم از وی و صحیحین خود
چیزی نیادہ رده است۔ ان البنی صلی اللہ علیہ وسلم حبس رجلاً فی تمۃ۔ روایت کرده است کہ آنحضرت حبس کرد
مردی را در تمۃ کہ دعوی کرده شد بدوی و امی را یا گناہی را و این دلیل ست بر آنکہ حبس از احکام شرع ست
تا معلوم شود صدق مدعی بہ بینہ و چون اقامت بینہ بکند خلاص کنند بدعا علیہ را۔ رواہ ابو داؤد و ابو داؤد الترمذی
و النسائی۔ و زیادہ کرده است ترمذی و نسائی این عبارت را کہ ثم خلاعہ۔ پستہ گذاشت او را کہ حبس کرده بود۔

الفصل الثالث عن عبد الله بن الزبير قال قضی رسول الله صلى الله عليه وسلم ان الخصمين اقيدان بين يدي الحاكم حكمه و انخفضت كهرو خضم يعني مدعى و مدعى عليه شينند و در پیش حاکم رواه احمد و ابو داود و -

کتاب الجهاد

الجهاد فتح و ضم طاقت و شقت و جهاد و کسر و مجاهده قتال با دشمنان که ذاتی القاموس و اما که مراد خروج و قصد برای قتال است و بذل طاقت و مجتهد و دران بدلیل آنچه بولگنا بعد ازین بابی آورده در قتال کردن و در جهاد و ازینجا معلوم میشود که جهاد بقتال نیز می باشد و جهاد با کفار فرض کفایت است مگر آنکه کافر عام باشد و برین تقدیر فرض عین می گردد و غزو بکسر افضل است از غزو و بر دو در قاموس حدیثی آورده که خیار شد اصحاب و گفت اند یعنی آنکه ایشان را کشتی برستم زوده و سیوطی در جمع الجوامع حدیث آورده که خدای تعالی خود قبض می کند ارواح شهدای بحر را و نمی گذارد و بلکه الموت و در کتاب نیز در فضل غریق احادیث باید

الفصل الاول عن ابی هريرة قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم من آمن بالله ورسوله و أقام الصلوة و صام رمضان - کسی که ایمان آورد و بخدا و رسول خدا و برپا دارد نماز را و روزه دارد و ماه رمضان را - کان حقا علی الله ان یدخله الجنة - باشد لازم و ثابت بر فضل خدا که در آن راه او را در بهشت - جا بدین سبیل الله و جلس فی ارضه التي ولد فیها - جهاد کند آنکس در راه خدا یا بنشیند در زمین خود که زائیده شده است و ران و تخصیص با قامت صلوة و صوم رمضان تنبیه است بر عظم شان اینها و از جهت وجوب و عموم آن بر عامه مسلمانان بخلاف زکوة و حج که بر همه کس واجب نیست الا بر کسی که صاحب مال است و استطاعت دارد - قالوا افاذا مبشر الناس - گفتند صحابه یا پس خبر خوش بزنایم مروم را - قال ان فی الجنة مائة درجة - گفت آنحضرت بدرستی که در بهشت صد پایه است - اعادها الله للجهادین فی سبیل الله اما ده کرده است آن درجات را خدای تعالی بر جهاد کنندگان را در راه خدا - ما بین الدرجتين كما بین السماء والارض مسافت میان هر دو پایه چنانکه میان آسمان و زمین است یعنی ازین بشارت بدیدار بهر آیدن در بهشت بایمان و نماز و روزه بطریق وجوب و نجات از آتش و نزع و لیکن درینجا درجات و فضائل و یکدیگر است که در یافتم میشوند بجهاد و شهادت و در راه خدا پس سعی کنید در دریافت آن نیز بجهاد - فاذا سالتم الله فاسألوا الفرووس - پس چون سوال کنید از خدای تعالی بشت را پس سوال کنید فرووس را - فانه اوسط الجنة - پس بدرستی که فرووس اوسط بهشت است یعنی اعدل و افضل شست است و وسط بهشتون چیزی را گویند - و اعلی الجنة - و فرووس بالاتر و بلندتر بهشت است - و فوق عرش الرحمن - و زیرا و عرش خدای عز و جل است و اضافت عرش بر عان ببلاده مناسب است میان عرش و رحمت که چنانکه عرش احاطه کرده است تمام اجسام و ازین ای عالم محسوس را در رحمت پروردگار تعالی و تقدیر احاطه کرده است همه اجسام و ارواح محسوسات و معقولات عرش را و چون آن - و منه تقهر انما را محبته

و از فروس بیرون می آیند و روان می شوند جوی های پشت و فروس مشتق از فروس است بمعنی سوت و غلغله
 رواه البخاری - و عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم مثل المجاهد في سبيل الله مثل الصائم القائم القانت بآيات
 حال و قصه عجبیه جدا و کننده در راه خدا بچو حال و قصه روزه دارنده شب بیدار و طاعت کننده و قیام ناینده بآیات
 خداست - لا یقترن صیام و لا صلوٰة که سست نمی شود آن صائم قائم از صیام و قیام اگر چه مجاهد را فتوری باشد
 در بعض اوقات بخواب و خور و نماند آن و لیکن در حکم آنست که فتور ندارد از عبادت و اصلا نوشته می شود
 صواب آن پیوسته به هر جنبش و آرام و ذکر قنوت و تگوزیرا که داخل قیام است - متفق علیه - و عنه قال قال رسول
 الله صلى الله عليه وسلم انتاب الله لمن خرج في سبيله - اجابت کرد و خدا من شد خدای قاتل مکرسی را که بیرون آمده است
 بجما و در راه دین - لا یخیر الله الايمان بی - در حالیکه بیرون نمی آرد و اگر ایمان آوردن بمن - و تصدیق بر سلی - و
 راست گو دانشن پیچیدگان مراد یعنی برای خدا و طلب رضای او بر آید و طلب دنیا و بروی دریا - ان ارجو بهما ان
 من اجرا و غنیمه - که باز گردانم او را بجایه اش بپذیرد که یافته است از اجر و ثواب آخرت فقط یا غنیمت یا اجر و ثواب
 روایات و غنیمت بخواه و نیز آمده است چه غنیمت دنیائی اجز نیست - او داخله الحجة - یا در می آید و او را در پشت یعنی با سابقان
 بے حساب و بی غدا یا در می آید بعد از موت پیش از روز قیامت چنانکه گفت احیاء عند ربهم اگر چه کشته شد و باز
 نیاید - متفق علیه - و عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم والذي نفسي بيده لو لان رجال من المؤمنين
 لا تطيب أنفسهم ان يخلقوا غنى - گفت آن حضرت بخدا سوگند اگر نمی بود ترس در ملاحتنه آنکه مردان از مسلمانان
 خوش نمی شود و نفسها بے ایشان که واپس مانند جدا شوند از من - ولا اجدا اعلم علیه - و نمی بود این که نمی یابم
 مگر بی را که بر دارم و سوار کنم ایشان را بران - اتكلفت عن سرية تغزو في سبيل الله - واپس نمی ماندم و جدا
 نمی شدم از هر فوجی که جنگ می کرد در راه خدا سر سینه یمن و کسر را و تشدید یا پاره هر لشکر یعنی منگه همراه هر لشکر
 و هر فوجی بجنگ کافران می روم و هوش آنست که اگر همراه هر فوج بجنگ می رفتم لایذیع منی از مسلمانان واپس می ماندند
 و جدا می ماندند از من بسبب بی سواری و بی سامانی و من مراکب ندارم که ایشان را بران سوار کنم و همراه برم و
 مسلمانان بواپس ماندن از جنگ و جدا شدن از من خوش نمی شوند و حسرت می خورند بران و شکسته می شود و
 ایشان و گرنه محبت من جدا بر مرتبه السیت که دوست می دارم که کمر کشته شوم و پذیرم چنانکه فرمود - والذي نفسي
 بيده لو ددت ان اقل في سبيل الله - و بخدا سوگند هر آینه دوست می دارم من که کشته شوم در راه خدا - ثم احيى - پسر
 زنده گردانیده شوم - ثم اقل ثم احيى - پسر باز کشته شوم پسر باز زنده گردانیده شوم - ثم اقل ثم احيى - پسر کشته شوم
 پسر زنده گردانیده شوم - ثم اقل - پسر کشته شوم یعنی دوست می دارم که هر بار زنده گردانیده شوم و کشته
 شوم تا هر بار ثواب جدید یابم - متفق علیه - و عن سهل بن سعد قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم

روایت است از سهل بن سعد ساعی انصاری که آخر کسی است از صحابه که فوت کرد و در مدینه گفت گفت آنحضرت -
 رباط یوم فی سبیل اللہ خیر من الدنیا و ما علیها - نگاه داشتن سرحد اسلام یک روزی بهتر است از دنیا و هر چه بر دنیا
 از متاع دنیا و حطام آن رباط بمعنی بر بستن و رباط نگاه داشتن سرحد دشمن از جهت بر بستن اسپان در وی متفق علی
 و عن النس قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لقدوة فی سبیل اللہ و روحه خیر من الدنیا و ما فیها - هر آنکه
 یک بار داد سیر کردن در راه خدا یا یک شب نگاه سیر کردن بهتر است از دنیا و چیزی که در دنیاست غده و بفتح بمجمه سیر
 کردن در اول روز و در ده بفتح را سیر کردن در آخر روز - متفق علیه - و عن سلمان الفارسی قال سمعت رسول اللہ
 صلی اللہ علیہ وسلم یقول رباط یوم و لیلته خیر من صیام شهر و قیامه - گفت سلمان فارسی شنیدم آنحضرت را می گفت
 که رباط یک روز و شب بهتر است از روزه یکماه و شب خیزی آن - و ان مات جری علیه علمه الذی کان یعمله -
 و اگر کسی در وان می گرد و بروی ثواب عمل وی که بود که عمل میکرد - و اجر می علیه رزقه - و رسانیده میشود و بر وزن
 وی از طعام و شراب بشت - و امن الفتان - و این می گرد و از فتنه اندازنده که فرشته عذاب قبر است یا دجال
 یا شیطان است و امن بلفظ معلوم از امن و امن بلفظ محمول نیز روایت است بمعنی ایمن گرد و آینده می شود و فتان
 بفتح فاء و تشدید تاء و یضم فاجع فاق نیز روایت کرده اند - روه مسلم و عن ابی عبس بفتح ميمله و سکون موحده
 و سین ممله صحابی انصاری است نام او عبد الرحمن بن جبر بفتح جیم و سکون موحده و در جاهلیت نام او عبد العزی بود
 حاضر شد بد را و تمامه مشاهد را همراه آنحضرت مات بالمدینه سنه اربع و ثلثین و له سبعون سنه - قال قال رسول اللہ صلی اللہ
 علیه وسلم ما اغترت قدما عبد فی سبیل اللہ فتمسک النار - گرد و آلوده نگردد و و پای هیچ بنده در راه خدا پس ساس کند و
 آتش و وزخ کنایت است از سعی در راه جاد و در اینجا مبالغه است که چون اغتر در راه جاد و افح مس تا اگر نفس جاد
 چه حال خواهد داشت و غالب مراد سبیل اللہ سعی بجاد و آید و گاهی سعی کج و علم و رزق حلال نیز افتد - روه البخاری -
 و عن ابی هریره ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال لا یجتمع کافر و قاتله فی النار ابد - جمع نمی شود کافر و کشته
 کافر در آتش و وزخ همیشه این حدیث بشارت است مخصوص کسی که در جاد و کافری را بکشد هرگز در وزخ ند آید
 و در حقیقت این بیان فضل جاد و است زیرا که هر که جاد و کند غالب آنست که کافری را بکشد و کسی که جاد و کند سعی در آن
 کند و قتل نکند نیز جزای آن بشت است - روه مسلم - و عنه قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم من خسه
 معاش الناس لهم - از بهترین زندگانی مردم مردم را - رجل ممسک عنان فرسه فی سبیل اللہ - زندگانی مروی
 که نگاه دارنده است عنان اسب خود را در راه خدا - طیر علی متنه - در حالی که می پرد آن مروی بشت اسب یعنی تیز روی
 وی را و بر اسب - کلمه سمع هیئت او فزع طار علیه - هر گاه که می شنود آن مروی و از وی را که ترسیده شود و از آن یا فرار
 خواستن از وی بر و بر بشت اسب هیئت آنچه ترسانند کسی را از آواز و خروش دشمن و فزع در اصل معنی ترسیدن و فرار و یا فرار

که استغاثه است یعنی القتل و اموت - طلب می کن - و می جوید آن مرد قتل را و موت را - مغانه - در جاهای که گمان
موت است یعنی پاک نذار و از مردن و سبکی گریز و از آن بلکه بجوید و می طلبد کثرا - او رحل فی غنمه - یا زندگانی مردی
در چنگ گرفته اندی که دارد و فی رأس شقعه من هذه الشقعة - می باشد در سر کوهی ازین کوه باشد شقعه بشین معجمه و عین
مهمله بفتحات سر کوه - اولیطن و ادمن هذه الاودية - یا می باشد در میان وادی ازین وادیها - لقیم الصلاة - برپا میدارد
نماز را - ویوئی الزکوة - و می دهد زکوة را اگر این گوشتن آن بجهت نصاب برسد - و یجدر به - و می پرستد - پروردگار خود را
حتی یاتیه الیقین - تا آنکه بیاید و یقین نام موت است که آمدن الیقین است - یس من الناس الا فی خیر نیست
این مرد از مردم مگر در نیکی که نگاه می دارد ایشان را از شر خود و نگاه می دارد خود را از ایشان و با ایشان در غیر
شریک است نه در شر حاصل یعنی این حدیث و تریب است بر مجاهده اعداء دین و بر مجاهده نفس و شیطان و اعراض
از استیفاء لذات و شهوات و تنبیه بر آنکه اگر مخالفت کند مردم را در تأیید دین و تقویت شریعت کند و الاعزلت گزیند
و گوشه گیر و دوزخ حدیث و دلیل است بر افضلیت عزلت از مخالفت و مسئله خلافت است و مدار بر خود اند و اوقات است
و در احیاء العلوم استیفاء آن کرده و کاتب حروف در ترجمه ربع عادات کتاب مذکور نیز ذکر کرده و بالبد التوفیق -
رواه مسلم - و عن زید بن خالد - از مشاهیر صحابه است مات بالکوفة سنة ثمان و سبعین در زمان عبدالملک و بعضی گفته اند
در آخر زمان معاویه بن رسول الله صلی الله علیه و سلم قال من جبر فازی فی سبیل الله فقذره - روایت می کنند
که آنحضرت گفت کسی که ساخته کند اسباب غازی را در راه خدا پس تحقیق غزا اگر و یعنی حکم آن دارد که غازی است
و شریک در ثواب غزا و بجز سنا خلق اسباب عروس و مسافر و مرده - و من خلف فازی فی الله فقذره - و کسی که خلیفه
گردد و غازی را در اهل و عیال غازی و قیام نماید بعد از و سه بر عایت امور ایشان پس تحقیق غزا اگر در متفق علیه
و عن بريدة قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم حرمة نسائنا المجاهدین علی القاعدین - حرمت زنان آنکه بجاد
بر آورده اند بر قاعدان که در خانه های خود نشسته اند و بجاد نه بر آورده اند - حرمة امهاتنا همچو حرمت مادران قاعدان
است مقصود و مبالغه است در اجتناب قاعدان از مخالفت زنان مجاهدان یعنی باید که در زنان ایشان خیانت
نکنند و بنظر دیگرند و چنان حرام دانند که گویا مادران ایشانند - و امن رجل من القاعدین بخلف رجلا من المجاهدین
فی الله - و نیست هیچ مردی از قاعدین که نیابت کند مردی را از مجاهدین در اهل و عیال و سه - فیخونه فیم یس
خیانت کند او را در اهل و سه - الاوقف له - مگر آنکه ایستاده کرده شود آن مرد قاعد بر سه مرد مجاهد - فیاخذ من
عمله ما شاء پس بگیرد مجاهد از عمل قاعد هر چه خواهد - فما ظنکم - پس چیست گمان شما آیامی گزارد از عسکات و سه
چیزی را یا چه گمان دارید بخدا با وجود این خیانت آيا شک دارید درین مجازات یا چه گمان دارید بر کسی
که داده است او را خدا سه تعالی این منزلت و مرتبت را و مخصوص گزیده است او را باین فضیلت

الجبۃ بعد از وی کرامات دیگر نیز خواہد بود۔ روایہ مسلم۔ وعن ابی مسعود الانصاری صحابی مشہورست۔ قال جاء رجل بنبأ فمخطوۃ۔ گفت آورد مردی شتر ماہ ہمارو بر بنی را و خطام کبیرا بچہ کردہ می شود و بر بنی شتر تا رام کردہ فقال ہذہ فی سبیل اللہ۔ پس گفت آن مرد این ناقہ و در راہ خداست یعنی تصدق کردم اورا در راہ خدا۔ فقال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لک بہا یوم القیمۃ سبعۃ ناقۃ۔ مرترا باین یک ناقہ روز قیامت ثواب ہفتصد ناقہ است کلہا مخطوۃ۔ ہمہ آن ہفتصد ہمار کردہ شدہ است چنانچہ این ناقہ از بنجا معلوم می شود کہ مضاعف ثواب گاہے تا ہفتصد می رسد خصوصاً این طور عملی کہ از بر اسے ہما کردہ۔ روایہ مسلم۔ وعن ابی سعید ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لبث لیلۃ۔ روایت است از ابی سعید خدری کہ آنحضرت فرستاد لشکر کی را بخت بسکون عین و بفتح آن لشکرے کہ بجائے فرستادہ شود۔ الی بنی لحیان من ہذیل۔ بسوے بنی لحیان کبیر لام و بفتح نیز آمدہ کہ بطنی است از قبیلہ ہذیل بضم ہا و فتح ذال۔ فقال لینبعث من کل رجلین احدہما۔ پس گفت آنحضرت باید کہ بر خیزد و برود از ہر دو مرد کی از ان دو یعنی از ہر قبیلہ نصف عدد وی برود۔ والا جہنہما۔ و مزد و ثواب جہاد مشترک خواہد بود میان ہر دو این محمول است بر خلافت شدن قاعد از مجاہد کذا قال الطیبی۔ روایہ مسلم۔ وعن جابر بن سمرۃ یفتح معین و فہم یم صحابی مشہورست خواہر زادہ سعد بن ابی وقاص ما دروے خالدہ نبت ابی وقاص قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لن یرج ہذا الدین قاتلاً۔ ہمیشہ است این دین اسلام بر پا۔ فقال علیہ غصاۃ من السلیں۔ کارزاری کند بر پاداشتن وی جماعہ از مسلمانان۔ حتی تقوم الساعۃ۔ تا آنکہ بر پاشی وی آید قیامت۔ روایہ مسلم۔ وعن ابی ہریرۃ قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لا یکلم احد فی سبیل اللہ مخرج گردانیدہ نمی شود و بیج کی در راہ خدا کلم با لفتح خستہ کہ دن کلام و کلام خشکی با و اللہ اعلم بمن یکلم فی سبیلہ و خدا و اناترست کسی کہ مخرج گردانیدہ می شود و در راہ وے۔ الا جاء یوم القیمۃ و جرحہ یثوب دنا۔ مگر آنکہ می آید روز قیامت و حال آنکہ جراحت وی می ریزد خون را از وے ثوب بفتح مثلثہ و عین مملہ و یا موحده روان کردن آب مثوب بفتح تا و وان۔ اللون لون الدم۔ رنگ رنگ خون۔ والرحی ریح السنک۔ و بوسے بوسے مشک۔ متفق علیہ۔ وعن النس قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ما من احد یدخل الجنۃ یحب ان یرجع الی الدنیا۔ نیست بجز کی کہ در آید بہشت را و دوست دارد کہ باز گرد و بسوے دنیا۔ ولہ فی الارض من شیء۔ و باشد اورا بچہ در زمین است از چیز می۔ الا شہید تمینی ان یرجع الی الدنیا۔ مگر شہید آرزو می کند کہ باز می گرد و بسوے دنیا فیقتل عشر مرات۔ پس کشتہ شود بار۔ ہا یرمی من الکرامۃ۔ از جہت بچہ می بیند از بزرگی و ثواب۔ متفق علیہ۔ وعن مسروق تابعی کبیر از اعلام فقہاست اسلام آوردہ پیش از وفات آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم و دریافتہ صدہ اول را از خلفا حتی اربعہ و ابن مسعود و مالیشہ و جبرہ الیشان و مخصوص بود با بن مسعود اورا در فردی دزدیدہ و

پس یافتند از آن روز مسروق نام شد چندان ناز گردوی که پانی های او را سیدی و چون بچ رفت جز در مسجد خواب
 نکوی - قال سالنا عبد الله بن مسعود عن هذه الآية گفت مسروق پرسیدیم ما این مسعود را از تفسیر این آیه - ولا تحسبن الذين
 قتلوا في سبيل الله انما ماتوا بل احياء عند ربهم يرزقون - وگمان مبر آن کسانی را که کشته شدند در راه خدا مرده بلکه زندگانند
 نزد پروردگار خود روزی داده می شوند - آیه - تا آخر آیه - قال انا قد سألنا عن ذلك رسول الله - گفت ابن مسعود بدست
 ما تحقیق پرسیدیم از تفسیر این آیه از پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم فقال ارواحهم فی اجوات طیر خضر لها قنادیل معلقة
 بالعرش پس گفت آنحضرت ارواح شهیدان در درون پرندگان سبزست مر آن پرندگان را قندیلهاست
 آویخته شده بعرش که حکم آشیانه وار و تسرح من الجنة حیث شاءت - می چزند آن طیور از مشیت هر جا که میخواهند - ثم تاد
 الی تلك القنادیل پیستر رجوع میکنند و بازش می کنند بسببی آن قنادیل - فاطلع الیهم بهم اطلاقه پس مطلع شد
 بسوی ایشان پروردگار ایشان مطلع شد فی بغایت خاص و کلی مخصوص - فقال هل تشتمون شیئا - پس گفت پروردگار
 تعالی آیا خواهش دارید چیزی را هیچ آرزوی دارید - قالوا ای شیء تشتمون وکن تسرح من الجنة حیث شئنا - گفتند چه چیز
 خواهیم آرزو کنیم و حالانکه ما می چویم از مشیت هر جا که می خواهیم - فنقل ذلك بهم ثلاث مرات - پس کرد پروردگار تقاضای
 آنرا یعنی سوال را با ایشان سه بار - فلما رأوا انهم لن تتركوا امن ان یسألوا - پس هنگامی که دیدند و دانستند ایشان که شتاب
 گذاشته نمی شوند از خواستن و سوال کردن یعنی دانستند که مرا و پروردگار تعالی و تقدس آن ست که البته چیزی نخواهند
 قالوا یا رب نريد ان ترادوا خانی اجسادنا - گفتند ای پروردگار میخواهیم که باز گردانی جانهای ما را و تنهای ما را بپای
 افرستی حتی لقتل فی سبیلک مرة اخرى - تا آنکه کشته شویم در راه تو و شهید شویم بار دیگر - فلما رای ان لیس لهم حاجة
 ترکوا - پس چون دانست پروردگار تعالی که نیست مر ایشان را هیچ حاجت از جهت حصول ثواب عظیم که بمره اوست
 یافته اند و اگر مرتبه ثانیه خواهد بود نیز مثل آن خواهد بود و حاجت نیست بآن زیرا که ثواب شهیدان یکی است و آنرا خود
 یافتند گذاشته شدند و تکلیف کرده نشدند خواهش و سوال - رواه مسلم - اگر گفته شود که اگر بار دیگر نیز مثل همین باشد پس
 سوال ایشان روادواج را با چنانها کشته شوند و در راه خدا بار دیگر چه فایده دارد و خواهش گفته اند که مرا و مقصود
 ایشان باین کلام قیام بهوجب شکرست در مقابل لغت که انعام کرده است خدای تعالی بر ایشان نه حقیقت سوال
 روادواج و می توان گفت شاید که در خیال ایشان آن آمده باشد که بار دوم بهتر و کامل تر جزا خواهد بود و از بار اول
 بجهت قوت استعداد و مناسبت و لیکن حق تعالی دانست بچرا این عادت خود که مثل همین خواهد بود پس دانست که حاجت
 نیست بدان پس گذاشت ایشان را برک سوال فافهم انما انکه رویت خدا عز وجل اعظم و اتم است از تمام نعمتها
 پس چرا آنرا نخواهید بخواهش آنکه شاید که رویت الله جل شأنه موقوف باشد بر کمال استعداد که لائق ست بآن و
 حاصل نمی شود دیگر در روز قیامت پس بگردانید و سبانه و لهای ایشان را تا وقت حصول آن استعداد

یا علم بشید ایشان را بآن که از قبل ممکن است که مراد حق سبحانه و تعالی چیزی از شجوات و لذات جسمانی باشد که اگر
 بخوابند آنرا نیز در پند پس ایشان بر طریقه رخصا و قناعت و تشکر گزاری رفته اکتفا بآن کردند تا فهم تبیین گفته اند
 که ایداع ارواح شداد و اجوان طیور و در رنگ وضع در روجواهر است در صنادیق بخت تکریم و تشریف و بقصد
 در آوردن ایشان در بهشت باین صورت متعلق باین ابدان و در برادران انجمن بسیار ارواح و اجوان چنانکه در ابدان
 و نیاید و بود و نبهان و اجوان طیور جای می کنند در بهشت و می یابند و روح آن و شایده می کنند و از آن
 و لذات می گیرند بدان و خوشحال می گردند بآن و آنچه حاصل می گردد از قرب حضرت رحمان و جوار ملائکه مقربین
 و توبه و رحمت اعلی و این است مراد بقول حق تعالی زیر قون فرحین با آتاهم الله من فضله و دفع می شود باین تفسیر
 شبیه کسی که شک کرده است باین در قولی به تناسخ و توهم کسی که گفته است که این تنزیل و تقیص است و ایشان را
 که از ابدان انسانی با جسم حیوانیه آورند و بعضی گفته اند شاید که ارواح شداد چون کامل شد تمثیل گشت با مر
 حق سبحانه بصورت طیور خضر و حاصل شد آن اشکال و بهایات مثل تمثیل ملائکه بصورت بشر نیست این اشکال
 ابدانی که متعلق اند بدان آن ارواح بلکه همان ارواح اند تمثیل بصورت آن اجساد و اما این توجیه مناسب ظاهر
 حدیث است که فرموده اند ارواحهم فی اجواف طیور خضر فافهم و گفت کاتب حروف بنده مسکین عبدالحق بن سیف الدین
 احتمال دارد که آن ابدان بر صفات ابدان انسانی باشند اگر چه بصورت طیور خضر اند و بر صفات آن نیاشند
 زیرا که اعتبار و اعتدای نیست بصورت و اشکال بلکه می تواند و الله اعلم که بر صورت آدمیان باشند و طیور گفتن بخت آن
 باشد که انتقال میکنند از مکانی بکافی بر بهیت طیران نه بطریق شنی بر اقدام چنانچه عادت انسان است و در دنیا پس
 لازم نیاید تنزیل و تقیص و اما توهم تناسخ باطل است زیرا که اینها ابدانی نیستند که قرار گیرند از ارواح و ران نه برود
 که نفی خسر و نشر کنند چنانچه قائلان تناسخ بر آنند بلکه این در مدت بقای ایشان در بهشت است پیش از قیام قیامت
 و وجود خسر و نشر و ازین جهت واروده است در حدیث دیگر که این ارواح و اجواف طیور میباشد تا آنکه بازی گردان
 خدای تعالی در اجساد ایشان روز قیامت بعثت اجساد و الله اعلم و عن ابی قتاده صحابی العباده
 که از کبار صحابه و مشاییر ایشان است - ان رسول الله صلی الله علیه و سلم قام فقیم - روایت می کنند که آنحضرت ایستاد
 و ایشان یعنی خطبه خواند - فذكر لهم ان الجهاد فی سبیل الله والايمان بالله پس ذکر کرد آنحضرت ایشان را که جهاد
 کردن در راه خدا و ایمان آوردن بخدا - افضل الاعمال - فافضل من اعمال سائر الايمان خود ظاهر است و افضل
 علی الاطلاق است و اما جهاد از حیثیت اعلا و کلمه الله قمع اغذار وین و نزل ارواح اعلی و ارفع و اکل اعمال
 مقام بر جل فقال پس ایستاد و روی پس گفت - یا رسول الله ارایت ان قتلتم فی سبیل الله یفر عنی خطایای
 خبر ده مرا که اگر کشته شوم در راه خدا پوئید می شود و در کرده میشود از من گناهان من - فقال یا رسول الله صلی

علیہ وسلم نعم پس گفت آنحضرت آری کفارت کردہ می شود ان قتلت فی سبیل اللہ وانت صابر مجتہد - اگر گشتہ شوی در
 راه خدا و حاجت تو صبر کننده بر قتل نظر دارنده بر ثواب مقبل غیر بد بزد روی آورنده به نشت و ہندہ این تا کیست
 یا مراد عدم ادب است و هیچ وقتی - ثم قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم کیف قلت - پستہ گفت آنحضرت چگونه گفتی و چینی
 - فقال - پس گفت آن مرد و اعادہ کرد آن سخن را کہ - ارايت ان قتلت فی سبیل اللہ کفر عنی خطایست فقال رسول اللہ
 پس گفت و اعادہ کرد و نیز خدا صلی اللہ علیہ وسلم نیز همان سخن را کہ - نعم وانت صابر مجتہد مقبل غیر بد بزد - مقصود از اعادہ
 تکرار و تائید است و ذکر این استثناء کہ فرمود - الا الذین - مگر و ام و آنچه لازم می آید از ان از کذب و غفلت و وعدہ و مانند
 آن کہ این خطیاتی است کہ کفر نمی شود اگر چه گشتہ شوی در راه خدا و تورشتی گفته کہ مراد بدین اینجا چیز سے است کہ
 متعلق است بدمہ از حقوق مسلمین پس حاصل آن شد کہ جہاد در راه خدا کفر می کند ہر چیز را کہ حقوق ناس را - فان
 جبریل قال لی ذلک - پس بدستی جبریل گفت مرا این سخن تمام کہ گذشت با این کہ دین مکر نمی شود - رواہ مسلم
 و عن عبد اللہ بن عمرو بن العاص ان النبی صلی اللہ علیہ وسلم قال القتل فی سبیل اللہ کفر کل شیء الا الدین - گفت
 آنحضرت کہ گشتہ شدن در راه خدا کفارت می کند ہر چیز را سوائے ہر گناہ را مگر و ام را و ذکر کردہ است سیوطی کہ مگر
 شہیدان ہجرت کہ ایشان را دین نیز کفر می گرد - رواہ مسلم - و عن ابی ہریرۃ ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
 قال یضحک اللہ تعالیٰ الی رجلین - گفت آنحضرت خندہ می کند خدا سے تقاسے یعنی راضی می گردد و اقبال می کند
 بر جہت بسوی دومرد و بعضی می گویند کہ مراد یضحک او را رحمت و رحمت آنست می گویند کہ خندہ کردہ بر وقتی کہ بریزد آب را
 لیتقل احدہما الآخر - می کشد یکی از ان دومرد گیرے را - یدخان الحبتہ - می در آید آن ہردومرد بہشت را و چون
 مضنون این کلام غراتی داشت بیان کرد و وجہ اثبات قول خود در قاتل ہذا فی سبیل اللہ فقیل - قال می کہند این
 کہ در راه خدا پس گشتہ می شود پس می در آید بہشت را - ثم یتوب اللہ علی القاتل - پستہ توبہ می کند و رجوع می نماید
 خدا سے تعالیٰ بر جہت بر قاتل کہ کافر بود و ایمان آورد - فیستشہد - پس شہید کردہ می شود و می در آید بہشت را -
 متفق علیہ - و عن سہل بن حذیف - یضمر جاد مہملہ و فتح نون محالی انصار می حاضر شد بدر را و تمامہ مشاہدہ را و
 ثابت مایہ یا آنحضرت در احد صحبت داشت امیر المؤمنین علی را و خلیفہ گردانید او را بر مدینہ بعد از ان والی گردانید
 بر فارس مردی کہ نہ در سال سی و بہشت و نماز گزار و بزرگوار علی رضی اللہ عنہ - قال قال رسول اللہ صلی اللہ
 علیہ وسلم من سأل اللہ الشہادۃ بصدق - کہنے کہ سوال کند از خدا سے تعالیٰ شہادت را براستی - بلوغ اللہ منازل الشہادۃ
 سے رساند او را خدا ای تعالیٰ منازل و مراتب شہیدان را - وان است علی فراشہ - و اگر چه ہمیر و بر جامہ خواب خود یعنی
 ثواب دادہ می شود بنا بر بیت صدق سے کہ داشت ثواب شہادت می یا بد سخن در ان است کہ ثواب عین شہادت
 سے یا بد یا مثل آن و ظاہر عبارت حدیث ناظر در ثباتی است واللہ اعلم - رواہ مسلم - و عن النبی ان الزین

نبوت آبرو دہی ام حارثہ بن سراقہ۔ روایت است از انس کہ ربع بضم را و فتح بار و کسر یا میشد و دختر برابر و ربع
 مادر حارثہ بن سراقہ است بضم سین و تخفیف را این چنین واقع شدہ است و نسخ شکات و صواب آنست کہ گوید
 ربع نبوت النصر لہذا و معجمہ کہ عم انس بن مالک و برادرست و برادر بن مالک برادر انس است و صحابی عظیم القدر است
 در کتاب الفصاحی ذکر وی و ذکر عمہ و سے ربع نبوت النصر گذشتہ است و النصر جہا ایشان است و سے و مالک
 کہ بر انس و برادرست بشرف اسلام مشرف شدہ اند و بالجملہ ربع نبوت النصر اثبت الہی صلی اللہ علیہ وسلم۔ آمد
 نزول آن حضرت۔ فقالت۔ پس گفت ربع۔ یا نبی اللہ الاخذتہ عنی عن حارثہ۔ ای پیغمبر خدا آیا خبری دہی مرا از
 حال حارثہ کہ چہ شد۔ و کان قل یوم بدر۔ و بود حارثہ کہ تحقیق کشتہ شدہ بود و روز غزوہ بدر۔ اصابعہ سم غروب۔ رسید
 اور اتیری کہ دانستہ نشدہ اند از ندہ و سے تیر خرب بفتح غین معجمہ و سکون را و فتح آن تیرے کہ اندازندہ و سے معلوم
 نباشد همان کان فی الجنتہ حیرت۔ پس اگر باشد حارثہ کہ کشتہ شدہ است در بہشت حیرت کم۔ و ان کان غیر ذلک۔
 و اگر باشد حال او جز آن یعنی در بہشت نباشد۔ اجبت علیہ فی البکار۔ کوشش کنم و بطلاقت رسم ہروی
 و اگر کہستین و بکریم برو سے چندان کہ توانم۔ فقال یا ام حارثہ انہا جنات فی الجنتہ۔ پس گفت آن حضرت ای
 مادر حارثہ بدستی قعدہ این است کہ بہشت ہست یعنی در جہا ہی عظیم است در بہشت۔ و ان انہا اصحابا لغزو
 الاعلیٰ۔ و بدستی پس تو رسیدہ است فردوس اعلیٰ را و در اول فصل گذشت کہ فردوس او وسط بہشت است
 و اعلا او است و تواند کہ در فردوس نیز درجات و مراتب باشد۔ رواہ البخاری۔ و عنہ قال اطلق رسول اللہ
 صلی اللہ علیہ وسلم واصحابہ۔ روان شد آن حضرت و اصحاب و سے یعنی بغزوہ بدر۔ حتی سبقوا المشرکین الی بدر
 تا آنکہ پیشی کردند مشرکان قریش را بسوے بدر یعنی رسیدند و نزول کردند بدر را پیش از رسیدن و نزول کردند
 مشرکان۔ و جاور المشرکون۔ و آمدند مشرکان۔ فقال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قوموا الی جنبہ عنہا استروا
 و الارض۔ پس گفت آن حضرت برخیزید و شبانی کنید بسوے بہشتی کہ پناے او مانند پناے آسمان و زمین است
 و او وصف بسعت و بسطت است پس تشبیہ و ادیانچہ در فہم خلق واسع تر و بسیط تر از و سے چیزے نیست
 یعنی عملی کہ سبب دخول جنت است جہا و با مشرکان است و او با ایستادن بسوے بہشت عمل کردن است
 قال عمیر بضم عین و فتح عیم و سکون یا۔ بن الحمام۔ بضم حا و تخفیف نیم انصاری از شہار بدر۔ نجج بفتح با و سکون
 معجمہ و تنوین وی کلمۃ الیست کہ گفتہ می شود در مقام تعجب و مدح و رضا و تکرار از براسے مبالغہ است چنانکہ
 می گویند زہی زہی۔ فقال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ایحاک علی قولک نجج۔ پس گفت آن حضرت
 چہ چیز بر می دارد و ترا بر گفتن تو این کلمہ را گویا خیال کرد و آنحضرت کہ این قول صادر شدہ است از عمیر بنی نضیر و ذکر
 و تامل تشبیہ بقول کسی کہ براہ ہزل و مزاح می رود یا از جہت خوف قتل و جان دادن و استغاثہ و استغاثہ و آن گفت

پس نفی کرد و غیر آنرا از خود نهی فرمود. قال گفت: لا اله الا الله نیست این چنین و گاه نه ام از آنجا اسو کن. یا رسول الله! اگر اهل
 ان اکون من الیهما بگویم بخت اینها آنکه با شتم من از اهل جنت و شوق اینکه در آیم از او ذریایم ثواب آنرا. قال خاک من
 الیهما. گفت آنحضرت پس بدرستی که تو از اهل جنتی. قال گفت انس که راوی این حدیث هست. قافحی عمرات من
 قرینه پس بیرون آورد و غیر چند نماز ترکش نمود و قرن لفتح قاف و در آن کشتن جعبه از چرم که خوب نداشتند و در آنجا
 که چرم نداشتند و نمک یا کل منین پس شروع کرد و کوفی خورد و از آن شتم قال لکن انا حییت حتی اکل تراتی. پست گرفت و غیره
 اگر زنده مانم تا آنکه بخورم خرابای خود را. انا حیواته طویله. بدرستی که آن حیات حیات و رازست کنایت است از
 شوق و اشتیاقی بقبال و بذل روح. قال گفت راوی. فری ما کان مومن التمر تم قاتم. پس انداخت آنچه بود
 باوی از خر پستری قال کرد و مشرکان را حتی قتل تا آنکه کشته شد و بود وی رضی الله عنه اول کسی که کشته شد و زخم
 از انصار. رواه مسلم. و عن ابی هریره قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم ما قدر ان الشہید فیکم. چه می شمارید
 و چه گمان دارید شهید را در میان شما که کدام حالت است که بوی رتبه شهادت توان یافت و شهید کیست و کدام است
 شهید. قالوا گفتند. یا رسول الله من قتل فی سبیل الله فهو شهید. کسی که کشته شده است و راه خدا پس و س
 شهید است. قال ان شهدا را حتی اذا لقیل. گفت آنحضرت بدرستی شهیدان امت من برین تقدیر بر آید که اند شهید
 منحصر نیست در آن. من قتل فی سبیل الله فهو شهید. کسی که کشته شود و راه خدا پس وی شهید است. و من است
 فی سبیل الله فهو شهید. و کسی که بمیرد و راه خدا بی آنکه کشته شود پس آن شهید است. و من مات فی الطاعون فهو شهید
 و کسی که بمیرد و طاعون و گریزد و در جای خود صبر کند و بمیرد پس وی شهید است و تحقیق معنی طاعون و احکام آن را
 و غیر ذکر کرده شده است و تحقیق آنست که طاعون اینجا بمعنی وباست که مرض عام است و من مات فی البطن فهو شهید.
 و کسی که بمیرد و علت شکم اسهال یا غیر اسهال پس وی شهید است و این طاعون و ثوبات و درجات که مستحق اند از شهدا و غیره
 اند و در جمیع احکام رواه مسلم. و عن عبد الله بن عمر قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم ما من غازیة او سریریة
 نیست هیچ جماعت غزا کننده یا سریریة لفتح سین و کسر را و تشدید یا پاره از لشکر و فوجی از آن که فرستاده شود و براس
 جنگ و غزا فرستادن لشکر بزرگ و اصطلاح اهل سیر بر آن است که اطلاق می کنند غزا و در آنجا که آنحضرت صلی الله
 علیه وسلم بنفس شریف خود حاضر می بود و سریره را در آنجا که خود نبود و غزا و در رفت شال هر دو معنی است و لهذا در هر دو جا
 گفت لغز و غنم و سلم نیست هیچ غازیة یا سریریة که غزا کند در دنیا پس غنیمت آرد و سلامت ماند. الا کالواقعة لعمالوشی اوجرم
 اگر آنکه هستند که تحقیق شتاب گرفته در دنیا و ثلث ابرهاسه خود را که غنیمت و سلامت است و باقی ماند یک ثلث که
 ثواب غزا و محاربه اعدای دین و قصد آنست و آنرا روز قیامت خواهند یافت و برین حساب کنند که سلامت
 ماند و غنیمت نگیرد یک ثلث یافت و دو ثلث باقی ماند. و ما من غازیة او سریریة تحقق. و نیست هیچ غازیة یا سریریة

که غزوه و غنیمت نکند و تحقیق بضم تا و سکون خاتمه و کسراف و لقا ف از اخفاق بی غنیمت و صید باز گشتن غازی و صید او
 نیز او باز گشتن جوینده - و تصاب - و نیست هیچ غازی یا سریه که مصیبت زده شود و قتل یا جراحت - الا تم اجور هم -
 مگر آنکه تمام می گردد و اجر های ایشان و هر سه ثلث باقی می ماند بر هر تقدیر قصد غزو و محاربه با اعدا و دین و نیت اعلام
 کلمه حق بی اجر و فائده و ثواب نیست الا اللہ لا یضیع اجر المحسنین رواه مسلم - و عن ابی هریره قال قال رسول
 صلی اللہ علیہ وسلم من مات ولم یغیر - کسے که مرد و غزا نکرد و یوم یکدمت بنفسه و غنیمت نکرد و بغیر از نفس خود را یعنی
 قصد و آرزو آن نداشت و گفت بدل خود اے کاش که من غازی باشم و در راه خدا جهاد کنم و کشته بشوم
 بعضی گفته اند معنی آنست که همیشه در اراده خروج بجهد و باشد و نشان آن در ظاهر ساختگی آلات و ادوات جهاد است
 چنانکه در قرآن مجید می فرماید و لو ارادوا الخرج لا عدوا له بعدیم یعنی اگر می خواستند بیرون آمدن بجهد و هر آینه
 ساخته می کردند برای آن ساز و ساخت پس هر که غزا نکند و اراده آن هم نداشته باشد - بات علی شعبه من لفاق
 می میرد و قسمی از لفاق بسبب مشابهت وی من لفاق را که تخلف می کنند از جهاد و شعبه بضم شاخ و شکاف و فراهم
 آوردن در زویند کاسه - رواه مسلم - و عن ابی موسی - روایت است از ابی موسی اشعری که قال - گفت
 جابر رجل الی ابی بنی صلی اللہ علیہ وسلم فقال - آدم روی لبوی آنحضرت پس گفت آن مرد - الرجل یقاتل للمغم -
 روی قتال می کند بر اے غنیمت که مالی بدست آورد که بدان غنی شود - و الرجل یقاتل للذکر - و روی قتال
 می کند برای نام و آوازه تا مردم بگویند که در دین خدا کاری کرد و این شمه است بضم سین - و الرجل یقاتل لیرے
 مکانه - و روی قتال می کند برای این غرض که دیده شود و مرتبت و مکان او در شجاعت و مرواگی در دین و یرے
 بضم یا و فتح را بضم یا و کسر را نیز آمده یعنی تا بنماید مردم را منزلت خود را و این ریاست - فمن فی سبیل اللہ - پس
 کیست در راه خدا و مجاهد نزد خدا - قال من قاتل لکون کلمه اللہ فی العلیا - گفت آنحضرت کسے که قتال کند بر اے
 آنکه باشد کلمه خدا و دین اسلام بلند تر از کلمه کفر و کیش کافری - فمن فی سبیل اللہ - پس او سبب در راه خدا و جهاد و کفنه
 برای وی تعالی متفق علیه - و عن النس ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم رجع من غزوة تبوک بر روایت است
 از انس که آنحضرت باز گشت از غزوه تبوک که نام زمینی است میان شام و مدینه و این آخر غزوه آنحضرت است -
 فدنا من المدینه - پس نزدیک شد از مدینه - فقال ان بالمدینه اقواما مسیرتم مسیرا پس گفت آنحضرت بدرستی
 در مدینه گروهی هستند که سیر نکردید شما هیچ سیر کردی - و لا قطعتم وادیها - و نیز غزوه شما هیچ وادی و بیابانی را - الا کانا لکم
 اگر آنکه بودند آن زده تا با شما بدل و بخت و دعا اگر چه بظاهر با شما نبودند و در اجر شریک اند اگر چه شما را مزیت
 فضل است و این نیز بر تقدیر که معذور نباشند - و فی روایت - و در روایتی بجای الا کانا لکم این لفظ آمده
 که - الا شبه کوم فی الاجر - مگر آنکه شریک شدیم شما را در غزوه و ثواب شریک و اکسرا - قالوا - گفتند صحابه -

یا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم بالنبیۃ - و حالانکہ ایشان در مدینه اند یعنی با وجود آنکه ایشان در مدینه باشند و بغیر بیرون نیامده و از آن تکلف
نموده چگونگی با ما باشند و در اجزای شریک شوند - قال و سمی بالنبیۃ - گفت آنحضرت و ایشان در مدینه اند و با وجود آن
نیز شریک اند و در اجزای شریکند - زیرا که منع کرده و باز داشته است ایشان را از غزوات مثل بیارسے و پیارسے و
بی سامانی و مانند آن و درین حدیث فصل نیت غیر و تا سبب بر فوات آفت - رواه البخاری و رواه مسلم عن جابر -
و عن عبد اللہ بن عمر و قال جابر راجع الی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فاستاذنہ فی الجہاد - آمد مردی بسوی آنحضرت
پس طلب اذن کرد از آنحضرت در جہاد فقال احی والدک - پس گفت آنحضرت آیا زنده اند پدر و مادر تو - قال نعم -
گفت آن مرد آری زنده اند مادر و پدر من - قال فہما فجاہد - گفت آنحضرت پس در مادر و پدر یعنی در خدمت ایشان
جہاد کن یعنی بچون تو در خدمت مادر و پدر نیز حکم جہاد و او این بر تقدیر نیست کہ جہاد نفل باشد و چنین است حکم نماز
و روزه حج و سایر عبادات بخلاف فرض - متفق علیہ - و فی روایتی فارجع الی والدیک فاحسن صحبتہما پس رجوع کن بسوی
والدین خود پس نیکو کن صحبت ایشان را و خدمت کن و ادائیج حق ایشان کن - و عن ابن عباس عن النبی صلی اللہ
علیہ وسلم قال قال یوم الفتح - گفت آنحضرت روز فتح - لا ہجرۃ بعد الفتح - نیست ہجرۃ فرض بعد از فتح مکہ و ہجرت پیش
از فتح فرض عین بود از مکہ بلکہ از ہر جا کہ کسی در واکفر بودہ و اسلام آورده زیرا کہ اہل دین در مدینہ کم بودہ اند و ضعیف
بودہ اند پس فرض کردہ شد ہجرت تا استقامت کنند و زائل گردوز و دشمنان و افتنان مسلمانان و چون فتح مکہ شد زائل
شد علت و با وجود این استحباب مفارقت اوطان از جهت جہاد یا فرار از دین یا فتنہ یا طلب علم یا زیارات مساجد
نائبہ باقی سنت تا روز قیامت و گاہی فرض می شود و بسبب کفایت خروج طائفہ از مسلمانان از برای تفقہ چنان کہ در
قرآن مجید فرمود (فلو لا نفر من کل فریقۃ منهم طائفۃ لیمقتوا فی الدین) لآیۃ - و لکن جہاد و نبیۃ - و لکن جہاد دست و نیت
جہاد دست - و لقا استغفرکم - و چون طلب کردہ شود بر آمدن از برای جہاد یعنی امر کنند امیر بہ بیرون آمدن برای جہاد
فانفروا پس بیرون آید و اطاعت کنند او را یعنی فرضیت ہجرت ساقط شد و لیکن فرضیت جہاد باقی است متفق علیہ
الفصل الثانی - عن عمران بن حصین - یقہم حار و فتح ہمدان محالی مشہور است - قال قال رسول اللہ صلی اللہ
علیہ وسلم لا تزال طائفۃ من امتی یقاتلون علی الحق - ہمیشہ خواهند بود طائفہ از امت من کہ قتال می کنند بر حق و اعلا
کلمہ دین - ظاہرین علی من ناواہم - در حالی کہ غالب اند بر کسی کہ دشمنی دارند ایشان را حتی یقاتل آخریم السبع الدجال
تا آنکہ قتال می کنند آخرین امت کہ مراد بدان عیسی علیہ السلام است و جال را مسیح نام و جال ست بخت ممسوح بود
یک چشم او یا مساحت کردن او روی زمین را و لیکن مطلق مسیح بروی مقید بدجال آید و مطلق بر عیسی علیہ السلام مقید
رواہ ابو داؤد - و عن ابی امامۃ عن النبی صلی اللہ علیہ وسلم - روایت می کنند ابو امامہ باہلی کہ صحابی مشہور است
از آنحضرت - قال من لم یغزو لم یجز فازیاء - گفت آنحضرت کسی کہ غزا نکند و سناختگی نکند اسباب بیج غازی را یعنی

اگر خود غزا نکرد و غازیان را مدد کرد و با سبب که بقوت آن غزا کردند - او تکلیف غازیانی را به - یا خلیفه نشود هیچ غازی را
در اهل و عیال او که رعایت و حراست ایشان کند بعد از وی - اصحاب الله بقارعه قبل یوم الیقین - می رسانند او را
خدا می تقالی حادثه سخت پیش از روز قیامت قارعه سختی روزگار و نام قیامت - رواه ابو داؤد - و عن انس
عن ابی بنی صلی الله علیه و سلم قال جاهدوا المشرکین باموالکم - جاهد کنید کافران را با مالهای خود که صرف اموال کنید در آن
و انفسکم و بذاتهای خود که خود را فدا کنید در آن و کشته شوید و خسته گردید - و انفسکم - و بذاتهای خود و ذمت کنید
و دشنام دهید بآنها ایشان را و دین باطل ایشان را و دعا کنید بر ایشان بخذلان و تهمینت و تهمین ایشان را
بقتل و بند و مانند آن و دعا کنید مسلمانان را بنصر و غنیمت و در فایند مردان و دلاوران را به جهاد - رواه ابو داؤد
و النسائی و الدامی - و عن ابی هریره قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم انشؤا السلام - فاش کنید سلام را
یعنی سلام گوید بر آشنا و نا آشنا یا آشکارا گوید تا مسلم علیه شنود و سوا طعموا الطعام - و بخورید طعام را - و اخرطوا الیها
و بزدید سر را یعنی سرهای کافران را و کشتید ایشان را با هر تخفیف نسرا هم جماعت - قورثوا الجنان - تا واریش
کرد و اینده شوید بشت با را و در آورده شوید در آن - رواه الترمذی و قال فی حدیث غریب - و عن فضالة - فنج
فاو تخفیف خدا و نجبه بن عبید بن جهم عین محالی ست انصاری اول مشاهد وی احد و نجبت کرد و تحت الشجره و حاضر شد
خیبر را بعد از آن انتقال کرد و بشام و ساکن شد بدمشق و متولی گشت قضاسه و مشق را براسه معاویه و در زمان
خروج وی البقیع و هم در عهد معاویه وفات یافت شش شصت و خمین و هو الاصح - عن رسول الله صلی الله علیه
و سلم قال - روایت می کند از آنحضرت که گفت - کل میت یقیم علی عمله - هر مردی ختم کرده می شود بر همان عملی که کرده است
یعنی منقطع می گردد عمل وی بعد از مردن - الا الذی مات من الطائی سبیل الله لکن آن کس که مرد و رابط و راه خدا
و رابط آنکه نشسته است در سر حد اسلام برای جنگ کافران مشق سنت از ربط قلب یا ز ربط خیل - فانه نمی
عمله الی یوم الیقین - پس بدستی که نشان این سنت که کوا لیده می شود برای وی عمل وی که ربط است یا هر عمل
تا روز قیامت - و یامن فتمت القبر - و ایمن می گرد و از آرایش قبر سخن درین حدیث در فصل اول از کتاب العلم در
شرح حدیث ابی هریره اذا مات الانسان انقطع عمله گذشته است - رواه الترمذی و ابو داؤد و رواه الدامی عن علقمة
بن عامر - و عن معاوی بن جبل انه سمع رسول الله صلی الله علیه و سلم لقول - روایت است از معاوی بن جبل که وی
شنید آنحضرت را که می گفت من قال فی سبیل الله فواق فاقه - کسی که قتال کند در راه خدا مقدار و دود و شید
ما و شیدر بقدر و جنت له الجنة - پس تحقیق واجب می گردد بر آن کس وی بشت و گفته اند که تواند که مراد بدود و شیدین
یا دوشیدین الصبح و شام است زیرا که ناته دوشیده می شود درین دو وقت یا مراد میان دود و شیدین در یک وقت است
زیرا که عادت بر آن است که ناته دوشیده می شود و گذاشته می شود تا شیراز پستان فرود آید باز دوشیده می شود

و ظاہر آنست کہ مراد همین باشد و مبالغہ ہم درین است و نیز قتال از صبح تا شام تا در بکام متعسرست و در صراح گفته است
 فواق بالضم میان دو دوشیدن شتر کہ ساعتی بکماند بچہ را تا شیر فرو آید و باز بدوشند و در قاموس گفته کہ فواق میان
 دو دوشیدن و یا میان کشادن دست و نهادن بر پستان - و من حج جبرحانی بسبیل اللہ - کسی کہ خستہ کردہ شود و خستگی
 در راہ خدا حج بفتح خستہ کردن و بضم خستگی از کتب مکتبہ - یا رنج رسانندہ شود و رنج رسانیدن فی الفصح مکتبہ بافتح رنج
 و رنج رسانیدن مکتبات بفتح رنج جماعت و در قاموس مکتب مصیبت و استعمال کردہ می شود و رانچہ بر سدا انگشت را
 از جراحت از سنگ و مانند آن - فاما بجای لوم الیقینہ پس بدستی آن جراحت و مکتب می آید و در قیامت - کاغذ را تا
 بچوب بسیار تر بودن آن جراحت در دنیا یعنی آنچنانکہ آن جراحت در دنیا تازہ تر و سخت تر بود فی الفصح غرضین معجمہ در
 بسیاری و بسیار شدن - لوہا الزعفران - رنگ آن جراحت یعنی خونی کہ در دست رنگ زعفران است - و رنج
 المسک - و بوی آن بوی مشک است - و من خرج بخرج فی سبیل اللہ و کسی کہ بیرون می آید بہمان وسعہ ریشی در
 راہ خدا خراج بضم خا و مجرہ و بحیم ریش و میدگی - فان علیہ طایع الشہداء پس بدستی بر دمی ہر شهیدان است و طایع بفتح
 با معنی خاتم و کسوفت است و روی و مراد اینجا علامت و نشان شہیدان است تا دانستہ شود کہ وی سخی کردہ است در راہ خدا و ہر
 نمود پس جزا دادہ شود جزای مجاہدان - رواہ الترمذی و ابو داؤد و النسائی - و عن خرمیم بضم خا و مجرہ و فتح رابن فاکہ بفا و
 فواقینہ کیسورہ صحابی است حاضر شدہ پدر را با برادر خود سبرہ بفتح سین و سکون موصوفہ بن فاکہ است و بعضی گفته اند
 کہ اسلام آوردہ روز فتح مکہ با پسرش امین بن خرمیم و قول اول صحیح تر است و فاکہ نام جہاد است و نام پدر او فرم شدہ
 بن عمر بن فاکہ است مع دوست و دشامین و بعضی گفته اند کہ کو فین - قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم من
 افق ففقم فی سبیل اللہ - کسی کہ خرج کند خرجی یا در راہ خدا کہ مراد بدان جاوست - کتب البیہاتہ بفتح بی و نوشتہ
 براسے و سے ثواب آن بفسداند آن مضاعف اعمال غیر از وہ کم نمی باشد و زیادہ می گردد و تا بفسد بلکہ زیادہ ازان
 نیز تا آنجا کہ خواہد پروردگار تقاضے و آنکہ مضاعفت اتفاق در راہ خدا کم از بفسد نمی باشد و اللہ اعلم - رواہ الترمذی
 و النسائی - و عن ابی امامہ قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم افضل الصدقات ظل فسطاط فی سبیل اللہ
 فاضلترین صدقات سائہ خیمہ است کہ بخشیدہ شود یا زودہ شود و از برای مجاہدین کہ در سائہ و می بنشینند فی الفصح
 فسطاط بضم ف و سکون سین خیمہ و فرگاہ بزرگ - و خیمہ خادم فی سبیل اللہ - و بہترین صدقات بہتہ خادم است
 در راہ خدا چنانکہ خادمی را پیش مجاہدان بگذارند و اخذ دست و اعانت کنند و خیمہ بکسرتہ تم و سکون نون و راصل یعنی
 بہتہ و عطیہ است و غالب آمدہ در تملیک منفعت بے عوض نہ رقبہ و اکثر اطلاق و سے و رفاقہ است کہ سے و ہر
 کجے تا منفعت گرد و شیروی مدتی زیرا کہ غالب عطا یا سے عرب آنست بعد ازان باز گردانند بسوے مالک و در غیر ناقہ
 نیز استعمال می یابد چنانکہ منہ شجر و منہ خادم - و طرقتہ فعل فی سبیل اللہ - یا ناقہ کہ بگوید بد و بزند او را شتر زینے عطا کند

کسی نافرمانی که باین سن و سال رسیده باشد که زبر روی می جند و حاصل نجشیدن نافرمانی است در راه خدا برای می سواری
 رواه الترمذی و عن ابی هریره قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم للرجل النارس کی من خشية الله - در نمی آید
 آتش و دوزخ را کسی که بگوید از ترس خدا حتی ایود اللبن فی الفرج - تا آنکه باز گردد شیر در لپستان و این تعلیق بحال است
 که شیر که دوشیده اند و از لپستان برآمده باز به لپستان در رود و لا یجمع علی عبد غبار فی سبیل الله و خان جهنم - و جمع نمی شود
 بر هیچ بنده گرد در راه خدا و دوزخ یعنی هر که غبار آلود گشت در راه خدا و دوزخ و دوزخ یعنی مجاهد در دوزخ
 نمی در آید - رواه الترمذی و زاد الهنسی فی آخری - و زیاده کرده است نسائی در روایت دیگر این لفظ را که - نه
 منخری مسلم ابد - یعنی جمع نمی گردد و غبار در راه خدا و دوزخ و دوزخ و دوزخ یعنی مسلمان هرگز منخرک بر سریم و کسر خاس
 و فتح یم و خانیز آمده و در قاموس بفهم هر دوزخ گفته سوراخ بینی - و بی آخری - و در روایت دیگر مریدانی را این چنین آمده که
 فی جوت عبد ابد یعنی جمع نگردد و غبار فی سبیل الله و خان جهنم در درون بنده هرگز و نیز در روایت نسائی است که -
 ولا یجمع الشخ والا یان فی قلب عبد ابد - و جمع نمی شود و یان و ایمان و در دل بنده هرگز و شخ بخل و بعضی گفته بخل
 با حرم و گفته اند بخل در بعضی اشیاء و در همه بخل در مال و شخ در مال و مروت - و عن ابن عباس قال قال
 رسول الله صلی الله علیه وسلم عیدان لا تسهما النار - و چشم اند که عباس بنی کنده آن دو چشم را و بنی رسد آتش را آتش
 دوزخ - عین بکت من خشية الله - یک چشم که گرسنه است از ترس و عذاب خدا - و عین بکت تحرس فی سبیل الله -
 و چشمی و یک چشم که ده که لنگا بهانی و پاسبانی می کند مجاهدان را و لنگاه می دارد ایشان را از شر کفار و بیداری باشد
 رواه الترمذی - و عن ابی هریره قال مر رجل من اصحاب رسول الله صلی الله علیه وسلم لشعب - گفت ابو هریره که گشت
 مردی از یاران آنحضرت لشعب بکسرتین راه میان کوه و فرجه میان کوه اگر چه راه بنا شده فی عینیه من مار غایبه
 شعبه که در وی چشکی بود از آب شیرین و در بعضی نسخ فی غیضه لبنین و ضاد مجتین یعنی بیشه و گفته اند که آن روایت
 صحیح نیست - فاجبیه پس خوش آمدان چشمه آن مرد را - فقال لواء عزت الناس پس گفت آن مرد و کاشک گوشت
 میگرفتم از مردم - فاقمت فی هذا الشعب - پس اقامت می کردم و سکونت می گرفتم درین شعب - فذكر ذلك لرسول الله
 پس ذکر کرده شد و یاد کرد که و از آن غیر خدا را - صلی الله علیه وسلم فقال لا تفعل - پس گفت آنحضرت مکن این را که در آن
 شعب اقامت کنی و اجتماع با مردم بگذاری - فان مقام احدکم فی سبیل الله افضل من صلوة فی بیته زیرا که بپرستی
 ایضا دل کی از شما در راه خدا فاضل تر است از نماز وی در خانه خود و سبعین عام - هفتاد و سال - لا تجتوون ان اغفر الله لکم
 آیاد و سبت نمی دارید شما که پیامر زو خدای تعالی شما را - وید خلکم الجنة - و در آرد شما را در بهشت می گویند که از ظاهر این
 حدیث معلوم می گردد که با عزتال ناس و عبادت و شعب مغفرت حاصل نمی شود و جواب می دهند که غزا و ران زمان
 واجب بود و ترک واجب بخل موجب معصیت است که اقال الطیبی و مکن است که حمل کرده شود بر مغفرت کامل و قبول

جنت همراه سابقان داین حدیث دلیلست برافندیست محبت از عورت مخصوصاً در زمان سوادت نشان آنحضرت صلی الله علیه و سلم لغوی عرقلت فاضل میگردد و بعد از زمان آنحضرت نزد خوف فتنه و ابتلا - اغراضی بسبیل الله عز و جل اندک و کثیر و قتال کینه با کافران در راه خدا - این قاتل فی سبیل الله فوق نافع کسی که غز کند در راه خدا مقدار زمان میان و دود و شیدن نافع و حجت واجبست - واجب می گردد و مرا امشبت - رواه الترمذی - و عن عثمان رضی الله عنه عن رسول الله صلی الله علیه و سلم قال رباط یوم فی سبیل الله خیر من الف یوم فیما سواه من المنازل - بودن یک روز در سرحد کفر و لبستن اسلحه دوران بهترست از عبادت هزار روز در غیر آنجا از منزلت و این در حق کسی که واجبست بروی مراطبت ظاهرست چه اشتغال وی بغیر آن معصیتست اگر چه در مسجد نیز باشد که آزار هم رباط خوانده اند فافهم - رواه الترمذی و النسائی - و عن ابی هريرة أن رسول الله صلی الله علیه و سلم قال عرض علی أول ثمانية یدخلون الجنة - گفت آنحضرت عرض کرده شد بر من نخستین هشت کسی که می در آیند بهشت را بعد از انبیاء و رفقای ایشان گو یا حکم می کنند که سه سه تن در آیند از ان میان این سه پیشتر می آیند و این سه اشخاص نیستند بلکه جماعات اند و روایت کرده شده است اول ثلثة یدخلون ثلثة لبغیم ثلثة و تشدید لام جماعت و در اصل رمله بسیار از گو سفند - شهید - یکی شهید - و عقیف متعفف - دوم پارسا که بر پارسائی می دارد خود را عفت پارسائی و با نالیستادن از حرام عقیف پارسا و تعفف تکلف نمودن را و خبر و رواشتن خود را بران و مبالغه نمودن در آن تور کشتی گفته که عقیف پرهیز کننده از آنچه حلال نیست و متعفف پرهیز کننده از سوال - و عبدا حسن عبادة الله و لعمرو الله - سوم بنده که نیکو کرده است بندگی خدا را و نیک خواری کرده مرصاحبان خود را و خدمت می کند را ایشان را - رواه الترمذی - و عن عبد الله بن حبشی لبغیم هملا سکون موعده و شین معجمه و تشدید یا صحابیست معده و در اهل مجاز ساکن شد که را - ان البنی صلی الله علیه و سلم سأل فی الاعمال افضل - روایت می کند این صحابی که آنحضرت پرسیده شد که کدام از علمهاست که فاضل ترست - قال طول القيام - گفت آنحضرت در نالیستادن یعنی در نماز - قيل فای الصدقة افضل - گفته شد و پرسیده شد پس کدام صدقه فاضل ترست - قال جهاد المقل - گفت طاقت فقیر یعنی صدقه که فقیر بجهاد و مشقت و بهاد وجود فقر و احتیاج فی الصراح اقلال کم کردن دلی چیز و درویش شدن و بر داشتن و بیان این در کتاب الزکوة در باب افضل الصدقة گذشته است - قيل فای الهجرة افضل - گفته شد پس کدام هجرت فاضل ترست - قال من هجر ما حرم الله علیه - گفت هجرت کسی که جدائی کرده ترک داده چیزی را که حرام گردانیده است خدای تعالی بر آن کس یعنی هجرت اگر چه بمعنی بر آمدن از دار کفر بدار اسلام است و لیکن بر آمدن از موطن طبیعت تبرک شوائب نفس که حرام باشد فاضل تر از ان است بلکه حقیقت معنی آن نیز همینست و شرح این در اول کتاب الایمان گذشته است - قيل فای الجهاد افضل - گفته شد پس کدام جهاد فاضل ترست - قال من جاهد المشرکین بالله و نفسه - گفت فاضل تر

می شود از عذاب قبر۔ و یامن من الفزع الاکبر۔ و یمن می گردد از ترس بزرگتر که مراد بدان عذاب آتش و دوزخ است یا وقت
عرض کردن بر آتش یا و تیکر امر کرده شوند بر آمدن آتش یا وقتی که فوج کرده شود موت پس نا امید شوند کافران از
خلاص شدن از آتش۔ و یوضع علی رأسہ تاج الوقار۔ و نواہ می شود بر سر وی افسر عورت و تعظیم و گرانباری۔ الیاقوت
منہا غیر من الدنیا و فیہا یک جوہر از ان جوہر کہ مطلق اند آن بہترست از دنیا و ہر چہ در دنیا است از متاع آن۔ و نیز
نفتین و سبعین زوجہ من الحور العین۔ و حبت کردہ شود او را بہتقا و دو وزن از حور بہشت و حور نام زنان بہشت است
جمع حورا یعنی سخت سفیدی چشم و سیاهی آن فی الفراع حور لبتین سفیدی سخت سفید و سیاهی سخت سیاه شدن چشم
را و عین کبکسر جمع عینا یعنی فراخ چشم۔ و یشفع فی سبعین من اقربائہ۔ و قبول کردہ می شود شفاعت او در بہتقا و
کس از خولیشان او۔ رواہ الترمذی و ابن ماجہ۔ و عن ابی ہریرۃ عن النبی صلی اللہ تعالیٰ علیہ وسلم قال قال رسول اللہ
صلی اللہ علیہ وسلم من لقی اللہ بغیر اثر من جہاد۔ کسے کہ ملاقات کند خدا را و حاضر شود بدرگاہ عزت وی بی نشانی
از جہاد از زخم و بدن یا لقب و نفس یا بذل مال یا تہیاً اسباب مجاہدان۔ لقی اللہ و فیہ ثلثۃ۔ ملاقات سے کند
خدا را و حالاکہ در دین وی رخصۃ است و نقل کردہ است طیبی کہ جہاد شامل ست جہاد کفار و جہاد نفس و شیطان را
و موی این ست حدیث ابی امامہ کہ بیان۔ رواہ الترمذی و ابن ماجہ۔ و عنہ قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ
وسلم الشہید لا یجد الم القتل۔ شہید یعنی یا بد و قتل را۔ الا کما یجرا حدکم الم القرصۃ۔ مگر چنانکہ سے یا بدی کی از شما در گردیدن
ایک را فی الفراع قرص سکنجین بالکشتان و گردیدن یکایک و طیبی گفتہ کہ این در شہید می ست کہ لذت می گیرد و
بدان جان در راہ خدا و خوش می گرد و نفس او بدان انتہی و احتمال دارد کہ مراد آن باشد کہ الم قتل مر شہید
را قیاس بہ لذت ہے کہ می یا بد بعد از موت نیست مگر بمنزلہ الم قرصہ پس باید کہ بدان راضی گردد و خوشش
باشد۔ رواہ الترمذی و النسائی و الدارمی و قال الترمذی ہذا حدیث حسن غریب۔ و عن ابی امامۃ عن النبی صلی اللہ
علیہ وسلم قال لیس شیء احب الی اللہ من فطر تین و اثر تین۔ گفت آنحضرت نیست ہیچ چیز سے دوست داشته شدہ
تر از دو قطرہ و دو نشان قطرہ دمورع من خشیتہ اللہ۔ و دو قطرہ کدام ست کی قطرہ اشکماست از ترس خدا۔ و قطرہ
تہراق فی سبیل اللہ۔ دوم قطرہ خونی کہ ریختہ می شود در راہ خدا قطرہ چکیدن آب و جز آن۔ و اما الاثران
فانثر فی سبیل اللہ۔ و اما و اثر پس کی نشان زخم ست در راہ خدا این چنین تفسیر کردہ اند اثر را و اگر بنشان
پای در شئی تفسیر کنند نیز وہی دارد۔ و اثر فی فریقۃ من فریق اللہ قالے۔ و دوم اثر ست در فریقۃ از فریق
خدا مانند باقی ماندن ترمی در وضو و سیاس و وجہ در نماز و بلوی و بان در روزہ و گرد آلودہ شدن در راہ حج و یا گنا
جہہ در گرمی و پارگی پاشتہ در وضو مانند آن۔ رواہ الترمذی و قال ہذا حدیث حسن غریب۔ و عن عبد اللہ
بن عمرو قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لا تریب البحر الا حابا و عثرا۔ سوار مشو در یار اگر در حالی کہ حج کنندہ

یا عمره برآرنده - او غازیانی سبیل اللہ یا غزاکفندہ و رآه خدا یعنی عاقل باید که نمیدازد نفس خود را در ممالک و مخاوف
 مگر برای امر دینی که تقرب کند بدان بجناب حق و درین حدیث جو از رکوب بحرست برای حج و عمره و غزوه و فضیلت آن
 و در احادیث دیگر آمده که افضل و خیار شد و حجتی اندک برهم زده شد بر ایشان کشتی و دریا کند از ک صاحب القاموس
 فی ماده و کف و آمده است که حق جل و علی قبض می کند و راجع ایشان را بی واسطه ملک کند از ک السیوطی - فان
 تحت البحر نار - زیرا که زیر دریا آتش است - و تحت النار بحر - زیرا که آتش دریائی است بعضی گفته اند که این محمول بر ظاهر
 است زیرا که پروردگار تعالی قادرست بر همه چیز و در قرآن مجید بحر مسجور محمول بر آنست و بعضی می گویند که مقصود
 ترساییدن از دریا و تفخیم شان خطر در رکوب اوست زیرا که راکب بحر متعرض است مرآفات و ممالک را که در بی
 یکدیگر حادث می شوند - رواه ابو داؤد - و عن ام حرام - بجا همه اخت ام سلیم است و آنحضرت صلی اللہ علیہ و
 سلم در خانه وی قیلوله می کرد و او غزای کرد و همراه زوج خود در زمین روم و سوار شد و دریا - عن ابی صلی اللہ علیہ
 و سلم قال المأمنی البحر الذی یصیبہ القی لہ اجر شهید - چنانچه در دریا که میگردد و سروی بچینیدن کشتی و اضطراب
 آن وی رسد و راتی و غشیان مرا و را مشو شهید است و اب وی مید چنبیدن و اضطراب کردن و گردیدن و گردیدن
 دل از مستی و سواری - و الغریق لہ اجر شهیدین - و غرق شونده در دریا مراد را اجر و شهید است - رواه ابو داؤد -
 بدانکه این بر تقدیری است که رکوب وی برای غز و حج و طلب علم و صلاه رحم و مانند آن باشد و تجارت اگر بر اسے
 تحصیل قوت نفس و نفقه رعایا باشد و بی رکوب بحر حاصل نشود و همین حکم دارد پروردگار تعالی منت نهاده است
 بر بندگان بر رکوب فلک و تسخیر بحر و حصول منافع بدان و تحقیق سوار شده اند اصحاب رسول اللہ صلی اللہ علیہ و سلم
 دریا را برای هجرت حبشه و از برای غز و چندین از کبار علما و اولیا و اقیاسوار شده اند برای حج پس بعضی فقها
 که منع کنند از آن و آنرا از قبیل القار نفس و در تملک دارند این احادیث و مانند آن حجت است بر ایشان و اما اگر و اینک
 آن منافعی امن طریق مردود است بآنکه معتبر درین باب غالب است و شک نیست که غالب سلامت است و فلک
 نیست مگر مانند مراکب بر خصوصاً در مفاوز و جبال که احتمال خطر دارد و و سے تقاسے در بحر مراکب ساخته
 چنانکه در بر و هلاک حکم و هم است و عقل حاکم است که هر دو از اسباب عادی است سیدی احمد بن مزوق که از اعظم
 علما و مشایخ مغرب است در شرح حزب البحر می گوید رکوب بحر قطع نظر از عوارض خلاف نیست امروز بر جواز
 آن اگر چه نظر سلف مختلف است در آن و آن ممنوع است در هیچ حال نیست آنکه مودی گرد و ترک فرضی از
 فرائض یا نقص آن مالک گفت رضی اللہ عنہ در شان مالد که سوار می شود و نماز نمی گزارد و دومی بر سکه
 که ترک کند نماز را دوم آنکه در غیر موسم نشیند که خوف هلاک در آن غالب است سوم آنکه ترس اسیر شدن و در بند
 دشمنان دین افتادن بعلیه و استیلا ای ایشان بر نفس و مال بخلاف آنکه عهد و امن در میان باشد و مسلمانان را

شوکتی و قد رتی بود چهارم آنکه رکوب آن مفضی و مووی بود بر آمدن در تحت احکام اعدای دین و تزلزل نمودن بالیشان
و مشا بره نمودن منکرات ایشان و بعضی مشایخ جاری گردانیده آنرا بر مسایه تجارت و رارض عدد و مشهور در مذہب
کراہت است باثبات اصل جوار و بنی برین ست رکوب علما و صلحا و ایشان خفیف می دانستند کراہت را و در حجب
تحصیل واجب کجاست و آنچه در معنی اوست نیم خون کشت عورت بر کوب چنانکه زنان و در مرکب صغیر افتند که پرده
نار و و عمر بن خطاب بعد از آن غاص گفت و صفت کن برای من بحر را گفت مخلوقی عظیم که سوار می شوند بر دوسه
خلقی صغیف مثل دود علی اعدو مانند که ما بر چوب پس عمر گفت رضی اللہ عنہ کہ لا جرم اگر حج و جہاد نمی بودی نزد
پدره گردن کسی که سوار می شد بران و رجوع کرد و عمر بعد از آن ازین قول و همچنین واقع شد عثمان را رضی اللہ عنہ
پس از آن قرار یافت امر بر جوار آن بشر الطیذ کوزہ و یا لکد سجانہ التوفیق انتی کلام ابن رزوق رحمۃ اللہ علیہ
و عن ابی مالک الاشعرے - اور ابو مالک اشجعی نیز گویند در نام او اختلاف است - قال سمعت رسول اللہ
صلی اللہ علیہ وسلم یقول من فصل فی سبیل اللہ فمات او قتل - گفت شنیدم آنحضرت را کہ می گفت کسی
کہ بیرون آید در راه خدا و جدا شود از وطن پس بمیرد یا کشته شود فی القراح فصل جدا کردن و جدا شدن
او و قضیہ فرسہ و اعیرہ - یا بنید از او در بر زمین و بشکند گردن او را سپ و سہ یا شتر و سہ و قص کو فتن
و شکستن - او در غنہ بامہ - یا بگز و او را گز ندہ بامہ نشد پدیم ہر جانور ہر در جمع او ہوام است و همچنین سامہ تشدید
سیم در حدیث ذکر ہوام و سوام ہر دو واقع شدہ است و بعضی فرق کردہ اند کہ بامہ آنکہ بکشد و سامہ آنکہ نکشد چنانکہ
عقرب و زنبور - اومات علی و اشہ - یا بمیر و بر جانہ خواب خود - بامی حنف شارب اللہ - ہر مرگی کہ باشد و ہر سبب کہ خواہد
خدا فائز شہید پس بدرستی کہ دسہ شہید است - وان لا الجنة - و بدرستی کہ مراد راست بہشت - رواہ ابو داؤد
و عن عبد اللہ بن عمر ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال قفلة کفر وة - فرمود بازگشتن مجاہد از سفر غزا
مانند غزاکرون بہت قتل بتقدیم قات بر فابازگشتن از سفر قافلہ گزہ آئیدہ از سفر و در اول سفر قافلہ گفتند
بہت تفاؤل یعنی برود و باز آید و در معنی این حدیث گفته اند کہ رجوع مجاہد بسوی وطن در حکم رفتن اوست
بجہاد یعنی اجراء در بازگشتن باہل و عیال مانند اجراء است در اقبال بان و باقی می ماند اجراء و ثواب وی تا بہنگام
رجوع از برای ادای حق عیال چنانکہ درج مانند این گفته اند بلکہ در ہر جا کہ برای عبادت بروند و باز آیند کہ رجوع از
تئمہ ذہاب است و این وجہ و وجہ است و در توجیہ این حدیث وجہ دیگر نیز گفته اند کہ در شرح مذکور است - رواہ ابو داؤد
و عنہ قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لغازی اجرة و سرغازی را اجراء است و لجا علی اجرة و اجراء غازی
در جاعل یعنی کسی کہ مالی می دهد و اعانت می کند غازی را تا غزوہ کند و اجراء است کی اجراء اتفاق مال در راه خدا
دیگر بودن اوست سبب غزوان غازی پس مراد بجل تجنیز و مناسبت غازی است و جوار و فضل آن متفق علیہ

میان علما و اکابر و کجبل اجرت باشد اگر چه نزد بعضی جواز و رخصت دارد و لیکن موجب اجر و ثواب نیست پس صحیح و
اول است و در شرح کلام درین مقام تفصیل ذکر کرده شده است - رواه ابو داود - و عن ابی ایوب سح الی
صلی اللہ علیہ وسلم یقول استفتح علیکم الانصار - روایت سنت از ابی ایوب انصار است که از شاهسیر صحابہ و کبار انصار
که وی شنید آنحضرت را که می گوید سرانجام سست که کشاده شود بر شما شهر را - و شگون جنود و مجده - و سرانجام سست
که باشد یعنی در حوزه اسلام لشکر برای مجوع بسیار بجنده بضم نیم فتح و تشدید نون - یقطع علیکم فیما بعثت - جدا کرده
می شود و مقرر کرده می شود بر شما و ان جنود و لشکر را و فوجا که بر اینجته می شوند برای غزاه از هر قبیلہ - فیکره الرجل
پس کرده می پذیرد و مردی بر اینجتن و فرستادن امام او را همراه لشکر براس غزاه فیتخلص من قومہ - پس
بیرون می آید و می گریزد از قوم خود برای طلب خلاص از غزاه - ثم یفصح القباہل - پس ترمی جوید و می رود و طلب
قبایا یعنی نفسہ علیہم - در حالی که عرض می کند آن مرد بر آئیده و تقاعد نمایند از غزاه و ظاہر می کند خود را بر قبائل
من الکفیه لغبت کذا می گوید کیست که کفایت کنم من او را لشکر چنین را و بر دارم این باز را از دست یعنی بدید غزاه
و شرط کند اجرتی و بگیرد اجیر تا موت حبش را از دست بشم مقصود آنست که این مرد راضی نیست که بی اجرت
بوجه اللہ غزاه کند پس آنحضرت بقیح حال او می کند و می گوید - الا و ذلک الا جیر - و انا و آگاه باشید و بدانید که وی
مزدور است و ثوابی ندارد بر غزاه الی آخر قطره من دمہ - تا رنجتن آخر قطره از خون و می یعنی تا دم کشته شدن
و مردن را و مبالغه است در نفی ثواب غزاه از مثل این مزدور و اجیر است نیست مراد را که اجرت که شرط کرده
شده است مراد را اگر چه کشته شد و در قتال - رواه ابو داود - و عن لعلی الفتح تھانیہ و الامام - بن امیہ - صحابی است
اسلام آورده روز فتح و حاضر شد حنین و طائف و تبوک را و عامل عمر بن الخطاب بود بر نجران معز و وسعت
در اہل حجاز و کشته شد بعضین با امیر المؤمنین علی ابن ابی طالب رضی اللہ عنہ قال اذن رسول اللہ صلی اللہ
علیہ وسلم بالغزو و اناشیخ کبیر گفت ایدان و اعلام کرد آنحضرت مزدوم را بغزاکرون و حال آنکه من پیر بزرگ
سال بودم - پس نلی خادم - بنو مرا خدمتکاری - فالتست اجیر کیفینی - پس طلب کردم و حتم مزدوری را
که کفایت کند مرا خدمت را - فوجدت رجلا سمیت لثلثہ وانیہ - پس یافتم من مزدی را که نام مزدوم و تعیین کردم
مرا و اسب و نیار - فلما حضرت غنیمہ - پس ہنگامی که حاضر شد غنیمتی را - اردت ان اجری لثمہ - خواستم من
روان گردانم مرا و را بہرہ او را از غنیمت - فحبت الی صلی اللہ علیہ وسلم پس آدم نزد آنحضرت - فذکرت لہ - پس
ذکر کردم مرا آنحضرت را - فقال ما جدد فی غزوہ ہذہ فی الدینا و الاخرہ - پس گفت آنحضرت نمی یابم مرا و ادین غزوہ
وی در حکم شریعت در دنیا و آخرت - الا وانیہ الی لسمی - گرد نیار برای وی که نام برده شد و تعیین نموده شد
مقصودش از غنیمت و حرمان از ثواب است و گفته اند کہ این در اجیر برای خدمت است اما اجیر برای غزوه جزا و

و برای وی سهم است اگر چه ثواب ندارد و نزد بعضی علما و طبی این قول را بحقیق نیز اسناد کرده است و این را در پی
و بعضی کتب دیگر نیافتیم و الله اعلم - رواه ابو داود و عن ابی هریره قال - روایت است از ابی هریره که
رمی گفت - یا رسول الله جل بید الجهاد فی سبیل الله - روی است که می خواهد جهاد با کافران - و هر چه
غرض از عرض اینست - و حال آنکه آن مرد طلب می کند متاعی از متاع دنیا از مال و منال و نام و آوازه و عرض
الفتح را و سکون هر دو جائز است و اشهر در روایت حرکت است - فقال ابی بنی پس گفت پیغمبر صلی الله علیه و سلم
لا اجراه - غیبت ثواب آخرت بر او را - رواه ابو داود و عن معاذ قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم الغزو
غزوان - غزوان کردن دو قسم است - فاما من اتقی وجه الله - ای کسی که طلب کند لغز کردن ذات خدا و رضای او را
و ثواب آخرت را - و اطاع الامام - و فرمان بزرگاری کند با شاه یا بر وجهی کند که وی بفرماید - و اتقی الکفریه -
و در باز و در راه خدا نفس و مالهای برگزیده خود را - و یا لشرک - و مسلما که در رفیق نماید کسی را که با وی شریک
در رفیق است و یا لشرک با صنی از مفاعله از لیس - و اجتناب الفساده - و بیکلوشود و بر سر کند بتای را و بجا و زنگنه از
شرع و کشتن و غارت کردن و ویران ساختن و خیاخت نمودن - فان لای فیه جهاد کله پس بدستی که خواب بیدار
وی موجب اجر و ثواب است یعنی اگر چه خواب هم میگوید باشد اجر دارد و نه در اکثر نسخ الفتح تون و یا تصحیح کرده اند
و در بعضی بسکون با و در قاموس گفته است که نه بضم زیر کی و بر فاستن از خواب - و اما من غزا فخر - و اما کسی که غزا
کند بجهت نازیدن و تکبر کردن بزرگی نمودن - و ریاء و سمعه - و برای آنکه نام مردم بر بلند و بشنوند یعنی برای نام و آوازه
و عصبه الامام - و بفرمانی کند امام را - و افسد فی الارض - و فساد کند در زمین - فانه لم یرجع بالکفای - پس
بدستی که وی باز نمی گردد و ثواب یا باز نمی گردد از غزا و سوار بشود که نه اجر باشد و نه وزیر بلکه بازمی گردد و بجای
که در زمان است بر او - رواه مالک و ابو داود و النسائی - و عن عبد الله بن عمرو انه قال - روایت است
از عبد الله بن عمرو بن العاص که وی گفت - یا رسول الله یا خبرنی عن الجهاد - خبر ده مرا از جهاد که چه پنج باید کرد که
موجب ثواب گردد - فقال - پس گفت آنحضرت - یا عبد الله بن عمرو ان قاتلت صابرا محتسبا - اگر قتال کنی تو
در حالی که صبر کنده ثواب چشم دارم از خدا - لیک صابرا محتسبا - می برانگیزد و ترا خداست تقای بر صفت
صبر و احتساب و پابنده اجرا نراند - وان قاتلت مرا یا - و اگر قتال می کنی در حالی که ریا کننده - مکاشرا - فخر
کنده بمردم و گوینده که من بیشترم از شما در مال و لشکر و اتباع یا تا بگویند ترا مردم که وی بیشتر و زیاده تر است
در مال و منال یعنی برای نام و آوازه و مال و منال کنی - لیک الله مرا یا مکاشرا - می برانگیزد و ترا خدا می تقاسم
بصفت زیاده و کثرت و داده می شوی جزائی آن - یا عبد الله بن عمرو علی ای حال قاتلت او قاتلت - بر هر حالی
و صفتی که کشش می کنی یا کشته می شوی - لیک الله علی ای حال - می برانگیزد و ترا خدا می تقاسم بران حال -

بیت هر چه در دنیا خيالت آن بود چنانچه تا ايند راه وضالست آن بود و رواه ابو داود - و عن عقیقه یضم عین
 و سکون قاف - بن مالک صحابی ست لیثی محد و سنت در اهل بصره - عن ابی صلی اللہ علیہ وسلم قال اعجزتم ان العیث
 رجاء گفت آنحضرت آیا عاجز می آید و ناتوان میگردد شما و قیتکه می برانگیزم و می فرستم من مروی را بخاری غلام فر
 لاری پس نگذشت آن مرد برای کار من و نکرد آن کار را - ان تجلو امكانه من یحیی لاری - که بگردانید بجای آن مرد و
 دیگر را که بکند کار را یعنی اگر ابراهیم کسی را و فرستم او را بخاری و از دست وی این کار نیاید و نکند کسی دیگر را بفرستید بجای او
 هر کار که باشد اگر چه امارت باشد مقصود بر آمدن محم و کارست از دست هر که بیاید و نگویید که این کار او را فرموده اند
 دیگری چون کند - رواه ابو داود و ذکر حدیث فضاله و ذکر کرده شد حدیث فضاله لفتح فاکه در وی این مذکورست - و الجاه
 من جاهد نفسه یعنی مجاهد کنی ست که جهاد کند نفس خود را - فی کتاب الایمان - و کتاب الایمان که در اول کتاب مذکورست
 و در مصاحح در کتاب الجهاد ذکر کرده است -

الفصل الثالث - عن ابی امامه قال خرجنا مع رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فی سریة - گفت ابو امامه بیرون
 آمدیم با همراه آنحضرت در باره از لشکر فی القاموس سرتیپ لفتح حسین و کسر او تشدید تحتانی باره از لشکر از پنج تن
 تا نهم صد یا چهار صد - فرجیل بفارینه شی من اذو بقل - پس گذشت مروی بخاری که در وی چیز سے از آب و تره
 و سبزی بود غار زمین پشت و رکه یازمین پشت مطلقا - فحدث نفسه بان یقیمه - پس حدیث کرد آن مرد با نفس خود
 و بنحو گفت که اقامت کند درین غار که آنی و تره دار و - و یحلی من الدین و خلوت گردنید از دنیا - فاستاذن رسول اللہ
 پس طلب اذن کرد از پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم فی ذلک - و اقامت کرد در آن غار که اگر اذن دهد باشد مقصود
 فقال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم انی لم العیث بالین و تیه - پس گفت آنحضرت بدستی من برانگیخته نشده و فرستاده
 نشده ام بملت و دین یهودیت - و لا بالعصرانیة - و نه بملت و دین نصاری که رهبانیت کنند و مشقت و رزند و ترک کنند
 اخلاط و لذات را مطلقا - و لکنی لعیث بالحنیفیة - و لیکن من فرستاده شده ام بملت مائل بدین اسلام و حنیف مائل
 باسلام و ثابت بران و حنیف نزد عوب کسی که بدین ابراهیم باشد و اصل حنیف بمعنی میل است یعنی میل از باطل بحق
 المستحی - ملت نرم و آسان که سختی و درشتی نیست در وی و مسامحه بمعنی مسامحه و معامله و تسبیح سیر سبک کردن و نرمی کردن
 و ابراهیم سختی - و الذی نفس محمد بنده - و گویند بخدا می که بقای ذات محمد در دست قدرت اوست - بخدوة - هر آینه
 سیر کردن در یاد او - و روحه - یا سیر کردن در وقت شبانگاه - فی سبیل اللہ در راه خدا یعنی جهاد با عدای دین
 من الدینا و اقیما - بهتر از دنیا و هر چه در دست از متاع و اسباب یعنی اگر مالک گرد و آنرا تصرف کند دران قوت
 دنیا از جهت فانی آن بلکه اگر اتفاق کند آنرا در راه خدا از جهت افضلیت ثواب جهاد از ثواب صدقه و ظاهر آنست
 که مراد بخدوة روحه انجا مطلق زمان است یعنی لمح و ساعت و ذکر غدوه در وجه بر سبیل عادتست - و لتقام احدکم

فی الصفح - وهر گاه بیتیادان یکی از شما در صف قتال - خیرین صلوة سنین شسته بهتر است و فاضل تر است از نماز نفل گزاردن
 و می شصت سال و بعضی گفته اند مرا در صف صلوة است و مقصود بیان فضل صلوة بجماعت است بر صلوة منفرد
 و سیاق حدیث تا نظر در معنی اول است - رواه احمد و عن عبادة بن الصامت قال قال رسول الله صلى الله عليه
 وسلم من غزا فی سبیل الله گفت عباده بن صامت که از کبار صحابه و نقیارات انصار است گفت آنحضرت کس که غزا
 کند و در راه خدا و لم یؤاخذ بالاعتقاد و نیت کند بگر بدست آوردن پای بند شتری را - فله مالوی پس مراد راست
 چیزی که نیت کرده یعنی اگر اندک چیزی حقیر که بیخ نمی ارز و جز قصه جهاد و در راه خدا و در نظر دار و دنیای اخلاص است
 و درین مبالغه است در قطع نظر آن غنیمت و ترغیب بر اخلاص نیت بی شائبه اغراض دنیوی - رواه النسائی -
 و عن ابی سعید ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال من رضى بالله رباً - کسی که راضی و خوشنود گردد بچند و یقین
 بداند که وی تعالی پروردگار است - و بالاسلام وینا - و راضی گردد باسلام و بداند که دین وی اسلام است - و محمد
 رسوله و راضی گردد بمحمد که وی رسول است - و حجت له الجنة - واجب می گردد برای وی بهشت شرح و تفسیر این کلمات
 در کتاب الایمان گذشته است فجب لما ابوسعید - پس شگرت داشت و خوش گردید در این کلمات را ابوسعید خدری
 که شنیده آنرا آنحضرت از جهت حصول کمال بشارت و مسرت - فقال اعدها علی - پس گفت ابوسعید اعاده کن این کلمات
 را بر من و باز گوی آنرا - یا رسول الله فاذا دعا علیه - پس اعاده کرد و آنحضرت آن کلمات را بر ابی سعید - ثم قال ایش
 گفت آنحضرت - و آخری یرفع الله به العبد مائة درجة فی الجنة - و خصلت دیگر است که بلند میگردد اندخدا ی تعالی بآن خصلت
 بنده را صد پایه در بهشت - با این کل در حقیقت - مساوت میان هر دو پایه - کما بین السماء و الارض - چنان است
 که میان آسمان و زمین است - قال و ما هی - گفت ابوسعید و چه چیز است آن خصلت - یا رسول الله قال الجهاد
 فی سبیل الله الجهاد فی سبیل الله الجهاد فی سبیل الله - گفت آنحضرت که رسته بار که آن خصلت جهاد و در راه خدا کردن است
 رواه مسلم - و عن ابی موسی قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ان البواب الجنة تحت ظلال السیوف - بدر
 درهای بهشت زیر سایه های شمشیر است گو یا زیر شمشیری دری است کنایت است از حضور معرکه قتال مقام
 ربل رث النیة - پس بایستاد و روی کند و سوده شکل و جامه رث ثناء مثله کند - فقال پس گفت آن مرد -
 یا با موسی انت سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم ليقول هذا - پس گفت آن مرد می ابو موسی تو شنیده آنحضرت
 را که می گفت این سخن را - قال نعم - گفت آری شنیده ام من این سخن را آنحضرت - فرج الی اصحابه - پس
 رجوع کرد و آن مرد بسوی یاران خود - فقال پس گفت آن مرد بقصد و ادع یاران خود - اقرأ علیکم السلام
 میخوانم بر شما سلام را و ادع می کنم شما را شمس جفن سیفه - لیست لشکرت نیام تیغ خود را بختن تیغ جیم و سکون فاستانفا
 پس بنیادخت نیام را - ثم شئ البیضة الی العدو و لیست رفت با شمشیر خود بسوی دشمنان و ضرب به - پس

بیشتر حتی قتل تا آنکه کشته شد. و عن ابن عباس رضی اللہ عنہما ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال لاصحابہ انہ لما اصاب اخوکم لیوم احد روایت است از ابن عباس کہ آنحضرت گفت مریاران خود را کہ جنگی کہ مصیبت زده شدند برادران شمار و زغره واحد یعنی کشته شدند جبل الدار و احم فی جون طیر خضر گر و ایند خدای تعالی روح های ایشان را در درون پرندہ های سبز بیان و تحقیق این در فصل اول در حدیث مسروق گذشت. و در آنجا فرمودی آیند آن پرندہا جوہای بہشت را تا کل من شمار ہا می خوردن آن طیور از میوہ های بہشت. و تا و می اسے قنامل من ذہب. و با شش می کنند و پناہ می آرند بسوی قندیلہ از طلا معلقہ فی ظل العرش بکجا و نجیہ شدہ اند آن قندیلہا در سایہ عرش. فلما وجدوا طیب الکلم و شربہم و قیلہم پس جنگی می یافتند آن کشکان احد خوش طعام و شراب و خوابگاه خود را. قالوا من یبلغ اخواننا غنا. گفتند کیست کہ برساند و خبر کند برادران ما را از جانب ما انما احیاء فی الجنۃ کہ ما زندگانیم در بہشت. لکلا یزہدوا فی الجنۃ. تا آنکہ ناخواہانی و بی رغبتی نکنند در بہشت. و لکلا یزہدوا فی الحرب. و سستی و بیدلی نکنند در جنگ و باز نایستند از آن. فقال اللہ تعالیٰ انا انعم عنکم. پس گفت خدایا من می رسانم خبر را برادران شما از جانب شما. فانزل اللہ تعالیٰ پس فرو فرستاد خدای تعالیٰ این آیات را. ولا تحسبن الذین قتلوا فی سبیل اللہ امواتا بل احياء عند ربهم. و گمان مبر آن کسانی را کہ کشته شدہ اند در راه خدا مردگان بلکہ زندگانند نزد پروردگار خود. و یرزقون. روزی دادہ می شوند. اسے آخر الآیات. تا آخر آیتها. رواہ ابو داؤد. و عن ابی سعید الخدری ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال المؤمنون فی الدنیا علی ثلاثہ اجوار. گفت آنحضرت کہ مسلمانان در دنیا بر قسم اند. الذین آمنوا باللہ و رسولہ. یک قسم آن کسانی کہ ایمان آوردند بخدا و پیغمبر خدا. ثم لم یزلبوا. پیوستہ در شک نیفتادند. و جاہدوا بالمال و انفسہم فی سبیل اللہ. و جہاد کردند با مالهای خود و نفسہاے خود در راه خدا و این جماعت با وجود ایمان کامل و تہذیب نفس نفع رسانند بخلق و پاک گردانند ایشان را و ایشان اکمل و اشرف و اعلیٰ اند در مرتبہ. والذی یأمنہ الناس علی اموالہم و انفسہم. قسم دوم آن کسی کہ این اند از وی مردم بر مالهای خود و نفسهای خود یعنی اگر چه نفع ترسانند ب مردم و خیر گردند ب مردم ترسانند و شربہم نکردند و اختلاط نمودند و در طمع نیفتادند از ایشان چنانکہ می گویند عراز خیر تو امید نیست ب درسان. ثم الذی اذا اشرف علی طمع. پیوستہ آن کسی کہ چون مشرف گردد بر طمع و در وی افتد کہ طمع کند. ترک کند عز و جل. ترک میدہد وی گذارد طمع را برای خدا و طلب رضای وی و این طائفہ اگر چه اختلاط کردند ب مردم و نزدیک بود کہ طمع بکنند و در دائرہ حرص افتند و لیکن نگاہ داشت ایشان را خدای تعالیٰ از وقوع در دام آن این قسم فرو ترست از دو قسم نخست و بعد از وی اقسام و گنجست کہ از مرتبہ اعتبار و اعتداد ساقط اند و شرح این حدیث باین توجیہ و تقریر از غیلات این فقیر حقیرست واللہ اعلم برواہ احمد. و عن عبد الرحمن ابن ابی عمیر.

الفتح عين مهله و كسرهم و سکون يا صحابي ست و نزو لعنني و صحبت وى قطرت و الله اعلم ان رسول الله صلى الله عليه و آله و آله و سلم
 مى كند كه پيغمبر خدا صلى الله عليه و سلم قال گفته است - ما من نفس مسلمة يقضيها ربها - نسبت به نفس مسلمان كه قبض ميكنند
 او را پروردگار تعالى يعنى مى ميراند - محب ان ترجع اليكم - دوست مى دارد كه باز مى گردد و بسوى شما و باز آيد پيدا
 وان لها الدنيا وما فيها - و حالانكه باشد مراد او را دنيا و هر چه در دنياست - غير الشهيد - گدشهيد كه وسه دوست مى دارد
 كه باز گردد و پيدا كشته شود و در راه خدا از جهت مشاهد او و رجاات عظيم را در ثواب آن - قال ابن ابى عمير قال رسول
 صلى الله عليه و سلم - گفت ابن ابى عمير كه راوسه حديث است گفت انحضرت - لان اقل في سبيل الله احب الى
 سوگند بخدا كشته شدن من در راه خدا و دوست داشته شده تر است بسوى من - من ان يكون لي اهل العروبة
 از اين كه باشند ملوك و محكوم من خدا و ندان شيم و كلون و مراد باهل و بباديه نشينان اند كه در خيمه ها مى باشند
 كه از شيم اند و باهل ندر ساكنان شهر و ده كه خانه هاى ايشان از سنگ و خشت و كلون بود مراد تمام دنيا و اهل
 اوست - رواه النسائي - و عن حسان الفتح جازي و سكون سين خبت معاوية - تابعه است مقوله از طبقه را به روايت
 مى كند از عزم خود اسلام بن سليم كه صحابي ست - قالت حسان ع - گفت حسان حديث كروا راعم من - قال - گفت ع -
 قلت للفقير - گفتم مرغيير را - صلى الله عليه و سلم من في الجنة - كيست در بهشت - قال - گفت انحضرت در جواب و
 البني في الجنة - پيغمبر و بهشت ست - و الشهيد في الجنة - و شهيدان در بهشت اند - و المولود في الجنة - و زائيده شده
 يعني مولود صغير نيز در بهشت ست خواه ولد مومن يا ولد كافر كه اقالوا - و الوليد في الجنة - و زنده در گور
 كرده شده در بهشت ست و مراد بولد مئوده است چنانكه عادت كافران بود كه دختر كان را زنده در گور
 مى كردند و بعضى پسر كان را نيز مى كودند در وقت گرسنگي و تنگي و شايد كه تخمهاى ذكر اين چار با اعتبار فضل
 و شرف در دو اول و از جهت دخول خبت به عمل و كسب در دو اخير ست - رواه ابو داود - و عن علي و ابى
 البرد و ابى هريرة و ابى امامة و عبد الله بن عمرو و عبد الله بن عمرو و جابر بن عبد الله و عمران بن حصين رضي الله
 عنهم اجمعين - روايت ست از اين بهشت صحابي مشهور كه - كلهم يجرث عن رسول الله صلى الله عليه و سلم انه قال - كه
 هر كدام از ايشان حديث مى كند از انحضرت كه گفت - من ارسل نفقة في سبيل الله - كسى كه بفرستد نفقه را
 در راه خدا - و اقام في بيته - و اقامت كند در خانه خود و نفزا نزود - فله بكل درهم سبعة درهم - پس مراد راست
 بهر درهم هفتصد درهم - و من غزا نفسه في سبيل الله - و كسى كه غزا كند بذات خود در راه خدا - و اتفق في وجه ذلك
 و اتفاق كند در وجه خدا آنرا يعني كه از براس ذات و طلب رضات وسه تعالى يا در جتي كه امر كرده است
 بان و راضى ست از ان - فله بكل درهم سبعة درهم - پس مراد راست بهر درهم هفتصد درهم و بعضى نسخ سبعائة الف
 درهم هفتصد هزار درهم و از اينجا معلوم ميشود كه مضاعفة ثواب مخصوص و منحصر به هفتصد نهيست بلكه زياده ميشود از ان و كذا

اشارت باین در حدیث خرم این فایده فصل ثانی ششم تلاذه الایه لیستر خواندا انحضرت ابن آیت را - والله لیفعلن
 لمن یشار و خدا زیاده می گرداند ثواب را کسی را که می خواهد - رواه ابن ماجه - وعن فضالة - لفتح فایه - بن عبید -
 بعضهم عین صحابی انصاری است احوال وی در اول فصل ثانی گذشت - قال سمعت عمر بن الخطاب مدنی الله عنه
 یقول سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول الشهدا اربعة - گفت شنیدم عمر را رضی الله عنه که میگفت شنیدم
 انحضرت را که می گفت شنیدم چهار کس اند - رجل مؤمن جید الایمان - یکی مرد مسلمان که نیک و سوره است
 ایمان او - لقی العدو - که ملاقات کرده است دشمنان را یعنی کافران را - فصدق الله - پس راست گوگردانند
 این مرد خدا را بعل خود و شجاعت خود پس جبار گرد و صبر و زید و چشم داشت ثواب حق را زیرا که وی تقالی وصف
 کرده است مجاهدان را بصبر و احتساب و غیر واده است بدان پس وی چون عبید کرد و حبسته الله تعالی کرد و خدا را در
 خبر حتی قتل - تا آنکه کشته شد آن مرد - فذلک لذی یرفع الناس الیه انهم یوم القیمه - پس آن مرد آن کسی است که بر میآید
 مردم بسوی آن کس چشمای خود را و می نگرد بسوی وی روز قیامت از جهت علو مقام وی و ارتفاع آن - بکذا یجبین
 و رفع راسه و برداشت سر خود را برای بیان کردن و نمودن صورت برداشتن چشمها و اشاره گردید بالا - حتی سقطت
 قلنسوته - تا آنکه افتاد کلاه وی بجنبت مبالغه کردن در رفع - فما اوری القلنسوة عمر او ام قلنسوة البنی صلی الله علیه وسلم
 این قول را وی است که میگوید یعنی دادم و در معنی یابم که کلاه عمر را مراد داشته است را وی که کلاه وی رفی الله عنه افتاد
 و نمودن صورت رفع با مراد داشته است کلاه انحضرت را صلی الله علیه وسلم که افتاد و محل بر اول اولی و النسب
 كما لا یغنی - قال - گفت انحضرت - و رجل مؤمن جید الایمان لقی العدو و شنید و دیگر مروی مؤمن است نیک و سوره ایمان که ملاقات
 کرده است عدو را باین صفت که - کانا ضرب جلده بشوک طلع من الجفن - گویا زده شده است پوست او بخار باشد
 در خفا خار دار از جهت بدولی و ترسندگی طلع طاقسی از در خفا بزرگ خار دار کنایت است از بر خاستن
 موی از رسیدن دگر زدن اندام - اما سم غریب اما و اتری که اندازنده وی معلوم نیست - فقتله - پس گشت او را -
 فهو فی الدرجة الثانیة - پس این شهید در پایه دوم است و نازل است از اول - و رجل مؤمن خلط عیالها و آخر سبیا -
 شهید پنجم و یک آیمته است که دار نیک را و کردار دیگر را که بد است و ایمان وی چندان جید نیست که سابق راست
 و در قرآن مجید در شان این گفته است - عینی الله ان یتوب علیهم - نزدیک است خدا که توبه کند و رجوع بر حمت نماید
 بر ایشان - لقی العدو - ملاقات کرده و در - فصدق الله پس تعالی کرد و خدا را و صبر کرد و شجاعت و زید -
 حتی قتل - تا آنکه کشته شد فذلک فی الدرجة الثالثة - پس آن مرد در درجه سوم است - و رجل مؤمن سرق علی نفسه
 و چهارم مروی مسلمان است ولیکن اسراف کرده است و از حد تجاوز نموده و معصیت و زید - لقی العدو فصدق الله حتی
 قتل فذلک فی الدرجة الرابعة پس آن مرد در پایه چهارم است و از همه پائین تر است و عامل این تقسیم آنست که شهید

یا متقی شجاع است و این قسم اول است یا متقی غیر شجاع است و این قسم ثانی است یا شجاع غیر متقی و این دو قسم است کی آنکه کردارهای او مخلوط است به نیک و بد و فاسق است سرف بیرون از حد نیست و این قسم ثالث است یا فاسق سرف است پس در همه اقسام حاصل میشود و تعلیق الدنیه در ثانی و ازین تقریر معلوم شد که مراد تصدیق حق سبحانه ثبات بر وجهی است که وصف کرده است و بی تقالی مجاهدان را بدان خبر داده از آن نه تصدیق در وعده اجر و ثواب که آن و قسم ثانی نیز حاصل است با وجود آن ذکر کرده در آن نافهم - رواه الترمذی و قال هذا حدیث حسن غریب - و عن عقیقه لضمیم بن سکون فواقیه بن جبرئیل بن عیین و سکون موعده - السلی - سجایی است کنیت او ابوالولید است موعده دست و راسل حمص و گفته اند که نام او عقیقه لپو و فتح عیین و سکون فواقیه و فتح آن و لام پس نام کرد و غیر خدا صلی الله علیه و سلم عقیقه - قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم القلی اثمة - کشکان سه قسم اند - مؤمن جا بدخسه و مالیه فی سبیل الله - کی مسلمان نیست که جهاد کند بنفس خود و مال خود و جان و مال خود را نماند در راه خدا - فاذا لقی العدو قال حتی یقتل - پس چون ملاقات کرد دشمن را قتال کرد تا آنکه کشته شد - قال البنی صلی الله علیه و سلم فیہ - گفته است آنحضرت در شان و بیج این مؤمن مجاهدین کلام کرد - فذلک الشہید المتح - پس آن شهیدی است که امتحان کرده شده و تجربه نموده شده است بعبر بر جهاد و قوت بر احتمال مشاق و در نماند گفته متحن مصغای مذهب چنانکه فضا متحن میگویند وقتی که تصفیه کرده شود با تش و بقیاد و تفسیر کریمه اولئک الذین اتحن الله فلو بهم للفقوی گفته که دلما می که تجربه کرد و او را خدای تعالی و فرم ساخته و دانسته آسانا تقوی و خلوص برای آن و امتحان بسبب علم و معرفت است - فی خمیه الله تحت عرشه - آن شیب در خمیه خداست زیر عرش وی یعنی در حضرت وی و محل قرب وی تعالی چنانکه در حدیث شفاعت آمده است که آنحضرت صلی الله علیه و سلم فرمود طلب در آمدن می کنم بر خدا در سرائی وی پس اذن می کند مرا بد آمدن پس بسجده می روم تا آخر حدیث - الا یفضل البنیون الابرهجه البنوة - فاضل و زائد یعنی شوند آن شیب را پیغمبران گد برجه بنوت یعنی دارای مرتبه بنوت و کمال متعلق بآن مرتبه بنیه مراتب و کمالات ایشان را حاصل است و اینجا توهم نباید کرد که از پیغمبران بیک درجه نازل اند که بنوت زیرا که فضائل و کمالات بنوت لا تعد و لا تحصى است که مراتب و ولایت که در تحت اوست در جنب آن قدر محسوس ندارد و در تعرف گفته است که نسبت کمالات اولیا ر قدس الله اسرارهم در جنب کمالات انبیا صلوات الله و سلامه علیهم مثل رطوبات است که از مشک پُر آب بیرون افتد و کویه نظران خیال کنند که ایشان بیک قدم و بیک پایه از انبیا کمتر و پایان تر اند و کمالات مرتبه بنوت را تصور نکنند نفوذ بالله من الذیغ و الزلل - مؤمن خلط عملا صالحا و آخر سیا - دوم از کشکان مسلمان نیست که آمیخته کرد و او بیک و کرد و او بد را و متقی خالص نیست - جا بدخسه و مالیه فی سبیل الله - جهاد کرد بنفس خود و مال خود و در راه خدا - فاذا لقی العدو قال حتی یقتل - وقتی که ملاقات کند دشمن را قتال می کند تا آنکه کشته میشود - قال البنی صلی الله علیه و سلم فیہ - گفته است آنحضرت در شان این مجاهد مصمم تحت و نوبه و خطایا

این شہادت است یا فصلتی کہ محوی کند و پاک می گرداند گناہان و بدبہای او را بمقتضیٰ فہمیم اولیٰ و فتح ثانیہ و سکون
 صمد اولیٰ و کسریم ثالثہ بمعنی مطہر یعنی پاک کننده بعد از حملہ و مجہد و روایت است و ہر دو بیک معنی است و بعضی
 گفته اند کہ بمعنی تہلیل لسان و مجہد تمام دہان چنانکہ در وضو بر شستن آوند و جزو آن و مضمضہ و غلبہ بخور و دایند
 آن۔ ان السیف محار للخطایا۔ بدرستی شمشیر و کشتہ شدن بدان محو پاک گردانندہ است مگر گناہان را۔ و داخل من ای
 البواب الختہ شاد و در آورہ می شود از ہر دری از درہای بہشت کہ خواہد۔ و منافق جاہد بنفسہ و مالہ۔ سوم از کشتگان
 منافق است کہ جہاد کر دغیب و مال خود۔ فاذا لقی العدو قاتل حتی لقیل۔ پس چون ملاقات میکند دشمن را قتال می کند
 تا آنکہ کشتہ می شود۔ فذاک فی النار۔ پس این منافق در آتش و دوزخ است اگرچہ قتال کرد و کشتہ شد۔ ان السیف لا یجو
 النفاق۔ بدرستی شمشیر نمیکنند نفاق را ایمان می باید بی ایمان ہمہ ہیج سہ ایمان چو سلامت لب گو رہیم ہذا احسن تر
 چستی و چالاکانی باز رواہ الدارمی۔ وعن ابن عاصم سبیا و تہمتانہ و ذال مجہد و ابن عائذ و صحابہ متعد و اند قیس ابن
 عائذ و منذر ابن عائذ تا انجام را کیست و اللہ اعلم۔ قال خرج رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فی جنازۃ رجل۔ گفت
 بیرون آمد آنحضرت در جنازہ مردی تا نماز بگزارد بروی۔ فلما وضع قال عبد بن الخطاب۔ پس ہر گاہ کہ نماز شد
 جنازہ گفت عز عنی اللہ عنہ۔ لا تصل علیہ۔ نماز نگذارد بروی۔ یا رسول اللہ فانہ رجل فاجر۔ زیرا کہ بدرستی وی مردی
 فاسق است۔ فالتفت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم الی الناس۔ پس برگشتہ نگریست آنحضرت بسوی سہ مردم۔ فقال
 پس گفت۔ اہل راہ احدکم علی عمل الاسلام۔ آیا دیدہ است او را ہیج کی از شمار کاری از کار باہی مسلمانی فقال رجل نعم۔
 پس گفت مردی آری۔ یا رسول اللہ۔ من دیدہ ام او را بر عمل اسلام۔ حس لیلۃ فی سبیل اللہ یا سبائی کہ وہ است بشی و راہ
 خدا۔ فعلى علیه رسول اللہ پس بگزارد و نماز بروی پیغمبر خدا۔ صلی اللہ علیہ وسلم وحشی علیہ التراب۔ و ریخت بروی خاک و قوت
 و دفن کردن۔ وقال صحابک یطیون اہک من اہل النار۔ و گفت آنحضرت بان مرد و دیاران تو گمان می برند کہ تو از اہل
 آتشی۔ و اما اشد اہک من اہل الخبۃ۔ و من گواہی می دہم کہ تو از اہل بہشتی۔ وقال یا عمر انک لا تسأل عن اعمال الناس۔ و
 گفت آنحضرت ای عمر تو پرسیدہ نمی شوی از کار و اہل ہای مردم۔ و لکن تسأل عن الفطرۃ۔ و لیکن پرسیدہ میشوی از فطرت
 یعنی از دین اسلام طبعی و تفسیر و تفریر این کلام گفته کہ حاصلش آنست کہ می باید ای عمر کہ خبر کنی در مثل این موطن و مقام
 از اعمال شرم موتی را بلکہ باید کہ خبر دہی از اعمال خیر چنانکہ فرمودہ است (و ذکرہ امواتکم بالخیر و مقصود منع اوست از آنچه اقدام
 کردہ بران از اخبار الفسق و فجور آن مرد زیرا کہ اعتبار بظہرت و اعتقاد و سنت و با وجود آن علی از اعمال اسلام نیز کردہ کہ گفتہ
 میکنند او را فافہم رواہ البہیقی فی شعب الایمان۔

باب اعداء آلہ الجہاد

باب و ذکر اعدائی کہ در آماہ کردن آلت جہاد از تیر و گمان و نیزہ و شمشیر و زره و اسب و جزو آن وار و شدہ و پیشتر

از آنچه ذکر کرده شد در باب فضیلت رمی و خیل واقع شده و حضرت سیف انخرفت و رایت وزره وی ذکر کرده صلی الله علیه وسلم
الفصل الاول عن عقبة بن عامر قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم وهو على النخيل يقول - گفت شنیدم ان حضرت
 را و حال آنکه ان حضرت بر منبری گفت و می خواند این آیت را - واعدوا لهم ما استطعتم من قوة - واما ده سازید هر جنگ
 کافران را آنچه توانید از قوت و زور و توانائی و می گفت مگر رسیده باین کلام را - الا ان القوة الرمی الا ان القوة الرمی الا
 ان القوة الرمی - وانا واکاهه باشید مرا و قوت و رین آیت که امر کرده اند باعدوا ان تیر اندازی است مگر گفت شنیدم بار و نام
 و در بعضی نسخ مشکات ربطا الخیل نیز مذکور است و در بعضی خط زده شده است بران و گفته اند که در روایت مسلم نیست
 و سیوطی گفته که آن در روایت ابن المنذر است و در قرآن مجید مذکور است کذا فی الدر المنثور و زنجبلی و بیضاوی
 تفسیر کرده اند قوت را هر چه قوت یافته شود بدان در حرب و بیضاوی گفته شاید که تفسیر ان حضرت صلی الله علیه وسلم
 رمی را نیز که بجهت بودن اوست اقوی و در کشان گفته است که عقبة بن عامر مفتاد کمان در راه خدا شکسته است - و عنه
 قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول **ستفتح عليكم الروم** - و هم از عقبه بن عامر است که گفت شنیدم ان حضرت را
 که میگفت سرانجام است که فتح کرده شود بر شماروم - و یفتحکم الله - و کفایت می کند شمار خدا سے لیا سے یعنی شده
 روم را - فلا یخبر احدکم ان یموت باسهم - پس باید که عاجز نیایی که از شمار بازی کردن تیرا سے خود یعنی اهل روم
 غالب جنگ ایشان تیر اندازی است پس باید که عادت کند شمار به تیر اندازی و بیا موزید آنرا و اتمام نمایند ایشان
 آن تا ممکن شود بر محاربه ایشان و نگا هار و خدای تعالی شمار از شمار ایشان و بعضی گفته اند که مراد است که ترک
 نکنند تیر اندازی را و اعتیاد آنرا و مداومت نمایند بران بعد از فتح نیز و غرور نشوید بآنکه روم فتح شد بعد از و سه
 احتیاج بر می ماند زیرا که احتیاج به تیر اندازی دائم است اگر چه در قتال روم احتیاج بدان نمائند بحصول فتح و سه
 رمی بلهوا باعتبار ضرورت است و برای ترغیب بران زیرا که نفوس مجبول اند بر میل بلهوا چنانکه سباق خیل و ابل
 رواه مسلم - و عنه قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول **من علم الرمی** - گفت عقبه بن عامر شنیدم ان حضرت
 را که می گفت کسی که دانست و آموخت تیر اندازی را - ثم ترکہ - پس ترک داشت آنرا - فلیس بنا - پس نیست از ما و بر طبق
 ما انما و قد عصى ان شک را و سه است که فلیس منا گفت یا گفت قد عصى تحقیق معصیت کرد - رواه مسلم - و عن سلمة
 بن قیس - و لام - بن الاکوع - یفتح هز و سکون کان املی از اهل بیت شجره است مباحث کرد در اول
 قوم و در میان و در آفر با بران حضرت و از سخت ترین مردم بود و در شجاعت و تیر اندازی و پیاده با سواران
 جنگ می کردی گویند او است که گرگ بوی سخن کرده بود و قوی بالمدينة سنة اربع و سبعین و هو ابن ثمانین سنة
 قال خرج رسول الله صلى الله عليه وسلم علی قوم من اسلم - گفت بیرون آمد آن حضرت برگرو سه از بنی اسلم -
 تیما ضلون بالسوق - و در حالی که تیر اندازی می کردند و پیش می بستند بر یکدیگر دران و سوق بمعنی بازار و بعضی

گفته اند که نام موضعی است و گفته اند که حج ساقی است و مراد بدان تیر است و از شرح این فرشته نوشته اند که سوف الفیجین نام موضعی است و متناصل و مناصبه بجه تیر اندازی کردن با هم بر سبیل مسابقت و معارفت - فقال - پس گفت آنحضرت - ارمو بنی اسماعیل - تیر اندازی کنندای پسران اسمعیل یعنی عرب - فان ابکم کان رامیا - یعنی رمی پدر شما بود تیر انداز - و انامع بنی فلان - و بنی یابی فلانم - لاهد الفریقین - گفت آنحضرت این سخن را مرسیه از دو قبیله را که تیر اندازی می کردند و قبیله از بنی اسلم با هم تیر اندازی می کردند آنحضرت کی از آن دو قبیله را نام برد و فرمود بن بجانب ایشانم - فاسکوا بایدهم - پس نگاه داشتند دست های خود را یعنی قبیله دیگر غیر آن قبیله که آنحضرت با آنها شد - فقال مالکم - پس گفت آنحضرت چه شد شما را که تیر بنی اندازی و نگاه داشتید خود را از آن - فقالوا کین نرمی و انت مع بنی فلان - پس گفت چگونه تیر اندازیم و حال آنکه تو بنی فلان باشی و چگونه پس می آیم با ایشان چون تو بجانب ایشان شوی - فقال ارموا و انامع کلکم - پس گفت آنحضرت بنید از دیدن با همه شما هم و مخصوص بیک جانب نیستم - رواه البخاری - و عن انس قال کان ابو طلحه تیرس مع النبی صلی اللہ علیہ وسلم تیرس واحد - گفت انس بود ابو طلحه انصاری که پناه می جست با آن حضرت بیک سپر تیرس سپر پیش داشتن - و کان ابو طلحه حسن الرمی - و بود ابو طلحه نیک تیر انداز - فكان اذا رمی تشریف النبی صلی اللہ علیہ وسلم - پس بود ابو طلحه چون تیر می انداخت چشم بر می داشت و نگاه می کرد آنحضرت و مطلع می شد بر تیر انداختن و سه - فینظر الی موضع نبسه - پس نگاه می کرد و بسوس جای افتادن تیر وی می دید که بکه خورد و بر که افتاد از دشمنان زیر که تیر وی خطا نمی کرد و ابو طلحه جعفر شده است همه مشاهد را می گفت آنحضرت که آواز ابو طلحه بهتر از صد مرد است و روز چنین بیست کس را گشت و سلب ایشان گرفت رضی اللہ عنه - رواه البخاری - و عنه قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم الیرکفة فی نواهی الخیل - افزونی خیر و مویاے پیشانی اسپان است مقصود اثبات برکت در ذوات اسپان است و ذکر ناصیه بجهت بودن اوست اشرف اعضا و اظہر و ابر آن چنان که جبهه و آدمی - متفق علیہ و عن جریر بن عبد اللہ - لفتح جیم صحابی کبیر است و در قوم خود رئیس بود و نزد آنحضرت عزیز و در حسن و جمال بے نظیر باقی احوال وی در مواضع نوشته شده است - قال رایت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یلو - ناصیه فرس با صبه - گفت جریر دیدم من آنحضرت را که می تافت و می گردانید موی پیشانی اسی را با انگشت خود و هو لقیول - و حال آنکه آنحضرت می گفت که - الخیل معقود بنوا حنیئ الخیر الی یوم الیقمة - اسپان بسته شده است بمویاے پیشانی ایشان نیکی تا روز قیامت زیرا که حاصل نمی گردد با نجا داد که در وے خیر دنیا و آخرت است چنانکه بیان فرمود آنرا بقول خود - الاجر و العقیمة - ثواب در آخرت و غنیمت در دنیا - رواه مسلم - و عن ابی هريرة قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم من احتبس فرسا فی سبیل اللہ - کسی که بربندد و نگاهدارد و اسی را در راه خدا

به نیت آنکه شاید حادث گرد و غزالی و حبس نمیشد و معنی وقف نیز باید حبس است و وقف کرده شده در راه خدا
ایمانا بالکفر حبس کند اسب را از جهت ایمان آوردن بخدا و امتثال امر او که در نقل خیرات عموماً و خصوصاً کرده است
و تصدیقاً بوعده - و از جهت راست دانستن و عده حق که ثواب جزایل که در آن کرده است - فان شعبه و ریشه ریشه
و باین میزانه یوم القیمة - پس بدستی سیرتی وی و سیرابی او و سرگین او و گنیز و سب در ترازوی اعمال
اوست یعنی داخل اعمال اوست و در ترتیب اجر و ثواب بران روز قیامت شعب کبیر شین و فتح با سیرت و سیری
کبیر را و تشدید یا سیرابی را و اینجا چیزی است که بان سیری و سیرابی حاصل میشود از گناه و وانه و آب - رواه النجاشی
و عنه قال کان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم کیرہ الشکال فی النخیل - بود آنحضرت که مکروه می پذیراشت شکال را
در اسپان و شکال کبیر شین در اسب است که سب پای او سفید بود و یکی مطلقه یا تکس تشبیه داده شد بشکال یعنی
رکن که پایا سب چهار پای را بوی بندند این چنین است در قاموس و راوی گفته است - والشکال النخیل
الفرس فی رجله الیمنی سیاض - و شکال کبیر شین است که باشد اسب باین صفت که در پای راست وی
سفیدی باشد - و فی ید الیسری - و در دست چپ وی سفیدی - و فی ید الیمنی و رجله الیسری - یا باشد و در دست
راست وی و در پای چپ وی و وجه که است شکال مفوض است بعلم شایع و این بطاهر مخالفت معنی اول است
که از قاموس نقل کرده شد و ممکن است تطبیق این بان فافهم و در نهایت گفته که از برای آن مکروه داشت که وی
در صورت مشکول است تفاوفاً و ممکن است که تجربه معلوم شده باشد که این جنس نجیب نمی باشد و بعضی گفته اند که اگر
با وجود این اغراض یعنی سفیدی چهره و قرمزی گرد و کمر است - رواه مسلم - و عن عبد اللہ بن عمر بن رسول اللہ
صلی اللہ علیہ وسلم سابق بین النخیل - روایت است از ابن عمر که آنحضرت مسابقت کرد میان اسپان و در اند
آنها را مسابقت میکرد یکدیگر میشی کردن در دو اندین اسپان - التي اضرمت آن اسپان که لاغر و زار کرده شده بودند
و طریقۃ انهما خیل است که علف می دهند تا فرجه و قوی شوند بعد از آن کم می کنند علف را و بقدر قوت می آرند
و در آورده می شوند در خانه و پوشیده می شوند بچلپا تا آنکه گرم می شوند و عرق نمی کنند و چون عرق خشک میشود
سبک می گرد و گوسفان سیال و قوی می گردد بر راه رفتن - من الحفیار - ابتدا مسابقت از حفیار بود و بفتح
حای ممل و سکون فا و بعد و قیصر موضعی است بر چند میل از مدینه و حفا بقدم یا بر فانیز آمده - و آمد اثینة الوداع -
و نهایت آن خیل و مسابقت آنها اثینة الوداع بود که نام کوسه است که اهل مدینه مسافران را مسابقت میکردند
تا آنجا مشهور در تشبیه این موضع این وجه است و همچنین است در قاموس و سنن و می در تاریخ مدینه و حبی و دیگر
غریب گفته که در شرح آنرا ذکر کرده ایم و بنیاسته امیال - و میان این دو موضع یعنی حفا و اثینة الوداع شش
میل است در میان این مسافت و در خیل مسابقت می کردند - و سابق بین النخیل التي لم تضرب بین الثینة الی مسجد

بنی زریق لضم نامی و سابقیت کرد میان اسبان که اضرار کرده نشده اند از مینه تا مسجد بنی زریق و بنیهایل - و میان این دو موضع یک میل است متفق علیه - و عن النس قال كانت ناقه لرسول الله صلى الله عليه وسلم تسمى العنبره اذ كانت النس بو دناقه را آنحضرت را که نامیده می شد اورا عنبه و بفتح عین مصله و سکون ضا و معجمه و موحده بدناقه که گوش اورا بریده باشد یا شکاف کرده و این همان ناقه مشهوره آنحضرت است که اذرا قصوا می گفتند یا غیر اوست و در دو قول است و گفته اند که ناقه شریف عنبه بنو دلیکن بحسب خلقت گوش او بچنین واقع شده بود - و کانت لانسبق - و بود آن ناقه که سبقت کرده نمی شد یعنی هیچ ناقه بران سبقت نمی کرد و فجرا اعرابی علی قعوده پس آمد اعرابی بر شتری که مراد او بود و قعود بفتح قاف شتر جوانه که نخست در بار و نشست آید باشد و صلا حیت آن پیدا کرده که سواری کرده شود بران و او سفت آن دو سال است آتش سال بعد از آن جل نامند فسیقا - پس سبقت کرد و شتر اعرابی ناقه آنحضرت را و در گذشت از وی در و دیدن - فاشته ذلک علی السلیین - پس سخت آمد سبقت کردن شتر اعرابی ناقه آنحضرت را بر مسلمانان - فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم - پس گفت آنحضرت - ان حقاً علی الله ان لا یرفع شی من الدنیا بدرستی که حق و ثابت است بر خدا بجز بیان سنت و بی تقالی اینکه بلند گردد و چیزی از امور دنیا و آشیای آن بالا و غصه - مگر آنکه فروهند آنرا خدا تعالی - رواه البخاری -

الفصل الثانی عن عقبه بن عامر عن النعمه قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم یقول - گفت عقبه شنیدم آنحضرت را که می گفت - ان الله تعالی یدخل بالسم الواحد مینه لفر فی الجنة - بدرستی که خدا تعالی می در آرد و بسبب یک تیر یکس را در مینه - هاتمه نخست سازنده و راست کننده آنرا - بحسب صنعت النجر - که چشم می دارد و در پیشه خویشکی و ثواب را یعنی تیر را که می سازد و برای آن می سازد که بآن غزا کرده شود و در راه خدا انداخته شود - و الرامی به - و دوم اندازنده تیر را در راه خدا - و منبله - و سوم منبل تیر یعنی پهننده تیر را در دست تیر انداز خواه ابتدا خواه پیش از رمی یا بعد از رمی از بدت و در حدیث دیگر آمده است که سعد بن ابی وقاص یری می انداخت و آنحضرت تیر بدست اومی داد و منبله لضم میم و فتح نون و تشدید بار کسوره از تبسیل و بسکون نون و تخفیف یا از ابدال هر دو روایت است - فارماد او را بگوید پس تیر اندازید و سوار شوید - و ان ترمو احب الی من ان ترکوا - و تیر انداختن شما دوست داشته شده تراست بسوی من از سوار شدن شما طبعی گفته که مراد بر کوب نیزه زدن است پس مراد آن باشد که تیر انداختن محبوب ترست از نیزه زدن - کل شی لیو ب الرجل باطل - هر چیزی که بازی کند بآن چیز مرد باطل و نادر است - و لا رمیه لقوسه - مگر تیر انداختن او کمان خود و تا و بیه فرسه - و ادب کردن او از اسب خود را - و لا عبته امرأته - و بازی کردن مرد زن خود را - فانه من الحقی - پس بدرستی که این اشیا از جمله حقیقت و ثابت است و تحقیق داخل لغو نیستند - رواه الترمذی و ابن ماجه و زاد البدر و و الدارمی و من ترک الرمی

بعد از علمہ و کسی کہ ترک کند تیر اندازی را بعد از دانستن و آموختن آن - رجبہ عنہ - از جهت اعراض کردن و ناخوانستن
 آنرا - فائزہ نعمتہ ترکما - پس بدستی کہ آن رمی نمیشد کہ ترک کرد آنرا - او قال کفر یا - یا گفت کفر یا بجایے ترکما
 نعمتیست کہ کفران کرده آنرا - و عن ابی یحیی - یفتح نون و کسر جیم و سکون یا - اسلمی - کنیت عمرو بن عبثہ است
 کہ چارمست در اسلام و احوال شریف وی در مواضع نوشته شده است - قال سمعت رسول اللہ صلی اللہ علیہ
 وسلم یقول - گفت شنیدم آنحضرت را کہ می گفت - من بلغ لبسم فی سبیل اللہ قولہ درجہ فی الجنة - کہے کہ رسانید
 تیری را در راه خدا یعنی زد بکافری پس آن مراد را درجہ عظیمہ است در مشیت - و من رمی لبسم فی سبیل اللہ
 قولہ عدل محرم - و کسی کہ انداخت تیری را در راه خدا رسید بکافریانہ پس آن مراد را برابر برودہ آزاد کرده شدہ است
 باین توجیہ بلغ لبسم اعلی است از رمی آن و اسلوب کلام تنزل از اعلی با دنی است یعنی اگر آن نباشد این نیز
 ثوابی دارد و احتمال دارد کہ مراد بلغ لبسم رسیدن بمکان غزو باشد کہ با وی تیر باشد بنید از ویانہ و رمی انداختن
 آنها بسوی کافران و باین معنی ترقی از دینی با علی است و مراد بر جہ پایہ از پایہا کمتر از مرتبہ تحریر کہ درجہ آن عظیم است
 واللہ اعلم - و من شاب شبیبہ فی الاسلام - و کسی کہ پیر شد پیر شدنی در مسلمان - کانت لہ نور الیوم الیقینہ - می باشد
 پیری را در اسباب حصول نور روز قیامت و تعبہ گفتہ اند کہ مراد با سلام اینجا جہاد است زیرا کہ جہاد عودا سلام
 و ذرۃ سنام اوست چنانکہ در حدیث آمدہ است - رواہ البیہقی فی شعب الایمان و روی ابو داؤد و الفصل الاول -
 و روایت کردہ است ابو داؤد و فصل اول را کہ در بیان من بلغ لبسم فی سبیل اللہ است - والنسائی الاول والثانی
 و روایت کردہ است نسائی فصل اول و ثانی را کہ هر دو در بیان فضیلت لبسم اند - و الترمذی الثانی والثالث
 و روایت کردہ است ترمذی ثانی و ثالث را کہ من رمی و من شاب است - و فی روایتہما - و در روایت نسائی
 و ترمذی این چنین واقع شدہ است کہ - من شاب شبیبہ فی سبیل اللہ بدل فی الاسلام - و این مؤید آنست کہ بعضی
 گفتہ اند کہ مراد با سلام جہاد است چنانکہ گفتہ شد و این عبارت صحیح است کہ نسائی فصل ثالث را نیز روایت کردہ است
 پس او را در روایت باشد - و عن ابی ہریرۃ قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لاسبق الاسبغ فصل او
 او حافز نیست سبغ مگر در فصل یا خفت یا حافز سبق یفتح با آنجہ گرد بندند در اسبغ و دانیدن و تیر انداختن
 و جزو آن مرکبہ را کہ چستی کند و بسکون یا پیشی کردن در روایت صحیحہ و ربیعاً یفتح یا است و اگر بسکون ہم باشد
 آل معنی بہین است پس می فرماید کہ نیست سبق مگر در فصل یفتح نون و سکون نهاد مملہ آہن تیر و نیزہ
 و شمشیر و را و اینجا پیکان تیر است کنایت است از تیر اندازی و مگر در خف لبسم فاسیل شتر و مگر در حافز
 بجایے حملہ سم اسبغ یعنی در دو دانیدن شتر و اسب - رواہ الترمذی و ابو داؤد و النسائی - و ظاہر حدیث
 آنست کہ روایت گزینہ آل ممیسا یفتح مگر درین سہ چیز و جامعہ از فقہا قیاس کردہ اند بر آن و الحاق نموده اند

بدان چیزی که در معنی آن باشد و میساخته شود برای قتال چنانکه خداست و معنی اسپند و فیل و معنی ابل است
 زیرا که وی سودمند ترست در قتال از ابل و در شرط کردن مال بر مسابقت چیزی که از ساز قتال است و جعل مال
 بروی ترغیب است در جهاد بخلاف آنکه نه از ساز قتال است چنانکه طیور و کبوتر جاتر نیست سبق در وی و اخذ مال
 بروی و بعضی مسابقت بر اقدام و بعضی مسابقت بجاره نیز الحاق کرده اند از جهت بودن آن در معنی سهام و قاضی
 عیاض در شارق الانوار گفته که ابن عمر رضی الله عنهما مخصوص میگردد اندر زبان را یعنی سبق را تا سپان بعد از آن
 بدانکه در شرط در سابق معنی قمارست زیرا که در وی فایده است در ملک و تردد و در عزم و غم و همین است
 معنی قمار که آنکه مال مشروط باشد از جانب امام یا از جانب شخصی و غیر از مردم چنانکه گوید هر که سبقت کند مرا و بر من
 چندین از مال یا از یک جانب بود از مسابقین چنانکه گوید اگر سبقت کنی تو بر من مر ترا چنین و اگر سبقت کنم من چیزی
 نیست مرابر تو و اگر از هر دو جانب باشد چنانکه گوید اگر سبقت کنم من مرابر تو چنین و اگر سبقت کنی تو ترا بر من چنین
 جائز بود زیرا که این حقیقت قمارست مگر بدانکه محلل در میان ایشان چنانکه در حدیث آمده بسیار
 و عنه قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم من ادخل فرسایمن فرسین - کسی که در آرد و آسپی را میان دو اسپ
 این صورت تحلیل است و محلل کسی است که در آرد و آسپی را میان آن دو اسپ که بیرون آورده شده اند و شرط
 از هر دو جانب کرده اند و عقد قمار شده در آرد و بشرط اینکه اگر این اسپ سوم سبقت کرد می گیرد و هر دو سبق را
 و اگر مسبوق شد نیست بروی چیزی و این محلل از جهت آن شد که لوس عقد قمار از وسیع می بر آید که شرط
 از جانبین بود و حال از یک جانب شد که جانب این اسپ سوم است - فان کان یومن ان لیسبق پس اگر است
 این فرس ثالث باین صفت که امن کرده می شود و از اینکه مسبوق گردد بلکه معلوم است البته که سابق می گردد
 بجهت بودن او جواد و تیز رو - فلاخیر فیه - پس نیست شک در وی و حاصل نمی گردد تحلیل یا حاصل می گردد و دیگر
 که از اهری دارد و ظاهر عبارت لاخیر فیه و الا باس به درین معنی است - و ان کان لایومن ان لیسبق - و اگر است
 باین صفت که نامون نیست از آنکه مسبوق گردد بلکه محلل است که مسبوق گردد - فلا باس به - پس نیست
 باک بوی و حاصل می گردد و بی که است تحلیل و گویا عیب درین است که اگر بقیین معلوم میشود که سابق خواهد شد
 هر دو سبق را بگیرد پس گویا که باقی می دارد آن مشارطت را که در جانبین بود و عقد بجهت آن قمار شده بود
 بحال خود اگر سبق و عدم سبق هر دو محتمل اند پس اگر سابق شد هر دو سبق را می گیرد و اگر سابق نشد نیست بروی
 چیزی پس شرط از یک جانب شد و مشارطت از هر دو جانب نماند قتال - روایه فی شرح الاستبصار فی روایت ابی داؤد
 و در روایت ابی داؤد این چنین آمده است که گفت - من ادخل فرسایمن فرسین - کسی که در آرد و آسپی را میان دو اسپ
 یعنی و هو لایامن ان لیسبق فلیس لقار - و آن اسپ یا صاحب اسپ این نیست از آنکه مسبوق گردد و اینده شود

پس نیست قمار - و من او حل فرمایند فرسین و قد امن ان السیت - و کسی که در کار واسپ را میان دو واسپ و حال
 آنکه تحقیق این است از مسبو قیث - قمار - پس این عقد قمار است چنانچه بیان کرده شد - و عن عمران بن حصین
 رضی الله عنه صحابی کبیر است تا سی سال در عرض صاحب فراش بوده و در آن حال بلا آنکه بروی سلام می کرد
 و باقی احوال او در مواضع نوشته شده است - قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم لا جلب ولا جذب -
 هر دو لفتح جیم و اول لفتح لام و ثانی لفتح نون در کتاب الزکوة گذشت که جلب و جذب و زکوة می باشد و در سیاق
 جلب و زکوة آنست که بمصدق در جائے و در بنشیند و امر کند رب المال را که مواشی خود را اینجا و در پیش وی بیاورد
 و جلب آنکه رب المال در جائی از موضع خود برود و بنشیند و مصدق را در مشقت افکند تا مزد وی بماند که او دست
 برود و هر دو ممنوع و مکروه است و جلب در سیاق آنکه ایسی دیگر در پی اسپ خود بگیرد و زجر کند و فریاد و زنا باعث
 گردد و برین و جلب آنکه ایسی دیگر در پیلوی اسپ خود که بوی مسابقت می کند بگیرد و چون اسپ مرکوب مانده گردد
 بر آن اسپ دیگر سوار شود و همه منعی عنه است - تراویحی فی حدیثه فی الرهعان - زیاده کرده است یحیی در حدیث خود
 لفظ فی الرهعان را و گفته لا جلب ولا جذب فقال رهعان و مراد بر رهان همین مسابقت است و مشارطت بر خیول
 رواه ابو داود و النسائی و رواه الترمذی مع زیاده فی باب الغصب - و روایت کرده است انرا ترمذی با زیاد
 بعضی الفاظ و معانی در باب غصب - و عن ابی قتاده صحابی انصاری کبیر است بر او را ابو سعید خدری است
 از مادرش عقی بدری حاضر شده مشاهد را بهمه - عن ابی سلمی صلی الله علیه وسلم قال خیر الخیل الا دم الاقرح - بهترین
 اسپان اسپ سیاه اسپ که در پیشانی او سفیدی است - الارثم - بنابر مثلثه ایسی که در جانب بینی او سفیدی است
 و بهر بضم و ال سیاهی و قرص بضم قاف سفیدی در روی اسپ کتر از غزه کزانی القاموس در ثم مثلثه محرکه در ثمه
 بضم ر یا یاض در طرف الف فوس یا هر بیاضی که بر سدل زیرین اسپ و استر و خرا - ثم الاقرح الخجل - پس بهتر
 اقرح مجل تجلیل سفیدی دست و پایی اسپ و ستور طلق الیمین - که دست راست مجل نباشد طلق بضم طاء و لام و لفتح
 طاء و سکون لام نیز صحیح کرده اند ایسی که یکی از قوائم او مجل نباشد - فان لم یکن او هم فکیف علی هذه الشیة - پس
 اگر نباشد او هم پس کیستی که برین صفت و علامت که قرص و رثم است باشد بهتر است و کیست ایسی که سخت باشد سرخی
 او و بعضی گفته اند که ایسی که میان سیاهی و سرخی باشد و شیت کبیر شین و فتح یا بمعنی علامت گفته اند و بعضی گفته اند
 که شیت هر رنگی که مخالف باشد غالب رنگ اسپ را و در قصه بقرة بنی اسرائیل فرموده است لا شیتة فیها
 رواه الترمذی و الدارمی - و عن ابی و هر ب لفتح و او و سکون - الجشی - بضم جیم و فتح شین معجم منسوب
 بجشم بن معاویه صحابی است اسم او کبیر است او است رضی الله عنه - قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم علیکم
 بكل کیت اغر مجل - بر شتاب و دهر اسپ کیت سفید پیشانی سفید و سته و پایهای او - اشقر اغر مجل - شقرت سرخی

وسفیدی اشقر سرخ و سفید و گفته اند که فرق میان کیت و اشقر آن بود که ایال و دم در کیت سیاه بود و باقی سرخ
و در اشقر سرخ و شتر اشقر سخت سرخ و آدمی اشقر کسی که بر بیاض او حمرة باشد - او او هم غمسه خجل - یا اسپ
سیاه و سفید پیشانی و دست و پای - رواه ابو داود و النسائی - و عن ابن عباس قال قال رسول الله
صلی الله علیه و سلم من الخجل فی الشقر - برکت اسپان در اسپان اشقر است - رواه الترمذی و ابو داود و عن عثیمه
بن عبد السلامی صحابی است ذکر او در آخر فصل الثالث از کتاب الجواد گذشت - انه سمع رسول الله صلی الله علیه و
سلم یقول - روایت است از وی که شنید آنحضرت را که می گفت - لا تقصوا النواصی الخجل - بنید مویهای پیشانی
اسپان را - و لا معارفها - و نه مویهای گردن اسپان را معارف جمع عرفت است برخلاف قیاس چنانکه محاسن
جمع حسن - و لا اذناها - و بنید مویهای اسپان را - فان اذناها باذناها - زیرا که پدرستی و ماسه
اسپان گس ران ایشان است که بدان گس از خود می رانند عذاب جمع مذکر بکسریم آنچه بدان گس رانند از زوب
بمعنی دفع کردن و راندن - و معارفها و فارها - و مویهای گردن اسپان سبب گرم شدن آنهاست و دست
بکسر دال و سکون فاهمه در آخر بمعنی بر ضد برود و دفع بکسر دال بعد چیزی که دفع کرده شود بان برود و لفظ تفسیر
آنرا طیبی کبیر بمعنی کلیم - و نواصیها معقود فیها الخیر - و مویهای پیشانی اسپان بسته شده است و روی نیکی -
رواه ابو داود - و عن ابی و هب الجشمی - رضى الله عنه قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم ارتبطوا الخجل
به بنید اسپان را کنایت است از فرجه ساختن آنها برای غوا - و استحووا نواصیها - و دست برآرید مویهای پیشانی
آنها - و اعجازها - مسح کنید بر سر نیهای آنها مقصود باین مسح پاک گردانیدن آنهاست از گرد و غبار و شناختن حال
فرجه آنها شاید که انسی و راحتی بآنها نیز حاصل می شده باشد و اعجاز جمع عجز یعنی سرین - و هم جمیع سرین - او
قال الکفاله - یا گفت بجای اعجازها الکفاله جمع کفل یعنی نیز بمعنی سرین - و قلدها - و قلاده بنید اسپان را
قلاده بکسر گردن بند و جمیل و تقلید در گردن لبستن جمیل و جزو آن و تقلید خیل حسن است بقصد اعلاای دین
و لا تقلدها الا و تار - و نه بنید در گردن اسپان او تارها جمع و ترست بکسر بمعنی کینه و فتح نیز لغتی است یعنی سوار
نشود برای آنکه طلب کنند کینهای جاہلیت را و کینها را لازم آنها سازید مثل قلاید یا جمع و ترست بفتح یعنی
زرد کمان و عادت جاہلیت بود زهرها را در گردن اسپان می بستند تا چشم زخم زسدنی گردانان برای تنبیه
آن رو تقلید یعنی کند یا برای آنکه تنگ سازد گردن اسپان را و لبخ درختی مثلا بند نشود و شرح این تفصیل در
کتاب الطبارة در باب آداب الخلاء در حدیث روایع بن ثابت گذشت است - رواه ابو داود و النسائی - و عن
ابن عباس قال کان رسول الله صلی الله علیه و سلم عبدا مورا - گفت ابن عباس بود آنحضرت بنده خدا
مانور که می کرد بر چه امر کرده می شد از نزد خدا و حکم نمیکرد بجزی از عیش خود و میل طبع و نفس خود و مخصوص نمیکرد و این

بیج کی راہنمائی از احکام کہ می خواست حتی اہل بیت کہ خص و اقرب بودند بوی چنانکہ گفت - ما اختصنا دون الناس
 بشی - مخصوص نکرد و ایند آن حضرت را جدا از مردم بختی از احکام - الا ثبتت - مگر نسبت خصیت - امرنا ان نسخ
 الوضوء - امر کرد و ما را باین کہ تمام و کامل کنیم وضو را و تفکیک در باب وضو گذشت - وان لا تأکل الصدقة - و باینکہ خوریم
 صدقہ را و مال زکوٰۃ را و این نیز در باب زکوٰۃ گذشت - وان لا تنزلی حمار علی فرس - و باین کہ بنمایم خمر را بر اسب تا حاصل
 شود از ان استراگر گفتہ شود کہ اختصاص ربنی از اناکل صدقہ ظاہرست اما امر با سبغ وضو و نہی از انزال حمار بر فرس شاملست
 مرہبہ امت را اختصاص آن بچہ معنیست جو البش آنست کہ مراد ايجاب و الزام آنست بر ایشان یا حدث بر مبالغہ و تاکید بر آن
 کہ مناسبت تطہیر آلمیست مرایشانرا - رواہ الترمذی والنسائی - و گفتہ اند کہ در بخار و است بر شیعہ کہ گمان میسرند کہ اہلبیت مخصوصند
 بعلوم و احکام کہ نیست جز ایشان را و شاید کہ ہر انفی اختصاص با حکام شرعیہ است کہ تمامہ است را شاملست والا کہ
 اہلبیت بنو ت سلام اللہ و برکاتہ علیہم اجمعین مخصوص باشند بعضی علوم از معارف و حقائق و اسرار و اخبار بعدی ندارد و
 چیزی لازم نمی آید و اللہ اعلم و عن علی رضی اللہ عنہ قال اہدیت لرسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نعلہ - روایتست
 از امیر المؤمنین علی مرتضی گفت ہدیہ فرستادہ شد برای آنحضرت استری مہدی مقوس بود و الی اسکندریہ و نام این
 نعلہ دلدل بود - فرکہا - پس سوار شد آنحضرت آن نعلہ را - فقال علی - پس گفت علی رضی اللہ عنہ - لو حملنا الخمس
 علی الخیل - کاشکی بر داریم و بجانیم ما خزان را بر اسبان - فکانت لنا مثل ہذہ - پس باشد و حاصل گردد و ما را مانند
 این یعنی نعلہ - فقال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم انما یفعل ذلک الذین لا یعلمون - یعنی کنند آنرا مگر آن کسانے کہ
 نمی دانند از احکام شریعت را و آنچه اولی و انسبست بکمت و ورین ہنیست از انزال حمار بر فرس و گفتہ اند کہ ہنی
 برای کراہیتست - رواہ ابو داؤد و النسائی - وعن انس رضی اللہ عنہ قال کانت قبیۃ سیف رسول اللہ
 صلی اللہ علیہ وسلم من قفۃ - بود قبیۃ شمشیر آنحضرت از سیم قبیۃ بفتح قاف و کسر موحده و سکون تحتانیہ چیزی کہ بر طرف
 مقبض سیف می باشد از نقرہ یا آهن کذا فی القاموس و در بنایہ کفۃ آنچه بر رأس قائم سیف می باشد و بعضی گفتہ اند
 تحت دو شارب سیف و در صراح گفتہ قبیۃ بند شمشیر و کار و در حواشی نوشتہ اند قبیۃ بقاریسی طعن و بعضی او را کلاہ
 می گویند - رواہ الترمذی و ابو داؤد و النسائی و الدارمی - وعن ہود یفہم او سکون و او و دال جملہ بن عبد اللہ بن
 سعد تابعیست مقبول از طبقہ راوی عن جده مزیرہ - روایت می کند از جہاد وری خود کہ نام وی مزیدہ است
 لفتح سیم و کسر زای و سکون یا صحابیست - قال دخل رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یوم الفتح و علی سیفہ ذہب و قفۃ -
 در آمد آنحضرت روز فتح مکہ و حالانکہ شمشیر وی طلا بود و نقرہ - رواہ الترمذی و قال ہذا حدیث غریب - ازین حدیث
 معلوم میشود کہ تحلیہ سیف بذہب و قفۃ جائزست و بعضی گفتہ اند کہ این حدیث ضعیفست اسناد او قوی نیست
 و تحلیہ بذہب مرامست کذا فی شرح مولانا محمد حنفی علی الشامل و تورکشتی گفتہ کہ این حدیث مزیدہ محبت منہ شود

زیر که او را سندی نیست که اعتداده کرده شود بیان و بعضی گفته اند شاید که فقه روی اندوده باشد بذهب و این حرام است
و تفصیل آن در کتب فقه است. و عن السائب بن یزید - صحابی صغیرست و ولادت وی در سنه ثانیه از هجرت است
حاضر شده چته الودع را همراه پدر خود یزید بن سعید کندی در شفت سالی - ان النبی صلی اللہ علیہ وسلم کان علیہ
یوم احد در عان - روایت می کنند که بود بر آنحضرت روز غره و ه احد دوزره - قد ظاهر بینها بتجقیت جمع کرده بود میان
آن دوزره و پوشیده بود یکی را بالای دیگری یکی را بره ساخته بود و دیگری را استریا ظاهر بمعنی تداون تطالب
و این از غایت شجاعت آنحضرت بود چه هر که مردانه تر و تند و او در کار بیشتر و قوی تر سلاح او دستند او و بیشتر و این
دلالت دارد بر آنکه مباشرت اسباب منافی توکل نیست اگر لقیین بحال خود باشد - رواه ابو داود و ابن ماجه - و عن
ابن عباس قال کانت رایتہ بنی اللہ صلی اللہ علیہ وسلم سودار - گفت ابن عباس بود رایت آنحضرت سیاه
و لواؤه ابیض - و بود لواوی او سفید و گفته اند رایت علم کبیر را گویند و لواو علم صغیر و بعضی بر عکس هم گفته اند و بعضی
گفته اند رایت آنکه همراه صاحب حرب باشد و لواو علامت مقام امیر بر هر تقدیر آنحضرت را دو علم بود یکی سیاه و دیگری
سفید و گفته اند مراد سیاه خالص نیست بلکه از دو سیاه می نمود زیرا که در حدیث آمده میگوید که از نمره بود و نمره گلی می
که در وی خطهای سیاه و سفید باشند ظاهراً سیاه غالب بود و تواند که در بعضی اوقات سیاه باشد و در بعضی از نمره
و اللہ اعلم - رواه الترمذی و ابن ماجه - و عن موسی بن عبیدة - یضم عین و فتح با تخلف فیه است و رقت و
مولی محمد بن القاسم - ظاهراً است که مراد محمد بن القاسم بن محمد بن ابی بکر صدیق است - قال - گفت موسی - ارسلنی
محمد بن القاسم الی البراء بن عازب - فرستاد مرا محمد بن قاسم بسوی برادرین عازب صحابی - لیساً که عن رایتہ رسول اللہ
صلی اللہ علیہ وسلم - در حالی که می پرسید محمد برادر از رایت آنحضرت که چگونه بود - فقال کانت سودا و پس گفت
برابر بود رایت آنحضرت سیاه - مربعه - چهار گوشه - من نمره - از نمره لفتح نون و کسریم گلی می که در وی خطهای سیاه
و سفید باشند که می پوشند آنرا اعراب تشبیه کردند آنرا بنمر که حیوانی معروف است که آنرا پلنگ می خوانند - رواه احمد
و الترمذی و ابو داود و عن جابر ان النبی صلی اللہ علیہ وسلم دخل مکة و لواؤه ابیض - و روایت است از جابر
بن عبد اللہ انهارمی که از کبار صحابه و مشاییر ایشان است که آنحضرت در آمد که را و حال آنکه لواوی او سفید بود
رواه الترمذی و ابو داود و ابن ماجه -

رواه الترمذی و ابو داود و ابن ماجه -

الفصل الثالث عشر عن انس قال لم یکن شیء احب الی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم بعد النساء من الخلق
اقلت انس بنود هیچ چیز محبوب تر بسوی آنحضرت بعد از زنان از ایشان و بعضی گفته اند که همین است امر ثالث
که سکوت کرد و آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم از ان در حدیث حبس الی من دنیا کم بر تقدیر صحت روایت ثلث و در جا
نمود آنرا بیان کرده شده است - رواه النسائی - و عن علی رضی اللہ عنہ قال کانت بید رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم

قوس عربیه - گفت امیر المؤمنین علی رضی اللہ عنہ بود و دوست آنحضرت کمانی عولی - فراخی رجلا بیده قوس فارسیه - پس دید آنحضرت مردی را که در دست وی کمان فارسی است - قال ما هذه القما - گفت آنحضرت چیست این کمان فارسی بینداز آنرا - و علیکم بهذه واشباهها - و لازم گیرید بر خود باین یعنی کمان عربی و امثال آن طبعی گفته گویا آن صحابی دید کمان فارسی را قوی تر و سخت تر پس اختیار کرد و آنرا بر کمان عربی پس کمان برو که آن عولست در حرب فتح بلاد پس ارشاد کرد آنحضرت او را که امر این چنین نیست که تو خیال کرده بآنحضرت میداد حق تعالی در دین هر که که میخواهد و نصرت از نزد اوست و قوت و قدرت او نه بقوت و ساز و سامان شما - و ریح القما - و لازم گیرید بر خود به نیزه طرح جمع ریح و قما یعنی قات جمع قما و هر دو بمنجه نیزه است و گویا مرد او باضافت ریح بسوی قما کمال و تمام اوست یعنی نیزه های نیزه - فاما لکم ید اللہ لکم بان الین پس بدرستی که قصه این است که قوت میداد خدا تعالی مرثا را بآن نیزه ها در دین - و لکن لکم فی البلاد و و پای برجای میکنید مرثا را در شهر ها - رواه ابن ماجه -

باب آداب السفر

آداب جمع آداب است و ادب رعایت آنچه باید رعایت کرد و تعجب گفته اند ادب حسن اخلاق و بیاید معنی او انشاء اللہ تعالی تفصیل در کتاب الآداب و سفره حضرت و درین ترکیب معنی کشف و ظهور و خروج است چنانکه اسفار جمع میگوشاید. روشنی و انکشاف او را و سفر کسری گویند کتاب را و سفر می خوانند میبایستی را و مانند آن و آداب سفر بسیار است بعضی از آن قبیل که رعایت آن پیش از وی باید کرد و بعضی در اثامی آن و بعضی بعد از رجوع از آن و کتاب احیاء العلوم مشکفل است به بیان آن و مایز در آداب الفنا لکن که ترجمه ریح عادات احیاء است و در شرح سفر السعاده طرس فی الزان ذکر کرده ایم از اینجا باید حسب -

الفصل الاول عن کعب بن مالک ان النبی صلی اللہ علیہ وسلم خرج یوم الخميس فی غزوة تبوک - کعب بن مالک که از مشاهیر صحابه و شعرا ی اسلام است و قصه او در تحلف از غزوة تبوک که از احادیث و احاسن قصص است روایت می کنند که آنحضرت بیرون آمد روز پنجشنبه در غزوة تبوک که نام زمینی است میان مدینه و شام - و کان یحب ان یخرج یوم الخميس - و بود آنحضرت که دوست می داشت که بیرون آید برای سفر یا برای سفر غزوه روز پنجشنبه - رواه البخاری و در جامع الاصول از حدیث ابوداؤد از کعب بن مالک آورده که گفت کم بود که بیرون می آمد پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم برای سفر بگذر روز پنجشنبه و قتی که غزاه می کرد و در سنه الیدی حدیثی آورده که در وی تخمیر است میان روز دوشنبه یا روز پنجشنبه و اللہ اعلم و تور لشتی مناسبتی و نکته ذکر کرده که خمیس بمعنی لشکر است پس درین تفاؤل است بآنکه خلف یا بند بر جیش که جانب وی بودند و نیز روز پنجشنبه روزی مبارک است که برداشته میشود و روی اعمال بندگان پس خواست آنحضرت که برداشته شود و جهاد که افضل اعمال است نزد خدا یا از جهت آنکه این روز اتم ایام اسبوع است

از روی عذر و العدا علم آنچه موافق سنت نبویست این است و مدار بر استخاره و تفویض و توکل است و از سلف اصلاً منقول است
که اتباع احکام نجوم و اختیار ساعت حکم آن کنند از امیر المؤمنین علی رضی الله عنه منقول است که کسی نزد ایشان گفت
که فلان روز بود و فلان روز و فرمود اگر ششیر دروست من می بودی زوم گردن ترا بودیم یا در خدمت ابو القاسم
محمد رسول الله صلی الله علیه و سلم نشیندیم نزدی که ذکر کرده میشد که فلان روز مسافرت یابید کرد و فلان روز بنای کرد
و آنچه قمر در عقرب و محاق از حضرت امیر رضی الله عنه روایت میکنند آن نیز بصحت نه پیوسته است و در کتاب سنن ابی یوسف
حکایتی از ابن عباس آورده که مضمون آن قاعده ایست که کسی نظم کرده است قطعه هفت روزی بخش باشد
در می پیاگیرش تا یفتی در سبج با سبج و سیزده با شانزده پاست و یک با بست و چار و بست و پنج با و از امیر المؤمنین
رضی الله عنه نیز آورده که درین هفت روز هیچ کاری نباید کرد و سفری نباید کرد و در صحت این مقال نیز
سنن است و الله اعلم - و عن عبد الله بن عمر رضی الله عنهما قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم لو علم الناس
ما فی الوحدة ما اعلم - اگر می دانستند مردم چیزه که در وحدت یعنی تنها سفر کردن است آنچه می دانم من - ماسار
راکب بلبل و حده - سیر نمی کرد و هیچ کی اگر چه سوار هم باشد خصوصاً در شب تنها و بعضی گفته اند که تقیید بر اکب
بجست آنست که بخت سوار ششیر است و خونت او سخت تر - رواه البخاری - و عن ابی هریره قال قال رسول الله
صلی الله علیه و سلم لا تصحب الملائكة رفقة فیها کلب ولا جرس - یا ربی نمی شوئد و همراه نمی روند فرشتگان که در سبک را
که در آن گروه سگ است و نه گروهی را که در ایشان جرس است رفقه بالضم و الکسر گروه هم سفر رفیق بکسر را جاعت
رفیق مراقب واحد جمع چنانکه در قول حق تعالی او حسن اولئک رفیقاً جمع رفقا و چون متفرق شوند اسم رفقه می رود
نه رفیق و جرس لفقیتهن آنچه آنچه می شود در گردن دایه یا در پای باز و جزو آن وجهی که اهت صوت اوست
مثل ناقوس و واروشده است که با هر جرس شیطان است و آواز او مانع است از ذکر و فکر و را و لکلب کلبی است که نه بر
غرض پاسبانی باشد و لکلب را شتن کلب برای پاسبانی و حفظ مواشی مباح است و گفته اند که مر او ملائکه رحمت اند
نه کتبه و حفظه که آنها مفارق نمی شوئد - رواه مسلم و عنه ان رسول الله صلی الله علیه و سلم قال الجرس مزایه الشیطان
گفت آنحضرت جرس مزایه شیطان است مزایه جمع مزایه که زمر کرده میشود یعنی قننی کرده میشود و بوی و زهر و تیر و سرد کرد
بوی و زهر را بلفظ جمع بجبت آن گفت که آواز او منقطع نمی شود گویا هر جزوی از وی مزایه است و در باب العید کلام و در معنی او
زیاده برین گذشت و اضافت بشیطان بجبت آن کرده وی شاغل می گرداند و ذکر و فکر را رواه مسلم - و عن
ابی بشیر بفتح با و کسر شین - الانصاری صحابی است عمر طویل یافت و وفات یافت بعد از وقعه حره بر قول صحیح
انه کان مع رسول الله صلی الله علیه و سلم فی بعض اسفاره - روایت می کنند وی که بود با آنحضرت در بعضی سفرهای
آنحضرت - فارسل رسول الله پس فرستاد و غیر خدا صلی الله علیه و سلم رسولاً فرستاده را که ندا کند

بر اهل سفر باین حکم که - لا یحقین فی رقبۃ بعیر قلاوة من وتر - باقی گذاشته نشود و در گردن شتری قلاوه از وتر بفرجیتین
 بمعنی زه - او قلاوة - شک را وی ست که قلاوة من وتر گفت یا قلاوة مطلق گفت و مراد همان قلاوه از وتر است -
 الا قلاوة - مگر آنکه همیده شود آن قلاوه بیان آن گذاشت و ظاهر او چه در اینجا آنست که می آویختند بآن جرس میفون علیه
 و عن ابی هریرة قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اذا سافرتم فی الخصب - چون مسافرت کنید شما
 در فراخی سال خصب بکسر خار ضد جیب بفتح جیم یعنی قحط - فاعطوا الابل حقها من الارض - پس بدید شتران را
 حق آنها از زمین یعنی از گیاهها یعنی بگذارید آنها را ساعت لباعت تا بچرند و تیز روند - و اذا سافرتم فی السنة
 و چون مسافرت کنید شما در قحط سال سبب یعنی سال و در سال قحط بجهش نیز استعمال می کنند - فاسرعوا علیها السیر
 پس تیز روید و شتاب کنید بروی سیر را و تاخیر نکنید و در راه تا برسند شما را بمقصد پیش از آنکه ضعیف شوند - و اذا
 سافرتم باللیل فاجتنبوا الطريق - و چون فرود آید در آخر شب پس کیسو شوید و پیهنیز کنید راه را یعنی در میان راه
 فرود نیاید زیرا که هوام و دواب در شب بسیار می باشند و اما طرق الدواب و مادی الوام باللیل - زیرا که راه را
 راه های چار پای با وجای رجوع آوردن و بودن گزند است از مار و کژدم و جز آن تو لیس فرود آمدن مسافر
 در آخر شب برای خواب و استراحت نفس و راحت ابل پس قول دی باللیل برای تحقیق و تاکید است و بعضی
 گفته اند تو لیس فرود آمدن در هر وقت که باشد از شب یا روز پس باللیل تفسیر است - و سنۃ روایت - و در روایتی
 این چنین آمده که - اذا سافرتم فی السنة فبادروا بها لقیها - و قتیکه مسافرت کنید در قحط سال پس مستتابی کنید در سیر
 و در حالی که باقی ست با شتران مغر استخوان آنها یعنی قوت بدن آنها قوی بکسر نون و سکون قاف مغر استخوان و گاهی
 الحلاق لقی بر پیه نیز می کنند و لقیها بفتح لون و قاف و پیاد میوه یعنی راه مرد و کوه نیز رواست که ده شده است
 و ضمیر راجع بارض داشته و تورشتی گفته که این تصحیف است و بعضی نقبه یعنی تنگ شدن اخفاف بعیر داشته اند
 گفته می شود و نقب البعیر قتیکه و قیق شود اخفاف وی و بعضی یعنی پاره شدن خف طبوس و حمل برین معانی
 چندان جودت ندارد و اینها نیز تصحیف است لکن هیچ طبعی استراحت نکرده و از قول تصحیف بر آورده است فافهم مسافر
 و عن ابی سعید الخدری قال بینا نحن فی سفر مع رسول اللہ - گفت ابو سعید در آنست که ما در سفر بودیم
 با پیغمبر خدا - صلی اللہ علیہ وسلم از جاده رحیل علی راحلة - ناگاه آمد آنحضرت را مروی بر شتر - فجل لیفر
 میماند و شتر را پس گشت آن مزدکی زنده راستا و چپای شتر را بسبب مانده شدن یا معنی آنست که فرود می افتد
 از پشت شتر روی رود بین و شمال و بعضی می گویند می زند چشم خود را و می نگرد و بچپ و راست براس طلب
 چیزی که قضا کند بآن حاجت خود را - فقال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم من کان معه فضل ظهر - پس گفت آنحضرت
 کسی که باشد با وی زیادتی پشت یعنی مرکب - فلیهد به علی من لا ظهر له - پس باید که بازگرداند آنرا و رد کند

بر کسی که نیست مرکب آورد - و من کان له فضل زاد فلیعده علی من لا زاد له - و کسی که باشد مراد زیاده و تنی توشه پس باید که صرف کند از برای کسی که نیست توشه را و را - قال فذكر من اصناف المال - گفت راوی پس ذکر کرد آن حضرت از انواع و اقسام مال یعنی گفت هر که باشد نزد وی فلان مال و فلان مال مثل جامه و زر و جوهر آن زیادت بر حاجت نفس پس باید که بخش کند و صرف نماید آنرا بر کسی که ندارد و حتی رانیا آنه لاحق لاحدنا فی فضل - تا آنکه دیدیم و دانستیم که نیست حق هیچ یکی را از مراد زیاده و تنی توشه را و را - و عن ابی هریره قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم لا یسافر قطعة من العذاب سفر یاره است از عذاب یعنی قسمی است از آن منع احدکم نومه منع می کند یکی از شما را خواب او - و طعام و شرابه - و خوردنی و اورا و نوشیدنی و اورا بر وجه معتاد و مانوس و تخصیص بنوم و طعام و شراب از برای رفیق برود است و الا و سرفوت میگردد بسیاری - بنمست من وجهه فلیجلی الی الیه پس وقتی که پرداخت و بآخر رسانید یکی از شما حاجت خود را از وجهی و طریق دیگری بخیر است پس باید که شبانی کند و برود بسوی اهل خود و نعمت لفتح نون و سکون با حاجت و رسیدن بهمت در چیز و حرص نمودن در آن می گویند فلان منوم است بدان یعنی موع است بوی و حریص است در آن - متفق علیه - و عن عبد الله بن جعفر صحابی قرشی هاشمی مدنی ووی اول مولودی است که در اسلام ولادت یافت و در حبشه و وفات یافت بدین سینه شانین در زمان عبد الملک و له تسعون سنه تا میسر می شد او را بحر الحجو و گفتند بود در اسلام حتی ترازوی و پدر وی جعفر بن ابی طالب نیز جوادی بود و وی جوادی و در وقت وفات آن حضرت نه ساله بود و قال کان رسول الله صلی الله علیه و سلم اذا قدم من سفر - گفت عبد الله بن جعفر بود آن حضرت وقتی که قدم می آورد از سفری - التی یصبیان اهل بیته - تلقی نموده می شد و پیش آمده می شد بخردان اهل بیت وی یعنی خردان اهل بیت را نزد آن حضرت می بردند - و انه قدم من سفر فصبغت بی الیه - و بدرستی که آن حضرت قدم آورد از سفری پس سبقت کرد و شد بین و بیشتر برده شد را بسوی آن حضرت - فحماني بین یدیه - پس برداشته و سوار کرد و مرا به پیش خود - ثم حمی باحدی فاطمة رضی الله عنها - پسترا آورده شد یکی از دو پسر فاطمه که امام حسن و امام حسین باشد رضی الله عنهما - فاروفه خلفه - پس روایت گردید او را و سوار کرد پس خود یعنی بخود است که او را پیش گیر و مرا پس اندازد از او - قال فاوخلنا الدینیه - گفت عبد الله بن جعفر پس در آورده شدیم مدینه را - ثلثه علی دایه - هر سه بر یکدایه - و عن انس - و عن انس انه اقبل هو و ابوطحمة مع رسول الله صلی الله علیه و سلم و ایت است از انس که بدرستی شان این است که رومی آورد یعنی بجانب مدینه وی یعنی انس و ابوطحمة انصاری که زوج ام انس بود و همراه آن حضرت - و مع البنی صلی الله علیه و سلم صفیه - و حال آنکه آن حضرت ام المومنین صفیه بود و در عقب خود - علی راحله برشته سوار می نمود و این در رجوع از غزوه خیر بود و صفیه رضی الله عنها از غنایم غزوه خیر بود که نخست دست و حیه کلبی افتاده بود و از وی آن حضرت گرفت و آزاد کرد و تزویج نمود پس در راه روایت خود ساخته می آورد و رواه البخاری

وعنه قال کان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لا یطرق اہل لیلۃ - گفت انس بود آنحضرت که در مخی آمد اہل خانہ خود را در شب یعنی در وقت باز آمدن از سفر - و کان لا یدخل الا غدۃ او غیثۃ - و بود کہ در مخی آمد نگردد در چاشنگاہ یا شبانگاہ یعنی آخر روز بعد از عصر پیش از در آمدن عصر یا پیش از در آمدن شب - متفق علیہ - وعن جابر قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اذا طار احدکم الغیثۃ - گفت آنحضرت وقتی کہ در از گردانیکی از شما غائب شدن را در سفر یعنی سفر دراز کردہ باشد - فلا یطرق اہل لیلۃ - پس باید کہ در نیاید اہل خود را در شب طرق در اصل بمعنی کوفتن و در آئینہ در شب را طارن گویند زیرا کہ حاجت دارد بکوفتن در - متفق علیہ - وعنه ان ابی بنی صلی اللہ علیہ وسلم قال اذا دخلت لیلۃ فلا تطل اہلک - وقتی کہ در آئی در شب یعنی در شهر پس ندر آہل خانہ خود را حتی استخرا الغیثۃ - تا آنکہ استعمال آہن کنند زن و معنی استخرا و خلق خانہ است و اینجا مراد بآن معاہجہ سزدن موی است بہر حال کہ زنان معاواند و عادت زنان استعمال حدیث نیست و مفیدہ لضم میم و کسر عین بمعنی و سکون یا زنی کہ غایب است از وی زوجه وی - و تمتشط الشوشۃ و شانه کنیزی کہ پریشان موی است شعثہ یعنی شین و کسر عین و شمار مثلثہ زن شود لیلۃ مومنہ حاصل آنکہ صبر کند تا زن خود را ببیند و مستعد صحبت گردد و اند متفق علیہ

وعنه ان ابی بنی صلی اللہ علیہ وسلم لا قدم الدینیۃ نحر جز و را - و ہم از جابر است کہ آنحضرت چون قدم می آورد مدینہ را می گشت شتر سوار - یا کادوی را این حدیث دلالت کرد بر آن کہ سنت است بر کسی را کہ باز آید از سفر کہ فوج کند بقدر آنچه در وسع اوست - رواہ البخاری - وعن کعب بن مالک قال کان ابی صلی اللہ علیہ وسلم لا یقدم من سفر الا اناراً - گفت کعب بن مالک کہ از مشاہیر صحابہ است بود آنحضرت کہ قدم می آورد از سفر گرد و زانہ - فی الفحی - و در وقت چاشت و این باعتبار غالب است و الا سابقاً گذشت کہ مخی در آمدن بامداد یا شبانگاہ - فاذا قدم بکربا المسجد پس چون قدم می آورد و آغاز می کرد بدرا آمدن مسجد - فصل فی رکعتین - پس می گردازد در مسجد دو رکعت - ثم جلس فیہ للناس - پیوستہ می نشست و در مسجد از برای مردم کہ بیایند و مشرف شوند و سنت است مرقوم را کہ بعد از آمدن از سفر در مسجد بنشیند خواه بعد از در آمدن در خانہ یا پیش از آن - متفق علیہ - وعن جابر قال كنت مع ابی صلی اللہ علیہ وسلم فی سفر - گفت جابر بودم من ہمراہ آنحضرت در سفر - فلما قدمنا الدینیۃ قال لی یس ہنگامی کہ قدم آوردیم مدینہ را گفت آن حضرت مراد او دخل المسجد - و رآنی مسجد - فجلس فیہ رکعتین - پس بگذارد در مسجد دو رکعت را - ظاہر آنست کہ این دو رکعت تیمم المسجد بود یا سنت سفر است و بعضی استدلال کرده اند باین بر مشر و عیت

..... نماز چاشت - رواہ البخاری -

الفصل الثانی عن مخیر فحی ضای منکون خارجا منہ و واعہ - یعنی وادہ الغامدی -

بغین معجمه صحابی ست ساکن طائف مغرب و دست در آل حجاز قال رسول الله صلی الله علیه وسلم اللهم بارک لآمتی فی
 بکونهم خداوند بزرگوار کن امت مرا در لنگاه بر خاستن و کارها و سفر و غیره در بامداد کردن - و کان اذ العتمة سرتیه
 او پیشا - و بود آنحضرت چون می فرستاد فوجی را از لشکر یا لشکری را بقیه من اول النهار می فرستاد ایشان را
 از اول روز - و کان صخر تاجرا - و بود صخر بازرگان این لفظ را وی مخفیست یا خود را بلفظ غائب ذکر کرد - و کان سبب
 تجارت اول النهار پس بود وی که می فرستاد مال بازرگانی خود را در اول روز فاشی - پس توانگر شد - و کثر مال -
 و بسیار شد مال وی بسبب مراعات سنت و اجابت دعای آنحضرت ثروت بسیاری بالی و توانگری اثر توانگر شدن
 رواه الترمذی و ابوداؤد و الدارمی - و عن الحسن قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم علیکم بالذکبة بهر شما باد که سیر کنید
 شب در تاریکی شب و کجه شب سیر کردن و اول لیل بسکون و ال سیر در اول شب کردن و اول لیل شب سیر کردن و اول لیل
 شب سیر کردن - فان الارض تطوی باللیل - پس بدستی زمین پیچیده می شود و شب و آسان می گردد و سیر و خیال
 می کند راه رونده که اندک سیر کرده و حال آنکه بسیار سیر کرده است و آن بجهت عدم مشاغل و صوارف از سیر و عدم
 مشائده امارات و علامات که ثقیل می گرداند سیر را در نظر سالک و مراودا نیست که قناعت نکند سیر در روز بلکه در پاره
 از شب نیز سیر کند نه آنکه سیر در روز نکند چنانکه در احادیث دیگر آمده است که سیر کنید در اول روز و در آخر روز و
 پاره از شب - رواه ابوداؤد - و عن عمرو بن شعيب عن ابنه عن جده ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال الراکب
 شیطان - گفت حضرت یک سوار یک شیطان است - و ال را کبان شیطانان - و و سوار و شیطان اند - و الثلثة کسب
 و سه سوار سوارانند که مشاغل و مستحباتند که ایشان را سواران نام توان کرد از جهت بودن ایشان محفوظ از شیطان
 نمی گردان سیر یک سوار و دو سوار از جهت قناعت از یکی و قناعت از یکی بر دو کس و از دو کس اگر یکی سیر و یک سوار
 شود مضطرب می گردد و دیگری خوش می گردد و شیطان یا مراودا نیست که با ایشان شیطان سنت که امر می کند بشیر و مباله
 ایشان را نفس شیطان خواند پس ازین حدیث معلوم شد که البته در سفر نه کس باید که باشند و آن اقل جماعت است
 و نیز اگر یکی برای حاجتی زود و دو باقی مانند یکدگر آنس گیرند و اگر در امضا بهم و کردن کار تا خیر می واقع شود
 دیگری برای خبر و تحقیق حال برود و متابع خالی نماند - رواه مالک و الترمذی و ابوداؤد و النسائی - و عن
 ابی سعید الخدری ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال اذا کان ثلثة فی سفر فکفوا عن الخفرت و سقته که باشند
 سه کس در سفر فکروم و اهدم - پس باید که امیر و حاکم گردانند یکی را از میان خود از برای دفع وقوع خلاف و نزاع
 در نزول و رکوب و جرد آن و امیر باید که سلوک کند با ایشان طریق نصیحت و رفق و اقامت و خادم ایشان باشند
 چنانکه واروده است که سید القوم خادم و چنانکه در حکایات مشایخ آمده است - رواه ابوداؤد - و عن ابن عباس
 رضی الله عنهما عن ابی بنی صلی الله علیه وسلم قال خیر الصحابة اربعة هیرین مهاجیان و رفیقان چهار انداز جهت

انکہ اگر چار باشند و یکی غریب شود و نخواہد کہ وصیت کند یکی از بر ققاراد و کس گواہ شوند و گفته اند کہ پنج بہتر از چار است و بہتر چہند بہتر و اللہ اعلم و در حدیث اقل از تہ را بیان کردہ اند۔ و خیر البشر یا را بہتہ۔ و بہترین سر یا چار حدیث سہیہ پارہ از حدیث این پنج تاسہ خند یا چار صد پس می فرمایند کہ بہترین سر یا چار صد است کہ قسم اعلی از آن و خیر الجیوش اربعۃ آلا۔ و بہترین لشکر یا چار ہزار اند کہ کمتر ازین نباشند۔ و لن یغلب اثنا عشر الفامن قتہ۔ و مغلوب گر و اینہ نشوند و از دہ ہزار کس از جہت کی یعنی دواز دہ ہزار کس مغلوب نمی شوند و اگر مغلوب شوند از جہت کی نخواہد بود و کہ این عدد از کی بڑا مدہ است بلکہ از جہت امری دیگر خواہد بود از عجیب و غرور و جزو آن۔

رواہ الترمذی و ابو داؤد و الدارمی و قال الترمذی ہذا حدیث غریب۔ و عن جابر رضی اللہ عنہ قال کان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یخلف فی السیر گفت جابر بود آن حضرت کہ پس می ماند از مردم در سیر کردن و در سفر بخلف پس ماندن از کسی۔ فیرجی الضعیف۔ پس می راند تا توان را کہ پس می ماند و ملحق می گردانید و را بہرمان از جہت اسب از باب افعال سوق یعنی راندن۔ و یروون۔ و زولین می ساخت و سوار سنے کرد تا توان را بزرگب و پس خوب و بد عولم۔ و وعامی کرد و لشکریان را یا ناتوانان را۔ و رواہ ابو داؤد۔ و عن ابی ثعلبہ الخشنی بضم خا و فتح شین صحابی بہت نام او ہریم بضم ہیم و ہا مشہور بہت بکنیت بعت کرد جہت رضوان و فرستاد و را آنحضرت بقوم او پس اسلام آوردند بر دست و سنے نزول کرد و بشام و وفات یافت سنے خمس و سبعین و سبعین و بعضی گفتہ اند در زمان معاویہ و این قول اشہر است۔ قال کان الناس اذا نزلوا انزلوا۔ گفت ابو ثعلبہ بودند مردم چون فرود می آمدند منزلی را۔ یفرقوا فی الشجائب والاودیہ۔ جدای افتادند در کوہها و رودها شعب بالکسر راہ در کوہ

و وادی برو۔ فقال رسول اللہ۔ پس گفت پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم ان تفرقکم فی ہذہ الشجائب والاودیہ بدستی کہ متفرق شدن شما درین شعبا و وادیہا۔ انما ذلکم من الشیطان۔ نیست آن مگر از شیطان کہ شما را از یکدیگر جدا سازد پس دشمنان بہ شما دست یابند و آزار رسانند۔ فلم یزلوا بعد ذلک بمنزلا الا الضم لعینہم الی بعض۔ پس

فرود نیامدند مردم بعد از آن مگر آنکہ فراہم می آمدند بعضی مردم بسوی بعضی و ہم می پیوستند۔ حتی یقال لو بسط علیہم قلوب لعینہم تا آنکہ گفتہ می شد کہ اگر فراخ کردہ می شد برایشان جامہ ہر آینہ در می گرفت و می پوشید۔ ہمہ را۔ رواہ ابو داؤد۔ و عن عبد اللہ بن مسعود قال کنایوم بدر۔ گفت عبد اللہ بن مسعود بودیم با روز

غزوہ بدر۔ کل ثلثہ علی بعیر ہر سہ روی یک شتر و کان ابو لہابہ و علی ابن ابی طالب۔ پس بود ابی لہابہ الضاری صحابی مشہور بکنیت اسم او را غمہ کبیر را احوال او غریب است در موضعی نوشته شدہ باشد و بود علی مرتضیٰ زملی رسول اللہ ہر دو عدیل پیغمبر خدا بر یک شتر نزل برداشتن و زمیل عدیل و رفیق و رولف و یا نجای یعنی عدیل است زیرا کہ سوار می شدند خوب و از اللہ شتر می گرفتند و نوشتہ بروی ننہ۔ قال فکانت ازا جارت عقبہ رسول اللہ

صلی اللہ علیہ وسلم پس بود قصہ اینکه وقتیکہ می آمدن نوبت فرو آمدن پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم فی البصر عقبہ بالضم
نوبت۔ قال لا یحییٰ منی عینک۔ می گفتند علی والبولباب با پیادہ می زدیم از جانب تو یعنی بدل و عوض تو۔ قال ما انتما
با قوی منی۔ گفت آنحضرت نیستید شما قوی تر از من۔ و اما با عینی عن الاجر منکم۔ وستم من بی نیاز تر از اجر و ثواب
از شما در دنیا انکار غایت تو اضع است از آنحضرت و مواسات و مهربانی بارتقا و افتقار الی اللہ۔ رواہ فی شرح السنۃ۔
و عن ابی ہریرۃ عن النبی صلی اللہ علیہ وسلم قال لا تتخذوا بطور و داکم منابر۔ گفت آنحضرت گمیرید پشتہا
چار و اہمی خود را منبر ہا کنایت است از ایستادن بر آنها و این بر تقدیر است کہ حاجت بران نباشد و غرضی صحیح بران
معلق نگردد و زیرا کہ بصحت رسیدہ است کہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم خطبہ خواند و عرفہ بر احلہ خود ایستادہ۔ قال
اللہ تعالیٰ انما خرجنا لکم لعلکم۔ زیرا کہ خدای تعالیٰ سخن نگردانیدہ است و اب را برای شما نگردانم برای آنکہ برسائید
و اب شمارا۔ الی بلکم لکنوا بالقیۃ اللشیق الالف۔ بسوی شہر نامی کہ نیستید شمار شدہ آن شہر مگر عشقت و شتی نفسہا
یعنی مقصود از آن سواری و تاسانی رسیدن است بمقصد پس زیادہ تشویش رسانیدن و آزار کردن آنرا و انباشت
و جمل لکم الارض۔ و پیدا کردہ است برای شما زمین را۔ فلیہا فاقضوا حاجتکم۔ پس بر زمین پردازید حاجتہا
خود را ہر قسم کہ باشد ایستادن و نشستن و جزو آن و برد و اب جز سواری کہ بجای رسانند نکند۔ رواہ ابو داؤد
و عن انس قال کنا اذا نزلنا بمنزل۔ گفت انس بودیم با وقتی کہ فرو می آمدیم منزلی را۔ لالیم حتی نخل الرحال
نماز نقل نمی کردیم تا آنکہ می کشادیم پا لانمار از پشت شتران سجدہ و تسبیح اکثر اطلاق آن بر نماز نافلہ می آید
و بعضی گفتہ اند کہ مرد نماز چاشت است کہ حاضر می شود وقت نزول و فہم کردہ می شود ازین کہ نماز فرض گزارا
می شود پیش از حل رحال و شاید کہ این بر تقدیر است کہ در وقت کشادہ باشد و اللہ اعلم۔ رواہ ابو داؤد
و عن بريدة قال بینا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم عشی۔ روایت است از بریدہ اسلمی لضم با کہ صحابی مشہور است
گفت بریدہ در اثناے آنکہ آنحضرت راہ می رفت۔ از جاوہ رحل مہ حار۔ ناگاہ آمد اورا مردی کہ با وی
خری است یعنی سوار بود آن مرد بروی سقا قال یا رسول اللہ ارب۔ پس گفت آن مرد اسے رسول خدا
سوار شود۔ و آخر الرحل۔ و پس ماند آن مرد یعنی از موضع رکوب کہ صدر دابہ و پیش او است تا آنحضرت در آنجا سوار
شود و خود آن مرد عقب سوار گردد۔ فقال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لا یت اخق لہ بعد و ابیک۔ پس گفت
آنحضرت من سوار نمی شوم در صدر تو سوار تر می لہ بعد و ابہ تو۔ الا ان تجلہ لی۔ مگر آنکہ بگردانی تو صدر دابہ را
بیای من و لہج گوی آنرا و الا آخر آن مرد از موضع رکوب برای این بود۔ قال جلہ لک۔ گفت گردانیدم
صدر دابہ را تو۔ و رکب۔ پس سوار شد آنحضرت بر صدر درین غایت انصاف و تواضع است از آنحضرت کہ را می شد
سوار شدن عقب آن مرد و تعلیم است است این ادب را۔ رواہ الترمذی و ابو داؤد۔ و عن سعید بن ابی

تألمی ثقہ شہرست از اہل علم و صلاح مولی سمرہ بن جندب را رواہ اجادیت صالحہ است تو فی سنتہ ست عشرۃ و مات فی عہد
ہشام بن عبد الملک - عن ایسہ ہریرۃ - روایت می کند سعید از ابی ہریرۃ - قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
اکون ابل للشیاطین و بیوت للشیاطین - می باشند شتران برای شیطانان و می باشند خانہ ہا برای شیطانان
فاما ابل للشیاطین - باشند شتران شیطانان - فقد راہتہا - پس تحقیق ویدم من انہا را - یخرج احدکم بخبیات منہ -
بیرون می آید یکی از شما بناقہ ہا می گردید کہ با او ست - قد استنہا تحقیق فرہ گردانیدہ است آن ناقہ ہا را - فلا یلو
بعیر امنہا - پس بالاسنی آید آن شخص بیج شتری را از ان لینی سوار کنی شود و احتیاج ندارد و بدان برای نفس خود و دیگر
باخیہ - و می گذرد بہ برادر مسلمان خود - قد اقطع بہ - و در حالی کہ تحقیق در مانده شدہ است آن برادر از سیر و سفر بخت
ضعف و عجز اقطع بلفظ محمول و معلوم ہر دو تصحیح کردہ شدہ است و در قاموس گفتہ است کہ اقطع بلفظ محمول یعنی طرز
آمدہ از سفر خود - فلا یحملہ - پس بر نمی دارد آن برادر را بناقہ و سوار کنی کند او را بران حاصل آنکہ این شتران را برای نفاذ
و تکاثرو نام و کاوڑہ نگاہ داشتہ نہ برای رفع احتیاج از نفس خود و از مسلمانان پس گویا این شتران ہر شیطانند کہ خوش
میشود شیطان بدان و این قول کہ فاما ابل للشیاطین الخ بعضی گفتہ اند این قول را وی ست و حدیث کہ قول
رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ست ہا ن محل سابق ست کہ تگون ابل للشیاطین و بیوت للشیاطین و بعضی میگویند حدیث
تا قول فلم اربا ست چنانکہ گفت - و اما بیوت للشیاطین فلم اربا - اما خانہ ہا می شیطانان پس ندیدہ ام من آن خانہ ہا را - کان
یقول - بود و سعید کہ را وی حدیث ست میگفت - لا راہ الا ہذہ الاقفاصل التي لیتر الساسن لیجاب - گمان نبرم من آن خانہ ہا را
کہ این قفصہا کہ می پوشند مردم بدیدہ ام را و این ہودہ ہا و حمل ہاست کہ می پوشند آنرا اہل سران و اتران و سفر ہا بدیدہ ام و جاسہ ہا و فرشی
تفص در اصل نام جای نگاہ داشت پرندہ ہا اطلاق کردہ شد برین محلہا - رواہ ابو داؤد و عن سہیل بن معاویہ تألمی ست
تزیل مصر و بعضی گفتہ اند از اہل شام بحال بن عیین گفتہ کہ ضعیف ست و ذکر کردہ است او را بن جہان در کتاب ثقات -
عن ایسہ - روایت کردہ است از پدر خود کہ معاویہ بن انس جہنی ست کہ صحابی ست - قال غوثنا مع ابنتی - گفت غوثہ اگر ویم
بابا پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم فضیق الناس المنازل - پس تنگ گردانیدند مردم منزلہا را یعنی گرفتند منزلہا را کہ
حاجت نیست مرایشان را بان منزلہا پس تنگ گردانیدند بسبب آن جاسہ را بر مردم - و قطعوا الطريق - و بریدند
و قطع کردند راہ را و گفتہ اند کہ مراد بقطع طریق اینجا تہنیتی مکان ست و ذکر ہر دو برای آنست کہ اثم از ہر دو
جست ست کہ اقبل - فبوت ابنتی صلی اللہ علیہ وسلم مناد یا بنیادی فی الناس - پس فرستاد و آنحضرت آواز کنندہ را کہ آواز
کند و مردم و بگوید - ان من ضیق منزلا و قطع طریقاً ہرستی ہر کہ تنگ گردانند منزلی را قطع کند طریقی را - فاجادہ فیست
اثواب جہاد را رواہ ابو داؤد و عن جابر عن ابی بنی صلی اللہ علیہ وسلم قال ان احسن ما دخل الرجل الہذا اذا قدم من سفر
اول الليل - بدستی کہ بہترین اوقات در آمدن مردان خانہ خود را بدستی کہ بدستی و این بر تقدیری ست کہ سفر

اقرب باشد و آنکه سابقا گذشت که شب نه در آید در سفر بیدارست و نووی گفته است که اگر سفر بیداریم باشد و لیکن خبر قدوم
 مشهور شده باشد باک نیست بقدم در شب زیرا که مقصود تنویر است و آن حاصل می شود و شهرت خبر قدوم و سبب
 گفته اند که مرادید خول اهل مجامعت است زیرا که مسافر سخت می گردد و شہوت او و چون در اول شب قضا کند بخواب
 و استراحت اقرب میشود و نیز در این اطهار محبت و اشتیاق و مبادرت با دای حق و دفع کلفت انتظار است - رواه ابو داؤد -
 الفصل الثالث عشر عن ابی قتادة قال کان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اذا کان فی سفر فرس یلیل یلبد
 انخفضت چون می بود در سفر پس فردی آمد در آخر شب برای خواب و استراحت - ^{صلی علی یمنه} پهلوی می خفت بر
 جانب راست خود بدانکه عادت مستمره آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم در خواب رفتن و خفتن بر پهلوی راست بود و حکمت در
 این گفته اند که دل مطلق است در جانب چپ پس اگر خواب در جانب چپ کرده شود خرازی گیر و دل و آرام می یابد و خواب
 گران می آید و بیدار شدن و برخاستن برای نماز شب و شواری گردد و اطباء مقصود ایشان اصلاح بدن و شخم طهارت
 و طلب راحت در مقام است اختیار کرده اند خواب در جانب چپ - و اذا عرس قبل الصبح - و چون فردی آمد آنحضرت
 برای خواب پیش از صبح نزدیک بان - لصب ذراعہ - ایستاده و میکرد آنچه خود را - و وضع راسه علی کفہ - و می نهاد
 سر مبارک خود را بر کف دست خود که این او خلی و اقرب است در بیدار شدن و استراحت نیافتن و خواب گران نیان
 رواه مسلم - و عن ابن عباس رضی اللہ عنہما قال بعث النبی صلی اللہ علیہ وسلم عبد اللہ بن رواحہ - لفتح رأی و تخفیف
 و او وحای مملہ - فی سرتہ - فرستاد آنحضرت عبد اللہ بن رواحہ را که از مشاهیر صحابه و شعرای اسلام و از شهدای موفقه
 و رفوچی از لشکر - فوافق ذلک یوم الحجه - پس موافق افتاد آن فرستادن روز جمعه را یعنی اتفاقاً بروز جمعه حکم کرد که سیر
 آید و جنگی که فرستاده اند برو و فدا اصحابه - پس وقت بامداد فتدیران او یعنی لشکریان که همراه او کرده بودند -
 و قال اتحللن و اصلی مع رسول اللہ - و گفت عبد اللہ بن رواحہ پس می نام من و نماز جمعه می گزارم با پیغمبر خدا -
 صلی اللہ علیہ وسلم ثم اتحتم لپیتر لاحق می شوم ایشان را و می رسم - فلما صلی مع رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم راہ -
 پس چون نماز گزاران را بن رواحہ با آنحضرت دید آنحضرت او را که بیرون نیامده است - فقال انتمک ان تغدو مع
 اصحابک - پس گفت آنحضرت چه باز داشت ترا از پیکاه بر آمدن تو یا یا ران تو - فقال اروت ان اصلى معک
 ثم اتحتم پس گفت عبد اللہ خواستم که نماز جمعه بگذارم با تو بعد از آن برسم با ایشان و لاحق شوم ایشان را - فقال یو
 انفق ما فی الارض جمیعاً - پس گفت آنحضرت اگر خرج می کردی تو چیزی که در زمین است از اسباب اشیاء متاع همه را دور
 فضل غدوتم - و یعنی یافتی تو فضل و ثواب پیکاه بیرون بر آمدن ایشان را یعنی اصحاب تو - رواه الترمذی - و درین
 نهایت تاکید و مبالغه است در ثواب جهاد و نماز جمعه پیش از در آمدن وقت فرض نمی شود و بر آمدن روز جمعه بعد از دخول
 وقت حرام است بر کسی که جمعه بروی لازم است نزد جامعیر علما و نزد امام ابو حنیفه رواست بحجت تحقق ضرورت در

اسفار لغوت فرضیت و رافقت و مانند آن المکرده است کہ باعث اعراض و تفاضل از طاعت است و نزد شافعی سفر روز جمعہ اگرچہ پیش از زوال و در وقت صبح بود حرام نیست کذا فی سفر السعاده۔ وعن ابی ہریرۃ قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لا تصحب الملائکۃ رفقة فیما جلدنہ۔ مصاحب بنی شونہ فرشتگان جماعتہ رفیقان سفر را کہ در میان ایشان حرم پلنگ است نمزین و کسریم نام درندہ مشہورست و تحقیق وارد شدہ است بنی از سوار شدن بر چرمہاے نارو از پوشیدن آنها از جبت آنچه دروست از نگہ و خیلا و از جبت آنکہ آن لباس عجم است و بعضی گفته اند از جبت آنکہ حرم او قابل و باعث نیست و اکثر جلود آنها بعد از مردن آنها می گیرند زیرا کہ شکار کردن آنها عیسیت پس عدم مصاحبت الملائکۃ از جبت ارتکاب منہی عنہ است۔ رواہ ابو داؤد۔ وعن سهل بن سعد الساعدي انصارى مدنی مراورا و پدر او را صحبت است و بود نام او حنین آنحضرت او را سهل نام کردہ و در وقت وفات آنحضرت پانزدہ سالہ بود بعد از ان عمر شد و در سنہ احدی و تسعین وفات یافت و ہوا خرمین مات من الصحابة بالمدينة۔ قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم سید القوم فی السفر خادم۔ بہترین قوم در سفر خادم قوم است یعنی بہترین و بزرگترین ایشان را باید کہ خدمت قوم کند و قائم شود بمصلح ایشان و رعایت احوال ایشان در ظاہر و باطن بعضی گفته اند رواہ آنست آن کسی کہ خدمت می کند اگرچہ در ظاہر او فی ایشان باشد سید ایشان است و تحقیقت از جبت کثرت ثواب وی انیمعنی مناسب ترست بقول وی۔ فمن سبقکم بخدمة لم يسبقوه بعمل۔ پس کسی کہ پیشی و زیادتی کند بر ایشان بخدومت پیشی و زیادتی توانند کرد و ایشان بروی هیچ عملی یعنی هیچ عمل فاضل تر از خدمت نیست مصرع کہ مردان ز خدمت بجائی رسند لا الشماۃ۔ مگر قتال نمودن و جنگ کردن تا آنکہ کشته شود و فضل شہادت و زیادہ رواہ ابی بقی فی شعب الایمان

باب الکتاب الی الکفار و دعائهم الی الاسلام

باب نامہ نوشتن بسوی کفار و خواندن ایشان بسوی اسلام و خواندن کفار بسوی اسلام پیش از قتال واجب است و قتال پیش از خواندن باسلام حرام و خواندن اکثر بکتابت می باشد خصوصاً بجانب ملوک و عظمای ایشان و تحقیق نوشت آنحضرت بلوک کفار کہ در زمان غنیمت نشان دی بودند چنانکہ قیصر و کسری و نجاشی و غیر ایشان کتب و مناشیر در رعایت فصاحت و بلاغت و ایجاز آنچه متصور نیست فوق آن و بعضی از علما چنانکہ صاحب شفا و غیر وی آنرا جمع کردہ و کتاب خود را بدان محل و مزین ساختہ اند۔

الفصل الاول۔ عن ابن عباس ان ابی بنی صلی اللہ علیہ وسلم کتب الی قیصر۔ روایت استہ از ابن عباس کہ آنحضرت نوشت بسوی قیصر۔ يدعوه الی الاسلام۔ در حالی کہ می خواند قیصر را بسوی اسلام۔ و بعثت بکتایب الیہ و حیۃ الکلبی۔ و فرستاد آنحضرت با کتاب خود کہ نوشت بسوی قیصر و حیۃ کلبی را بکسری و ال و فتح آن کہ صحابی مشہورست منسوب بقبیلہ بنی کلب۔ و امره ان يدعوه۔ و امر کرد و حیۃ را کہ برساند آن کتاب را۔ الی عظیم بصرہ۔

لبسوی حاکم بصری بضم با و سکون صا و هم که نام شهری مشهور است از شام - لید قوه الی قیصر تا برسان کتاب را بسوی قیصر
 با و شاه روم را گویند چنانچه با و شاه فارس را کسری و با و شاه حبشه را نجاشی و با و شاه ترک را خاقان و ملک قط را
 فرعون و ملک مصر را عزیز و ملک حمیر را تبع بضم تاء و فتح با و بشده و ملک هند را راری خوانند و اسم این قیصر هر قل بود که
 فتح را و سکون قاف و سکون را و کسرت قاف نیز آمده و این حدیث را ابن عباس از ابی سفیان اموی روایت کرده در
 وقتی که ابوسفیان نزد هر قل رفته بود با جماعه از قریش تجارت شام پس هر قل ابوسفیان را نزد خود خواند و احوال آن
 را از وی پرسید و قصه تمام مذکور است در اول صحیح بخاری و این از اول نبوت و علامات اوست و مولف نیز آن را در باب علامات النبوة
 ذکر کرده - فاذا فیہ پس ناگاه در کتاب آنحضرت این نوشته اند بسم الله الرحمن الرحيم من محمد عبد الله ورسوله - این مکتوب
 صا و رست از جانب محمد که بنده خاص خدا و رسول و ست - الی هر قل عظیم الروم - لبسوی هر قل که بزرگ روم و مقدم
 و رئیس آنست سلام علی من اتبع الهدی - سلامت با و دلی که زندگی بر کسی که پیروی کرده است راه راست را و بر خطا
 وی سلام نکرد و نگفت سلام علیک از جهت کفر وی بلکه گفت سلام بر هر که متابعت هدایت کرد و درین ترغیب ارشاد
 بحق و هدایت با حسن و جوه و اخضر آن - اما بعد فانی ادعوک بداعیة الاسلام - اما بعد ازین می گویم بدرستی که من بخوانم
 تراب دعوت اسلام - اسلام تسلم - اسلام آرتا سلامت مانی از گزند و رسوائی دنیا و عذاب آخرت - واسلم یوتک الله
 اجرک مرتین - و اسلام آرتا بدو ترا خدای تعالی مزد و دو بار چنانکه شان اهل کتاب است که داده می شود بایشان
 آنچه و دو بار و قرآن کریم بدان ناطق است یکبار را جز مرانیت که محو بودی دران پیش از بعثت من و اخرا ایمان
 آوردن بمن - و ان تولیت - و اگر گشتی دمی و اعراض کنی از قبول اسلام - فلیک اثم الایسمین - پس بر گشت
 گناه مزارعان و رعایا ایسمین جمع اریسی بفتح همزه و کسر آن منسوب باریس معنی مزارع و کشاکش کننده و ایسین نیز در وقت
 جمع اریس بی یائی نسبت و بر سر دو وجه تبدیل همزه بیانیز آمده و بر هر تقدیر مراد رعایا و مزارعان و اتباع و پیول
 و خدام اویند که چون وی اسلام آرد ایشان نیز اسلام آرد و اگر وی از اسلام امتناع آرد ایشان نیز امتناع
 می آرد و در تصحیح و تحقیق این لفظ در شرح بسی تفصیل و تطویل رفته است - و یا اهل الکتاب قوالوا الی کلمة سوا بیننا
 و بینکم و ای اهل کتاب بیا ید لبسوی کلمة و دینی که برابر و مشترک است میان ما و میان شما - ان لا نعبد الا الله - و آن
 کلمه این است که پیش نگیرم مگر خدا را - و لا نشکر بشیئا - و شکر کنیم مگر دایم بخدای تعالی چیزی را - و لا نخذل بعضنا بعضا اربابا
 من دون الله - و کمید و بعضی از بعضی را پروردگار آن جز از خدا چنانچه نصاری عیسی را پروردگار گرفته
 فان تولوا پس اگر گشت و بپند اهل کتاب از قبولین سخن - فقولوا پس بگوئید ای مومنان - اشهدوا بانا مسلمون
 گواه شوئید ای اهل کتاب بآنکه ما مسلمانیم و دین اسلام داریم متفق علیہ و فی روایة مسلم قال - و در روایتی از مسلم
 این چنین آمده که گفت - من محمد رسول الله بجای من محمد عبد الله ورسوله - و قال اثم الایسمین - بیا بدل همزه

چنانکہ گفتہ۔ وقال بدعاۃ الاسلام بجاشی بدایتہ الاسلام و در روایت بخاری نیز این لفظ آئندہ در کتاب التفسیر و عنہ
 ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم بعث کتبا بہ الی کسری۔ و ہم از ابن عباس آئندہ کہ آنحضرت فرستاد کتاب خود را بسوی
 کسری بکسر کاف و فتح آن حرب خسرو بادشاہ فارس و کسری دوران زمان پر ویزن ہر مزن نوشیروان بود۔
 مع عبدہ اللہ بن خذافۃ السہمی۔ منسوب بسہم بن عمر کہ لبطنی است از قریش صحابی است قدیم الاسلام و از حجازین سابقین
 اولین ہجرت کردہ حبشہ و حاضر شدہ بدر البقیۃ۔ فامرہ ان یرفعہ الی عظیم البحرین۔ پس امر کرد آنحضرت خدا را کہ برساند
 کتاب را بمقدم در پیش بحرین کہ نام موصفی است مشہور پس رسانند خدا را کتاب را بعظیم بحرین۔ خذفۃ عظیم البحرین الی
 کسری۔ پس رسانند عظیم بحرین کتاب را بکسری۔ فلما قرأ مرقۃ۔ پس ہنگامی کہ خواند کسری پارہ کرد کتاب آنحضرت را۔
 قال ابن المسیب خذفا علیہم رسول اللہ۔ گفت ابن المسیب پس بامای بد کرد و ایشان یعنی بکسری و اتباع او پیغمبر خدا۔
 صلی اللہ علیہ وسلم ان یز قوا کل مرقۃ۔ کہ پارہ کردہ شوند ایشان ہر نوعی از پارہ کردنی و تمام پارہ شوند و ہلاک شوند
 پس کشت پرویز را پسروی شیرویہ و ہر و ہذا از پدرش شش ماہ پس دریافت ایشان را بخوست و لغت تا ابد لا یرت
 رواہ النجاشی۔ وعن النضر بن النضر ان ابی بنی صلی اللہ علیہ وسلم کتب الی کسری والی قیصر والی النجاشی۔ و روایت است
 ہذا من کہ آنحضرت نوشت کتاب بجانب کسری و بجانب قیصر و بجانب بخاشی بفتح نون و تخفیف جیم و سکون یا و ہرین آند
 اکثر و ہمین است جواب و بعضی تمشد ید یا نیز گفتہ اند و کسریون نیز آئندہ التشدید جیم خطاست باتفاق ملکہ حبشہ را
 گویند۔ والی کل جبار۔ و نوشت آنحضرت نامہ بسوی ہر جبار یعنی بادشاہ ہنگام و جبرستیم کسی را بکار بی داشتن پیغمبر
 الی اللہ۔ در حالی کہ می خواند آنحضرت این بادشاہان جبارہ البودی خدا وین وی کہ دین اسلام است۔ و لیس النجاشی
 الذی صلی اللہ علیہ وسلم و نیست این بخاشی کہ نامہ نوشت آنحضرت بسوی وی آن بخاشی کہ نماز گزارد آنحضرت
 بروی در مدینہ غائبہ کہ وی سلمان بود و از غلمان آنحضرت بود و خادم اصحاب و نام وی اصمہ بود بفتح ہمزہ و سکون
 صا و فتح حاء مہملتین و بعضی بتقدیم میم بر حاکفہ اند و در بعضی نسخ اصمہ بوحده بدل میم و صمہ نیز گفتہ اند و اکثر و اکثر و اکثر
 اصمہ ہمزہ و بتقدیم حابریم و چون آمد خبر موت او گفت آنحضرت مرد و صالح برادر شما اصمہ بر خیزید و نماز کنید بروے
 و روایت است کہ چون سنہ سیادہ شد نوشت آنحضرت بجانب ملک طران و فرستاد عمرو بن القمری را بسوی بخاشی و چون بد
 بخاشی کتاب رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم را از تحت خود آمد و بر زمین نشست و بوسید کتاب را و بر ہر چشم ہنا و دایم کرد و خواند
 کتاب و چون مطلع شد بمضون آن اسلام آورد و گفت اشہدان لا الہ الا اللہ و اشہدان محمد رسول اللہ و گفت
 الرمی تو انستمی آدم بخدایت آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم و فرستاد سپہ خود را بھدایا و تحف نزد آنحضرت و ہلاک شد پس
 در راہ پست نوشت آنحضرت کتابی و دیگر بجانب او و ہر دو کتاب موجود اند در اولاد وی تعظیم میکنند آنرا و تبرک می جویند
 بدان رضی اللہ عنہ فند بر اوہ سلم۔ وعن سلیمان بن بزیۃ۔ یضم با اسلی مروزی بر اور عبد اللہ بن

بریده اسلمی زانیده شدند و یک شکم در عدد عمر بن الخطاب رضی الله عنه تابعی است ثقه - عن امیه - روایت می کنند از پدر خود
 قال کان رسول الله صلی الله علیه وسلم اذا امر - بنشد یدیم - امیرا - گفت بؤذ ان حضرت چون امیر می ساخت کسی را
 علی حبش او سرتیه - بر لشکری یا بر فوجی از لشکر - او عاده فی خاصه بتقوی الله - اندر زمی کرد و آنحضرت امیر را در خانه
 اوینی در نفس او بتقوی خدا و پرهنیز کردن از وی سخت گرفت و عمل بعزیمت کردن - و من مومن اسلمین خیر - و وصیت
 می کرد امیر را در حق کسی که با اوست از لشکر یا از بیگنی مسامحه کردن و زرق نمودن و اسان گرفتن و این از حقوق وصیت
 است و آداب امارت انجین تفسیر کرده اند این کلام را - ثم قال اغز و البسم الله - پیغمبر می گفت آنحضرت غزا کنید و بر وید بقبال
 دشمنان دین بنام خدا فی سبیل الله - در راه خدا - قالوا من کفر بالله - فقال کین کسی را که کفر در زد و بخدا عود و جل - اغز و
 غزا کنید تا کید است - فلا تغلوا - پس خیانت نکند و غنیمت - ولا تغدروا - و عهد شکنی نکند - ولا تمثلوا - و مشابه نکند فی الفلاح
 مثله بضمیم و سکون مثله گوش و مینی بریدن و لا تغلوا بضم غین محبه و لا تغدروا و اکسر ذال و لا تمثلوا بضم مثله - و لا تمثلوا بضم
 و نکند اطفال را و اذا لقیتم عدوک من المشرکین - و چون پیش آئی دشمنان خود را از مشرکان - فادعهم الی ثلاث
 خصال - پس بخوان ایشان را بسوی سه خصلت - او خلال - شک را وی سخت که لفظ خصال گفت یا خصال
 و هر دو یک معنی است و خلال جمع خلت است لفتح خا بمعنی خصلت خطاب است مرا امیر را فامین ما اجابوک فاقبل منهم
 پس هر کدام از این سه خصلت که اجابت کنند ترا و اختیار نمایند مشرکان پس قبول کن از ایشان و ما در ما اجابوک را نه است
 و گفت عنهم - و با زمان از تکلیف ایشان بزیاده بران و تعرض بحال ایشان - ثم ادعهم الی الاسلام - پس دعوت کن و بخوان
 ایشان را بسوی اسلام و در بعضی روایات غیر روایت مسلم او عزم باسقاط ثم و این اظهر و اصب است و این بیان خصلت
 اولی است که نخست دعوت باسلام است - فان اجابوک فاقبل منهم و کن عنهم - پس اگر اجابت کنند ترا دعوت اسلام را
 و مسلمان شوند پس قبول کن از ایشان و با زمان از ایشان و تعرض کن با موال و عوام ایشان - ثم ادعهم الی الاسلام
 من و ادعهم الی دار المهاجرین پس ایشان را بسوی برگشتن و بر آمدن از سرانی خود و جاسه خود بسوی
 سرای و جایی مهاجرین و ساکن شدن میان ایشان - فلهن المهاجرین - پس مرا ایشان را است چیزی که مهاجران را
 از اجر و ثواب و استحقاق مال می زیرا که در زمان آنحضرت اتفاق کرده می شد از آنچه داده است خدا تعالی از فی و داده
 مرا عراب مسلمان را - و علیم ما علی المهاجرین - و بر ایشان است چیزی که بر مهاجران است از ثمرات خروج برای جهاد
 وقتی که امر کنند امام خواه باشد و برابر عد و کسی بوی کفایت است یا باشد بخلاف غیر مهاجرین که واجب نیست بر ایشان
 خروج جهاد و اگر باشد در برابر عد و کسی که کفایت می کند سخاوت البوائ و تجولوا منها پس اگر ابا آردند قبول نکنند باز گشتن و
 آمدن را از دار خود بسوی دار مهاجرین - فاجیرهم انتم یکنون کاعراب المسلمین - پس خیره ایشان را که ایشان می باشند
 همچو عراب مسلمانان که لازم گرفته اند اوطان خود را و می باشند در پادیه نه در دار کفر و پیغمبر می علیم حکم الله و ان کرا و نه

بر ایشان حکم خداست تعالیٰ - الذی یحیی علی المؤمنین - آن حکمی که جاری گردانیده می شود بر مسلمانان - و لا یكون لهم فی الغنیمه ذوا لفقی شیء - و معنی باشد در ایشان را در غنیمت و فنی چیزی چنانکه مهاجران را می باشد و غنیمت و فنی یک معنی است مالی که از کفار بدست آید و بعضی فرق کرده اند که غنیمت آنکه بی جنگ بدست آید و فنی آنکه بشقت و جنگ بدست آید - الا ان یجاهدوا مع المسلمین مگر آنکه جهاد کنند همراه مسلمانان و مهاجران را بی جهاد و یبذلان بود و این همه بیان تدریجاً فصلت اولی فان هم ابوالسهم الجزیه - پس اگر ایشان ابا آردند و سرکشی کنند از قبول اسلام و مسلمان نشوند پس طلب کن از ایشان جزیه را این بیان فصلت دوم است - فان هم ابا بولک فاقبل منهم و کف عنهم فان هم ابوالسهم پس اگر ایشان ابا آردند از قبول جزیه - فاستغن بالکفر و قاتلهم پس یاریجوی بخدا و قاتل کن ایشان را این فصلت ثالثه است - و اذا حاصرت اهل حصن و چون محاصره کنی و محاصره کنی و تنگ گیری بجنگ اهل قلعه را حصن و اصل بمعنی پناه و استواری و استوار شدن و گرداگرد شهر بر آوردن - فارادوک ان تجعل لهم ذمه الله و ذمه بنیه پس درخواست کنند ایشان ترا که واسطه مرا ایشان را ذمه خدا را و ذمه پیغمبر خدا را و ذمه عهد و امان و زمان - فلا تجعل لهم ذمه الله و ذمه بنیه - پس گردان مرا ایشان را این را اهل حصن را ذمه خدا را و ذمه پیغمبر خدا را - و لکن اجعل لهم ذمتک و ذمه اصحابک - و لیکن گردان مرا ایشان را ذمه خود و ذمه اصحاب خود یعنی در وقت ذمه و امان نام خدا و نام رسول الله بر او واجب نیست نام خود را و اصحاب خود را گرفتن پس است که بحقیقت راجع باصل است - فان کم ان تخفروا و اذکم ذمه اصحابکم پس بدرستی شما اگر بشکنید و مهای خود را و مهای اصحاب خود را - اهلون - آستان شریست و تعظیم دین نزدیک تر من ان تخفروا ذمه الله و ذمه رسوله - ازین که بشکنید ذمه خدا را و ذمه رسول خدا را حکم بطلان است در اکثر اصول یحیی است و در بعضی نسخ مصابح فائز و ضمیر راجع بکفار نیست و اول اقوی است در روایت و ثانی اظهر است در روایت زیرا که نسبت اسناد و نقض عدل کافران بهتر است از اسناد و آن بمؤمنان و آن در آن تخفروا و اذکم ذمه اصحابکم است چنانکه در نسخ مصابح است و در بعضی کتب همزه است و اول اقوی و اظهر است - و ان حاصرت اهل حصن - و اگر محاصر سازنی اهل حصن را - فارادوک ان تزلهم علی حکم الله - پس و زخواستند از تو که فردا داری ایشان را بر حکم خدا - فلا تزلهم علی حکم الله - پس فرود میار ایشان را بر حکم خدا - و لکن ازلهم علی حکمک - و لیکن فرود آرا ایشان را بر حکم خود - فانک لا تدری الصیب حکم الله فیهام ام لا - زیرا که بدرستی تو در نمی یابی که آیا می رسی حکم خدا را در ایشان یا نه رسی یعنی چه می دانی که حکمی که تو بفرود آمدن ایشان کرده حساب است نزد خدا و موافق حکم الهی است یا نه شاید که خطا کرده باشی چنانکه حکم مجتهد است بخطی و صییب - رواه مسلم و عن عبد الله بن ابی اوفی صحابی مشهور است از صحابی که وفات یافت و زکوة فاته شش سنج و ثمانین - ان عنوان الله در روایت می کند که پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم فی بعض ایامه التي لقی فیها العذرة و بعض روزهای وی که ملاقات کرد در آن دشمن را یعنی غزوه کرده - انظر حتی مالت الشمس - انتظار کرد و تا آنکه میل کرد و برگشت آفتاب بجانب

مغرب و اکثر قتال آنحضرت و نیز روز بود وقت پیشین و گفته اند که حکمت درین آنست که درین وقت وزیرین با و با
و نشاط نفوس است و نیز وقت نازد و عاست بعد از وی و نیز در حدیث آمده است که درین وقت کشاوه می شوند در
آسان و برمی دارند اعمال را بمصداق قول پس چشم داشته می شود و روی نزول انوار فتح و نصرت و کلام عمل است
بلا ترد و فاضل تر از قتال در راه خدا و نیز می توان گفت که اول روز تهنیت و نو ده می شود برای قتال و اسباب آن و
آخر روز نزدیک شب است پس متعین گشت میان روز و قیام طهر و الله اعلم ثم قام فی الناس - پس بایستاد آنحضرت
و خطبه خواند در مردم - فقال - یا ایها الناس لا تموتوا قیام العدا - ای مردمان آگاه باشید آرزو نکنید
و بخوابید ملاقات دشمن را یعنی بخوابید که با کافران قتال واقع شود زیرا که درین صورت طلب بلاست و طلب بلا یعنی
است و نیز متعین است و وثوق بحول و قوت خود و اعتماد بر نفس و قلت اهتمام دشمنان و تحقیر ایشان
و گفته اند مصرع دشمن نتوان حقیر و بیچاره شمرد و اساساً لوالله العاقبة - و سوال بکنید از خدا سلامت و دفع کردن
بلا را - و اذا البقیتم فاصبروا - و چون ملاقی شوید و پیش آید دشمن را پس صبر کنید قاعده این است که از خدا بلا بپایند
خواست و چون بلا نازل گردد و صبر باید و زید بعد از آن ترغیب فرمود بر قتال بعد از ملاقات دشمن بقول خود
واعلموا ان الجنة تحت ظلال السیوف - و بدانید که بهشت زیر سایه های شمشیر است کنایت است از قرب و دولتی
از مقام غراب و قتال که شمشیر بالای سر باشد - ثم قال - پس گفت آنحضرت و خواند این دعا را - اللهم منزل الکتاب -
ای بار خدای خود را آرنده کتاب - و مجری السحاب - و روان کننده ابر منزل و مجری هر دو بضم هم اول بسکون نون
و کسر زای و ثانی بسکون جیم و کسر را - و ایزم الاحزاب - و شکننده گروهیانی الفراج حزب بکسر حای جمله سکون زای
گروه و احزاب جمع آن و را و آن گروهی است که بر جنگ بر و انبیا گرد آمده بودند - ایهمهم - شکن ایشان را یعنی این
گروه را که بر با جنگ آمده اند همزم و همزیت شکستن لشکر را - و افرنا علیهم - و یاری ده ما را بر ایشان - متفق علیه -
و عن النبی ان النبی صلی الله علیه و سلم کان اذا غزا ابنا قوا - گفت انس بود آنحضرت چون غزای می کرد با قومی
یعنی غزای می کرد و مادر خدمت او می بودیم سلم کین بغیر و بنا حتی یصبح - بنود آنحضرت که غزای می کرد با ما تا آنکه صبح می کرد و در
طلوع صبح صادق است که وقت تاخلف و غارت کردن است چنانکه اشارت مدلول کریمه (فالمغیرات صحی) بر آنست
و نظیر الیه - و تا آنکه نگاه می کرد بسوی آن قوم که بر ایشان می تاخت و تامل می کرد در حال ایشان اگر چه معلوم
بودی که این بلد کفار است از جهت احتمال آنکه شاید در وی مسلمانان باشد - فان سمع اذاناً کف عنهم - پس اگر
می شنید اذان تا از راج می ماند از ایشان و نمی تاخت و تاراج نمی کرد - و ان لم یسمع اذاناً اعار علیهم - و چون نمی شنید
اذنان را تا راج می کرد و نمی تاخت بر ایشان از جهت وجود علامت کفر زیرا که ترک اذان از مسلمانان در آن وقت
متصور نبود و در روایت فقیه آمده است که اگر اهل بلدی اتفاق کنند بر ترک اذان واجب است بر اهل آن قتال ایشان

از جهت بودن او شایر اسلام - قال فخرجنا الی خیبر - گفت انس پس بیرون آمدیم بایسوی خیبر - فاستقیما الیهم لیلا - پس رسیدیم بایسوی اهل خیبر در شب - فلما اصبح و لم یسمع اذاننا - پس چون صبح کرد و آنحضرت و لشیر اذان را - ركب سوار شد و ركبیت خلف ابی طلحه - و سوار شدیم من و رئیس ابی طلحه انصار را که زوجه ام انس بود - و ان قد صعدت المنی قریب منی - و بدرستی پاسبان هر آینه می سود و پاس پیغمبر خدا را صلی الله علیه و سلم - از جهت قرب ركب و سه بركب آنحضرت صلی الله علیه و سلم و در حواشی نوشته اند که این دلالت می کند که هر سه بركب ركب بودند و این بنید است و بر تقدیر ثبوت انس قد قبل ابو طلحه بود پس سوزن پاسه او پای شریف آنحضرت دورست - قال - گفت انس فخرجوا الیننا - پس بیرون آمدند اهل خیبر از حصن بسوی ماینینی بسوی نخیل و مزاع خود بی خبر از آنکه ما بر سر ایشان آمدیم - بجای ما و مساجیم - بالایت و اسباب زراعت خود و مکارل جمع مکتل زنبیلی که در و پانزده صلح گنجد و مساجی جمع مسجات المتی از حد نیکه بودی نهوا و رگنند زمین که آنرا بیل خوانند و هر دو یکسر میم اند - فلما راوا البنی صلی الله علیه و سلم قالوا محمد و الله محمد پس بجای می که دیدند آنحضرت را گفتند این محمد است بنجد امیست یا محمد بنجد امیست - و انیس و لشکر محمد است یا اید لشکر محمد را خیس از آن خوانند که او را پنج رکن می باشد مقدمه قلب میمنه و میسر و حاقه - فلما راوا الی الحصن - پس پناه جستند و رفتند بسوی قلعه - فلما را بهم رسول الله - پس چون دید ایشان را پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم قال - تکبیر برآورد و گفت - الله اکبر الله اکبر خربت خیبر - ویران شد خیبر - انا اذاننا لئلا یساعة قوم - بدرستی اوقتی که فرو داریم بر زمین قومی ساخت کشادگی سرای انصار صباح المنذرین - پس بد است بامداد و جماعت که انداز کرده شده و ترسانیده شده اند از عذاب خدا بایت ماتع بر نه ایم در دست قضا باشد گشته کسی که خویش را بجزا زده شفق علیه و عن النعمان بن مقرن - یفهم یفهم و فتح قاف و تشدید راسه کسوره و بنون محالی است مرالی برادر بنویسد بن مقرن صاحب لوی مزین روز فتح هجرت کرد با هفت برادر خود در چهار صد نفر از مزینیان شد لبره را پیشر حلت کرد و بکوفه و بود داخل عین خطاب به بناد و نه با شمشیر شدسته احدی و عیشرین رضی الله عنه قال شهدت القتال مع رسول الله - گفت حاضر شدم قتال را با پیغمبر خدا - صلوات الله علیه و سلم فكان اول قتال اول النهار انتظر حتى تهب الرياح - پس بود آنحضرت و منتهی که قتالی بنی کرد در اول روز منتظر میشد تا آنکه می وزید باد و باده و حاضر می شد وقت نماز پیشین ازین حدیث معلوم می شود که قتال و وقت نماز پیشین بر تقدیری بود که در اول روز قتال واقع نمی شد غالباً احوال مختلف بود گاهی در اول روز بود و گاهی در نیمروز - رواه البخاری -

الفصل الثانی - عن النعمان بن مقرن قال شهدت القتال مع رسول الله صلی الله علیه و سلم فكان اول قتال اول النهار انتظر حتى تهب الشمس و تهب الرياح و ينزل النهر - این حدیث مانند حدیث سابق است

لیکن در اینجا حتی تزول الشمس گفت و در حدیث سابق و تحضر الصلوة مودی این معنی است و زیاده کرد و نیز زل انفر
و فرودی آمدن بکشاوه شدن در ای آسمان درین هنگام چنانکه در حدیث دیگر فرموده است و نصرت بالصبا یاری
و فتح داده شده ام من ببا و صبا - رواء البوداؤد - و عن قتادة عن النعمان بن مقرن قال غرقت مع النبی - و
در بعض نسخ مع رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم - گفت غدا اگر دم همراه آنحضرت - و کان اذا طلع الفجر انسک - و بود
آنحضرت وقتی که طلوع می کرد فجر بازمی داشت خود را از جنگ - حتی طلع الشمس تا آنکه بر می آمد آفتاب فی العراج
فجر سپیدی آخرب - فاذا طلعت قاتل - پس چون طلوع می کرد آفتاب قاتل میکرد - فاذا انتصفت النهار انسک
حتی تزول الشمس - پس چون و نیم می شد روز بازمی داشت خود را از قتال تا آنکه زوال می پذیرفت آفتاب
فاذا زالت الشمس قاتل حتی العصر - پس چون زوال می پذیرفت آفتاب قتال می کرد تا وقت عصر - ثم انسک
بعد اذان بازمی ایستاد از جنگ - حتی یصلی العصر - تا آنکه می گزارد نماز عصر را - ثم یقاتل لیستتر قتال می کرد تا وقت شام
در وقتی که این چنین هم بود چون تمام روز قتال می کرد و باین روش و ترتیب می کرد و قال قتادة کان یقاتل - گفت
قتاده بود شان که گفته می شد و حکایت این فعل که ازان حجت بود که - عند ذلک تیج ریح النفر نزو این اوقات
همه چنانچه ظاهر عبارت است یا مخصوص بوقت زوال چنانکه از حدیث دیگر معلوم شدی و زیاده که سبب نصرت
ویدعوا المؤمنون لیسلم فی صلواتهم - و دعای می کنند مسلمانان برای لشکر پاس خود در نماز خود یعنی بعد از نماز یا در میان
نماز چنانکه در خواندن قنوت احادیث آمده است و اللہ اعلم - رواء الترمذی - و عن عصام - بحسب العین و تحقیق
المهمل - الزنی - صحابی است قایل الحدیث و گفته اند که همین یک حدیث دارد روایت کرد از و پس سری کرد او را
قال یحیی بن النعمان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فی سرتی - گفت عصام فرستاد مرا آنحضرت و یک سریه فقال اذ انتم مسجد
پس گفت آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم و وصیت کرد مرا چون ببینید در قریه از دیار دشمنان مسجدی - او ستمتم و نایا بشیون
مؤذن را که اذان می گوید - فلا تفتلوا احدا - پس کشید بیج کی که را - رواء الترمذی و البوداؤد -
الفصل الثالث عن ابی وائل نام اثنین سنت تابعی کبیر مشهور مخفم که جاہلیت و اسلام هر دو را دریافته
و پیش از کعبت ده ساله بود و از کابر صحابه روایت دارد و مخصوص بود و باین مسعود کثیر الحدیث ثقة ثبت حجة مات زمن
البحان و قیل فی ایام عمر بن عبد الوہب - قال کتب خالد بن الولید الی اهل فارس - گفت البوداؤل نوشت خالد بن ولید
بسوی فارسیان این نامه را بسم اللہ الرحمن الرحیم من خالد بن الولید الی رستم و مهران - این نامه از خالد بن الولید
بسوی رستم و مهران بکسریم سنی ملا فارس - که داخل اند در جماعت فارس ملا کفیم و لام دهمزه روسا و شراف
قوم را گویند که مرجع و دارالیشان باشند زیرا که ایشان پرمی کنند مجالس را - سلام علی من اتبع الهدی - سلام باد بر
کبیر وی کرد و راه راست را - اما بعد فاما ندعوکم الی الاسلام - اما بعد از سلام بدانید که ناجی خوانیم شما را بسوی

دین اسلام تا مسلمان شودید فان الیمیم فاعطوا الجزیة پس اگر ابا می آرید از اسلام و سرکشی می نایید پس بدیدید جزیه را -
 عنید و در حال کجی و بدیدید جزیه را بدست خویش نه آنکه بدست کسی بفرستید و آنهم صاغزون - و حال آنکه شما خیر و خوارید
 فان الیمیم پس اگر ابا آرید از داون جزیه سفان می قوما یحیون القتل فی سبیل اللہ پس هلاک و شعیان خواهید شد زیرا که
 بامن گزوهی اندک دوست می دارند کشتن را یا کشته شدن را در راه خدا - که محب الفارس الحمر چنانکه دوست
 می دارند اهل فارس می را یعنی مسیت و بنیوش می شوند در حرب و قتال یا طرب و نشاط می کنند و ذوق ولزت
 می گیرند بدان - و السلام علی من اتبع الهدی - تکرار از برای تاکید و ترغیب بر اتباع طریق هدی و اختیار
 دین اسلام است - رواه فی شرح السنه

باب القتال فی الجهاد

باب در احادیث قتال و جهاد بدانکه در پنجاسه لفظ است جهاد و غزو و قتال جهاد و شقت کشیدن و بذل طاقت
 کردن در آن و غزو و حیردن کردن و سیر کردن بسوی قتال کفار و غارت کردن ایشان و قتال و قاتل و قتال
 کشش کردن و غزای مناقب فازیان پس درست آمد قول مؤلف قتال در جهاد زیرا که گاهی جهاد میباشد و قتال نه و جهاد
 بمعنی قتال نیز می آید چنانکه در قاموس گفته است

الفصل الاول بعن جابر قال قال رجل للنبی گفت جابر گفت مروی مر پیبر را - صلی اللہ علیہ وسلم یوم احد
 در روز غزوه احد یستین نام کوی است و احد از ان نام کردند که کوی است جدا افتاده و بکوه هاسه و غیره پیوسته
 با محضرت در نشان او گفته که احد کوی است که دوست میدارد او را و دوست می داریم ما و او را پس گفت مروی
 با محضرت در روز احد ارا بیت ان قلت فاین اما خبر ده اگر کشته شوم من پس کجای باشم من - قال فی الجبهه -
 گفت با محضرت در شبست خورای بود - فالتی الترات فی بده - پس انداخت آرزو خرامی چند که دوست او بود و فرصت
 نداد که بخورد و غم قاتل - لیستیر قتال کرد - حتی قتل - تا آنکه کشته شد - متفق علیه - و عن کعب بن مالک قال لم
 یکن رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یرید غزوه الا وری بغیر باب - گفت کعب بن مالک بنو و محضرت که می خواست
 غزوه را مگر آنکه می پوشید بغیر آن غزوه و درمی بفتح و او و تشدید را از توریت بمعنی پوشیده داشتن خبر و در افکندن خبر
 و غیره یعنی اگر می خواست که جائی بغزوه برود و آوازه در مردم چنان می افکند و چنان می نمود که بجای دیگر می رود و این
 قسم همیشه می و فراموش کردن کار و فافل گردانیدن دشمن است و از قبیل خدعه است که در جنگ می باشد چنانچه
 آمده است که الحرب خدعه و این توریه بطریق ترفیع و کنایت بود و نه بقول صریح چنانکه قصه غزوه بجای داشت و آن
 احوال جای دیگر می پرسید و کیفیت طریق اوی پرسید و خیمه با بجانب می زد و نه صریح می گفت که فلان جای روم
 تا و در غ لازم نیاید چنانکه گفته است بیت سکندر که با شرفیان حرب داشت و در خیمه گویند در غرب داشت و

حتی گمانست که غزوه یعنی غزوة تبوک - تا آنکه بود آن غزوه که غزوة تبوک است اشارت بآن غزوه کرده که معلوم شود
 بود به نسبت کعب بن مالک و ثعلف کرده بود او از وی و پس مانده بود و نه برآمده بود همراه آن حضرت و قصه آن مشهور
 و مذکور است در قرآن مجید یعنی آن غزوه که در بلاد محنت افتاده بود و در آن بود آنچه بود این قصه را در شرح سفر السعاده
 در باب سجده شکر تفصیل ذکر کرده ایم و از احاسن قصص و اعاجیب حکایات است - غزاهای رسول الله صلی الله علیه
 و سلم فی حشدید - برآمده بود آن حضرت در آن غزوه در گرمی سخت - و استقبال سفر العید - و روی آورد و توجه نمود
 سفری و در و در از رازیا که جنوک میان مدینه و شام است و از مدینه تا آنجا چهارده مرحله است - و مغازا - و روی
 آورد بیا بان با راهبرهای بی آب و گیاه را - و عدا و کثیرا - و دشمنان بسیار را و این آخر غزوات آن حضرت بود
 صلی الله علیه و سلم که در سنه تاسع شد - فلی المسلمین امرهم پس ظاهر و آشکارا کردند مسلمانان را کار و شان ایشان را
 لیتا یجوا الیه غزاهم تا ساسانگی کنند ساز غزوه خود را تا به ساسانگی گردان و آیه بیستم هجری و سکون با ساز -
 فاجبرهم لوجه الذی یرید پس خبر داد آن حضرت صحابه را براه و روش خود که می خواست وجه و جهت را و روی
 و تمامه قهقهه این غزوه و شدت و محنت که صحابه در آنجا دیده اند در کتب سیر مذکور و مستطوره است بدو و آنجا
 و عن جابر قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم الحرب خدعة - جنگ تکر و فریب است یعنی کمر و فریب
 کردن و جنگ نفع کننده تر است از غلبه آوردن و بسیار جنگ کردن چنانکه از هر که بجائی برگردود و در پی غنیمت
 چنان بنید از که از جنگ برگشت و ترک داد تا غافل گردد و پس یکایک حمله کند و براندازد و اشل آن و در میان
 چنان کند که بصریح دروغ گوید و خدعه نفع خاد هم آن هر دو آمده و فتح افصح است یعنی حرب میگردد و بیک فریب و کسر آید
 یعنی نوعی از فریب و فهم خافج و ال یعنی بسیار فریب دهنده است یعنی در خیال آدمی چیزی می اندازد و در آرزوی
 می افکند او را باز چون جنگ کرد و امثال آن ظاهر شد چنانکه ضحکه و لبه می گویند کسی را که بسیار ضحک و بازی می کند
 متفق علیه - و عن النبی قال کان رسول الله صلی الله علیه و سلم یغزو بام سلم - گفت النبی بود آن حضرت غزاهای کرد
 بمصاحبت ام سلم که مادر النبی است و امراه بود و عاقله حازمه - و نسوة من الانصار معه و زنان چند از انصار با حضرت
 می بودند - و از اخو السیقین الباء - و قتی که غزاهای کرد آن حضرت آب میدادند این زنان یعنی فازیان را - و یدایین الحرمی
 و از وی کردند خشتگان را ازین حدیث معلوم می شود که بر آوردن عیال برای مصلحت سقی و مداوات جائز است و اگر
 برای غرض مباشرت و وطی بر آید و امان بهتر اند نه حارر - و راه مسلم - و عن ام عطیه صحابه جلیله کبیره است بیرون
 می آمد همراه آن حضرت در غزوات - و قالت - گفته است - غزوت مع رسول الله صلی الله علیه و سلم همراه خیمه خدا صلی الله علیه
 و سلم سبع غزوات دهفت غزوه - اختلف فی رعاتهم پس فازیان می ماند و در رخت و جلای باش ایشان کسب
 میکردم آرا - فاصح لهم الطعام پس می نهانم برای ایشان خوراک را و او ای الحرمی بود و روی کردم بخود و از

و اقوم علی الرضی - و می یثاوم بر بایران و بیاورداری می کروم - رواه مسلم - و عن عبد اللہ بن عمر رضی اللہ عنہما - قال بنی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم عن قتل النساء و الصبیان - گفت ابن عمر بنی کرده است آنحضرت از کشتن زنان کافران و خردان ایشان در پدایه گفته است که کشته نشوند زن و صبی و نه شیخ فانی و نه جائی مانده و اعنی زیرا که هیچ قتل نزد آنجنگ کردن است و جنگ ازین جماعه بنی آید و شافعی مخالف است مارا شیخ فانی - مقعد و اعنی زیرا که هیچ نزد وی کفرست و صحبت رسیده است که آنحضرت بنی کرده است از قتل النساء و ذراری و دید آنحضرت زنی را که کشته شده است فرمود ای فانی بود این که قتل کند برای چه کشته اندا در اگر آنکه اینها صاحب را می در حرب باشند یا زن ملک باشند و چنین کشته شود تا آنکه قتل کند ازین جماعه از برای دفع شروی - متفق علیہ و عن الصعوب الفج صا و سکون عین مہلتین بن جہامہ - الفج جمیع و تشدید مثانیہ صحابی است نزول میکرد و دان البوار از ارض حجاز حدیث او در حجازین است مات فی خلافة ابی بکر الصدیق - قال سل رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم عن اہل الدیار - و بعضی نسخ عن اہل الدار پرسیده شد آنحضرت از اہل دیار یسیتون من المشکون کہ گرفته می شوند و هجوم کرده می شود بر ایشان در شب از مشرکان تمیت و بیات شبخون آوردن - فی صاب من نسائکم و ذراریکم - پس رسیده می شوند یعنی کشته می شوند از زنان ایشان و اطفال ایشان از جمست اختلاط و عدم تمیز ذریہ فرزندان و بیات و ذراری بسکون یار - قال ہم منہم - گفت آنحضرت با کب نیست بکشته شدن النساء و ذراری زیرا کہ ایشان یعنی النساء و ذراری از ایشانند یعنی از مردان مشرکان و در حکم ایشانند ظاہر این حدیث و جواز قتل النساء و صبیان است پس بعضی گفته اند کہ نیست معنی این استباحث قتل ولدان بلکہ نفی اثم است از کسی کہ مجروح کند ایشان را بہ تیر یا شمشیر یا بہ نیزہ بجهت بودن شب مانع و مانع از تمیز و از جهت اختلاط ولدان بمقاتلہ یا مراد آنست کہ چون نمی توان رسید بقتل مردان بی قتل النساء و صبیان جائز است قتل ہمہ و انہی نیست در ان جماعہ بنی الاحادیث - و فی روایہ ہم من ابائکم - و در روایتی آمده است کہ ہم یعنی ولدان از پدران خود اند یعنی حکم ایشان دارند و این در دنیا است و اما در آخرت پس اصح آنست کہ در شب اند و بعضی می گویند در روز و بعضی توقف کرده اند در ان - متفق علیہ - و عن ابن عمر ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قطع نخل بنی النضیر و حرق - و روایت است از عبد اللہ بن عمر رضی اللہ عنہما ہر رستی کہ آنحضرت برید درختان حرای بنی النضیر الفج تون و سکون صا و محجہ نام قبیلہ السیت از قبائل یہود و سوخت آنها را پس ازینجا معلوم می شود کہ درختان اہل حرب را نمی توان برید و سوخت و ہمین است مذہب نزد ما و بعضی می گویند کہ بریدہ نمی شوند مگر بضرورت و این نخیل در مقابل قوم بود پس بریدہ شد تا ظاہر شود مکان حرب و لذا یقول حسان - و مران قفہ حادہ سوختن درختان بنی النضیر را میگوید حسان ابن ثابت درین ابیات - و لمان علی سمرۃ بنی لوی

و اما آن شد بر اشرف پسران لوی - حرلیق با بویه مستطیر آتش که در بویه شد پرنده کنی منتشر و پرکنده - چون
 آسان و سبک شدن سرتاق بفتح سین و تحقیف را اشرف قوم فی الصراح سروت جوانمردی و مردمی و بخادر مردوت
 سمری جوانمردی سرتاق جماعت - و لوی بنهم لام فتح همزه و بعضی و او گفته و تشدید یا از اولاد نصر بن کسانه تمام
 یکی از اجداد آن سرورست و مراد از بنی لوی اشرف قریش اندازا صاحب آن حضرت علی الله علیه وسلم و حرلیق آتش
 بویه تشدید بود راست که نام موضع بخیل بنی نصیرست و این در وقتی بود که لقتل کردند بنی النصیر عمار و ایشان قصد
 کردند لقتل آن حضرت علی الله علیه وسلم پس نازل شد وحی با نچه قصد کردند ایشان پس جلای وطن کرده شدند
 بسوی خیبر و سفته شدند خاستمان و خراب کرده شدند خانه های ایشان - و فی ذلک نزالت - و در شان آن فرود
 آمده است این آیت - ما قطعتم من لینه - چیز است که بریدید شما از نخه - او ترکتموها - یا گذاشتید - قامت علی اصولها -
 ایستاده بر بنیاست آن یعنی قطع نکردید - فما ذل الله - پس با مر خدا و دستوری اوست - متفق علیه - و عمر بن الخطاب
 بن اعون بن عیین و سکون و او و در آن فزون تا بنی سرت از اعلام است شنید حدیث را از انس بن مالک و
 شنید از قاسم بن محمد و حسن لهری و ابن میرین شعیبی و شنید از وی ابن المبارک و حاد بن زید و غیر ایشان و گفت
 ابن المبارک ندیدم من فاضل تر از ابن عون و او را می گفتند چون بمیرد ابن عون برابر شوند مرم همه و سنان
 بروی شایبیا رکوده اند بدان مافا کتب الیه - روایت است از ابن عون که ناخ مولای ابن عمر نوشت بسوی
 وی - بخبره ان ابن عمر بنیره - در حانی که خبری دهد ناخ که ابن عمر خبر داده است او را - ان ابی صلی الله علیه وسلم
 اغار علی بنی المصطلق - که آن حضرت غارت آورد و و ماراج کرد و بنی المصطلق بضم میم و سکون صا و فتح طا و کلام
 بلنی است از بنی خزاعه - غارین فی لعمهم بالربیع - در خالی که غافل بودند ایشان در مواشی خود و بر لبهم میم و فتح را
 و سکون یا و کسرین بیش از تخمین و عین جمله نام موضع است میان مکه و مدینه آنجا آبی بود در بنی المصطلق را و غار
 به تشدید را یعنی غافل از غره کسر عین یعنی غریقت یعنی در آن موضع غافل نشسته بودند و مواشی ایشان با ایشان بود
 قتل القتله پس کشت آن حضرت جماعه ایشان را که قتال کنندگان بودند یعنی صالح قتال بودند یعنی جز زمان و خون
 و پیران - و سبی الذریه - و بزرگ و فرزندان ایشان را متفق علیه و عن ابی اسید بضم همزه و فتح سین و بعضی
 بفتح همزه و کسرین گفته اند و اول اصح و اشهر است صحابی انصاری نام او مالک بن ربهیع است - ان ابی صلی الله
 علیه وسلم قال لنا یوم بدر - روایت می کند که آن حضرت گفت بار او بدر حین صفقتا القریش و صفوا لنا - وقتی که صف
 بستیم نام قریش را برای جنگ کردن با ایشان و صف بستند ایشان برای ما - اذا اکتبوا فلیکم بالنبل - وقتی که قریب
 شوند ایشان شما را چنانکه برسد با ایشان تیر شما پس لازم گیرید بر خود و تیر انداختن کتب شما را کشته بختن نزدیکی و کشتن
 نزدیک شدن و اکتبه به و منه نزدیک شدن بوی و اکتبهم و کتبهم همزه و بی همزه هر دو روایت است - و فی روایت

و در روایتی اینچنین آمده است - و اذا اکثرتکم فامروهم - و وقتی که زیاد شود ایشان را پس تیر اندازید با ایشان - و استنبطوا بکم - و بانی واریه تیرهای خود را یعنی همه تیرهای را نیز ازیر چیزی انسان بانی واریه اگر همه بنید ازید و خالی شود غالب بنید بشمار و الله تعالی و حدیث صحیح ابن ابی وقاص را که در اول او در تفسیر خود است - است - سند کوفی باب فضل الفقراء - سر انجام است که ذکر کنیم از باب فضل فقرار - و حدیث البرار - و ذکر کنیم حدیث برادرین عازب را که در اول او این کلام است بوقت رسول الله صلی الله علیه و سلم رهطانی باب المعجزات انتشار الله تعالی -

الفصل الثانی عن عبد الرحمن بن عوف قال عبا نابی صلی الله علیه و سلم بر لیلای تعبیه کرد و مارا آنحضرت در غره برد و شبی یعنی ترتیب داد جایهای مارا و بر هر یک دو صفهای مارا و هر کس را در جای که مناسب و صالح بودست تعیین نمود و میا ساخت عبا و عبا الجیش قبشید بار بهمه و بی همه هر دو آمده یعنی ساخته کرد و آماده ساخت و در قافوس گفته تعبیه جیش میا ساختن آن در مواضع آن - رواه الترمذی - و عن المساهب بضم میم و فتح ما و فتح لام مشدود کنیت او البوسیدت تابعی است و طبقه اولی از تابعین بصره روایت کرده از ابن عمر و دید عمر را و روایت نکرد و از وی صدوق دین شجاع میمون وفات یافت بر و از زمین خراسان در ایام عبد الملک و ولادت او در عام الفتح است کذا فی الجامع الاصول و الکاشف - ان رسول الله صلی الله علیه و سلم قال ان بتکم العدد - روایت می کند که آنحضرت گفت اگر شیخون آزند شمارا کافران - فلکن بشمارکم - پس باید که باشد شمار شما یعنی علامت شما این کلمه - حم لا یصرون - تا شناخته شود که مسلمان کیست و کافر کیست و این قرار دادست میان سپاهان که چیزی در میان خود قرار میدهند تا علامت باشد و اشتباه نشود که از کدام جانب است خصوصاً در وقت شیخون که اشتباه در آن بیشتر است و حم نام حق تعالی است و را دانست که بار خدا یا نصرت داده نشوند کافران - رواه الترمذی و ابو داود و عن سمره بن جندب قال کان شمارا لها جود عبد الله و شمارا لاهلنا عبد الرحمن - گفت بود شمار ما جودان کلمه عبد الله و شمار اهلنا عبد الرحمن رواه ابو داود و عن سلمه بن الاکوع - روایت است از سلمه بن الاکوع که صحابی مشهور است و از دلیران نامی بود که پیاده بسواران جنگ می کرد - قال غزو نافع ابی بکر فی زمن النبی - گفت غزا کردیم با همراهِ ابی بکر صدیق رضی الله عنه در زمان پیغمبر صلی الله علیه و سلم بنیست با هم گفتیم پس شیخون آوردیم آن جماعه را که غزا کردیم ایشان را در حالی که می کشتم ایشان را - و کان شمارا نالک الیللة امت امت - و بود شمار ما در آن شب کلمه امت امت بمیران بمیران خطاب بخداوند تعالی است یا قاتل - رواه ابو داود و عن قیس بن عباد بضم عین و تخفیف با و گفته اند که عباد همه بمقتوحه و تشدید است مگر قیس بن عباد که بمضمومه و تخفیف است بصری است از طبقه اولی از تابعین بصره قیس الحدیث ثقة است از خیار صاحبین و گفته اند که شیعی بود و مثاکم معتقد روایت دارد از علی و عمر و ابی بن کعب و عبد الله بن سلام و روایت کرد و از وی حسن بصری خروج کرد و با ابن اشعث و کثرت ابی

حجاج جبر - قال کان اصحاب البنی صلی اللہ علیہ وسلم یزیدون الصوت عند القتال - گفت بود و مذا اصحاب آنحضرت
 کہ مکروہ می پنداشتند و آواز را یعنی بلند کردن آواز را نزد قتال بمفاخرت و مانند آن چنانکہ عادت مقاتلان است کہ بزرگ
 خدا کذا قال الطیبی و این باعتبار غالب احوال است کہ اقلیل - رواہ ابو داؤد - و عن سمرقہ بن جندب صحابی
 مشہورست حلیف الفزار کثیر الحدیث - عن البنی صلی اللہ علیہ وسلم قال اتقوا شیوخ المشرکین - گفت آنحضرت
 بکشید پیران مشرکان را مرد پیران جلد قادر بر قتال و اہل رای و تدبیر و حرب اند - و اتقیوا شہر فہم - و زعمہ دارید
 شرح ایشان را بفتح شین و سکون را و خای مجہ و را خڑای صبیانہم - یعنی خردان ایشان را این تفسیر از راوی است
 یا از صاحب مصابیح است تو لہستی گفتہ کہ تفسیر شرح صبیان ازان جہت کہ وہ تماقابل باشند شیوخ را پس راوی شیخ
 جوانان باشند و اہل جلاوت پس صحیح باشد تقابل و در قاموس گفتہ کہ شرح اول شباب است و جمع شاخ یعنی
 شباب مثل رقب و راکب و شرف نیز می آید و در نہایہ گفتہ کہ شرح تازگی جوانی و قوت آن و فی الصراح شرح
 جوانان جمع شاخ و اول جوانی و شرف جماعت و ایضا جوان شدن کودک فتدبر - رواہ الترمذی و ابو داؤد -
 و عن عروۃ قال حدثنی اسامہ ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم کان عبدالی قال - روایت است از عروۃ بن ابی
 گفت حدیث کہ اسامہ بن زید کہ آنحضرت عہد کہ و بسوی من فرمود - اغر علی ابی صبا - غارت کن و تہا زبراہی کہ
 ہمزہ و سکون موحده لقبر کہ نام موضعی است بشام میان عسقلان و رملہ وقت صبا - و حرق - و لہو ز از نخب
 معلوم می گردد کہ غارت کردن و سوختن بلاد کفار جائز است - رواہ ابو داؤد - و عن ابی اسید قال قال
 رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یوم بدر گفت ابو اسید کہ ذکر او را در آخر فصل اول گذشت گفت آنحضرت روز بدر
 او اکبشکم فارموجم - وقتی کہ نزدیک آیند کافران شمارا پس تیر اندازید شما ایشان را - ولا تسئلوا السیوف - و برکشید
 شمشیر را و تسئلوا الفج تہی و ضم سین از سئل یعنی برکشیدن چیزی را بر می مثل شمشیر و کار و حتی نقیضکم - تا آنکہ
 پیوستند شما را و بسیار نزدیک آیند چنانکہ مجال رمی تنگ گردد - رواہ ابو داؤد - و عن رباح - الفج را و تخفیف موحده
 و جار حملہ و راخو بن الزنج - برلفظ ربح بمعنی فصل بہار و بعضی رمیہ گفتہ اند تا و اول اکثر است و در نام او نیز رباح
 گفتہ بکسر را و یای تحتانیہ صحابی است روایت کرد مرد را ابو داؤد و لسانی و ابن ماجہ یک حدیث - قال کن
 مع رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فی غزوۃ - گفت بودیم با آنحضرت در یک غزوہ و عزای الناس مجتہین علی شئ -
 پس دید آنحضرت مردم را فراہم آیندہ بر چیزی فبعث رجلا - پس فرستاد آنحضرت مردی را - فقال انظر علی ما جمیع
 ہولاء - پس گفت آنحضرت بین کہ بر چہ چیز مجتمع شدہ اند اینہا - فجاء فقال علی امرأۃ قتل پس آید آن مرد و گفت
 مجتمع شدہ اند بہر نی کہ کشتہ شدہ است - فقال ما کانت ہذہ لتقاتل - پس گفت آنحضرت نبود این زن کہ قتال کند پس
 برای چہ کشتہ اند - و علی المقدّمہ خالد بن الولید - و بر مقدمہ لشکر خالد بن الولید بود صحابی مشہور فبعث رجلا

پس فرستاد آنحضرت مروی را به قتال قل خالد پس گفت آنحضرت بگو خالد را - لا تقبل امر آیه - کشتی هیچ زنی را - ولا عسفا -
 و نه مزدور را که خدمت میکند با جرت و گفته اند که عرا و اجیری است که قتال نمیکند - رواء ابو داود - و حسن النسیان رسول الله
 صلی الله علیه و سلم قال اطلقوا اسم الله ربایت است از انس رضی الله عنه که آنحضرت گفت یعنی لغز را که می فرستاد ایشان را
 بروید در وان شودید بنام خدا - و بالله و بتوفیق و تائید خدا - و علی له رسول الله - و بروید بروین رسول خدا - لا تقبلوا
 شیئا فانی - کشید پیر فانی را که قوت حریب در وی نمانده و نزدیک است که فانی گردد و فانی سپری شدن - و لا تطلقوا
 و کشید طفل صغیر را فی الفراج طفل نوزاده مروم و جانوران صغیر خرد - و لا امرأة - و کشید زن را - و لا تطلقوا -
 و غلول نکنید یعنی خیانت و غنیمت - و ضلوا غنما لکم یضم ضا و گرد آید و جمع کنید غنیمت های خود را - و اصلحوا - و صلح
 کنید میان خود و برک تسارع و تخاصم با کفار اگر مصلحت باشد - و احسنوا - و نیکی کنید با یکدیگر و نیک کنید همه کارها را -
 قال الله بحیب المحسنین - زیرا که خدا ایستای دوست می دارد و نیکی کندگان را و احسان و حقیقت آنست که در حدیث
 جبرئیل آمده است الاحسان ان تعبد ربک کانک تراه الحمدیث - رواء ابو داود و عن علی رضی الله عنه قال -
 روایت است از امیر المؤمنین علی رضی الله عنه گفت - لما کان یوم بدر چون شد روز غزوه بدر - تقدم عقبه ابن ربیع -
 پیش آمد عقبه بن ربیع بضم عین و سکون تا که از جمله رؤسای مشرکین و اشقیای قریش بود - و تبعه ابنه - و پیروی کرد
 او را پس او که ولید بن عقبه بود - و اخوه - و برادر او شیبه بن ربیع - فنادی من یبارز - پس آواز داد عقبه کیست
 که بیرون آید میان صف تا جنگ کند - فانتدب لشباب من الانصار - پس جواب دادند او را جوانان از انصار پیغمبر
 بیرون آمدند و در صف بجنگ وی شباب یفتح شین و تخفیف با جمع شاب بمعنی جوان - فقال - پس گفت آن ملعون
 من اتمم کیستید شما و از کدام قبیله اید - فاجبروه - پس خبر دادند آن جوانان او را و گفتند که ما انصاریم - فقال
 لا حاجة لنا فیکم پس گفت نیست حاجت ما را در شما و با شما کار نداریم - انما اردنا بی عننا - نحو استقیم ما گدایان
 عم خود را که قریش باشند و ماجران که خویشان و اقربای ما - فقال رسول الله صلی الله علیه و سلم تم یا حمزة - پس
 گفت آنحضرت برخیز و بایست ای حمزه - تم یا علی - بایست ای علی - تم یا عبیده بن الحارث - برخیز ای عبیده
 بضم عین و فتح با بن الحارث و این نیز ابن عم رسول الله صلی الله علیه و سلم است و از آنحضرت بود و قدیم الاسلام ایمان
 آورد و پیش از دخول دار ارقم و حارث بن عبد المطلب عم آنحضرت است و از اعمام آنحضرت ایمان بیاورد و مکر حمزه
 و عباس - فاقبل حمزة الی عقبه - پس روی آورد حمزه بسوی عقبه و زیاده کرد و در بعضی روایات - فقتله - پس کشته
 حمزه عقبه را - و اقبلت الی شیبه - و روی آورد من که علی ابن ابی طالب بسوی شیبه اینجا نیز زیاده آمده که - فقتله -
 پس کشت من شیبه را - و اختلف بین عبیده و الولید فرتبان - و آمد و شد کرد میان عبیده و ولید و در ضرب شمشیر که هر یک
 دیگری انداخت فی الفراج اختلاف آمد و شد کرد - فانش کل واحد منها صاحبه پس گران گردانید هر سبکی از زمین

ووصاحب خود را بجراحت کردن ایشان بمجلسه سست کردن جراحت کسی را و مبارزه کردن و جراحت - ثم ملکت علی الولید - پس ترمیل کردیم ما بر ولید بن عتبہ - فقتلناه - پس کشتیم ما او را - و احملنا عبیدہ - و بر او شتیم ما عبیدہ را از معرکہ و وی رضی اللہ عنہ از شداد بدست - رواہ احمد و ابو داؤد - و عن ابن عمر رضی اللہ عنہما قال لبعث رسول اللہ اللہ عامیہ سلم فی سرتیہ گفت ابن عمر فرستاد ما را آنحضرت در فوجی لغز - فجامع الناس حصیۃ - پس میل کرد و زد او را ردی و شارجان اینجا و احتمال گفته اند یکی آنکہ مراد بناس ہیں جماعہ مسلما نماند کہ لغز گرفته بودند و زار کردند و جیت کردند و دوم مراد اعدا باشند کہ میل نمودند بر مسلمانان و حمله کردند بر ایشان و جوالان نمودند و اما آنچه در صراح گفته کہ نحن من بکشتن و میکوشدن از راه و در قاموس گفته کہ حصی یعنی عدول و صدور است و در اولیا اطلاق حصی ممکن و در غرر انہرام مؤید معنی اول است ما فہم بہر تقدیر می گوید ابن عمر - فانینا المدینۃ پس آمیم ما در مدینہ - فاحتضنا ہا پس بنیان شدیم در مدینہ از جهت شرمندگی از مردم و خوف آنحضرت - و قلنا ہلکنا - و گفتیم ہلاک شدیم ما و گفتار شدیم کہ از پیش دشمنان دین گرنجیہ آمیم - ثم اتینا رسول اللہ لپستر آندیم پیغمبر خدا را علی اللہ علیہ وسلم و قلنا - و گفتیم ما از روی شرمندگی و اعتدال بسیار رسول اللہ صرخا فرارون - ما گریزند گانیم و مبالغہ کنند گانیم در آن - قال بل انتم العکارون - گفت آنحضرت برای رفع خجالت ایشان بکہ شما حمله بر حمله کنید در جنگ کہ ایشان را اگر گویند عکرمیل کردن و باز گشتن بجزب و حمله آوردن یعنی اگر بگریزد از حرب بہ نیت آنکہ جج گردد و بشکر و غیر ما مذکور طلبہ از وی و باز رجوع کند بجزب گاہی نیست بروی - و اما فقتلکم - و من گروہ شما و مدد گکار و ناعر شما - رواہ الترمذی و فی روایۃ ابی داؤد و نحوه - و در روایت ابو داؤد مانند این است - و قال لابل انتم العکارون - بزیادت کلمہ لاپیش از بل - قال - گفت ابن عمر - فقلنا ہا پس نزدیک شدیم ما یعنی از آنحضرت - فقتلنا یدہ - پس بوسیہیم اوست مبارک او را - فقال انانۃ السلیمن - پس گفتہ آنحضرت من گروہ مسلما نام ذات شریفی خود را تنہا بمنزہ اگر وہ ساخت بعبت عظمت و برکت چنانکہ در قرآن مجید آمدہ است کہ ان ابراہیم کان امۃ - و سجد کرد پیش ایتہ بن عبد اللہ کہ در اوّل آن - کان السجۃ - است و حدیث ابی البرادر و ذکر کنیم حدیث ابی البرادر کہ در روایت ابو داؤد فی تنقیح کلمہ است - فی باب فضل الفقراء النصار اللہ تعالی - و این ہر دو حدیث در مصابیح و رین باب مذکور آمد -

باب حکم الاسرار

الفصل الثالث - عن ثوبان بن یزید ان النبی صلی اللہ علیہ وسلم لخصب المجنق علی ابل طائف - آنحضرت البتادہ و مجنق بر ابل طائف و مجنق بکسر جیم و فتح آن و در قاموس بکسر گزنیہ آتی است کہ انداختہ میشود بدان شکار در جنگ و جنوق نیز آمدہ بہر من چہ نیک - رواہ الترمذی مرسل - ازین عبارت معلوم میشود کہ ثوبان بن یزید تابعی است و ما ذکر او را درین کتاب یافتیم و اللہ اعلم

بقیم ہر دو فتح حسین محمد و جمیع اسیر فی الفراج اسیرین بدو ال اسرار بالکسر و ال اسرار بالفتح ہر دو اسرار و اسرار

الفصل الاول - عن ابی هريرة عن النبي صلى الله عليه وسلم قال يحب الله من قوم يدخلون الجنة في السلاسل -
گفت آنحضرت شکر داشت خدا تعالی در این شکر از قومی که در آوده میشوند در بهشت در زنجیرها - و فی روایتی
و در روایتی این چنین آمده است که - یقادیون الی الجنة بالسلاسل کشیده می شوند بسوی بهشت بزنجیرها تا خود را
ستور و جود آن دستوق از پس راندن و قود از پیش کشیدن و این قول را آنحضرت آنجا فرمود که اسیران بدر را
در زنجیرها آوردند پس فرمود سبحان الله عجیب غنایت خدا اگر دیدیم بندگان خود که بزنجیرها به بهشت می کشند و تحقیقت
تکلیفات شرعی هم حکم زنجیرها دارند که بدان سوی بهشت می کشند - رواه البخاری - وعن سلمة بن الأكوع قال
أتی النبي صلى الله عليه وسلم عین من الشکرین - گفت آمد آنحضرت را جاسوسی از جانب مشرکان - و هو فی سفر - و حالاً
آنحضرت در سفر بود مجلسی عندا صحابه تجددت پس نشست آن جاسوس نزد یاران آن حضرت در حالی که سخن
می کند - ثم انقل - پست بر گشت آن جاسوس - فقال البنی - پس گفت پیغمبر - علی الله علیه وسلم اطلبوه و اقلوه - بطلبید
او را و بکشید او را می گوید سلمة ابن الأكوع - فقتلته - پس کشتم من او را - ففلقنی سلمة - پس داد مرا جامه و سلاح او را
فقل لفتح فاعینمت تفیل غنیمت داون سلب الفتحین جامه های مقول و سلاح او که ربوده می شود از دست
متفق علیه - و عنه قال غزو نافع رسول الله صلى الله عليه وسلم هوازن - و هم از سلمة بن الأكوع سفت که گفت
غزو کردیم همراه آنحضرت هوازن را لفتح با کسر زای نام قبيلة الیسیت از قیس - فبینا نحن نتفحی مع رسول الله - پس
در آشنای آنکه ما طعام چاشت می خوردیم با آنحضرت و بعضی گفته اند که معنی آنست که نماز چاشت می گزاردیم با وی -
صلى الله عليه وسلم اذ جاءه رجل علی جبل احمر ناگاه آمد آنحضرت را مردی سوار بر شتر سیخ - فاناخه - پس بنشیند آن مرد
شتر را ناخفت فرو خوا با بیدن شتر - و جعل نظره و در البیتا آن مرد که نگاه می کند - و فینا ضعفه - و حال آنکه در حالت
ضعیف است از لاغری و پیادگی و جز آن ضففة لفتح خدا و سکون عین بر وزن جلسة معنی نوعی از ضعف و لفتح عین نیز
روایت است جمع ضعیف و در بعضی نسخ مجذبت تأیید آمده است - و رتة من الظلمة و در آننگی یعنی قلت و کی است
از پشت یعنی مرکب و سوار ی یعنی دید که مرکب در میان ما کم است و مرکب کم داریم - و بعضی مشاة - و بعضی ازنا
پیاده ها اند که اهل مرکب ندارند - فاذا خرج لیثند - پس ناگاه بیرون آمد آن مرد از میان ما در حالی که می دوید
و تیز می رود یعنی تأخیر کند بدشمنان ما و این جاسوسی بود که برای جاسوسی آمده بود - فاتی جله - پس آمد
شتر خود را - فاناخه - پس برانگیخت شتر را - فاشدیه الحبل - پس بدو ایستاد او را شتر تند و دیدن - و خرجهت
اشد - و بیرون آمدم من در حالی که می دویم - حتی اخذت بخطام الحبل - تا آنکه گرفتیم من را شتر را خطام کسره فاجتبه
همار - فاناخته - پس نشاندیم شتر را - ثم اختر طت سیفی - پست بر کشیدم من شمشیر خود را - ففترت راس الرجل پس زدم
من سر آن مرد را ثم حبست بالحبل او را از پیش - علی جله و سلاحه - در حال

که بر شتر است رخت آنرو و ساز حرب وی - فاستقبلنی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم والناس - پس پیش آمد مرا آنحضرت و مردمان - فقال من قتل الرجل پس گفت آنحضرت که کشت این مرد را - قالوا ابن الاکع گفتند سلمه ابن الاکع کشت فقال له سلمه اجمع پس گفت آنحضرت مرا و راست جامه و رخت و سلاح آنرو و ازینجا معلوم می شود که جاسوس کاfran که در مسلمانان بیاید کشتن او جائز است - متفق علیه - وعن ابی سعید الخدری قال لما نزلت بنو قریظہ - و سقته که فرود آمدند بنو قریظہ بفهم قات که قبیلہ از یہود است از حصار خود - علی حکم سعد بن معاذ - بر حکم سعد بن معاذ که از بجار صحرای شام میر انصار است و سید اوس بود و بنو قریظہ خلفای اوس در عهد و امان ایشان بودند و آنحضرت بعد از غزوہ احزاب ایشان را بمستی پنج روز در محاصره داشت پس بعد سعد بن معاذ رضی اللہ عنہ فرود آمدند و گفتند که هر چه وی حکم کند اختیار داریم خیال کردند که چون در عهد و امان او باشیم رعایت حال ما خواهد کرد و درست خواهد خواہد کوشید و چون فرود آمدند بکشت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم - فرستاد آنحضرت کسے را بسوی شهر نجار علی - شمار پس آمد سوار بر جاری - فلما دنی قال رسول اللہ پس چون نزدیک آمد سعد گفت پیغمبر خدا - صلی اللہ علیہ وسلم خطاب بہ بنو قریظہ کرده - قوموا الی سیکم - بر خیزید و بایستید و بروید بسوی من و خود را احتیاج کرده است باین کسی که قاتل است بقیام مرا داخل مجلس را چنانکه الآن معیاد و متعارف است و جواب داده اند که این امر بقیام نہ بقصد مکرم و تعظیم بود بلکه بجهت آن بود که سعد بن معاذ رضی اللہ عنہ در دناک بود و زخم تیری در ران و سینه و غر و خندق رسیده بود و طاقت فرود آمدن از مرکب نداشت پس امر فرمود تا بسوی وی بروند و در فرود آمدن اعانت کنند و تواند و اللہ اعلم کہ این توطیہ و تمهید باشد برای اطاعت ایشان مرا و او را و تنفیذ حکم او در ایشان - نجار و جاس - پس آمد سعد بن معاذ و نشست - فقال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ان هؤلاء یزولوا علی حکمک پس گفت آنحضرت بدیستی کہ ایشان فرود آمده اند بر حکم تو کہ هر چه تو حکم کنی قبول دارند - قال فانی احکم ان تقتل المقاتلہ - گفت شد پس اگر ایشان بکلم من فرود آمده اند بدیستی من حکم می کنم کہ کشته شوند و قتال کنندگان ایشان یعنی آنانکہ قابل حرب و قتال اند - وان لم یسب الذریۃ - و حکم می کنم کہ برده گرفته شوند فرزندان و خردان - قال لقد حکمت فیہم بحکم الملک - گفت آنحضرت ہر آنکہ تحقیق حکم کردی تو در شان ایشان بحکم خداوند تعالی کہ با دشاہ علی الاطلاق است و برین وجه ملک بکسر لام است و مؤید این روایت سنت روایت دیگر کہ گفت - و فی روایت بحکم اللہ و در روایتی ہر آنکہ حکم کردی تو بحکم خدا و در روایتی بفتح لام نیز آمده و مراد بملک برین روایت جبرئیل علیہ السلام خواہد بود یعنی این حکمی است کہ جبرئیل آورد از خدا و چون سعد فوت کرد آنحضرت خسر نمود صلی اللہ علیہ وسلم کہ ہفتاد ہزار فرشتہ بموت او فرود آمدند و عرش خدا بچند رضی اللہ عنہ و تمام قصہ مذکور است و در کتب سیر - متفق علیه - وعن ابی ہریرۃ قال لبث رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم

خیالاً قبل بخند گفت ابو هریره فرستاد آنحضرت اسپان را یعنی لشکر را بجانب بخند و بخند بفتح فون و سکون جیم در اصل
 بمعنی زمین بلند است و نام بلاد دست از عرب و آن خلاف غور است - فجاوت بر جل من بنی حنیفه پس گرفته آورد
 لشکر روی را از بنی حنیفه که نام قبیلہ الیست - یقال له ثامته - بفهم مثلثه و تخفیف میهن بن اثال یعنی همزه و تخفیف
 مثلثه - سید اهل الیما - این مرد مشر و بهتر اهل یامه بود و بفتح تحفه و تخفیف میهن که نیز نام بلاد است - فریطه بسیار تیره
 من سوارچی المسجد پس سبند آمد در البستونی از ستونهای مسجد - فخرج الیه رسول اللہ - پس بیرون آمد بسوی روی
 یعنی رسید بر روی غیر خدا - صلی اللہ علیہ وسلم فقال پس گفت آنحضرت - ما ذا عندک یا ثامته - چیست نزد تو است
 ثامته یعنی چیست خیال تو خبر ده یا چیست گمان تو بر من که چه معامله خواهیم کرد با تو - فقال عندی یا محمد خیر - پس گفت
 ثامته نزد من ای محمد خیر و خوبی است یا نزد من مال کثیر است - و ان لقتل لقتل ذادیم - اگر می کشی می کشی خداوند
 خون را یعنی کسی را که مستحق قتل است پس درین اعتذار و اعتراف است بجرم و تقصیر خود یا مراد آنست که می کشی
 مروی را که خوانی او در ساق نیست پس درین ادعای ریاست و شرف است در قوم خود که خون وی در خون
 بلکه دعوی آن خوانند که دو کینه خواهند کشید و در بعضی روایات ذادیم بزال معجزه کسوره آمد یعنی می کشی کس را
 که خداوند زود و عید و حیرت است و اگر عمد کند بجزی و فامی کند بدان - و ان تغتم تغم علی شاکر - و اگر انعام می کنی انعام
 می کنی بر کسی که شکرمی گوید ترا - و ان کنت تری المال فسل قوطنه داشت - و اگر هستی تو که می خواهی مال پس بطلب
 تا داده شود ترا از مال هر چه می خواهی - فترکه رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم حتی کان الغد - پس گذشت او را آنحضرت
 و گذشت از تعرض بوی تا آنکه فرا شد - فقال پس گفت آنحضرت امروز نیز - ما عندک یا ثامته - چیست نزد
 تو ای ثامته - فقال عندی ما قلت لک - پس گفت ثامته نزد من همان است که گفتم ترا که - ان تغتم تغم علی شاکر
 لقتل لقتل ذادیم و ان کنت تری المال فسل قوطنه داشت فترکه رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم حتی کان لحد الغد
 فقال له ما عندک یا ثامته فقال عندی ما قلت لک ان تغتم تغم علی شاکر و ان لقتل لقتل ذادیم و ان کنت تری المال
 فسل قوطنه داشت تا سه روز این گفت و گو گذشت و آنحضرت تصرف در باطن وی کرد - فقال رسول اللہ
 پس گفت پیغمبر خدا - صلی اللہ علیہ وسلم اطلقوا ثامته - را بکنش ثامته را - فاطلق الی نخل قریب من المسجد پس رفت
 ثامته بسوی درختان خرما که نزدیک بودند از مسجد شریف - فاعتسل پس غسل کرد و ثامته بچای که در آنجا بود -
 ثم دخل المسجد لیستدر آید در مسجد - فقال پس گفت ثامته - اشهد ان لا اله الا اللہ و اشهد ان محمدا عبده و رسوله -
 و گفت - یا محمد و اللہ ما کان علی وجه الارض وجه انخفض الی من و جبک - ای محمد بخند سوگند نبود بر روی زمین بچرخ
 دشمن داشته تر بسوی من از روی تو - فقد اصبح و جبک احب الوجود کلها الی - پس تحقیق گشت روی تو دوست
 داشته ترین رویهای همه بسوی من مرا بوجه ذات است و چون مواجهم بروی واقع میشد و او را دوستی و دشمنی در

طاهر می گرد و تعمیر بروی کرد - و الله ما کان من دین الغنص الی من دینک - بخدا سوگند نبود هیچ دینی مبعوض تر بسوی من
 از دین تو - فاصبح دینک احب الدین الی کلمه پس گشت دین تو محبوب ترین دینا بسوی من - و الله ما کان من
 بلد الغنص الی من بلدک فاصبح بلدک احب البلاد کلام الی - و بخدا سوگند نبود هیچ شهری دشمن داشته شده تر بسوی من
 از شهر تو پس گشت شهر تو دوست داشته شده ترین شهر با همه بسوی من ازینجا معلوم میشود که همه چیز محبوب محبوب
 می باشد حتی دیار او و بلاد او - شعر من مذہبی حب الدیار لا یلها؛ و للناس فیما یعشقون ذاسب؛ و ان خیلک اخذتني
 وانا رید الثمرة - و بدستی لشکر تو گرفت مراد حال آنکه من نمی خواستم و نیت کرده بودم عمره را - فماذا اثری - پس
 چه می دانی و چه رای می زنی بروم عمره را و بگردارم - فبشره رسول الله صلی الله علیه و سلم و اراه ان لعیر پس بشارت
 داد و آنحضرت او را بخیر و برکت و سلامت و امر کرد و او را که عمره برآورد - فلما قدم مکة قال له قال پس چون قدم آورد و تمام
 بیکه برای عمره گفت او را گوینده از اهل که و شرکان - او اصبوت - آیا برآدی از دینی بدینی و دیگر یا از دین حق بدین
 باطل صبور و راصل میل و برآمدن از دینی بدینی و شرکان کسی را که بدین اسلام می در آمد صلابی می گفتند و آنحضرت را
 نیز صلابی می خواندند که دین پدران گذاشت و دین دیگر نپیدا کرد - فقال لا پس گشت ثمانه صلابی نشده ام و از دین
 حق بدین باطل نه در آمده ام - و لکنی اسلمت مع رسول الله - و لیکن مسلمان شده ام با فرستاده خدا - صلی الله علیه
 و سلم - و در دین حق در آمده ام که دین اسلام است و دین بین است و آنچه شما دارید دین نیست - و لا والله لا یابکم من الیها
 حبته خطه - و نه بخدا سوگند نمی آید شمارا از یامه بیکه آنه گندم - حتی یا ذن فیها رسول الله صلی الله علیه و سلم تا آنکه اذن
 می دهد و امر می کند در آن آنحضرت - رواه مسلم - روایت کرد و این حدیث را باین تفصیل و در رازی مسلم و آنحضرت
 کوکوتاه ساخته است آنرا بخاری - و عن حمیر بن مطعم بن یحیم و یسکون طاب و کسر عین بن عدی بن نوفل بن
 عبدمنان سکنیت او ابو محمد است اسلام آورد و پیش از فتح و بعضی گفته اند سال خیر و بعضی گفته اند روز فتح و بود
 رضی الله عنه از اشرف قریش سید حلیم و قور و عالم بود و علم النسایت و امام عرب بود و شاگرد ابی بکر صدیق و دین
 علمات سنه اربع و خمسين و بقول مشهور این حدیث را از آنحضرت در حالت کفر شنیده بود و در حال اسلام تخریث
 کرد - ان البنی صلی الله علیه و سلم قال فی اساری بدر - روایت می کند که آنحضرت گفت در شان اسیران بدر و گویا
 مراد با اساری بدر اینجاشامل اسیران و مقتولان است مجازاً و قریب بطریق مشابکات پس گفته نشود که اسائن
 که مقتولان بودند همه متروک بودند بی دخلیت کلمه مطعم و آنرا که مقتول شدند و در حق ایشان فرمود لو کان المطعم
 بن عدی حیا اسیر بودند و آنکه گویند این قول در باب اسیران است و مراد ترک ایشان نیست ابتدا ابی تر و و مقاتلت
 با اصحاب بمید است و قول طیبی نیز که تم حیا نام در آن است که در باره مقتولان گفت و ظاهر از لفظ حدیث و لفظ متی
 همین است و اگر چه متن باعتبار کفر نیز احتمال دارد و مقتدر بر - لو کان المطعم بن عدی حیا - اگر می بود مطعم بن عدی که

و الذی جریست زند و شوم کلنی فی ہولاد انتنی۔ پشتر سخن می کرد و مرا و شفا علت میکرد و دشمنان این پلیدان و گندگان را بکشتیم۔
 بر آمینہ می گذاشتم و نمی کشتم ایشان را از برای خاطر وی و تنی لفتح نوین و سکون تاج و تخت بکسرتا بمعنی گندیده و گندہ
 کشتن یا باعتبار کفر ایشان است یا بجهت آنکہ اشارت بادران ایشان کرد کہ گندیدہ بود و مطہم بن عدی را نعمتی
 واحسانی بود و آنحضرت کہ در وقت رجوع آنحضرت از طائف و فتح کردہ بود و مشرکان را از وی صلی اللہ علیہ وسلم
 یا بجهت تالیف و ترغیب جبیر فرمود بر اسلام و در حدیث بیان حسن مکافات است تا مشرک را بروی منتی و احسانی
 نماند و عدم اعتناست قبل ایشان کہ اگر زندہ می ماندند ہم باکی نداشت و جواز اہانت مشرک است بقول تہوصیف
 کردن ایشان بہ نتن و نجاست۔ رواہ البخاری۔ وعن النس ان ثمانین رجلا من اہل مکہ۔ روایت است
 از النس کہ ہشتاد و نواہل مکہ بہ طواغلی رسول اللہ۔ فرود آمدند و افتادند بر غیر خدا صلی اللہ علیہ وسلم من
 جبل التیغیم از کوفہ تیغیم جانی مشہور است بر سہ میل نزدیک مکہ کہ از آنجا عمرہ می بر آزدند متسلحین۔ و رجالی کہ ستلح
 پوشندگان بودند این اہل مکہ سیریدون غرۃ البنی صلی اللہ علیہ وسلم و اصحابہ را را و میگرد و می خواستند کہ قاتل
 دریا بند و آزار رسانند آنحضرت را و اصحاب آنحضرت را و غرۃ بکسر غین مجیمہ و تشدید را غفلت و فریب۔ فاخذہم سلیمان
 خبر و ارشد آنحضرت و گرفت ایشان را متقا و مطیع و خوار و زار و صلح۔ فاستجابہم پس زندہ گذاشت ایشان را
 و نکشت و سلا لفتح مسین و لام بمعنی استسلام و اطاعت و انقیاد و بکسر سین و سکون لام نیز روایت است بمعنی صلح
 و این الاثیر گفتہ کہ معنی اول او جہ و اشیہ است بقضیہ زیر کہ اینا گرفته نشدند بطریق صلح بلکہ بقبر و غلبہ پس تسلیم کردند
 اینا خود را بطریق عجز و بیارگی و توہم کردہ اند معنی اخیر را تا مکہ چون عاجز آمدند و راضی شدند بہ بندگی گویا
 صلح کردہ شد بران و این در قضیہ حدیبیہ بود و آخر ہمین سبب صلح شد۔ و فی روایت۔ و در روایتی این چنین آمدہ
 کہ فاستقم۔ پس آزاد کرد آنحضرت ایشان را و خلاص کرد و نکشت گویا کہ برودہ ساخت پس آزاد کرد و سخاوت
 تقالی پس فرودستاد خدای تعالی این آیت را۔ و ہو الذی گفت اید ہم عنکم بہ و خدا آن کسے است کہ باز داشت
 دستہای ایشان را و قدرت ہای ایشان را از شما کہ تعرض کنند بشما و آزار برسانند شما را۔ و اید ہم عنکم۔ و باز داشت
 دستہای شما را از ایشان کہ بکشای ایشان را بطن مکہ۔ و در میان کہ و خوالی آن۔ رواہ مسلم۔ وعن قتادہ
 قال گفت قتادہ کہ تابعی مشہور است۔ فاذا لانا النین یا مالک عن ابی طلحہ ذکر کرد ہر اسے ما النس از
 ابی طلحہ انصاری کہ زوج ام ابو بود۔ ان البنی صلی اللہ علیہ وسلم از یوم بدر باربعہ و عشرين رجلا من ہنایہ
 قریش کہ آنحضرت انرا کرد در روز غزوہ بدر بہ بیست و چہار مرد از ہنتران کفار قریش ہنایہ جمع ہنایہ بکسر
 ہنتر و ہنتر گترین قومی مطر ہنید یا ران بزرگ قطرہ و باد و باران ہنید سخت و تند را گویند۔ فخذ فوائی طوی
 اطوا و ہنتر۔ پس انداختہ شد در چاہی از چاہ ہای بدر طوی لفتح طاء و کسر و او و تشدید یا چاہ بر آوردہ بنگ

جمعیت مجتہدین - بعض سیم سکون خا چاہ پلید و پلید کنندہ قلبی گفتہ یعنی فاسد نفسد و این صفت دوران چاہ یا از قدیم
 بود کہ مردار باو کندگی با دروئی می انداختند یا بجبت انداختن مردہ ہای این پلیدان دروئی - و کان اذان علی
 قوم اقام با بر صحتہ - و بود آنحضرت وقتی کہ غالب می شد بر قوی و فتح میکرد و اقامت می کرد بر صحتہ یعنی در جای جنگ
 و میدان آن شلث لیال - سہ شب عرصہ نفع عین سکون را ہر موضع فراخ کہ بنا نیست دروئی و مراد اینجا
 مہر کہ است - فلما کان بیدر الیوم الثالث - پس چون بود آنحضرت در بدر روز سوم اہر برا حلتہ فشہ علیہا رطلہا اگر
 آنحضرت بر بستن پالان بر شتر سواری خود پس بستہ شد بران پالان آن شمشیر - پس شتر روان شد آنحضرت - و ایضا
 و پیروی کردند آنحضرت را یاران او حتی قام علی شفتہ الرکی - تا آنکہ ایستاد آنحضرت بر کنار آن چاہ رکی لفتح را و تشدید
 یا بمعنی چاہ چنانکہ طوی و در روایتی علی قلب بدر آمدہ و قلب نیز بمعنی چاہ است کہ بنا کردہ نشدہ باشد پس بطوی کہ بمعنی
 بنا کردہ شدہ است منافات گوئند و در و طوی بمعنی چاہ مطلق نیز آمدہ است - فمجل بنا و ہم با سائہم و اسار آبائہم - پس
 شروع کرد آنحضرت کہ ندائی کند مردہ را بنا ہمای ایشان و نامہای پدران ایشان و میگوید - یا فلان بن فلان یا فلان
 بن فلان ایسکم انکم اطعمتم اللہ و رسولہ - آیا شاد و خوشحال می گردانید شما را کہ فرمان برداری می کردید خدا و رسول خدا را
 و ایمان می آوردید - فانا قد وجدنا و اعدنا و ربنا حق - پس بدستی کہ با تحقیق یا فیتیم چیزی را کہ وعدہ کردہ بود و اہر بردگار
 راست و درست دفعل و جدتم او عدربکم حق - پس آیا یافتید شما چیزی را کہ وعدہ کردہ بود و بردگار شما حق یعنی الآن
 معلوم کردید کہ دین اسلام حق است و آنچه خدا و رسول خدا می فرمود حق است - فقال عمر پس گفت عمر رضی اللہ عنہ -
 یا رسول اللہ انکما کل من اجساد الارواح لہا - چہ سخن می گوئی تو تن ہا را کہ نیست جان دران یعنی اینہا مردہ اند و نمی شنوند
 سخن کردن بالیشان چیست و چہ معنی دارد - قال البنی - گفت پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم والذی نفس محمد بیدہ - سو گند
 بخدای کہ بقای ذات محمد و دست قدرت اوست - ما اتم با سمع لما قول منہم نیستید شما شنو اتر چیزی را کہ میگویم من
 از ایشان یعنی اینہا شنو اتر اند از شما یا برابرند - و فی روایتی - و در روایتی انچنین آمدہ است کہ - ما اتم با سمع منہم نیستید شما
 شنو اتر از ایشان - ولكن لا یجیبون - و لکن جواب نمی دہند ایشان متفق علیہ ذرا و الجاری - و زیادہ کردہ است
 نجاری و ذروایت خود این عبارت را کہ - قال قتادہ - گفت قتادہ از برای جواب از استبعاد تکلم بمردہ ہا و انکار سماع
 ایشان - احیاء اللہ حتی اسمع قولہ زندہ گردانید ایشان را خدای تعالی تا آنکہ شنو اید ایشان را کلام آنحضرت را -
 و بجای از جہت سہر ز نش کردن و تندیدن و ن - و تصیر - و خردن و خوار داشتن - و لقمہ یکسر نون و سکون قاف از جہت
 عتاب کردن و خشم نمودن و انتقام کشیدن - و حسرہ و ندما - و بجہت اظہار و ریغ و شہابی بدانکہ این حدیث صحیح متفق علیہ
 صحیح است و ثبوت سماع مراموات را و حصول علم را ایشان را با پنچہ خطاب کردہ می شوند و همچنین در حدیث مسلم آمدہ است
 کہ میت می شنود و کوفتن لغال مردم را وقتی کہ بر می گردند از دفن و همچنین آنکہ در زیارت آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم این لقمہ را

آمده که سلام کرد و برایشان و خطاب کرد و ایشان را و گفت سلام بر شما ای اهل دار مسلمانان آمد شما را انچه وعده کرده شده بود
و اینرا انشاء الله تعالی می بینید بشما زیرا که خطاب با کسی که نشو و نفهمید معقول نیست و نزدیک است که شمار کرده بشو
از جمله عیبت و در حدیث ترمذی آمده که چون زیارت کرد عایشه رضی الله عنها قبر برادر خود را عبد الرحمن بن ابی بکر که خطا
کرد او را و گفت اگر حاضر می شدیم وقت موت تو دفن میکردم ترا آنجا که مرده بودی و اگر حاضر می شدیم قرآن وقت
زیارت میکردم ترا چنانکه در باب زیارت القبور گذشت و نقل کرده است شیخ ابن الهمام در شرح هدایه که اکثر مشایخ خفیه بر سر
که میت می شنود و تصریح کرده اند در کتاب الایمان که اگر کسی سوگند خورد که کلام نکند او را پس کلام کرد و او را بعد از مردن او حاش
نمی کرد و زیرا که این منعقد می گرد و بر کسی که وی حیثیت و قابلیت فهم دارد و میت این چنین نیست و جواب داده اند این
جامعه از حدیث مسلم که ناطق است بسباع میت قرع فعال میروان را با آنکه این مخصوص بوقت نماز میت و در قبر است
از برای مقبره سوال و این تخصیص خلاف ظاهر است و دلیل نیست بر آن و ظاهر حدیث آنست که این حالت حاصل
میت را در قبر و جواب داده اند ازین حدیث مذکور درین باب که نفس است در خلافت مذمت ایشان گاهی بآنکه این
مخصوص است با حضرت صلی الله علیه و سلم و مجزیه او است و زیادت حسرت است بر کافران و پوشیده نماند که حمل برین
عجز و احتمال و تاویل است که حمل نمی توان کرد بر وی تا قائم نشود دلیل بر استحالت سماع و پروردگار عزوجل قادر است
بر آن و بسببیت جوایس مراد را که را عادی است و محم و خلق باری تعالی است چنانکه در کتب مذمت مذمت شده است
و گاهی جواب می دهند بآنکه آن از باب ضرب التمثیل است و بر حقیقت کلام نیست و این از جواب اول بعید تر است
و ضعیف تر و مبنای ایمان بر عرف و عادت است نه بر حقیقت فافهم قومی ترند و جوده تاویل ایشان آنست که این روایت
مرده است از عایشه صدیقہ رضی الله عنها که چون این را از عمر رضی الله عنه شنید گفت چگونه گوید این را رسول خدا صلی الله
علیه و سلم و حال آنکه می گوید خدا ای تعالی انک لا تسمع الموتی و امنت بمعین من فی القبور و نیستی تو ای محمد سخن شنوا نده که
را که در قبر را اندکذا قال الشیخ ابن الهمام و در مواهب لری می گوید که تاویل کرده است عایشه رضی الله عنها و گفته است
که مراد غیر صلی الله علیه و سلم آنست که بگوید شما الان می دانید که انچه من می گویم حق است و گفته که و هم شد عزرا که بجای
حکم سماع گفت و با جمله عایشه انکار کرد و سماع موتی را و استدللال کرد باین دو آیت قرآنی که مذکور شدند و لیکن علما
جواب داده اند از قول عایشه و استدلال او قرآن و قبول نکرده اند این قول را از عایشه و در مواهب لری
نقل کرده اند از اسماعیل که گفته بود نزد عایشه از نعم و انکاد کثرت روایت و خوض در غوامض علوم انچه زیاده بر
متصور نباشد لیکن بسبب نیست بسوی رد روایت ثقة که منبص که مثل او باشد و ولایت کند بر نسخ یا تخصیص یا استحالة
آن و مراد بآیت قرآنی آنست که تو نمی شنوای بلکه خدا ای تعالی می شنوای و نیز مراد بموتی و من فی القبور کافرانند و مراد
بسباع عدم اجابت است حق را بدلیل آنکه این روایت نازل شده و در حدیث کفار با ایمان و عدم اجابت ایشان حق

گفته اند که مراد بوقوتی لقب و لقب و راجع الی ایشان که در وی آن ولها می رود افتاده است و تحقیق ذکر کرده است
 در مواهب لدنیه که در مخازی محمد بن اسحق با سناد جید و امام احمد بن حنبل نیز با سناد حسن از عائشه مثل حدیث عمر آورده
 پس گویا عائشه رجوع کرده از انکار بسبب آنچه ثابت شد و دومی از روایت این صحابه کبار زیرا که وی رضی الله عنهما حاضر
 نبود و در آن قضیه و در شرح صحیح بخاری نیز مثل این کلام مذکور شده و متسک کرده اند جماعه که اثبات سماع می کنند بقول قتاده
 که در آخر حدیث مذکور شد که حاصل او آنست که موتی را در قبور حالتی و شمی از حیات می بخشند که حاصل می شود و بان سماع
 و درین قول قتاده تخصیص با حضرت نیست صلی الله علیه و سلم که بطریق مجزوه واقع شده است و نه تخصیص باین اموات
 بلکه خدا قادر است که آن حالت در همه اموات نیز پیدا کند از هر شخص که باشد در هر زمان که بود و قد برد باله التوفیق و در اینجا
 سخن دیگرست که فرضاً اگر از ثبوت سماع تنزیل کنیم باعتبار آنکه سماع بجائز می باشد و سماع بخزالی بدن غراب شد بگوئیم
 از نفی سماع نفی علم لازم نمی آید و علم بر وجه بود که باقی ست پس علم بمبصرات و سموعات حاصل باشد نه بر وجه البصار و سماع
 چنانکه بعضی متکلمان سماع و بصراتی لقای را بعلم بمسوعات و مبصرات تاویل کرده اند و تحقیق وارد شده اخبار و آثار و در علم
 موتی باحوال زیارت کنندگان و شناختن ایشان را تا آنکه آمده است که زیارت روز جمعه محبوب ترست زیرا که درین روز
 علم میت اتم و اکمل می باشد و احوال را درین برایشان انکشاف و اظهر و نیز شک نیست در حصول علم موتی را در آخرت و برین
 و بحقیقت دین اسلام چنانکه عائشه گفته و متفق علیه است در روایتی پس ممکن است علم باحوال دنیا و اهل دنیا و حیثیت دلیل
 بر زوال این علم و نسیان آن با وجود بقای روح و آمده است که کافران تمنی خواهند کرد و عود بدینا و آمده است که چون
 میت از سوال منکر و نکیر جواب بجز و هر و راحت یا بد آرزوی کند و می گوید ای کاش کسی که باشد که خبر کند بابل من که من
 در راحتم و خوشم و با بیک کتاب و سنت ملو و مشحونم با خبار و آثار که ولایت می کنند بر وجود علم موتی را بدینا و اهل آن پس
 منکر نشود آنرا که جا بل با خبار و منکر و نکیر و گفتیم من بخیر التوفیق و اما استدوا بابل قبور منکر شده اند آنرا بعضی فقها اگر انکار از جهت
 آنست که سماع و علم نیست ایشان را بر اثران و احوال ایشان پس بطالان او ثابت شد و اگر بسبب آنست که قدرت
 و تصرف نیست را ایشان را در آن موطن تا ند و کنند بلکه محبوس و ممنوع اند و مشغول اند با آنچه عارض شده است را ایشان را
 از محنت و شدت و آنچه باز داشته است از دیگران که این کلیه یعنی مانده خصوصاً در نشان متقین که دوستان خدا اند شاید که
 حاصل شود و روح ایشان را از قرب و برترنج و منزلت و قدرت بر شفاعت و دعا و طلب حاجات مرزائیان را که متصل
 اند با ایشان چنانکه در روز قیامت خواهد بود و حیثیت دلیل بر نفی آن و تفسیر کرده است بیضاوی کریمیه و النازع است
 غرقا لا الیه لصفات نفوس فاعلمه در حال مفارقت از بدن که کشیده می شوند از ابدان و نشاط می کنند بسوسه عالم
 ملکوت و سیاحت می کنند در آن پس سبقت می کنند بجنات و قدس پس می گردند بشرق و قوت از مبررات و لیت شعری
 چه می خواهند ایشان باشند و آمده که این فرقه منکر اند آنرا آنچه ما می فهمیم از آن اینست که داعی محتاج فقیر الی الله دعا

می کند خدا را و طلب می کند حاجت خود را از جناب عزت و خنای دی و توسل می کند بر وجایت این بنده مقرب و مکرم در
 درگاه عزت دی و می گوید خداوند ابرکت این بنده تو که رحمت کرده بروی و اکرام کرده او را و بلطف و کرمی که بوی داری
 بر آورده گردان حاجت مرا که تو معطی کریمی یا ندای می کند این بنده مکرم و مقرب را که ای بنده خدا ای ولی دی شفاعت
 کن مرا و بخواد از خدا که بپذیرد مسئل و مطلوب مرا و قضا کند حاجت مرا پس معطی و مسئل و مبول هر دو کار راست تقاضای
 تقدس نیست این بنده در میان مگر وسیله نیست قادر و فاعل و تصرف در وجود مگر حق سبحانه و اولیای خدا فانی
 و مالک اند در فعل آلی و قدرت و سلطوت دینی و نیست ایشان را فعل و قدرت و تصرف نه اکنون که در قبور اند و نه در آن
 هنگام که زنده بودند و دنیا و اگر این معنی که در احوال و استقامت و ذکر کردیم موجب شرک و توجه با سوا ی حق باشد چنانکه منکر عظم
 می کند پس باید که منع کرده شود توسل و طلب و عا از صالحان و دوستان خدا در حالت حیات نیز و این ممنوع نیست بلکه مستحب
 و محسن است با اتفاق و شایسته در دین و اگر نمی گویند که ایشان بعد از موت محذول شدند و بیرون آورده شدند از آن
 حالت و کرامت که بود ایشان را در حالت حیات چه نیست دلیل بر آن یا گویند که مشغول و ممنوع شدند با آنچه عارض شد
 از اوقات بعد از ممات پس این کلیه نیست و دلیل نیست بر دوام و استمرار آن تا روز قیامت نهایت آنکه این کلیه نباشد
 و فائده استمداد عام نباشد بلکه ممکن است که بعضی منجذب باشند به عالم قدس و مستملک باشند در لاهوت حق چنانکه ایشان را
 شعوری و توحیی به عالم دنیا نمانده باشد و تصرفی و تدبیری در دین و دین عالم نیز از تفاوت حال مجذوبان
 و متمکنان ظاهر می گردد و هم اگر زائران اعتقاد کنند که اهل قبور تصرف و مستند و قادرند بر سبب توجه بحضرت حق و التماس
 بجناب وی تقاضای چنانکه عوام و جاهلان و غافلان اعتقاد دارند و چنانکه می کنند آنچه حرام و منعی عنه است در دین
 از قبیل قبر و سجده مراد نماز بسوی وی و جزو آن از آن چه منعی و تحذیر واقع شده است این اعتقاد و این افعال
 ممنوع و حرام خواهد بود و فعل عوام اعتباری ندارد و خارج بحث است و حاشا از عالم بشری و عارف با حکام دین
 که اعتقاد بکند این اعتقاد را و این فعل را بکند و آنچه مروی و محکی است از مشایخ اهل کشف در استمداد از ارواح کمال و
 استفاوه از آن خارج از حضرت و مذکور است در کتب و رسائل ایشان و مشهور است میان ایشان حاجت نیست که آن را ذکر
 کنیم و شاید که منکر و متعصب سود نکند از کلمات ایشان عاقلان الله من ذلک سخن در اینجا از وجه علم و شریعت است
 آری مروی و مسنون و زیارت سلام بر موتی او استغفار از ایشان و قراة قرآن است و لیکن در اینجا بی از استمداد نیست
 پس زیارت برای ادا و موتی را و استمداد از ایشان هر دو باشد بر تفاوت حال زائر و زور و باید دانست که خلاف دیگر
 انبیاست صلوات الله و سلامه علیه معین که ایشان احیاءند بحیات حقیقی دنیاوی با اتفاق و اولیای بحیات اخروی
 معنوی و کلام درین مقام بحد المطاب و تعلیل کشید بر زعم منکران که در قریب این زمان فرقه پیداشده اند که منکر اند
 استمداد و استغاثت را از اولیای خدا که نقل کرده شده اند ازین دار فانی به اربابا و زنده اند نزد پروردگار خود

وہ زوق اندوخوشحال اند و مردم را از ان شہور نیست و متوجہان بچاہ ایشان را بشکر بخدا و عیدہ اصنام می دانند
می گویند بآنچه می گویند و عمر است کہ تحقیق و تفصیل بن مسئلہ محظور خاطر فاتر بود و الا آن توفیق الہی بدان مساعدت
کرد و الحمد للہ اللہ امرنا الحق و حق و ازرقنا اتباعہ و امرنا الباطل باطلا و ازرقنا اجتنابہ و اللہ اعلم و علمہ حکم و حق و ان
بکسریم و سکون سین ہملہ بن مخزنہ فتح میم و سکون خای مجہ و برای مفتوحہ مروان بن الحکم بن ابی العاص بن امیہ بن
عبید شمس بن عبد مناف ولادت او در زمان آنحضرت است صلی اللہ علیہ وسلم بعض گفته اند در سنیہ دوم از ہجرت و بعض
گفته در عام الحندق و اقوال دیگر نیز است و وی آنحضرت را ندیدہ است و آنحضرت پدر او را ندیدہ و پدر کردہ بود و سب
طائف و ہما بجا بود تا ولایت عثمان بن عفان و چون عبد ولایت ایشان شد بہرینہ آمد و مروان نیز ہمراہ پدر آمد و در سنیہ
خمس و شش ہجری گویند کہ وی حدیث شنیدہ از عثمان و علی و از وی نیز عروہ بن الزبیر و امام جلیل زین العابدین
علی بن الحسین نیز از وی حدیث شنیدہ و این غریب است و بعد از زید و یاسر و یاسر و معاویہ بن زید بر تخت سلطنت
نشست و باقی احوال او در مجلس مذکور است اما سیر بن مخزنہ قرشی زہری است ابن اخت عبد الرحمن بن عوف
صحابی صغیر است ولادت او بکہ است در سنیہ دوم از ہجرت بعد از ان بہرینہ آمد و آنحضرت را دید و سماع کرد و محفوظ داشت
و تا وقت قتل عثمان رضی اللہ عنہ و را بجا بود بعد از ان بکہ انتقال نمود تا وقت زید بود و یوسے بخت نکرد و در وقت
ان الزبیر سنی لوی رسید و وی در حجر نمازی گذار دو فوات یافت و از دسے عروہ و امام زین العابدین و غیرہ
ایشان روایت کردہ اند و این حدیث را مروان و مسور ہر دو روایت کردہ اند۔ ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
قام حین جاءہ و قد ہوا زن۔ کہ آن حضرت ایستاد یعنی خطبہ خواند و در ہنگامی کہ آمدند آنحضرت را رسولان ہوازن
سلیم۔ در حالی کہ مسلمانند یعنی مسلمان شدہ آمدند و ہوازن اسم قبیلہ السیت و غزوہ ہوازن کہ او را غزوہ بن
می گویند بعد از فتح مکہ بود کہ غنائم و ران بسیار بدست آمد۔ فساؤا ان یر و علیہم اموالہم و ہبیم۔ پس درخواستہ از آنحضرت
کہ باز کردہ اند بسوی ایشان ایساے ایشان را و اسیران ایشان را۔ فقال۔ پس گفت آنحضرت۔ فاختاروا احدی
الطافین۔ پس اگر می طلبید پس اختیار کنید یکی ازین دو چیز را۔ اما البی و اما المال۔ یا اسیران را یا مال را و طائفہ
از شئی قطعہ از ان خواہ نفس باشد یا مال از او میان باشد یا جزہ آن۔ قالوا فانما نختار سبتیا۔ گفتند ہوازن پس اگر
ما را مخیر می سازید میان این دو چیز پس ما اختیار می کنیم اسیران خود را کہ عزیزتر از مال اند۔ فقام رسول اللہ۔ پس ایستاد
بخطبہ غیر خدا صلی اللہ علیہ وسلم فاشی علی اللہ بما ہوا لہ۔ پس ثنا گفت بر خدا بچیزے کہ وی تعالی ہزار آلت چنانکہ
در خطبہ حمدی گویند۔ ثم قال اما بعد فان اخوانکم قد جاؤا تائبین۔ پس گفت آن حضرت اما بعد از حمد بدان سیر کہ
برادران شما یعنی ہوازن تحقیق آمدند تو بہ کنندگان و برادر خواندن از ہجرت اسلام ایشان است و بخت طلب رحم و شفقت
مر ایشان را۔ وانی قدر آیت ان اردو الیہم ہبیم فمن احب منکم ان یطیب ذلک۔ پس کسی کہ دوست ہے دارد از شما

که خوش گرداند باز گردانیدن را بر نفس خود یعنی بی عوض - قلیفعل - پس باید که بکند - ومن احب نکل ان يكون على خطئه -
 و هر که دوست دارد از شما که باشد بر نصیب خود که بوی از بند رسیده است و باز نگرداند بی عوض - حتی قلیفعل ایاه - تا آنکه بهیم
 او را عوض آنرا - من اولی ما یلقی الله علیها - از اول آنچه می گرداند خدای تعالی بر او برساند از نعمت قلیفعل - پس باید
 که بکند آنحضرت تکلیف نکند که البتدر الکمال بدینند و از حق خود بزدانند بلکه میسر ساخت و این داخل است در رفیق و رعایت
 حق و امتحان حال ایشان - فقال الناس قد طیبنا ذلك - پس گفتند صحابه تحقیق خوش گردانیدیم ما آنرا بر نفوس خود
 یا رسول الله فقال رسول الله صلی الله علیه و سلم انما لاندیری من اذن منکم من لم یاذن - پس گفت آنحضرت که ما را
 نمی یابیم که از شما که اذن کرد و تمیزی نمی توانیم کرد و او را از کسی که اذن نکرد یعنی مشتبه می شود بر ما که اذن کرد و دیگر نکرد
 خارج و حتی یرفع الینا عرفا و کم ابرکم - پس باز روید و بروید تا آنکه بر دارند و برسانند بسوی ما و کلام شما کار قلیفعل
 شما را رفع قضیه بر داشتین آن بر دانی و عرفا جمع عارف و عرفین شناسنده و کار گذار قوم خود در این - فخرج الناس
 پس برگشتند مردم حکم عرفا و هم - پس سخن کردند ایشان را کار گذاران ایشان - ثم رجعوا الی رسول الله - پسر رجوع
 کردند بسوی غیر خدا و آید نزد وی صلی الله علیه و سلم - فابروه انهم قد طیبوا و اذنوا - پس خبر دادند عرفا آنحضرت را
 که قوم تحقیق خوش گرداند آنرا و اذن دادند که بدیند اسیران هوازن را هوازن - رواه البخاری - و عن عمران بن
 حصین یضم حافض صادمه لیتین صحابی مشهور است قال کان لقیف حلیفا لنبی عقیل - گفت بود ثقیف لقیف ثقیف
 و کسر قاف که نام قبیل مشهور است از هوازن هم عهد و سوگند و پیمان مرئی عقیل را که یضم عین و فتح قاف نیز نام قبیل
 است و در عرب قبال بیکدیگر هم عهد و پیمان بودند که در نیک و بد بیکدیگر شریک بودند چون عهد اسلام آمد آنچه از نفاق
 جا بلیت موافق حق بود مقرر داشتند و آنچه برخلاف حق بود بر افکندند و گفتند حلیف اسلام پس است - فاست
 ثقیف رجلی بن اصحاب رسول الله صلی الله علیه و سلم - پس اسیر کردند ثقیف و مرد را از اصحاب آنحضرت - و امر
 اصحاب رسول الله صلی الله علیه و سلم رجلا بن نبی عقیل - و اسیر ساختند اصحاب آنحضرت مردی را از نبی عقیل
 و بد بدل آن دو مرد صحابی که بند کرده بودند ایشان را ثقیف و عادت چنان بود که حلیف را بخرم حلیف می گرفتند
 و آنحضرت صلی الله علیه و سلم نیز بر عادت ایشان این فعل کرد و ظاهر مصلحت بدین بود و شرط همچنین کرده بودند
 فاد ثقیف - پس حکم بر بستند صحابه آن مرد نبی عقیل را - فطروه فی الحرة - پس انداختند او را در سنگستان گرم
 فی الصراح حره زمین سنگ لاخ سوخته - فتر به رسول الله صلی الله علیه و سلم - پس گذشت آنحضرت بان جاسی
 که وی افتاده بود - فباده - پس آواز داد آن مرد آنحضرت را و گفت - یا محمد یا محمد - مگر رفیم اخذت - بسبب چه
 و کدام گناه گرفته شده ام من - قال بخریره حلفا کم ثقیف - گفت آنحضرت گرفته شده تو بگناه حلفای تو که ثقیف اند
 که آنرا دو مسلمان را گرفته و بند کرده اند و ترا در عوض آنرا بند کرده ام - فترکه مضی - پس گذاشت آنحضرت او را

ہم انجا کہ افتادہ بود و بگذشت۔ فداوہ پس اندر دکان مرد آنحضرت را و گفت۔ یا محمد یا محمد فرمہ رسول اللہ پس مہربانی کرد اور پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم فرج۔ پس برگشت از ان راہ کہ می رفت و بر سر او آمد۔ فقال ما شانک پس گفت آنحضرت چیست حال تو و چه کاری کنی۔ قال انی مسلم۔ گفت من مسلمانم گویا خبر می دهد از اسلام سابق پس معلوم می شود کہ کافر چون اسیر گردد و دعوی کند کہ وی اسلام آورده است قبول کردہ نشود از وی مگر بیستہ احتمال دارد کہ مراد آن باشد کہ من مسلمان شدم اکنون و عدم قبول آنحضرت اسلام را از وی بحیث آنکہ دانست کہ این را ازہ توافق یا بطریق اضطراری گوید یا بحیث آنکہ آنحضرت گاہی عمل بحقیقت نیز می کرد و حکمی کرد و قتل کسی کہ مال او بکثر بود چنانکہ در خصائص آنحضرت نوشته اند و دلالت می کند بر ان قول او۔ فقال۔ پس گفت آنحضرت۔ و تو قتلہا و اربہ ملک امرک۔ و اگر می گفتی تو این کلمہ را و حالانکہ تو مالک می بودی امر خود را یعنی در حال اختیار بطریق طوع و رغبت بقتل و پیش از اسیر شدن می گفتی۔ اطمینت کل الفلاح۔ رشکاری می یافتی ہمہ رشکاری در دنیا بخلص از بند و بردگی و در آخرت نجات از آتش و فرج۔ فقال فداہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم۔ گفت راوی پس فدا ساخت و گذاشت و خلاص کرد اورا رسول خدا۔ بالرحلین اللذین اسرتہما ثقیف۔ بان دومر کہ اسیر ساخته بودند سہنہا را ثقیف۔ رواہ مسلم۔

الفصل الثانی عن عائشہ رضی اللہ عنہا قالت لما لبث اہل مکہ فی فداہ اسرا ہم گفت عائشہ و ستی کہ فرستادند اہل مکہ مردم را با موال از جہت رہا کردن اسیران خود کہ در بدر گرفتار شدہ بودند۔ بخت زینب رضی اللہ عنہا فی فداہ اہل العاص پال۔ فرستاد زینب کہ کلان ترین و ختران آنحضرت ست کہ در مکہ بود و در خلاص ابی العاص بن الریح بن عبد العزی بن عبد شمس بن عبد مناف خواہر زاوہ خدیجہ رضی اللہ عنہا کہ زوج زینب بود و در بدر اسیر شدہ بود کسی را پال۔ و بخت فیہ بقاء دیر لہا۔ و فرستاد در ان مال کلو بندے کہ مرا و را بود و گشت عند خدیجہ۔ بود آن گلو بند نزد خدیجہ رضی اللہ عنہا و ادعی پوشیدہ آثر از زینب و ختر خدیجہ بود و خود تمام اولاد آنحضرت از خدیجہ بود الا ابراہیم کہ از ماریہ قبیلہ بود و ہم در خوردی مرد او۔ او غلٹا بہا طے اسبے العاص۔ در آورده بود و خدیجہ زینب را بان قلاوہ ہر ابی العاص یعنی در جہاز و زفات او داده بود۔ فلما راہ رسول اللہ پس ہر گاہ کہ دید پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم آن قلاوہ را کہ زینب فرستاد و یا از خدیجہ می داد۔ رقی لہا رقہ شدیدہ۔ تنگ و نرم شد آنحضرت یعنی دل شریف و سے بحیث دیدن آن قلاوہ یا بحیث زینب از جہت غربت و تمنائی او و تذکرہ عند خدیجہ رقت نرم و تنگ شدن سخت و بسیار۔ و قال ان راہم ان تطلقوا لہا اسیرا و گفت آنحضرت باصحاب اگر می دیند و قرار می گیرد راہی شما کہ را کہیند بر اسے زینب بندی اورا کہ ابو العاص و تر و دای علیہا الذی لہا۔ و باز گردانید بر زینب آن چہ سے را کہ مرا و راست از مال کہ ہر اسے خدا

فرستاده است و ابو العاص را رایگان رها کند و منبت بنید و کنید - قالوا نعم - گفتند صحابه آری می کنیم پس ابو العاص را رها کردند و وی بکفر رفت و زنیب تحت او بود و مسلمان و ابو العاص در دین قریش بود و تا آن وقت حکم نکند در زن مسلم و در کافر باقی بود - و کان البنی صلی اللہ علیہ وسلم اخذ علیہ ان یحلی سبیل زنیب الیہ - و بود و آنحضرت که در وقت رها کردن ابو العاص گرفته بود و عند بروی که خالی گرداند راه زنیب را بسوی آنحضرت و بگذارد و او را که بدینہ ہجرت کند و مانع نگردد و او را از ان - و لعبت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم زید بن حارثہ و رجلا من الانصار و فرشتہ آنحضرت زید بن حارثہ را و بروی دیگر را از انصار اگر چه محرم شرعی نبودند اما این مخصوص همین مقام است از جهت این دو ثبوت بحجت بنت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم - و قال و گفت آنحضرت بحجت ترس شرکفار که و ملاحظہ نظر ایشان که بکنند در آیند - کونما بطن ناجج - باشید شما در آن موضع که نام آن بطن ناجج است بناج نام وادی است قریب بہ ہشت میل و بناج را بوجہ متعددہ ضبط کرده اند و قاموس بیای تھانیه و کسر جیم اولی گفته و بنون و حم و حاج ہملہ نیز گفته اند و در اکثر نسخ مشکات و مصابیح یحجین است و باقی وجہ در شرح مذکور است - حتی تمر بکما زنیب - تا بیاید و بگذرد بشمار زنیب - فقبحا ہا - پس مصاحب می شود زنیب را حتی تا تیا ہا - تا آنکہ بیارید او را در مدینہ پس ہجرت آورد و زنیب بدینہ و ابو العاص بکہ بود بروین کفر بعد از ان اتفاق افتاد و او را سفر شام برای تجارت و چون نزدیک مدینہ رسید مسلمانان خواستند کہ سہ راہ و یا بکہ نزد اموال کہ با دوست لبتانند چون این خبر بزنیب رسید رضی اللہ عنہا نزد آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم آمد و گفت یا رسول اللہ آیا نیست عمد و امان مسلمان کی یعنی چون یک مسلمان کہ کافر را مان داد ہمہ را باید کہ امان دهند گفت آنحضرت آری یحجین است گفت زنیب پس گواہ شو یا رسول اللہ کہ من ابو العاص را امان دادہ ام صحابہ چون اینحال مشاہدہ کردند بر ہمنہ بی سلاح بر ابو العاص آمدند و گفتند یا ابا العاص تو از قریش و ابن عم پیغمبر خدائی مسلمان شوی تا این احوال ہمہ از تو باشد ابو العاص گفت بدسخنی است کہ شناسم گویند حاشا من اسلام خود را باین اموال پدید رگین سازم پس ابو العاص بکہ رفت و اموال مردم بروم سپرد و گفت ای اہل کہ رسید اموال شما بشما گفتند رسید گفت پس گواہ باشید کہ من مسلمان شدم ان لا الہ الا اللہ و شہدان محمد رسول اللہ بعد از ان بدینہ ہجرت آورد و آنحضرت زنیب را بوی سپرد و بکام جدید یا قدیم اختلاف است در ان و آنحضرت را با ابو العاص محبت و عنایت بسیار بود از وی و شامی کرد بروی و شہید شد و رضی اللہ عنہ یوم الیمامہ در خلافت ابی بکر صدیق رضی اللہ عنہ - رواہ احمد و ابو داؤد و ترمذی و در بعضی نسخ و عن نوشته و برای اسم را وی بیاض گذاشتہ و در بعضی - و عنما یعنی از قالیشہ و در بعضی و عن این مسعود - ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لما اسراہل بدر قتل عقبہ بن ابی معیط - می گوید راوی کہ چون آنحضرت بدر کرد اہل بدر را گشت عقبہ بن ابی معیط را بقتل لعنم عین و سکون قات و معیط لعنم و فتح عین و سکون تھانیه یکی از ہمان اشقیاست کہ در غزوہ بدر بکھنم رفتند

و این آن شقی است که شکنجه شمر را در ناز پر سر سید رسل با وی سب صلوات الله و سلامه علیه انداخته بود و سواران نفرین الحارث
 الفتح نون و سکون ضا و مجبه و کشت این ملعون را نیز من علی ابی عره الفتح عین جمله و تشدید زای - انجی یفهم جم و فتح سیم و هادی
 و منت نهاد و گذاشت بی مال این کافر را که شاعر بود پس دلالت کرد که گذاشتن اسیر بی فدا و رشت بست چنانکه قتل و فدا
 فدا - رواه - و در بعضی نسخ اینجا بیاض است برای اسم مخفی و در بعضی نسخ رواه فی شرح السنه و در بعضی رواه الشافعی
 و ابن اسحق فی السیر و عثمان ابن مسعودان رسول الله صلی الله علیه و سلم لما اراد قتل عقبه بن ابی معیط - روایت است
 از ابن مسعود که آنحضرت چون خواست قتل این ملعون را - قال من للصبیته - بکسر صاد و سکون یا گفت این ملعون
 کیست مرغردان را یعنی مروی و غنچوار خور دان من که خواهد بود - قال النار - گفت آنحضرت غنچوار خور دان شما کشت
 و فرج خواهد بود و استهزا است از آنحضرت صلی الله علیه و سلم و اشارت است به ضاع شدن ایشان - رواه ابو داود
 و عثمان علی رضى الله عنه من رسول الله صلی الله علیه و سلم ان جبریل جبط علیه - روایت است از امیر المومنین علی
 از آنحضرت که جبریل غر و دام بروی - فقال له غیر هم پس گفت جبریل مرا آنحضرت را میخیز گردان ایشان را - یعنی
 اصحاب بک - یعنی اصحاب خود را - فی اماری بدر - در اسیران غزوۀ بدر - القتل او الفداء - که قتل کنند اسیران را یا فدا گیرند
 یعنی را بکنند ایشان را و مال گیرند از ایشان - علی ان یقتل منهم قاتبا شلهم - فدا برین شرط که کشته شوند از اصحاب تو سال
 آینده مانند ایشان در عده و یفیه هفتاد و کس بعد و این اسیران و باشند ظفر و نصرت مرا کافران را - قالوا - گفتند اصحاب
 الفداء و یقتل منا - اختیار می کنیم فدا ما و این را که کشته شوند از ما - رواه الترمذی و قال هذا حدیث غریب - بدانکه آورده
 نزد رسول خدا صلی الله علیه و سلم روز بدر هفتاد تن از اسیران قریش پس مشورت کرد آنحضرت در شان ایشان ابو بکر
 صدیق را رضی الله عنه که چه کار باید کرد و ایشان را باید کشت یا فدیہ باید گرفت و باید گذاشت ابو بکر گفت رضی الله
 عنه باقی دار ایشان را و کشت شاید که خدای تعالی توبه کند بر ایشان و توفیق اسلام دهد و بگیر از ایشان فدیہ را تا قوت
 گیرند بآن اصحاب تو و گفت عمر بن الخطاب رضی الله عنه بزن گردنهای ایشان را که ایشان آمده کفر و پیشوایان
 کافرانند و خدای تعالی ترا بی نیاز گردانیده است از مال گرفتن پس مخیر گردانید آنحضرت صحابه را که یکی ازین دشمن
 اختیار کنند قتل یا فدا اما فدا بآن شرط که کشته شوند سال آینده هفتاد و کس از شما و ظفر کافران را یا باشد ایشان پس
 اختیار کردند و گفتند اختیار کردیم برین که کشته شوند از ایشان هفتاد و کس پس همچنین واقع شد سال آینده در غزوۀ
 احد که شمشید شدند هفتاد تن از مسلمانان که حمزه بن عبد المطلب و مصعب بن عمیر از ایشانند پس در آمد عمر رضی الله عنه
 بر آنحضرت صلی الله علیه و سلم پس دید که آنحضرت و ابو بکر هر دو گریه می کنند پس گفت یا رسول الله چه گریه میکنی گفتی من
 نیز گریه می کنم و اگر گریه بی اختیار نیاید تکلف دران کنم و بزور گریه آرام پس گفت آنحضرت گریه می کنم بر یاران تو که فدا
 کردند و تحقیق عرض کرده شد بر من عذاب ایشان نزد و بیشتر ازین درخت و اشارت کرد بدرفتی که نزدیک دور است

کرده شده است که گفت آنحضرت اگر فرستاده شدی عذاب بخت نمی یافتی ازان مگر عمر و سعد بن معاذ که او نیز درین شورت شرکت
 بود در صفی اللہ عنہما و گفته اند که صحابه که اختیار کردند این شق را از جهت غایت رغبت و حرص در اسلام امیران بدر
 که شاید مسلمان شوند و از جهت رغبت و ریل درجه شهادت در سال آئینده و از جهت رقت و طربانی و رافت بر
 اقربا و اشکال آورده اند اینجا که چون غیر بودند ایشان و اختیار کردند یکی ازان و دو چیز را پس عتاب بر ایشان
 بچه جهت باشد تخمیر ستانی این ست و جواب می دهند که تخمیر بر سبیل امتحان بود چنانکه در تخمیر نسائی آنحضرت در اختیار
 یا دنیا و امتحان در آن بود که آیا اختیاری کنند ایشان چیزی را که مرضی حق است یا بر آنچه میل نفس ایشان بدلت
 و چون اختیار کردند ثانی را عتاب کرده شدند بدان فتدبر و توبه و رشتی استبفا کرده است صحت حدیث تخمیر را از جهت
 بودن آن مخالف مرضی را که ظاهر تنزیل است و ترمذی نیز بروی حکم لغز است نموده است و طبعی گفته که حکم لغز است
 موجب طعن نیست زیرا که غریب گاهی صحیح نیز می باشد چنانکه در مقدمه گذشت گفتیم من که غریب اینجا بمعنی شاذ است
 و اکثر آنچه ترمذی می گوید غریب بمعنی شاذ است تصریح کرده است باین صاحب جامع الاصول و اللہ اعلم و عین
 عطیة القلی - لکن قات و فتح را و ظاهری معجمه صحابی است که آنحضرت را دیده و حدیث از وی شنیده است - قال
 کنت فی سبی قرظیة عرفنا علی ابنی صلی اللہ علیہ وسلم گفت بودم من در بندیان نبی قرظیة که آورده شدیم و عرض
 کرده شدیم بر آنحضرت و حکم کرد و سعد بن معاذ که مقابلان ایشان را بیدگشت و خسته دان را بر پا کرد و برده صاحب
 فکانوا یظرون - پس بودند مردم که نگاه می کردند - فمن انبت الشعر قتل - پس کسی که رویا نیده است بوسی را
 یعنی موی عانه را کشته شود که علامت بلوغ است و جوانی - ومن لم یغیت الشعر لم یقل - و کسی که رویا نیده است
 موی را کشته نشود و فکشفوا عانی - پس برهنه کردند زهار را - فوجدوا لم یغیت - پس یافتند عانه را که رویا نیده است
 یعنی موی را - فجلوا فی السبی - پس گردانیدند مراد را و بند و کشتند - رواه ابو داؤد و ابن ماجه و الدارمی - و عین علی صلی اللہ
 عنہ قال حج عبدان الی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم - گفت امیر المومنین علی که بیرون آمدند بندگان و مملوکان
 از ملک از موالی و صاحبان خود که رخصت و مسلمان شده بسوی آنحضرت عبدان بکسر عین و ضم آن و سکون با جمع عبد
 بمعنی مملوک - یعنی یوم الحذیثیه - یعنی آمدند روز حدیثیه قبل الصلح - پیش از صلحی که واقع شد میان آنحضرت و مشرکان
 قریش اما بعد از صلح قرار بر آن بود که هر که از ایشان مسلمان شده بیاید باز گردانیده شود او را بسوی ایشان
 فکتب الیه موالیم - پس نوشتند بسوی آنحضرت صاحبان آن مملوکان - قالوا یا محمد و اللہ ما خرجوا الیک رغبت
 فی دینک - گفت ای محمد بخدا سوگند بیرون نیامده اند ایشان از جهت میل و خواهش در دین تو - و انما خرجوا
 ہر با من الروق - و بیرون نیامده اند اگر از جهت گزیندن از بندگی و غلامی ہر بختی گزیندن - فقال ناس صدقوا
 پس گفتند بعضی مردمان از قریش راست نوشته اند و گفته اند - یا رسول اللہ در ہم الیم - باز گردان این غلامان را

برایشان - فغضب رسول الله پس در ششم آمد پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم فقال يا ايها الذين آمنوا اني قد فرقت بيني وبينكم واني دائم شمارا که باز آید از بی فرمانی و حکم نفس ای گروه قریش - حتی سمعت الله علیکم من یضرب رقباکم تا بفروستند خدا تعالی بر شما کسی را که بزند گردنهای شما را - علی هذا - برین علم یعنی باز گردانیدن آن غلامان و اطلاق ایشان بدار و عید از اسلام - و ابی ان یردهم - و ابا آورد آنحضرت و رواند داشت که باز گرداند ایشانرا - و قال نعم عقدا لله - و گفت آنحضرت این بندها آزاد کرده شده ای خدا تعالی الله - رواه ابو داود -

الفصل الثالث عشر عن ابن عمر قال لعن الله البني صلی الله علیه وسلم خالد بن الولید ابی بنی جذیمه - گفت ابن عمر فرستاد آنحضرت خالد بن الولید را بسوی بنی جذیمه لفتح حیم و کسر ذال و سکون تحتانیه نام قبیلہ السیت - فدعاهم الی الاسلام پس دعوت کرد خالد و خواند ایشان را بسوی اسلام - فلم یحییئوا ان یقولوا اسلمنا - پس نیک نتوانستند گفت بجهت اضطراب که اسلام آوردیم ما فجعوا یقولون - پس شروع کردند که می گویند صبا نا صبا نا - مگر راصل صبور و صبی میل کردن است و مراد اینجا میل از دینی بدینی دیگر است پس احتمال دارد که مراد ایشان این باشد که میل کردیم از دین کفر بدین اسلام انیم یعنی ورست است و با وجود آن باین عبارت اذ کردن خوب نیست که کافران مسلمانان را صبا می میگفتند که از دین آباء بدین دیگر میل کردند اما کفر نیست و احتمال دارد که مراد میل از دین اسلام باشد بدین دیگر ازین جهت خالد قبول نکرد از ایشان و حکم نکرد باسلام ایشان فجع خالد لقتل و یا سر - پس شروع کرد خالد در کشتن ایشان و اسیر ساختن - و دفع الی کل رجل منا اسیره - و سپرد خالد بسوی هر مرد از اسیر و راستی اذ کان لیوم امر خالد ان یقتل کل رجل منا اسیره تا آنکه چون شد روزی امر کرد خالد که بکشد هر مردی از اسیر خود را - فقلت والله لا اقل اسیری - ابن عمر می گوید پس گفتم من بخدا سوگند نمی کشم من اسیر خود را - و لا یقتل رجل من صحابی اسیره و نمی کشم هیچ فردی از یاران من که تابع من اند اسیر خود را حتی قد منا الی البنی - تا آنکه قدم آوردیم ما بسوی پیغمبر صلی الله علیه وسلم قد فرغنا - پس ذکر کردیم ما و گفتیم قهقهه یا با آنحضرت - فرغ یدیه - پس برداشت آنحضرت هر دو دست خود را - فقال پس گفت - اللهم انی ابرأ الیک مما صنع خالد - خداوند من اعلام می کنم وی رسام بیزاری و بی رضائی خود را بسوی تو از آنچه کرد خالد - برین دو بار گفت آنحضرت این سخن را و این بجهت آنست که خالد تثبیت و احتیاط کرد و نا ظاهری شد مراد ایشان که از صبا نا چه میخواهند و این کلمه احتمال اختیار دین اسلام نیز دارد و اما چون از صریح مسلمانان قول کردند قبول نکرد خالد و صل کرد بر آنچه کرد و رواه البخاری

باب الامان

امن و امان ضد خوف و ظاهر از دینی امان متیان است از اهل حرب که می آید و از مسلمانان امان می طلبد و در میان ایشان می باشد تعرض بآل و خون اوجرام است و امان شامل نیست این را و امان کسی را که محمد کرده شده است بلوی بوزم حرب و امان کسی که آمده است بر سالت از جانب قومی چنانکه در احادیث می آید

الفصل الاول عن ام هانی بنت ابی طالب نام دی فاخته است و بعضی عا که گفته اند صحابه است ابراهان آورده و رسال فتح روایت می کند از دوی علی و عباس و بسیاری از تابعین باقی ماند ما بعد از حسین تا زمان معاویه قالت ذهببت الی رسول الله صلی الله علیه وسلم عام الفتح - گفت رفتم بسوی آنحضرت در سال فتح و در روایتی یوم الفتح و مراد همین سنت - فوجدته یغیثل - پس یافتیم آنحضرت را در حالی که غسل می کند - وفاطمة انبته تستره ثوب - وفاطمة که دختر آنحضرت است پرده می کند او را بجامه - فسلطت - پس سلام کردم من - فقال من هن - پس گفت آنحضرت کیست این زن که سلام می کند - فقلت انما ام هانی بنت ابی طالب - پس گفتم من نمم ام هانی دختر ابوطالب - فقال پس گفت آنحضرت مرید بام هانی - و معنی مرید آنکه می تو جایی فراخ را مقصود بپناشت و ولاداری است - فلما فرغ من غسله پس چون فارغ شد آنحضرت از غسل خود - قام فصلى ثانی رکعات - ایستاد آنحضرت پس گزارد هشت رکعت را - لمحققا شیبه جامه بر خود پیچیده یعنی در یک جامه و معنی التماس و اشتمال در باب الست از کتاب الصلوة معلوم شده است - ثم انصرف لیسر بکشت آنحضرت از نماز یعنی فارغ شد از آن - فقلت پس گفتم من - یا رسول الله زعم ابن امی علی انه قال جلد ابی می گوید لیسر مادر من که علی است که دی کشده است هر دی را که امان داده ام من او را اجرت نه بفتح هزه بقصر از اجارة بمعنی اجازت یعنی پناه دادن - فلان بن هبیره - آنمرد کیست فلان بن هبیره است بضم هاء و فتح موحده و سکون تثنیه و هبیره نام زوج ام هانی بود که بعد از اسلام از دوی تفریق واقع شد و این هر دو یکی از اولاد دوی بود و ام هانی او را امان داده بود و رضی الله عنه امان او را قبول نمی داشت و می خواست که بکشد و او را پس ام هانی نزد آنحضرت آمد و حقیقت حال عرض کرد فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم قد اجرتنا من اجرت یا ام هانی - پس گفت آنحضرت بتحقیق امان دادیم ماکسی را که امان داده ای ام هانی - قالت ام هانی و ذلک صغی - گفت ام هانی و آن وقت که این واقعه در وی بود وقت چاشت بود پس این نماز وقت چاشت بود و در بعضی روایت مسلم واقع شده و ذلک بسمه العنقی بضم نون و فتح هاء و سکون تثنیه و این صبح است در بودن او صلوة این وقت و عمده در اثبات صلوة صغی این حدیث ام هانی است و سخن درین در باب صلوة الفغی گذشته است فتذکر متفق علیه و فی روایتی للترمذی - و در روایتی متردزی را این چنین آمده است که قالت - گفت ام هانی اجرت رجلین من اجالی - پناه دادم من دو مرد را از خویشان شوهر خود و حم خویش زن از جانب شوهر - فقال رسول الله - پس گفت پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم قد آمننا من آمننت - بتحقیق امن دادیم ماکسی را که امن داده است ام هانی و آمننا و انت بمنزلة ام هانی

الفصل الثاني عن ابی هريرة ان ابی هريرة قال ان المرأة لتأخذ اللقوم بدرستی که زن میگیرد نان امان مرقوم را یعنی پیغمبر علی السلیم یعنی امان می دهد زن مرقومی را بر مسلمانان یعنی چون زن مسلمان امان دهد مرقومی را که امان لازم میشود امان بر مسلمانان که رهند و بندگان و نقض نکنند آنرا رواه الترمذی - و عن عمرو بن الحمق - بفتح حاء و کسریم صحابی خزاعی سکونت کرد کوفه را پس ابراهان انتقال کرد و معبر و بخت کرد و آنحضرت را در حجة الوداع قتل کرده

درستہ احدی و خمیس و در قتل وی قصہ عجیب است کہ ذکر کردہ است آنرا سیوطی و جمع الجوامع و ما در اسرار الرجال آنرا ذکر کردہ ایم و در حاشیہ رسالہ تعلیم البشارۃ نیز نوشتہ ایم۔ قال سمعت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یقول۔ گفت عمرو بن الحمق شنیدم آنحضرت را کہ می گفت۔ بن آمن رجلاً علی نفسه کسی کہ امن و ہمدردی را بر نفس خود و متحد گرد و آنرا خنقلہ پس بکشد آنمرد را۔ اعطی لواء القدر لیوم الیمین۔ و اوہ می شود و آنکس را علم بدہمدی و در روز قیامت کنایت است از فضیلت ساختن او بہ قدر و بیوفائی و در احادیث آمدہ است کہ روز قیامت غادر الرالی می دہند کہ نشان مسندہ گرد و بدان۔ رواہ فی شرح السنۃ و محسن سلیم یضم سین و فتح لام۔ بن عامر محد و است در طبقہ ثانیہ از تابعین شام اکثر الحدیث ثقہ مشہور است و گفتہ است ابو حاتم لاباس بہ۔ قال کان بین معاویہ و بین الروم عہد۔ گفت سلیم بود میان معاویہ و میان روم عہدی و صلحی کہ تا آنکہ وقت معلوم حرب نکند۔ و کان لیسیر نحو بلادہم۔ و بود معاویہ کہ سیری کرد و می رفت بجانب شہر ای روم و نزدیک میشد بآن۔ حتی اذا التقى العہد۔ تا آنکہ چون متفقین گرد و عہد و تمام گرد و بگذرد و آنوقت کہ عہد تا آنوقت بود۔ انما علیہم غارت کند و بقیہ برایشان یکایک و تاراج کند ایشانرا و اگر در جای خود نشسته می بود و می رفت خبر داد میشدند ایشان۔ فجاء رجل علی قرس۔ پس آمد مردی سوار بر اسب۔ او بر ذون۔ و یا بر ذون یکبوعہ و سکون را و فتح ذال عجمہ و سکون و او اسب ترکی خلاف اعراب پس مرا و بفرس اسب عربی باشد و تواند کہ شک را وی ببرد۔ و ہو یقول و در حالیکہ می گوید آنمرد۔ اللہ اکبر اللہ اکبر یعنی تکبیری بر آورد از جهت استغاثہ و استعانت و این فعل معاویہ وی گوید۔ و فاء الاغدر۔ یعنی واجب است از شما و فاء باشد نہ قدر یعنی این کہ سیری کنید شما در ایام صلح بجانب بلاد دشمن داخل غدر است نہ و فاء فطر و افاء و ہو عمرو بن عبسہ۔ پس نگاہ کردند ناگاہ آنمرد عمرو بن عبسہ است بفتحات صحابی مشہور کہ ایشان کہ احوال او در مواضع ذکر کردہ شدہ است۔ فسالہ معاویہ عن ذلک پس پرسید عمرو بن عبسہ را معاویہ از ان یعنی بچہ سبب این کہ گردن ما بجانب غدر است نہ و فاء۔ فقال سمعت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یقول۔ پس گفت عمرو بن عبسہ شنیدم آنحضرت را کہ میگفت۔ من کان بینہ و بین قوم عہد کسی کہ باشد میان وی و میان گروہی عہدی۔ فلا یحلی۔ لہج یا و ضم حا۔ عہدا۔ پس باید کہ نگشاید عہد را۔ و لا یشد۔ و نہ بندد عہد را یعنی تخیر نهد آنرا بہیچ وجہی و مجموع این کلام عبارت است از تخیر و الا شد عہد کہ بمعنی بستن و محکم کردن است محو دست فافهم۔ حتی یضی آئدہ۔ تا آنکہ بگذرد و نہت عہد او۔ او غیبہ الیم علی سوار۔ یا بفریاد و بشکند عہد را بسوی ایشان یعنی باعلام و اخبار با ایشان و بگوید کہ صلحی کہ بود میان شما نیست و الآن ما و شما برابریم بنزد اہل محبہ انداختن چیزی از دست۔ قال فرج معاویہ بالناس۔ گفت سلیم بن عامر کہ راوی حدیث است پس برگشت معاویہ بکردم و ہا بجا داشت کہ بود۔ رواہ الترمذی و ابو داؤد۔ و عن ابی رافع مولى آنحضرت است نخت مولى عباس بن عبد المطلب بود و نام او اسلم بود پس بخشید او را بآنحضرت و چون بشارت آورد باسلام عباس آنرا کرد و آنحضرت او را۔ قال یثنی قریش الی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یفت فرشتہ

مرا قریش بسوی آنحضرت و ظاهر آنست که این در صلح حدیبیه بود - فلما رايت رسول الله پس چون دیدم من بخیر
 خدا را - صلى الله عليه وسلم التقي في قلبي الاسلام - انداخته شد در دل من دین مسلمانی - فقلت - پس گفتم من - یا رسول
 الله لا ارجع الیهم ابد - بدرستی که من باز نمی گردم بسوی قریش هرگز این تاکید است مرگین اسلام را و در دل وی - قال
 گفت آنحضرت نه ای لا ارجع الیهم ابد - بدرستی که من غدر نمی کنم و بی وفائی نمی کنم بعد و پیمان قیاس بخاسته
 تخمیناً عند شکستن و بی وفائی کردن - ولا ارجع الیهم ابد - و حسن نمی کنم و نگاه نمی دارم رسولان را بر و بفرمان و سکون
 را و ضم آن جمع برید یعنی رسول - و لکن ارجع - و لیکن تو برگرد - فان كان في نفسك الذي في نفسك الآن -
 پس اگر باشد در ذات تو از محبت دین اسلام آنچه در ذات تست اکنون - فارجع - پس برگرد یعنی از پیش کفار
 بپائش ما و مسلمان شو - قال فذهب ثم اتيت النبي - گفت ابو رافع پس رفتم من پسر آدم پیغمبر را - صلى الله
 عليه وسلم فاسلمت - پس اسلام آورد و بی و غدره مسلمان شدم - رواه ابو داود - و عن نعيم بن نعيم بن نعيم بن نعيم
 بن مسعود صحابی است اشجلی مدتی هجرت کرد بسوی آنحضرت بنجد و اوست که سعی کرد میان بنی قریظ و بنی سقیان
 بن حرب در غزوه احزاب و محذول ساخت ایشان را و قصه آن مشهور و مسطور است در کتب سیر - ان النبي صلى الله
 عليه وسلم قال لرحلين جارا من عند مسيلة روايت می کند که آنحضرت گفت مرد و مردی را که آمدند از پیش مسيله
 کذاب گفته الله عليه - اما والله لولا ان الرسل لا تقتل لفرقت اعناقكم - آگاه باشید بخدا سوگند اگر نمی بود شرفیت
 اینکه ایچیان کشته نمی شوند هر آینه می زوم من گردنهای شما را زیرا که آنها گفتند در حضرت وی صلى الله عليه وسلم نشد
 مسيله رسول الله چنانکه در فصل ثالث بیاید - رواه احمد و ابو داود - و عن عمرو بن شعيب عن ابيه عن جده ان رسول الله
 صلى الله عليه وسلم قال في خطبته - گفت آنحضرت در خطبه خود - او فاجلكم الجاهلية - بسیر برید بسوگند جاهلیت و عهد
 و پیمان آنچه که تا لغوی می کردند میان خود و فی المصراع حلف بکسر حاکسون لام سوگند و عهد تا لغت عهد کردن با هم تا
 بقا بر دوا و حلف است که زبان نذار و بدین و مخالف نیست احکام اسلام را و در بعضی نسخ فتح حاکم نیز ضبط کرده اند
 فانه لا يزيد - پس بدرستی که آن زیادت نمی کند آنرا یعنی الاسلام - یعنی اسلام زیادت نمیکند آن حلف را - الا شدة -
 که سختی را یعنی در اسلام و قای عهد و سوگند بیشتر و سخت تر است از حلف و منافات بدان ندارد - و لا تجدوا حلفا
 فی الاسلام - و احداث نگیند و نوید انگیند حلف را در اسلام از جهت عدم احتیاج بدان زیرا که هر که تمسک کرد با هم
 قوی مستغنی شد از تمسک با هم ضعیف حاصل آنست که هر چه در جاهلیت از حلف بر قتال و فتن مانده آن باشد بسوی
 تناصرو و تعاون بر ظلم و فساد و بوهشی غنه است و آنچه نه ازین قبیل باشد اسلام مقوی و مؤید آنست - رواه الترمذی
 طویح حسین بن زکوان عن عمرو قال حسن - و در اصل نسخه مشکات اینجا بیاض است - و ذکر حدیث علی - و ذکر کرده شده است
 حدیث امیر المؤمنین علی رضی الله عنه که در اول او اینست که - المسلمون یحاکموا دناهم فی کتاب القصاص

الفصل الثالث عن ابن مسعود قال جازک گفت ابن مسعود و آمد ابن اللہ الخاتم لفتح لون و تشدید داو و حامی مہلہ و ابن انا لایضم ہزہ و تخفیف مثلثہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم کہ ہر دو ایلمی میلہ بلون بودند۔ الی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم فقال لہما الشہدان الی رسول اللہ پس گفت آنحضرت بر آن دو شخص را آیا گواہی می دهید شما کہ من پیغمبر خدا ام۔ فقالا الشہدان میلہ رسول اللہ گفتند آن دو کس گواہی میدہیم کہ میلہ پیغمبر خداست۔ فقال اسلمی صلی اللہ علیہ وسلم آمنت باللہ و رسولہ پس گفت آنحضرت ایمان آوردم بخدا و پیغمبر ان او ویرین اذا غایت تو اضع و طلب حق و علم و عدم فحیل تجزئب آناست و ویرین رزمست بانکار نبوت ان لعین و تکزیب و در دعوی او نا فہم۔ لو کنت قائما رسولاً لقتلتک۔ اگر می بودم من کشتہ ایلمی را ہر آئینہ می کشتم شمارا۔ قال عبد اللہ گفت عبد اللہ بن مسعود و حضرت السنہ ان الرسول لا یقتل پس گذشت بدست و ثابت شد کہ ایلمی کشتہ نشود اگر چه تا سزاوار و درشت گوید و مستحق قتل باشد رواہ احمد

باب قسمۃ الفہام و الغلول فیہا

قسمت و لغت بخش کردن و اندازہ کردن و غنائم جمع غنیمت الی کہ از کفار حاصل شود و غلول انضم غنیمت محو خیانت کردن در غنیمت و بمعنی مطلق خیانت نیز آید۔

الفصل الاول عن ابی ہریرۃ عن رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال فلم یحل الفہام الاحد من قبلنا۔ پس گفت حلال بنو عینیتما مرہی کی رایش از مالین کلام تہمتہ کلامی ست کہ پیش از دست چنانچہ در فصل ثالث از حدیث ابی ہریرہ بیاید و دخول کلمہ فاد فلم یحل بحیث است و در امم سابقہ آن بود کہ چون غنیمت بدست می آوردند جمع میکردند آنرا اگر کسی از آسمان می آمد و آثر امی سوخت نشان قبول غزوہ بود و الا نہ۔ و لک بان اللہ را می صغفنا و عجزنا۔ آن حلال شدن غنائم بسبب است کہ خدا تعالی ویدستی و ناتوانی را غلطیہا یما۔ پس حلال و پاک گردانید آنرا برای ما۔ متحقق علیہ۔ و عن ابی قتادہ قال فرجنا مع رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم عام حنین۔ گفت ابو قتادہ انصاری کہ صحابی مشہور است بیرون آمدیم ما ہر آہ آن حضرت و رسال غزوہ حنین کہ بعد از فتح کہ واقع شد۔ فلما التقینا کانت للیسلمین خولہ پس ہنگامی کہ دیدیم کافران را پیش آمدیم بکشد گیر برای جناب بود و مسلمانان را پیش و پس رفتی و جنبید فی از جانی خود جو کہ و جولان لفتح حنین گرد بر آمدن و جنبیدن از جانی و پیش و پس رفتن مراد صورت ہر معنی ست کہ درین غزوہ مسلمانان را واقع شد و راوی کہ وہ پذیرا شد کہ تعبیر ہر معنی کند و حقیقت ہر معنی نبود بلکہ حرکتی و اضطرابی و جنبیدن از جانی بود و اگر بود و بعضی لشکریان بود رسول خدا صلی اللہ علیہ وسلم بجای خود بود و برابر ستر سفید سواری بود و میخواست کہ تاخت کند عباس بن عبد المطلب و ابوسفیان بن الحارث عثمان اورا گرفتہ ایستادہ بودند و باز می داشتند از تاخت و آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم می گفت۔ انا البنی لا کذب۔ ان ابن عبد المطلب۔ فرایت رجلا من المشرکین قد علل رجلا من المسلمین۔ پس دیدم من مردی را از مشرکان کہ تحقیق بالآئینہ است و غالب شدہ است مردی را از مسلمانان غنیمتہ من و راہہ پس زدم من اورا از پس و

علی جبل عاتقه بالسیف بر میان گردن و دوش و بی شمشیر جبل خالق مابین گردن و دوش موضع ردا قطع شد
پس بریم من زده را با قبل علی و پیش آمد آنز و مشرک که او را شمشیر زدم بر من - یعنی ضربه پس فراهم آورد و شمشیر را فراهم آورد
و شمشیر را که - و جذبت منها رج الموت - یا نعم ازان ضربه بوسی مرگ و اثر دوی سختی و بی رحمی او را که الموت - پست در یافت او را مرگ
برود و اسلحه پس زها که و ترا غلقت عمر بن الخطاب - پس در رصید ما و در یافت من عمر رضی الله عنه فقلت یا ابا الحسن
پس گفت من چیست حال مردم که میگردند و جویان میکنند - قال ابراهیم لفت عمر قضای خدا و قدر او احتمال دارد که مراد او
آن باشد که چه خواهد بود حال مردم بعد از هزیمت پس خا و عمر رضی الله عنه آن باشد که امر خدا غالب است آن حضرت بر
مسلمانان خواهد بود - ثم رجوا استرجعوا مسلمانان بعد از هزیمت این بر وجه اول و بر وجه ثانی منی آن باشد که رجوع
کردند بعد از هزیمت کفار - و عیسی بنی صلی الله علیه وسلم فقال - و نبشت آنحضرت پس گفت - من قتل قتیل را علیه بنی
کسی که بکشد کافر را که مراد از بکشتن گناه باشد و گواهی دهد که فلان کس فلان کافر را کشته - فای علیه پس مراد است
مرگ بوسی و سلب نفی حق رخت و سلاح وی و آنچه بر مرکب اوست از توشه و در کروی ست از زر - فقلت من یبشند لی
پس گفت من کیست که گواهی میدهد مرا که من مشرک را کشته ام - ثم جلست استرجع من - فقال البنی صلی الله علیه وسلم ثمة
پس گفت آنحضرت انشد آن قول که گفته بود یعنی باز دیگر گفت کسی که بکشد کسی را و حال آنکه مراد او گناه است پس مراد است
سلب او و فقلت من یبشند لی - پس گفت من کیست که گواهی میدهد مرا که من مشرک را کشته ام - ثم جلست - استرجع من
فقال البنی صلی الله علیه وسلم ثمة فقلت - پس ایستادم من - فقال مالک یا ابا قتادة - پس گفت آنحضرت چیست مرزا
و برای چه ایستاده تو ای ابو قتاده - فایضه - پس خبر دادم من آنحضرت را و گفت که من فلان مشرک را کشته ام فقال
رجل صدق - پس گفت مردی راست گفت ابو قتاده و می گوید است فلان مشرک را - و سلب غندی - و سلب و -
نزد من است - فایضه منی - پس را منی گردان ابو قتاده را از من که بخشید سلب من - فقال ابو بکر پس گفت ابو بکر صدیق
لا اله الا الله نه چنین باید آگاه باشد بخداوند - ان لا اله الا الله من عبد الله النون قطعه منی تو اند کرد آنز و بسوس
شیر می از شیران خدا و ابو قتاده ست که از شما مان نامی بود او را فارسی رسول الله میگفتند اسد فخرتین شیر و اسد بضم
و سکون جمع - یقاتل عن الله و رسوله - که قتال می کند از جانب خدا و رسول خدا فیعیطیک سلمه - پس بدتر از سلب او
خطاب بان مردست پس آنحضرت گفته ابو بکر را در شان ابو قتاده قبول کرد - فقال البنی صلی الله علیه وسلم صدق - پس
گفت آنحضرت بان مرد راست گفت ابو بکر - فاعطاه پس بداد سلب مراد ابو قتاده را - فایضه - پس داد آنز و آن سلب
فانعت به مجزائی بنی سلمه پس فریدم من بان سلب بستانی که بود در قبیله بنی سلمه فخرت بجای معجبه و را چنین میوه
فخرت و عز و بستان - فانه لاول مال تأتته فی الاسلام - پس بدستی آن مال نخست مالی است که مالک شدم و هیچ کس
من آنرا و در ایتم من آنرا اصل مال خود و اسلام فی الفراج تأمل اصل گرفتن مال میقتی علیه - و عن ابن عمر

رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا لَنْ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اسْمُ الرَّجُلِ وَلَفَرْسُهُ ثَلَاثَةُ اسْمٍ - أَخْخَفْتُ جَعْدَهُ وَادْرَمَرْتُ رَأْسَهُ وَاسْبُ أَوْاسِمْ
 وَاسْمُ كَمَعْنَى قَرْمَةٍ إِذَا خُتِنَ نِزَامُهُ رَأْسُهُ بِجَعْدِهِ وَادْرَمَرْتُ سِتْرَ سَهْمٍ - يَكُ جَعْدُهُ بَرَّاسِي رَدَّ وَهَمِينَ لَفَرْسُهُ - وَدُو جَعْدُهُ بَرَّاسِي
 اسْبُ أَوْ لَعْنَى لِسْبِ اسْبُ وَازْهَبْتُ وَى زِيرًا كَمَا تَوَسَّطَ فَرْسُ مَضَاعِفَ سِتْرَ بَرَّاسِي وَاسْبُ فَرْسُ دَابَّيْنِ قَوْلُ أَكْثَرِ النَّاسِ
 وَنَزَلْتُ بَعْضِي بِفَارَسٍ رَأْسُهُ سِتْرُ وَامَامُ الْوَحْيِ فَهِيَ بَرَّاسِي زِيرًا كَمَا أَخْخَفْتُ فَارَسَ رَأْسُهُ وَادْرَمَرْتُ وَادْرَمَرْتُ ثَانِي بَرَّاسِي
 وَهَمِينَ رَدَّاسِي وَاسْبُ مَرْتَفَعِي وَاسْبُ مَرْتَفَعِي رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا وَدَرَّاسِي زِيرًا كَمَا تَوَسَّطَ فَرْسُ مَضَاعِفَ سِتْرَ بَرَّاسِي وَاسْبُ فَرْسُ دَابَّيْنِ قَوْلُ أَكْثَرِ النَّاسِ
 كَرْدَهُ وَكَلَّمَهُ كَمَا جَوْنُ رَوَايَتِ زَوَى مُخْتَلَفٌ آدَمَ بَرَّاسِي كَرْدَهُ شَدِيدٌ رَوَايَتِ غَيْرُهُ - مَتَّفَقٌ عَلَيْهِ - وَعَنْ يَزِيدَ بْنِ هَرَيْرَةَ بْنِ هَرَيْرَةَ
 وَهَمِينَ وَكَلَّمَهُ رَأْسُهُ سِتْرُ هَمَانِي وَذَكَرَ كَرْدَهُ سِتْرُ هَمَانِي وَذَكَرَ كَرْدَهُ سِتْرُ هَمَانِي وَذَكَرَ كَرْدَهُ سِتْرُ هَمَانِي وَذَكَرَ كَرْدَهُ سِتْرُ هَمَانِي
 سِتْرُ هَمَانِي وَذَكَرَ كَرْدَهُ سِتْرُ هَمَانِي وَذَكَرَ كَرْدَهُ سِتْرُ هَمَانِي وَذَكَرَ كَرْدَهُ سِتْرُ هَمَانِي وَذَكَرَ كَرْدَهُ سِتْرُ هَمَانِي وَذَكَرَ كَرْدَهُ سِتْرُ هَمَانِي
 الْفَتْحُ بَعْدَ نُونٍ وَكَلَّمَهُ هَمِينَ - الْحَرْوِيُّ - لَفَتْحُ حَايٍ مَهْلِكٌ وَهَمِينَ رَأْسُهُ سِتْرُ هَمَانِي وَذَكَرَ كَرْدَهُ سِتْرُ هَمَانِي وَذَكَرَ كَرْدَهُ سِتْرُ هَمَانِي
 وَدَرَّاسِي وَاسْبُ مَرْتَفَعِي وَاسْبُ مَرْتَفَعِي رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا وَدَرَّاسِي زِيرًا كَمَا تَوَسَّطَ فَرْسُ مَضَاعِفَ سِتْرَ بَرَّاسِي وَاسْبُ فَرْسُ دَابَّيْنِ قَوْلُ أَكْثَرِ النَّاسِ
 جَعْدُهُ زِيرًا كَمَا تَوَسَّطَ فَرْسُ مَضَاعِفَ سِتْرَ بَرَّاسِي وَاسْبُ فَرْسُ دَابَّيْنِ قَوْلُ أَكْثَرِ النَّاسِ وَاسْبُ فَرْسُ دَابَّيْنِ قَوْلُ أَكْثَرِ النَّاسِ
 أَتَقَالُ يَزِيدُ بَرَّاسِي - لَفَتْحُ حَايٍ مَهْلِكٌ وَهَمِينَ رَأْسُهُ سِتْرُ هَمَانِي وَذَكَرَ كَرْدَهُ سِتْرُ هَمَانِي وَذَكَرَ كَرْدَهُ سِتْرُ هَمَانِي وَذَكَرَ كَرْدَهُ سِتْرُ هَمَانِي
 وَامَامُ الْوَحْيِ فَهِيَ بَرَّاسِي زِيرًا كَمَا أَخْخَفْتُ فَارَسَ رَأْسُهُ وَادْرَمَرْتُ وَادْرَمَرْتُ ثَانِي بَرَّاسِي وَاسْبُ مَرْتَفَعِي وَاسْبُ مَرْتَفَعِي رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا
 فَعَلَى بِالْفَتْحِ قِسْمَتِ زَوَى مَهْمَنَتِ - وَفِي رَوَايَةٍ - وَدَرَّاسِي زِيرًا كَمَا تَوَسَّطَ فَرْسُ مَضَاعِفَ سِتْرَ بَرَّاسِي وَاسْبُ فَرْسُ دَابَّيْنِ قَوْلُ أَكْثَرِ النَّاسِ
 جَعْدُهُ زِيرًا كَمَا تَوَسَّطَ فَرْسُ مَضَاعِفَ سِتْرَ بَرَّاسِي وَاسْبُ فَرْسُ دَابَّيْنِ قَوْلُ أَكْثَرِ النَّاسِ وَاسْبُ فَرْسُ دَابَّيْنِ قَوْلُ أَكْثَرِ النَّاسِ
 آيَا بُو وَخَيْرُ خَدَّاسِي وَاسْبُ مَرْتَفَعِي وَاسْبُ مَرْتَفَعِي رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا وَدَرَّاسِي زِيرًا كَمَا تَوَسَّطَ فَرْسُ مَضَاعِفَ سِتْرَ بَرَّاسِي وَاسْبُ فَرْسُ دَابَّيْنِ قَوْلُ أَكْثَرِ النَّاسِ
 زَمَانُ جَعْدُهُ لَعْنَى لِسْبِ اسْبُ وَازْهَبْتُ وَى زِيرًا كَمَا تَوَسَّطَ فَرْسُ مَضَاعِفَ سِتْرَ بَرَّاسِي وَاسْبُ فَرْسُ دَابَّيْنِ قَوْلُ أَكْثَرِ النَّاسِ
 مِي كَرْدَهُ زَمَانُ كَرْدَهُ زَمَانُ بَرَّاسِي زِيرًا كَمَا تَوَسَّطَ فَرْسُ مَضَاعِفَ سِتْرَ بَرَّاسِي وَاسْبُ فَرْسُ دَابَّيْنِ قَوْلُ أَكْثَرِ النَّاسِ
 وَاسْبُ مَرْتَفَعِي وَاسْبُ مَرْتَفَعِي رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا وَدَرَّاسِي زِيرًا كَمَا تَوَسَّطَ فَرْسُ مَضَاعِفَ سِتْرَ بَرَّاسِي وَاسْبُ فَرْسُ دَابَّيْنِ قَوْلُ أَكْثَرِ النَّاسِ
 ذَكَرَ عَمِيدُ نَيْسَبُورَ وَاسْبُ مَرْتَفَعِي وَاسْبُ مَرْتَفَعِي رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا وَدَرَّاسِي زِيرًا كَمَا تَوَسَّطَ فَرْسُ مَضَاعِفَ سِتْرَ بَرَّاسِي وَاسْبُ فَرْسُ دَابَّيْنِ قَوْلُ أَكْثَرِ النَّاسِ
 وَهَمِينَ سِتْرُ هَمَانِي وَذَكَرَ كَرْدَهُ سِتْرُ هَمَانِي وَذَكَرَ كَرْدَهُ سِتْرُ هَمَانِي وَذَكَرَ كَرْدَهُ سِتْرُ هَمَانِي وَذَكَرَ كَرْدَهُ سِتْرُ هَمَانِي
 لَيْسَ عَمَلُ أَوْ حَكْمُ تَابِرٍ بِشَدِّدٍ رَوَايَتِ زَوَى مُخْتَلَفٌ آدَمَ بَرَّاسِي كَرْدَهُ شَدِيدٌ رَوَايَتِ غَيْرُهُ - مَتَّفَقٌ عَلَيْهِ - وَعَنْ يَزِيدَ بْنِ هَرَيْرَةَ بْنِ هَرَيْرَةَ
 بَرَّاسِي وَاسْبُ مَرْتَفَعِي وَاسْبُ مَرْتَفَعِي رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا وَدَرَّاسِي زِيرًا كَمَا تَوَسَّطَ فَرْسُ مَضَاعِفَ سِتْرَ بَرَّاسِي وَاسْبُ فَرْسُ دَابَّيْنِ قَوْلُ أَكْثَرِ النَّاسِ
 بَرَّاسِي وَاسْبُ مَرْتَفَعِي وَاسْبُ مَرْتَفَعِي رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا وَدَرَّاسِي زِيرًا كَمَا تَوَسَّطَ فَرْسُ مَضَاعِفَ سِتْرَ بَرَّاسِي وَاسْبُ فَرْسُ دَابَّيْنِ قَوْلُ أَكْثَرِ النَّاسِ
 صَحَابِي شَهْرُورَ وَاسْبُ مَرْتَفَعِي وَاسْبُ مَرْتَفَعِي رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا وَدَرَّاسِي زِيرًا كَمَا تَوَسَّطَ فَرْسُ مَضَاعِفَ سِتْرَ بَرَّاسِي وَاسْبُ فَرْسُ دَابَّيْنِ قَوْلُ أَكْثَرِ النَّاسِ
 فَرَسًا وَاسْبُ مَرْتَفَعِي وَاسْبُ مَرْتَفَعِي رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا وَدَرَّاسِي زِيرًا كَمَا تَوَسَّطَ فَرْسُ مَضَاعِفَ سِتْرَ بَرَّاسِي وَاسْبُ فَرْسُ دَابَّيْنِ قَوْلُ أَكْثَرِ النَّاسِ

رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ہمراہ راج الفتح را و موعده که غلام آنحضرت بود و اما موعده و حال آنکه من همراه راج بودم
 و در و اینسب لدنیہ می گوید کہ بسیت باده شتر شیر دار نزد یک برآیدن بودند کہ می چریدند در بیشیہ فلما اصبنا اذا عبد الرحمن
 الفزازی قد اغار علی نهر رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم پس ہنگامی کہ صبح کردیم ما ناگاہ عبد الرحمن فزازی ففتح فادراک
 کہ از کافران نامی بود غارت آورد و بر شتران آنحضرت و تبارج بر و صفت علی اکبر پس ایستاد من بر پشت بلند کبرفتی بل
 از کوه یا جایی بلند سخت کہ هنوز سنگ نگشته است۔ فاستقبلت الدنئیہ۔ پس روی آورد من بجانب دنیہ۔ فنادیت ثلثا پس
 آواز دادم بہ بار و گفتم۔ یا صبا حاہ۔ کل السیت کہ فریاد زدہ می شود و نزد غارت کہ اکثر در وقت صبح واقع می شود۔
 ثم خرجت فی آثار القوم۔ پس بیرون آمدم در اثر پایبای آن قوم کہ شتران را غارت کردہ بودند ازیمیم بالنہل در جایی
 کہ می اندازم بجانب ایشان تیر مارا۔ و در حالی کہ رجز می خوانیم رجز بر او حیم مقتو حنین و زای در آخر نوبی از بحر بای
 کہ آنرا در حرب می خوانند اقول۔ می گویم۔ انا ابن الاکوع۔ من سلمہ لیسر الکوع ام۔ و الیوم یوم الرضیع۔ و امر وزیر و لیلیان
 یعنی روز ہلاک شدن شہاست ای کافران کہ ایستادند و رضع بضم را و فتح ضاد و معجمہ شدہ و جمع راضع مثل رضع جمع را کہ موراضع
 الیمم را گویند و در قاموس گفته کہ راضع لیمم کہ خورده است لوم را از لیسان مادر خود و راضع می گویند آن چراندہ را کہ ظرفی
 کہ در آن شیر بدوشند نگاه می دارد و ہر کہ از وی شیر می طلبد عذری آورد کہ من ظرف ندارم کہ در وی بدوشم و گفته اند کہ لیمم
 راضع آنکہ می بکشد شیر شتر خود را تا کسی آواز دوشیدن نشنود از وی شیر نطلبید یا در دوشیدن چیزی بظرف نیاید و گفته
 کہ معنی امر وزیر و رضع آنست کہ امر دوشانستہ می شود کہ کینست کہ او را شیر دادہ است حربا ز صغرض کنانی المشا رقی فافرا
 از یمیم پس ہمیشہ بودم من کہ تیری انداختم ایشان را۔ و اعتربم۔ و پی می گفتم و می کشم مرکب ہاسے ایشان را و پیادہ
 می سازم ایشان را و عقر فی کردن پایبای چاروا را را بشتر شیر۔ حتی ما غلی اللہ من لیمم نهر رسول اللہ۔ تا آنکہ پیداکند
 خدای تعالی پیچ شتری را از شتران پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم الا خلفہ تبشید لام۔ و از نظری۔ مگر آنکہ پس انداختم
 آنرا از پس پشت خود و برآیدم آنرا را از دست ایشان۔ ثم اتبعتم۔ پس پیروی کردم ایشان را و رفتم در پس ایشان
 از یمیم۔ در حالی کہ تیری اندازم ایشان را حتی القوا اکثر من تلثین برودہ۔ تا آنکہ انداختند ایشان بیشتر از سی کلیم
 کلیم خورد و مخط یا کلیم سیاه مرج کہ می پوشند آنرا اعراب۔ و تلثین رجما۔ و انداختند سی نیزہ را۔ لیستخفون۔ و در حالی کہ طلب
 سخت می کنند یعنی تا سبک می شوند و تیر زدن و دیگر یزدند۔ و لا یطرحون شیئا الا جعلت علیہا راما من الحجارة۔ و منی اندازند
 ایشان پیچ چیزی را از اسباب و متاع مگر آنکہ می گردانم من بر آن نشانها از سنگها آرام بہ ہزہ جمع ارم بروزن غنیا
 بچہ علامت و نشان کہ در سیا یا ننا بچت راہ یاد فینہ بر پا کنند و عادت عرب بود کہ چون در راہ چیزی می یافتند و با خود
 می توانستند سنگها بروی می گذاشتند تا وقت برگشتن آنرا بشناسد بر لیمم رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم و اصحابہ ایشان
 آن را آنحضرت و اصحاب او اگر از دنبال من بیایند۔ حتی راایت فوارس رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم۔ تا آنکہ دیدم من

جماعات سواران آنحضرت را که می آیند و حتی الوقتی که در وقت بوقت او را رسول الله که او را سوار
 نمیبرد خدا صلی الله علیه و سلم می گفتند بعید الرحمن رسید بهین عبد الرحمن فراموشی که غایت کرده بود شتران آنحضرت
 فقتله پس گشت الوقتی که در وقت او را رسول الله صلی الله علیه و سلم و گفت آنحضرت خیر فرسانا الیوم
 الوقتی که بهترین سواران ما در وقت او را است و خیر رجالتنا مسلمة و بهترین پیاده های ما مسلمة بن اکوع گشت
 و رجالتنا به تشدید چیم و تا در آخر حج راجل بمغنی پیاده بقال گفت مسلمة بن اکوع ثم اعطانی رسول الله پست و او را
 پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم همین دو خطه سهم الفارس و سهم الراجل خطه سوار و خطه پیاده و مجملی جمیع پس حج کرد
 هر دو خطه را برای من همه بجهت غایت عنایت و اهتمام بومی زیرا که معظم این غزوه بسبب مسلم بود و و انست ابام را که بدید
 کسی را که بسیار سعی و ترود در جهاد کند چیزی را اندر نصیب او را رغبت کنند مردم ثم اراد فنی رسول الله صلی الله علیه و سلم و را نه
 پست سوار کرد و او را و این ساخت آنحضرت و در این خود و علی العصبان بر نامه او عصبان بود و الفیج عین مسلم و لیکن
 خدا و عصبان تا که گوش شکافته و نافه آنحضرت گوش شکافته نبود لیکن در اصل خلقت مجملی و این بود و را حین الی الله
 در حالی که باز گردانده اند بسوی مدینه و رواه مسلم و علی بن ابراهیم رضی الله عنهما ان رسول الله صلی الله علیه و سلم کان
 یقبل بعض من تبع من السرايا بود آنحضرت که زیاده می داد بعضی کسانی را که می فرستاد از فوجها لافسهم خاصة
 من اهلنا فی ایشان را خاصه سوی قسمه عامه الجیش بعد بخش همه لشکر فقل و را اصل تبوی زیاده فی شست و از اینجا
 نقل و نافه نام عبادی که واجب بنود و نافه نیزه را نیز گویند و نقل فحین غنیمت الفال جمع و می و فیل و در حدیث به تشدید
 شست از منجیل عینی و زیاده از غنیمت را و آن پس آنحضرت بعضی فازیان را و در خطه غنیمت بنیاد و می مخصوص می گردانید
 از برای حث و ترغیب در قتال متفق علیه و عنه قال فقلنا رسول الله صلی الله علیه و سلم فقلنا و هم از این عمر است
 که گفت و او را آنحضرت زیاده و او را سوی نصیبنا من الخس و جز نصیب ما که از خمس بود و فاصابی شارف پس رسید
 را شارف بشین و او را و او را و الشارف المسن الکبیر و شارف بمعنی شتر سال نظره بزرگ فی القاموس شارف
 تیر کشنده قدیم و نافه پیر کلان قال متفق علیه و عنه قال و ثبت فرس که سهم از این عمر است که گفت رفت و گنجیت
 اسی که را و او را و فرس را بر تر و ماده هر دو اطلاق می کنند فاصحاب الله و پس گرفتند آن اسب را دشمنان یعنی بهشت
 کافران افتاد و فطر علیهم المسلمون پس غالب آمدند بر کافران مسلمانان و فرمود علیه پس باز گردانیده شد و را
 این عفره داده شد و او را داخل عموم غنیمت نکرده اند و شدنی زمین رسول الله این در زمان پیغمبر خدا بود و صلی الله علیه
 و سلم و فی روایة ابن عبد الله و در روایتی این چنین آمده است که گنجیت بنده را بن عمر را فلیتی بالزوم و پس لاحتی شد
 آن عجز بروم و در میان ایشان رفت و میان ایشان در آمد فطر علیهم المسلمون پس غالب آمدند بر مردم مسلمانان
 و فرمود علیه خالد بن الولید پس زد و کوفتی آن عبد را بر ابن عمر خالد بن الولید عبد الله بنی صلی الله علیه و سلم و این بعد از زمان

در سنت است و غرض در اصل در آمدن در آب فلفلم النار یوم القيمة پس را ایشان راست آتش روز قیامت -
 رواه البخاری - و عن ابی هریره قال قام فیما رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ذات یوم - گفت ابو هریره خط
 خواند در میان ما آنحضرت یک روز - ف ذکر الغلول پس ذکر کرد آنحضرت خیانت و غنیمت را در فلفلمه پس بزرگ
 و غنیمت داشت ارتکاب کردن آنرا و عظم امره ب بزرگ داشت شان او را و آنچه در و است از عقاب آخرت -
 ثم قال لا الفین لفلمه هزه و کسر فاذا الفاعل یعنی یافتن - احدکم یحیی یوم القيمة - می باید که نیایم من کی از شمارا که بیاید و
 روز قیامت - و علی رقبته بعیر - و حال آنکه برگردان او شتر است - له رفاده که مر آن شتر را و او از دست رفاده بشم را و
 تخفیف عین معجمه مدود او از شتر و این آن شتر است که از غنیمت خیانت کرده بود و را بر سر او و بندگان که او را کند بگوید
 می گویند آن کی از شمارا رسول اللہ اغثنی فریاد من مرا خلاص کن ازین عذاب - فاقول لا الالمک لک شیاً -
 پس می گویم من مالک نیستی من ترا چیزی را از خلاص دادن و دفع کردن این عذاب - قد ابلغتک تحقیق رسانیدیم ترا
 ترا شریعت را و تر رسانیدیم و مبالغه کردم و تو نکردی ظاهر ابدای زجر و توبت و شفاعت اینها تا خیری میرود و اگر نکنند
 هم واجب نیست - لا الفین احدکم یحیی یوم القيمة علی رقبته فرس له حمة - باید که نیایم من کی از شمارا در حالی که برگردان
 او اسی است که مر او را و او از دست حمة لفتح حائین مهلتین و سکون یم میان آنها و از اسب پست ترا و صلیل - فبقول
 یا رسول اللہ اغثنی فاقول لا الالمک لک شیاً قد ابلغتک لا الفین احدکم یحیی یوم القيمة علی رقبته شاة لعلنا ندر بفلمه
 مثله و تخفیف عین معجمه او از کوفتند بگوید یا رسول اللہ اغثنی فاقول لا الالمک لک شیاً قد ابلغتک لا الفین احدکم
 یحیی یوم القيمة علی رقبته نفس - مراد بوده است که خیانت کرده او را از غنیمت - لهما صیاح - که مراد او از دست
 فبقول یا رسول اللہ اغثنی فاقول لا الالمک لک شیاً قد ابلغتک لا الفین احدکم یحیی یوم القيمة علی رقبته ر قاع -
 برگردان او پارچه است - تحقیق که اضطراب میکنند و می جنبند و می زنند آن جامه را ر قاع کبیر را جمع ر قعه یعنی پاره از جامه
 و بعضی گفته اند احتمال دارد که ر قعه یعنی پارچه از کاغذ باشد که نوشته اند در وی حقوق و اموال - فبقول یا رسول اللہ
 اغثنی فاقول لا الالمک لک شیاً قد ابلغتک لا الفین احدکم یحیی یوم القيمة علی رقبته صامت - مراد و سب و ففنه است که آنرا
 مال صامت می گویند - فبقول یا رسول اللہ اغثنی فاقول لا الالمک لک شیاً قد ابلغتک متفق علیه و هذا لفظ مسلم -
 این حدیث را بخاری و مسلم هر دو روایت کرده اند از ابی هریره و آنچه ذکر کرده ایم لفظ مسلم است و در لفظ بخاری در بعضی
 مواضع مخالف است - و هو اتم - و این لفظ مسلم تا متر است از روی تفصیل از لفظ بخاری - و عنه قال اهدی رجل
 رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم غلاما یقال له مدغم - گفت ابو هریره بهذیه فرستاد مردی را آنحضرت را غلامی که گفته می شد
 و نیایم بنا و می شد او را مدغم کبیریم و سکون وال و فتح عین مهلتین موی آنحضرت است غلامی سیاه بود که رفاعة بن زید
 بن و سب جذامی الفح جیم و ذال حمیه ابراهیم بود - فبینما مدغم یحیط رجلا رسول اللہ پس در اثنا آنکه این مدغم فرود

می آورد و می نهاد و خنی مرغی خیز خدا را صلی الله علیه وسلم که بر راحله می بود - اذما به سهم غایر - بعین مهر ناگاه رسید
 بدعمر را تیری که دانسته نشد که آنرا که انداخت - فقتله - پس گشت آن تیر مدغم را - فقال الناس بینا له الحجة - پس گفتند
 مردم که او را با بدعمر را که مراد او را بشت ست که در خدمت آنحضرت بود و شهید شد - فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم
 کلام - پس گفت آنحضرت نه این چنین است - والذي نفسی بیده ان الشئمة التي اخذها یوم خیبر من المغنم - بدرستی که گویم
 که گرفته بود بدعمر روز خیبر از غنیمتها - لم تصبها القاسم - که ز سیده بود آن شئمة را قسمتها - تشتغل علیه نارا - هر آن شئمة
 می زند بدعمر از روی آتش شئمة بفتح شین معجمه و سکون نیم کلیم خردی که بخود در کشتن اشتغال فروختن آتش - فلما سمع
 ذلك الناس - پس وقتی که شنیدند آن سخن حضرت را مردم ترسیدند و هر که چیزی خیانت کرده بود اگر چه چیزی حقیر
 بود پیش آورد - جاور رجل بشرک - آور و مردی یک دوال را - او شرکین - یا دو دوال را - الی البنی صلی الله علیه
 وسلم بسوی آنحضرت - فقال شرک من نارا و بشرک کان من نارا پس گفت آنحضرت این یک دوال است از آتش یا دو
 دوال اند از آتش یعنی خیانت درینها موجب عذاب آتش و دوزخ است اگر چه اندک چیز اند متفق علیه - وعن عبد الله بن عمر
 قال کان علی لقل البنی صلی الله علیه وسلم رجل - بود گداشته بر متاع و رفت آنحضرت مردی که نگاه می داشت آنرا
 بمثلته و قات مفتوحین رخت مسافر و متاع وی که بر چار و ابار می کنند - یقال له که کره - مردی که گفته میشد او را
 که کره بفتح کاف اولی و کسروی و کان ثانیة کسور است البته و بفتح هر دو کاف نیز گفته اند - فأت - پس مردان مرد فقال
 رسول الله صلی الله علیه وسلم هو فی النار - پس گفت آنحضرت وی در آتش و دوزخ است - فذهبوا نظردون - پس
 رفتند مردم که نگاه می کنند در رخت و اسباب وی گویا ایشان نمیدانند که این و عید بحجت خیانتی است که در غنیمت
 کرده است - فوجدوا عبادة قد غلبا - پس یافتند گلبی را که تحقیق خیانت کرده بود و عباء بفتح عین و هزه مدووه نوحی
 از کلیم - رواه البخاری - وعن ابن عمر قال کنا نصیب فی مغازینا العسل والغنم - بودیم با که می یافتیم در غارهای
 شهد را و انگور را - فناکله و لا زفنه - پس می خوردیم با آنرا و بر نمی داشتیم آنرا بکنی بودیم بر آنحضرت از برای قدست
 یعنی آنحضرت را می داشت و تقریری کرد و اتفاق دارند علما بر جواز اکل غزاة طعام غنیمت را پیش از قسمت بر قدر
 حاجت ما و ام که در دار الحرب اند - رواه البخاری - وعن عبد الله بن مغفل یضم نیم و فتح غین معجمه و تشدید فاقال
 اصبت جزا بان شحم یوم خیبر - گفت یا فتم من انبانی از پیه پر کرده روز خیبر - فالتزمته - پس برگردن خود گرفتم و برداشتم
 و بخود چسپانیدم - فقلت لا اعطى الیوم اهذا من هذا شیا - پس گفتم در دل یا بزبان نمی دهم امروز هیچ یک را
 ازین پیه چیزی - فالتفت فاذا رسول الله صلی الله علیه وسلم یضم الی - پس برگشته نگریم من ناگاه آنحضرت خنده
 میکند ازین فعل من که انبان پیه را بر خود گرفته ام و بخود چسپانیده ام و می نگریم بسوی من - متفق علیه و ذکر حدیث
 ابی هريرة - و ذکر کرده شده است حدیث ابی هريرة که در اول او این لفظ است - ما اعطیکم فی باب رزق الولاية -

در باب رزق و الیمان و در مصابیح انجامد کورست

الفصل الثانی عن ابی امامۃ عن ابی بنی صلی اللہ علیہ وسلم قال روایت است از ابی امامۃ باری کہ صحابی مشہورست
روایت می کند از آنحضرت کہ گفت۔ ان اللہ تعالیٰ قضانی علی الانبیاء۔ بدرستی کہ خدای تعالیٰ فضل داد برابر
پیغمبران۔ او قال فضل امتی علی الامم۔ یا گفت کہ خدای تعالیٰ فضل داد بہست برابر امت ہائے دیگر۔ و حل
لنا الفخام۔ و حلال گردانید برای ما غنیمتہا این بیان فضل است یا مراد آنست کہ فضلہائے دیگر داد و این فضل
ہم داد کہ حلال گردانید غنیمتہا را۔ رواہ الترمذی۔ وعن انس قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یومئذ
گفت انس گفت آنحضرت درین روز یعنی یوم حنین۔ یعنی روز غزوہ حنین۔ من قتل کافرا فایہ سلبہ۔ کسی کہ کشتد کافر
پس مراد راست رخت و جامہ و اسب او قتل البوطی۔ پس کشت ابوطیہ انصار سے کہ زوج ام انس است۔ یومئذ
دران روز عشرین رجلا۔ بیست مرد را از کافران۔ و اخذ اسلابہم۔ و گرفت سلبہای ایشان را۔ رواہ الدارمی
و عن عوف بن مالک الأشجعی و خالد بن الولید۔ ہر دو صحابی مشہور اند۔ ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قطف
فی السلب للقاتل۔ آنحضرت حکم کرد در سلب کہ آن تمام برائے قاتل است۔ و لم یحس السلب۔ و نہیں
نخر و سلب را یعنی نگرفت از آن خمس را چنانکہ از غنائم می گرفت۔ رواہ ابو داؤد۔ و عن عبد اللہ
بن مسعود قال قتلنی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یوم بدر سیف ابی جہل۔ گفت ابن مسعود و تنقیل کرد مرا آنحضرت
یعنی زیادہ بر حصہ من از غنیمت داد شمشیر ابو جہل را۔ و کان قتله۔ و بود ابن مسعود کہ کشتہ بود ابو جہل را کشتہ ابو جہل
کے و بگرفت۔ و لیکن ابن مسعود نیز در کشتن وے و خلی داشت و شریک بود ہا بن سبب شمشیر را کہ داخل سلب
ست بوی عطا نمودند و تفصیل این قصہ در فصل ثالث بیاید۔ رواہ ابو داؤد۔ و عن حمیر۔ بضم عین۔ حمیر بوی
ابی اللحم۔ بہ ہزہ و کسر موحدہ بمعنی ابا آرنہ از خوزدن گوشت آبی اللحم از قدمار صحابہ و مشاہیر ایشان است
حاضر شدہ غزوہ بدر را و شہید شد روز حنین در آنخم وی و اسم پدر وی اختلاف است و ابی اللحم لقب اوست از جهت
آنکہ مطلقا گوشت نمی خورد و بعضی گفتہ اند از جهت آنکہ گوشت و باج جاہلیت را کہ بر احسان می کردند نمی خورد و غیر بوی ابی اللحم
غفاری جازی است وی نیز صحابی است حاضر شد فتح خیبر را ہر اہل موی خود روایت می کند از آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم ان
مولای خود روایت میکنند از وی جامعہ از تابعین۔ قال شدت خیبر مع سادتی۔ گفت حد فشردم غزوہ خیبر را با صاحبان
خود۔ فکلمونی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم۔ پس سخن کردند صاحبان من از جهت من آنحضرت را کہ اورا غزا بریم یا بخد مت
یا کلام کردند در مع من چیزی یا پرسیدند کہ آیا اورا از غنیمت چیزی دادہ میشود یا نہ۔ فکلموا انی مملوک۔ پس سخن کردند
آنحضرت را کہ من مملوک و غلامم۔ فامری۔ پس امر کرد آنحضرت را کہ بردارم سلاح را و باشم با مجاہدان و غازیان فقلت
سیف۔ پس در گردن انداختہ شد شمشیری را بوی شمشیری را در گردن من انداختہ۔ فاذا انما اجمہ۔ پس نگاہ من می کشم شمشیر را

بر زمین از جبت قسرت قامت من - فامر لی بیتی من غزنی المتاع - پس امر کرد آنحضرت برای من بجز اندک از غنیمت غزنی بقیسم ما
میجو و سکون رای مملو و کسربای ثلثه و تشدید یاشی حقیر از متاع خانه مثل و یک و مانند آن و غزنی مورچه سرخ و مرادینا
شی حقیر و قلیل است و عرضت علیه رقیه کننت از قی بها الجانین - و عرض کردم من بر آنحضرت افسونی را که آن افسون میکرد
دیوانه را - فامر فی طرح بعضها - پس امر کرد آنحضرت را بانداختن بعض وی - و حبس بعضها - و نگاهاشتن بعضی ظاهر
بعضی از ان کلمات حسن بود و بعضی قبیح پس امر کرد که ترک کنم قبیح را و بخوانم ما در ای آنرا و ضابطه در باب رقی زمین است
که اگر قبر آن و اسماء آنی و مانند آن باشد باید خواند و آنچه نه این چنین باشد یا معنی آن معلوم نباشد نباید خواند و کلام در
در باب الرقی بیاید - رواه الترمذی و ابو داود و الا ان روایتی ائمت عند قوله المتاع - مگر آنست که روایت ابو داود و ترمذی
شده است نزد قول وی المتاع و در وی و عرضت علیه الی آخره ذکر کرده است - و عن مجمع بقیسم میم و فتح جم تشیه
میم کمزده و عن مملو - بن جاریه بیجم و را و تحتانیه صحابی القاری مدنی است پدر او حنفی بود و از اهل مسجد قرار و مجمع مخلص
مستقیم بود و قاری قرآن بود این مسعود از وی نصف قرآن اخذ کرده و یکی از ان کسان است که جمع کرده بودند قرآن را در
محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم و بعضی گفته اند که دو سوره باقی مانده در وقتی که قبضن کرده شد آنحضرت - قال قسمت
خیر علی اهل المحدثیه - گفت بخش کرده شد حاصل خیر بر صحابه که اهل حدیثیه بودند و بیعت رضوان مشرف شده و بعد از
بیک سال فتح خیر شد و در قرآن مجید بشارت باین فتح داده بودند - فقسمها رسول الله صلی الله علیه وسلم ثمانیه عشر
سما - پس قسمت کرد آنرا آنحضرت به نمرده حصه - و کان الجیش لفا و خمسانه - و بود لشکر هزار و پانصد کس - فیم ثلثاته فارس
در میان ایشان سه صد اسپ سوار بودند - فاعطی الفارس ستمین - پس داد آنحضرت سوار را دو ستم - و الراجل سها - و پیاده را
یک ستم - رواه ابو داود و قال حدیث ابن عمر صح - و گفت ابو داود و حدیث ابن عمر که در فصل اول گذشت و حکم می کند بان
که فارس را سه ستم صحیح ترست - و اهل علییه - و عمل اکثر ائمه بر ان است - و اتی الوهم فی حدیث مجمع انه قال و آمده است
و واقع شده است و هم و خطا در حدیث مجمع که وی گفته است - ثلثاته فارس و انما کانوا ثمانیه فارس - و بودند ایشان مگر
دولیت سوار بر آنکه حدیث مجمع مشکک کرده است بوی کسی نگردد و اینده است مرفار فارس را دو ستم چنانکه امام ابو حنیفه
زیرا که چون بسید صد فارس بهر صد و دو ستم دادش ستم و رفت و دوازده ستم باقی ماند پس باشد هر صد از پیاده ها را یک ستم
و اما بر قول کسی که می گوید فارس را سه ستم است قسمت مستقیم نمی آید زیرا که سهام سواران برین تقدیر نمی شود و سهام
پیاده ها دوازده پس مجموع سهام بیست و یک میشود و از ان عباس و از ان عمر نیز مثل حدیث مجمع روایت کرده اند لیکن
ایشان می گویند که حدیث ابن عمر که ناطق است با آنکه فارس را سه ستم است اقوی و اثبت است و الله اعلم و در حد اهل
حدیثیه روایات مختلف آمده است در زوایق هزار و چهار صد آمده است سواران دولیت فتره - و عن جنیب - بر وزن
کیریم - بن مسلمه - ففتح میم و لام و سکون سین میان هر دو الفهری کسر نا و سکون او را حبیب لروم نیز گویند از جبت کثر

به او ایالتان والی گردانید و از عمر بن خطاب بر اعمال جزیره و فاضل بود و متجارب لدعوات ذکر کرده است و از صاحب خلیفه
 در اصحاب بی بیان اختلاف در صحبت وی و در کاشف گفته که اختلاف است در صحبت وی و گویند در وقت وفات آنحضرت و از او
 بود - قال شهدت النبي صلى الله عليه وسلم نفل الربيع في البداية - گفت حاضر شدم من آنحضرت را که نفل را در رجب را در وقت ابتدا
 غزوه - والثالث في الرجعة - و تفیل کرد و ثلث را در وقت برگشتن از غزوه یعنی چون بر می خاستند طائفه از لشکر در ابتدا
 غزوه و می افتادند در جنگ دشمنان پیش از رسیدن لشکر می داد آنحضرت رجب غنیمت را با ایشان و شریک می گردانید ایشان را
 با تمام لشکر در سه رجب باقی و چون رجوع می کردند لشکر از غزاهو جامعه از ایشان بچنگ دشمن می افتاد و ند عطا می کرد این جماعه را
 و مخصوص می گردانید ثلث غنیمت و در باقی ایشان را شریک می ساخت زیرا که تر و د ایشان در جنگ و مشقت و خطر
 در رجعت بیشتر است چه لشکر در بد است می آید و در می ناید بجای رجعت که همه برگشته اند کار کردن و جنگ نمودن
 درین صورت مشکل تر و صوب ترست و تفیل بجهت مشقت و سعی در قتال است - رواه ابو داود - و عنه ان رسول الله
 صلى الله عليه وسلم كان نفل الربيع بعد الخمس - بود آن حضرت که تفیل می کرد رجب را بعد از پنج روز و در آن جنس یعنی
 در ابتدا ای غزوه و چنانکه در حدیث سابق گذشت و تقرینه آنکه می گوید - والثالث بعد الخمس اذا نفل - و تفیل می کرد
 ثلث را بعد از خمس وقتی که رجوع می کرد و لیکن در حدیث سابق ذکر بعد الخمس نیست و بیان نکرد که رجب در ابتدا و ثلث
 بعد از رجوع کر می داد و او را بعد از خمس بود یا پیش از و سه و در اینجا بیان کرد که بعد از خمس بود که اول خمس می
 بعد از آن رجب یا ثلث آنجا می داد و بعد از آن قسمت می کرد - رواه ابو داود - وعن ابی الجوزیه بن یزید بن جهم و فتح
 و او و سکون تخمیناً اولی و تخمیناً ثانیه - الجرمی - یفتح جیم و سکون را منسوب بجرم بن زیاد تابعی بصری است
 نقل روایت می کند از ابن عباس و عباد بن الصامت و جواد ایشان و روایت می کنند از وی ابن عیینه و شعبه و غیره
 قال أصبت بارض الروم حرة حمراء - گفت یافتیم در زمین روم سبوی سرخ - فیما دنا منیر - که در وی دینار را بود از زر
 فی امره معاویه - در زمان امارت معاویه آره بکسره و سکون می بی هززه یعنی امارت - و علینا رجل من اصحاب رسول الله
 صلى الله عليه وسلم من نبی سلیم - و بود بر باگماشته و حاکم رودی از اصحاب آنحضرت از نبی سلیم بن جهم سین و فتح لام نام قبیل
 است - یقال له معن - گفته می شد مرا آنرا در امن و فتح جیم و سکون عین - بن یزید قاتیه بها - پس آورد من
 نزد آن مرد و جره را - فقسما بین المسلمین - پس بخش کرد آن مرد آن دینار را میان مسلمانان - و اعطانی منها مثل اعطی
 رجلاً منهم - پس داد آن مرد مرا مانند آنچه داد مردی را از مردان یعنی برابر همه داد هیچ زیاده نداد - ثم قال لولا انی سمعت
 رسول الله صلى الله عليه وسلم یقول - پس گرفتم اگر نمی بود که من شنیده ام آنحضرت را که می گفت - لا نفل - یعنی نفل
 نیست نفل که تخصیص یعنی غزاه است بزیادتی از غنیمت مگر بعد از خمس - لا اعطیک - هر آنکه می دادم ترا زیاده
 بر دیگران یعنی آن حضرت فرمود که نفل بعد از خمس می باشد پس و رالی باشد که در آن خمس است و خمس در رالی

میباشد که بقهر و غلبه از کافران بستانند که آنرا غنیمت می خوانند و در آنجا قتال بود و این مال فی سبیلست و در وی خمس نسبت
 پس نقل نیز نباشد فاقم رواه ابو داود و عن ابی موسی الاشعری قال قد منا گفت ابو موسی اشعری قدوم آوردیم
 فوافقا رسول الله صلی الله علیه وسلم عین الفتح خیبر پس موافق افتادیم ما آنحضرت را و اتفاقاً در هنگامی رسیدیم که فتح
 کرد و خیبر را حقیقت حال آنست که ابو موسی رضی الله عنه از زمین بکام آمد و اسلام آورد پس بجزرت حبشه رفت و باز آمد
 و موافق افتاد قدوم وی بدینیه بقدم جعفر ابن ابی طالب و اصحاب وی که ایشان نیز بکبشه بجزرت کرده بودند و همه
 با اتفاق بحضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم آمدند در وقتی که فتح کرد و خیبر را - فاسم لنا - پس سهم داد و ما را از غنیمت
 او قال یا گفته بجای فاسم لنا - فاعطانا منها - پس داد ما را از غنیمت خیبر و ما قسم لاهد غاب من فتح خیبر مناشیا - و
 قسمت نداد و هیچ کس را که غائب بود از فتح خیبر هیچ چیزی را - الا لمن شهد معه - مگر هر کس را که حاضر بود با وی این تاکید است
 هر کلام سابق را - الا اصحاب سفینه بنا - مگر اهل کشتی ما را که در یک کشتی نشسته بودیم حبشه آن روی دریا است از اینجا
 بلکه مدینه که میانید بر کشتی نشسته می آیند جعفر و اصحابه - اصحاب سفینه ما که ام اند جعفر و یاران وی رضی الله عنهم اجمعین - پس سهم
 معهم سهم - داد اصحاب سفینه را بان کسانی که حاضر بودند و بعضی میگویند که سهم دادن ایشان بجهت آن بود که قدوم ایشان
 پیش از گرد آوردن غنیمت بود اگر چه بعد از قتال بود و این تاویل کسی است که قائل است بآنکه هر که حاضر آید در وقت
 شریک میگردد و چنانکه شافعی در یک قول و دیگران که قائل باین نیستند میگویند که بر همدی غازیان و غانان بود و این قول
 اکثر است - رواه ابو داود - و عن یزید بن خالد گفته اند که صحاب زید بن خالد است زیر آنکه معادیم شده است
 یزید بن خالد در صحابه و در جامع الاصول گفته که زید بن خالد کفایت او بطلح است و بعضی گفته اند که ابو عبد الرحمن جنی
 صحابی است نزیل کوفه روایت کرده است از وی عبد الله بن عیینه که از اعلام تابعین و مشاهیر ایشان است مائت و
 شان و سبعین زن عبد الملک و قبل فی آخر ایام مادیه و هو ابن خمس و ثمانین - ان رجلا من اصحاب رسول الله صلی الله علیه
 وسلم توفی یوم خیبر روایت می کند که مردی از اصحاب آنحضرت وفات یافت روز فتح خیبر فذكر لرسول الله - پس ذکر کرده
 مردن او و پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم فقال صلوا علی صاحبکم پس گفت آنحضرت نماز بگزارید شما بر او خود پیغمبر من
 منی گذارم - فقیرت وجوه الناس لذلک پس متغیر شدند و دیگر رویهای مردم از جهت نماز کردن آنحضرت نماز بروی
 فقال ان ما حکم فل فی سبیل الله پس گفت آنحضرت بدرستی که این یار شما خیاست که در راه خدا - فقط شامتا
 پس کا ویدیم که دریم متاع او را - فوجدنا خزائنا من خزینو و پس یافتیم ما سهره را از مهرها - و پیرو یعنی مهره
 که پیروان نگاه می دارند ایشان و زنان ایشان می پوشند و خزنجای محبه و را مفتوحه و زای محبه و را خمره و جوهر
 لالیساوی در بین برابر نمی شد این خز که یافته شد در متاع وی و در هم را یعنی قیمت آن کمتر از دود هم بود - رواه مالک
 و ابو داود و السنائی - و عن عبد الله بن عمر و قال کان رسول الله صلی الله علیه وسلم اذا اصحاب غنیمه - ابو آنحضرت

وقتی که می یافت غنیمتی را - امر بلا لاس می کرد بلال را با و از داوود - فنادی فی الناس - پس آواز در می داد بلال در مردم
که بپارند غنیمت های خود را فیجیون لینا کم پس می آوردند مردم غنیمت های خود را که در دست هر یک بود فیخمس و تقسیمه
پس تخمیس می کرد آنحضرت چیزی را که می آوردند و می برد و از وی خمس قسمت می کرد آنرا - فجار رجل یوابعده و لکن ناکا
من شعر پس آورد مردمی روزی بعد از آن که ماری از موی - فقال - پس گفت آنروز - یا رسول الله هذا کما انصبت
من الغنیمه - این بود در آنچه یا فیم ما آنرا از غنیمت - قال سمعت بلالاً یادی ثلثاً - گفت آنحضرت آیا شنیده بودی تو بلال
را که آواز داد سه بار - قال نعم - گفت آری شنیده بودم - قال فاما نک ان تجی به - گفت آنحضرت پس چه باز داشت
ترا از آوردن آن - فاعتذر - پس بهانه آورد و آنروز در تأخیر آوردن - قال کن انت تجی یا یوم القیمه - گفت آنحضرت
باش تو که می آری آنرا در روز قیامت در نگاه حق - فلن اقبله عنک - پس هرگز من قبول نمی کنم آنرا از تو این تعلیل
و تهدید و تشدید است بروی و الا اگر تو به کنده و راضی ساز و غمانان را ممکن بود - رواه ابو داؤد - و عن عمر بن شعیب
عن ابيه عن جده ان رسول الله صلی الله علیه وسلم و ابابکر و عمر حر قوا متاع الغال و ضره لوه - آنحضرت و ابوبکر و
عمر سه وقتند اسباب و اموال خیانت کننده از غنیمت را زده اند و را و تعزیر کرده اند پس بعضی از اهل علم و امام احمد بن
حنبل رحمه الله علیه از ایشانست بطاهر حدیث رفتند و حکم کردند بسوختن متاع غال مگر حیوان و صفت و جز آنچه حیانت
کرده است که حق غمانانست و جماعه دیگری گویند که این وارست بر سبیل تعلیل و آنکه ثلثه رحیم الله بر این اند -
رواه ابو داؤد - و عن سمره بن جندب قال کان رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول - گفت سره بود آنحضرت که میگفت
من یکیم قال لا فانه ثلثه کسی که پنهان کند خیانت کننده را و نیارد در حضور امیر و رعایت و حمایت او کند پس و سه نامند
اوست در خیانت و شریک است در آنم - رواه ابو داؤد - و عن ابی سمید قال بنی رسول الله صلی الله علیه وسلم
عن شری المغانم حتی تقسم - گفت ابوسعید خدری که بنی کرد آنحضرت از خریدن غنیمتها پیش از آنکه قسمت کرده شود
از حبت عدم ملک - رواه الترمذی - و عن ابی امامه عن ابی بنی صلی الله علیه وسلم انه بنی ان یباع السهام حتی
تقسم - روایتست از ابی امامه از آنحضرت که بدستی وی بنی کرد از فروختن حصه یا بنی اگر بفروشد یکی حصه خود را پیش
از قسمت جائز نباشد از حبت عدم ملک نزد کسی که موقوف می دارد ملک را در قسمت و از حبت جمل تعین بیع و صفت
وی از مالک پیش از قسمت رواه البزار - و عن خولته بنت قیس صحابه است و دریا خویله نیز می گویند - زوجه حمزه است
کذا فی الکاشف - قال سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول - گفت خویله شنیدم آنحضرت را که میگفت - ان هذه المال
خفرة حلوه - بدستی این مال یعنی مال غنیمت سبز و شیرینست که بنظر خوش آید و در دل لذت نماید - فمن اصابه بقبه لک
فیه - پس کسی که برسد او را بخت وی یعنی بوجه حلال برکت داده شود و او را در آن - و رب متخوف فینا شات به نفسه -
و بسا خوفش کننده و در شونده در چیزی که می خواهد آنرا نفس او - من قال الله و رسوله - از مال خدا و رسول وی مراد

غنیمت سبت که قسمت آن در حکم خدا در رسول است - لیس لیل یوم القیمة الا انما یغنیست مراد از روز قیامت مگر آنش - رواه الترمذی
و عن ابن عباس ان النبی صلی اللہ علیہ وسلم تفل سیفه ذوالفقار یوم بدر - روایت است از ابن عباس که آنحضرت
زیادت گرفت یعنی برگزید برای نفس خود همیشه خود را که مشهور است و نام او ذوالفقار است نفع فاکر از آن قبضه بن الحجاج بود
و در قاموس گفته که از آن عاص بن بنیه بود که دوز بدر کا فر کشته شد پس بنشید آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم آنرا با میر الامین
علی رضی اللہ عنہ و ذوالفقار از آن گویند که فقار استخوان پشت را گویند و پشت آن شمشیر مصر بود مشابیه آن - رواه
ابن اثبات و زاد الترمذی - و زیاده کرده است ترمذی این عبارت را که - وهو الذی رای فیہ الرویا یوم احد - و آن مهربانی
شمشیر است که دید آنحضرت در روی خواب را روز احد و خواب آنست که آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم جنبانید ذوالفقار را
پس لیکست از میان باز جنبانید بار دیگر پس گشت بهتر از آنچه بود پس تاویل کرد آنرا بهیستی که در روز احد واقع شده بود
خفتند و عن روفیع یضم را و فتح و او سکون تخمین و کسر فاعین مملد در آخر - بن ثابت - صحابی الفزاری سبت
معد و دست در بصرین امیر گردانید و ارمادیه بر طرابلس سندست و اربعین پس غزا کرد و از فقیه رانسته سبع و اربعین روز
بشام شته است و خمیس - ان النبی صلی اللہ علیہ وسلم قال من کان یومن باللہ و الیوم الآخر - روایت میکند که آنحضرت گفت
کسی که هست که ایمان دارد و بخدا و روز قیامت - فلا یرکب دابة من فی السلیین - پس باید سوار نشود و وی چارپایه را از غنیمت
مسلمانان - حتی اذا اعفها و دافیه - تا آنکه چون لاغر و ضعیف گردانند آنکس آن دابه را با لگد دایند و آورد و در دست
ازینجا معلوم میشود که رکوب اگر مودی بلا غری و ضعف نگر و دباک نیست یا این بطریق عادت فرمود که البته رکوب سبب بلا غری
می گردد و الله اعلم - من کان یومن باللہ و الیوم الآخر فلا یمس ثوبا من فی السلیین - و کسی که ایمان دارد و بخدا و روز آخرت
پس باید که نپوشد جامه را از جامه های غنیمت مسلمانان - حتی اذا اخلقه زده فیہ - تا آنکه چون کنه گرداند آن جامه را و کند
آنرا در فی و رواه ابو داود - و عن محمد بن ابی الجالد - یضم یم و حیم از تابعین کوفه است در طبقه ثمانه و حدیث او
در ایشان است - عن عبد اللہ بن ابی اوفی قال قلت لکنتم یوم الخمیس فی الطوام فی عبد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
گفت محمد بن ابی الجالد که گفتیم من یعنی به عبد اللہ بن ابی اوفی آیا بودید شما که خمیس می کردید طعام را در عبد آنحضرت - فینے
می گرفتید خمس را از آن یا آنچه از جنس طعام است خارج قسمت بود هر که میخواهست در آن تصرف می کرد - قال جنبنا طعاما
یوم خبر گرفت یا فینم طعامی را روز خبر و کان اهل یحیی فیا خدمه مقدر را یکفیه - و بود و مردی که می آمد پس می گرفت از طعام
بر اندازد آنچه کفایت کند مر او را - ثم یصرف - پست بر می گشت مقصود آنست که از طعام خمس نمی باید گرفت و لیکن میباشد
که زیاده از قدر کفایت نیز نگیرد - رواه ابو داود - و عن ابن عمر رضی اللہ عنہما ان جیشا غنموا فی زمن رسول اللہ
صلی اللہ علیہ وسلم طعاما و عسلا - روایت است از ابن عمر که لشکری غنیمت آوردند در زمان آن حضرت طعام
و شندی را - فلم یؤخذ منها الخمس - پس گرفته نشد از آن جیش خمس و زیاده بود قدر حاجت هم نگرفته باشند

وفتح دال و عین مملکتین و بذال مجریز آمده کذا فی القاموس و در صراح جزو کلمه کلیم که زیر پا لان منته و ذکر مذکور و اعلم دال
 فقال النبی صلی اللہ علیہ وسلم اما کان لی و لنبی عبد المطلب فهو لک - پس گفت آنحضرت اما چیزی که باشد مرا و بر پسران
 عبد المطلب را که متفق و متحد اند بمن در رضای من رضای ایشان است و متعهد رضای ایشان می توانم شد پس مرتراست و حلال
 گردانیدیم ما آنرا برای تو اما باقی اهل غنیمت رضای ایشان بدست ایشان است از ایشان استحال کن - فقال اذا
 بلغت ما اری - پس گفت آنمزد وقتی که رسید آن که باین سرحد از مضائقه و اثم کم من می بینم - فلا ارب لی فیها - پس
 نیست حاجت مرا در وی ارب بختن حاجت - و بنذا - و انداخت آنمزد و دست آن که بر او رواه ابو داؤد و - و عن عمر
 بن عبد المطلب - صحابی مشهور است رفع ایشان و در مواضع احوال شریف وی نوشته شده است - قال صلی بن رسول اللہ
 صلی اللہ علیہ وسلم الی بعیر من الغنم - گفت نماز گزار و یا آنحضرت متوجه بسوی شتری از غنیمت یعنی ستره گردانید آنرا و در
 نماز - قلما سلم اخذ وبرة من جنب البعیر پس بنگامی که سلام داد آنحضرت از نماز گرفت یک پشمی از پیروی ستره - ثم قال
 و لا یکل لی من غنایکم مثل هذا - پس گفت آنحضرت و حلال نیست مرا از غنیمت های شما انداین پشم - الا الخمس - مگر خمس
 و الخمس مردود فیکم - و خمس نیز رد کرده شده است و عمرت کرده شده است در میان شما - رواه ابو داؤد و - و عن جابر
 بن المطلب - صحابی مشهور است از اولاد نوفل بن عبد مناف - قال لما قسم رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم سهم ذوی القربی
 من بنی هاشم و بنی المطلب - گفت جابر بن هاشمی که قسمت کرد آنحضرت سهم ذوی القربی را که در قرآن مجید نصیب ایشان
 از خمس آمده است میان پسران هاشم و پسران مطلب که برادر هاشم است - ائیمه انا و عثمان بن عفان - آدم آنحضرت
 را من و عثمان رضی اللہ عنہ - قلنا - پس گفتیم - یا رسول اللہ هؤلاء اخواننا من بنی هاشم لانکما فضلتم - این برادران
 ما از بنی هاشم اندا کار نمی کنیم بفضل ایشان را - لکما تک الذی و عنک اللہ منہم - از جهت وجود ذات شریف تو که
 تماده است و پیدا کرده است ترا خدای تعالی از ایشان یعنی از بنی هاشم - ارایت اخواننا من بنی المطلب
 اعطیتهم خبر ده ما از سبب آنکه داؤد برادران ما را از بنی المطلب اند - و ترکنا - و گذاشتی تو ما را و ندادی از سهم
 ذوی القربی از خمس - و انما قربنا و قرابتهم واحدة - و نیست نزدیکی و خویشی ما و نزدیکی و خویشی ایشان مگر یکی یعنی در یک سبب
 فقال رسول اللہ پس گفت پیغمبر خدا - صلی اللہ علیہ وسلم انما بنو هاشم و بنو المطلب شی واحد فیسند پسران هاشم و پسران
 مطلب مگر یک چیز یعنی متفق و متحد - کذا یجئین است - و شبک بن اصابه - و در یکدگر در آورده آنحضرت انگشتان خود را
 از برای بیان صورت کذا یعنی مختلط و متفق - رواه الشافعی - روایت کرد این حدیث را شافعی - و فی روایت الی ابو
 و الحسنائی نحوه و فیہ و در روایت ابی داؤد و لسانی که مانند این است و در و س این چنین آمده است که - انما بنو المطلب
 لا یفترق فی الجاہلیة و الاسلام - من و پسران مطلب جدا نمی شویم در جاهلیت و نه در اسلام و همیشه متفق و متحد
 بودیم بخلاف باقی اولاد عبد مناف و نزد بعضی آنها یکسر همزه و تشدید نون سنت بجای می آید اما بفتح همزه و تخفیف نون

گفته است اورا فقال کل واحد منّا قتلته پس گفت هر یکی از ان دو من گفته ام اورا فقال انی استمنا میگویم پس گفت
 آنحضرت آیا منج کرده اید و یا بیده اید شما یعنی پاک کرده این شما شمشیر را منی خود را از خون - فقال لا لب پس گفتند مسیح نکرده
 شمشیر را - فنظر رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم الی السیفین پس نگاه کرد آنحضرت بسوی شمشیر را - فقال کلاما کثرا
 قتلہ پس گفت آنحضرت بر دو شما گفته اید اورا - وبقی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم السلب - و حکم کرد آنحضرت برخت
 السلاح واسب البوہل المتعاذین عمرو بن الجموح ففتح جیم این یکی از ان دو در دست که تصویر کرد از آنها در اول حدیث علام
 از انضار و دیگر معاذین عفر ابوعین مملہ بر وزن حر او چنانکه می گوید و ارجحان بود و در که کشند البوہل را - معاذین عمرو
 بن الجموح و معاذین عفر ای متفق علیہ و در صحیح بخاری گفته معاذین عفر را بوا و کسورہ مشدودہ و غیر و حدیث آئینده باید
 که کشند البوہل را و این عفر است و ازین لفظ کتاب معلوم می شود که یکی این عفر است و تو جهش آن می کنند
 که بر وزن یک با در اندو پذیر مختلف پس پذیر یکی عمرو بن الجموح است و پذیر دیگر غیر او است پس نسبت داده شده کی ازین در
 به پذیر و دیگری را به ماور و قسطانی گفته است و صحیح مسلم آمده است که آن دو کس کشند البوہل را معاذین عمرو بن جموح
 و معاذین عفر و وی ابن الحارث است و عفر را ماور است و درین مقام دو سخن است یکی آنکه آنحضرت فرمود که بر دو شما گفته
 است و وجه تخصیص کی سلب چیست جواب می گویند که شاید بر دو شریک باشند در کشتن و لیکن آنکه سست گردانید و بر او آورده
 او را از امتناع کی باشد و دیگری می آمده نیز زخمی زده باشد و متقی سلب بها نیست که سست گردانید و از خیز امتناع بر او آورده
 و فرمودن آنحضرت که شما هر دو گفته اید برای خوش گردانیدن خاطر دیگری است و سخن دیگر آنکه در فصل ثانی از حدیث ابن مسعود
 که کشند که آنحضرت تفصیل کرد و شمشیرانی چهل را و نیز آمده است که این مسعود کشت البوہل را پس و چه آن چه باشد
 جواب داده اند که این مسعود یافت و روی رقی پس برید سر او را پس و او آنحضرت او را چیزی از سلب او که شمشیر است از
 بعضی اصحاب مالک نقل کرده اند که امام مجتهد در سلب هر چه خواهد بکند و هر که خواهد بدرد و درین قول تقصی است از
 هر دو اشکان - و عن النسن قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لیم بدر - گفت انس که گفت آنحضرت بر دو
 پذیر من نظر کن ما صنع البوہل کیست که نظر کند برای با که چه کرد البوہل و چه شد حال وی - قال نطلق ابن مسعود پس رفت
 ابن مسعود فوجدہ قد ضرب ابنه عفر پس یافت ابن مسعود البوہل را که تحقیق زده اند او را و و پس عفر را حتی بر دستا آنکه
 پذیر و شنده و بجای خود مانده و شرف شده است بر موت - قال فاخذ بلحیته - گفت انس پس گرفت ابن مسعود ریش
 آن ملعون را و در روایتی آمده است که نشست بر سینه وی - فقال انت البوہل پس گفت ابن مسعود توئی
 البوہل که باین خواری افتاده و بار رسول خدا دشمنی در زیدی - فقال و ان فوق رجل قتلتموه - پس گفت آیا هستی تو
 بالای روی که گفته اید شما اورا یعنی زیاده بران نیست که شما بر روی را کشید و تو آمده بر روی نشسته و در و استی قتلہ
 قومه - وانی روایتی قال فلو غیر اکلا قتلنی پس اگر جز زراعت گفته می کشند مرا بهتر می بود یعنی مرا عارضیت از

گفته شدن جز آنکه کشته من اکارست و اکار به تشدید یعنی مزایع است و مراد آن قوم انصار داشت که اصحاب زرع
و خیل اند و تواند که مراد منی باشد یعنی کاشکی می کشت مرا غیر اکار و در صحیح بخاری از حدیث ابراهیم بن سعد آورده که پس
عمر از به شمشیر زدند و را تا آنکه سر و شد و ذکر کرده است غیر ابراهیم بن سعد که آمد بروی ابن مسعود و برید سر او را شیخ گفت
این محمول است بر آنکه هر سه شریک بودند و قتل و آنکه مست است که در اول نهادن غروب انجیح بود متفق علیه و عن
سعد بن ابی وقاص قال اعطی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم رباطا وانا جالس - گفت داد آنحضرت ازین گروهی ای
مال و خالاکه من نشسته ام - ترک رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم منم رجلا - پس گذاشت آنحضرت ازین گروه مردی را
که هوا عجبم الی - که آن مرد خوش آینده تر و بهترین آن گروه بود بسوی من - فقلت - پس بر خاستم من - فقلت مالک
عن فلان - پس گفتم من یعنی با آنحضرت چیست ترا ازین مرد یعنی چه منع کرد ترا که گذاشتی این مرد را و ندادی او را
چیزی - واللہ انی لا اراه مومنا - بخدا سوگند هر آینه گمان می برم من او را مومن صادق آراء بفهم همزه است یعنی
گمان می برم فقال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم او مسلما - پس گفت آنحضرت بلکه بگوئی و انتم او را مسلمان یعنی ایمان
حقیقی که از ته دل و صدق باطن باشد مرتبه اعلی است و اطلاع بران ممکن است اما اسلام که عبارت از انقیاد و اطاعت ظاهر است
تبیقن است پس بگو که من می دانم او را مسلمان مقصود آنحضرت مواخذه و اعتراض است بر سعد که در مواجبه آنحضرت محبت
آورد و باستحقاق آنزد مال را و اظهار استیفا و کرد ترک او را و دعوی کرد و ایمان حقیقی ترا و را نه ذکر و مالک سعد گفتا - ذکر کرده
گفت سعد بن ابی وقاص آن سخن را سه بار - و اجاب بمثل ذلک - و جواب داد و ذکر و آنحضرت او را به مانند آن
کلام اول - ثم قال لیست گفت آنحضرت - انی لا اعطى الرجل و غیره احب الی من - بدرستی که من هر آینه می دهم
مردی را و خالاکه غیر آن مرد و محبوب ترست نزد من از آن مرد و خشیة ان یکب سفي النار علی وجهه - از جهت ترس آنکه
افکنده شود آن مرد و آتش بر روی خود یعنی از دادن مال لازم نمی آید محبت و تفصیل و لازم نیست که عطا حسب
فضائل و مینه باشد بلکه داده میشود و گاهی بسبب ضعف ایمان و تالیف قلب تا بسط نکند و در ورطه کفر نفی پس
مبالغه کن تو در سوال لجبای می مستند بودن او مومن کامل الایمان یا آنکه قطع بوجود آن ممکن نیست متفق علیه
وفی روایت لهما - و در روایتی چنین را آمده که - قال الزهیری - گفت زهیری - فزی ان الاسلام الکلمة والایمان
العمل الصالح - پس حق داریم و اعتقاد می کنیم که اسلام عبارت است از کلمه و ایمان عمل صالح پوشیده نماند که ظاهر آن می نماید
که گوید اسلام عمل صالح و انقیاد و احکام است و ایمان تصدیق است لیکن هر گاه که بود تلفظ بکلمه اسلام و اقرار کافی
در حکم با اسلام ظاهر و اعمال صالحه یعنی برایمان و تشعوب از تصدیق قلبی و کمال دوی اکتفا کرد و در معنی اسلام بکلمه و
تفسیر کرد و ایمان را بعمل صالح فافهم - و عن ابن عمر ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قام یعنی ایوم بدر -
روایت است از ابن عمر که آنحضرت ایستاد و بجله در روز بدر - فقال ان عثمان اطلق فی حاجة اللہ و حاجة رسولہ -

پس گفت که عثمان ابن عفان رفته است در کار خدا و رسول وی اشارت است بترقیض او رقیبت رسول الله صلی الله علیه و سلم که در تحت وی رضی الله عنه بوده است و در وقتی که آنحضرت بدر بر آمد رقیه رضی الله عنها بیمار بود و پس آنحضرت صلی الله علیه و سلم او را به بیمار داری رقیه بدینه باز گردانید و در وقتی که قسمت غنائم می گردانید سخن فرمود که عثمان در کار خدا و رسول خدا رفته است - وانی ابالح که و بدرستی که من بیعت می کنم بخود برای او پس آنحضرت دست چپ خود را بر دست راست خود زد و گفت این دست عثمان است - فغضب له رسول الله صلی الله علیه و سلم بهم - پس زد و قیمن کرد برای عثمان آنحضرت جعه که از غنیمت مراد را بود - و لم یغضب لاحد غاب غیره - و نه زو سهم هیچ کی را که حاضر نبود در بدر جز عثمان - رواه ابو داود - و عن رافع بن خدیج رافع بن خدیج خاصه انصار می ست خواند می اوسی ست حاضر نشد بدر را از جهت صغرت و حاضر شد احد و خندق را و دیگر مشاهد رات سنته ثلث ادرج و سبعین بالمدينة و له ست و ثمانون سنة - قال کان رسول الله صلح الله علیه و سلم یجعل فی قسم الغنائم عشرين الشاهج - گفت رافع بود آنحضرت که میگردانید و قسمت کردن غنیمت داده از گوسفندان را در برابر یک شتر قسم بفتح قاف بخش کردن قسم بکسر به - رواه النسائی و عن ابی هریره قال قال النبی صلی الله علیه و سلم غزائی من الانبیاء - گفت آنحضرت غز - اگر پیغمبری از پیشینان یعنی خواست که غز کند و بر آید برای غز او گفته اند مراد باین پیغمبر یوشع بن نون است - فقال لقومه لا یتبعنی رجل ملک یفزع امرأه - پس گفت آن پیغمبر مراست خود را باید که متابعت نکند مرا یعنی نه بر آید در سپه من و نشود همراه من و کی که مالک شده است فرج زنی را یعنی نکاح کرده است زنی را و یفزع بضم با فرج - و هو یرید ان یتبی بها و حالانکه انرا می خواهد که بنا کند بوی یعنی خلوت دارد و دخول کند - و لما بین بها - و هنوز دخول نکرده است بوی بتا آوردن خانه و زن خواستن و زفات کردن اینجا این معنی مراد است و اصل همان معنی بر آوردن خانه است که زن خواستن و زفات کردن را بنامی خانه لازم است و عادات عرب است که چون یکی خواهد که دخول کند بزنی قیه را بر آن بزند و لا احد بنی بیو تا و لم یفرغ سقوها - و گفت آن پیغمبر که متابعت نکند مرا و نه بر آید همراه من هیچ یکی که بر آورده است خانه را را و بلند نکرده است سقف های خانه را را و پوشیده است آسار - و لا رجل اشتری غنما او خلفات - و نه متابعت کند مرا و می که خریده است گوسفندان باردار یا شتران باردار را خلفات بفتح خاء معجمه و کسر لام جمع خلفاء اشتران است - و هو یطرد ولادها - و حالانکه وی چشم دارد و زایدن آن غنم را و خلفات باردار را و سبب می گردان آن پیغمبر علیه السلام این مردم را از غز آنست که تعلیق است می گرداند عزیمت را و دخول می سازد و در و پس فوت می گردد مصلحت و درین اشارت است که در امور همه فارغ باید بود و از شواغل و تعلقات تا بوجه اتم و اکمل حصول میبرد غز - پس بر آمد آن پیغمبر لغز - فدنا من القرية - پس نزدیک شد اژدان و بی که می خواست که غز کند در و - صلوة العصر و قریب من ذلك - و در وقت نماز دیگر یا نزدیک بوقت نماز دیگر - فقال للشمس انک ما موزة - پس گفت

آن پیغمبر را آفتاب را که تو امر کرده شده و ما نور و مخلوق امر الهی و حکم وی سبحانه تعالی - و اما ما مورده دین نیز ما نورم گویند
 آن پیغمبر از در آمدن شب و قنور پذیرفتن کاغذ و احتمال در آن پس گفت لا اله الا الله حبسها علیها - خداوند احسن کن
 و منع کن باز در آفتاب را از غروب کردن بر ما نجست - پس باز داشته شد آفتاب از غروب - حتی فتح الله علیه تا آنکه
 گشت و خدای تعالی بفرمود آن قریه را بر آن پیغمبر در مواهب لدینی می گوید که در حدیث صحیح آمده است که حبس کرده نشد
 آفتاب هیچ کی را مگر برای یوشع بن نون و این دلالت می کند که این از خصایص یوشع علیه السلام است و حال آنکه
 برای آنحضرت نیز حبس کرده شده است و زود نموده شده و ممکن است جمع که هر دو آفتاب که حبس کرده نشد هیچ پیغمبری
 را جز بن مکر یوشع را استی و احتمال دارد که این قول پیش از روشن شدن آنحضرت را عملی الله علیه و سلم و او داشته
 که مکر کرده شده است و حبس کرده شده است و آنحضرت را آفتاب چند بار که یکی از مراتب آفتاب است که آنحضرت صلی الله
 علیه و سلم بر زانوی امیر المومنین علی رضی الله عنه سر نهاده بود پس وحی شد در آن حال و علی رضی الله عنه سر بر توبه
 برداشت و نگذاشت و نماز عمر را تا غروب کرد و آفتاب پس گفت آنحضرت خداوند اسطی در طاعت تو و طاعت رسول
 تو بوده است روکن بروی آفتاب را پس رد کرده شد و گذارد علی رضی الله عنه نماز عمر را در مواهب لدینی کلام
 درین مقام بطویل آورده برخی از آن در شرح مذکور است و الله اعلم - فجمع النعمان - پس فراهم آورد آن پیغمبر
 غنیمت بار - فجارت یعنی النار - پس آید آتش از آسمان - تا کلمات تا بخورد و آتش و بسوزد آن غنیمت بار - فلم
 تظلمها - پس بخورد و آتش آن غنیمت را در اتم ساله حکم الهی آنچنان بود که غنیمت را در محرابی نهادند آتش از
 آسمان می افتاد و می سوخت و این علامت قبول افتادن بود - فقال ان فیکم غلولا - پس گفت آن پیغمبر در
 که واقع شده است در میان شما خیانتی در غنیمت - فلیبا یعنی من کل قبلیه راجل - پس باید که تبعیت کند مرا از
 هر قبیل مردی و دوست من دوست من پس بجهت گردان هر قبیل مردی - فلو قت یدرجل بیده - پس چسبید و دست نزدی
 از یک قبیل بدست پیغمبر - فقال فیکم الفلول - پس گفت پیغمبر در میان شما غلول است - فجاؤ ابراس مثل راس بقرة
 من الذهب - پس آوردند مسری را مانند سر گاوی از طلا و آن مالی بود که در وی غلول کرده بودند و قوضها - پس
 نهاد آن پیغمبر آن غنیمت را که مانند سر گاوی بود - فجارت النار فاکلتها - پس آمد آتش پس بخورد آنرا و قبول افتاد
 بجهت توبه و رجوع از خیانت - زاو فی روایه - زیاده کرده است راوی در روایتی این عبارت را که فلم تحل النعمان
 لاحد قبلنا - پس حلال نشد غنیمت ما هیچ کی را پیش از ما - ثم احل الله لنا النعمان - پس حلال گردانید خدا برای
 ما غنیمت بار - را می ضعفا و عجزنا - دید ضعف ما را و عجز ما را پس رحم کرد بر ما و آسان گردانید کار بر ما - فاحلها لنا -
 پس حلال گردانید غنیمت را برای ما - متفق علیه - و عن ابن عباس قال حدثني عن رسول الله صلى الله عليه و سلم قال
 لما كان يوم خيبر - گفت ابن عباس حدیث کرد و از عمر گفت هنگامی که می بود روز خیبر - اقبل نفر من صحابة النبي صلى الله

علیه وسلم - روی آوردند جماعتی از اصحاب آنحضرت - فقالوا فلان شهید و فلان شهید پس گفتند آن جماعه فلان کس شهید نشد و فلان کس شهید شد همچنین نامهای مردم را می بردند که شهید شده بودند حتی بر او اعلی رجل را آنکه گذشتند بر مردی که کشته افتاده بود یا گذشتند بر دوزخ او و رسیدند بنام او - فقالوا فلان شهید پس گفتند آن نیز شهید شد - فقال رسول الله صلی الله علیه و سلم کلامی را پیش گفت آنحضرت همچنین نیست که می گویند بدستی که من دیده ام او را در آتش - فی برده علم از حجت ردائی که خیانت کرده بود آن را و عباد - شک را وی شد که گفت یا در گلی عبا یفتح عین و العتب مدد ده - ثم قال رسول الله - پیش گفت پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم یا این الخطاب از هب - ای سپر خطاب برو - فناد فی الناس انه لا یصل الجنة الا المؤمن - پس او از ده و مردم که در نمی آیند در بهشت مگر مسلمانان نیگو کاران دیانت شعاران ثلثا - فناد و رده سه بار این زجر و تشدید است مطابق مقتضای وقت یا مرا در قبول با سالتان نیگو کاران است - قال فخر جنت فنادت - گفت عمر پس بیرون آدم من و ندا کردم - الا انه لا یصل الجنة الا المؤمنون ثلثا - ندا کردم سه بار چنانکه حکم بود در روایه سلم

باب الجزیة

در قاموس گفته جزیه خراج زمین و آنچه گرفته می شود از ذمی مشق از جزا کمینی پاداش زیرا که آن جزا و ترک اسلام و بقاء بر کفر است و بعضی از اجزا داشته اند کمینی کفایت در حفظ دم ایشان و بقی اول صحیح ترست -

الفصل الاول عن بجالله - لفتح موحده و تخفیف جیم تالعی مکی ثقه است معد و دست در اهل بصره سماع و ارواز عمران بن حصین و سماع و اروازوی عمر و ابن دینار و قتاده - قال كنت كاتباً - گفت بودم من کاتب - الجزیة لفتح جیم و سکون زانیه بعد از وی همزه و هو الصحیح و بعضی محمد بن کسیر جیم و سکون زای بعد از وی ثبابة تخانیة و بعضی لفتح جیم و کسر زای و بعد از ذمی تخانیة نیز گفته اند - بن معاویه عم الاحف جود عم احف بن قیس است صاحب جراح الاصول او را در تابعین ذکر کرده و در بعضی کتب نوشته اند که اکثر بر آنند که و س از صحابه است و احف بن قیس زمان آنحضرت را صلی الله علیه و سلم دریافته است اما بشری روایت مشرق نشده و از اجله تابعین و اکابر ایشان است و سید قوم خود بود و نبیل نجیب موصوف بکلم و عقل و ذکا و حزم و رای و بودا و عور و یم روایت می کند از عمر و عثمان و علی و عبا و وفات یافت شته سبع و شین بکوه و بعضی گفته اند در سته اشین و سبعین و آورده اند که چون معاویه بن اسبه سفیان و وصیت کرد بولبی عبد سپر خود و نیز بدین معاویه را شست روزی در قبه سرخ تار دم تنیت گفتند هر کس موافق مزاج و سعه سخن می گفت احف نیز در آن میان نشسته بود پس گفت معاویه تو چرا چیز بی عنی گویی احف گفت چه گویم اگر دروغ می گویم از خدا می ترسم و اگر راست می گویم از تو سترسم پس پسندید معاویه از احف این سخن را و گفت جزا که الله خیر او مخصوص گردانید او را بجا کرد سنی و احف در محاربات

صفتین با علی بود رضی اللہ عنہ پس اذکر دوح شجاعت را و یارسد و او را یاری سخت قوی - فاتانما کتاب عمر بن الخطاب
می گوید بجای پس آمد اما کتاب عمر رضی اللہ عنہ - قبل مودت لبسته - پیش از مردن او یک سال - فرقا بین کل ذی محرم
من الجوس - تفریق کنید و جدائی انگیزید میان هر ذی محرم از آتش پرستان محرم اکثر بمبئی شخصه امید که حرام است
لنکاح و بی و گاهی بمعنی مصدر نیز آید بمعنی حرمت و درین حدیث باین معنی است و در حدیث دیگر نیز آمده است
سفر کنند زنان که با ذی محرم امیر که دایمین عمر یکدیگر داندین محرم مانند ام و نبت و اخت که مجوس در نکاح
می در آورند و منع کرد ایشان را از آن اگر چه درون ایشان آمده است و اهل ذمه را بر دین ایشان میگذارد
اما بر این چنین امر شیع مخالف شعار اسلام نمی توان گذاشت - و لم یکن عمر اخذ الجزیه من الجوس - و نبود عمر رضی اللہ
عنه که بگیرد جزیه را از مجوس گفته اند که این بجهت آن بود که گمان بر دین عمر که ایشان اهل کتاب نیستند و جزیه در کتاب
اللہ در شان اهل کتاب وارد شده است - حتی شهید عبدالرحمن بن عوف ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اخذها من
مجوس بحر - تا آنکه گواری و ادعایی روایت کرد و شهید الرحمن بن عوف از روی یقین که آنحضرت گرفت جزیه را از مجوس
بحر و بحر الفحیتین بلده است ازین و نام تمامه زمین بحرین و قریه است نزدیک مدینه که نسبت کرده می شود بواسطه
قتال چنانکه در حدیث اوابلغ الماء فلتین گفته اند و ظاهر آنست که مراد اینجا ارض بحرین است و در معنی گفته است مجوس
الفحیتین قاعه ارض بحرین است و اتفاق دارند جمود بر اخذ جزیه از مجوس و نزد ما گرفته میشود از مجوس و از بیت پرستان
عجم نیز خلاف مشافعی راست گذاشت که از کوفی الهادیه - رواه البخاری - و ذکر حدیث بریده - و ذکر کرده شد حدیث بریده - اذال
امیر علی حبش فی باب کتاب الی الکفار - و در صباغ دین بخاند کورست -

الفصل الثانی فی محاذان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لما وجه الی الهمین - روایت است از معاذ بن جبل رضی
اللہ عنہ که آنحضرت هنگامی که متوجه گردانید او را بسوی یمن و قاصی و حاکم گردانید - امره ان یاخذ من کل حاله لنی
مختم دینار - امر که دینار که بگیرد از هر حاله لنی از هر مختم بانه یک دینار ظلم بضم و احتلام خواب که بالغ بیند و بمعنی
مطلق خواب نیز آید و در قاموس گفته احتلام جامع در خواب گرفتن و غالب استعمال مختم درین معنی آید ازین جهت
تفسیر کرده اند حاله را مختم پس حکم کرد و آنحضرت معا و را که بگیرد جزیه از هر بالغ یک دینار - او عهد له من المعافری
یا بگیرد مساوی یک دینار از معافری بفتح میم و عین همزه و کسره - ثياب بکون بالیمن - معافری نوعی از جامه است
که می باشد درین منسوب بمعاقرین یعفور و قامیس گفته معاقر نام شهری است و ابو جحی از یهودان و یکی ازین دو
نسبت کرده میشود ثياب معاقریه و قندل کسر و فتح مثل و معنی گفته اند بفتح مثل از یک جنس چنانچه جامه بجامه
و غیر از خلایق جنس چنانکه جامه بدینار و انکس نیز گفته اند - رواه ابو داود - و این حدیث بطاهر حجت است مشافعی
را برین سبب وی که می گوید غنی و فقیر را برست در جزیه از جهت اطلاق حدیث و نزد حنفیه نهاده میشود و برین سبب

چل ہشت درہم و در ہر ماہی چہار درہم و بر وسط الحال بیست و چہار درہم و در ماہی دو درہم و بر فقری کہ کسی می کند و دوازده درہم در ہر ماہ یک درہم و در ہر ایہ گفتہ است کہ مذہب ما منقول است از عمر و عثمان و علی و النکار و دوازہ ہج کی از معاویہ و انصار رضی اللہ عنہم و تورپشتی می گوید تو چہ حدیث نزد کسی کہ قائل نیست بجد محمد و در جزیرہ آنست کہ گوید کہ آن سبیل مواضعت و مصالحت بود یا آنجا کہ کہ برایشان ہما و مذہقہ بودہ اند و البتہ کی ازین دو توجیہ باید کرد و آن منقول است کہ عمر بن الخطاب رضی اللہ عنہ عثمان بن احنف را با رضی فارس فرستاد کہ ضرب جزیرہ کند بر کسی کہ در کہہ در آید و فری کہ میان اغنیاء و فقر او این کجھو رصحابہ بود و ہج کس در آن خلافت نکرد و از علی رضی اللہ عنہ نیز مثل این منقول است رضوان اللہ علیہم اجمعین۔ و عن ابن عباس قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لا یصل قبستان فی الارض واحدة۔ صلاحت ندارد و نیکو نیست دو قبلہ در یک زمین بعضی گفتہ اند کہ این محمول است بر اجلات بود و نصاری از جزیرہ عرب تا دروی و قبلہ نباشند و این معنی ظاہر است باعتبار آنکہ اہل کتاب اہل قبلہ اند و ہر کی را قبلہ است جز قبلہ اہل اسلام و تورپشتی گفتہ کہ لفظ حدیث بمعنی نیست ازان کہ این قائل و عوسے کرد و نیز کہ لفظ حدیث عام است کہ فی الارض واحدة کہ خواہ زمین عرب باشد یا جزائر آن پس وجہ آنست کہ گفتہ بشوئی قول وی صلی اللہ علیہ وسلم کہ صلاحت ندارد دو قبلہ مستقیم نیست و دین در زمینی بر سبیل مظاہرت و تفاہست پس مسلم را نمی باید کہ اختیار کند مقام در و در حرب میان کافران بقبول جزیرہ و آنرا کہ مخالف است دین وی گذاشتہ نشود کہ اقامت کند و در اسلام مگر بہ بدل جزیرہ و نگذاشتہ شود و در ہر فرشتن دین وی و اشاعت شاعران حاصل آنکہ مسلمانان را نباید کہ میان کافران رود و خواری اختیار کند و کافران نباید گذاشت کہ در و اسلام بیاید و جزیرہ نهد و اشاعت احکام کفر کند کہ درین دو صورت دین اسلام و دین کفر متاثر و متساوی میشوند و رقت و شوکت بلکه باید کہ مسلمانان بر قوت و عزت باشند و کافران بر ضعف و ذلت۔ و لیس علی المسلم جزیرہ۔ و نیست بر مسلمان جزیرہ مراد آنست کہ کسی کہ اسلام آورد از اہل ذمہ پیش از او ای اچہ نہادہ شدہ است بروی از جزیرہ مطالبہ کردہ نشود و از وی زیرہ کہ وی مسلم است و نیست بر مسلم جزیرہ گذازد۔ رواہ احمد و الترمذی و ابو داؤد۔ و عن انس قال بعث رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم خالد بن الولید الی اکیدر و مہ۔ گفت انس فرستاد آنحضرت خالد بن ولید را بسوسے اکیدر بنضم ہمزہ و فتح کاف و سکون تختانیہ و کسر دال کہ پادشاہ دومہ بود بنضم دال و فتح نیز آدہ و سکون و او از بلاد شام است نزدیک تبوک نصرانی بود۔ فاخذہ۔ پس گرفتند خالد و آن کسانی کہ با وی بودند از صحابہ اکیدر را۔ فتواہ۔ پس آوردند اورا یعنی نزد آنحضرت و آنحضرت بنی کردہ بود ایشان را کہ نکشند اورا و فرمودہ بود کہ اگر بگیرند اورا بفرستند اورا پیش من پس فرستادند۔ فحقن لہ دمہ۔ پس نگاہداشت آنحضرت مر اورا خون اورا و نہایت خون اورا حقن بازداشتن خون از رختن و نگاہداشتن بول و مانند آن۔ و صالحہ علی الجزیرہ۔ و مصالحہ کرد اورا بر جزیرہ بعد ازان و

باب اصلاح

صلح اسم سنت از صلح و صلح ضد فساد و فی الصراح صلح بالفتح یعنی تباهی صلح بحسب مصالحت کردن
و اسم صلح بضم صلح نیکو کردن ضد فساد و تحقیق مصالحت کرد آنحضرت کفار که را در سال حدیبیه که سال ششم
از هجرت بود بر ترک حرب تاده سال و چون سه سال از آن گذشت شکستند کافران عذر را بسبب اعانت کردن
ایشان بنی بکر را بر حرب خواند که حلیف آنحضرت بودند صلی الله علیه و سلم و قصه مذکورست در کتب سیر

الفصل الاول - عن المسور بکسر میم و سکون سین مملو بن خزیمه - الفتح میم و سکون خا و نجه قرشی زهری صحابی میفر
مروان بن الحکم - قرشی اموی ولادت او در زمان آنحضرت است ولیکن آنحضرت را ندید زیرا که او را از مدینه
با پدرش بجانب طائف بدر کرده بودند و محلی از احوال این هر دو را وی در فصل اول در باب حکم الاسرا ذکر کرده شده
قال خرج البنی صلی الله علیه و سلم عام الحدیبیه - گفتند هر دو یعنی مسور و مروان بیرون آمد آنحضرت در سال حدیبیه
بتحقیق و گاهی بشمارید نیز می گویند نام قریه است قریب بکه بر مانند دوازده میل دورترین امکنه حل از حرم مجبول
شده است اکنون مکان دخی بلکه صحابه نیز فراموش کرده بودند چنانکه از صحیح البخاری معلوم می شود و مردم از تشریف
بدان مکان محروم اند و گویند که نام چاهی است که در آن موضع بود پس بیرون آمد آنحضرت از مدینه در سال ششم
از هجرت بقصد عذره بنی بضع عشرة مائت من الصحابه - و اندوه صد از یاران خود بضع بکسر با و فتح نیز آمده مابین ستانه
را گویند و اینجا بهم آورده و تعیین نکرد زیرا که روایت مختلفست در بعضی روایات چهارده صد و در بعضی پانزده صد
آمده و این عبارت غریبست زیرا که ظاهر آنست که گوید یک هزار و چهار صد یا هزار و پانصد و همچنین نیز روایت
آمده و در روایتی هزار و چهار صد یا اکثر و در توجیه عبارت چهارده صد تا پانزده صد گفته اند که مقصود از اظهار
تکثیرست یا از آن جهت باین عبارت گفته اند که هر یک صد ممتاز و جدا بود از صد دیگر در توافق و در و در نزول
و مانند آن و وجه توفیق روایات آنست که آنحضرت صلی الله علیه و سلم نخست بپارده صد برآمده بعد از آن نوبت
بنوبت زیاده گشتند پس کسی که در اول امر دید ایشان را هزار و چهار صد دید بعد از آن فوجی دیگر آمد و ایشان را ندید
و آنکه دید پانزده صد روایت کرده و آنچه تحقیق و تعیین نکرد گفت هزار و چهار صد یا اکثر - فلما اتی ذوالحلیفه - پس
هنگامی که آمد آنحضرت مکانی را که نام دی ذوالحلیفه است بضم حای مملو و فتح لام نام موضعی است قریب مدینه مطهره
که میقات اهل مدینه است چنانکه در کتاب الحج معلوم شد - فلما البدی - تقلید کرده می را و تقلید او بخین چیزی است
در گردن بدی یعنی قربانی که بخرم فرستند و اشعار کرد یعنی نیزه زد و در کوهان است بیشتر چنانکه روان شد
از وی خون و تقلید و اشعار برای آنست که معلوم گردید که بدی است و این همه با کلامی که در دست در کتاب الحج
گذشته است - و احرام منالجمرة - و احرام بست آنحضرت از ذوالحلیفه برای عمره - و سار - و مروان شد - و

اذا كان بالثنية التي يبط عليها منا تا آنگه بود آنحضرت یعنی رسید به ثینه که فرو آمده می شود بر اهل که ازان ثینه برکت
 به را حلت نشست در اینجا را حله آنحضرت کرنا ته قصوا باشد و ثینه کوه در میان راه - فقال الناس - پس گفتند مردی
 حل حل بفتح هاء و سکون لام مخففه مکرر کلمه نرجس ترشتر را در وقت برانگیختن وی براسه سیر و بر خیز ایندن
 خلاص القصور - نشست قصوا و حرونی کرد و خلاص با لکسر مد و حرونی کردن و فرو نشستن ناقه بے علی و بعضی
 نسخ خلاص القصور مکرر واقع شده - فقال البني - پس گفت پیغمبر - صلی الله علیه وسلم ما خلاص القصور - حرونی
 مکرر ده است قصوا - و ما ذاک لما بخلق - و نیست آن یعنی حرونی مرقصوا را عادت و سیرت - و لکن جسمها جالین الفیل
 و لیکن منع کرو و باز داشت قصوا را از سیر کردن بجانب مکّه موقوفه باز دارند فیل یعنی الله تعالی که فیل بر سر
 که براسه بدم کعبه مشرفه آورده بود باز داشته بود اینجا نیز قصوا را باز داشت تا واقع نشو و محاربه و قتال و خونریزی
 در حرم پیش از وقت آن - ثم قال و الذی نفسی بیده - پستتر گفت آنحضرت سوگند بخدای که بقای ذات من
 در دست قدرت اوست - لا یبالی لونی خطه - سوال نمی کنند اهل مکّه مرا و نمی طلبند از من بجاری را که - فیلون فیما حرمت الله
 تعظیم می کنند در آن کار و متفهمین است آن کار حرمت های خدا را و حرمت حرم و باز ماندن دست از قتال در وسط
 الا اعطیتهم ایا ما سکر آنکه نمی می دم ایشان را آن خطه را و خطه بضم خای معجزه امر عظیم و مرا و اینجا مصالحه است که درین
 قضیه واقع شده - ثم نرجس - پستتر نرجس کرد و منع کرد قصوا را از نشستن و بر خیز ایندن - فوثبت - پس بر جست قصوا
 فخل عنهم - پس میل کرد آنحضرت انا اهل مکّه و توجه کرد بغیر جانب ایشان اشارت بآنکه مقصود محاربه ایشان نیست
 حتی انزل باقصی الحدیث - تا آنکه فرو آمد بنهایت هدیمیه و مکانی دور ازان - علی شد لقیل المار - بر موهنی که اندک
 بود آب و می شد بفتح مثله و فتح میم و سکون آن آب اندک و اینجا مکان مرا و است تا وصف بقلیل المار درست آید
 تبرهنه الناس تبرضا - که میگردد آب را ازان مکان مردم اندک اندک بر وض کم برون آمدن آب از چشمه -
 فلم یلبثه الناس حتی نزوه - پس درنگ نفرمودند آب را مردم یعنی نگذاشتند آنرا که درنگ کند و بایستد بلکه همه را کشیدند
 بلبثه بضم یا و سکون لام و تخفیف موحده یصح کرده اند از ابابا بر وزن اکرام و بفتح لام و تشدید موحده از تبیث
 نیز تصحیح کرده اند بر وزن تصرین لبث درنگ کردن ابابا و تبیث درنگ فرمودن و غیر را نفع برای محمد
 و حاء ممله آب چاه کشیدن بر نرجس چاه کم آب - و شکی الی رسول الله صلی الله علیه وسلم العطش - و گاه کرده شد
 بسوی آنحضرت از تشنگی - فانزع سمان کسانه - پس کشید آنحضرت تیری را از ترکش خود - ثم اهرم ان یجاوله فیه
 پستتر امر کرد که بگردانند آن تیر را در آن آب - فوالله ما زال یحیش لهم بالری - پس بخدا سوگند همیشه بود که می جو شید
 آب برای ایشان بسیرابی یعنی بآبی که سیراب می گردانید ایشان را جیش جو شیدن دریا و دیگ و جو بر آن ری کسر
 و فتح و تشدید سیراب شدن - حتی صدرو اعنه - تا آنکه باز گشتند از آب یعنی باز گشتند و هنوز آب باقی بود صدر فحشتم

بازگشتن از آب چنانکه ورود و آمدن بر آب - جنبایم کند لکن پس در آشنای آن حکما صاحب یحیی بن یزید - افواج را که گمان
آمد بدیل - بضم موحده فتح دال مملو سکون تحتانی - بن و رقار - لفتح و او سکون را و قات ممد و - الحز اعی - بضم غا
نسب و بجز اع نام محله البیت از اردزیر که ایشان قطع کردند از قوم خود و اقامت کردند بکوه و خرمن یعنی قطع و خراجه قطع
از چیزی - فی نفر من خراجه - آمد در جماعه از خراجه که قوم او بودند و این قوم از ناصحان و خیر خواهان جناب سالت است و
در جاهلیت و اسلام و این بدیل اسلام آورد و در فتح مکه او پسر او عبد الله و بعضی گفته اند که مقدم است اسلام او - ثم اتاه
عروه بن مسعود - پسر آمد آنحضرت را عروه ابن مسعود ثقفی که اسلام آورد بعد از این قضیه در شش تبع بعد از عود آنحضرت از
طائف و چون در حدیث ذکر مقالات بدیل و عروه با آنحضرت در مصاحبه قریش طویل بود صاحب مصابیح اختصار کرد و گفت
و ساق الحدیث الی ان قال - و ما ندر اوی حدیث را و ذکر کرد تا آنجا که گفت - از جاه - ناگاه آمد آنحضرت را سبیل بن عمرو
از اشراف قریش بود و خطیب ایشان و در روز بدر اسیر آمده بود پس عمر رضی الله عنه گفت بکن و بدان با سعه او را
یا رسول الله که در خطبها مذمت تو نکند پس فرمود آنحضرت بگذار او را سیر انجام است که در مقامی البیت که محمود باشند پس
مسلمان شد بعد از فتح مکه و قطبه خواند و در وقت اختلاف مردم مکه وارد شد و بعضی از ایشان بعد از وفات آنحضرت صلی الله
علیه وسلم تسکین داد مردم را و منع کرد از اختلاف و صادق شد خبر خبر صادق غرض که چون سبیل آمد فرمود آنحضرت سهل
و آسان گردانید و شد مشرک را کارشنا پس سبیل قضیه صلح قرار داد - فقال النبی صلی الله علیه وسلم اکتب - پس گفت آنحضرت
بنویس - یا ما قاضی علیه محمد رسول الله - این چیزی است که صلح کرد و محمد فرستاد و خدا - فقال سبیل و الله لو کنا لعلم انک
رسول الله پس گفت سبیل بخدا سوگند اگر می دانستیم ما که تو رسول خدائی - ما صد و ناک عن البیت - باز نمی داشتیم
ما را از خانه خدا - و لا تألمناک - و نه قتال میکردیم با تو - و لکن اکتب محمد بن عبد الله - ولیکن باین لفظ بنویس که محمد
بن عبد الله - فقال النبی پس گفت پیغمبر صلی الله علیه وسلم و الله انی رسول الله - بخدا سوگند بدرستی من پیغمبر خدا ام
و ان کذبونی - و اگر دروغ گویی و ایند شمارا - اکتب - بنویس محمد بن عبد الله - قال - گفت راوی - فقال سبیل -
پس گفت سبیل - و علی ان لایاتیک من اجل - و برین شرط که نیاید ترا از امر وی - و ان کان علی و نیک - و اگر چه باشد
آن مرد بدین تو - الا ردته علینا مگر آنکه باز گردانی تو آن مرد را بر او بفرستی نزد ما پس قبول کرد آنحضرت و در اینجا نیز
در حدیث اختصار رفته است یا این روایتی دیگر است از بخاری که در همین مقدار مذکور است - فلما فرغ من قضیه الکتاب -
پس هرگاه که پرداخته شد از قضیه نوشتن نامه صلح - قال رسول الله صلی الله علیه وسلم لا صحابه قوموا - گفت آنحضرت
مرا یان خود را بپذیرید - فاخروا - پس نخر کنید یعنی بدایای خود را - ثم اطلقوا - پسر تبراشید مویای سر خود را و این حکم
احصاست پس نزد شافعی نخر کرده شود اگر چه نه در حرم باشد زیرا که حدیثیه از زمین حل است نه حرم و نزد ما نخر در حرم
شرط است می گویند که حدیثیه بعضی او حرم است و بعضی او حل مؤلف اینچنین اختصار کرده است چنانکه بنظر در صحیح بخاری

طاهر می گرد و ثم جاسوه نو منات - پستتر آمدند زنان مسلمان شده - فانزل اللہ تعالیٰ پس فرستاد و خدای تعالیٰ این آیت را - یا ایها الذین آمنوا اذا جاءکم المؤمنات مهاجرات الآتیه تا آخر آیت حکم شد که چون بیایند زنان از میان کافران مسلمان شده و هجرت نموده باز گردانید ایشان را بسوی کفار چنانچه گفت - فمناهم اللہ تعالیٰ ان یردوہن - پس بنی کرد و خدای تعالیٰ مسلمانان را از باز گردانیدن ایشان بسوی کافران - و امر ہم ان یردوا الضداق - و امر کرد و خدای تعالیٰ مسلمانان را که باز گردانند و هر بار را یعنی اگر کافران در طلب زنان بیایند و هر بار ایشان تسلیم کرده باشند و هر بار ان ایشان باز گردانند و اگر تسلیم نکرده اند هیچ چیز ندهند باینجا بعضی می گویند که صلح عام بود که از مرد و زن ایشان هر که بیاید رد کنند و چون مرد و زن متقدر شد بجهت ورود و بنی از ان رد هر بجای آن حکم شد و بعضی می گویند که صلح بر مرد و زن بود و خاصه در این قول اظهر است و روایت کتاب که گفت لایاتیک من اجل الارودیه مؤید این قول سنت واللہ اعلم ثم رجع الی الدینیه فجاہد ابو بصیر رجل من قریش - پس آمد ابو بصیر بفتح با که مردی از قریش است و نوسه در اصل یقنی است و لیکن حلیف بنی زہرہ بود و این اعتبار از قریش گفت - و ہوسلم - و حالانکہ وی اسلام آورده است و از قریش اگر بخیم نزد آنحضرت بدینہ آمد - فارسلوا فی طلبہ جلین - پس فرستادند قریش در طلب او و مرد را - فدفعہ الی الرجلین پس سپرد آنحضرت ابو بصیر را بان دو مرد و چنانکہ عهد بود - فخرجا بہ - پس بیرون آوردند آن دو مرد ابو بصیر را - حتی اذ بلغا ذوالحلیفۃ تا وقتی کہ رسیدند آن دو مرد و ذوالحلیفہ را کہ بر چند میل از مدینہ است - نزولوا یا کلون من ترکم - فرود آمدند در حالی کہ نمی خوردند از خرا کہ را ایشان را بود - فقال ابو بصیر لاحد الرجلین - پس گفت ابو بصیر یکی از ان دو مرد را - واللہ انی لاری سیفک ہذا یا فلان جیداً - بخدا سوگند پذیرستی من ہر آنہ می بینم این شمشیر ترا ای فلان نیک و سرہ - ار فی النظر الیہ - بنامراتانک گاہ کنم بان شمشیر فاکشہ منہ - پس قدرت و او آن مرد ابو بصیر بر دیدن شمشیر فخر بہ - پس زد ابو بصیر او را - حتی ہر دو تا آنکہ سر و شد و بر و - و فر الآخر - و بکبریت مرد دیگر - حتی الی الدینۃ تا آنکہ آمد در مدینہ - فدخل المسجد لیدو - پس درآمد در مسجد نشیناں گرختہ - فقال النبی - پس گفت پیغمبر صل علی اللہ علیہ وسلم لقد رآنی ہذا و عرا - ہر آنہ تجویق دیدہ است این شخص ترس را و عرا بضم زال معجہ و سکون عین حملہ ترس - فقال قتل واللہ صاحبی - پس گفت کشته شد بخدا سوگند یار من کہ ہمراہ من بوده است - و انی لمقتول و بد رستی من نیز کشته می شوم یعنی اگر می سپاری مرا بوی - فجاء ابو بصیر پس آمد ابو بصیر و در روایتی آمده است و گفت واللہ و فی وقا کہ داند خدای تعالیٰ عہد ترا کہ مرا با ایشان سپردی پستتر بجات داد و خدا مرا از ایشان - فقال النبی صلی اللہ علیہ وسلم و بیل امنہ - و امی مادر و حی و این کلمہ ایست کہ گفتہ می شود در مقام تعجب و سحر و این ابو بصیر گرم گندہ جنگ و جمیع شر است کہ باعث نقص عہد می شود فی الہراح سحر افروختن آتش و حرب مسر کہ سحریم و سکون سین و فتح عین فرو زنده آتش و بزرگانیکہ زہدہ حرب - لہو کان لہ احد اگر می بود و مرا ابو بصیر را

یک کسی یاز و نامر که یاری می داد و او را یا مفیش این سمت که اگر کسی می بود می دانانید او را که نباید نزد من تا باز نگردانم
و بسیارم او را بالیشان و این معنی النسب است بسیار حدیث و احتمال دارد که معنی آن باشد که کسی باشد که او را
بگیر و بسیار و بالیشان گفت این را از بنامی توفیق و تدبیر او و از هنای ایشان بلکه آیا تا آنکه بگیرد و برو و اللہ اعلم
فلما سمع ذلك ليس چون شنیدند ابو بصیر آن سخن حضرت را - عرف انه سیرده الیهم - و انست که آنحضرت نزد یک سمت
که بسیار او را بالیشان - فخرج - پس بیرون آمد از مدینه - حتی اتی سیف البحر - تا آنکه آمد کرانه دریا را سیف بکسر سین
سکون تخمیناً ساحل بحر - قال - گفت - و اقلت ابو جندل - برآمد و گریخت ابو جندل لفتح نجیم - بن سبیل - لفتح سین
قصه او آنست که سبیل بن عمر که متصدی و مباشر صفا لحد ابو بصیری داشت ابو جندل نام که در مکه اسلام آورده
بود و پدرش او را در قید حدید نگاه می داشت و چون صلح کرد که هر که از قریش مسلمان شده بسیار او را بهم
یاد گردانیده و بخت بدین ایام ابو جندل هم در حدید از راه اسفل که بیرون آمد و خود را در میان مسلمانان انداخت
پس سبیل گفت ای محمد این اول کسی است که صلح می کنم ترا بروی پس رد کن او را بمن آنحضرت فرمود هنوز صلح نامه
نوشته نشده است او را بمن امان ده پس قبول نکرد و مبالغه نمود و گفت پس صلح نیست میان ما و شما پس رد کرد
بسیاری پدرش و سپرد وی ابو جندل گفت ای گروه مسلمانان ما بشرکان می سپارید و من مسلمان شده میان شما
آمده ام و می بینید مرا چه عذاب می کنند پس گفت آنحضرت هذر کار من نیست تو صبر کن تا پاره و رو کار تو فرجی و محرمی
پیدا خواهد آورد - فلحق بابی بصیر پس در پیوست ابو جندل چون خبر ابو بصیر شنید از که برآمده و از مشرکان گریخته
پیش وی آمد و با وی پیوست رضی اللہ عنه - فخرج من قریش رجل قد اسلم - پس گشت حالی که بیرون می آمد
از قریش مردی که تحقیق اسلام آورد - الا الحق بابی بصیر که آنکه می رسد بابی بصیر و می پیوندد و می - حتی انتهت
منهم عطشاً - تا آنکه مجتمع شد از قریش یا از مسلمانان جماعتی کثیر - فواللہ ما یسمعون بعیر فزجت لقریش الی الشام
پس بخدا سوگند نمی شنیدند این جماعه الی بصیر قافله را که بیرون می آمد از قریش را بسوی شام - الا اعترضوا لها
مکر آنکه پیش می آمدند آنرا - فقتلوا هم و اخذوا انما لهم - پس می کشتند ایشان را و می گرفتند مالهای ایشان را و بیکس
بیکس عین و سکون تخمیناً شتران خوراک بار دارند و مراد قافله است در قافله که غیر شتران خوراک بار دارند
یا هر چه بدان خوراک بار کنند خواه شتر باشد یا خر و یا استر - فارسلت قریش الی النبی صلی اللہ علیہ وسلم پس فرستادند
قریش کسی را نزد آنحضرت - تناشده اللہ و الرحم - در حالی که سوال میکنند و سوگند می دهند قریش بغیر از بخدا و بحق
قرابتی که میان ایشان و آنحضرت بود - ما رسل الیم - که نگذرد هیچ کار مگر آنکه بغیر از کسی را بسوی ابی بصیر و یا ران او
که بیایند بحدینه و تفرغ کنند قافله را و لما به تشدید یعنی الا می آید و عرب استقبال میکنند آنحضرت را در کلام خود و بر
که در حدیث واقع شده و حق که مرا می دارند مبالغه را و مطالبه کاری می گویند ساکنک ما فعلت یعنی می خواهم از تو

که اهتمام کنی گریبان کار - بمن آتاه فتوآن - پس چون بفرستد آنحضرت کسی را با بولصیر و صحاب وی و باز دارد از تو
 ابقا فایه ایشان پس کسی که بیاید یعنی آنحضرت را از مکّه از مسلمان شده پس وی در آن است و باز بفرستد بسوی ما یعنی
 ایشان شدند قریش از آن شرط و گفتند که با بولصیر کس بفرستد و منع کند که از آن شرط باز آیدیم - فارسل النبی صلی الله
 علیه وسلم الیهیم - پس فرستاد آنحضرت بسوی ابولصیر و صحاب وی و منع کرد از تعرض و طلبید پیش خود - رواه البخاری
 و عن ابی هریرة قال قال صلی الله علیه وسلم المشرکین یوم الحدیث علی ثلثة اشیار - گفت برادر بن غازی
 که صحابی مشهور است مصالحه کرد آنحضرت مشرکان که را روز حدیبیه بر سه چیز - علی ان من آتاه من المشرکین رده الیه
 یکی آنکه بدستی کسی که بیاید آنحضرت را از مشرکان با سلام رو کند و بسپارد او را با ایشان - و من آتاهم من المسلمین لم یرد
 و کسی که بیاید مشرکان را از مسلمانان رو نکنند او را این قسم وقوع نیافت و وجود آن هم نادرست - و علی ان یدخلوا
 قابل - دوم بر این که اسلح نگذارند آنحضرت را که بکند در آید و عمره بجا آورد بلکه در آید که را سال آئیده - و لقیم بها ثلثة
 ایام - و پانصدگی کند در که سه روز و زیاده بر آن نگذارند - و لایدخلوا الجلبان السلاح - سوم آنکه ندر آید که را اگر آنکه
 سلاحها در نیام پوشیده باشند و برهنه سلاح در صورت قمر و غلبه و تنهی حرم ندر آید جلبان البصم جیم و لام و تشدید مود
 ابنا فی از حرم که نهاده می شود و روی سلاح و السیف و القوس و نحوه و شمشیر و کمان و مانند آن بیان سلاح سنت
 فجاء ابوجندل بحل فی قیوه - پس آمد ابوجندل ابن سہیل در حالی که مشی می کند و بر بندانی که در پای او نهاده بودند
 حجل رفتار بندیان و همچنان رفتن چنانکه زاغ می رود و بمعنی راه رفتن زاغ نیز می آید - فرده الیهیم - پس رد کرد
 آنحضرت ابوجندل را بسوی مشرکان و گفته اند که قبول کردن آنحضرت صلی الله علیه وسلم این شرطها را بحجت حضرت
 مسلمانان بود و عجز ایشان از مقاومت کفار و در اینجا مصالح عظیم بود که ظاهر شد ثمرات باهره و فوائد متظاهرة که قیوت
 آن فتح که و اسلام اهل او و ظهور دین حق و قبول نصر و فتح و در آمدن مردم در آن فوج و حقیقت انشال امر بر کون
 و اظهار کمال عبودیت بود و تفصیل حکم و اسرار که جز علام الینوب و رسول وی سید محب و محبوب ندانند متفق علیه و عن
 انس ان قریشا لما لحوا لابی - روایت است از انس که قریش مصالحه کردند پیغمبر را - صلی الله علیه وسلم فاشترطوا
 علی ابی صلی الله علیه وسلم ان من جاءنا منکم لم نرده علیکم - پس شرط کردند بر آنحضرت که کسی که بیاید ما را از شما ای
 مسلمانان باز نگردانیم و بشناسیم - و من جاءکم منار و دمنوه علینا - و کسی که بیاید شما را از ما رد می کنید و بازمی گردانند
 او را بر ما - فقالوا - پس گفتند صحابه یا رسول الله اکتب هذا - ای حاجی نویسیم ما و قبول می کنیم این شرط را - قال نعم
 گفت آنحضرت آری بنویسید - انه من ذهاب منا الیهیم فالجده الله - بدستی شان این است کسی که می رود از ما بسوی
 ایشان و اعراض می کند از ما پس دور انداخته است او را غذای قالی از رحمت و دایره اسلام و ما را با وی هیچ کاریست
 و وی بمصاحبت کفار سزاوارست - و من جاءنا منکم - و کسی که بیاید ما را از ایشان سیجعل الله له فرجا و مخرجا - و خود باشد

که بگرداند خدای تعالی مراد را کشاد از اندوه و شدت و بیرون آمدن از غم و محنت چنانکه گردانید مراد بولعیر را - رواه مسلم - وعن عائشة رضی الله عنها قالت فی سبعة النساء - روایت است از عائشه که گفت در بیعت کردن زنان آنحضرت را - ان رسول الله بدرستی که پیغمبر خدا - صلی الله علیه وسلم کان تخمین هذه الآية - که امتحان و ابتلائی کرد زنان را باین آیت که - یا ایها النبی اذا جازک المؤمنات یا لیکن - آگاه باش ای پیغمبر وقتی که بیایند ترا زنان که بیعت کنند ترا تمام مضمون آیت اینست که بیعت کنند برین شرط که شریک نگردانند بجز چیزی که را و دزدی نکنند و زنا نکنند و اولاد خود نکشند چنانکه عادت بود که دختران را می کشند و بهتان میکنند و عصیان نورزند - فمن اقرت بهذا الشرط منهن پس زنی که اقرار کند و قبول نماید این شرط را ازین زنان - قال لها بگوید آنحضرت مر آن زن را - قد بائنتک - تحقیق بیعت کردم ترا - کلاما یکلماها - بگوید کلامی که تکلم کند آنحضرت آن زن را بآن کلام یعنی بزبان بگوید که بیعت کردم ترا و قبول کردم بیعت ترا - والله انما انت یدک ید امرأة قطفی المبالغة - بخدا سوگند که نسود دست شریف آنحضرت دست هیچ زنی را هرگز در بیعت کردن یعنی بیعت اگر چه دست دادن است اما این با مردان بود و با زنان همین بزبان گفتن بود که بیعت کردم ترا و بعضی شایخ که زنان را میدی گیرند و بیعت می کنند دست خود را در آب می اندازند و می فرمایند زن یا که وی نیز دست در آن آب اندازد و بعضی یک طرف فوطه را بدست زن می دهند و یک طرف را شیخ بدست خود می گیرند و حاجت باین تکلفات نیست و اقتضای بر سننت و انکاف بدان احسن و افضل است و ایراد حدیث مبالغت در باب صلح بجبت اشترک است در اشتراط و نیز در قصه صلح حدیبیه بیعت نیز واقع شد که آنرا جمیع الرضوان گویند چنانکه کریمه (لقد رضی الله عن المؤمنین اذ بیایونکم تحت الشجرة) خبر می دهد از آن باین تقریب حدیث بیعت زنان را در اینجا اگر چه در حدیبیه بنود ذکر کرد - متفق علیه -

الفصل الثانی عن المسور و مروان انهم اصطحو علی وضع الحرب عشرین - روایت است از مسور و مروان که ذکر ایشان گذشت که مشرکان صلح کردند با آنحضرت بر ندادن و ترک کردن جنگ ده سال - یا من فین الناس این شوند مردم از قتل و غارت و تشویش درین ده سال - علی ان بیننا عینة مکفوفة - برین شرط که میان ما جاذبه باشد لبته شده عینه بفتح عین مملو و سکون یا سه تختانیه و بموحده و عالی که گردانیده می شود و نهاده می شود جامه بدر آن که آنرا لقمه می گویند و بعضی گفته اند جامه ای نفیس فاضل و در صراح گفته عینه جامه دان و در تاقی گفته عینه زنبیل از چرم جمع عیاب و عیبات و در تفسیر این عبارت و جوه گفته اند انظر و اشهر و جوه آنکه مراد آنست که میان ما سینه های پاک از کینه و کد و فریب و حساد و تباهی و مطوی برو قوا و صلح باشد و عرب کنایت می کنند بعینه از صد و در و قلوب از جهت بودن آن موضع مستوی و اسرار و سران چنانکه عیاب محل نهادن جامه های نفیس است و شک نیست که مراد پاکی سینه و خلوت آن از کینه و دخل است در آنچه بجنگ و جدل و قتل و هتک

معلق باشد الا صفای صدر از دغل در مسلمانان و کافران امری است کہ تمام نمی شود ہرگز و چگونہ باشد کہ حق تقاے
 فرض گردانیدہ است بر مسلمانان لفتض کافران را و احتمال دارد کہ مراد بعیبہ نفس مصالحت و موادعت باشد یعنی این
 صلح ملوی باشد بر حال خود و مشدود باشد کہ نکشاید و حمل عیبہ در کلام ایشان بر سر اراکثر و اشہر است و بعضی گفتہ اند
 کہ مراد آنست کہ انچہ گذشتہ است میان مادر عیبہ باشد و ظاہر نکند آنرا و یاد نیارند۔ و انہ لا اسلال ولا اغلال۔
 و بد آنکہ نباشد میان اسلال بکسر ہمزہ و سکون بین حملہ و نہ اغلال بکسر ہمزہ و سکون غین معجہ اسلال گفتہ اند کہ
 بمعنی دردی پنهانی است و اغلال خیانت یعنی نگیر و بعضی از مال بعضی را نہ پنهان و نہ آشکارا و بعضی گفتہ اند اسلال
 بمعنی سل سیف است یعنی بر آوردن شمشیر و آہنجتن آن و اغلال بمعنی زره پوشیدن و در قبا موس گفتہ است
 غلال بمعنی دروغ است و غلالہ جامہ را نیز می گویند کہ در زیر جامہ می پوشند کہ آنرا شعار گویند و بر ہر تقدیر کنایت
 است از ترک محاربہ۔ رواہ ابی داؤد۔ و عن صفوان بن سلیم یضم سین تابعی جلیل القدر از اہل مدینہ از نیکان
 بندگان صالح خدا ثقہ مشہور بعبادت امام قدوہ کہ استفصا کردہ شود و بزرگ و سہ تا چہل سال پشت بر زمین نہادہ
 و گفتہ اند کہ جبہ او سوراخ کردہ بود از کثرت سجود قانع بود بانکہ و جائزہ اے سلطانی قبول نمی کرد و بودوی
 رضی اللہ عنہ مولی عبد الرحمن بن عوف و چون وقت وفات وی شد و نزع بر وے سخت گردید تشبہ بود دختر
 وے گفت اے پدر چہ شو و اگر پہلو بزین نہی گفت اے دختر من اکنون وقت آنست کہ وفا کنم چیرے را
 کہ بر خود گرفتہ ام بر اے خدا بنذر و حلف پس ہم نشسته جان داد و روایت می کند از ابن عمر و عبد اللہ بن جعفر
 بن مالک و از جماعت تابعین و روایت می کنند از وی مالک و ابن عیینہ و جزو ایشان و ولادت وے در سنین
 و وفات در اثنتین و ثلاثین و ماتہ رحمۃ اللہ علیہ۔ عن عدۃ من انبار اصحاب رسول اللہ۔ روایت کردہ است صفوان
 از چندمی از پسران اصحاب پیغمبر خدا۔ صلی اللہ علیہ وسلم عن آبائہم۔ ابن پسران روایت می کنند از پدران خود۔
 عن رسول اللہ و پدران روایت می کنند از پیغمبر خدا۔ صلی اللہ علیہ وسلم قال۔ گفت آنحضرت۔ الا من ظالم معاہدا
 آگاہ باشید کسی کہ ستم کند عہد کنندہ را کہ مراد آن ذمی است۔ و ان تقضہ لہنا و معجہ یعنی بشکند دستہ را کہ زودہ شدہ است
 بر اے امن و امان او یا پھملہ یعنی نقصان کند حق ادا۔ او کلفہ فوق طاقتہ۔ یا تکلیف کند او را فوق طاقت و
 از اخذ جزیہ زیادہ از طاقت او اگر دے باشد و زیادہ از عشر مال تجارت اگر حربی بود بر اے تجارت آردہ تکلیف
 نہ باشد از ہ طاقت کار فرمودن کسی را۔ و اخذ منہ شیاً بغیر طیب نفس۔ یا بگیرد از وے چیزی بے خوشی نفس وی۔
 فانما حیحہ لیم الیمتہ۔ پس من خصم او و حجت کنندہ و غلبہ آورندہ ام برای وی روز قیامت۔ رواہ ابو داؤد۔ و عن
 امیئۃ۔ یضم ہمزہ و فتح میمن در میان یاے ساکنہ۔ بنت رقیقہ۔ یضم را و فتح قافین در میان یاے ساکنہ تا در آخر
 ہر دو صحابہ اند معدودہ در اہل مدینہ روایت کردہ است از وی محمد بن المنکدر و غیر وی و رقیقہ اخت ام المؤمنین۔

خدیجہ است۔ قالت۔ گفت امیمہ۔ بالیعت البقی علی اللہ علیہ وسلم فی النسوة۔ بیعت کردم آنحضرت را در میان چند زن دیگر کہ ایشان نیز بیعت کردند۔ فقال لنا۔ پس گفت آنحضرت ما را۔ فیما استقطعن واطلقن۔ یعنی بیعت کردم شما را اسے زمانہ اور چیزے کہ تو انسنت دارید شما و طاقت دارید شفقت کردم آنحضرت برین زنان کہ مقید ساخت مباہلت را در تکلیف باستطاعت۔ قلت اللہ ورسولہ ارحم بنا منا بالفسا۔ امیمہ می گوید گفتم من برائے شکر آنہ قول آنحضرت و تو طیہ طلب زیادت شفقت خدا و رسول خدا مہربان ترست با از ما کہ مہربانی داریم بنفسای خود۔ قلت۔ گفتم۔ یا رسول اللہ یا یوناس۔ بیعت کن ما را۔ یعنی۔ می خواہد امیمہ از بابینا صاف فحشا۔ مصافحہ کن با ما یعنی دست بردست ما نہ چنانکہ حقیقت بیعت است و مہربان می کنی و اکفا کن در مباہلت بالبقول۔ قال۔ گفت آنحضرت۔ انما قولی لائتہ امرأۃ۔ نیست قول من برای صد زنمان۔ کقولی لامرأۃ واحدة۔ گمانند قول من برائے یک زن چون طلب کرد امیمہ مصافحہ را برائے ہر یک تن و عدم اکفا بالقول فرمود آنحضرت قول من بزبان پس است و حاجت نیست بمصافحہ و نیز حاجت نیست بتخصیص ہر زن بمباہلت جدا جدا یک قول پس است برای ہمہ فافهم۔ رواہ۔ در اصل کتاب بیجا بیاض است و در حاشیہ نوشتہ اند۔ رواہ الترمذی و النسائی و ابن ماجہ و مالک فی الموطا کلہم من حدیث محمد بن المنکدر انہ سمع من امیۃ الحدیث و قال الترمذی حسن صحیح لا یعرف الا من حدیث بن المنکدر۔ کذا قالہ الجزری۔

الفصل الثالث۔ عن البراء بن عازب قال اعتمر رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فی ذی القعدة قصد عمرہ کرد و لبست احرام آنحضرت در ماہ ذی القعدة۔ فابی اہل مکۃ ان یدعوه یدخل مکۃ۔ پس ابا اور وند مشرکان مکہ کہ بگذرانند آنحضرت را کہ در آید کہ را۔ حتی فاضا ہم۔ تا آنکہ مصالحت کرد ایشان را۔ علی ان یدخل۔ بر آنکہ در آید۔ یعنی من العام لبقول یعنی سال آیندہ لقیم بمثلثہ ایام۔ در سال آیندہ نیز کہ در آید ستہ روز اقامت کند بکہ و زیادہ برسہ روز کہ نباشد۔ فلما کتبوا الکتاب۔ پس چون نوشتند صلحنامہ را۔ کتبوا۔ نوشتند اصحاب آنحضرت نام شریف آنحضرت را باین عبارت۔ ہذا ما قاضی بہ محمد رسول اللہ۔ ابن نامہ است کہ مصالحت کرد بوی محمد فرستادہ خدا۔ صلی اللہ علیہ وسلم قالوا لا تقر بها۔ گفتند مشرکان اقرار نداریم ما بر سالت تو و قبول نداریم این عبارت را۔ فلو تعلم انک رسول اللہ۔ پس اگر می دانستیم ما کہ تو رسول خدائی۔ ما منعناک۔ منع نکردیم ما ترا و باز نمی داشتیم ترا از در آمدن مکہ۔ و لکن انت محمد بن عبد اللہ۔ و لکن تو محمد پسر عبد اللہ می بینیم بنویس۔ فقال۔ پس گفت آنحضرت۔ انما رسول اللہ انا محمد بن عبد اللہ۔ من رسول خدا ام و من محمد بن عبد اللہ ام ہر دو صفت دارم ہر کدام کہ بنویسید صادق است۔ ثم قال لعلی بن ابی طالب لپتر گفت آنحضرت مر علی را رضی اللہ عنہ کہ کتابت صلحنامہ می کرد۔ امح رسول اللہ۔ محو کن لفظ رسول اللہ را محو سودن و پاک کردن۔ قال لا واللہ لا المحوک ابد۔ گفت علی رضی اللہ عنہ بخدا سوگند محو نمائے نام ترا کہ رسول اللہ است ہرگز گوید یا نمیدوے رضی اللہ عنہ کہ امر برای ایجاب نیست و الا گنجایش مخالفت نداشت و در حقیقت

منا لفت نیست بکامین موافقت است و ناشی از غایت محبت و اخلاص است کما لا یخفی۔ فاخذ رسول اللہ پس گرفت پیغمبر خدا۔ صلی اللہ علیہ وسلم یعنی نامہ را از دست علیؑ۔ و لیس کسین۔ یعنی یا۔ کیتب۔ و حالانکہ نیک نمی دانند نوشتن را یعنی نوشتن نمی داند۔ فکتب۔ پس نوشت آنحضرت۔ ہذا ما قاضی علیہ محمد بن عبد اللہ لایذخل مکتہ بالسلاح الا السیف فی القراب۔ ورنہ باید کہ را با آلات و اسباب جنگ بکشمشیر در قراب بکسر قات و عائی کہ در وی شمشیر می باشد یا نیام همان جلیان کہ در حدیث سابق مذکور شد۔ و ان لا یخرج من اہلما باحد۔ و بشرط آنکہ بیرون نہ برآید از اہل کہ با هیچ کی یعنی کسی را از ایشان نہ برد۔ ان اراد ان یتبعہ۔ اگر خواہد کسی کہ پیروی کند آنحضرت را و ہمراہ شود۔ و ان لا یخفی من اصحابہ احد ان اراد ان یتیم بہا۔ بشرط آنکہ منع نکند و باز نہ دارد از اصحاب خود و هیچ کی را کہ خواہد کہ اقامت کند بکے۔ فلما دخلہا و مضی الابل۔ پس وقتی کہ درآمد آنحضرت کہ را در سال آئیدہ و گذشت مدت اقامت کہ قرار داده بودند کہ سہ روز باشد۔ اتوا علیا۔ آمدند مشرکان نزد علی رضی اللہ عنہ۔ فقاوا قل لصاحبک اخرج عنا۔ پس گفتند بگو مر بار خود را کہ بیرون آی از شہر ما و از پیش ما فقہ مضی الابل۔ پس تحقیق گذشت مدت و در روایتی آیدہ است کہ آنحضرت فرمود چون است کہ برائے شما طعامی کنیم و یک روز بالیتیم و ولیمہ میونہ کہ تزوج او در ان ایام واقع شدہ نیز تقریب داشت گفتند ما را الطعام تو حاجتی نیست بیرون آسے فخرج الہنی پس بیرون رفت پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم متفق علیہ۔ بدانکہ اختلاف واقع شدہ است میان علما در کتابت آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم پس بعضی بر آنند کہ آنحضرت ہرگز نوشت و نمی توانست نوشت از حجت آنکہ حق سبحانہ او را می خواند و می آن بود کہ بخواند از کتاب و ننویسد و بعضی گفتہ اند کہ نوشت آنحضرت بعد از ان کہ ثابت شد حجت بر نبوت و منقطع شد شبہ و رفت ریب و ارتباب و ظاہر این حدیث حجت ایشان است و منکران تاویل می کنند کہ مراد بکتابت اینجا امر بکتابت است و این مجاز مشہور است میان اہل بیان چنانکہ گویند بنا کہ و امیر مدینہ را یعنی امر کرد بہ بنانہ آنکہ امیر بدست خود بنامی کند این حاصل خلافت و مجمل کلام ایشان است درین باب و تفصیل وی آنست کہ در فتح الباری گفتہ است اگر نقل کنیم جای آن دارد پس بگویم گفتہ است شیخ رحمۃ اللہ علیہ تحقیق متسک کہ وہ اند بظاہر روایت بخاری در مخازی کہ گفتہ است گرفت رسول خدا صلی اللہ علیہ وسلم کتاب و بنود آنحضرت کہ بنیک داند کتابت را پس نوشت ہذا ما قاضی بہ محمد بن عبد اللہ و باین قائل است ابو الولید باجی کہ از اعظم علما سے مغرب است و دعوی کرده است کہ آنحضرت نوشت بعد از ان کہ بنود کہ بنویسد پس شیخ کردند بر ابو الولید علما سے اندلس و نسبت کردند او را بکفر و ندقہ کہ وسے مخالفت قرآن مجید کرده است کہ فرمودہ است (و ما کنت تتلو من قبلہ من کتابہ ولا تحطہ ہمینیک اذا لارتاب البطاون) پس پادشاہ عشر علما را جمع کرد پس ظاہر کرد ابو الولید باجی انچہ نزد او بود از علم و معرفت و گفت این مخالف قرآن نیست بلکہ بخود می گرد و از مفهوم قرآن زیرا کہ در وی متذکرہ

نفی خط و کتابت را به پیش از ورود قرآن و چون متحقق گشت امیت آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم و مقرر شد رآن معجزه آن شد از از تیاب مانعی نیست از آنکه بدان کتابت را بعد از ان بی تعلیم و باشند این تجربه دیگر پس جماعه دیگر از علما موافق ابو الولید شدند از جمله آن شیخ وی ابو ذر سروی و ابو الفتح نیشاپوری و دیگر از علمای افریقیه و احتجاج آوردند بعضی از ایشان بحدیثی که ابن ابی شیبہ بطریق مجالد از عون بن عبد اللہ آورده که زنت آنحضرت از عالم مگر آنکه خواند و نوشت و گفت مجالد این را بشععی ذکر کرد و شععی گفت راست گفته است من نیز شنیده ام این را از کسی که ذکر می کرد از اوقات صنی عیاض مالکی گفته که وارد شده است آثار و اخبار که دلالت می کند بر معرفت آنحضرت مدون و خط و حسن تصویر آنرا و این اگر چه دلالت بر نبوت کتابت نمیکند بلکه علم وضع کتابت را اثبات می کند و آنحضرت را صلی اللہ علیہ وسلم داده شده است علم هر چیز شیخ ابن حجر هنوز سخن درین باب دراز کرده و در آخر کلام گفته که حق آنست که مراد بکتابت امر بکتابت است و اللہ اعلم۔

باب اخراج اليهود من جزيرة العرب

جزیره زمینی که احاطه کرده است بوی دریا و جزیره عرب آنچه احاطه کرده است بوی بحر هند و بحر شام و دجله و فرات یا از عدن تا طرابلس شام در طول و از جده تا ریف عراق در عرض کذا فی القاموس تحقیق نقل کرده ایم مادر وی اقوال متعده و را و اهل کتاب باب اليهود فتدبر و ذکر نکرد در ترجمه اخراج نصاری را و حال آنکه واقع شده است ذکر ایشان در آخر فصل شاید که اتفاق نیفتاده و وقوع نیامده است از رسول خدا صلی اللہ علیہ وسلم اخراج نصاری چنانچه اخراج یهود و اللہ اعلم

الفصل الاول - عن ابی هريره قال سئل عن النبي صلى الله عليه وسلم قال كففت ابو هريره وراثته انك ما در مسجد بودیم بیرون آمد آنحضرت یعنی از بیرون خانه پس گفت - اطلقوا الی یهود - یخیزید و بروید پسوی یهود و یخیزانید پس بیرون آمدیم بابا آنحضرت حتی جنبایت المدراس - تا آنکه آمدیم خانه را که جای درس یهود بود و درش دراست خواندن کتاب کذا فی القاموس و در صراح گفته درس و دراست و تدریس سبق گفتن از کتابت بر سه جای بن منتهی یعنی گفته اند در اس عالم که درس گوید کتاب و مفعول و مفعول صیغه سباغته اند - فقام النبي صلى الله عليه وسلم فقال - پس ایستاد آنحضرت پس گفت - یا معشر یهود اسلموا اسلموا - ای گروه یهود اسلام آرید تا اسلامتان از آفات دنیا و آخرت - اعلوا ان الارض للذ - بدانند که زمین مر خدا را است و خالق و مالک آن اوست - و لرسوله - و بر سفير او است بنیاست و خلافت چنانکه فرموده است وی قال لی اقل ان الارض لله یورثها من یشاء من عباده بکون من رخصای را است می دهد که را که می خواهد - وانی ارید ان اجعلکم من هذه الارض - و من می خواهم بیکم الکی و امر وی قائل و تقدس که بیرون آرم شما را ازین زمین که وطن شماست فی الصحاح اجلا از خان و مان رفتن و بیرون کردن لازم و متعدی - فمن بعد شکم باله شیأ فلیبیه - پس کسی که باید از شما بال خود چیزی را یعنی آسان نیست نقل آن چنانچه زمین و مانند آن پس باید که بفروشد آنرا - متفق علیه - و عن ابن عمر رهنی اللہ عنهما قال قام عمر خطیبا - روایت است از ابن عمر که گفت ایستاد امیر المومنین عمر رضی اللہ عنہ در راسی که خطبه خوانده است - فقال ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم

کان عامل یهودی غیر علی اموالہم پس گفت عمر کہ آنحضرت بود کہ معاملہ کردہ بود یہود غیر را بہ اموال ایشان از نخیل و زراعات
 و جزر آن۔ و قال فترکم ما ترککم اللہ۔ و گفتہ بود قرار می رہیم و ثواب می داریم و می گذاریم شما را تا آنجا کہ قرار میدہد و ثابت
 میدارد شما را خدای تعالی۔ و قدرایت اجالتہم۔ و تحقیق دیدہ ام من و رای زدہ ام بر بیرون آوردن یہود از وطن
 فلما اجمع عمر علی ذلک۔ پس ہنگامی کہ مصمم گردانید عمر عزیمت را بر اجلاء ایشان۔ اتاہ احدی بنی الحقیق۔ آمد عمر را یکی از
 قبیلہ بنی الحقیق بضم حار مہملہ و فتح قاف اولی میان ہر دو قاف یا ساکنہ کہ از روستای قبائل یہود بودہ است۔
 فقال۔ پس گفت آن یکی۔ یا امیر المؤمنین اتخر جبا و قد اقرنا محمد۔ آیا بیرون می آری تو ما را و حالانکہ تحقیق قرار دادی
 داد ما را یعنی در غیر آنحضرت۔ و عالمنا علی الاموال۔ و معاملہ کرد ما را بر اموال بقدر داشتن اموال ما بر ما و نہادن خراج
 بر ما چنانکہ در ابواب پیچ گذشت۔ فقال عمر ظننت انی لنسیت قول رسول اللہ۔ پس گفت عمر بن ہود ی آ یا لکان
 ہر دوی تو کہ من فراموش کردہ ام سخن پیغمبر خدا را۔ صلی اللہ علیہ وسلم کہ بتو می گفت۔ کیف یک اذا اخرجت من غیر ملک
 خواہد بود حال تو و چہ خواهی کرد تو و قتی کہ بیرون آوردہ میشوی از غیر۔ لقد بک قلوہ مک۔ در حاشیہ کہ می دود
 یا تو شتر تو قیو ص لفتح قاف شتر جو اند۔ لیلتہ بعد لیلتہ۔ شبی بعد از شبی۔ فقال ہذہ کانت ہزلیہ من ابی القاسم۔ پس گفت
 آن یہود این کلمہ بود ہزلگی از ابوالقاسم کہ کنیت شمر لہذا آنحضرت است یعنی این را بطریق ہزل می گفت نہ بر سبیل جد ہزل
 یہودہ گفتن ہزلیہ تصغیر دے۔ فقال۔ پس گفت عمر کہ بخت یا عدو اللہ۔ دروغ گفتی ای دشمن خدا۔ فاجاہم عمر۔ پس
 بیرون آورد از وطن یہود را عمر رضی اللہ عنہ۔ و اعطاهم قبیۃ ما کان لہم من الثمر۔ و داد ایشان را قیمت آنچه بود در ایشان
 را از میوہ یعنی خرما و جزر آن و اکثر اموال یہود نخیل بود۔ بالا و بالا و عمر و صنا۔ قیمت آن مال و شتر داد و متاع درخت
 داد۔ من اقطاب و جبال و غیر ذلک۔ از پالانہا می شتر و لیساہن و جرد و آن اقطاب جمع قتب بقاء و تاد مغنوتین
 پالان خرو جبال کبسر حار مہملہ جمع جبل رس۔ رواہ البخاری۔ و عن ابن عباس رضی اللہ عنہما ان رسول اللہ
 صلی اللہ علیہ وسلم ادعی اثلثۃ۔ روایت کرد ابن عباس کہ آنحضرت اندر زمرہ و در وقت وفات کتبہ چیز۔ قال
 اخبروا اشترکین من جزیرۃ العرب۔ یکی آنکہ بیرون آرید مشرکان را از جزیرہ عرب گفتہ اند کہ مراد اینجا کہ و مدینہ است
 و طیبی نقل کردہ است کہ شافعی تخصیص کردہ است این حکم را بکجا و آن نزد دوسے کہ و مدینہ و یامہ است و اعمال
 آن نہ یمن و جزر آن۔ و اجیز و الوغد۔ دوم آنکہ جائزہ و ہبید رسولان و ایلچیان را۔ بنحو ما کنت اجیزہم۔ باندانچہ
 بودم من کہ جائزہ می دادم ایشان را فی الصراح جائزہ عطاف و فی القاموس جائزہ عطیہ و تحفہ و لطف۔ قال ابن عباس
 و سکت عن الثلثۃ۔ گفت ابن عباس و خاموش گشت آنحضرت از کلمہ سوم بجهت مافعی کہ عارض شدہ۔ و قال
 فالتیہما۔ یا گفت پس فراموش گردانیدہ شدم من آنرا ظاہر عبارت کتاب این ست و در حاشیہ نوشتہ اند
 کہ و سکت قول سلیمان احوال ست کہ راوی ست از سعید بن جبیر از ابن عباس یعنی سلیمان گفت و سکت

کرد سعید بن جبیر از ثالث یا گفت سعید فراموش گردانیده شدم آنرا و در عبارات مشکوٰۃ نقصان است انتهای و قاضی غیاثی
گفته که احتمال دارد که ثالث قول آنحضرت باشد صلی اللہ علیہ وسلم نگیرد قبر مرا ثبت بعد از من ذکره ما ملک فی الموطأ -
متفق علیہ - وعن جابر بن عبد اللہ قال اخبرنی عمر بن الخطاب انه سمع رسول اللہ - گفت جابر خبر داد مرا عمر
رضی اللہ عنہ کہ وی شنید پیغمبر خدا را صلی اللہ علیہ وسلم بقول - می گفت - لا تخرجن الیہو والنصارى من جزيرة العرب
ہر آنہ بیرون می آرم یہود و نصاری را از جزیرہ عرب - حتی لا ادع فیہا الا مسلمانا تا آنکہ نگذارم در جزیرہ عرب مگر مسلمانان
رواہ مسلم و فی روایتہ - و در روایتی این چنین آمده است کہ گفت - لکن عشت - اگر زندہ مانم - انشاء اللہ تعالی
اگر خواہد خدا - لا تخرجن الیہو والنصارى من جزيرة العرب - ہر آنہ بیرون می آرم یہود و نصاری
را از جزیرہ عرب -

الفصل الثانی لیس فیہ الاحادیث ابن عباس - نیست در فصل ثانی در مصابیح مگر این حدیث ابن عباس
کہ در اول او این است کہ لا تكون قبلتان و قدر فی باب الجزية - و تحقیق گذشت در باب جزیه بلفظ لا تصح
قبلتان فی ارض واحدة -

الفصل الثالث - عن ابن عمر رضی اللہ عنہما ان عمر بن الخطاب اجلی الیہود والنصارى من ارض الحجاز -
روایت کرد ابن عمر کہ امیر المؤمنین عمر بیرون آورد یہود و نصاری را از زمین حجاز - و کان رسول اللہ صلی اللہ علیہ
وسلم لما ظهر علی اہل خیبر - و یہود آنحضرت وقتی کہ غالب آمد بر اہل خیبر - اراد ان یخرج الیہود منها - خواست کہ بیرون
آورد یہود را از خیبر - و كانت الارض لما ظهر علیہا اللہ و لرسولہ و للمسلمین - و بود زمین ہر زمین کہ باشد وقتی کہ غالب
کرده شدہ بر وی مر خدا را و مر رسول خدا را و مر مسلمانان را - فقال الیہود رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ان
تیرکم پس درخواست یہود آنحضرت را کہ بگذار و ایشان را در خیبر و بیرون نیارد - علی ان یکفوا الخلی - برین شرط
کہ کفایت کنند عمل را - و لہم نصف الثمر - و باشد مر یہود و نصف میوہ حاصل زمین یعنی مشقت و کار و کسب ہنہ یہود
کنند و نصف حاصل خراج دہند و ضمیر لہم تواند کہ برائے مسلمانان باشد و حاصل ہر دو یکی است - فقال رسول اللہ
پس گفت پیغمبر خدا - صلی اللہ علیہ وسلم فقرم علی ذلک ما شئنا - قرار می دہیم و ثابت می داریم شمارا بران ما دام
کہ می خواہیم یعنی دوام قرار شرط نمی کنیم اگر خواہیم مے گرداریم و اگر خواہیم می بر آریم - فاقروا - پس قرار دادہ
شدند و گذارشتہ شدہ - سختی اجلا ہم عمرہ - اما تہ - تا آنکہ جلا سے وطن کرد و بر آورد ایشان را عمرہ
رضی اللہ عنہ در زمان خلافت خود - الی تیار - لبسوی تیار لفتح فو قانیہ و سکون تھمانیہ مدوہ ہر وزن حرار -
واریار - و لبسوی اریا لفتح ہمزہ و کسر را و سکون تھمانیہ و بجار حملہ نیز مدوہ بیتا و اریا و قریہ اندلشام گذاشتہ
عج البحار و در مشرقی گفتہ تیار از احدث قری است بر بحر و آن از بلاد طی است و از وی بہ بلاد شام می رود و

مختصر بنایه گفته اریقا قریه است بقرب بیت المقدس و طیبی گفته که از اینجا معلوم می شود که مراد آنحضرت بعض جزیره عرب است که از حجاز باشد زیرا که تیار از جزیره عرب است و از حجاز نیست انتی مخفی نماند که تفسیرات مذکور هر دو از جزیره عرب است تفصیص به تباحث است فند بر - متفق علیه -

باب الفی

در بالا اشارت کرده شده است که فی غنیمت یک معنی است و از کتاب قاموس و مشارق و هدایه نیز همچنین معلوم میشود و صاحب بنایه گفته که فی مالی که حاصل شود در مسلمانان را از اموال کفار بی حرب و جهاد و مراد مؤلف نیز همین معنی است و حکم فی آنست که مرعانه مسلمانان را بدیبا شد و در وی خمس قسمت نیست و اختیار آن بدست آنحضرت است چنانکه از احادیث که در باب مذکور است معلوم میگردد -

الفصل الاول - عن مالک بن اوس - یفتح همز و سکون و او دسین جمله بن الحدیثان - یفتح مهملین و مثله اختلاف است در صحبت او و ابن عبد البر گفته که اکثر بر اثبات صحبت اند و بخاری گفته که بعضی گفته اند که مراد صحبت است صحیح نشده و ابن حبان او را در ثقات ذکر کرده و گفته هر که دعوی کرده که مراد او صحبت است و هم کرده و روایت او از صحابه بسیار است از عیبه روایت کرده و اکثر روایت می از عمر بن الخطاب است و بسیار از تابعین از وی روایت کرده اند از باب الدنیه سنه اثین و لسیین رضی اللہ عنہم اجمعین - قال قال عمر بن الخطاب رضی اللہ عنہ ان اللہ قد خص رسولہ فی ہذا الفی - بدرستی که خدای تعالی مخصوص کرده است پیغمبر خود را درین فی شئی لم یطیحه احد غیرہ - بچیزی که نداده است آنرا هیچ کی را جز آنحضرت - ثم قرا - لیستخواند عمر بن الخطاب این آیت را - یا افاواللہ علی رسولہ منہم الی قوله قدیر - تمام آیت این است یا افاواللہ علی رسولہ منہم چیزی که عطا کرده است خدای تعالی بر پیغمبر خود و گردانید آنرا مراد او را خاصه (فما) و جفتم علیہ من خیل پس نه را ندید بران از اسپان (و لا رکاب) و نه را ندید پشتران یعنی لقب نکشیدید در قتال کردن بران بلکه پیاده برپا رفتید (و لکن اللہ لیسط رسالہ علی من یشام و لیکن خدای تعالی کسی گمارد و فرستاده باشد خود را بر کسی که نمی خواهد (و اللہ علی کل شئی قدیر) مراد آنست که آنچه خدای تعالی مالک گردانید رسول خود را از اموال بنی تفسیر چیزی است که حاصل نکردید و بدست نیار و دید شما آنرا بقتال و غلبه زیرا که قریه ای ایشان برو و میل بود و از دینہ پس همه پیاده رفتند جز رسول خدا پس خدای تعالی مسلط گردانید او را بر ایشان و بر اموال ایشان چنانکه عادت وی تعالی است که مسلط میگردد و رسل خود را بر اعدای دین پس امر دران مفوض است بوی بنهد آنرا هر جا که خواهد و بدو هر که خواهد یعنی قسمت نکنند چنانکه قسمت کرده می شود غنائم که بران قتال کرده می شود و گرفته می شود و بقر و غلبه و نازل شد این آیت در وقتی که طلب کردند صحابه قسمت را کذا فی التفسیر پس این قسم از اموال کفار که آنرا فی نامند قسمت کرده نمی شود مانند قسمت غنائم و مفوض است

نبوی رسول خدا و بنیاد و حادثات انجی علی می کرد در آن رسول خدا صلی اللہ علیہ وسلم این سنت مذہب بنی و ماوراء
 کرده است طیبی از مذہب شافعی کہ مرا آنحضرت را در فی چہار خمس و خمس خمس بود پس بود مرا آنحضرت را نیست
 و یک حصہ از نسبت و پنج حصہ و چہار باقی مرز و سی القری و تیمی و مساکین و این السبیل را کذا ذکر الطیبی - حکایت
 ہذا خلاصہ رسول اللہ - پس بود این اموال خالص بی آمیزش شرکت غیر مرا آنحضرت را بنیق علی اہلہ نفقہ سنتہ من
 ہذا المال - اتفاق می کرد آنحضرت بر اہل و عیال خود نفقہ یک سال ایشان ازین مال را اگر گفتہ شود کہ در حدیث آورہ
 کہ ذخیرہ نمی کرد و نگاہ نمی داشت آنحضرت چیزی را از برای فردا پس نفقہ یک سال چون نگاہ می داشت جوایش آنکہ
 منفی او خاں برای نفس است و این برای عیال بود و آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم می داد برای زنان خود نفقہ یکسال
 احتیاجا - ثم یا خدا بقی - پیستری گرفت انجی باقی می ماند - فجاءہ مجمل بال اللہ - پس می گردانید باقی را در جای گردانیدن
 بال خدا یعنی صرف می کرد آنرا در مصالح مسلمین و می داد ہر کرامی خواست از محتاجان و مساکین و ازین بہت نداد
 از انصار مگر سہ کس را کہ محتاج بودند - متفق علیہ و عن عمر - در بعضی نسخ و عنہ و عن عمر - قال کانت اموال بنی النبی
 گفت بود مالہای بنی النبی لفتح لون و کسہ خدا و جمہ و سکون یا قبیلہ مشہورست از یہود و اموال ایشان - ما افاد اللہ
 علی رسولہ - از انجی فی کردہ بود خدا سے تقاسے بر پیغمبر خود - ما لم یوجہ المسلمون علیہ کجیل و لا رکاب از جنس چیزی
 کہ تراندہ و ندوانیدہ بودند مسلمانان برو سے اسپان و نہ شتران - حکایت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم خاصہ -
 پس بود مرا آنحضرت را مخصوص بنیق علی اہلہ نفقہ سنتہ - اتفاق می کرد بر اہل و عیال نفقہ سال و سہ را و در بعضی
 نسخ سنتہ اول باعتبار لفظ و ثانی باعتبار معنی - ثم یجبل بالقی فی السلاح - پیستری گردانید چیزی کہ باقی می ماند
 در آلات و اسباب جنگ مسلمانان - و الکراع - و در چہار پایہ ہا کراع بضم و تخفیف را قوائم چہار پایہ ہا کذا فی القاموس
 و فی الصراح کراع پایہ گو سفند و گا و جزد آن و مراد در نیچا چہار پایہ ہا کہ اند کہ در جنگ کار آید و در حاشیہ
 از مغرب از امام محمد نوشتہ کہ کراع اسپان و شتران و جزو آن مقصود آنکہ صرف می کرد درین مصالح مسلمانان
 عدۃ فی سبیل اللہ - از جہت ساز و سامان کردن در راہ خدا فی الصراح عدۃ بضم عین و تشدید وال
 ساز و ساخت - متفق علیہ

الفصل الثانی عن عوف بن مالک - صحابی مشہورست - ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم کان اذا اتاہ لیلی
 قسمہ فی یومہ بود آنحضرت وقتے کہ می آمد اورا فی قسمت می کرد آنرا در ہمان روز - فاعطی الابل خطین - پس
 می داد مرد زن دار را دو نصیب - و اعطی الاحزاب حظا - و سہ داد مرد بے زن را یک نصیب اہل بدہمزہ کہ
 بر وزن کابل مردی کہ اورا زن باشد و اعرب لفتح ہمزہ و سکون عین مملہ و فتح زائے و عرب بتحریک مردی
 فدعیت - پس خواندہ شدم و طلبیدہ شدم من - فاعطانی خطین - پس داد مراد و نصیب - و کان لی اہل - بود

مر از بن - ثم دخی بعدی عمار بن یاسر - پستبر خوانده شد بعد از من عمار بن یاسر که زن نداشت - فاطمہ علی حلقا و احدا - پس راوا
شد عمار را یک نصیب - رواه ابو داؤد و عن ابن عمر رضی اللہ عنہما قال رأیت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
اول ما جاهد شیءا بالحرین - گفت ابن عمر دیدم من آنحضرت را که نخست آنچه می آمد او را چیزے ابتدا می کرد
به آزاد کرده شدگان مراد بن مکاتین اند و بعضی می گویند مراد متفر و مطاعت خدایے را خالصا که آزاد کرده شده اند
از قید مساوی حق - رواه ابو داؤد - و عن عائشہ ان النبی صلی اللہ علیہ وسلم اتی لبطیئہ فیها خرز و زیوت
ست از عائشہ کہ آنحضرت آورده شد بانبانی کہ در وی مهر با بود و تقسمها للحرۃ و الامتہ - پس قسمت کرد آنحضرت
آنرا مر زنان آزاد را و اہل ان بطیئہ و سگون موحده انہا بن خر و مشابہ خر بطیئہ و کسبہ و خرز بخار و مجہہ را
مفتوحہ مہرہ و تخصیص زنان بآن از جہت مناسبت ایشان ست بہرہا - قالت عائشہ - گفت عائشہ - کان ابی
لقیم للحر و العبد - بود پدر من یعنی ابو بکر صدیق رضی اللہ عنہ قسمت می کرد مردان را از آزادان و غلامان از بچہ معلوم
می شود کہ خرز مخصوص بمرغان نیست ولیکن آنحضرت تخصیص کرد بمرغان - رواه ابو داؤد - و عن مالک بن انس
بن الحنفیہ لفتح وال - قال ذکر عمر بن الخطاب یوما لقی - ذکر کرد عمر رضی اللہ عنہ روزی فیی را - قال ما انا حق
بہذا الیفی منکم - پس گفت عمر نیستم من سزاوارتر باین فیی از شما خطاب کرد با عموم صحابہ این سخن از براسے دفع توہم
آن فرمودہ کہ وی رضی اللہ عنہ خلیفہ رسول اللہ بود و صلے اللہ علیہ وسلم پس اہق باشد بدان چنانکہ آنحضرت بود
بعد از ان نفی کرد ا حقیقت را علی العموم و گفت - و ما احد منا با حق بہ من احد - و نیست هیچ کی از ما سزاوارتر بدان
از هیچ کی - الا انا علی منازلنا من کتاب اللہ - مگر آنکہ ما بر مراتب خودیم از کتاب خدا - عہدہ جل و قسم رسولہ قیمت
کردن رسول خدا یعنی فیی مرعائہ مسلمانان راست مزیت نیست هیچ کی را بزدیگرے در اصل استحقاق ولیکن تفاوت
مراتب و منازل باقی ست چنانکہ قسمت مے کرد آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم ہر اعات تمیز میان اہل بدر و اہل بیعہ
الرضوان و جزو ایشان و مراعات احوال مردم در اہل و عیال و فقر و احتیاج و جزو آن و تفصیل کرد این را
عمر بقول خود - فالرجل و قدمہ - پس مرد و تقدیم اسلام مے - والرجل و ہلاؤہ - و مرد و مشقت و شجاعت
و ابتلا مے مے در راہ خراب و الرجل و عیالہ - و مرد و اہل و عیال او - والرجل و حاجتہ - و مرد و فقر و احتیاج
او بہم معتبر و منظور است بحسب تفاوت این احوال و براندازہ آن متفاوت و مختلف مے کرد و حصہ و نصیب -
رواہ ابو داؤد - و عنہ - و ہم از مالک بن انس بن الحدثان ست - قال قرا عمر بن الخطاب - گفت خواند عمر
بن خطاب این آیت را کہ در بیان مصارف زکوٰۃ ست - انما الصدقات للفقراء و المساکین حتی یبلغ - تا آنکہ
رسید بقول مے تقالی را - علیم حکیم فقال ہذہ لمولاء - پس گفت عمر رضی اللہ عنہ این صدقات مرا این اصناف
راست کہ درین آیت مذکور اند - ثم قرا - پستبر خواند وی رضی اللہ عنہ این آیت را کہ در بیان قسمت غنائم ست -

وَاَعْلَوْا اَنَّا غَنَمُ مِنْ شَيْءٍ فَانْ لَّئِنْ خَسَمَ وَلِلرَّسُولِ حَتَّى يُلَاحِظَ - تَا اَنَّهُ رَسِيْدٌ اِيْنَ كَلِمَةٍ رَاكَ - وَاِيْنَ السَّبِيْلَ ثُمَّ قَالَ وَهَذِهِ لِمَوْلَا -
 پستِ گفت این غنیمت مرا اینجا راست - ثُمَّ قَرَأَ - پستِ خواند این آیت را که در بیان حکم فی سبست - مَا اَفَادَ اللّٰهُ عَلٰی رَسُوْلِهِ
 مِنْ اَهْلِ الْقُرْمٰی حَتَّى يُلَاحِظَ - تَا اَنَّهُ رَسِيْدٌ اِيْنَ آيَةٍ رَا - لَلْقُرْآنِ اَخْرَآيَاتُ كَمَا بَيَانَ اسْتِحْقَاقَ مَاجِرَانَ وَانصَارِمِي كُنْتَهُ
 غَنَامُ ثُمَّ رَا - ثُمَّ قَرَأَ - پستِ خواند این آیت را که ذکر کسانے می کند که بعد از مهاجرین و انصار آمده اند - وَالَّذِيْنَ جَاوَسْنَا
 لَعْنَدِهِمْ ثُمَّ قَالَ - پستِ گفت عمر رضی اللہ عنہ - هَذِهِ اسْتَوْعَبْتَ السَّلَاطِيْنَ عَامَةً - اِيْنَ آيَاتُ وَبَيَانَ حُكْمِ اَمْوَالِ فِئِي وَكَرَفَتْ
 اَسْتُ وَشَاثِلُ سِتِّ مُسْلِمَانَانَ رَا هَمَّ وَبُوْدَايِ امِيْرُ الْمُؤْمِنِيْنَ عُمَرُ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ كَمَا فِئِي رَا تَحْنِيْسُ مِيْ بَايِدُ كَرُ وَچنانکه غنیمت را می کنند
 وَلِيْكِنْ جَلَدُ وِجِيْ اَمَادَهٗ وَسَاخْتَهٗ شَدَّهٗ اسْتُ اِبْرَاے مَصَالِحُ مُسْلِمَانَانَ وَاَكْرَدَايِنْدَهٗ شَدَّهٗ اسْتُ مَرَا اِيْشَانَ رَا بَرَقَاوَاتُ
 وَرَجَاتُ اِيْشَانَ چنانکه ذکر و شد و با پنجاب رفته عامه اهل تقوے مگر امام شافعی چنانکه گذشت و رعایت
 تَفَاوُتُ وَرَجَاتُ مُسْلِمِيْنَ مِيزُ ذَهَبُ عُمَرُ اسْتُ وَاَمِيْرُ الْمُؤْمِنِيْنَ الْبُوْكِرُ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ بِهٖ تَسْوِيْهٖ رَفْتَهٗ اسْتُ مِيَانَ مَرْدُومِ
 وَرَعَايَتُ نَكْرَدَهٗ سَابِقَهٗ رَا وَاَكْفَتْ اِيْشَانَ عَمَلُ كَرَدَهٗ اَنْدَ بَرَايِ خُذَاوَا جَرَا اِيْشَانَ بِرَخْلَاسْتُ وَتَفْضِيْلُ دَرَا اَمْوَالِ دَخَلِي
 نَا اِرْدُ وَاَكْرَفِي اللّٰهُ عَنْهُ تَقْضِيْلُ مِي كَرْدَ عَالِيْشَهٗ رَا بِرَحْفَهٗ وَاَسَا مَهٗ بَنَ زِيْدَ رَا بِرَا بَنَ عُمَرُ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ اَجْمَعِيْنَ - فَلَمَّا
 عَمَّشَتْ فَلْيَا تَيْنِ الرَّاعِي - لَيْسَ وَاللّٰهُ اَكْرَزَنْدَهٗ مَا نَمَّ مِنْ بَرَاے فَخْ بِلَادُ كُفَارُ وَكَثُرَتْ فِئِي وَالاِيْصَالُ اَمْوَالِ تَمَامَهٗ مَحْتَاجًا
 هَرَا اَنَّهُ بِيَا سِيْذُ چَرَانْدَهٗ رَا - وَهُوَ لَيْسَ وَحَمِيْرُ نَصِيْبَهٗ مِنْهَا - وَحَالَا كُنْهٗ اَنَ چَرَانْدَهٗ دَرَسَرُ وَحَمِيْرُ بَاشْدُ نَصِيْبُ اَوَا اَزَا
 اَمْوَالِ فِئِي سَرُوْ لَفْجِ سِيْنِ وَسَكُونُ رَا مَهْلَتِيْنَ بِرُوزِ نَ حَرْدَا مَ دَرَخْتُ مَشْهُورُ وَنَا مَ مَوْضِعِيْ سِتِّ اَزَا نَاحِيَهٗ مِيْنَ وَحَمِيْرَهٗ
 لَفْجِ حَاوْ سَكُونِ مِيْمَ وَفَخْ يَابَلْدُ مَشْهُورُ اَزِيْمِ وَسَرُوْ اَزَا مَصَافَاتُ اَوْسْتُ - لَمْ يَعْزِقْ فِئَا جَمِيْنَهٗ - كَمَا عَرَقُ نَكْرَدَهٗ اسْتُ
 وَرَحْمَتُ اَنَ اَمْوَالِ بِشَا فِئِي اَنَ رَا عِيْ وَتَعَبُ وَمَحْنُ دَرَا نَ نَكْشِيْدَهٗ لَيْفَهٗ بَاوُ جُوْدَا كُنْهٗ مُسْلِمَانَانَ دَر بِلَادُ بَعِيْدَهٗ
 وَجَا بَرَاے دُور بَاشْدُ نَصِيْبُ اِيْشَانَ بَا اِيْشَانَ مِي رَسَدَ رَوَاهُ فِئِي شَرْحُ السُّنَنِ وَعَنْهُ قَالَ كَانُ فِئَا اَحْتِجَاجُ بَعِيْرُ
 وَحَمِيْرُ اَزَا مَالِكُ بَنَ اَوْسُ اسْتُ لَقَدْ بُوْدَ دَرَا نَچَهٗ اَحْتِجَاجُ كَرْدَ بَدَا نَ عُمَرُ لَيْفَهٗ بِرُعْبَاسُ وَعَلِيْ وَفَخْ كَرُ خُصُومَتُ كَرْدَ وَنُورُ
 كَرْدَ لَبُوْے عُمَرُ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ - اَنَ قَالَ - اِيْكَهٗ كَفْتُ عُمَرُ - كَا مَتَ لِرَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّي اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثَلَاثُ صَفَايَا - بُوْدَ
 مَرَا كُفْرَتُ رَا سَهٗ صَفِيْهٖ وَصَفِيْهٖ اَنَچَهٗ بَرُ گَزِيْنَدَا مَامَ وَاخْتِيَارُ كُنْدَ بَرَاے خُوْدَا زَا غَنِيْمَتُ بِشَا اَزَا قِسْمَتُ وَعَاوَشْتُ
 شَرْهِيْنَ اَخْفَرْتُ بُوْدَ كَرُ جِيْرَهٗ رَا اَزَا غَنِيْمَتُ بَرَاے خُوْدَا اَصْطَفَاے كَرْدَا وَاخْتِيَارُ مِي نُوْدُ وَصَفِيْهٖ كَرَا مَكِيْ اَزَا مَاتُ اِيْشَانَ
 سِتِّ بِيْمَنِ مَعْنِيْ سِتِّ كَرُ اَزَا صَفَايَاے غَنِيْمَتُ خِيْبَرُ بُوْدَ بَعْدُ اَزَا اَنَ اَزَا دَشْ كَرْدُ وَتَزْوِجُ نُوْدُ اَنَ سَهٗ صَفَايَا كَرَا مَتَ
 بِنَاوُ نَصِيْرَتُ مَكِيْ اَزَا اَمْوَالِ بَنِي النُّضَيْرِ كَرُ اِيْشَانَ رَا جَلَاے وَطَنُ كَرُ وَچنانکه ذکر اَنَ گذشت - وَخِيْبَرُ - دُوْمَ سَبْعَهٗ
 اَمْوَالِ خِيْبَرُ زِيَا كَرُ قَرْيَهٗ نَا بُوْدَ اَزَاوْے كَرُ بَصَلُجُ بَے قَتَالُ وَابْجَا نَ خِيْلُ وَرَكَا بَ فِئِي مُخُوْدُ كَرُ دَايِنْدُ وَخَالِصَهٗ اَخْفَرْتُ
 كُشْتُ وَنَمَسُ اَنَچَهٗ لَفْجِ دَقْرُ وَغَلِيْبَهٗ كَرَفْتُ - وَفَذَكُ - وَسُوْمُ فَزَكُ وَاَنَ نَامُ قَرْيَهٗ اِيْسْتُ اَزَا قَرْيَاتُ خِيْبَرُ وَبُوْدَ

آنحضرت رالفعت زمین آن کہ صلح کرو اہل آنرا بعد فتح خیبر بر لصف ارض آن و آن تیر خالصہ آنحضرت بود و آنحضرت
 اتفاق می کرد آنرا بر اہل خود و بر مسلمین و مصالح عامہ و اینہم صدقاتی ست کہ حرام ست تنگ آن بعد از ان حضرت
 فاما بنوا النضیر فکانت حبسا لنوائبہ۔ اما اموال بنی النضیر پس بود مجوس مرہات و حجاج آنحضرت را از ضعیف
 آئندہ و روندہ و از اطمینان و جز آن و سلاح و اسب و مانند آن جس لضم عامی مملہ و سکون با معنی مجوس ست
 و محفوظ و انوائب جمع نابہ مراد حوادث و حجاج ست کہ بنوبت بر آدمی را و نازل می شوند۔ و اما فک فکانت حبسا
 لابناہ السبیل۔ و اما حاصل فک پس بود مجوس و موقوف و معدر مسافران را کہ از اموال خود دور می افتادند اگر
 در اوطان خود اموال گذاشتہ می آمدند۔ و اما خیبر فجز اما رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ثلثہ اجزا اما مواضع خیبر پس پاره
 پاره ساخت آنرا آنحضرت سہ پاره۔ جزین بن السلیس۔ ساخت دو پاره میان مسلمانان۔ و جزا نفقہ لاہلہ۔ و ساخت
 یک پاره نفقہ مراہل و عیال خود را۔ فما فضل عن نفقہ اہلہ۔ پس چیزے کہ زیادہ ماند از نفقہ عیال او۔ حبسہ بین
 فقرار الہما جرین۔ گردانید آنرا میان فقرار ہما جران از جہت فقر و احتیاج ایشان نہ انصار کہ فقیر و محتاج بودند و
 روایت کردہ شدہ است در اموال بنی النضیر کہ چون انصار چیزی از ان درخواست کردند گفت آنحضرت اگر می خواہید
 بدہم شمارا چیزی در ان و اگر می خواہید بدہم ہما جران و باز گردانند شما انچہ نزد ایشان ست و انچہ شما ایشار کردہ اید بایشان
 از اموال گفتند انصار بدہ ہما جران را یا رسول اللہ و باز ہم بنیگیری ہم با از ایشان از انچہ ایشار کردہ ایم ما بایشان
 آنحضرت باین کلمہ از ایشان خوشحال شد و دعا کرد ایشان را بخیر۔ رواہ ابو داؤد۔

الفصل الثالث۔ عن المغیرۃ بن شعبۃ۔ صحابی ست مشہور۔ قال ان عمر بن عبد العزیز۔ گفت کہ عمر کہ امیر
 عادل متقی بود پس عبد العزیز بن مروان۔ حجج بنی مروان۔ فراہم آورد و فرزندان مروان را۔ حین استخلف۔ و ہنگام
 کہ خلیفہ ساختہ شد۔ فقال ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم کانت لہ فک۔ پس گفت عمر کہ آنحضرت بود مرا و را
 فک خالصہ۔ فکان نیفقت منہا۔ پس بود آنحضرت کہ اتفاق می کرد از اموال آن یعنی بر اہل و عیال و بر فقرار
 و مساکین۔ و لیو دمنہا علی صغیر بنی ہاشم۔ و بازی گشت و احسان می کرد از ان بر خردان بنی ہاشم۔ و یزوج منہا
 ایمم۔ و تزویج می کرد و کد خدای ساخت از ان بیوہ ہای بنی ہاشم را ایمم لفتح ہمزہ و تشدید تخمینہ کسورہ زنی کہ مردہا
 شوی او گاہی بر مرد کہ مردہ است زن دے نیز اطلاق می کنند و اول اکثر ست۔ و ان فاطمہ سالتہ ان
 یجعلہا لہا۔ و بد رستی کہ فاطمہ زہرا رضی اللہ عنہا طلبید و درخواست کرد از آنحضرت کہ بگرداند فک را براے
 وی و بخشد او را۔ فابی۔ پس ابوا امتناع آورد آنحضرت از ان کہ بگرداند فک فاطمہ را۔ فکانت کذلک فی حیوۃ رسول اللہ
 پس بود فک بچنین در زندگانی پیغمبر خدا۔ صلی اللہ علیہ وسلم حتی مضی لسبیلہ۔ تا آنکہ گذشت آنحضرت مرہاہ خود را کنایت
 از وفات۔ فلما ان ولی البکر۔ پس ہنگامی کہ والی گردانیدہ شد البکر۔ عمل فیہا با عمل رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فی حیوۃ

کار کرد ابو بکر در وی چیزی که کار کرده بود آنحضرت در زندگانی خود حکم خلافت وی یعنی اتفاق میکرد و بر اهل و عیال آنحضرت و بر بنی هاشم و تزویج بیوه های ایشان چنانکه آنحضرت می کرد حتی مضی سبیله تا آنکه وفات یافت ابو بکر نیز فلما ان ولی عمر بن الخطاب محل فیما بمثل ما عملا پس وقتی که ولایت داده شد عمر عمل می کرد و در فدک باند عمل کردن پیغمبر خدا و ابو بکر حتی مضی سبیله تا آنکه وفات یافت عمر ثم اقطعا مروان پشتر اقطاع کرد از مروان اقطاع یکسره همه جدا گردانیدن سلطان زمین برای کسی که خواهد ظاهر آنست که این در زمان سلطنت مروان باشد و اقطاع دسے مرعوضه اولاد یا خواص خود را باشد و در حاشی نوشته اند که این در زمان عثمان بود - ثم صارت لعمر بن عبد العزيز پشتر چون در قبض و تصرف ملوک و امارات گذشت مرعمر بن عبد العزيز را یعنی مرا خود را بلفظ غائب ذکر کرد از جهت اشارت بعد مرضا - فرایت امر منعه رسول الله صلی الله علیه و سلم فاطمه پس دیدم من چیزی را که منع کرد و ندانم پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم فاطمه را - پس لی بحق نیست مرا سزاوار - وانی اشهد کم انی رد دهنه - و بدرستی که من گواه می گویم شما را بر آنکه من باز گردانیدم آنرا - علی ما کانت - بران وجهی که بود یعنی طے عهد رسول الله - یعنی در زمان پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم و ابی بکر و عمر - و در زمان شعیب - رواه ابو داود - بدانکه در قصه اموال بنی النضیر و در قصه فدک و غیر از آنچه از اموال خالصه آنحضرت بود و باقی ماند بعد از وی و واقع شد آنچه واقع شد کلام طویل و قصه غریب است مناسب آنست که چیزی از آن نقل کنیم از آنچه در کتب صحاح واقع شده از جهت شهرت آن کلام و دوران آن بر زبان خاص و عام و طرق نایغ و زلال در افهام اگر چه مخبر می گرد و بتطویل چنانکه در امثالین مسائل غریبه کرده ایم والله یقول الحق و یهید السبیل پس بگویم در صحیح البخاری از حدیث زهری از مالک بن اوس بن الجذعان می آید که روزی عمر بن الخطاب مرا بخواند نزد خود پس در شناسه آنکه من نشسته ام پیش وی ناگهان آمد خادم او که یزاف الفیج تخمائی و سکون را و فتح فادیه نام داشت و گفت که عثمان بن عفان و عبد الرحمن بن عوف و زبیر بن العوام و سعد بن ابی وقاص رضی الله عنهم برو نشسته اند و استیذان می نمایند اذن می کنی که در آیند گفت نعم اذن کن که در آیند پس درنگ کرد ویر فازیانی و باز آمد و گفت عباس و علی رضی الله عنهما اذن می طلبند اذن می دهی که در آیند گفت نعم در آیند و چون در آمدند گفت عباس یا امیر المؤمنین حکم کن میان من و میان این و ایشان خصومت می کردند و اموال که فنی کرده بود خدای تعالی بر رسول خود صلی الله علیه و سلم از بنی النضیر پس و شناسم کردند علی و عباس یکدیگر را پس گفتند این قوم که نشسته بودند یا امیر المؤمنین حکم کن میان این دو و خلاصی ده یکی را از دیگری پس گفت عمر صبر کنید و آهسته باشید سوگند می دهم من شما را بآن خدای که بحکم او بر پاست آسمان و زمین آیامی و آیند شما که پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم گفته است می گذاریم یا یعنی گروه انبیاء میراث هر چه می گذاریم ما صدقه است گفتند این صحابه که نشسته بودند آری تحقیق گفته است پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم آنها پس روی آورد عمر بر علی و عباس رضی الله عنهم و گفت سوگند می دهم

من شمارا بنده آیامی داند که پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم تحقیق گفته است آنرا گفتند علی و عباس آری گفته است گفت عمر پس خبر می دهم شمارا ازین امر که پروردگار قالی مخصوص گردانید رسول خود را صلی اللہ علیہ وسلم درین فنی پیغمبری که نداد هیچ یکی را جز وی پس خواندین آیت را لا افا دار اللہ علی رسولہ منہم فما او حقہم علیہ من خیل و لا رکاب الا یتہ پس بود این قول خالصہ مر رسول خدا را صلی اللہ علیہ وسلم پیغمبر خدا سو گندج نیکو آن اموال مانزد و شمارا و شمارا و استیہ او نکره و آن بر شمارا تحقیق و او شمارا آن مال را و قسمت کرد میان شمارا آنکه باقی می ماند از آن اموال پس بود آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم که اتفاق می کرد آنرا بربا اہل و عیال خود فقہ سالی ازین مال پیغمبری گرفت پس می گردانید و صرف می کرد آنرا در آنچه صرف می کرد مال خدا را یعنی در مصارف خیر و مصالح مسلمین پس عمل کرد پیغمبر خدا تا زمان حیات خود بعد از آن وفات یافت آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم پس گفت ابو بکر من دلی و خلیفہ رسول خدا ام پس قبض کرد آنرا ابو بکر پس عمل کرد و با آنچه عمل کرد رسول خدا صلی اللہ علیہ وسلم پس روی آورد عمر رضی اللہ عنہ بر علی و عباس رضی اللہ عنہما و گفت شمارا در آن هنگام بہ بدی ذکر می کردید ابو بکر را و می گفتید کہ ابو بکر درین عمل چنانست کہ شامی گفتید و خدای دانند کہ ابو بکر درین کار خدا و حق بود و نیکو کار و برابرہ راست و تابع حق بود پیغمبر خدا ابو بکر را پس گفت من کہ خلیفہ و ولی رسول خدا و ابی بکر ام پس قبض کریم آن مال را و دو سال از امارت خود عمل کردم و دروسے با آنچه عمل کرد رسول خدا صلی اللہ علیہ وسلم و ابو بکر صدیق رضی اللہ عنہ و خدای دانند کہ من درین قول صادق و درین امر نیکو کار و برابرہ راست و پیرو حقم پیغمبر خدا و دو سال آمدید مرا شمارا و سخن شما یکی بود پس گفتم من شمارا کہ پیغمبر خدا فرمودہ است ما ارث منی گذاریم ہر چہ ما می گذاریم صدقہ است پس چون ظاہر شد مرا اسے آنکہ دفع کنم و بسپارم آن مال را بشما پس گفتم اگر می خواہید بسپارم بشما باین شرط کہ بر شماست عہد و وثیقہ آنکہ عمل کنید دروسے با آنچه عمل کرد رسول خدا و ابو بکر و با آنچه عمل کردم من از آن باز کہ و اسے گردانیدہ شدہ ام من و گرنہ سخن نگویند ببن درین باب پس گفتید شما بسپارید بہا باین شرط پس سپردم بشما آیا التماس می کنید و می خواہید از من کہ حکم کنم بر خلاف این پس سو گند بنده اسے کہ باذن او بر پاست آسمان و زمین حکم منی کنم کجی و دیگر جز این تا برپا شود قیامت پس اگر عاجزید شمارا ازین کار و از دست شما منی آید باز گردانید بسپارید آنرا ببن من کفایت می کنم شمارا از آن مشقت کشیدن در آن و من مشقت می کشم گفت زہری کہ راوی حدیث است پس خبر دادم باین حدیث عروہ بن الزبیر را پس گفت عروہ راست گفت اکب بن اوس من شنیدم عایشہ را کہ اسے گفت فرستادند زمان پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم عثمان را نزد اسے بکرہ اسے طلبیدن میراث از آنچه فنی گردانید بود خدا اسے قائلے بر رسول خود صلی اللہ علیہ وسلم پس رد کردم من برین زنان و گفتم آیا منی ترسید از خدا آیا منی داند کہ پیغمبر خدا فرمودہ میراث منی گذاریم ما آنچه می گذاریم ما صدقہ است منی خوردند آل محمد ازین مال پس باز آمدند زنان آنحضرت از طلب میراث و رجوع نمودند با آنچه خبر دادم من بالیشان گفت عروہ بود این صدقہ بدست علی پس منع کرد و علی را

ازان و غلبہ نمود بران پس ازان بدست حسن بن علی بوده پس ازان بدست عیین بن علی پس ازان بدست علی بن حسین و حسن بن حسن و ہر دو تداول میکردند آنرا پس ازان بدست زید بن حسن سلام اللہ علیہم جمعین و این صدقہ رسول خداست صلی اللہ علیہ وسلم برستی این حدیث بخاری است کہ ترجمہ کردیم پیش و در کتاب المغازی و بقیہ فی التفسیر و در کتاب الخمس نیز مانند این آورده تفاوت بعضی الفاظ و ہم صحیح بخاری است از عروہ از عائشہ کہ فاطمہ و عباس آمدند ابو بکر را در حالی کہ می طلبند میراث را از زمین فدک و حصہ را از خیبر پس گفت ابو بکر شنیدم پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم میگفت میراث بینکداریم ما پنجہ می گزایم صدقہ است میخورند آل محمد و دین مال بخدا سوگند قرابت و خویشی رسول خدا محبوب تر است نزد من کہ صلہ کنم بان و لکن ہارم حق آنرا ازین کہ صلہ کنم قرابت خود را و در جامع الاصول حدیث مذکور را از روایت بخاری و مسلم و ترمذی و ابی داؤد و نسائی آورده و گفته کہ گفت ابو داؤد کہ طلب و سوال عباس و علی رضی اللہ عنہما از عمر آن بود کہ این مال را میان ایشان بالمناصفہ قسمت کند و بسپاردنہ آنکہ نمی دانستند ایشان قول آنحضرت را کہ ما میراث بینکداریم ایشان کنی طلبیدند مگر صواب را پس عمر گفت من ہم قسمت بران بنی ننم کہ بنی از ملک و استبداد دست می گزارم آنرا بجال خود چنانکہ ہست و در روایتی آمدہ است کہ حجت آورد عمر پیش ذکر کرد مثل حدیثی کہ در کتاب است و ذکر کرد از ابی بن کعب مثل حدیث مغیرہ بن شعبہ کہ نیز در کتاب مذکور است و آورده است بخاری در کتاب الخمس از عروہ بن الزبیر کہ عائشہ ام المؤمنین خبر داد او را کہ فاطمہ بنت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم طلبید از ابی بکر صدیق بعد وفات رسول خدا صلی اللہ علیہ وسلم کہ قسمت کند و بدہم را و میراث او را از آنچہ ترک کردہ است مرا و رسول خدا از آنچہ فی گروا و ایند خدا می تقالی بروی پس گفت ابو بکر رضی اللہ عنہ کہ رسول خدا صلی اللہ علیہ وسلم گفتہ است لا لورث ما ترکناہ صدقہ پس در غضب آمد فاطمہ پس ہجران کرد ابو بکر را پس ہمیشہ بود ہجران کنندہ مرا و تا آنکہ وفات یافت و زندگان فاطمہ رضی اللہ عنہا بعد از آنحضرت شش ماہ است و گفت عائشہ بود فاطمہ کہ سوال می کرد ابو بکر را نصیب خود را از آنچہ گذشت آنحضرت از خیبر و فدک و صدقہ او کہ در مدینہ بود پس ابا آورد ابو بکر و گفت نیست من ترک کنندہ چیز سے از آنچہ عمل می کرد بان رسول خدا صلی اللہ علیہ وسلم عمل می کنم بہر چہ عمل می کرد بان آنحضرت و من می ترسم کہ اگر ترک کنم چیزی را از امر آن حضرت میل کردہ باشم از حق فاما صدقہ او کہ بمدینہ بود پس سپرد آنرا عمر رضی اللہ عنہ بعلی و عباس رضی اللہ عنہما و اما خیبر و فدک پس لنگا داشت آن ہر دو را عمر و گفت اینہا صدقہ رسول خدا اند و ندبای حق آنحضرت کہ عارض می شدند و پیش می آمدند و سپرد آنرا بکسی کہ والی امر بود پس آنہا تا امروز بہر ان حال اند و جامع الاصول این حدیث را از بخاری و مسلم و ابی داؤد و نسائی از عائشہ آورده با تفاوت بعضی کلمات و آورده است در باب میراث البنی صلی اللہ علیہ وسلم ترمذی را از ابو ہریرہ گفت آمد فاطمہ نزد ابو بکر و گفت کیست کہ وارث میشود ترا اگر بمیری تو گفت اہل من و اولاد من گفت فاطمہ پس چہ شد مرا کہ وارث نشوم از پدر خود پس گفت ابو بکر شنیدہ ام

من از پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم که امیراث بنی گذاریم ولیکن من غمخواری می کنم کسی را که غمخواری میکرد و او را آنحضرت و اتفاق میکنیم بر کسی که اتفاق میکرد آنحضرت و آورده است مرابی داؤد و دراز ابو الطفیل گفت آمد فاطمه رضی اللہ عنہا بطلب میراث نزد ابوبکر پس گفت ابوبکر شنیده ام من رسول خدا صلی اللہ علیہ وسلم را که میگفت وقتی که چنانچه خدا تعالی پیغمبری را بپسندانی پس آن باری کسی است که قائم است بعد از وی و آورده است مرخاری و سلم و موطا و ابی داؤد و دراز عایشه که از وراج بنی صلی اللہ علیہ وسلم در وقتی که وفات یافت خواستند که بفرستند کسی را نزد ابوبکر نه بطلب میراث پس گفت عایشه آیا نیست که فرموده است آنحضرت میراث بنی گذاریم ما آنچه می گذاریم صدقه است و در روایت ابی داؤد آمده که گفت عایشه گفت ابوبکر آیا بنی ترسید از خدا آیا شنیده اید رسول خدا را که گفت میراث بنی گذاریم ما آنچه می گذاریم صدقه است این مال بدست من است پس چون میراث بدست کسی خواهد بود که والی امر است بعد از من این روایت این باب است در کتب سته و در آنرا طرق متعدده است و در آنچه ذکر کردیم کفایت است و از اینجا ظاهر میشود که حدیث لالورث مازکنه صدقه بودن اموال آنحضرت مشترک میان مسلمانان و مصالح ایشان و تفویض امر آن بوالی متفق علیه است میان صحابه حتی علی و عباس مخصوص با ابوبکر نیست رضی اللہ عنہم اجمعین ولیکن اشکال در اینجا آنست که اگر دفع آن اموال به علی و عباس صواب بود پس چرا دفع نکرد و عمر لبسوی ایشان نخست بار و اگر صواب نبود چرا دفع کرد آخر بوالش آنست که منع کرد نخست بروحی که می طلبیدند ایشان از تملک و واد آخر بر وجه تصرف و تولیت چنانکه آنحضرت تصرف می کرد گفته است خطابی که این قصه مشکلست زیرا که علی و عباس هر گاه گرفتند این صدقه را از عمر بر شرطی که شرط کردند بر ایشان و ایشان اعتراض هم کردند که آنحضرت را میراث بنی باشد و کبار و جابرین بآن گواهی دادند پس باز چه ظاهر شد بر ایشان که خصومت کردند و وحش آنست که شرکت در تولیت بر ایشان شاق آمد و طلب کردند قسمت را تا هر کدام در حصه خود مستقل و مستبد باشند بتدبیر و تصرف پس منع کرد ایشان را عمر قسمت را تا جاری نکرد و بران اسم ملک زیرا که قسمت در الماک می باشد و بتدوّل زمان گمان برده می شود ملک گذر آقا و او مشککترین ازین قضیه فاطمه زهرا است رضی اللہ عنہا زیرا که اگر بگویم که دے رضی اللہ عنہا جاهل بود باین نسبت بعیدست و اگر التزام کنیم که شاید اتفاق نقباً و او را سماع این حدیث از آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم مشکل می شود که بعد از سماع حدیث از ابی بکر و شهادت صحابه بران چگونه قبول نکرد و در غضب آمد و اگر غضب پیش از سماع حدیث بود چرا بر نگشت از غضب تا آنکه بامتداد کشید و سازنده بود و هاجرت کرد ابوبکر را چنانکه روایت می کند کرمانی در شرح بخاری گفته اما غضب فاطمه رضی اللہ عنہا پس امری بود که حاصل شد بر مقتضای بشریت و ساکن شد بعد از ان و اما بحسب ان مراد بدان العبا من و کوفت طبیعت است از ملاقات نه هجران محرم از ترک سلام و مانند آن است و تحقیق آمده است در اخبار که ابوبکر حاضر نشد جنازه فاطمه را و نرسید بدان پس می گویند که فاطمه وصیت کرده بود که نماز نگذارد ابوبکر بر جنازه وی و گفته اند که این سخن غلط است و افتر است و چگونه وصیت کند وی رضی اللہ عنہا بآن

باوجود آنکہ احنی بامامت نماز جنازہ سلطان است و لهذا گذاشت امام حسین رضی اللہ عنہ مروان ابن الحکم را کہ حاکم مدینہ بود
 از جانب معاویہ کہ نماز کند بر جنازہ امام حسن رضی اللہ عنہ و گفت اگر حکم شریعت نمی بود یعنی گذاشتن ترا کہ نماز می کردی
 بروی و بعضی گفته اند کہ نماز فاطمہ زہرا در شب بود پس ندانست ابو بکر آزا و این سخن نیز بعید است زیرا کہ اسامہ بنیت
 عمیس بنضم عین و فتح میم بن ختمین لفتح خارجہ و سکون مثانہ در آن وقت تحت ابو بکر رضی اللہ عنہ بود و وی متولی شد
 غسل زہرا و تجہیز او را و بعید است کہ زوجہ ابی بکر حاضر باشد و حاصل نشود و اعلم و وقوف بر آن و آنچه تصریح می کنند
 لعلم ابی بکر رضی اللہ عنہ بوفات فاطمہ رضی اللہ عنہا چیزی است کہ روایت کرده شدہ است کہ فاطمہ رضی اللہ عنہا گفت
 شرم می دارم کہ بیرون آرند مرا بعد از وفات من و حضور مروان بی شرم و عادت چنان بود کہ بیرون می آوردند زنان را
 چنانکہ بیرون می آوردند مروان را بی پردہ پس گفت اسامہ بنیت عمیس و در روایتی ام سلمہ نیز رضی اللہ عنہا کہ ادیدہ ایم
 در حبشہ کہ می سازند از جیدہ نخل نقشی را مانند ہویج پس می سازیم برای تو آنرا پس ساختند نزد او بر مثال آن پس دید
 زہرا آنرا و تبسم کرد و خوشحال شد و حالانکہ ندیدہ بود کسی او را بعد از وفات پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم کہ تبسم کرده باشد از حبست
 غم و اندوہ پس وصیت کرد با ساربنیت عمیس کہ تو متولی امر من باشی در غسل و تجہیز و تکفین و علی با تو باشد و ہجیم کی را
 نگذار می کہ بر من در آید پس چون وفات یافت فاطمہ رضی اللہ عنہا آمد عالیشہ و می خواست کہ در آید بروی پس منع کرد
 او را اسامہ پس شکایت برد عالیشہ پیش پدر خود و گفت چہ شدہ است ابن خثمیہ را کہ در میان می آید میان ما و بنیت رسول اللہ
 صلی اللہ علیہ وسلم و منع می کند مرا آمدن بروی و ساختہ است برای جنازہ وی مثل ہویج عروس پس آمد ابو بکر
 بزرگ خانہ فاطمہ و ایستاد و گفت ای اسامہ تہا چہ شدہ است کہ منع می کنی از واج پیغمبر را از آمدن بر بنیت وی صلی اللہ
 علیہ وسلم و چہ چیز است کہ ساختہ تو برای وی مثل ہویج عروس پس گفت اسامہ کہ فاطمہ امر کرده است مرا کہ نگذارم کسی را
 کہ در آید بروی بعد از وفات وی و آنچه من ساختہ ام با مروی ساختہ ام و ننودہ ام آنرا بوی پس راضی شدہ و خوش شدہ
 بآن پس گفت ابو بکر یکن آنچہ وصیت کردہ است وی ترا بآن و لا بأس پس این حکایت صریح است در علم ابی بکر بوفات
 فاطمہ رضی اللہ عنہا و بعضی گفته اند احتمال دارد کہ ابو بکر دانستہ باشد آنرا و قصد کردہ باشد حضور جنازہ او را و لیکن چون پوشید
 علی رضی اللہ عنہ و خبر نکرد با ابو بکر و نفرستاد کسی را نزد وی دانست ابو بکر کہ میرا مصلحتی است در اخفا پس را رضی اللہ عنہ پوشید
 براہ خلاف رضا و مصلحت وی و شیخ ابن حجر عسقلانی گفته کہ احتمال دارد کہ ابو بکر متظر آن مانده باشد کہ طلبید در علی رضی اللہ
 پس حاضر شود و گمان برد علی کہ ابو بکر بی طلب خواهد آمد پس گذشت وقت و شب ہم بود کہ اذکر السمود فی تاریخ المذنبہ
 و در بعضی روایات آمدہ است کہ چون واقع شد میان ابو بکر و فاطمہ رضی اللہ عنہا آنچہ واقع شد رفت ابو بکر نزد فاطمہ و ایستاد
 برد او در گرمی آفتاب و عذرخواہی کرد نزد وی و گفت بخدا سوگند کہ قرابت رسول خدا صلی اللہ علیہ وسلم محبوب تر و سزاوارتر است
 نزد من از قرابت خود و لیکن من چہ کنم کہ شنیدہ ام این حدیث را از پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم و عذاب گواہ اند بر آن پس رضی

نامیده رضی الله عنه وارضاه و قتل کرده می شود درین قصه قایل باطل که نیست و توفیق و اعتماد بران و الله اعلم بحقیقه الحال
تمام شد کتاب الجواهر بپاری و ادون خدا و توفیق وی و تالی می گردد و ادرا -

کتاب الصيد والذبایح

صید و راصل بمعنی شکار کردن است بعد از آن نام کرده شد شکار کرده شده را و شکار کردن مباح است و اروده دران
کتاب و سنت و معتقد شده بران اجماع آمدت و در رساله ابن ابی زید که در مذہب امام مالک است گفته که مکروه است
شکار کردن برای لوب و لعب و بی قصد لوب و لعب مباح است و ثابت نشده که آنحضرت صلی الله علیه و سلم بنفس نفیس خود
شکار کرده و لیکن تقریر آن نموده است و ذبایح جمع و بیجه است بمعنی فحش کرده شده و فحش بکسر نیز این معنی آمده است -

الفصل الاول عن عدی بن حاتم رضی الله عنه عدی بن حاتم بن عبد الله بن عبد الطائی جوادی بن جوادی قدوم
آورد جز آنحضرت در شعبان در سنه سبع و بعضی گفته اند در سنه عشر و اول صبح است قبول کرد کوفه را و سکونت کرد در آن
و کور شد یک چشم او و روز جل با علی بن ابی طالب و حاضر شد صفین را و مردان را و فوات یافت در سنه ست و سبعین
در زمان مختار بن ابی عبیده و بود عمروی صد و بیست سال و بعضی گفته اند صد و هفتاد و قول اول اشبه است بصواب
و بود وی رضی الله عنه کثیر الاصل و قال قال لی رسول الله صلی الله علیه و سلم گفت عدی بن حاتم گفت مرا آنحضرت -

اذا رسلت کلبک فاذا کرام الله - و تھی که بفرستی تو سگ خود را یعنی برای شکار پس بگو نام خدا را چنانکه در وقت ذبح
می گویند که این سگ بدینال شکار فرستادن بجای فحش است پس فرستادن سگ از جانب ضابط شرط است و اگر سگ
بطور خود پرو و و جرات کند حلال نبود همچنین اگر در وقت ارسال تسمیه نکند که آنکه زنده یا بدو می کشد و آن داخل شکار نیست
فان امسک علیک - پس اگر نگذاشت سگ شکار را برای تو - فادر که چنانچه فاجحه پس دریافتی تو شکار را زنده پس

فحش کن شکار را - وان او رکنه قد قتل - و اگر دریافتی تو شکار را یا سگ را و در حالی که تحقیق کشته است سگ او را و در بعضی نسخ
قتل بلفظ مجهول است یعنی کشته شده است - ولم یأکل منه - و نخورده است سگ از آن - فکله پس بخور آنرا - وان
اکل فلا تأکل - و اگر بخور و سگ از شکار پس مخور - فانما امسک علی نفسه - پس نگاه نداشته است آن سگ شکار را بلکه بنفس

خود زیرا که این علامت عدم تعلیم است و شکار که حلال است از سگ معلم است و علامت تعلیم آنست که سه بار نگاه دارد
و نخورد - فان وجدت مع کلبک کلبا غیره - پس اگر یابی تو با سگ خود یکی دیگر را جز وی - و قد قتل - و حال آنکه تحقیق
کشته است - فلا تأکل - پس مخور - فانک لا تدري ایها قبله - زیرا که بد رستی تو در نمی یابی که کدام یکی ازین دو سگ
کشته است شکار را و اگر سگ دیگر کشته است شاید که معلم نباشد یا در ارسال وی تسمیه نکرده باشد - و اذا رمیت بسهمک
فاذا کرام الله - و تھی که بنید از می تو تیر خود را پس اگر کن نام خدا را - فان غاب عنک یونا - پس اگر غایب شود شکار از تو و تو
تلم بجد فیہ الاثر سگ - پس نیابی تو و وی مگر نشان تیر خود را که این نیز بجای فحش است - فکل پس بخور - ان شئت - اگر

می خواهی و قید یوم اتفاقی است و بسبیل تمثیل است و مراد آنست که غائب شد اگر چه روز تمام باشد بلکه زیاده هم تا آنکه گزیده
 نشده است چنانکه سیار و ان وجه غریقی المار و اگر یابی قلا و ارا غن شده در آب یعنی اگر چه با اثر سهم باشد - فلا تا کل
 پس بخور از جهت احتمال آنکه آب مرده باشد متفق علیه - و عنه قال قلت - و هم از عدی بن حاتم است که گفت
 گفت من یارسول اللہ انزل الکلاب العلمہ بدرستی که ما می فرستیم سگان آموخته شده را - قال کل ما مسکن
 علیک گفت آنحضرت بخور چیزی را که نگاه داشته اند آن سگان بر تو و نخورده اند از آن قلت و ان قتلن - گفت من طریق
 استفهام و اگر چه کشته باشند - قال و ان قتلن - گفت آنحضرت و اگر چه کشته باشند چه اگر زنده باشند خود را می کنند
 احتیاج بنگاه داشتن ندارد و قلت انما نرمی بالمعراض - گفت من بدرستی ما می اندازیم تیر بی پر را که آنرا گز می گویند و اکثر
 انما معراض خوانند بجهت آنکه بر پهنای خورده - قال کل باخرق - گفت آنحضرت بخور چیزی را که جرادت کرده و نفوذ نموده
 اگر چه بر درازی خورده باشد خرق بجا و محجۀ دراء در آخر قاف بهد رسیدن تیر - و ما اصحاب لجر فنه - و معراضی که رسید
 به پهنای خود - فقتله پس کشت او را - فانه و قید پس بدرستی که وی موقوف است بقاف و ذال معجبه و آن چیزی که کشته شد
 بعضا یا لبسک و چیزی که نیست او را تیزی - فلا تا کل - پس بخور متفق علیه - و عن ابی ثعلبه الخشنی - یضم خا و فتح شین
 معجبین نسبت بخشن نام مردی صحابی مشهور است بکینت بیعت کرد و تحت الشجره و فرستاد او را آنحضرت لبوی قوم او پس
 اسلام آوردند نزول کرد لبنام و مردسته خمس و سببین و بعضی گفته اند در زبان معاویه - قال قلت - گفت گفتم -
 یارسول اللہ انما بارض قوم اهل الکتاب - بدرستی که ما در زمین گروهی هستیم که اهل کتاب اند - افنا کل فی انهم
 آیا جایز است که بخوریم در آوندهای ایشان - و بارض صید - و ما در زمین شکاریم یعنی در جایی که شکار در آنجا
 بسیار است صید بقوسی - شکاری کنیم که آن خود یعنی به تیر انداختن - و بکلبی الذی لیس بمعلم - و شکاری کنیم بگ
 که نیست معلم و بکلبی المعلم - و شکاری کنیم بگ که معلم است - فاصح لی - پس چه چیز صلاحیت دارد برای من
 و جایز است مرا - قال - گفت آنحضرت اما ذکر است من آیت اهل الکتاب - اما چیزی که ذکر کرده تو از ظروف اهل
 کتاب پس حکمش آنست که - فان وجدتم غیره فلا تا کلوا فیها - پس اگر بیابید جز آن ظروف را پس نخورید در و
 وان لم تجدوا فاعسلوها و کلوا فیها - و اگر نیابید جز آن ظروف پس بشوید آنها و بخورید در آن ظاهر حدیث در آنست
 که اگر ظروف دیگر جز ظروف ایشان یافته شود در ظروف ایشان لغسل نیز بنا بر خورد از جهت عدم ضرورت
 لیکن فقها گفته اند که جایز است استعمال آئینه ایشان بعد از غسل بیکراهیت خواه یافته شوند ظروف دیگر یا یافته نشوند
 پس حمل کرده شود کراهیت در حدیث بر آنکه مراد ظروفی است که می پزند و روی گوشت های خنزی و شرب می کنند
 در آن خور و معتاد اند برای نجاست از جهت استعذار طبیعی هر چند شسته شود و مرا و فقہ آن اوانی است
 که مستعمل نیستند در نجاسات فالباق ذکر کرده است این را ابو یوسف او و در سنن خود صریحا نقله البرما و

و ما صدرت بقوسک فذکرت اسم اللہ فکل - و آنچه شکار کنی تو به تیر و کمان خود پس ذکر کنی نام خدا را پس بخور - و ما صدرت
 بلکلبک المعلم - و چیزی که شکار کرده لبیک تو که معلم است فذکرت اسم اللہ پس ذکر کرده نام خدا را - فکل - پس بخور -
 و ما صدرت بلکلبک غیر معلم - و چیزی که شکار کنی لبیک تو در حالی که معلم نیست - فذکرت ذکوتہ - پس دریای تو ذبح
 آنرا - فکل پس بخور - متفق علیه - و عنه - و هم از ابو ثعلبه است - قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اذ امریت
 لبیک فغاب عنک - وقتی که اندازی تو تیر خود را پس غایب شد از تو شکار تیر خورده - فذکرتہ - پس دریای تو آنرا
 یعنی نیافتی در وی گراثر تیر خود چنانکه در حدیث عدی گذشت - فکل - پس بخور - مالم نیتن - ما دام که گنده نشده است
 و بوی نکرده نیتن لبهم یا کسرتا از نتن و لفتح یا کسرتا از نتن نیز گفته اند این بر طریق استجاب است و الا بوی کردن
 گوشت موجب حرمت آن نیست و در روایت آمده است که آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم گوشت بوی کرده را خورده است
 کذا فی المحاشی و شاید که برای تعلیم جواز خورده باشد و اللہ اعلم - رواه مسلم - و عنه عن ابی بنی صلی اللہ علیہ وسلم قال فی الذ
 ید رک صیده بعد ثلث - گفت آنحضرت در حق شخصی که در یافت شکار خود را بعد از سه روز - فکل مالم نیتن - پس بخور
 آنرا تا آنکه بوی نکرده است - رواه مسلم - و عن عائشہ قالت قالوا - گفت عائشہ گفتند صحابه - یا رسول اللہ
 ان ہنا اقواما بدرستی اینجا گروہ ہست - حدیث محمد بن بشرک - کہ نوشت زمان ایشان بشرک یعنی نو مسلم اند و ہنوز
 احکام اسلام تمام و کمال نیاموختہ اند - یا تو ننا لجمان - می آرند ما را گوشتها لجمان لبهم لام جمع لحم لبکون حا و لفتح نیز
 آمده است - لاندری اید کردن اسم اللہ علیہ ام لا - در معنی یا ہم و معنی دانیم ما کہ ذکر می کنند ایشان نام خدا را بران یا نہ -
 قال اذ کروا انتم اسم اللہ و کلاوا - گفت آنحضرت ذکر کنید شما نام خدا را و بخورید - رواه البخاری - از ابن فرشتہ در شرح
 مشارق نقل کرده اند کہ گفته است نیست معنی حدیث کہ تسیمہ شما الآن ثاب می شود از تسیمہ فوج کننده بلکه بیان
 می کند کہ تسیمہ مستحب است نزد اکل و آنچه شما می دانید ذکر تسیمہ را بران نزد فوج صحیح است اکل آن وقتی کہ باشد و ارج
 از انسانی کہ صحیح است اکل ذبیحہ وی از جهت حمل کردن حال مسلمان بر صلیح و تحسین ظن بوی و متسک کرده است
 باین حدیث کسی کہ شرط نکرده است تسیمہ را نزد فوج و این متسک ضعیف است کما لا یخفی - و عن ابی الطفیل لبغیم طاصحالی
 مشہورست پستترین صحابه در موت علی الاطلاق و بود وی رضی اللہ عنہ از تابعین علی مرتضی رضی اللہ عنہ فصیح السان
 سرب الجواب - قال سل علی - گفت پرسیده شد علی رضی اللہ عنہ - بل خصکم رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم بشی - آیا
 مخصوص و ممتاز گردانیده است شما را آنحضرت یعنی اہل بیت را بچیزی از احکام کہ دیگران را نگفتہ - فقال ما خصنا
 بشی لم نعیم بہ الناس - پس گفت علی مرتضی رضی اللہ عنہ مخصوص نگردانیده است آنحضرت ما را بچیزی کہ فرا گرفتہ بان
 چیزی ہمہ مردم را فی الصراح عموم فرا گرفتن ہمہ را و کلام درین تخصیص در باب الدیات گذشتہ است فذکر الامانی قراب
 سیفی ہذا - مگر چیزی کہ در قراب این شمشیر من است قراب کہسرقاف شمشیر دان کہ در وی شمشیر با نیام و بند می باشد -

فاخرج صحیفته فیما یسیرون آودو علی مرتضیٰ نامہ کہ دروسی این نوشتہ بود و لعن اللہ من فجع الخیر اللہ لعنت
 کنا و خدای تعالیٰ کسی را کہ فجع کند بغیر نام خدا چنانکہ مشرکان فجع می کردند بنام تبارک و تعالیٰ لعن اللہ من سرق منار الارض
 و لعنت کنا و خدای تعالیٰ کسی را کہ دزدیدہ غلامت یا و نشا بنای زمین را منار بفتح میم جمع منارہ است بمعنی علامت
 یعنی نشا بنای زمین کہ تفسیر و خدای گوید و بان حد و فعی می خواہد مباح گردانیدن آنچه نیست مرا و را از حق ہمسایہ
 و بیعی دار و نشا بنای را قطع می کند چیزی را از زمین وی و داخل می گرداند در زمین خود کہ اقالوا و تولوا کہ معنی آن باشد
 کہ تفسیر میزند ہر نشا بنای زمین را و برائی دارد آنرا و نا پذیردی گردانند آنرا تا کم کنند مردم راہ را و قطع کنند طریق را و این
 معنی مناسب ترست باین روایت کہ گفتہ ہے و فی روایت من غیر منار الارض لعنت کنا و خدای تعالیٰ کسی را کہ تفسیر میزند
 منار الارض را و لعن اللہ من لعن والدہ و لعنت کنا و خدای تعالیٰ کسی را کہ پدر خود را کہ از حبلہ عقوق و ایذاست
 واجتماع دارد کہ مراد آن باشد کہ لعن می کند پدر و دیگر می را پس لعنت میکند آن و دیگر پدر را و پس سی سبب باعث لعنت
 پدر خود می گرد و پس گویا او لعنت می کند پدر خود را چنانکہ در حدیث دیگر ہنی آمدہ است از شتم والد و شاعر گفتہ ہے کہ
 باور خویش دوست داری و دشنام دہدہ باور من و لعن اللہ من آدمی فحشا و لعنت کنا و خدای کسی را کہ جای دہد
 و پناہ دہد و حمایت کند بتبع را کہ در دین چیزی پیدا کند کہ در اصل نبودہ است و خلاف سنت و غیر آنست ایو اجای
 داو ن ماوی پناہ جای و محدث بکسر وال بمعنی احداث کنندہ و نو پذیر آرنزدہ و محدث بفتح وال نیز آمدہ بمعنی امر محدث
 نو پذیر آوردہ شدہ و جای داو ن آن بمعنی راضی شدن بدان و صبر کردن بران و تقریر فاعل آن بران کذا فی
 مجمع البحار و لعنت شامل ست لعنت کفر را کہ بمعنی دوزی از رحمت حق باشد و لعنت فسق را کہ مراد بران دوری از درگاہ
 عزت و قرب است و اطلاق لعن بدین معنی بسیارست در احادیث و درین نجات و خلاص ست از بسیاری از مخدورات
 و مشکلات قدر بزرگوار مسلم و عن رافع بن خدیج ففتح خاصابی الصاری ست حاضر نشد بر را از جبت صغر لعن
 حاضر شد احد را و مشاہد را کہ بعد از و ست قال قلت گفت گفتم یا رسول اللہ اما لا قوال اللہ و خدا بدستی ملاقات
 کنندہ و پیش آیندہ ایم دشمنان را یعنی کافران را فردا و نیست معناد می و نیست با ما کار رو یعنی شاید کہ کار و ما
 ہمراہ بنایند بر می بضم می جمع مدیہ مثلثہ الیم کار و کلان و فی الصراح مدیہ بضم و کسر دشمنہ ففتح بالقبض آیا
 پس فجع کنیم بر می کہ تیز باشد یا کند کار و قال گفت آنحضرت ما انزلہم چیزی کہ روان گرداند خون را و ذکر اسم اللہ
 و برودہ شود نام خدا فکل پس بخور یعنی جائز نیست اکل آنچه فجع کردہ شود و بخورے کہ روان کند خون را خواہ
 این باشد یا نیانی و این متفق علیہ ست میان علما لعن السن و الطفر گز و دندان و ناخن و ساعد حکم عمدہ
 و ستر انجام است کہ خیر دہم شمارا از سبب آن کہ دندان و ناخن جزا روا نیست پس بیان کرد و فرمود اما السن فظہر اما
 و دندان پس استخوان است و باستخوان روا نیست فجع شیخ ابن صلاح گفتہ اند انستم من الجواز بحث و تفتیش برای مخ

فج باستخوان معنی که در عقل در آید شیخ خوالدین عبدالسلام نیز همچنین گفته و در حدیث همین مقدار فرموده که به دندان
جایز نیست چرا که استخوان است و شیخ حجت الدین نووی رحمه الله گفته علتش آنست که استخوان نجس می گردد بخون
وقتی که فج کرده شود بوی و بوی واقع شده است از نجس گردانیدن استخوان زیرا که گوشه و خوراک برادران شمامست
از جن کذا ذکر السیوطی - و اما الظفر فلهی الجبش - و اما ناخن پس کار و دایمی جیشیان است جیش لضم فاجمع جیش است
و معنی ته ایل آنست که در ذبح کردن بناخنان تشبیه است با ایشان درین فعل شنیع که مخصوص است با ایشان و جیشه کاف و ز
و نصاری و اما موریم کجالت کردن با ایشان بدانکه منع از فج بدن آن ناخن علی الاطلاق است نزد ائمه مثله رحمة الله
علیهم و نزد امام البیاضی رحمه الله جایش بدندان و ناخن که بجای خود اندر دندان و در دست و پا و دست
بدندان و ناخن که برکنده باشند و باکی نیست بخوردن آن ولیکن این فج مکروه است و شاخ نیز همین حکم دارد و جث ائمه
اطلاق حدیث مذکورست و حجت با قول آنحضرت است که فرمود امر بالمعروف باشت بریز خون بر چه می خواهی وافر الا و اوج
و بر رگهای گردن را بر چه می خواهی و آنچه روایت کرده است رافع بن خدیج محمول است بر غیر مشروع زیرا که حدیث همچنین میگوید
و اصحابنا خب ابل و غنم - و رسیدیم با غارت شتران و گوسفندان را این نیز مقوله رافع بن خدیج است - فخذ منها لیسر
گزینت و پراکنده شد آنان شتران شتری غنم را جل لبهم پس دندان شتر را مردی به تیر - فحسبه پس باز داشت
آن شتر را و بر جا داشت او را - فقال رسول الله صلی الله علیه و سلم ان لهذه الابل او ابد پس گفت آنحضرت بدستی
مر این شتران را یعنی در میان ایشان رندگان و گریزندگان اندازم دم - کا و ابد الوش - همچو رندگان از جانوران
و شتی - فاذا غلبکم مناشی - پس وقتی که چیزه گردد بر شما ازین شتران چیزه یعنی شتری تا فلو انه بکذا پس
بکنید بآن شتر همچنین که کردید یعنی تیر زید یا بر نوع که توانید بشید بعد از آن که چیزه باشد که رواست بدان
شیخ که حکم شکار دارد و همچنین است در وقت که شتر و جز آن در چاه افتد و مانند آن پس فج دو قسم است اختیاری
و اضطراری اختیاری بجراحت کردن است میان لبه و کعبین و بریدن رگهای شری و اضطراری بجراحت
کردن در هر جا که باشد و در هدایه می گوید که امام مالک گفته است که حلال نمی شود بزکوة اضطرار و اعتبار نمی توان کرد
آنرا زیرا که نادرست و امامی گوئیم که معتبر حقیقت عجز است و مسلم نیست ندرت بلکه کثرت متفق علیه و عن کذب
بن مالک - صحابی مشهورست از شعرا می اسلام صاحب تالیف از عرو و ه بتوک و قبول توبه - انه کان له غنم ترعی بسلع
روایت است از وی که بود مرا و گوسفندان که می خریدند بسلع لفتح تسین همله و سکون لام نام گویی است به مدینه
در جانب غربی مدینه در آن جانب که مساجد را می گویند و حفرتی و غر - و ه آن در آنجا بود می گویند - فالصبر
جاریه لنا بشاة من غنمنا موتا - پس دید و دریافت دایمی که مارا بود بیک گوسفندی از گوسفندان ما اثر مرگ را یعنی دید آن
جاریه گوسفندی را که می میرد - فکسرت حجر - پس شکست آن جاریه سنگی را - فذبحناها به پس فج کرد آن شاه را

بآن منک - فسال البنی - پس سوال کرد کعب ابن الاکب غیر را - صلی اللہ علیہ وسلم - کہ خورون آن گو سفند حلال است
 یا نه - فارہ با کلاما پس امر کرد آنحضرت کعب را بخورون آن شاة - رواہ البخاری - وعن شداد بن بشیر
 دال - بن اوس - یسکون وادانصار می پردازد زاوہ حسان بن ثابت اورا و پدر او را کہ اوس بن ثابت بن منذر
 صحبت است عبادہ بن الصامت و ابوالدرداء رضی اللہ عنہما گفتہ اند کہ خداے تعالیٰ شداد بن اوس را علم و علم
 هر دو داد و عن رسول اللہ - روایت می کند از پیغمبر خدا - صلی اللہ علیہ وسلم قال ان اللہ بدرستی کہ خداے
 تبارک و تعالیٰ - کتب الاحسان علی کل شئی - نوشت و واجب گردانید نیکی کردن را بر هر چیزی حتی در قتل و فج - تا و تا کفر
 فاحسنوا القاتلہ - بکسر قاف پس چون بشید پس یک کنید طریق کشتن را کہ تیز کنید شمشیر را و زود خلاص کنید و عذاب
 نکشد - و اذا ذکرت فاحسنوا الذبح - و چون ذبح کنید پس یک کنید ذبح را و در روایتی الذبیحة بکسر ذال چنانکہ
 قلمہ بکسر قاف بود - لیحد احد کم شفرتہ - لفتح شین و باید کہ تیز کنی کی از شما کار خود را - و لیرح ذبیحہ - و باید کہ راحت دهد
 حیوان ذبح کردہ شدہ را یعنی بگذارد او را تا بمیرد و سرگرد و استراحت یا بدین بیان احسان در ذبح است
 و از جای احسان است کہ تیز کند کار را در پیش چشم حیوان و یکی را بکشد و دیگری نکشد اگر ممکن است و یاے کشیدہ
 بر دوز آنرا کہ می خواهد ذبح او را - رواہ مسلم - وعن ابن عمر قال سمعت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یبني ان تقبیر
 ہیمة - گفت ابن عمر رضی اللہ عنہما شنیدم آنحضرت را کہ بنی سے کروا از آنکہ صبر وادہ می شود یعنی حبس کردہ شود
 و نگاه داشته شود حیوانی چار پایہ - او غیرا - یا غیر ہیمة از حیوانات دیگر - للقتل - از برائے کشتن و اصل صبر
 حبس است فی الصراح صیر شکبائی کردن و بازداشت کردن کسی را از جهت کشتن یا بکشت سوگند دادن و مراد است
 کہ حبس کردہ شود حیوانی و نگاه داشته شود از برائے کشتن بی اکل و شرب یا منعی است کہ نگاه داشته شود حیوان
 و بدن ساخته شود و تیر انداختہ شود و بسوی وی تا بمیرد چنانکہ در حدیث آئندہ بیاید - متفق علیہ - وعنه ان البنی
 صلی اللہ علیہ وسلم لعن من اتخذ مشیاً فیہ الروح غرضاً - و ہم از ابن عمر است کہ آنحضرت لعنت کردہ است کسی را کہ گرفت
 و ساخت چیزی را کہ در وی روح است و غرض بجهتین مفتوحین نشانہ تیر متفق علیہ - وعن ابن عباس ان ابن
 صلی اللہ علیہ وسلم قال لا تأخذوا شیاً فیہ الروح غرضاً - بلول الخیر فیہ لعل حیث سابق است لیکن اینجا البنی یعنی فرمودہ و در اینجا
 لعنت کرد برین فعل و لفیظ و تشدید در لعن بیشتر است و بر هر تقدیر درین فعل تعذیب حیوان و اتمام اوست اگر بمیرد و اگر
 نمیرد بعد از آن ذبح کنند تعذیب بی موجب باقی است - رواہ مسلم - وعن جابر قال سئل رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
 عن الضرب فی الوجه - سئل کہو آنحضرت از زدن در روی بطیآنچه یا تالیا نہ و جزو آن در روی آدمی یا حیوانات دیگر -
 وعن الوسم فی الوجه - و سئل کہو آنحضرت از داغ کردن در روی فی الصراح و سم و سمہ نشان کردن و داغ کردن رواہ
 مسلم - وعنه ان البنی صلی اللہ علیہ وسلم مر علیہ حمار - و ہم از جابر است کہ آنحضرت برگذشت بروی حماری - و قد دسم

فی وجهه و حال آنکه تحقیق داغ کرده شده است در روی آن حمار - قال - گفت آنحضرت - لعن الله الذی وسمه -
 لعنت کما و هذا فی قتالی آن کسی را که داغ کرده است او را - رواه مسلم - بدانکه داغ کردن در روی منی عینه است باجماع
 خواه در آدمی یا در حیوانات دیگر اما داغ نه در روی بعضی مستحب داشته اند و چارپایه های زکوة و جزیه و جابرست و غیر آن
 و مقصود تمیز و تعیین است اما در آدمی اخبار و آثار قول و فعل مختلف آمده است اما اقوال بعضی دلالت دارند بر آنکه خوب
 و محبوب نیست و بعضی بر عجز ترک آن و بعضی بر نهی ازان اما فعل که دلالت دارد بر جواز آن آنچه روایت کرده شده است
 که آنحضرت فرستاد طیبی را برای بن کعب پس فصد کرد و او را داغ کرد و چون مجروح شد متعین معاوضه را کحل اذن کرد
 آنحضرت او را داغ و چون درم کرد داغ دیگر فرمود و داغ کرد جابر را و حدین ابی زراره را گفته اند که نهی محمول است بر آنکه
 بی اختیار باشد بی ضرورت و احتیاج بدان و اگر ضرورتی باشد جابرست کذا ذکر فی سفر السعاده و گفته اند که داغ
 کردن از اسباب و همیه است که مباشرت آن قاذب است در توکل بخلاف علاج های دیگر که از اسباب ظنیه است و اگر
 ظن غالب اینجا نیز حاصل گردد جابر بود و مختار است که کرده است که است تحریری که نزد حصول ظن غالب بقول طیب
 حاوی که گوید مختصر است علاج در آن و بعضی گفته اند که نهی ازان جهت کرده اند که عرب اعتقاد داشتند که البته نافع است
 جز و او قطعاً پس حتی که دنداد و ورطه شرک خفی میفکنند و باقی کلام در شرح سفر السعاده است - وعن انس قال غدوت

الی رسول الله صلی الله علیه و سلم بعبد الله بن ابی طلحه - گفت انس بن مالک با نداد بروم بسوی آنحضرت عبد الله
 بن ابی طلحه را که برادر او بود از مادر و ابوطلمه شوهر مادر او است و این عبد الله از مادر و می متولد شده بود - لیکن که تا آنجیک
 کند آنحضرت او را تا آنجیک خاییدن خرما یا جز آن از جنس شیرین و مالیدن او در کام طفل که زائیده شده است
 و این سنت است در اطفال - فوافیه فی یده الیسیم پس یا قسم من آنحضرت را در حالی که در دست اوست الیسیم کبیریم
 و سکون تخانیه و فتح سین محله آبی که بوی داغ کند الیسیم اهل الصدقه - داغ می کرد و شتران زکوة را تا تمیز شوند از
 شتران دیگر متفق علیه - وعن هشام ابن زید - جد او انس بن مالک است تابعی است ثقه - عن انس - روایت میکند از انس
 بن مالک که جدا اوست - قال - گفت انس - دخلت علی النبی - و رأیتم برغمیر صلی الله علیه و سلم و هو فی حربه و حال آنکه
 وی در بر بوی بود بر بکبیریم و سکون را فتح موحده جای باز داشت شتران و جزو آن از لقمه غنم و برید یعنی حصن است
 قرایته الیسیم شیاء پس دیدم من آنحضرت را که داغ می کرد چیزی را از چارپایه های یعنی در عضوی و طرفی از اعضا و اطراف
 آنرا و بعضی نسخ شمار حج شاة و این نسخه ظاهرست بحسب معنی حصنه قال - می گوید هشام که آن می برم انس را که گفت
 فی اذانها - یعنی داغ می کرد در گوشه شامه العام و گوشت آن متفق علیه -

الفصل الثانی عن عدی ابن حاتم قال قلت - گفت کفیم یا رسول الله ایت احدا ناصاب فینا
 آیا می بینی کی از ما را که یافت شکاری را - و لیس معه سکین - و حال آنکه نیست با وی کار و اینچ با لمره - یا فوج بکند

لبسک مروہ سنگ سفید براق کہ می جہ از وی آتش مرا و اینچا سنگ گشت مطلقاً - او شقۃ الصفا - یا یہ پارہ شکستہ از چوبہ فقال امر الدہم بتمشیتہ پس گفت آنحضرت بگذاران خون را بر چیزی کہ می خواہی اکثر در اکثر شخ مشکوٰۃ الفتح ہمزہ و سکون سیم و کسر را بی او قام امرت از امر از منی گذاریندن و در بعضی بکسر ہمزہ و سکون میم از تخری مانند ام ترمی قام الفتح ہمزہ و کسر سیم و تشدید را و امر الفتح ہمزہ و کسر سیم و سکون را نیز روایت کردہ اند و معانی و وجوہ اینہا شرح مذکور است - و ا ذکر اسم اللہ - و ذکر کن نام خدا را یعنی مقصود خون بر آمدن و تسبیح است بہر چہ باشد - رواہ ابو داؤد و النسائی و عن ابی العشر ارضہم عین و فتح شین منجۃ نام او اسامہ بن مالک تابعی داری بصری ست محدود در بصرین روایت نمی کند از پدر خود محبوبی ست بخاری گفت در حدیث وی و سماع او از پدرش نظرست و ابن حبان او را در ثقات ذکر کردہ و احمد گفته حدیث او نزد من غلط است - عن امیہ روایت می کند از پدر خود - انه قال کہ وی گفت یا رسول اللہ انا کون الذکوۃ الا فی الخلق واللہ - آیا نمی باشد فحی کہ در خلق و لہ الفتح لام و تشدید موحدة سہ سنیہ فقال لو طعنت فی فخذہا - پس گفت آنحضرت اگر نیزہ زنی تو در ران و بجہ - لاجزہ اعنک - ہر آئینہ کفایت می کند از تو رواہ الترمذی و ابو داؤد و النسائی و ابن ماجہ و الدارمی قال ابو داؤد و ہذا فی ذکوۃ المتردی - و گفته است ابو داؤد و ابن درین در فح کردن حیوانی ست کہ افتادہ است در چاہ یعنی در فح اضطرابی ست - و قال الترمذی ہذا فی الضرورة و گفته است ترمذی این در حالت ضرورت و فح اضطرابی ست و گفته است کہ شناختہ نمی شود و ابو العشر را از پدرش غیر این حدیث - و عن عدی بن حاتم ان النبی صلی اللہ علیہ وسلم قال ما علمت من کلاب باز - گفت آنحضرت چیزی کہ تعلیم کردہ تو از سگ یا باز - تم ارسلتہ - پستر فرستادی تو آن سگ را یا باز را - و ذکر ت اسم اللہ - و ذکر کروی تو نام خدا را - فکل مما اسک علیک - پس بخور از آنچه نگاه داشتہ است آن سگ یا باز بر تو - قلت وان قتل - گفتم من و اگر چہ کشتہ است - قال اذا قتله ولم یاکل منه شیاً - گفت آنحضرت وقتی کہ کشت سگ یا باز صید را و بخور و از آن چیزی - فانما اسک علیک پس نگاه نداشتہ است گر بر تو - رواہ ابو داؤد و عنہ قال قلت - و ہم از عدی بن حاتم ست گفت گفتم من یا رسول اللہ ارمی الصید تیر می اندازم من شکار را - فاجد فیہ من القدسی - پس می یابم من در آن صید فردا اثر تیر خود را - قال - گفت آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم اذا علمت ان سمک قتله - وقتی کہ بدانی تو کہ تیر تو کشتہ است او را - ولم تر فیہ اثر سبع - و نہ بینی تو دور وی اثر زردہ - فکل - پس بخور یعنی اگر اثر سبع بیابی بخور و همچنین اگر اثر تیر دیگری بیابی نیز بخور چنانکہ در حدیث وی کہ در فصل اول گذشت کہ گفت نبی اگر اثر تیر خود را و این عام ترست از الذکوۃ سبع یا بی یا اثر تیر دیگری بیابی - رواہ ابو داؤد - و عن جابر قال نہنا عن صید کلاب الجوس - گفت جابر بنی کردہ شدہ ایم ما از خوردن شکار سنگ آتش پرستان کہ اہل کتاب نیستند یعنی شکاری کہ مجوسی کند اگر چہ کلب مسلمانی باشد مگر آنکہ زودہ بیاید و فح کند و اگر مسلمان بکلب مجوسی شکار کند حلال است و اگر مسلمان و مجوسی در ارسال کلب با سہم شریک شوند

پس یکشنبه عید را حلال بنود۔ رواہ الترمذی۔ وعن ابی ثعلبۃ الخثعمی قال قلت لرسول اللہ انا اہل سفر من ہاں ہوں
والنصارى والیجوس۔ بدستی ما اہل سفر کم کہ در زمین می گردیم و می گذریم بہ یهود و نصاری کہ اہل کتاب اند و می گذریم
بالتش پرستان کہ نہ اہل کتاب اند۔ فلما یجد غیر انتم۔ پس منی یا سیم ماجزا و نذر ہای ایشان۔ قال فان لم تجدوا غیرہا
فامسحوا بالمال۔ گفت آنحضرت پس اگر نیابید جز آوند ہای ایشان پس بشوید آوند ہای ایشان را بآب شستم کلا فیہا
اشربوا۔ پس بخورید و آوند ہای ایشان و بنوشید در اول باب نیز حدیث ابی ثعلبہ گذشت و آنجا ذکر مجوس
بنود و ذکر صید بود کہ مقصود در آنجا ذکر اوست و اینجا نیست فقیر۔ رواہ الترمذی۔ وعن قیس بن صبیح۔ لفتح قاف و کسر
یا و سکون یا۔ بن ہلب۔ یضم ہا و سکون لام و بعضی لفتح ہا و کسر لام گفته اند تابعی ست و پدر او را صحبت ست ابن الدہنی
ولسانی اورا مجہول گفته اند و علی گفته تابعی ثقفہ است و ابن جہان در ثقات ذکر کردہ و ابو داؤد و ترمذی از وی
چونیک حدیث روایت کردہ عن ابیہ۔ روایت می کند از پدر خود ست۔ گفت پدر و سہ۔ سالت النبی۔ پرسیدم پیغمبر را۔
صلی اللہ علیہ وسلم عن طعام النصارى۔ از خوراک نصاری کہ می توان خورد و نہی۔ روایت۔ و در روایتی این چنین
آیدہ است کہ۔ سالہ رجل۔ یعنی گفت پدر وی سوال کرد آنحضرت را مردی و گفته اند کہ آن مرد عدی بن حاتم ست
فقال۔ پس گفت آن مرد سائل۔ ان من الطعام طعاما محرما منہ۔ بدستی کہ از حیلہ طعام با طاقا ست
کہ حجج می کشیم من ازان حج در اصل بمعنی تنگی ست و اطلاق می کنند براشم و معنی التحريم احتیاب می کنم از اشم یعنی
در خوردن اواشم می دانم۔ فقال۔ پس گفت آن حضرت۔ لا یحلجن فی صدرک شی۔ باید کہ در نیاید در سینه
توضیحی یعنی از شک شبہ و در روایتی طعام بجای شی و شی غامض است و لیکن سوال از طعام بود و حج بجای حمل
در اول و حیم در آخر گرفتہ حق حج بارقہ از سحاب و تجل اضطراب وی کذا فی القاموس و تفسیر کردہ است صاحب
قاموس ابن قول را و لا یحلجن فی صدرک طعام یعنی خود آید و روان تو از ان طعام چیزی زیرا کہ وے تظلیف است
مباح ست انتہی و لا یحلجن بجای محبہ نیز روایت کردہ اند از طحان بمعنی تحرک و شبہ در ول۔ فخرت فیہ النصاریہ۔
مشابہ شدی تو درین طحان نصاریت را یعنی رہبانیت و تشدید را بر نفس چنانکہ رہبان امم سابقہ می کردند و بعض
بہ نصاریت گردیدہ است آنکہ سائل عدی بن حاتم بود وی نصاری بود پیش از اسلام خود یعنی تو بر ملت خفیفہ سہلانیہ عمل
نظاہر کن دلی دلیل در شک شبہ میفت کہ گرفتار و سواس خواہی شد۔ رواہ الترمذی و ابو داؤد۔ وعن ابی الدرداء
قال بنی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم عن اکل الجبۃ۔ یضم میم و فتح جیم و تشدید شکبہ مفتوحہ۔ و ہی المتی تفسیر بالنبیل۔
و جبہ حیوانی ست کہ حبس کردہ می شود و بدن ساختہ می شود بہ تیر و کشتہ می شود بآن نہ بیج و اصل خبوم سہلانیہ بر
زمین نہادن مرغ چنانکہ بروک مراہل را و تعبیر کردہ می شود بآن از قتل و ہلاک کہ بآن می پسند بر زمین فاصحوا فی
دیار ہم جایش کہ و قرآن مجید واقع شدہ است باین معنی ست۔ رواہ الترمذی۔ وعن العرباض بن ساریہ

صحابی است از اهل صفه و از گزیه کنندگان که در حضرت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم آمدند و سوار می طلبیدند و می یافتند پس گریه کنان و حسرت زده رفتند شش و پنجین - ان رسول اللہ - روایت می کند که پیغمبر خدا - صلی اللہ علیہ وسلم - بنی یوم خبیر عن کل ذی ناب من السباع - بنی کرد و از خوردن هر خداوند و ندان نشتر از درنده با و مرا و بدی اینچنینی است که می دود و می در و بناب چنانکه شیر و گرگ و یوز و پلنگ و خرس و مانند آن - و عن کل ذی مخلب من الطیر و بنی کرد و از خوردن هر خداوند مخلب بکسر میم و سکون خای و فتح لام چنگال جاره مانند از و چرخ و گرگ و گشن که شکاری کند چنگال - و عن لحوم الحمر الابلیه - و بنی کرد از گوشت های خران خالی بعد از آنکه خلال بود و خوردن آن در حدیث آمده است که دیگها ازین گوشت می جو شید فرمان شد که دیگها را از دیگدان با سرنگون براندازند - و عن الخبثه و بنی کرد از حیوانات کشته شده نه بطریق ذبح - و عن الخلیسته - و بنی کرد از خوردن خلیسه فاذ معجمه و کسر لام و سین ممل از دریده شده گرگ و مانند آن و روبروده شده از دها ن وی مرده پیش از ذبح - و ان ثوبا الجبالی حتی لفی عن ماسی بطونین - و بنی کرد از آنکه طی کرده شوند زنان حامله تا آنکه بزنند و بپزند چرے را که در شکمهای ایشان است این در حالی که جاریه در سبزه آمده حامله است جائز نیست و طی او تا بزاید و اگر حامله نباشد و طی کرده نشود تا حیض آرد تا آب حاصل گردد و قال محمد بن یحیی - محمد بن یحیی بسیار اندر ادای محمد بن یحیی قطعی است بضم قاف و فتح طای ممله روایت کرده اند از وی مسلم و ترمذی و نسائی و ابن خزیمه روایت می کند وی از ابو عاصم شیبانی شیخ امام ابو عبد اللہ بن محمد اسمعیل بخاری گفت محمد بن یحیی - سئل ابو عاصم عن الخبثه - پرسیده شد ابو عاصم از معنی خبثه - فقال ان خبثه الطیر پس گفت خبثه پرند که استاد کرده شود و و هفت ساخته شود - او البشی - یا چیزے یعنی حیوانی خورنده - فیرمی پس سیر انداخته شود و او را کشته شود و این طریق چنانکه در حدیث ابو الدرداء گفته شد - و سئل عن الخلیسته - و پرسیده شد ابو عاصم از معنی خلیسه - فقال الذئب - پس گفت ابو عاصم گرگ - او السبع - یا درنده دیگر که می گیرد و گوشت را بدر که البرطل - می دریا بد او را مرد - فیاخذ منه - پس می گیرد از دها ن گرگ - فیموت فیه - پس می سیر و در دست آن مرد - قبل ان یندکیما - پیش از آنکه ذبح کند آن خلیسه را مشتق از خلص و اخلاص بمعنی ربا و ن سواد الزئنا و عن ابن عباس و ابی هریره ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم بنی عن شریطه الشیطان - بنی کرد آن حضرت از خوردن شریطه شیطان - زاد ابن عیسی - زیاده کرده است ابن عیسی در بیان معنی شریطه و گفته - هی الذبیحة یقطع منها الجلد - شریطه ذبیحه است که بریده می شود و از وسه پوست - و لا تقری الا وادج و بریده بنی شود و رگهای گردن که ذبح عبارت از آن است قری لفتح فاذ سکون را بریدن و آداج جمع و ذج لفتح و او و دال رگ گردن - ثم ترک حتی تموت - پستر گذاشته می شود تا آنکه می میرد و اهل جاہلیت می بریدند چیزے اندک از پوست حلق تبیه و می گذاشتند تا آنکه می میرد و تبیه او بشرطه از جهت آنست که شرط

یعنی نشت زدن است از شرط حجام یا شتر یا معنی علامت است و اضافت لبشیطان از ہر آنست کہ حامل و باعث و زمین
و محسن این عمل برای ایشان اوست و راضی است بدان۔ رواہ ابو داؤد۔ و عن جابر ان النبی صلی اللہ علیہ
وسلم قال ذکوة الجنین ذکوة امہ۔ فیج جچہ کہ در شکم است و فیج مادر اوست فی الصراح ذکوة بذال منجۃ و تذکیۃ کما
بریدن گو سفند را یعنی فیج کردن مادر کفایت است در حلال شدن جنین پس اگر فیج کر وہ شد گو سفندے کہ در شکم
او جنین است مردہ حلال است خوردن آن و باین قائل اند انکہ مثلہ پس نزد امام احمد و شافعی حلال است خواہ موی
بر آورده باشد یا نہ و نزد امام مالک اگر تمام شدہ خلقت او و روئیدہ باشد موی او و نزد امام ابو حنیفہ و در ہر ایہ قول
صاحبہ نیز ہمین گفتہ حلال نیست اکل او مگر آنکہ بیرون آید زندہ و فیج کر وہ شود و قول زفر و حسن بن زیاد نیز ہمین
و متسک ایشان آنست کہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم فرمودہ است کہ چون بفتیہ صید در آب نباید خورد باحتیال آنکہ
شاید آب مردہ باشد پس حرام کرد اکل را نزد وقوع شک در سبب زہوق روح و این موجود است در جنین
چہ دریافتہ نمی شود کہ دے بزیج ام مردہ یا باحتباس نفس و اگر زندہ بر آورده واجب است فیج او با اتفاق و

در صحت این حدیث نزد امام سنن است و اللہ اعلم۔ رواہ ابو داؤد و الدارمی و ترمذی عن ابی سعید۔
و عن ابی سعید الخدری قال قلنا۔ گفت ابو سعید گفتیم ما۔ یا رسول اللہ نخر الناقۃ۔ نخر می کنیم ناقہ را و نخر نیزہ زدن
در سینه شتر و این سنت است و شتر اگر چہ فیج نیز جانگزیست۔ و نذج البقرۃ و الشاة۔ و ذج می کنیم گاؤ و گو سفند را فیج
بریدن رگہا سے خلق چنانکہ در گاؤ و گو سفند باید کرد۔ فیج فی بطنا الجنین۔ پس می یا ہم در شکم اینہا چہ یعنی مردہ
اللقیۃ ام ناکہ۔ یا بنید ازیم و بر تاہیم اورا یا بخوریم۔ قال کلاہ ان شئتم۔ گفت آنحضرت بخورید اورا اگر می خواہید۔ فان
ذکوة ذکوة امہ۔ پس بدستی فیج او فیج مادر اوست۔ رواہ ابو داؤد و ابن ماجہ۔ و عن عبد اللہ بن عمر بن العاص
ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال من قتل عصفورا۔ گفت آنحضرت کسی کہ کشت کبشکی را۔ فافوقہا۔ پس چیزے
کہ فوق اوست در صغر و حقارت جثہ یا در کبر و عظم بغیر حقہا۔ کشت بی حق آن چنان کہ نباید کشت و حلال نشد سالہ
اللہ من قتلہ می پرسد اورا خدای تعالی از کشتن وی یعنی روز قیامت از ان مسئلہ خواہد شد و بر ان ما بخو خواهد
گشت۔ قیل۔ گفتہ شد یا رسول اللہ و ما حقہما۔ و حبیب حق کشتن آن۔ قال ان یدکما فیہما۔ کلما۔ گفت آنحضرت

حقش آنست کہ فیج کند اورا پس بخور و آنرا۔ و لا یقطع رأسہا فیہ می بیا۔ و بنزد سر او را پس بیند از دامنرا یعنی
بروجہ فیج نکشد۔ رواہ احمد و النسائی و الدارمی۔ و عن ابی واقد اللیث۔ احتلام است در اسم و نسبت او صحابی
قدیم الاسلام است و بعضی گفتہ اند کہ حاضر شد پدر را و بود با وی لوار بنی لیث و بعضی گفتہ اند از مسلمہ فتح است قول
اول صحیح تر است بعد و دست و راہل مدینہ و مجاورت کرد بکہ۔ قال قدم النبی صلی اللہ علیہ وسلم المدینۃ۔ گفت
قدم آوردا آنحضرت مدینہ را۔ و ہم نجوون اسنتہ الابل۔ و حالانکہ مردم می بریدند گویان شتر ان را جب بجمیم

دموحه بریدن از باب نفر و آسمه حج سنام لفتح سین - و یقطعون الیات الفم - و می بریدند و نه می گو سفندان
 الیات حج الیه لفتح همزه مقصود آنکه کوبان و دنبارا زنده می بریدند و میخوردند - قال گفت آنحضرت - ما یقطع
 من البیسته - چیزی یعنی عضوی که بریده شود از چار پایه - و بی حیة - و حال آنکه وی زنده است - فی مقیت لا یقطع
 پس آن قطعه بریده شده مردارست خورده نمی شود - رواه الترمذی و ابو داود -

الفصل الثالث - عن عطاء بن لیار - تابعی ثقة است مشهور از کبار علمای ربیه است کثیر الحدیث مولی
 ام المومنین میمونه کات سنته اربع و تسعین و هو ابن اربع و ثمانین - عن رجل من بنی حارثه - روایت می کند از روی
 از بنی حارثه که قبیلۀ از انصار است - انه کان یرعی لقطه - بدرستی که آن مرد بگوید که می چرانید ناقه از البنتن را بشعب بن شهاب
 احد بدره از دهرای کوه احد لقطه کبسر لاهم و فتح آن ناقه قریب العمد بنه تاج شوب کبسر فرجه میان دو کوه و راه میان
 دو کوه و سیل آب - فرای بها الموت - پس دید بان ناقه موت را یعنی دریافت که می میرد - فکرم بیدایمجر را پس نیافت
 چیزی را که نکند از ابدان چیز از نیزه و کار دو مانند آن - فاخذتها پس گرفت یعنی را و تدفیع و او و کسرتا - فوجایه
 فی البنتا - پس زوبیخ در سینه وی - حتی اهرق و هما - تا آنکه ریخت خون آن ناقه را و جی بکار و در زون - ثم اخبر رسول
 پیغمبر خدا و آن مرد پیغمبر خدا را - صلی اللہ علیہ وسلم فامرہ باکلمها - پس امر کرد آنحضرت آن مرد را بخوردن آن ناقه - رواه
 ابو داود و مالک و بیرونی و در روایتی این چنین آمده است که گفت - فذکابا لشیطانا پس تذکیه کرد یعنی ذبح کرد آن
 ناقه را بچوب تیز شیطا کبسر شین و بطایین معیتین چوبی که هر دو طرف او تیز می باشد و آورده می شود در میان و جوال
 و عن جابر قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ما من دابة فی البحر الا وقد ذکابا اللہ لینی آدم فیت بهج جنبه در
 دریا مگر آنکه ذبح کرده است او را خدای تعالی برای او لا و آدم یعنی حلال است بی ذبح و شکار کردن و برآوردن آن
 از دریا حکم ذبح دارد و ظاهر این حدیث حل تمامه و اب بحرست و از ان میان حل سمک متفق علیه است میان امت
 و در غیر آن اختلاف است - رواه الدارقطنی -

باب ذکر الکلب

باب در ذکر کلب که کدام ازان نگاهداشتن آن جائزست و کدام جائز نیست و آنکه کشتن آن جائزست و جائز نیست
 چون در کتاب صید ذکر کلب گذشت بیان بعضی احکام کلب نیز کرد

الفصل الاول - عن ابن عمر قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم من اقتنى کلبا - کسی که گرد آورد و سینه
 نگاه دارد و سگی را - الا کلب ماشیه - مگر سگی ماشیه یعنی سگی که برای نگاهبانی مواشی نگاه دارد - او حلال - لهذا و محبه بروز
 قاض یعنی سگ شکاری را - ضربه و در پی صید و دنده شدن سگ - نقص من عکله کل یوم قیراطان - نقصان کرده
 می شود از اجر عمل و هر روز دو قیراط بسبب عقوبت بر نگاهداشتن آن از جهت امتناع دخول ملائکه در خانه و وین

والنساء فی ذریعہ کرده است بریدی ولسالی این عبارت را کہ - وامن اہل بیت یتیمون کلبہ - وعتیدہ بیچ اہل خانہ کہ می بندند سگ را - الا لقص من علم کل یوم قیراۃ - اگر آنکہ نقصان کردہ می شود و از اجر علی ایشان حصہ معینی - الا کلبہ صید او کلب غنم او کلب حرث - اگر سگ شکار یا سگ گوشتدان یا سگ کشت زارہ و عن ابن عباس قال ہی رسول صلی اللہ علیہ وسلم عن النخیر بین الہائم - وروایت است از ابن عباس کہ ہی کردہ است آنحضرت از ہر غلایندن و جنگ انداختن میان چار پایہ ای چنانکہ میان شتران و چقاران و مانند آن و جنگ انداختن میان مرغان نیز ہمین حکم دارد رواہ الترمذی والبوداؤد -

باب ما یکل کلمہ وما یحرم

باب در بیان حیواناتی کہ حلال است خوردن آن و حیواناتی کہ حرام است خوردن آن بدانچہ کہ کتاب اللہ ثابت شدہ است حرمت آن بیتہ است وادم مسفوح و لحم خنزیر و آنچه و نج کرده شدہ است شام غیر خدا چنانکہ کریمہ اقرسل لا تجد فیہا او حی الی محرکات آیہ اثبات آن می کند بعد از آن زیادت کہ در سنت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم استنباط دیگر را مثل کل ذی ناب و ذی قلب و حمرالمیہ و جزو آن پس بعضی اذان متفق علیہ است از حجت قطعیات احادیث و بعضی مختلف فیہ میان ائمہ از حجت اختلاف احادیث و از آنچه پیدا شدہ است بدان اختلاف قول وی تعالی است و کل لحم الطیبات و بحرم علیہم النجاسات و باین استدلال کردہ اند اصحاب ما بر تحریم ما سوائی سکنات حیوانات مایہ و در ہادیہ گفتہ است کہ امام مالک و جامعہ از اہل علم رفتہ اند بسوی الملاق حل جمیع آنچه در بحر است و اشتنا کردہ اند بعضی خنزیر و کلب و انسان نامی را و از امام شافعی آمدہ است کہ مطلق داشتہ و ہمہ را حلال گفتہ بدلیل قولہ تعالی و احل لکم صید البحر و قول وی صلی اللہ علیہ وسلم در شان بحر و ہوا الطمور را وہ و احل متیتہ و مار و لیل قول وی سبحانہ ست و بحرم علیہم النجاسات و جزو سگ ہر چہ ہست نجیث است و مراد بنجیث آنچه پلید داند و اطبع سلیم ضد طیب و ہر چہ جزو سگ است طبع سلیم آن نجیث می داند و مذہب امام احمد آنست کہ بعد از آنچه کتاب و سنت بر تحریم آن تفصیل کردہ ہر چہ او را عرب طیب گوید حلال است و ہر چہ نجیث داند حرام زیرا کہ نجس طیب عرب اند و گفتہ اند کہ مراد از عرب اہل حجاز و اہل امصار اند زیرا کہ بر ایشان نازل شدہ است و اعتبار ندارد باہل بوادی زیرا کہ ایشان لہر و رت و مجامعت می خوردند آنچه می یابند و معجزی کرد کلام بسوسے آنکہ اصل در اشیا خطرست یا اباحت یا توفیق کذا فی کتاب الخرقی و شہرہ فی مذہب الامام احمد رحمۃ اللہ علیہ -

الفصل الاول عن ابی ہریرۃ قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم کل ذی ناب من السباع فاکلہ حرام - ہر خداوند ناب از درندگان پس خوردن آن حرام است سابقا گذشت کہ مراد بذی ناب از سباع آنست کہ شکار کنند ناب کہ معنی دندان نشترست مانند شیر و گرگ و پلنگ و جزو آن رواہ مسلم - و عن ابن عباس

رضی اللہ عنہما قال بنی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم عن کل ذی ناب من السباع کل ذی غلب من الطیر - وروایت
 از ابن عباس کہ بنی کرد آنحضرت از ہر خداوند ناب از درندگان و ہر خداوند چنگال از پرندگان - رواہ مسلم و ابن
 ابی ثعلبہ و روایت ست از ابو ثعلبہ رضی - قال حرم رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم گفت حرام گردانیدہ است آنحضرت
 لحوم الحمر الابلیہ - گوشتای خران خانگی را احتراز است از خران وحشی کہ آنرا گوشت دروغ خوانند و آن حلال ست باتفاق
 متفق علیہ - وعن جابر ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ہی یوم خیبر عن لحم الحمر الابلیہ گفت جابر بنی کرد آنحضرت از
 غزوہ خیبر از لحوم حمر ابلیہ - و اذن فی لحوم الخیل - و اذن کرد در خوردن گوشتای اسبان متفق علیہ بدانکہ اتفاق
 دارند از سلف و خلف بر اباح لحم خیل غیر آنچه آمدہ است از ابی حنیفہ و مالک از کراہت آن تحریمی یا تنزیہی در قادی
 گفتہ است کہ گوشت اسپ مکروہ است نزد ابو حنیفہ خلاف صاحبیہ و شافعی بعد از آن گفتہ است امام صدر الاسلام
 کہ مراو کراہت تحریم ست و گفته است ببادر و امام فخر الاسلام علی بزدوی کہ مراو کراہت تنزیہ است و امام شری
 گفته است کہ آنچه امام ابو حنیفہ گفته است احوط ست و آنچه صاحبیہ گفته اند اوسع ست بر مردم و در خلاصہ گفتہ است
 مکروہ است لحم خیل و اصح آنست کہ کراہت تحریمی ست و در بنیاد و روایت ست و روایت کراہت تحریمی محرف
 ست و در شریح مختصر ابی مکارم گفته است کہ حلال نیست گوشت اسپ نزد ابی حنیفہ و حلال ست نزد صاحبیہ
 مذہب شافعی این ست و در فتاویٰ عمادیہ گفته است کہ لحم خیل مکروہ است نزد ابی حنیفہ و صحیح ہمین ست و ہمین
 مذکور ست در نظم نسفی و ہمین رفتہ است قاضی خان در فتاویٰ خود و در ذیل و اشتریہ و در ہدایہ گفته است ہمین ست
 اصح و ہمین ست اختیار صاحب حضر و در کافی گفته است کہ مکروہ است کراہت تنزیہی و ہمین ست صحیح زیرا کہ کراہت
 بمعنی کراہت ست تا حاصل نشود بباحث او تقلیل آلت جہاد نہ از جہت نجاست و لہذا ظاہر ست سواد و این
 ظاہر روایت ست و ہمین ست صحیح ہمچنین ذکر کردہ اند فخر الاسلام و ابو معین در جامعین خود و ہمچنین قاضی خان در
 جامع خود و امام اسپجایی گفته است ہمین ست اصح و امام شریسی گفته است این از فق ست بناس از جہت عز
 ظاہر در فروختن گوشت وی بی النکار و در کفایۃ المنتقی گفته کہ بعضی گفته اند کہ ابو حنیفہ رجوع کردہ است از قول
 بحر مت لحم وی پیش از وفات خود لبسہ روز برین ست فتویٰ و در مواہب لدنیہ کلام درین باب اصلاً و فرعاً طویل
 آورده و گفته کہ اختلاف کردہ اند در اباح لحم خیل پس رفتہ است شافعی و جمہور از سلف و خلف کہ مباح ست
 بی کراہت و باین قائل ست عبد اللہ بن الزبیر و النس بن مالک و اسمائیت ابی بکر رضی اللہ عنہم اجمعین و در صحیح
 مسلم از اسمائیت ابی بکر آورده است کہ گفت فوج کردیم باپی را در عند رسول خدا صلی اللہ علیہ وسلم پس خوردیم
 آنرا و ما در مدینہ بودیم و در روایت دارقطنی آمدہ است کہ گفت اسماء پس خوردیم ما و اہل بیت رسول اللہ صلی اللہ
 علیہ وسلم و در فتح الباری گفتہ کہ مستفاد می گردد از قول اسماء کہ گفت و ما در مدینہ بودیم کہ این قضیہ بعد از عبد

پس زدی کند بر کسی که استناد کرده است در منع اکل وی لعلیت آنکه از آلات جهاد است و در قول وحی که گفت بایست
 آنحضرت خوردند و بر کسی است که گمان برده است که درین حدیث دلالت نیست بر آنکه آنحضرت صلی الله علیه و سلم
 مطاع شد باشد بر خوردن آن با آنکه گمان نمی توان بر دو بال ابی بکر که ایشان اقدام کنند بر فعلی که در زمان آن سرور بنود بگر
 آنکه نزد ایشان علی باشد بجز از آن از شدت اختلاف ایشان با آنحضرت و عدم مفارقت ایشان از خدمت وی صلی الله
 علیه و سلم با توفیر و اغیبه صحابه رضی الله عنهم بر سوال احکام از آنحضرت رسالت و ازین جهت مذهب راجع آنست که اگر صحابه
 گوید که ما می کردیم چنین در زمان شریف آنحضرت صلی الله علیه و سلم این را حکم رفع است زیرا که ظاهر اطلاع آنحضرت و تفر
 اوست بر آن و هرگاه که در مطلق صحابه باشد پس چگونه در آل ابی بکر رضی الله عنهم گفته است طحاوی که رفته است
 ابو حنیفه بنوی که است اکل خیل و مخالفت کرده اند او را صاحبیه و غیر ایشان و احتجاج کرده اند باخبار متواتره در حل
 آن انتی و تحقیق نقل کرده اند بعضی تابعین حل از صحابه بطاقتی استثنای بعضی از صحابه از آن پس اخراج کرده است
 ابن ابی شیبہ بسند صحیح بر شرط شیخین از عطاء که گفت همیشه بوده اند سلف تو که می خوردند آنرا گفت ابن جریج گفت من لوطا که
 مراد سلف اصحاب رسول الله صلی الله علیه و سلم و رضی الله عنهم گفت آری صحابه را می خواهیم و اما آنچه
 از ابن عباس در کتاب آن نقل کرده اند روایت کرده است آنرا ابن ابی شیبہ و عبد الرزاق بدو سند ضعیف ابن ابی حمزه
 که از ائمه اعظم علمای مالکیه است گفته است که دلیل بر جواز و افح است لیکن سبب که است مالک اکل آنرا از جهت
 آنست که اکثر استعمال خیل در جهاد است و این امری خارج است و سخن در آن نیست و اگر حیوانی که اتفاق است بر اباحت و
 اگر حادث شود و امی که تقاضای کند که بر تقدیر فحش عطفی یا بر تکاب مخدور گردد و ممتنع می گردد و هیچ آن و حال آنکه لازم نمی آید
 قول بتحریم و نمی انتی و قول بعضی تابعین که می گویند که اگر خلال می بود اضحیه بان جائز می بود و منتقض می گردد بکثیری از
 حیوانات و حتی که جائز است اکل آن و مشروع نیست بان اضحیه و آحادیث خالد بن الولید که نزد ابی داود و ترمذی است
 که بنی کرده است رسول خدا از خوردن خیل و نبال و حیث ضعیف است و اگر مسلم وارد ثبوت آنرا نمی آید معارض بحديث جابر
 که دال است بر جواز و حال آنکه موفق است بان حدیث اسرار و تضعیف کرده اند حدیث خالد بن الولید را احمد و بخاری
 و دارقطنی و خطابی و ابن عبد البر و عبد الحق و غیر ایشان و بعضی گفته اند که حدیث جابر دال است بر تحریم که گفته است شخص
 زیرا که رخصت برای استیباحه حرام می باشد با قیام مانع پس دلالت می کند که رخصت داده میشود و بسبب محضه که رسیده بود
 ایشان را بکثیر پس دلالت نکرد بر حل مطلق و جواب داده شده است بآنکه اکثر روایات بلفظ اذن آمده است چنانکه در
 حدیث متفق علیه که در کتاب مذکور است و نیز اگر اذن در اکل خیل در رخصت بجهت محضه بود و می حرام علیه اولی او اقرب بود بان
 از جهت کثرت آن و عزت و بزرگوار است پس دلالت کرد بر آنکه اذن در اکل خیل با بابت عامه بود و نه بخصوص صرر رت
 و احتجاج تابعین بقول وحی سبحان لک ربکون و زینیه نیز واقع شده است بوجوب اذن داده اند و تمام این کلام در شرح

ذکر کرده شده است واللہ اعلم وعن ابی قتادۃ انہ رای حمارا وشیا فخره - وروایت ست از ابی قتادہ کہ وہی دید
 حمار وحشی را پس مجروح کرد و کشت آنرا۔ بقال النبی صلی اللہ علیہ وسلم ہل مکلم من لحمہ شیئ پس گفت آنحضرت بآن جامع
 کہ خوردند آنرا پس آمدند بل از ست آیا هست یا شیا چیزی از گوشت وی۔ قال معنار جلیہ۔ پس گفت البوقتادہ با پایاں او
 فاختار فاکلہا پس گرفت آنحضرت آنرا پس خور و آنرا و این حدیث با قصہ اش و احکامش در کتاب لجام و اکمل محرم صید غیر
 گذشتہ است۔ متفق علیہ۔ وعن النس قال النجی انہ بنایم الظہران۔ برانگیختیم دود و اندیم با خرگوش را برای شکار کردن
 در وادی کہ اورا از الظہران گویند لفتح میم و تشدید را و فتح طاء و تحمید و سکون با و ففتح یون و فا و جیم جستن خرگوش و دوان بران
 الفجج برانگیختن و دوانیدن۔ فاختار۔ پس گرفتیم بن آنرا و شکار کردیم۔ فاقیت با اباطلیہ۔ پس آوردیم آنرا نزد ابوطلیح
 فقبضہا۔ پس ذبح کرد و ابوطلیح آنرا۔ و بعث الی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم بآورد کہ ما و فخذہا۔ و فرستاد ابوطلیح بسوی آنحضرت
 سیرت و ہر دوران اورا قبضہ پس قبول کرد آنرا پس معلوم شد کہ خرگوش کہ آنرا رب گویند حلال است و در ہر ایہ گفتہ
 است کہ لا باس با کل الارب زیر کہ آنحضرت دستے کہ ہدیہ فرستادہ شد نزد وی امر کرد اصحاب را بخوردن آن متفق
 علیہ۔ وعن ابن عمر قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم الضب لست اکلہ ولا احرمہ۔ فرمود آنحضرت کہ ضب بقبا
 معجمہ ستیم من کہ بخورم آنرا و حرام نمی گردانم آنرا و ندانم شافی و احمدی کہ نیست بخوردن ضب از جهت این حدیث۔
 متفق علیہ۔ و در روایتی از مسلم را آمدہ کہ آنحضرت فرمود بخورید کہ آن حلال است و لیکن طعام من نیست و بعضی می گویند
 کہ اجماع ست بر آنکہ ضب حلال است و مکروہ نیست مگر انچہ حکایت کردہ شدہ است از اصحاب ابی حنیفہ و نزد ما
 حلال نیست زیرا کہ آنحضرت ہنی کرد و عالیشہ را وقتی کہ پرسید از اکل آن و در فصل ثانی از حدیث عبدالرحمن بن شبل
 بیاید کہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم ہنی کرد و از اکل ضب و بالجملہ چون اختلاف ست در اخبار احتیاط و ترک آنست و تواند
 کہ ہنی ناسخ باشد واللہ اعلم و ضب حیوانی ست معروف کذانی القاموس و در صراح گفتہ ضب سوسمار و سیوطی گفتہ است
 کہ ضب دویمہ لطیفہ است و از خصائص و آنست کہ نر او را و ذکرست و بیخ آن ہر دو یکی ست و او می زید ہفتصد سال
 و آب ہنی خورد و کفایت می کند ہوا و بول می کند در چہل روز یکقطرہ و ہنی افتد اورا دندان و در صید یہ شیخ الاسلام
 مذکورست ضب لفتح ضا و لغاری سوسمار آب نخورد و پسیم و خکی بزید و در چہل روز یکقطرہ بول کند و ہفتاد ہضیہ کند
 و گویند کہ ہفتصد سال بزید و نر او و ذکر دارد مادہ او و فرج و در احادیث آمدہ است کہ سوسمار بزبان فصیح بر نبوت حضرت رستا
 پناہ صلی اللہ علیہ وسلم گواہی دادہ۔ وعن ابن عباس ان خالد بن الولید اخبرہ انہ دخل مع رسول اللہ صلی اللہ
 علیہ وسلم علی میمونہ۔ و روایت ست از ابن عباس کہ خالد بن ولید خبر داد اورا کہ او در آمد با آنحضرت بر میمونہ کہ از اموات
 المؤمنین ست۔ و ہی خالتہ۔ و میمونہ خالتہ خالد بن ولید ست۔ و خالتہ ابن عباس۔ و خالتہ ابن عباس ہم ست
 فوجدہا ضبا محنوزا۔ پس یافت خالد یا آنحضرت نزد میمونہ سوسمار بریان کردہ شدہ خندجہا و حملہ و لون و ذال تحمید

اگر دین سگ گرم کرده شدہ بالائی گوشت تا پختہ شود و آن گوشت را خنیز گویند فقدست الضب رسول اللہ
 پس پیش کردیمونہ ضب را برای پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم فرغ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم بدہ عن الضب
 پس برداشت آنحضرت دست مبارک خود را از ضب و ابا آوز و از خورون آن - فقال خالد احرام الضب -
 پس گفت خالد بن الولید آیا حرام است خورون ضب - یا رسول اللہ قال لا - گفت آنحضرت نیست حرام - و لکن لم یکن
 باو عن قومی - و لکن نیست ضب در زمین قوم من - فاجدنی اعافہ پس می یابم خود را کہ مکروہ می دارم آنرا کہ است طبعی
 و لکن حرام نگردانید زیرا کہ وحی کردہ تشبہ بسوی وی در آن چیزی - قال خالد فاجترتہ - گفت خالد پس کشیدم آنرا
 بسوی خود - فاکلتہ - پس خوردم آنرا - و رسول اللہ - و حالانکہ پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم نظیر الی - لنگاہ می کند
 بجانب من و منع نمی کند و اگر چه خالد نیز ازین زمین بود اما کہ است طبعی دامن گیر حال او نشد - متفق علیہ - و عن
 موسی قال رایت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یاکل لحم الدجاج - روایت است از ابی موسی شحری رضی اللہ عنہ
 گفت دیدم من آنحضرت را کہ می خورد گوشت مکیان را در قماوس گفتہ کہ دجاج اطلاق می کنند آنرا بر زوادیہ مثلثہ الذل
 و سیوطی گفتہ کہ یعنی گفتہ اند کبیر و آل برای ذکر و لفتح برای اثنی متفق علیہ - و عن ابن اوفی - روایت است از عبد اللہ
 بن ابی اوفی کہ بخابی مشہور است - قال غزوہ و نامح رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم سبع غزوات - گفت غزا کردیم با آنحضرت
 هفت غزوہ - کما ناکل معہ الجراد - بودیم ما کہ می خوردیم با آنحضرت مخ - را - متفق علیہ - و ترمذی و ابو داؤد و نسائی
 نیز روایت کردہ اند و گفتہ اند کہ نیست لفظ معہ در روایت مسلم و خالی است اکثر روایات ازین زیادت و کسی کہ زیادت
 کردہ است این معنی مراد داشته است کہ می خوردند و ہمراہ آنحضرت بودند و آنحضرت بخاری کہی کرد بر ایشان نہ آنکہ آنحضرت
 و ایشان معامی خوردند این تا دلیل اگر چه خلاف ظاهر لفظ است و لکن ثابت شدہ است کہ آنحضرت صلی اللہ علیہ
 وسلم خوردہ است جراد و فرمودہ کہ نمی خورم و حرام نمی گردانم - و عن جابر قال غزوہ تبوک جیش الجملہ - گفت جابر غزا کرد
 من لشکر خط را بخامی معہ و موعده مفتوحین و سکون موعده نیز آمدہ برگ در حقان کہ زوہ می شود و بعضا پس می افتد
 بر زمین و وجہ تشبہ این غزوہ بدان بخت آنست کہ حکم اضطراب برگ در حقان می خوردند تا آنکہ ریش می شد و ہا نما
 و لہا و مانند لہا می شستری شد و این را غزوہ سیف البحر نیز گویند کبیرین و سکون یا مغبہ ساحل کہ از مدینہ
 مسافت پنج شب بود و در سستہ بود پیش از صلح حدیبیہ - و امر علی بن ابی حمزہ - و امیر ساختہ شدہ بود بر ابی حمزہ
 بن الجراح کہ از عشرہ مبشرہ است و آنحضرت او را این ہذہ الامۃ خواندہ است - فنجنا جو عاشدیدا - پس گریست
 شدیم ما گریستہ شدن سخت - قال فی البحر حو ما بیتا - پس انداخت دریا ما ہی مرده را و در بعضی روایات آمدہ است
 یا فتدی بکنار و در یادابہ را بے آنکہ نام کنند آنما حوت - لم نری مثلیہ ندیدیم ما مانند آن - لقال لا العنبر گفتہ میشود را و غیر
 و در روایتی دابۃ العنبر یعنی دابہ کہ نام او عنبر است و آن ماہی کلان است کہ از پوست وی سپری سازند و گا ہی

آن سپهر را بنهر هم می گویند و احتمال دارد که دایه العنبر بجهت آن گویند که عنبر که نام طیب مشهور است از وی متولد می شود و در قاموس گفته است که عنبر از طیب سرگین و ابیه بجزیه است یا از حشیه البیت که در دریاست و نام سکران بجزیه است که از پوست آن سپهری سازند - فاکلنا منه نصف شهر - پس خور ویم از وی تا نیم ماه و در روایتی شهر ادا قع شده یعنی ماه تمام و لشکر زیاده بر سه صد بوده اند - فاحذ ابو عبیده غطاس عظامه - پس گرفت ابو عبیده استخوانی را از استخوان های وی که استخوان پلوا باشد - فمر الارب تحتہ - پس گذاشت سواری زیر وی و در روایت سنن آمده که البیتا که ابو عبیده استخوان او را در نظر کرد و بردارترین شتری پس آمده زیر وی - فلما قد منا ذکرنا للبني - پس هنگامی که قدم آوردیم ما ذکر کردیم قصه را در خمیر را - صلی اللہ علیہ وسلم فقال - پس گفت آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم کلو ازان فاخرجه اللہ الیکم - بخورید روزی را که بیرون آورده است آنرا خدای تعالی بسوی شما یعنی خوب کردید که بخورید و دیگر هم اگر باقی مانده باشد ازان بخورید یا اگر ازین جنس دیگر زرقی بیاید بخورید - اطعمونا ان کان علم - بخورائید ما را اگر باشد شما یعنی اگر باقی مانده باشد چیزی از آن نزد شما این را از برای خوش کردن و لهامی البشاش و تاکید جلیت آن فرمودید بجهت تبرک بدان از جهت بودن آن طعمه از حق خارق عادت - قال فارسلنا الی رسول اللہ - گفت ابو عبیده پس فرستادیم بسوی خمیر خدا - صلی اللہ علیہ وسلم منہ چیزی از آن مای که باقی مانده بود - فاکله - پس خورد آنحضرت آنرا - متفق علیہ - و عن ابی ہریرۃ ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال - روایت سنت از ابی ہریرہ کہ آنحضرت فرمود - اذا وقع الذباب فی اناء احدکم - چون ببفتد گس در آونید یکی از شما - فلیغمسه کلہ - پس باید کہ غوطه دهد او را همه و طایفه یعنی در اناء آب باشد یا طعام غمس باب فرو بردن چیزی را - ثم لیطرحہ - پس بپاشد که بیرون بیند از دوز و زکند آنرا طح دور انداختن و فحش جایی دور - قال فی احد جناحہ شفاہ - زیرا کہ در یکی از دو بازوی گس تندرستی و صحت و فی الآخر داء و در بازوی دیگر درست و بیماری و در آخر فصل ثانی این زیاده آمده و انه یقدم الدار علی الدوا و بدست وی پیش می کند و در برابر دوا یعنی بازوی کہ در دست پیشتر می اندازد پس غوطه باید زد تا بازوی دوا نیز در دوا فرو رود و در کند و ضرر نرساند - رواہ البخاری - و عن میمونۃ ان فارة وقعت فی سمن فماتت - روایت است از ام المؤمنین میمونہ رضی اللہ عنہا کہ موشی افتاده در روغن پس مرد آن موش فاره بغا و تخیف را محموز و غیر محموز هر دو وقت سمن لقمج سین و کون سیم روغن فی الصرح سمن روغن مسکه - فسل رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم عنہا - پس پرسیده آنحضرت را از حکم فاره یعنی پرسیده شد کہ آن روغن کہ فاره در وی افتاده می توان خورد یا نه - فقال القوا بپس گفت آنحضرت بیرون بیند از دوا فاره را - و ما خواہا - دروغنی را کہ اگر دوا درست - و کلاه - و بخورید باقی روغن را اما زیت چون جامد نمی باشد نجس می گردد تمام وی و روانیست فروختن آن نزد اکثر ائمہ و روا داشته است امام ابو حنیفہ و اصحاب و کندی در انتفاع بدان بعضی گفته اند جائز نیست انتفاع و نیز بعضی جائز است بیوختن آن در چراغ و مالیدن

بکشتیهما ومانند آن و این قول امام ابی حنیفه است ولیکن مکرره است و از امام مالک تا امام محمد و در روایت حدیث و در روایت
از مالک جاز نیست سوختن آن در چراغ مسجد - رواه البخاری - و عن ابن عمر انهم سمعوا النبی صلی الله علیه وسلم یقول یقتلوا
الحیات - و روایت است از ابن عمر که وی شنید از آنحضرت که می گفت بکشید ماران را - و اقولوا ذوالطفتین و بکشید مار خردند
ذو طفتین را بضم طاء جمله و سکون فاماری که بر پشت او دو خط سیاه اند طفتیه در اصل برگ میقل که نام و درختی است که آن خط
پشت مار را شبیه بدان کرده اند - والا بتر - و بکشید ماری را که نام او اتر است و اتر در اصل بمعنی دم بریده است و این مار را
اتر از آن خوانند که دم او کوتاه است - فاسمنا لیطسان البصر پس بدستی که این دو قسم مار ناپدید می گردانند بنیائی را یعنی کوه
می کنند چشم را بجزد نظر کردن بسوی ایشان بسبب خاصیت زهر که در آن نهاده اند و لیست قطان الحبل - و طلب سقوط
می کنند یا رشکم را یعنی زن حامله چون آنها را به بندگی او ساقط گردانند زخوف یا زخاصیت سمیت گو یا آنها طلب سقوط می کنند
و درین سبب است - قال عبد الله بن قیس انا اطارد حیة اقلها - گفت عبد الله بن عمر پس در انشای آنکه جمله می آرم آنرا
که بکشتم درانی الصراح بطارده حمله آوردن بر یکدیگر از نظر و بمعنی راندن و در کردن - نادانی ابو لیسابیه - آواز داد مرا
ابو لیسابیه انصار می که صحابی مشهور است - لا تقتلها - کشت این مار را - فقلت ان رسول الله صلی الله علیه وسلم امر
بقتل الحیات - پس گفتم که آنحضرت امر کرده است بکشتن ماران تو چون منع می کنی مرا از آن - فقال انه منی بعد ذلک
پس گفتم ابو لیسابیه بدستی آنحضرت منی کرد بعد از امر کردن - عن ذوات البیوت - از کشتن خداوندان خانه یعنی مالان
که در خانه های ما باشند - و عن العوام - و این ماران که در خانه های ما باشند ساکنان بیوت اند و بعضی گفته اند عوام گفت از جهت
طول عمر آنها و بعضی گفته اند که مراد آنست که ایشان ماران نیستند بلکه نوعی از جن اند ساکنان بیوت استحق علیه و عن
ابی السائب - مولی نبی زهره است تا ای مدنی فقه است روایت می کنند از ابو هریره و ابو سعید و غیره بن شعبه -
قال دخلنا علی ابی سعید الخدری - گفت در آمدیم با ابو سعید خدری - فبینما نحن جلوس - پس انشای آنکه نشستگانیم
او سبعتا تحت سریره حرکت ناگاه شنیدیم زیر سریر وی که بران خواب می کرد جنبش فظرفا فاذا فی حیة پس نگاه کردیم پس
ناگاه در وی ماری است - فوثبت لا قلیما - پس بر جستم من تا بکشم آن مار را - و ابو سعید لیلی - و ابو سعید خدری نماز
می گزارد - فانشأ الی ان جلیس - پس اشارت کرد بسوی من که بشین فی الصراح اشارت بدست باز نمودن مجلس پس
نشستم من - فلما انصرف اشار الی بیت فی الدار - پس چون باز گشت از نماز و فارغ شد از آن اشارت کرد بسوی خانه
که در سر بود - فقال اتر می نه البیت - پس گفت آیامی بینی تو این خانه را - فقلت نعم پس گفتم من آری می بینم فقال
کان فیہ فتی منا - پس گفت ابو سعید بود درین خانه جوانی از ما - حدیث عبد البر - تو زمان بکه خدای قال فخرجت
مع رسول الله صلی الله علیه وسلم الی الخندق - گفت ابو سعید خدری پس بیرون آمدیم با آنحضرت بسوی خندق
که می کاویدند و غزوه احزاب اینجا بود و کان ذلک الفقی لیساؤن رسول الله - و لواءان جوان که طلب ذن می کردند

پیغمبر خدا را - صلی الله علیه وسلم باضافه التبار - در میان نیمه های روز - فیرجع الی الهمه - پس باز بر می گشت بسوی
 الهی خانه خود بجهت آنکه خداوند عز و سی - فاستاذنه یوا - پس طلب اذن کرد آن جوان آنحضرت را روزی - فقال له
 رسول الله صلی الله علیه وسلم خذ علیک سلاحک - پس گفت مرا و را آنحضرت بگیر بر خود آلات جنگ خود را - فانی آشتی
 علیک قرطیه پس بدرستی که من می ترسم بر تو شربی قرطیه را که قبایه از یهود است و در آن غزوه باقریش یکی شده بکبک
 آمده بود نه - فاحذرا لرجل سلاحه - پس گرفت آن مرد جوان سلاح خود را - ثم رجع - پسترجوع کرد یعنی بسوی خانه خود -
 فاذا امراته بین البایین قائمه - پس ناگاه زن او میان هر دو درونی و بیرونی ایستاده است - فاهوی الیها
 بالرجح - پس فرود آورد آن جوان بسوی زن نیزه را - لیطعنهابه - تا بر نهد و را به نیزه - واصاحه غیره - و رسید آن مرد در
 که بچه غرض بیرون آمده و ایستاده است - فقالت له کف علیک رمحک - پس گفت آن زن باز آن بر خود نیزه
 نمود - و ادخل البیت - و در آن خانه را - حتی نظر ما الذی اخرجنی - تا به بینی تو که چه چیز است که بیرون آورده است
 مرا - فدخل - پس در آمد آن مرد درون خانه - فاذا بجثه عظیمه - پس ناگاه وی متلبس و مقرون است بهار می بزرگ
 منطویه علی لفراش - پیچیده گشته است بر جامه خواب که افکنده شده است و گسترده شده است - فاهوس
 الیها بالرجح - پس فرود آورد آن جوان بسوی آن نار نیزه را - فاستطعها به - پس در کشید و را به نیزه یعنی خلانید
 نیزه را و در مار چنانکه سلاک در محرمه مرارید - ثم فرج - پستبرون آمد آن مرد - فرکه فی الدار - پس بر زمین زد و نیزه را
 در سرائی الصراح رکز برادر اول و زای در آخر در زمین زد و نیزه را - فاضطربت علیه پس چنید و را و حاکم و بر آن مرد
 فماید ری ایها کان اسرع موتا - پس دریافته نمی شد که کدام یکی ازین دو بود و شتاب تر در مرگ - الحیة ام الفی
 مار یا جوان یعنی هر دو سحار و ندر چنانکه دریافته نشد که بیشتر که مرد - قال فجننا رسول الله - گفت ابو سعید پس
 و را آمدیم نزد پیغمبر خدا - صلی الله علیه وسلم و ذکرنا ذلک له و ذکر کردیم آن ماجرا برای آنحضرت - و قلنا اوع الله بحیواننا
 و گفتیم ما دعا کن خدا را و بخواجه از وی که زنده گرداند آن مرد را برای ما و گفته اند روش صحابه نبود که این طور چیزی در خود
 از آنحضرت گویند گمان بر وند که این موت جوان نبوت حقیقی متعارف نیست بلکه چیزی است از مبهوشی از تاثیر زهر مار و
 با قطع نظر از آن معجزات آنحضرت شامل است جمیع انواع خارق عادات را صلی الله علیه وسلم - مع ایسی سحر و جادویی
 و ارسا لرحم - فقال استنقضوا الصاجکم - پس گفت آنحضرت طلب آبرزش کنید و یا خود را یعنی دعای زنده گردانیدن
 چه در می خواهید آمرزش خواهید و را که آنچه سود و را و را استغفار است نه دعای احیا که وی رفته است براه خود
 ثم قال - پستگفت آنحضرت - ان لهنه لمیوت عوامر - بدرستی که بر این خانه بار ساکنان انداز جن مومن و کافر
 فاذا رتیم منها شیا پس وقتی که ببینید از آن ساکنان چیزی را - فخرجوا علیه ثلثا - پس تنگ گیرید بر وی سه بار
 یا ستر روز - چنانکه در بر و ایت دیگر آمده و بر ایند و بیرون آرید و شتابی کنید در کشتن وی و بگویند که و را مار و بر این

واینها کن یا ترا خبر کرده ایم اگر بعد ازین برائی و ایندانی نمی کشیم ترا و دیگر تو دانی اگر رفت بهتر و اگر باز گرد و بکشید چنانکه فرمود
 فان ذهب والا فاقنوه پس اگر رفت بهتر و اگر رفت پس بکشید او را - فانہ کافر - زیرا که وی کافرست و از کفره چنین است
 و قال لهم - وگفت آنحضرت مر ایشان را یعنی قوم آن جوان را که مرد او بمرد او افتاد و صاحبکم بر وید و گویند یا بخود را
 و فی رواية قال - و در روایتی این چنین آمده که گفت آنحضرت - ان بالذمیتہ جنا - بد رستی که در ذمیتہ جن هستند که
 قد اسلموا - تحقیق اسلام آورده اند - فاذا را تمیم منه شیئا - پس وقتی که به پندید شما از ان جن چیزی را - و در بعضی نسخ
 منهم و در بعضی منها - فاذا نوه ثلثه ایام - پس بیا گامانید و بدانید او را سه روز - فان بد الککم بعد ذلک فاقنوه پس
 اگر ظاہر شود مر شمارا و بشمارا شوید بعد از ان پس بکشید او را - فانما هو شیطان - پس وی نیست مگر شیطان یعنی
 کافرست - رواه مسلم - و عن ام شریک - بفتح شین و کسر یاء یکی از صحابه که از او روایت است دیگر قرئشیه عامر بن ربیع
 لوی بن غالب وی نیز صحابه است تا اینجاء مراد که نام است - ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لقی لوزغ - روایت
 می کنند که آنحضرت امر کرده است بکشتن وزغ بود و وزای مفتوحین و غیرین جانیو رست که او را سام ابرم گویند
 و بعضی گویند سام ابرم کلان او را گویند و وزغ بسکون بمعنی رعبه است و تسمیه این جانور بوزغ بحسب خفقت او و در
 حرکت او است و کرمانی گفته که او را بلیست که مراد را پاهای مستی و دو و رینجای گاه - قال - گفت آنحضرت
 و کان یفزع علی ابراہیم - و بود و وزغ که دم می کرد برابر ابراهیم یعنی بر آتش وی که فرو داد و او را ان انداخته بود و در حدیث دیگر
 آمده است که اگر بیت المقدس سوز و وزغ نفخ می کند و وی و در وی ضرر عظیمست مردم را و طعام و شراب را نشسته است
 این تجربه ی متفق علیہ - و عن سعد بن ابی وقاص ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لقی لوزغ - آنحضرت امر کرد بکشتن
 و وزغ - و سماه فوسیقا - و نام کرده است او را فاسقک فوسیق تصغیر فاسق است یعنی وی نظیر فاسق خمس است که گشته
 می شوند در حل و قرم و فسق در لغت بمعنی خروج و مراد در شرع خروج از طاعت و طریق حق است - رواه مسلم -
 و عن ابی ہریرۃ ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال من قتل وزغاً فی اول ضربه - گفت آنحضرت کسی که
 بکشد و وزغ را و زاول زدن بکشتن او مائت حصه - نوشته می شود برای وی صد نیکی - و فی الثانیۃ دون ذلک
 و کسی که بکشد او را و زدن دوم نوشته می شود برای او فرد صد حصه - و فی الثانیۃ دون ذلک - کشتن در زدن دوم
 فرود از زدن دوم است - رواه مسلم - و عنہ قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قرصت نملۃ نیا من الانبیاء
 گزید نور چشم پیغمبری از پیغمبران را قرص بقاف و صا و حمله گزیدن یک و مانند آن - فامر لقریۃ النمل فاحرق - پس
 امر کرده شده بقریۃ نمل که سوخته شود پس سوخته شد و ظاهر آنست که این سوختن با مر آن پیغمبر باشد و لیکن گفت که
 امر کرد وی از جنبت تماشای از ان و این فعل بوی صریحاً ظاهر بعضی کسان وی امر کرده باشند و لیکن از وی و جنای او
 علیہ السلام بدان متعلق نخواهد بود و اما فرمود و احرق و مراد بقریۃ نمل جای که مورچه ها در آنجا بودند و جوی اللہ تعالی

پس وحی فرستاد خدای تعالی بسوی آن پیغمبر و عتاب کرد - ان قرصک نملہ احرققت من لائمہ از حبت انکله گزید
 ترا یک مورچه سوختی تو گردوی از گرد و همارا الفیج همزه است تسبیح - این چنین گردوی که تسبیح می کنند یعنی خدا را
 این عتاب است از خداوند تعالی بر آن پیغمبر گفته اند که این محمول است بر آنکه بود و شرع آن پیغمبر حوازل قتل مورچه را
 و سوختن آنها و عتاب از حبت آن بود که زیاده بر نملہ واحد سوخت اما در شرع ما و نیست سوختن حیوان و همچنین است
 حکم پیش و جزو آن و در مطالب المؤمنین از محمد بن مسلم و قتل نمل و دوده که گفت اگر ایذا کند ترا بکش آنرا و اگر ایذا
 نکند بکش و گفته است فقیه ابو الیث و باین اخذ می کنیم بافتوی می دهیم و مکروه است انداختن مورچه در آب
 و سوخته نشود بیوت نمل بحبت نملہ واحد کذا فی جامع الفقه انتقی مستقی علیه -

الفصل الثانی عن ابی ہریرۃ قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اذا وقعت الفارۃ فی السمن - وفتی
 کہ سفید موش در روغن - فان کان جامدا - پس اگر باشد روغن بسته و ناگذاخته - فالتقوا و احملوا - پس بنزدیک آید
 و روغنی را که گرد فاره است - وان کان مائعا - و اگر باشد روغن روان و گداخته - فلا تقربوه - پس نزدیک نشوید آن
 روغن را یعنی بخورید و در سوختن آن در چراغ اختلاف است چنانکه گذشت و ظاهر عبارت فلا تقربوه ناظر بر مسامحه است
 کہ هیچ وجه نزدیک نباید شد نہ بربیع و نہ استصباح و جزو آن ولیکن علماء اختلاف است در آن - رواه احمد و ابوداؤد
 و رواه الدارمی عن ابن عباس - و عن سفینۃ بسین مہملہ بر وزن سکینه مولی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم و احوال و
 و بعضی مواضع نوشته شده است رضی اللہ عنہ - قال قلت مع رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لحم جباری گفت سفینه
 خوردم من با آنحضرت گوشت جباری را بنعم جابر مہملہ و تحقیق موحده نام طائری مشہور است - رواه ابو داؤد و
 ابن عمر قال بنی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم عن اکل الجلالۃ و البانہا - بنی کرده است آنحضرت از خوردن گوشت
 جلالہ و شیرہای آن جلالہ بفتح جیم و تشدید لام و در اصل نام گاو دست کہ می خورد و نجاسات را فی الصراح جلالہ ماده گاو
 پلید خوار و ملو و نجادیه است کہ می خورد و پلید را پس اگر آن نادر باشد یا کی نیست اگر غالب علف و ازان بدو چنانکہ در گوشت
 و شیر دی بوی می آید پس خوردن آن جائز نباشد و اگر ظاہر نمی گردد نیز لا باس بہ است و احسن آنست کہ بسته شود و چنگ
 تا خوش شود لحم ولین و بعد از آن فوج کرده شود و نوشیده شود ولین و این قول بی حنیفہ و شافعی و احمد است نزد مالک
 بعد از آن شسته شود بمبالمغ و از بعض کتب فقه نقل کرده شده است کہ حلال نیست اکل تا آنکہ بسته شود و جابجہ مملہ
 و گاو دودہ و زآوردہ اند کہ ابن عمر می بست و جابجہ اسمہ روز کذا قالوا و اللہ اعلم - رواه الترمذی و فی روایتی ابی داؤد
 و قال بنی عن زکوب الجلالہ - گفت ابن عمر بنی کرد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم از سواری جلالہ از حبت گندگی عقل دی
 کہ استولست از لحم دی و عن عبد الرحمن بن شبل کبیر شین مجر و سکون موحده صحابی انصاری فقیه معدود است از اہل مدینہ
 ان البنی صلی اللہ علیہ وسلم بنی عن اکل الضب - روایت کرده است کہ آنحضرت بنی کرده است از خوردن سوسمار - درین

حجت است برای حقیقه را و شاید که نمی ناسخ از ابحاث سابق است - رواه ابو داود و الترمذی - عن جابر بن عبد الله عن
صلی الله علیه و سلم بنی عن اکل لهرقه - روايت است از جابر که آنحضرت بنی کرده است از خوردن گربه - و کل تمنا - و خوردن
 بهای وی که او را بفروشد و بهای آنرا بخورد خوردن گربه حرام است باتفاق اما در جوایز بیع و اکل شبنم و می خلالت است
 و در کتاب البیعه گذشته است - رواه ابو داود و الترمذی - و عنه قال حرم رسول الله صلی الله علیه و سلم حرام گردانیده است آنحضرت
 یعنی یوم خمیر - در روز خمیر - الحمر الالسیة - خزان را حمر یعنی جنج حمار و جمیع او حمر بسکون میم است و آنسبه کسب هر حمره منسوب
 بالنسب یعنی انسان و بضم هرزه نیز می خوانند منسوب بالنسب ضد وشت و فحشین نیز آمده است و آن نیز بمعنی انسان است
 و لحوم البغال - و حرام گردانیده است گوشتهای استران را - و کل ذی ناب من السباع - و حرام گردانیده هر خد و ذنب
 از دزدگان - و کل ذی مخالب من الطیر - و هر خد و دند چنگ از پرندگان و معنی آن در فصل اول گذشته و کل هر چه در
 بنصب و جر و ایت است - رواه الترمذی و قال هذا حدیث غریب - عن خالد بن الولید ان رسول الله صلی الله
 علیه و سلم بنی عن اکل لحوم الخیل آنحضرت بنی کرده است از خوردن گوشتهای اسبان سابقا گذشته که این حدیث
 ضعیف است معارض حدیث جابر که سابقا در ابحاث آن گذشته بنی تواند شد - و البغال و الحمیر ذی کرد از لحوم
 استران و خزان این بنی بی معارض است و اتفاق است در آن - رواه ابو داود و النسائی - و عنه قال غریب مع بنی
صلی الله علیه و سلم یوم خمیر - و هم از خالد بن الولید است گفتند غزا کردم با آن حضرت روز خمیر - قاتل یهود پسندید و دوز
 آنحضرت - فاشکوا ان الناس قد اسروا الی خضائرهم - پس گله کردند که مردم ششایی کرده اند بسوی نخلهای ایشان
 که می ریزد خرماهای آن و حال آنکه سبزه است خضار ریخا و خندا و همچنین جمع خضره خرماهای که غوره او سبز تر بود - فقال
 رسول الله صلی الله علیه و سلم الا یحیل اموال المعاهدین - و انا و اگاهه باشد حلال نیست مالهای معاهدان یعنی با آنها
 که عهدی و وثیقی واقع شده است یعنی اهل ذمه الا بحقها - مگر بحق اموال و بحق مال معاهد اگر ذمی باشد جزیه است
 و اگر مستان بود تجارت است - رواه ابو داود - و عن ابن عمر قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم احلت
 لنا بیتان و دمان - گفت آنحضرت حلال کرده شده است برای ما و وجود مردی ذبیح و دو خون - البیتان
 الخوت و الجراو - و دمیست که از دم است ماهی و لخن - و الدمان الکبد و الطحال - و دو خون جگر و سپر زست که مشابه خون
 در رنگ گویا خون بسته اند - رواه احمد و ابن ماجه و الدارقطنی - و عن ابی التمریز یضم زای و فتح موحده نام او
 محمد بن مسلم است مولی حکیم بن حزام تابعی حافظ ثقه و اسبح العلم است و ابو حاتم گفته که احتجاج کرده بنی شود بویست
 روایت می کنند از عایشه و ابن عباس و ابن عمر و اکثر روایت او از جابر بن عبد الله است و روایت می کنند از
 شعبه و مالک و ثوری مات سنه ثمان و عشرين و مائه - عن جابر - روایت کرده است ابو التمریز از جابر - قال قال
 رسول الله صلی الله علیه و سلم ما اتقاه البحر - چیزی یعنی ماهی که انداخته است او را و ریاس و جزیره المار - یا منقطع

و مشکفت و رفته است از وی آب فی القاموس جزر صند بک معنی فرو شدن آب - فکلو ه پس بخورید آنرا - و امات فیہ و طقا
 قلانا کلو - و اما ای که مرد و آب و بالا بر آید و ظاهر شد پس بخورید آنرا و این حدیث حجت است بر امام ابی حنیفه را و تحریر طائف
 و همچنین منقول است از جماعه از صحابه و در هر دایه گفته است که مالک شافعی گفته اند که لباس به است بخورن آن از جهت
 اطلاق آنحضرت محل کلم الیقینان پس عتیة بحر موصوف است بکل نامی گوئیم که عتیة بجز آنست که مبنی از او را بجز تاموت
 مضانف به بجز باشد نه آنچه خود مرده است در وی بی آفت و نیز در امام احمد نیز حلال است طافی و گفته که طافی خورده و
 و آنکه منقطع شده است از وی آب نیکتر است و بعضی از اصحاب احمد طافی را مکروه پنداشته اند - رواه ابو داؤد و ابن
 ماجه و قال محی الشیة لا کثرون علی انه موقوف علی جابر - گفته است محی الشیة که اکثر بران اند که این حدیث موقوف است
 بر جابر یعنی قول او و مذہب او است نه حدیث آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم و ازین جهت مخالفت کرده است و از شافعی
 و ابو دوی رحمۃ اللہ علیہ که مخالفت می کرد صحابه را در محبت و ادوات و اقوال ایشان می گفت ایشان هم مرا اند و ما هم
 مرا انیم و ابو حنیفه رضی اللہ عنہ تعلیق صحابه را واجب می داند - و عن سلمان قال سئل العنبنی - گفت سلمان فارسی
 رضی اللہ عنہ پرسیده شد پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم - عن الجراد - از حال بلخ و حکم وی - فقال اکثر جنود النبر - پس
 گفت آنحضرت جراد بیشترین لشکرهای خدای تعالی است یعنی وی لشکری است که می فرستد خدای تعالی بر بعض بلاد
 که بران غضب دارد - لا اکل - نمی خورم من آنرا - ولا احرمة - و حرام نمی گردانم بر مردم - رواه ابو داؤد و قال محی الشیة
 ضعیف - و عن زید بن خالد قال بنی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم عن سب الدریک - زید بن خالد یعنی که از شما سیر
 صحابه است گفت بنی کرد آنحضرت از دشنام دادن خروس که گاهی آواز دانا خوس آید پس برانند و دشنام دهند
 و قال انه یؤذن للصلاة - و گفت آنحضرت بدرستی که خروس علام می کند برای نماز مردان شب است که بجهت
 و در حدیث آمده است که آنحضرت بر می خاست برای نماز شب وقتی که آوازی می داد و آواز دهنده مرد خروس است
 و احتمال دارد که مرد نماز صبح باشد که با آواز خود اعلام می کند که وقت نماز صبح نزدیک رسیده و مکرر آوازی می کند بر آن
 تا بکشد و تنبیه و دیکر بکسوزال و سکون یا واحد است جمع وی دیکر بکسوزال و فتح یا یرو زن خرزه که جمع خرزه دیکر
 و ادیاک نیز می آید - رواه فی شرح الشیة - و عنہ قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لا تسبوا الدریک فانه
 یوقظ للصلاة - و دشنام بکینه خروس را زیرا که وی بیداری گرداند برای نماز - رواه ابو داؤد - و عن عبد الرحمن
 بن ابی لیلی - کینت او ابو عیسی است و نام او ابو لیلی و ابو لیلی بسیار است و در نام و اختلاف بسیار است و عبد الرحمن
 بن ابی لیلی تابعی است و ولادت او سال ششم که باقی مانده بود از خلافت عمر رضی اللہ عنہ روایت می کنند از پدر خود
 و از علی بن ابی طالب و عثمان بن عفان و ابو ایوب انصاری و ابی الدرداء و از جماعه دیگر از صحابه و روایت
 می کنند از وی شعبی و ابن سیرین و خلق بسیار در طبقه اولی است از تابعین کوفه و اصحاب او را تعظیم بسیاری می کردند

نقشه است و وی گفت صد و سبست صحابی را در یافته ام که همه انصاری بودند و گفت عبد الله بن الحارث که گمان نمی برم که زمان زائیده باشند مانند او - قال - گفت عبد الرحمن بن ابی بیل - قال ابو بیل - گفت ابو بیل که پدرش است - قال رسول الله صلی الله علیه وسلم اذا ظهرت الحیة فی السکن - وقتی که پیدا شود و مار در جای سکونت - فقولوا لها یس یگوید مر آن مار را - انما الشاک بعبد نوح - بدرستی ما سوال می کنیم ترا بعبد نوح - و بعبد سلیمان بن داود و بعبد سلیمان بن داود و عبد امان و زینهار و سوگند و پیمان و اندر زبان لا تؤذینا - این را که نیکو کنی ما را ان لا تؤذینا بسکون یاست و بحذف نون صیغه محاطبه - فان عادت فاقتلوها یس اگر بار بار بآید پس بکشید او را - رواه الترمذی و ابو داود و عن عکرمه - روایت است از عکرمه که بکسر حین و را که بولی بن عباس است - عن ابن عباس از ابن عباس قال لا اعلم الا رفع الحجر یس - گفت عکرمه نمی دانم این عباس را که بگویم که رفع کرده است حدیث را بسوی آنحضرت و از خود نگفته است - انما کان یامر بقتل الحیات - بدرستی که آنحضرت بود که امر می کرد بکشتن ماران - و قال من ترک من خشية ثماره - و گفت کسی که ترک کند ماران را از جهت ترس کینه کشنده یعنی نکشد از ترس آنکه مباد این مار را مار می و بکشد باشد که کینه کش از من دانین گاهی واقع می شود که یکی مار را کشت و ماری دیگر آمده او را گزید و کینه کشید اگر ترست می آید ماده او را گزاده است نرمی آید پس می فرماید کسی که نکشد مار را از جهت این ترس - فلیس منا - پس نیست آنکس از ما و بر طریقه ما از جهت ترک او قتل سوژی را و عدم توکل و بر قضا و قدر آنگی تعالی شانۀ تار بماند و همزه خون و طلب خون و کینه رواه فی شرح السنه - و عن ابی هريرة قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم ما سألناهم منذ جاربناهم صلح نکرده ایم ما ایشان را یعنی ماران را از آن باز که جنگ کرده ایم ما ایشان را و در حدیث دیگر که ابو داود و ابن عباس روایت کرده ذکر حیات بصریح آمده است و مراد آنست که دشمنی میان انسان و حیة جلی است که هر یکی دیگری را می کشد یا مراد وقوع سعادۀ و محاربه از زمان آدم است که انقل الطیبی ظاهر امر ادا آنست که بلیس و رجنه مار و رآید و بر بهشت درآمد و سواس داد - و من ترک شیئا منهم خيفة فلیس منا - و کسی که ترک کند و تعرض نکند و نکشد چیزی را از آن ماران از جهت ترس زیان وی و از صاحب وی پس نیست آن کس از ما - رواه ابو داود - و عن ابن مسعود قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم اقتلوا الحیات کلن - بکشید ماران را همه ماران را ظاهر این حدیث در قتل جمیع انواع حیات است مگر آنکه استثنا کرده شود ازین عموم خداوند بیوت را یا مر او قتل است بعد از تخریج و تصنیق چنانکه در حدیث ابی السائب گذشت - فمن خاف ثماره من فلیس منی - پس کسی که ترسد کینه کشی آنها را پس نیست آنکس از من - رواه ابو داود و النسائی - و عن العباس قال - گفت عباس - یا رسول الله انما یدان نکس زمزم - بدرستی ما می خواهیم که چاروب کنیم زمزم را و پاک گردانیم او را از خس و خاشاک و چیز که در وی افتاده باشد چنانکه کیبار می حشی افتاده بود و دران و سقایه زمزم در عهد عباس بن عبد المطلب بود

و این منصب عظیم رفیع را او داشت - و آن فیما بین هذه الجنان - و بدرستی که در سیر نرزم ماران هستند جنان کبیر هم
و تشدید نون جمع جان چنانکه حیطان جمع حالت است و تفسیر کرد و روی بقول خود یعنی الحیات الصغار - بیای
مشدود و تائی فوقانیه نیز روایت است - فامر رسول الله صلی الله علیه وسلم لقتلن - پس امر کرد آنحضرت بکشتن
آن ماران - رواه ابو داود - و عن ابن مسعود ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال اقلوا الحیات کلبا
بکثیره ماران را همه ماران را - الا الجنان الابیض - مگر بار خرد سفید را - الذی کانه قضیب قفصه - آنکه مانند شاخ
نقره است قضیب بفتح قاف و کسر ضا و حجه پنجه بریده شده است از شاخ بارای تیر یا کمان ساخته و گفته اند که شاید
نهی از کشتن این نوع بجهت آنست که وی زیان نمی کند و زهر نمی دارد و از ابن عباس منقول است گفت که وی
سرخ چین است چنانکه فرود مسخ غی اسرائیل است و الله اعلم - رواه ابو داود - و عن ابی هریره قال قال رسول
صلی الله علیه وسلم اذا وقع الذباب فی اناء احدکم - وقتی که بقیه گس در آوند یکی از شما - فاسقاوه پس غوطه بزنید
در آب یا چیزی آن که در آن ظرف است بمثل بقات فرود در آب و جز آن - فان فی احد جناحیه دار زهری که
بدرستی در یکی از بازوهای گس در دو علت است - و فی اخره شفاء - و در بازوی دیگر تندرستی و صحت قائم می
بجناحه الذی قیل له - پس بدرستی که گس برهیزی کند و نگاه می دارد و نفس خود را بتقدیم بازوی خود که در دست
و در دست اندازد و زیان که لاحق شود او را از گرمی آب یا طعام و چیزی آن و بعضی گفته اند که اتقوا انجا از باب تقارب
قلان است بمعنی استقبال او بآن حق و تقدیم حق بسوی وی فافهم فلیغسله پس باید که فرو برد او را و غوطه در
همه در آن غس نیز بمعنی فرو بردن در آب است - رواه ابو داود - و عن ابی سعید الخدری عن ابی بنی صلی الله
علیه وسلم قال - روایت است از ابی سعید خدری از آنحضرت که گفت - اذا وقع الذباب فی الطعام فاسقلوه بیون
بینه گس در طعام پس غوطه زنید او را - فان فی احد جناحیه سما - پس بدرستی که در یکی از دو بازوی او زهر است و فی الاخر
شفاء - و در بازوی دیگر شفاءست و آنرا یقدم السهم - و بدرستی که وی تقدیم می کند و پیشتر می اندازد بازوی زهر را
و یوقر الشفاء - و تاخیری کند پس می اندازد بازوی شفاء را سم مثله السین قاتل معروف - رواه فی شرح السنه -
و عن ابن عباس قال نهی رسول الله صلی الله علیه وسلم عن قتل اربع من الدواب - نهی کرده است آنحضرت
از کشتن چهار زرد و آب دابه در لغت چنبره بر زمین و نرم رونده - النملکة یکی مورچه پیش از آنکه بگذرد و ایند کند
و بعضی گفته اند مراد باین نمکه نهی واقع شده است از کشتن آن مورچه کلان است که پاهای دراز دارد که ضرر
گزیدن وی کم است - و النملکة دوم گس شده زیرا که در وی منفعت است از شهد و موم - و الله بهد یوم بهد طائر
معروف است و وجهی از قتل وی آنکه اکل او حرام است و تحقیق نهی کرده شده است از قتل حیوان که نه برائے
خوردن باشد کذا قیل - و الصرد و چهارم صرد و پنجم صا و وقع را طائر سطر که شکاری که نمیشکاند را یا طائری است

کہ روزہ داشتہ باشد برای خدای تعالی کذا فی القاموس و در بنام گفته ظاهر سطر سر و نول مراد است بر این بزرگ الصفت
 اربعین سنت و نصف او است و او عرب شوم می گیرند یا و از او و شخص او و چیزی از قتل نیز همین گفته اند که خوردن او
 حرام است پس قتل او منعی عنه باشد قدر بر رواه بود او و والدی -

الفصل الثالث عن ابن عباس قال کان اهل الجاهلیة یا کلون اشیاء - بودند اهل جاهلیت می خوردند چیز را را
 و نیز کون اشیاء و گفته را - و می آمدند و می گذاشتند چیز را را از جهت پلید و پنداشتن و مکرده داشتن قدر بقا و ذال تعبیه
 مقتضی پلیدی و بکسر اهل پلیدی و بیعت الله علیه پس فرستاد خدای تعالی پیغمبر خود را - و انزل کتابه - و فرمود و فرستاد
 کتاب خود را و اصل جلاله و حرم حرمت - و حلال گردانید حلال خود را و حرام گردانید حرام خود را یعنی بیان کرد که این چیز
 حلال است و این چیز حرام - و اصل فروع حلال پس چیزی که حلال گردانید خدای تعالی پس آن چیز حلال است یا حرام فروع
 و چیزی که حرام گردانید پس آن چیز حرام است - و اسکت عنه فروع - و چیزی که سکوت کرد حق تعالی یعنی بیان نکرد
 که حلال است یا حرام پس آن چیز عفو است که در می گذراند و می تعالی از آن و نمی گیرد بنده را بران ازینجا معلوم
 می شود که اصل در اشیا باحت است - و ثلثه - و خواند این عباس بن امیت را - قل لا اجد فیما اوحی الی حراما - بگوید محمد

نبی یا هم سن در کتابی که اوحی کرده شده است و فرستاده شده است بر من هیچ چیز را حرام کرده شده - علی طاع طعمه
 بر هیچ خوردن که بخورد و آن چیز را - الا ان یکون عینته - مگر آنکه باشد آن چیز خود مرده - او و اسفوحا - یا خون روان -
 الاية - تا آخر آیت که گفت او کرم خمر یا باشد گوشت خوک فانه حرام زیرا که گوشت خوک پلیدی است و فسقا اهل
 غیر الله پیدا باشد و فسق که پلیدی گردانیده شده است او از هر غیر خدا را بوی یعنی بنام خدا فوج کرده نشده باشد و در
 کتاب خدا همین چیز را حرام گردانیده شده و تحقیق ثابت شده است تحریم بعضی اشیاء و دیگر به سنت زیاده بر کتاب
 چنانکه در شرح ترجمه معلوم شده و لیکن ابن عباس خواند کتاب را و خواند سنت را از جهت کثرت آن یا غرض می رضی الله
 از تلاوت این آیت آن بوده است که بدانند که تحریم نیست مگر بوی و جاز نیست به او و وحی گاهی خیلی است و گاهی
 خفی و ازین حدیث معلوم شد نسخ کتاب نیست - رواه ابو داود - و عن زاهر - بزاد های مسوره - الا سلامی صحابی است
 از اهل بیت شجره ساکن شد کوفه را و بعد دوست و اهل کوفه قال فی الاوقد تحت القدر لجموم الحمر - گفت زاهر بدستی که آتش
 من در آن خالی می افروزم آتش را از زیر دیگها بگوشتهای خران - او ناوی منادی رسول الله - ناگاه او از او آواز

و شنیده پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم - می گوید که ان رسول الله بدستی که پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم بنما کم عن
 لجموم الحمر - یعنی می کند شمار از خوردن گوشتهای خران - رواه البخاری - و عن ابی تعلیبه الحنفی بعضه خارج شین
 بیعتین صحابی است از اهل بیعت رضوان - یزقعه - رفع می کند حدیث السبوی آنحضرت یعنی روایت می کند از
 قول آنحضرت که فرمود ما نحن ملأنا من الله و ما نحن ملأنا من الله - پریمان سببه گوشت اند و سببه قنم اند - صنف لهم الجنة الطیرون فی الاله - قسمی هستند

که ایشان را یازده است که می پرند در هوا - و صنعت حیات و کباب - قسمی دیگر را نند و سگانه - و صنعت کلیدن و صنعتی دیگر که فرو می آیند در جایها و بقعه ها و اقامت می کنند در آن - و لطیفون - و کوچ می کنند و مسافر می شوند
 قلین بطار عجمه عین حمله رقتن و کوچ کردن مثل اوسیان بر دانه فی شرح است

باب العقیقة

اکثر بر آنند که عقیقه نام آن سویی است که در وقت ولادت بر سر طفل می باشد زیرا که شق می کند گوشت پوست را و بیرون می آید و معنی شق است یعنی شگافتن بعد از آن اطلاق کرده شد بر شاة ندب و چون زیرا که سبب آن سبب ذبح کرده می شود شاة و ابن عبد البر از امام احمد نقل کرده است که وی انکار کرد این تفسیر را و گفت که عقیقه یعنی قطع و ذبح قطع حلقوم است پس عقیقه بمعنی ذبیحه بود و حاجت نیست که نقل کنند از سویی بعد از آن بدانکه عقیقه سنت است نزد ائمه ثلاثه و در روایتی از امام احمد واجب است و اکثر احادیث ناظر در سنیت است و هر چه در اضحیه معتبر است از شرائط و احکام در عقیقه نیز معتبر است و نزد ما سنت نیست امام محمد در موطای خودی گوید یا چنین رسیده است که عقیقه از رسوم جاهلیت بود و در اوّل اسلام نیز معمول شد پس از آن نسخ کرد و اضحیه هر ذبح را که پیش از آن بود و نسخ کرد و رسوم شهر رمضان هر صومی را که پیش از وی بود و نسخ کرد و غسل جنابت هر غسلی را که پیش از وی بود و نسخ کرد و زکوة هر صدقه که پیش از وی بود این چنین رسیده است بدانتهی

الفصل الاول عن سلمان بن عامر الضبی - یفتح فنادی بجمعه و تشهید یوحده صحابی است تعدد و در صبرین و بیست می کند از وی ابن سیرین و غیر وی - قال سمعت رسول الله صلی الله علیه و سلم یقول - گفت شنیدم آنحضرت را که می گفت - مع الغلام عقیقة - یا ولادت کودک عقیقه است - فابهر لقوا عنه و ما یس بر نیز یاز جانب کودک سخن را و ایستاد عنه الا ذی - و دور کنید از وی اذی را یزد و در کردن سویی و پاک گردانیدن از چهره که آلوده است با آن نزد ولادت و بعضی گفته اند مرد و ختان است و اذی در اصل بمعنی ریختن و دگر و داشتن - و رواه البخاری - و عن عائشة رضی الله عنها ان رسول الله صلی الله علیه و سلم کان یوتی بالصیدیان - روایت است از عائشه که آنحضرت آورده می شد نزد وی کودکان که زائیده می شدند - فیکبر علیهم - پس دعا برکت می کرد آنحضرت را کودکان و تبریک دعا برکت کردن - و یکنکم - و تخنیک می کرد ایشان را و تخنیک است که خرمایا یا چیزی دیگر شیرین را بخایند و در پر کام کودک بسایند و تخنیک یعنی درون دهن بالای زبان که او را کام گویند و این سنت است باید که اهل صلاح کنند - و رواه مسلم - و عن اسماء بنت ابی بکر انها حملت به عبد الله بن الزبیر بکته - روایت است از اسماء بنت ابی بکر که در تحت زبیر بن العوام بود و مناقب و بسیار است که وی حامله شده بود به عبد الله بن الزبیر که صحابی مشهور است و اول کسی است که زائیده شد از مهاجران بعد از هجرت - قالت فولدت بقیبار - گفت اسم این نوزاد من عبد الله

بن الزبیر را بقنایه بضم قاف و تخفیف موحده حمد و ده بقصر نیز آمده بر تنوین بی تنوین مضمی است قریب بمینه مطهره و نخست
نزول آنحضرت صلی الله علیه و سلم بعد از هجرت در آنجا بود آنحضرت سه روز در آنجا ایستاده و بعد می بایستاد که آنرا بسجده
قبایلیند و ذکر آن گذشت و تولد عبد الله بن الزبیر آنجا بود - ثم ایتیت برسول الله صلی الله علیه و سلم - پسر آوردن من
او را نزد آنحضرت - فوضعت فی حجره پس نهادم من او را در کنار آنحضرت حجر بقدر نیم حار و نهما سفوف صحریم ساکن شلشه
کنار مردم - ثم دعا ثمرة فوضعتها - پسر طلبید آنحضرت خرا را پس بجا می آید آنرا شتم نفل فی فیه - پسر انداخت آب دهان
سپارک خود در دهن وی و نفل میدانی که با وی اندک آب دهن باشد و بیشتر از وی بزق و بعد از وی نفل است
و بعد از آن نفل که مجروح میدن است - ثم حنکة - پسر حنکیک کرد او را - ثم دعا له پسر دعا کرد و مرا و را - و برک علیه
و دعا بکرت کرد و بروی یعنی گفت - بارک الله علیک یا علیه فكان اول مولود ولد فی الاسلام - پس بود عبد الله
بن الزبیر نخست زائیده شده در اسلام یعنی بدیه بعد از هجرت در خانه مهاجران چنانکه گفته شد و الا نعمان بن بشیر
زائیده شد بعد از هجرت پیش از وی ولیکن در خانه انصار زائیده شدن ایشان موجب سرت شادی مسلمانان
که مردم می گفتند پیوسته کرده اند که در میان مسلمانان تولد و تناسل نشود که از قبل تحقق علیه
الفصل الثانی - عن ام کرز - بضم کاف و سکون را و نای صحابه کعبیه خرا عید روایت کرده است از آنحضرت
احادیث در روایت کرده است از وی ابن عباس و عروه و عطا و مجاهد - قالت سمعت رسول الله صلی الله علیه و سلم
يقول - یفکت شئینم آنحضرت را که می گفت - اقرؤوا الطیر علی کلماتها - قرار دهید و ثابت دارید پرندگان را بر
بضیه ای ایشان و در جای ایشان و در شرح این کلام چند وجه ذکر کرده اند بعضی گفته اند که کلمات بفتح سیم و کسر کاف
و فتح نیز آمده جمع مکنه و آن در اصل بضیه سوسمار را گویند کذا فی النهایه و در قاموس گفته کن بفتح سیم و سکون کاف
و کسر آن بضیه سوسمار و ملح و مانند آن و اینجا در طلق بضیه استعمال یافته و بعضی گفته اند که کلمات بمعنی امکنه است
گفته می شود و الناس علی کلماتهم و سکناهم یعنی بر امکنه و مساکن خود اند و از خوشتری نقل کرده اند که گفت کلمات
بضم سیم و کاف جمع کن است که جمع مکان است مانند حجر و حرات و بعضی گفته جمع مکنت است بمعنی تمکن چنانکه می گویند
او را نزد پادشاه مکنت است یعنی تمکن و تزلزل است و بمعنی آرام و آسستگی نیز آمده قریب بمعنی مکنت بر هر تقدیر مراد
شع است از زجر طیور و ترسانیدن و تشویش دادن و جنبانیدن آنها را از جایها و اشیای آنها و بضیه ای آنها و بعضی
گفته اند که مقصود کرامت شکار کردن طیور است و در شب که در اشیای آنها می خود و بر بضیه ای خود ساکن اند و آرام اند
یا نهی است از طیور و قال برگرفتن چنانکه عادت عرب بود که چون می خواست یکی از ایشان کار برابر پرده می زد او را
می پراشید پس اگر بجانب دست راست برید می رفت لبوی حاجتی که داشت و این را دلیل برین می داشتند اگر
بجانب چپ می پرید این را شوم می گرفت بجا جست نمی رفت پس نهی کرده شد ازین فعل که این را طیور می گویند

و بعضی گفته اند که مراد آنست که مقرر داریند و ثابت داریند بطور ابرو واضح و مراتب که خدای تعالی ایشان را در آن داشته
و خلق نموده که اینها ضار و نافع نیستند و همه بالفعل و قدرت و قضای آنی است و این توجیه فرج حمل بر معنی تطهیر است
والله اعلم - قامت - گفت ام کرز - و سمعته ليقول - و شنیدم من آنحضرت را که می گفت - عن الغلام شاتان نامز
عقیقه پسرو شاة است - و عن الجارية تير شاة - و از دختر یک شاة - و لا یضربکم ذکران کان اوانا ثا - و زبان نذر
شمار که نباشند آن شاتها با ماده یعنی خیال نکنید که از پسر تر باید و از دختر تازه ذکران بضم ذال معجمه تر و اناث کبیر عمره
ماده - رواه ابو داؤد و الترمذی و النسائی بن قولہ - و ترمذی و النسائی را حدیث از قول دوست ليقول عن الغلام
الی اخره - و در بعضی نسخ من قولنا یعنی الفم کرز مقصود آنست که در روایت ترمذی و النسائی ابتداء یعنی حدیث از همین جا
که سمعت رسول الله صلی الله علیه و سلم ليقول عن الغلام شاتان الی اخره و آن جزو حدیث نیست که در روایت
این داؤد است که ليقول قولنا الطیر الخ و درین دو کلام مناسبت نیز ظاهر نیست که بآن جمع کرده شود و در میان اینها
و گفته اند که این در حدیث هر یکی حدیث مستقل است که ام کرز بقدری جمع کرده میان آنها و بعضی شارحان در توجیه
مناسبت تکلف کرده اند و آن در شرح مذکور است و الله اعلم - و قال الترمذی هذا حدیث صحیح - و عن الحسن
و در روایت حسن بصری - عن سمرة - که وی روایت کرده است از سمرة بن جندب که صحابی مشهور است
نزول کرده و گفته اند بعضی گویند بصره را مدح و دوست دارند بصری و حسن بصری و این سیرین از وی روایت می کنند
قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم الغلام - و در روایتی کل غلام بر متن بعقیقه - کودک گرفته است بسبب
و بدل عقیقه خود بر متن انبیاء یعنی بر موی است زیرا که بر متن شخصی را می گویند که می گیرند برهن را و گرو را بر موی
و برهن و برهنه می گویند و بعضی بر متن بفتح هاء می خوانند و این خلاف استعمال لغت است و در مخشری و اسانس
در باب مجاز گفته است که گفته می شود فلان برهن و برهن یعنی ما خود است و در بدل آن و اینجای این معنی
واقع است و بیان کرده عقیقه را بقول خود مستخرج عنده يوم النشایح - ذبح کرده می شود از غلام روز هفتم - و یعنی
و نام نهاده می شود - و کلیاتی را شده - و سترده می شود موی سر وی - رواه احمد و الترمذی و ابو داؤد و النسائی و الحسن
روایتها از همین بدل بر متن - لیکن در روایت ابو داؤد و النسائی لفظ برهنه واقع شده است بجای لفظ برتن و تا در
برهنه برائی سابقه است یا تاویل نفس نیست انچه را که معنی کر و بود و مجبوس بودن غلام بعقیقه نیست یا آنکه وی کلفت نیست
تا سبب و ما خود کرد و دیگر عقیقه امام احمد رحمه الله علیه می گویند که معنی آنست که فرزند مجبوس و ممنوع است از شفاعت کردن
در حق والدین تا عقیقه او را نهند و بعضی می گویند که فرزند مجبوس و ممنوع است از خیرات و سلامت از اوقات و زیادت مولانا
عقیقه او را نهند و این در حقیقت تلخ باشد و از این می شود که ترک عقیقه کردند و بعضی می گویند برهنه است باوی و پلیدی زیر او در
حدیث آمده فاسیطوا عن الاوی و عن ابی هریرة قال ان الامام جلی سنت و ظاهر آنست که وی شنیده است از سلف که معنی این است

والله اعلم - و فی روایتی لاحمد و ابی داؤد و یرمی یضم یا و قطع و ال و تشدید میم مفتوحه از تدریس معنی خون آلوده کردن -
 مکان و لیمی - یعنی یرمی واقع شده بجای و لیمی که در روایت اول آمده - و قال بوداؤد و لیمی اصح - و گفته است
 ابو داؤد و در روایت لفظ و لیمی صحیح تر است و معنی تدریس آلوده کردن سرست بخون و قتله تفسیر کرد آنرا و گفت که چون
 ذبح کنند گوسفند را پشم پاره ازان گوسفند بگیرند و آنرا مقابل از بند با و داج یعنی برگهای گردن گوسفند ترا خون آلوده
 شود و آن پشم پاره بخونی که از آنجی می جند و بر تارک سر طفل میزند تا مانند ضلی روان شود و بر فرق وی انگاه سرش را بشویند
 و خلق کنند و صاحب سفر السعادت می گوید که تدریس کنند زیر که یرمی تحریف بعضی از روایت است چه پیغمبر خدا صلی الله
 علیه و سلم عقیقه حسن و حسین رضی الله عنهما کرد و این فعل نکرد و می گویند این فعل بقواعد جاہلیت اشبیه است چنانچه در
 فصل ثالث بیاید و الله اعلم انتهى و گفته اند که روایت ابی داؤد و دهم است از همان که از روایت حدیث است و آنچه آمده است
 در تفسیر وی از قتله و شمع است و خطابی گفته چگونگی امر کند بنحس کردن سر و آلودن وی بخون تر و حال نکلمه فرموده است
 باطاعت او می و در کردن بخاست خشک سازد بش آلودن سر مخلوق و زعفران بجای دم تجویز کرده اند بعضی علما
 و امام مالک فرمود لا بأس به و در فصل ثالث بیاید و بعضی تدریس را بختان تا دلیل کرده اند و الله اعلم - و عن محمد بن علی
 بن الحسین یعنی امام محمد باقر بن امام زین العابدین بن امام شعیبہ حسین - عن علی بن ابی طالب رضی الله عنهم قال
 گفت عن رسول الله صلی الله علیه و سلم عن الحسن عقیقه کرد آنحضرت از امام حسن - لبشاة بیک شاة فقال - و گفت
 آنحضرت یا فاطمة اخلقی رأسه - یا فاطمة خلق کن سر او را - و قصد می بر زنه شعره فقتله - و قصد کن بوزن موی می نقره
 و زنه و آنک شافعی اگر بطلان گفته میم مستحسن است - فوزناه - پس وزن کردیم ما - فکان وزنه در بها و بعضی میم - پس بود
 وزن وی یک میم یا بعضی در میم شک را وی است یا بطریق تخمین گفته است و الله اعلم - رواه الترمذی و قال
 به حدیث حسن غریب و اسناد ده لیسن بمشتمل روایت کرد این حدیث را ترمذی و گفت این حدیث حسن غریب
 و اسناد وی متصل نیست - لان محمد بن علی بن حسین لم یدرک علی بن ابی طالب - زیرا که امام محمد باقر در نیافته است
 امیر المؤمنین علی رضی الله عنهم و ازین حدیث معلوم شد که عقیقه بیک گوسفند میم باشد و ابو داؤد و نیز از
 ابن عباس آورده که عقیقه کرد رسول الله صلی الله علیه و سلم از حسن و حسین رضی الله عنهما یک یک کبش چنانکه در
 حدیث آمده بیاید و نسائی از ابن عباس آورده دو و دیکش از بریده مطلق آورده که عقیقه کرد رسول خدا
 از حسن و حسین رضی الله عنهما و صاحب سفر السعادت گفته است که حدیث شاة واحد صحیح است لیکن حدیث
 عن افعلام شاتان اقوی و اصح است زیرا که جماعه از صحابه آنرا روایت کرده اند و وجه دیگر در ترجیح شاة از
 سیر آنکه قول ز فعل قومی و اتم است چه فعل احتمال خفصا ص دارد و نیز فعل ملالت دارد و بر جواز و قول
 بکس تجاب و ترمذی گفت که درین باب حدیث آمده است از علی و عثمان لیشه و ام کزو و بریده و سمره

وابی هریره و عبد الله بن عمر والنس و سلمان بن عامر و ابن عباس - وعن ابن عباس ان رسول الله صلى الله عليه وسلم عن الحسن والحسين كبتا كبتا - روايت کرده ابن عباس كه آنحضرت عقیقه كرد از حسن و حسین رضی الله عنهما یکی يك كبتش را - رواه ابو داود و عبد الله بن النعمان كبتش كبتش - وروى عن ابن عباس وود كبتش - وعن عمر بن شعیب عن ابيه عن جده قال سئل رسول الله صلى الله عليه وسلم عن العقیقه - گفت پرسیده شد پیغمبر خدا از عقیقه - فقال لا يجب الله العقیق پس گفت آنحضرت دوست منی دار و خدای تعالی عقیق را در روایتی من دوست منی دارم عقیق را - گفته كه الاسم - گویا آنحضرت مكرده پنداشت و ناخوش داشت اسم عقیقه را زیرا كه یاد می دهد از عقیق الدین كه از اشركه با نرست و آنكه در بعضی احادیث ذكر بلفظ عقیقه آمده پیش ازین كه ایهت خواهد بود و چون صحابه كه ایهت این لفظ را از آن حضرت فهمیدند ادای این مقصود بعباری دیگر كردند و گفتند نسك از فرزندان كنیم و نسك بمعنی ذبح فقال - پس فرمود آنحضرت - من ولد له ولد - کسی كه زانیده شود برای او فرزندی - فاحب ان نيسك عنه - پس دوست دارد كه ذبح كند از وی - فلنيسك من الغلام شاتين - پس باید كه ذبح كند از سپرد شاة - وعن الجارية شاة - و از دختر يك شاة از نجبا معلوم می شود كه اگر بجای عقیقه نسك گویند بهتر باشد - رواه ابو داود و عبد الله بن النعمان و ابن ابي رافع قال - روايت است از ابو رافع كه رسول الله صلى الله عليه وسلم است كه گفت - رايت رسول الله صلى الله عليه وسلم اذن في اذن الحسن بن علي - و دیدم آنحضرت را كه اذن گفت در گوشش نام حسن بن امیر المومنین علی رضی الله عنهما - حين ولدته فاطمة - در هنگامی كه زانید او را فاطمه زهرا رضی الله عنها - بالصلوة - یعنی اذن گفت چنانچه برای نمازی گویند و این سنت است نزد ولادت از حجت در آوردن كلمه الله و دین اسلام در اول بدن او بنیاد و تخصیص با اذن كرد زیرا كه شیطان پشت می دهد وی گریزد و نشیندن اذن و نقل كرده شده است از بعضی است كه اذن گوید در گوش راست و قامت در گوش چپ و در روضه آورده است كه مستحب است كه گوید در گوش مولود را انی اعیند بابك و ذریعتك الشیطان الرجیم - رواه الترمذی و ابو داود و قال الترمذی هذا حدیث حسن صحیح - الفصل الثالث عن بریدة قال - روايت است از بریده اسلمی كه صحابی مشهور است گفت كیفانی الجاهلیة او اولد لاحدنا غلام - بودیم مادر زمان جاهلیت وقتی كه زانیده می شد برای یکی از ما كودکی ذبح شاة ذبح می كرد گو سفندی را - و بطح راسه به حما - می آورد سر غلام را بخون شاة - فلما جاء الاسلام - پس هنگامی كه آمد دین اسلام - كننا نذبح الشاة يوم السالح - بودیم ما كه ذبح می كردیم گو سفند را در زمزمه - و خلق راسه - و خلق می كردیم او را - و بطح بزعفران - می آوردیم بزعفران و در روایتی بخلوق و زعفران و خلوق بفتح خاء معجمة و قاف و كثر نام طیبی است كه در وی زعفران می اندازند - رواه ابو داود و زاذر زین - و زیاده كرده است زین این لفظ را كه نسیم و نام می نهادیم او را بلكه غالب بلكه احادیث عقیقه در زمزمه است و نزد شافعی و احمد اگر در زمزمه مسیر نكرد و در زمزمه كنیم

و اگر چهاردهم نشود بپست و کرم الا بپست و شتم و گرنه درسی و پنجم و علی بن القیاس و بیاض روایت از امام محمد است که شش ماه پس از روز اول و دوم و در روز هفتم و در بعضی روایات آمده است که رسول الله صلی الله علیه و سلم بعد از ظهور نبوت عقیقه خود را کرد چون سعادتمند شد که در روز ولادت کرده بودند و یاد از اسناد این حدیث ضعیفی هست و خالی از بعدی هم نیست و الله اعلم و نزد شافعی استخوانهای عقیقه می شکند و نزد مالک نه و در کتب شافعیه مذکور است که اگر بخت تصدق کنند بهتر است اگر شیرین بپزد و بهتر بخت تفاول بجلالت اخلاق مولود تمام شد کتاب الانبیا بحول خدا و توفیق وی و تالی می شود و اورا

کتاب الاطعمه

کتاب در بیان انواع طعامها که آنحضرت صلی الله علیه و سلم خورده و نخورده و آداب اکل و احکام آن
الفصل الاول عن عمر بن ابی سلمة - قرشی مخزومی ربيب رسول الله صلی الله علیه و سلم ولادته و سبب و در
 ارض حبشه در سال دوم از هجرت بود و در حلت کرد رسول الله صلی الله علیه و سلم و وی نه ساله بود و وفات یافت
 در مدینه شش و ثمانین یا دگر گفت احدیث از رسول خدا صلی الله علیه و سلم روایت کرده اند از وی بن السیب و عروۃ
 بن الزبیر و پسروی محمد بن عمرو چون تزوج کرد آنحضرت ام سلمه را تربیت کرد و اورا و خواهر وی را که نام وی زینب بود
 قال گفت عمر بن ابی سلمه که گفت غلاما بودم من کودکی - فی حجر رسول الله - در کنار تربیت پیغمبر خدا - صلی الله
 علیه و سلم و کانت یدی - و بود دست من - تطهیر می جنبید و سبکی می کرد و در از می شست فی الصحفه - در طبق طعام
 و تناول می کردم از هر جانب وی چنانچه عادت خرد سالان است و صحفه تقدیم حایر فاکا سه پن کینج و شش کس
 از وی سیر کردند بالا تر از آن قصه است که ده کس را سیر کند و عظیم تر از آن جفته است - فقال لی رسول الله
 پس گفت مرا پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم سمع الله - بگو نام خدا را - و کل بمینک - و بخور بدست راست خود - و کل
 مما یمینک - و بخور از پیش خود جائی که متصل است متفق علیه بدانکه علماء را اختلاف است که تسمیه راول طعام واجب است
 یا استحباب نزد محققان از اهل حدیث واجب است چه در احادیث امر صریح و صحیح و سالم از معارض واقع است و
 ظاهر امر و وجوب است مادام که آنرا معارضی نباشد و نزد اکثر فقهاء استحباب و امر انبیا برای استحباب است و همچنین حکم تحمید
 در آخر و نیز اختلاف است در آنکه تسمیه یکی از جماعه که حاضر اند کافی است یا نه جمعی از علماء و امام شافعی از آنهاست
 می گویند که کافی است اگر یکی از جماعه گوید پس است پس و وجوب یا استحباب نزد ایشان علی الکفایه است و احادیث بسیار
 مخالفت این قول است و آنرا توجیه کرده اند چنانکه بیاید - وعن حذیفه بن الیمان - صاحب سر رسول الله
 صلی الله علیه و سلم است که علم منافقان نزد وی بود - قال قلل رسول الله صلی الله علیه و سلم الشیطان یسئل
 الطعام - بدستی که شیطان حلال می گرداند طعام را برای خود یعنی قادر می گردد بر اکل وی و از آن خودی گرداند
 و این محمول بر ظاهر است زیرا که شیطان جسمی است که سفزدی است و بعضی تاویل می کنند بذهاب برکت طعام گویا شیطان

خورد و رفت - ان لا یدکر اسم اللہ علیہ بحجت آنکہ برودہ نمی شود نام خدا بران طعام - رواہ مسلم - و تمام حدیث بیاید
 و فصل ثالث - و عن جابر - قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اذا دخل الرجل - چون در آید مرد بیتہ و در خانہ
 خود - فذكر اللہ - پس یاد کند خدا را و بپزد نام وی را - عند دخوله - نزد در آمدن خانہ - و عند طعمه - و نزد خوردن
 طعام - قال الشیطان - می گوید شیطان با اتباع و اغوان خود - لا بیت لکم - نیست جای شب باش در اینجا
 مہ شمارا - و لا عشاء - و نہ طعام و عشاء بفتح عین طعامی را گویند کہ در شبانگاہ خوردند و بعضی گویند این عالی است
 از شیطان بر این است کہ چون نومید شد از بیت و عشاء دعای بد کرد بر ایشان چنانکہ دشمنان کنند - و اذا دخل
 و چون در آید مرد و خانہ را - فلم یذكر اللہ عند دخوله - پس یاد نکند خدا را نزد در آمدن خانہ - قال الشیطان - می گوید
 شیطان با اغوان خود - اور کتم المبيت - و ریافتہ شما جای را - و اذا لم یذكر اللہ عند طعمه - و چون یاد نکند
 نام خدا را نزد طعام خود نیز - قال - می گوید شیطان - اور کتم المبيت والعشاء - در یافتہ شما بیت را و عشاء را
 اینجا نیز بقول بعضی احتمال دعا امر بالمبيت را دارد و قافم - رواہ مسلم - و عن ابن عمر رضی اللہ عنہما قال قال
 رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اذا اكل احدکم - چون بخورد یکی از شما - فلياكل بمینہ - پس باید کہ بخورد بدست
 راست خود - و اذا شرب فليشرب بمینہ - و چون بنوشد باید کہ بنوشد بدست راست خود یعنی بکیر و ظرف آب را
 بدست راست چنانکہ می گیر و لقمہ را باین دست - رواہ مسلم - و عنہ قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
 لا ياكلن احدکم بشمالہ - البتہ باید کہ بخورد یکی از شما بدست چپ خود - و لا يشربن بها - و البتہ باید کہ بنوشد بدست چپ
 و ہم امر واقع شدہ بخوردن و نوشیدن بدست راست و ہم نمی کرده صریحاً از خوردن و نوشیدن بدست چپ
 از برای تأکید و مبالغہ - فان الشیطان ياكل بشمالہ و يشرب بها - زیرا کہ شیطان می خورد بدست چپ و می نوشد
 بدست چپ - رواہ مسلم - و عن كعب بن مالك - کعب بن مالک - کنت اوبعید الرحمن ملت الصاری ست از فضلاء صحابہ
 و شرفی اسلام ست و قصہ توبہ وی در تحلف از غزوہ تبوک از احاسن قصص ست - قال گفت کعب بن مالک
 رضی اللہ عنہ - کان رسول اللہ - بود پیغمبر خدا - صلی اللہ علیہ وسلم ياكل بشمالہ اصابع - می خورد بشمالہ انگشت کرد
 ابهام و بیچہ و وسطی باشد - و لیقع یدہ - و می نیسد یعنی بعد از فراغ از خوردن دست مبارک خود را قبل از آن
 بمسح یا پیش از مسح کردن دست و در بعضی روایات زیادہ کردہ بشی یعنی چیزی از عسل یا مانند آن و این نیز زیادہ
 کرده کہ تم یغسلها - یعنی بپوشی شست دست را - رواہ مسلم - و عن جابر - و مروی است از جابر رضی اللہ عنہ
 ان ابی صلی اللہ علیہ وسلم لم یلق الا اصابع - آنحضرت امر کرده بمسحیدن انگشتان - و الاصمقہ و یلیسیدن کاسہ
 و چون در طبع بعضی از اہل کبر و اتراف از ان کراہتی داشتند کہ فی بود تأکید و اثبات فرمود آنرا - و قال - و گفت کلم
 لا تدرون - بدستی کہ شما در نمی یابید - فی ایتہ البرکۃ - ایتہ تبا و تنوین یعنی شامخی و ایند کہ در کدام کلمہ یا کلمہ طعمہ است بکت

وفي بعض النسخ آية بها وكنايت وايضا ثبت يعني در کدام جزوی از اجزای طعام آنکه خوردید یا آنکه چسبیده است
 با انگشتان یا با کاسه از اینجا معلوم شد که سنت لیسیدن انگشتان است و برداشتن آنچه چسبیده است آن از
 اجزای طعام و نه در آوردن انگشتان در دهن بمبا لقمه والله اعلم - رواه مسلم - وعن ابن عباس رضي الله
 عنهما ان النبي صلى الله عليه وسلم قال اذا اكل احدكم - چون بخورد یکی از شما - فليأخذ بيده - پس باید که پاک نکند
 دست خود را بخیزی - حتی يلعقها - یعنی یا لعین تا بلیسید دست خود را - او يلعقها - یعنی یا لعین تا بلیسید
 دیگری را از اینها می که مستحقه ندارد و دیگر ده ته ندارد از اینجا آنکه زوجه و جاریه و اطفال و شاگردان و معتقدان
 و محبان که لذت یا بند از آن و بزرگ گیرند بدان متفق علیه - وعن جابر قال - روايت است از جابر که گفت
 سمعت رسول الله شقيدم بغير خذرا - صلى الله عليه وسلم يقول - می گفت - ان الشيطان يحضر - بدرستی
 که شیطان حاضر می شود - احدكم - یکی از شما را - عند كل شئ من شانه - نزد هر چیزی از نشان آن کی یعنی در هر می
 از امور وی - حتی يحضر عند طعامه - تا آنکه حاضر می شود نزد طعام وی که در وی رنم و کسر و اذلال شیطان قصه ندارد
 چنانکه در طاعات و قربات و ضرورت است که لقمه چند بخورد - فاذا سلق طست - پس چون بپختن من احدكم للقمه از دست
 یکی از شما لقمه باید که برداشتن آن و نهادن در دهن آن بکلم نفس و طبیعت تنگی نکند و اگر آهسته بنماید فلیط - پس
 باید که دوز کند و بردارد و از آن لقمه تا کالان بها چیزی که لمصق و مخلوط است بآن لقمه من اذی - از آنچه کرده
 و چه کین می پذیرد و طبیعت از اشل خاک و مانند آن - ثم لیا کالما - بستر بخورد آن لقمه را و اگر چیزی بلعیده آلوده باشد
 بشوید اگر ممکن است و الا جانوری را بخوراند از سنگ و گریه و مانند آن و این را طبایع اهل کبر و عروت بر نمی دارد
 اگر آنرا که راسخ است قدم او در تواضع و خلایق شیطان و رنم وی و ازین جهت فرمود - ولایدعها - و نگذارد آن
 لقمه را اگر از دست افتاده - للشيطان - برای شیطان و گذاشتن وی برای شیطان یا محمول بر حقیقت است که
 شیطان بخورد و در طعام وی شیطان از فیضی بود یا کنايت است از فیض لقمه استحقاق آن و تعلق با خلاق شکله آن که آنرا
 برداشتن و تناول کردن آن بنگازد از نه اینها نیز از اعمال شیطان است و باز برای تاین دفع تکبر و کسب تواضع فرمود
 فاذا فرغ - پس چون فارغ شود یکی از شما خوردن و فلیلعق اصابعه - پس باید که بلیسد انگشتان خود را - فانه لا یزنی فی
 ای طعامه تکلون البکره - پس بدرستی که وی نمی داند که در کدام جزوی از اجزای طعام وی می باشد بکشتن عیالت
 مؤید روایت آیه است باضافه در حدیث سابق - رواه مسلم - وعن ابی حنيفة - تقدم صمغ و نه بجای صمغ
 و نسکون یا قبل الفان نام او و هب بن عبد الله السوائي - یعنی بن و تفتیفت و او منسوب است بسواده بن عامر
 از صفار صحابه است و در وقت رحلت آنحضرت صلى الله عليه وسلم بلوغ نرسیده بود و لیکن شماع و او را در
 روایت کرده اند از وی و اسیر المومنین علی ابن ابی طالب او را در کوفه بر سبب المال گذاشته بود و تمامه نماید

اورا با او حاضر شده وفات او در سنه رابع و سبعین در کوفه - قال قال البیہی صلی اللہ علیہ وسلم لا اکل شکما - نمی خورم من
طعام را تکیه کرده - رواه البخاری - در بنایه جزری آورده که عاصم چنان پذیرند که مرا و تکیه ماکل و معتد بر یک پاوست
و نه چنین است بلکه مرا و بوی اینجا تکیه یعنی معتد بر فراشی است که زیر اوست و هر که متمکن و مستوی بر فراش نشسته تکیه است
و نووی گفته که تکیه یعنی متمکن در جلوس خواه چهارزانو نشیند یا معتد بر فراش انتقی و قطعی گفته که معنی آنست که چون
بجورم نشینم بر فراش یا متمکن و معتد چنانکه بسیار خواران از اطعمه نشینند و لیکن نشینم یا متمکن و استقرار و نجوم و تکیه
و بر خیزم و صاحب سفر السعاده گوید که تکیه بر سه نوع است یکی آنکه بر پلو بر زمین نهد و دوم آنکه بر سج نشیند سوم آنکه
یک دست بر زمین نهاده بر آن تکیه کند و بدست دیگر طعام خورد و در هر سه نوع مذکور است انتقی و بعضی استند و طهرا
پوستاده یا بجا آریا مانند آن زیاده کرده و نوع رابع ساخته و بعضی گفته اند که آنجا اینجا یعنی قعود بر وجه استند
و سنت در اکل آنست که اکل الطعام و تسویه لبوی وی و منحنی نشیند و حمل یکا بر سبل یا حد الجا بمنین و منع از آن بر
نزد سبل طب است که گویند خوردن برین وضع مانع از سهولت اخذار طعام است در مجاری و گوارا نشدن چنانچه
باید گذاشتی مجمع البحار و سیوطی در عمل الیوم و اللیله گفته که خوردن تکیه و نه بر روی افتاده و نه ایستاده بلکه نشیند بر
دو زانو یا بر صورت آفتاب یا بر دو پایا بر دانه زانوی راست را و نشیند بر زانوی چپ - وعن قتاده عن انس تابعی بصری
اعمی محد و دست از طبقه فالتنه از تابعین بصره و لادیت وی در سنه سیتین و وفات او در سنه سبع عشره و مائت وادی
از انس و ابی الطفیل که آخر سن مات من الصما به است و از بعضی تابعین نیز روایت دارد مثل سعید بن السیب و حسن
بصری و روایت وی از انس بسیار است و این حدیث را نیز از انس روایت کرده - قال یکت الش - ما اکل البیہی
صلی اللہ علیہ وسلم علی خوان - بخورد آنحضرت طعام را نهاده بر خوانی چنانکه اب سرفان و جباران سنت تابرس
طعام نگویند نشوند و هر فرد و دینارند و خوان را در قاموس البصر و کسر هر دو گفته اما در نسخ حدیث کسر روایت است
و لافی سکر جبهه یعنی سین و کاف و رای مشدده مضمومه و بعضی فتح را صوب دانند و در نهایت گفته که انای صغیر که
خورده می شود در وی چیزی اندک از نان خورش فارسی معرب است و بیشتر اطلاق آن در ظروف بیاید که نهاده می شود و در آن کوزه
و مانند آن از جوارشات که گرد طعامها نمند تا شهوت طعام را بر انگیزد و مضمم گرداند و لا خیر له مرقق - و بچته نشیند
آنحضرت نان تنگ و خورده است آنرا هرگز خواه برای وی بپزند یا برای غیر وی چنانچه بعضی گفته اند و در حدیث دیگر
آمده که ما اکل خیرام قفا و ظاهر عبارت آنست که برای وی نمی بچند اما اگر دیگری برای خود بچته باشد و پیش می آورده
می خورد و از خوردن آن ابائی آورد چنانکه عادت شریف وی بود و در ترک تکلف و موافقت صحاب کذا قیل و الله اعلم و
چون در نفعی اکل بر خوان جای سوال بود که پسند که پس طعام را بر چه چیز نهاده می خوردند و بجای خوان چیزی دیگر بود یا نه بخلا
اکل در سکر چه که منفی مطلق است قیل لفتاده - گفته شد مرققاده را که راوی حدیث است علی یا کلین بر چه چیز

می خوردند. قال علی السفر گفت بر سفرهای خور و زغایش سوال از حال صحابه کردند از جهت آنکه چون ایشان تبحر و مسقنی بافعال و آثار آنحضرت بودند سوال از احوال ایشان در حقیقت سوال از حال شریف او خواهد بود و اگر مخیر یا کلون را بجموع حضرت و اصحاب دارند شاید که صورتی داشته باشد و الله اعلم و سفر بضم سین و فتح فاجمع سفره است بسکون فادان در دیار عرب از حرم یا از برگ خراسان میسر و سفره در اصل نام طعامی است که ساقی در واکثر آنچه بر می دارند درین حرم میستریست پس از آن اطلاق کرده شد بر همین حرم مجازاً. رواه البخاری. وعن النبی رضی الله عنه قال گفت النبی صلی الله علیه و سلم رأی رغیفام قفا. کنی و انعم آنحضرت را دیده باشد نان تنک را. حتی لحق بالثمر تا وقتی که پیوست بخدا و رفت ازین عالم. و لا. و منی و انعم آنحضرت را صلی الله علیه و سلم رأی که دیده باشد. نشاء سمیطا بعینه قطه. کوسفند بریان کرده شده را بچشم خود در عمر خود هرگز و سمیط شاقی را گویند که بریان کرده شده باشد با حرم بعد از دور کردن سویی وی بآب گرم و این از عادات ادب است انعم است انعم انعم به ان بدان کرد و زیادت بعینه برای تاکید است چنانچه گویند کتبه بیده و شقی بر جلد رواه البخاری. وعن سهل بن سعد روایت است از سهل بن سعد ساعدی که از مشاهیر انصاریست و احوال او مکرر نوشته شده است. قال رأی رسول الله ندید پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم النقی. یعنی نون و کسر قاف و تشدید یا آردی را که بچینه باشند آنرا مکرر تا پاک و صاف و سفید گردد و که آنرا میده می گویند هرگز آنرا ندیده و نان آنرا نخورده. من حین انبعث الله از آنجا که برانمخت او را الله تعالی و فرستاد بر رسالت حتی قبضه الله تا آنکه قبض کرد روح پاک او و برداشت ازین عالم و قال. و گفت سهل بن سعد. ما رأی رسول الله ندید پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم من خلا بضم سین و خا و فتح خا نیز آمده غریب که بدان آورد بر بیزند. من حین انبعث الله حتی قبضه الله. از وقت بعثت تا هنگام رحلت قیل گفته شد و پرسیده شد سهل بن سعد را. کیف کنتم تا کلون الشجر. چگونه بودید شما که می خوردید جو را یعنی نان و غیر شجول تا بچینه با آنکه اکثر طعام شما جو بود. قال. گفت سهل بن سعد. کنا لطحنه. بودیم ما که آنس می کردیم جو را و تنفخه. و دم می کردیم آنرا. فیطیر ما طار. پس می پرید آنچه پریدی می بود از سیوس. و بالقی. و آنچه باقی می ماند از ریاضه تری کردیم آنرا بآب و خمیری ساختیم و می پختیم از آن نان تری خاک نمناک تریه شوران آن بآب فاکلناه پس می خوردیم آنرا. رواه البخاری. این دو حدیث بطاهر دلالت دارند بر نا خوردن آنحضرت نان مرقی میزدند چه مقصود از نا دیدن نا خوردن است بطریق تاکید پس مراد به اجزله که در حدیث سابق گذشت نیز همین باشد لکن آنکه اینجا نیز تا وصل کنند که ندید آنرا که برای وی بچینه باشند و ذلک بعینه و الله اعلم. وعن ابی هریره قال ما غاب البنی عیب مکر و پیغمبر صلی الله علیه و سلم طعاما. هیچ طعامی را. قطه. هرگز. ان اشتواء. اگر خوش می داشت آنحضرت صلی الله علیه و سلم آن طعام را که پیش می آوردند. اکلته می خورد و آنرا. وان که بهر دو اگر ناخوش می داشت

و موافق طبع شریف یا مناسب حال نمی افتاد - ترک می گذاشت و نمی خورد و آنرا استغف علیہ - و عنه و مروی است
از ابی هریره - ان رجلا کان - بدرستی که مروی بود کافر - یا کل کما کثیرا - بسیار می خورد - فاسلم پس سلمان شد
فکان یا کل قلیلا - پس زان که اسلام آورد و اندک می خورد - فذکر ذلک للبني - پس فرموده شد آن که حضرت را
صلی الله علیه وسلم فقال - پس فرمود آنحضرت ان المؤمن - بدرستی که سلمان - یا کل می خورد - فی معار واحد - در یک مورد
کنایت است از قلت اکل و الکافری یا کل - و کافر می خورد - فی سبعة اعمار - در هفت روزه - رواه البخاری و
بکسر نون بر وزن الی روده و اعمار یعنی همره و مدحج وی و گویند که هر آدمی را هفت روزه است و طبی گفته تخصیص سبعه
برای سبانه و تکیه است چنانکه در قول وی سبحانک و البخره من بعده سبعه ایچو گفته اند که در تخیل زهد و شرف
کافریست نه قلت و کثرت اکل یا این حکم باعتبار اکثر و اغلب است یا مرد موسن کامل الایمان است و سبب الحصول
از ذکر اسلام الی عز و علا و استلاء باطن نبور معرفت و ایمان و عدم توجه به بدیه بیک و اهتمام بدان بخلاف کافریست
بر آنکه نشان مؤمن التزام ظن و قناعت و سلوک طریق زهد و ریاضت و اکتفا به رجوع و توقف بر حد ضرورت و خیار
معده است که موجب نورانیت قلب و صفات باطن از رنگ کدورت و قساوت و قیاس به عبادت است غیر آن
از قوائد و مشایخ تقلیل طعام است آرزو آنکه فقیری نزد این عمر رضی الله عنه کند و طعام بسیار خورد و فرمود دیگر را در
نزد من نیاید علتش آن گفته اند که وی مشایخ کفار شد و زین صفت و هر که مشایخ است بکفار دارد صحبت آدمی نباشد
و همیشه تقلیل طعام نزد عقلاء و باب همت و اهل معنی محمود است و خلافت آن مذموم نعم گشتی که بخلاف اکتفا و رعایت
بدن و احتلال قوای جسمانی گردد و از کار باز دارد و ممنوع و سنانی طریق حکمت است سبیل آن سلوک طریق تریاق و
اعتیاد است چنانکه در ایشان کنند و بالله التوفیق این روایت بخاری بود از ابی هریره - و مروی مسلم عن ابی موسی
و ابن عمر - و روایت کرده است مسلم از ابو موسی شعری و عبد الله بن عمر - المسند منه فقط - ایچو اسناد کرده شده است
حدیث بر رسول خدا صلی الله علیه وسلم و آن قول آنحضرت است که ان المؤمن یا کل الخ یعنی در روایت مسلم بن قسبه
نذکور شده که مروی بود که تنها بسیاری خورد و الخ بیان قول پیغمبر صلی الله علیه وسلم ذکر کرده و پس فی روایتی دیگر
عن ابی هریره - و در روایت دیگر مسلم از ابی هریره آمده - ان رسول الله - بدرستی که پیغمبر خدا - صلی الله علیه وسلم
صافه ضیف - آمد آنحضرت رحمانی - و هو کافر - و آن همان کافر بود - فامر رسول الله - پس فرمود پیغمبر خدا - صلی الله علیه وسلم
علیه وسلم شاة - بدوشیدن گوشتی - فحایت - پس دوشیده شد آن شاة - غشرب - پس نوشید آن همان کافر
خلاها - شیر می کرد و شیده شد آن شاة - ثم اخری - پس فرمود بدوشیدن شاتی دیگر - فغشرب - پس نوشید آنرا
نیز - ثم اخری فغشرب - پس فرمود بدوشیدن شاتی دیگر - پس نوشید آنرا نیز حتی شرب خلا ب سبع شاة - تا آنکه نوشید
شیر هفت شاة را - ثم انه اصبح - پس بدرستی که همان صبح کرد - فاسلم - پس اسلام آورد - فامر له رسول الله - پس فرمود

برای وی پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم شش ماه بدوشیدن نشانی نگذشت پس دوشیده شد و شرب حلا با پس نوشید
شیر از آنهمه - ثم امر باخری پیغمبر فرمود بدوشیدن شش ماه دیگر - فلم یستقمها - پس نتوانست تمام خورد شیر این شش ماه را و در
بعضی نسخ فلم یستمر بها پس نتوانست گذران بمان شیر شش ماه نخستین شیر شده بود - فقال رسول الله پس گفت پیغمبر خدا
صلی الله علیه و سلم الشرب فی سبعا و احد و الکافر لشراب فی سبعة اسفارا نیجا چون قضیه نوشیدن شیر بود و شرب
گفت روزی و ایت بسیار یا کل - و غنمه و در وی ست هم از این هر چه - قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم الاثین
الاثین - طعام دو کس کافی الثلثة - بسنده است سه کس را تا و لیثی است که انقدر طعام که سیر گرداند و کس را قوت می آید
سه کس را - و طعام الاربعه - یعنی معنی که ذکر کرده شد - متفق علیه - وعن جابر قال سمعت رسول الله گفت
جابر شنیدم پیغمبر خدا را - صلی الله علیه و سلم یقول - می گفت - طعام الواحد کیفی الاثین - طعام یک کس کفایت می کند
و کس را - و طعام الاثین یعنی الاربعه - و طعام دو کس کفایت می کند چهار کس را - و طعام الاربعه کیفی الثمانية و طعام
چهار کس کفایت می کند هشت کس را همان تا و لیثی که معلوم شد و در لفظ کفایت ایما هست این معنی غایتش آنکه
در حدیث اول بحساب ثلث و ربع فرمود و درین حدیث بطریق مضاعفت و هر دو صحیح است و اختلاف متفاوت است
و اشخاص است آورده اند که امیر المومنین عمر در سال ریا ده می فرمود قصد کردم که بفرستم نزد ابی بکر عیسی شل عدو ایشان یعنی
تا در طعام ایشان شریک شوند که آدمی هلاک نمی شود و بنیم سیری و بر هر تقدیر اینجا بحث و تحلیل نیست بکارست و است
با مردم در طعام و قناعت کردن بقدر کفایت - رواه مسلم - وعن عائشة رضی الله عنها قالت سمعت رسول الله
گفت عائشة شنیدم پیغمبر خدا را صلی الله علیه و سلم یقول التلبیة - می گفت تلبینه و آن حسائی است که ساخته می شود از
دقیق یا نخاله و گاه ساخته می شود در وی عسل و مشابه می شود شیر را در رقت و بیاض که در فی الثمالة و لهذا و تلبینه می گویند شقی
لبن پس می فرماید که این تلبینه مجتمه - یعنی میم و کون و کسر میم یعنی مزبل و دو رکته غم و راحت بخش است
لقوا و المریض - مردل بیمار و اندوگین را - تذهب بعضی الحزن - می برد بعضی حزن را و کم می گرداند آنرا متفق علیه
و از حالیه آمده است که چون یکی از خولیشان وی وفات می یافت و جمع می شدند زنان برای وی امر می کردند و تلبینه
تلبینه و اشکنه می ساختند و تلبینه بر آن ریخت و بخوردن این جماعت می داد و این حدیث را روایت می کرده و حاوین دیگر
نیز در باب تلبینه و نفع وی وارد شده است - وعن الشان خیاطا - و از آن آمده است که در زرع دعا
البنی - و دعوت کرد پیغمبر را صلی الله علیه و سلم لطعام صنعه - برای طعامی که ساخته بود و آنرا آن خیاطا قدم نهاد
مع البنی - پس رفتم با آنحضرت - صلی الله علیه و سلم - و آن خادم آنحضرت بود و در دست مرخادمان و غلامان را
که با خودم و قبوع بدعوت همراه روند پس اگر صریح رضایا دلالت آن از جانب داعی یافته شود و در این حکم در باب
ضیافت معلوم گرد و انشاء الله تعالی - فقرب پس نزدیک گردانید و حاضر آورد آن خیاطا - خیر شیرینان جویدم و تلافیه

و بار و قدید - و شوربائی را که در وی کدو بود و گوشت قاق کرده مرق یقشیم و راشور یا و قدید گوشت نمک زده خشک ساخته شده و قدیم یعنی بریدن بر دراز - فرایت البنی پس دیدم پیغمبر را صلی الله علیه و سلم متبع الدبار - که متع می کرد و می جست که و بار بار این حوالی القصصه - از اطراف و جوارب کاسه و حوالی بلفظ متعنه است و حوالیه حوالی و حوالیه حوالی می گویند یقشیم لام همه معنی جوارب و در اینجا جواز دراز کردن دست است بجوارب کاسه چون مختلف باشد طعام معلوم گردد اگر ناخوش ندارد و صاحب نرا چون اسل زتنج کردن آنحضرت که دراز حوالی قصصه معنی وی بکدو و فم کدو می گویند قلم ازل احب الدبار پس دانم برین صفت که دوست می دارم که در - بعد یوسیزه بعد از آن روز که دیدم از محبت آنحضرت مرآه منفق علیه - و از فوائد حدیث اجابت دعوت فقر و سائلین و اهل صنعت و سیل کردن با آنچه پیش رنار طعام فقیران و عدم استنکاف و ترغ - و عن عمر و بن امیه - از پهلوانان صحابه و مردان عرب بود و در بخت و جرات حاضرند و با و احد را با شتر کان سپتر اسلام آورد و وقتی که گشتند از احد و اول بشه دی که حاضر شده همراه مسلمانان روزی بیرون است پس سیر کرد و او را عامر بن الطفیل بعد از آن رها کرد و در سینه است فرستاد و او را آنحضرت بسوی نجاشی بجهش پس قدم آورد بر نجاشی و دعوت کرد و او را با سلام و مسلمان شد نجاشی سعد و دست و اهل حجاز - انه رای البنی - روایت می کند که وی دید پیغمبر را صلی الله علیه و سلم بختی برید گوشت را تخم بجای جمله زای شده است از خرمی قطع و بچشم نیز روایت است و آن هم معنی قطع است و گفته اند که بچشم استعمال می یابد و راسته بومی و گیاه و بجا و گوشت مانند آن من کشف شاة فی بده - از شاة گوشت که در دست مبارک می بود - فدعی الی الصلوة پس خوانده شد آنحضرت نماز را و ازین و عا اذان باشد یا آنچه عادت بود که بعد از حضور قوم می آمد بلال و خبری کرد - قالها - پس از اذنت آنحضرت از دست آن کشف شاة را که در دست وی بود - و السکین التي یحتر بها - و انداخت کار و را که می برید گوشت بدان کار و ششم قام - سپتر یا ستار - فصلی پس نماز گزارد - و لم یوضأ - و عنوان آنحضرت یتفق علیه از فوائد حدیث جواز قطع اللحم لیکن است و آن نزو احتیاج است و اگر بختی دگر خسته باشد چنانکه احتیاج بقطع نباشد مکرده است و آنرا از تکالیف اعاجم و استلزام چنانکه در فصل ثانی بیاید و اجابت داعی حق و حضور صلوة اگر چه طعام حاضر باشد آنرا در وقتیکه خوف خضایع طعام و شدت احتیاج بدان و عدم و بدان آن بعد از وی نباشد و عدم وجوب تقویا کمال لحم مطبوخ و گفته اند که در ابتدای اسلام واجب بود پس زان منسوخ گشت و اگر هزارین حدیث بصریح اکل معلوم نشد الا ظاهر در آن است و در احادیث دیگر صریح نیز آمده - و عن عائشه قالت کان رسول الله - کف عایشه بود پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم یحب لخلو و العسل - و دست می داشت خلوا و شهد را - رواه البخاری - و حملوا بعد و قصر اطلاق کرده نمی شود مگر بر آنچه ساخته باشند از الصنعت و جامع باشد میان جری و شیرینی کذا فی مجمع البحار و گفته اند که حب خلوا از آنحضرت صلی الله علیه و سلم نه بر وجه طلب و نه بر وجه آن نبود که چون چیزی از آن پیش می آوردند بوی از غبته تناول می نمود

چنانکه ظاهر می شد که طعم آنرا خوش دارد و در حدیثی دیگر آمده که النون حاوی آیات ابدان محبت حلواست چنانچه ظاهر است
یا وجدان حلوات ایمان و بحقیقت طعم ایمان حلواست و از چنانکه فرموده و بعد حلواۃ الایمان من رضی بالله و بالحدیث
عرف من ذوق - و عن جابر بن النبی صلی الله علیه وسلم سال اله الا ادم - روایت است از جابر که آنحضرت پرسید و طلبید
از اهل خانه خود نان خورش را و ادم بضم همزه و سکون دال کذا صحیح فی اصول المصیحی و فی بعض النسخ بضم و ال فشرح بن حجر
در شرح شمائل گفته که ادم بسکون دال مفرد است کالادام و بضم و ال جمع است لکثرت و کتاب و ادم آنچه بانان خورند
مصلح وی گردد و مشتق از مباد است بمعنی موافقت و مخالفت پس آنحضرت صلی الله علیه وسلم طلب کرد از اهل خود ادم را
نقاوا - پس در جواب آن گفتند - ما عندنا الاخل - نیست نزد ما مگر سرکه - فدعا به این طلبید سرکه را - فخل یا کل به -
پس خوردن گرفت آنحضرت نان بآن سرکه - و یقول - وی گفت بقصد مدح اقتصاد و در اکل و منع نفس از طعام
لذیة - نعم الادام النخل نعم الادام النخل - نگویند نان خورشی است سرکه مگر فرمود برای تاکید و تشبیه نفوس عاصیه -
رواه مسلم - و ازین حدیث مفهوم می شود که هر که سوگند خورد که نان بنان خورش بخورد و پس نان بسیر که خورد و حاشا
گردد و در حدیث آمده که وی نان خورش انبیاست صلواۃ الله علیهم اجمعین و منافع سرکه را در کتب طب بسیار نوشته اند
و عن سید بن زید قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم الکماۃ - یعنی کاف و سکون میم و فتح همزه بوزن حست عامه
بفتح میم و بی همزه خوانند بوزن نجاست چیزی است سیف مثل سپه که در اشتم الارض گویند و بقیاسی شمار و ق و کلاه و بود و زیاده
خیز را خوانند و آن حلال است اگر چه طبع اکثر اهل این دیار بحسب عدم اعتقاد مکرره نماید و آن حضرت صلی الله علیه وسلم در
حق وی فرمود که - الکماۃ من الجن - کماۃ از جمله من است که بر قوم موسی علیه السلام فرود آمده بود چنانچه در قرآن مجید فرمود
وانزلنا علیکم المن والسلوی و گفته اند مراد با آنکه ویرا از جمله من خوانند تشبیه است بدان یعنی چنانکه من بی مؤنت و کلفت
از آسمان فرود آمدی این نیز بی زحمت از زمین برآید و الا من بنی اسرائیل چیزی بود مثل ترا بکسین که فرود می آمد از آسمان
و این نه انجمنان است و بعضی گویند که مراد از من بنی اسرائیل است بلکه مراد آنست که از جمله نعمتهاست که بر بندگان
بدان منت نهاده و این قول مخالف روایت دیگر است که ولایت کند بر آنکه مراد بدان من قرین سلوی است چنانکه گفت
و فی روایتی مسلم و در روایتی از مسلم آمده - من الجن الذی - که وی از جمله منی است که - انزل الله علی موسی علیه السلام
که فرستاده است الله تعالی بر موسی و قوم وی و در روایتی انزل الله علی بنی اسرائیل و تمام این حدیث در کتاب
طب و رقی بیاید و آنرا خاصیت دیگر فرموده که - و ما دها شفاء للعیین - و آب کماۃ شفاست هر چشم را - متفق علیه
و کیفیت بودن وی شفا هر چشم را که تنهاست یا مخلوط چیزی دیگر تفصیل در آنجا بیان کنیم الله تعالی - و عن عبد الله
بن جعفر قال روایت رسول الله - مروی است از عبد الله بن جعفر بن ابی طالب گفت دیدم پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم یا کل الارب
بالشفا متفق علیه می خورد و زخمی ترا بخیار و قتا بضم قاف و کسر آن که کسر از ضم است ممد و اختیار و در شمائل رند می یا کل البیطخ

بالطیب ونیز آمده یا کل الخبز نزل بالرب و غیره بلکه خدا سکون را در کسب موحده معرب خبر پزده و در بعضی روایات طنج آمده یا
 بلنج بنقدیم طابرا سمعی مطبوع و در حدیثی دیگر آمده یا کل القش را بواج و قد یفجین یعنی تست مشابیه تنها بیا که نوعی سفت
 ازان و بواج بضم میم و جیمین عمل و شک نیست که از لفظ این احادیث هیچ میان این اشیاء و طب و عظم ان بدان مفهوم می آید
 پس بعضی گویند مراد جمع و در معده است و بعضی گفته در موضع یعنی هر دو را جمع می کرد در دهان و با یکدیگر نمی خورد و این
 معنی ظاهر ترست از لفظ و آنچه بعضی از شارحان گفته اند که جمع میان رطب و قشای و رصف و واحد موافق نیست مگر از قیاس
 پس مراد جمع و در معده باشد چیزی نیست و درین صرف احادیث است از لاسه بجز و قیاس و تخمین و در هر دو وقت گفته
 نیز مسلم نه و آنچه از حدیث طبرانی اگر چه گفته اند که سندش ضعیف است و داده اند که ویدم و در دست راست پیغمبر خدا
 صلی الله علیه و سلم قشای را و در دست چپ رطب را و می خورد و گاهی ازین و گاهی از ان بجمع و رصف بطاهر و لایسته
 می توان یافت و ظاهر آنست که این از اتفاقات بود که گاهی بی تکلف و قوی یافته و درین حدیث دلیل است بر طرز
 اکل و طعام و توسع و خلا فی نیست میان علماء و جواز ان و آنچه منقول است از بعضی سلف خلاف و ان
 مجمل است بر کراهت اعتقاد و توسع و تزیه و تغم و اکتار و در ان بی مصلحت دینی که اقال الطیبی - و عن جابر قال
 گفت جابر - کنایه رسول الله - بودیم ما پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم بمراة الطهران - و راوی که نام ان مراة الطهران
 بفتح میم و تشدید را و فتح طای سیمه و ان راوی است کمتر از یک مرسله از که عظمه که عامه از راوی فاطمه گویند و قاضیان
 زیارت مدینه مطهره اول انجا منزل کنند و مراد نه فاطمه زهرا است یعنی الله عنها یا که یحیی نام ان موضع است چنانکه
 نام مواضع و قریات می باشد که اسمعت من بعض المشایخ پس جابری گوید که ما در خدمت اوی صلی الله علیه و سلم
 درین راوی بودیم - بخنی الکلبات - می چیدیم شمر درخت ارک را و کلبات بکاف مفتوحه و تحقیق بای می موحده ثمره را
 گویند که بخت و رسیده باشد - فقال - پس گفت آنحضرت - علیکم بالاسود منه - بر شما باد که بگیری سیاه را از کلبات
 خانه اطیب - زیرا که وی خوشتر و لذیذ ترست و چون ان خوراک بادیه گردان و گوسفند چرانان باشد و خوشتر از ان
 ناخوشتر ایشان می شناسند - فقیل - پس ازین جهت گفته شد مرا آنحضرت را - اکت رعی الغنم - آیا بودی تو که می گزیدی
 در ابتدای حال گوسفندان را که می شناسی انرا - فقال نعم - پس فرمود آری می چرانیدم گوسفندان را و این
 گوسفند چرانی نه مخصوص من است - و ان من نبی الارعابا - و آیا هست هیچ پیغمبری مگر آنکه چرانید غنم را تا ظاهر عبارت
 در ان است که هر پیغمبری که بود گوسفند چرانیده و حمل بر مبالغه بعید است والله اعلم - متفق علیه و گفته اند که مراد آنست
 که الله تعالی آنها و منصب نبوت را و رتبه ای دنیا و مالوک و شکیران و مترفعان بلکه در گوسفند چرانان و اهل فقر
 و متواضعان و گفته شده است که حکمت رعی غنم تحصیل و تکمیل صفت تواضع است بموانست ضعیفاء و تصفیة
 قلوب است بوجد خلوت و بیابان نشینی و تحصیل شمیمه اصلاح و سیاست است بهدایت و شفقت و اشتقاق رعیت

شک راوی است که فراموش کرد و از آنرا - رواه مسلم - و عن سعد و مروی است از سعد بن ابی وقاص قال سمعت رسول الله - گفت شنیدم پیغمبر خدا را - صلی الله علیه و سلم یقول - که می گفت - من تصبیح کسی که بخورد وقت صبح ناشتا بسبب عذره عجمه - به بخت خرم که آنرا عجمه خوانند بفتح جمله و سکون جیم و آن نوعی از خرمای مدینه است که رنگ آن سیاه است و آن اجدود ترمه مدینه است گویند که اصل آن نشانده حضرت نبوی است صلی الله علیه و سلم - لم یضربه ذلک الیوم یا نرساند آنکس را در آن روز - سم و لاسحر - زهر و نه بحر متفق علیه - و سم مثلثه السبین و اشهر و افصح فتح آنست و در درخت زهر قاتل است که معروف است یا شال است مثل زهر مار و عقرب و امثال آنرا که از اسامیه و سوام گویند شش از نیم و در احادیث استعاذه از شر آنها واقع شده است آنجا که فرموده من شر الیسانه و الهمامه و وجود این خاصیت این نوع از ترمه به خلق الهی تعالی است چنانکه در نباتات خواص بناده و اعلام آن بحضرت بوحی بوده باشد و گفته اند که در دعای آنحضرت است که در شان وی کرده و بحکم که لفظ این حدیث را حمل برین دعا کنند یا دعا در موطن دیگر وقوع یافته باشد و این خبر است بعد از آن چنانکه در حدیث آینده بیاید و وجه تخصیص عدد هفت جز شارب نداند و علم آن توفیقی است یعنی موقوف است بر سمع از حضرت نبوت مثل اعدا در کلمات و جز آن دعا دای که در خواندن تسبیحات است و الهی تعالی در دعوات و در و یافته نیز ازین قبیل است که نقصان و زیادت در آن ترتیب اثر نمود مخصوص با نیاز تا گفته اند که تاثیر آنها در معنی آنست و هر در عدد و جز شارب را تعیین آن تسبیح و یا رب مگر بعضی از کمال و مبارک یا الهام یا تسبیح از علماء با استنباط صحیح در بعضی مواضع صورت اسکان داشته باشد و الله اعلم و در تاثیر این امور در دفع امثال این امر من خصوصاً سحر عامه اطباء را که بواطن ایشان بنور ایمان و صدق نبوت نورگشته جز حیرانی و سرگردانی دست ندهد امثال این در طب جسمانی و روحانی که از جناب نبوت آمده بسیار است و بالله التوفیق - و عن عایشه رضی الله عنها ان رسول الله صلی الله علیه و سلم قال ان فی عجمه العالیة شفاء - بدرستی که در خوردن عجمه عالمیه که نام موضوعی است از مدینه مطهره جانب سحر قباد نواحی آن و قری آن نواحی را عالمیه گویند که زمین بخورد و از جانب است و جانب دیگر که در مقابل است سابقه خوانند و تمامه یکسر تا در آن جانب است و طبعی گفته که ادنی عالمیه سه میل است و نهایت آن تا شصت میل از مدینه و تخصیص عجمه عالمیه از آن جهت است که این نوع ترمه در آن جانب بود و اگر در جایی دیگر هم باشد این خاصیت دارد و چنانکه در کلام بعضی از شارحین واقع شده مخصوص عجمه این جانب بود و دعای آن حضرت در خصوص وی در و یافته و از برای این با وجود شفاء و روی فرموده و آنها - و بدرستی که عجمه عالمیه - تریاق اولی بکبره - خاصیت تریاک را در دفع زهر نافع است چون آن در اول صبح یعنی ناشتا و تریاق یکسر تا و ضم آن داروی مرکب است نافع از زهر و جز آن و تریاق فاروقی بخوبی معروف است و تریاق سنگ حمره نیز می باشد که نجاست در دفع زهر نافع است - رواه مسلم - و دیگر درین حدیث چنانکه موهل از صحیح مسلم از عایشه درده تخصیص شفاء از زهر آمده و صاحب سفر السعادتین چنین آورده که ان فی عجمه العالیة شفاء کل داء و

تریاق اولی البکرة و برین تقدیر دانهاتریا قی تخفیف بعد از تقسیم بود و بر تقدیر تخفیف لبخا از زیر زبان کن - و عهتها
 قالت - و هم از عایشه مروی است که گفت - کان یاتی علینا الشهر - بود حال و شان ما اهل بیت پیغمبر صلی الله علیه و سلم
 برین پنج کدی آمد برادی گذشت ماه تمام - ما نو قد فیہ - منی افروختیم و تیز منی کردیم در آن ماه - نارائاتی که بدان چیز
 پیغمبر از طعام گو یا سالی رسید پس چه چیز بود طعام شما که می خوردید گفت - انما یأکلون المار - بود طعام و قوت لکه خورا
 و آب و جز آن چیزی نبود که خورده شود - الا ان یوتی باللحم - لکه اگر آرد و دهی شد می فرستد کسی گوشتی بری یا منی
 آن بود که گوشت منی افروختیم و منی بختیم چیزی را لکه اگر گوشتی از جانی هم می رسید پس برای بختن آن آتش می افروختیم
 و لحم یضم لام و دفع حاد سکون یا تصغیر لحم متفق علیه - و عهتها قالت - و هم از عایشه آمده که گفت - ما شبع
 آل محمد یومین - سیر نشد المہبت محمد و روزین خبر بر - از نان گندم - الا واحد ہما تمر - لکه اگر در یکی از آن و در روز طعام
 ایشان تمر بود و روز دیگر نان یعنی در روز پیوسته نان گندم می خوردند و قدیر بنان گندم کرد شاید که نان جو هم می رسیده باشد
 متفق علیه - و عهتها قالت - و هم از عایشه است که گفت - توفي رسول الله - وفات یافت پیغمبر خدا صلی الله علیه
 و سلم - و اصل معنی توفی تمام کردن فتن آنچه کسی را نابت بود از حق و فی الصراح توفی استیفا تمام گرفتن حق را و از آن تعبیر
 بموت کنند و اکثر بر صیغہ مجهول یکدیگر که مولی تعالی حق خود را که جان بنده و حیات او است تمام گرفت از وی و استیفا نمود
 و گاهی بر لفظ معلوم نیز گفته که بنده آنچه حق او بود از مدت حیات تمام گرفت از مولی تعالی و این هر دو قرات در قول
 حق سبحانہ (والذین تیوفون) سکون و پذیرون از و اجا نابت شده پس گفت عایشه که وفات یافت پیغمبر خدا - و ما شبعنا
 سن الا سودین - و سیر نشدیم باز و اسود یعنی دو سیاه که مراد بدان خردا آب است یک سو و ترس است و آب نیز سود
 خوانند بسبب جمادرت و مقارنت و این طریقه در کلام عرب بسیار آید که یکی از مصاحبین را بنام دیگری خوانند و عایشه
 گفت چنانکه ابوبکر و عمر بن و حنین و این را تغلیب خوانند بحسب غالب آوردن نام یکی بر دیگری و ذکر بطریق تغلیب
 و طفیل است و مقصود همان ترس است و الا از آب سیری مطلب نباشد و در آب کی نبود چنانکه در طعام فافهم و از اینجا
 معلوم شد که قوت ایشان از تمر نیز بر وجه سیری نبود و متفق علیه - وعن النعمان بن بشیر قال - و مروی است
 از نعمان بن بشیر صحابی مشہور است و اول مولودی است که در انصاریه پیدا شد یعنی بایران خود - انتم
 فی طعام و شراب - آیا نیستید شما در خوردن و نوشیدن که توسیع می کنید و افراط می نمائید و ران - ما شغفتم - هر چه
 می خواهید و هر نوعی که می خواهید - لقد رايت بنیکم - سیر آمیخه تحقیق دیدم پیغمبر شما - صلی الله علیه و سلم و با یکدیگر بن الدقل
 و حال آنکه منی یافت از خرمای ردی خشک بی حلاوت مخلوط از انواع تمر که آنرا می سعین نبود - ما یأکلون الا لہنہ - انقدر
 که بکنند شکم مبارک را و سیری بخشد و چون حال شریعت می چنین بود و لایه حال بی و توابع نیز بچنین خواهد بود
 بر داه سلم - و در حدیث اول بیان کرد که روزهای رفت که طعام نفیس ایشان جز خورا نبود و در حدیث دیگر گفت

که آن نیز بر وجه شبع و سیر می بودی و بعد از آن می گویند که آنهم از خرمای بخید و نفیس نبود بلکه از روی آن که جز فقر نمی بود
 چون احتیاج آنحضرت بر فقر و بجزید بود اقامت کرد و در رسول و می تعالی و درین مقام و حقیقت آن از قلت و کمی بود
 بلکه بکثرت بود و ایشان روزی و تقوی و قناعت و تعلیم و تربیت است بود آنچه مردی و ما نورست از جود و کرم و سخاوت
 و عطای می صلی الله علیه و سلم اول دلیل است بر آن و نعم ما قال - بیت هر چادرت پرست بدای تو پیش از آن
 این جود آنکس است کشتن از فقر عاریست و عن ابی ایوب - در روایت کرده شده است از ابی ایوب نقاری
 که چون حضرت رسالت صلی الله علیه و سلم هجرت مدینه انداول در خانه بومی نزدی فرمود و باین سعادت و اخصوس
 گردانید صحابه رضوان الله علیهم جمعین هر کدام از ایشان که وسعت داشتند طعامها برای خادمان درگاه همای یافتند
 و می آوردند - قال - گفت ابو ایوب - کان ابی صلی الله علیه و سلم اذا آتی لطعام - بود آنحضرت چون آورد می شد
 نزد وی طعامی - اکل منه - می خورد و از آن طعام قدری - و بعث ببقصه لی - بومی فرستاد آنچه زیاد می ماند از آنجا
 وی بسوی من - و انه بعث لی یوما - و گفت ابو ایوب که فرستاد آنحضرت بسوی من روزی - بقصه - کاسه
 کلان را از طعام - لم یأکل منها - که نخورد و از آن طعام و بختیست نزد ما فرستاد - لان فیها ثوما - و ناخوردن آنحضرت
 از آن طعام بسبب آن بود که روی سیر بود - فسالته حرام هو - پس چون نخورد آنحضرت از آن طعام خیال کرد
 که اگر خوردن سیر بر آنحضرت حرام است پس پرسیدم آیا حرام است سیر خوردن یعنی بر تو والا اگر مطلق حرام بودی
 طعام را بروی چون فرستادی - قال لا - گفت آنحضرت حرام نیست سیر بر من - و لکن اگر نه - و لیکن کرده می دارم
 من خوردن آنرا - من اجل رحمة از رحمت بومی ناخوش می بینی که مرا بومی و می ناخوشی آید یا از ترس آنکه دیگر آید
 از من بومی بد برسد و از حدیث آمده بصریح معلوم گردید که حجت صحبت و همزبان جبرئیل است از آنکه ملائکه بومی ناخوش را
 مستعد دارند - قال - گفت ابو ایوب آنحضرت - فانی اگر ه ما کرست - پس من نیز نکرده می دارم چیزی را که تو نکرده
 می داری اگر چه آن علت نباشد که در حق است ما را از تابان و موافقت تو علت پس است - رواه مسلم - و عن جابر
 ان ابی صلی الله علیه و سلم قال - در روایت است از جابر که آنحضرت گفت من اکل ثوما و بعلا - کسی که بخورد ویر
 یا پاز را - فلیعقر لنا - پس باید که گوشه گیر و از ما و با هم نشینی نکند - او قال - راوی شک دارد که آنحضرت
 فلیعقر لنا فرمود یا فرمود - فلیعقرل سجدنا - پس باید که گوشه گیر و از سجد ما و در نیاید و در سجد ظاهر لفظ مغر و خاص
 و در سجد بومی است صلی الله علیه و سلم و صیغه متکلم مع الغیر برای تعلیم است و چون علت مشترک است حکم ساجد
 دیگر بلکه شامه مجالس و شایخ و عبادت مثل فرود در کس و معاصرت کبر و علما از اهل طهارت و لطافت همچنین
 و همچنین که مراد چنین باشد و در بعضی روایات ساجد تا نیز آمده و این صریح است در عموم مساجد کلمه - او یقعد
 فی بیته - اگر این نیز از شک راوی است مراد آن بود که آنحضرت فلیعقر لنا و فلیعقرل سجد ما گفت یا گفت

من اكل فوما واصل فليقتله ميتة بايد که در خانه خود بنشیند و پانچ کس صحبت ندارد چه در مسجد و چه غیر آن و احتمال دارد که شک را وی نبود بلکه او برای تنويع و تقسيم بود و متعلق بلفظ ثانی یعنی فليقتل مسجد نابود و معنی آن باشد که مسجد در آن حرام است که آنجا حضور ملائکه و رسول و صحابه کرام است و لیکن بر سائر ناس و اهل بودی و اسواق مثلاً در آن صحبت داشتن مباح است یا این را نیز نکند و در کج خانه بنشیند و مطلقاً ترک صحبت دهد که این دلی ترست و زیادت لفظه -

قال بر سر فليقتل مسجد نماند برین قول فی الجمله ناظر و دان است که این مثل وی شک را وی نبود فافهم وان البني و از حباب است که پیغمبر صلی الله علیه و سلم انی بقدر فیه - آورده شد پیش وی و یکی که در دو حضرات سن بقول سبزه ناپود از انواع تره ظاهر از همین سبزه و پیاز و گند ناپود مثلاً و حضرات بفتح خا و کسر ضا و جمع خضر و بعضی بضم خا و فتح ضا و نیز خوانده اند جمع خضره بسکون ضا - فوجه لهما ریجا - پس یافت مر آن سبزه یا راوی و بحثی که ضمیر لهما عامه بقدر بود و که منتهی استعمال می یابد و در روایتی بجای قدر بر بفتح موحده بدل قاف نیز آمده و آن طبعی بود از برگ خرماساخته که از حبیب استاده بر پیش خوانند و برین تقدیر عود و ضمیر بحضرات شعیب است چنانچه ظاهر است - فقال پس فرمود و حضرات صلی الله علیه و سلم فرمودوا الی بعض اصحابه - نزد یک گردانیدن دیگر را یا آن حضرات را بسوی فلانی و اشارت کردو بجانب یکی از اصحاب که حاضر بود یعنی پیش وی بنهید و قال - و گفت و خطاب کرد بان بعضی - کل - بخور من نمی خورم - فانی - زیرا که من - انا من لا تنأجی - یعنی من گویم و همز بانی می کنم کسی را که همز بانی می کنی نوادر امر او جبریل علیه السلام است و ملائکه و آنحضرت در هر زمان ترصد و انتظار نزول وحی داشت و احتمال دارد که همین وقت در آید که را که آن باقی است یا این کمال نظافت و طهارت است که چون بنشینند بملائکه می گردانند ناخوش بود و نزوی مطلق ترک داد و متفق علیه - و برین اشارت است که هر و باید که رعایت حال مصاحب خود و خوشی وی نماید و هم از حباب بر حدیثی در کتاب الصلوة در باب المساجد و مواضع الصلوة گذشته و در فصل ثانی نیز ذکر آن برآید - و عن المقدام ابن معدیکرب - کبیر اصحابی مشهور است - عن ابی بنی قال گفت پیغمبر - صلی الله علیه و سلم کثیر اطعماکم - پیما نه کنیز طعام خود را که صرف کنید و اتفاق نماید از آنچه به پیمانده در آید شش خوب و اثار و مانند آن یعنی آنچه صرف کنید و اتفاق کنیز پیچوده کنیز - یبارک لکم - برکت داده شود و مر شمارا و دان راه البخاری - و در بعضی نسخ فیه نیز مذکور است و اگر نباشد هم مراد است و خود پیمانده کردن طعام برای تصرف کردن در آن بطبع و بیع و شرا و قرض و مانند آن ضروری است برای دفع افراط و تفریط و جهالت و حکم شایع آنرا در مزید خبر گوشت نیز خاصیتی است خصوصاً نزد رعایت سنت و قصد انشال مروی صلی الله علیه و سلم - و عن ابی امامه ان البنی - و مروی است از ابی امامه که پیغمبر - صلی الله علیه و سلم کان - بود - اذا فرغ مائدة - وقتی که فارغ می شد از طعام خوردن و بر دشته می شد مائدة و ضمیر در مائدة راجع است لطعام یا یا آنحضرت و مراد مائدة طبقی و سفره ایست که طعام بر روی آن نهاده و بعضی مراد از آن خوان دارند که مانی در شرح بخاری سوال کرده که ثابت شده است که آنحضرت طعام بر خوان

خورد و پس این چگونه صحیح باشد و جواب داده که شاید که آنحضرت نبض شریف خود بران نخورده و بمواظقت جماعه
خورده باشد و گفته یامروز ازمانده در اینجا طعام است انتی و در قاموس گفته الماده الطعام و الخوان علیه الطعام
و پوشیده نیست که مقصود آنست که آنحضرت بعد از فراغ طعام و بعد از برداشتن آن - قال این کلمات را می گفت
الحمد لله الحمد اکثرا - حمد مر خدای را حمدی بسیار بی شمار - طنبیا - حمد پاک خالص از زیا - مبارک کافیه برکت کرده شده
در وی - غیر کفنی و لا موع و لا استغنی عنه در بنا این عبارت را بچند نوع بفتح نموده و معنی آنرا بیان کرده اند و اگر آنرا
بر زبان اصطلاح علم نحو بیان کنیم از شرائط این شرح بیرون رویم مجمل آنکه لفظ غیر در بنا امر فاعله خوانده اند و منصوب
یا یکی منصوب و دیگری مرفوع و حاصل معنی آنکه اینها یا صفات و احوال حمد اند یعنی حمدیکه کفایت کرده نشود از روی
و نه متروک است و نه استغنا شود از وی بلکه لازم بود بر سبیل دوام از جهت توالی نعم و تواتر آن یا صفات طعام اند
که از این نیز کفایت و ترک و استغنا نبود یا صفات پروردگار تعالی که هیچ چیزی از وی کفایت نتوان کرد و وی کافی
از همه و ترک طلب قرب وی استغنا بر فضل وی نتوان کرد و تا سله این وجوه تفصیل در شرح بیان کرده شده است بمنه
و توفیق - رواه البخاری - وعن انس قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ان الله ليرضى عن العبد بعد رستى
که خدای تعالی هر آنکه را راضی می گرداند از بنده - ان یا کل الاکله - بفتح همزه مصدر رست برای مره یعنی یکبار خوردن و بفتح
همزه نیز خوانده اند بمعنی نغمه یعنی مقدارى از طعام حاصل آنکه خدا دوست می دارد و بنده را که طعامی خورد و نغمه علیها
پس شکر گوید خدا را بران اکله اولی شرب الشربه - یا بنوشد و م آبى را این را بفتح شین خوانده اند پس نزد طبی و اکله نیز
بفتح همزه متعین است - نغمه علیها - پس شکر گوید خدا را بران شرب - رواه مسلم و من ذکر حدیثی عایشه و ابی هریره
و زود باشد که ذکر کنیم حدیث عایشه و حدیث ابی هریره را - ما شبع آل محمد - این بیان حدیث عایشه است اول
آن این کلمه است - و خرج البنی صلى الله عليه وسلم من الدینا - این حدیث ابی هریره است و اول آن این است
این هر دو حدیث را که در مسانجج در کتاب طعام ذکر کرده - فی باب فضل الفقراء انشا الله تعالی -

الفصل الثاني عن ابی الیوب قال کنا عند البنی - گفت ابو یوب انصاری بودیم ما نزد پیغمبر صلى الله عليه وسلم
و سلم ف قرب طعام - پس نزدیک گردانیده شد طعامی - فلم ار طعاما - پس ندیدیم هیچ طعامی را که - کان اعظم برکتیه
بود عظیم تر و بیشتر از وی برکت از آن طعام - اول ما اکلناه و ابتدای وقت خوردن ما - و لا اقل برکتیه فی آخره -
و ندیدیم کمتر از وی برکت و در وقت آخر خوردن آن - قلنا یا رسول الله - گفتیم ای پیغمبر خدا - کیف هذا چگونه بود
حال این طعام که در اول آنچنان برکت داشت و در آخر این چنین بی برکت شد - قال ما ذکرنا اسم الله جواب فرمود
که سببش آن بود که ما برودیم نام خدا را - حین اکلنا - و در هنگامی که ابتدا کردیم در خوردن - ثم قلنا من اکل - پس
نشست در آخر کسی که خورد - و لم یسم الله - و نام خدا نبرد - ف اکل سعد السیدطان - پس خورد و با وی بحسب ترک کنیم

شیطان این بی برکتی طعام در آخر باین سبب بود - رواه فی تخریج السنه - سابقا گذشت که تسبیح یکی از جماعت کافی است و تسبیح هر یک شرط نیست نزد بعضی و این حدیث و امثال آن حجت است بر ایشان و طبعی در توجیه آن گفته که شاید معنای این شخص که تسبیح نکرده بعد از فراغ قوم بود یا چون شیطان با وی بخورد تسبیح ایشان مؤثر نیست و این می تواند گفت که در ابتدای طعام اگر یکی از جماعه که مجتمع اند بر طعام تسبیح نگوید تسبیح دیگران کفایت نیست اما چون این شخص در ابتدای طعام در آخر شراب کشد و با ایشان در ابتدا بنود چون حال ابتدای طعام او است تسبیح اش باید گرفته بر - وعن عائشه رضی الله عنها قالت قال رسول الله - گفت عائشه که گفت پیغمبر خدا - صلی الله علیه و سلم اذا اكل احدکم - چون بخورد یکی از شما - فغسی ان یدکر الله علی طعامه یسین فراموش کن ذکر کردن نام خدا را بر طعام خود و راول - فلیقل - پس باید که بگوید آخر یا بخدا که یادش آید - بسم الله اوله و آخره - که بنا فی آن تغصیر می کند - رواه الترمذی و ابو داود - وعن امیة بن بخش - یفجع یسیر و سکون غای جمعه و تشدید یا کثرت و تسبیح ابو عبد الله است خراعی از وی است بعد دوست در اهل بصره او را حدیثی است در طعام که همین حدیث باشد - قال گفت - کان اهل یاکل - بود مردی که طعام می خورد - فلم یسیر - پس تسبیح نکرده - حتی لم یسیر من طعامه الا لقمته - تا آنجا که باقی نماند از طعام وی مگر یک لقمه - فلما رفعها الی فیه - پس هر گاه که برداشتن آن لقمه باقی مانده را بسوی دهان خود قال - گفت آن مرد بسم الله اوله و آخره فصلا لیس - پس خنده کرد پیغمبر صلی الله علیه و سلم ثم قال - پس تر گفت انحضرت - ما زال الشیطان یا کل لعه - بود شیطان که می خورد با وی تا این هنگام - فلما ذکر اسم الله پس اکنون که بر دین مرد نام خدا را - استغاث - رو کرد شیطان - فانی لطنه - چیزی که در شکم شیطان بود - رواه ابو داود و چون شیطان را اکل هست و شکمی دارد و بحقیقت قی نیز بر حقیقت خواهد بود و بعضی گویند مرد او را برکت است که رفته بود از اکل حرکت تسبیح اول او را گویا در جوف شیطان رفته بود اکنون تسبیح کرد و تدارک مافات کرد و برکت باز آمد و امثال این تا دیلات از ضیق حوصله ایمان است و پیغمبر خدا واقف است بر حقائق امور که جز او را بدریافت آن راه نیست مگر تصدیق و ایمان و بالله التوفیق - وعن ابی سعید الخدری قال کان رسول الله - گفت بود پیغمبر خدا - صلی الله علیه و سلم اذا فرغ من طعامه - چون فارغ می شد از خوردن طعام - قال - می گفت این کلمات را بشکر الله این نعمت - الحمد لله الذی اعمنا و سقانا و جعلنا مسلمین - شکر می خدای را که بخوراند ما را طعام و بنوشاند آب را و گردانید ما را مسلمان و مطیع و مشقار و می اصل اصول این نعمت است و اگر نعمت سلام بود هر از وقتی که باشد و بال است و بوجو آن مزید نعمت و تتم کمال سع - بی دوست خاک بر سر ملک تو نگری - رواه الترمذی و ابو داود و ابن ماجه - وعن ابی هریره قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم الطاعم الشاکر انکرمی خورد و شکر بر نعمت حق می کند - کانه ما کم العابر - مانند کسی است که روزه می دارد و صبر می کند از شهوت طعام و راجع و ثواب

رسول الله پس گفت پیغمبر خدا - صلی الله علیه وسلم برکت الطعام الوضوء قبله و الوضوء بعده - برکت طعام در وضو کردن است
پیش از طعام و بعد از طعام - رواه الترمذی و ابوداؤد - و چون آنحضرت صلی الله علیه وسلم مسجوت است برای تیمم کلام
اخلاق و تکمیل محاند صفات و بود وضو پیش از طعام اتم و دخل در طهارت و لطافت و حی کرده شد بوی زیاده بر آن چه
وحی کرده شد بوسی علیه السلام تمیما و تکملا - و عن ابن عباس رضی الله عنهما ان البنی صلی الله علیه وسلم خرج
من الخمار - گفت ابن عباس که آنحضرت بیرون آمد از آنجانه فی الصراح خلافت و دید آید است جای - فقندم امینه
طعام - پس پیش آورده شد بسوی آنحضرت طعامی - فقالوا - پس چون دیدند صحابه که آنحضرت پیش از وضو می خورد
و در فهم ایشان وجوب وضو در آن برای طعام چنانچه برای نماز گفتند - الا ناتیك بوضوء - یا بنیارسیم ترا آنی که بآن وضو
کنی - قال - فرمود - انما امرت بالوضوء و اذ اتمت ال الصلوة - من امر کرده نشده ام بوضوء یعنی بطریق وجوب مگر وقتی
که یا تیمم برای نماز نه برای طعام و اگر ندانی و آنحضرتی داشته باشد نیز نگردم برای بیان جواز و تعلیم شما تا ندانید که آخری است
نیست پس مراد بوضوء اینجا وضوی نماز است نه وضوی طعام و این ظاهر است و نیز بر این سیاق حدیث دلالت دارد
و اگر مراد بوضوء در آن ناتیك بوضوء طعام دارند و در آن امرت بالوضوء وضو نماز نیز صورتی دارد و چون غسل پیرا دل
طعام از سستن و آداب سست نه واجب ترک و او را از تعلیم الجواز و حاصل معنی آن شود که این وضو که شما از من رخصتید
که وضو در اول طعام است واجب و ما بعد از آن نیست اگر نگوییم ضرری ندارد و نعم اینجا وضوی دیگر است که وضوی نماز است
و آن واجب است فلیفهم - رواه الترمذی و ابوداؤد و النسائی و رواه ابن ماجه عن ابی هریره - و عن ابن عباس
عن البنی - و هم از ابن عباس آمده از پیغمبر صلی الله علیه وسلم انه اتی بقبعة من ثرید - که آورده شد نزد آنحضرت
کاسه از اشکبه - فقال کلوا من حیث اثمها - پس فرمود آنحضرت بخورید از جوانب و اطراف کاسه و لا تا کلوا من وسطها -
و بخورید از میان آن - فان البرکة تنزل فی وسطها - زیرا که برکت در طعام نازل می شود بر طعامی که در میان کاسه است
بجست آنکه وسط افضل و عادل مواضع است پس احق و اولی بود و نیز قول خیر و برکت و چون طعامی که در میان کاسه است
محل برکت است ابقای وی تا آخر طعام مناسب باشد برای بقا و استمرار برکت در طعام و افتاد از جانب و سست
خوب نبود - رواه الترمذی و ابن ماجه و الدارمی و قال الترمذی هذا حدیث حسن صحیح و فی روایت ابی داؤد و تالی دور
روایت ابی داؤد آمده که گفت آنحضرت - اذا کل احدکم طعاما - چون بخورد یکی از شما طعامی را - فلا یأکل - پس
باید که نخورد - من علی الصحفة - از بالای کاسه - و لکن یأکل - و لیکن باید که بخورد و من اسفلها - از پایین آن -
فان البرکة تنزل - زیرا که برکت فرودی آید - من اعلاها - از بالای کاسه ظاهر است که مراد با علی و سست است
و با سفل اطراف و مراد بنزول برکت فیضان خیر و مزید نعمت است از جناب فضل و رحمت الهی چنانکه قول جنید
که گفته است که کمی از موالن که نزول می کند رحمت برین طائفه نزد طعام است شعر بآن است و قول طیبی

که گفت تشبیه داده شده: یا دت طعام را به نزل از اعلام و در انکالت و طعامهای نرم که در وسطی ریزند و از آنجا باطراف می افتد و چون از اطراف می گیرند بدل آن از اعلی می رسد پس اگر از اعلی بگیرند منقطع گردد و اقتضاست بظاهر معنی و انکفاست از معقول محسوس - و عن عبد الله بن عمر و قال ما را فی رسول الله - گفت ابن عمر دیده نشده پیغمبر خدا - صلی الله علیه و سلم یا کل شکلیه قط - که می خورد و تکیه زده هر گز چنانکه عادت مترخان و متکبران است و معنی انکاسا بقا معلوم شد - و لا یطأ - و بی سیرخی کرد زمین را - عقبه - و در دنبال آنحضرت صلی الله علیه و سلم و نمی رفت و در دنبال او - رجلمان - و در هر چه جای زیاده از آن یعنی از غایت تواضع تقدیم نمی کرد بر صحابه و راه رفتن چنانکه روش ملوک و جبابره است بلکه در وسطی رفت یا در دنبال ایشان چنانچه در حدیث دیگر آمده که و یسوق اصحابه - رواه ابو داود - و عن عبد الله بن الحارث بن جزد - یفتح یجمع و سکون زای و همزه در آخر صحابی است حاضر شد فتح مصر را و ساکن شد در آن و وی آخر کسی است که باقی ماند بمصر از صحابه مات سنه ثمان و ثمانین بمصر و قیل غیره - قال اتی رسول الله - گفت عبد الله بن الحارث آوده شده شد پیغمبر خدا - صلی الله علیه و سلم بنجر و لحم - نان و گوشت - و هو فی البیة و آنحضرت بود در مسجد - فاکل و اکلنا معه - پس خورد و آنحضرت و خوردیم ما با وی - ثم قام - پسر با ایستاد بنماز فصلی و صلینا معه - پس نماز گزارد و وی و نماز گزاردیم ما با وی - و لم نزد زیاده نکردیم - علی ان سحنا ایدیتا - بران که سح کردیم دستهای خود را - بالخصباء - ببنگ ریزها که در مسجد افتاده بودند و او ابن ماجه - یعنی بعد از طعام دست نشستم یا از آن جهت که آن گوشت و سوسنی نداشت یا بجهت تعجیل نماز یا ترک تکلف و اخذ بر خصمت در غیر واجب احیاناً که آن نیز بخوبی آبی است چنانکه اخذ بغیر نیست در اکثر اوقات و از احیاء العلم از بعضی صحابه می آرد که گفتند می بود و منبیل ما بین از طعام پاشنه های پای ما و ظاهر آنست که لفظ لم نزد و سحنا بصیغه شکم مع الغیر شال آنحضرت و صحابه همه است که آن طعام خوردند و الله اعلم و ازین حدیث معلوم شد که طعام خوردن در مسجد جائز است و در واکن و احادیث بسیار است خصوصاً ترمذی و مانند آن و گفته اند که جواز آن نفیست با آنکه ملوث و آلوده نگردد بدان مسجد و الاحرام و مکروه است و در کتب فقه مذکور است که غیر متکلف در مسجد بخورد و نیاشاند و خسید و خرید و فروخت نکند که مکروه است مگر آنکه غریب باشد که بجز مسجد جائی و ما دانی ندارد و گفته اند که آدمی را باید که نزد دخول مسجد نیت اعتکاف کند تا بهیچ دین اشیا گردد و یقید اجر و ثواب نیز گردد - و عن ابی هریره قال اتی رسول الله صلی الله علیه و سلم لحم - آوده شده شد نزد آنحضرت گوشتی - فرغ الیه الذراع - پس برداشته شد بسوی آنحضرت و نهاده شد نزد وی از آن گوشت دست و شانه - و کانت تعبیه - و بود ذراع که خوش می آمد آنحضرت را - فنهس منها - پس خورد و آنحضرت صلی الله علیه و سلم بکنار دندان مبارک از آن ذراع و این تواضع و ترک تکلف بود از آنحضرت صلی الله علیه و سلم و شمس یفتح تون و سکون او و بین همه که رفتن گوشت باطراف

و بدان جا که تمام دندان بگیرند از اثرانش گویند ششین مجمه در روایت بهمه است و همچنین در حدیث آمده بیاید بجنبش
تفصیل لحم و نفی شره و حرص در آن و طبعی گفته که حجت آنحضرت گوشت ذراع را از جهت حسن نضج و سهولت هضم و زیادت
لذت اوست یا بودن آن و در تر از مواضع نجاست چنانکه اسعا و اجزای دیگر اند و در شمال ترندی از عالمیسه
آورده که گفت بود گوشت ذراع محبوب تر نزد آنحضرت صلی الله علیه و سلم و لیکن چون می گوشت را نمی یافت
لکه بعد از چند گاه و ذراع زود تر نضج می رسید خوشتر می داشت و زودتری طلبید آنرا و حدیث دیگر آورده از عبد الله
بن جعفر بن ابی طالب گفت شنیدم از حضرت رسول الله صلی الله علیه و سلم که می فرمود خوشترین و لذیذترین گوشتها
گوشت پشت است - رواه الترمذی و ابن ماجه - و عن عائشه قالت قال رسول الله - گفت عائشه که گفت
پیغمبر خدا - صلی الله علیه و سلم لا تقطعوا اللحم بالسکین - نبرید گوشت را بکار و یعنی بکار و بریده بخورید - فانه زیرا که
بریدن گوشت بکار و خوردن وی باین طریق من صنع الاعاجم و فعل عجیان و عادت ایشان است و خنجره و کبر
و اعاجم جمع اعجم است و اعجمی کسی را گویند که فصیح بود اگر چه عربی بود و منسوب است به عجم اگر چه فصیح باشد و اعجم بمعنی
اخرس نیز آید و غیر انسان را که حیوانات عجم گویند و عجم عین و سکون جیم همین معنی است که قدرت بر کلام ندارند و غیر
عرب را که عجم گویند هم باین اعتبار است چون در مرتبه فصاحت ایشان نیستند گویا اخرس اند و در شرح جامع الاصول که
عجم را بمعنی اخرس گفته سماجیه کرده زیرا که عجم عامتر از اخرس است و بعد از آن که نمی کرد از خوردن گوشت بکار و بریده امر
کرد بخوردن آن بدنندان و فرمود - و انهبوه - و بدنندان بخورید گوشت را و چون در طبیعت بعضی که عجمی طبع اند باطنی
از آن بود از برای تشفیه و تسکین ایشان منافع بدنندان خوردن گوشت را بیان فرمود بقبول خود - فانه اعتداله
زیرا که خوردن گوشت بدنندان گوارا تر و لذیذ تر است و نمی لذیذ و موافق غرض را گویند و هر چه کسی را بطنی تعب رسد آنرا
نهی گویند - و آخر و نیز خوردن گوشت بدنندان سبکتر و مندر تر است در معده و استمراء طعام و آب ثقل است و هشیای
نریا که در وعای خوردن و آشامیدن گویند باین معنی است و گفته اند نهی از اعتیاد قطع لحم است بسکین و لفظ صنع و است
دارد و باین معنی زیرا که هر عامل را صانع نگویند مگر آنرا که در عمل خود متمکن است و رب بود و قطع لحم بسکین احیاناً از آنحضرت نیز
ثابت شده چنانکه بیاید پس تطبیق آنست که لحم اگر نرم و نضج باشد نهی باید کرد و اگر نه چنین بود و جاز است قطع لحم بسکین
و در حقیقت این حدیث اشارت است بآنکه خوردن بدنندان اطمینان نیست و نهی تریبی است والله اعلم - رواه
ابوداؤد و البیهقی فی شعب الایمان و قال - و گفته اند این دو کس - هولیس یا لقوی - است و این حدیث قوی است
و بعضی را ویان او خالی از ضعفی نیستند - و عن ام المتمدن قالت - روایت است از ام المتمدن انصاریه و بعضی گفته اند
عدو و بنام او لیلی است نماز گزار و قبائین را گفت - دخل علی رسول الله - در آمد برین پیغمبر خدا - صلی الله علیه و سلم
و معه علی - و بود با وی علی رضی الله عنه - و لنا دوال معلقة - و در خانه مانوشه های خرابه و آونیه و آل نفع دال

جمع دالیه خوشه خرا - فجعل رسول الله صلی الله علیه وسلم یاکل - پس شروع کرد و آنحضرت در خوردن از آن خوشه را -
و علی معه یاکل - و علی رضی الله عنه نیز با وی خوردن گرفت - فقال رسول الله - پس گفت پیغمبر خدا - صلی الله علیه
وسلم علی - مر علی را - سه یا علی - باز میان آن خوردن خرا ی علی - فاناک ناقه - زیرا که تو ناقه است داری یعنی از مرض
توبر خاسته و بجای خود نیامده و ناقه را بر نیز شرط است - قالت - گفت ام المیزر - فجلت لهم - پس گردانیدم برای
آنحضرت و هر که با وی بود و با بر اهل خانه خود و این هر دو همان عزیز را و بعضی روایات له آمده و ضمیر مقرر راجع
بحضرت بود یا بعلی و این بسایق کلام ظاهر ترست - سلقا - طعامی را که از سلق است کبر سین و سکون لام
گیاهی است که نام او چقندر است - و شعیرا - و از آن در جو - فقال ابی - پس گفت پیغمبر - صلی الله علیه وسلم
یا علی من هذا فاصب - ای علی ازین طعام بخور - فانه اوفق لک - زیرا که وی موافق ترست مژرا - رواه احمد و الترمذی
و ابن ماجه - و عن انس قال کان رسول الله - گفت انس بود پیغمبر خدا - صلی الله علیه وسلم یجبه الثقل - خوش
می آمد از ثقل و ثقل بضم مثله و کسر آن و ضم افصح است و سکون فادراصل هر چه در ثقل نشیند که اگر از روی گویند
و مراد اینجا آنچه در ثقل نشیند از طعام پدید آید و بعضی آنرا بشریه تفسیر کرده اند و طبعی گفته که گاهی بمعنی سونق و قویق
مانند آن از غیر لغات نیز آید چنانکه در حدیثیه فرموده هر که با وی ثقل یا شد باید که احسان کند بایاران و ملو سونق
و دقیق و مانند آن داشته و بحقیقت اینجا نیز مراد همان معنی اول است که بقیه و خورده آنها باشد که ثقل آنهاست
و مختار همان تفسیر اول است و گفته اند که در دست قوت جمیع آنچه در دیگر است از طعام و جامع لغوم آنچه در دست
از لحم و حواجج و مزاج شریعت وی صلی الله علیه وسلم اعدل از همه و جامع قوای کمال است و اقل است در وی
و هانت و دسوست و اسرع است بهضم و خوردن وی حکم لبسیدن کاسه و در وی توقع برکت و استغفار است چنانچه
و رفیق قصه گذشت و نیز در خوردن ثقل تواضع است که عادت خاص آنحضرت است صلی الله علیه وسلم بحقیقت
در هر فعل شریف وی اگر چه طبیعی باشد لانا لک حکم و خواص اقل سطر است که اطلاع بر آن جز بنور ولایت نتوان یافت
رواه الترمذی و البیهقی فی شعب الایمان و عن نبیسته - بضم نون و فتح با و سکون یا و شین معجمه مقصود صحابی
از نبی بنزله معد و دست در لبر مین و حدیث وی در ایشان است - عن رسول الله صلی الله علیه وسلم قال
فرمود - من اکل فی قصه کسی که بخورد در کاسه - فلهما - پس لبسید بعد از خوردن کاسه را - استغفرت له قصه
آنرا می خواند برای وی کاسه ظاهر آنست که مراد حقیقت آنست و گفته اند که در لبسیدن تواضع و برات از
کبر است و آن سبب مغفرت و ذنوب است و اخافت کرد و قصه از جهت بودن وی بسبب آن - رواه احمد و الترمذی
و ابن ماجه و الدارمی و قال الترمذی هذا حدیث غریب - و عن ابی هریره قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم
و سلم من بات کسی که شب کند و بخواب رود - و فی یده غمر - و حال آنکه در دست وی غمر است لم یغسله که نه شسته

بران نان پاره خرائ را فقال پس گفت و فرمود باده این خربا - او ام باده - نان خورش این نان پاره است
 واکل - و خورد و آنحضرت صلی الله علیه و سلم آن نان را بخربا - رواه ابو داؤد - و عن سحر قال - و روایت کرده شد
 است از سعد بن ابی وقاص رضی الله عنه که گفت - مرضت مرضا تا لی البنی - بیمار شده ام بیماری که آمد بعبادت من غیر
 صلی الله علیه و سلم بودی - در حالی که پرسش می کندم - موضع پاره بین ندی - پس نهاد دست مبارک خود را بر میان
 دو پستان من یعنی بر سینه من - حتی وجدت بر دما علی قوادی - تا آنکه یافتم سردی دست آنحضرت را بر دل خود کنایه
 از زودتی در احتی که از نهادن دست مبارک در دل یافت و قوادی یعنی فادهمزه یعنی دل و سیاه دل آید و بعضی گویند
 قوادی پرده دل و قلب خبیث و سودای او و فی القاموس لغو و القلب - و قال - و چون دریافت آنحضرت صلی الله
 علیه و سلم حال مرا نهادن دست فرمود - انک جل مفود - هر آنکه تو مروی مفودی و مفود از گویند که دل می درد دارد
 و فرمود - ایت الحارث بن کلهده - یفتح الکاف واللام بی حارث بن کلهده را و بر و نزد وی - اخا لقیف - برادر
 لقیف یعنی ثقیفی بود و اهل حمایه و رئیس آنرا خوفلان گویند چنانچه اخا عاده و اخو هم فوج و غیر آن - فانه رجل تطیب زیر که
 این حارث بن کلهده مروی است که طیبی می کند و صیغه تفعیل برای تکلف است یا برای کمال - فاما خذ پس یا بگیر
 وی - سبع تمرات من عجوة المدینة - هفت خرما از عجوة مدینه که اجود انواع تمر است و در وی خواص و برکات است
 و دفع این مرض و جز آن از هر دوی سحر چنانکه گذشت - فایما کرم - پس باید که بگوید آن هفت خرما را - بنوا این -
 باخته های آن و بیندازد و روی آب - ثم لیدک بمن - بستر باید که بریزد و آنرا در دهن تو کند و و یفتح لام و روئیس را
 گویند که در دهن بیمار بریزند و بنوشانند او را - رواه ابو داؤد - اگر گویند چه حکمت است که امر فرمود بآدن نزد طبیب
 و خود بیان علاج کرد و در بیان علاج ساختن آنرا حواله بوی کرد و جوابش آنکه اول حواله بطیب کرد تا علاجه بکنند باز چون
 علاجه آسان روی نمود که در وی نفع عاجل است شفقت کرد و بیان فرمود و نگذاشت که طبیب را در علاج های او
 دراز بیندازد و چون مؤنت ساختن آن کیفیت استعمال آن از طبیب آسان تر بود و بوی حواله فرمود و گفته اند
 که درین حدیث دلیل است بر رجوع کردن و مشاورت نمودن بطیب کافر زیرا که این حارث بن کلهده در اول زمان
 اسلام مرد و اسلام وی ثابت نشده است - و عن عائشة ان البنی - و مروی است از عائشه رضی الله عنها که
 پیغمبر صلی الله علیه و سلم کان یا کل البطنج بالربط - می خورد و خربزه را بخربا می تر - رواه الترمذی - ترمذی این حدیث
 را همین قدر روایت کرد - و زاد ابو داؤد - و زیادت کرد ابو داؤد و این را که - و یقول کسیر خربزه از دهنهای فرمود
 شکسته می شود گرمی این یعنی تمر سردی این یعنی بطنج - و بر دهن از خربزه - و شکسته می شود سردی بطنج بگرمی تمر و گفته اند
 که مگر خربزه خام بود و الا بخته او نیز گرم است و با وجود آن نسبت به تمر سرد است و این معنی در اکل قنار بطرب
 ظاهر تر است چنانچه گذشت - و قال الترمذی هذا حدیث حسن غریب - و در شمائل ترمذی آمده که یا کل الخربزه بالربط

وخریز کبسر خاد سکون را و کسر موحده تعرب غریزه و بعضی آنرا تفسیر آن قسم کنند که آنرا بپزند و آنرا گویند و صواب آنست که هر دو آن بطبخ است و سخاوی در مقاصد حسنه آورده که در روایت یزید بن رومان آمده که یا کل الطبخ یا الرطب بتقدیم ظاهر با معنی بطبخ - و عن النس قال اتی ابی - گفت انس و روه شد نزد پیغمبر صلی الله علیه و سلم بنوعین خرمای که در وی کرم افتاده بود - فجعل یفیشته پیش شروع کرد و آنحضرت کرمی کا وید آنرا - و یخرج من منة - و میرون می آورد که حمار از آن و سموس کرمی را گویند که در طعام و شپم افتد - رواه ابو داود - و درین حدیث دلیل است که طعام نجس نمی گردد با فتاد و در دوران کذا قال الطیسی و در مطالب المومنین گفته کرم که در پیغمبر و سبب افتاد حلال است زیرا که احترام از آن ممکن نبود و لیکن چون جدا کرده شود حکم او حکم کس است و زهر و پشه و هر چه قسم سال ندارد خوردن آن حرام است و اگر در آب و طعام افتد پلید نگردد - و عن ابن عمر قال قال ابی - گفت ابن عمر که آورده شد نزد پیغمبر صلی الله علیه و سلم بجنه - بضم جیم و بای موحده و فتح نون مشدوده کلمه پیر - فی ثوبک و در غره و ثوب که بلده است از بلاد شام و آنحضرت صلی الله علیه و سلم در آنجا بغزه رفته بود - فدعا بالسکین پس طلبید آنحضرت صلی الله علیه و سلم کار در آن فسی و قطع - پس نام خدا برد و پاره کرد و این مثل شمشیه است چنانکه در اول طعام کنند و در اول فوج چنانکه بعضی علماء الناس که در آن کنند - رواه ابو داود - و طیبی گفته درین حدیث دلیل است بر طهارت آنچه زید که پیر حاصل نمی شود مگر از وی و اگر آن نجس می بود پیر نیز نجس بودی بدانکه آنچه کبسر مزه و سکون نون و فتح فا و کسر آن و جا و همایه شده و آنرا سفحه نیز گویند و در صراح گفته که شکنبه بزغال یا بره که هنوز علف نخورده باشد و در قاسوس می گوید که آن چیزی است که میرون آورده می شود از شکم بزغال شیر خواره و فشرده می شود و در شپم پاره پس انداخته می شود و در شیر پس سخت می گردد و می بندد از آن پیر و گفته که تفسیر جوهری آنچه را که برش صعب است انتی و شهور آنست که وی شیر است که می برد از شکم بزغال و انداخته می شود و در شیر وی بندد بدان پیر و تحقیق گفته اند بعضی از علماء مغاربه که مکره است چون رومی و در بنی یاسیم که علت در آن است آن چیست آیا شبهه در همین آنچه است یا چیزی دیگر است و الله اعلم - و عن سلمان قال سئل رسول الله - پرسیده شد پیغمبر خدا - صلی الله علیه و سلم عن السم و الجبن و الفراء و این سه چیز که حلال اند یا حرام کی سمین بفتح سین و سکون سیم معنی زهر و عن طاهر و ابی قریب ای اسلام شبهه در حلیت آن در بعضی مردم راه یافته باشند و دیگر نیز در وی محل اشتباه و سوال است که آنرا از آنچه می سازند و دیگر از کبسر فاء الف مکره و اکثر شراح این لفظ را جمع فرمی بفتح فاء بقصر الف بمعنی چهار و حشی داشته و بعضی جمع فرمی بضم فاء بضمین گفته و اندر نزدی که زهر را جامع خود در باب لباس آورده و این ماجه در باب سم و جبن که کرده و توشه شتی گفته که تحقیق غلط کرده اند بعضی را که وی جمع فراست بمعنی چهار و حشی جز این نیست که وی جمع فرد است و سوال کرد از آن از جهت خدا از صنایع اهل کفر که فرو از جلد میده می ساختند بی و باغت و گفته که علمای حدیث این حدیث را در باب لباس آورده اند

و اگر در باب طعام نیز آورده باشند حجت نمی شود بر آن زیرا که حدیث مشتمل است بر سوال از طعام و لباس منتهی بقال
 پس گفت آنحضرت صلی الله علیه و سلم در جواب این سوال که پرسیده شد بر سبیل کلیت - الحلال ما احل الله فی کتابه
 حلال چیزی است که حلال ساخته خدای تعالی در کتاب خود - و الحرام ما حرم الله فی کتابه - و حرام همانست که حرام
 گردانیده است وی تعالی در کتاب خود - و ما سکت عنه قوم ما عفا عنه - و آنچه سکوت کرده از آن و ذکر نکرده
 آنرا در حلال ساخته و نه حرام پس آن چیز از جمله چیزائی است که عفو کرده آنرا و این دلیل است بر آنکه اصل در اشیا
 اباح است - رواه ابن ماجه و الترمذی و قال الترمذی - روایت کرده این حدیث را ابن ماجه و ترمذی و گفت ترمذی
 نه حدیث غریب و موقوف علی الاصح - این حدیث غریب است و اصح آنست که قول سلمان است نه حدیث حضرت
 رسالت و موقوف قول و فعل صحابی را گویند چنانچه مرفوع قول و فعل پیغمبر را خوانند صلی الله علیه و سلم - و ابن عمر
 قال قال رسول الله - گفت پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم و دوستی دارم و آرزوی برم مان عذی
 که باشد نزد من - خبزه بیضا و نان سفید - سن بره سمر - از گندم سفیدی که در وی سیاه بی نیز نباشد
 نوعی خاص است از گندم که جمید تر و بهترین انواع اوست - بلیقه - نرم کرده و ترک کرده باشد آن نان و خلط
 کرده شده خلط شدید - لبن و لبن - بر روغن و شیر - فقام رجل من القوم - پس ایستاد مردی از قوم یعنی صحابه -
 فاستخذه - پس ساخت و تیار کرد این چنین نانی که فرسوده بود - فجار به - پس حاضر آورد آنرا - فقال - پس پرسید
 آنحضرت - فی ای شئی کان هذا - در کدام ظرف بود این روغن - قال فی عکله صنب - گفت آنرا در ظرفی بود که آنرا
 از چرم سوسنمار ساخته اند و عکله یعنی عین ظرف روغن را که خرد تر از قریه است - قال رفعه - فرمود بردار این نان را
 از پیش من و این را بجهت کراهت و نفرت طبع شریف وی از پوست صنب فرمود نه از جهت نجاست آن و الا امر
 می کرد بر یختن و انداختن آن روغن و نان و نهی می کرد از تناول آن کذا قال الطیبی و این بنا بر مذاهب فقیه است
 که صنب نزد ایشان حلال است اما نزد ما حرام و این سبب را در باب ما بحل کلام ما بحرم بتفصیل بیان کرده ایم - رواه
 روایت کرد این حدیث را - ابو داود و ابن ماجه و قال - و گفت - ابو داود و هذا حدیث سنکر - این حدیث سنکر است
 و ضعیف و غیر مقبول و نیز طلب و اشتها و دوستی و آرزوی شهوت نفس مخالف شیمه و عادت کریمه اوست صلی الله
 علیه و سلم و ازین جهت حکم کرد ابو داود و بودن این حدیث سنکر کذا قال الطیبی بر تقدیر صحت این حدیث باید یافت
 که با وجود حکم طبیعت با اشتها و آن ترک تکلف و زایل نمودن چگونگی لطف پروردگار تعالی در از آن بازداشت
 و چیزی که باعث کراهت و نفرت طبع شریف وی شد پیدا آورد این چنین است لطف و حمایت حق مرنده گان خاص
 خود را بقالی و تقدیر - و عن علی رضی الله عنه - قال بنی رسول الله - گفت علی بنی کرد پیغمبر خدا صلی الله علیه
 و سلم عن اکل الثوم الا مطبوخا - از خوردن سیر که پخته که به چختن بوی وی کشته شده باشد و همچنین است حکم پاز

وامثال آن - رواه الترمذی و ابو داود و عن ابی زیاد و تابعی قلیل الحدیث و حدیث او نزد اهل شام است
 قال سئلت عائشه عن البصل گفت پرسیده شد عائشه رضی الله عنها از خوردن پیاز که حرام است یا حلال فحالت
 پس گفت عائشه - ان اخر طعام - بدرستی آخر طعامی که - اکلم رسول الله - خورد و آنرا پیغمبر خدا - صلی الله علیه و سلم
 طعام فیه بصل طعامی بود که پیاز داشت - رواه ابو داود - اگر سوال از خوردن پیاز در طعام بود این جواب
 مطابق و موافق است و اگر عامتر بود از آنها خوردن یا طعام پیاز در خوردن پس حکم تنها خوردن بیان نیافت
 و بر کراهت باقی ماند و تفصیل مقام آنکه در احادیث آمده که آنحضرت آنها را نخورد و نه تنها و نه در طعام مگر حدیث
 عائشه که در طعام خورده است و است را نیز از آن نمی کرده پس بعضی گویند که نمی از خوردن خام است نه بختی و صحیح است
 که آن نمی نیز تنزیهی است نه تحریمی و حرام نیست بر آنحضرت و نه بر امت و طعامی در شرح آنها را حدیث دال بر این است
 اکل بصل و کرث و ثوم و مانند آن آورده که مطبوع باشد یا غیر مطبوع مگر کسی که بخورد و در خانه خود نمیشیند تا بوی آن
 باقی است در سجده در آید که آن مکرده است و گفت مختار این است و قول ابی حنیفه و ابی یوسف و محمد بن یوسف
 و گفته اند که خوردن آنحضرت در آخر عمر طعامی را که در وی پیاز بود از برای تعلیم جواز بود و بیان آن که کراهت تنزیهی
 نه تحریمی و الله اعلم - و عن انبی البسر - در روایت شریف از دو پسر بصری بعهده و سکون مملکه که نام ایشان عبد الله
 و عطیه است صحابی اند - السیمین - بصری و فتح لام مخففة بصیغه نسبت بر لفظ تثنیه - قالوا دخل عاتبا رسول الله
 گفتند آن دو پسر و آمد بر پیغمبر خدا - صلی الله علیه و سلم فقدمنا زبیدا و تمرا - پس پیش آوردیم مادی و خدمت و سه
 سکه و خرا - و کان یحب الزبد و التمرا - و بود آنحضرت که دوست می داشت سکه را با خرا که دوست مسکه عفو صحت
 تمرا می برد - رواه ابو داود - و خوردن رطب با نان چرب کرده در اینجا ستعارف است - و عن عکراش یکبهر
 عین و سکون کاف در آخرین شیخ عجمه بن ذویب - بذال عجمه بر صیغه تصغیر صحابی سعد و در بصرین - قال گفت
 عکراش - انما یجفنه - آورده شد نزد ما کاسه کلان - کثیرة الثمر و الوفور - که بسیار بود و در وی اشکنه و
 و ذالفتح و اد و سکون ذال عجمه گوشت پاره های بی استخوان - فخبطت بیدی فی نواحيها - پس دم دست خود را
 در هر جانب جفنه و خبط و اصل رفتن ناقه شب کور را می گویند که بهر سوبی احتیاط و بی تمیز و دست و پای می زنجین
 این مرد دست در کاسه زد و هر جانب دست می انداخت و می خورد - و اکل رسول الله - و خورد پیغمبر خدا - صلی الله
 علیه و سلم من بین یدیه - از پیش خود فقبض بیده الیسری علی ید الیمنی - پس گرفت آنحضرت بدست چپ خود
 راست مرا و زد دست خود را بر دست من - ثم قال یا عکراش - پس گفت ای عکراش - کل من موضع واحد بخور از یکجا
 یعنی از پیش خود بخور و هر جانب دست من - فانه طعام واحد - زیرا که این یک طعام است و در هر جانب
 یکسان دست بهر سوزن جز شری و حوصی نیست یعنی اگر طعام های متعددی بود یا یک طعام و در هر جانب

رنگی انسان می بود بمقتضای میل طبیعت می توان از هر جانب خورد اما چون طعام یکی باشد هر جانب دست زدن عیب
 و مکروه است. ثم اتینا بطبق فیه الوان التمر لیسر آوده شد نزد ما طبقی که در وی قمر برای رنگ برنگ بود و تجلیات
 اهل سن مین دیدی. پس خوردن گرفت از پیش خود بجهت آنچه شنیدیم از حضرت در طعام. و جاست پدر رسول
 و جوان کرد دست پیغمبر خدا. صلی الله علیه وسلم فی الطبق. و در طبق و از هر جانب می خورد و بجهت تسهیل
 طبیعت و از برای نمودن بهرم که در تمر می توان از هر جانب خورد و چنانکه بفعل نمود بقول نیز تسلیم کرد
 فقال یا عکراش کل من حیث شئت فانه غیر لون واحد بخور از هر جانب که خواهی زیرا که این طعام یک رنگ نیست
 و از اینجا فهم می شود که اگر فاکه نیز یک رنگ بود دست بهر جانب نباید زد و از پیش خود باید خورد. ثم اتینا باراً ففعل
 رسول الله لیسر آب آوده شد نزد ما پس شست پیغمبر خدا. صلی الله علیه وسلم یدیه. هر دو دست خود را. و
 مسح بجلل کفیه و وجهه و ذراعیه و راسه. و مسح کرد تبری آب هر دو کف دست روی خود را و هر دو دست خود را
 با امر فقین و سر مبارک خود را. و قال یا عکراش هذا الوضوء و ما غیره النار این وضو و طغای است که تغییر داده است
 از آتش و پخته شده است و در بعضی روایات مما سبه النار آمده و شک نیست که در وی هر دو دست شستن
 کفایت است ولیکن اگر وجه و ذراعین و راس را باین مسح کنند بهتر و مشابه تر است بوضوء نماز. رواه الترمذی
 و عن عائشه قالت کان رسول الله گفت عائشه بود پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم اذا اخذ اياه الوضوء
 می گرفت بعضی از الجفانه او را گرمی تب امر بالجسار فضع می فرمود بساختن حسانه و بدو آن طعامی است
 که ساخته می شود از آرد و روغن و گاهی شیرین نیز سازند و نرم کنند چنانچه توان نوشید و این همان تلبیه است
 که ذکر وی در فصل دل گذشت و جریره نیز می گویند و در حدیث نیز آمده. ثم امرهم فحسوا عنه لیسر امر کرد تا بنوشند
 و بخورند پس نوشیدند و خوردند از آن. و کان یقول. و بود آنحضرت که می گفت. انه این حسا لیسر تو فوا و الحزین
 فوت می بخشد و حکم می گرداند دل کسی را که ندو و بگین است فی الصراح تو سخت گردانیدن و است کردن مومن الاضداد
 و لیسر و عن فواد السقیم می کشاید و زائل می گرداند از دل بیماری و تعب و بیماری را که تسهیل کند لکن الوسخ بالناد
 عن وجهها چنانکه و در می گرداند و پاک می سازد و کلی زشتمای جماعه زنان جرک از روی خود خطاب با زنان کرد زیرا که
 اینها سبالغه و از نذر از له چرک و پاک گردانیدن روی یا در آن وقت فرمود که زنان حاضر بودند. رواه الترمذی
 و قال هذا حدیث حسن صحیح. و عن ابی هریره قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم الجحۃ من الجنة این خبر ما
 که نام دی جحۃ است از همیشه است یعنی آنکه از از همیشه آورده اند یا در بهشت خواهد بود یا چنان سودمند
 و راحت بخش است که گویا از بهشت است الظاهر و اصوب معنی اول است چنانچه محققین علماء در حدیث ما بین قبری
 و سبیری روضه من ربان الجنة گفته اند و الله اعلم و فیها شفاء من السم و در جحۃ شفاست از هر چنانکه در فصل

اول گفتند و الکاهن ابن اباد اشفاق و اللین شرح این نیز در آن فصل گذشته است و او الهی ترمذی
الفصل الثالث عن المغيرة بن شعبه صحابی مشهور است اسلام آورد و در سال خندق و بعضی گفته اند اول
 بشمار او صد یمنیه بود و از ولادت بعد از یمن بن ابی سفيان بود و در وراى زنى و در حاضر با مثل بود قال حضرت یکمضاد
 بر وزن بعث یع رسول الله گفت تهمان شدم با پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم یعنی من و آنحضرت در خانه مروی رفیق
 و تهمان شدیم ذات الیل شبی فامرجنب نشوی پس آن مرد شانی فرج کرد و فرمود آنحضرت پهلوی آنرا بریان
 کنند پس بریان کرده شد ثم اخذ الشفرة - پس برگرفت آنحضرت شفرة را بفتح شین مجرّم و مسکون فابمعنی کار و بزرگ
 فجعل یخزلی بهما منه پس آنحضرت بریدن گرفت برای من بکار و از آن پهلوی بریان - فجاو بلال یوذنه بالصلیوة
 پس آمد بلال در حالیکه اعلام می کند آنحضرت را بنماز این اعلام غیر از آن است چنانکه عادت بلال بود و یکمضاد از آن
 چون جمع می شدند صحابی می آمد و حضرت را خبر می کرد و یوذنه انجا از ایدان است بمعنی اعلام و خبر کردن و در اذان گویی
 اعلام وقت نماز است یوذنه تا یذنا گویند بشنید - فالتقى الشفرة - پس تلاخت آنحضرت کار و دراز دست فقال له
 پس گفت بطریق تعجب چه شد این بلال را که درین وقت اعلام نمازی کند و اضطراب می نماید و در وقت تنگی نیست
 تربت یراه - بچاک آوده و پست باد و هر دو دست این بلال کنایت است از خواری و فقر و عدم و این حال است که
 عرب ز ولایت کردن کسی را گویند و مراد آن حقیقت و وقوع این امر نیست بلکه بجهنم عادت شده مراد بجهنم است و در
 دارند قال گفت مغیره بن شعبه - و کان شاربه وفار - و بود موسی های بروت و می تمام بر لب سیده یعنی دراز شده
 معنی این عبارت را بچند وجه بیان می کنند یکی آنکه ضمیر شاربه به رجع بمغیره است که راوی حدیث است و ظاهر آن بود که گوید
 و کان شاربی بضمیر شکر این گفتن در کلام است که از او در اصطلاح اهل سالی تجرید و التفات نامند یعنی بود و بروت من
 و از آن فقال لی پس گفت آنحضرت مراد قصه پاک علی سواک - کوتاه کنم و ببرم مویهای بروت ترا برای تو بر سواک
 یعنی پوپ سواکی در زیر آن نهم و از بکار و ببرم با و قصه علی سواک - شک راوی است یعنی یا گفت ببر کوتاه کن شراب
 خود را بر سواک یعنی هم بوی امر کرد تا ببرد و نگفت من ببرم توضیح دیگر آنکه ضمیر شاربه به عالم آنحضرت رسول باشد صلی الله علیه
 و سلم یعنی مغیره می گوید بود شراب آنحضرت تمام و رسیده پس گفت مرا قص کنم آنرا برای تو یعنی برای تبرک تو آن دنیا
 که خنداشو و نزد تو بطریق تبرک باقی ماند یا در امر کرد که کوتاه کن موی شارب مرا و بعضی گویند که ضمیر شاربه برای بلال است
 و لیکن فقال لی برین تقدیر خلاف ظاهر است و گفته اند که تقدیر کلام این است قال بلال قال لی و در روی
 تکلف است و لیکن این تکلف و در وایت شکاک است که آورده فقال لی و در شما لی ترمذی فقال له و بر این تقدیر
 ارجاع ضمیر بلال ظاهر است بلکه بمغیره تکلف و خلاف ظاهر است چنانکه در شاربه که ضمیر غایب بجای شکم است و
 و طبیی از بشرح السنه آورده که وایت است که حضرت پیغمبر صلی الله علیه و سلم روی را دید طویل الشارب پس بطلبید

مسواکی و کاروی پس نهاده مسواک را تحت شارب وی و قطع کرد آنرا اگر این روایت در همین قصه است متعین است
 رجوع صمیم به غیره یا ببلال و حکم قهر احفا و شارب که در حدیث آمده بدان و جمع یافته و اختلافات علما در مقدار آن و در احوال
 کتاب الطهارة گذشت - رواه الترمذی - و عن حدیقه قال کنا اذا حضرنا من یمنی - بودیم ما چون حاضر می شدیم
 با پیغمبر - صلی الله علیه و سلم طعام - طعامی را - لم نضع ایدینا حتی یبارک رسول الله - نمی نهادیم دستهای خود را و طعام
 تا آنکه یدایت می کرد پیغمبر خدا - صلی الله علیه و سلم فیضع یدیه - پس می نهاد دست مبارک خود را بعد از آن می نهادیم
 و اضطراب و شتابی نمی کردیم - و اما حضرت نامه مره طعام - و بد رستی که حاضر شدیم با آنحضرت یکبار طعامی را و هنوز آنحضرت
 دست در طعام نه نهاده و ما نیز بر عایت ادبی که داشتیم شسته دست بلعالم نهاده - بخارت جاریه پس آمد زنگی تا بانکه
 کانهات فتح - گویا آن جاریه ندانسته می شود یعنی کسی اورا می اندازد بر طعام یعنی از غایت گرسنگی بی اختیار بر طعام می افتاد
 قذیبت لقتع یدها فی الطعام - پس بقور حاضر می قصد کرد نهادن دست خود را در طعام بی آنکه ادب و زود نام خدا
 ببرد - فاخذ رسول الله - پس گرفت پیغمبر خدا - صلی الله علیه و سلم بیدها - و ثبت او را و نگذاشت که دست در طعام نه
 و بخورد - ثم جاریه عربی کائنایه فتح - پسر آمد بادی نشینی از عقب وی بهمان صفت که آن زن آمده بود گویا کسی اورا
 می اندازد بر طعام وی نیز خواست که دست در طعام زند - فاخذ بیدیه - پس گرفت آنحضرت دست او را نیز - فقال
 رسول الله صلی الله علیه و سلم ان الشیطان یستحل الطعام ان لایذکر اسم الله علیه - بد رستی شیطان حلال می گرداند
 طعام را برای خود و قادر و تمکن می گردد بر خوردن آن سبب نبودن نام خدا بر طعام - وانه جاریه بدهه الجاریه - و بد رستی
 شیطان آورد این جاریه را و باعث شد بر آمدن او لیستحل بها تا حلال گرداند طعام را برایتی خود و بسبب آن جاریه خوردن
 او بی تسمیه - فاخذت بیدها - پس گرفتم من دست او را - فجاء بهذا الاعرابی لیستحل به فاخذت بیدیه پس عقب و آورد
 شیطان این اعرابی را تا حلال گرداند طعام را بسبب و پس گرفتم دست او را نیز - و الذی نفسی بیده - سوگند بخدا که بقایم ثابت
 در دست قدرت است - ان یده فی یدی - بد رستی که دست شیطان در دست من است - مع یدها - با دست آن جاریه و بد رستی
 مع یدها یعنی با دست جاریه و اعرابی داین ظاهر تر است ما روایت یدها مخصوص بجاریه است این مناقات ندارد که دست اعرابی نیز بود
 زیرا که اول فرمود که دست اعرابی نیز گرفتم غایت آنکه چون جاریه اول آمده بود و اول دست ویرا گرفته تخصیص کرد بدزدی - و فی
 روایتی ثمر ذکر اسم الله واکل - پسر ذکر کرد آنحضرت نام خدا را و دست بطعام زد و خورد صلی الله علیه و سلم - رواه مسلم - و عن عائشه
 ان رسول الله صلی الله علیه و سلم اراد ان یشتری غلاما - مروی است از عائشه که آنحضرت خواست که بخرد غلامی را - فالتقی بین
 یدیه تمرا - پس انداخت پیش آن غلام خربارا - فاکل الغلام فاکثر - پس بخورد آن غلام تمرا پس بسیار خورد - فقال رسول الله
 صلی الله علیه و سلم ان کثرة الاکل شوم - پس گفت آنحضرت بسیار خواری سبب علامت بی برکتی است فی الصحاح شوم بضم
 همره بد فال و فیقه من فی القاسوس الشوم من المین و الیمین المبرکة - و امر برده - و فرمود تا باز گردانند و خرد آن غلام را -

رواه البیهقی فی شعب الایمان - وعن النس بن النک قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم سید اوامر الملح یترن بان خورش
شما نمک است زیرا که ترست از روی موت و نزدیک ترست بسلوک طریقہ زہد و قناعت و ازین جهت بهترست
از نان خورش ای دیگر - رواه ابن ماجہ - و عنہ - قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فاذا وضع الطعام فاخلطوا لکم
چون نهاده شود طعام و بخورید طعام را پس برکشید بغلین خود را - فانما روح لا قد اکم - زیرا که کشیدن بغلین باعث بخشندگی است
مر باہیای شما را و نیز نزدیکترست با دلب طعام - وعن اسماء بنت ابی بکر رضی اللہ عنہا انها کانت - آندہ است از
اسماء بنت ابی بکر کہ بود عادت وی - اذا التمت بشرید - چون آدودہ شد اشکنہ نزد وی ذکر ثرید اتفاقی است و اکثر طعام
آن قوم ثرید بود و طعام دیگر حکم او نیز ہمین خواهد بود - امرت بلفظی - می فرمود کہ پوشیدہ نگاه دارند ثرید را پس پوشیدہ می شد
حتی تذهب فورۃ دخانہ - تا آنکہ برو دجوش و غلیظہ دود و گرمی وی فی الصحاح فور و فوران جوشیدن دیگر چشمه و فوران
و فورۃ الحرب بالفتح سبخی گریا - و تقول فی سمعت رسول اللہ - وی گفت اسماء کہ من شنیدم پیغمبر خدا را - صلی اللہ علیہ وسلم
یقول - می گفت - ہوا عظم البرکۃ - نگاه داشتن طعام تا رفتن جوش دود و گرمی او دود کرده خوردن موجب بسیار
برکت است - رواہما الدارمی - روایت کرد این دو حدیث را دارمی - وعن نبیشتہ یضم نون و فتح با و موحده و سکون
مختیہ و شین معجمہ صحابی است و از نبیشتہ الخیر گویند - قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم من اکل فی قصعة ثم لم یحسبها
کسی کہ بخورد در کاسہ پیر پلیسید بعد از فراغ طعام کاسہ را - تقول لہ القصعة - می گوید مرا و قصعہ بزبان حال یا بزبانی
کہ در حقیقت ثابت است مرا و را - اعتقاک اللہ من النار آزاد کند ترا خدا می تعالی از آتش و نوح - کما اعتقک من الشیطان
چنانکہ آزاد کردی تو مرا از شیطان کہ اگر تو نمی یسیدی اومی یسید - رواہ رزین - و این حدیث در فصل
ثانی ہم از نبیشتہ بلفظی دیگر گذشت

باب الضیافة

در بیان فضل ضیافت و آداب آن و آداب ضیافت و مضیفت ضافات مهمان شد اضافت مهمانی کہ و ضیفت مهمان
مضیفت سیزبان و بدانکہ مختار نزد جمهور آنست کہ عایت حق ضیافت از مکارم اخلاق و مستحبات است و اکثر احادیث
وال است بران و نزد بعضی بیکر و واجب است و بعد از وی مستحب و از بعضی احادیث و وجوب ضیافت بیکر بر قومی را
از مسلمانان کہ نزول کنند بر اہل قری معلوم می گردد و جمہوری گویند کہ در ابتدا اسلام بود بعد از آن منسوخ گشت یا
محمول است بر حالت اضطرار مخصوص یا مخصوص بود باہل ذمہ کہ اگر از ذمہ خود اختیار نموده بودند -

الفصل الاول - عن ابی ہریرۃ قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم من کان یؤمن باللہ و الیوم الآخر کسی کہ
ایمان آورد بخدا و روز آخرت و جزا و ثواب و عقاب آن - فلیکرم ضیفہ - پس باید کہ اراکم کہ مهمان خود را در شرف
حقوق او کند در مہربانیا گفتن و بشاشت نمودن و نرمی کردن و حق خدمت بجا آوردن و تیمم طعام بحسب ثلث و قدر است

کردن و بار تکلیف قدری از تکلیف بی تصنیع حقوق آنچه میسر شود و تحیل پیش آوردن - و من کان یومن باللّه والیوم الآخر فلا یؤذ
 جاره - و باید یومن را که خیر و احسان کند همسایه و اقلش آنکه اندر سازند او را و در حقیقت منع خیر و احسان از کسی که
 توقع آن دارد و باید اگر دن ست مرا ورا - و من کان یومن باللّه والیوم الآخر فلیقل خیرا و یصمت - و باید که یومن
 سخن نیک گوید که در وی ثواب بود و اگر آن نبود باری عقاب نباشد - و فی رولیه بدل الجار - و در رولیه بدلی در بدل آن
 جز و حدیث که در وی وصیت بخدمت اندازی جار واقع شده یعنی قول وی و من کان یومن باللّه والیوم الآخر فلا یؤذ
 جاره این آمده که - و من کان یومن باللّه والیوم الآخر فلیصل رحمه - پس باید که صله رحم کند یا خویشانش و احسان
 کند که موجب وصل و قربت شود و نه قطع و هجران - متفق علیه - و عن ابی شریح الکلبی صحابی است اسلام آورد و
 پیش از فتح و حامل بود و بنی کعب بود و در فتح - ان رسول اللّه صلی اللّه علیه و سلم قال من کان یومن باللّه والیوم الآخر
 فلیکرم ضیفه و جائزته - و زمان عطای همان و لطف و احسان بوی - یوم و لیلته - یکروز و یک شب است - و الضیافه
 ثلثه ایام - و زمان همان واری سه روز است - فما بعد ذلک فهو صدقه - بعد از آن هر چه دهد و کند از احسان خیر ناست
 و آنچه در نهایت چیز می در معنی حدیث گفته است که سه روز و همانی کند و در روز اول تکلیف کند آنچه گنجایش دارد از بر و همان
 و در روز دوم و سوم پیش از آنکه حاضر است و بعد از آن است بل تکلیف بعد از آن بدین آنچه بدان قطع مسافت یکروز و شب
 تواند بود و این است نزد بکار خیره که فرمود و جائزته یوم و لیلته و معنی جائزه عطیه و تحفه و لطف بود و مراد اینجا ندهد را آنچه قوت
 یکروزه تواند بود و بمنزل تواند رسید و از اجیزه نیز گویند و در بعضی حاشی نوشته که جائزه طعامی که بجهان همراه سازند و بعد از
 جائزه هر چه دهند صدقه و زیادت خیر و احسان است و باین معنی جائزه متاخر باشد از ضیافت و زائد بود بر آن و در جمیع
 بزمین معنی وقوع ذکر جائزه است متاخر از ضیافت و در بعضی روایات صحیحیه از ابی شریح باین لفظ آمده ط قال قال رسول اللّه
 صلی اللّه علیه و سلم و الضیافه ثلثه ایام و جائزته یوم و لیلته و تحیل که این جائزه بیان عطا و لطف بود که در روز اول می کند
 و داخل بود در ثلثه ایام و ظاهر قول وی فما بعد ذلک فهو صدقه در وجوب ضیافت و جائزه است و لیکن ظاهر
 لفظ جائزه و اکرام چنانچه طبیعی گفته در عدم وجوب است پس مراد بعد از آن زیادت خیر و احسان باشد چنانکه در ضمن
 بیان اشارت بآن کردیم و اللّه اعلم و بعد از آن که بیان حال مضیف کرد و در اکرام مضیف در بیان حال ضیف در عایش
 حال مضیف نیز فرمود که - و لا یکل له - و در انیسست مرصمان را ان شیخی صندره - اقامت کردن و ایستادن نزد
 میزبان - حتی یخترجه - تا آنکه در حرج و مشقت اندازد و تنگ آرد او را تا صدقه بر وجه من و اومی نگردد و گفته اند که اگر بخت
 عذری و مرضی زیاده بر سه روز بایست از مال خود بخورد و او را تشویش ندهد متفق علیه - و عن عقبه بن عامر
 قال قلت للبتی - گفت عقبه بن عامر گفتم مرغییر را - صلی اللّه علیه و سلم انک تبعنا - بدرستی که تومی فرستی ما را
 یعنی بجای و یا کاری دیگر و منزلت بقوم - پس فرود می آیم بر قومی که - لا یقروننا - همانی نمی کنند ما را و یقروننا بدو نون است

بفتح یا و در بعضی روایات بخندن احدی المؤمنین نیز آمده بحسب تخفیف - نه تری پس رای شریف تو درین بابست
 وجه حکم می کنی آیا بگیر ضیافت خود را از ایشان بزور یا نه - فقال لنا پس فرمود و آنحضرت را در جواب این سوال و حکم
 این سئله آن نزتم یقیم - اگر نزول کند شما بر قومی - فامرنا انکم پس بفرمائید آن قوم را برای شما که بدهد - بما ینبغي للضيف انچه
 می باید و او برای مهمانان و کفایت می کند - فاقبلوا پس قبول کنید شما و بگیرد - فان لم یفعلوا پس اگر نکنند ایشان
 این کار را و نهند انچه باید داد - فخذوا منهم پس بگیرد از ایشان - حق الصیف الذی ینبغي لهم - حق مهمانان که می باید
 داد و مهمانان را یا سیر یا نان را شفق علیه - ظاهر این حدیث دلالت دارد بر وجوب ضیافت اگر نهند بزور یا گرفت
 و در اینجا بحسب مرطافه از علماء اگر ضیافت را حق واجب اند و چه در علماء این حدیث را تاویل کنند بحدیث وجه که آنکارین
 محمول است بر صورت مخفی و اضطرار و بیشک درین صورت ضیافت واجب خواهد بود و اگر نکنند گرفتن آن بکراهت و حرم
 جایز است و و هم آنکه این حکم در اول اسلام بود که بواسطه فقر و محتاجان واجب بود و در آن هنگام و چون وسعتی در
 احوال مسلمانان پیدا شد منسوخ گشت و هم آنکه این در صورت نزول بر اهل فقه است که در عقد و مهر شرط کرده اند که اگر
 مسلمانان بر ایشان نزول کند ضیافت کنند و او را واجب است بر ایشان ضیافت و چهارم آنکه مراد بگیرفتن حق صیف
 که باید داد و در فتاوی است و در آن قوم که نهند به ما است و ذکر نخل و خست و نشای سو و حال ایشان این تاویل بمعیت
 از عبارت که ظاهر در گرفتن حق ضیافت و طعام است کمالا یخنی - و عن ابی هریره قال خرج رسول الله صلی الله علیه
 و سلم ذات یوم و لیاته - گفت ابو هریره بیرون آمد آنحضرت بجز از خانه روزی یا شبی شکای می است که بر آمدن
 آنحضرت در روز بود و در شب و در روز و ای آنکه که در نیم روز گرم بود - فاذا هو یابی بکرم عمر پس ناگاه آنحضرت صلی الله
 علیه و سلم ملائک مقارن ملاقی است با بوبکر و عمر رضی الله عنهما یعنی دید ایشان را که ایشان نیز از خانه بیرون افتاده اند
 فقال - پس گفت آنحضرت و پرسید از ابی بکر و عمر - ما خرجنا - چه چیز را آورده و چه باعث شد شما را بر آمدن من بویکما
 از خانه ای شما - هذه الساعة درین وقت غیر معنا و که شب است یا نیم روز - قالوا الجوع - گفتند بوبکر و عمر رضی الله عنهما
 بر آوردن اگر سنگی چون زور آرد و مانع آید از نشاط عبادت و کمال تله ذبدان و باعث گردد و بر شغولی خاطر بر آمدن و
 علاج آن کردن و سببی از اسباب مباحه و می درازد که آن نمودن جائز بلکه لازم گردد و رفتن نیز و احباب طلب علم از ایشان
 نزد یقین با جابت آن بی تکلف نیز درین وقت براج گردد و بلکه باعث از و یا و محبت و خلاص است و آورده اند که چون صحابه
 گرسنه می شدند در حضرت رسول می آمدند صلی الله علیه و سلم و نظر بر جمال وی سیکشادند تا عالم جوع و شدت بدنی رفت
 و بنور انیت شهنو و سیر می شدند و گویند که حال مصریان در قحط سال و در زمان یوسف علیه السلام نیز این چنین بود و این
 حدیث معلوم گردد که اظهار الم و محنت با احباب که نه بر وجه شکایت و اظهار جوع بود و جائز است - قال وانا الذی نفسی
 بیده - گفت آنحضرت و سوگند یاد کرد و بذات پاک حق که - لاخر جنی الذی اخر حکما تحقیق بجز آن آورده مرا با پنجم بر

آور و شمار یعنی جمع بهمان علت که مذکور شد و تا غیر حج در کمال بحکم طبیعت و بشریت احیاناً دور نباشد و بقا و احکام
 جبلت و رایشان حکمتی دارد و بعد از آن فرمود با ابو بکر و عمر - قوسوا - بر خیزید خطاب بصیغه جمع کرده بجا از ایاقل جمع این
 است - فقاموا معه - پس بایستادند ابو بکر و عمر با آنحضرت و در لفظ مع اشاره به جمعیت و اطاعت ایشان است
 مرا آنحضرت را و اگر چه دلالت معیت بر جمعیت کلی نبود چنانکه در موهب معکم و ان الله مع المتقين ولیکن در مثالین مقامات
 متبادر گرد و چنانکه در جاد زید مع الامیر نه جاد الامیر مع زید و هم از جهت متبوعیت آنحضرت است که بصیغه واحد
 آورده در قول وی - قال - پس آنرا آنحضرت - رجلا من الانصار - مردی را از قبیل انصار و نام آن مرد ابو اشیم
 مالک بن الیثمان بود و بفتح تا و تشدید یای مکسوره - فاذا هو لیس فی بقیه - پس ناگاه آنمرد نبود در خانه خود - فلما را المرأة
 پس هرگاه آنحضرت را و دید زن آنمرد - قالت - گفت - مرحبا و اهلا - بظنی است که برای تکمیل در آئنده و اظهار ریشاست
 و انس بادی گویند یعنی آمدی سکان رجب و اسع را و اهل خانه خود را و اهلا و سهلا و مرحبا نیز به همین معنی است و کل سکان
 نرم و هموار را گویند ضد حزن که بمعنی سکان درشت و سخت آید و ازین حدیث معلوم گردد که سماع کلام امرأة جنبیه
 و مراجعت کلام با وی و اذن وی همانان را و در دخول منزل زوج و رجالی که از آنست اسن بود و در ضای زوج بدان
 متیقن جایز باشد - فقال لها رسول الله - پس گفت مرا آن زن را پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم این فلان کجاست
 فلان یعنی شوهر تو - قالت ذهب يستعذب لنا من الماء - گفت رفته است تا آب خوش و شیرین برای ما بیارود
 از جاد الانصار ی - ناگاه آمد آنمرد انصاری که صاحب خانه بود - فظن انی رسول الله پس دید بجانب پیغمبر خدا صلی الله
 علیه و سلم و صاحبیه - و هر دو یار وی که ابو بکر و عمر است - ثم قال پیستر گفت آنمرد و لشکر گزاری قدری آنحضرت و ابو بکر
 و عمر - الحمد لله ابجد الیوم اکرم اضیاء فامنی - شکر مر خدای را که نیست هیچ کی امر و زبیر گتر از روست همانان ازین
 یعنی همانان من امر و زبیر گتر از همانان دیگر اند - قال فانطلق - گفت را وی پس رفت آنمرد صاحب خانه -
 فجاءهم بعد ذ - پس آنمرد و نزد حضرت و صاحبیه عذقی را که سر عین حمله و سکون و آل عجمه و قات خوشه از خربا فیه سیر
 و تمر و رطب - که بود و در آن شاخ از هر قسم خربا تبصر بضم با و سکون سین خربای نیم بخته که هنوز بقیه مرارت از عذوق صبی دارد
 و تمر خربای خشک و رطب خربای تر شیرین خالص - فقال کلوا من هذه - پس گفت بخورید از اینها و در اینجا تقدیم
 خاکه است بسببی صیغ و مبارکت با حضار چیزی از آن و در قرآن مجید نیز بقدمیم خاکه بر طعام آمده بجا که فرمود و لو فاکمه
 مما تخیرون و لحم طیر مما یشتون - و اخذ المذیة - بضم سیم و کسر آن و گرفت آنمرد کار و را تا شاتی را برای همانان و بچ کند
 فقال له رسول الله - پس گفت مرا و پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم یا ک الحلوب - بفتح حا و در در خود را از آنکشی شاة شیر را -
 فذبح لهم - پس کشت برای ایشان شاتی را - فاكلوا من الشاة - پس بخته شد آن شاة و خوردند از وی - و من ذلک
 العذق - و از آن خربا ایا حیانا که در آن خوشه بود - و شربوا - و نوشیدند آب - فلما ان شبعوا و رو و ا پس هرگاه که سیر شدند

ان رسول الله صلی الله علیه وسلم استاذن علی سعد بن عبادہ - روایت است از انس یا غیر انس از صحابی دیگر که آنحضرت
 طلب از آن کرد و در آمدن بر سعد بن عبادہ که یکی از کابر و نقباء انصار و محبان و مخلصان حضرت سید البراست رضی الله
 عنه و آنحضرت صلی الله علیه وسلم عنایتی خاص و کرمی مخصوص بر وی و بر پدر وی و هم بر یاعت عنایت فرمود وی -
 فقال پس گفت آنحضرت اسلام علیکم ورحمة الله فقال سعد پس گفت سعد در جواب سلام آنحضرت و علیکم السلام ورحمة الله
 و لیکن هسته گفت - ولم یسمع البنی - و نشنوا ایند پیغمبر صلی الله علیه وسلم حتی سلم ثلاثا - تا که سلام داد و آنحضرت سه بار -
 و بر علیه سعد ثلاثا - و در سلام کرد و جواب گفت سعد آنحضرت ر سه بار - ولم یسمعه و لیکن سعد جواب سلام را بلند نداد
 چنانچه آنحضرت بشنود - فرجع البنی - بعد از ساعتی برگشت پیغمبر صلی الله علیه وسلم بسوی خانه مبارک خود - فاتبعه سعد
 چون در خاطر سعد از ترک جهر بر و سلام خلیمان سودا و بی راه یافت و از نزد و برگشتن حضرت نیز از جبارفت و دنبال
 آنحضرت آمد و عذرخواهی نمود - فقال یا رسول الله یا نبی انت و امی - پدر و مادر من فدای تو باد - ما سلمت تسلیتم
 سلام نداد وی تو هیچ سلام دادی - الا ہی یا ذی - اگر آنکه آن تسلیتم در هر دو گوش من است - لقد - دردت علیکم
 بتحقیق هر بار بر و سلام کردم بر تو و جواب دادم - ولم اسمعاک - و نشنوا ایندم من ترا و لیکن بلند نگفتم تا تو بشنوی جهت
 ان اکثر من سلامک من لبرکة نیت و صلحت من آن بود که دوست داشتیم که بسیار حاصل کنم از سلام تو و دعای تو
 خیر و برکت را از نیجا سلام می شود که هسته گفتن جواب سلام و ناشنوا ایندم من مسلم را برای این چنین نیتی و غرضی روا باشد
 و منوع است که بقصد تکبر و عدم اعتقاد مانند آن باشد و لهذا آنحضرت او را بران تفریر کرد و مسلم داشت و اعتراض نکرد
 ثم و خا و البیت - پسر و زاده آنحضرت و سعد و هر که با ایشان بوده باشد در خانه سعد بن عبادہ - فترک له زیبا - پس
 نزد یک گردانید و حاضر آورد و سعد برای آنحضرت انگیزه خشاک را - فاکل نبی الله - بن خورد و پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم فلما
 فرغ قال - پس چون فارغ شد آنحضرت از خوردن زریب گفت - اکل طعامکم الابرار - و اتم بخورند طعام شما را نیکو کاران
 و صلت علیکم اما انکم و در و و بفرستند بر شما و استغفار کنند برای شما فرشتگان - و نظره عندکم الصائمون - و روزه بکشندگان
 نزد شما روزه داران این دعای است از آنحضرت صلی الله علیه وسلم سعد بن عبادہ و اهل و اولاد او را بخیر ای خدمت او
 و حمل بر اخبار بعد است خصوصاً که آنحضرت روزه دار نبود و حمل بر عموم و اطفال آن بعد از ضیافت و تطیب قلب سعد و جرحال
 خالی از بعد می نیست فافهم - رواه فی شرح الشیخ - و عن ابی سعید عن النبی صلی الله علیه وسلم قال مثل المؤمن مثل الايمان
 قصه و حال مؤمن نسبت بایمان و ارتباط و بدان و خود بکلم ایمان و رجوع و توبه که اگر چه بکلم نفس و طبیعت گرو سعادتی گردد
 و از طاعت باز آید و با و آخر رجوع بسوی ایمان و طاعت دارد و مثل القرس فی الخیة - مانند قصه و حال است در ریخته و می
 و الخیة بعد همزه و کسر خای سجد و تشدید یار سن با چوبی که علف گاه در دیوار نشانند و هر دو طرف را در و دیوار منبسط
 سازند و در میان آن دو آب از اسب و غیره به بندند پس این قمرس که بر دیوار باخیه است به چوب - جولان می کند

وهر سو می گردیدیم هیچ الی اخیسته پسر رجوع می گذران است باخیه و باز می آید بجای خود و از برای بیان وجه تشبیه
 و ما به الاشتراک فرموده و ان المؤمن الیه هو ویدرستی که مؤمن بچنین از مقام خود می رود و یسود در معصیت می افتد اشارت
 است بآنکه شان مؤمن آنست که دیده و دانسته معصیت نکند اگر بناگاه معصیتی بپوشد و آید بطریق سهو و نسیان خواهد بود یا
 مراد یسود و زلفت و تقصیر نیست بجا آنکه غرض مؤمن بمقتضای شهوت نفس و بجز آن معصیت می کند شمس هیچ الی الایمان
 پسر رجوع می کند بسوی ایمان که محل قرار و آرامگاه اوست پس از آن بیان بعضی از صفات و اعمال ایمان کرد که عمده
 کارانند و فرموده فاطموا طعامکم الا تقیوا پس بخور این طعام خود را متقیان و پرهیزکاران را که تقویت کنایه ایشان را بر
 طاعت و شریک گردید شما در آن و اگر دعائی بهم کنند قبول افتد و سراپه سعادت گردد و دلیل بر محبت سولی و قرب حصول
 بجناب او گردد و تخصیص تقیایا طعام باین وجه نیست و از اسطلاح احسان و عطا و اعانت شامل است همه مؤمنان را و لهذا
 فرموده و اولوا سر و حکم المؤمنین ویدید عطا و احسان خود را همه مؤمنان را و احتمال دارد که تقصیر در عبارت باشد چه
 مؤمنان همه تقیایا اند یعنی عام که انقاز عذاب آخرت است بتلفظ شهادتین و اویجه الایمان ظاهر و او الهی متقی فی شعب
 الایمان و ابو نعیم فی الحلیه و عن عید الدین بن سبر یضم سوره و سکون همزه قال کان للبنی گفت بود در پیغمبر
 صلی الله علیه و سلم قصه کاسه که بچهارم اربعه رجال بر می داشت آن قصه را چهار مرد و ظاهر آنست که مراد طعام
 باشد یا بگرانی و کلائی چنان بود که جماعه او را بر می داشتند و الله اعلم یقال لها الغراء نام آن کاسه غراب و
 بفتح غین معجمه و تشدید را بجهت ظهور و وضوح وی در ابصار و در عظم و کلائی و تمامه ظرف و آلات و دواب را زود آنحضرت
 تا جماعه و مناسب و معتول چنانچه از کتب سیر ظاهر می گردد فلما اصفوا و سجدوا الضحی عادت شریف و را طعام حضرت آن
 بود که چون وقت چاشت می شد وی گزار و دندناز چاشت را الی تلبات القصه آورده می شد آن قصه را و قد
 ثرو تبشیر الازو فیها و حال آنکه شکنجه کرده شده است در آن قصه فالتقوا علیها پس می پیچیدند و جمع می شدند
 گرد آن فلما کثروا پس چون بسیار شدند حاضران و از وحام آوردند جثا رسول الله بر دوزانو یا بر اطراف
 انگشتان پای نشست پیغمبر صلی الله علیه و سلم از جهت تنگی جای فقال عربی پس گفت عربی که آنجا
 حاضر بود چون جلسه حضرت را دید که نه لائق رتبه و شرف وی بود و در حقیقت این تقریض بر صحابه بود که جای سیر
 آنحضرت تنگ ساختند پس گفت این اعرابی ایضا جلسه چیست این بیت نشستن و چرا چنین نشینی و چه لائق
 رتبه است فقال البنی پس گفت پیغمبر صلی الله علیه و سلم و جواب آن اعرابی ان الله جلنی عبد اکبریا بستی
 که خدای تعالی گردانیده آنست مرا بنده که کم موصوف بصفات بزرگی و کرم که جامع جمیع صفات خیر و کمال است
 گفته اند که چون کسی را توصیف کردی می بگویم گویا بجمیع صفات کمال و صفت کردی و مرا در اینجا تواضع و رجم و شفقت و
 امثال آنست و لهذا فرموده و لم یجعلی صبارا عذیبا و نگردانیده آنست مرا سلطان متکبر معاند و مخالف حق را از راه

راست. ثم قال: سپتر گفت برای تعلیم آداب کل کلمه من جو الیهما بخورید از اطراف و گوشه های کاسه. و دعواؤ و زود و تبارک و تعالی
 بلند آنرا یعنی سیانه طعام کاسه را زود و بضم ذال و کسر آن بالای هر چیز و بالای کوبان و کوه. یبارک فیما. تبارک کرد و
 در آن کاسه که در وی طعام است شرح این سابقا و فصل ثانی از کتاب الاطعمه در حدیث ابن عباس گذشت. رواه
 ابو داؤد. و عن وحشی بن حرب عن ابیه عن جده. و مروی است از وحشی بن حرب و وحشی حمصی از پدر وی که هر یک
 و پدر وحشی روایت می کنند از جده وحشی که نام وی نیز وحشی بن حرب است بدان شخص است که قاتل سید الشهدا حضرت ^{الطلب} ابن عباس
 عم رسول الله صلی الله علیه و سلم است رضی الله عنه و راوی این حدیث نبیره اوست که نیز وحشی نام دارد و با جده خود همنام است
 و این وحشی راوی از طبقه ثانی است و مستور الحال است روایت می کند ان اصحاب التبی. که بعضی یاران پیغمبر صلی الله
 علیه و سلم قالوا یا رسول الله انما ناکل ولا نشج. ماهر چندی خوریم سیر نمی شویم سبب چیست. قال. فرمود و آنحضرت
 فلعلمکم نفر قون. پس شاید که شما جده ای خورید طعام را. قالوا نعم. گفتند صحابه آر می بچنین است متفرقی خوریم طعام را.
 قال. گفت آنحضرت. فاجتمعوا علی طعامکم پس اجتماع کنید بر طعام خود و بی جماعت نخورید و در اینجا تحریرین و ترغیب
 است بر اجتماع و ضیافت. و ادا کرد اسم الله ببارک کلمه فیه. و ذکر کنید نام خدا را تا بרכת داده شود و در شمارا در طعام هر کلام
 از اجتماع و ذکر باعث بרכת و زیادت است و اگر هر دو جمع شوند بרכת بیشتر و شال تر باعث بر زیادت و ذکر خواهد بود. رواه ابوداؤد
الفصل الثالث. عن ابی عسید یعنی عین و کسر سین چهل و نهمین مولی رسول الله صلی الله علیه و سلم نام و احقر است
 مشهور است بکنیت. قال خرج رسول الله. گفت بیرون آمد پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم لیلای شبی از درون خانه. فمرئی.
 پس گذشت بر سن. فدعانی پس خواند مرا. فخرجت الیه پس بیرون آمدم بسوی آنحضرت. ثم مر ابی بکر. سپتر گذشت
 بابو بکر. فدعاه فخرج الیه پس خواند ابو بکر را پس بیرون آمدم و نیز بسوی آنحضرت. فمر بمر فدعاه فخرج الیه بچنین
 گذشت بمر و او را نیز خواند و وی نیز بیرون آمدم بسوی او. فانطلق پس روان شد آنحضرت حتی دخل حاکما
 بعض الانصار. تا وارد بستان را که بود و بعضی انصار را. فقال لصاحب الحائط. پس گفت آنحضرت مر صاحب بستان را.
 اطعمنا سبلا بخوران ما را سبلا. فجاء بعذق پس آورد وی خوشه را از خرما. فوضع. پس نهاد آنرا پیش آنحضرت فاکل
 رسول الله. پس بخورد آنرا پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم و اصحابه. و یاران وی که همراه بودند. ثم دعا بماء بارد
 سپتر طلبید آنحضرت آب سرد را. فشرب. پس نوشید آنحضرت و ظاهر آنست که اصحاب نیز نوشیده باشند راوی آنرا ذکر
 نکرد و اکتفا و اختصاص را و الله اعلم. فقال لتسألن عن هذا النعیم یوم القيمة. هر آنکه پرسیده می شوید شما ازین نعمت روز
 قیامت. قال. گفت راوی. فاحذرن العذق. پس گرفت عمر آن خوشه خرمای را. فضرب الارض. پس زد و آنرا بر زمین
 حتی تناثر البسر فیصل رسول الله تا که از هم ریخته و بر ایشان شد سبکه که در آن خوشه بود و افتاد بجانب پیغمبر صلی الله
 علیه و سلم. قبل بکسر قاف و فتح با معنی جانب و طرف و از تناثر بسیر تصنیع آن لازم نمی آید. ثم قال. سپتر گفت

عمر یا رسول الله انما المسئولون عن هذا يوم القيمة ما برسیده می شویم ازین نعمت که مذکور شد روز قیامت و طبعی گفته که اشارت
 به آنکه در آن عذق متناثر باشد و مقصود تحقیرشان اوست یعنی باین شیئی حقیر قلیل رسول می شویم ابرو شده نماز که محل
 بر تحقیر نعمت با وجود تعظیم و تنویر آنحضرت صلی الله علیه و سلم شان آنرا از عمر مناسب نباشد بلکه باعث برزدن خوشه بر
 زمین و استسقاء سوال ازین تنگی حوصله وقت و ضحرت و حسرت بر حال خود بود باطربان نوی ازینکه حال و در ضمن این
 تعظیم نعمت است نه تحقیر فافهم قال گفت آنحضرت صلی الله علیه و سلم نعم - آری برسیده می شویم روز قیامت از
 هر نعمت قلیل و کثیر - الا سن ثلث - مگر از سه چیز که حد ضرورت است - مخرجت لبها الرجل عورت - یکی پاره جامه که بهیچ بدان
 جامه مرد عورت خود را که واجب است ستروی و در بعضی نسخ کف بجان آمده یعنی باز دارد عورت را از انکشاف
 او کسره سید بها جو عمت - دوم نان پاره که بنزد و دفع گرداند بدان گرسنگی خود را - او مخرجت لخل فیه من لطر و القریاسوایه
 مثل سوراخ موش و مانند آن که بر تنگی و تکلف در آید در وی و پناه گیر داز گرمی و سردی حجر یعنی جیم و سکون جای هست
 خوانده اند و بعضی بقیم جیم نیز خوانده اند بمعنی حجره اول الشب و اوفق است بمقام و قریبم فافهم یعنی برود و روی
 رشتان آید یقال یوم فزیلة قره ای بارده - رواه احمد و البیهقی فی شعب الایمان مسلا - و عن ابن عمر قال قال رسول
 صلی الله علیه و سلم اذا وضعت المرأة فلا یقوم رجل - وقتی که نهاده شود مالد پس باید که نالستد و بخیر داز مالد مردی
 حتی ترفع المرأة - تا آنکه بپوشیده شود مالد - و لا یرفع یدیه - و بر ندارد دست از طعام - و ان شبع - اگر چه سیر گردد
 حتی یفرغ القوم - تا آنکه فارغ شوند مردم از خوردن و بفراغ خاطر بخورند - و لیعذر - بذال محبة زاعدا یعنی اگر دست از
 طعام بردارد پیش ز برداشتن قوم باید که عذر خود را ظاهر کند - فان ذلک - زیرا که دست از طعام برداشتن
 بی عذر بیخجل جلیسه خجل و شرمنده می گرداند بمنشین او را که با وی می خورد و قیقبض یده - پس می کشد آن جلیس دست
 خود را از طعام - و عسی ان یکون له فی الطعام حاجة - و شاید که باشد جلیس او را هنوز حاجت از طعام و ازینجا گفته اند
 که دست از طعام برنگیرد پیش از آنکه اگر ایشان بعد از دست برداشتن وی ملاحظه و مشرم کنند در خوردن و اگر
 قلیل الاکل بود در اول کسر خورد تا آخر وقت همانا تواند کرد که اقال الطیبی و در نهاییه چیزی گفته که عذر بمعنی سبانه
 در کاری آید پس معنی نفع دزان بود که سبانه کند در اکل و بخورد تا آخر چنانکه در حدیث آمده بیاید که چون می خورد آنحضرت
 صلی الله علیه و سلم یا قومی می بود آخر قوم در خوردن و بعضی نفع دزان را از نفع دزیم معنی تقصیر خوانند یعنی باید که تقصیر در
 خوردن کند تا دیگران وافر خورند و خود را چنان نماید که گویا سبانه می کند در اکل چنانکه این معنی نیز در حدیثی دیگر
 آمده است - رواه ابن ابی حاتم و البیهقی فی شعب الایمان - و عن جعفر بن محمد عن اسبه قال - و مروی است از امام جعفر
 که روایت می کند از پدر بزرگوار خود امام محمد باقر رضی الله عنهما که گفت - کان رسول الله - بود پیغمبر خدا - صلی الله علیه
 و سلم اذا اکل مع قوم - چون می خورد و همراه قومی - کان آخرهم اکل - می بود آنحضرت آخر قوم از روی اکل یعنی تا آخری

و پیش از قوم دست از طعام برمی داشت یا در اول نمی خورد و کمتری خورد و در آخر می خورد تا آن قوم شرمند نشوند و دست از طعام برندارند - رواه البیهقی فی شعب الایمان مرسل - وعن اسماء بنت یزید - اسماء بنت یزید بن اسکن صحابیة انصاریه از خداوندان عقل و شجاعت بود حاضر شد بر یوگاپس گشت نه کافر را بچوب نیمه - قائم فی البقی
صلی اللہ علیہ وسلم طعام - آورده شد نزد آنحضرت طعامی - فعرض علینا پس عرض کرد آنحضرت آن طعام را بر ما
زنان که حاضر بودیم و فرمود که اگر اشتها دارید بخورید - فقلنا لا نشتهی پس تکلف کردیم ما و گفتیم میل نداریم طعام
یعنی در واقع میل داشتیم و گرسنه بودیم - قال - فرمود آنحضرت - لا یجمعن جو عا و کذا جامع مکینہی جماعۃ زنان گونا
گو و دروغ را یعنی گرسنه اشید و تکلف دروغی گوئید که گرسنه نیستیم پس محرومی شوید بدو زمان و متضرری شوید بدو نفر
یکی دنیاوی که الم جمیع است دیگر دینی که الم کذب است - رواه ابن ماجہ - وعن عمر بن الخطاب رضی اللہ عنہ قال
قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم کلوا جمیعا - بخورید با جماعه - ولا تفرقوا - و جدا جدا نخورید - فان البرکۃ
مع الجماعۃ - زیرا که برکت با جماعت است چه در طعام و چه در غیر آن - رواه ابن ماجہ - وعن ابی ہریرۃ قال
قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم سن السنۃ ان یخرج الرجل مع ضیفہ الی باب الدار - از جمله سنت است که بیرون آمدن
مرد با مهمان خود بجهت تکریم وی تا در سرا - رواه ابن ماجہ - روایت کرد این حدیث را ابن ماجہ از ابی ہریرہ
در رواه البیهقی فی شعب الایمان عنہ - از ابی ہریرہ - وعن ابن عباس رضی اللہ عنہ و قال - و گفت میہقی - فی اسنادہ
ضعف - و اسناد این حدیث ضعیف است - وعن ابن عباس رضی اللہ عنہما قال قال رسول اللہ صلی اللہ
وسلم الخیر اسرع - خیر و برکت زودتر رسیده است - الی البیت الذی یؤکل فیہ - بسوی خانه که خورده می شود و روی طعام
یعنی با مهمانان - سن الشفۃ - بفتح شین - الی سنام البعیر - از رسیدن کار و بکوهان شتر زود رسیدن کار و بکوهان شتر باین
معنی است که او را پیشتر از همه اعضای بدن روی خورند از جهت زیادت لذت وی کذا قال الطیبی و یکن کہ آن معنی باشد
که چون کوهان نرم از اعضای دیگر است رسیدن کار و وسرایت او روی سریعتر و تیزتر خواهد بود و اللہ اعلم و رواه ابن ماجہ

باب دوم بعضی نسخ باب فی کل المضطر

و هذا الباب خال عن الفصل الاول - و این باب خالی است از فصل اول و در بعضی نسخ و الثالث نیز واقع
شده چه این باب فصل ثالث نیز ندارد اما نسخه اول صحیح تر است و وجهش آنست که مصنف در صدد بیان حال صلح است
که فصل اول درین باب ندارد اما فصل ثالث آوردن آن بدست اختیار مصنف است و فعل و است احتیاج به بیان نمی ندارد و نیز
عادت بیان آن ندارد و چنانکه باب تعطیۃ الادانی که بیاید فصل ثالث ندارد و گفت که این باب خالی است از فصل ثالث
الفصل الثانی - عن النبیج - بر وزن فیض صحابی است بر رسول آمد نزد آنحضرت با قوم خود و شنید حدیث
از آنحضرت - العامری - ابن نجیح اتی البنی آمد پیغمبر را صلی اللہ علیہ وسلم فقال پس رسید از آنحضرت باین

من المیتة چه چیز حلال است از از حیوانات خود مرده مقصودش سوال از حال اضطرار است که در میتة و هر چه حرامست خوردن
 آن حلال گردد یعنی حد آن چیست و تا کجا باید که برسد اگر سنگی که آن سباح گردد اگر چه ظاهر عبارت این است که هر چه مرده چه مقدار
 حلال است از از میتة و مقصود نیز این است و جواب نیز این است و این لفظی را داود و دست و در کتاب طبرانی و غیر وی این
 چنین آمده ماکل لنا الميتة یعنی چه چیز است که حلال می گرداند از خوردن میتة را و این عبارت ظاهرست که دلالت
 بر مقصود و کذا قال التورثی - قال گفت آنحضرت و بر سیدار ایشان - اطعمکم چیست مقدار طعام شما یعنی چه مقدار می تواند
 از طعام بیان کنید تا حال اگر سنگی شما سباح گردد که سیر حد اضطراری رسد یا نه گویا منطبق جماعت را ساخت اگر چه سائل
 همان فحج عام می بود تا حکم عام باشد و فحج در جواب نیز بصیغه جمع آورده که گفت - قلنا گفتیم در جواب این سوال
 نفبتی و نصیحه هم شب می خوریم و هم با ما و اصل صبح و غنوق بفتح در شراب است و در طعام نیز اطلاق می یابد و اینجا خود
 تفسیر یقبح این کرده اند چنانکه می گوید - قال ابو نعیم - گفت ابو نعیم یعنی نمون که راوی این حدیث است از عقبه فرقی عقبة
 بیان کرد طعام آن قوم را که صبح و غنوق می کردند عقبه که شیخ ابو نعیم است بقول خود - قدح غدوة و قدح عشیة یعنی طعام
 ایشان قدحی از شیر بود و بشام و قدحی بباد این تفسیر را وی بسامع باشد یا بوقوع آن در روایات دیگر و با جمله تفسیر
 که راوی کند معتبرست - قال گفت آنحضرت صلی الله علیه و سلم ذاک ابی الجوع - انقدر از طعام که مذکور شد یا آن
 یافتن الا انقدر بر پدرین سوگند بوجوب اگر سنگی است - فاحل لهم الميتة فی هذه الحال پس حلال گردانید آنحضرت مرین قوم را
 اکل میتة درین حال که وجود مقدار یک قدح است غدوة و عشیة و حکم کرد که در این حالت مخصوصه اضطرار است که میتة در و
 حلال گردد و درین حدیث سوگند به پدر واقع شده است و آن بی قصد تعظیم جائزست و در حقیقت از قبیل همین
 نفوس که بطریق عادت بی قصد قسم واقع شود چنانکه عمری و لا والله یا و قوع آن پیش از ورود و نهی از آن است الله اعلم باده
 ابو داود - و عن ابی و اقدار الیثنی ان رجلا قال - و مروی است از ابی و اقدار الیثنی که صحابی قدیم الاسلام است
 و حاضر شد بر دراکم روی گفت - یا رسول الله انما نکون بارض - ما می باشیم گاهی در زمینی یعنی در جانی می افیم که هیچ چیز از
 طعام در اینجا نمی یابیم - فقید بنا بها المخصصة پس می رسد را و دران زمین مخصوصه اگر سنگی - فتی نکل لنا الميتة - پس سکه
 حلال می شود از میتة و حد آن چیست - قال المصطفی - گفت تا وقتی که صبح نکیند - او فنبقوا - یا غنوق نکنید - او
 تحقیقوا بها بقللا - یا علف نکنند دران زمین تره را و حقا نام نبات است و در صراح پنج بر دی که نام نبات معروفست فشا کما
 پس کار شما و حال شما بامیتة است بخورید از درین وقت اکنون راوی حاصل معنی حدیث را بیان می کند و می گوید
 معناه - یعنی حدیث این است - او الم تجدوا صیووا و غنوقا - چون نیابید چیزی را نه در روز و نه در شب و لم تجدوا
 بقلا یا کاهنا - و همچنین نیابید تره و مانند آنرا از گیاه و برگ و درختان که بخورید و بدان سدرت کفیه جلالت کلمة الميتة
 حلال می شود شما و درین هنگام خوردن میتة - رواه الدارمی - تنبیه بدانکه درین دو حدیث بطاهر نقاض است

چه در حدیث اول با وجود قدرت بر اصلاح و اعتدال انبات جمیع و مخصوصه کرد و اکل مینه سباح گردانید در حدیث ثانی شرط کرد عدم وجدان صبح و غروب بلکه تنگ تر از آن ساخت که نزد وجودگاه و برگ نیز مخصوصه تحقق نگردد و مینه سباح بخورد و باختلاف این دو حدیث اختلاف شریکان علمای مذہب امام ابوحنیفه رضی اللہ عنہ آنست که خلل نیست تناول مینه گردانیدن خوف هلاک ز برای سدر رقی و همان مقدار که سدر رقی کند و قولی از امام شافعی نیز همین است این تنگ است باعتدال و تقویٰ نزد دیگر مذہب امام مالک احمد و قولی از شافعی آنست که چون آن مقدار نیاید که بدان سیر گردد و حاجت نفس منقضی شود و سباح است تناول مینه بگیرد نفس حاجت نمودن از قوت و شبع و درین قول دائرة سباحه و خفت و شبع حاصل آنکه معتبر نزد حنفیه سدر رقی است و نزد ائمہ دیگر تحصیل قوت و تمسک نهاده حدیث اول است که با وجود قدیمی از بدن روز و قدیمی در شب که بیشک شبیه سدر رقی و اقامت نفس بدان وجود گیر و اگر چه شبع تمام حاصل نگردد تناول مینه سباح گردانید پس معلوم شد که حدیثی که بدان مینه سباح گردید عدم حصول شبع است و اکل مینه بقدر قوت درست باشد و دلیل حنفیه حدیث ثانی است چنانکه تقریر کردیم و جواب می گویند از حدیث اول و تطبیق می دهند و در حدیث ثانی با آنکه اصلاح و اعتدال بقدره انجمن که در حدیث اول آمده بسبیل اشتراک بود و در قوم نه برای هر یک فرادی چنانکه جمیع خطاب در طعناکم و الت و در بیان و سوال فمجموع عامی نه برای نفس و تنها بود بلکه از جانب قوم بود که از جانب آنها آمده سوال کرده و لهذا گفت تا یکل لنا و شک نیست که وجود قوت و در جماعه کثیر کفایت نکند بسدر رقی و مساک نفس فاصلا دفع چیز از جمیع نکند نعم اگر هر کرام را تنها قدیمی باشد بکنند کذا قال التوہیدی و نیز معنی اضطراب ظاهر و سدر رقی است فامل

باب الاشریة

انواع شرابها و احکام آن و اشریة جمیع شراب مثل اطعمه جمیع طعام و میکن که جمیع شریعت باشد مثل مقصود جمیع تمیض و فی القاموس الشرب ما شرب ما شرب و المشروب و چون شراب تابع طعام و تمعه است بیان آنرا با بی ساخت داخل کتاب اطعمه نه کتابی علوه بخلاف لباس که از کتابی جدا ساخت چنانکه باید

الفصل الاول عن النس قال کان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم تنفیس فی الشراب مثلما بود آنحضرت که نفس میزد و آب خوردن سه نفس مراد آنست که سه نفس آب می خورد و در هر نفس زدن طرف آب از دهن جدا می ساخت چنانکه در حدیث دیگر آمده است و آنکه در شمال تبریزی آمده که کان تنفیس فی الاناء نیز مراد این است و در حدیثی دیگر نیز آمده است تنفس زدن چنانکه در فصل ثانی بیاید و آن محمول است بر چیزی که در آن اناوار و آن و بعضی گفته اند که نهی از تنفس زدن اناوار در آنی که مکره و دارند در تنفس و چرکین ندارند از آنرا و استحباب در جانی است که دوست دارند و تبرک ندارند تنفس علیه ایضا درین حدیث بخاری و مسلم هر دو آورده اند و از او مسلم فی روایتی و زیادت کرد مسلم در روایتی دیگر این لفظ را که و قول می گفت آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم انه کأب خورون باین صفت - ارومی سیراب کننده زود برنده تر است

تنگی را و آب را و صحت و تندرستی بخشنده ترست مردن را و تاثیر کم کننده است در بر دهنده و ضعف عصاب و امر و کولار
و سبک تر رونده است بمعدده و اردوی صفت خاص باب است و امر اشالی است طعام و شراب را و مری مجری طعام
و شراب را گویند. و عن ابن عباس قال بنی رسول الله گفت بنی کرد و پیغمبر خدا - صلی الله علیه و سلم عن الشرب
بن فم السقا و از نوشیدن از دهان مشک متفق علیه. و محمد بن معنی است این حدیث آمده. و عن ابی سعید
الخدری قال بنی رسول الله صلی الله علیه و سلم عن اختناث الاسقیته بنی کرد اختضرت از خوردن آب از سر مشک - زاده
فی روایت - زیاده کرده است راوی در روایتی نفس اختناث اسقیه را که چه مراد است از آن و گفته. و اختناثا ان یقلب لها
ثم لیشر به منه. و اختناث اسقیه عبارت است از نیل که گردانیده شود و سر مشک از درون آب بیرون و نوشیده شود
از آن و اختناث و دوتا شدن و شکسته شدن و اختناث مشک و تخنیت آن یعنی شکستن سر آن و دوتا کردن آن
در وقت کشادن و در مقابل آن قعب است که بیرون سرش بیرون آوردن و دوتا کردن است در وقت لبستن
مشق علیه. و علت بنی آنست که آب بر جاده های ریزد و بر وجه سنون خورده نمی شود و در حدیث دیگر جواز اباحت
آمده که فعل اختضرت ثابت شده چنانکه در فصل ثانی بیاید پس یعنی گفته اند که بنی در سقا و کبیر است که وسیع است همان را
و خوردن اختضرت محمول بر سقا و صغیر است مثل داده و مانند آن و بعضی گفته اند که منع از دوام و احتیاط است تا درین
سقایه رفته رفته بوی بد نگردد و اگر بر سبیل ندرت بود ممنوع نیست یا اباحت در صورت ضرورت و احتیاج است بنی
در صورت عدم احتیاج و ضرورت تا سقا و در سقا چیزی از موزیات دوام باشد چنانکه در روایتی دیگر آمده که یکبار
دهان مشک آب خورد و از درون ماری بیرون آمد یا بنی ناسخ اباحت است و الله اعلم. و عن النبی
صلی الله علیه و سلم انه بنی ان لیشر بالرجل قائما. روایت است از انس که اختضرت بنی کرد و از آب خوردن مرد
ایستاده. رواه مسلم. و عن ابی هریره قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم لا یشر بن احدکم قائما باید
که بنخورد آب پنج کی از شما ایستاده. فمن شرب - پس هر که بفراموشی خورد و در بعضی نسخ منکم زیاده است فلیستقی -
پس باید که قی کند و آن آب ایستاده خورده را از باطن خود بیرون اندازد که بنی فریانی کرد چنانکه باید بنخورد و چون حکم
نسیان این است در حدیثی اولی خواهد بود. رواه مسلم. و عن ابن عباس قال تبت النبی صلی الله علیه و سلم
به لوسن ما زمرم - گفت بن عباس آوردم نزد اختضرت و بوی از چاه زمرم - فشر به و هو قائم پس بنوشید و حال آنکه
اختضرت ایستاده بود متفق علیه. و عن علی رضی الله عنه انه صلی الله علیه و سلم از امیر المومنین علی رضی الله عنه آمده
که گزارد نماز پیشین را - ثم تعبد فی حوائج الناس فی رجة الکوفة - پیتر نشست از برای حاجت های مردم و فصل
خصوصات و قضا یا در قضا و محن مسجد کوفه که برای نشست گاه قضا ساخته بودند و رجه یعنی راه و سکون جای محله قضا
و محن خانه و مسجدی را می گویند حتی حضرت معلوه و عصمه تا که در وقت نماز دیگر - ثم اتی بهما و پیتر آورده شد ابی - فشر به پس

بنوشید و غسل وجهه دیدید. و شست روی و هر دو دست خود را و ذکر است در جلوه و ذکر در اوی سر و هر دو پای را
که آنرا را نیز مسح کرد و شست و مقصود از این ادا در عبارت آنست که اوی مقدم غسل سر و پا را ذکر کرده و اوی شاور
آنرا فراموش نمود و ذکر کرد که نا قال الطیبی مقصود آنکه وضوئی تمام کرد و شست تمام دست و پا و وضو و شست بر فضله پس
بنوشید بقیه آب وضو را و هر قائم و حال آنکه وی رضی الله عنه ایستاده بود تا که یک سست تا توهم نکنند که بعد از ایستادن
نشست و نوشیدند بلکه همان صفت ایستاده آب وضو را خورد و شست تمام قال الطیبی گفت وی رضی الله عنه که ان انما ساقی کردن شرب
قائما بدرستی بعضی مردم نادان کرده می پذیرند ایستاده آب خوردن را بعد از ان اثبات کرد خطا و نادانی آن مردم را
و گفت و ان البی صلی الله علیه و سلم منع مثل اصنعت و بدرستی که آنحضرت کرد و از آنجا که من کردم یعنی ایستاده آب نوشیدن
یا مجموع وضو و ایستادن بعد از روی و خوردن از بقیه آب وضو رواه البخاری و تنبیح و تنبیح چیست که احادیث در فضی
از آب ایستاده خوردن آمده و فعل آنحضرت و صحابه بر خلاف آن ثابت شده در مواهب که نیز از حدیث جبرین معلوم شود
که دیدیم ابا بکر صدیق را که می خورد آب ایستاده و امام مالک گفته که چنین رسیده است بما که عمر و علی و عثمان رضی الله
عنهم اجمعین می نوشیدند آب ایستاده و عبد الحق که از احاطه علمای حدیث است گفته که حدیثیابی هر چه که باطل است بنوی
از شرب قائما ضعیف است و در بعضی رواه وی سخن است و بعضی گویند که حدیثیابی است ناسخ نمی است اما قول شیخ بنی
اباحت را خطاست زیرا که فعل امر لم یمنین در کوفه در زمان خلافت منافی آنست که مولا است که تقاضای در احادیث نیست و بنی
از برای تنزیه است و فعل حضرت برای بیان جواز بود و بعضی گویند که نمی محمول و منصرف کسی است که برای صحابه بود و در سبب
کرد بشریب قائما پیش از ایشان و رعایت جانب ایشان نمود و بحديث ساقی القوم آخر هم عمل نکند و این سخن خالی از تمجید و تکلفی
نیست و چون نمی محمول بر تنزیه است اولی واجب باشد که خورد و و نیز در شرب قائما ضررهای بدنی است و چون خطا
ست در میان سلف از صحابه و غیر هم احتیاط در نا خوردن باشد و بی شک عادت شرب نشسته خوردن بود و لیکن ایستاده
خوردن حرام نبود کذا فی المواهب اللدنیه و در بعضی روایات تفسیه آمده که آب زمزم و آب وضو ایستاده بخوردن غیر آن
و باید دانست که حرام یا مکروه یا خلاف اولی فعل قیام است در حالت شرب یا شرب در حالت قیام تا اصل شرب حرام
و مکروه نبود و چنانکه گفته اند که الوان در طعام حرام است نزد بعضی سلف یعنی این فعل و حالت حرام است نه آنکه اصل طعام
حرام گردد کذا قالوا و عن جابر ان البی صلی الله علیه و سلم دخل علی رجل من الانصار روايت است جابر که آنحضرت
در آمد بر وی از انصار که مالک بن النعمان بود آنحضرت در لیسان وی در آمد و معه صاحب بود و آنحضرت کی از
ایران وی گفته اند که آن یا را بکر صدیق بود و رضی الله عنه قسما پس سلام کرد آنحضرت بر آن مرد و فردا در آن پس
جواب سلام آنحضرت داد و آمد و و هو یجول الما فی الحائط و آنمردی گردانید آب را از جانبی بجای دیگر لیسان یعنی آب می داد
بنان خود را فقال لینی پس گفت پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم یعنی آنمردان کان عندک ابیات فی شسته ذکر باشد

شده قوی که شرب کرده است و در خاک کشته یا بر تن و شسته بفتح مشک کشته والا کرمنا و اگر نباشد نزد قوی که بنین از جوی می خورد
 باین و تشخیص سنجیک کشته برای آنست که آب در وی خنک تر می گردد و کرم در لثت آب از جوی خوردن باین نم نیست
 و اما آنچه به ما تخم خوردند که کاسخ خود را یعنی پاچه های خود را در وی می درازند صاحب سقر السعادت گفته که اگر در کاسخ اینجا
 احتراس است بهر دو دست یا شرب بدست در آن حالی متغیر بود و ضرورت بودی شد کسب انقی گویا و بعد بدست
 خوردن آنحضرت را آب باین بر وضع به اسم و لایق بحال عزت می نهد و نزد ذوق و بی تکلفی چندان بعد نم نیست
 که خوردن باین طریق لذتی دیگر دارد و بعضی صلی را دیده شد که باین وضع خوردند و الله اعلم فقال پس گفت آنخو
 عبدی ما بابت فی شته نیست نزد من آبی که شرب کرده در شته و در تصریح دیگر عبارت سوال آنبرک و لذت دست بکلام
 آنحضرت صلی الله علیه و سلم و اظهار فرج و تهج بودی مسئل و مطلوب وی صلی الله علیه و سلم والا کافی بود که گوید عنی
 ذاک فافهم فانطلق الی العرش پس رفت آنخو و بجانب عرش و آن خفنی است که در بستان سازند از شاخهای خرما
 و اکثر و گرم زار باشد فسکب فی قیح ما پس ریخت آنخو در قیح آبی را شرب حلب علیه بن و اجمن پشترید و شید بر آب
 شیر را از شانی که در خانه داشت و واجن کبیر جم شانی را گویند که با لوت و انوس شده باشد در خانه و عادت عرب است
 که آب و شیر منج کنند و بخورند و گفته اند که شیر نزد و و شیدن گرم است و اغلب باین بلاد و احوالند و بر آب کس حرارت شیری کشته
 فشراب یعنی پس نوشید بغیر صلی الله علیه و سلم آن شیر آب را شرب عادی پشتر قدیمی دیگر آورد و بر آن صفت که نخست آورده
 بود فشراب ارجل لذی جاویده پس نوشید مردی که آمده بود همراه آنحضرت رواء البخاری و عن اهل سلمه
 ان رسول الله صلی الله علیه و سلم قال الذی یشریب فی آئیه الفضة ان کسی که می نوشد و در آئیه نقره انما یجر جرنی طینه
 نار جهنم گویا که می نوشد آنکس جرعه جرعه با آواز در شکم خود آتش و وزج را جرعه در اصل لغت آواز شیر را گویند که می گویند
 آواز و جرعه خود و استعمال می کنند و را و از آب که نزد افتادن در جوت می کنند پس از آن خوردن آب جرعه جرعه باین صفت
 مراد دارند و برین تقدیر نار جهنم منصوب است و برین نیز خوانده اند و معنی آن می شود که آوازی کند در لیل و آتش و وزج
 و چون آب خوردن باین صفت سبب استحقاق عقاب و در آید و آتش و وزج است گویا آتش را می نوشد و گویا آواز
 آب در لیل و آواز آتش است و در وی دیگر جرعه تقدیر اول بمعنی شرب است و بر ثانی بمعنی بصوت و صحیح و مختار نزد جمهور
 نصب است و روایات دیگر نیز از معاصرت متفق علیه و فی روایه مسلم و در روایتی بر مسلم این چنین آمده که
 ان الذی یاکل و یشریب فی آئیه الفضة و الذی یاکل یا شرب در ذهاب یا فضا نیز ذکر کرده و اجماع است بر آنکه
 بر تحریم اکل و شرب در آواز ذهاب و فضا بر هر مرد و زن و هیچ یکی را در آن خلائی نیست بگرانکه بعضی از شافعیه گفته اند
 که شافعی را قولی قدیم است که کرده است نه حرام کذا قال الطبعی و در بر این گفته که آب نوشیدن در آن و مفضض جایز است و
 که در موضع و آن نبود و همچنین و را نا و صنیب و صنیب و فضا نیز که صیاب بر فضا برای استواری دست نه برای زینت و اگر موضع

شباب وضع قم کتبه نیز لا باس به است این بر تقدیری است که از کاسه بخورد و اما اگر طعام از کاسه بگیرد و بجای بگیرد است
 بنده دوازدهجا بخورد و لا باس به است که نقل عن المحیط و تفصیل این سائل از کتب فقه باید جست. وعن حذیفه قال
 سمعت رسول الله - و مروی است از حذیفه که گفت شنیدم پیغمبر خدا را - صلی الله علیه وسلم یقول - که می گفت - لا بأس
 بالحریر ینوشید جامه های ابریشمی را - و لا الذی یأج - و نه دیار نوعی از جامه تحریر معروف - و لا التشریانی آتیه الذهب و الفضة
 و نوشید و راندنهای طلا و نقره - و لا تا کلوا فی صحافنا - و خوردید در کاسه های ذهب و فضه ضمیر صحافنا جمع باین مذکور است یا آن
 اشیایا اجناس است که ذهب و فضه اند و بعضی گویند راجع بفضه است و ذهب در حکم دست بطریق اولی و این عبارت
 مثل قوله تعالی و الذین یکینزون الذنب و الفضة و لا یفقهونها است بعد از آن تسلیه و تشقیه مومنان کرد و منع آن
 بقول خود که فرمود و فانها لهم فی الدنیا - زیرا که این اشیاء و اشغال آن مرکا قرآن راست در دنیا - و هی لکم فی الآخرة -
 و آن مرشما راست در آخرت و ذکر که قرآن اگر چه اینجا جاری نشده ولیکن از سیاق معلوم است متفق علیه یون
 انس قال حلبت رسول الله صلی الله علیه وسلم شاة و اجن - گفت انس دوشیده شد مر پیغمبر خدا را صلی الله علیه وسلم
 و سلم شاتی که در خانه بود - و شیب لبنها بیاو - و کمیخته شد شیر وی بآب - بن البراءة فی دار انس - از چاهای که در خانه
 انس بود و ظاهر آن بود که گوید در خانه ما بود ولیکن این تعضن عبارت است از این را در علم تربیت یعنی مظهر موضع ضمیر
 گویند و آن شاة هم در خانه ایشان بود که آنحضرت آنجا تشریف برده بود - فاعطی رسول الله صلی الله علیه وسلم العید
 پس داده شد آنحضرت را قدح شیر کمیخته بآب - فشرب - پس نوشید آنحضرت چیزی از آن شیر - و علی بسیار بود که
 و بر جانب دست چپ آنحضرت ابو بکر بود - و عن یحیی عرابی - و از جانب دست راست وی بدوی بود - فقال عمر -
 پس گفت عمر عطا ابیکر - بده ابو بکر را - یا رسول الله - که وی اخ و اقدم و اولی است - فاعطی لاعرابی الذی علی یمنه
 پس داد آنحضرت اعرابی را که بر جانب راست وی بود - ثم قال لایمن فالایمن - پس گفت آنحضرت در وجه تقدیم
 اعرابی آنکه در جانب راست است اول و سابق است پس از وی آنکه هم در سلو می اوست و آن جانب همین ترتیب
 تا آخر کیسی رسد که در جانب چپ است و لفظ لایمن فالایمن هم نصب خوانده اند و هم برقی لایمن فالایمن
 اولی و فی روایه الایمنون الایمنون - و این لفظ دلالت کند که لایمن فالایمن را مرفوع خوانند باز برای تاکید
 فرمود - الایمنون - و انا و آگاه باشید چون دیدید که من ابتدا بهمین کردم شما نیز ابتدا کنید بهمین متفق علیه -
 در اینجا دلیل است بر کمال عدل و اقامت حق از آنحضرت صلی الله علیه وسلم که با وجود فضل و قرب بود که شفاعت
 عمر رعایت جانب اعرابی را که اخ بود ترک نداد - و عن سهیل بن سعد - و ایت است از سهیل بن سعد ساعدی که
 صحابی شهور است از بنی ساعده و آخر من بات من الصحابة است بدینیه - قال فی البیة صلی الله علیه وسلم بقدر
 گفت آورده شد نزد آنحضرت قدحی از شیر بآب و الله علم فشرب منه - پس نوشید از آن قدح - و عن یحیی عرابی

اصغر القوم - و از جانب راست آنحضرت کودکی بود خردترین قومی که نشسته بودند - و الاشیخ من یساره - و پیران از جانب چپ می ایستادند
علیه وسلم بودند - فقال یا غلام - پس گفت آنحضرت ای کودک - اما اذن ان اعطی الاشیخ - آیا اذن می دهی که به هم آن قبح
پیران را - فقال - پس گفت آن غلام - انکنت لا وتر بفضل منک احدا - نیست من که ایشا را کنم بقیه که از تو آمده هر چه می
یا رسول الله - چون آن بقیه حق آن غلام بود و وی رضی نشد بایشا را حق خود بدیدگان نداد و تا عطا ایاه -
پس داد آن قبح را هم آن غلام - متفق علیه - و ازین دو حدیث معلوم شد که حق و اولی بابت دایم است
اگر چه مفضل و صغیر بود و اگر مصلحت بود اذن طلب از وی اگر رضی کرد و یا لیسر دهد و مانا که مصلحت درستندان
حضرت در صورت ثانی نه در اول آن بوده باشد که اصغر ابن عباس بود و اشیخ اقارب وی بودند از قریش
پس استندان کرد از ابن عباس از برای ایتلاف قلوب بین قوم تازه بنجد و از مقام ثبات ملغزند و محبت و اخلاص و لیک
راسخ بود و وی رضی الله عنه از اخلاق مصطفوی واقف و توهم بخش را در نیجا گنجایش نه و شاید که اگر از اعراب
استندان می کرد متوهم می شد از جهت قرب عهد وی بجاهلیت پس تالیف قلب وی در عدم استندان دید و نیز
مبالغه و تاکید در نیجا در عدم استندان است یعنی چون بابو بکر نداد و از اعرابی اذن هم نطلبید دیگران را بحال طبع
در آن تنگاب کرد و بعضی گفته اند که قبح شیر در صورت اخیر ملک آن صغیر بود ازین جهت استندان کرد و الله اعلم
ما بعد آنکه فقها اتفاق دارند که ایشا را در طاعات و مقربات جائز نبود این چنین است عبارت قوم و ظاهر آنست که اگر ایشا را
در واجبات مستحرام بود و اگر در فضائل و مستحبات مستحرام بود و یا مثله اشارت باین معنی بکنیم مثلاً کی آب وضو دارد
آنها ایشا را کند و خود نماز به تیمم بگذارد و یا جامه که بدان ستر عورت می کند بدیگری بدهد و خود نماز برهنه کند و یا بنوع
کند - و صفت اول و قرب امام را بدیگری ایشا را کند و خود در صفت اخیر و در ترازا امام بگذارد و نیک نبود و ایشا را که محمود دست امور
دنیا وی است که نه از باب طاعت و قربت است لهذا آنحضرت ابن عباس را بر عدم ایشا تقریر کرد و تبرک آن مذمت
نمود و گنا قالوا - اما پوشیده نماند که استندان حضرت برای این بود که وی اگر اذن دهد و رضی کرد و درست باشد پس
اینجا جو از ایشا مفهوم می گردد و ممکن است که گفته شود آنحضرت آنها را امور دنیوی اعتبار فرموده استندان نمود که ظاهر
شیر می است یا آبی است که بدان تمتع دنیوی حاصل گردد و چون دید که ابن عباس مستغفر شد بیرون آن طاعت و تقرب
چه تمتع ببقیه آنحضرت از فضل قربات و اعظم برکات است و دیگر تکلیف نکرد و در ایشا و تقریر فرمود و او را بر ترک آن
فانهم و از بعضی مشایخ صوفیه در ایشا در امثال این امور که از قربات شمرده شده آمده است و فقهای گویند که ایشا را
درین امور رضی شدن است بعدم تقرب آبی و مستلزم اعراض از جناب قرب دوست و این قوم می گویند که این ایشا را
نیز راهی است بسوی تقرب پس ترک تقرب لازم نیاید و غالباً این از غلبه حال و سکر وقت است و الله اعلم
و حدیث ابی قناده سند کرده فی باب المعجزات انشا الله تعالی

الفصل الثاني - عن ابن عمر رضي الله عنهما قال كنا نأكل على عهد رسول الله - **كفت** بودیم که می خوردیم و در زمان پیغمبر خدا - **صلی الله علیه وسلم** و نحن نشئ - و حال آنکه راه می رفتیم با - و نشرب - و می نوشیدیم - و نحن قیام - و حال آنکه ایستاده ایم **كفت** اند خوردن و در حالت نشی و نوشیدن در حال قیام اصل جواز دارد و مختار و ادعای آنست که خوردن و نشی در کوب خلافت ادیب است و همچنین نوشیدن در قیام چنانکه گذشت - **رواه الترمذی و ابن ماجه والدارمی و قال الترمذی** هذا حديث حسن صحيح غریب - **و عن عمر بن شبيب عن ابيه عن جده قال** رايت رسول الله - **كفت** جرد پدرش که **عبد الله بن عمر بن العاص** باشند و **یدم** پیغمبر خدا - **صلی الله علیه وسلم** یسرب قایما و قاعدا - **آب می خورد و ایستاده و نشسته** ظاهر ادای این عبارت در آن نکرده و در حال برابر و یکسان بود و گفته اند که بی شک عادت شریف نشسته آب خوردن بود و ایستاده خوردن آب احیاناً نبود اما اصل جواز بیانیست چنانکه معلوم شد - **رواه الترمذی - و عن ابن عباس رضي الله عنهما قال** بنی رسول الله - **كفت** **ابن عباس بنی** کرد پیغمبر خدا - **صلی الله علیه وسلم** ان نفیس فی الاناء و یخ فیہ - از نیکی نفس زده شود یا دیده شود و بر ظرف آب تا چیزی از آب در آن نیفتد و دیگری از آن کراست نکند و گاهی در آن بوی بد متغیری باشد و آب را نیز بد بوی گردانند و از جهت آنکه نفس در آب فعل بهائم است - **رواه ابو داود و ابن ماجه - و عنه قال قال** رسول الله **صلی الله علیه وسلم** لا تشربوا و احدا - نوشید آب یک نفس کیشرب البعیر - همچو نوشیدن شتر و لکن شرب ثوبی و ثلث - و لیکن بنوشید و گان نفس و سه گان اقل بد و نفس نوشیدن است که از مشابیهت بعیر برآرد و لیکن شکافیت که سه نفس خوردن بهتر و گوارا تر است چنانکه گذشت و عادت شریف نیز هم برین بود در اغلب احوال - و سموا - و نام خدا بر پدر و بسم الله گویند - **اذ انتم شربتم** - و قتیکه خواهید بنوشید و کوزه پیرین بنید - **واحدوا** - و حمد و شکر گویند خدا را اذ انتم رفعتهم - و قتیکه جدا کنید کوزه را از دهن و در احیاء و لغاوم می گوید که در دم اول بگوید الحمد لله و در دم دوم و در دم رابع العالیین بگوید کند و در دم سوم بگوید الرحمن الرحیم و این دعا نیز تا نورست الحمد لله الذي جعله عذبا قرا تا بر حمت و لم يجعله لحي اجاجا بذا و **رواه الترمذی - و عن ابی سعید** را **الحذری ان النبي صلی الله علیه وسلم** بنی عن النفع فی الشراب - آنحضرت بنی کرد از و میدن در شراب که در آن است بهمان سبب که معلوم شد - **فقال رجل** پس گفت مردی که حاضر بود - **الغذاء** را **فی الاناء** - خاشاک را می بینیم افتاده و در ظرف آب پس چه کار کنیم اگر دم نکنیم چگونه کن غذا را از آب بدر کنیم غذا خاشاک که در چشم باد آب افتد - **قال** - فرمود - **فاهرقها** - پس بریز آن غذا را یعنی قدری از آب را تا آن خاشاک بپزد افتد و چون آن مرد از بنی نفع در شراب بنی از تنفس نیز خمید و از اینجا لازم آید که در آب خوردن نفس نزد دم هم یک نفس آب فرو برد - **قال قائل** لا ابروی من نفس واحد - گفت آن مرد پس بد رستی من سیراب بنی شوم از آب خوردن یک نفس - **قال** - فرمود و آنحضرت - **صلی الله علیه وسلم** فان القدح من قیك - پس اگر یک نفس سیراب بنی شوی نفس من

ولیکن جدا کن قحج را از دهن خود - ثم تنفس پس نفس زن و اہم و رقیق نفس زن - رواہ الترمذی والدارمی - وحمہ
 قال ہی رسول اللہ - و ہم از ابو سعید خدری مروی است کہ گفت نمی کرد پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم عن الشرب من ثلمہ
 القحج باز خوردن آب از سوراخ قحج و کوزه و مانند آن ثلمہ یعنی ثلمہ موضع شکست آن و دہنی شرب از آن موضع بجهت آنست کہ
 بہا بدان نمی چسبد و آب بریدن و جامہ می ریزد و نیز آن موضع بجهت آنست کہ پاک و لطیف نمی گردد و وجہی در آن می ماند و
 با پنجم مذکور شد معام گشت کہ مراد ثلمہ نول کوزه نیست بلکہ محل شکست است و است - و ان یفخ فی الشراب - و دہنی کردار دم
 در دیدن در آب - رواہ ابو داؤد - و عن کبیر شمشہ - ام زنی ست از صحابیات - قالت دخل علی رسول اللہ گفت آن
 زن در آمد بر من و تشریف آورد و در خانہ من پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم شرب من قربة معلقہ قائما پس آب خورد و از
 شک کہ اگر بخیتہ بود استاده - فقلت کبیشہ می گوید پس استادم و رفتم من - الی فیہا لبوی دهن آن قربة کہ آنحضرت از وی
 آب خورد - فقلتہ پس بریدم دهن قریہ را و آنقدر از چرم کہ دهن مبارک آنحضرت بدان رسیده بود جدا کردم و نگاہ شدم
 بجهت تبرک و تشریف بدان چرم یا از جهت تادیب کہ دهن آن پادشہ دیگر بی بدان نزد چنانکہ صریح از حدیث شام سلیم عم در نقل
 این صورت آمدہ کہ گفت بریدم دهن قربة را تا دیگر بی بعد از نوشیدن آنحضرت از آن موضع نوشد - رواہ الترمذی و ابن
 ماجہ و قال الترمذی ہذا حدیث حسن غریب صحیح - و عن النضر بن سمری عن عروہ عن عائشہ قالت کان حبیب الشرب الی رسول اللہ
 بود و دست ترین نوشیدہ ہما نزد پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم الخلو البارد و آب سرد شیرین یعنی این آب سرد شیرین را بان بڑا
 کہ در صحیح بخاری آمدہ است کہ عادت شریف آنچنان بود کہ ہر روز ناشتا کاسہ شہدی با آب سرد مزج می کرد و نوشجان می خواست
 تا بعد از رسیدن اشتہا ہر چہ از طعام ہم می رسید تناول می فرمود و محل برین معنی خالی از تکلفی نیست ظاہر آنست کہ ہمین آب
 خالص شیرین سرد کہ نعمتی گواراست مراد باشد - رواہ الترمذی و قال - روایت کرد این حدیث از ترمذی و گفت - و صحیح
 ماروی عن الزہری عن ابی النبی صلی اللہ علیہ وسلم سلا - یعنی این حدیث را زہری بدو طریق روایت کرد یکی مستکہ عن الزہری
 عن عروہ عن عائشہ و دوم مرسل کہ در وی ذکر عائشہ نیست و ظاہر عبارت آنست کہ ذکر عروہ نیز نیست زہری ابی
 ولیکن تا بعضی صغیرست و رجال آن اسناد کہ بطریق ارسال آمدہ قوی تر اند و ضابطہ ترازی بخلاف اسناد متصل کہ بعضی رجال
 وی ضعیف اند - و عن ابن عباس قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اذا اکل احدکم طعاما فلیقل چون
 بخورد یکی از شما طعامی را پس باید کہ بگوید - اللہم بارک لنا فیہ - خدا یا بہرکت دہ ما را درین طعام - و اطعمنا فیہ - و
 بخور ان ما را طعامی بہتر ازین طعام کہ خوردیم - و اذا سقی لبنا فلیقل و چون نوشانی دہ شود یکی از شما شیر را پس باید کہ
 بگوید - اللہم بارک لنا فیہ و زود ما منہ - خداوند ایرکت دہ ما را درین شیر و زیادہ برسان ما را از آن و بگوید برسان بہتر از آن کہ
 بہتر از شیر چیزی نبود از طعام ہما و شیر بہترین طعام است - فانه لیس شئی - پس بدستی باین وجہ کہ نیست چیزی کہ بجز
 کفایت کند من الطعام و الشراب - از طعام و شراب و کار ہر دو بکنند و بجای ہر دو نشیند - الا اللین مگر شیر کہ ہم ہر

درهم سیراب و هم گرسنگی برد و هم تشنگی را - رواه الترمذی و ابو داود - و طیبی گفته که این عبارت که خانه نیست شیء الخ
نقطه شده است که نام کی از رواة این حدیث است که ابو داود و از وی روایت کرده و ظاهر کلام در و هم می اندازد
که از منته حدیث است و از کلام شیخ محمد الدین فیروز آبادی و از مواهب لدنیة بصیرح معلوم می گردد که این قول رسول است
صلی الله علیه و سلم - و عن عائشہ رضی الله عنها قالت کان رسول الله - گفت عائشہ که بود پیغمبر خدا - صلی الله
علیه و سلم یستغذب له الماء - آب شیرین آورده می شد برای وی - من السقیاء - از سقیا - که نام او سقیا است بصرم
و سکون قاف و یای تختانی و وی فریہ جاسه لیست میان مکہ و مدینه که ذاق الینسوطی - قبل ہی عین بنیادین اندیشه
یومان - و بعضی گفته اند که سقیا نام چشمه ایست که میان وی و میان مدینه سافت و در و در میان است - و اوله بود
الفصل الثالث - عن ابن عمر ابن ابی سلمه قال من شرب فی اناء ذهب او فضة - هر که بخورد
آب و در ظرفی از طلا یا نقره - اواناء - یا بخورد و در ظرفی که - فیه شیء من ذلک - که در آن ظرف چیزی از طلا و نقره است
چنانکه آن ظرف را میخامی طلا و نقره زده باشد و طیبی از نو وی نقل کرده که اگر میخامی خرد باشد بر قدر
حاجت حرام و مکروه نبود و اگر کثیر و غلیظ بود حرام است - فانما یخرج فی بطنه نار جهنم - می نوشد و می کشد
جرعه جرعه در شکم خود آتش و وزج را یا آوازی کند در شکم وی آتش و وزج چنانکه در فصل اول از حدیث مسلم
معلوم شد - رواه الدارقطنی -

باب النقیح و الابندة

از جمله شر و بات انحضرت نفیع و نبید است نفیع آن بود که بربیب یا تمر و بیشتر متعارف تر از زنبیب است که در آب
ببندازند بی طبع تا خلوت وی بجلگی برآید و شربت به بود صافی و لذیذ و نافع بدن نفیع خرمادر مضرم طعام و نفیع بربیب
در دفع فصول حرارت و نبید نیز بچنین بود و لیکن او را نگاہدارند تا تیزی و تغیری نیز پیدا کند اما تغییر فاحش
که سبب اسکار گشته و لهذا انحضرت صلی الله علیه و سلم بعد از سه روز از تناول نبی کرد چنانکه بیاید و این نیز نافع است
بدن نادر زیادت قوت و حفظ صحت و اگر کسی سکر گشته حرام است و در باب احتیاط آن و جواز و وضو بدان خلا فی
مشهور است و در میان ائمه و مذہب حنفی ایاحت و جواز است مالم یسکر و احادیث ناطق است بدان و تحقیق تفصیل این
بحث در شرح سفر السعادت کرده شده است و نبید از غیر زنبیب و تمر نیز شود چنانکه در نمایه گفته که نمیدانم بربیب
از اشرار از تمر و زنبیب و عمل و حفظ و شعیر و غیره و لهذا مصنف رخ بصیغه جمع آورده تا دلالت کند بر تعدد انواع و تکرار آن
الفصل الاول - عن انس قال لقد سقی رسول الله - گفت انس تحقیق نوشانیده ام من پیغمبر خدا -
صلی الله علیه و سلم یقه می نه - باین قبح که پیش من است و شراب کله العسل و النبید و الماء و اللبن - همه اقسام
شر و بات را که عسل و نبید و آب و شیر است - رواه مسلم - قبح انحضرت پیش انس بود و صفات آن قبح در

کتب احادیث مذکورست و آورده اند که اورا نفرین الشرا نیز است و می بپوشست همه هزار و در هم بخیزید از بخاری آمده است
 که آن قبح را در بصیره دید و بوی آب خورد و وعن عائشة یعنی اللهم عننا قالت کتبت لرسول الله گفت عایشه
 نبی می ساختیم برای پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم فی سقاوی کما اعلاه در مشکلی که بند کرده می شد وین و سه
 از جانب بالا و کما و کسر بند سر مشک و ولم یزلوا و مر آن سقا را غلاب و بفتح عین حمله سکون زای نتیجه و فتح لام پاء
 همه دوده و آن توشه دان از جانب پایان و گاهی بر دهن بالانیز اطلاق می کنند فی الصحاح غلاب و آن توشه دان
 و مراد اینجا آنست که مر آن سقا را ثقیه و دانی بود و در پایان کار راه می آب می خورد و نه یعنی سر مشک را می بستند
 و از جانب دیگر دانه می کردند و از آن راه آب می بر آوردند و می خوردند و منبذه غدوة فیشر به عشاء می انداختیم
 به صبحگاه پس می خورد و آنحضرت آنرا شبانگاه و و منبذه عشاء فیشر به غدوة و می انداختیم در شب و می خورد و در
 بامداد و غدوة بنفسم باین نماز بامداد و بلند شدن آفتاب و عشاء با بعد از زوال تا غروب گذرانی القاموس باین
 نزدیک به نقیع چیزی نمی شد تیزی و تغییر درین صورت که حادث شدی و عاقبت این در هوای گرم بودی که احتمال
 طرق تغییر و روی غالب بودی و گاهی زیاد و بر یک شب و روز تا سه شب و روز ایستادی و این در هوای سرد
 بودی یا بجهت قلت و کثرت بنید بودی - رواه سلم - وعن ابن عباس قال کان رسول الله گفت بود پیغمبر خدا
صلی الله علیه وسلم میبزد اول اللیل - که بنید انداخته می شد برای وی اول شب فیشر به او اصبح یومه ذلک
 پس می نوشید آنرا چون صبح می کرد تمام آن روز و اللیلۃ التي تجی - و در شبی که می آمد بعد ازین روز - والغدوة للیلۃ
الآخری - و در فردای آن روز و شب دیگر - والغدوة الی العصر - و فردای دیگر که سوم روز باشد تا وقت عصر و
 درین صورت سه شب و اکثر سه روز می ایستاد و لابد در اینجا بیشتر تغییر راه می یافته باشد و لهذا گفت - فان
بقی شئی - پس اگر باقی می ماند از آن بنید - سقاها الخادوم - می نوشانید خدمتکاری را چون متغیر می شد و در سه
 و ناهات بودی خود نمی خوردی و بداه و غلام می دادی اما هنوز در مرتبه سکر نبودی و اگر بآن مرتبه رسیدی
 بفرمودی تا بریزند چنانکه گفت - او امر به فصب - یا بخادوم نیزند او می بلکه فرمودی که بریزند پس ریخته می شد
 و احتمال دارد که ریختن او از جهت احتمال تغییر بودی نه سبب جرم یا سکار - رواه سلم - وعن جابر قال کان
 نبی رسول الله گفت جابر بود که بنید انداخته می شد برای پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم فی سقا - و را ناچارم
 که مشک بست - فاذا لم یجدوا سقا - پس چون نمی یافتند سقا - بنید له فی تور من حجارة - ساخته می شد بنید
 مرا آنحضرت را در ظرف سنگین تور بفتح تاء ثنائة و سکون و او ظرفی مشابه و یک آب خورده می شود و روی دور
 مجمع البحار گفته که تور ظرفی است از روی یا سنگ مثل طغار که از وی و ضو نیز کنند و در اینجا از سنگ بود - رواه سلم -
وعن ابن عمر رضی الله عنهما - ان رسول الله صلی الله علیه وسلم فی من الدباء - روایت است از ابن عمر که آنحضرت نمی کرد

از دو بار بچشم وال علیه و تشدید یا ظرفی که بر شکل کدوی سازند. و آنحضرت و کوزه سبزه و المرقفت. و کوزه بقرینه و دوده شده. و آنحضرت و جوی کاویده شده و حیون ساخته که آنرا یا استعمال ظروفت گرفته باشند بعضی گفته اند که نهی از استعمال این ظروف است تا بشبه بشار بان خمر نشود و ظاهر آنست که ملو در اینجا نمیدانند احتیاج است درین ظروف بقرنیه قولی که گفت و اهل آن نمیدانند فی سقیة الاووم. و امر کرد که بنید ساخته شود در سقاها و ظروفها که از او دم باشد و او دم بفقیتین یعنی چرم کدنا فال لکالی و حکمت در امر با نماز و اسقیة نه در ظروف و او عیبه آن گفته اند که در نیاز و و سبکری رسد و معلوم نمی گردد و بخلاف اسقیة او دم که بجست رقت سگوران پنهان می ماند بلکه گاهی چنان شود که چون بسکری سید پاره گرداند سقای چرم را و نیز آب در شک سبز گردد پس گرم نشود و دستی نیار و بعضی گفته اند که بجست تشبیه با بل فسق و توهم آلودگی آنها بخمر بجست قرب عهد تحریم و گفته اند که این نمی در اول امر بود و چون حرمت سبک سقاوم و مشهور شد و از مسلمانان گردان گشتن متعذر گشت و توهم تشبیه آلودگی ظروف بر طرف شد این حکم منسوخ گشت و جایگزین شد از ابتدا و در هر وعاء چنانکه در حدیث آینده بیاید. رواه مسلم و عن بریده ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال یتیمکم عن الظروف. گفت آنحضرت نهی کرده بودم شما را از استفاده در آن ظروف و فرقی کرده بودم در ظروف و اسقیة و گمان برده بودید شما که حل و حرمت ذات بر ظروف است و این چنین نیست. فان ظرفا لا یحل شیا و لا یحریمه نیزه که هیچ ظرفی حلال نمی گرداند چیزی را که حرام است و حرام نمی گرداند چیزی را که حلال است. و کل سبک حرام حکم این است که هر چه هستی آن حرام است و در هر ظرف که بخورند و هر چه نه سبک است حلال در هر ظرفی که باشد نهی روایتی قال. و در روایتی دیگر آمده که گفت آنحضرت صلی الله علیه وسلم یتیمکم عن الاشرقة الا فی ظروف الاووم. نهی کرده بودم شما را از اشر به بگر و ظروف چرم و الا ان نسخ کردم آن حکم را و صباح ساختم شرب را و جمیع او عیبه و ظروف فاشر یوانی کل و عاء پس بخورید و در هر وعاء ظروف که بیاید. غیر آن لا اشر یواسکرا. جز این که نوشید سبکرا ندار حرمت بر سبک است نه بر ظروف نعم و رجائی که توهم تشبیه باشد ترک آن باین جهت ادلی خواهد بود. رواه مسلم.

الفصل الثانی عن ابی مالک الاشعری انه سمع رسول الله صلی الله علیه وسلم یروى ست از ابی مالک الاشعری که وی شنید پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم یقول. که می فرمود آنحضرت. لیشر بن نامن بن ابی الخضر هر آنیه باشد که بخورند بعضی مزان از آنست من خمر را لیسمو تا بغیر اسمها. نام می نهند خمر را بنامی دیگر خمر نام وی یعنی حیاه می کنند و بهانه می جویند و خوردن خمر بنامهای اینده و اشر به صباح چنانکه باو غسل فاء الذرة و مانند آن و گمان می برند که اینها حرام نیست زیرا که از غیب و تمرست و این فائده نمی کند ایشان را و در اباحت آن زیرا که حکم این است که هر سبک حرام است از هر چه باشد این چنین تفسیر کرده اند شرح این حدیث را و تحقیق این در باب حد خمر گشتن و ظاهر عبارت آنست که خمری خوردند و لیکن آنرا نامی از پیش خود می نهند و بنام خمر نمی خوانند تا مردم ندانند که خمری خوردند و این نام نهادن هیچ فائده نمی کند و بعضی است شام. رواه ابو داود و ابن ماجه.

الفصل الثالث عشر عن عبد الله بن أبي اوفى قال سئل رسول الله صلى الله عليه وسلم عن نبذ الجمر الاخضر بنى كروم غير خذاز
 نبيذى كذا اخته باشند اكر او كوزه سبز كه نام او ختم است و چون عبد الله بن ابى اوفى از قيد اخضر با حست بنيد جهم غير
 اخضر فصيد قال - گفت الشرب فى الابيض - ايا بخوريم و در جزا بيض - قال لا - فرمود اخضر است صلى الله عليه وسلم بخوريم
 و رابض نيز ذكر قيد اخضر اتفاقى است و بجهت آنكه اكثر جزاى كه در آن بنيد مى انداختند در آن زمان سبز بود و ليكن حكيم سبز
 و سفيد يكى است - رواه البخارى - اين در حكم همان حديث است كه از ابن عمر گذشت كه بنى عن الدباء و الحنظل الحديث
 و ليكن اينجا اخضر كه ختم است تنها ذكر يافت و اين حكيم نيز نسخى است چنانكه معلوم شد

باب تعظيئه الاواني

در ذكر احاديثى كه در ودياقته در سر پوشيدن ظروف در شب و در هنگام خواب رفتن و در بعضى شش و غير اينها آمده
 يعنى باب در بيان تعظيئه الاواني و جزاى آن چنانكه اخلاق ابواب و اطهار مصانج و جزاى آن -

الفصل الاول - عن جابر قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم اذا كان منخج الليل - چون باشد اول شب
 و منخج ليل بضم جيم و كسر آن اول شب فى القاموس جنوح الليل اقباله و يعنى قطعه از شب نيز آيد و اينجا قطعه اول است
 و يعنى ظلام نيز آيد و آن نيز محمول بر اين معنى است بقرينه قول وى - او استقيم - بطريق شك را وى يعنى اخضر است
 اين چنين فرمود و اذا كان منخج الليل يا فرمود او استقيم يعنى شام كنيد - فلكفوا صديا فكم پس باز در اين خردان خود را از بزرگ
 بر آمدن از خانه و گشتن در كوچه ها - فان الشيطان يتشيعر حينئذ - زيرا كه شيطان يعنى شكوى برا كنده مى شوند در وقت
 شام و اگر از شامل شياطين جن و انس دارند نيز صورتى دارد - فاذا ذهب ساعه من الليل فخلوهم پس چون بگذرد و
 ساعه از شب و است كه بگذريد و سهر و بيد صبيان را و تواند كه معنى آن باشد كه بگذاريد ايشان را با ايشان هر چه خواهند
 بكنند و اگر خواهند بر اين فافهم و اينجا معلوم كرد كه جن و شياطين را تصرفى و تسلطى بر آدميان هست خصوصا عبيدان
 كه با ايشان ضررى برسانند - و اخلقوا الابواب - و بنيديد و در حار - و او كروا اسم الله - و يا و كنيد نام خدا را در وقت

در بستن خان الشيطان لا يفتح بابا مغلقا - زيرا كه شيطان نمى كشايد درى را كه بسته شده است يعنى باز ندارد اگر چه جن و شياطين
 قدرتى بر نفوذ از درها و ديوارهاست و ليكن چون نام خدا برده شود مجال نيابند - و او كوا قركم - و بنى
 مشكها را كه در آن آب است - و او كروا اسم الله - و بريد نام خدا را - و خمر و انتيكم - و پوشيد سر را و او كروا
 و او كروا اسم الله - و ذكر كنيد نام خدا را مقصود حث و تحريض است بر ذكر خداوند تعالى شانه كه در اول پايدى كه
 بدان مشغول باشد تا بر كاشان شامل تباهه امور دنيا و آخرت گردد - و لو ان تعرفوا عليه شيا - و اينجا ز صورت تعظيئه
 و پوشيدن عيدين مقدار شود كه بر عرض نبيذ چوبى را به نظر مى كراين مقدار و در دفع كراهيت درم ضرر كه شرب مى شود
 برنا پوشيدن هم كفائيت مى كند و تعرفوا بضم را از باب نصر و كسر آن از ضرب هر و آيد و ان فصيح تر است درين معنى

کذا جاء عن الاصمعي - واطفوا انصابا بحکم - ویکشید وکشد چرخهای خانه را چون بخواب وید مستحق علیه این مقدار از لفظ قد
 مشترک است میان بخاری و مسلم و جدا جدا در روایت هر یک این مضمون با الفاظ مختلفه نیز آمده چنانکه گفت - و فی روایت
 البخاری - و آمده است در روایتی مر بخاری را - قال - گفت آنحضرت صلی الله علیه و سلم خروا الالباب - بجای خروا الالباب - و
 او کوا الاسقیه - بجای او کوا فزکم - و اصفوا الابواب - اصفوا بجای اغلقوا هر دو یک معنی - و اگفتوا صبا کتم - و گرد آید و کتم کند
 خردان را بسوی خود گفت نم بخود فرار گرفتن چیزی را - عند المساء - در وقت شام احتمال دارد که متعلق باشد به جمله فعال
 پس مراد وقت ممتد باشد از ابتدای مسائلا بوقت عشا که وقت در سبتن و آینه پوشیدن است و اگر هم متصل با کفو باشد
 چنانچه سیاق دلالت دارد بر آن السب بود و حاصل معنی آن باشد که در شب این همه کار را بکنید و صبیان را هم از
 اول شب گرد آید که وقت انتشار جن است و چون ساعتی بگذرد در بکنید صبیان را و بکنید این کارهای دیگر را و
 این توضیح موافق گرد و این روایت بلفظ مستحق علیه فافهم - فان للجن انتشار و خطفه - زیرا که مر جن را پراکنده شدن
 و ربودن است مر صبیان را و این واقع است اگر چه قلیل الوقوع است یا ربودن هوش و خرد و سکر کردن و بازی و لول
 ایشان را و جن و شیطان یکی است فاسقان جن و نمر دان ایشان را شیاطین گویند کذا ذکر البعض - و اطفوا الصباح
 و یکشید و یکشد چرخهای خانه را - عند الرقاد - نزد خواب - فان الفوسیقه تصغیر فاسقه و مراد بدان هوش است و وی یکی
 از خمس فواسق است که کشتن آن در حرم جائز نیست و در قاموس گفته که فوسیقه فاره را گویند زیرا که بیرون می آید
 از سوراخ خود بر ضرر آو سیان و انس و ایشان پس می فرماید که فوسیقه - ربما اجترت الفسیه - بسا باشد که می کشد فسیه را
 از چرخ و آتش در می زند بخانه و اجترار کشیدن - فاحترق اهل البیت - پس می سوزد اهل خانه را چه بجای ستار
 و اشیا ی خانه - و فی روایتی مسلم - و آمده است در روایتی مر مسلم را - قال - گفت - عطفوا الالباب - بفتح عین معجمه
 و او کوا السقا و اطفوا الابواب و اطفوا السراج فان الشیطان لا یل سقاء - زیرا که شیطان نمی کشاید سب
 شک را - و لا یفتح بابا - و باز نمی کند در خانه را - و لا یکشف انا - و پرده بر نمی افکند ظرف آب یعنی بیرون نام خدا
 ان قید مراد است بدلیل حدیث دیگر و بقدرنی سیاق حدیث که فرمود - فان لم یجد احدکم پس اگر نیابد یکی از شما
 بجز آنکه بپوشد بدان ظرف را - الا ان یعرض علی انا و عودا - مگر همین قدر که بر عرض ظرف بند چوبی را - و دیگر
 اسم الله - و یاد کنید نام خدا را بر آن ظرف - فلیفعل - پس باید که بکند و هما امکان در پوشیدن ظرف بتقصیر
 از خود مطلقه یعنی نگردد و بتقصیر از اسم الله در صورت عرض خود و بجهت آن باشد که چون عطا دستر نام نیست بر آن
 نام خدا تلافی اند - فان الفوسیقه تضرع علی اهل البیت عظیم - این تعلیل اطفاء سراج است و اضرام آتش از زمین
 یعنی هوش می افروزد بر اهل بیت و ایشان را بآتش و می سوزد - و فی روایتی - و در روایتی دیگر مر مسلم را
 آمده - قال لا تزلوا کتمه را بکنید و سرنهید بلکه گرد آید - فواشیکم فواشی خود را که منتشرند فی الصراح فواشی

گویند آن بجزاگاه پراکنده شده و فی الحقیقت ضحوا فواشیکم حتی تذهب فحمة العشاء و صبیانکم و خروان خود را
 غایت الشمس چون فرود آفتاب حتی تذهب فحمة العشاء تا برود آفتاب شب و در آمدن سیاهی دی و فحمة
 طلعتی را گویند که میان عشاءین است و آنکه میان عشاء و بادوست آنرا حمصة خوانند و اللیل و احمس اشارت آن است
 فان الشیطان یعبث اذا غابت الشمس حتی تذهب فحمة العشاء و فی روایتی که در روایتی دیگر مرسل آمده قال
 عطفوا الاناء و اذکوا السقاء و درین روایت اناء و سقاء بلفظ مفرد آمده و مراد بدان جنس است و علت پوشیدن آن
 و بر بستن سقاء در اینجا این فرموده که فان فی السنة لیلة زیر که در سال تمام یک شبی است که نازل فیها دبا و فرود
 می آید در آن شب مرگ عام لایمربا ناء نمی گذاردین و با نظر فی که لیس علیه عطا و نیست بر روی او پروه -
 و سقاء لیس علیه و کا و نمی گزرد سقائی که نیست بر روی بندی - الا نزل فی من ذلک او با و - بگذر آنکه فرودی آید
 در آن انما یستاق چیز فی الزمان و بانعوذ باللہ من ذلک و وعنه قال و هم از جا بر می و می است که گفت - جا را بجمید
 رجل من الانصار من النقیع - آنکه ابو جمید که مردی است از صحابه از قبیل انصار از نقیع بنون مفتوحه نام موضعی است
 بود و می عقیق گرد آورده بود و آنرا حضرت پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم و می ساخته بر آستین صدقه و جز آن
 که آنجا باشند و بچند و بعضی بیا و موحده نیز خوانده اند که نام مقبره مدینه منوره است مشهور و گفته اند که این
 تصیفت است و صواب همان اول است پس آورد این ابو جمید ازین موضع - باناء من لبن الی البنی - ظرفی را
 از شیر لبنی پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم یعنی سرنا پوشیده - فقال البنی صلی اللہ علیہ وسلم - پس آنحضرت را
 آوردن آن شیرنا پوشیده ناخوش آمد و او را ملاست و تونج کرد برین فعل و گفت - الاخره - چنانچه شیرینی این
 ظرف شیر را و لوان تعرض علیه عودا - و اگر چه خود از پوشیدن همین قدر بودی که بر عرض می نهادی و خوبی از بران
 ظرف اقل مرتبه این بود و متفق علیه - و عن ابن عمر عن النبی صلی اللہ علیہ وسلم قال لا تروا النار فی بیوتکم حین نامون
 آنکه از دید آتش را در خانه های خود در هنگامی که خواب روید متفق علیه - و این آتش شامل است چنانچه را و غیر آنرا اما مضاف
 سلفه چنانکه از آن خوف در گرفتن آتش نباشد چنانچه عادت است لباس به است و درین بنی داخل نه از جهت احتیاط و علت
 که قال البنی و می گفت بنده ضعیف محرابین حر و ت که اگر آتش را نیز در خانه چنان نگاه دارند که خوف در گرفتن آن نبود
 چنانکه در زسان بقصد قیام لیل یا صلیحتی دیگر پوشیده در خانه نگاه می دارند پس است که برین قیاس نیز ممنوع نخواهد بود
 و از قرطبی نقل کرده اند که گفت و امر و نواهی این باب از قبیل ارشاد و صلیحت است و احتمال دارد که برای مذبح استجاب
 نیز بود و مخصوصا که نیت آتش است و عن ابی موسی قال - و مروی است از ابی موسی شعری رضی اللہ عنه
 که گفت - احرق بیت بالمدریة علی اهل من اللیل سوخت خانه در مدینه چنانکه افتاد و بر اهل بیت سوخت ایشان را
 در شب - فحدث بشانه البنی - پس حدیث کرده شد این حال پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم و عرض کرده شد در مسجد

که این چنین امری غریب واقع شد. قال - فرمود که این هزه النار نماهی عدد و لکم این آتش نیست و می گم و شمنی عظیمم شمارا. فاذا نتمم فاطفوا حاکمکم پس چون بخواب روید سر و کنید آنرا و در درید ضررا و از خود و باین صفت نگذایید که از وی خوف ضرر باشد. متفق علیه.

الفصل الثانی - عن جابر قال سمعت رسول الله - گفت جابر شنیدم پیغمبر خدا را صلی الله علیه و سلم بقول می گفت. اذا سمعتم نباح الکلب و نباح الحمیر من اللیل چون بشنوید آواز سگ و آواز خران را در شب تخفیفن لبث اتفاقا می ست و در روز نیز همین حکم است فبقوا و بالثمن الشیطان الرجیم پس پناه جوید بجز از شیطان ملعون را نه در گاه - فانهن یرین - زیرا که این سگان و خران می بینند - الا ترون چیزی را که نمی بینید شما که شیطان و لشکر وی باشند - و اقلوا الخروج - و کمتر کنید بیرون آمدن را از خانه - اذا هأت الارجل - وقتی که ساکن شود پاها یعنی بیرون نیایند مردم از خانه و پای زنند و گشت نکنند و بر کوچه یا یعنی در شب که محل سکون و آرام است بگاہ بیرون نیایند - فان الله - زیرا که خدای عز و جل - یث من خلقه فی لیلته یا نشاء - پراگنده می کند و بیرون می آورد از خلق خود و در شب خود چیزی را که می خواهد از شیاطین جن و انس و حیوانات و موزیات از حشرات و غیر آن - و ابقوا الابواب ذکر الله و بهر هم زنید در خانه و درای را و بگیرید نام خدا را - فان الشیطان لا یفتح بابا - زیرا که شیطان نمی تواند نشود و در را - اذا رجعت و ذکر اسم الله علیه چون بسته شود و برده شود نام خدا بروی این حدیث ولست کرو که این قید در همه جا را است چنانکه سابقا گفتیم و عرض سلف در آوردن روایات متعدده و در اینجا همین است که بعضی مفسرین از چنانکه در ضمن بیان ایشان تمامان رفت - و غطوا الجرار - و پوشید و هان کوزه را که در وی آب است - و اقفوا الالیتة - و قلب کنید و در آن گونه بگذارید نظر همارا که خالی اند از حشرات چیزی در وی نخسید و نجس نکنند - و اذکوا القرب - و دمان بنید مشکهارا - رواه فی شرح السنه - روایت کرد این حدیث را محی السنه و شرح السنه - و عن ابن عباس قال جارت قارة - اند موشی و قاره همزه و بی همزه هر دو آمده - بجر الفتیلة در حالی که می کشد این قاره فقیلا - فالتفتا بین یدی رسول الله پس انداخت آن فتیله را پیش پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم علی الحزرة التي كان قاعدا علیها - بر پوزیالی که نشسته بود آنحضرت بران و خمره بضم خای عجمه و سکون بجم سجاده خرد از حصیر که یک کس بران نماز گزارد - فاحرق منها مثل موضع الدرهم پس بسوخت آن قاره از آن خمره موعنی مقدار درهم - فقال اذا نتمم فاطفوا سر جکم - پس فرمود آنحضرت چون بخوابید بکشید چراغهای خود را - فان الشیطان یدل مثل هذا علی هذا زیرا که شیطان راه می نماید و می برانگیزد مثل این سوسن سوز می را برین فعل - فبحر قلم پس می سوزد شیطان باعث می شود بر سوختن شما باین حیل و از اینجا معلوم می شود که باعث فراره را برین فعل شیطان است که دشمن نبی آدم است و تمامه شرور و قبایح راجع و مستند باوست بعتة الله علیه رواه ابو داود - و مصنف درین باب

نعل ثالث نیاورد و گفت که این باب خالی است از فصل ثالث و وجهی برنا گفتن وی این را سابقا گفته ایم فلشید که -

کتاب اللباس

لباس مصدر است بمعنی ملبوس چنانکه کتاب بمعنی مکتوب اصنی و مضارع از وی از باب علم یعلم یا بدو آنچه بمعنی التلبس است از ضرب یضرب بود و مصدر اول لبس یعنی لام و مصدر ثانی یفعل لام -

الفصل الاول عن النس قال کان احب الثياب الى النبی گفت انس بود محبوب ترین جامه به پیغمبر

پیغمبر صلی الله علیه وسلم آن لباسها - برای پوشیدن حضرت جامه ابر یعنی نه برای مصلحت ای و بگردن بخشیدن

و گسترانیدن و جزو آن - الحجره یکسر حای جمله و فتح بای سوده بر وزن غنیه بر دیما نی مخطوطه آنرا جبر بر وزن خیر

نیز گویند از اشرف ثياب من است از جنبه و گفته اند که محبت آنحضرت مراد از علم ازین جهت بود و بعضی گفته اند که خطوط بر

دار و در آن از ثياب جنت است و بعضی گفته اند خطوط سرخ دارد و محبت از جهت آن بود که حرکت بردارست و الله اعلم

ستفق علیه - وعن عائشة قالت خرج رسول الله صلی الله علیه وسلم ذات غداة - گفت عائشه بیرون آمد آنحضرت

وقت بامدادی - و عایه - و بر بدن مبارک وی بود - مرط مرحل من شعر اسود - مرط یکسر سیم و سکون را چادر از پشت

یا سویی یا کتان یا خز که از آن از سر سازند و در قاموس گفته چادر از صفوف یا خز و در بنایه گفته مرط از پشت باشد

و گاهی از خز و جزو آن نیز بود و گران گفته مرط یکسر سیم چادر یا از جامه سبز و مرحل لفتح حای جمله بر وزن

بعضم آنکه صورت پالانهای اهل دارد و بعضی آنرا بجمیم روایت کرده اند یعنی مصور بصورت رجال بمعنی مردان و این

شکل است چه پوشیدن جامه که صورت آدمی و حیوانات دارد و درست نباشد این که پیش از ترجمه بود و بعضی گفته معنی

مصور بصورت مرحل جمع مرحل یعنی و گاهی ای پسین و امام نووی گفته که آنچه جمهور از اهل اتفاق روایت کرده اند بجای جمله

رواه مسلم این حدیث در اکثر نسخ مشکوٰۃ که نظر آمده نیست و در مصابیح هست و طبعی آنرا شرح کرده و صواب است که باشد

زیرا که مؤلف و یا آخر فصل می گوید (سند که حدیث عائشه خرج النبی صلی الله علیه وسلم ذات غداة فی باب مناقب الملبس النبی صلی الله علیه وسلم و لیکن اگر

در اینجا همین جزو حدیث که متضمن لبس مرط مرحل است باشد و در باب مناقب الملبس تمام حدیث که مشتمل بر ثياب است

آورده باشد دور نباشد - وعن المغيرة بن شعبه ان النبی صلی الله علیه وسلم لبس جبته و ربيته - پوشید آنحضرت جبهه و ربه

و بعضی روایات جبهه شامیه از صفوف ضیقہ الکمین تنگ آستینها که چون وضو می ساخت دست از آستین بر می آورد که اجاء

فی الحدیث یعنی چنان تنگ آستین بود که با آنکه دست بر آورد آستین آن میسر نبود و نیز آمده است که آنرا در غری پوشیده بود یعنی عایه

سفر السعاده می گوید که آنحضرت جبهه پوشیده و قبا و پیر این در قاموس می گوید الجبهه ثوب عروفت و گران گفته ثوب مخصوص

قاضی قیاض الکی در مشاق الانوار گفته جبهه جامه که قطع کرده دوخته شده باشد و این نظایر شامل قبا و پیر این است

یا آنچه بر روی رود از وی مثل رداء از او عمامه است و مانند آن و اگر چه درین مفهوم نیز خصوصیتی هست تا با مقابلهت و

بقیاد و پیرس خصوصیت دیگر می طلبد که اگر در همین جبهه رویه تنگ استن دارند و این صفت مقابل قیاد پیرس می افتد و الا آنچه
 رومیان می پوشند نیم تنه است استن تمام و سه تنگ و الله اعلم و اما قیاد هم در شاق الا نور می گوید که جامه تنگی است از جامه ای
 بعمق مشهور است و ظاهر آنست که قیاد جامه دوخته که گریبان دارد نباشد و قمیص آنکه او را گریبان بود و این معنی از کلام قاضی
 مفهوم گردود که گفته بود در لغت انضمام و بهم چسبیدن میان و لب بود و از اینجا گرفته شده قیاد که نوعی از جامه است و این نیز
 ورنه نایه آورده که قیوطاق جامه بعضی بر بعضی بهم بر بسته - و عن ابی بروه قال خرجت الینا عایشه - گفت ابو بروه
 پیر زن آورد و لبوی ما عایشه - کسا و لبدا - چادری رقعها بر هم دوخته تا مانند لیده شده که بعضی نزدست - و از آن
 غلیظا - و ازاری درشت آن نیز از جهت رقع بر همزدگی بود یا بجهت صفات و درشتی جامه وی - فقالت فیض
 روح رسول الله - پس گفت عایشه رضی الله عنها قبض کرده شد روح پیغمبر خدا - صلی الله علیه و سلم فی بنین
 و ریح و دو جامه که رو او از آن مذکور اند - متفق علیه - و عن عایشه قالت کان فراش رسول الله - گفت عایشه
 بود دو جامه خواب پیغمبر خدا - صلی الله علیه و سلم الذی ینام علیه - که خواب می کرد بروی - او آغشوه یسف چرم و یا
 کرده شده که در میان وی پوست خرا بود و بجای پنبه که در میان خلایف باشد - متفق علیه - و عنهما قال
 کان و سادة رسول الله صلی الله علیه و سلم الذی فیکی علیه - و هم از عایشه است که گفت بود با شل شخصیت که گوی
 می کرد بروی - من ادم حشوه یسف و او سلم - ازین حدیث معلوم گردود که گرفتن فراش و و سواده پری خواب و آرام
 و تکیه کردن و آسودگی و سواده رواست اما نه با سراف و اما نه پاک در نعم و خود آنحضرت دوست می داشت و او را
 و تکیه می کرد بدان و فرمود طیب و و سواده را اگر کسی بدید و نباید کرد و ازین احادیث و مثال آن معلوم گردود که
 طریق حضرت مصطفی صلی الله علیه و سلم زناوت و روینا و اعراض از شتاع و لذات آن و خشونت پداوت و لباس
 بود و اوقات اداتبع آنحضرت درین است و نیز گفته اند که آنچه حاضر آمدی و میسر شدی از لباس پوشیدی و تکلف نمودی
 و گاهی از برای بیان جواز جامه نفیس قیمتی نیز پوشیدی و باغور آنرا یکسوی بخشیدی و لیکن تقیید و احتیاج جامه
 نفیس و تکلف در آن خلاف سنت است و اگر چه اصل حاجت داشته باشد و اگر جامه و رشت کس از جهت نخل خوش یا
 از برای اظهار زهد یا طبع و سوال از مردم بر وجه زیاده و جمع پوشند نیز چیزی نیست و بسا که اهل خیر و دیانت بقصد
 سرحال و تعفف و اظهار غنا جامه نفیس پوشیده و خود را از چشم اغیار پوشیده اند و با الجماله آنچه بر وجه سرف و نخل
 و تکبر بود و لباس به است و توسط و اقتضا و در همه جا محمود و احادیث در جمیع آنچه مذکور شده واردست و در شرح
 سفر السعاده درین باب زیاده برین تفصیل واقع شده است آنجا باید دید - و عنهما قال الت بنیا کن جلوس فی
 بیتنا - و هم از عایشه مروی است که گفت و را نشاء و انکما التسته بودیم در خانه خود یعنی در خانه ابو بکر رضی الله عنه که
 در آن بود - فی حرا الظهیرة - در گرمی نیم روز - قال قائل لابی بکر گفت گوینده مرا لبی بکر - بده رسول الله مقبل این پیغمبر

خداست صلی الله علیه وسلم پیش آمده مقتضای طرف روانه پوشید و هر خود را بپوشید چادر خود و تقنع و قناع پوشیدن سرست بردارد
 انداختن طرف را بر گفت و آنرا تپلس نیز گویند - رواه البخاری این حدیث را بخاری روایت کرده و این بعضی از حدیث
 هجرت است که بعد از قضیه بیعت عقبه آنحضرت منظر می بود که هجرت وی و برآمدن از مکه فرمان آید و ابو بکر صدیق آنمهاس
 صحبت و ملافت درین سفر از حضرت وی می نمود و آنحضرت می فرمود اگر حکم چنین باشد بچنین خواهد بود و ناگاه امر
 بهجرت شد پس آنحضرت صلی الله علیه وسلم نیم روزی در خانه ابو بکر آمده و خبر داد که فرمان هجرت رسیده و حکم شد که
 برآئیم و تو رفیق خواهی بود پس در شب از راه در سحی که در دیوار خانه ابو بکر بود بجانب جبل ثور که در جانب اسفل مکه
 است برآمده بخاری که در آن جبل بود و برآمدند الی آخر القصة و ازین حدیث معلوم می شود که آنحضرت صلی الله علیه
 وسلم تقنع کرده و بعضی مردم در اینجا خلاف کرده اند و حکم بکراهت آن نموده و بعضی گفته اند که آن مخصوص بوقت
 ضرورت است از گرمی آفتاب و سردی هوا و مانند آن و سیل امام مالک هم بدین جانب است و گویند که تقنع آنحضرت
 درین وقت از جهت گرمی غیر از بود یا از جهت آنکه کسی شناسد زیرا که وی صلی الله علیه وسلم درین ایام سخت بود و خصوصاً
 درین وقت که می خواهد بجانب مدینه منوره برآید و مختار جمیع علماء آنست که تقنع جائز است مطلقاً و آنحضرت و صحابه عظام
 فعل آن آمده و شیخ جمال الدین سیوطی رحمه الله علیه درین باب رساله نوشته می بطی اللسان عن فوم الطلیسان و درودی
 احادیث و آثار متضمن مدح طلیسان و لبس آنحضرت صلی الله علیه وسلم و بعضی اصحاب و تابعین آورده و گفته که بعضی در
 شعب الایمان از سهل بن سعد آورده که آنحضرت صلی الله علیه وسلم در مدح طلیسان فرمود که این جامه الیت که ادا کرده
 نمی شود و شکروی و در حدیث دیگر آمده که پوشیدن سر بطلیسان در روز تقاه است و در شب زینت و فرمود از لباس
 عرب است و اقتناع لباس یرمان و ترندی و غیر وی از انس رضی الله عنه آورده که رسول خدا صلی الله علیه وسلم بسیار می
 تقنع ثوب خود تا چنان نمودی که گویا جامه وی زینت است که بسبب پوشیدن سر بردا که او آن می کرد چرب می شد
 و بعضی گفته اند که مراد باین جامه خرقة الیت که در وقت او آن می پوشید تا دستا چرب نگردد و تحقیق آنست که تقنع
 اینجا بمعنی تپلس است یعنی طلیسان پوشیدن کذافی فتح الباری و نیز از انس آمده که فرمود آنحضرت که متکلف چون
 بیرون آید از مسجد برای نماز جمعه تقنع کند سر خود را و حاکم بر شرط شیعین از مره بن کعب آورده که گفت شنیدم رسول خدا
 صلی الله علیه وسلم که ذکر می کرد و فتنه را و فریب می نمود و قمع آنرا ناگاه مردی بگذشت متقنع در ثوبی فرمود این مرد در آن
 روز برده است خواهد بود پس ایستادم من تا به نیم که آنم و کیست ناگاه دیدم که عثمان بن عفان است رضی الله عنه ظاهر
 مذکور فتنه قتل وی بود که اهل مصر بدان مفتون و قبلا شده اند و از امام المسلمین حسن بن علی رضی الله عنهما آورده اند که دیدند
 او را که نماز می گزارد و متقنع بود و روایت تقنع از وی در غیر این حالت نیز آمده و در رجال شیخ عبد القادر نوشته اند
 که آنرا کان تپلس و متقنع - و عن جابر رضی الله عنه ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال له - روایت است

از جایز که آنحضرت فرمودند بر ما بزرگوارش از آنکه در این کتاب تصحیح یعنی امر و نهی را به غایت باید که رعایت شود
یکی برای نفس خود و دیگری برای زینت که شاید در وقتی بجهت مرضی یا عذر بی تنهایی کشیده اگر چه بخواهد که بپوشد و بپوشد
و اوافق نیست است سبب برای همان که بیاید و شب بپوشد یا باشد این سبب پوشش است و زیاده بر آن طرف نیست بلکه
فرموده و الا ربع للشیطان و چهارم اگر باشد بر می خیزد طایف است نسبت بشیطان بجهت آن که در چون زیاده بر قدر حاجت
است و محل سبب است و خیال است مذموم است و هر قدر هم منسوب باوست یا بجهت آنکه چون نه محتاج الیه است در وی جیت و
مقبل شیطان خواهد بود و اما اگر کسی را عادت کرم بر کثرت ارضیات افتاده ظاهر آنست که تکثیر فروش و سبب مذموم نباشد
مذموم همانست که برای سبب است و خیال باشد بر و راه سلم و عن ابی هریره ان رسول الله صلی الله علیه و سلم قال لا یظفر
الله یوم القيمة نظری که خود می تعالی نظر لطیف و عنایت روز قیامت ابی بن جریز از راه بسوی کسی که کشیده از خود را
و در از سار و در بطریق تکرار و سبب است و طغیان بجهت ترین قید معلوم می شود که اگر نه باین طریق بود حرام نیست و لیکن
گروه است که از جهت تنزیس و اگر بجهت عذر می باشد مثل مرض و برودت باید که گروه نیز بود و چنانکه در فصل ثالث نیز بیان
و الله اعلم بتقی عایه و عن ابن عمر ان الانبی صلی الله علیه و سلم قال من جر ثوبه خیالاً و لم یظفر الله یوم القيمة کسی
که کشیده باشد خود را بطریق خیال و نظر عنایت کند خدا تعالی بسوی وی روز قیامت خیالاً و بپوشد و بپوشد یا و در بعضی کتب
و طغیان و خیالاً بفتح سیم و کسر خا و سکین یا ای تحفه این نیز همین است یعنی سبب تحقیق علیه و عن عتبه قال قال رسول الله صلی الله
علیه و سلم یغیر رجل یخیر از راه آن که در این عمر مذمت که گفت آنحضرت و از آنجا و آنکه مردی می کشیده از خود را و بکبر
و طغیان می رفت و حضرت به فرموده و از راه آنکه در این عمر مذمت که گفت آنحضرت و از آنجا و آنکه مردی می کشیده از خود را و بکبر
و از زمین تا از روز قیامت و بکبر حرکت با اضطراب و صوت و ازین امر و احتمال دارد که ازین است بود که در وقتی وقوع یابد
و احتمال دارد که مردی از آنهم ماضیه باشد که باین حال گرفتار شده و این قول صحیح ترست و لهذا بجامه ای این حدیث را
و در کتب اسرائیل آورده اند که قال الطیبی و بعضی گفته اند که مراد بدان قارون است و راه انجامه ای و عن ابی هریره
قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم لا یظفر من البعید من الارزاق فی الدار چیزی که باشد بایان تراشیدن انگشتان
از راه و تراشیدن آن پاره از قدم زیر شستن انگشت که برومی از راه سبب است و بعضی گویند معنی آنست که این
فعل مذموم است و از آن حال این است که قال الطیبی و راه انجامه ای و بعضی باینکه جر و اسباب الی کفر و از راه و در
یاخته و وعید شد و در آن آمده تا آنکه فرمود بسبب انجامه ای که تراشیدن عادت نماید و در و اول کتاب گذشت
و در احادیث آمده که در شب نصیب شعبان همه آمرزیده شوند از آفات و بدین خبر و بسبب از راه و تحقیق آنست که اسباب
در جیب خیار روز و هر چه که زیاده بر قدر حاجت و در وقت سبب بود و اسباب است و باعث تحقیق با ناز بجهت کثرت وقوع
اوست چه لباس اکثر مردم و در عهد نبوت و از راه بود و در فصل ثانی ازین عمر رضی الله عنهما آمده که آنحضرت فرمود صلی الله علیه

و مسلم الا لباس فی الارزاق والقمص والعمامة من جرمها شيئا يخلو او الحديث - و در حديث اول از ابن عمر كه يمين زين حديث
 يذكرون حديثا جريه بطلاق و ارفع شده و عزم يمين و در ازاره انصفت ساق است و ازاره انصفت صلى الله عليه وسلم من جمين بودي
 و فرمود ازاره بطن تا انصفت ساق است و رخصت تا ابالاتي شتا لنگ و حكم در ان قبا و پيراهن نيز جمين است و سنت
 و در استيفانها تا باند و سنت هست و اسبال و در عمامه يارسال عذير ياد است عدا و طول و غايت ان الله
 ظهر سنت و زياده بزان بحث و داخل اسبال محرم و اين ثوبين و تطويل كه در بعضي از ديار عرب متعارف شده است
 خلاف سنت است و هر چه از ان بطريق خيلا و است حرام و آنچه بطريق عرف و عادات شائع شده و شعاع قومي گذشته
 لا باس به است اگر چه فراط خالي از كراهت نيست و اسبال نيز حرام است و در حق ايشان زياد و لي بر
 من و ان بقدر شير و بقدر ذراع كه در شيرت نيز رخصت است بلكه شجب است بقصد شتر كذا جا و في حديث ام سلمه
 و عمر بن الخطاب قال في رسول الله گفت جا بزي كرو و پيغمبر خدا صلى الله عليه وسلم ان ياكل الرجل ثيابه الزين
 كه يجوز و در حديث چپ زير كرا ان عادات شيعيان است - و هميشي في فعل واحدة - ياره ر و در يك كفش زير كرا
 و در حق قبا عادت و نما گفت و قار است و يا عنت خنده مردم و اگر فعل بلند بود موجب نفش پا مي و قنادن
 بر زمين نيز كرده و بعضي گفته اند كه سلب حد و ثمر جز در بعضي اعضا و سفلي نيز مي گردد - و ان شتمل الصما و
 و نفي كره و استمال هذا يعني پوشيدن ر و ابر و چي كه تمام جسد را در كيرد و پوشيده گرداند و دستها نيز و ر و بن باند و
 طرقي او جامه بزندار و كرا و استمال و جرون اذ ان توان آورد و در اين لباسه را صما ازان گويند كه منافذ و داخل نموده و
 كشته چنانچه صخره صفا و كرا و استمال صفت را كرو و روي پاركي و شكاف قطعا نبود و در اوده صمغ مني نقل و استاد
 بود و طبلي اذا بوقبده نقل كرده كه فقدا و استمال صما ازان گويند كه در كيرد همه بدن را بياك جامه كه ياد مي جامه ديگر نباشد
 پيتر بر و در يك جانب او را و نيز بر و دروش پس ظاهر گردد و روي فرج و اين جامه در شرح بهايه گفته كه كره و است
 استمال صما و در ازان و ان بچيدن تمام بدن است ثوب و اخذ تا انكه سفندي نگردد و ازان و است بيرون توان آورد
 و نيز و انا هم شرط است كه ازاره پوشيده باشد و نيز و غير او شرط نيست و او بچيني ثوب و اخذ يا شكا ساز و بياك جامه
 كاشفاحن فرجه - و در حالي كه كشف كنده و پيروه بر افكنده است از فرج خود و احتيا كنست كه بر هر دو سر نيشيند و
 سا قمار بر و ازاره و بجامه و يا هر دو دست بر پشت را قمار كرو كند و اگر يك جامه كه رواست بر خود داشته باشد و اين
 وضع نيشيند لا بركشف عورت كرده باشد پس كره و باشد و اين جهت و در غير اين وجه مكره نيست و آنحضرت صلى الله
 عليه وسلم در پيش كعبه بوضع احبا نشسته هم بر و ارم بر و دست و جانب وضع نشستن عرب محرم و غير اين است و ان
 جامه را كه بدان احتيا كنند چه گويند بغير خا و حكول با و اگر يك را پوشيده بود و ان را و ايسع بود و بچيني كه با احتيا كنست
 كره و بجا است و رواه مسلم و عن عمر و انس و ابن الزبير و ابى امامه - مروي است از اين چهار صحابي - مني كند

عن النبي - ان پیغمبر - صلى الله عليه وسلم قال - گفت بن لبس الحریر فی الدنیا - هر که پوشید جامه افریشتم در دنیا - لم یلبس فی الآخرة - پوشید آنرا در آخرت - متفق علیه - پوشیدن افریشتم مدام است مگر بمقدار چهار انگشت و مگر از جهت علاج چنانکه عنقریب بیاید - وعن ابن عمر قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم انما لبس الحریر فی الدنیا من الاغلاق له فی الآخرة - منی پوشید حریر را در دنیا مگر کسی که نیست نصیب مراد در آخرت یعنی نصیب نیست از نعمت آن نصیب نیست از اعتقاد آخرت یا نصیب نیست از لبس حریر در آخرت چنانچه در حدیث سابق گفت (لم یلبس فی الآخرة) متفق علیه - وعن حذیفه قال انما رسول الله - گفت حذیفه بنی کردار پیغمبر خدا - صلى الله عليه وسلم ان شرب فی آئمة الفضة والذهب - از نوشیدن در ظرفهای نقره و طلا - وان ناكل فیها - و از خوردن درین ظروف - و لبس الحریر والدياج - و از پوشیدن جامه افریشتمی و دیبا که نوعی خاص معروف است از آن - وان تجلس علیه و ان نشستن بر حریر و دیبا - متفق علیه - وعن علي رضي الله عنه قال بهیئت لرسول الله - فرستاده شد برای پیغمبر خدا - صلى الله عليه وسلم حلة سیراء - حله جفت جامه یعنی از او و داسیر و کبسرین و فتح تختانیه و راو و الف ممدوده بر روی مخطوط که مخاوط است بوی حمیر و بعضی گفته حریر محض و تفسیر در لغت خضاب کردن زن است لعل خود را بمخطوط - فبعث بها الی - پس فرستاد آنحضرت آن حله سیراء بسوی من - فلبستها - پس پوشیدم من آنرا چه ظاهر آن بود که فرستادن آن برای پوشیدن باشد - ففرقت الغضب فی وجهه پس شناختم اثر خشم را در روی مبارک آنحضرت و گفته اند که سبب غضب آن بود که چرا فکر نکرد که آن نه لباس ستیان بود که شل وی رضی الله عنه آنرا پوشید اگر چه نه صرف حریر باشد بلکه مخلوط بدان و با وجود آن نشان شل وی نبود که آنرا پوشید پس بایستی آنرا در نشاء قسمت کرد چنانکه گفته - فقال فی ألم العیش بها الیک - پس فرمود آنحضرت من فرستادم آن حله بسوی تو - فلبستها انما برأه آنکه پوشی تو آنرا - انما بعثت بها الیک - فرستادم آنرا بسوی تو - لتشفقها خیرا بین النساء - مگر برای آنکه پاره پاره کنی آنرا پس پاره مقدار دانی که زنان سرخورد بدان پوشند و قیمت کنی آنها را میان ایشان - متفق علیه و در روایتی سجای بین النساء بین القواطم آمده و قواطم جمع فاطمه که چند فاطمه در خانه امیر المومنین جمع بودند اول فاطمه زهرا بتول نبوت رسول الله و بضعه وی صلى الله عليه وسلم و حلیها و دوم فاطمه بنت اسد بن هاشم زوج ابی طالب ام علی و جعفر و عقیل و طالب که آنحضرت در شان دی فرمود امی بعد از وی و دیر افتاد جمیع است و وی اول هاشمیت که نامید هاشمین را هاشمی سوم فاطمه بنت حمزه بن عبد المطلب سید الشهدا و بعضی گفته اند که ثالث فاطمه بنت ولید بن عقیله بن ربیع است که آنکه جماعت نموده بمدینه آمده بود و اول صحیح ترست چه اعطای آن حضرت بایست نبوت سلام الله علیه اجماع بین قریب تر و ظاهر تر است - وعن عمر رضي الله عنه ان النبي صلى الله عليه وسلم منی عن لبس الحریر آنحضرت منی کردار پوشیدن جامه حریر یعنی افریشتمی - الا که از این چنین یعنی این مقدار - و رفع سوال

و برداشت پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم از برای تعیین اشارت بکذا و بیاں مقدار بیاچ از لبین حریر و اصبع و یوسفی
 و البساتیه - و دانگشت خود را که انگشت میان است و انگشتی که متصل است از جانب نز انگشت - و منها - و پوست
 این هر دو انگشت را بیکدیگر یعنی اینقدر حریر را گرد در لباس باشد بیاچ است - تنفق علیه - ازین حدیث ثابت مقدار
 و دانگشت از حریر معلوم شد و از برای واتی دیگر معلوم می شود که زیاده بر آن تا مقدار چهار انگشت نیز بیاچ است چنانکه
 انگشت - و فی روایت مسلم انه خطب بالجابیه - و در روایتی مسلم را آمده که عمر رضی الله عنه خطبه خوانده بجایینه بکیم و موصوفه
 و سخنانیه که شهری است از ولایت شام - فقال فی رسول الله - پس گفت و در خطبه بنی کرد پیغمبر خدا صلی الله علیه
 و سلم عن لبین حریر از پوشیدن حریر - الاموضع اصبعین او ثلث او اربع - مگر جای و دانگشت یا سه انگشت
 یا چهار انگشت که بیاچ است شاید که در وقتی زیاده برد و انگشت بیاچ نبود پس ازان رخصت کرد و یا چهار انگشت و یا
 جمهور علماء انگشت که زیاده بر چهار انگشت بیاچ نیست و مذہب حنفیه نیز همین است و مراد بوجود اینقدر انگشت
 که یکجا بودند آنکه اگر جمع کنند در تمام جامه باینقدر برسد - و عن اسماء بنت ابی بکر رضی الله عنها انها اخرجت جبة
 طلیا کسروانیه - از اسماء بنت ابی بکر آمده که وی بیرون آورد این قسم جبهه را که در طلیا کسروانیه گویند طلیا کسره
 جمع طلیسان که معنی چادر است و طلیسان بفتح لام و بعضی شلته الام گفته لفظ معرب است از تالسان و بعضی گفته
 بکام جمع طلیس است که لغتی است در طلیسان و این جبهه سیاه و در دُر باشد که تار و پود و او هر دو از صوف است و کسروانیه
 نسبت بکسره است بفتح کاف و کسر آن معرب خسرو که لقب پادشاه فارس است و نسبت بوی کسروی خوانند و کسروانی
 بزیاوت الف و نون نیز گویند - لها بقية دیاج - مراد این جبهه را اینکه بود از دریای کسره لام و سکون باقطعه جامه که
 نهاده می شود و بجای حلیب فیص - و فرجهها کفوفین بالدیاج - و راوی حدیث می گوید که دیدم و فرج یعنی و کشادگی
 و پارگی آن جبهه را که یکی از پیش بود و دیگری از پس چنانکه عادت است که در بعضی جبهه ها که در هر طرف دامن وی پیش
 و پس شق می کنند پس می گوید و دیدم هر طرف دامن او را کفوف بدینا یعنی دوخته شده بوی اصل معنی کفوف
 گفته در بضم کاف و گفته هر چیز ظرف و حاشیه آن چیز را گویند اگر استطیع باشد از کفه بضم گون چنانکه گفته جامه و اگر
 مستدیر بود بکسر کاف خوانند چنانکه گفته ترانه و این بفتح نیز آمده حاصل آنکه حلیب و دامن این جبهه را از حریر پارها
 ساخته و دوخته بودند و از کلام نهاده و ختکی استینها بآن نیز مفهومی می شود و گویا معنی کفوف نزد وی این است
 اگر چه در حدیث همین ذکر دو طرف دامن است و لبس - و قالت هذاجبة رسول الله - و گفت ای سماء این جبهه جبهه پیغمبر
 خداست صلی الله علیه وسلم کانت عن رعالیشه - بود این جبهه نزد عالیشه - فلما قبضت قبضتها - پس هرگاه وفات
 یافت عالیشه گرفتیم من آن جبهه را و بمن رسید آن جبهه ظاهر است که از عالیشه میراث رسیده باشد که خواهر آن یکدیگر
 و عالیشه را جزوی داشت نبود و دیگر اولاد او بیکر رضی الله عنه پیش از عالیشه فوت کرده بودند - و کان النبی

گفت اسماء که بود پیغمبر صلی الله علیه وسلم لباسها می پوشیدین جبهه را - مخفی نفسلهما لمرضی تستشفی بها - پس مای شومیم
این جبهه را برای بیماریان بطلب شفا بودی - رواه مسلم - عرض اسماء از بر آوردن این جامه و نمودن آن بر مردم ظاهر
نعمت و برکت وجود این جامه شریف بود نزد وی و بیان آنکه جامه که آنرا بجزیره پاره با باین طریق دوخته باشند
درست است و آنحضرت صلی الله علیه وسلم آنرا پوشیده اگر گوی که در فصل ثانی در حدیث ابی داؤد و از عمران
بن حصین بیاید که آنحضرت فرمود صلی الله علیه وسلم لا یلبس القیص المکفف بالحریر پس این حدیث منافی آن باشد
جواب ازین اشکال بچند وجه گفته اند یکی آنکه حدیث عمران بن حصین محمول است بر آنکه قدر کف از حریر زیاد و چهار
انگشت باشد که مخص است و درین حدیث کمتر از آن یا آنکه حدیث عمران بیان وسیع است و در حدیث اسماء
اصل جواز و رخصت و بعضی گفته اند که تجمل و ترفه در قمیص بیشتر از جبهه می باشد چنانکه عادت است آجواب پنجگی
ازین باید گیری موجه نیست چه قول بسخ را تا اینج معلوم باید که ناسخ مؤخر است از منسوخ و بجز احتمال و حساب قائل
بدان نتوان شد یا آنکه منسوخیت حدیث اسماء وجهی ندارد چه وی رضی الله عنهما آنرا بعد از حضرت صلی الله علیه وسلم
چنانچه گفته اند برای بیان جواز و اباحت بیرون آورد و نمود اگر منسوخ بودی ازین جهت روان بودی مگر آنکه گویند
ویرا علم نسخ نبود و بزرگ خود نمود و این بسی بعید است یا گویند نمودن وی جبهه را مخص از برای ظاهر ترک و تمیز
نه برای بیان جواز لبس نعم قول بمنسوخیت حدیث عمران درست است ولیکن تا اینج معلوم باید مگر آنکه برای دفع
اشکال بطریق احتمال گویند که شاید یکی منسوخ باشد و الله اعلم - وعن النس قال رخص رسول الله صلی الله علیه وسلم
گفت انس رخصت کرد و مباح گردانید آنحضرت - للزیر و عبد الرحمن بن عوف فی لبس الحریر - زیر بن العوام و عبد الرحمن
بن عوف را که هر دو از عشره مبشره اند در پوشیدن جامه افروشی - لحکمهما از جهت خارش بدن که ایشان را بود
متفق علیه و این خارش بدن از جهت کثرت قمل بود چنانکه گفت - و فی رایتهم لمسلم قال - گفت انس اینها شکوا
القمل - بد رستی که زیر و عبد الرحمن شکایت کردند در بعضی عذوات پیش قمل بفتح قاف و سکون می پیش و حج آن قمل
بضم قاف و فتح و تشدید میم مضموم - فرخص لهما فی قمل الحریر پس رخصت داد ایشان را در پوشیدن پیرهنهای برشی
بدانکه بسبب حکایت نجات تیز گزیده است آنکه یا لبس است مختلط صفری محترقه مختلط دوم است در طلب مخالط بلغم الحار
و حدوث آن در غلبه حال از کثرت اکل طعامهای الحار حریف و خلط و توابل خاره است و علاج آن در کتب طب
نذکر است و گاهی از کثرت قمل پیدا شود و گفته اند که حکم که باین دو صحابی بود و آنحضرت صلی الله علیه وسلم
خارش غلبه قمل با معالجه پوشیدن پیرهن افروشی فرمود و گفته اند که از خواص حریر تقویت قلب و تفریح آن و دفع غلبه
سودا و مرضی است که از آن پیامی آید و آن گرم و نرست و بعضی می گویند معتدل و در آن اصلا چیزی از میمنه نشونت
نیست لاجرم از حکم حرج امثال آن نافع بود و بسبب است قمل را آن جای گیرد و در موی گرفته که بر شپه جار و مفرج است و پوشیدن

آن منع می کند قل او در شرح آن می آرد که ابن سینا بر پیشم را در او دویه قلمیه آورده است و گفته که حار یا لبس است در دو مرتبه اول و
 آخرین جهت در وی تلطیف و تنشیف است تلطیف بجزارت و تنشیف بر پیوست و صاحب تقویم گفته که حار و رطب است و گمان است
 که معتدل است در رطوبت و پیوست و وی از مفرحات قویه است از جهت ملائمت دی جوهر روح را مطلقا و قریب می گوید
 بدن را نه از جهت اعتدای بدن از وی بلکه از جهت تقویت روح طبیعی بر تصرف در غذا و در شرحی دیگری گوید که منع لبس جز این
 قلمی است که حدوث آن بر سبیل تواند است زیرا که فاسد می گرداند آنرا که حادث می شود از بیضه ای وی پس متولد نمی شود
 از آن قلمی انتی و از این حدیث مفهوم می گردد که لبس جوهر حرام است الا برای حاجتی و مصلحتی مثل حرب و قتل و جوهر و این نیز
 شافعی است و نزد مالک جائز نیست اصلا و در پدایه می گوید لا باس به است بل لبس جوهر و دیبا در حرب عمدی یا زیرا که آن
 واقع است سختی سلاح را و حبیب ترست و در پیشم عدو و نزد امام ابو حنیفه مکروه است از جهت طلاق بنی و ضرورت منفع است
 بخلاف و صاحبیه گویند که حریر خالص واقع ترست - و عن عبد الله بن عمر بن العاص قال رأی رسول الله صلی الله علیه و آله
 و سلم علی ثوبین معصفرین - گفت عبد الله بن عمر و دید آنحضرت برین دو جامه رنگین بعصفر - فقال ان هذه من ثياب الکفار
 گفت آنحضرت که این جامه های معصفر از جنس جامه های کافران است و لائق است پوشیدن آن بکافران - قال لبسها
 لبس پوشش آنها - و فی رواية قلت اغسلها - و در روایتی آمده است که گفت عبد الله بن عمر و گفتم یا آنحضرت اینها را
 و زائل گردانم این رنگ را از آن جامه ها - قال بل احرقها - گفت آنحضرت بلکه بسوزان آن هر دو جامه را - و او سلم و گفتم
 اندر آنحضرت از احراق مباحه و از اخراج آنهاست از ملک به بیع یا به بهر طریق که میسر شود یا بدین خود جدا کرد و او را شستن
 آن نکرد و جامه معصفر اگر چه مردان را حرام و مکروه است ولیکن برای زنان مکروه نیست پس در شستن آن تصحیح است
 پس با زنان خود بدید یا بفروشد و بپوشد تا دیگر زنان از آن منتفع شوند و در روایتی آمده است که عبد الله بن عمر و نظر
 بظاهر امر بر رفت و آنها را بسوخت چون فدای آن روز بملازمت آنرا از حقیقت حال خبر داد و فرمود بپوشانید ای آن
 جامه ها را اهل خود را زیرا که رواست مردان را پوشانیدن آن و بقرنیه این روایت حمل کرده اند احراق را بر خلاف ظاهر و
 آنکه گویند امر با حراق مباحه است و در عدم آن از خلاف روایت و درایت است تبیین و لبس معصفر علما لا اختلاف است
 بعضی آنرا مطلقا حرام دانسته و بعضی مباح و بعضی گویند اگر بعد از یافتن رنگ کرده باشند حرام است و اگر یافتن بعد از رنگ
 کنند مباح و بعضی گویند اگر را سخته آن زائل شده مباح و الاحرام و بعضی گویند لبس آن در مجامع و محافل مکروه و اگر در خانه پوشیده
 درست و مختار و در مذبح حقی که است تحریمی است و نماز گزار و ن بان کرده و در رنگ سرخ از غیر معصفر نیز خلاف است و شیخ فاهم
 حنفی که از اعلام علمای متأخرین مصر و است و قسطلانی است تحقیق نموده و فتوی داده که حرمت از جهت لون است نه منبع پس
 هر سرخ حرام و مکروه باشد و الله اعلم - و سنده که حدیث عائشه - و سر انجام است که ذکر خواهیم کرد حدیث عائشه را که پوشیدن
 خرج البی صلی الله علیه و سلم ذات غداة فی باب مناقب اهل بیت النبی صلی الله علیه و سلم - و این حدیث و بعضی از نسخ مشکوٰۃ

باز یادت و علیم طر محل سن شعر اسود و در اول مذکور است و در مصباح نیز همین قدر است و طبعی که ترا شرح کرده و ما نیز متابعت دی کردیم و لیکن
 این حدیث متممه دارد که متضمن بنای نام حسین و فاطمه است سلام الله علیه و سلم علیهم السلام بان آن تمیز از اولان باقی که خواهد کرد.
 الفصل الثانی - عن ابيهم سلمه رضی الله عنهما قال قلت کان احب الثياب الی رسول الله صلی الله علیه و سلم قمیص
 گفت اسم سلمه دوست داشته ترین جامه بابی سوی آنحضرت پیران بود و آنحضرت بودند دی نزد یکتر ستر و تجمل و وقار لایب
 چون نزد وی صلی الله علیه و سلم محبوب و مرغوب ساخته شده است و در وی حکم و اسرار و انوار خواهد بود و در غیر آن نباشد
 چنانکه حکم سائر ستمیات است - رواه الترمذی و ابوداؤد - و عن اسماء و نیت نیز صحابیه انصاریه است از ذوات عقل
 و دین رضی الله عنهما حاضر شد تبوک را و کشتن ترن از کافران را بکوب خیمه - قالت کان قمیص رسول الله صلی الله علیه و سلم
 یو و استین پیران پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم الی الرسغ - تا بند دست و در بعضی روایات تا ستر انگشتان نیز آمده و
 اگر زیاده برآمد می بریدی و رسغ و رقاصوس بسین آورده و در اکثر حصول همچنین واقع شده و در بعضی کتب بصا و نیز
 نوشته اند و تبدیل بسین بصا و امری مقرر است - رواه الترمذی و ابوداؤد و قال الترمذی هذا حدیث حسن غریب - و عن
 ابی هریره قال کان رسول الله صلی الله علیه و سلم اقلیس قمیصا - بود آنحضرت چون می پوشید پیران را بلباس
 آغاز می کرد از جانب راستی پیران و لباس جمع می نمود و در آن بجهت آنست که جانب
 بسین قمیص الی استین است و هر چه از وی تا پایان است - رواه الترمذی و عن ابی سعید الخدری قال قمیص رسول
 الله صلی الله علیه و سلم یقول - گفت ابو سعید بنشینید ام آنحضرت را که می گفت از رة المومن از رة گیسر شمره و سکون
 رای یعنی حالت مرضیه و از آنرا پوشیدن بوسن و عزیمت و ران الی الثعاب ساقیه - تا نصف ساقین است و در جمع
 الثعاب توسعه و اشارت است بانکه لازم نیست که تا به نصف حقیقی باشد و مواضع که قریب بان است نیز حکم بان دارد
 چنانکه گویند و اهل کتاب و اخرا آن و مواضع متعدد که در آن جایهاست مراد دارند و هم از برای بیان توسعه فرمود
 لاجتاج علیه غیبت گناه بر بوسن - فیما بین و بین الکتعین در پوشیدن از رة تا میان نصف ساق و میان دو شالنگ
 ما سفلی من ذلک ففی النار چیزی که پایان است از شالنگ پس آن در آتش و در آن است از عبارت اولی مفهوم می شد
 که میان نصف ساق و شالنگ باید باز توسعه دیگر فرمود که باید پایان ترا از شالنگ نیفتد - قال ذلک ثلث مرات
 گفت آنرا سه بار و ظاهر آنست که اشارت ذلک بما اسفل من ذلک ففی النار است بعد از آن فرمود برای پندیده و
 توبیح بر لبال - و لا یظفر الله یوم القيمة - و نظر رحمت نمی کند خدای تعالی روز قیامت الی من جزا زاره بطرف بسوی کسی
 که در آن نمی کند و می کشد از رة خود را بطریق تکبر و خیلا - رواه ابوداؤد و ابن ماجه - شرح و بیان حدیث سابقا بیشتر
 ازین گذشته است - و عن سالم عن ابیہ عن النبی - مروی است از سالم که از فاضل تابعین است و سالم است همچو نام خود
 و درین دستاورد و در سنت و حق می گفت بحاج ظالم و اعتباری نمی گوشت از روی رضی الله عنه روایت می کند

از پدر خود که عبد الله بن عمر بن الخطاب است و پدرش روایت می کند از پیغمبر صلی الله علیه و سلم قال لا سبال فی الارض و لا فی العمامة
فرمود و آنحضرت که چه سبال که حرام و مکروه است نه تنها در ازار است چنانکه متعارف است بلکه در پیراهن و عمامه نیز می باشد اما در ازار
سالم شد و در قمیص بد رازی است و دامن زیادت بر قدر حاجت و قدر عمامه بد رازی و از خاک و عذبه است عدد او و مقدار آن چنانکه
شرح حدیث ابی هریره در فصل اول گذشت - من جبرها شیا کسی که دوازده کند و یکشده ازین جامه است - تخملا - بطریق تکبیر و بمعنی
نسخ خیلا و سلم نظیر الله الیه یوم القيمة - نظر کند خدای تعالی بجانم و بی روز قیامت - رواه ابو داود و النسائی
و ابن ماجه - ازین حدیث نیز کلامی در فصل اول گذشته است و عن ابی کبشه قال کان کما اصحاب رسول الله -
گفت بود و کلاه ای یا ایان پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم بطحا - چسپیده بسر نه بلند رفته در هوا - رواه الترمذی و قال هذا
حدیث منکر - روایت کرد این حدیث را ترمذی و گفت این حدیث منکر است بدانکه اکثر شراح کما را بکسر کاف جمع که
داشته اند یعنی کاف چنانچه قباب جمع قبه و کبه یعنی قلمشوه و در را گویند کذا فی القاموس و بطح یعنی با و سکین طابع
الطح یعنی زمین استوی و رگین که از ابطا نیز گویند یعنی بود کلاه ای ایشان در و در و بسوط چسپیده بسر نه دراز و بلند
بر رفته بجانم هواد یعنی گفته اند نه بلکه جمع کست بمعنی استین چنانکه قفاف بکسر جمع قف یا بدیع جمع قف یا بدیع جمع قف یا بدیع
قفاف بکسر جماعت یعنی بود و استین ای ایشان عرض و متسع و زمین بطحا کشاده و فراخ نیز می باشد و این معنی
نیز صحیح است اما آنکه این جماعه دلیل آرند بر او این معنی که ایشان کلاهها کم می پوشیده اند تمام نیست زیرا که چون
پوشیدن کلاه و فیضالت آن از ایشان در و دیافته است چنانکه بیاید و در حدیث که عمامه بر کلاه فارسی است بیان
ما و شرکان پس بیان حال در بلندی بستی باید کرد - و عن ام سلمه رضی الله عنها - قالت رسول الله صلی الله علیه
و سلم حین ذکر الازاره گفت ام سلمه مرا آنحضرت را وقتی که بیان کرد آنحضرت حکم ازار را که دراز نباید ساخت
فالمرأة یا رسول الله - پس چه کار کنند زن و بچیت حکم ازار و یعنی اگر دراز نکند کشف عورت لازم آید - قال
ترخی شبرا - گفت آنحضرت در جواب ام سلمه فرمود و دراز کند زن ازارش را یک شبر یعنی یک پست زیاده
تر از ازار مرد - فقالت اذا نکشف عنها - پس گفت ام سلمه اکنون که یک شبر و دراز تر از ازار مرد کند هنوز
احتمال انکشاف عورت دارد و بد رازی ساق وی مثلا - قال قد راعا - گفت پس اگر نکشف کرد و عورت او
و درازی یک شبر فائده نکند و دراز کند یک گز که دو شبر است - لا تزیده علیه - زیاده نکند بر یک ذراع مثلا اگر ازار مرد
نصف ساق اعتبار کنند و درازی یک گز البته موجب تشنگر و دراز تر از ازان موجب سبال باشد و اگر پایان
تر از نصف ساق قرار دهند و درازی یک شبر کفایت کند و یک ذراع خود اکثر و او فرود پس زیاده بران حرام باشد
رواه مالک و ابو داود و النسائی و ابن ماجه - این حدیث را این جماعه نام سلمه را روایت کرده اند - و فی روایتی الترمذی
و النسائی عن ابن عمر - و در روایتی ترمذی و نسائی از ابن عمر این چنین آمده که - فقالت اذا نکشف قد اهن

یعنی چون آنحضرت حکم کرد که از از زن یک شبر زیاده برآزار مرد باید گفت ام سلمه اکنون منکشف می گرد و پاهای زن آن
 بجای آن عبارت که در روایت سابق آمده بود فقالست اذا تنکشف عنها قال گفت آنحضرت غیر عین ذراع
 لا یزدن علیه پس بگذرانند زن و دراز کنند یک ذراع و زیاده بکنند بر یک ذراع بجای آنکه در روایت سابق آمده بود ذراعاً
 لا تنید علیه یعنی یکی است و عبارت مختلف و عن معاویه بن قره عن ایه - مروی است از معاویه بن قره منی تا بی عالم
 عال زائیده شد یوم الجمل از پدرش قره بن ایاس صحابی کینت او ایو معاویه روایت کرد آنحضرت از وی پرسش
 قال ایبت البنی - گفت قره آدمم پیغمبر صلی الله علیه وسلم فی رهط من منیة - در قومی از منیة برای بیعت اسلام
 قبا یعوه - پس بیعت کردند آن قوم آنحضرت را - و انه لمطابق الازرار - و حال آنکه تحقیق بود آنحضرت در آن حالت
 کشاده تکریم ای پیران - فاو خلعت ید فی جیب قمیصه پس در آورد دست خود را در گریبان پیران آنحضرت
 منست تا الخاتم پس ساس کردم مهر نبوت را که بیان و گفت شریف وی بود - رواه ابو داود - بدانکه جیب قمیص
 آنحضرت صلی الله علیه وسلم بر سینه مبارک وی بود چنانکه احادیث بسیار بر آن دلالت دارد و علمای حدیث تحقیق اینگونه
 و بیست و هفت تمانه و یار عرب خلفاء عن سلف از ابتدای بن تا اقصای مغرب بر آن و شیخ جلال الدین سیوطی گفته که
 بعضی از مردم که نزد ایشان علم بسنت نیست گمان بردند که گذاشتن جیب قمیص بر سینه بدعت منست اتقی و چون در بعضی
 از یار عجم جیب بر سینه عادت نشا شده بعضی از فقها بگراشتن آن حکم کرده اند از جهت تشبه به مناست امر چنانکه ایشان
 گمان برده اند و شک نیست که این عادت حادث است و معتبر اصل است و در عرب آنچه متعارف مردان عجم است عادت
 نساست و بالجمله تحقیق آنست که گریبان پیران نبوی صلی الله علیه وسلم بر سینه بود و اولالت این حدیث بر آن چنانکه
 سیوطی گفته خالی از خفای نیست و شاید که وجهش آنست که بر تقدیر وجود از راز بر کشف چنانکه بعضی فقها گویند و ده
 بودن آنها بر آوردن دست برای نساست خاتم احتیاج نباشد بلکه ظاهر آنست که خاتم برین تقدیر باشد و کشف شد
 و س وی بی تکلف در آوردن دست میسر فافهم و عن سمره ان البنی صلی الله علیه وسلم قال البسوا الثیاب البیض
 روایت است از سمره بن جندب که صحابی مشهور است و حسن بصری و غیره از وی روایت دارند که گفت آنحضرت پیچید
 جامه ای سفید را - فانها اطهر و اطیب - زیرا که جامه ای سفید پاک تر و پاکیزه و خوشتر است با کفر از جهت آنکه بسیار
 شسته می شود و بجهت زود چرکین شدن آن بخلاف جامه رنگین که چرک بر او می باشد و باین جهت شسته نمی شود
 مگر بعد از دیرری و پاکیزه تر و بجهت عدم اختلاط با نوان و خوشتر بجهت میلان طبع سلیم بدان - و گفتند فیها سواکم
 و کفن کنید در جامه ای سفید مرده ای خود را - رواه احمد و الترمذی و النسائی و ابن ماجه - و عن ابن عمر قال کان
 رسول الله صلی الله علیه وسلم اذا اعتم - بود آنحضرت چون می بست دستار سدل عمامه بین کتفیه فرو می گذاشت
 و برای که در گوشه دستار مبارک را که از اعذبه گویند میان و و شانه خود - رواه الترمذی و قال هذا حدیث حسن غریب

و عن عبد الرحمن بن عوف قال سمعت رسول الله ﷺ گفت دستار بر سرت بر سر من پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم فسد لها پس
 فرو گذاشت عمامه را یعنی گوشه عمامه را بر سر من بدی و من خلقی از پیش و پس یعنی هر دو طرف عمامه را ارسال کرد
 یکی از پیش سینه و دیگری پس پشت. ر و اه ابو داود و دیگرانکه پوشیدن عمامه سنت است و احادیث بسیار در فضل آن
 وارد شده و آمده است که در رکعت بعما به بهتر است از هفتاد رکعت بی عمامه و بدانکه گذاشتن عذبه بر عمامه از فضل
 و لیکن دائمی نیست و آنحضرت گاهی عمامه را عذبه فرو گذاشتی و گاهی بی عذبه پوشیدی و گاهی تحت العنق بر سر
 و گاهی بی غلافی بی طرف و دستار را در دستار می گذاشت طرف دیگر را و احادیث درین ابواب همه در دو باب
 که از ذکر او عذبه آن حضرت اغلب پس پشت بودی و احیاناً بر جانب راست و گاهی بی عذبه بودی میان دو
 گفت و گذاشتن عذبه در جانب دست چپ بدعت است که اقل و اقل مقدار عذبه چهار انگشت است و اکثر یک دست و
 تطویل آن بتجا در آن نصف ظهر بدعت است و داخل اسباب و اسراف ممنوع و اگر بطریق تکبر و خیال باشد حرام و الا مکروه و
 سنت و گفته اند که تخصیص ارسال عذبه بوقت نماز نیز موافق سنت نیست و صواب آنست که ارسال عذبه مستحب
 است و از سنن زواید است مقابل سنن بدی و در ترک آن اشئی و اسائی نیست اگر چه در فعل آن ثوابی و فیضی
 باشد و قول به بودن او سنت مکه خلاف تحقیق است و در کنگر گفته وند بسیار اسناد و ارسال و نیت العمامه
 بین کتفیه و بکذا فی غیره من کتب الحنفیه و اندر اعلم - و عن رکاته - یعنی رکعت کاف صحابی است و قرشی مطلبی از
 سلمه فتح و از شجاعان عرب و سخت ترین ایشان است حدیث او در حجازین است - عن النبی صلی الله علیه وسلم قال
 گفت آنحضرت - فرق ما بینا و بین المشرکین - فارق میان ما و مشرکان باعمام علی القلائش - دستارهاست البته بر
 کلاهها این عبارت دو احتمال دارد که ما دستار می بندیم بر کلاه و ایشان کلاه تنهای پوشند بی عمامه و دیگرانکه عمامه
 می بندیم بر کلاه و ایشان عمامه می بندند بی کلاه و گفته اند که مراد معنی ثانی است چه عمامه پوشیدن مشرکان بجهنم
 و پوشیدن کلاه تنهای غیر واقع - ر و اه الترمذی - روایت کرد این حدیث را ترمذی و احادیث در فضل عمامه علی الاطلاق
 بسیار وارد یافته - و قال هذا حدیث غریب و اسناد له یس بالقائم - و گفت ترمذی این حدیث غریب است و اسناد وی
 قوی و قائم نیست و عن ابی موسی الاشعری ان النبی صلی الله علیه وسلم قال - فرمود - احل الذمیر الحریر للامان من امتی
 و حرم علی ذکورها - حلال ساخته و سباح گردانیده شد استعمال طلا و پوشیدن افرشیم مرزبان را از امت من و حرام گردانیده شد
 استعمال هر یکی از آن بر مردان است من - ر و اه الترمذی و النسائی و قال الترمذی هذا حدیث حسن صحیح و عن ابی سعید
 الترمذی قال کان رسول الله ﷺ اذا استجد ثوبا یا بود آنحضرت چون می پوشید جامه نو را - سماه بانام
 ی برود جنس آن جامه را بنام وی - عمامه او فیضا و تروا - هر چه می بود آن جامه نو پوشیده و دستار یا پیرین یا چادرنام
 او را می برد و این طریق که می گفت عمامه فیض و در او را - ثم یقول یتیری خواند این دعا - اللهم لك الحمد كما کسوته

خداوند تراست شکر و سپاس بر پوشانیدن تو در این قمیص را یا این عمامه را یا این جامه را یا اساک خیره می طلبم از تو نیکو آن
جامه را که بر وجه خیریت بر بدن بماند و شرعی و آفتی بودی نرسد و خیر را صانع که می طلبم یکی چیزی را که ساخته شده است
این جامه برای آن یعنی استعمال و در کسب و سیاحت خیرات و طاعات رود و از خود بک من شره و شر را صانع که و پناه
می جویم به تواندی این جامه و بدی آنچه ساخته شده است برای آن - رواه الترمذی و ابوداؤد - و عن معاذ بن النعمان
رسول الله ﷺ قال من اكل طعاما - روایت است از معاذ بن النعمان که صحابی انصاری است سعد و در این
بهره و حدیث او در ایشان است که گفت آنحضرت کسی که بخورد و طعامی را - ثم قال - یستتر شکر کند خدا را باین کلمات الحمد لله
الذی طعمنی هذا الطعام شکرمه خدای را که بخورانی این غذا را - و زرقینه - و رسانید مرا این طعام را من غیر حولی
ولا قوة لی حولی قوت و بی قدرت اگر از جانب من باشد و حولی معنی حرکت است یا حیا که در قاموس معنی قدرت
بر قهر و غلبه و این همه معانی شده است و در لاس حولی و لا قوة الا بالله من ذکر شد - غفر له تقدیم من ذنبه آمرزیده شود
مرگینده این کلمات است البته از طعام هر چه گذشت است - انکه ان وی یعنی صدق است - رواه الترمذی - روایت کرد این
حدیث را ترمذی در فضیلت شکر طعام - و زاد ابوداؤد - و زیاده کرده است ابوداؤد و بران فضیلت شکر لباس
و آوردن این حدیث درین باب باعتبار این زیادت است که گفت - من لبس ثوبا - کسی که بپوشد جامه را یعنی تو
یا عاتر ان قال پس بگوید الحمد لله الذی کفانی هذا شکرمه خدای را که پوشانید مرا این را یعنی این جامه را - و زرقینه
غیر حولی منی و لا قوة - و او را این جامه را بی حول و بی قوت من - غفر له تقدیم من ذنبه و اما آخر - آمرزیده شود و او را هر چه
گذشته است از کفایت وی و هر چه بعد از این کن در ماده لباس با تقدیم و اما آخر هر دو مذکور است و در طعام و اما آخر
نست و در بعضی نسخ مصابح انزال الحاق نموده اند نظریه اخیر و قیاس بران که اقال الطیبی و در بعضی نسخ مشکوٰۃ نیز موجود
است و در بعضی خط زده و سیوطی در غفران تقدیم من الذنوب و اما آخر رساله ساخته و در وی این حدیث را آورده و در
طعام و لباس هر دو ذکر تقدیم و اما آخر کرده و صاحب مفر السعادت در هیچ جا ذکر و اما آخر کرده و الله اعلم - عن عایشه
رضی الله عنها قالت قال لی رسول الله ﷺ گفت عایشه گفت مرا پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم یا عایشه ان اردت الحق لی
ای عایشه اگر می خواهی اتصال و پیوستگی بمن یعنی در دنیا و آخرت - فلیکما کس من الذی انزل او را که بدین باید که بپند
باشد ترا از دنیا مثل توشه سوار تحریر است بر قناعت - انکه از دنیا آنچه میسر است بپندارند که بجهت آن باشد که وی نیز
می رود و در منزل می رسد پس و از اندک توشه کهایت که زیاده و پیاده که سفر او در می کشد پس توشه بسیار باید
بزداشت - و ایاک و یا کس الا غنیاء - و در و در خود را از ستمش با تو انگار - و لا یستخفی ثوبا - و گفته شما را جامه را
وینداز آنرا بجهت کنگی - حتی ترقیبه - انکه پیونددن آن را رواه الترمذی و قال به حدیث غریب - روایت کرد این حدیث
را ترمذی و گفت این حدیث غریب است - لا تفرقه الا من حدیث - منی شناسیم آنرا که از حدیث صحاح

ابن حسان قال - گفت محمد بن اسماعیل صالح بن حسان منکر الحریث حدیثی منکرست و بعضی حدیث منکر در قدیمه معلوم شد و عن ابی امامه مروی است از ابی امامه که نام وی ایاس بن ثعلبه است و وی غیر ابی امامه باری است که صحابی مشهور است و این نیز صحابی انصاری است رضی الله عنه - قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم لا تسمنون الا تسمنون - آیهی نشنوبه یا منی شنوبه یعنی بشنوبه یا شنوبه که - ان البذاذة من الایمان ان البذاذة من الایمان کنگی جامه و ترک زینت از اخلاق اهل ایمان است و ایمان با خرت و زینت ای آن و خاست شمع وینا و فتای وی بران باعث است نکار برای تاکید و تقدیر است و نفی آنچه در طبائع و نفوس آدمیان نهاده و عادت برخلاف آن نشسته - رواه ابو داود و عن ابن عمر قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم من لبس ثوب شهرة فی الدنیا کسی که بپوشد ثوب شهرت را یعنی جامه نفیس را بقصد تعزز و تکبر که خواهد خود را بدان در مردم معزز و مشهور گرداند - ایسه الله ثوب بذله یوم القيمة - پوشاندن او را خدای تعالی جامه خفیس که بدان خواره و بی عزت گرداند او را روز قیامت و تواند که اضافت ثوب بذله بیاثمه باشد یعنی مشمول بی عزتی و خواری سازد و در نظر مردم خوار و حقیر گرداند تا فخر و مراد بشوب شهرت بعضی جامه های حرام که سیاح نیست پوشیدن آن داشته اند و بعضی جامه های که بقصد تعزز و تکبر و خوار داشتند فقر و شکست و لای ایشان پوشیده را داده نموده اند و بعضی بربجامه های که بقصد سخرگی و مضحکیت پوشیده یا بقصد اظهار زهد و تعفف پوشیدن حمل کرده اند و بعضی جامه را بنفیس عمل که بدان ریا نمایند و خود را بدان مشهور گردانند تا ویل کرده و گفته اند که اطلاق ثوب بر عمل شائع است و شک نیست که وجه اول که نخست در شرح حدیث ذکر کرده شد انظر و اوفق لمبیاق حدیث است - رواه احمد و ابو داود و ابن ماجه و عحه قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم من تشبه یقوم فقوم فقوم - هر کس که مشابه کرد خود را بقومی پس آن کس از آن قوم است و معدود است و در ایشان تشبه با اطلاق خود شامل است اخلاق و اعمال و لباس را خواه باخیار باشد یا بشر اگر در اخلاق و اعمال است حکم او در ظاهر و باطن جاری است و اگر در لباس است مخصوص بطاهر خواهد بود و بیشتر در شفا هم عرف این را و در لباس اطلاق کنند و باین جهت این حدیث را در کتاب اللباس آورده و با جمله حکم مشابه شئی حکم آن شئی است ظاهر آکان ادر باطن - رواه احمد و ابو داود و عن مسوید بن وهب - و مروی است از مسوید بن وهب که از تابعین است روایت می کند از عن رجل من ابنا و اصحاب رسول الله صلی الله علیه وسلم عن ابیه - روایت می کند شنوبه از مروی که از ابنای صحابه است و آن مرد روایت می کند از پدر خود - قال قال رسول الله - گفت پدر وی که گفت پیغمبر خدا - صلی الله علیه وسلم من ترک لبس ثوب جمال کسی که ترک دهد پوشیدن جامه زیب و زینت را - و هو یقدر علیه - و حال آنکه آن کس قدرت دارد بر ثوب جمال - و فی روایتی توافضا - و در روایتی لفظا توافضا زیاده آمده یعنی ترک دهد زینت و زینت را در جامه بجهت زهد و تواضع و شکست نفس - کساه الله حلة الکرامه - پوشاندن آن کس را خدای تعالی جامه بزرگی را

یعنی از جمله ای بهشت که موجب رفعت و کرامت باشد یا بزرگی و کرامت ایشان حال و گرانند و در دنیا و آخرت حکم قاضی الله
 رفعة الله و من تزوج الله کسی که میخک در آرد زنی را محض برای خدا چنانکه زنی بگیرد و کند در مرتبه وی بود در کفایت و
 عزت و غنا بلکه برای حفظ نفس از فتنه و صیانت دین و طلب نسل که اصل بقضای حکمت تزوج است و یعنی گویند که مراد
 به تزوج تصدیق بر زوجین است یعنی دو چیز از یک جنس که فضل این در حدیث دیگر آمده است چنانکه فرمودن انفق زوجین فی
 سبیل الله الحدیث پیرسیده شد آنان حضرت که زوجین است یا رسول الله فرمود و اسب یا و غلام یا و شتر و زوج
 مجموع و دو چیز را و هر یکی از آن دو چیز را نیز گویند و مراد در اینجا این معنی است و زوج بجهت این گفت بهما جمله ثواب تزوج برای
 خدا بر معنی که باشد این است که فرمود توجه الله تاج المملک بهوشاندن او را خلاصی تعالی تاج بادشاهی یعنی در بهشت صفا
 مملکت و تخت و تاج باشد یا کنایه است از جلال و توقیر وی در دنیا و آخرت چون اتفاق در راه خدا بر وجه خفایا
 و امتیاز کرد که ناظر در اختیار فقر و افلاس است و تصدیق زوجین و تنزیل و تواضع کرد و بوجه الله در تزوج امره نماز از
 درجه خود بزرگ گردانید و رفعت و منزلت بخشید و را انعام وی جل شانیه بجزای خاص رواه روایت کرد تمام این
 حدیث را ابو داود از سوی بن وهب رواه الترمذی من معنی معاذین انس حدیث اللباس و روایت کرد ترمذی از
 جمله این حدیث از معاذ بن انس که صحابی چندی انصاری است حدیث لباس را که گفت من ترک لباس جمال الخ نه حدیث
 تزوج را که فرمود و من تزوج کذا الخ و عن عمر بن شعیب عن ابیه عن جده قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم ان الله
 یحب ان یرمی اثر نعمته علی عبده - بدست می دهد که خدا دوست می دارد که پندارت نعمت و انعام خود را بر بنده خود رواه الترمذی
 یعنی چون عطا کند حضرت حق سبحانه بنده از بندگان خود را نعمتی و دوست می دارد که ظاهر شود اثر آن در احوال بنده خیرین
 ثیاب و تنطیغ و تجدد آن بقدر رجالت و قدرت وی بی سببانه و اسرار در آن بقصد اظهار نعمت و شکرگزاری آن
 و تمام مردم بدانند و محتاجان بطلب زکوة و صدقات بوی روی آرند نه بقصد تکبر و خیلا از اینجا معلوم می شود که
 پوشیدن نعمت و کتمان آن روا نیست و گویا موجب کفران نعمت است و همچنین هر نعمتی که وی تعالی بر بنده داده
 شل علم و فضل باید که ظاهر کند تا مردم بشناسند و استفاده نمایند و در صدوق ممانز قنا هم فقیران داخل شود و عن جابر
 قال اتانا رسول الله گفت جابر که آمد به پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم زائرا بقصد زیارت و ملاقات آنحضرت و من
 می ساخت انصار را به تشریف و اکرام مخصوصا از آنهایی که بزیادت فضل و محبت و خلاص مخصوص بودند فرمای رجلا
 شعنا قد تفرق شعره پس دید آنحضرت مردی ثروتمند و بزرگوار که بریشان و بزرگنده بود و بوی سروی و بوی کبریا
 فقال پس گفت آنحضرت بر وجه استقامت و تعجب و اظهار کرامت ما کان یحیدها - آینه ای یا بدین مرد ایسکن به
 چیزی را که نسکین به بدان سر خود را و فراموش کرد و بزرگندگی موی و ثروتمندگی آنرا و اذان نماید و شان بکند و رای بطلان
 ثیاب و سخته و دید مردی دیگر را که بود بر بدن وی جامه های چرکین فقال ما کان یحیدها ایسکن به ثوبه پس فرمود

ایمانی یا بدین هر دو چیزی را که بشود بآن جانته خود را از دنیا معلوم کرد و که اصلاح بدن و تخلیف ثنایک نزد آنحضرت محبوب است
و خلافت آن بگذرد و بخیل ثنایک چنین است از علامت است از حب دو قایمست در راه احمد و النسانی - و عن ابی الاحوص
عن ابیه قال ایتممت النبیه - ابو الاحوصی که تابعی است از تابعان عبد الله بن مسعود و امام ابو حنیفه بن مالک و ابن فضال و یحیی بن
جهمی البصری و غیره روایت می کنند از پدر خود که گفت ای پدر من پیغمبر صلی الله علیه و سلم و علی ثنایک و آن دو حال را که
من بجامه زبون و خیسین بودم - فقال لی الکاظم الی این گفت آنحضرت مرا آیا است مرا یا است مرا یا است مرا یا است مرا یا است
مرا یا - قال من اخی المال ذر له و کذا ام خبیث از اجناس مال است ترا قلت من کل المال گفت من همه اجناس مال است
قد اعطانی الله من الابل والبقر والغنم والخیل والرقیق تحقیق داده است مرا خدای تعالی از شتر و گاو و گوسفند و اسب
و داه و غلام - قال - فرموده آنحضرت - فاذا تاک الله الا بالیس چون داده است مرا خدای تعالی از خیر و نفعی که علیک
و کرامت پس باید که دیده شود بر تو از ثنایک خداوند بزرگ و ایشن وی ترا - داده - روایت کرد این حدیث را با این لفظ
که با ذکر کردیم - احمد و النسانی و فی شرح السنه بلفظ المصباح - و در شرح السنه روایت کرده بلفظ دیگر که در مصالح مذکور
است عبارت مختلف است و مضمون هر دو یکی اگر چه بذات ثوب و ثنایک آن محمود و از افعال ایمان است اما بقصد
اختیار فقر و نه در دنیا و تواضع و انکسار از آنچه بر وجه بخل و خست و نوازت بود با وجود قدرت قبیح و مذموم است
و عن عبد الله بن عمرو قال مر رجل علیه ثوبان اجمران - گفت که ثنایک مردی در روی دو جامه سرخ بود پس علم علی النبیه
پس سلام کرد و بر پیغمبر صلی الله علیه و سلم فسلم برید علیه پس جواب سلام وی نهاد و احمد درین حدیث بطلاق واقع شده یقیناً بر بعضی
رواه الترمذی و ابو داود - باید دانست که ثنایک بر جامه حریر و پاپا نیز کرده است چنانچه پوشیدن و از امام محمد
گزارده اند که ثنایک نه در مرتبه پوشیدن است و اگر است یعنی هر دو کرده است و پوشیدن اشکرامت است و
استعمال لحاف نیز کرده است چه وی نیز نوعی پوشیدنی است اما توسل بر جامه حریر و خواب کردن بر آن جایز است نزد امام
ابی حنیفه و کرده است نزد صاحبیه که ان فی مطالب المؤمنین و عن عمران بن حصین ان نبی الله صلی الله علیه و سلم قال
لا اربک الا رجوان - گفت آنحضرت سوار نمی شوم من الرجوان البضم حمزه و جیم و سکون را معربا رجوان که کلی است سرخ
مشهور که ان فی مجمع البحار و طیبی گفته که آن درختی است که او را شگوفه سرخ است و بهر رنگ سرخ را که شباهه است از جوانی
گویند پس بعضی از شارحان گفته اند که مراد است که نمی نشینم بر جامه سرخ و مراد بر کوب جلوس است و اکثر بر آنجه که مراد
آن بیشتر سرخ است و مشرقه بکسریم و سکون یای مختامیه و فتح ثانی مثلثه و از فرشی مثل بالش و دساده خر و پر کرده شده
بر جنبه یا پشت که برای نرمی بر زمین اسب یا پالان شتر نهند و بعضی آنرا از حمزه سرخ سازند و فرود نوازت و در لغت بمعنی
نرمی است و و شیر بوزن فیصل بمعنی فراش نرم می آید و در حدیث دیگر آمده که نبی عن میثقه الرجوان یعنی نبی که آنحضرت
از رکوب بر میثقه سرخ از جوانی بجهت آنکه داب متکبران و اهل سراف است از آنجا که پس گفته اند که مراد از لا اربک الرجوان

که اینجا واقع شده نیز همان پیشه الاربعان است و لفظ الاربع قریب است براراده این معنی و مقصودم حدیث است که اگر
 پیشه نه سرخ باشد و مقصود نرمی و راحت بدن بود و سباج است خصوصاً بعضی پیران و ضعیفان را - و لا یس المعصر
 و نمی پوشم جامه معصر را سرخ باشد یا زرد - و لا یس القميص المكفف بالحریر و نمی پوشم پیرا من که دوخته شده است گریبا
 و استین و دامن آن بر قهقهه یعنی اگر زیاده بر قدر مرخص باشد که چهار انگشت است و کلام در وی و فصل اول در حریرها
 نیست ابی بکر که شست و قال - و گفت آنحضرت - الا - آگاه باشید و طیب الرجال ریح لا یون له - و خوشبوی که مردان
 آنرا استعمال کنند باید که بوی داشته باشد نه رنگ مثل گلاب و مشک و کافور و انشالی آن تا زینت لازم نیاید
 و طیب النساء یون لاریح له - و طیب زنان باید که رنگ داشته باشد نه بوی چنانکه خداوند عفران و انبساط تابوی بیرون
 زند و سبب فتنه و ابتلا می مردان نگردد - رواه ابو داؤد و یضمون این حدیث در فصل ثانی از باب التبرجل باید و در
 شمال این چنین آورده که طیب مردان چیزی است که پدید آید بوی آن و پنهان باشد رنگ آن و طیب زنان رنگی
 بوی پنهان و ظاهر آنرا اینجا نیز همان است چه طیب بی راسحه نخواهد بود و پس اثبات ریح مرازیفاً که بود و نفی از وی
 غیر ریح و عین ابی سحانه قال فی رسول الله صلی الله علیه و سلم عن عیسی - گفت ابو سحانه که صحابی است و نام و عبد الله
 بن مطر سعدی از وی است نهی کرد آنحضرت از ده خصلت - عن کوشه - بود و مفتوحه و شین معسبه که در آخر تیز کردن
 و ندان و باریک گردانیدن اطراف آن می کنند آنرا پیرزن بجهت تشبیه بچو انان و آنکه می کنند این فعل را بغیر خود او را و شمره گویند
 و آنکه می نماید و دیگری را که بوی آن را بکند و شمره خوانند و هر دو را لغت کرده اند - و الاوشم نیز بفتح و او و سکون شین و آخر میم
 خلاصیدن سوزن در پوست و پیر کردن آنرا پس نه یابیل - و القنفه - و بر کردن سوی سیف از لحیه و اس یا بر کردن سوی از لیش
 و ابرو برای زینت و یا بر کردن زنان موها را از روی شان و سبب نهی تغییر خلقت و ارتکاب تکلف مذموم اگر چه زنان ازین
 حلال است اما زین تکلفات نهی فرمود و وقت را بر کردن سوی از سر و لیش نزد صیبت نیز تفسیر کرده اند و عن مکاتفه الرجل
 الرجل بغیر شعاره و نهی کرد از رضا جعت و همچو آنگی مرد با مردی بی جامه و شعار جامه که زیر جامه های دیگر پوشش متصل بدن - و
 عن مکاتفه المرأة المرأة بغیر شعار - و نهی کرد از همچو آنگی زن با زن بی جامه که گر خوف فتنه و فساد باشد خود را هرست و بی آن نیز
 خالی از ترک زین و حیا نیست - و ان یجعل الرجل فی سفلی ثیابه حریر یجعل الا عاجم و نهی کرد از گردانیدن مرد و زین
 جامه های خود جامه افروشی را مثل عجمان یعنی پوشیدن جامه افروشی حریر است بر مردان خواه فوق ثیاب باشد یا تحت آن و عادت
 اعاجم است که زیر جامه جامه پوشد که تا به از حریر تا زینم دارد و بدن ایشان را این چنین تفسیر کرده است این کلام طیبی و لیکن گفته
 که لفظ یجعل و اسفل آباد و ازین معنی و اگر مرد این معنی یا بستی گفت و ان یلبس تحت الثیاب حریر پس گویا گفته که نهی کرد
 از گردانیدن پایان جامه و بالای آن حریر نهی پس حاصل آن بود که جامه حریر را از چنانکه آبره و در بعضی روایات
 فقیهانه که کرده و لبس حریر است که متصل باشد بدن و اگر مردان جامه متصل بدن جامه گریاس باشد و بالای آن جامه

از فرشی خرام نیست نزد ابی حنیفه بخلاف صاحبیه و آورده اند که ابن عباس را دیدند جبلیه فرشی پوشیده پس گفتند یا دمی که این چیست گفت نمی بینید که متصل بدن حصینت و در زیر آن جامه داشت از جنبه و صحیح است که پس حریر مردان را حرام است مطلقا که انی مطالب المؤمنین یا و کجمل علی سنگبیه حریر - و نیز می کرد اگر گدازیدند مرد و دوشمائی خود حریر را مثل الا حاتم و در حواشی نوشته اند که مراد علم حریر است زیاده بر قدر در خص و تواند که مراد انداختن جامه حریر پوشل را و برداشتن بطریق تکبر و خیال و نیز نگان می افته که مراد جامه زیاده است و دخته بر قبا بردوشها که آنرا درین دیار الباق می گویند و الله اعلم و عن النبی ونی کرد از غارت کردن مال مردم را بی موجب شرعی - و عن رکوب التمر - ونی کرد از سواری بر پوست شتر که درنده شهر است که آنرا یوز گویند چنانکه آنرا بر زمین اسپ یا پالان شتر بنیدازند و بران سوار شوند و آورند لفظ جمع باعتبار افراد است یا تواند که تغایب را داده دیگر درنده ها که امثال او نیندازند شیر و پلنگ باشد یا باعتبار آنکه مراد جلوه آنهاست و وجهی زینت و تکبر و خیال است و نزد دشمنی نجاست مویهای او که بد باعث پاک نمی شود نزد ایشان نیز تواند بود و اکثر پوست آنرا بعد از آن بگیرند از جهت دشواری شکار او و در بعضی حواشی رکوب شتر را تفسیر بجای بر جلوه آنها نموده اند و بعضی شایخ گفته اند که نشستن بر پوست بهائم مباح موجب وحشت و تفرقه وقت است که نقل الشیخ الامام علی المتقی رحمه الله علیه فی بعض رساله ولبوس الخاتم - ولبوس مصدر رکال دخول بعن لام ونی کرد از پوشیدن خاتم - الا لدی سلطان - مگر برای کسی که او را سلطنتی حکمی و معالیه باشد که در آن محتاج گردد بخاتم یعنی پوشیدن خاتم بی احتیاج بگروه است که است بتریزی یا تحریمی زیرا که آن زینت محض است و بعضی گویند که این بنی در ابتدای حال بود پس از آن منسوخ گشت بدلیل تخلف محایه در عصر آنحضرت و عصر خلفای راشدین و غیر هم بی رد و انکار از ایشان - رواه ابو داؤد و النسائی - و عن علی رضی الله عنه قال نهانی رسول الله - گفت علی رضی الله عنه نهی کرد مرا پیغمبر خدا - صلی الله علیه و سلم عن خاتم الذهب یا نه پوشیدن آنکه شتر می طللا و در بعضی روایات آمده است که برای آنحضرت خاتم را از طلا ساختند یکروز پوشید پس از آن بنیذاخت ونی کرد از آن و پوشیدن خاتم ذهب نزد ائمه اربعه مکرر شده است و نزد بعضی علما مباح و از بعضی صحابه مثل طلحه و سعد و صیب پوشیدن آن نقل کرده اند و شاید که پیش از نبی باشد و الله اعلم و در نهایی می گوید معتبر حلقه است نه نگینه زیرا که قوام خاتم بر دست و تفصیل ذکر آن در باب الخاتم بیاید - و عن لبس القسی - ونی کرد از پوشیدن ثوب قسی یعنی قاف و کسر نیز آمده و تشدید سین جمله منسوب لبس موضعی است از زمین مصر و در بعضی شرح گفته که ثوبی از آن بر تقدیری که از حریر باشد و طبعی گفته که آن ثياب از کتان است مخلوط بحریر و کمانی گفته که ثياب مضلع است که در وی حریر است بر مثال اترنج و ثياب مضلع آنرا گویند که در وی خطهای عرض باشد مثل اضلاع یعنی استخوان پهلوی اکتانی است که در وی حریر است - و المیاثر - ونی کرده اند میاثر جمع میثره که بمعنی و ساعده صغیره که بر زمین است کنند چنانکه در حدیث عمران بن حصین و تحقیق لا از کلب لارجوان معلوم شده - رواه الترمذی و ابو داؤد و النسائی و ابن ماجه - و در روایت ایشان

سایه مطلق واقع شده و محمول است بر قیقه چنانکه گفت. و فی روایت لابی داؤد قال بنی عن سائر الاربعان یعنی سرخ از عروانی چنانکه گذشت. و عن معاویه قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم لا تکرهوا الخرد لا النمار سوار نشوید خرد و نمار را بن طریق که از بر زین اسب بنهید و بران سوار نشوید چنانکه ظاهر لفظ است و سابقاً معلوم شد که بعضی بمعنی جلوس بران نیز گفته اند. رواه ابو داؤد و النسائی. بدانکه خرد یعنی خای سحبه و زای شده و در قاموس گفته جامه معروف است و در نهاده می گویند که خرد در زمان سابق نام جامه یا بود که نسوج از صوف و ابریشم و آن سیاح است و صحابه و تابعین رضوان الله علیهم اجمعین آنرا پوشیده اند پس بنی ازان بعاست تشبیه با جامه خواهد بود که بطریق تکبر و خیال و از بر زین اسبان بنیدارند و گفته اند که مراد بخرد آن بود که ازان معروف است آن خود همه ابریشم است و حرام است مطلقاً و برین معنی محمول است در آن حدیث که آمده در آخر زمان قومی پیدا آیند که استحال کنند خرد و حریر را و گفته اند که این نوع در زمان نبوت نبود پس خبر ازان لغیب معجزه است صلی الله علیه وسلم و در مطالب المومنین گفته لباس بلبس الخرد گفته که خراسم و ابره ایست و در بحر که بر پوست و سینه خرد می باشد و وی نه از جنس حریر است و محرم بر رجال لبس حریر است نه غیر کذا فی المحيط و نیز گفته که سینه نام ناصه لدین گفته است که خرد در زمان ایشان نام جامه بود که از موی آن حیوان بحری بود که در تبرکی قند ز گویند نام و در زمان ما از حریر درست می سازند لایا حرام باشد کذا فی السراجیه انتقی و اما نمار یکسر تون یعنی آنرا جمع نموده دارند بمعنی کسب و مخطط پس ازان برای کراست تشریفی باشد که بجهت زینت و خیال و تکبر بر زین اسب بنیدارند و اکثر برانند که جمع نمرد بمعنی سبع معروف و مراد جلوه و آنراست که بر زین بنیدارند و درین وجه گفته اند که جمع نمرد درست نه نماز چنانکه در حدیث سابق گذشت و عن رکوب النمر و می گویند که جمع نمرد چنانکه نمرد درست نماز نیز آمده است درین حدیث نیز بروایتی بجای نماز نیز آمده و این قرینه است بران که نماز بمعنی پوست و فی القاموس النمر لکنه سبع معروف و جمیع انمر و نمار و نمر و نمار و نمرد و عن البراء بن عازب ان النبی صلی الله علیه وسلم نهی عن البیشره الخرد. روایت است از براء بن عازب که آنحضرت نهی کرده از بیشره خرد شرح این حدیث معلوم شد و چون قیاسی را که معلوم شد که مطلق محمول بر درست چنانکه گفته شد. رواه فی شرح المستدرک و عن ابی رثمه الیثمی. یکسر را و سکون میم و ثاء و شائه صحابی است و ز نام وی اختلاف است یعنی عمارة گفته و بعضی رقاب و بن نیز بنی بن عوف قدوم آورده بر آنحضرت همراه پدر خود و مسلمان شدند هر دو و سعد و دست در کوفین. قال ابی رثمه صلی الله علیه وسلم و علیه ثوبان اخضران. گفت آدم آنحضرت را و حال آنکه بر آنحضرت دو جامه سبز بود یعنی خطوط سبز داشت همچنین تفسیر کرده اند احمر و اخضر را که در احادیث آمده است یا آنکه اخضر خالص نیز دانست. و له شعر قد علاه الیشب و مر آنحضرت را مویها بود قلیل در راس و لحیه شریف که غالب آمده بود بران مویها پیری و در عدد مویها و در روایت انس گوید رضی الله عنه که نشردم در سر و لحیه آنحضرت صلی الله علیه وسلم که چهارده موی سفید و در روایت ابن عمر آمده رضی الله عنهما که پیری آنحضرت نزدیک بهست موی سفید بود و در روایتی هفده نیز آمده. و شیبهم و پیری آنحضرت

یعنی آن مویهای سفید بود و دوسرخ بود۔ رواه الترمذی۔ و مراد سرخ آن داشته اند که رنگ کرده شده بود و چنانچه حکام
 هم از ابی رستم زیاده کرده مبعوض بالحناء و چنانکه مصنف نیز گفت که۔ و فی روایت لابی داؤد و هود و فقرة۔ و آنحضرت خداوند
 و فقه بود و فقه فقیح و او سکون خامی تازنده گوش۔ و بهار و رخ سن حناء۔ و در مویهای شریف وی رنگ او بودگی بود و از خداوند
 بقیع را و سکون وال در آخر عین جمله یعنی لطف و او بودگی فی القاموس ردعه بالشیء لظنه فی طبعی آنرا بصنع و رنگ تفسیر کرده و در
 روایتی روع بعین مجریم نیز آمده و ترمذی آنرا در شمائل بطریق شک راوی آورده است و روع بسکون وال و حرکت آن بمعنی
 گل ولای سخت آید و روع بعین جمله صح است و در روایت و بعضی گفته اند که مراد از حمره شبانست که سفید خالص نبود بلکه سرخ
 بسبز و چنانکه عادت است که ابتدای پیری سبزی بود و بعد از آن سفید خالص گرد و نه خضاب کرده و با الجمال خندان است
 میان محمد بنین و فقها که آنحضرت خضاب کرده یا نه اکثر محدثین بر آنند که نگارده و پیری وی صلی اللہ علیہ وسلم سبز خضاب
 نرسیده بود چنانکه در حدیث آمده و چنان بود که اگر نیل در سر کردی پوشیده می شدی پیری وی دالانهایان می شدی
 و فقها بجه اند و اثبات آن و ازین حدیث مفهوم گردد که همین چند موی مبارک را که در سفیدی آورده بودند خضاب
 می کردند و احتمال دارد که بقصد آنها خضاب نمی کردند بلکه آنحضرت گاهی بوی غسل و تنظیف و تطهیر حناء و سرسره کرده
 و این مویها بدان رنگ می گرفت و آنکه در حدیث دیگر آمده که موی شریف از زدنش دیدند محضوب گویند آن نه خضابی بود
 که آنحضرت کرده بود بلکه آنن بجهت تادیب و تبرکات از اسطیج می داشت چنانکه شبیه محضوب می نمود و آنش خود خضابش کرده
 بود برای تقویت و تقویت وی و الله اعلم و نیز آنکه در روایات آمده که آنحضرت خضاب می کرد گاه بجمرت و گاه بصفت مراد
 که می نشست لجه شریف بجنا و بر عفران برای تقویت و تنظیف و موی شریف خود سیاه بود بدان رنگ نمی گرفت که
 سمعت من شیخی رحمۃ اللہ علیہ و ہی نکتہ عجیبہ۔ وعن النس رضى الله عن عثمان النبی صلی اللہ علیہ وسلم کان شاکباً۔
 آنحضرت بود بیمار۔ فخرج یتوکا و علی اسامہ۔ پس بیرون آمد کمیه کنده بر اسامه بن زید۔ و علیہ ثوب قطر۔ و بود آنحضرت
 جامه قطر بکسراف و سکون طائوعی است از بردن که خشونت نیست و می باشد و روی خطهای سرخ و بعضی گویند
 جفت جامه ایست که آورده می شود و آنجا بجرین و قطر قرینه از بجرین است۔ قد توشیح به تحقیق بچپه بود بوی بدن
 شریف را بطریق و شاح بمعنی حائل که زیر دست در آورده بر دوش چپ افکنده بود چنانکه محرم کند و بعضی گویند مراد
 از توشیح اینجا مجرد معنی نفشی است بلی اعتبار به وصیت توشیح۔ فصلی بهم پس نماز گزارد با ایشان یعنی با صاحب و امامت
 کرد و آن آخر نمازی است که ابوبکر صدیق می گزارد و بقوم پس آنحضرت از درون خانه برآید و در پهلوی ابوبکر نشست
 و امامت کرد چنانکه بیان آن تفصیل در مقام خود مذکور است۔ رواه فی شرح السنه و عن عائشہ رضی اللہ عنہا۔ قالت
 کان علی النبی گفت عائشہ بود بر پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم ثوبان قطریان غایطان۔ و و جامه قطری سطر۔ و کان
 اذا قعد ففرق ثوباً علیہ۔ و بود آنحضرت چون می نشست پس عرق می کرد گران می شد ندان و و جامه بدن مبارک

و تعجب می کشید از آنرا - فقدم بزم الشام پس رسید جامه ها از طرف شام و بر بوی حده و نرایی شده و جامه نادر و خفته -
لقلان الیهودی - مرقلان یهودی را که ناشناسیجا نکرده نشده - فقلت - عایشه گفت پس گفتم آنحضرت را - لو بعث الیه
اگر می فرستادی تو کسی را یسوی آن یهودی برای خریدن از آن جامه ها - فاشتریت منه ثوبین پس می خریدی از آن
یهودی و جامه را - الی المیسرة ثمین - تا وقت غمی یعنی تا وقتی که چیزی برسد و ادای آن میسر شود و مناسب باشد
فارس را لیه - پس فرستاد آنحضرت کسی را یسوی آن یهودی تا بخرد جامه را از وی تا وقت میسر پس طلب کرد آن کس
از آن یهودی جامه را بدین وجه - فقال - پس گفت آن یهودی با آن کس که آنحضرت بخردین جامه را و فرستاده بود
فقه علمت ما ترید می دانم که چه می خواهی تو - انما ترید ان تذهب بهالی - نمی خواهی تو مگر آنکه ببری مال مرا که جامه است
باین وعده شن و وفا کنی آنرا بظاهر خطاب بآن کس کرد که آمده بود بخردین جامه و در حقیقت خطاب با آنحضرت است
صلی الله علیه وسلم و در بعضی نسخ برید بیای تخمیه است و در ظاهر پس باز گشته آمد انگس و عرض کرد جواب ماصواب
یهودی را که گفته بود - فقال رسول الله پس گفت پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم کذب - ورفع گفت آن یهودی
که راده من این است که مال او را ببرم و شن آنرا ندیم و خود هم می داند که دروغ می گوید زیرا که قد علم بحقیق می دانوی
از توریست - انی من اتقاهم - که من متقی ترین مردمم - واواهم للامانة - و او اکنده ترین ایشانم مرا نیت را و او اعم به
همزه و تخفیف و ال - رواه الترمذی والنسائی - و ازین حدیث معلوم شد که آنحضرت جامه درشت پوشیده بود و طبع
شریعت وی از آن تعجب و تاؤی کشیده و برای ترفه و استراحت قصد خریدن جامه خوب بطریق دین کرده و شقاوت و محجود
یهودی نابینا و نیز معلوم شد که در پدر مرتبه بود لعنهم الله و نه لهم - وعن عبد الله بن عمرو بن العاص قال انی رسول الله گفت
دیدم پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم و علی توپ بصبوغ بعضی و برین جامه بود و آنکه کرده شده بعضی بصبوغ عین فاد و سکون
صبا و سور و ابرنگ گل سرخ - فقال پس گفت آنحضرت بطریق استقامت تعجب و انکار - ما هذا - چه چیز است این جامه سرخ
که تو پوشیده - فعرفت ماکره پس شناختم من که هست آنحضرت را از پوشیدن آن جامه - فاطلاقت پس رفتم از نزد
آنحضرت خارج رفتم پس سوختم آن جامه را - فقال النبی پس گفت پیغمبر صلی الله علیه وسلم - چون رفتم وقت دیگر نزد وی
ما صفت ثوب یک - چه کردی تو بجامه خود - قلت سحر قته گفتم سوختم آنرا - قال گفت آنحضرت - اقامک سوتة - چرا نشانی
آن جامه را - بعض الملک - بعضی از اهل خانه خود را از نشاء - فانه لا یاس به النساء - زیرا که باکی نیست و کراستی نه پوشیدن
آن جامه زنان را - رواه ابو داؤد - وعن هلال بن عامر - تابعی ثقة است مزی سعد و در کوفین - عن ابیه - وایت
کرده است از پدر خود - قال رایت النبی صلی الله علیه وسلم بنی - گفت دیدم آنحضرت را و رسانا و ایام حجة اوداع بعد از آن
از عرفات - یخطب علی نبیاته - که خطبه می خواند آنحضرت و تعلیم احکام می کرد مردم را بر استسوار و علیه بر دهم - و بود آنحضرت
صلی الله علیه وسلم بر دهم چادری سرخ که خطهای سرخ داشت و دهم در لباس آنحضرت هر جا که واقع شده مراد بدان جامه

مخطوط مخطوط سرخ تحقیق محدثین این است و بعضی از فقهای اینجا توهم کرده اند که او بدان سرخ محض است و نه چنین است - و علی
 امام غیر عنده - و علی مرتضی رضی الله عنه پیش آنحضرت ایستاده بود و تعبیری کرد از آنحضرت وی رسانید کلام در باب دوازدهمین خبری
 که در ذریعۀ ایستاده بودند که بجهت کثرت خلالتی و از دو جامه آواز مبارکی می رسید که از قبل و حق آنست که دوازدهمی رسید و علی مرتضی
 رضی الله عنه می فهمانید - رواه ابو داود - و عن عائشۀ رضی الله عنها قالت صنعت للنبی کففت عائشۀ ساخته شد برای پیغمبر
 صلی الله علیه وسلم برده سوداء - چادر سیاه یعنی از پشم - فللبسها پس پوشید آنرا - فلما عرق فیها - پس هرگاه که عرق کرد
 آنحضرت در آن برده - و بعد ریخت الصدوف - یافت بوی لشم - را - فقد فها - پس بیدار خست آنرا بجهت کمال طیب و لطافت
 بطبع شریف وی - رواه ابو داود و سحر بن جابر رضی الله عنه قال آتیت النبی صلی الله علیه وسلم گفت جایزیم نزد
 آنحضرت - و هو محتب بثلثه - و آنحضرت نشسته بود بر هیأت احتیاط بثلثه یعنی سجانه که مشتمل بود بر بدن بعضی شملۀ تفسیر برده
 کرده اند و تحقیق آنست که برده کساست و ثملۀ آنچه در گرفته شود بوی بدن خواه روا باشد یا غیر آن پس شملۀ آنست از روا
 و کسا کذا فی مجمع البحار و احتیاط بر داشتن هر دو ساق است و نشستن بر سرین و احتیاط گاهی بهر دو دست باشد چنانکه در
 دست را بر ساقین گرد آورند و گاهی بر دایا فوطه و احتیاطی آنحضرت در نیوقت بردا بود که مراد بثلثه آنست - قد وقع بهربا
 بتحقیق افتاده بود در لثیمه و طرف آن برده فی الصراح هرب و بهرب یعنی با و سکون دال و ضم الفیض را لثیمه و بهرب جامه - علی قدیمه
 بهر دو قدم مبارک او مقصود آنست که آنحضرت بر هیأت احتیاط نشسته و احتیاط بجامه خود کرده و این هیأت جلوس متعارف
 است میان عرب در مجالس و محافل - رواه ابو داود - و عن وحیته بن خلیفه این همان وحیته کلبی است که جبریل بصورت وی
 می آمد - قال اتی النبی صلی الله علیه وسلم یقباطی - گفت وحیته آورده شد نزد آنحضرت جامه های مصری باریک سفید از کتان
 و قباطی بفتح قاف و کسر طاء و تشدید یا جمع قبلیه یعنی قاف و سکون یا جامه منسوب است بقبط کبیره قاف یعنی اهل مصر که فرعون
 از آن قوم است و باریه قبلیه نیز منسوب بایشان است و قبط اگرچه کبیره قاف است اما قبلیه یعنی ثیاب منسوب بدان بضم
 قاف که بیره خلعت قیاس و گاهی کبیره نیز خوانند و این در نسبت ثیاب است که منسوب است بدان اما در نسبت آدمیان
 کبیره بر قیاس پس وحیته می گوید آورده شد در حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم این قسم جامه ها - فاعطانی منها قبلیه
 پس دو امر از آن جامه ها یکجامه - فقال صد عاصمه عین پس فرمود پاره کن و در دو پاره و صدع شق شی صلب را گویند
 چنانکه شیشۀ ظروف بفتح تصدیع یعنی پاره کردن و کبیره بمعنی پاره از باب فتح چنانکه شق بهر دو معنی است - فاقطع احدیها
 قیصا پس قطع کن و بساز یکی از آن دو جامه را بر این برای خود - و اعطانی الاخر امرانک - و بده جامه دیگر زن خود را بختمه
 که خمار سازد او را برای پوشیدن سر خود و بختمه برافرازد و جزم آن هر دو صحیح است - فلما اوبسره گفت راوی هرگاه پشت داده و
 در پشت یا خود و حیمی گوید و خود را بصیغه غائب ذکر می کند و این نوع نیز در کلام می آید - قال گفت آنحضرت بدحیه -
 و امر امرانک - و بفرمان خود را - ان تجعل تحتہ ثوبا - بگرداند زیر این خمار جامه دیگر یعنی پوشد زیر این جامه جامه دیگر

لا یصفها - اظا هر نسازد آن خمار و کشف نکند وی در وی اورا از جهت بودن وی رقیق چنانکه نمایان شود و از زیر آن بشیره و لایعقار را برقع و جزم هر دو خوانده اند چنانکه تخم زرا - رواه ابو داود و عن ابن مسلمه ان النبی صلی اللہ علیہ وسلم دخل علیہا روايت مستان اسلام که آنحضرت در آمد بر وی - و هی تخم - و حال آنکه وی می بچید پیس خود را بخمار - فقال لیتہ لایلتین پس گفت پیس سر خود را تحت خنک خود را یک پیس نه دو پیس که افسره الطیبی و ظاهر آنست که مراد بچیدن سر باشد بجای سر و عادت زنان عرب است که سر را بجای سر می پوشند مانند عصا پس آن حضرت نمی کرد که یک پیس است و زیاده نه بچید تا اسراف نشود و دشمنان نگردد و بجای سر مردان و ازین حدیث معلوم شود که زنان را تلبیس لباس مردان و تشبیه با ایشان درست نباشد چنانکه عکس آن نیز ازین

حال دارد - رواه ابو داود

الفصل الثالث - عن ابن عمر رضی اللہ عنہما قال مررت برسول اللہ - گفت گند شتم به پیغمبر خدا - صلی اللہ علیہ وسلم فی ازاری استرخاء - و حال آنکه در ازارین سستی و فروزشگی و اسبال بود - فقال پس گفت آنحضرت - یا عبد اللہ ارفع ازارک - محکم برید و بالا برد از ازار خود را - فرقت پیس برد شتم و بلند گردانیدم از ازار را - ثم قال - پیر گفت آنحضرت - و زیاده کن بر و اشتن از ازار را - فروت - پس زیاده کردم و بر و اشتن - فجازلت آنرا با بده - پس همیشه گوشش و تعهد می نمایم و می طلبم این فعل را و خصالت را که بر و اشتن از ازار است بعد از امر کردن آنحضرت بدان - فقال بعض القوم پس گفتند بعضی مردم که شنیدند این سخن را از ابن عمر - الی این - تا کجا و چه حد بر می داری یا برادریم از ازار را - قال بالی انصاف السابقین - گفت تا نصف سابقان رواه مسلم - و عنه ان النبی صلی اللہ علیہ وسلم قال - و هم از ابن عمر است که آنحضرت گفت - من جبه قوم کسی که بشد و دراز کند جامه خود را - خیلاء - بر وجه عجیب و کبر فی الصراح خیلاء بضم خای تخمه و کبسه نه زنده و فتح شتانیه و حمد و دو حال و خیمه بفتح میم و کسر خا کبر لم نظیر اللہ الیه یوم الیقتمه - فطر حمت نکند خدا بجانب وی روز قیامت - فقال ابو بکر پس چون شنید این و غیره و آمدید را ابو بکر رضی اللہ عنہ گفت - یا رسول اللہ از ازاری سترخی - عادت من است که از ازار من سست می گرد و و فرو می آید الا ان اتعابده - مگر آنکه هر زمان خبر گیرم و اصلاح کنم آنرا - فقال رسول اللہ پس گفت ملائی بکر پیغمبر خدا - صلی اللہ علیہ وسلم انک لست - بدستی که تو نیستی - من لفیلة خیلاء - از ان کسانی که می کنند بجز از ازار و فرو شستن آنرا بطریق عجیب و تکبر و مکروه و حاکم آنست که کسی آنرا بطریق عجیب و تکبر نکند - رواه البخاری و عن عمر بن عبد الله بن مسعود انک لست - و کاتب بن عباس است و یکی از فقهای که و تابعین است قال لیت ابن عباس - گفت دیدم بن عباس را - یا تزرا - که از ازاری پوشید - فیضع جاشیه از ازاره پس می نهاد طرف از ازار خود را - من مقدمه از جانب پیش از ازار - علی ظهر قدیمه - بر پشت پای خود - و یرفع من مؤخره - و بر می داشت طرف از ازار از جانب پس از ازار - قلت گفتم یعنی ابن عباس را - لم اتر بریده الازره - کبسه ستره برای چه می پوشی از ازار این نوع پوشیدن - قال رایت رسول اللہ - گفت ابن عباس دیدم پیغمبر خدا - صلی اللہ علیہ وسلم را - می پوشید از ازار را گاو گای این نوع پوشیدن که از زپیش فرو می داشت و از پس بر می داشت ازینجا معلوم می شود که بلند داشتن از ازار از جانب پس کافی است

در عدم اسباب - رواه ابو داود - وعن عبادة قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم - گفت عباد بن الصامت که گفت
 آنحضرت - عليك السلام يا عباد - بيشما با پوشیدن دستار با - فانما - زیرا که عمامت بسماء الملائکة علامت فرشتگان است چنانکه
 روزی برآمدند دستار با پوشیده و سیمای مقصور آید و محمد و - و از خود - و بگذازد و فرود آید اطراف عمامت را خلف ظهر کم پس
 پشت خود زیرا که ملائکه نیز باین هیأت آمده بودند و در بعضی نسخ طود کم و هبوطا هر - رواه البیهقی فی شعب الایمان - و احادیث
 در فضل عمامه بسیار آمده بعضی از آن در شرح سفر السعادة ذکر کرده ایم و عن عائشة ان اسماء بنت ابی بکر دخلت علی رسول الله
 و مروی است از عائشه که اسماء دختر ابی بکر را بر پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم و علیها ثیاب رقاق - و حال آنکه بود بر اسماء
 جامه های تنگ و باریک قاعرض عمامه پس روی گردانید آنحضرت از اسماء - و قال یا اسماء ان المرأة اذا بلغت الحیض و فرمود
 ای اسماء بدستیکه زن چون برسد حیض را یعنی وقت بلوغ را - لن یصلح ان یری منها نیک و درست نیست که دیده شود از آن زن
 هیچ عضوی - الا نه و نه - لکن این داین - و اشار الی وجهه و کفیه - و اشارت کرد برای بیان سنار الیه بهذا و نه البوی روی خود و هر دو
 گفت دست خود این تر عورت است مر زن را و حجاب آنست که از خانه پیش مردم بیرون نیاید اگر چه پوشیده باشند و آن از خواص
 از اوج مطهره آنحضرت است رضی الله عنهن اجمعین و ازین حدیث معلوم میشود که چون اندام در جامه باریک نماید حکم بر نهاده و رواه
 ابو داود - و عن ابی مطر - مروی است از ابی مطر که تابعی است و شناخته نشده است نام و روایت می کند از سالم بن عبد الله و رواه
 کرده است از وی حاج بن اوطاة و توثیق نموده او را - قال ان علیا - گفت ابو مطر که علی رضی الله عنه مشتری تو باشد بانه در اعم
 خرید جامه را بسبب در هم که کمتر از ربع تو لچه نقره باشد - فلما لبسه پس هر گاه پوشیده او را - قال - گفت الحمد لله الذی رزقنی
 من الریاش ما تجمل به فی الناس شکر خدا را که رسانید مرا از جامه های زینت چیزی که تجمل و تزین می کنم بدان چیز
 در میان مردم در یاش بکسر راجع ریش بمعنی زینت مستعار از ریش طیر یعنی پروی که هم لباس است او را و هم زینت و اواری
 عورتی - و آنچه می پوشم و مشتری کنم بدان چیز اندام نهانی خود را تلخیص است بقول مولی سبحانه قد انزلنا علیکم لباسا یوری سواکم
 و ریش این کلمات را حضرت مرتضی خوانده - ثم قال - بپوشید - گفت رسول الله این چنین شنیدیم پیغمبر خدا را -
 صلی الله علیه و سلم یقول - که می گفت می خواند بعد از پوشیدن جامه ز برای شکر و امتنان حق تعالی - واه احمد و عن ابی
 امامه قال لبس عمر بن الخطاب رضی الله عنه ثوبا جدیداً - روایت است از ابی امامه گفت پوشید عمر رضی الله عنه جامه نو را فقال
 پس گفت این کلمات را - الحمد لله الذی کسان شکر خدا را که پوشانید مرا - ما اواری به عورتی - جامه را که پوشیدیم
 بدان بر تنگی خود را - و تجمل به فی حیوان - و زینت کنم بهی در حیات خود - ثم قال سمعت رسول الله - بپوشید گفت عمر بن
 بن الخطاب شنیدیم رسول خدا صلی الله علیه و سلم یقول - بپوشید - من لبس ثوبا جدیداً فقال کسی که پوشید جامه نو را
 پس بگوید الحمد لله الذی کسان ما اواری به عورتی و تجمل به فی حیوانی ثم قال فی الثوب الذی اخلق بپوشید کند سبب
 جامه که گفته کرده است او را - فصدق به پس تصدیق کند آن جامه که بپوشید - ثم قال فی کفست الله باشد در پناه خدا

و سايه عنايت او فی القاموس کف لفتحتين پناه و پرده وسايه - و فی حفظ الله - و در نگاه داشت و نگاه بپاى او - و فی
 ستر الله - و در پرده عفو و مغفرت وى تعالى ستر کيسر سين اعم و بفتح مصدر - حيا و متيا - زنده و مرده و زنده بجهت شکر گزاري
 نعمت و مرده بجهت ثواب تصدق - رواه احمد و الترمذی و ابن ماجه و قال الترمذی هذا حديث غریب - و درین حدیث
 استحباب تصدق است بجائۀ کمنه بشکر گزاري جائۀ نو و عن علقمة بن ابی علقمة - تابعی مدنی مولای عائشه و این غیر
 علقمة بن قیس است صاحب بن مسعود از کبار تابعین و شاهسیر ایشان که سطلق علقمة منصرف بوی گرد و عن امه - رواه
 می کند از مادر خود - قالت - گفت مادر علقمة - دخلت حفصة بنت عبد الرحمن علی عائشة - و رأيت حفصة و فخر عبد الرحمن بن
 ابی بکر عائشة - و علیها خمار رفیق - و بود بر حفصة خمار نرم و تنگ - فشقته عائشة - پس پاره کرد آن خمار را عائشة و برشید
 از سر حفصة - و کستها خمارا کثیفا - و پوشانید حفصة را خمارى درشت سطر خمار کيسر سر بوس زنان - رواه مالک - و عن
 عبد الواحد بن امین - کيفت ابو القاسم است مخزومی مولای ابی عمر و بعضی گفته اند مولای ابن ابی عمر و شنید از پدر خود و جز
 اوانه تابعین - عن امیه قال دخلت علی عائشة - گفت ایمن در آمدم بر عائشة - و علیها درع قطری و بر عائشة بود درع قطری که
 جامه السیت از زمین یا بحیرین و درع در قاموس معنی پیرایه زن گفته و در سرخرب گفته درع جامه که پوشد زن بالای پیرایه
 خسته و در اعم این چنین زبون بود آن جامه که بهای او پنج درهم بود - فقالت پس گفت عائشة یا امین - ارفع بصرك لی جارتی
 برادر نظر خود را بجانب واه من - انظر اليها - بین لبوی وى - فانها تراهی ان تلبسه فی البيت پس بدستی که آن جارتیکه بر
 کند از پوشیدن این جامه در خانه چه جای آنکه آنرا پوشیده بیرون بر آید و ترهیی بر لفظ محمول است و معنی وى معلوم این چنین
 آمده است استعمال بعضی الفاظ چنانکه تحت الناقه بلفظ محمول گویند و مراد معنی معلوم است یعنی زانیه ناقه گفت عائشه رضی الله عنها
 و بیان کرد از حال فقر و عسرت و زهد خود و در زبان آنحضرت - و قد کان لی منها درع علی عهد رسول الله صلى الله عليه وسلم
 و تحقیق بود مرا ازین ثیاب قطری پیرایه در زبان آنحضرت و طبی گفته که ضمیر منها راجع است بجنس ثیاب که اختیار کرده نشود
 بدان و قدری قیمتی نباشد آنرا و گفت - فما كانت امرأة - پس نبود هیچ زنی که یقین بالحدیث - راست می شد برای زفات
 و عروسی در مدینه یقین راستن قینه کنیزک سرود گوی - الا ارسلت الی تسعيره - مگر آنکه می فرستاد آن زن کسی را لبوی من تا
 استعارات می کرد از من آن جامه را - رواه البخاری و عن جابر قال لبس رسول الله گفت جابر پوشید پیغمبر خدا -
 صلى الله عليه وسلم ثوبا - روزی - قبای ویراج اهدی له - قبای ویرا که بهدیه فرستاده شده بود برای او و شمل و شکلان نزع
 سپرد و ذکر کشید آن قیام از بدن مبارک خود - فارسل به الی عمر - پس فرستاد آن قیام را لبوی عمر رضی الله عنه - فقبل
 قدا و شک انتم و عمره پس گفتند صحابه تحقیق زود واقع شد بر کشیدن تو آن قیام را از بدن - یا رسول الله فقال سنائی عنه
 جبریل - پس فرمود آنحضرت نهی کرد مرا از پوشیدن آن قیام جبریل معلوم شد که پوشیدن آن قیام پیش از زود و نهی بود -
 فجاء عمر بکی فقال - پس چون شنیدین قصه را عمر آمد گریان نزد آنحضرت پس گفت - یا رسول الله کرمت مراد اعطیتیه که در

داشتی تو چیزی را یعنی این قبار و ادوی مرا - تمامی پس چه کار کنم من و چه باشد حال من و چون عمر بنی النضر خیال کرد که آنحضرت
 قبار بوی برای پوشیدن داده است و گریه کرد آنرا که رو کرد آنحضرت بروی و تسلی داد او را - فقال - پس گفت راست است
 لم اعطک بدرستی که من نداده ام ترا این قبار را بلبسه تابوشنی آرد - انما اعطیتک تبعیه - نداده ام ترا اگر برای آن که بفرستی
 آنرا - فباعه بالفی درهم پس بفر و خست عمر آنرا بدو هزار درهم و چون قیمتی بود حکم نکرد که برای زنان جامه ساز و خبانان و حجاب
 دیگر فرمود - رواه مسلم - و عن ابن عباس رضی اللہ عنہما قال انما فی رسول اللہ - گفت ابن عباس بنی نکر و پیغمبر خدا -
 صلی اللہ علیہ وسلم عن النبی المصطفی من الحریر - نکر از جامه که از بریشیم صرف باشد و تار و پود وی هر دو از بریشیم بود و محتاط
 بجزی و دیگر نباشد بقیه بضمیم و سکون صادر و فتح بیم بخر جامه یک رنگ - فاما العلم - اما علم که از حریر بر جامه کشیده باشند
 و سدی الثوب - و تار جامه که از حریر بود - فلا یاس به پس هیچ بانک نیست از پوشیدن آن - رواه ابو داود - بدانکه ثوب
 حریر که سدی و طبعی تار و پود و از بریشیم بود حرام و مکروه است مگر بقول شافعی بعضی علماء که عمل بدان نتوان کرد و نزدیک
 صاحبیه مباح است و در حریر و آنکه تار وی از بریشیم است نه پود وی مشروع است با اتفاق و عکس آن نیز مکروه مگر در حریر پس
 در حریر نزدیک صاحبیه خاص هم مباح است و نزدیک امام ابو حنیفه مخلوط که پود او حریر است و تار وی جزو آن اما آنکه تار وی
 حریر بود و پود وی جزو آن مباح است مطلقاً - و عن ابی رجا و قال خرج علینا بفتح را و جیم نام او عمران بن تیمیم عطاردی
 تابعی مخفوم در یافت جاالمیت و اسلام را گفت بیرون آمد بر ابراهیم بن حصین و علیه سرف من خز - و بروی سرف بود
 از خز و سرف مثلثه الیم ثوبی که در دو طرف آن علم است و سیم زارده است و در قاسوس گفته که سرف بزوزن مکرمه از خز
 سرج که علمها دارد - و قال ان رسول اللہ - و گفت عمران بن حصین که پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم قال - گفت بن النضر
 اللہ علیہ نعمته کسی که از فاضله کند خدای تعالی بروی نعمتی را - فان اللہ یحب - پس بدرستی که خدای تعالی دوست می دارد
 آن یزیدی اثر نعمته علی عبده - که دیده شود اثر نعمت وی بر بنده او و شرح این در فصل ثانی در حدیث عمر بن شعیب گذشت
 رواه احمد - و عن ابن عباس قال - گفت کل اشئت والبس اشئت - بخود هر چیزی را که می خواهی و بپوش هر چیزی را
 که می خواهی - ما خطا و تکاشفان - مادام که نرسد ترا و بگذرد از تو و وصلت - سرف و مخیمه - اسراف و تکبر یعنی کبر است
 توسیع در طعام و لباس بعلت اسراف و تکبر است و هر چه نه برین وجه است مباح است - رواه البخاری فی ترجمه باب
 روایت کرد این حدیث البخاری در ترجمه بابی - و عن عمر بن شعیب عن ابیه عن جده قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم کلاوا
 و اشربوا و تصدقوا و البسوا - بخورید و بنوشید و تصدق کنید و بپوشید هر چه می خواهید - الم یحاط اسراف و لا یخلفه مادام
 که محتاط نگردد و اسراف و تکبر - رواه احمد و النسائی و ابن ماجه - و عن ابی الدرداء قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
 ان احسن ما رزقکم اللہ فی قبورکم و تساجدکم البیاض - بدرستی که بهترین جامه آنکه در یابید شما خدای تعالی را در قبر
 خود و سجده بپای آنست خود جامه سفید است - رواه ابن ماجه -

باب الحائض

باب در بیان خاتم و امثال آن از جنس حلّی و در خاتم پنج لغت هست خاتم نفخ یا کسکرن و خاتم و خاتم کبسر خای و ختم
بفتح قاف و در بعضی کتب خاتم و ختم و ختم نیز گفته اند.

الفصل الاول در بیان عمر رضی الله عنهما و نحوه الفی - گفت پیغمبر خدا - صلی الله علیه و سلم خاتم من فیه - انگشتری
از طلا بود و فی روایتی - و در روایتی این زیادتى آمده که - و بجله فی یدیه الیمینى - و گردانید آنحضرت خاتم را در دست
راست خود - ثم القاه - پس انداخت و بر تافت آن خاتم طلا را - ثم انشأ خاتما یشرکف - انگشتری را بمن و ورق را فقره
و ورق کبسر را و فتح آن و سکون نیز آید و در بعضی روایتم سکون و و مراد از بی فقره است - نقش فیه نقش کرده شده و در خانه
محمد رسول الله - و نقش بصیغه سعادم نیز خوانده و چون این کلمات ستر که بود و ستر میان سلمانان و منظمه این بود
که چه رغبت کنند و در نقش کردن آن معنی کرده - و قال - و گفت آنحضرت صلی الله علیه و سلم - لا یفقد احد یاید که نقش
نکند هیچ یکی - علی نقش خاتمی نه انگشتری که کاین است بر و در این نقش خاتم من و بعضی گویند علی معنی شل است و مقصود
است که دیگرى این کلمه در خود و بنویسد زیرا که اشتراک در نقش خاتم موجب بفساد و اختلال حرام و مقاصد است
و قول دین نه یا اشارت به نقش تعیین او است یا بنجام و مقصود تعیین و تمیز او است نه تقیید و اگر این نقش خاتم را
بخصوصیت برای ختم مکاتیب و مناشیر که مملوک و سلاطین و قضاة تعیین و قرار داده باشد و در ای ازادرین باب اعتبار
نکرده باشد معنی تقیید نیز درست باشد والله اعلم - و کان اذ الیسر و بود آنحضرت چون می پوشید خاتم را - جعل قصه
می گردانید نگین خاتم را - مما یلی یطن کفه - در آن جانب که متصل است باطن کف دست را نه در جانب بیرون زیرا که این
ابو حنیفه از عجایب و زینت و مختار و در مذہب حنفی این است چنانکه در باب دیگر گفته است لیکن طبعی گفته که چون مردان
نکرده اگر جانب ظلمت نیز دارند درست است و از ساعت پرو و منقول است از منتهی شفق علیه بنا نکرده را و اول حدیث
و و حکم مذکور شد که هر دو تقیید یافته یکی پوشیدن خاتم مذہب و تقیید آن در همین حدیث مذکور شد دیگر پوشیدن در دست
راست و آن نیز تبدیل یافته و آخر ادب آنحضرت صلی الله علیه و سلم پوشیدن خاتم در دست چپ بود و کما قال الطبری صاحب
سفر السعاده گفته که روایت مختلف است و در بعضی حدیث آنکه در دست راست بودی و در بعضی در دست چپ و مجموع آن
صحیح است و ظاهر آنکه گاهی در دست چپ بودی و گاهی در دست راست و منتهی و سیوطی در شرح بخاری گفت وارد شد
احادیث بلبلین خاتم و همین و احادیث دیگر بلبلین و رین و عمل برین است و اول شیوخ است چنانکه بهی و بعضی
غیر ایشان بدان قائل شده اند و این عدی و غیر وی از این عمر خارج کرده که تختم کرد رسول خدا و همین ستر تقیید و اد
و دیگر دانید مانند و بسیار و امام نووی گفته اجماع است بر خواندن تختم در راست و چپ و گفته که هیچ در مذہب ما بر پند نیست
زیرا که وی اشرف است پس حق باشد بر نیت و اگر ام و دیگر بدانکه حرمت خاتم مذہب در حق رجال است اما انصار از خاتم

بلکه گفته اند که تخم بخاتم نقشه کرده است نه نشان از زیر که این لباس مردان است و زنان را شبیه مردان در لباس کرده و گفته اند
 اگر زن خاتم نقشه پوشد باید که تغییر و دگرگانی از لباس مردان و مانند آن و دگرگانی گفته که تعبیر درین باب حلقه است که نموده
 زیرا که قوام خاتم بر دو حقیقت است و دوست و دشمن علی بن ابی طالب علیه السلام و رسول الله صلی الله علیه و سلم و بعضی
 از نفسی و المعصوم و من تخم الذهب شرح این سابقا و فصل ثانی از کتاب لباس هم در حدیث علی بن ابی طالب علیه السلام معلوم
 شده است. و آن قراة القرآن فی الركوع. و فی کذا و ذلک من قرآن و در رکوع این را دو معنی است یکی آنکه نبی کریم را از آنکه در رکوع
 بجای تسبیح قرآن بخواند زیرا که محل قراة قیام است و در رکوع موضع تسبیح است و دیگر آنکه نبی کریم را از آنکه اضطراب کند و قراة را تمام
 نکرده برگردد و در چنانکه بعضی قراة و در رکوع افتد که از سمعت. رواه مسلم و عن عبد الله بن عباس رضی الله عنهما ان
 رسول الله صلی الله علیه و سلم را می خاتمان بن و سب فی یوم جمل. آنحضرت دیدگاهشتری را از طلا در دست مروی. فرموده طرقت
 پس بر کشید آنحضرت انگشتری را از دست آنمرد و در آن داخت آنرا. فقال پس گفت آنحضرت صلی الله علیه و سلم میگوید
 قصه می کند یکی شما را ای حجة من نار بسوی اخگری از آتش و فوخ می خاتمانی آید. پس می گویند وی پوشد آنرا از دست خود
 مقصود و نبی است یا و عیبه و تشدید اند پوشیدن خاتم ذهب. فیقول للرجل بعد ما ذهب رسول الله پس گفته شد مرا نمرد و بعد از آن
 رفتن پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم یعنی از مجلس خاتمک. برادر خاتم خود را و بگوید ترا شفع به. نفع بگیر بدان بفر و خاتم
 بشن آن یا تخم زن بدان. قال گفت آنمرد. لا والله نه سوگند بخدا. لا اخذه ابدا یعنی گیرم از هرگز و قد طهر رسول الله و هاتک
 تحقیق آن داخت آنرا پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم. چنانچه وی کرده داشته بی رضای وی بدان متعلق شده و بر بد اشتن آن
 و نفع و بر گرفتن بدان چیزی نباشد که برادر و آنرا فقیری و متفق گردید بدان تا کفارت تقصیری که رفته کرده. رواه مسلم و ابن السیرین
 رضی الله عنهما و ابن السیرین صلی الله علیه و سلم را و آن یکشب. روایت است از انس که آنحضرت خواست که بنویسد فرمائی ای
 کسری بجانب کسری بفتح کاف و کسر آن و فتح را و اما آن یکسری نیز آمده لقب با دشتاه فارس است معرب خسرو. و قیصر
 و بنویسد فرمان بجانب قیصر لقب با دشتاه روم است. و انجاشی. و بنویسد بجانب نجاشی بفتح نون و کسر آن با تخفیف
 جیم و تشدید یا تخفیف و سبک بودن که از اصح بعضی الفاصل لقب با دشتاه حبشه است و تخفیف یا شهر است فیقول انهم لا یقیان پس
 گفته شد که ایشان یعنی این باوک قبول نمی کنند. کتابا کتبالی را. الا بخاتم قصاص رسول الله پس ساخت پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم
 خاتما انگشتری را یعنی امر که و لباس خاتم صنوع در کالبد می ختم که گفته را بجز از آن بیان کرده خاتم البقول خود. حلقه نقشه و بیان
 فصل نکرد و گفتا و یا از جهت آنکه چون حلقه بلبوس است و دوست و محمل است و او است ذکر آنرا برای بیان جواز و در بعضی جاهای
 آمده که فیض نیز از نقشه بود و در بعضی نص حبشی. یا آن در احادیث بیاید نقش فیه. نقش کرد یا نقش کرده شد و برین
 خاتم محمد رسول الله رواه مسلم روایت کرد و مسلم این حدیث را همچنین مجمل و فی روایت بلخاری. و در روایت بخاری
 را آمده که کان نقش فی ثلثة اسطر بود نقش خاتم سه سطر. یک سطر پایان محمد. رسول سطر. و سطر سیاه رسول

والله سطر - و سطر دیگر بالا الله شخ محی الدین نودی گفته سطر اول الله و سطر دوم رسول و سطر سوم محمد بدین جهت ۲ و در بعضی
حواشی باین هیئت ۹ نوشته محمد رسول الله و الله اعلم و خاتم انحضرت صلی الله علیه و سلم بعد از وی بدست ابو بکر صدیق بود
و بعد از وی بدست عمر فاروق و بعد از وی بدست عثمان ذی النورین رضی الله عنهم و در آخر عمر خلافت وی از دست عقیب
که خادم وی بود در سیر ارسن فتا و در هر چند بچسبند پیدانشد و گفته اند که باعث این همه فقره و پریشانی و فتنه و اختلاف آن
عهد وی و بعد از وی شد که شدن آن خاتم بود که در وی سری مودع بود که باعث انطعام و التیام بود و چنانکه در خاتم
سليمان عليه السلام والله اعلم - و عنه ان النبي صلى الله عليه وسلم كان خاتمه من فضة - و هم از انس مرده که بود حلقه انگشتری
انحضرت از فقره - و کان فضة منه - و بود نگین و هم از فقره - رواه البخاری و عنه ان رسول الله صلى الله عليه وسلم لبس خاتم فضة فی
میدینه - انحضرت پوشید انگشتری فقره را در دست راست خود - فیه - بود و در آن خاتم قصص حبشی نگین منسوب بجهش باین معنی که
از خزیر و یا عقیق بود زیرا که کان وی بمن و حبشه است یا هر دو دیگر بود که در حبشه می باشد یا همین منی مراد است و حبشه را
از من می دارند از جهت قرب و می از آن یا سیاه بزرگ حبشیان یا از او حبشه ساخته بودند یا صنایع وی حبشی بود چنانکه
در صفت تیغ انحضرت آمده که حنفي بود یعنی صانع از نبی حنیفه بود و باین معنی سناقات نذر و بودن وی از فقه و بر تقدیر معنی اول
حمل بر تعدد و خاتم باید کرد - کان بجمل فضة جمالی گفته - بود و انحضرت که می گردانید نگین آن را بجانبی که متصل کعبه است یعنی با انگشت
چنانکه گذشت و همیشه طلاق کف بر همان جانب باید - تفق علیه - و عنه و هم از انس است که - قال کان خاتم النبي کفیت بود
خاتم پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم فی نذره - و ین انگشت - و اشار و اشارت کرد انس از برای تعیین نشان الیه بیده - الی انحضرت
الیه یسری - با انگشت کوچک دست چپ - رواه مسلم - و عن علی رضی الله عنه - قال نهانی رسول الله کفیت علی رضی عنی
کردم از پیغمبر خدا - صلی الله علیه و سلم ان ختم از مهر کردن - فی اصبعی نذره او نذره - و انگشت من که این است یا این است - قال -
گفت مرا وی - قادی - پس شارت کرد علی رضی با فقه نذره خشت - الی ابوسلمی - بسوی انگشت میان - و التی تلیما - و بیده
دوم بسوی انگشت که متصل است انگشت میان را یعنی سیاه که از قبیل و احتمال دارد که ضمیر قال برای علی باشد و در تلوای
برای انحضرت و احتمال اول ظاهر تر است یعنی از شارب جان گفته اند که در ابهام و مبصر هیچ روایتی نه از پیغمبر صلی الله علیه و سلم
و نه از صحابه و تابعین رضی الله عنهم اجمعین آمده پس ثابت شد استجاب تخم و در خضر و باین جانب میل کرده مشافیه و
حنفیه و این در حق مردان است و زنان را جایز است که در همه انگشتان پوشند - رواه مسلم -

الفصل الثانی عن عبد الله بن جعفر رضی اللہ عنہما قال کان النبی صلی اللہ علیہ وسلم یختم فی یمینہ کف عبد اللہ

بن جعفر که صحابی بود و در وجود و سخاوت بنظیر عالم بود آنحضرت که می پوشید رخا تم در دست راست خود - رواه ابن ماجه -
روایت کرد این حدیث را این ایچ از عبد الله بن جعفر و رواه - و روایت کرد آنرا را بود او و والنسائی عن علی و عن ابن عمر
رضی الله عنهما قال کان النبی صلی الله علیه و سلم یختم فی یساره - مروی است از ابن عمر بود آنحضرت که می پوشید انگشتری را

بدست چپ خود - رواه ابو داود و - وعن علي رضي الله عنه ان النبي صلى الله عليه وسلم اخذ حريرا - انحضرت گرفت جامه
 افريشي را - فجعله في يمينه - پس نهاد آنرا در دست راست خود - واخذ ذوبا فجعله في شماله - وگرفت طلا را و نهاد آنرا در دست
 چپ خود - ثم قال - لست بكنتم انحضرت - ان هذين - بدرستی كه اين دو چيز - حرام علي ذكركم استي - حرام است هر يك از ان
 بر مردان است من - رواه احمد و ابو داود و النسائي - وعن معاوية ان رسول الله صلى الله عليه وسلم عن بكير بن الحنفور
 اني كره انحضرت ان يسوا رشداك بر پوشتهاي نور شرع آن گذشت - وعن لبران الذهب - وني كره ان پوشيدن طلا الا مقطعا
 لكره جيزي شكسته ريزه - ريزه كرده شده و مقطع و راصل جامه كوتاه و سه راقص قصير را گویند و باین جهت تفسير كرده اند انرا بشي
 ليسير قليل مثل شبه شمشير يا خلفه كمر بند يا دندان و ميني و مانند آن و تفسير كرده اند انكه را بآنچه واجب نكرد و در وي زكوة
 و تحليل اندك از ذهاب بر قياس تحليل اندك از حريست مثل سه چهار انگشت از ان چنانكه گذشت و طيبي از ابو سليمان خطابی
 نقل كرده كه نبي با استئناس صورت بر ناست نه رجال يعني نهي كرده از لبس ذهاب بآنچه قطع كه آن حلال است مرنه ملك را
 و حكم از مردان هنوز بر نهي و كرامت است و طيبي گفته كه اين توجيه جديست و ليكن لفظ حديثي است از فرق و تبيين بيان
 مردان و زنان چنانكه نهي از زكوب نمودن كمرين اوست انتي پوشيده نماند كه اگر احاديث ديگر را كه دال اند بر نهي ذكوب
 از ذهاب نه انما تفرنيه بر ابراهام اين معني دارند و در نباشد و در مطالب المؤمنين از هادي و كافي مي آرد كه بجام و ركاب پارچه
 چون مفضل باشند و جامه كه در وي كتابت از ذهاب و فضا بود و سوار شدن بر زرين مفضل و نشستن بر كرسي مفضل
 و تيكايه جاي نشستن و دست گرفتن فضا نبود و جائز است نزد ابی حنيفة و ابو يوسف گفته كه كرده است و قول محمد گاهي يا ابو حنيفة
 روايت كند و گاهي يا ابی يوسف و برين خلاف است گردانيدن آنرا در شمشير و مسجد و حلقه آئینه و گردانيدن مصحف بيب
 يا مفضل و همچنين جامه كه در وي كتابت مذهاب فضا است و در اوجالة آئینه است كه بر گرد آن بودند آنچه بدست گيرند
 زيرا كه وي كرده است با اتفاق و اين در خالص ذهاب است اما توبه كه آب طلا باشد كرده نيت و نزد ابی حنيفة اتخاذه
 ذهاب در مثل منطقه و حليۀ سيف كرده است زيرا كه در فضله استغناست از ان و اصل در استعمال ذهاب فضا حرمت است
 و فضا كافي است - رواه ابو داود و النسائي و عن جريرة ان النبي صلى الله عليه وسلم قال رجل عليه خاتم من شجرة رديت
 است از جريره اسلمي كه انحضرت گفت مردوي را كه بود بروي انگشتری از بونج كه بندي زبان آنرا پيل گویند و او را شبه گویند
 بفحشيتان از جهت مشابهايت او بطلا در رنگ پس انحضرت بآنمرد بطريق تعجب گفت - مالي اجد منك يرح الا صنم حبيبت
 مرا كه مي يابم از تو بوي تبان و اين از جهت آن فرمود كه تبان از بونج مي ساختند - فطرحة پس نداخت آنمرد و دور گردانيد
 خود آن انگشتری را - ثم جاء و عليه خاتم من حديد - پسترد آن مرد و حال آنكه بود بروي انگشتری از آهن - فقال پس
 گفت انحضرت - مالي اري عليك حلية اهل النار - چيست مرا كه مي بينم بر تو ز يوز و پوشش و زرخيان - فطرحة پس نداخت
 آن مرد آن انگشتری را - فقال پس گفت آن مرد - يا رسول الله من اي شئي اتخذه ما رچه چيز بسازم انگشتری را - فقال

پس فرمود آنحضرت من ورق بساز از نقره - و لایحه متقالا - و تمام کن انگشتری را تا مشقال بلکه کمتر از آن کن داین بیان
اولی و احسن است زیرا که اصل در زهره و نقره حرمت و کراهت است پس از قدر ضرورت زیاده نباید و هم ازین جهت
پوشیدن دو انگشتری و زیاده بر آن مکروه است ولیکن بافتن انگشترهای متعدد مکروه نیست اگر نبوت پوشد - رواه الترمذی
و ابو داود و النسائی و قال محی السنه و قد صحیح تحقیق بصحت رسیده و در حدیث صحیح آمده است - و عن سهل بن سعد رضی الله عنه
در باب مهران النبوی - که پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم قال لرجل - که آنحضرت گفت مردی را که نکاح زنی می خواست - تمس
طلب کن مالی را برای مهر - و دو خاتمان حدید اگر چه انگشتری باشد از آهن و درین اشعار است با آنکه انگشتری از آهن باشد
پس معلوم شد که نهی از برای تحريم نیست و گفته اند که این سیاق است و در بدل مال از برای مهر اگر چه اندک چیزی باشد جایز است
فرمود و دیده اگر گفتم از خاک باشد و خاتم حدید اگر چه از تخم بلدان نمی کرده با وجود از شایستی مقوم بیرون نباشد و باینکه التماس
مهر برای جایز باشد و طبیعی گفته احتمال دارد که نهی از تخم بخاتم جدید بعد از حدیث سهل بن سعد باشد و سنت بعد از وی نبوی
استقرار یافته پس این حدیث مشروح باشد و این حدیث سهل بن سعد در باب المهر در فصل اول گفته است و عن ابن مسعود
قال کان النبی صلی الله علیه و سلم یکرمه عشر خمال - گفت ابن مسعود بود آنحضرت مکروه می داشت و ه خصلت را - البصفره
یکی زردی را - یعنی المخلوق - بفتح خاء و نون لام و قاف طیب معروف است میان عرب که در وی طبعهای متعدده و نیز از
ویکی از آن زعفران است که زردی بسبب اوست و بعضی حاویث با بخت آن در و دیافته و در بعضی از آن نمی کرده و حاویث
نمی بیشتر است و گویند که آنها را سیخ اباحت است و فقها در رنگ زعفران اقول است چنانچه در مصنف و در بعضی روایات در عصبی
جائز آمده - و تغییر شیب - دیگر مکروه می داشت تغییر دادن پیری را خواه به تفت سویی سفید یا بختابان بسیاری بخلاف
خضاب بخاک آن جائز است باتفاق بدلائل احادیث و آورده در آن و احادیث و زینت شیب و خضاب بسبب او نیز وارد شده
و مختار و زینت شیب در مذہب ماحرمت و کراهت است و در روایتی از امام محمد لالباس به است کذا فی مطالب المومنین و لجزال
و مکروه می داشت کشیدن از ار را و در از ساختن آنرا از حدی که تعیین یافته چنانچه گذشت - و انتمم بالزهره - و مکروه
می داشت پوشیدن انگشتری طلا را - و البصرج بالزهره - و مکروه می داشت آراستن زن خود را و ظاهر کردن زینت و خوبی
نمودن را - غیر محلهما - مرغیره هر محرم را محمل کسیر حاصصه محل یعنی جای حلالی بدون که زوج اوست یا محرم و محمل که بمعنی
وقت باشد و آن وقت بودن او با زوج و محرم بفتح هاء نیز خوانده اند از حلول و الجماعه اند که در کرمه و لاییدن نرین
الابعدی لایته مذکور شده اند - و الضرب بالکتاب - و مکروه می پنداشت نزد بافتن از کتاب کسیر کاف جمع کتب بفتح هاء می
نزد که بدان می بازند مثالی که قرعه می زنند و نزد عامه علماء از صحابه و غیر هم نزد بافتن حرام است و از عبد الله بن مسعود آورده اند که این
خود می باخت و از سعید بن مسیب نیز اگر بی قمار باشد خصصت آن کرده و در مذہب حنفی باختن نزد حرام است مطلقا و همچنین شطرنج
بشرط قمار بر آن مکروه است و موجب تصحیح وقت و در بعضی روایات باخت شطرنج نیز آمده - و الرقی جمع رقیه ضمیر او سکون قاف

بمعنی افسون کردن - الا بالعوذات - و مکرده می باشد افسون کردن و میسر آن را اگر عوذات باشد یا و مکروره و مکرور و مکرور
 قتل عوذ بر لب اعلق و قتل عوذ بر لب ناس می دارند و صیغه هیچ بارده مافوق احد یا کلمات و آیات می گویند و بعضی قتل ایها الکافر و قتل
 هو الله احد اینها را عوذات داشته بجهت استعمال آن بر تبری از غیر وین اسلام و بر توحید حق که در معنی استعاذه از شر کفر و شرک است
 و نزد بعضی مراد بران آیات قرآنی است که شتمیل اند بر معنی استعاذه چنان سوره و چه غیر آن و بالجمله قیود افسون کردن بقرآن و اسماء
 الله تعالی جائز نیست و بغیر آن حرام خصه صکایان الفاظ که معانی آن معلوم نباشد که در اینجا هم کفر است - و عقد التماس - و مکرده
 می باشد بجهت بستن تمام راجع میمه مثل حیره یا و استخوان یا که برای دفع چشم زخم در گردن اطفال یا ویزند و این از باب اطمینان است
 است و درین اسلام از آن نمی آید و بعضی از تمام مطلق افسونهای جا بهیت مراد داشته اند اما در سبقت تعویذ از آیات قرآن
 و ادعیه فی الجمله سندی هست چنانکه از حدیث عبد الله بن عمر گذشت که آنحضرت صلی الله علیه و سلم او را برای دفع فزع و وحشت
 و حیوانی این کلمات آموخته بود و عوذ بکلمات الله التامات من غضبه و عقابه و شر عباده و من همزات الشیاطین فان یحضرک
 ووی رضی الله عنه تلقین می کرد و آنرا کسی را که عاقل می بود و از اولاد وی کسی که عاقل نبود وی نوشتند و از پاره کاغذ و
 می و بخت در گردش گذاشتند فی الحصل المحصین و عزل الما و غیر محله - و مکرده می داشتند بیرون افکندن آب بنی لادن فزع زن قوت
 از نال تا محل نگیرد و در غیر محل عزل یکسر حسا و فزع آن که زن حره باشد و میرضای وی عزل جائز نیست بخلاف آنکه محل
 عزل است و عزل از وی مکرده نه و در بعضی روایات در غیر این حدیث و عزل الما و من محله واقع شده و ضمیر محله درین روایت
 راجع به او خواهد بود و در محل و فزع امرة حره - و فساد الصبی - و مکرده می داشتند فساد صبی را مراد وی را قتی است که شیر می دهد پس
 حامل می گردد و بعلت آن شیر وی فاسد می گردد و صبی که آن شیر را می خورد نیز فساد و ضعف منیه را می یابد و جماعت امرة
 را در حالت رضاع غیل می خوانند لفتح عین محمه و ذکر آن در باب ما شرقة از کتاب استحکاح گذشت - غیر محرمة در حالتی که حکم
 نگذشته است بجرمت آن یعنی مکرده می داشتند این ده خصال را و حرام نگردانید و اکثر شراح بر آنند که این متعلق است
 بفساد صبی و معنی آن باشد که مکرده می داشتند فساد صبی و جماع زن را در حالت رضاع اما حرام نگردانید چه طلی امرة منکوحه
 حلال است و بجهت احتمال حمل که سفهت فساد و مذکور است حرام نگردانید اما اگر متعلق باشد بجمیع آنچه مذکور شد از خصال عشره لازم
 آید که تختم مذہب مکرده غیر محرم باشد و حال آنکه وی حرام است بی ظمان مگر آنکه گویند حکم وی معلوم و مقرر شده است که حرام است
 بحکم دلیل که حدیث و اجماع است و ازین حکم خارج خواهد بود و فقه بر - رواه ابو داؤد و والنسائی - و عن ابن الزبیر ان مولاه
 لهم - و مروی است از عبد الله بن الزبیر که نهی که مولاه ایشان بود - خرجت بانته الزبیر الی عمر بن الخطاب - بیرون برد دختر
 زبیر البیوی عمر رضی الله عنه - و فی رجلها اجراس - و در پای آن دخترک جرسها بود یعنی زیوری که بر بیات جرس که دارند
 می کرد و شال دارند جرس چنانکه در پای دخترکان می اندازند - فقطعها - پس سیرید آن اجراس را عمر رضی الله عنه و قال سمعت
 رسول الله - و گفت شنیدم پیغمبر خدا را - صلی الله علیه و سلم بقول - می گفت - مع کل جرس شیطان - با هر جرس شیطانی است

و جرس بفتح جیم کسر وی و سکون ر یعنی صوت یا صوت خفی و تحقیق آنچه باید و نیز در گردن چار پاییان یا بیای باز و صبیان اما که نسبت وی شیطان بحسب بودن او ست و حکیم هزار و در حدیث لا یحب للملأ که تر فقه فیما جرس آن وجه گفته اند که وی می آگاهاند و خبر داری گردان را عدد از او آنحضرت صلی الله علیه و سلم و دست می داشت که در یک پیراهن یکایک و خبر دار گرداند ایشان را رواه ابو داؤد و عن بنیانه یضم یا و تخفیف نون - مولاه عبد الرحمن بن حیان - بفتح حای جمله و تشدید یای تحتانی و تخفیف نون تابعیه است روایت می کند از عائشه در روایت می کند از وی ابن جیح - الانصاری کانت عن عائشه بود این مولاه عبد الرحمن انصاری نزد عائشه - از خلعت علیها بجا رتبه - ناگاه در آورده شد بر عائشه و خترکی - و علیها - و بود بران جاریه - جلاب - بفتح جیم اول و کسر ثانی جمع جلاب یا بضم نیم یعنی جرس است کذا فی القاموس چنانکه از نفس حدیث معلوم می گردد بصوتن - آواز می کردند آن جلاب - فقالت پس گفت عائشه رضی الله عنها - لا تدخلنها علی - باید که در نیا در آن زن که در آورده است این جاریه را برهن - الا ان تقطن جلابها - مگر آنکه هر دو جلاب را در مسخت رسول الله - زیرا که سن شنیده ام پیغمبر خدا را صلی الله علیه و سلم بگوید می گفت - لا تدخل للملأ که مبتدیان جرس - در نمی آیند فرشتگان خانه را که در وی جرس است - رواه ابو داؤد و عن عبد الرحمن - مروی است از عبد الرحمن بن طرفة - بطای جمله و فتحات تهجی عطار وی نسبت بطار و بن عوف - ان جده تحقیق پدر کلان وی - عرجه - بفتح عین و سکون را و فتح فا و جیم بن اسعد قطع الفه یوم الکلاب - بریده شد بینی او و ز کلاب بنتم کاف نام موضعی است که در وی واقعه مشهور بود از ایام عرب - فاختذ القفا پس ساخت بر فیه صورت بینی بن فخته - از فقره - فانتن علیه پس گنده شد بینی فقره بر عرجه - فامر النبی صلی الله علیه و سلم ان یخذ القفا من ذهاب پس حکم کرد او را آنحضرت که بسازد بینی از طلا که آن گنده نمی شود و باین حدیث مباح ساخته اند اکثر علما ساختن بینی و ضبط گردانیدن و ندانند بدان چنانکه در شرح حدیث سعادیه الاسقطا گذشت - رواه الترمذی و ابو داؤد و النسائی و عن ابی هریره ان رسول الله صلی الله علیه و سلم قال من احب ان یخلق کسی که دوست دارد که حلقه بیندازد و بر بینی یا در گوش شل و حلقه انگشتری بی نگین را گویند و ابل محلق شتری را که علامت کرده باشند او را حلقه پس می فرماید که هر که بخوارید که پوشانند چیمه - دوست خود را از ولد یا زوجه - حلقه من ناز حلقه از آتش و وزخ - فلیحلقه من ذهاب پس گوید حلقه پوشانند او را از طلا یعنی حلقه طلا پوشانیدن را جز این است که پوشانیده می شود او را حلقه آتش و همچنین معنی قول او که فرمود - من احب ان یطوق جیمیه طوقا من نار - کسی که دوست می دارد که گردان اندازد و دست خود را طوق از آتش - فلیطوقه طوقا من ذهاب پس گوید طوق ساز و گردان او را از طلا - من احب ان یسوار جیمیه سوارا من نار - کسی که دوست می دارد که پوشانند و دست خود را دست بر بن از آتش - فلیسوره سوارا من ذهاب پس گوید بپندارد و دست وی سوار از طلا - و لکن علیکم بالفخته - ولیکن بر شما با و که زیور می که بسازید از فقره سازید فالبصیرا پس السو و لبه بکنید بقبضه و بسازید زیور را از وی اشارت است که زیب و زینت و زیور دنیا و خلق السوء و لبه است اگر چه مباح ساخته

شغلنی نه اعنکم شغل گردانید و باز داشت مرا این خاتم شما و از توبه و اهتمام نعت حضور و جمعیت بحال شما که برای تصرف در بواطن و تربیت و اصلاح احوال شما دارم من ذللیوم لم یزد لی من ان برای بیان آن شغل و التفات فرمود البیه نظره و الیکم نظره - مرا نظری ست بسوی آن خاتم و نظری ست بسوی شما - فالتقاء پس بنگین آنحضرت آن خاتم را - رواه النسائی - وین در حقیقت برای تنبیه و ارشاد است ست تا از موجهات تصرف و التفات خواطر اجتناب نمایند و الله اعلم بحقیقه الحال و عن مالک قال - و منقول ست از امام مالک که گفت ما نا اکره ان یلبس النملان من مکروه می پذیرم که پوشانیده شود پسرکان را - شیائین الذنب - چیزی از جنس طلا - لانه یعنی ان رسول الله - زیرا که تحقیق رسیده است مرا که پیغمبر خدا - صلی الله علیه و سلم نهی عن الخمر بالذهب - نهی کرده است از پوشیدن خاتم ذهب - فانا اکره لاجال الکبیر منهم و الصغیر پس من مکروه می پذیرم ذکر و رکبان را از ایشان و خردان را از ایشان و طبیی گفته که در لباس ذهب بر اطفال کور سده قول است هیچ جوانا نکست - رواه فی الموطا -

باب النعال

یکی از اقسام لباس نعل است که پوشش پای است و نعل چیزی که نگا پرشته شود بوی پای از زمین کنه افی القانوس و آن معروف هر قومی مختلف است و مراد اینجا بیان صفات نعل آنحضرت است که شعارت و درو یا عرب است و آن نیز انواع می باشد و لهذا البصیغه جمع آورد -

الفصل الاول - عن ابن عمر رضی الله عنهما - قال رایت رسول الله گفت دیدم پیغمبر خدا را - صلی الله علیه و سلم یلبس النعال التي می پوشید نعلها را که لبس فیها شعر نیست و ران موی یعنی چرم موی سترده و از آن پاک گردانیده شده - رواه البخاری و عن انس قال ان نعل النبی صلی الله علیه و سلم کان لها قبالان - گفت انس که بود نعل آنحضرت را دو قبال کسراف و وال نعل که بیان و انگشت بود پس نعل آنحضرت را دو دال بود که می نهاد و یکی را میان تراگشت و انگشتی که متصل دست می نهاد و دیگری را میان انگشت سیانه و آنکه متصل دست که بصر ستاین چنین ذکر کرده جزیری در تصحیح المعانی چونکه سید جمال الدین محدث در وقت الاحباب در بیان نعل آنحضرت و تصویر تمثال مبارک آن تحقیق نموده و این معنی بی ابهام و اشکال واضح است و از بیان بعضی شراح خلافت این مفهوم شود که بی ابهامی نیست آنرا در شرح بیان کرده ایم و الله اعلم - رواه البخاری و عن حماد قال سمعت النبی صلی الله علیه و سلم فی غزوة غزاهما - گفت جابر شنیدم آنحضرت را در یک غزوه که غزاهما و آنرا و قصد بر آمدن کرد - یقول - می گفت آنحضرت - استکثر من النعال بسیار بگیرم و بردارید نعلها را - فان الرجل لا یزال را کما - زیرا که مرد همیشه در حکم سوار است و در سکی سیر و سلامت پای از آفات - ما انتقل با دادم که نعل پوشیده است و در اینجا تعلیم تمهید است باب سفر است آنچه محتاج الیه آنست - رواه مسلم و عن ابی هريرة قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم اذا انتعل احدکم - چون پوشد نعل را یکی از شما قلیبها بالیمنی پس باید که ابتدا کند پای راست و نخست نعل در پای راست پوشد بعد از وی در پای چپ پوشد نعلین باین

ترتیب است - و اذا نزع علیها البشمال - و چون بکشد نعلین را از پای پس باید که نخست از پای چپ بکشد و پستل از پای راست
 و از برای زیادت بیان و ایضاح مقصود و تنبیه بر تمام شان این ادب و بجای آوردن آن فرمود و لکن النبی و لکن الغافل
 و آخرهما تنزع - باید که باشد پای راست نخستین هر دو پای در پوشیدن نعل و پسین آنرا در کشیدن ضابطه درین باب نیست
 که هر چه شانی و تفصیلتی دارد و ابتداء بهین در وی مستحب و در هر چه نه این چنین است ابتداء بشمال لابد پوشیدن نعل تو طبیع
 و سبب دخول مسجد و دیگر اعمال خیرست بخلاف کشیدن و در آمدن بمسجد نخست پای راست اند و در آمدن پای چپ و در آمدن
 متوضی نخست پای چپ اند و در آمدن پای راست و تفصیل این کلام در کتاب الطهارت گذشت متفق علیه - و عتبه - و هم
 از ابی هریره است - قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم لا یبشی احدکم فی نعل واحد - باید که راه نرود و هیچ یکی از شما
 در یک نعل بپوشد جمیعاً او علیها جمیعاً - باید که بکشد هر دو نعل را و هر دو پای برهنه رود یا پوشد هر دو نعل را و هر دو پای
 پوشیده رود و یکی پوشیده و یکی برهنه کرده است که است تزیینی زیرا که خلالت و قار و حرمت و ادب و سبب غبط و لغزش است
 در مشی خصصه صا که نعل بلند بود و زمین ناچهار و سابقاً نیز در فصل اول در کتاب لباس کلامی متعلق باین مقام گذشت لیکن
 و لیکن ما هر دو را هم از باب نعال هم از باب علم هر دو وجه روایت کرده اند متفق علیه و عن جابر قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم
 اذا انقطع شمع نعله - و چون بگسلد و باره شود و دال نعل یکی - فلا یبشی فی نعل واحد پس باید که راه نرود و در یک نعل پوششد
 شین بمجمر و سگون سین جمله قبال نعل حتی یصلح شمس - تا اصلاح کند و بر پیوند و شمس آنرا - و لا یبشی فی خف واحد و باید که
 راه نرود و در یک موزه - و لا یأکل البشماله - و باید که نخورد بدست چپ - و لا یخشی بالثوب الواحد - و احتیاب کنند و شکاسا خسته
 نه نشیند بیک جامه که بر بدن دارد و تا موجب کشف عورت نگردد - و لا یلتحف الصماء - و نه پیر یک رد که او را بداند که چنانکه
 دستها هم درون باشد و راه بر آوردن آنها نماند و شرح این معانی بتفصیل گذشته است - رواه سلم -

الفصل الثانی - عن ابن عباس قال کان یبشی رسول الله صلی الله علیه و سلم قبل ان یبشی شراکهما - گفت ابن عباس بود
 بر نعل آنحضرت را و قبال که دو تیر بود و دال و شمس آنها که بر می و استواری نزدیکتر است نزدیک تر و شمس اسم مفعول است از نشین
 و از نشینی نیز خوانده اند - رواه الترمذی - و عن جابر قال نبی رسول الله صلی الله علیه و سلم ان فی نعل الرجل قناریه - می کرد آنحضرت
 از پوشیدن نعال الیاده و گفته اند که این بر تقدیری است که در الیاده پوشیدن شقی لاحق می شود و در نعلی که در پوشیدن
 و بستن شراک با عانت و دست محتاج می گردد و نه مطلقاً - رواه - روایت کرد این حدیث را زنجابر بود و او در رواه الترمذی
 ابن ابی عمیر عن ابی هریره و عن القاسم بن محمد عن عائشه قالت - قاسم بن محمد بن ابی بکر از کبار تابعین و فقهای سلفه مدینه است
 روایت می کند از عائشه که گفت - ربما ششی النبی صلی الله علیه و سلم فی نعل واحد - گاهی بود که ششی کرد آنحضرت در یک نعل
 این حدیث یا حدیث نبی از ششی در یک نعل که معلوم شد بخالف آمده و علما را سخن است و صحیحین حدیث و بر تقدیر صحیح
 گفته اند که این حال نادر بود و در ضمن خانه بودن و بیرون و اگر بود برای ضرورت یا بیان عجز بود تا ندانند که حرام است

و از اینجا معلوم گردد که فعل آنچه کرده است بر آنکه است تنزیهی از شارع برای بیان اصل جواز آمده و نسبت بوی کرده نیست چریان
 جواز واجب است بروی چنان که در روایت آمده آنجا خوردن آنحضرت برای بیان جواز این نکته گفته اند کذا فی المذهب المدنی فلیعلم
 فی روایت اینها نیست تعجل واحدة - و در روایتی آمده است که عایشه مشی کرد و در یک فعل - رواه الترمذی و قال - و گفت ترمذی
 هذا الصحیح این روایت مشی کردن عایشه صحیح تر است از روایت مشی کردن آنحضرت یعنی این حدیث یرویه و روایت کرده اند فرج
 و موثق و اسناد و وقت صحیح تر است - و عن ابن عباس قال من استناب اذا جلس الرجل ان یطالع فلیعلم - از سنت است که چنان
 بپوشید مردی بیرون آوردن این خود را یعنی باید که با نعلین بپوشید بلکه نعلین برآورد و پوشید که ادب درین است فیضها بجنبه
 پس بنده نعلین را و بر پلوی خود و این نیز سفت است - رواه ابو داؤد و عن ابن بريدة عن امیه - مروی است از عبد الله بن
 بريدة بن سلمی قصابی مروی و غال آن برادر سلیمان بن بريدة و هر دو نقلند از عبد الله بن مسعود و او نقلی است که روایت
 می کند نزد پدرش که بریده است ان النجاشی اهدی الی النبی - که نجاشی ملک حبشه هدیه فرستاد بسوی پیغمبر صلی الله علیه و سلم
 خفین اسودین ساد حین - بخت موزه سیاه ساده و ساج معرب ساده است - فلبسهما پس پوشید آنحضرت آن دو موزه
 را - رواه ابن ماجه - روایت کرد این حدیث را ابن ماجه از ابن بريدة باضافت ابن بريدة - و زاد الترمذی عن ابی بريدة
 عن امیه - و روایت کرد ترمذی از ابی بريدة باضافت ابی بريدة و در روایت ترمذی این زیادتی نیز آمده است
 که ثم توضا مسح علیهما - پس وضو کرد و آنحضرت مسح کرد بر خفین و در شمایل ترمذی آورده که و حیة کلی یکبار برای آنحضرت
 موزه بافشاد و آنحضرت پوشید و پیر خید که از پوست مذبح بودند یا نه و عمل بطاهر کرد و نقیض نمود و نامردم در عمل لطاهر
 بدان اکتفا کنند و تفصیل احکام مسح علی الخفین در کتاب الطهارة معلوم شده است و در اینجا مقصود ذکر لباس آنست فقط

باب الترجیل

در بیان رجیل و آنچه در معنی آنست رجیل تسبیح شعر و خلیف و تحمیل دست کذا فی النعمانیة و حاصل آن شانه کردن و
 اصلاح کردن و اکثر استعمال رجیل در اسب و تسبیح و در لجمه پوشیده مانند که درین باب احادیث متعلق باین رجیل از آنچه
 متعلق است بزمیت موسی و جزو آن نیز ذکر کرده پس اگر موثق باب الترجیل و نحوه و مثله شامی گفت بهتر می بود و لیکن عادت
 موثق است که در هر باب مناسب آن احادیث می آورد لی آنکه در ترجمه داخل سازد -

الفصل الاول - عن عایشة قالت کنت ارجل لرسول الله - گفت عایشه بودم من که شانه می کردم و اصلاح
 می دادم سر پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم و انا حائض - و حال آنکه من حائض بودم از اینجا معلوم می شود که لمس و لمس حائض
 ممنوع نیست و مقرر شده است که بمنوع همان مباشرت تحت الازار است متفق علیه و عن ابی هريرة قال قال رسول الله
 صلی الله علیه و سلم الفطرة خمس فطرت و اصل یعنی شق و شکافتن و ابتلاع و اختراع آید و معنی جلالت و دین اسلام نیز
 آمده و درین حدیث تفسیر کرده اند از اینست قدیمه که اختیار کرده اند از انبیاء و اتفاق کرده اند بر آن شرائع و امر کرده شده بر ما

باقتضای ایشان در آن گویا آن امر جایست که مفسطور و مجعول اند بر آن و این حدیث فطرت در ادل کتاب کتاب طهارت در باب
 سواک گذشته است و در اینجا و چیز از فطرت گفته و اینجا پنج بیان کرده و در هر دو مقام مقصود حضرت نیست بلکه مراد آنست
 که در چیز از جمله فطرت است و اینجا پنج ازان بیان می کند - الغٹان والاسحیاد و قصب الشارب و تقليم الاظفار و تفت الاظفار
 بکسر یای موحده و بسکون آن و در بعضی روایات الابط البصیغه جمع آمده و مراد موی بغل است بیان همه در باب سواک
 کرده شد الا استحدا که آنجا مذکور نیست و مراد بوی استعمال حدید است و در حلق عانہ اینجا ظاهر می شود که در عانہ حلق
 سنت است و در رابطہ نقت و حلق نیز بجای آن می نشیند و کار آن می کند متفق علیه و عن ابن عمر قال قال رسول الله
 صلی الله علیه و سلم خالفوا المشرکین - مخالفت کنید مشرکان را پس ازان بیان مخالفت کرد و بقول خود و موفروا للخی
 و افرو در از کنید ریشهارا - واحفوا الشوارب - و کوتاه و پست کنید بروتهارا - و فی روایتی - وآمده است در روایتی
 بجای احفوا الشوارب - انهاک الشوارب - و انهاک مبالغه در چیزی کردن و مراد اینجا سبب لغو در کوتاه کردن است و بجای
افروا للخی - واعفوا للخی - و اعفا بمعنی ارسال و فرو گذاشتن است متفق علیه و عن النس قال و ثبت لنا تعیین در نهمه یک کرده
 شده برای الیبتی و قتی و حدی معین نهاد و آنحضرت صلی الله علیه و سلم بار فی قصص الشارب و تقليم الاظفار و تفت الاظفار و حلق اللسان
 ان لا تترک - ترک نکنیم و نگذاریم - اکثر من الاربین سلیقه بیشتر از چهل روز یعنی باید که از چهل روز بگذرد و اگر در کمتر ازان کنند
 افضل است و گفته اند که آنحضرت قص شارب و تقليم الاظفار در هر جمعه می کرد و حلق نهانہ در مسیت و روز و تفت الاظفار و چیل روز
 شرح این مقام و تفصیل احکام سابقا کرده شده است - رواه سلم و عن ابی هریره قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم
 ان الیهود و النصارى لا یصبغون - بدستی که یهود و نصاری رنگ نمی کنند و در وضو است و یصبغون یعنی با دست
 آن هر دو آمده - فخالفوهم متفق علیه پس مخالفت کنید ایشان را و وضو بکنید مراد غیر وضو است بسیار می است و وضو با
 بسوا و حرام است و کلام در وی بیاید و صحابه و غیر هم وضو بکنای کردند و گاهی نیز می کردند و در وضو با
 بچنان احادیث وارد شده است و گفته اند که وضو بکنای از سیمای مومنان است و چو ازان میان علما متفق علیه است
 و بعضی از فقها آنرا مستحب داشته مردان را و زنان را و در فضیلت آن نیز احادیثی آورند که نزد محدثین مطعون و منسوب
 بعضی اند و در جمیع البحار گفته که امر بجنباب مکرسی راست که موی وی سفید محض است چنانکه از حال ابی قحافه در حدیث
 آئیده بیاید مکرسی را که دو موی است نیز گفته که سلف اختلاف دارند در فعل جنباب بحسب اختلاف احوال و بعضی گفته اند
 که این بر عادت بلاد است چه خروج از عادت اهل بلد بوجوب شهرت است و کرده است و بعضی گفته اند که هر که را پیر
 پاکیزه و نورانی است خوشنما تر و زیبا تر از رنگ کردن است تا کردن جنباب و اولی و احسن است و هر که پیری او بد نما
 و شنیع است رنگ کردن و پوشیدن با عیب آن اولی و کلام در جنباب کردن آنحضرت گذشته و نیز بایده انشاء الله تعالی
 و عن جابر رضی الله عنه قال ان ابی قحافه یوم فتح مکة آووده شد ابو قحافه را بضم قاف و اله اسیر المومنین ابی بکر

صدیق رضی الله عنه ماروز فتح مکة و اسلام وی در آن روز است و وفات او بعد از آنی که است در زمان عمر سنه اربع و عشرين و له
سبع و تسعون سنه پس ای یوحنا که را در بلازم آن حضرت روز فتح آوردند آنحضرت فرمود و چرا نگذاشتید مرا که من پیش شیعی می رفتم -
و در سه و هجده کاشفاته بیاختار - و بود در یوحنا که در پیش وی مثل ثمار از روی سفیدی و لغامه بطنی شامه و عین بجهه
گیاهی است سفید شکوفه و دانه گویا که برت است تشبیه داده می شود بودی سفیدی پیری را و گفته که بفارسی از روی من سفید
گویند فقال النبی پس گفت پیغمبر صلی الله علیه و سلم غیر و انما البشی تغییر و سیدین سفیدی را بجزیری را و اجتنابوا السواد و کسو
شویه و در بر باشد از خضاب کردن بسیاری این حدیث دلالت کند که خضاب بسیاری مکروه و حرام است و احادیث دیگر نیز باین
رواه مسلم و در مطالع المومنین می گوید که بعضی از علما گفته اند که خضاب بسواد هر که از غازیان برای هیبت و چشم اعدای
دین کند درست است و هر که برای زینت نفس و دوستداری زنان سازد مکروه بود و نزد اکثر شایخ و بعضی تجویز کرده اند
بی کراهت گذاشتن الحیض و از آن نام بی یوسف و در روایتی لایاس به آمده است و محتار آنست که مکروه است زیرا که پیری
نورانی است و تغییر نورانی بظلمت مکروه و بصحبت رسیده است که امیر المومنین ابو بکر صدیق رضی الله عنه خضاب می کرد و بجا
و کتم که نام گیاهی است ولیکن رنگ آن سیاه نیست بلکه سرخ مائل بسیاری است و آنچه بعضی صحابه نقل کرده اند بهیچ وجه
است و وعید در باب خضاب سیاه شده آمده چنانکه در فصل ثانی بیاید و باجماع خضاب بجا با اتفاق جائز است و مختار
در سواد حرمت است و کراهت و رنگ کردن دست و پا بجا نمر و راجحت عذر لایاس به است دبی عذر مکروه است و چون
این عباس رضی الله عنه اسقال کان النبی گفت ابن عباس بود پیغمبر صلی الله علیه و سلم بحیب موافقت اهل کتاب دوست
می داشت موافقت اهل کتاب را - فیما لم یومر فیه - در احکامی که خطاب کرده نشده است در آن و نازل نشده است بروی چیز
و کان اهل کتاب یسرون اشعارهم - و بود در اهل کتاب که سدل می کردند و بوی سر خود را - و کان المشرکون یفرقون رؤسهم
و بود در مشرکان که فرق می کردند سرهای خود را سدل گذاشتن و فرو بستن بوی سر و گردن را هم نیاوردن بجا ب آنرا و فرق
قسمت و نیمه و فراهم آوردن هر نیمه بیک جانب و در قاموس گفته فرق راه میان سوی سر و سید لون و یفرقون هر دو و بعضی عین
و کسر آن از باب نص و ضرب فسد النبی صلی الله علیه و سلم ناصیه پس سدل کرد آنحضرت در اول قدم وی بمردن بوی پشانی
خود را بجهت موافقت اهل کتاب که عادت ایشان سدل بود و سدل اگر چه رسال شمرست حول راس و تخصیص ناصیه ندارد ولیکن
او تمایز از فرق در ناصیه ظاهر گرد و دو بان جهت تخصیص کرد طیبی و گفت مراد بسدل انجا رسال شعر بر چین است - ثم فرق بعد
پس فرق کرد آنحضرت صلی الله علیه و سلم بعد از آن متفق علیه - ازین حدیث معلوم شد که عادت شریف و اول سدل بود
پس از آن قرار بر فرق افتاد پس بعضی می گوید که سدل منسوخ است زیرا که ظاهر آنست که رجوع بآن بوجی بود و آنحضرت مامور
بود بموافقت اهل کتاب و هر چیزی که مامور بود در آن پس مخالفت ایشان نیز بسبب و رد و امر باشد و ازینجا استدلال بعضی
از اصولیین این حدیث بر آنکه شرع انبیای سابق شرع است و ادام که مامور نشویم بخلافات آن اما در آنچه تبدیل

و تعریف ایشان معلوم نباشد و بعضی گویند که اتخاذ فرق با جتهاد بود از آنحضرت و در مخالفت اهل کتاب چه موافقت و در اول اسلام بقصد ایالات قلوب بود و چون بی نیاز گردانید و راحی مسجانه از ایشان و از قصد ایالات ایشان و غالب گردانیدند او را بر تمامه دین مخالفت کرد ایشان را در بعضی امور و ظواهر عبارت بحسب موافقتهم و برین است که وی صلی الله علیه و سلم مخیر بود در آن و اگر شریعت بودی لازم و مقرر گشتی و در بعضی احادیث آمده است که اگر متفرق می شدی هر یک از فرق می نهاد و الا می گذاشت آنرا بحال خود یعنی تکلف نه نمودی در سدل و فرق و بحال خودی داشت آنرا پس سدل و فرق هر دو جایز باشد و بعضی گفته اند که آنرا افضل است و الله اعلم بالصواب و عن نافع عن ابن عمر قال سمعت النبی - گفت شنیدم پیغمبر را - صلی الله علیه و سلم نمی عن الفزع - نمی می کرد از فزع یعنی قطع فاعل و زای و بسکون زای نیز آمده - قیل لنافع - گفته شد در نافع را - ما الفزع - فزع چیست که نمی ازان کرده اند - قال - گفت نافع - یقوت بعضی اسل البسی - ستره شود پاره آنرا سرکه وک - و ترک بعضی و گذاشته شود پاره دیگر بحال خود و غالباً تشخیص صحنی بحسب جریان عادت است و الا کرده است می را و غیره را و البته در روایات فقیهیه مطلق آورده اند و گفته اند فزع حلق راس است از مواضع متفرقه آن و نمی راجع بفعل و لیا ی صهی چنانکه حدیثیه دیگر ناطق است بدان و طبعی گفته که اجماع کرده اند بر کراهت آن اگر در مواضع متفرقه باشد اگرچه بحسب ضرورتی باشد مثل مداوات و غیر آن و گفته که است تنزیهی است و اخذ تفرق در مواضع بحسب رعایت اصل معنی لغوی است که فزع قطعهاست متفرقه بحسب راجع گویند و تفاریق موی را در سر بدان تشبیه کرده اند و اگرچه ظاهراً عبارت که در تفسیر وی واقع شده مطلق است ولیکن شراح همه تصریح کرده اند باین قید و در روایات فقیهیه نیز بچنین آمده است و وجه کراهت مشابهت کفار و قباحات صورت است متفق علیه و الحق بعضهم التفسیر بالحدیث - و لاسی گردانیده اند بعضی را و یان این قول را که الفزع حلق بعضی راس نخ که در تفسیر فزع واقع شده است باصل حدیث که قول آنحضرت است و عن ابن عمر رضی الله عنهما ان النبی صلی الله علیه و سلم رای صبیبا - آنحضرت دید کودکی را - قد حلق بعضی راسه - که تحقیق حلق کرده شده است بعضی از سر وی - و ترک بعضیه - و ترک کرده شده است بعضی دیگر از سر - فنهائهم عن ذلک پس نمی کرد او لیا ی صهی را ازان - و قال - و گفت - احلقوا کله - حلق کنید تمام سر را - و اکثر کواکله - یا بگذارد تمام آنرا اگر چه صهی حکمت نیست اما او لیا ی او امور و نهی اند و افعال و احوال وی - رواه سلم و عن ابن عباس رضی الله عنهما قال عن النبی - گفت لعنت کرد پیغمبر صلی الله علیه و سلم آنحضرتین من الرجال - نمندان را از مردان و نمخت مردی که تشبیه می نماید زنان در لباس و خضاب و دست و پا بجا آوردن و از و تکلم و حرکات و سکانات و نمخت و لعنت همین و انکسار و پیش است و وی در سکستن اعضا و نرمی و پیچیدگی آن مشابه زنان می گردد و گفته اند که قیاس کسرون است و اما مشهور فتح و آن دو قسم است یکی خلقی که در اصل خلقت و جبلت بر اوضاع زنان واقع شده دیگر آنکه تکلف خود را این چنین می دارد و تشبیه می کند و لعنت و مذمت مخصوص این قسم است نه اول که از اختیار پیروی است و المتحرجات من النساء - و لعنت کرد زنان را که در بهیئت و لباس و کارهای دیگر که نشاید که در خود داشته باشند مردان می دارند

وقال - و فرمود آنحضرت - از هر چه هم من بپوشم بیرون آید چنانکه ایشان را از خانه ای می خود ظاهر آنست که ضمیر راجع بختیش باشد و اگر
بمجموع مختشین و مسترجلات دارند تخلیها یا اعتبار بودن این زنان در حکم مردان شاید که نیز صورتی داشته باشد فافهم و الله اعلم
رواه البخاری و عتمه و هم از ابن عباس است - قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم لعن الله المتشبهین من الرجال بالنساء
لعنت کنا و خدای تعالی تشبیه کننده و مانع کننده از مردان را بر زنان - و المتشبهات من النساء بالرجال - و مانع کننده
از زنان را بر مردان این مضمون حدیث سابق است - رواه البخاری و محمد بن عمر بن عثمان النبی صلی الله علیه و سلم قال
لعن الله الواحله و المستوصلة و اصله زنی که پیوسته می کند موهای خود را بموهای دیگر تا بسیار شود و دراز گردد و سبب
آنکه بفرماید دیگری را که پیوسته می کند موهای وی موهای دیگر هر دو را دعا لعنت کرد و از مقام قرب و رضای حق دور انداخت
سبب آن تغییر خلق و ارتکاب تکلیف مذموم چنانکه در حدیث آتی اشارتی بآن واقع است و علما را تفصیلی است در وصل
بموجب و بغیر موی و بموی آدمی یا غیر آن و باذن زوج و سید و بی آن و نزد بعضی پیوند به ششم و غیره جایز است اما بستن
موی برشته های سرخ از بر ششم و غیر آن که مشابیه بموی ندارد جایز است بی گناه است کذا فی مجمع البحار و سرخ کردن روی و
نضاب کردن موی زن بی شوهر را دشوهر ناریابی اذن شوهر حرام است و غیره را حرام نه - و الواشمة و المستوشمة - و
لعنت کنا و خدای تعالی و اشمه را و مستوشمه را و ششم خانامیدان سوزن است و مانند آن در پوست و پیکر کردن آن سبب
پایینی تا نقش گیرد و کبود گردد پس و اشمه آنکه این فعل بکند و مستوشمه آنکه طلب این فعل کند و بفرماید دیگری را که بوی بکند و
بعضی روایات بجای المستوشمة الموشمة نیز آمده - یفق علیه - و عن عبد الله بن مسعود قال - از عبد الله بن مسعود آمده است
که گفت - لعن الله الواشمت و المستوشمت لعنت کنا و خدای تعالی زنان و اشمه و مستوشمه را - و المتشبهات - و زنانی
را که بفرمایند دیگری را بدور کردن موهای را از روی شان و این کاروه است بگریشی یا بر روی بر دید بر روی زن که
خلق آن حرام نبود بلکه مستحب است و درین روایت ذکر نامصحات نکرد و گفتار در فصل ثانی از ابن عباس بیاید که در
ذکر آن هست - و المتقلبات للحسن - و لعنت کنا و زنان را که تکلیف فرجه و فرق بسازند و دندانهای پیش زن برای اظهار
حسن و جمال فلج بفتح فاء و لام فرق و فرجه میان دو چیز و یعنی فرجه که میان ثنایات و رباعیات باشد نیز آید و این محبوب
است نزد عرب و از اسباب حسن است و اکثر زنان صغیره را می باشند و چون مجوز شده و دندانها بزرگ گردان فرجه نمایند پس
تکلیف می سازد و اظهار حسن و جوانی می کند و تشبیه بدان می نماید و حدیثی بکلیف آید چنانکه تکلیف و تخطیم از او بیان
که بزور و تکلیف خود را کبیر و غلیظ می نمایند یعنی و المتقلبات للحسن این است باین تقریر قول وی الحسن متعلق بتقلبات شد
خاصه و تمثیل که متعلق به رسم باشد چه ششم و خمس نیز برای اظهار حسن و خوبی می کنند و نظر یعنی این توجیه نزد کثیر و وجهی تر است
و ظاهر آنست که این قید اتفاقی است چه اغلب در عادت فعل این اشیا برای تحسین و تزئین بود فافهم بعد از آن توجیف
کرد این نسبت الی صفتی که دلالت دارد بر علت حکم و موجب لعن می گردد و فرمود المصبرات خلق الله - زنانی که تغییر می دهند

اینکه ایشان خدای تعالی را بدو علت در حرمت مثله حلق و انزال آن نیز همین است و از اینجا لازم می آید که هر تعصیب حرام باشد چه این علت مقلد نیست علت حرمت نهی شارع است و حکمت در نهی این مستلزم حال آن باشد که شارع بعضی تعصیب را باسباح گردانیده و بعضی را حرام و چون ابن مسعود این را گفت و برین دلالت نساخته کرد - فجاوزه امرأة پس آمد و از زنی - فقالت پس گفت آن زن که - انه یعنی آنکس لعنت - رسیده است مرا که تو لعنت می کنی یعنی زنان را - کیت و کیت چنین چنین - فقال پس گفت ابن مسعود - مالی لا یعن بن لعن رسول الله چیست مرا که لعنت کنتم کسی را که لعنت کرده است پیغمبر خدا - صلی الله علیه و سلم و من هو فی کتاب الله - کسی را که وی ملعون است در کتاب خدا و چون ابن مسعود و یسیر از حدیث آورد و قرآن و در وجود و حدیث شایع بود و وجود آن و قرآن بطاها هر مستند بود - فقالت - پس گفت آن زن - لقد قرأت ما بین الودین - تحقیق من خوانده ام چیزی را که میان دو لوح است یعنی قرآن یا از دو لوح جانب او را مراد داشته که از آن تعبیر فیهین کرده اند - فما وجدت فیه ما نقول - پس نیافتم در وی چیزی را که تو می گویی - قال گفت این صحیح بود لعن کنست قرآنی - اگر بودی تو که می خواندی کتاب الله را بتامل در معانی و تدبر در آن - لقد وجدت - هر آنکه تحقیق می یافتی آنرا بعد از آن ابن مسعود در معنی الله لعنه وجود آنرا در کتاب اثبات کرد و بطریق استقمام تقریر نمود و گفت - اما قرأت یا خواننده این آیه را و یا آنکه رسول - و چیزی که بدو پیش از او امر کن زبان چیز رسول - فخرده پس گیرید آنرا و عمل کنید بدان - و اینها که جبهه - و چیزی که نمی کند شمار او باز دارد از آن چیز - فامتهوا - پس باز آید از آن - قامت - گفت آن زن - بلی - آری خواننده اسم این آیه را - قال گفت ابن مسعود - فانه قدرنی عنه - پس بدرستی که رسول تحقیق نهی کرده است و باز داشته است آنرا آنچه مذکور شد از افعال پس نهی از آن در حقیقت مدلول کتاب الله باشد پس نهی از این افعال و ترک آن واجب باشد بحکم نص قرآن و از کتاب آن موجب لعن تنفیذ علیه و عن ابی هريرة قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم العین حق - تاثیر عین یعنی چشم زخم و کار کردن او در شخصی که رسیده است حق و ثابت است و پروردگار تعالی این خاصیت در وی نهاده است چنانکه در بحر و تحقیق و تفصیل این معنی در کتاب طب و الدرقی بیاید انشاء الله تعالی و نهی عن الوشم - و نهی کردن آن حضرت از وشم معنی او وشم شد و طبعی گفته که در قرآن نهی از وشم با رسیدن چشم زخم برای رد و ابطال زخم کسی است که می گوید که وشم دفع چشم زخم می کند - رواه البخاری - و عن ابن عمر رضی الله عنهما قال لقد رأیت رسول الله صلی الله علیه و سلم ابدا - گفت این عمر ویدم آن حضرت را طبع کبیر با و طبع چسبانی در صمغ و عمل و مانند آن بستر ناموسی پریشان نشوند و پیش و گرد و غبار نه در آید و اصل آن در احرام است که محرم برای حفظ راس از زو لیده شدن و پیش از فتادن بجهت طول کشت در احرام بکند و لهذا در بعضی شروح وجود احرام در مفهوم آن اخذ کرده و گفته که تبلیغ گردانیدن صمغ و مانند آنست در سر نزد احرام و در قاصوس گفته اند اخذ محرم است و در سر خود چیزی را از صمغ تا هم بچسبند بر موها و شک نیست که در غیر محرم برای مثل غرض مذکور نیز صورت دارد

و مساج باشد و ویدن ابن عمر آن حضرت را بنی هبات در احرام بود یا غیر آن و الله اعلم و در بعضی حواشی نوشته که باید این حدیث
 درین باب دلالت دارد بر وجوب تطهیر و در غیر حالت احرام فافهم - رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ - و عن انس قال نبی النبی - گفت انس نبی
 کرد پیغمبر صلی الله علیه وسلم - ان یتعرض الرجل - از عرض کردن مرد بجا می و بدن و سر و باحت آن مرتز فوج را در
 بعضی روایت آمده است و آنچه از صحابه در استعمال خلوق که طیب شستنیست شتمل بر زعفران آمده محمول بر ورود آن
 پیش از نیت خواهد بود چنانکه سابقا اشارت کرده ایم که گذشت متفق علیه - و عن عایشة رضی الله عنها - قالت کنت طیب
 النبی - گفت عایشة بود من که خوشبوئی می آید هم پیغمبر را - صلی الله علیه وسلم با طیب - با بخند - بخندید و خوشبو ترین چیزی که می یافتیم
 از طیب - حتی اجد و بیض الطیب - تا آنکه می یافتیم برقی و سفیدی طیب را - فی رأسه و لحيته - در سر مبارک و لحيه شریف دی
 متفق علیه - و روایان حدیث در صورت احرام آن حضرت نیست تا آنکه در روایاتی دیگر از حدیث واقع شده حتی اجد و بیض طیب
 فی رأسه و لحيته بعد الاحرام - و شاید که در غیر آن حال نیز باشد و الله اعلم و مشکل کرده اند این حدیث را بآن حدیث که طیب
 مردان چیزی نیست که پنهان باشد چون دی و لایه و جدان و بیض ستارم ظهور لون نیست و جواب داده اند که مراد بآن حدیث
 حدیث رنگی است که در ظهور آن زینت و جمال بود چنانکه سرخ و زرد و آبی و سبز و چنانکه بزرگ مشک و عنبر جا زینت
 کند اقال الطیبی - و از نجاشی می شود که مثل صندل نیز جا زینت و چو و که در دیار شام است اگر ظهور رنگ و سیاه
 سیاه است زینت و جمال انبات کنند نیز جا زینت باشد و الله اعلم و عن نافع قال کان ابن عمر اذا استحضر بالوة - بود
 ابن عمر چون بخوری کرد بخود میگرد و بعد و نهدی که بخور کنند بدن و الوة یعنی بزم و هم آن و منم لام و تشدید و مفتوحه و تخفیف آن
 غیر تطهیر - غیر غاوط بخیری دیگر از جنس طیب مثل مشک و اندازان یعنی بخوری کرد و گاهی بود و خالص - و بکا فور طهر حرم الوة
 و بخوری کرد و گاهی بکا فور که می انداخت آنرا و منم می کرد با خود و هم قال - بپیر گفت ابن عمر - که اگر آن استیج - انچه بن بود که بخور
 می کرد - رسول الله - پیغمبر خدا - صلی الله علیه وسلم رَوَاهُ سَلَمٌ

الفصل الثانی عن ابن عباس قال کان النبی - بود پیغمبر صلی الله علیه وسلم لقیص - می برید - او یا خدن شارب - یا
 ی گرفت از بروت خود دست میکرد و آنرا شک راوی نیست که لقیص من شارب به گفت یا یا خدن شارب گفت و کان - و بود
 از ابراهیم خلیل الرحمن بقاء می کرد و آنرا یعنی قن شارب سنت قدیم است که ابراهیم از میگرد و انبیای دیگر نیز میگرد و چنانکه از فطیره
 در اینجا معلوم شد پس تخصیص ابراهیم بحجت تعظیم شان آن باشد یا ابتدای این شریعت از ابراهیم است چنانکه آخر حدیثی که در
 فصل ثالث مذکور است دلالت دارد بر آن - رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ - و عن زید بن ارقم ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال - بوش
 است از زید بن ارقم که صحابی مشهور است که آن حضرت گفت من لم یاخذ من شارب کسی که نگیرد از بروت خود دست نکرده اند
 آنرا - فلیس منا پس نیست آنکس از این نیست بر سنت و طریقه ما - رَوَاهُ أَحْمَدُ وَ التِّرْمِذِيُّ وَ النَّسَائِيُّ وَ عَمْرُو بْنُ شُعَيْبٍ
 عن ابی بکر بن جده ان النبی صلی الله علیه وسلم کان یاخذ من لحيته - بود آنحضرت که می گرفت از لحيه مبارک خود - من غرضها

واولها آنکه پنهانی وی و درازنی وی یعنی از هر جانب لجه اصلاح میداد و تسویه میکرد و بگفتن موسیکه درازی شر و بیرون می افتاد
 و این منافات ندارد با عفا و توقیر نمی که در احادیث آمده بدان واقع شده چه بنی از قص لجه و کوتاه کردن اوست چنانچه فعل عا جم
 است و گفتن از طول برای تسویه و اصلاح نه منافاتی آنست بلکه گفته اند که اگر اصلاح و اخذ در تنی ترک یافت و دراز شد گرفتن و
 کوتاه کردن درست نباشد کما سبقت. ر واه الترمذی و قال نه حدیث غریب و عن یعلی بن مرة بن یضم سیم و تشدید اصحاب
 معذ و در برل کوفه یا در اهل بصره حاضر شد حدیبیه و خیر و فتح حنین را و او را حدیث است در باب الترتیل و شستن خلق ان الی
 سلمی الله علیه وسلم را می علیه خلقا. روایت میکند ان یعلی بن مرة که آنحضرت دید بروی خالق را که نام طیب مشهور است مرکب از
 زعفران و جود آن از انواع طیب و غالب است بروی حمرت و صفرت. فقال پس گفت آنحضرت ایکه مرأه یا یا مرازنی هست
 قال لا گفت یعلی بن مرة نیست مرازنی. قال گفت آن حضرت. فاغسله پس بشوی آنرا ثم اغسله پس بشوی آنرا بار دیگر
 ثم اغسله باز بشوی بار سوم یعنی سه بار بشوی مقصود از مرتب شدن است ثم لا تعد بعد ازین باز مکرر یا استعمال آن. و
 الترمذی و النسائی. مقصود از سوال وجود زن آنست اگر زنی داشته باشد که وی مالیده باشد یا از جامه وی یا بدن وی
 بجامه یا اندام مرد بر نهد و درست اما اگر عدا خود استعمال کرده باشد معذ و بر نهد و در و نیا شد و باید شست چنانکه در فرمود و همچنین
 بیان کرده اند و جاین سوال را نه آنکه اگر زنی را حاضر زن بمالده معذ و درست چنانکه ظاهر حدیث در و هم می افتد و علی بن ابی
 قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم لا یقبل الله صلوته رجل یقبل خذاتی یا نماز مردی را که فی جسدته شی من خالق درین
 وی چیزی از خالق آلوده است و این تشدید و تکرار است از استعمال آن. ر واه ابو داؤد و عن عمار بن یاسر قال قدمت علی
 ابی من سفر گفت عمار قدم آوردم بر اهل و عیال خود از سفری. وقد تشققت یدای حال آنکه تحقیق کفیده بود و دست
 من فخلقتی. بر تشدید لام پس خالق مالیده در پارگیهای دست من بقصد علاج و مداوات. بر عفران. لباس و مخلوط
 بر عفران و این در معنی تفسیر خالق است و اگر چه خالق جز زعفران نیز دارد ولیکن تخصیص بر عفران کرده اشارت باز کتاب
 کرده و دران. فقدمت علی ابی پس در آمدم وقت با داد بر پیغمبر صلی الله علیه وسلم فسلمت علیه پس سلام کردم بر آن حضرت
 فامس به و علی پس باز نزد ابی سلام مرا. وقال نه و گفت. اذهب فاغسل یدایک. برو پس بشوی این را و در کن
 از خود ظاهر این تشنیع و توجیه بجهت عدم اطلاع بر عذر تشقی بود یا عدم صلاح آن برای عذر از استعمال خالق. ر واه
 ابو داؤد و عن ابی هریرة قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم طیب الرجال انظر ریکه و خفی لونه. خوشبوی مردان
 باید که چیزی باشد که پدید آید بود بوی آن و پنهان باشد رنگ آن. و طیب النساء و انظر لونه و خفی ریکه. و طیب زنان آنچه
 پدید آید در رنگ و بوی و پنهان باشد بوی و بی سابقه ظاهر باشد که در رنگی است که دران زینت و جمال بود چنانکه سرخ و زرد
 و گفته اند که این و در زنی است که از خانه بیرون آید اما اگر زرد و سرخ خود استعمال طیب کند هر چه باشد بکفایت که باشد و او باشد
 ر واه الترمذی و ابو داؤد و النسائی. و عن انس قال کان رسول الله. بود در پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم بکفایت بکفایت

و تشابه کانی مفتوحه نام نوعی از طیب است. تیطیب منها استعمال میکرد و طیاران سکه و در جمع الباس گفته که سکه طیب معروف است که جمع کرده شود با وی طیبهای دیگر را و از کرائی نقل کرده که قلاوه ایست از طیب و بعضی گفته اند رشته ایست که کشیده میشود و روی مهر از طیب و در قاسوس طریق ساختن آن را بیان کرده و در شرح آن نقل کرده ایم. ر واه ابو داؤد و عتقه قال کان رسول الله صلی الله علیه و سلم کثیر ذین لیسه. و هم اناس آمده که گفته بسیار میکرد و آنحضرت میل میداد سر خود را و تسبیح نمیداد. و بسیار میکرد و شانه کردن لیس را شانه کردن ریش سنت است اما آنکه بعد از هر وضو التزام میکنند آنرا اصلی صحیح در سنت نیست. و کثیر انشاع. و بود آن حضرت که بسیار کرد قتل را بکسر قات. کان ثوبه ثوب زیات. چنانکه از جهت کثرت استعمال درین جامه شریف وی که قتل است مثل جامه روضه فروش بود پس مراد بانشاع هیاسان که بدان تطلس و تفتح میکرد و دیگری پوشیده و جای سربارک از طیاران این چنین میشد و بعضی گفته اند که صواب آنست که مراد باین قناع خرقة ایست که می انداخت بر سر و از استعمال درین تاجر کین نگرد و عمامه چنانکه سابقا در کتاب الباس گفته و توهم نمایند که بپوشید چرکین و قیل و کودی بود زیرا که آنحضرت از لطافت کین آن حضرت داشت و در سنت و آنحضرت صلی الله علیه و سلم و دست پیدا شست جامه سفید را. ر واه فی شرح السنه. و ترمذی در شمائل نیز روایت کرده و عن امی القات قدیم رسولی الله صلی الله علیه و سلم علیه السلام علیه بکرمه قدیمه گفت: ام ای که خواهر علی رضی الله عنه است و رضی الله عنه. قدوم آورد آن حضرت یعنی بکار بردن فتح بر آرد و درونی. و در اربع غدا تر یغین محبه و دال مصله بود و آنحضرت را چهار گیسوی بافته و در جانب بپوشید و در جانب شمال. ر واه احمد و ابو داؤد و الترمذی و ابن ماجه. و عن عائشه رضی الله عنها. قالت و افرقت رسول الله گفت: عایشه چون فرق می نهادم از پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم را سه سربارک و در فرق خطی که میان و دو قسم می سر زنند چنانکه سابقا معلوم شد. صدعت می شکافتم و شق میکردم. فرقه. فرق او را عن یا فوخه. از میان سر وی بجانب ناصیه و آن موضعی است که می جنب از سر طفل یعنی یک طرف خط فرق ازین موضع می بود و طرف دیگر نزوجیه محاذی مابین و چشم چنانکه گشت. و اصلت ناصیه مابین عینه. در با سیکردم و سیگند ششم می پیش سربارک را که ناصیه نام است میان و چشم یعنی سیکردم طرف فرق که بجانب ناصیه است محاذی مابین و چشم بچشمتی که می بود و نصف شعر ناصیه از جانب بپوشید آن فرق و نصف دیگر از جانب بسیار آن آنچنین تفسیر کرد این حدیث را طیبی پس فرق مثل راه راست میشد از میان سر تا محاذی مابین و چشم و لهذا تفسیر کرد آنرا در قاسوس برای که میان سوی سر بود. ر واه ابو داؤد و عن عبد الله بن مغفل قال نبی رسول الله گفت: نبی کرد پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم عن الرجل یأخذ شانه کردن. الاغبا. مگر گاه گاه چنانکه یک روز یکند و روز دیگر ترک کند. ر واه الترمذی و ابو داؤد و النسائی و را و نبی است از موافقت کردن بران و اهتمام بدان زیرا که درین مبالغه و تکلف نیست و در ترمذین کذا قال الطیبی و در بنی گفته است که غب در و دشتان است بر آب روزی و ترک کردن روز دیگر و نقل کرده اند از نجاشی در زیارت چنانچه در حدیث آمده است از غیا اگر چه بعد از چند روز بسیار میگوشند غلب لرجل و تکیه بسیار بپوشید از ایام و از حسن بصری آمده که بسیار در هر هفته و در قاسوس نیز گفته اند که غب در زیارت آمدن در هر هفته و در تب آمدن روز در میان چنانکه در آب دادن شستن می و همچنین در عیادت بر نفس و خوردن

گوشت و بعضی گفته اند که غلبه و آب و اول شتر و زردریان و در غیر وی فعل یک روز ترک چند روز کندانی مجمع البحار بعد از آن بزرگترین از
 شانه کردن هر روز شامل است سر او پیش پس آنچه بعضی مردم بر این و خوشانه ساینده و افق سنت نباشد گذاشتن و لیکن در بعضی آثار
 آمده که شانه کردن بعد از وضو بی سینه فقر را کندانی کتاب انورین فی اصلاح الدارین و اگر چه احتمال ترجیح غالب در این است و در
 لجه تسبیح و بعد از شانه کردن از ترجیح لا غبار است لال بر آن ضعیف بود و لیکن در حدیث شالی و او دینی از ان مشاط کل یوم صریح آمده و ان مشاط
 شامل یاس و لجه هر دو باشد بلا شبهه و اما اکثر تسبیح لجه که از شرح است که شست و ترندی و شامی نیز آورده تقاضا کنند که هر روز کفنه
 اکثر صادق است بر کردن شانه نزد حاجت و لازم نیست که هر روز کنند و اگر گویند که در احیاء و اعلام نقل کرده که آنحضرت هر روز چهار
 لجه را شانه میکرد و جوابش گفته اند که این حدیث را اسنادی یافته نشده و در غزالی و لجه کسی دیگر ذکر کرده و در لجه احادیث ذکر کرده است
 که از اصالی ثابت نیست که نقل عن الشیخ ولی الدین العزاقی بیشتر ظاهر است که نبی از هر روز شانه کردن مخصوص بهر آن باشد نه زمان
 را چه ایشان را بخت و ترنیز مکرده نباشد و بعضی گفته اند که نبی شامل است همه را غایت آنکه در حق نسا خفت باشد زیرا که لجه ترنیز
 در ایشان را وسیع است و بر هر تقدیر که است ترنیز است نه تخری صریح بعضی العلماء و الله اعلم و عن عبد الله بن بريدة قال قال
 رجل لفضالة بن عبيد - عبد الله بن بريدة بن حصيب بن حماد - ففتح صا و ملین سلمی که از شاهیه را بعین است گفت مردی لفضالة بن
 عبید که صحابی انصاری است از نبی عمر بن عوف بطریق تعجب و انکار گفت - ای اراک شغلا چیست مرا که می بینم ترا و دیده موی
 شانه نکرده و اصلاح نموده - قال ان رسول الله - گفت فضالة که پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم کان یهانا - بود که نبی میکرد و الله عن
 کثیرة من الارفاه - از بسیاری از انواع نعم و آسودگی و اصل ار فاه یکسر سبزه در آمدن شتر است و آب هر وقتیکه خواسته بشود دادند
 ار فاهیت حال و نعم و خوشی عیش و زندگانی را که کثرت دادن و اشال آن از انجمله است - قال - گفت آن مرد و لفضالة - ای
 الاری علیک چیست مرا که نبی بینم بر تو - هذا یکسر حاد و حمل و ذال معجول یعنی نبی بینم در پای تو پا پوش و بر نه پاسبی کردی - قال کلان
 رسول الله صلی الله علیه و سلم یا مرانان تحقیق احیاناً گفت فضالة بود آن حضرت که می فرمود و ارا که پای بر نه بگردیم گاه گاهی بجهت
 تواضع و کسوف و ریاضت و تمکن بر آن نزد انتظار راه و ابوداود و و انبیاء معلوم شود که اگر چه آن حضرت صلی الله علیه و سلم تل ابیدی
 و شانه کردی و آنرا خوش داشتی و بدان امر کردی و ترغیب فرمودی و لیکن بعضی از زهاد و اهل ریاضت را بر خلاف آن نیز داشتی و ترغیب
 فرمودی بلکه امر کردی و حاصل آنکه اگر است در فراط و سبافه و ترغیم و ترغیب است و انما که در تهین و ترجیل و ترنیز چنانکه عادت عامه
 و اهل نعم و اتران است و امر است بر رعایت توسط و اقتصاد در آن نه ترک طهارت و نظافت و تحسین بهیئت چه نظافت از دین است
 چنانکه درین حدیث میفرماید - عن ابی هريرة ان رسول الله صلی الله علیه و سلم قال - روایت است از ابی هریره که آنحضرت
 فرمود که - من کان له شعر - هر که باشد در او موی یعنی هر که موی نگاه دارد - فلیکسر به پس باید که اگر کم آنرا و نظیف و ترنیز نماید
 بشستن و قبل ایمن و شانه کردن و ترنیز و در پیشان نگذارد و نیز اگر نظافت و حسن منظر محبوب و مرغوب است - واه ابوداود
 و عن ابی ذر قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم - ان احسن ما غیر به الشیء - بدستش که بهتر از چیزی که تغییر داده شود پوی

پیری و رنگ کرده شود بدان موی بالنا و الکتم لفتح کات و نای فوقانیة مخففة و بعضی تمشید به تانیث گفته اند و تخفیف مشهور ترست گویایست
که خلط کرده میشود و بوسه و رنگ کرده میشود بدان موی و بعضی گفته اند که تمشید همان و بوسه است که ذاقال الطیبی و در قاسوس گفته که کتم هم
و کتمان البغتم گویایست که مخلوط ساخته میشود و بنا و خضاب کرده میشود و بوی و بوسه لفتح و او و بوسه آن و یکسری و سکون آن گویایست
و بعضی گفته اند درختی است برین که سیاه کرده میشود و برگ وی موی و در قاسوس گفته که بوسه و رنگ و بوی و بوسه آن و یکسری و سکون آن گویایست
کرده میشود و بوی و بوی - رواه الترمذی و ابوداؤد و النسائی اکنون مراد بجهت چیست خضاب مجموع خضاب است که مراد است یا هر کدام
در نهایت گفته چنان می نماید که مراد استعمال کتم است تنهایی خضاب چون خلط کرده شود یا کتم خضاب سیاه افتد و بصحت رسیده است
نمی از خضاب سیاه و گفته اند شاید هر ریش یا لختا و الکتم است بلفظ او برای تخفیف و لیکن روایات باختلاف و تعدد و طرق بواسطه
نه با واتی و شاید که و بعضی او باشد و الله اعلم و بیان کردند که خضاب بکتم تنها چه رنگ می رود و بعضی جواشی نوشته که خضاب بنا
تنها چه آید و بکتم تنها خضر و از کلام بعضی مفهوم میشود که خضاب بکتم صرف موجب سواد خالص است و بخاط جمع آن با خاسخ آید بچینه
مائل بسواد و نه سواد پس مراد خضاب مجموع خضاب است که کذا قیل و حدیث ابن عباس که بعد از حدیث ابن عمر باید ظاهر بلکه صریح است
در آن و الله اعلم و عن ابن عباس رضی الله عنهما عن النبی صلی الله علیه و سلم قال - گفت آنحضرت - کیون قوم فی آخر الزمان
پیدا میشوند قوی و از فرزندان باین صفت که میخسبون بهذا السواد و خضاب میکنند باین رنگ که سیاهی است و اشارت بنما
برای تحقیر و تفتیح نشان اوست یا مراد آنست که باین نوع سیاهی - کحوال الحمام مثل عود صلوای کبوتر است و عود صلوای طیر را چنانکه عود
مراسان راست و مراد اینجا سینه است که بعضی کبوتران رسیاه خالص میباشد - لایحیدون نمی یا بدین قوم خضاب کننده در کتب
الجنة - بوی بهشت را و این مبالغه است در زجر و تنهید بر خضاب بسواد و بعضی جواشی نوشته اند که اگر چه در آینه بهشت را ولی بوی
آن نمی یا بند و از رواج آن مخطوط و بهره مند نشوند و بعضی گفته اند که بوی خوش از بهشت بعصاات بیاید که مسلمانان بدان
مخطوط و مسرور شوند و لقب و محنت و قوت در عصاات نکشند این خضاب کنندگان از آن محروم باشند - رواه ابوداؤد
و النسائی و عن ابن عمر النبی صلی الله علیه و سلم کان یلبس النعال البتیه یکسری و سکون بای موحده بود آنحضرت
صلی الله علیه و سلم که می پوشید نعلها را که ساخته شده اند از چرم و باغیت زده موی سترده اگر چه عادت اکثر عرب پوشیدن
نعال موی دار بود - و یصفیر لحنه بالورس و الرعفران - و زرد می کرد آن حضرت لحنه مبارک خود را بورس لفتح و او سکون نام
گویای زرد رنگ در چین که خضاب کرده میشود بآن - و کان ابن عمر لعل فلک - و بود ابن عمر که سیکر و آنرا یعنی تصفیر لحنه را
بورس و زعفران و بهتر آن است که اشارت فلک است مجموع لبس نعال بتیه و تصفیر لحنه باشد چنانکه در احادیث آمده است و ترمذی
و شمسائل نیز آورده که گفته شد ابن عمر را می بینم ترا که می پوشی نعال بتیه را که لباس بل تقم و دعوت است گفت دیدم رسول خدا که
می پوشید نعال بتیه را پس من دوست میدارم که بپوشم ترا - رواه النسائی - سابقا در کتاب اللباس گذرانیدیم که صحیح مختار
نزد جمهور محدثین آن است که آن حضرت خضاب کرده و پیری وی صلی الله علیه و سلم بسرحد خضاب رسیده بود و صاحب سفر السعاده

گفته که آن حضرت هرگز روی مبارک را رنگ نکرده و چون طیب بسیار بکار میرد بعضی مخفوب پنداشته اند منتهی پس مراد از تصفیه محو عیار پاک
 بوی و زعفران مالیدن آنهاست بوی خوشستن است بدان بقصد تنقیه و تطهیر و پس نه صیغ و تلون چه رویهای مبارک سیاه
 بود و سیاه رنگ دیگر نگیرد پس مراد تصفیه استعمال صفت باشد نه صیغ بدان نعم از بعضی صحابه آمده که نزدی ساختن آنرا الحیم را و
 آنست که روی سفید داشته باشد رنگ میگرفته باشند که بعضی شیخی رحمه الله علیه و جزاه عنی خیر الخیر او چنانکه ظاهرین حدیث
 سنن است که فرمود و عن ابن عباس قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم جل قد خضب بالحناء و گفت که زشت بران حضرت مردیکه
 بتحقیق خضاب کرده بود بخنا - فقال ما حسن هذا پس فرمود آن حضرت چه عجیب نیک نیست این - قال فمر آخر قد خضب بالحناء و انتم
 گفتن این عباس پس زان گذشته مروی دیگر که خضاب کرده بود بخنا و گتم - فقال هذا حسن بن هذا پس فرمود آن حضرت این
 بهتر از اول است یعنی از خضاب بخنا تنها - ثم مر آخر قد خضب بالصفرة پس گذشته دیگری که خضاب کرده بود بزرودی فقال
 هذا حسن بن هذا کلمه پس فرمود این بهتر است از همه آنها - رواه ابو داود و عن ابی هريرة قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم
 غیر و الاشيب یغیر و یهدی پیری را یعنی خضاب کنی و لا تشبهوا بالیه و یفجع تاوشین و یا شایه نباشید بهیو که هرگز خضاب
 نکنند - رواه الترمذی - روایت کرد این حدیث را ترمذی از ابی هریره - و رواه النسائی - و روایت کرد این حدیث را نسائی
 عن ابن عمر و الزبیر - و بعضی نسخ و ابن الزبیر - و عن عمر بن شعیب عن جیه عن حمده - قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم
 لا تتقوا الاشيب یخینید رویهای سفید را - فانه نور المسلم زیرا که پیری سبب نورانیت مسلمان است زیرا که پیری و قارست
 چنانکه در آخر فصل ثالث بیاید که اول کسی که پیری دید بر اسم علیه السلام است پس گفت ای پروردگار سن این چیست جواب آمد
 که این و قارست گفت خداوند زیادت گردان مرا و قار را و قار راغی ای شخصی را از شوق و معاصی و باعث میگردد بر توبه
 و طاعات و این سبب بر میگردد و وسی میگردد پیش مومن در ظلمات حشر چنانکه باطن است بدان که بعضی نور هم بین آید هم و با هم
 که ا قال الطیبی و باین توجیه نور باج نور روز قیامت اند چنانچه در حدیث دیگر صریح آمده اگر انجا از نورانیت حسن حلیه و جمال
 صورت و صفای باطن و صلاح سیرت که پیران را درین عالم حاصل است اراده افتد نیز و در نباشد حسن جزای آخرت و دخول
 جنت که در آخرت بران مرتب میگردد و جمال خودست چنانکه اشارت کرد بان بقول خود من شاب شیتة فی الاسلام کسی که
 پیر شود پیر شدنی در سلمانی کتب الله له بها حسنة یعنی ویس خدای تعالی برای وی بسبب آن شیتة و جزای آن نیکو است - و
 کفر عنه بها خطیئة - و می پوشد و محبوب میگردد و انداز آنکس بسبب آن گناهی را - و رفعة بها در جنة - و بلند میگردد و انداز بر کجبت آن پایه
 در قرب یاد و بر شست - رواه ابو داود و عن کعب بن مرة ان رسول الله صلی الله علیه و سلم قال - کعب بن مرة که صحابی است ساکن
 اردن از شام ذوات یافت و روی شسته شمس و شمس روایت میکند که گفت آن حضرت من شاب شیتة فی الاسلام کانت
 له نور الیوم ایقیمه کسی که پیر شد در سلمانی می باشد پیری مراد بسبب شنائی و نجات از ظلمت و شدت و محنت آن روز و کجبت
 باعث بودن آن بر توبه و طاعات - رواه الترمذی و النسائی - لیکن انجا محل سواد اشکال است که چون پیری سبب نورانیت

در دنیا و آخرت پس پوشیدن و تغییر دادن صورت آن بجناب چه شروع شد میگویند که شرعیت آن بجهت مصلحت دیگر است
و نبی و آن اگر غامی و اظهار جلالت تا صیغه نپندارند و دلیل نشوند اگر گویند که پس چرا تعفت نیز برای این مصلحت جائز نباشد
گوئیم که تعفت از بیخ برگردن پیری است از اصل معنی است و از خز به تشویق وجه و سود و نظر بخلاف جناب که زیادت و معنی است
بر آن پس فرق باشد میان این و آن و در جواز تعفت شیب اگر نه بقصد تزین و نکات باشد و وایتی از امام ابو حنیفه آمده است و
امام محمد گفته لباس به ولیکن مختار خلاف آنست و الله اعلم و عن عائشة رضی الله عنها - قالت کنت اغتسل انوار رسول الله
گفت عائشه بود من که غسل میکردم من و پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم من او و احد از یک آب و مذاب که مشترک بود میان من و
آن حضرت و این جزو آن حدیث است که در باب الفصل از کتاب الطهارة گذشته است - و کان له شعر - و بود در آن حضرت را موی
فوق الحمة - بالای جمه - و دون الوفرة - و پایان وفرة - رواه الترمذی - بدانکه موی سر سه نام دارد جمه یعنی جمجم و تشدید میم و وفرة
یعنی واد و سکون فاوله که بر لام و تشدید میم موی تا دوش و وفرة تا زنی که گوش و لمین بین از گوش فرو آمده و نزد یک
پدوش رسیده و امام نموده اصح در تفسیر این الفاظ این است پس میگوید بود موی آن حضرت در آن وقت فوق جمه یعنی تا پدوش
نرسیده و وفرة یعنی از گوش پایان تر تا ده بینی لمه بود میان گوش و دوش و گاهی جمه یعنی مطلق موی آمده چنانچه در
شمائل است تقریب جمه ششمه اذنیه و در قاموس گفته الحمة بالضم جمع شعر الرأس - و عن ابن الخطمة رجل من اصحاب النبی صلی الله
علیه و سلم - مرویست از ابن الخطمة که مرویست از اصحاب آن حضرت ابن الخطمة بحای مصابه و ظای سجده ابو الحارث سهل بن
المبرج صحابی فاضل گوشه گیر شیر الصلوة و الذکر ساکن شام و خطبه نام مادر او است یا نام جده مادر پدرش - قال قال النبی
گفت ابن خطمة گفت پیغمبر صلی الله علیه و سلم ثم الرجل نیکو مرویست - خریم یعنی خای عجمه و فتح را و سکون یا - الاسدی - از
قبیلہ بنی اسد وی نیز مرویست از اصحاب آن حضرت که در حق وی فرمود نیک مرویست وی - لولا طول جمته و اسبال ازاره ما کر
خی بود در رازی موی وی و فروختن ازار وی اگر چه در رازی موی مذکور و مکر و نیست لیکن شاید که آن حضرت صلی الله
علیه و سلم درین مرد نازشی و تزین بی بار رازی موی احساس نمود ازین جهت از حال وی شکایت فرمود - فبلغ ذلک خرمیا
پس رسید فرموده آن حضرت خریم را - فاخذ شفرة - پس گرفت کاروی را - فقطع بها جمته - پس برید بکار موی خود را - الی
اذنیه تا گوشهای خود - و رفع ازاره - و برداشت ازار خود را - الی النعاف ساقیه تا نصف پای هر دو ساق خود - رواه
ابو داود - و گفته اند که درین حدیث دلیل است بر آنکه اگر برادر سلمان غائب را بمکروهی که از کتاب میکنند یا دکنه یا بشنود
و از آن باز ناید رواست - و عن انس قال کانت لی ثوباة - گفت انس بود در فرود ای بعنم ذال سحجه میوان - فقالت
لی ای لاجزأ - پس گفت مرا او من قطع نمیکند و منی بریم آنرا بعد از آن سبب نابردن وی بیان کرده و گفته - کان رسول
الله صلی الله علیه و سلم میمید و یا خذ - زیرا که بود آن حضرت که میکشید و میگرفت آنرا بطریق تلعب و انبساط که با خردان
کنند پس بجهت تبرک و تمین آنرا نگاه میداشت و دراز میکرد و اگر همیشه طول جمه که مذکور شد بجهت دیگر است چنانچه معلوم شد

واین منافات بآن ندارد. رواه ابوداؤد والنسائی وحنبل وشمس بن جعفران النبی صلی الله علیه وسلم اصل کمال جعفر ثلثا. روایت
ست از عبد الله بن جعفر که از فضلاء صحابه و اشراف نبی است و در جود و سخاوت بی نظیر بود که آن حضرت مکتب داد و داد و جعفر
طیار را بعد از رسیدن خبر شهادت وی رضی الله عنه تاسه شب و یکدشتم ایشان را که گریه میکرد و غمناک و داشتند و نیاید
بر سر ایشان. ششم تا نهم پسر ایشان را. فقال پس گفت. لا تبکوا علی اخي بعل النبیوم. مگر میاید بر برادر من بعد از امر و نیکوختن
عزاداشتن تاسه روز است. ششم قال پسر گفت آنحضرت. ادعوا الی نبی اخي. بخوانید و بیاید بسوی من برادر زاد های مرا.
فخی بنا کما افخ. پس آورد و شده ما خوردان را نزد آنحضرت صلی الله علیه وسلم که یکم با چوڑهایم و افخ بفتح همزه و سکون فافخ هم
جمع ففخ بمعنی چوڑ و لطر. فقال پس گفت آن حضرت. ادعوا الی الخاق. بطلبید برای من سر تراش را. فامره پس بفرمود
سر تراش را که تیرا شد سرهای ما را. فحاق رؤسنا پس تیرا شد سرهای ما را. رواه ابوداؤد والنسائی. و گفته اند فرمودن آن حضرت
تیرا شدن سرهای ایشان را بحجت آن بود که دیدار ایشان را که اسما و بنت عیس بود و شعله در در و مصیبت جعفر زنیانه کردن
سرهای ایشان را باز خواهد داشت و او را فرصت تلفد احوال ایشان درین باب نخواهد بود. و علم اعم عطیة الانصاریة از کبار
صحابیات بود و غزاسیکر و همراه آن حضرت و پیار داری میکرد و بیاران را و عادات میکرد و مجروحان را روایت میکنند از وی است
ابن سیرین نام او نسید بنت کعب است بضم نون و فتح حمله و سکون تخانیة و موحده و ابن معین بفتح نون و کسر سین گفته ان امرأة
كانت تختن بالمدينة. روایت میکنند که زنی بود که ختنه میکرد و معنی زنان را در مدینه. فقال لها النبی پس گفت آن زن را پیغمبر
صلی الله علیه وسلم لا تنکی. مبالغه کن در قطع ختان و استقصا کن بر بریدن آن و لا تنکی الی بضم تا و کسر را و بفتح انا زنا ناک و ناک هر دو
خوانده اند و ناک و ناک مبالغه کردن و بر بریدن. فان ذلک. زیرا که آن عدم مبالغه و استقصا و بریدن. اغتلی المرأة. بهر چه
سازنده تر و شست و کفنده تر و لذت بخشنده تر است مرزن را. و اجبلی الی بعل و محبوب تر است بسوی شوهر یعنی اگر در بریدن آن
موضع مبالغه گفته لذت کثری یابد و در نظر نیز هیچ و ناخوش میکرد. رواه ابوداؤد و قال هذا حدیث ضعیف و راوی مجهول. و
کریمیه بنت امام بضم او تخفیف میم و فتح او تشدید میم نیز ضبط کرده اند البیضا است و روایت دارد از عائشه ام المؤمنین حدیث و
در اهل بصره است. ان امرأة سالت عائشة عن خضاب الخنا. روایت است از وی که زنی پرسید عائشه از خضاب خنا ظاهر است
که از خضاب زنان پرسید و دست و پا را بچنانا که از سیاق حدیث مفهوم میگردد. فقالت پس گفت عائشه و جواب آن زن را که
بسیج یا کثیف نمیتوان کرد و مر و لیت انا ام لی حنیفه که گفت یا کثیف است خضاب کردن زن دست و پای خود را بقصد تزئین
برای زوج اگر خضابی نباشد که روی صورت و تمایل است گویا آن زن گفت پس توجه نمیکنی عائشه گفت. و لکنی اگر تم و لیکن
من ناخوش دارم آنرا بعد از آن بنسب ناخوشی را بیان کرد لقبول خود. کان جمیی. بود و دست من یعنی آن حضرت صلی الله علیه
وسلم کبره یکجه. ناخوش میداشت بوی خنا. رواه ابوداؤد والنسائی. و بعضی بوی خوشی نوشته اند که است لال کرده اند باین حد
شافعیه را که چنانکه مذمب حنفیه است طیب نیست زیرا که آن حضرت صلی الله علیه وسلم دست میداشت طیب را و اگر خنا طیب

بودی مکره داشتی از انستی پوشیده نمائند که محبت آنحضرت جنس لطیف است از محبت هر فرو بود و نیز محبت او را طیب همه یک مرتبه نباشد یعنی
 طیبها را بیشتر دوست میداشتی و بعضی را کمتر پس گویا که مردان است که بوی حنا چندان خوش نداشتی که از آن مخلوط و مسرور باشد از آن
 جهت عالیشان آن اتهام نمودی و الله اعلم و عن عائشة زهرا بنت عقیل بن سفیان ام معاویه بنت عقیل بن ربیع بن
 عقیل بن عیسی بن عبد مناف اسلام آورد و در روز فتح بعد از اسلام زوج خود ابی سفیان و مقرر داشت آن حضرت هر دو را بزکاج سابق چون
 اسلام آورد در گفت یا رسول الله بود من که مکره ترین رویهای نزد من روی تو بود اکنون محبوبترین رویهای نزد من روی تست و بود
 مکره ترین خیمه یا خیمه تو اکنون محبوب ترین خیمه یا خیمه تست فرمود آنحضرت - و ایضا - این حدیث و صحیح بخاری است و شرح کلمه و ایضا
 را دو معنی میگویند یکی آنکه و نیز هرگاه ایمان در دل تو جای خواهد کرد بیشتر ازین محبت پیدا خواهد شد و دوم آنکه من نیز انجمن می یابم
 حال خود را نسبت بشما که بعضی بودید اکنون محبوب شدید نزد من و الله اعلم و داستان این هند که نسبت منحصره سید الشهدا و روز احوال آن
 شیعیه که مشهور است - قالت یا نبی الله یا نبی گفت هندای پیغمبر خدا بیعت کن مرا - فقال پس گفت آن حضرت - لا ابا یکم حتی تغیر
 کفیکم بیعت نمیکند تا آنکه تغیر سیدهای هر دو کف دست خود را یعنی خضاب بچنا - فکانها پس گویا دو کف دست تو - کفاسیع - و بگوید
 درنده است - رواه ابو داود - ازینجا معلوم میشود که زنان را خضاب و دست بچنا است و ترک آن مکره و گفته اند که وجه که اهمیت
 و انکار تشبه برجال است و سابقا معلوم شد که زنان را تشبه برجال مکره است تا آنکه انگشتی نقره زنان را مکره است و اگر گفته اند
 که رنگ کندن بزعفران و مانند آن چنانکه گشت - و عنهما قالتا دست امراة من دریا بتر اشارت کردند از پس پرده - بید هاکت ابی
 رسول الله - که در دست وی کتابی بود که کسی فرستاده بود بسوی پیغمبر خدا بر دست وی - صلی الله علیه و سلم فقبض النبی صلی الله علیه و سلم
 بیده - پس باز کشید آن حضرت دست مبارک خود را و در آن دو دست بسوی آن زن و دستا بتر شکوب را از دست وی - فقال ادری
 پس گفت آنحضرت در نمی یابم باید در حال امراة - آیا این دست مرد است یا دست زن - قالت گفت آن زن - بل یا امراة - بلکه
 دست زنی است - قال گفت آن حضرت - تو گفت امراة اگر می بودی تو زن یعنی اگر می بودی رعایت کننده شعار زنان را و نگاه
 دارنده عادت ایشان را - لغیرت اطفا رک بالحناء - هرگز نه تغیر سیدهای ناخنهای خود را و خضاب میکردی بچنا و درین تاکید استجاب
 خضاب بچنا است مرزبان را و کمال تعلیم آداب و رعایت احوال طوائف خلقی است و تمیز بزرگداشت آن از آن حضرت صلی الله علیه
 و سلم - رواه ابو داود و النسائی و عن ابن عباس قال لعنت الاما صلة و الاما صلة و الاما صلة و الاما صلة و الاما صلة و الاما صلة
 معانی این الفاظ در فصل اول گفته شد و در اینجا ذکر نام صله است که آنجا نمود و نام صله بوی گفته اند از روی و نیز ازینجا مقید ساخت
 که است از بقول خود من غیر وای یعنی کراهیت اینها بر تقدیر می است که عذر می و علق نباشد و این قید در دست و در اینجا رواه ابو داود
 و عن ابی هریره قال لعن رسول الله صلی الله علیه و سلم الرجل - گفت ابو هریره لعنت کرد آن حضرت مردی را که بلیس لبسته امراة -
 می پوشد پوشش زن را لبسه بلام - و امراة - و لعنت کرد زن را که تلبس لبسته الرجل - می پوشد پوشش مرد را پس مردان را باید که
 تشبه بر زنان کنند و نه زنان را است که تشبه بر مردان نمایند - رواه ابو داود و عن ابن ابی ملیکه بن یزید بن سمیع و فتح لاسم و سکون تخانیة

کینت وی ابو محمد یا ابو بکر است و امام و محمد بن عبد الله بن ابی لیلی که می تفرشی حول کی از شما سیرت البعین و علمهای ایشان است قاضی که
 بود و در عهد عبد الله بن ابی بکر گفت در یافتن سبی تن را از اصحاب رسول الله صلی الله علیه و سلم روایت میکند از عائشه فابن عباس و ابن الزبیر
 و روایت میکند از وی ابن حجاج و خلق دیگر از وی توفی سنه ثمان عشر واکه - قال قیل لعائشه - گفت ابن ابی لیلی گفته شد مرا عائشه را
 ان امرأة - ثنی هست که تلبس النعل - می پوشد نعل را که مخصوص است پوشیدن آن نوع بمردان - قالت لعن رسول الله گفت عائشه
 لعنت کرده است پیغمبر خدا - صلی الله علیه و سلم الرجل من النساء را که متنبه است بمردان جمله زنان چون زن را وصف بمردانگی کرد ای
 گردانید تازی تانیت را بر جمله - رواه ابو داود و عن ثوبان - روایت است از ثوبان که مولای آن حضرت و مقرب درگاه و ملازم گاه و گاه
 بود قال کان رسول الله - گفت بود پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم اذا سافر - چون قصد سفر می کرد - کان آخر عمره - بود آخر عمره آن
 حضرت یعنی سخن و وصیت و کار وی - بانسان من الهه - با آدمی که از اهل خانه آن حضرت بود - فاطمة یعنی همه را وداع کرده و از همه فارغ
 شده پیش فاطمه می آمد و سخن می یابست گفت با وی میگفت و وصیتی که می یابست کرد و او را میگوید وداع می نمود - و اول من یدخل علیها -
 و بود اول کسی که می زد آن حضرت بروی در وقت قدم از سفر - فاطمة مقدم من غزاة - پس قدم آورد آن حضرت از جنگی
 که با کافران کرد - و قد علفت - و حال آنکه چسپانیده و آویخته بود فاطمه سیاهی سیاهی را دست راستش بر سرش پرده را شکاف را وی
 که سیاهی گفته یا ستر علی بابها - بر در خانه خود - و حلت الحسن و حسین - و راسته بود - فاطمه حسن و حسین را پوشانیده بود ایشان را
 قلیسین یعنی قاف و سکون لام دو و ستوانه بین فضته از فقره - قدم پس قدم آورد آن حضرت - فلم یدخل - پس ندر آمد یعنی
 بر فاطمه بعد از آن که داشت - و طفت ان استعمال یدخل لای - پس گمان برد فاطمه که آنچه باز داشت آن حضرت را از در آمدن بروی
 چیزی است که دید از او بختن پرده بود و پوشانیدن و ستوانه حسن و حسین را فتنک استر پس بدرید فاطمه و دور کرد پرده را - و
 فکت الثابین - و جدا کرد هر دو و ستوانه را عن الصبیین - از هر دو کودک یعنی امام حسن و حسین رضی الله عنهما - و قطعه منها
 و برید هر یکی از آن دو و ستوانه را یا آن علی را که و ستوانه بود از نا مین - فالتعلقا الی رسول الله - پس رفتند هر دو امام بسوی پیغمبر
 صلی الله علیه و سلم میکیان - و در حالتی که نگریزند - فاحده منها - این عبارت را و معنی گفته اند یکی آنکه گرفت آن حضرت را چیزی
 از رافت و شفقت وهربانی بر حسن و حسین و دیگر آنکه گرفت آنحضرت آن دو زیور را حسن و حسین و این معنی مناسب است
 بقول وی که گفت - فقال یا ثوبان - پس گفت آن حضرت ای ثوبان از هب بهذا الی آل فلان - ببران زیور را بسوی آل
 فلان بکنی از اقربای خود را نام برد - ان هو الاهل - زیرا که آنها اهل و اولاد من اند - اگره - مکره می پندارم ناک یا کلاطیب
 فی حیوتم الدنیا که بخورند لذت خود را و آنچه خوش آید ایشان را در زندگی ایشان و در بجهان یعنی لذت گیرند از طعاهای خوش
 و پوشند لباسهای نفیس گویا اکل طیبات کنایت است از لذت گرفتن و تمکون بلکه اختیار میکنند مرایشان را فقر و ریاضت
 و چون آن حضرت و امر وی و وعد و نصیحت شدت کرد و شکسته دلی و شرمندگی فاطمه را تصور کرد و در مقام التفات و شفقت
 و محبت آمده فرمود - یا ثوبان اشتر فاطمة - یا ثوبان بخر از برای فاطمه - قلاوه من عصب کردن بندی را از عصب

بفتح عین و سکون صا و حلقین - و سوارین سن علاج - و بخرو و دستوانه را از علاج - رواه احمد و ابو داود - و بدانکه شاه جان اختلاف کرده اند
در تفسیر عصب علاج اما عصب این پنج نموده است از معنی او که مذکور است در کتب لغت و حدیث بر ویانی است که جمع کرده میشود و سخت
ساخته میشود و رشته وی پسترنک کرده میشود و بافته میشود و بعد از بافتن خط می آید زیرا که آنچه سخت کرده شده از رشته وی
سفیدی ماند و رنگه نیگید و جز آن رنگین میگردد و بعضی می گویند که عصب بر در گویند که بحقیقت مخطط است بر هر تقدیر نام
بعضی انواع بر ویانی است و این معنی در نیک مقام چندان مناسبست ندارد چه قلاوه که نام حلی کردن است از بر و ساختن چینی از
در نهایی از خطابی نقل میکنند که گفت که اگر عصب نام ثیاب بر ویانی است پس در نمی یابم که چه معنی دارد و بعد از آن از ابی موسی نقل
میکند که گفت احتمال دارد که روایت بفتح صا و بود که بعضی بی است و تواند که آن اعصاب بعضی حیوانات شباهت برای چیزی
می بریده باشند و بعد از خشک شدن از وی قلاوه میساخته باشند و چون ممکن است که از استخوان بعضی از حیوانات و کوهها
می تراشند اگر از آنها نیز چیزی تراشند چه ممکن نباشد پسترنک گفت خطابی شنیدم از بعضی اهل یمن که عصب دندان را بجزی است
که از افراس فرعون خوانند و از وی مهرهای سفیدی تراشیدند و آنیم معنی لغایت مناسب مقام و موافق است که خریدن
و ستوانهاست از علاج اگر بصحت رسید و الله اعلم و اما علاج شهر و در مردم است که نام دندان فیل است و وی پاک است نزد
ابو حنیفه چه استخوان نقیمه نزد ایشان پاک است و تجارت آن در ستار حبیث عدم سرایت موت در آن و بدیج نیز پاک میگردد
الا آنچه نجس عین باشد فیل نزد ایشان نجس عین نیست و نزد شافعی در قول مشهور از وی نجس است و استعمال آن و تجارت
در آن درست نه و بعضی میگویند که علاج نام دندان فیل نیست بلکه نام استخوان پشت سلخه بخریه یا بریه است یا استخوان پشت
وایه بخریه است غیر آنکه از ذیل بفتح ذال محجه و بای موحده نیز گویند و از وی دستوانها و شانهها سازند و در علاج و برین حدیث
و در حدیث دیگر آمده است که مرآت حضرت صلی الله علیه و سلم را شانه از علاج بود و نیست نه دندان فیل چنانچه عامه پندارند و در قاضی
علاج را هر دو معنی آورده و در صحاح یعنی استخوان فیل گفته اند و الله اعلم - و ابن عباس ان النبی صلی الله علیه و سلم قال انما
الاشد سر کنید باشد بکسر سیم و سکون مثلثه و کسر سیم نام سر سگ و کل یعنی کاف نیز نام اشده است کذا فی القاموس
فانه پس بدین تکیه باشد یا سره کردن باشد - یجا و البصر جلا سید و روشن میگردد و اندینانی را - و غیرت الشعر - و سیر و یاندوی
پاک را که سبب زیت چشم و علامت صحت است - و زعم - و گفت ابن عباس ان النبی صلی الله علیه و سلم کانت له کمانه و گفت
ابن عباس بود مرآت حضرت را کمان یعنی سیم و سکون کاف و ضم حا و فتح لام سره دان - کیتجل بهای سره می کرد بوی - کل بلیه شرب
وقت خواب رفتن - مثلثه فی هده - سه بار درین چشم یعنی چشم است - و مثلثه فی هده - سه بار درین چشم یعنی چشم چپ را و از نزد
و در سنن ابی داود آمده است که امر کرد رسول الله صلی الله علیه و سلم با شمر مروح نزد خواب و مروح است که شبک از خوشبوی
کنند و نیز آمده است که در چشم است سه بار کشیدی و در چشم چپ دو بار و ابتداء است کردی چشم چپ بر است کردی باین طریق
که اول و دویل و در چشم راست کشیدی و دیگر دویل و در چشم چپ دیگر یک میل و در چشم است و در بخار عایت فضیلت همین است که در

سوار کشیدی و ابتدا و انتها هم بوی کردی و در هر دو طریق ایستاد که فرموده است من اکتل فلیتر حالست و در اول باین طریق
که در هر چشمم سه بار کرد و در آخر باین وجه که مجموع پنج بار شد کذا فی سفر السعاده و عتبه قال کان النبی صلی الله علیه و سلم یقبل
قبل ان ینام بالاشد و هم از ابن عباس روایت است که گفت بود آن حضرت هر سه می کرد پیش از آنکه بخواب رود و در شب باشد
ثلثانی کل عین سه بار در هر چشم قال گفت ابن عباس که - و قال - و گفت آن حضرت من خیر ما تا دو تیمم به - بر سبکترین
طریقیکه بدو است کردید شما بدان چیز این چهار چیز است بالاد و دوا السعوط و الحجامة و المشی - لذ و دفع لایم و سقوط لفتح سین و
جحات کبیر حادشی و دفع سیم و کسر شین محجه و تشدید یا آله و داری که نوشته اند در نجینه شود از جانب بن دله یان و جفا
و من را بلکه دو جانب هر چیز را گویند و اما سقوط داری که در بینی ریزند و اما جحات خون کشیدن کجیم کبیر سیم و از آنجمله نیز گویند
چیزی که بوی خون کشند و آن آلتی است مثل شاخ حیوان که اول بر جای خون نیشازند و آن شاخ را در دهن نهاد و خون را
بکنند و در عرب این چنین است و جحات نام این نوع خون کشیدن است و ظاهر آنست که بشاک و کد و خون کم کردن چنانکه
عادت اهلین دیار است و در حکم آن است حاصل آنکه جحات مقابل قصه است بمعنی رگ زدن اما ششی و دفع سیم و کسر شین تشدید
بر وزن فیعل فاروی سهل را گویند شقی از ششی بمعنی راه رفتن و داری سهل بر پیچازند و در ششی می آرد برای تفای حاجت و تشدید
عدو بر وزن فعول و شاء بر وزن شماء نیز آید - و خیر ما که گفته به الا شد - و بهترین چیزی های که سر می کنند شما بدان چیز است
فانه یجلبو البصر و یثبت الشعر - زیرا که آن روشن سیکر اند چشم را و میر و یاند بوی پاک را - و ان خیر ما که تجملون فیه - و بر سبکترین
بهترین روزهای که جحات کنید در آن - یوم سبع عشرة - روز هفتیم است - و یوم تسع عشرة - و روز نوزدهم - و یوم احدی
و عشرين - و روز بیست و یکم زیرا که خون بلکه جمیع رطوبات از اول ماه تا نصف آن در تزیاید و غلبه جوش است و در آخر و نقصان
و سردی و فرو نشستن پس و ساط ماه مناسب است با عتدال خصوصاً این سه روز و تفصیل احکام جحات و تعیین اوقات آن
باعتبار ایام ماه و هفته در کتاب الطب الرقی بیا یه انشاء الله تعالی و گفت ابن عباس - و ان رسول الله - و بدینیکه تمیز خدا
صلی الله علیه و سلم حیث عرج به - و قتیکه بالای آسمان برده شد او را - امر علی بن ابی طالب که گفت آن حضرت بر پنج جماعه از
فرشتگان - الا قالوا - مگر گفت آن جماعه بان حضرت علیک بالحجامة - بر تو باد کجاست این حدیث نیز در کتاب الطب الرقی
بیاید و در اینجا امر کردن آن حضرت است که کجاست نیز مذکور است و مضمون این حدیث نیز شامل آن می تواند بود - رواه الترمذی
و قال هذا حدیث حسن غریب و عن عائشه رضی الله عنها - ان النبی صلی الله علیه و سلم نهی الرجال و النساء عن دخول الحمامات
و روایت است از عائشه که آنحضرت نهی کرده بود او را مردان را و زنان را از در آمدن حمامها - ثم خص للرجال - بعد از آن
و خصت که مردان را بدین حدیث حمام آن هم بشرط - ان یدخلوا بالمیاء - بشرط آنکه در آیند با سیر زبا و سیر کبیر سیم معنی از آن
رواه الترمذی و ابوداود و عن ابی الملیح - نهی تابعی بصری است نام وی عامر بن اسامه یا زید بن اسامه است سنه ثانی و
عشرین و مایه و پدرش اسامه صحابی است - قال گفت - قدم علی عائشه لشوة من اهل حص - قدم آوردند بر عائشه زنان

از اهل حص کبر حاکم و سکون سیم نام بلده مشهور است و فی القاموس حص کوره از شام است بل و میان یونان نه نقالت پس گفت
عائشه مزین زنان را من این زن که از کجا میاید شما ای زنان قلن من اشام گفتند آن زنان از ولایت شامیم حالت گفت
عائشه فاعلمن من الکوره التي تدخل النساء بالحماث پس شاید که شما از آن شهر و از آن ناحیه یاید کمی در آید زنان آنجا حاکم را
قلن بلی گفتند آن زنان آری ما از نجایم - قالت گفت عائشه - فانی سمعت رسول الله پس بدستیکه من شنیده ام بغیر
خدا را صلی الله علیه وسلم یقول - که سیگفت - لا تلحق المرأة ثيابا ما زن برکشه هیچ زنی جاسه های خود را - فی غیر بیت زوجها و غیر
خانه شوهر خود - الا تهکت استر کبر سیم مگر آنکه در یاریده ربه یا مینا و مین ربه یا میان خود و میان پروردگار خود - و فی روایت
و آمده است در روایتی - فی غیر بیتها - بجای فی غیر بیت زوجها - الا تهکت استر - بجای الا تهکت استر - فینما مینا و مین الله
بجای مینا و مین ربه و موجب تنگ ستر بجست آنکه چون پروردگار تعالی از برای پوشیدن عورت لباس پیدا کرد و او ستر کرد
لا جرم و در کشف عورت تنگ ستر باشد و بر انداختن پرده حیا و عبودیت - رواه الترمذی و ابو داود و عن عبد الله بن عمر و
ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال ستفحکم ارض النجم - زود باشد که فرج کرده شود برای شما زمین عجم و سجده کن فیها بیتها -
و زود باشد که بیاید در آن زمین خانه ها را که - یقال لها الحماث گفته می شود و در آن خانه های را حاکمها - فلایه خلنها الرجال
پس باید که در میان حماث را مردان - الا بالاندر بضم همزه و سکون زای جمع ازار - و استعملوا النساء - و منع کنین از آمدن
در حماث زنان را یعنی مطلقا خواه بازار را بی انار زیرا که زنان از ستر پا عورت مند و مردان را در ستر عورت که از زنان نازا نیست
پوشیدن ازار کافی است - الامر بینه او فساد - مگر در حال که بیمار باشند زنان و بجست علاج و مداوات در آید یا تا میاید باشند
و برای غسل جنابت در آید یا بعد از دیگر و علتی دیگر و بی عذر در آمدن زنان در حمام جائز نیست - رواه ابو داود و عن جابر
ان النبي صلی الله علیه وسلم قال من كان یومن بالله و الیوم الآخر کسیکه ایمان آورد بخدا و روز قیامت - فلایه دخل الحمام
بغیر ازار - پس باید که در دنیا یر حمام را بی ازار - و من كان یومن بالله و الیوم الآخر فلایه دخل حلیسته الحمام - پس باید که
زن خود را در حمام خواه بازار را بی انار - و من كان یومن بالله و الیوم الآخر فلایه دخل حلیسته الحمام - پس باید که در دنیا
بر طعاسیکه گردانیده میشود بروی شراب - رواه الترمذی و النسائی - بدانکه در آمدن آن حضرت صلی الله علیه وسلم حمام را
در بعضی کتب فقهیه آمده و لیکن نزو امل حدیث صحیح نیست و حدیثی که در آن در و دیافته منسوب بوضع نیست و صحیح نیست که آنحضرت
هرگز در حمام نرفته بلکه حمام نماندیده و حاکم مشهور است در کتب فقهیه بحمام النبی همانا در محلی که آن حضرت در آن یکبار غسل
کرد بنا ساخته اند و احتمال دارد که تسمیه بحمام نبی بحجت آن زبان زو شده که در جانب سوله نبی و نواحی آن محل واقع است و الظاهر
اذا ذکر حمام در احادیث واقع شده است چنانکه در کتاب مذکور شد و جز آن احادیث دیگر نیز و دیافته سیوطی و جمع الجوامع
از طاووس بیانی از مصنف ابن ابی شیبہ آورده است که فرمود رسول خدا صلی الله علیه وسلم حذر کنین خانه را که از حمام خوانند
گفتند یا رسول الله وی تفتیه میکنند از وسیع و اذی فرمود پس هر که در آید او را شما باید که استنار کنید و بی ازار نه در آید

و در حدیث دیگر آورده که بدخانه ایست حمام که رفع کرده میشود و روی آن حوات کشف کرده میشود و عورات و نیز آورده که عمر بن خطاب نوشت بجاناب ابوسوی اشتری که بمن رسیده است که اهل انصار حمامات پیدا کرده اند و باید که نذر آید و روی هیچ کی مگر نمیزد و گویند که خدایتعالی را در روی تانیر و ناید و غسل کنند و کس از آنها و واحد و نه در آید زنان در حمام مگر آنکه بیمار باشند یا بضرورتی دیگر و چون مرد در اینجا نبود و از خواندن قرآن در حمام نیز منع کرده اند **الفصل الثالث** عن ثابت - ثابت بنانی از کبار علمای و مشاهیر تابعین است بزرگ بود و لباس فاخره میپوشید و گفته اند که هیچ کس متعبد تر از وی در زمان وی نبود و از مصاحبان انس بود و چهل سال با وی صحبت داشت انس گفت من خیر را بماند و ثابت از کلیدهای خیر است - قال سل انس عن خطاب النبی گفت ثابت بنانی پرسیده شد انس بن مالک از خطاب پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم فقال - پس گفت انس - نوشتن ان اعدا لک و غیره که شمار کنم شملطات کن فی راسه - توها یک سینه بودند و سر مبارک وی - فعدت - شمار میکردم و شملط ففتح شین و میم موسمی سغیه که در سیاه باشد شملط مرد و موسمی را گویند که موهای سیاه و سفید مزوج دارد یعنی آن حضرت چیزیچه موسمی سفید و مرد و نداشت خطاب برای چه کند و لهذا گفت - ولم یحصب - و خطاب نگار حضرت - زاوی روایت - زیاد کرده که انس یا ثابت از انس در روایتی این عبارت را که - وقد حصب ابو بکر بالخنا و الکتم و یحقیق خطاب کرد ابو بکر رضی الله عنه سبنا و کتم هر دو - و انصب عمر - و خطاب کرد عمر رضی الله عنه - بالخنا و کتم - سبنا و کتم - بنی بن عمر که کان یصفر لحنه بالصفره و مر لیست از ابن عمر که وی زرد میکرد و لحنه خود را بصفره که نام نوعی از طیب است که در روی زردی است حتی بمیلی شایه بین الصفره تا آنکه همیشه جاسه های وی از صفره - فقیل له - پس گفته شد این عمر را - لم یصب بالصفره - چهار رنگ میکنی بصفت قال انی رايت رسول الله - گفت ابن عمر زیرا که من دیدم پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم یصبغ بها - رنگ میکرد و بصفت - و لم یکن احب الیه منها - و نبود چیزی محبوب تر بسوی آن حضرت از صفت یعنی از رنگ کردن بصفت - و قد کان یصبغ بها ثیابه و یحقیق بود آن حضرت که رنگ میکرد و بصفت جاسه های خود را - کلهما - همه جاسه ها را حتی عمامه - تا آنکه رنگ میکرد و میخورد - رواه ابو داود و النسائی - و شرح اختلاف کرده اند که مراد بقول ابن عمر که گفت رنگ میکرد آن حضرت چیست آیا رنگ کردن موها مراد است یا جاسه ها را ظاهر از سیاق کلام آنست که رنگ کردن موسمی مراد باشد زیرا که رنگ کردن جاسه بعد از روی بیان کرده است مگر آنکه مقصود از آن تعمیم ثیاب باشد بعد از بیان صنیع ثیاب مطلقا و مبهما و بصرفه آنچه سابقا گذشت و کان یصفر لحنه باورین و الزعفران اچون مقرر شده است که آن حضرت خطاب نکرد و سپس باید که رنگ کردن جاسه مراد باشد مگر ثیاب و لی که سابقا بدان اشارت کردیم که مراد بر رنگ کردن مایه بدن و شستن ببقعه طهریه و تنطیف است اما آنکه گفت کان یصبغ بها ثیابه کلهما چون مراد بصفت نوعی از طیب است که در آن صفت است اشکالی نبود و باید که از آن طیب خلوق مراد نباشد که در روی زعفران است چه بعد از آن اجتناب کلی معلوم شد و جواب سلام نداد آنرا که بدان مخلوط بود و اگر شستن آن کرد بمبالمه و فرمود که مقبول نیست نماز آنکه برسد و چیزی از خلوق است پس مراد

بدان درس و مانند آن باشد و اگر این اجل بر زمان سابق از منی کند و شوخ دارند نیز مصورتی دارد و الله اعلم و طبعی گفته که حسن بصری
 رنگ میکرد و لحنه خود را بصفت وقتي پسر ترک کرد آنرا در وایت کرده شده است که ابو امامه و جبر بن عبد الله و غیره بن شعبه
 رنگ میکرد و بصفت و سعید بن جبیر گفت قصد میکنند یکی از شما بنوری که پیدا کرده است خدا در روی وی پس دور میکنند
 وی پوشانند آن نور را و بود وی رضی الله عنه بحث و سفید روی سر روی از اینجا معلوم شد که در سلف نیز اختلاف بود در
 خضاب اگر چه بصفت باشد و این سخن سعید بن جبیر مویده آنست که سابقا نقل کردیم که خضاب مکرسی رست که پیری وی
 خوش نما و نورانی نباشد اما آنرا که نه چنین بود خوب نیست و از امام نووی نقل کرده اند که گفت مختار آنست که آنحضرت و وقتي
 رنگ کرد و در اکثر اوقات آنرا ترک داد و نقل کرد هر یکی آنچه دید و وی در نقل خود صادق است و گفت نووی که این تاویل
 متعین است از کتاب آن از جهت جمع سیال احادیث که در صحیح آمده اند و الله اعلم و عن عثمان بن عبد الله بن مویب
 بفتح یا ابو عبد الله الاعرج الطحی مولا ی ابو طلحه بن عبد الله رضی الله عنه و عراقی بود معدود دست در تابعین ثقه است روایت
 دارد از ابو هریره و ابن عمر و جابر بن سمره و ام سلمه و روایت دارند از نووی ابو حنیفه و ثوری و غیره بها - قال - گفت عثمان
 و خلت علی ام سلمه - و آمدم بر ام سلمه - فاخرجت الینا شعر من شعر النبی پس بیرون آورد ام سلمه سویی را از نوهای پیر
 صلی الله علیه وسلم مخضوبا - خضاب کرده شده - رواه البخاری - منکران خضاب آن حضرت صلی الله علیه وسلم این را
 تاویل میکنند که ام سلمه آنرا خضاب کرده بود تا محکم بآید و باقی ماند یا بجهت کثرت خلط طیب بدان در رنگ مخضوب
 می نمود چنانکه در حدیث دیگر آمده است که دیدیم موی آن حضرت را نزد انس بن مالک مخضوب تیر همین تاویل کرده اند
 و عن ابی هریره قال انی رسول الله - آورده شد نزد پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم مخضوب مخفی را که قد خضب بیدیه
 و جلیه یا لحا و تحقیق رنگ کرده بود آن مخضوب دست و پای خود را بچند و مخضوب موی را گویند که تشبیه از زنان کنند و لباس و کلاه
 و سکنات و مانند آن بفتح نون و کسر آن و ذکر این مخضوب در کتاب نکاح در باب نظریه مخضوبه و بیان عورات گذشته است فقال
 رسول الله پس گفت پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم با بال نذر به حال دار و این شخص که انجین میکند قالوا تشبه بالنساء -
 گفتند که وی مشابه میسازد خود را بر زنان و مخضوب است - فامر بفتح فی الی القیقع - پس فرمود آن حضرت به زندن و دور کردن
 و بر آوردن او را پس رانده شد و بر آورده شد بسوی قیقع بنون مفتوحه و قاف که نام موضعی است در مدینه مطهره فقیل پس گفته
 شد - یا رسول الله لا تقله آیا نمیکشتی و را یعنی اگر بفراوانی بکشیم او را که باعث فسق و فساد است - فقال فی نهیت پس گفت
 آن حضرت بدستی که من منع کرده شده ام از جناب کسی تعالی بمن قتل الصلیین از کشتن نماز گزارندگان طاهر کنایت
 از اسلام است و بقولی که سلمان اگر نماز نگذارد واجب القتل است محمول بر ظاهر است - رواه ابو داود و عن ابی ولید بن عقیبه
 ولید بن عقیبه بنظم عیین و سکون قاف بن ابی میوط بنظم میم و فتح عیین و سکون کشانه و طای جمله قرشی هوی برادر عثمان بن
 عفان از یک مادر که نام او اروی است از طفاست اسلام آورد و در فتح و نزدیک رسیده بود ببلوغ والی گردانید و در

عثمان بگویند و بود و از مردان تویش و شعری ایشان پیر مردان و از عثمان رضی الله عنه در شرب خمر و عزل کرد از کوفت فی ایام معاویه قال ابان بن محمد
 الله صلی الله علیه وسلم کلمه هرگاه که فتح کرد آن حضرت که از اجل بل کلمه یا تونه بصبیانم آوردن گرفتند بل کلمه نزد آن حضرت مردان خود را
 فیدعوا لهم بالبرکه پس آن عاصی که آن حضرت مردان ایشان را برکت و مزین خیر و کسب و روستم و دست ایشانفت فرو می آورد و بر سر مردان
 نجی بی الیه پس آورده شد ملز نزد آنحضرت - و انما خلق - من خلوق آلوده بودم که طبعی نیست شهور مخلوط بر عفران و غالب است
 بروی سرخی و زردی چنانکه گذشت - فلم یسمی لاجل الخلق - پس دست نرسانیدیم و ساس نکردم آن حضرت از جنت الالیش
 خلوق - رواه ابو داود و عن ابی قتاده انه قال رسول الله - و مرسلیت از ابی قتاده که صحابی شهو است که وی گفت پنهان
 خدای را - صلی الله علیه وسلم ان لی حبه - بدرستیکه ابوی است مجتمع و بسیار - افارجلها - آیا پس شانه کنیم نزد و تصد اصالح آن شهوم
 قال رسول الله صلی الله علیه وسلم نعم - آری شانه کن آنرا - و اگر هر - و بزرگ و عزیز دار آنرا - فقال پس گفت راوی بشنیدن
 از ابی قتاده - فکان ابو قتاده ربما و منها یبشیدها - فی الیوم مرتین - پس بود ابو قتاده لباسا که تیل می الیه و دیهای خود را
 در روزی و بار بار که به سبالغه و افراط در دامن و ترجیل موی محمود نیست و لیکن میکرد ابو قتاده آنرا پس جل قول رسول الله از
 جنت گفتن و امر کردن پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم نعم اگر هر - با کرم چه و گرامی داشتن آن و نامحود بودن سبالغه و در دامن ترجیل
 بحجت شغفت تبرین و تکلف ستا با ملامت و اهتمام با مثال محمود کرد و چنانکه تطویل می آنس و فایده بحجت مد و از آنحضرت
 چنانکه گذشت - رواه مالک و عن النجاشی بن حسان - تابعی است سعد و در بصرین صدوق است و گفت احمد یکبار که الله
 است و بار دیگر گفت لباس به و گفت یحیی صالح الحدیث است روایت میکند وی از انس بن مالک عکرمه و عبد الله بن بریده و در
 میکنند از وی یحیی بن سعید و یزید بن هارون - قال دخلنا علی انس بن مالک - گفت در آندهیم با انس بن مالک - فحدثنی اخفی
 البغیره - پس حدیث کرد مرا خواهر من که نام وی مغیره است یعنی من یاد دارم که با جماعه بر انس و آمدیم و لیکن کیفیت دخول و
 تفصیل احوال را یاد ندارم پس خواهر من آنرا حکایت کرد - قالت - گفت - و انت یومئذ غلام - و تو در آن روز پسر کی بودی
 خرد - و لک قرآن - و بودم تر و در آن وقت دو کیسوی بافته او و قصتان - یا گفت قصتان شک را وی است که قرآن گفت
 یا قصتان گفت و قصه بقاف مصنومه و صا و همایه وی ناصیه که آنرا قصاص نیز گویند - فمسح لرساک بک علیک پس مسح بر آنس
 بر ترا دوست بر آورد و بر سر تو - و قال اعلقوا بهن - و گفت تراشید این دو کیسورا - و قصصهما یا پست کنید و بلند نگذارید از زبان
 نزار می الیه و پس بدرستیکه این هیأت بود است - رواه ابو داود - و عن علی رضی الله عنه قال بنی رسول الله صلی الله علیه وسلم
 ان تحلق المرأة لاسها - بنی کرد آنحضرت از تراشیدن زن موی سر را اگر چه دلچرام باشد و بر زنان قصر حجب است بر واه نسائی
 و عن عطاء بن یسار قال کان رسول الله صلی الله علیه وسلم فی المسجد - گفت عطاء بن یسار که تابعی شهو است بود آنحضرت و در
 فدخل رجل ثار الراس و الیخه پس و آمد مردی و ویده موی سر و درش - فاشا الیه رسول الله پس اشارت کرد و سبوی آن مرد و پیغمبر خدا
 صلی الله علیه وسلم بیده - بدست مبارک خود - کانه یامره با صلیح شعره و لیخته - و یخیزن اشارت کرد بدست که از آن شهو گشت که گویا از

میکنند حضرت آن مرد را بیکو کردن و راستن بوی سروی و با راستن بوشی گویند که دست شریف در بر سر در شین پاک فرو برد و دیوار گردود
و اصلاح داد و او را بران شارت و بنیه کرد و همچنین کند ففعل پس فمید نمردا شارتان حضرت را و اصلاح کرد و بوی سرویش خود را -
ثم جمع پشتر برگشت و برقت - فقال پس گفت - رسول الله صلی الله علیه و سلم ایس نه خیر یا نیست این حال یعنی اصلاح سرویش بود
این هیأت بهتر من این یاقی احد کم و هو تا برالاس - از و آمدن یکی از شما را و لیده بوی بد هیأت - کانه شیطان - گویند که وی شیطان
است یعنی چنین بد روی و بد نظر - رواه مالک - وایت کرد این حدیث را مالک از عطاء چون او را تابعین است نیز حدیث مسلم
و عن ابن المسیب - و رویت از سعید بن المسیب که نیز تابعی است بزرگ - سمع یقول - شنیده شد این المسیب که می گفت - ان
الله طیب - بدستی که خدا تعالی پاک است - یحب الطیب - دوست میدارد پاک را - الطیف - پاکیزه است - یحب النظاره - دوست
میدارد پاکیزگی را و در صراح طیب - یعنی پاک و نظیف - یعنی پاکیزه گفت و تشک نیست که هر دو بوی قریبه مساوی هم ندگو یا پاک یا
متعلق داشته و پاکیزگی بظاهر و در قاسوس گفته الطیب معروف و النظافة النقاوة ظاهر این نیز باعتبار همین است که گفته الله اعلم
و در معنی طیب و توصیف الله تعالی بدان کلامی نفیس است که در شرح آن نقل کرده ایم - که هیچ کس پاکیزه را که الله تعالی بزرگتر نیست
و دوست میدارد بزرگی و عزیز بی را بر او یکب الجود بخشنانیده است و دوست میدارد بخشش را فقط - پس چون حق تعالی دوست
میدارد نظافت را شما نیز نظیف کنید و پاکیزه دارید همه چیز خود را - راه قال - راوی از ابن المسیب میگوید گمان می برم و این یعنی
ابن المسیب را که گفت ای فیتکم - یعنی پاک دارید صحنهای پیش خانه یعنی خانه و پیش درها و آستانه ها پاک بکنی خاشاک اسید و آلودگی
یا یهود - و مشابه تشویه بود که صحنهای خانه را چرکین و نا پاک میدارند و در روایتی دیگر زیادت کرده این عبارت را که یحقون الکلبانی
و در هم یعنی جمع میکنند بیو خاشاک و سرگین را بر و بر مل را و خانه های خود و گفته اند که پاکیزه داشتن صحن خانه کنایت است از کم وجود
زیرا که در خانه و صحن سرای چون لطیف و پاکیزه بود مردم را و همانان را رغبت و داعیه نزول و ورود بیشتر و قوی تر گردد - فذکر
ذلک لها جبرین سمار - راوی این حدیث از ابن المسیب میگوید که چون شنیدم از وی این حدیث را که کردم از هر هاجرین سمار
که نیز تابعی بزرگ است سولای سعد بن ابی وقاص و بر سریدم که بتو نیز این حدیث را ابن المسیب میگوید رسیده است - قال گفت
هما جبرین سمار - حدیثی که در این حدیث را - عامر بن سعد بن ابیه از پدر خود که سعد بن ابی وقاص است رضی الله عنه و
عامر بن سعد تابعی ثقة است - عن النبی - روایت کرد پدر وی که سعد است از پیغمبر صلی الله علیه و سلم مثله مانند این حدیث را اول
که همین تفاوت که گفت هما جبرین سمار این عبارت - لفظه ای فیتکم پس در روایت وی فیتکم بصریح مذکور است گمان اولان
در خلی نیست چنانکه در روایت ابن المسیب بود - رواه الترمذی و عن یحیی بن سعید سمع سعید بن المسیب یقول - و روایت است
از یحیی بن سعد انصاری مدنی که تابعی ثقة است و روایت از صحابه و تابعین دارد و بعضی تابعین نیز از وی روایت از نزد پدر وی
شنیده سعید بن المسیب را که میگفت - کان - بود و بر او هم خلیل الرحمن اول الناس حنیف الضیف اول الاذمیان که گرفت
همان را یعنی رسم همانی اول از وی بوجود آمده - و اول الناس خشن - و اول کسی از مردمان که خسته کرد - و اول الناس قس - و

و اول کسی است که پست کرد پروت خود را و اول الناس می ایشان. و اول کسی که پیری می سوی سفید را فقال یارب انما ابرهیم بن ابراهیم
پیری او را دریافت گفت ای پروردگار من این چیست. قال ارب گفت پروردگار تبارک تعالی قاریا ابرهیم این پیری باوست
حکم و وقار و گران باری است که از سبکی در او و لعیب از نکایت معاصی باز دارد ای ابرهیم. قال رب زدنی وقار. گفت ابرهیم ای
پروردگار من زیادت گردان مرا موجب قار که پیری است. رواه مالک. و سبطی در حاشیه یو طایفه ای دیگر را تا اولیات ابرهیم
زیادت کرده و گفته که وی اول کسی است که گرفت ناخشان خود را و اول کسی که در روی سرفروخته نهاده و اول کسی که استعمال حدید کرد
یعنی با این حوی خانه و چنانکه از ابرهیم و اول کسی که سر و لیل پوشیده و اول کسی که خضاب کرد و چنانکه و اول کسی که خطبه خواند بر منبر و اول
کسی که کارزار کرد و در راه خدا و اول کسی که ترتیب داد و بیاراست لشکر را در جنگ میمنه و میسر و مقدمه قلب و اول کسی که عافیه کرد
یعنی با مردم نزول ملاقات و اول کسی که ایستاد ساخت و چنانکه از ابرهیم و اول کسی که عافیه کرد

باب النقا و میره

جمع تصویب معنی صورت ساختن و مرا و اینجا صورت نه است فی الصراح تصاویر صورتی برای نگین از چوب گل و جودان
الفصل الاول عن ابی طلحه قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم لا تدخل الملائکة گفت ابو طلحه انصاری که از مشاهیر
صحابه است که گفت آن حضرت در نمی آیند فرشتگان. بتیافیه کلب. خانه را که در روی سگ است. و لا تصادیر. و در نمی آیند
فرشتگان در آن خانه که در روی صورت نه است میمنه علیه. و گفته اند که مرد و کلب و صورتی است که حرام است نگاه داشتن آن و آنکه
نه چنین است چنانکه سگ نگاه دارند برای شکار یا برای محافظت و حر است زراعت و گوشتن آن یا صورتی که خوار و پایمال
باشد و در بساط و ساد و مثلا و جودان نافع و دخول ملائکه نمود و بعضی گفته اند که این حکم عام است و وجود کلب صورت در خانه
نافع از آمدن فرشتگان است مطلقا اگر چه در صورتی باشد که نگاه داشتن آن حرام نبود زیرا که احادیث وارده در نیاب مطلق اند
و میقتد باین قید نه و نیز گفته اند که مراد فرشتگان اند غیر کتبه و حفظه که مفارقت نکنند آدمی را در هیچ حال. و عن ابی عباس

عن سمیون بن عباس روایت میکند از میمون که از احادیث المؤمنین است و خاله است. ان رسول الله صلی الله علیه وسلم
اصبح یوما که آنحضرت صبح کرد روزی. و احما. خاموش اند و گین فی الصراح ابو جهم خاموش شدن زانده و خشم. و قال. و گفت
آن حضرت در بیان سبب لگیری خود خطاب به میمون بن ابی بکی از احادیث المؤمنین کرده یا در نفس خود یا خود بطریق تعجب و تحیر فرمود
ان جبرئیل کان و عدنی ان یلقانی الیایه که جبرئیل وعده کرده بود مرا که ملاقات خواهد کرد مرا اشتب که گذشت. و انتم قتی پس
ملاقات نکرد مرا. ام. حرف تنبیه است اصلش احذف کرده شد الف چنانکه از ابی استمیه حذوف میکنند و در لم ویم و الله
سوگند بخدا ما علفنی. خلاف وعده نکرد جبرئیل مرا که بجهت سعی و عذری یا معنی آن بود که هرگز بمن خلاف وعده نکرده
الآن چرا که و خشم بهتر چون افکار کرد و سبب آن. وقع فی نفسه افتاد در دل شریعت وی جبر و کلب. سگ بچه که افتاده بود و قتی
القاموس جده و تثلیث جیم سگ بچه و شیر بچه تحت فسطاط. زیر نیمه که بود در آن حضرت را فسطاط و اصل نام خیمه است که در سفر

باشند و مرد اینجا پرده ایست که در خانه نباشد چنانچه چایه مانند آن گذاشت و در بعضی روایات آمده که در خانه آنحضرت بود زیر سر پرده از خاطر نرسید
 وی رفته بود - قلم بر قاضی پس آمد که آنحضرت بر آوردن آن سگ بچه پس بیرون آورده شد و غم اخذ بیده - او پسر گرفت پرست
 شریف خود آبی را فم صحن مکان پس آب پاشید آنحضرت در جایگاه نشسته بود آن سگ بچه و پشت بخار فلما اسی پس هرگاه شام که آنحضرت
 یعنی چون شام درآمد بقیه پیش آنحضرت را جبرئیل - فقال پس گفت آنحضرت به جبرئیل - لقد كنت وعدتني - هرگز نتحقق بودی
 تو که وعده کرده بودی تو مرا آن تلقای الیاریه - که ملاقات خواهم کرد و میشب زبان عرب بران است که شب گذشته را اگر پیش ز زوال یا
 گذشته الیله گویند چنانکه اول حدیث گفت - وعدتني ان تلقانی الیله - و چون بود زوال گویند الیاریه خوانند چنانکه اینجا گفت - قال گفت
 جبرئیل در جواب آنحضرت بیان عذر و قصه تراخ خود - اجل - آری وعده کرده بودم - ولكن لا نزل بقیایه کلب و صوره لیکن آنوقت سگان
 در نمی آید چنانکه در وی سگ است یا صورت از اینجا معلوم گردد که وجود کلب در خانه مانع از دخول ملائکه بود اگر چه در صورتی باشد که نگاهشان آن
 حرام نباشد چه نهان شدن آن سگ بچه در خانه و فراموش شدن آن عذری صریح بود در وجود وی و با وجود آن جبرئیل نمره درآمد
 فاصبح رسول الله پس صبح کرد پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم بپوشیدن آن روز که شنید از جبرئیل این سخن را - فامر بقتل الکلاب - پس امر کرد
 بکشتن سگان حتی آنکه یامر - تا آنکه چنان شد که امر میکنند بقتل کلب الحیاط الصغیر بکشتن سگ بوستان خرد که در وی
 چندان احتیاج بود و سگ و محافظت آن نبود - و تیرک کلب الحیاط الکبیر میگذاشت سگ بوستان بزرگ را که در وی زیادت
 احتیاج است بجاظفت و پاسانی از اینجا ظاهر میشود که سگی که احتیاج است به نگاهداشتن وی مانع نیست از دخول ملائکه و واسطه
 و عن عائشه ان النبی صلی الله علیه و سلم لم یکن یتیرک فی مبیته - گفت عائشه نبود آنحضرت که میگذاشت در خانه خود و شیای چیز
 را از جنس ظرف یا جامه یا مانند آن - فیہ نقایب - که در وی قصا ویر بود - الا نقضه - مگر آنکه می شکست آنرا و ابطال
 می نمود و الا قصه نیز آمده - رواه البخاری - و نقایب جمع تصلیب است بمعنی تصویر صورت صلیب صلیب چایپای ترسایان که
 و وجوب را بر هم نمند که هر کس تقاطع کند دیگر بر صورت شخصی که او را بر دار کشیده باشند و اصل وی آنست که نصاری گمان برند که
 عیسی علیه السلام را بیدار کشیده اند و دیگر این شکل را در اکثر چیزها رعایت کنند و در گردن او بزنند و پیرستند بحجت احضار آن
 صورت غریبه و تحسیر بران و ثوب مصلیب گویند آن جامه را که در وی صورت صلیب کشیده باشند و گفته اند که مراد بقیایب نقایب
 قصا ویر و تمایل است بطلان - و عن ابن عباس اشترت مخرقة - و هم از عایشه آمده است که وی خرید مخرقه را بضم نون و را و کسره هما
 و در بعضی حواشی نقل از سیوطی شلته النون و الرا و سا و ه یعنی بالین و جمع وی نماز چنانکه در قرآن مجید آمده که و نماز
 مصفوفة پس عائشه رضی الله عنها بخرد مخرقه را که فیها قصا ویر - و در وی صورتها بود - فلما راها رسول الله پس هرگاه که دید
 آن مخرقه مصور را پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم قائم علی الباب فلم یخل - پس او را در پس در نیامد در خانه که مخرقه بود و در وی
 مخرقت - پس شناخت عائشه و در بعضی نسخ مخرقت بصفتی صغیره شکلی یعنی گفت عائشه پس شناختم - فی وجهه - در وی مبارک
 آن حضرت - الا که ه - تا خوشی را از وجود آن مخرقه - قال قلت عائشه فقلت پس گفت - یا رسول الله ثوب - تو بیک کنم

باز میگردد بعد از خدای الی الله والی رسول و لیسوی خدا و لیسوی رسول وی. اذ اذنبت چه گناه کرده ام و چه تقصیر واقع شده در من که درون خانه در نمی آئی بیت آخری آنجوی شکیمن که رسیدی از باب چه خطا رفت و چه کردیم و چه دیدی از باب فقال رسول الله پس گفت پیغمبر صلی الله علیه و سلم بآل هذا المرقه چیست حال این مرقه و از کجا آورده این را. قالت قلت اشترتها لک گفت عالیشه گفتم خریدم ام این را از برای تو. لفتقد علیها تا نشینی تو بر آن. و توسد لها و بالین گیری اوله و تکیه کنی بر آن. فقال رسول الله پس گفت پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم ان اصحاب هذه الصور بدرستیکه سازندگان این صورتها. لیذ بولن یوم القيمة. و ذاب کرده می شوند و ز قیامت. و یقال لهم. و گفته میشود در ایشان را بطریق التفرجی. حیوا ما خلقتهم زنده گردانید و جان و همه رفیق را که پیدا کرده آید آنرا و تصویر بنموده آید. و قال. و گفت آن حضرت بعد از بیان تیج صنعت تصویر از برای بیان کرامت استعمال و نگاه داشتن آن در خانه. ان البیت الذی فیه الصور بدرستیکه خانه که در وی صورتهاست. لا یذخله الا نیکه. و ر نمی آیند آن خانه را فرشتگان و محروم میگردد اندک از نور و برکات ایشان اهل آن خانه را. یتفق علیه. ازین حدیث نیز معلوم میگردد که وجود صورتها در خانه اگر چه حرام نباشد چنانکه شیخ محی الدین نووی بر آن رفته مانع است از دخول لاکه چه تصویر ساده مانند آن حرام نباشد کذا قال الطیبی. و عهنا انما کان. و هم از عالیشه آمده که بود وی رضی الله عنهما. قدر آنحضرت تمبیق گرفته بود علی سوره اما. بر صفت که پیش خانه بود در او بعضی گفته اند که سوره خانه فروزی فرو رفته در زمین بلند سقفت شبیه خجانه که در سو متاع ننهند ستر فیما تمثال. پرده که در وی صورتها بود. فتنکه النبی. پس بدرید آن پرده را پیغمبر صلی الله علیه و سلم فاختدات سنه مرفقین. پس ساخت عالیشه از آن جامه صور که از آن پرده گرفته بود و بالین. و کاشافی البیت. و بود ندان و بالین در خانه. یکس علیهما. می نشست آن حضرت بر آن و بالین. یتفق علیه. این حدیث بظاهر با حدیث سابق منافات دارد زیرا که از حدیث سابق معلوم شد که تصویر بر ساده مانع است از دخول لاکه اگر چه حرام نباشد پس گذاشتن مرفقین در بیت چگونگی باشد جایش سیاه و این تماثل صور محرمه که صور حیوانات است نبود و تنگ ستر از جهت آنست که در حدیث پایان بیاید که خدا تعالی نفرموده است که سنگ و گل را بجای پوشیم و اگر خضا صور محرمه بود سرای آن از مرفقین بریده شده و بعضی گفته اند معنی تنگ قطع و صور است که در وی بودند کذا قال الطیبی. و عهنا ان النبی صلی الله علیه و سلم خرج فی غزوة من غزوات و هم از عالیشه است که آن حضرت بماند برای غزوة از غزوات. فاختدات نمط. پس گرفت بعد از آمدن آن حضرت برای غزاهمطی را و نمط بفتح نون ویم نوعی از بساط لطیف است که ریشهای باریک دارد و از برهوج می مانند آید و از آن پرده میسازند جمیع انماط فستره علی الباب. پس پوشیدیم آنرا بر در. فلما قدم پس نهگاسیکه از سفر باز آمد آن حضرت و در آمد برین. فرای انمط. پس دید نمط را که پوشیده بود و در را بدان. فجد به پس کشید آنحضرت آن نمط را بر در. حتی تنگ. تا آنکه پاره کرد آنرا و بعضی گفته اند که بود در آن نمط صورتهای اسبان بال دار پس تلفت کرد و محو ساخت آن صورتها را اما سیاق حدیث ناظر در آن است که منع و تنگ از جهت صورت نبود بلکه از جهت کرامت پوشیدن و در ویدار بود و بجای چنانکه گفت. ثم قال ان الله تعالی

پس گفت آن حضرت که خدا تعالی بلم یا مژنا امر نکرده است اما ان تکسو الحجارة والطین که پیشانی من سنگ گل را و طینی گفته که اگر است
 تفریبی است نه تخریبی چه عدم امر آنی بدان دلالت بر نیکوتری نکرده و یا وجود آن تغییر را در غضب نمود و پاره کرد و از جهت غلظت شان این است
 شریف وی در توسع و تقوی و درین حدیث انما ذو ساند مذکور نشد - متفق علیه - و عنهما عن رسول الله صلی الله علیه و سلم قال
 و هم از عالیه است از آن حضرت که فرمود و اشد الناس عذابا یوم القیمة سخت ترین مردم از روی عذاب روز قیامت این
 دینا همون آن کسانی اند که شایسته میکنند بخلق الله به پیدایش خدا تعالی یعنی مصوران که پیکری میسازند چنانکه
 حقتعالی صورتی را می آفرید و لهذا عذاب میکند ایشان را که چرا جان نیز نمی بخشند متفق علیه - و عن ابی هریره قال
 سمعت رسول الله صلی الله علیه و سلم یقول قال الله تعالی - گفت ابو هریره شنیدم آنحضرت را که میگفت گفت خدا
 و من الظلم من ذهب بخلق کما خلقی - و کیست ظالم تر از کسی که رفیت که پیدا میکند بچو پیدا کردن من یعنی پیکری میسازد چنانکه
 من میکنم و این در حقیقت پیدا کردن نیست از همان اجزا و مواد که پیدا کرده خداست ترکیبی میسازد که پیکری می نماید
 و گمان می برد که من ساخته ام اگر در اینجا دعوی پیدا کردن دارند فلیخلقوا ذرة پس باید که پیدا کنند و از عدم بوجود آورند
 ذره را که معنی مورچه نمر دست یا آنچه در هوای نماید از غبار در روزن خانه از شعاع آفتاب و طاهر است که مراد اینجا
 معنی اول است چه ذره های هوای است بحدیث جز وجود نمی نیست و اطلاق خلق بر وی حقیقی ندارد مگر مقصود و سبب القه باشد
 اولیاء الله و شعیره - یا پیدا کنند دانه از دانه های دانه جو را و این تخصیص بعد از تعمیم است در عرف مذکور دیگر و از میان
 جوی برای بیان قلت و تواند که مراد بجهی آن دانه سرخ باشد که در وزن آنرا نصف طسوج میدارند و جو نیز تمام وزن است
 کمتر از حبیه مذکور و حبیه معنی پاره از شئی نیز آمده چنانکه در قاموس گفته متفق علیه و عن عبد الله بن مسعود قال سمعت
 رسول الله صلی الله علیه و سلم یقول اشد الناس عذابا عند الله المصورون سخت ترین مردم از روی عذاب نزد خدا
 صورت گر اند یعنی از جمله آن جماعه که بر ایشان عذاب سخت کنند ایشانند بقرینه آنکه در بعضی روایات بکلمه من که فاده
 بعضی گفته نیز آمده متفق علیه - و بعضی گفته اند که این وعید در حق آن کسی است که تصویر انسان میکند تا عبادت کرده شوند
 از غیر حق تعالی و این شخص کافر است پس اگر بر وی عذاب سخت رود و در نباشد و بعضی گفته اند آن کسی که بقصد رضایات و
 تشابهت بچند صورت کند وی نیز کافر است و عذاب بر وی سخت است و هر که نه باین قصد کند فاسق است نه کافر و حکم وی
 حکم در تکلیف است و افاق است بر آن که مراد تصویر حیوانات است نه اشجار و مانند آن و تعارف اطلاق مصور بر اول
 است و دوم را نقاش گویند و چنانکه تصویر درخت بار و در را نیز نکرده داشته و نزد محققین جمله این باب بی کراهتی نیست
 و داخل لهو و لعب و الا یعنی است و عن ابن عباس قال سمعت رسول الله صلی الله علیه و سلم یقول ابن عباس گفت
 شنیدم آنحضرت را که میگفت کل مصور فی النار هر صورت گرد آتش و ذوق است بحبل که پیدا گردانیده میشود و در هر
 بکل صوره صور با هر صورت تکیه ساخته است آنرا نقص - ذاتی و شخصی - قیغه بر فی جهنم پس عذاب میکند آن نفس آن صورتگر

ولیکن بواسطت این مکروه است که انتی شدیدہ کذا فی مطالب المؤمنین نقل عن الغزالی -

الفصل الثانی عن ابی ہریرۃ قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم تانی جبریل - آمد جبریل قال اتیک الباقیۃ -
گفت جبریل آمدہ بود دوم تراوی شب - فلم یخفی ان اکون و خلعت - پس منع نکرد و از در آمدن در خانہ هیچ چیز المانہ کان علی الباقی
تمائیل - گویمین کہ بود بر در صورتہا - و کان فی البیت ترام سترقیہ تماثل - و بود در خانہ جائزہ رنگین نقش کہ از ان پردہ گرفته بود
در وی صورتہا و کان فی البیت کلب - و بود در خانہ سگہ غیر برائش التماثل الذی علی باب البیت - پس مکن میردن بر صورتہا
کہ و در خانہ است فیقطع فیصیر کنبۃ الشجرۃ - پس بریدہ شود در آن صورت دیگر و مانند صورت درخت یعنی ہیئت و شکل آن صورت
نماند فیقطع و فیصیر رابض و نصب ہر دو خواندہ اند - و مر بالستر فلیقطع فلیجعل و سادین - و امرکن تا بریدہ شود پردہ پس ساختہ شود
و وبالش از ان بنمودن - انداختہ شدہ برای نشستن و کمیہ کردن و سادہ را بندہ بگویند یکسر سم کہ انداختہ میشود و خانہ
از ان بکنی طرح کردن و انداختن - تو طان - پی سپردہ شوند و استعمال کردہ شوند آن دو سادہ - و مر بالکلب فلیخرج -
و امرکن تا بیرون آوردہ شود و سگ از درون خانہ ففعل رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم پس کرد آن حضرت منجہ گفت
جبریل - رواہ الترمذی و ابو داؤد - و عتہ قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم - و ہم از ابی ہریرہ است کہ گفت
گفت آن حضرت - یخرج عنی من النار یوم القیمۃ بیرون می آید طائفہ از آن و شرح یعنی پارہ از آتش جدا میگردد و بیرون
می افتد روز قیامت - لہا عینان تبصران - مران طائفہ از آن را و چشم است کہ می بینند - و اذانان سمعان - و دو گوش است
کہ میشوند - و لسان نطق - و زبانی است کہ سخن میگوید زبان آتش زبانی و کلت بین وکیل ساختہ شدہ ام یعنی
پرو و کار تعالی مرا وکیل ساختہ است ثباتہ - پس کہ کہ انہا عذاب کتم و لبوزم - بکل جبار - کی بہر تکبر سرکش - یعنی بماند
حق کہ با وجود علم بدان قبول نکنند از او براہ راست نزود - و کل من دعائ اللہ الہا آخر - و ہر کسی کہ بخواند با خدا عزوجل خدای
دیگر را و شرک در نزد تو بگوید - و بالمصورین - و بصورت گرآن کہ ایشان نیز نوعی از اشترک اند - رواہ الترمذی
و عن ابن عباس عن رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال ان اللہ تعالی حرم الخمر - گفت آن حضرت کہ خدایتعالی حرم کرد خمر
است می را - و الیسر - و قمار را - و الکوبۃ یعنی کاف یعنی طبل بود و لعب - و گفت آن حضرت ہر چه
ستی آردہ است حرام است و کوبہ را تفسیر کردہ اند بہ نزویا طبل یا بر بطرسہ قول است کذا فی المنہایہ و در شرح جامع الاصول
گفتہ کہ طبل صغیر کہ دوسرہ دو مؤلف از بعضی رواہ حدیث نقل کردہ و گفتہ قیل الکوبۃ الطبل یعنی طبل بود و لعب نہ طبل غازیہ
رواہ البیہقی فی شعب الایمان و عن ابن عمر ابنی صلی اللہ علیہ وسلم عنی عن الخمر و الیسر و الکوبۃ و البغیر یعنی بنم عن مجھے و فتح
بای موحده و سکون بای تختانیہ و راحمد و دہ - و البغیر شراب قملہ کہ بختہ من الذرۃ - و غیرہ و شرابی است کہ میازند از اجستہ
از ذرہ بنم ذال و فتح را مخففہ و انداز زن - و یقال لہا السکرۃ - و گفتہ میشود و غیرہ از سکر کہ بنم بین حملہ کاف اولی و سکون را
و غیرہ از ان جہت گویند کہ در وی غیرتی و کدورتی و کشافتی است - رواہ ابو داؤد - و عن ابی موسی الاشعری ان رسول اللہ

و بین مسلم و نصاری و دوی عرب کشت است کذا قال الطیبی و در قاضی گفته کینه بعد میبود و نصاری یا بعد که کوفی و انانی
گفته که مشهور آنست که کینه میبود است و بنی کسریا و سکون یا نصاری را و لیکن در وقت کینه بعد نصاری را نیز گویند و جوهری گفته
بعیه هر دو و نصاری را گفته مقصود آنکه در بیماری حضرت فخر بن حکایتها و سخنان که نزد بیمار برای مشغولی خاطر دوی گویند یعنی از نشاء
سطره که اسم سلمه و حمید باشد و کینه که در زمین حبشه دیده بودند که در زندانها گفته: و کانت سلمه و ام حبشیه امتا ارض الحبشه - و بودند
این دو ام المؤمنین که رسیده بودند زمین حبشه را که بر دین نصاری اند - قدر کتاب پس یاد کردند من حسنهما از خوبی و زینت آن کشت
و نصاری و بر فیما - و یاد کردند در تصویر نگریها که در آن کینه بود و فرغ رسد پس چون شنیدند آن حضرت صلی الله علیه و سلم این حکایت را
از ام سلمه و ام حبشیه برداشت سر مبارک خود را فقال پس گفت آن حضرت: اولک انجماء یعنی اهل حبشه یا نصاری و کوفان
اولک فح و کسر هر دو جائز است و شرح بکسر صحیح کرده اند و ظاهر همین است زیرا که مخاطب نسا و اند و همچنین لفظ ملک ذات
فیهم چون میر و در ایشان و در بعضی نسخ منعم - الرجل الصالح - مرو صالح - بنو اعلی قبره بسجده بنا کنند بر سر گور او مسجدی را ثم
صورت و اینه تمام تصویر کشته در آن مسجد آن صورتها یعنی از ایشان - اولک شرا خلق الله - آنها بدترین خلق
خدا اند هم از جهت تصویر و هم از جهت بنای مسجد بر قبر و نماز گزاردن بجانب آن چنانکه در احادیث دیگر آمده است متفق علیه
و عن ابن عباس قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم ان الله اناس عذابا یوم القیمه - بدستیکه سخت ترین مردم است
عذاب و زقیماست - بن قتل بنیای کسی است که کشت بنییر ازیرا که البته کشتن کسی بنییر را با حق است اوله قنفی - یا کسی که
کشت او را بنییر زیرا که کشتن بنییر را بحق است و دوی واجب القتل است حقا و طیبی گفته که مراد فی سبیل الله است چنانکه در روایت
دیگر صریح آمده است زیرا که دوی قاصد قتل نبی بود و این احتراز است از قتل جهاد و قضا صا و قتل اعداء الدیه - یا کسی که کشت
یکی از پدر و مادر خود را - و المصورون - و دیگر سخت ترین مردم در عذاب صورتگران اند - و عالم لم یتفع بعلمه - و عالمی که
سودمند نشد بعلم خود اللهم انما نفوذ یک من علم لا ینفع - و عن علی رضی الله عنه انه کان یقول - مروی است از امیر المؤمنین علی که
بود دوی رضی الله عنه سیگفت - الشطنج یکسر شین مجبه و بین جملة لغتی است و روی - هو مکرر الاعاجم ان شطنج قمار مردم عجم است
و عجمی مردم غیر عرب را گویند و عجم و عجمی اگرچه سخن پیدا و فصیح نتواند گفتن اگر چه از عرب باشد و اعاجم جمع از است و مراد از اعاجم انجیا
عجمیان اند چه در غالب عجمیه و غیر عرب باشد - و عن ابن شهاب ان اباسوی الاشری قال - مروی است از ابن شهاب
زهری که از شهاب بن ابی بن سبت که ابوسوی اشعری که از کبار اصحاب است گفته است - لا یحب الشطنج الا خاطی - بانی نکند
بشطنج مگر گناهکاران بد کردار - و عنهم انه - و هم از زهری روایت است که بدستی که اباسوی اشعری - سل عن لعب الشطنج
پرسیده شد از بازی شطنج که چه حکم دارد - فقال پس گفت ابوسوی - هی سن الباطل - این بازی کردن بشطنج و معتمه های
دو کار جنس باطل و خلاف حق است - و لا یحب الله الباطل - و دوست نمیدارد خدا تعالی باطل را ظاهر و فهم کاتب حروف
آن نبی و آیه که این عبارت کنایت است از آنکه بیوقوف سیدار دوی تعالی باطل را و نزد اهل محبت چیزی را که حقتعالی دوست نمیدارد

بمقتضی است اگر چه ظاهر عبارت در عدم محبت است و آن عام تر است از بعضی و الله اعلم - روی ابو یوسفی الا حادیث الا لریع فی شریب الی بیان
و علی بابی هریرة قال کان رسول الله صلی الله علیه وسلم یأتی دار قوم من الانصاب بود آن حضرت که می آمد برای قومی را از انصار
و خانه های ایشان را - و دو و نیم دا - و حال آنکه و رای آن قوم و برای ایشان دار و سرای می بودی و خانه های قوم رفیق و آنک
علیه هم پس و دشوار آمدن آن حضرت در سرای آن قوم و نه در آمدن در سرای این و دیگران - فقالوا پس گفتند این قوم - یا رسول
الله تاتی دار فلان نمی آئی تو سرای فلان کس را - و لا تأتی دارنا - و می آئی سرای ما - قال انبی صلی الله علیه وسلم گفت آن حضرت
در بیان عذرنا آمدن بسرای این قوم که من در نمی آیم در سرای شما - لان فی دارکم کلبا از جهت آنکه در سرای شما سگ است و از
برکت و دخول لما لکم خالی و محروم است - قالوا گفتند آن جماعه - ان فی دارهم سنورا - بدستیکه در سرای ایشان گربه است و آن نیز
از جنس سبع است چنانکه سگ و فرق چیست میان سگ و گربه - فقال انبی - پس گفت پیغمبر صلی الله علیه وسلم استور سبع یعنی
آری گربه سبع است اما نجاستی و حیضتی ندارد که باعث از درآمدن فرشته گردد و نجاست سگ که نجس است و در وی چیزی از معنی شیطنت
است که ضدیت ملکیت دارد و طبیعی گفته که ممکن است که حمل کرده شود این عبارت را به استفهام انگاری و برین تقدیر گربه از
جنس سبع نباشد والله اعلم رواه الدارقطنی -

کتاب الطب الرقی

طب بحرکات ثلاثه علاج کرون و بقره ای بچشکی و طبیب بچشک طب لفتح طایب و هر حاذق در کار خود و مقطب علم خوانده و دل
کننده بدان که هنوز حاذق نشده باشد و طب بکسر معنی سحر نیز نهاده و بطوب یعنی مسح و طب جسمانی بود و نفسانی جسمانی علاج بدن
ب حفظ صحت و دفع مرض و نفسانی علاج نفس با نال اخلاق و رویه و همکار و ادویه نیز و قلم جسمانی طبیعیه ففروه یا مکره و روحانیه یا نیمه
که قرآن است و آنچه در معنی است و حضرت رسالت پنا صلی الله علیه وسلم علاج میکرد است و هم طبیعیه و هم روحانیه و در قی جمع
رقیه یعنی راد سکون قاف و تحفیف یا امری عوده خوانند و بهارسی افسون و قیه بقرآن و اسمای الهی تعالی جائز است با اتفاق
و اسمای آن از کلمات اگر علمیم باشد معانی آن و مخالف نبودین و شریعت را نیز جائز و بجز آن درست نریار بگرمشوق باشد و
صحیح بود و روایت آن آورده اند که یکی افسون بخواند یا آنچه معادیم بود و او را معنی آن یکی زایل کتاب که آنجا حاضر بود میخندید و میگفت چه
شده است این مرد را که دشنام بکشد خدا و رسول خدا را و آنچه ابل غرائم و کسب کنند از اعمال مثل تجیر و تلویح و حفظ ساعات نیز مکرر
و حرام است نزد اهل یمنت و تقوی که اقا قال الله انو -

الفصل الاول عن بابی هریرة قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم لا یزال الله تعالی واد - فرو و نفر ستاده و پیدا نکرده
خدا تعالی در وی را - الا انزل له شفاه - مگر آنکه فرو و ستاده و پیدا اگر چه برای دفعی کن شرفای را یعنی و روی که شفا بخش از آن
رواه البخاری و عن جابر قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم کل داء واد - هر چه در وی را دوا نیست - فاما الحیبه واد
المدی پس چونکه رسانند و شود دای در دوا بر باد آن العطر - بشوید و باذن پروردگار تعالی یعنی دارد و علت شفا نیست - فاما باذن

[illegible]

مرق السنانکه نام مرضی و در دوشورست نسبت با دست و در پشت او چون ابی بن کعب را درین رگ تیری رسید خون میرفت فلکاه رسول الله
 پس داغ فرمود و پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم آن زخم را و با لیتا دخن دی و کواه تخفیف داد و دست را واه سلم و عتقه قال و بهم از
 جابر است که گفت یعنی سعد بن معاذ فی انکله سعد بن معاذ را نیز هم درین غزوہ تیری رسید در کحل فخمه النبی پس داغ کرد او را پیغمبر صلی الله
 علیه و سلم بیده و دست مبارک خود را بشقش بپیکان تیر که سیم و سکون شین مجروح قات و فی الصراح شقش بپیکان پس دراز شد
 و دست پس از آن و دم کرد و دست سعد بن معاذ و فخمه انشانیته پس بار دیگر داغ کرد او را واه سلم و عتقه قال بعث رسول الله صلی الله
 علیه و سلم ابی ابی بن کعب طیبیا و بهم از جابر است که گفت فرستاد حضرت پیغمبر صلی الله علیه و سلم ابی بن کعب طیبی را بقطع سنه عرقا پس برید آن
 طیب از ابی رگ را ثم کواه علیه لیس داغ کرد ابی را بر آن رگ کواه سلم و نیز در حدیث صحیح آمده که داغ فرمود جابر را بر کحل سعد بن
 زرارہ را داغ فرمود از مرضی شو که چنانکه بیاید در فصل دوم و عن ابی هریره انه سمع رسول الله و از ابی هریره آمده که وی شنید
 پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم یقول میگفت فی الجبهه السوداء و شفا و سن کل دا و در سیاه دانه شفاست از هر دانه و الا الهام
 اگر برگ قال بن شهاب اسام الموت گفت ابن شهاب نام بود که گویند و الجبهه السوداء و الشونیز و جبهه سودا و نام شونیز است بفتح
 شین و هم آن شنیدند و شونیز و شونیز آمده کذا فی القاموس شفق علیه بدانکه طیبی گفته که اگر چه لفظ حدیث عام است که در جبهه سودا
 شفاست از هر درد و لیکن مخصوص است با مرضی که از رطوبت و بلغم زاید زیرا که وی جاریا پس است پس دفع کن اراضی که ضد آن است
 و بعضی گفته اند که هم بر عموم محمول است و جبهه السوداء داخل میشود در هر دو و اگر کبیر و کرانی گفته ستین است عموم بلیل است و جبهه
 سقر السعاده گفته که جمعی از اکار بر مجموع اراضی معالج جبهه السوداء کردند و بعضی در مجموع اراضی عسل بکار داشتندی و دیگر که حسن
 اعتقاد آن اراضی دفع شد و عن ابی سعید الخدری قال جابر بن ابی النبی گفت ابو سعید خدری آمد و روی پیغمبر
 صلی الله علیه و سلم فقال پس گفت آن مرد ان اخی استطلق لطنه بذر سیکه برادر من میرو و شکم وی دور روایتی مشکلی بطنه
 و اشتکا و شکایت و شکا و شکوی یعنی مرض است فقال رسول الله پس گفت پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم اسقه عسلا بیا شامان
 او را شومد فسقاه پس بیا شامانید او را عسل ثم جاب و پیغمبر آمد و آنحضرت فقال پس گفت سقیمتہ بیا شامانید
 او را عسل فلم یزده الا استطلاقا پس زیادت نکرد و شامان عسل او را اگر فتن شکم را فقال ثلاث مرات پس گفت آنحضرت
 مرا در اسه بار بیا شامان او را عسل یعنی هر بار سیفرمود و بیا شامان او را عسل و وی می آشامانید و زیاده بیشتر رفتن شکم پس
 می آمد و عرض میکرد که عسل آشامانیدم و رفتن شکم زیاده شد ثم جاء الرابعة لیسر له چهار بار و گفت زیاده شد رفتن شکم
 فقال پس گفت آنحضرت این بار نیز اسقه عسلا بیا شامان او را عسل فقال شقیمتہ فلم یزده الا استطلاقا پس گفت آنحضرت
 تحقیق بیا شامانیدم و پس زیادت نکرد او را اگر استطلاق فقال رسول الله پس گفت پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم صدق
 الله راست گفت خدا تعالی یعنی در قول خود که فرمود فی شفاء للناس چنین گفتند اکثر شراح و بعضی گفته اند که بان حضرت
 وحی آمد که شفا ی بطن وی از شربت عسل است و گفته اند که این توجیهی ولی نیست زیرا که قول وی سبحانه فی شفاء للناس ثلاث و

که در غسل شفاست هر سه در واپس فرمود و دست گفت خدایتعالی در وحی که فرستاد و کذب بطریق خبیث - در دفع گفت شکم برادر تو کفها کرد
و قبول شفا کرد و غروب استعمال کند کذب را در موضع خطا چنانکه کذب بمعبره در دفع گفت گوش وی یعنی خطا کرد و دریافت حقیقت
اینکه شنیدند و امام فخر الدین رازی گفته که آنحضرت به نور وحی دریافت که نفع غسل در استطلاق بطن وی آنرا ظاهر شد بیست و چون در
حال ظاهرش گفت گویا شکم یا صاحب شکم که او را نفع نیست در دفع گفت از نیت طلاق کذب بر آن که نذافتم فسقاه قبره پس
بنیایشان را که فرمود از خود را این باز نیز غسل پس نیز شد برادر وی بشقی علیه السلام بدانکه بعضی مردم را در امر کردن آنحضرت صلی الله علیه و سلم
بشی غسل درین ماده توقیفی و چیزی نیست یعنی غسل خود غسل و مطلق شکم پس در بعضی آن در دفع استطلاق مخالف مذموب طلب باشد و
امضا هر بار که دادند استطلاق زیاد شد پس شاید که حصول شفا برکت دعای آن حضرت و طهور و شجره او بود صلی الله علیه و سلم و در
خصوص ماده پس مواد دیگر را قیاس بر آن توان کرد و این نیز اگر چه مسلمی حسن است لکن اهل ایمان را و لیکن بعد از تحقیق و اسوان نظر ظاهر گردد
که در بعضی غسل درین ماده موافق مذموب بل طلب و دلیل بر کمال آنجا است زیرا که استطلاق شکم آن شخص از بعضی و استسلائی ماده باشد
بود پس سنتی غسل که واقع ماده بود و اخراج آن که موافق مذموب طلب باشد و گفته اند که در تکرار امر بایشان این عمل نکته لطیف است چه
دوای باید که اگر از حدیثی و کتب بحال مرض باشد اگر از آن قاصر آید بکلی مرض را زایل نکند و اگر از آن زیاد آید قوی را ساقط کند
و مرض را زیاد کرد و اند چون در هر نوعی چند آن غسل را دوی که غنا و هم مرضی را در استطلاق زیاد و عیش و امر با عادت شرب غسل
سیف مودت و تاجی بپوشانید لاجرم فرمود و صدق الله و کذب بطن خبیث و کذب بطن عیاری است از کثرت مواد فاسده چون در تکرار نقد دادند
که در اخراج ماده و دفع مرض وی کافی و واقعی که نفع آن در آن ظاهر شد و صاحب نظر اسفا و گفته که طب نبوی بطب اطباء نسبت
ندارد و چه طب نبوی یقیناً پنج قسمت قطعاً جدا و نیست از وحی الهی و شکات نبوت و کمال عقل و اما طب غیر وی و در غایت نبوت
از حدس و ظن و تجربه که مشاغل و نظار خطاست و هر کس که طب نبوی منتفع نشود یقین باید دانست که از نقص ایمان و سبب
و هر که از قبول و صدق تلقی کند و با عقاید پاک فرا گیرد و البته آن منتفع شود و چنانکه قرآن کریم که شفا می دهد و رو قلوب است
هر که از اخلاص و قبول تلقی نکند سبب زیادت مرض و وبال حال وی شود و لهذا بعضی کذب بطن او را بر عدم صدق نیت
و خلوص اعتقاد وی حمل کرده اند و ما فقهیم و بالله التوفیق - **وعن الحسن قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم ان انا و قومه**
بدرستیکه فاضل ترین چیز کیه راوی مسکین بنما بدان چیز الحیاته و القسطا بحری - خون کشیدن و قسط بحری است تنفی علیهم بدانکه
قسط یعنی قاف و سکون مملکت را و در شهره است و از عفا قبر جرحست و خوشبوست بخور میکنند زنان نعمت ایدان و در وی شایع
بسیار است میکشاید حیض و بولی بسته را و دفع میکنند بر سر را و بخور یک میکنند شوه جمان را و میکشند نوشیدن آن که خدای موده
را و نفع میکند تب را و در و میکنند طلاء کردن آن کلفت و بن و نفع میکند بخور کردن آن زکام را و سحر و بار و غیر آن بنا نفع
بسیار دارد که در کتب طب مذکور است و گویا از نیت او را از افضل و دینه و انشت و قسط و دفع است بحری و دهنی و بحری
سفید است و وی افضل از دهنی است و گری وی کمتر است و وصف وی بحری نیز آمده و در ادایات قسط دهنی نیز آمده

و یضیق نفس و یجفع الخفس و یخطلط و یزین است و وی از امراض شدیدہ و مملکہ است و علاج آن خالی از تقصیری نیست و آن حضرت صلی اللہ علیہ وسلم علاج فرمودہ آنرا بقسط بحری و در فصل ثانی از حدیث ترمذی از زید بن ارقم ہیاء کہ وافر بود از ان بقسط بحری و دریت پوشیدہ نما ند کہ منافع قسط بحری بسیار است چنانکہ بعضی از ان بیان کردہ شدہ و آنحضرت اشارت بہ ہفت از ان جملہ کرد و از پنج لازم نیاید کہ زیادہ بر ان نباشد شاید کہ ہفت نفع از ان میان اشد و اعظم باشند و لذات الجنب را کہ از امراض شدیدہ مملکہ است تشخیص بہ بیان فرمود و بعضی گفتہ اند کہ در اسبغہ نیجا اکثر است نہ عدد مخصوص و سبعہ باین معنی در کلام عرب می آید چنانچہ سبعین و اللہ اعلم بعد از ان بیان کرد فرق در علاج ذات الجنب و عذرہ بقسط بحری و فرمود لیست عطر من لغزرة یعوط کردہ شود از عذرہ یعنی از زائنی چکانیدہ شود و طریق آن معلوم شد۔ و لیکن ذات الجنب۔ و لدو کردہ شود از ذات الجنب و لدو و در دوازہ دہن چکانید و بیان آن در فصل ثانی از باب السرجل گذشت متفق علیہ و عن عائشہ و رافع بن خدیج عن النبی صلی اللہ علیہ وسلم قال الہی من فجع جنم تپ از جوشش و پراگندگی گرمی و درخ است بعضی گفتہ اند کہ مقصود تشبہ حرارت تپ است باتش و درخ یعنی نشانی و نمونہ از دست و زو بعضی محمول بر حقیقت است چنانکہ در صحیح آمدہ است کہ نکبات کرد آتش و درخ نزد پروردگار تعالی و تقدس از شدت گرمی و گفت کہ غور و بعضی من بعض را پس اذن دادہ شد بہ نفسن و این حرارت صعیف اثر آنست کہ برادر وقت ظہر صعیف بجهت آن میکنند پس تواند کہ حرارت حمی نیز اثر آن باشد و اللہ اعلم۔ و بار و با المای پس سرد کرد و اینما نرا آب و در روایتش این ماجہ بالما و البارد و ابرو و ہا ہر ہرہ وصل و ضم را خواندہ اند از باب الفر و یقطع ہمزہ و کسر را نیز خواندہ اند و طبیی از جوشش نقل کردہ کہ این لغت منعیف است متفق علیہ۔ بدانکہ این علاج نیز از حساب عقل متطبیان بیرون مینماید چہ نیگویند کہ تجربہ و مشاہدہ معلوم است کہ محوم اگر آب سرد استعمال کند متضرر گردد و جواب آنست کہ این خطاب خاص است باہل حجاز باعتبار اکثر و اغلب چہ اکثر حیثیات کہ ایشان را عارض شدی از نوع حمی بودی کہ از شدت حرارت آفتاب و امثال آن مانند استعمال و دای گرم و یا حرکت مفرط یا غضب یا بیداری شبانہ روزی و شک نیست کہ حمی صفا وی را بر تریہ آب نافع آید بعد از ان اختلاف کردہ اند کہ بر تریہ آب شامل اغتسال ہم باشد یا بشراب و انہ ان بود و لبس یعنی بیگویند کہ شامل شرب و اغتسال ہر دو است بدلیل حدیثی کہ آمدہ است گفت رسول خدا صلی اللہ علیہ وسلم چون تپ یزدہ شود یکی از شما باید کہ پاشیدہ شود بروی آب سرد و شب وقت سحر و در حدیث دیگر در مسند امام احمد آمدہ کہ بود رسول خدا صلی اللہ علیہ وسلم چون تپ زدہ میشد سیطبلین مشکابی و میریخت بر سر بارک و اغتسال می نمود و در جامع ترمذی ثابت است کہ فرمود آن حضرت صلی اللہ علیہ وسلم چون برسد یکی از شما را تپ و تپ نیست مگر پارہ از آتش پس باید کہ سرد کند آنرا آب سرد و باید کہ پیش آید چہ زردان را و باید کہ استقبال کند جانب روان شدن آب را بعد از فجر پیش از بر آمدن آفتاب و باید کہ بگوید اللهم اللہ خداوند شفا دہ بندہ خود را و دستگو کرد ان بخیر خود یعنی درین علاج کہ فرمودہ است و غوطہ زدن در ان آب جاری سہ غوطہ تا سہ روز از حدیث

استرقوا لها - طلب رقیه کنید برای دفع علت دی - قال بها النظره پس بدستگاه بوی نظری رسیده است - يتفق علیه ظاهر حدیث
مطلق است که آنچه رسیده بود و آن کینه که اثر نظر جن باشد یا نه ولیکن شارحان آنرا بنظر جن تفسیر کرده و گفته اند که نظر ایشان
بیز تر از انسان است و در بعضی حواشی نظر را مردود ساخته و در نظر جن یا نه و در حدیث دیگر آمده که در خانه ام سلمه زنده و در دی
کودکی بود گفتند که بوی چشم زخم رسیده است فرمود چرا فسون نمیکنید و از ان عین و عن جابر قال بنی رسول الله صلی الله علیه وسلم
عن الرقی - گفت جابر بنی کرد آن حضرت از فسونها - فجاء آل عمر بن خرم - پس آمدند آل و اولاد عمر بن خرم که کار ایشان رقیه بود
فقالوا پس گفتند این جماعه - یا رسول الله انما کانت عندنا رقیه - بدستگاه ایشان نیست که بود نزد ما فسونی که زنی بهما لعن العترب
افسون میکردیم بدان از نیش عقرب - و انت نیست عن الرقی - و تو نبی کرده از فسونها فقال عرضوا فعرضوا علیه پس عرض کردند
ایشان آن افسون را بر آن حضرت تا معلوم کنند که درست است یا آن افسون کار کردن یا نه - فقال - پس فرمود - ماری بهما
نمیدانم باین افسون باکی و محذوری پس رخصت کرد ایشان را و فرمود - من استطاع منکم کسیکه میتواند از شما این تیغ را خا - که
نفع رساند برادر خود را فلینفعه پس باید که نفع رساند و بر وجهی که باشد چه رقیه و چه غیر آن بعد از آنکه محذور شرعی در آن نباشد
رواه مسلم و عن عوف بن مالک الأشجعی صحابی است و اول شاهد وی خیمه است و بود و با وی رایت نبی شیخ روز فتح سکونت
کرد شام را و وفات یافت در آن سنه ثلثه مائه عین - قال کننا زرقی فی الجاهلیه - گفت بودیم با که رقیه میکردیم و برای ما جاهلیت
فقلنا - پس گفتیم - یا رسول الله کیست تری فی ذلک - چگونه رای سیرنی درین رقیه کردن یعنی چه میفرمائی که رقیه کنیم یا نه فقال
پس گفت آن حضرت - اعرضوا علی رقاکم - عرض کنید بر من رقیهای خود را تا بنیمیم که سعانی آن چیست و کلیه این است که -
لا بأس بالرقی - باک نیست برقیها - الم لمن فیها شرک - ما دام که نباشد در وی چیزی که ستانم شرک کفر است یعنی آسمای جن
و شیاطین نباشد و از سعانی آن کفر لازم نیاید و لهذا گفته اند که آنچه معنی او معلوم نباشد رقیه بآن نتوان کرد مگر آنکه نقل صحیح از
شارع آمده باشد و رواه مسلم - گفته اند که چون از جهت عداوتی که بالطبع با دسیان دارند باین علاقه با شیاطین دست اند
پس چون خوانده شود و غرایم آسمای شیاطین اجابت میکنند از نوا و سیر و نواز جای خود و همچنین اگر گزیده چون این نیز
گاسته اثر جن می باشد بمثل وی بصورت مار هرگاه خوانده شود و افسون با اسمای شیاطین سیلان می کند رسوم آن از
بدن انسان و من دفع میگردد و از آن ازین جهت مکر و ه است رقیه که بقدر آن و اسماء و صفات وی خاصه نباشد و
بالجماعه اجماع دارند علماء است بر اینست رقیه و غیر کتاب الله و اسماء و صفات وی تعالی شأنه و اعظم رقیها قرآن عظیم است و فضل
آن فائده الکتاب و قرأت مؤمنین و آیت الکرسی و آیاتیکه شتمل اند بر معنی استعاذه و تنویدات نبوی صلی الله علیه وسلم که در
احادیث صحیحه ثابت شده و در کتب احادیث مذکور است و جمله زان در کتاب مفر السعاده آورده و در حدیث آمده که چون یکی
را نظر بر مال یا فرزند خود یا هر چه خوش آید و را بغیبت باید که بگوید یا شاء الله لا قوة الا بالله و فری است از عثمان رضی الله عنه که
دیدم که یکی را فرمود سیاه کنید گوی ز نخلدان او را تا نظر بوی نرسد و از جماعه آمده که باک نیست که نوشته شود و قرآن و شسته شود

و نوشانیده شود آب آن بر لیض مراد سطاق قرآن است یا آیاتی که شتمل است بر معانی شفا یا شتمل بر اسما و وصفات اللہ تعالیٰ
 و هو الانسب و از رقیه های مشهوره آیات شفاست نقل است از شیخ امام ابو القاسم قشیری رحمہ گفت کہ بیمار شد و لدین بیماری
 سخت تا آنکہ شرف شد بر موت و سخت شد کار بروی پس دیدم پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم در خواب پس شکایت کردم در حضرت و
 قصه دلدار فرمود کجائی توانی آیات شفا پس بیدار شد و تفحص کردم در قرآن آیات شفا را و یافتیم در شش موضع قوله تعالیٰ یشف
 صد در قوم مؤمنین - و شفا دلما فی الصدور - یخرج من بطوننا شراب مختلف الوانه فیہ شفا للناس - و منزل من القرآن شفا
 و رحمة للمؤمنین - و اذا مرضت فهو یشفین - قل هو اللدین انواء ہدی و شفا - پس نوشتم این آیات را و حل کردم آب نوشانیدم
 و در آن آب پس شفا یافت فی الحال گویا بنده را برای دمی کشاده شد کذا فی الواهب اللدینہ و قاضی بچند دمی و تفسیر
 کریمہ و منزل من القرآن باہو شفا و رحمة للمؤمنین اشارت بآیات شفا کرده و سعد چلی در حاشیہ بعضی دمی آیات مذکورہ را
 کرده و حکایت است و ابی القاسم قشیری آورده و رویت دمی حق بسا نذر در نام ذکر کرده و قرأت آیات مذکورہ و بر لیض
 و کتابت آنها را در ظرف چینی و شستن آنها بآب و نوشانیدن بیمار را آورده و از شیخ تاج الدین بسکی نقل کرده کہ گفت دیدم
 بسیاری از مشایخ را کہ می نوشتم این آیات را از برای بیمار طلب عافیت را و کتابت حروف از حضرت شیخ عبد الوہاب
 متقی مکی رحمۃ اللہ علیہ نیز این عمل را برای بیمارانشان مشاهده نموده مانہ آنکہ این مذکور است کہ اجزای آیات اندمہین را بنوشید
 یا تمام آیات را بنچہ دیدہ شدہ است نوشتن همین اجزاء است و اللہ اعلم و عن ابن عباس عن النبی صلی اللہ علیہ وسلم
 قال العین حق چشم رسیدن و کار کردن وی و آدمی و در ہر چیزی کہ باستحسان و روی نظر کنند ثابت و واقع است
 بقدر آنگہی و حقتالی این خاصیت در بعضی نفوس ہنادرہ چنانچہ در سحر و آداب بجزایان عادت بسبب تضر و ہلاک آن چیز ہست
 است - فلو کان شیء سابق القدر - و در بعضی روایات و لو کان و اگر میبود چیز یکیشی و غلبہ میکرد تقدیر آنگہی را سبقت
 العین - و در روایتی - لیسقہ - ہر آئینہ سبقت میکرد تقدیر را چہین و تغییر میداد آنرا و این مبالغہ است و رشتہ تاثیر
 عین و سرعت نفوذ وی در اشیا - و اذا استغسلتم و چون طلب شستن کردہ شوید شما - فاعملوا - پس بشوید عادت
 بود مردم را کہ عان یعنی آنکہ چشم رسانیدہ می شست دست و پای خود را و ماتحت الاذرا خود را و میرختند آنرا بر میخون و
 این را سبب شفا میدانستند پس آن حضرت در نیباب رخصت داده و خواص اشیا را کہ موع مست در آن منکر توان
 و ادنی فادہ کہ حاصل است در آن دفع و ہمہ است و بعضی از آن کہ تجویز شایع مقرون گرد ثابت و مقرر است و طریق
 این غسل در آخر فصل ثانی از حدیث ابی امامہ بیاید - رواہ سلم - و لا بد است اینجا کہ بیان کردہ شود حقیقت چشم زخم
 و کیفیت آن بآنکہ جمہور علما از اہل حق بر آنند کہ اصابت بالعين و تاثیر چشم زخم مرئی ثابت و محقق است و نفوذ اول
 و در غیر آن از اشیا کہ بوجہ استحسان در آن نظر کنند اگر چہ بعضی مردم از معتزلہ و غیر ہم آنرا منکر اند چنانکہ تاثیر و عاودہ بر
 و یگویند کہ ہر چہ تقدیر بر آن رفته شدنی است چیزی دیگر را در آن دخل نیست و این را ندانند کہ تقدیر منافات با علم الہی

ندارد چنانچه در مجلس تقریر یافته است و تاثیر و بسبب عین آن معنی است که پروردگار تعالی این خاصیت در وی بنموده و بطریق
جبری عادت آنرا خلق فرموده و از اسباب ساخته است و در پیش تعیین حق دلیل ایشان است یعنی آن امری ممکن است و چون
شایع بدان خبر داد و واجب گردید اعتقاد آن بعد از آن محکم کرده اند و کیفیت آن که چگونه میسر شد و ضرر میسرانند و از بعضی از آن
جماعه که این صفت را داشته اند منقول است که میگفتند و هرگاه ما نظر کنیم بچیز بر وجه استحسان حرارتی را احساس کنیم بچیز
برآید و بعضی گفته اند که از چشم عاین قوت سیمین نبض شود و تنگی گردد و بدان هوا متصل گردد و معیون و باعث گردد و بر ملک
و فسادش زهری که از نافعی و عثر بله بجز رسد و از بعضی اقاعی گویند که بجز و نظر تیز زهری میسر شد و هلاک میکند و بالجماعه مثال
تیر چیزی از عاین بجانب معیون روانه گردد و اگر آنی که حفظ و وقایت وی کند در میان نبود برسد و کار گرفت و اگر مانع
در میان بود که عبارت از حرز و تعویذ و دعاست و وصول و نفوذ دنیا بدو اگر جز سخت و قوی بود تواند که هم بچانه می برگردد
بر مثال شیر محسوس بر تقدیر سختی و قوت سپرد و چنانکه در نفوس جماعه قوت و خاصیت عین بنماده اند نفوس کامله را قوت و تصرف
و قیام آن نیز داده اند و بعضی گفته اند که تحقیق آن است که چشم نمی رسد بچیزی مگر بعد از کمال آن و هر کمال را نقص نه و ال
به تقدیر آلهی در دنبال است و هرگاه که ظهور تقدیر بعد از اصابت عین آن نسبت کردند بدان

الفصل الثانی - عن اسماء بن شریک قال - گفت اسماء بن شریک لفتح شین مجله و کسر را که صحابی است سعد و د
در کوفین - قالوا گفتند صحابه - یا رسول الله گفتند ای ایا اعتبار کنیم طب را پس تداوی کنیم یا ترک کنیم تا زود توکل کنیم بخدا
قال - گفت رسول خدا لعنم یا عباد الله ای ای بنده گان خدا - تداوی و - تداوی کنید - فان الله لم یضیع واء - زیرا که
خدا تعالی ننماده و پیدا نکرده در وی را - الا وضع لشفاء - مگر آنکه بنماده برای آن در و دوائی را که شفاست - غیر او و حارم
جز یک در و دوائی چیری است که آن در و بی و دواست - رواه احمد و الترمذی و ابو داود و دین و عقبه بن عامر قال قال رسول الله

صلی الله علیه وسلم - گفت عقبه بن عامر که صحابی مشهور است و حوال وی مکرر نوشته شده است که گفت آنحضرت - لا تکرهوا طعامکم
علی الطعام - اگر او و تکلیف نکنید بهاران خود را بر طعام و شراب نکرده زیرا که آن مانع طعام است - فان الله تعالی یطعمهم و یسقاهم
زیرا که خدا تعالی بخوراند و می نوشاند بهاران را یعنی قوت بخشد و در دیکند با آنچه فایده میدهد پیش فایده طعام و شراب و الباقی
تقویت بقدرت الهی تعالی است نه بطعام و شراب و بالجماعه نفس بچیزی مشغول است که احتیاج بطعام ندارد و اگر بجزایان عادت
سببی برای بقایا پذیر طوبات بدین که حرارت عریزی تحلیس آن کند کافی است - رواه الترمذی و ابن ماجه و قال الترمذی هذا حدیث
غریب و عن انس بن النبی صلی الله علیه وسلم کوی استخرج زرارة عن الشوکه - داغ فرمود آن حضرت سعد بن زراره را
از علتی که نام و شوکت است و آن سرخی است که بالا می رود بدن را و روی را و معلوم نشد که داغ ازین علت در کجا کرده باشند و او

الترمذی و قال هذا حدیث غریب و عن زید بن ارقم قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم ان تداوی من ذات الجنب
بالقسط البحرى و الزیت - امر کردار آن حضرت از تداوی کردن باز و ذات الجنب بقسط بحر و روغن زیت - رواه الترمذی

و عنه قال کان النبی صلی اللہ علیہ وسلم - بود آن حضرت - شیعت الزیت والورس من ذات الجنب - بیان میفرمود و مدح میکرد
 زیت را و ورس را بفتح و او و سکون را که گیاهی است زرد که بدان رنگ کنند مثل زعفران از جهت علاج ذات الجنب ظاهر آنست
 که علاج ذات الجنب با اینها بطریق له و د باشد که چنانیدن داروست در دهان - رواه الترمذی و عن اسماء و بنت عیس - یعنی
 عین مفتوح سیم صحابه شیخه جمیله عاقله که نخت در تحت جعفر بن ابی طالب بود بعد از آن تحت ابی بکر صدیق آمد بعد از وی پیش
 علی مرتضی رسید و از هر کدام ازین بزرگان او را فرزند بی شمار - ان النبی صلی اللہ علیہ وسلم سالها - روایت میکند که آنحضرت
 پرسید او را - بماتمشین - بچه چیز اسهال طبیعت میکردی تو و ششی لفتح نیم و کسر شین و تشدید یا بر وزن فعل داروی سهل را گویند
 مشتق از ششی بمعنی راه رفتن چه داروی سهل و رشی می آرد آدمی را برای قضای حاجت - قالت گفت اسماء بالشیرم یعنی
 شین عجمه و سکون بای موحده و راسی مقصوره گیاهی است که اسهال آرد و بعضی گفته اند دانه اسیت مانند نخود که بپخته میشود و نوشید
 می شود آب او را در سفر السعاده گفته که گیاهی است معروف در حجاز که پوست و بیخ آن را بکار می برند - قال گفت آن حضرت
 حار جبار - اول بجای حمله و ثانی بجایم از باب اتباع است و اتباع آنست که نفطی حمل را بعد لفظ موضوع که متناسب باشد بیاورد
 برای سیاقه مثل حسن پس و بعضی هر دو را بجا خواند بطریق تاکید و بر هر تقدیر معنی آنست که شیرم بقایم گرم است گویند که حار
 در درجه رابع است و اطهاسن کرده اند از استعمال وی از جهت خطر و فرط اسهال وی - قالت گفت اسماء دیگر بار شرم استمشیت
 بالنسبه و پسر طلب اسهال کردم بسبب لفتح سین مقصوره و بعضی بعد نیز نقل کرده اند زیت حجازی است و فضل وی یکی است و وی دوی
 شریف است که اصل او دوی سیم حزنیت و قریب است باعتدال و حار است در درجه اول اسهال میکند صفرا و سودا و یغم و تقویت
 میکند جرم قلب و از خاصیت های اوست نفع از دوسا و سودا وی - فقال النبی پس گفت پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم - در مدح سنا
 لوان شیا کان فیه الشفاء من الموت اگر ثابت میشد که چیزی هست که در وی شفاست از مرگ یعنی مرده را زنده کند یا هر که ازها بخورد
 هرگز نمیرد - لکان فی السنا - هرگز نمی بود این خاصیت در سنا و این سبب آنست در شمای سنا و شفاست از آفات امراض و در
 حدیث دیگر آمده است که در وی شفاست از مرگ - رواه الترمذی و ابن ماجه و قال الترمذی هذا حدیث حسن غریب و عن
 ابی الدرداء قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ان اللہ انزل الداء والدواء - خدایتعالی فرو فرستاد یعنی پیدا کرد
 در و را و دار و را - و جعل لكل داء دواء - و گردانید هر در و را در و را وی - فداء و ا - پس ندای بکنید اگر خدا خواسته است
 شفا خواهد بخشید - و لا تداءوا بالحرام - ولیکن تداءوا بیک حرام است بر شما مثل خمر و خمر و اسنان کن - رواه ابو داود
 بدانکه در نهی از تداءوی بخرات علی الاطلاق و بخر علی الخصوص با حدیث متعدده آمده این مسعود رضی اللہ عنه روایت کرد
 که خدایتعالی نگردانیده است شفاست شما را در آنچه حرام گردانیده بر شما و چون طاری جبعی سائل کرد آنحضرت را صلی اللہ
 علیه وسلم از خمر ساختن نهی فرمود او گفت برای دوا می سازم فرمود آن دوا نیست بلکه در دست و فرمود بن تداءوی بالحرام
 فلا شفاء اللہ و بعضی از محققین طبای اسلامیه میگویند که قول حق تعالی که در شان خمر فرمود و منافع للناس مراد است

بدن و صحت و وجود نیست بلکه انتعاش و نشاط طبیعت است که بتنادل آن پیدا میشود و در آخر مضرست بدن و مملکت است
چنانکه زحال دل و مان ظاهر گردد انتعاش مانا که این سخن بر تقدیر منزل گفت و الا این آیت منسوخ است بقول وی عز و جل
رحم بن عمل الشیطان فاجتنبوه و در بعضی روایات تفسیه میده است که اگر طبای حاذق اتفاق کنند که این در دروغین
دوائی نیست جائز است تدوی آن ولیکن پوشیده ماند که وجود خدای و اتفاق ایشان بر آن خضار و عاود یک چیز متعدد است
و عن ابی هریره قال فی رسول الله صلی الله علیه وسلم عن ابی هریره قال فی حضرت ازاد و
پایه که نخس و حرام باشد یا مراد بخنث داروی بطعم بر پوست که طبع از استعمال آن منفر باشد انچه نیز خوب نیست
و نفع در وی کمتر از قبول طبیعت و در تربین تقدیر نمی خواهد بود و راه احمد و ابو داود و الترمذی و ابن جریر و
مسلمی خادمه النبی صلی الله علیه وسلم در اصل مولاة عمره آن حضرت بود که صفیه بنت عبد المطلب باشد و وی مولاة ابی لفتح است
که مولا مح آن حضرت بود و وایه اولاد فاطمه رضی الله عنها و ابی ابراهیم بن رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم بود و قالت
گفت سلمی - اما کان یسئله الی رسول الله بنو مدینه کما یسئله سکر و اظهاری نمودند و پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم و جانی
را سه - و روی را در سر خود - الا قال انهم - مگر آنکه میگفت آن حضرت خون کش - و لا وجع فی رجليه و شکایت نمیکرد هیچ
یک در در پایهای خود - الا قال یخضبها - مگر آنکه میگفت آن حضرت خضاب کن یا بار یعنی سبنا - رجاء ابو داود و عثمان
قالت - و هم مسلمی است که گفت - اما کان یسئله الی رسول الله بنو مدینه که پیشتر خدا صلی الله علیه وسلم ترخه بضم و فتح ریش
و همچنین قرح و معنی مصدر نیز آمده و بعضی گویند که قرح لغت حجاز است و بعضی گویند که بضم هم است و بفتح مصدر و لا که بفتح
نون و سکون کان یسئله و مصیبت و مراد اینجا زخمی و جراحتی که بعضی برسد و بقرحه آنچه بر آید از بدن از جوشش خون و غیره و در بعضی
گفته که تلک بفتح نون و سکون کان جراحت بنگ یا خاره الا امر فی - مگر آنکه امر سکر و مر - ان اضح علیها الخمار که نه هم بر
خار - و راه الترمذی و عن ابی کبشه بفتح کان و سکون بای سوجه و شین محجه الامامی - بفتح همزه و سکون نون صحابی
ست نزول کرد و بشام - ان رسول الله صلی الله علیه وسلم کان یختم علی هامته - بود آن حضرت که حجامت میکرد و برفق سر خود
و بین کفیه - و حجامت میکرد میان و و شان خود و هو یقول - و آن حضرت میگفت بن هر ق من هذا الدمار کیسه بریزد کم
کنند این خونها ظاهر است که مراد خونهای این اعضا مذکوره باشد یا مطلق خونها از هر عضو که باشد - فلما یفره ان لا یتدا
پس ضرر نمیکند او را که مداوی نکند بقیه شئی هیچ دوائی مریج در وی را - و راه ابو داود و ابن ابی عمیر و ابن جابر بن النبی صلی الله
علیه وسلم انهم علی در که - که آن حضرت حجامت کرد و بر ک خود بفتح و او کسر را فوق ران - بن و نادر کان به از کو تنگی که بود
و فی بفتح و او و سکون شلشه بعد آن همزه در وی و کوفتی که بعضی برسد بی آنکه بشکند - که قال الطیبی - و راه ابو داود و ابن
مسعود و قال حدث رسول الله صلی الله علیه وسلم عن لیاة اسری به - خبر کرد ما را آن حضرت از اخبار شب اسرا که لم یسر علی
لما من الملائکه - که وی صلی الله علیه وسلم نگذاشت بر هیچ جماعتی از فرشتگان - الا امره - مگر آنکه امر کردند آن جماعت آنحضرت

یعنی رسیده بر ابوی امیر الهی را که سرشک با الحجام است امکن است خود را بجا است. زاده الترمذی و ابن ماجه و قال الترمذی هذا
 حدیث حسن غریب. ظاهر آنست که در این بجا است خون کشیدن است شامل فصد و غیره چنانکه در حدیث الشفای فی ثلث شرط محرم
 معلوم شد یعنی شراح آنرا بمقابل فصد داشته و گفته که سبب فضیلت حجامت آنست که حجامت آنست که حجامت خون را از
 نواحی جلد استخراج میکند و مجموع اطباء قائل اند با آنکه در بلاد گرم حجامت افضل است از فصد زیرا که خون ایشان رقیق است
 و بخت و بر سطح بدن می آید و بجا است بیرون می آید نه فصد و فصد اعماق بدن را نافع است و بلاد بار و ده مناسب اما که است
 عرب مراد داشته اند که در آن وقت موجود از است ایشان بودند اما در این کتاب قوی است و گفته که وجود رساله اما که
 در حجامت و رای آنجه شود است در وی از منافع بدن آنست که خون اصل قوای حیوانیه است و قوی که کثیر شود در بدن است
 خواهد شد قوای نفسانیه که مانع است از کاشفات غیبیه منی و این وجه فاده نفع اخراج دم کند مطلقا اما آنچه اول گفته ام
 افاده بیان نفع حجامت کند بخصوصها فافهم. و عن عبد الرحمن بن عثمان بن طلعبی سال النبی عبد الرحمن بن عثمان
 بن عبید الله بن تمیمی را و زاده طلحه بن عبید الله که از عَشْرَة مِثْرَة بشره است صحابی است که اسلام آورده و پیغمبر رضوان
 و بعضی گفته اند یوم النسخ و گفته شد با ابن الزبیر در یک روز روایت میکند که طبعی سوال کرد از حضرت پیغمبر صلی الله علیه و سلم
 عن خضوع کجبلها فی دواء. از گردانیدن غوی در واد که درست است یا نه و خضوع کجبه خدا و کسر دال و فتح آن در ظاهر
 گفته که بر وزن زبرج و جعفر و جذب و در هم آمده. منهاه النبی پس بنی کرد از پیغمبر صلی الله علیه و سلم عن قتلبا. از کشتن
 خضوع و بکار بردن آن در واد و از جهت بنی تدوی بگرام و در کتب احادیث این را در باب بنی از تدوی بگرام و در واد و
 مراد آنست که قتل او بالذات منعی عنه است و تدوی بر آن سکنه قتل و است زیرا که از برای تدوی قتل حیوان حلال منعی عنه بود
 پس مراد به بنی از قتل بنی از استعمال او باشد در واد و تدوی بر آن فافهم. روه ابو داود و عن انس قال کان رسول
 الله گفت بود پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم یحجم فی الاخذ عین. حجامت میکرد و در واد که در واد و جانب گردن اند و کمال
 یکسر او بیان و و شانه. روه ابو داود و زاده الترمذی و ابن ماجه. و زاده که در ترمذی و ابن ماجه این عبارت را که
 و کان یحجم. و بود آن حضرت که حجامت میکرد و سبع عشرة. در هفدهم از ماه. و تسع عشرة. و نوزدهم. و احدی و عشرين
 و بیست و یکم. و عن ابن عباس ان النبی صلی الله علیه و سلم کان یحب الحجامه. بود آن حضرت که دوست میداشت
 حجامت را و سبع عشرة و تسع عشرة و احدی و عشرين. هفدهم و نوزدهم و بیست و یکم. روه فی شرح السنه و عن ابی هریره
 عن رسول الله صلی الله علیه و سلم قال من احجم کسی که حجامت کند و سبع عشرة و تسع عشرة و احدی و عشرين کان شفای
 سن کل داء. باشد آن حجامت سبب شفا از هر واد. روه ابو داود و و اهل حکمت گفته اند که خون در اول ماه در جوش
 و غلبه بود و چون بر آید با فراط بر آید و در آخر ماه در خطاط باشد و کم بر آید پس وسط ماه صلح باشد برای آن و افق بود
 با رعایت و چون ذکر ایام ماه را احادیث آورده بیان ایام گفته که که ایام این اما صلح است گفت و عن کبشیه یحجمین

واقع شدہ است و نسخ مشکوٰۃ بیامی ساکنہ ہجده و شین مجہ و گفتند کہ صواب کیسہ تہمتانیہ کسورہ مشرودہ و بین جمہیہ نبی کریم
 ان اباء۔ روایت مست از کیسہ نبی کریم کہ پدر وی یعنی ابی بکرہ۔ کان نبی الہیہ بود کہ نبی میگذاہل و عیال خود را عن الحجامتہ
 یوم الثلاثاء۔ از خون کشیدن روز شنبہ۔ ویزعم عن رسول اللہ۔ و میگفت ابو بکرہ و نقل میکرد از پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم
 ان یوم الثلاثاء یوم الہم۔ کہ روز شنبہ روز خون است۔ و فیہ ساعۃ۔ و در روز شنبہ ساعتی است لایق قرار ساکن نبی
 و نبی ایستد خون پس اگر درین روز خون بکشد شاید کہ موافق آن ساعت افتد و ہلاک انجامد۔ رواہ ابو داؤد۔ و علی الزہری
 مرسل عن النبی۔ زہری کہ از شاہیر تابعین مست از حضرت پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم۔ روایت میکند بطریق ارسال من الحکم یوم
 الاربعاء کہ یکہ حجامت کند روز چہار شنبہ یا یوم السبت۔ یا روز شنبہ۔ قاصابہ وضع پس برسد اورا وضع بفتح و او و صناد
 میخیزد یعنی بر سر آید۔ فلما یلین الالفسہ۔ پس باید کہ ملاست نکند کہ نفس خود را۔ رواہ احمد و ابو داؤد و قال۔ و گفت ابو داؤد
 وقد استندت بحقیق اسناد و کردہ شدہ است این حدیث۔ و لا یصح۔ و صحیح نیست اسناد وی و عتہ مرسلہ۔ و ہم از زہری مست
 بطریق ارسال۔ قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم من حجتکم کسیکہ حجامت کند یا واطلی۔ یا طما کند واندودہ کند
 عضو خود را بدو۔ یوم السبت و الاربعاء۔ روز شنبہ یا چہار شنبہ۔ فلما یلین الالفسہ۔ پس باید کہ ملاست نکند کہ خود را
 فی الموضع۔ در عرض برص۔ رواہ فی ترح استنہ تبنیہ صاحب سفر السعادۃ گوید کہ در باب حجامت و اختیار آن و بعضی ایام
 نہ در بعضی چیزہی ثابت نشدہ و آنچه درین باب ثابت شدہ است کہ مراستک بالحجامتہ و حدیث صحیحین کہ ان کان فی ثئی شفا ففی
 شرطہ حجام او شرطہ غسل اول دفعہ ببارانقی۔ و در شرح آن تکلم درینجا کردہ شدہ است فلینظر ثمہ۔ و عن زینب امراۃ عبداللہ بن
 سعود ان عبد اللہ را می فی عنقی خیطا۔ روایت مست از زینب کہ زن عبداللہ بن مسعود است و شل زوج خود از قربان و مقبولان
 در گاہ نبوت بود کہ عبداللہ بن مسعود دید در گردن سن رشتہ را۔ فقال ما ہذا پس گفت عبداللہ حبسیت این نقالت پس زینب
 میگوید۔ قلت لکفتم خیط رقی لی فیہ لین رشتہ ایست کہ فسون کردہ شدہ است برای من در وی۔ قالت گفت زینب یاخدا
 پس گرفت عبد اللہ آن رشتہ را۔ فقطعہ۔ پس پارہ کرد و آنرا تم قال تم آل عبد اللہ پس گفت شما ای آل عبد اللہ۔ لا غنیاء
 عن الشکر بتحقیق بی نیازید از شرک و محتاج نیستید کہ در دفع امراض و مقدار تسک باین افعال کنید کہ مشرکان میکنند
 و متضمن شرک است چہ متعارف دران زمان رقیہای حمد جاہلیت بود کہ مشتمل بود بر آنچه متضمن شرک است و نیز تسک باین امور
 و الامت میکنند بر اعتقاد تا شربدان کہ مفضی شرک است سمعت رسول اللہ شنبہم پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم یقول میگفت
 ان الرقی۔ ہر دستی کہ رقیہا کہ در جاہلیت بود آنرا با اعتقاد تا شرب کنند۔ و التماکم جمع تہمید و آن حمہرہ ہا کہ زمان در گردن و لاو
 خود بر یا ویزند و اعتقاد کنند کہ آن وقع چشم زخم کند و در آن کینق تعویذ در گردن و بسمن در بازو نیز بعضی علما المعنی است اما آنرا
 سند می زحدیث عبد اللہ بن عمر است کہ آن حضرت اورا و عانی برای دفع بیخوابی آموختہ بود و وی رضی اللہ عنہ اولاد خود را کہ
 کلام بودند بیا موخت و خود ان را نوشتہ در گردن تا کینق و نقشہای تکیسہ و جملہ ہا کہ در وقت شرقت آفتاب و جز آن بسازند نیز کہ

و خود مردان را لبس خفیه و رخص خاتم حرام است - و التواتر یکسر تا دفعه داد و دلام و آن نوعی از سحر است که در رسته مادر کاغذ کنند
از برای دوی مردان را - شرک - اینها همه کار اهل شرک و متضمن نوعی از شرک اند فقلت نه زینت گیر پس گفت عید الله
لم تقول کنذا - چرا سگویی اینچنین و سگری شوی آنرا - لقد کانت عینی تحقیق بود چشم من - لقد فک بصیغه مجهول یعنی هر کس فلند
میشد از غایت وجع بالفظ معلوم یعنی می انداخت اشک را و حرکت را - و کنت اختلفت الی فلان یهودی - و بودم من که آمد
و شد میگردم بسوی فلان یهودی - فاذا را فاما سکنت - پس چون آنسوی کرد آن یهودی آرام یافت چشم و مردان شد از وی در
فقال پس گفت عید الله - انما عمل الشیطان نیست این در چشم و به شدن آن بسبب افسون آن یهودی هرگاه
شیطان - کان خمسه سیه - بود شیطان که می خست و می خلاص چشم ترا بدست خود اصل شخص دفع و حرکت و در چشم و این موجب
از باب فتح بفتح - فاذا رقی پس چون آنسوی کرد و شکست عنها - باز داشت شیطان در دراز چشم یا باز اند شیطان از چشم
گفت یعنی باز داشت و باز ماندن هر دو آید انما کان یکفیک ان تقولی - جز این نیست که پس بود ترا که میگفتی که ما کان رسول
الله چنانچه بر پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم یقول میگفت - اذهب لباس رب الناس - به برو و دفع کن این عذاب دشمنی
را که بر تو گذارده اند و گارویان - و اشف - و شفا ده تا کید با قبل است - انت الشافی - توئی شفا و دهنده - لا شفا را الا شفا که
نیست شفا که شفا ی تو - شفا را لا یفاور - شفائی که نگذار و ستمای هیچ باری را و مقام نفع بین و مکن بفتح و ضم مثل حزن و حزن بسیار
رواه ابو داود و عن جابر قال سئل النبی صلی الله علیه و سلم عن النشرة گفت جابر بر سیده شد ان حضرت از نشرة - فقال -
پس گفت - هومن عمل الشیطان - نشرة از کار شیطان است - نشرة بضم نون و سکون خنین معجمه نوعی از افسون که جن گرفته را
کنند و در باب سحر نیز آمده که نشرة کردی به قل اعوذ برب الناس و فی القاموس النشرة بالضم رفته که علاج ده شود بدان
مجنون و در رخص او و در خارج گفته متشر افسون کردن و نشرة تعویذ و بالجمله حاصل معنی او رقیه و تعویذ است پس از اینچه او
از عمل شیطان داشته رقیه خواهد بود که از عمل جا بلیت است مثل براسامی اصنام و شیاطین یا زبان عبرانی که معلوم
منشی آن نه یقرآن و اسماء الله تعالی - رواه ابو داود و عن عبد الله بن عمرو و بعضی نسخ شکات بضم عین است و
بعضی از شرح گفته که صواب عمرو است بود چنانکه در جامع الاصول است - قال سمعت رسول الله گفت عبد الله بن
عمرو شنیدم پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم یقول میگفت - ابا بای ما ایتیت - باک ندارم از هر عملی که بکنم ان انما شریعت
تو یا قا - اگر خوشم من تریاق را مشهور یکسر است و بضم نیز گفته اند نام دوا می مرکب است مشهور که نافع است سموم دارد
دیگر را - او تعلقت تیسمة - یا بیا و یزیم تیسمة را و تمسک کنم بدان مرا تا تم جا بلیت است مثل مهره و ناخن و زنده او و آنرا
ایشان و اما آنچه یقرآن و اسماء الهی باشد خارج است ازین حکم و مستحب است تعلق و تبرک بدان - اولیاست مشهور من قبل
الفی - یا بگویم شعر از جانب نفس خود یعنی قصد و اختیار کنم و در گفتن آن و اگر بی قصد و اختیار از زبان بوزون
بر آید آن دیگر است و آن داخل شعر گفتن نیست مذموم نه و اهل عرف و اصطلاح نیز از داخل شعر ندارند و صدق و باطل شعر

و مسامحی که نباشد و احتمال دارد که مراد انشا و شعر بود از خود انشا و شعر غیر و بعضی نزدیکی است از عبارت چنانکه از قول
 لبیبیه الاکل شئی ما خلا الله باطل خوانده و بعضی گفته اند که در صورت انشا و نیز از آن حضرت بوجوب حکمت آنی موزون
 صبا و زینب شد و الله اعلم - رواه ابو داود و - و معنی حدیث تذکره و تقیید از تکالیف این اشیا است یعنی اگر کسی از این اشیا ازین صبر و
 یا نصیحت دیگرین از آنها شدم که باک ندارد از هر چه میکنند و ملاحظه کنند از ناشروع مقصود آنکه که در آن ازین اشیا کار
 کسی است که بی قید و بی سبالات است در آن تکالیف ناشروع و عات اما تریاق از آن جهت که در وی گوشت تار و خمر است که حرام است
 آنکه صفا نوعی از تریاق باشد که در وی از محرکات چیزی نباشد لا باس به است و بعضی گفته اند که اولی ترک نیست عمدا باطل
 صحت و اما اطلاق تبخیر چون معلوم شد که مراد آن تمام اهل جاهلیت است ظاهر است اشعار اگر چه ندوم و نهی از آن شعر
 نه رواه الا یعنی است الا چون حق تعالی و تقدس ساحت عز و جلال رسول خود را از آن منزه و معصوم داشت مطلق آن
 در حق وی صلی الله علیه و سلم داخل نقص و وبال آمد و این کمالی است خاص مخصوص آن حضرت و اگر تریاق و تبخیر و
 بر مطلق باشد و مقصود بیان توکل خاص آن حضرت بود یا عرض تنبیه است بر توکل و ترک علاج حیل الا یعنی و بعضی
 به بیان حال ایشان باشد و در نباشد چنانکه ازین دو حدیث آینده معلوم میشود که گفت عن المعیرة بن شعبه قال
قال النبی صلی الله علیه و سلم من اکتوی کسیکه داغ سوخت او استرقی - و یا طلب رقیه کرد - فقد بری من الذوکل پس تحقیق
بیزا شد از توکل - رواه احمد و الترمذی و این ماجه و ابوداود و یحیی ازین حدیث است که میفرماید داغ کردن در رقیه طلب داشتن
اگر چه بیح است نزد حاجت و لیکن مقام توکل بالاتر از آن است بدلائل حدیثی که در وصف متوکلان آمده که آن کسانی که رقیه
نمیکنند و داغ نمی سوزند و کار خود را بر پروردگار خود میگذارند و اگر اعتقاد و ثمریت و عیلت حقیقی دارند آن خود شامل است
نماز سبب و معالجات ما به داغ و رقیه مخصوص نه و کلام درکی و تطبیق احادیث وارده در آن گذشت و عن عیسی بن حمزه
قال دخلت علی عبد الله بن عکیم - گفت عیسی بن حمزه که از تابعین است در آمد بر عبد الله بن عکیم بلفظ تعزیر که مختصرین
جاهلی اسلامی است دریافت زان آن حضرت را و در صحبت او اختلاف است و شناخته شده است او را روایت و نه روایت
و به حمزه - و حال آنکه عارض بود و بوی علت سرخی بدن - ثقلت پس گفتم با وی - الا تعلق نمیده چنانخی آویزی تعویذ را
فقال - پس گفت عبد الله تعوذ بالله من ذلک فان رسول الله صلی الله علیه و سلم قال - گفت آن حضرت - من تعلق
اشیا کسیکه تعلق و تمسک کند بچیزی از دوا و سبب و اعتقاد کند شفا را از وی - و کل الیه - گذاشته شود و سپرده شود و بوی
یعنی محروم گردانیده شود از حاجت و اما داکمی و هرگز شفا و نفع نیز اید چه همه اشیا با سویی حق لا یضر و لا نفع اند مقصود ترخیص
مترغیب بر تقوی و توکل است - رواه ابو داود و عن عمران بن حصین ان رسول الله صلی الله علیه و سلم قال لا رقیه الا من
عین نیست افسون اگر چه چشم زخم - او حتمه - یا از نمیش زهر و یا چنانچه عقرب و مانند آن - رواه احمد و الترمذی و ابو داود و در او
ابن ماجه عن بریده و عن انس قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم لا رقیه الا من عین او حتمه و دوم رواه ابو داود و درین

حدیث او دم زیادت کرده و مراد بدان رعاف داشتند و اگر عاقلان مراد دارند از آنچه از علتها می غلی بود خواه سبب آن
 شدن خون گردد یا بجهت فساد خون بود نیز جائز می نماید و الله اعلم - و در روایتی مرابی و او و در الافی نفس آمده بجای لافی
 عین و گفته اند که مراد نفس عین است و بجای او دم اولد غنما ده که بمعنی گزیدن بدن است چنانکه بار و مانند آن در قیاس معرود
 و علت مانع بود چنانچه در صدرع و در دندان و جز آن چنانکه را حدیث آمده است - و در صحیح مسلم ثابت است که جبریل علیه السلام
 نزد پیغمبر صلی الله علیه و سلم آمد و آن حضرت خشکی داشت جبریل گفت بسم الله اریک من کل دایو ذیک و مراد بصبر و سیرت
 حدیث مذکور است و مراد آنست که رقیه درین سه چیز اول و انفع است از غیر آن و شائع و متعارف است میان مردم و عین
 سما و نبت خمس قالت گفت اسما و نبت خمس که درین وقت زوجه جعفر طیار بود رضی الله عنه گفت - یا رسول الله انک
 حفصه - پدر سیتیکه اولاد جعفر - تسرع لضم تا کسر را بر صیغه نعالوم یعنی شتاب میرسد و یفتح البیضاء بمجمل نیز خوانده اند بعضی
 زود رسانیده میشود - اللهم العین یسوی ایشان چشم زخم - یا فاسترقی لهم - آیا تفقد حال ایشان کنتم پس طلب رقیه کنیم پس
 ایشان - قال - گفت آن حضرت صلی الله علیه و سلم نعم - آری کن که عین بغایت مؤثر است - فانه نوکان شی سابقی الله
 زیرا که برستی اگر میبود چیزی که سابق الله علیه و سلم را تقدیر آئی را سبقت بگیرد و او را چشم زخم - رواه
 حمه و الترمذی و ابن ماجه و عین الشفاء و نبی عبد الله کبیر شین عجمه نبی عبد الله بن عبد شمس بن خالد قرشی عده و بنی نام از
 لیل است و شفاء لقب اوست که غالب آمده بروی آنحضرت نزد وی می آمد و در بیت وی قیلوله میکرد و فراشی و نازاری از
 حضرت که در خواب میکرد و نزد وی میبود مردان بن الحکم از اولاد او و برگرفت روایت کرده اند از وی حمی و اهل المؤمنین حفصه
 از ایشان است و از عقلا و فضلاء نساجه و اسلام آورد و پیش از هجرت و از مهاجرات اول بود - قالت و خل بیول الله گفت که اند
 پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم و انا عن حفصه - و حال لکن حاضر بودم نزد حفصه - فقال پس گفت آن حضرت - الا لکین نه
 آیتی آموزی این را یعنی حفصه را - رقیه النملیه افسون نملیه و نملیه شهاب است که بر پهلوی انا ظاهر میشود و بغایت مؤثر است و بعض
 از وی احساس حرکت مثل میکند و این شفا نبی عبد الله در که رقیه بیکه و این رنج را چون با آن حضرت هجرت کرده بدیداید و سمارت
 شد گفت یا رسول الله من در جالیت افسون نملیه میکردم میخواهم که بر تو عرض کنم پس عرض کرد و آنحضرت تجویز نمود و فرمود تعلیم کن
 آنرا بحفصه - که علتها الکتابه - چنانچه تعلیم کردی تو او را نوشتن را و بعضی گویند که این کلام از آن حضرت تعریف بود بحفصه که
 افشا و سر آن حضرت نموده بود چنانچه قصه آن از تفسیر سوره تحریم معلوم میگردد و مراد بر قیة نملیه کلماتی است که شهور بود میان
 ایشان باین نام و زنان عرب آنرا رقیه نملیه میگفتند یعنی که ظاهر مفهوم میگردد و آن کلمات نیست اعروس تنقل و متعقب
 تو کتل و کل شی تنقل غیر ان لا تعصی الرجل - و حاصل مضمون این کلمات نیست که زنی آراید خود را و همه چیز بکنند غیر از
 مرد پس آن حضرت تعریف کرد بحفصه قنایب نمود و او را بی فرمائی کردن و سر آن حضرت را صلی الله علیه و سلم افشا نمود و بی
 از توبه پستی این توجیه نقل کرده و این توجیه بر تقدیر صحت آنچه نقل کرده من مستطیع لیل آورده آنرا بر عدم آرد و رقیه نملیه

ہر معنی ظاہر کران معنی منہی عمدہ است پس چگونہ امر نکردہ تعلیم کن اما تعلیم کتابت مرزبان را در حدیثی دیگر بنی الزان آمدہ چنانکہ فرمود
 ولا تعلم الکتابۃ و ازین حدیث جو ازان مفہوم گردد و این مگر پیش از بنی باشد و بعضی گفتہ اند کہ نسائے آن حضرت مخصوص اند از ان
 بر بعضی احکام و فضائل و بنی از کتابت محمول بر نسائے عامہ است کہ خوف فتنہ در اینجا تصورست و اینجا چنین نیست برواہ بود و درود
 ابی امامتہ بن سہل بن حنیف یضم حار جملہ و فتح تون القناری است و نام او سعد بن سہل مشہورست بکینیت و ولادت وی
 در زمان سعادت نشان آن حضرت است پیش از وفات پدر و سال نشیند از ان حضرت از جهت صغر و از بخت فکر کردہ اند
 او را در ان جماعہ کہ بعد از صحابہ اند و لیکن اثبات کردہ کہ او را بن عبد البر و ذکر صحابہ پیشہ گفت کہ وی از اجلہ علمائے ان زمانہ است
 از پدر خود و از ابی سعید خدری۔ قال۔ گفت ابو امامہ۔ رای عامر بن ربیعہ سہل بن حنیف۔ دیدہ عامر بن ربیعہ کہ صحابی است
 کہ ہجرتین رفتہ و پدر را حاضر شدہ و تمامہ شامہ را اسلام آورد و پیش از عمر رضی اللہ عنہ سہل بن حنیف را بغسل۔ در حالیکہ غسل
 میکرد سہل بن حنیف و در حسن بڑاں او نگہست و مائل کرد و استحسان نمود۔ فقال واللہ۔ پس گفت عامر سو گندہ بخند۔ ارایت
 کالیوم۔ ندیدیم پوست مردی و نہ زنی و حسن و لطافت شل پوشی کہ دیدم امروز یعنی اندام سہل بن حنیف۔ و لاجلہ مجتہد
 و نہ پوست و نہ ترکی ستورہ غیر مشر و جہ را کہ در درون خانہ خود پنهان نشستہ می ماند و مجتہد یضم سیم و فتح خا و مجتہد و بای شدہ
 و ہمزہ و نہ ترکی مخدرہ کہ ہنوز نزوح نگردہ زیرا کہ حفظ و صیانت او مرفس خود را بلغ میباشہ و پوست او نرم تر و پاکیزہ تر قال
 گفت ابو امامہ کہ راوی این حدیث است چون گفت عامر بن ربیعہ این حرف را و چشم زخم رسانید۔ فلبط سہل بصیغہ محمول
 یعنی در ساعت بسر آورد و بر زمین افتاد و سہل بن حنیف لبط دست و پا بر زمین زد و شتر در رفت۔ قال رسول اللہ پس
 آوردہ شد خیر بر زمین افتادن سہل و چشم زخم رسیدن او را نزد پیغمبر خدا۔ صلی اللہ علیہ وسلم فقیل لہ۔ پس گفتہ شد مرا آنحضرت را
 یا رسول اللہ بل کاک فی سہل بن حنیف۔ آیا ہست ترا سہل و رغبت در معرفت حال سہل بن حنیف و علاج و مداوات وی
 را اللہ۔ بخند سو گندہ آنچنان بر زمین افتادہ است کہ۔ ما یرفع راسہ بنی تواند برداشت سر خود را۔ فقال یس گفت آنحضرت
 بل تہمون لہ احدا۔ آیا ہمت میکنید بجهت وی کسی را و گمان می برید کہ سیکہ چشم زخم رسانیدہ بوی۔ فقالوا پس گفتہ زخم عامر
 بن ربیعہ۔ ہمت میکنیم و گمان می بریم بر عامر بن ربیعہ کہ وی نظر کردہ و چشم زخم رسانیدہ۔ قال گفت راوی۔ فدعا رسول اللہ
 صلی اللہ علیہ وسلم عامر را پس طلبید آن حضرت عامر را۔ فقال علیہ۔ پس درشتی کرد آن حضرت بر عامر و چشم گرفت برومی چشم زخم
 رسانیدن او سہل را۔ و قال علامہ فیصل احد کم اخاہ۔ بنا بر جہ ہلاک میکند و بشتن سیرانہ یکی از شما بردارد و خود را چشم زخم رسانیدن
 پس خطاب بعامر بن ربیعہ کرد و گفت۔ ابراہیم علیہ۔ یعنی اگر خوش آمدہ بود بدین وی در نظر تو یا نظر باز تو بجانب وی متوجہ
 گشتہ چرا و عابہ برکت نکردی او را و گفتی اللہم بارک فیہ۔ اغسل لہ لشبوی اعضای خود را برای سہل بن حنیف و بریز برومی
 غسل لہ عامر۔ پس لبست برای وی عامر۔ و جہہ۔ روی خود را۔ و یدہ۔ و ہر دو دست خود را۔ و مرقیہ۔ و ہر دو پای خود را۔
 و کہ عیہ ہر دو زانوئی خود را۔ و اطراف رجلہ۔ و سرای کشتان ہر دو پای خود را۔ و داخلہ زارہ۔ و اصحاب و بی انار خود را از اندام گیر

در آنها و سترین و بعضی گویند که او به داخله از طرف انار است که متصل به بدست از جانب راست - فی قبح این اعضا را شست عام
 و اگر آب او را در قدمی - ثم صب علیہ پستری بخیمه شد بر سمل بن حنیف فلاح مع الناس پس رفت سمل با مردم یسیر باس
 در حالیکه نیست مرا در عالمی و آنوقت یعنی بهم در حال صحت یافت و بر رفت و در کیفیت غسل تفصیلی است که در سطر السجاده و در شرح آن
 مذکور است - رواه فی شرح السنه و رواه مالک و فی روايته - و در روایت مالک نخبین آمده است که - قال گفت آنحضرت علم
 بعد از طلبیدن وی - العین حق توفضا له چشمه زخم رسیدن حق و ثابت است و ضوکن برای سمل یعنی بشوی اعضای خود را و بریز
 بروی - فتوفضا و پس شست عام اعضا را چنانکه معلوم شد - بدانکه اشال بن علجات از اسرار و حکمت که عقل در در یافت آن
 عاجز است قاضی ابوبکر بن العری که از اعظم علماء مالکیه است گفته اگر متشرعی در اینجا توقف کند بادی باید گفت که بگویند و سوال علم
 و اگر متفلسف توقف کند رد و الزام وی همان ترست چه نزدیک فلاسفه و واکاهی فضل یقوت و کیفیت خود که در گاهی بخت است و در
 معنی آن ممکن نه یعنی متفلسفی صورت نوعیه وی چنین واقع شده چنانکه اشال آن در جذب بقناطیس و گاه را بگویند که این
 نیز از آن قبیل باشد و عن ابی سعید الخدری قال کان رسول اللہ گفت بود و تغییر خدا صلی اللہ علیہ وسلم تعوذ و پناه می
 جست بجاه اسماء و صفات و کلمات و می - من الجان - از جن و شیطان جهان و هم جمع جن چنانچه قوم در جهل از آدمیان و جان
 گویند نام پدر جن است چنانچه آدم مرا و میال را و بعضی شیطان نیز آمده - و عین الانسان - و تعوذ میکرد آن حضرت از چشم
 آدمیان که از آتش زنج و چشم زخم نیز گویند حتی نزالت العوذتان - تا آنکه فرو دادند قل عوذ برب الفلق و قل عوذ برب الناس که
 مشتمل بر سوره استعاذه از سکاره و شر و سهجانی در و حال - فلما نزلت - پس هر گاه که نازل شد این اعوذ که معوذتان اند
 اخذ بها گرفت و عمل کرد آن حضرت و تمسک کرد باین دو سوره - و ترک با سواهما - و گذشت چیزی را که غیر ازین و سوره
 بود از معوذات و این ولایت میکند بر فضیلت این دو سوره در باب تعوذ و نزول این دو سوره بسبب سحر بود و آنحضرت
 راضی اللہ علیہ وسلم چنانکه قصه آن در کتاب المعجزات بیایدت و اللہ تعالی - رواه الترمذی و ابن ماجه و قال الترمذی
 هذا حدیث حسن غریب و عن عائشه رضی اللہ تعالی عنہا قالت قال لی رسول اللہ گفت عائشه گفت مرا پیغمبر خدا
 صلی اللہ علیہ وسلم مل رای فیکم المغربون - آیا دیده شد میان شما یعنی جنس آدمیان مغربون بقتل میداد و مسموره انه
 تغریب لعین حجره گفت عائشه - قلت و المغربون گفت من و پرسیدم از آن حضرت چیست مغربون یعنی چه جنس و چه
 حقیقت است مغربون و کلام اندازین طائفه - قال گفت آنحضرت - الذین یشترک فیهم الجن - مغربان آن طائفه اند
 که شرکنتی و بدعتی دارند در ایشان جن - رواه ابو داود - و این حدیث را بچند وجه تفسیر کرده اند اول آنکه در مشارکت
 جن است در انساب و اولاد آدمیان ترک ذکر اللہ تعالی در وقت جماع با زنان چنانکه در صحیح آمده است که چون جماع کند یکی از ایشان
 با زنان خود باید که استعاذه کند از شر شیطان و بگوید بسم اللہ الرحمن الرحیم جنب الشیطان و جنب الشیطان ممانعتنا خداوند
 دور دار ما از شر شیطان و دور در الشیطان از چیزیکه وزی کنی تو ما را از ولد و چون ترک کند ذکر حق را و نخواهد ازین دعا را

و جماع کند بغفلت راه یابد شیطان و شرک یابد و درین جماع و فرزند گیر بسیار بی رشد آید و شیطان را در وی نصیب باشد و این آثار
بقول حق سبحانه که شیطان فرمود و شرار کفر فی الاسوال والاوامر انما یزینها قیاس باید کرد که کدام یکی باشد که در وقت بیشتر باشد و دیگر
خدا تعالی مشغول تا اولد از شرکت شیطان خالص آید لا جرم ازینجا است فساد بنای روزگار را عاذا لله المکرمت پس معنی مغفون
استخاف و ترسندگان از ذکر خدا و در افکنده نفس خود را ز ذکر حق در وقت جماع یابد و افکنده ولد از جنس خود و در آن زنده رگ
غریب را در نسب یابد و افکنده نسب ملاز جنسیت بمداخلت نسب بعید و او غریب در اصل بمعنی دور نیست - و وجه تانی
انکه او بیشتر است شیطان او میان را امر کردن اوست ایشان را بزنا که اگر نهم بالفحشاء و الزنا که بوز ناسیب در آن زردن
عرق غریب نیست بعید است و نسب پس ملازم مغفون را میان اند که در آن زنده اند رگ غریب بعید را در نسب - و وجه ثالث
انکه ملازم بیشتر است جن او میان را زنا می جن است به نساء ایشان چنانکه در حدیث آمده که هر که بی یافته میشود میان زنان زنی
که جماع میکند و از جن چنانکه جماع میکند شوهر وی و چنانکه مشهور است که عاشق سیگار و جن بر زنی و ظاهر سیگار و شوهر
و گاهی می برد و از آنجا که میخواهد و در کتب فقه نیز نوشته اند که به جماع جن غسل بلامرأة واجب میشود و یا نه و نوشته اند که در نسب
حنفیه نیست که نمیشود و در تزوج میان جن و انس نیز مسائل نوشته اند - و شیخ جلال الدین سیوطی از یکی از علما نقل
کرده که گفت جن عاشق بود بر یکی از جاریات روزی فریاد کرد و زودا که تا کی زنا کنم من باین جاریه عقد بر بندیدم و با او
و در جماع آن جن نیز اخبار آمده و در تفاسیر آمده که مادر طقیس حبیه بود و پدر وی انس و سیوطی در التقاتل و در التمرجان
فی احکام الحیوان درین باب عجائب و غرائب نوشته و الله اعلم الامرین وجه معنی مغفون و ذم ایشان بیان کرده اند که جنیت گز
انکه ملازم عقید او میان باشد خود را یا نساء و خود را از تطهیر و تقصیر ایشان در استغاضه از شر جن و شیاطین تبارک و تعالی قرآن
و اوجیه و او کار که سبب عدم نفوذ و تصرف جن است در انسان - و وجه رابع انکه ملازم مغفون طائفه اند که ایشان را
قرآن انداز جن که القاسمین بر ایشان اخبار و صفات که نامت را و شرکاء ایشان را در قربانج و مشرور و دور از زنده اند
ایشان بسبب آن ذوات خود را از مقام ایمان و اسلام و سلامت احوال و اولی و اظهر و جوه و جواهر است و الله اعلم
بحقیقه الحال و چون در فصل ثانی از کتاب طب و رقی حدیث ابن عباس در مصابیح مذکور بود و مصنف آن را سابقا و باب
ترجل ذکر کرده اند از آنرا گفت - و ذکر حدیث ابن عباس - و ذکر کرده شده حدیث ابن عباس که او نش نیست خیر اند

فی باب الترجل - و در باب ترجمت نسبت آن بدن

الفصل الثالث - عن ابی هريرة قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم المعدة - ففتح میم و کسر عین و کسر سیم
و سکون عین و فتح میم و سکون عین و کسر سیم و جمع طعام و شراب را آدمی را چنانکه شکم بر بقر و غنم را میفرماید
معدة آدمی - و حق البدن نسبت بدن مثل حوض نسبت بشجر - و العروق الیها وارودة - و زکما در شکم آدمی
که از اعضا آئیده اند بسوی معدة و پیوسته اند بر و چنانکه کسی برای آب خوردن بر حوض میاید و در و در و آمدن است

بر آب برای خوردن چنانکه صد و آب خورده گشتن سنت. قاضی ابی نعیم المعمری پس چون صحیح و تندرست است سست سده و در گرفتار
 طعام صالح. صدرت العروق بالعمه. باز میگردد در گما از سده بسوی اعضا بر طوبات جمیده و غذای صالح که سبب صحت
 بدن و قوت اوست. و اذا فسدت المعدة. و چون فاسد و تباه است سده و در گرفتار است غذای روی فاسد. صدرت
 العروق بالسقم. باز میگردد در گما بسوی اعضا بر طوبات رویه فاسده که سبب بیماری بدن و ضعف اوست پیشانی چون که گما
 در لیشها از درخت بجایب وی رفته طوبات را جذب میکنند اگر آب صافی و شیرین است سبب تقویت شجر و تازگی و شادمانی
 درخت شود و اگر آب کدر و شور است سبب خشکی و پژمردگی و ذبول او گردد و این حدیث را چنانچه مصنف خواهد گفت بهیچ وجه
 شعب الایمان آورده و محققین را در صحت و رفع وی سخن است. و نزد بعضی از موضوعات است و از کلام حضرت نبوی
 صلی الله علیه و سلم نیست و قد بیناه فی الشرح. و عن علی رضی الله عنه قال بینا رسول الله صلی الله علیه و سلم ذات
 لیلة یصلی. گفت امیر المومنین علی رضی الله عنه که در آشنای آنکه آن حضرت شبی نماز می گزارد. فوضع یدیه علی الارض پس
 نهاده است مبارک خود را بر زمین. فادغمه عقرب. پس بگریزد آن حضرت را کز دم در انگشت دست فناد لها رسول الله
 صلی الله علیه و سلم نبأه پس گرفت آن حضرت عقرب بعد ابعل خود فقتلها پس انگشت او را. فلما انصرف پس نهنگامیکه
 برگشت آن حضرت از نماز. قال. گفت. لعن الله العقرب. یعنی کینه خداست علی کزدم را زیرا که وی با تو عیصیا
 و لا غیره. بنی که داد و نماز گزارنده را و نه غیر وی را. او بنیها و غیره. یا گفت پیغمبری را و غیر پیغمبری را. ثم دعا بملج واد
 پشتر بطلبید آن حضرت نهنگ را و آب را. فجاءه فی اناء پس گردانید نهنگ را و آب را و زدندی. ثم جعل یصیبه علی اصبعه
 پشتر بچین گرفت از آن انگشت خود. حیث لدغته. اینجا که گزیده بود و عقرب او را و کسبها. و ما لیدن گرفت انگشت
 خود را و لیعود لها یا لعودتین. و تو نیز کردن و دعا خواندن گرفت انگشت را بقل اعوذ بریا لقلی و قل اعوذ بریا لئلا یس
 رواها البیضا فی شعب الایمان. روایت کرد این دو حدیث را بهیچ وجه در کتاب شعب الایمان اما در صحت حدیث اول
 سخن است چنانکه گفتیم. و عن عثمان بن عبد الله بن موهب. ففتح اموالای طلحه بن عبید الله تا بمی ثقه است قال
 ارسلنی اهل الی ام سلمة بفتح سن ما. گفت عثمان فرستاد مرا اهل خانه من بسوی ام سلمه رضی الله عنها بقدمی از آب
 و کان اذ اصاب الانسان. و بود نشان و غایت چون میرسد آدمی را. عین چشم زخمی. ووشی. شک روی
 است یا گفت بجای عین شئی و احتمال دارد که او شئی شک راوی نباشد یعنی و قتیکه میرسد آفت چشم زخم باشد
 یا چیزی جز آن. بعثت الیها. میفرستاد آن انسان بسوی ام سلمه مخفیانه یکسر سرم و سکون خای حجه و فتح ضا و حجه
 لغاری که در وی جهار شونده و آنرا برکن نیز گویند یعنی ظرف آبی میفرستاد. فاخرجت من شعر رسول الله. پس
 بیرون می آورد ام سلمه بعضی از موهای پیغمبر خدا را. صلی الله علیه و سلم. و در آن طرف می انداخت. و کانت تمسکه
 و بود ام سلمه که نگاه میداشت سوی آنحضرت را و فی جلیب من ففته. و در حقه از فقره و جلیب بطنی در اصل بطنی چرخ صغیر

راوی است که از ابوهریره روایت کرده یا شک از ابوهریره که عمر و انصار در وقت روایت فراموش کرده و الله اعلم بالصواب
میگوید بعد و تر گرفتیم - ففصرتم - پس ففصرتم و بر آوردیم آب آنها را - وجعلت ما من فی قاروره - وگذاضیم وگذاضیم
آب آنها را در قاروره - وکملت به جاریه لی عشاء - و سره کردم بر آن آب کنیز کی را که بود در صلیح البصر و سید و پدر ففصرتم و
اشک - فبرأت - پس بر شد آن جاریه و قوی شد بصر او و رفت علت از چشم او - رواه الترمذی و قال فی حدیث حسن - و غیر
و هم را بی هریره است که - قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم من اعطى غسل کسی که بپوشید شد یعنی بپوشید و غسل
سه بامداد - فی کل شهر - و هر ماه - لم یصبه - زید انکس را عظیم بن ابی اسحق امری عظیم که بلاست یا زید بلای عظیم چربای
بلای حقیر یعنی بر بخت و خاصیت غسل بلای عظیم منفع کرد و چه جای حقیر فافهم و صاحب سفر السعاده آورده که آنحضرت صلی الله
علیه و سلم هر روز یک قحج غسل را با آب نیمه تجرید نمودی از تنی و گفته اند که در نو شیدن غسل مزوج با آب حفظ صحتی است که در قحج
بمرفت آن الا فضلی اطبا چه شرب غسل و لعن آن بر ناست از آنکه سیکنه بلغم را و می شود سده را و وور سیکنه از وجبت را
و وور سیکنه از وی فضالت را و گرم سیکنه سده را با اعتدال و می کشاید سده را و آن آب بار در طب است که جمع سیکنه در آن را
و حفظ می کند صحت بدن را و آورده است که آن حضرت صلی الله علیه و سلم هر صبح شست را با آب سرد و نیمه کردی و قدری از آن
آشامیدی بعد از آن چون اشتهای طعام پیدا شدی هر چه حاضر آمدی از آن تناول کردی و عن عبد الله بن مسعود
قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم انکم بالشفائین اصل القرآن - بر شما باد با شفعال و تقاضا بدو شفا که بی غسل
بجکم قول وی سبحانه فیه شفا و للناس - دیگر قرآن که فرموده بی و شفا و لما فی الله و روایین غسل شفا است از درد های
ظاهر و قرآن از ظاهر و باطن و لهذا گفت بادی و شفا افادت و دیگر در غسل فیه شفا و گفت و قرآن را عین شفا خواند و با
روایت کرد این دو حدیث را بن ماجه و البیهقی فی شعب الایمان و قال - و گفت بیهقی - الشیخ ان الاخییر صحیح است که حدیث
ووم که علیکم بالشفائین است حدیث مرفوع نیست بلکه - موقوف علی ابن مسعود - حدیث موقوف است و قول ابن مسعود است
و عن ابی کبشه الانماری - صحابی است و حدیث او در فضل ثانی در اجتماع بر سهام که مرث و اینجایا گوید که ان رسول الله
صلی الله علیه و سلم اجتمع علیه - آن حضرت خون کشید بر بالای سر خود و من اشاة السموت - بحجت در وی که آنحضرت را
از خوردن گوشت زهر دار حادث شده بود و فقه آن مشهور است - قال عمر - گفت عمر که کی از روایت این حدیث است - فاجبت
ایمان غیر سرم - پس حجامت کردم من از غیر علت زهر - که از آنکه - همچنین که آن حضرت کرده بود و خون کشیده بود و در میان سر را
تاکید است از قول دی من غیر سرم - فی یا فونی - بیان کند لاس است و یا فونی میان سر و نیز یعنی با هم است - فذهب حسن بن علی غنی
پس رفت یعنی بسبب خون کشیدن در میان سر و تنی یاد داشت از من - حتی کنت الن قاتحه الکتاب فی الصلوة یا جدی که بجا
من که تعلیم و تلقین کرده می شد و سورۀ فاتحه در نماز غایت سابعه است در باب حفظ از نییاسم میشود که خون کشیدن و در بی
عانی زامه که محتاج گرداند بسوی آن موجب ضرر در حفظ است - رواه رزین و عن نافع قال قال ابن عمر - گفت نافع مولی بن عمر که

گفت ابن عمر رضی اللہ عنہما - یا نافع یمنع لی الدم لیس نافع علیه کروه است بر من خون بجدی که جوش میزند و رقی من چنانکه آب و چشمه
میجوشد - فاتی بجمام - پس بسیار در جمامی را که خون بکشد - و بگردان آن جمام را جوان یعنی اختیار کن جمام جوان را
که قوت داشته باشد و بزور تواند یکدفعه خون کشید - و لا تجع الشیخ ولا صبیاً - و گردان جمام را پیر و نه صغیر - قال گفت نافع
و قال ابن عمر سمعت رسول اللہ - شنیدم پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم یقول - که سیگفت الحجامه علی الرقی مثل خون کشیدن
بر ناستا فاضلتر و نافع ترست - و هی تزيد فی العقل - و حجامه بر ناستا زیاده میکند و عقل - و تزيد فی الحفظ - و زیاده میکند در حفظ
و تزيد الحافظ حفظاً - و زیاده میکند کسی را که زیاده حفظ دارد و کمال و نهایت حفظ را - فمن کان مجحماً - پس کسی که هست خونخوار
جحامت را - فیوم الخمیس علی اسم اللہ - پس باید که حجامت کند روز پنجشنبه بر نام خدا - و اجتنبوا الحجامه یوم الجمعة و یوم السبت
و یوم الاحد و پیر کنیز از خون کشیدن روز جمعه و روز شنبه و روز یکشنبه - فاجتنبوا لیوم الاثنين و یوم الثلاثاء - پس خون بکشید روز
دوشنبه و روز سه شنبه - و اجتنبوا الحجامه یوم الاربعاء - و پیر کنیز از خون کشیدن روز چهارشنبه که روز نخس و روز بله است
فانه لیوم الذی اصیب بالیوب فی البلاء و پس بدستیکه روز چهارشنبه روزی نخس است که رسیده شد و نداد و ران - و زیایوب
علیه السلام در بلا و روز بلاک عادی چنانکه از تفاسیر معلوم میشود و نیز روز چهارشنبه است که اگر از روز نخس مقرر خوانده - و باید اجتناب و لا
برصل لانی یوم الاربعاء و اولیة الاربعاء - و ظاهر نمیشود و جزام و نه برص مگر بخون کشیدن در روز چهارشنبه یا شب چهارشنبه و
ظاهر آنست که عصر باعتبار غالب طریق مباحثه است و اللہ اعلم - و راه ابن ماجه - و اینجا گفته اند که حدیث کبشہ نبی ابی بکر که در
فصل ثانی گذشت معلوم شد که خون کشیدن روز سه شنبه خوب نیست و در اینجا برخلاف آن آمد جواب گفته اند که بر قدری صحت حدیث کبشہ
بر او اینجا آنست که سه شنبه که مفید هم راه باشد چنانکه ازین حدیث این ظاهر میگردد که فرمود و عن معقل بن یسار قال قال رسول اللہ
صلی اللہ علیہ وسلم الحجامه یوم الثلاثاء سبع عشرة من الشهر خون کشیدن روز سه شنبه در هجدهم از ماه - و لا ادر است و دست
مرد و تمام سال را - و راه حرب بن اسماعیل لکرمالی صاحب احمد یعنی صاحب امام احمد بن حنبل و لیسین ستاده بزرگ نیست
استادین حدیث آنچنان قوی که توان اعتماد بران کرد - بگذرانی المتقی همچنین گفته و در متقی که کتابی است مرابن جابر و در
وروی زرین نحوه عن ابی هريرة - و روایت کرده است زرین مانند این حدیث با محالفت و بعضی لفاظ از ابی هريرة اللہ اعلم

باب الفال والطیة

قال حمزة و مشهور برزبانهای همزه است غالب استعمال وی در نیکی است چنانچه ثلث بیماری در هنگام قصور و اندک شدن که صحت
یا بدیانه نشود و کسی سیگوید یا سالم یا طالی بشود یا واد و گاهی در بدی نیز استعمال یا بد چنانکه گویند فال نیک فال بد طیة
بکسر ط و فتح یا مصدر است از طیر چنانکه حیره از تخیر و گویند که جز این دو لفظ مصدر برین وزن نیامده و متمم نکرده و دیگر فال
و گاهی طیره بمعنی سلق فال آید نیک یا بد کند اقیل و قال نیک گرفتن محمود است و سنت دان حضرت فال نیک یا بد است
خصوصاً از نامهای آه سیان و جابا و قال بد گرفتن نهی و مذموم است و اصل طیر و طیریه بدان محبت آنست که عادت برین

که شکون میگرفتند این طریق که چون قصد کاری میکردند و بجای سیرفتن بطیر را یا آهوز را انجایی بر غلامان میدادند اگر بجانب راست
گرفتند آنرا مبارک میدانستند و فال نیک میگرفتند و بآن کاری برآمدند و اگر بچپ رفتی شوم میگرفتند و از آن کار باز
می ماندند و در آمدن صید را از سومی چپ سنج گویند و از سومی راست بروج و سنج را مبارک دارند و بروج را شوم دانست
معنی فال گرفتن بسوختن و بپوداختن که در عبارات واقع است و نکته درینج فال و ذم طیر است که چنانچه داشت نیک از جناب الهی
در نیکی اندیشیدن و امیدوار فضل و رحمت وی بودن بهر حال بهتر است اگر چه خطا کند و غلط افتد و قطع رجاء از حق و نا امید
شدن و بداندیشیدن بقدر مذموم است عقلاً و شرعاً بعد از آن خود هر چه ارادت اوست همان خواهد شد نیست تحقیق
معنی فال و طیر و موافق احادیث دیگر نیز آورده در باب عدوی و اهامه و صفروا مثال آنکه در معنی طیر گفته

الفصل الاول - عن ابی هریرة قال سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول لا طیرة - فرمود شکون بد گرفتن را
تاثری و دخلی نیست و در جلب منفعت و دفع مضرت و اعتقاد آن نباید کرد و بدان اعتباری نباید نمود هر چه شد فیست
خواهد شد و شایع آنرا سبب اعتبار نکرده و دخل نداده و بعد از آنکه نفی کرد طیر را و نفی فرمود از آن معنی کرد فال را و فرموده
و خیرا الفال - و بهترین قسام طیر و تفول فال نیک گرفتن است اینجا طیرة بمعنی مطلق فال گرفتن آمده و لیکن شکل و اینجا
نیست که ازین عبارت چنان مفهوم گردد که فال نیک گرفتن بهتر است و فال بد نیز بهتر است و حال آنکه فال بد قطعاً بی نفع
جوابش نیست که لفظ خیر اینجا بمعنی بهتر است نه بمعنی بهتر چنانکه گویند و الاخرة خیر و البقی و اصحاب الجنة خیر یا این کلام بنی برزخم
و اعتقاد عرب است که در طیر نیز اعتقاد بودی دارند یا مراد آنست که اگر فرضاً ممکن بودی که طیر بهرست فال بهتر از آن خواهد بود
قالوا - گفتند و پس بدین صحابه که - و اما الفال - قال چیست و صورت آن چه - قال - فرمود - الکلمة الصالحة الیهم بها احدکم سخن
نیک که بشنود و از یکی از شما و تفول گیر و از آن چنانکه جویند و بشنود یا وجهی اگر بشنود یا ارشد بشفق علیه و عتبه قال قال رسول
الله صلی الله علیه وسلم لا عدوی - ثابت نیست بجا و زعلت از یکی بدگرایی و اعتقاد جاهلیت آن بود که بیماری که در پهلوی
بیماری نشیند یا همراه وی بخورد سرایت کند بیماری او بوی گفته اند که بزعم اطباء این سرایت در وقت مرض است جذام و جرب
و جدری و حصه و سحر و زهره و انراض و بایه پس شایع آنرا نفی کرد و ابطال نمود یعنی سرایت کردن بر مرض و رسیدن از یکی بکلی نمی
باشد بلکه قادر بر طلق همچنانکه او را بیمار کرد و این را نیز کرد - و لا طیرة - نیست طیرة بمعنی این معلوم شد - و لا اهامه - نیست اهامه بمعنی
سیم و بمعنی تیشد بدین نیز خوانند در اصل معنی سرست و مراد اینجا نام طائری است که بزعم عربان از استخوان میت پیدا گردد و سپرد
وی گفتند که بیرون می آید از سر قریل طائری که نام وی اهامه است و همیشه فریاد میکند که آب دهید مرا آب دهید مرا آنکه گشته میشود
گشده او و بعضی گویند روح وی طائر سیگردد و فریاد میزند تا کنیز خود را از گشده بیستاند و چون کنیز نرسد ببرد و برود و صدی نیز
نام است پس شایع این اعتقاد را نیز باطل گردانید و حکم کرد که این چیزی نیست و بعضی گویند مراد به اهامه پوم است که بر خانه کلبی می
افتد و او را میزند و بموت و هلاکی خبر میدهد و این داخل طیرة است و مختار همان قول اول است - و لا صفروا - نیست صفروا

اقول بسیارست نزد بعضی مراد او شهورست که پس ز محرم باید و عمار که از محل نزول بلایا و حوادث و اوقات دارند این عقاید
 نیز باطل است و اصلی ندارد و نزد بعضی اری است و دشمنم که بر عزم عرب در وقت گرسنگی میگردد و اندامها میکنند و گویند الهی که نزد جوع
 رسد از دست و از یکی بدیگری سرایت میکند و نودوی در شرح مسلم گفته که آن کرم است و دشمنم که میگردد و نزد جوع و گاهی در میکند
 بدن آدمی را و هلاک میگردد اندام را پس حکم کرد که اینهم باطل است و بعضی گویند که مراد بدان کسی است که تاخیر محرم است بصفر و
 اگر داند این او شهر حرام چنانکه در تفسیر کریمه - انما انسی فی الالف الا میة حقیقت آن در عایشین معلوم شده است و با وجود
 آنکه عددی نفی کرد و فرمود - و فرس المجذوم کما تفرس من الاسر - و بگریزان مجذوم که علت جذام دارد چنانکه میگردد نری باز شیشه
 و وجه تطبیق در نفی عددی و امر بفرار مجذوم و در آخر فصل بیان کنیم رواء البخاری و عنه قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم
 لا عدوی ولا هامة ولا صفر فقال عربی - چون آن حضرت نفی این اشیا کرد پس گفت عربی چون در عددی خلاف این تجربه
 کرد بود گفت - یا رسول الله فما بال الابل یكون فی الرمل - پس چیست حال شتران که میباشند جدا در ریگستان - کما انما انطباء
 بهر آئینه گویند که آن شتران آهوانند در تندرستی و یا گزینی پوست - فیما انطباء البعیر الاجرب پس می آئیند و آنها را شتر گرگین
 پیچیده بها - پس گرگین میگردد اندامها را - فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم - پس گفت آنحضرت در روء و الباطال حکایتا عربی
 عن عدی الاول - پس که گرگین گردانید شتر اول را و از کجا رسید جرب بوی مانا که از اول شتری مراد داشت که بر همه مقدم
 و سابق بود و چه اگر بول آن شتر آرده کند که از وی بیواسطه جرب باین شتر رسید شاید بگوید که بوی شتر دیگر رسید و از وی بدیگر آن
 و لابد در اینجا شتری فرض توان کرد بر همه سابق که رسیده بوی بگراشد و از حق پس باید گفت که باین شتر اخیر نیز از وی رسیده
 نقالی نشانده رواء البخاری و عنه - قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم لا عدوی ولا هامة ولا نود ولا صفر واه سلم - معانی
 این کلمات هم معلوم شد الانو البقیح لون و سکون و او در آخر هر جمله انوا که معنی منازل قمرست و آن معیت و مهت منزلت
 که که میگوید القمر قدرناه منازل را به بشارت بدان دارند و عرب سنا و میگردد نزول باران را بدان و میگفتند که علت باران و سوتر
 و ران نزول قمرست و بعضی ازین منازل پس شایع آنرا ابطال کرد و فرمود نزول سطر بقدره یعنی است نقالی و تقدس نه پیچیری
 و بگوید نفی و ابطال معنی اعتقاد و تاثیر و علت است اما اگر سبب و انداز این معنی که حق سبحانه و تعالی میفرستد در وقت بلایا که نیوقت
 عات باشد و قادر است که پیش از نیوقت و بعد از نیوقت نیز فرستد اگر خدا در نیوقت نیز فرستد چنانکه حکم سائر اسباب عادی
 است باطل نباشد و کفر نبود و امام نووی گفته که با وجود آن مکرره است زیرا که اشعار کفرست و موهم علیت و طبیی گفته که کرده
 است که است تخریبی نهی و این در نزول سطر و امثال آنست که غلیظ و سببیت عادی و در اینجا تجربه معلوم شده است و اما حکم
 بسبب اوست و نه بخت سائر افعال عباد چنانچه بجمال کند خلاف ادب شرع و طریقه رسالت صالحین است و الله اعلم و عن جابر
 قال سمعت ابی صلی الله علیه وسلم ليقول - گفت جابر که شنیدم آنحضرت را که میگفت - لا عدوی ولا صفر ولا غول یفهم عنین معجبه و
 سکون و اوجع او عیلمان در نهانیه میگویی چندی است از جن و شیاطین و زعم عرب آن بود که غول در بیا بانهای نماند مردم را شکلهای

گوینا گون و مکره میکنند ایشان را که میگردد از نرس نفی کرد و از شایع و گفته اند و نفی ذات غول و عین و می نیست بلکه نفی تلون تلویس آنها
بصورت مختلفه و هلاک گردانیدن آدمیان را یعنی آنها را بی اذن الهی تعالی بر ضلال و الهاک مردم قدرت نبود بلکه تلویسی و
تخیلی بیش نیست و بعضی گفته اند که احتمال دارد که مرد و نفی غول شیخ آنها باشد از نمودن و مکره ساختن و هلاک گردانیدن ایشان
سید انبیا صلی الله علیه و سلم چنانکه مشرق سمع که جنیان از آن ممنوع گشتند - رواه مسلم و عن عمرو بن الشریح عن ابیة قال کان فی قه
ثقیف گفت بود در الجحیان ثقیف که نام موضع سنت و پیش آن حضرت آمده بودند - رجل مجذوم - مروی گرفتار بعلت جذام
فارس الیه النبی صلی الله علیه و سلم پس فرستاد آن حضرت بسوی آن مرد که در دنیا بد مردم و بهمانجا که هست باشد و فرمود تا فاع
باینها که فابرجع ما بیعت کردیم با تو و قبول کردیم از تو پس برگرد و حاجت بصورت جمعیت نیست - رواه مسلم - ازین حدیث معلوم
گردد و در بودن و اجتناب نمودن از صحبت مجذوم و همچنین از حدیث فرسن المجذوم و چنانکه گذشت و علما را در تطبیق این
احادیث و حدیث اعدوی که ناظر و باعث بر عدم اجتناب است و مسلک است اکثر بر آنند که مرد و نفی اعدوی و ابطال دوست
مطلقا چنانکه ظاهر احادیث در آن است و بعضی بر آنند که مرد و نفی اعدوی نفی مؤثریت حقیقی است چنانکه معتقد اصحاب طبیعت است
که علل معدیه را مؤثر و امتد البتة پس تنبیه کرد بر حقیقت حال که نه چنین است که ایشان توهم کنند بلکه متعلق بمشیت حق است
آن شاء و کان و ان لم یشاء و لم یکن - و اشارت کرد بقول خود فرسن المجذوم و امثال آن که مخالفت و مدافاة صاحب اختیار فرسن
اسباب حدوث اوست و حکم رعایت اسباب اتفاقا و اجتناب از آن لازم باشد چنانکه اتفاقا از جدار راسل و سفینه سیعوب این وجه تطبیق
مختار شیخ ابن صلاح است و غیر وی از علما و حاصل وی آنست که این امراض بالطبع معدی نیست ولیکن حق تعالی مخالفت خدا
از اسباب علل ساخته و گاهی تخلف نیز کنند چنانکه حکم سایر اسباب عادی است پس نفی اعدوی و امر بفرار هر دو است و تفسیر گفته
که این قول نزد من مختار و اولی است و بموجب تطبیق میان احادیث و قول دل مغضی است بتعطیل اصول طبیعیه و شرع وارد
نشده باطل آن بلکه اثبات آن کرده و تقریر نموده است و باین توضیح حاصل میشود تطبیق میان قول آنحضرت صلی الله علیه و سلم
مربط و ثقیف را - قد باینها که فابرجع - و مجذوم و دیگر کل ثقة بالله و توکلا علیه باول اشارت کرد بر رعایت اسباب به ثانی تنبیه کرد
بر مقام توکل که باعث بزرگ اسباب است و در اول تعلیم است و رخصت ضعف است که بنور قد علم ایشان در مقام صدق ثابت
نشده و ثانی خود مقام شریف اوست صلی الله علیه و سلم و شیخ ابن حجر عسقلانی در شرح تفسیر گفته که اولی در وجه تطبیق آنست که گفته شود
که نفی اعدوی باقی است بر عموم و اطلاق خود و مخالفت اصحاب این امراض اصلا بسبب اعدوی نه ولیکن امر بفرار از مجذوم و امر از باب
سبب ذریع است تا کسی در دام شرک نیفتد یعنی اگر کسی مخالفت مجذوم کرد و ناگهان بتقدیر الهی بعلت جذام مبتلا گشت اعتقاد کند که
بسبب مخالفت شد پس امر کرد و تجنب تا درین و هم نیفتد و لهذا خود یا مجذوم طعام خود را از جهت ثبوت حقیقت توکل عدم توهم پس
امر بفرار کسی راست که در نفس خود صدق و یقین نیابد و بر تقدیر اصابت مرض در درجہ شرک خفی نیفتد و حتی و گمانی گفته اند که
استثنای است از قول و لا اعدوی و توفی گفته که جذام را با سحر السیت که بیمار سیگار انداختن را که دراز شود صحبت و موکلت و منفعت

پس این از باب طب است و عددی نیست چنانکه فرمایند طعام ناخوش و بوی ناخوش و الکلی باذن الشریعین کلام علم است
درین مقام و الله اعلم

الفصل الثانی عن ابن عباس قال کان رسول الله صلی الله علیه وسلم تیفار و لا تیطیر - گفت ابن عباس بود که حضرت
قال میگرفت باسما و آسمان و اما کن و جزآن و ذکر آن و زحای و یث بسیار است اما قال بدینمیا گشت و وجهیست آن حضرت
قال زانه تیطیر او را و اول فصل در ضمن بیان معنی قال و تیطیر معایم شد - و کان یحب لاسم الحسن - و بود آن حضرت که دوست
میداشت نام نیک را چنانکه اگر یکی را نام بد بودی تغییر دادی و نام نیک نهادی و این نیز نوعی از تقاضا است و نام نیک
حلیه جمال و تهنیه کمال و داخل ذکر جمیل است چنانکه بقدر سببی را بوصف جمیل موصوف نمایند آنکه زاده از انصاف محامد اخلاق
و صدور محاسن افعال تأثیری واقع باشد چنانکه بعضی ادعا کرده اند این سخن و شرح صراط مستقیم سفر السعاده بتفصیل بیان کرده
شده است بجا باید نگریست - رواه فی شرح السنه - امام احمد در سند خود نیز آورده و عن قطن - یفتح قاف و طای جمله دون
و آخرین قبهینه یفتح قاف و کسر با و سکون یا و صا و جمله تابعی است معرود در اهل بصره و اهل سجستان و اسپهان ذکر کرده است
او را ابن حبان و رتقات نسای گفت لایس به مذکر کرده است از فو بود او و و نسائی یک حدیث - عن ابیه از پدرش
ان النبی صلی الله علیه وسلم قال ان حضرت فرمود که - العیاقه یکسر عین مصلیه و یای تحتانیه وفا - و الطرق - یفتح طای و
و سکون را و قاف و ر آخر - و الطیة عن الحجت - از جماعت حجت اند یکسر جیم و سکون موحده هر چه عبادت کرده شود و جز خدا یعنی سبب
شرک از اعمال شرکان است و بعضی حجت الشجر و کمانت تفسیر کرده اند معنی کمانت در باب آینده معلوم گردد انشاء الله تعالی و بعضی
گویند حجت ساحر را گویند و آنکه نزد وی چیزی نبود پس مراد آن باشد که این امور از اعمال ساحران و دیگران است و رواه ابو داود - اما
عیاقه را ندان پندگان آن طریق که در بیان معنی تیطیر در فصل اول معلوم شد و قال گرفتن باسما و آسمان و صفات ایشان
و عرب را درین باب قصص حکایات و وقایع بسیار است و طرق یفتح طای و جمله و سکون را و ر آخر قاف سنگریزه زدن که از عادت نسای
عرب است و در قال گرفتن و بعضی گفته اند خط در یک کشیدن چنانکه عادت را مالان است و در قاموس گفته که طرق زدن گاهین
ست سنگریزه را و در مجمع البحرین گفته طرق نوعی از کلمن است چنانکه نجم در مال از برای اخراج ضمیمه مانند آن کنند و عن عبد الله بن مسعود
عن رسول الله صلی الله علیه وسلم قال الطیة شرک قال بد گرفتن از اعمال شرکان است و موجب شرک خفی و اگر بجزیم عقا و گفتند که
الیه چنین خواهد شد آن خودی شک کفر است - قاله ثلثا این سخن بر سره باز نکرده فرمود - و اما سالا - و نیست هیچ یکی از ما که معنی مگر
آنکه گاهی در خاطر وی از فال بد چیزی از جنس تر و د و خلیان راه مییابد - و لکن الله یرید بهیه بالتوکل - و لیکن خدا تعالی ای برود
آن خاطر و آن خلیان را بسبب توکل یعنی اگر یکم شریعت شکلی و هو می در خاطر آید باید که توکل بر خدا کند و در آن کار برود و قال ابن
و هم نکرده - رواه ابو داود و الترمذی و قال - روایت کرد این حدیث را ابو داود و ترمذی و گفت ترمذی سمعت محمد بن اسماعیل
یقول شنیدم بخاری را که میگفت - کان - بود سلیمان بن حرب - که شیخ بخاری است - یقول فی هذا الحدیث میگفت

درین حدیث که - و اما لا ولكن الله يهدي بالتوكل هذا عندى قول ابن مسعود و این سخن نزد من قول بن مسعود است نه قول حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم و الحق چنین سزوزیرا که وجدان خلجان در خاطر شریف وی که سیدار باب الهی و همسر و همراز او توکل و تمکین است چه صورت دارد و اگر فرضاً قول آن حضرت باشد مرد تو اضع و تنزل از مقام ارفع خود کرده برای تنبیه بر حال است و تعلیم الشیاء گفته باشد و الله اعلم بالصواب و عن حیا بن ان رسول الله صلی الله علیه وسلم اخذ بيد مجندوم - جابر گفت آن حضرت گفت دست مجندوم را - فوضعها في القصة - پس نهاد دست مجندوم را با خود در کاسه - و قال ان الله يهدي بالتوكل و توکل علیه - و گفت و امر کرد مجندوم را که بخوابد و اعتما و میکنم بخدا توکل منیا بحم بر وی شارت است که بعد از حصول یقین و تمکین لازم بود چنانکه معلوم شد - رواه ابن ماجه - و عن سعد بن مالک - نام ابوسعید خدری که صحابی مشهور کثیر الحدیث است سعد است و مالک بن سنان نام پدر اوست و او نیز صحابی است و خدری بهضم خالطی است از انصار از اصحاب شجره است و اول منشاها و خندق است و غیرا کرد آن حضرت و دوازده عزوه روایت کرده اند از وی جماعه از صحابه و تابعین بات سنه اربع و سبعین در زمن عبدالملک بن مردان و وفن بالبقیع - ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال لا امانه ولا عدوی ولا طيرة وان لمکن الطيرة فی شیء - و اگر فرضاً باشد طیره در چیزی نفی الدار پس در سر او خانه باشد - و الفرس و الفرس و الفرس و وزیران - و او ابو داود - بدانکه احادیث وارده در باب طیره مختلف آمده از بعضی نفی تاثیر طیره و نفی از اعتقاد و اعتبار آن مطلق مفهوم گردد و این بسیار است در بعضی ثبوت آن در مرأه و دابه و دار و لصیغه جزم چنانکه در حدیث بخاری و مسلم آمده - انما الشوم فی ثلث الفرس و المرأة و الدابة و در روایتی - و ربع و خادم و فرس یا بلفظ شرط چنانکه درین حدیث همانند آن آمده و از بعضی انکار ثبوت شوم درین امور مثل سائر امور چنانکه در حدیث ابن ابی ملیک از ابن عباس آمده و در بعضی احادیث آمده که اعتقاد شوم درین امور در اهل جاهلیت بود چنانکه در حدیث عائشه آمده و وجه تطبیق آنکه تاثیر بالذات منفی است و اعتقاد آن از امور جاهلیت است و مؤثر در کل اشیا الله تعالی است و همه مخلوق و تقدیر اوست و نباتان درین اشیا بجز بیان عاده الله که پیدا کرده و اینها را اسباب عادیه ساخته و حکمت و تخصیص آن اشیا بخصائص احوال موکول و مقفوض بعلم شارع است پس نفی راجع بتاثیر ذاتی است و نبات بسبب عادیه چنانکه در عدوی و جذام و مانند آن گفته اند و بعضی گفته اند که مکرر است که طیر در هیچ چیز نیست و اگر فرض کرده شود ثبوت وی این اشیا منظمه و محل آنست و جای آن دارد که در نیز ثابت باشد بر طریقه قول آن حضرت صلی الله علیه وسلم لو کان شیء سابق القدر لبقه العین - چنانکه گذشته و برین طریق است کلام قاضی که گفته بعقب قول وی لا طيرة باين شرط دلالت عارده که شوم طیر منفی حسب انما یعنی اگر شوم را وجودی ثبوتی می بودی درین اشیا می بود که قابل تراند آنرا و لیکن وجود ثبوتی نیست در نیز پس صلا وجود ندارد و نفی و بعضی گویند که شوم در آن اساسا کاری اوست و آنکه زائیده نباشد و اطاعت زوج نکند یا گروه و سقچ باشد نزد وی و در سر او خانه تنگی جا و بدی همسایه و ناخوشی هلوست و در اسب حر و و گران با و اما موافقتی غرض و صحت و ثلث بنی رخادم نیز و یا شوم محمول بر کار است

و ناخوشی است بحسب شریع یا طبع پس نفی شوم و قیطر بر عوم و حقیقت محمول باشد و الله اعلم - و عن النبی صلی الله علیه و سلم
 کان لعجبه اذا خرج لباحته ان السیگوید که آن حضرت را خوش می آمد چون بیرون می آمد برای حاجتی و کاری آن سیمع یا را شد یا
 بخرج بشنیدن این الفاظ و اسماء که از جای بشنود یا را شد یا بخرج که یا را زار شد و هدایت و انجاء حرام و حصول مقصد سید و راه
 الترمذی و عن بریده ان النبی صلی الله علیه و سلم کان لا یطیر من شئ - و روایت است از بریده اسلمی که صحابی مشهور است که آن حضرت
 بود قال بدین گفت این هیچ چیز - فاذا بعثت عالماسا کل عن اسم - با وجود آن چون میفرستاد کسی را بعملی می پرسید از نام وی -
 فاذا عجبه اسم فخرج به - پس چون خوش می آمد آن حضرت را نام وی خوش میشد بآن - و در فی البشر ذلک فی وجهه و دیده میشد
 خوشی و کشاده روی بسبب آن در روی مبارک می - و آن که اسم - و اگر گروه و ناخوش می داشت نام و در روی که است ذلک فی
 وجهه - و دیده میشد ناخوشی آن در روی شریف وی - و اذا دخل قریة سأل عن اسمها - و چون در می آمد و می پرسید نام آنرا -
 قال لعجبه اسمها فخرج به - پس چون خوش می آمد آن حضرت را نام وی خوشحال میشد بآن - و در فی البشر ذلک فی وجهه و دیده میشد
 در فی که جمیع ذلک فی وجهه - و این تطبیق نیست زیرا که بحسب آن از کاری که می داشت باز نمی آمد اما با وجود آن اثر که اهمیت
 و قبح آن در روی شریف ظاهر میشد چه نیکی و بدی اما تاثیر طبیعی است در خوشی و ناخوشی با قطع نظر از تطبیق و تقاؤل فافهم و راه
 ابو داود و عن النبی قال قال رجل - گفت انس گفت مروی - یا رسول الله انک فی دار کثیر فیها عذو و انا و اسوانا - بدین
 بودیم در سرزمینی که بسیار بود و با برکت بود در آن سرحد و اهلای بافتی و انا الی و از قل فیها عذو و انا و اسوانا پس باز گردیدیم و ما
 بسوی سلمی که کم شد و روی عذو و اهلای ما - فقال پس فرمود آن حضرت - فذروها و میمید بگذاردید آن سر را در حالتی که
 جنت و ندم است و این است بحسب تطبیق و لیکن چون در اندیش ایشان چنین نشسته که این نقصان و خرابی بحسب سکونت
 این مکان است فرمود و انا ان برآید تا ماده و هم القطاع پذیرد و در ورطه شرک خفی نیفتند بر طریقه توجیهی که بعضی در فراز این
 گروه اند و موافق آنچه بعضی گفته اند که فراد از شوم درین اشیا اگر است داشته چنانکه گذشت و بر قولی که ثبات بسبب عادی
 کند در خصوص این اشیا فلا شکال - رواه ابو داود و عن یحیی بن عبد الله بن بحیر - بفتح پای سوحده و کسر حای حمله و سکون
 تخمانیه و را در آخر یعنی تابعی و اعط الله است و بعضی گفته اند استوار الحال است - قال خبرنی من سمع فروة بن سیک گفت یحیی
 خبر داد که سیک شنید فروة بن سیک را بنعم سیم و فتح سیم و سکون یا و فروة بن سیک صحابی است از اهل یمن قدم آورده
 بر آن حضرت سال بنعم و بعضی گفته اند سال و هم پس انتقال کرد بکوفه و ساکن شد آن را از وجود و سران ایشان بود و بشار
 محسن روایت کرد از وی شبی و جماعه لیقول - میگفت فروة - قلت گفتیم یا رسول الله عندنا من یقال لها امین - نزد ما نیست
 که او را امین میگویند بفتح هزه و سکون سوحده و فتح تخمانیه و میگویند که امین ام مرویست که عدان که بامده معروف است نسبت
 بوی دارد لهذا او را عدان امین گویند - و هی ارض رافینا و میرتنا - و آن زمین گشت و از برای است و زمین طعام است یعنی
 زمینی است که بآن زمین از جای دیگر یا از آن زمین بجای دیگر طعام میکشند رافینا و سکون تخمانیه زمین یا گشت و علف

وسیره کبیریم و سگون یا خوار یا ملتیا رنوار یا آوردن - وان دیار باشد بد گفت که و بای آن زمین سخت است بحسب فساد و هوا
 ناسازگار می و طبیعت - فقال پس گفت آنحضرت - و عمارتک - بگذران زمین را و جدا کن از خود - فان من اقرن لک -
 زیرا که از قوت پیدا میشود و ملک و قوتش بیحد قاف و الما است و مخالفت در دو مقاربت و مقارنت و با هم عرض فی الصراح قوت
 بعضی تن نزد یک آمدن میاری - و فی القاموس القوت بالتحریک مقارنتا بواب و العودی و من الارضی المحدثه طبیعی گفته که این از باب
 عودی نیست بلکه از باب طبع و علاج است چه درای مصالح و موافق از اعوان اشیا است بر صلاح بدن و فساد و هوا و عدم موافقت آن
 سبب سقام و مایک است - رواه ابو داود و شاید که گریزندگان از و با طاعون بمقتول این حدیث متسکینانند که آن در حکایت
 از و با کرد در آن زمین میباشد و آن حضرت فرمود که بگذران از و با در و از آن زمین زیرا که ملاست و مخالفت مرض و با هم
 می انجامد و لیکن متسکین بدان تمام نیست زیرا که آن مرض شکایت کرد از واقع شدن و با در آن زمین و از نشو و نمو می نماید
 و آن حضرت نظر بر ضعف حال وی و خوف و وقوع در ورطه شرک خفی او را به بر آمدن از اینجا و از سکونت کردن در آن خصمت او
 نه آنکه و با اینجا واقع شد و بعد از وقوع تجویز فرار کرد و سخن درین است و وظیفه در بلا پیش از وقوع احتراز و اجتناب است و بعد
 وقوع صبر و مصابست مگر بعد عا و تفرع که امر بدان فرموده از پدیل و رو و احادیث صحیح و صحیحین و غیره مانع و فی از خروج
 و فرار از و با و مدح و ترغیب بر صبر و ثبات و نیز این حدیث در سنن ابی داود است که معارض و مصادم احادیث صحیحین قویست
 و گفته اند که از فرقه بن سیکس جز یک دو حدیث مروی نیست و آن هم از مروی مجبول است که معلوم نیست نام وی که از وی
 شنیده و روایت کرده و در صحیح بن عبد الله بن بکر نیز اختلاف است که گفته است یا نه و بعضی فرق هم کرده اند و با طاعون
 اگر چه صواب آنست که مراد بوبا و طاعون کی است یعنی بلای شایع و مرگ عام چنانکه بابو ذر رضی الله عنه فرمودند و لایاک
 و الفرار عن الزحف و اذا اصابت الناس موت رانت فیهم فانت - و در حدیث جابر و عائشه فرار از طاعون را تشبیه
 به فرار از زحف داده و با الجماعه فی شک فرار از آن منعی عنه و ممنوع و معصیت است و اگر جز آن اعتقاد کنی که بر تقدیر صلی الله علیه
 سیر و اگر فرار کنی البته نجات می یابد کافر گردد و بی این اعتقاد عاصی و قیاس آن بر خروج از درون خانه زلزله و وقوع
 نارتاس است از جهت در و دفن برخلاف آن و نیز لماک در صورت زلزله و افتادن خانه و افتادن آتش در خانه غالب بلکه
 یقینی است عا و با بخلاف مردن نزد عدم خروج از و با که شکاک موهوم است اگر گویند که نفسی است و عزیمت و توکل بر صبر است و
 بیرون آمدن خصمت و مباح است گوئیم که تشبیه زحف و در و و عید منافی آنست چه فرار از زحف با اتفاق ممنوع و گناه کبیره است
 تشبیه آن تشبیه اشتراک مساوات است یا چیزی از آن کم باشد و قول حق تعالی - و لا تقوا با یکدیگر فی التماکة ظاهر در رفتن
 بجای است که در آن و با است نه در بودن در جای که است اگر گویند که توکل در ضابطه تقدیر و هر دو صورت است هم در بودن
 اینجا که و با است و هم در رفتن و اینجا که و با است - جوابش آنکه در برابر حکم شارع این سخن ناسموع و باطل است حکم تشبیه اینجا
 که است نه بر آید و اینجا که است نزد عقل را و اینجا که نیست الله اعلم

الفصل الثالث عن عروة بن عامر قال ذكرت الطیبة عند رسول الله صلى الله علیه وسلم ذکر کرده شد طیبه و حکم دی نزد
حضرت - فقال حسنهما الفاعل - پس فرمود بهترین اقسام طیبه خال مستین کلام معنی است بر اطلاق طیبه بر فال بدو نیک
چنانکه در حدیث اول از فصل اول گذشت که خیر ما الفاعل و کما سیکر در آن حدیث گذشت از سوال جواب نیجا نیز جاری است و لا
طر و مسلما - و باید کرد و نکند و باز ندارد طیبه سلمانی را از کاری که قصد آن کرده - فاذا زاد واحد کم مایکره - پس چون بر مینوی از شما
چیزی را که کرده و ناخوش میدارد یعنی چیزی را که از وی فال بد سیکر و و غلجان و و سواسی بخاطر راه باید - فلیقل پس باید که گوید
این کلمات لا اللهم لایاتی بالחסنات الا انت و لا یرفع السیئات الا انت - یا بار خدایا نمی آرد نیکیها را بهیچ کی مگر تو و دفع نمیکنی
بدیها را بهیچ کی مگر تو - و لا حول و لا قوة الا بالله - نیست باز گشتن از بدی و نه قوت بر نیکی مگر بقدرت خدا و توفیق او و لا اله الا هو
مرسلا - زیرا که عروه بن عامر تابعی است -

باب الکیماة

کرانی گفته که ما نت بفتح و کسر و در صراح گفته که این فال گوی و در قاموس گفته که ما نت بافتح فال گوی کردن و بکسر حرفت دی
جمعه که ما نت و کنته و طیبی گفته که ما نت آنکه خبر گوید از حوادث و کائنات در زمان آینده و دعوی کند معرفت خبایا و اسرار و در
عرب که ما نتان بودند یعنی از ایشان را تابعی بودند از جن که میسرسانید اخبار را بطریق استراق چنانکه در احادیث بیاید و حقیقت آن
مناسبت جوهر روح نیست با بعضی ارواح خبیثه از جن و شیاطین و استغاده که اذنب سفلیات از آنها و بعضی از مقدمات
و اسباب و علامات از افعال و اقوال و احوال تعارف مینموند و آنها مخصوص اند با سمع اذن که مکان مسروق و گم شده و
دریابند چنانکه را آلاء در یابند و گاهی اطلاق که این شامل عراف و نجم نیز افتد و این افعال حرام است و گرفتن مال
بر آن نیز حرام و گیرنده و دهنده هر دو اثم و بر محاسب منع و تادیب ایشان لازم

الفصل الاول عن معاوية بن الحكم صحابی است نزول کرده بدینیه و سکونت کرد در آن و روایت میکند از وی
ابو سلمه و عطاء بن یسار - قال قلت یا رسول الله انما اکتنا لفضلهما فی ابجاء هلمیه - گفت معاویه بن الحكم گفتیم یا آن حضرت
کار ما بود که مایکردیم در عهد جاهلیت کی از آن کار با نیست که کننا تا فی الکلمان - بودیم یا که می ندیم که ما نتان را می پسیدیم
از ایشان خبر را و کار ما - قال - گفت آنحضرت - فلما تا اتوا الکلمان - پس چون ایمان آوردید نیامید که ما نتان را - قال - گفت
معاویه بن الحكم - قلت - گفت دیگر از آن کار با نیست که کننا نظیر - بودیم یا که نظیر سیکردیم و شگون بد سیکر کنیم چنانکه
دانسته شد قال - فرمود آن حضرت - ذلک شیء یجده احدکم فی نفسه ان شگون گرفتن و در پی آن رفتن و عی و غلجانی
که می یابد آنرا کی از شما در نفس خود و سواسی است که می افتد در دل - فلما یصدکم پس باید که منع نکند و باز ندارد شما را
از کاری که قصد کرده آید آنرا و شروع کرده آید در آن - قال و قلت - گفت معاویه و گفتیم کی از آن کار ما که در جاهلیت میکردیم
انیت که - و ما در جاهل میخطلون - و از ما مردانند که خطما سیکشد بر زمین و ما در آن خطما است که را لان برای دریافت ضمائر

خواب کنند و قال زنده و بدان احوال دنیا بند و حاکم کنند - قال گفت آن حضرت - کان نبی الی بنی اریحیم ابو و پیغمبری از بنی اریحیم که همچنین
 خط می کشیدند و ادانیال پیغمبر است و بعضی گویند در کسین کسین رافق خطه پس کسینک میواتق افتد خطا و خطا آن پیغمبر یعنی چنانکه
 راست و صواب افتد و سوسل بمقصود گردد - فذاک پس آن کس مصیبت است و الا مخطی یا آن موافقت که اتفاق افتاد و مطلق
 و محمود است چنانکه گویند اگر انجمن شد فبما والا ضائع و غبت است اینجا هیچ نمی نه کرد و منع نفرمود و سعلق گذاشت تا مگر
 بوجود آن راه نتوان برد و جزم نتوان کرد و آن موافقت خطا آن پیغمبر است و چون علم بدان منفعت و دو معدوم است عمل بر آن
 درین زمان حرام و ممنوع بود یعنی چه نتوان دانست که آن پیغمبر همچنین که ایشان میکنند خط میزد و عمل میکرد و شرح این حد
 سابقا در باب لا یجوز من العمل فی الصلوة گذشته است - رواه سلم - وعن عائشہ قالت سال الناس رسول الله گفت
 عائشہ پسیدند مردان پیغمبر خدا را - صلی الله علیه و سلم عن الکلمان - از حال کاهنان که سخن ایشان راست است و عثمان
 را شاید یانه فقال لهم رسول الله پس گفت و جواب داد مر این مردم را پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم میخواست - چیزی می
 نمیکند کاهنان که بدستی اعتماد توان کرد و برگفتار ایشان - قالوا گفتند این مردم - یا رسول الله چون همچنین میگردان که اصلا
 بر قول ایشان اعتماد نتوان کرد - فانهم یخجلون اخیانا - زیرا که ایشان سخن میکنند و خبر می دهند گاه گاهی - با شئی یکون
 حقا چیزی که می باشد راست - فقال رسول الله پس گفت پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم تا آنکه کلمه من الحق را می گاهی کلمه حق
 میباشد اما حق هرگز نیست زیرا که آن کلمه که از حق است بخلفه یا الجنی می را بیدان کلمه او میزد و در صحبت یکی از جن و در بعضی رویا
 بجای من الحق من الجن آمده و درین روایت لفظ الجنی نیست - فبقرا الجنی - یفتح یا و ضم قان یعنی میریزد آن کلمه را یعنی - فی اذن لیه
 در گوش دوست خود که آن کاهن است که این جن تا او دست و بضم یا و کسفات نیز آمده و اول مناسب است بقول دمی قول الجنی
 همچو آواز کردن ماکیان که می طلبید کتیلان دیگر را برای دانه و در بعضی روایات فقر قرأ القرقرة الدحاجة قرقه نیز همان آواز ماکیان
 ولیکن باتکریر و ترویج و بی تردید فر گویند و در بعضی روایات قرأ الدحاجة بزاکان دال آمده بمعنی شیشه یعنی چنانکه شیشه نزد
 سحر یک در یختن آنچه در دست شخصی آواز می کند یا چنانچه آبی یا گلابی که در شیشه میریزد و بطراف و جوانبان می نشیند و آواز
 میکند و بعضی این روایت را جابه را ترجیح کرده اند بقریه نیکه در روایتی دیگر آمده که القرقرة القارورة - و بعضی گویند صحیح روایت
 و حاجه است بدل و زجابه تصحیف است والله اعلم و بعضی آخر بضم قان بمعنی پوشیده گفتند را داشته اند چنانکه گویند - و
 قرأ الجنی فی اذنه و لقر کسفات بمعنی ایلع دارند و بالجمله کلمه را که از عالم ملکوت ربوده و استراق نموده در گوش کاهنان میریزد
 و فخلطون فیها پس خلط میکنند و می آوازند کاهنان در آن کلمه اکثر من مائه که در پیشتر از صد و در بعضی روایات پیش خود و این
 مبالغه است و در کثرت کذب پس برین ایشان اعتماد نتوان کرد و گد به ففتح کاف و کسر ذال و کسر کاف و سکون ذال هر دو وجه
 آمده - متفق علیه - و حکمتا قالت سمعت رسول الله و هم را عائشہ است که گفت شنیده ام پیغمبر خدا را - صلی الله علیه و سلم
 یقول ان لملأ ما تنزل فی النعمان یفتح عین کسکون گفت عائشہ که آن حضرت فرمود و فرشتگان فرود می آیند در نعمان یا می

تفسیر کرد آنرا بقول خود - و هو السحاب - و در قاموس گفته عثمان بفتح سحاب که نگار دارد آب را و کاسه نهمی نماید تر چون نظر کنی بجانیه سمان
و بعضی مفتوح را نیز باین تفسیر کرده حاصل آنکه ملائکه چون در جوار سمان فرو می آیند - فتذکر الامر الله می قفنی فی السماء پس آن کس که سینه کلام
که تقدیر کرده شده است در آسمان - فتشرق الی شیطین - پس میدزدند شیاطین که تا فرو در آسمان دنیا صعود می نمایند کرد
بعد از آن که از برآمدن آسمان بعد از ولادت شریف حضرت خاتم النبیین صلی الله علیه و سلم ممنوع گشت تا السبع - پسند و
سبع را یعنی وز دیده و پنهان گوش بران اخبار ملائکه می نهند - فتسعه - پس می شنوند آن امر را که تقدیر کرده شده است و سمان
فتوحیه الی الکمان - پس میرسانند از الهی کاهنان و وحی کلام حق را گویند فی الصراح و وحی اشارت و پیغام ورود افغان
و سخن پوشیده هر چه بدیگری فرستی و اندازی رفیکذبون معصمانه کذب من عند الله پس دروغ میگویند و برمی نهند
کاهنان با آن کلمات که از شیاطین شنیده اند صد دروغ را از پیش خود - رواه البخاری - و عن حفصه قالت قال رسول
الله صلی الله علیه و آله و سلم من اتى عرافا کسبیه بیایه عراف را که از خفایا خبر میدهد و مراد بوی اینجا شامل کاهن و منجم
داشته اند - فسأله عن شئ - پس به پرسید آن عراف را چیزی از غیب - لم یقبل له صلاوة اربعین لایة - قبول کرده نشود برای
آنکس نماز جهل شب و روز و این غایت ضرر و خسار و سنت که نماز که افضل عبادات و اشرف اعمال است ضائع و نامقبول
افتد یا مراد آنست که چون نماز قبول نیفتد اعمال دیگر بطریق اولی نامقبول خواهد شد و مراد عدم ترتب اجر و ثواب است بران
اگر چه برای ذمه که بآن قضا واجب نشود حاصل است کذا قالوا ما ندانک اگر چه تخصیص لثبب کرد اما تمام روز و شب ملائکه
و انجمن بسیار یافته که شب یار و زار ذکر کنند و دیگر راتالبع آن دارند و تحیل که مراد نماز شب دارند که نماز تهجد است و ثواب
کامل بران سترت پس پرسیدن عراف موجب نقص فضائل شود نه ضبط فرائض و این وجه در همین وقت در دل کاتب
حروف ریخته و الله اعلم - رواه سلم و عن زید بن خالد الجهنی قال صلی الله علیه و آله و سلم صلاوة الصبح بالحدیثه
زید بن خالد که صحابی مشهور است گفت بگزارد برای ما آن حضرت یعنی امامت کرد نماز با ما در حدیثه - علی اثر السماء کانت
باللیل - بعد از باران که بود در شب و اثر یکسره همزه و سکون ثاب و بفتح همزه و ناسر و میخیزانند - فلما انصرف اقبل علی الناس
پس چون بازگشت آن حضرت از نماز روی آورد بر مردم - فقال هل تدرون ماذا قال ربکم - پس گفت آیا در می یابید
شما که چه گفت پروردگار شما اشارت بدی کرد که بحضرت دی آمده یا مقصود آنست که پروردگار تعالی و تقدیرین برین بالان
فرستادن گویا اشارتی بجال اختلاف بندگان کرد و در شکر نعمت و کفران و نجات و استقامت بعضی در مقام ایمان و توحید
و قی بعضی در ورطه کفر و شرک - قالوا گفته صحابه - الله و رسول الله اعلم - خدا و رسول و ما نمانند بدانچه گفت - قال - گفت
آن حضرت که - قال - گفت خداوند تعالی - اصبح من عبادی مومن بی و کافر - صبح کردند و بگاه برخاستند از بندگان من
و قسمی کی ایمان آورده من و دیگری کافر شونده - فاما من قال - اما کسی که گفت - بظننا بفضل الله و رحمته - باران داده
شدیم بفضل خدا و رحمت او - فذلک مومن بی کافر بالکوکب - پس آنکس ایمان آورده است بمن کافر و منکر شوند بتبارک و تعالی

من قال سطرنا بنو كذا وكذا - و اما كيكه گفت باران داده شدیم تا بشیر منزل قمر چنین و چنین است - فذالك ليس انكس
كافري - كفور زنده است بن - یونس بالکواکب - ایمان آورنده است بالکواکب یا یستحق علیه و عن بی سهریره - عن رسول
الله صلی الله علیه وسلم قال انزل الله من السماء من برکت - فرد و نفرت داده خدای تعالی از آسمان برکتی مالا یحصى
فریق من الناس بها کافرون - اگر آنکه گشتند گروهی از آدمیان بسبب وی کافر - نیز انزل الله فیفت - فرد و یفرستد الله تعالی
باران را نیز انزل الله بافعال فیفت کرده اند فیفتون - پس سیگویند مردم - سطرنا - باران داده شدیم یا - بالکواکب کذا
کذا - بستانده چنین و چنین نام هر آن است که مراد به برکت باران است و این قول و نیز انزل الله بیان آن و احتمال
دارد که عامر بوده و انزال عیث مثال و بیان فردی از آن باشد - رداة سلم - بدانکه علما اختلاف کرده اند در کفر کسی که
این کلمه گوید و حق آنست که اگر با اعتقاد مؤثریت کواکب گوید کافر است و اگر نه باین اعتقاد گوید بیکه از آن دارد که پروردگار
تعالی باران میفرستد و در نیوقت کفر نباشد ولیکن مکروه بود از جهت بودن آن موهوم تر و بسیار کفر و ایمان و بودن آن
از شعاع جا بلیت پس مراد کفر کفر آن آنست باشد

الفصل الثاني - عن ابن عباس قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم من اقتبس علما من النجوم کسیکه می
آموزد و حاصل میکند پاره از علم نجوم - اقتبس شعبه من النجوم - حاصل میکند شاخه و قسمی از سحر تشبیه کرد علم نجوم را بسحر
بقسمه تنسیم و تقسیم آن گویا عامل بدان از جمله ساحران و کاهنان است که عملهای شنیع میکنند و خبرهای غریب بگویند
و اما رداة - زیادت کرد و اقتباس سحر را چند آنکه زیادت کرد و اقتباس نجوم را و از بعضی عواشی مفهوم میگردد که این قول بن
عباس باشد یعنی گفت ابن عباس زیادت کرد آن حضرت در تنسیم و تقسیم نجوم بها پنجه روایت کردم یعنی من روایت
نکردم تمام پنجه آن حضرت فرمود و الله اعلم - رداة احمد و ابو داود و ابن ماجه و عن بی سهریره قال قال رسول الله
صلی الله علیه وسلم من أتى كاهنا - هر که بیاید کاهن را و سوال کند از خبر غیب و جواب دهد آن کاهن بدان - فصدقه بها
یقول - پس صدقه بلی کند و راست گوگرداند سائل کاهن را در آنچه میگوید - او اتی امرأته خالفا - یا بیاید و وطنی کند زن
خود را در حالت حیض که صفت خاصه نساءست جائز است دردی ترک تا مثل طالق و حامل و مريض و قد بینه فی الشرح
او اتی امرأته فی دبره و یا وطنی کردن خود را در دبر و بما و - فقد بری مما انزل علی محمد - پس تحقیق بیزارشده از آنچه فرود آمده
شده است بر محمد از قرآن و دین و شریعت مراد آحاد آنهاست یا گویری شد یا این تغلیظ و تشدید است بر عمل
این شنائع - رداة احمد و ابو داود -

الفصل الثالث - عن ابی سهریره ان نبی الله صلی الله علیه وسلم قال - روایت است از ابو سهریره که آنحضرت
گفت - اذا قضی الله الامر فی السماء و چون حکم کند الله تعالی کاری را در آسمان حضرت الملائكة باجتهتا - بنشینند
فرشتگان باز و نامی خود را یعنی بلندند و بر سر ساز میبندند و گفت حکم آبی تعالی - خضعنا انقول - بضم خا مسند بر وزن

غفران یعنی از جهت خوف و خضوع سر قول و احکام حق تعالی را و کسر نیز روایت کرده اند و خضوع البصم خا و تشدید ضاوت نیز آن
جمع خاضع چنانکه بر کما و سجد جمع را که و ساجد یعنی در حالتی که خاضع و خائف اند از عظمت کلام وی سبحانه - کانه سلسله
ملی مضمون - گویند و از قول حق و کلام وی در خفا و وقت و عدم ظهور و تفسیر فهم و استماع آن در رنگ بخیری است که کشیده
بر سنگ صاف مساوی تعبیر در رنگ آنست که در حدیث وحی واقع شده است که گاهی می آمد با وازی که مثل صلیح البحر است
و این سخت ترین انواع وحی بود پس دور کرده شد آن حالت ازین و حال آنکه محفوظ میگشت آنچه وحی کرده شد در دل آن
و این است که فرموده خداوند عز و جل و صیغه تفخیر اینها برای کشف و ازاله است مثل تفسیر یعنی ازاله
تفسیر یعنی چون دور کرده میشود ترس و همت - عن قلوبهم - از دلهای ملائکه - قالوا - گویند سائر ملائکه که شیطانی از دور بر همان قو
و فهم احکام آتی و مراد وی سبحانه سر سقران حضرت ملائکه وی برین اندیشان - اذ قال ربکم - چه گفت و چه حکم کرد پروردگار
شما - قالوا - گویند بقریان - لایزالی قال - بر آن چیزی را که گفت پروردگار و حکم کرد باینکه نیکو کنس را که گفت و بر سید اذ قال ربکم
الحق - برفع یعنی حق است آنچه گفت پروردگار و منصب نیز خوانده اند و چنان در شهر سیدین شده است - و بلو علی الکبیر
بنیتیم و تاکید حقانیت قول است چنانکه در آیت قرآنی همچنین از ایشان آمده است - فیما شتر خواص پس ایشانند این
حکایات ملائکه را که بگوید اگر احکام الهی عز و جل می کنند و زودی از زبان آن که حق و شایعین اند و زود بیره گوش از ایشان
می شنود و سخنان ایشان را می دزدند بعد از آن بیان کرد همت ایشان را این درودان در جو اسمان که جمیع ایلای
دیگر بشاوه اند بقول خود - و ستر قوا السبع کلها - و ستر قان سمع انهمین اند که بعضی فوق بعضی بعضی از جنس است و بعضی که مذکور
اند بالای بعضی اند - و وصف سفیان - و وصف و بیان کرد و نمود سفیان برای خود و ان هدایت ایشان را بالای
یکدیگر - بکف - بکف است خود - فخرها - پس گردانید و اهل ساخت کف دست را بجانب چپ و بدوین صابونه و زرق کرد سفیان
بیان انگشتان خود فی سبع الکلمه پس می شنود و ستر سخن را فیلقها الی من تحته پس القای میکند وی اندازد و ستر آن
کلمه رب السوی دیگری که زیر او است و هم فیلقها الاغالی من تحته ستر می اندازد آن کلمه را آن دیگری بسوی دیگری که زیر او است
حتی فیلقها علی لسان الساجد او کاهن - تا آنکه می اندازد آن کلمه را بسوی ساحر و کاهن شک را وی ستر را بر پایش
نیم است چنانکه از حدیث بن اقبس علماء من انجم معلوم شده و برین تقدیر اگر شک را وی نباید نیز و ستر است و کلام
طبیعی ناظر درین است زیرا در یک الشهاب - پس بساست که در پیا بد شهاب آتش و جدا میشود از خواره وی رفتن برای راندن
شیاطین و سوختن ایشان ستر را یا در می یا بد ستر شهاب را و شهاب مرفوع و منصوب هر دو آمده قبل از ان یلقها پیش از آنکه
القائه کلمه رب السوی ساحر یا کاهن - و برهما القاء قبل ان یدرکه و بساست که القای میکند کلمه را پیش از آنکه در پیا بد شهاب پس بر ستر
کلمه کاهن - فیکنز بمعناها کذبه - پس می بندد کاهن بآن کلمه که بوی سیده دروغ را فیقال - پس گفته میشود یعنی میگردد
کسیکه تصدیق کاهن میکند و اعتقاد دارد بوی یا کسیکه انکار میکند و او را نکند و می نماید الیس قد قال لنا یوم کذا و کذا و کذا

فقال خلق الله تعالى هذه النجوم ثلاثا - تراوه که از کلمات تابعین است و اکثر روایست که از انس است گفت پدید کرد و خلقی تعالی این سه را
 را برای سه فائده یعنی عمده و پدید کردن آن و آنچه بدفع شوند بدان اهل دین و معرفت چنانکه ناطق است بدان کتاب انوار این چیز
 را از انوار و حکمتها می آید و خلق اشیا مخصوصا مثل این اجرام عظام که می تواند حصص و حصصا کرد و انبیا مقصود و سه فریعت است تا مردم
 بدین طریق که اهل انجیم بدان حکم کنند بحدوث کائنات موع نشوند و وجود آنها را بی واسطه بقدرت آبی دانند و اگر نیز خلقی داشته باشند بناد
 آن شافی طریق بر ایمان و توحید و خلاف روش سلف صالح است و شک نیست که در اختلاف فصول و وجود و سطر و نفع نو که در شمار
 و اشال آن اجرام علوی را بجز این عادات دخیل بطریق سببیت هست اما اعتبار آن و اخذ بدان در اختیارات و احکام و اعتقاد
 مساوت و نحوست در آن خلاف طریق اسلام و توحید است و اگر با اعتقاد مؤثریت باشد کفر و الحرام یا مکروه و آن سه چیز که تراوه
 گفتند که پدید کرده است خدایتعالی بنجوم را برای آن یکی آنست که گفت جمعا ما ازین تلبسما - گردانیده است الله تعالی بنجوم را سبب
 زیبای جزئیات آسمان که نظر و ران جزو تعجب و تحریف از آن باعث استدلال گردد بر کمال صنع و قدرت تعالی - و جویا الله شایعین
 و مردم آنکه بگردانیده آنها را جرم شایعین که قصد صعود و سموات کنند تا استراق سمع نمایند - و علامات یثیری بهای سوم آنکه گردانیده است
 آنها را نشانها که راه یافته میشود بدان در ظلمات بر و بحر - فمن تاول فیها بغیر ذلک پس کسی که بیان کرد و وی بغیر این سه چیز
 اخطا و خطا کرد و از پنج صواب و سلامت بیرون رفت - و اضلاع نصیبه - و ضلع کرد و بهره خود را از عمر و تکلف الا یعلم و بزرگ
 بر خود گرفت کاری را و پنج نهاد بر خود بی حاجت بطلب علم چیزیکه نمی تواند دانست آنرا یعنی در اصل کار که طاعت و عبادت معولی
 و تهذیب نفس است باخلاق حمیده و انستین این امور ضروری نیست و حاجتی بدان ندیش تکلف کردن در دستن این علوم و پنج
 و محنت کشیدن و تحصیل آن عمر ضائع کردن است - تراوه اینجاری تعلیقا - روایت کرد این اثر اینجاری از فتاوه بطریق تعلیق
 که عبارت است از حذف اول اسناد عادات بخاری است که در تراجم صحیح خود احادیث و آثار ذکر سکن و اسناد آنرا حذف ننمایند این
 قول را از فتاوه و اینجاری روایت کرده - و فی روایت زرین - و در روایت زرین که این قول را روایت کرده از فتاوه پنجین آنکه
 که گفت و تکلف الا یعینه - و تکلف کرد چیزی را که سودمند نیست و نمی باید خواست آنرا - و الا علم له به - و تکلف کرد و در دستن
 چیزی که نیست او را علم بدان و نمی تواند دانست آنرا که ما هر حقه - و ما عجز عن علمه الا بنیاء و الملائکة - و چیزی که عاجز اند از علم و
 احاطت بکتابه آن پنجین آن و فرشتگان که خلاصه موجودات و مقربان درگاه اند ازینجا معلوم میگردد که خواص علوم و سطر و خلق
 این اجرام بیشتر است و منع از آن بجهت تعدد و صعوبت و حصول بکنت است بر قیاس حال تشابهات قرآنی که آسمان علم و معرفت
 است شتمل بر کوکب ثواب آیات میرات حکلمات که واضح و روشن است طریق وصول بدان و اطلاع بر غانی و مقاصد آن به
 مثال سه فائده مذکور در خلق بنجوم و نیز شتمل بر آیات دیگر که تشابهات اند و میر نیست اطلاق بر کتب حقائق تعالی آن
 زیرا که فرمود ما یعلم ما فی لای الله بر مثال و قیاس حکم و حقائق علوم که موع اند و در خلق اجرام علوی و بکتاب آن توان رسید و
 بکرمیه زبنا با خلقت از باطلا اشارت میکند که بعد از فکر در خلق سموات و ارض و عجز از وصول بکتاب حقائق آن نصیب به غاف جز

این نیست که مجمل بدانند که درینها حکم و اسرار حقانیت است یا فتنه که عیث و بطلان را اگر در سر پرده وجودشان راه نیست پس حقاقت بدانند و حقیقت حال را بعلم ازلی سپرده و بارگاه عزت و جلال و اورا تقدیس و تنزیه نموده استغاده از انرا قهر و عذاب که سبب الم بعد و جواب است نماید و دست تسک بایمان و اتباع رسل زنده تا بموقف اجابت و قبول و در مقام قرب و حصول جایافتن از عذاب بعد و جواب نجات یابد و ذلک طریقۃ السلیمین اللهم از رقتنا - وعن البریع مثله - و منقول از بریع بن زیاد که بروذن و ضد خریف که نیز از ائیین نیز مثل این قول آمده - و زاد - و زیاده کرده است بریع را پنجم مذکور شد این کلام را که - واللهم سوگند بخدا - ما جعل الله فی جسمه مکرمانیده است الله تعالی و نهاده و در هیچ کوی حیوة احد - زنده گانی هیچ یک را - و لا زرقه - و نه زرق هیچ یک را - و لا سوتة - و نه سوت هیچ یک را تا کوکب و حرکات و نظرات آنها سبب حیات و حیات و دیگر حادثات و کائنات باشند بلکه همه میواسط بقدرت اوست جل جلاله و عظم شأنه - و انما یفترقون علی الله الکذب - و جز این نیست که برمی بندند بر خدا دروغ را که چیزی دیگر را شریک و واسطه در خالق و تقدیر وی میگردد اند - و یعلمون بانجم - و بهانه میجویند و مشغول میگرددند به نجوم اخذ و ات این نجوم را در حرکات و احوال و صفات ایشان را که پیدا کرد و نوشت و در آنها نیست همان کس مؤثر است در وجود کائنات چنانکه دعوات و صفات و افعال او سیان را پس مؤثر و خالق جزو اجب وجود بود تعالی شان و تقدس صفاته و جفای فلا سنفه که انرا احکامی است نیز از انهامی که حق سبحانه ایشان را راه نموده و بر روی ایشان در معرفت گشوده یا بمعنی رسیده اند که سنیار که نشا گدا ابوعلی بنی است میگوید ان سالت الحق فلا فاعل الا لا اول اشارت کرد و باسقاط و سائل و اسباب و آلات - و عن ابن عباس قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم من اقبس اباس علم بنجوم بغیر اذن الله کسیکه بداند و حاصل کند علم بنجوم باری غیر کاری کرد که کرده است الله تعالی در کتاب خود که این سه چیزند که درست فقرا قبس شعبه من السحر پس تحقیق حاصل کرد و شایسته نظر چنانکه گذشت و نیز فرمود بنجم کاهن بنجم حکم کاهن دارد که بعلمیات و امارات خبر از غیب میدهد - و الکاهن ساحر - و کاهن حکم ساز دارد که اعمال غریب قبیح شیخ از کتاب می نماید و بدان ضرر بخلق میرساند - و الساحر کافر - و هر که عمل سحر کند و اعتقاد بدان دارد کافر است حاصل آنکه بنجوم و کلمات و سحر همان یک دادی اند و انرا اعمال کافران و بی دینانند نفوذ بالله من ذلک - رواه زریر و عن ابی سعید قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم لو اسسک الله القطر عن عباده خمس سنین - اگر نگاه دارد و الله تعالی باران را از بنندگان خود و پنج سال مثلاً - ثم رسله استر بفرستد باران را - لا یصحط طائفه من الناس کافرین - هر گشته بگردد طائفه از مردم که مقید اند بنجوم و احکام آن کافر ليقولون سقیمنا بنو الجحیم میگویند آب داده شدیم ما بمنزل قمر که نام وی بجو است کسرسیم و سکون جیم و فتح دال و این نزو عرب از منازل قمر است که البته از اسباب طرست و هرگز خطا کند و در قاسوس میگوید بجو نام و بران است که از منازل قمر است یا کوکبی است صغیر میان و بران و ثریا و بجو در اصل معنی چوبی است که گوشه دار و درین منزل قمر نیز سه کوکب است بر شکل بجو و نمیدانند این کوکبه نظر آن که بجو خود و او اعم بود و درین پنج سال باران نیاید پس معلوم شد که فرستادن باران بجو قدرت الهی است امر و مچنین و چند ان لشکر و کفر و بنجوم موع اند که را سنا و حوادث

بدان خبر نذر اندر راه النساء

کتاب الروایا

رویا در محل مصدر است بمعنی رویت پس از آن نام چیزی شده که دیده میشود و خواب از تصور فی القاموس الروایا ماریتیه فی مناسک
 و رویا مقصود مجهول است و گاهی همزه را با و بدل کنند بحجت تحقیق و در تحقیق رویا اختلاف است میان عقلا بحجت اشکال
 که در او میشود و اینها آن نیست که نوم ضد ادراک است پس آنچه دیده میشود چیست اکثر متکلمین از اشاعره و معتزله میگویند
 که آن خیالی است باطل نه حقیقت ادراک اما نزد معتزله از جهت آنکه دیدن را شش است مثل مقابله و خروج شعاع از باصره
 و توسط هوای متغایر و امثال آن و این جمله مفقود است در منام پس نباشد مگر خیالات فاسده و او با هم باطله و اما نزد
 اشاعره از جهت آنکه نوم ضد ادراک است و جاری نشده عادت الهی تعالی بخلاق ادراک در نامم پس آنچه دریا فتنه میشود
 حقیقت ادراک نباشد بلکه خیالی بود باطل و باید که مراد ایشان بطلان همین باشد که حقیقت ادراک نیست باینکه چیزی نیست
 مشابه بدان نه عدم صحت و اعتبار آن تبغیر یا تبغیر زیر که بر صحت رویای صالحة و حقیقت آن اجماع است لعل حق نشاء
 پس گویا که میگویند که در رویا حقیقت ادراک نیست و محض خیال است ولیکن با وجود آن نبوتی دارد و ملازم تبغیر می است اولیا
 ترک لفظ باطل است و اگر بجای آن لفظ محض و مانند آن بیارند بهتر است قنبر بر و استاد ابو اسحق الاسفهرانی از اشاعره گویند که
 رویا ادراک است حقیقتی بی شبهه زیرا که هیچ فرق نیست میان آنچه در می یابد آنرا نامم و در نوم و آنچه در می یابد بیدار در بیدار
 از ادراکات پس تشکیک در ادراک نامم حکم تشکیک در حال یقظان دارد و این مستلزم انکار بیداری است و مستلزم نفاق است
 بعضی نوم مراد را که نامم گویند که نوم قائم است بعضی از اجزای انسان و ادراک بعضی دیگر پس اجتماع صندین در محل لازم
 نیاید کذا فی المواقف و شرحه و طبیبی گفته که حقیقت رویا پیدا کردن مستغالی است در اول نامم علیم و ادراکات را چنانکه در اول
 یقظان و وی بسوی آن قادر است بر آن نه لفظه موجب آن و نه نوم مانع از آن و خلق این ادراکات در نامم علامت است بر بزرگی
 که عارض میشود در ثانی الحال که تبغیر آن باشد چنانکه بر دلیل است بر وجود بالان منتی و برین قول رویا حقیقت ادراک است
 و میان نوم و ادراک مندرجی نه و تحقیق حکما رویا را موقوف است بر تحقیق طلاس باطنه و این کتاب نه محل بیان آنست و آنچه جملا
 از آن وین جاتوان گفت نیست که در رویا قوتی است که آنرا تصرف نم گویند و از نشان او است ترکیب صور و معانی اگر و معانی
 تصرف و ترکیب کن آنرا تصفیه گویند و اگر در صور کند آنرا تخیل خوانند و این قوت در لفظه و نوم همیشه و در کار خود است و نفس
 ناطقه انسانی را با عالم ملکوت الصالی معنوی روحانی است و صور جمیع کائنات از ازل تا ابد در جواهر مجرّده العالم مرقوم و ثابت
 و چون نفس را در حالت نوم فراغی از تدبیر بدن و از تشغله بعالیم خیمانی حاصل آید بحجت الصالی که بآن جواهر عالم پذیرد و بعضی
 صور که مرقوم است و روان در نفس ناطقه نیز اشتقاق پذیرد و از نفس در حس مشترک افتد و از وی قوت تخیل گرفته تفصیل و ترکیب
 پس گاهی خیال آنرا بسی و کسوفی دیگر بپوشاند و بعد از آن مسائل و انتقال از خیال بنظر دیگر کند چنانکه صورت مرور بیدار مثلاً

لباس وانه های انار و دگر گاهی بخلافه تضاد از صدی بعدی دیگر و دچنانکه گفته که سوت گریه بجهت برین قسم احتیاج تبصیر
افتد و گاهی بجهت تبصیر و تبیین آید و این را احتیاج تبصیر نبود و آنچه دیده است بعینه وقوع یا بدو گاهی قوت بخلاف این صورت
از خیالی گیرد که در قیظ و روی محفوظ شده اند و مانند اکثر احوال در خواب همان بینند که در بیداری در فکر و خیال آن باشد
و گاهی بجهت تبصیر ابرض نیز صورت دیده شود چنانکه در روی مزاج رنگهای سرخ بنید و صفراوی آشفته در رنگ و صورت و روی که در خواب
در بیداری با هم و رنگهای سفید بنید و ویدن این سر و قسم در خواب اعتبار از انشاید و تبصیر از در این را احضار احلام
خوانند و طائفه صدقیه که قائلند لظالم مثال در میقام تحقیقی دیگر است مذکور است در محل خود و فرزند و بخت نور الحق درین مطلب
رساله مختصری تألیف کرده پس معقول و موافق و بین بلغا الشریک فی سیر النیقین و التکمیل

الفصل الاول عن ابی هریره قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم لم یبق من النبوة - باقی نماند از انوار مقام نبوت
و از آنچه دانسته شود بدان اخبار و احوال غیب - الا البشارات یعنی کسب و کسب شدن و معنی خوابهای بشارت و بشارت
خود را و بشارت بجهت با کسب آن شده کذا فی الصحاح و استعمال بشارت اکثر در خیر باشد و گاهی در شر نیز استعمال باید که اقول
الطبیعی و در صحاح گفته که ساطق نمی باشد مگر بخیر و استعمال در شر عقیده بدان واقع شود چنانکه بفیض هم بعد از این می آید - بعضی مفسران
گویند که این بطریق استمر است و بشیر و بفتح با و شین پوست مردم که در روی پنهان بود چنانکه در وجه آن و چون از خیر و شر
در بشیر ظاهر شود و از نبی بشارت گفتند قالوا - گفتند صحابه و پیروان از ان حضرت که - و اما البشارات بشارت است
قال فرمود آنحضرت در جواب ایشان - الروایة الصالحة بشارت خواب ای نیک است اکثر اطلاق رویا بر خواب نیک یا خواب
بد را حاکم گویند بجهت حاجت که معاصم گردا اما این تخصیص شرعی است و در لغت بمعنی بطلان خواب است و اینجا این معنی است و اگر
رویای نام خواب نیک بود توصیف بصالحه برای بیان و الفلاح صحت یا صالحه بمعنی صادق و بوعنی خوابهای صحیح مطابق واقع
و معنی اول اگر چه ظاهر و وفق است بمعنی بشارت که غالباً یا کلیاً در خیر نیک شادی بخش استعمال یا بدو اگر چه روی صدق
نیز معتبر است چنانچه طبیعی گفته و لیکن سیاق حدیث ناظر به معنی ثانی است چه در نبوت خبر صدق معتبر است خواه بشیر باشد
یا سئ و برین تقدیر اطلاق بشارت باعتبار تعالیب است یا حیل بر معنی ساطق که بشارت باشد - رواه البخاری در روایت
که روایت حدیث البخاری همین قدر که مذکور شد و زاد و الاک - و نه بادت کرد اما مالک - بروایت عطاء بن یسار این عبارت
را که - یرواه الرجل المسلم و تری له - به بیند آن خواب را مرد و مسلمان یا دیده شود برای وی یعنی مسلمان دیگر که بید بیداری او
و عن انس قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم الروایة الصالحة بشارت است و درین جز من النبوة - طاهر است
که مراد بروای صالحة اینجا صدق باشد چنانکه گفته می شود که خواب راست و درست یک پاره است از چهل و شش پاره از
تبعیضی متفق علیه - درین حدیث بجهت وجه اشکال آمده کی آنکه جز نبوت یا نبوت باشد پس باید که غیر نبی را نباشد
و حال آنکه روای صالحة غیر نبی را نیز می باشد و اگر آنکه نبوت نیستی و معنی است و بودن روای صالحة جزو از ان چه معنی دارد

اگر باشد روایای صالحه و دیگر صفات و حالات که انبیا است از تشایح و آثار نبوت باشند نه اجزای آن پس وجه جزئیت وی از نبوت همیت و دیگر آنکه در نبوت گذشت و روایای صالحه باقی است پس جزئیت او در نبوت را چگونه درست بود دیگر آنکه وجه تجزیه نبوت بچهل و شش جزو و اعتبار کردن روایا و کتب و از آن چیست جواب از اشکال اول گفته اند که مراد آنست که جزو است از نبوت و راجع به انبیا چه ایشان را وحی در مقام می باشد و این جواب منتقض است با آنکه در حدیث دیگر آمده که روایا و التوین جزوین مستند از معین الحدیث و جواب از اشکال دوم و سوم آنکه مراد آنست که روایا جزوی است از اجزای علوم نبوت بلکه اجزای طرق علوم است و علوم نبوت باقی است چنانکه در حدیث آمده است و همیت النبوة و یقین المبشرات و هی الروایا الصالحه و بعضی گفته اند که مراد آنست که روایای آید بر وفق نبوت نه آنکه در نبوت نیست حقیقه و باقی بعد از وی و جزو بی کل می باشد از آن حال که جزو آن کل نمیتوان گفت مگر با اعتبار یا کان انجمن است عبارت ایشان و ظاهر مراد آنست که چنانکه حضرت و امیر اعطایا کی را بهو همیت نبوت بحض فضل خود مخصوص پس سازد و بطریق روایا و القاء عالم از طریق آن نیز ممتاز زیاده اند و بعضی میگویند نبوت دینی بمعنی انبیاست یعنی روایا اخبار صدق است که کذب نیست در وی و بعضی احادیث تصریح این معنی آمده و انجمن نیز بجزئیت مناسبت ندارد و اثبات آن نمی گذرد با آنکه مناسبت نیست عدد و ذکر در حدیث و بعضی گفته اند که در اخذ ظاهر حدیث جرحی نیست و جزو نبوت نبوت نباشد پس منافات ندارد اب نبوت ندارد این کلام قدیم است درین مقام و ظاهر آنست که مراد بجزئیت حقیقت آن که متعارف و مصطلح اهل معقول است نیست بلکه مراد آنست که روایای صالحه از لواحق نبوت و صفات انبیاست علیه السلام و الصفات انبیا بعد از انبیا باقی بود و غیر انبیا بدان اوصاف مقصود هیچ روایا و اعلا و درجه اوست یعنی پرتوی از آن عالم است و مشابه بدان است اگر چه صاحب دینی نباشد چنانکه در حدیث دیگر آمده است که راه روشن نیکو و علم و گرانباری و میان روی از نبوت است بلکه جمیع صفات کمال اصل از اینجا و تخصیص بجهت مزید اختصاص امتیاز خواهد بود و شک نیست که انبیا و غیر انبیا موجود است آخر ولایت سایه نبوت است هر چه آنجا است پرتوی از آن و در نجای افتد اما وجه تخصیص بعد و مستند از بعضی آنست که زمان نبوت است و سه سال است و ابتدای وحی بر ویای صالحه بود و آن مدت شش ماه بود و نبوت شش ماه یا بیست و سه سال نسبت یکی بچهل و شش است این سخن مشهور است میان مردم ما تو نشی گفته که حضرت وحی در بیست و سه سال سلم است و در دست در روایات معتد بها با اختلافی که در دست یعنی این نبی است بر آنکه مدت اقامت آنحضرت صلی الله علیه و سلم در مکه سیزده سال بود و چنانکه مشهور و محتمل است و بر روایتی ده و پانزده نیز آمده است اما بودن زمان روایا درین مدت شش ماه چیزی است که قائلین کلام در نفس خود مانده کرده و تخمین نموده است بی مساعدت نص روایت اثنی حاصل آنکه این قول که در مدت شش ماه وحی در مقام بود اصلی ندارد و انرا سندی صحیح نه نعم مذہب می نشان آنست که آن حضرت صلی الله علیه و سلم در مدت شش ماه بمرتبه نبوت مخصوص بود و کلمه بود به مذہب نفس شریعت خود خاصه پس از آن ما گوشت بر عورت و ابلاغ که نزد ایشان معنی رسالت است و نبی به مذہب ایشان لازم نیست که داعی و مبلغ باشد بلکه اگر داعی گردد شود پس وی در خاصه نفسی پس است که انقرنی موضع پس گزاف است خود که داعی

درین مدت در مقام بودن ثابت شود مقصود قائل این محل کلام بنده به ایشان است و شیخ محی الدین نووی نیز در شرح صحیح مسلم در بودن زمان رویا به شش ماه قیج کرده و گفته که آن ثابت نشده و الله اعلم پس سبیل در تخصیص حد و تقویم است بعلم نبوت چنانکه این علوم از خواص انبیاست و بقیاس عقل و استنباط و بی گمان آن نتوان رسید همچنین است حکم عدد و جمیع مواضع مثل عدد در رکعات و سجعات و امثال آن و در روایتی جز برین غسته و اربعین و در روایت دیگر اربعین آمده و توجیه روایت خمس و اربعین اینچنین کرده اند که رحلت شریف و راتنای سینه ناله بود و بعد ستمین و توجیه اربعین آنکه این ستمی بر روایت آنکه عمر مبارک شصت سال بود اما راجع و مختار نه همان اول است و در روایتی مسلم از ابن عمر سبعین آمده ظاهر افراد سبانه در تقلیل و خطا و دست از درجه نبوت پیمیده در سواد هب له نیه میگوید که وحی را مرتب شده بود که یکی از آنها رویا صادر نمیشد بود هر چه میدید از رویا ظاهر میشد مثل سفیده صبح در ظهور و حقایق و گاهی چنان بود که جبرئیل در دل وی می افتاد و آنکه او را به بند چنانچه فرمود روح القدس ریخت در دل من که نمیدانم چه کی که آنکه تمام و کمال استیفا کند رزق خود پس بقیه در زید و اجمال کننده در طلب و گاهی می آید و در ملک و مثل سیکر و بصورت مردی و خطاب میکرد و خواه بصورت وجه یا جزوی دگای می آید و وحی او را مثل آواز مصلح جرس که تمیز نمیشد و این سخت ترین انواع وحی بود تا آنکه ناله در زیر بار دی می نشست و گاهی می آید جبرئیل را در صورت خاصه وی که شش صد بار زود داشت و این دو بار پیش نبود و دیگر آن بود که بالای هفت آسمان در شب معراج وحی کرد و نماز پنجگانه فرض شد و گاهی کلام میکرد و اوست پروردگار تعالی بوسط جبرئیل چنانکه موسی کرد این هفت مرتبه و بعضی مردم مرتبه هشتم هم بیان افزوده اند و آن کلام الهی است اشکال ایجاد و شیخ ولی الدین بن عراقی گفته که این همان حال است که در شب معراج بود بی دخلیت جبرئیل بقول که گویند که آن حضرت صلی الله علیه و سلم دید پروردگار خود را چشم سوم وی کلام رب العزّة بادی صلی الله علیه و سلم در مقام نیز زیادت کرده اند چنانکه در حدیث زمهری است که فرمود آن حضرت آمد بر پروردگار من در بهترین صورتی و گفت میدانی یا محمد در چه چیز خصوصت میکنند ملا و علی چنانکه در اوّل کتاب و فصل مساجد گذشته است اما پوشیده نماند که چون این حال در مقام است داخل رویا شد و بعضی اجتهدان حضرت را صلی الله علیه و سلم که با قطع صواب است و احتمال خطا ندارد و نیز یکی از صورت وحی داشته اند و وحی چون با جهل و دست غیر و میدان ملک در دل است که در قسم اول گفته شد الغرض طرق وحی اینهاست که ذکر کرده اند و بعضی از علما چهل و شش نوع نیز ذکر کرده و در فتح الباری گفته که تعدد اکثر افعاع باعتبار تعدد وصفات حاصل وحی است و مجموع آن داخل و راجع است با آنچه ذکر کرده شد و الله اعلم و عن ابی هریره ان رسول الله صلی الله علیه و سلم قال من رآنی فی المنام فقد رآنی - فرمود کسی که دید مرا در خواب پس تحقیق دیده مرا - فان الشیطان لا یمثل فی صورتی - زیرا که شیطان تمثیل نمیکند و نمی نماید خود را در صورت من یعنی شیطان را بحال آن نیست که در خواب یکی در آید و در خیال وی افکند که من آن حضرت ام و بعد آن حضرت صلی الله علیه و سلم این دروغ بر بند متفق علیه بعضی از ارباب تحقیق گفته اند که شیطان بمثال حق یتلوان تمثیل نموده و دروغ گفت درائی را و در وسوسه ننگند که این تمثیل حق است سبحانه و تعالی اما بصورت آن حضرت صلی الله علیه و سلم هرگز نتواند برآید

و بروی دروغ بست چنان حضرت منظر هدایت است و شیطان منظر ضلالت و میان ضلالت و هدایت ضدیت است و حضرت حق تعالی
و تقدس مطلق است جامع صفت اضلال و هدایت است و جمیع صفات متضاده و نیز دعوی الوهیت از مخلوقات صریح البطالان
و محل اشتباه نه بخلاف دعوی نبوت و لهذا اگر کسی دعوی الوهیت کند صد در خارق عادت از وی تصور است و اگر او بر دروغ
دعوی نبوت کند بجز ظاهر نگردد و عن ابی قتاده صحابی مشهور است احوال او در مواضع نوشته شده است. قال قال رسول الله
صلی الله علیه و سلم من رآنی فقد رای الحق کسیکه دید مرا یعنی در خواب پس تحقیق دیده است و دیدنی حق و ثابت یا دیده امری ثابت
و محقق را متفق علیه. بمانگه این احادیث با تقد و طرق و اختلاف الفاظ آن دلالت کنند بر آنکه هر که آن حضرت را صلی الله
علیه و سلم در خواب دید حق دید و تحقیق آن حضرت را دید و کذب بطالان را اگر دسر برده عزت و حقانیت وی را نه نیست و شیطان
که تشل و تلبس بصور مختلفه نموده بر آمدن چه در خواب و چه در بیداری کار او دست نمی تواند که بصورت آن حضرت بر آید و خود
در صورتی بنماید و دروغ بر بندد و آنرا در خیال بیننده درآورد و سنت الی برین جاری شده و علما این را از خصائص آنحضرت
شمردند و از اینجا ظاهر میشود که این حکم در غروی صلی الله علیه و سلم جاری نیست اکنون جماعه بر آن رفته اند که محمل این احادیث
آنست که کسی آن حضرت را صلی الله علیه و سلم بصورت و حلیه مخصوص که آن حضرت داشت دیده باشد پس بعضی ازین جماعه
توسعه کرده و گفته که تشکله و صورتی بنیده که وقتاً گذشت عمر شریف بر آن بوده خواه در جوانی یا کولت و آخر عمر و بعضی دایره
را تنگ تر ازین گرفته و گفته لایست که بصورتی بنیده که در آخر عمر بر آن صورت از عالم رفته تا آنکه عدد و موسمی سفید که در
راس و لویه مبارک پیدا شده بود و به نسبت نرسیده اعتبار کرده و از جمادین زید آورده اند که گفت محمد بن سیرین چون
یکی نزد وی آمدی و قصه دیدن آنحضرت را در خواب نزد وی بر خواندی گفتی بیان کن که بچه صورت دیدی چون نه بجلیه
مخصوص بیان کردی گفتی برو که آن حضرت را ندیده و گویند سندان اثر از ابن سیرین بصحت رسیده است و حال آنکه از
طریق عاصم بن کلیب آورده که از پدر خود روایت کرده که گفت گفتم من ابن عباس را که من آنحضرت را در خواب دیدم
گفت بیان کن که بچه صورت دیدی پس من حسن بن علی رضی الله عنهما را نشان دادم که بصورت وی دیدم و بود وی
رضی الله عنه مشابیه ترین مردم بآن حضرت پس ابن عباس گفت راست است دیده توان حضرت را بمشبهه و سندان
حدیث نیز جمیع است اگر چه بطریق دیگر از ابی هریره آمده که آن حضرت فرمود که هر که مرا در خواب دید تحقیق مرا دید زیرا که من
دیده بشوم و در هر صورت و نمیکند گفته اند که در سندان صغنی هست و الله اعلم و جماعه بر آن رفته که دیدن آن حضرت بجلیه
مخصوص و صفات معلومه دیدن آن حضرت بحقیقت و ادراک ذات که بمیه او است و دیدن بر غیر آن صفات ادراک
مثال است و هر دو رویای حق است و از آن صفات احلام نه و تشل شیطان را در آن مجال نه لکن اول حق است حقیقت و
تحقیق و ثانی حق است و تمثیل و تاویل اول را احتیاج به تعبیر نیست از جهت عدم تلبیس و تقویر تخنید و ثانی محتاج
به تعبیر چنانکه در تحقیق حقیقت رویای تصویر نموده شد پس معنی فقراتی یا فقراتی الحق آن باشد که هر وقت که دیده شود

حق است و از حق است نه اطل و از شیطان و امام محی الدین تو وی گفته که این قول نیز ضعیف است و صحیح آنست که آن حضرت را
 بحقیقت دیده خواه بر صفت معروفه نوی دیده یا جز آن و اختلاف در صفات موجب اختلاف ذات نبوده چنانکه اختلاف زبان
 و مکان پس سرئی در هر لباس و هر صفت ذات است و صفات پرده ذات و تخیل و مزی بحقیق ذات است و امام غزالی را در این
 مقام تحقیقی است مبنی بر آنکه حقیقت انسان عبارت است از روح مجرد و نفس لایقه وی و بدن آنست که میسراید و بدن او
 باور آن حقیقت و مراد آن حضرت از آن که فرمودند را دیدن آنست که جسم مرادید و بدن مرادید بلکه مثالی دیدن آن مثال آنست
 که میسر آن معنی که در نفس نیست بوی آن آنست و بدن جسمانی در لفظ نیز آنست نفس پیش نیست ذات گاهی حقیقی است و گاهی
 خیالی و نفس غیر مثال تخیل و مثال شخص است پس آنچه دیده است از شکل و صورت مثال روح مقدسه است که محل نبوت است
 نه روح وی شخص وی و مثل آنست و بدن ذات اقدس باری تعالی در مقام که منزه است از شکل و صورت و لکن منتفی میشود
 تعریفیات آنی بر بندگان خود بواسطه مثال محسوس نورانی یا جز آن از صور جمیله اگر صلا حیث دارد که مثل جمیع حقیقت معنوی
 که در کفر صورت دارد و در شکل و درین مثال آنست میگردد و در تعریف و میگوید رانی خدا را در خواب دیدم و من معنی آنکه ذات
 اقدس او را دیدم زیرا که وی تعالی منزه است که اولیه بیند و خواب یا بیداری و همچنین دیدن پیغمبر که ذات پاک روح منور و
 مجرد است از شکل و صورت و لیکن او را در حیات بدنی بود که روح مقدس و بدن متعلق بود و آنست و بواسطه او را که روح مقدس
 و بعد از پوشیده شدن آن بدن و ایداع او در روضه مقدسه در مقام بدن خالی آلات و بواسطه او را که در روضه مقدسه پس سرئی
 نه روح است و نه آن شخص بدن مودع در مرتبه چه صور یک شخص متمکن در مکان مخصوص و یک آن بصفت متعدد و مختلفه صورت
 نه بنده و الا بطریق مثال پس سرئی در مقامات مثال روح مقدسه است که حق است و بطلان را در آن مغل نه نیست حاصل خلل و
 کلام غزالی و برین تحقیق حقیقت حال یکی شد و محل اختلاف نه در سرئی حقیقت آن حضرت بود و لیکن بمثال و اختلاف اشک
 بجهت آنست که با وجود آنکه سرئی ذات پاک صیقلی است و آن یکی است حال بدایای قلوب اریان را نیز مغل است و اختلافی و تفاوتی
 که در صور و اشکال مرتبه در جن و جمال پدید است ناشی از نجاست چنانکه تفاوت حال صور از تفاوت احوال بر ایا ظاهر میگردد پس
 هر که در او صورت حسن یا زین حسن است و هر که بر خلاف آن شده و از نقصان دین و ایمان دست و همچنین یکی پیرو دیده
 و دیگری جوان و یکی راضی دیده و دیگری غضبان و یکی باکی و یکی ضاحک و یکی خوش و یکی ناخوش همه بنی بر اختلاف حال رانی است
 پس دیدن آن حضرت معیار معرفت احوال باطن مبینده است و در تپانها باطنه عقیده است سرانجام آنرا که بدن باطن خود را نداند
 که تا کجا است و در چه مقام اند و علاج آن بکنند بلکه حقیقت آن حضرت آینه است معقل که هر صورت حال خود را در انجای مبینده و از نجاست
 معلوم گردد و معنی سخن بعضی از عرفا که گفته اند وقتا و بار آن حضرت را در خواب دیدم آخر یقین شد که هر خود را دیده بودم و معلوم شد که این سخن
 نه آن معنی نیست که رویت آن حضرت محض آن خیال است و هر کس خیالی از خود می بیند بلکه در حقیقت منوره است و لیکن معیار معرفت
 احوال رانی است و رانی را در آنجا ندانم خلی هست و همین قیاس بعضی را باینکه گفته اند که کلامی که از آن حضرت صلی الله علیه و آله و سلم

بشنوند آنرا بر سنت قویه وی باید عرض کرد اگر موافق است حق است و اگر مخالفی دارد از عمر خلی است که در سائمه دست پس رویای
 ذات کریمه وی و آنچه از وی دیده یا شنیده شود حق است و بحقیقت است تفاوت و اختلافی که هست از رتبت بحکایت از شیخ
 اجل عبد الوهاب متقی رحمه الله علیه شنیدیم که یکی از فقرای مغرب آن حضرت را بخوابید که او را الشرب غلام میفرمایند رفع شکال را
 از شاخ وقت خود استفا کرد که حقیقت حال چیست هر کس از شاخ از انجلی و تا وی بی کرد در مدینه مطهره عزیزی بود از شایر
 شاخ وقت خود که ایشان را شیخ محمد بن عراقی میگفتند در غایت اتباع و استقامت چون استقامه در نظر ایشان در آمد فرمود و انجلیست
 که وی شنیده است در سائمه آن شخص خلی بوده آنحضرت لا شرب لکم فرموده اند وی لا شرب لکم شنیده اند و این آنحضرت
 را در رقیظه بعد از رفتن ازین عالم بعضی از محدثین گفته اند که نقل این را هیچ کس از صحابه تابعین نرسیده و گفته که سخت شد حزن فاطمه
 زهر اسلام الله علیها بغم و محنت فراق آن حضرت و در مدت شش ماه تا جان داد و بود خانه وی رضی الله عنها بجای و در شرح شریف
 و بحکس نقل نموده که درین مدت فاطمه رضی الله عنها آن حضرت را در رقیظه دیدیم از بعضی صالحین حکایات در نیاب آن حضرت
 رسیده و حکایات و روایات شاخ بسیار است نزدیک بحد توأمر رسیده و منکر این حال تصدیق بکلمات و روایات و یاد و یاد دیگر
 ندارد ساقط شد بحث با وی زیرا که وی منکر است چیزی را که کتاب کرده اند کتابت و سنت و اگر دارد این را جمله کلمات است
 باعث انکار چیست و امام حجة الاسلام محمد غزالی در کتاب المنقذ من الضلال گفته که از باب قلوب مشاهد میکنند در رقیظه
 لما که را و روح انبیاء وی شنوند از ایشان اصیات و کلمات و اقتباس میکنند فواید را و در مذاهب مدینه گفته که این منصور
 در رساله خود نوشته که در این شیخ ابو العباس قسطلانی بر آن حضرت پس عاگرد آن حضرت آورد و فرمود خدا الله بیک یا احمد و از شیخ
 ابو اسعد آورده که صافحه سیکه و آن حضرت را بعد از هر نماز و از قطب بوقت ابو الحسن شاولی آورده که آنحضرت را دیدم فرمود
 یا علی طهر ثيابک من الدنس و از سید نور الدین یحیی آورده اند که شنیدم جباب سلام را از داخل قبر شریف که علیک اسلام یا ولدی
 و از شیخ ابو العباس مصری آورده که میفرمود اگر یک چشم زدن جمال سید المرسلین از من محجوب گردد من خود را مسلمان نمی شمرم
 و گفته اند که بحقیقت آن نیز تمثال است و اگر چه در رقیظه است و بی غلبه و غلبت نیست و در حصول صحبت و ثبوت احکام شرعی بر غیرانی
 حجت نه والله اعلم و در بیجه الاسلام بر یاساوی که در وی دو واسطه پیش نیست درایت کرده که روزی غوث الثقلین شیخ محی الدین عبد القادر
 رضی الله عنه بر کرسی نشسته بود و غظ میفرمود و قریب بره هزار کس بر پای و خطای حاضر شیخ علی بن عیسی در زیر پای کرسی شیخ
 نشسته تا گاه شیخ علی بن عیسی دعوائی بر وی پس شیخ عبد القادر قوم فرمود و سکتا پس بهر سکت شدند تا آنکه خبر انقاس از ایشان شنیده
 نمی شد پس فرمود آمد شیخ از کرسی و بایستاد و پیش شیخ علی اندک مدتی نگریست و وی پس بیدار شد شیخ علی گفت شیخ عبد القادر
 یاوی که دیدی تو آنحضرت را و خواب گفت نعم فرمود از نجیب ادب و در زیم با تو و ایستادم در پیش تو فرمود بچه وصیت کرد ترا
 آنحضرت صلی الله علیه و سلم گفت بملازمت من بحکس تو پس شیخ علی گفت آنچه من در خواب دیدم شیخ عبد القادر دیدی یا در وقت
 کرده اند که هفت کس زمران راه و در آن روز از عالم رفتند رحمه الله علیه هم جمیعین و عن ابی هریره قال قال رسول الله صلی الله

علیه وسلم را فی المنام یکدیگر دیدند در خواب فسیر فی فی الیقظة پس در خواب باشد که بر بنیده مراد بر بیداری - و لا یتمثل شیطان بل
و نمیتواند تمثل کرد شیطان بصورت من یعنی نه در خواب و نه در بیداری یستغنی علیه این حدیث را نیز محال و تا ویلات است اول
مراد آنکه بر بنیده تاویل و تصدیق آن رؤیا را و آثار صحت و انوار حقانیت آنرا در یقظه در دنیا و دوم مراد آنکه رویت آن حضرت است
در آخرت و برین وجه وارد میشود که تمامه دست در آخرت جمال آن حضرت را بر بنیده و تحفیص بابل رؤیا چیست اگر آنکه در دنیا
بمزید خصوصیت و حصول بهریت باشد و در قرب و حصول شفاعت خاص برای رفع درجات و مراتب که دیگر آنرا که برویت آنحضرت
صلی الله علیه وسلم در دنیا شرف و مخصوص نشده اند نباشد و گفته اند که در رویت که مدتی بعضی از کنگارگان است و اتفاقا و گاه و رطبه
غفلت را در آخرت بمنع از رویت جمال شریف وی صلی الله علیه وسلم معذب دارند پس فرمود هر که بسعادت رویت جمال من در دنیا
فائز گردیده این عذاب مبتلا نگردد و سوم آنکه مراد فکانه را فی فی الیقظة است یعنی هر که مراد در خواب می بیند چنانستی که گویا بیداری
می بیند و بویان صحت و حقانیت رویت است بیشک و ریب و اراده که معنی از فسیر فی فی الیقظة بسی بعید است و لیکن در حدیث
در بعضی روایات بلفظ فکانه را فی فی الیقظة توبه این اراده است و الله اعلم حیا ما آنکه این بشارت بابل زبان مبارک آنحضرت است
و از انهای که غایبانه ایمان آورده برویت جمال وی در نوم مشرف شده و پیش از ادراک شرف صحبت اینها امیدوار ساخت
و بمشگر و انید که توفیق هجرت یافته و در خارج نیز برویت حقیقی و شرف صحبت تحقیقی فائز گردند و بعضی سیگویند که این بشارت
است بر زبان جمال او در خواب که آخر بعد از ارتفاع که ولایت نفسانیه و قطع علائق جسمانی بر تبه برسد که هیچ کس غا و عیان
و بیداری باین سعادت فائز نباشد چنانکه اهل خصوص از اولیا الله ربیب باشد و اگر بعضی از اهل عموم از مومنان صادق و متحلمان
و اوله را که تا فاضل اخیرین سعادت را سر صد اند شامل دارند نیز صورتی دارد و بر انحضرتی این حدیث دلیل میشود بر محبت رویت آنحضرت
صلی الله علیه وسلم در یقظه و این چار و ایتی است از ابن عباس آورده اند که وی دیده آنحضرت را در منام و بعد از بیدار شدن و در منی
این حدیث متفکرانند و امیدوار حصول این نعمت در یقظه گشت پس و طایفه بر بعضی از اجامات المؤمنین غایب آنست که مراد آن
دست میمون رضی الله عنهما پس بیرون آورد و میمون آئینه آن حضرت را که روی مبارک خود را در وی میدید و باین عباس داد
تا در وی بنگد و ابن عباس دلیلیته صورت آنحضرت را دید و در صورت خود را و شیخ ابن ابی حمزه این حدیث را برین محل فرمود
آورده و گفته که مراد دیدن دست در یقظه باین صورت اگر ممکن باشد و شیخ ابن حجر عسقلانی گفته که این بعد محال است برین
حدیث ما الامر کند لک - و عن ابی قتادة قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم الرؤیا الصالحة من الله و خوابهای خوشی ملوک
از جانب خداست و علامت لطیف و رحمت اوست - و الحکم من شیطان - و خوابهای ناخوش و دروغ که آنرا افسات حلالم گویند شیطان
آید و بر رضا و هوا و فتنه اگر چه پیدا کردن و نمودن هر دو و بخلق و قدرت خداست جل علامت حال آنکه بعلیه حال مبارک است از حضرت
پروردگار تعالی بنده خود را باعث حسن ظن بوی تعالی و انکار شکر و جیب مزید شوق و طلب گردد و خوابهای ناخوش و دروغ می نماید از
شیطان تا اند و لیکن گردانده مسلمانان را و بدو برگردان و مست گردد و در سلوک طریق حق پس از آن علاج دفع ضرر آن و حفظ از شر شیطان فرمود

اما از ای احد کم مایک پس چون بنید کی از شما خوابی که خوش و دلوار است - فلا یحدث به پس باید که حدیث نکند بدان و گوید از ما این بحسب دیگر کسی را که
روست دارد آنکس در اسرین و در حدیث اول از فصل ثانی بیاید و درین حدیث پنج جزو هر دو است و از ای یکم - چون بنید کی از شما خوابی را
که ناخوش دارد و آنرا ویم شر و ضرر دارد از آن غلیظ و یا القس من شره پس باید که پناه بخند و یا از شر آن خواب که توهم دارد و من شره شیطان پناه
جوید از شر و بددشی شیطان - و لیقل ثلثا - و باید که از درن فکند سه بار بقصد رد و طرد شیطان - و لایحیث به احد - و گوید آن خواب
کسی را - فانها من نقره - زیرا که اگر نگوید خواب را البته ضرر نمیکند و او را متفق علیه - و عن جابر قال قال رسول الله صلی الله
علیه و سلم اذا رای احدکم الرؤیا یکرهها - چون بنید کی از شما خوابی را که ناخوش دارد و آنرا فلیبصق عن یساره ثلثا پس باید که آب
از درون دهن افکند بجا نب چپ سه بار - و لیستغذ بالله من الشیطان ثلثا - و باید که پناه جوید بخدا از شیطان سه بار و درین
حدیث بصاق ذکر کرده که بیشتر است از نقل و نقل آب در دهان بر آوردن است و بصق از درون دهن آب بر آوردن است تا آنکه از
حلق نیز چیزی بر آید و بصاق پنج که بر آید و براق بر نیز گویند پس زوی نقل است و پس از آن نفث است که در میدان است
باید بدان دیگر صحیح است که در میدان است و بر بعضی احادیث مسلم فلیستغث تیر آند و درین حدیث ذکر بسیار است و در حدیث سابق
مطلق آمده و جانب بسیار که بعلاتمه دانست و خست و نبت او بشیر السبب است بشیطان و نیز درین حدیث این زیادتی است که گفت
و یقول عن جبره الذی کان علیه - و باید که بگوید از پناه وی خود که بود بر آن بگوید و وقت دیدن این خواب زیرا که این او حل است
در تغییر حال - و رواه سلم - و عن ابی هریره قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم اذا اقرب الزمان لم یکن تکذب رؤیا المؤمن
چون قریب گردد زمان نزدیک نیست که دروغ شود خواب سلمان شرح این حدیث بچند وجه کرده اند - اول آنکه مراد باقرب
زمان آخر زمان و اقرب ساعت است و در حدیث دیگر صریح آمده که در آخر زمان نزدیک نیست که دروغ شود رؤیا مؤمن و در بعضی
مشایخ خود شنیدیم که مراد قرب زمان موت است ثانی آنکه مراد باقرب زمان استوائ لیل و نهار است زیرا که مراد از این زمان
صحیح تر و معتدل تر باشد پس رؤیا درست تر و از خلط و خلل سالم تر آید ثالث آنکه مراد به تقارب زمان آنست که سال مانند
ماه بگذرد و ماه مثل هفته و هفته مانند روز و روز مانند ساعت و گفته اند که مراد بدان زمان همدی و آوان بسطت عدل است
چه زمان میباش و کاملانی هر چند در آن بود کوتاه نماید و زمان غم و محنت هر چند کوتاه بود و در آنرا افتد چنانکه گفته است سنته اول
سنته و سنته الفراق سنته پس در زمان همدی نیز خوابهای صحیح آید و راست افتد زیرا که زمان صدق و راستی است و در حدیث
آمده که هر که راست گوید خواب وی راست تر و بعضا شرح گفته اند که وی کنایت است از قصر عمر و قلت برکت یا استقرار بلند اهل
زمان و نزدیک اند یکدیگر در شر و فساد یا استقرار و متشابه اند اجزای زمان بیکدیگر در شر یا بحسب زود گذشتن ایام و متماثل و متماثل
و نزدیک شدن بانقض و انقطاع بعد از آن بیان صدق رؤیای مؤمن و مدح وی کرده و فرمود - و رؤیا المؤمن جزوین و در بعضی
جزوین النبوة شرح این گذشته - و اما کان من النبوة فانه لا یکذب - و چیزی که از جمله نبوت و جزو او باشد دروغ نشود پوشیده نماند
که سیاق حدیث ناظر بدان است که صدق رؤیا نزد اقرب زمان بحسب قوت ایمان و کمال دوست که موجب صدق رؤیا است

پس توجیه تقارب زبان چنانکه از بعضی شراح نقل کردیم بقاربت تشابه در شعر و نسا و نسا سب نباشد و تواند که صدق رویا درین وقت
 بخایست باشد که بعلم آن غیر آن حضرت را احاطه میسر نباشد و چون از حدیث صحت رویا و بیح وی معلوم شد کلامی از ابن سیرین
 آورد برای بیان اقسام رویا و اشارت بآن که هر چه قسام وی صحیح و قابل تعبیر و اعتبار بود و مگر همان اقسام که بشارت و اعلام
 و تعریف است از حق به بنده و گفت. قال گفت. محمد بن سیرین وانا نقول. و من میگویم در روایت میکنم از آنجا که حضرت فرموده است
 الروایات. و در بعضی روایات ثلثه بتا آمده است یعنی رویا سه قسم است یا قسم مست. حدیث بالنفس. یا حکایت نفسی تخيلات
 قوت تخیلی است چنانکه شخصی در کاری یا حقوقی یا سخنی بود از بسکه در خیال نشسته همان در خوابی و در آید و قوت تخیل از اثر کثرت تریب
 و تحریف الشیطان. قسم دیگر ترسانیدن شیطان است مازوی را در آید و بگویند که بایشان دارد و آن فعل
 شیطان است که بدان بادی را بازی کند و اند و هتاک سازد و در تعیب و مشقت اندازد و او را احتلام که موجب غسل گردد و گاه
 بسبب غواصت نمازی و تاخیر آن از وقت گردد و این باب است این دو قسم را اعتباری و تعبیری نبود. و بشری بن النضر قسم
 سوم بشارت را و آن را اعلام نمودن است از جانب حق بنده را تا بدان خوش شود و در طلب حق تازه گردد و حسن ظن و
 امید داری آورد. فمن لم یکن شیئا یسره پس هر که باینه خوابی را که ناخوش دارد و آنرا فلا یفقهه علی احد پس باید که نگوید و خواند از آنجا که
 زیرا که چون آنرا اعتباری و تعبیری نیست گفتن و حکایت کردن آن داخل بحث و لایق نیست بود و نیز چون بگوید شونده آنرا تعبیر
 بدیندیش و بگوید و تو هم و نظیر لازم آید و در سوس بر فیکند و تعبیر را خاصیت در و پنج است چنانکه بیاید و بقیع فلیصل و بیاید که از
 خواب برخیزد پس باید که نمائند از خواب برکت و نور نیست نمائند تو هم شر و ضرری که پیداشده بر طرف شود و کرد و رقی و وحشی که حاصل شده
 زایل گردد و قال و کان یکره العقل فی النوم شارحان در ضمیر قال و کان یکره احتمال گفته اند یکی آنکه ضمیر قال بمع
 باشد چنانکه ظاهر عبارت که سابقا گفت قال محمد بن سیرین ناظران است و برین تقدیر ضمیر کان یکره راجع بآن حضرت باشد
 صلی الله علیه و سلم و معنی چنین باشد که گفت بن سیرین بود آنحضرت که مکره سید شت غل را بفهم غین بجه کردن باین معنی کسی در خواب
 بیند که ملوک در گردن او انداخته اند این خواب ناخوش سید شت که این صفت دوزخیان است چنانکه فرموده فی الاغلال فی اعناقهم
 و احتمال دارد که ضمیر قال باین سیرین باشد و کان یکره ابی هریره که بن سیرین را وی از دست و شهور رست بر روایت نزدی یعنی
 گفت بن سیرین بود ابو هریره که مکره سید شت دیدن غل را در خواب لا با او هریره آنرا از حضرت شنیده باشد یا با جتها و خود
 تعبیر کرده و احتمال دیگر آنست که ضمیر قال بر روی از ابن سیرین بود و کان یکره باین سیرین یعنی گفت راوی بود ابن سیرین که
 مکره سید شت غل را و ظاهر این احتمال چون مستلزم اسناد و تعبیر باین سیرین است و وی شهور است تاویل و تعبیر رویا نوعی جلانی
 داشته باشد و الله اعلم. و فیهم القید. و خوشی می آید ایشان را دیدن قید دنیا همچنین آمده در روایت بخاری بصیغ جمع پس بر احتمال
 اول راجع بحضرت و صحابه و صلی الله علیه و سلم و معنی الشرح هم بود و بر ثانی با ابو هریره و اتباع وی و بر ثالث باین سیرین صاحب
 او از معبرین فافهم یعنی اگر کسی در خواب بیند که قید در پای وی کرده اند بن را خوش میباشند که علامت بازماندن از قیام و معنی

و تعبیر حال و امثال آن چنانکه بیان کرده اند - رکاهه مسلم و عن النبی قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم انت ذات لیل فیما یرامی
 الانائم - می نیم یک شبی در جمله آنچنینی بیدار در آن روشنی و حالی که می بیند خواب کننده یعنی در خواب می نیم - کانانی و اربعه بن
 رافع گویند و اصحاب بن شمسه ایچ در سر عقبه بن افق قرشی صحابی ابن خاله عمرو بن العاص حاضر شده فتح نصره او عمرو بن العاص
 او را بولایت مغرب فرستاد و در سنه ثلث و ستم با فریقیه برگشته شد - فاتیما بر طب بن رطب بن طاب - پس آورده شده نزو و
 نوعی از خرابی ترک و در رطب بن طاب نام است و این طاب مروی بود در مدینه که این نوع رطب بوی مسوب است باین وجه که وی
 از اسپد کرده و نشانده یا خوش داشته و خورده رطب بن طاب گویند و عذق این طاب نیز گویند که بر عین و سکون فال که بمعنی
 خفته فراست و تیر این طاب نیز گویند - فاولت ان الرفعة لنا فی الدنیا پس تاویل و تعبیر کرده این خواب را باین که سر بلندی
 و بزرگی برای است در دنیا - و العاقبة فی الآخرة - و حسن عاقبت و آخرت رفعت را از لفظ رافع گرفت و عاقبت را عقبه همان
 و دنیا قد طاب - و تعبیر کردم باینکه دین ماکه دین اسلام است خوش آمد و شیرین افتاد و قور یافت در دلهاد و کرامت و طمی و اخلاص
 آن نامند و طبی گفته که استقراریافت احکام آن و مهر گشت قواعد آن و در بعضی روایات آمده - قد رطب و طابین را از لفظ
 رطب بن طاب گرفت - رواه مسلم - بدانکه عادت کریمه وی بود صلی الله علیه وسلم که نامها بطریق ثفاول و تاویل محالی اخذ
 میکرد و این مخصوص تعبیر خواب نبود و در بیداری نیز بدان فال میگرفت چنانکه در سفر هجرت از مدینه بریده سلمی را با جماعه
 از سواران در راه دید که قریش او را برای گرفتن آن حضرت برگماشته بودند و صد شتر بر آن دعه کرده فرمود کیست تو و نام تو
 چیست گفت بریده پس بابو یکصدیق رضی الله عنه فرمود - قد بردم از تحقیق خوشی و خنکی شد و کارا باز پرسید نسب تو چیست
 و یکدم قبیله است گفت سلمی فرمود حاصل اسلامه لنا باز پرسید که کدام سلم گفت از بنی سهم فرمود قد صحبت سهمک تحقیق یافتی تو
 نصیب خود را پس بریده سلام آورد و با حضرت وی بدین شد الحدیث - و عن ابی موسی عن النبی صلی الله علیه وسلم قال
 رأیت فی المنام فی الهاجر من مکة - ابو موسی اشعری که از کبار صحابه است روایت میکند از آن حضرت که گفت در خواب دیدم
 که من هجرت میکنم و بدر سیروم از مکة - الی ارض بها نخل - بسوی زمینیکه در آن زمین درخت خربا بسیار است اینحال در ابتدای
 هجرت بود که آن حضرت را صلی الله علیه وسلم تعیین موضعی که بدان هجرت کند میکرد و ندانم موضعی دید که شنباه و شترک هکاه
 می یافت پس از آن مدینه مطهره که او را در جلالیت شرب میخواندند و قریه ذات النخل نیز میگفتند متعین گشت و نخل در غیرتند
 از مواضع دیگر از جاز نیز بود از آن سیر باید که اول چنین نمودند که بقریه که نخلستان بسیار دارد و بروی پس در خواب می بینم که بجانب
 اینچنین قریه سیروم - فذهب و همی - پس رفت و هم من در تعبیر آن قریه الی انا ایما که آن قریه بیاسه باشد بفتح یای تخنینه
 و تخفیف یم نام بلدی که از بسا بلاد جاز نخل فروی بیشتر است و وی پایان مدینه در جانب شرقی از مکة بر شتران و در حلاله بصره
 است و از کوفه نیز مانند آن و نسبت بوی همای است و سیکه کذاب لعنه الله علیه را بخامی بود و میاسه در سل نام جاریه بود و کبود چشم
 چنان نیز نظر که سوار را از سه روزه راه میدید این بلاد همه مسوب یا دیند و سیمی باسم وی پس آنحضرت دل نشان وجود نخل و گفت آن

هجرت گاه خود را پیامی تعبیر کرد. و هجر یا شهری دیگر که نام و هجر است بفتح اجماع و آن نام شهری است که میان او و میان نفره یک
 شبانه روز راه است و آن نام تمامه زمین بحرین است و آنکه در حدیث قلیتین واقع شده که من قلیل هجر نام این شهر است و در
 صراح گفته که هجر نام شهر نیست که خرابی نسبت کنند این نیز مشبه شده که شاید موضع هجرت این باشد. فاذا هی المدینة شیرب
 پس چون روشن شد امارات و علامات و غیره اشتباه و اشتراک از میان رفت روشن گشت که آن زمین و قریه که هجرت بسوی
 کرد مدینه است که نام قدیم دی شیرب است و شیرب نیز آمده بر وزن بسجد و گویند که شیرب نام یکی از اولاد نوح است علیه السلام که
 بعد از تفرق ذریت او درین سرزمین مقام گرفت و بعضی از علماء روایت کرده اند که مدینه را به شیرب شمیمه بنامید کرد و بخاری و
 تاریخ خود حدیثی روایت کرده که هر که یکبار شیرب گوید باید که از برای تلافی و تدارک آن ده بار مدینه گوید و امام محمد و ابو یعلی و ترمذی
 کرده اند هر که مدینه را شیرب گوید باید که استغفار کند نام او طایه است طایه در روایات دیگر درین باب نیز آمده و وجه کرامت اشتقاق
 از دست از شیرب به تحریک که بعضی فساد است یا شیرب که بعضی مواخذه و عقاب است یا آنکه چون وی در اصل نام کاخری است
 تسمیه این مکان مطهر که ساخت غرض از او نشاء کفر منزه و مبایست مناسب نباشد و آنکه در قرآن مجید واقع شده یا اهل شیرب
 الا مقامکم انکم از زبان منافقان است که در تسمیه او باین اسم وادانفاق میدادند و در بعضی احادیث نیز تسمیه به شیرب واقع
 گویند که وقوع آن پیش از ورود نبی است و درین حدیث نیز ازین قبیل تواند بود یا باعتبار آنکه چون در وقت هجرت بود و هنوز
 تسمیه او باین اسم ثابت نبود و همان اسم مذکور گشت و گفتند که اطلاق شیرب از برای بیان جواز است و نمی تنزیهی است این بلد
 شریف را اسم بسیار است جمله از آن در کتاب جذبه القلوب لی دیار المحبوب که مشکفل بیان احوال این مکان عظمه است و ذکر کرده ایم
 و مدینه در اصل لغت نام بیوت مجتمع است که در کثرت و عمارت از حد قریه تجاوز نموده باشند و بمدرسه مصر رسیده پایان تاریخ
 قریه است و بالاخر از همه مصر و مدینه و بلده در میان اند و بعضی مصر و مدینه را در یک مرتبه دانسته اند و آنرا المدینة الف و الاظم
 مدینه رسول الله صلی الله علیه و سلم شده چنانکه اگر مدینه مطلق ذکر کنند همین بلده عظمه مراد افتد و نسبت بوی مدنی گویند و بعضی
 مدینی و در قرآن مجید باین نام شریف در چند جا مذکور شده و در تورات نیز مذکور است علی شرفها اخیته و اسلام و رایت تو بر او
 نه و دیدم من در خواب خود که انیت مالی هزرت سیفایین لکه من جنبانیدم شمشیر را - فاقطع صدره پس شکست شمشیر را
 فاذا هو اصاب من المؤمنین یوم احد پس ناگاه تاویل و تعبیر گشتن شمشیر آن بود که رسید بعضی مؤمنان از سختی و اندوه
 روز جنگ احد - ثم هزرت آخری ربهت جنبانیدم شمشیر را بار دیگر - فدا و احسن ما کان پس بحال خود آید آن شمشیر و دست شد
 بهتر از آنچه بود - فاذا هو اجاء الله به من بفتح و اجتماع المؤمنین پس ناگاه تعبیر درست شدن شمشیر آن بود که در خلعتیالی آنرا
 از فتح و فراهم آمدن مسلمانان و بهمان روز که در اول بر خلاف امر رسول الله صلی الله علیه و سلم از مکر جنبیدند و در دنبال
 غنیمت رفتند و تزلزل بجبال ایشان راه یافت و هفتاد و کس شهید گشتند پس از آن هجرت و استقامت باز آمدند و توفیق و نصرت
 طالع گردید و احتمال دارد که مراد فتوحی باشد که بعد از این ظاهر آمده و الا اول ظاهر تعبیر کرد آن حضرت صلی الله علیه و سلم سیف

بهوستان و شکستن آن را بهریتی که با ایشان رسیده و باز دست گشتن آن با اجتماع ایشان زیرا که الافاضه اعوان مرثی شمشیر و غیر
که جمله میکنند و غالبی آیند بآن بعد از این تعبیر است که آنحضرت را نمودند و در خاطر مبارک او انداختند و اگر چه شمشیر را بهر
و یکبار باشد چنانکه در و داخ و زوجه و زبان و ولایت و اشالی آن چنانچه طبیی ذکر کرده بدان منافات ندارد و شفق علیه السلام
اگر این رویا قبیل غزوه احد است پس از آنچه از احوال هجرت گذشت ملحوال سابق است که لاکان باز نمودند و اگر در اصل هجرت است
احوال لاحق را نمودند که بعد از آن ظهور رسیده و تعیین تغییر آن بحال غزوه احد موقوف به علم و تعلیم آنی است در واصلی الامر
علیه وسلم - و عن ابی هریره قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم بنیانا انما نعلم انیت بنجر ان الارض یقلت آنحضرت
که در انشای آنکه من خواب گرفته ام آورده شد نزد من خرنمای زمین و المملک و اموال یعنی این همه تر است و اشارت
کرد به شیوع و بسطت دین و ملت وی در عالم - فوضع فی کفی سواران سن ذهب پس نهاده شد در دست من و در دست توانم
طلا کفی را بلفظ مفرد خوانده اند بفتح کاف و کسر فاد سکون یا و طبیی گفته که ظاهر بصیقه تشبیه است بفتح فاء و تشدید یا چنانکه در
روایت دیگر آمده فی یدی که آنرا نودی تصریح کرده که بلفظ تشبیه است پس بقیاس آن ظاهر آن باشد که کفی هم تشبیه باشد غالباً
نمودن سوارین از طلا بجست ملهاک و در زیرب و زینت دنیا و نمایش آن و شدت کرامت و عظمت آن و کذاب بود که تعبیر با آنها کرد
فکبر علی پس اگر آن و مکروه آمد آن دو سوار برین از جبت کرامت پس در سب - فادحی لی ان انهما پس می کرده شد بسمت
من که بدین دو سوار را تا از دست تو سپردند نفختم پس بدیدیم آنها را - فذهبای پس به عالم عدم رفته و پیریدند اشارت کرد
باستحقا نشان آن دو کذاب که ثباتی و مداری ندارد چنانکه چیزی بسبب که آنرا بدیند و به پرو در هوا و زوال گردد - فادلتما -
آنحضرت میفرماید که پس تاویل و تعبیر کردم این دو سوار ذهب را که در دست من نهادند و وجود آنها بر من گران بود و وحی کرده
شدم که بهم آنها را و دیدم پس رفته و پدیدند - الکذابين اللذين انابنهما - بآن دو دروغ گوی که دعوی پیغمبری کردند که
من میان آنها موجودم و بر صدر رسالت قائم - صاحب صدا - یکی از صفاست که شهرت است از شهرهای من و صاحب دوی است
عنی بفتح عین و سکون نون و کسر سین که در آخر عهد رسول الله صلی الله علیه و سلم دعوی نبوت کرد و غیر ذللی در مرفوعات
آنحضرت صلی الله علیه و سلم و اگر گشت پس آنحضرت در مدینه از آن حال خبر داد و فرمود و فرمود و صاحب الیمامة - دیگر آن
یمامة است که بلادی است از بلاد حجاز چنانکه گذشت و نام وی سیمیه بود لغته الله علیه بفتح سیم سکون سین و فتح لام بن شامه
بفتح شامی شانه و مسلمانان او را سیمیه کذاب بصیقه تصغیر نام کردند و در خلافت صدیق اکبر بر دست جوشی بن حرب گشته شد چنانکه گفته شد
شهر دست و در وجه تاویل سوارین بکدامین گفته اند و اعلم عند الله سوار شایه قید دست است چنانکه قید و یا باشد و قید
منع میکنند دست را از بطش و اخذ و عمل و تصرف چنانکه باید پس آن دو کذاب که معاشرین امر آن حضرت صلی الله علیه و سلم
شده بودند شایه قیدی باشند که در دست مبارک او است و مانع باشند از عمل تصرف گویا دست او را گرفته اند و نمیکند از آن
کار که باین وجه مناسب است تاویل و تعبیر کرد سوارین از ذهب را که در دست مبارک او دید بآن دو کذاب که اقا و اولاد اهل آن

ینماید آن حضرت تعبیر و تائیل کرد بوحی و الهام الهی که در دل شریف وی نازل گشت چنانکه سابقا اشارت بدان کردیم مگر بوجهی متناهی
 که مذکور شد و تعبیر و تائیل را بواجب حقیقت مطلق کشف است که واقع را در بیان نمیکرد و مناسبت و شباهت که مجازان ظاهر میکنند
 کما لا یخفی متفق علیه فی روایت - و در روایتی باین نطق آمده است که در بیان و تعبیر گذارین فرمود - یقال اهدیها گفته میشود
 یکی از آن دو را - میلته صاحب الیمامة و النفسی صاحب صنعا و - انجمن است و در صانع و صاحب شکوة میگویی - علم چند ده را و آیت
 فی الصبحین - نیا فتم من این روایت را و صحیحین که فصل اول برای احادیث آنها مسموع و مست - و ذکر صاحب الجامع عن الزری
 ولیکن ذکر کرده است از صاحب جامع الاصول از زری و عن امام العلای و الانصاری - صحابه است از بیایات حدیث و بی نزد
 اهل مدینه است روایت کرده از وی پسوی خارجی بن زید بن ثابت پس بی از زوجه زید بن ثابت است ناملم و زینب است بود
 عثمان بن مظعون نزد وی نزول - قالت لیس لعثمان بن مظعون فی النجوم عینا بحری - عثمان بن مظعون از فضلالی مهاجرین
 و اول کسی است که قات یافت از مهاجرین در مدینه آنحضرت بوسه داد و در چشم او بعد از فوت وی روشن کرد و او را در بقیع و بقیع نفیس خورش
 سنگی گران کشید و بر قبر او نهاد و او را فضائل بسیار است پس امام العلای و انصاریه میگوید دیدم عمر عثمان بن مظعون را در خواب چشمه را که
 روان میرود قطع نموده علی رسول الله پس برخاستم آنرا بر پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم فقال پس گفت آنحضرت و تعبیرین
 خوابت که یک عملیکه بجز آن - آن چشمه صورت عمل دوست که جاری کرده میشود برای ادب یعنی ثواب آن که دائم و باقی است بعد از وی بحری
 را بلفظ معلوم نیز خوانده اند حکایت شنیدم از شیخ اجل واکرم و احمد عبدالوهاب متقی گفت دیدم شیخ خود را شیخ علی متقی رحمه الله علیه
 در منام آگاه نزد او و جوهرهاست صفار و کبار و جدا و اول و آنها را جاری و میگوید شیخ رحمه الله علیه و اشارت میکند باین حیاض که آن
 جامع صغیر است و این جامع کبیر و این فلان کتاب است و این فلان رساله همچنین عدد میکند کتب رسائل و مصنفات خود را در علوم
 دین رواه البخاری - و عن سمرة بن جندب - صحابی کبیر است از حفاظ کثرین روایت کرد از وی حسن بصری و ابن سیرین و شعبه
 و غیر اعم ات بالبصرة سنة تسع و خمسين و قيل سنة ستين - قال کان النبی صلی الله علیه و سلم اذا صلی - عادت شریفان بود
 که چون فارغ میشد از نماز یعنی نماز صبح اقبل علینا بوجه - توجه میکرد و برابر وی مبارک خود اقبال یعنی توجه و رو آوردن
 و بوجه تاکید است چنانکه گویند کعبه بیده و البصره بعینه - و در اینجا باز است بار قبله است اگر چه در وقت صبح باشد در مجلس علم و رضا
 عوارف مبالغه کرده است در وصیت بآنکه در وقت صبح بعد از نماز است باز کند و اگر خواب غلبه کند برای دفع آن بجانب پس پشت
 رود که تنور باطن است و این در غیر مثالین صورت خواهد بود که در حدیث آمده است - فقال پس میگفت وی پرسید از صحابه بمن را
 منکم اللیلۃ یرویا کیست که دیده است از شما شب خوابی را - قال - گفت سمرة - فان رای احد قضا - پس اگر می دیدی یکی خوابی
 میخواند و عرض میکرد آنرا بر حضرت وی - فیقول اما و الله - پس میگفت آن حضرت در تعبیر خوابی آنچه خواسته بود خدا و الهام
 کرده بر وی جاری کرده برسان وی صلی الله علیه و سلم - فسانا یروا - پس پرسید از وی چه آن عبارت شریف خود
 فقال بل رای منکم احد روایا پس گفت آیا دیده است از شما صبح کی خوابی را - قلنا لا گفتیم دیده است فقال لکنی رایت اللیلۃ فرمود

لیکن من دیده ام اششب - رطبتن آتیا - دومردا که آمدند - فاخته امیدی پس گرفته هر دو دست ملر فاخته جانی الی اخر تحفه
پس بیرون آوردند و بسوی زمینی پاک در بعضی جواشی نوشته اند که مرد زمین شامست و ظاهر رنگی اطلاق است - فاذا جلا بسا
پس ناگاه در اینجا مردی نشسته است - و رجل قائم بیده کلوب سن حدید - و مردی دیگر است ایستاده در دست و کلوب است از
آهن کلوب بفتح کاف و تشدید لام مضمة ثانی است - و سر کج کشیده میشود بوی چیزی که آنرا بنور گویند - نیز خانی شده - می در آن کلاه
در کلاه آن مرد که نشسته است و شدق بکشتن و سکون دال کنج دهن - فیشقه پس پاره میکند شدق اول - حتی سلخ قفاه تا آنکه سیر
پارگی پس سرور - ثم فیعل یثبه قلا الاخر مثل ذلک - پسر میکند بکار بگوید - مانند آنچه کرده بود بکار نخست یعنی بانور میکند و پاره میکند
تا آنکه سیر سه قفاه - و یقیم شدق ثانی - و هم می آید و بگوید - وین کلاه و فیحو فیصنع مثله پس باز میگردد و میکند مانند آن کار یعنی
هر بار کلاه را می شکافند و چون باز هم آید باز می شکافند همچنین هر بار میکند - قلت مانه لمان حضرت میفرماید صلی الله علیه و سلم
پس گفته و پرسیدم آن دومردا که چیست این عمل که این مرد میکنند - قالوا انطلق - گفتند آن دومردا یعنی پسر و برادر که نه دور
بجانب دیگریدنی است تعبیر آن معلوم خواهد شد - فانطلقنا - پس رفتیم من و آن دومردا حتی آتینا علی رجل مصطح علی قفاه - تا آنکه
آمدیم هر مردی که فتاده است بر قفای خود - و رجل قائم علی راسه بقدر و صخرة - و مردی دیگر است ایستاده بر سر و سنگ گرفته
و فر کبهر فاد سکون اسنگ بر پری دست یا سنگ مطلقا و صخرة شک و دی است پیشخ به راسه - می شکند بآن سنگ سران
در افتاده بر قفای فاخته بر تپه هجر پس چون میزند وادی غلطه سنگ دوری افتد - فانطلق الیه لیاخذہ پس مردان مرد
بجانب سنگ تا گیران سنگ را و باز میزند - فاما یرجع الی ہذا حتی یقیم راسه پس باز نیاید و بسوی من مرد تا آنکه بوی می آید و برگردد و
و عاودا راسه که کان - و سیکرد و سر و چنانکه بود - فعاودا الیه حضرت - پس باز می آید آن مرد و سنگ در دست پس میزند و او را نقلت اند
پس پرسیدم که چیست این کار - قالوا انطلق - گفتند آن هر دو مرد و برو - فانطلقنا - پس رفتیم حاجی آتینا الی نقب بفتح نای
مثله و سکون قات و در رواتی نقب بفتح نون و هر دو بعضی سوراخ است از صخره می شود که طلق سوراخ و از قاضی معلوم میگردد
که بعضی سوراخ نافه و در جواشی بعلامت مغرب نوشته اند که نقب بفتح نای مثله سوراخ نافه و استعمال و در قلیل و صغیر بود
ان نقب جالط و مانند آن چون عظیم میباشد یعنی به قفای این کلام چون آن نقب تنگ است و تشبیه بنور میکند چون سنا
و نمیناید چنانکه فرمود - مثل التنور یا سوراخ مانند تنور است تشبیه نون بعد از آن در وجه بیان تشبیه بنور میفرماید - اعلاه
ضیق و اسفله واسع - بالای آن نقب تنگ است و پایان او فرخ چنانکه شکل تنور میباشد - و توفد تحتہ نار می آید و زین تنور
آتش و جماع از مردم در آن تنور افتاده میسوزند و می جوشند - فاذا ارتفعت پس چون بلند میگردد و آتش بار افتد - بلند میشوند
مردم که در وی افتاده اند حتی کادان بخور استند - تا آنکه قریب است که بیرون افتند از آن - و او اخذت - و چون می نشینند
نمایان آتش و سرد میگردد و رجوع میفرماید - رجوع میکنند و باز می افتند در وی - و غیره از بابی و نسا و عراة - و در آن آتش یا در آن تنور که
افروزان است مردان و زنانند بر منہ - فقلت مانه لمان قالوا انطلق - گفتند آن آتینا علی تهر من دم - تا آنکه آمدیم بر جوار خون قریب جلال

علی وسط النهر - در آن جوی مروی است ایستاده در میان جوی و وسط را بفتح سین نیز تفسیر کرده اند منشی وی میان دو بساطین
 طاهر ترمی نماید یعنی آن میان جوی - و علی شرط النهر رجل - و بر کنار جوی مروی دیگر است - بین دیدن حجازه - پیش وی سنگهاست
 قاقابل الرجل الذي في النهر - پس پیش آمد مروی که ایستاده بود در میان نهر - فاذا اذ ان يخرج ربي الرجل بخر - پس چون بخوابد که بر
 آید این مرد از میان نهری اندازد وی زندان مرد که بر که از نهر است سنگی را - فی قیبه - در دهن آن مرد که بخوابد از نهر بیرون آید و فرود
 حیث کان - پس میگردد و باز میفرستد بهما بخاک بود در میان نهر - فجعل کلما جاء لمخرج حرس فی اقیه بخر پس را ایستاد آن مرد که بخوابد
 جوی است این صفت که هرگاه که می آید آن مرد که در میان نهر است تا بیرون آید می انداخت در دهن او سنگ را - فیخرج لکما کان
 پس باز میگردد و میرود در همان مکان چنانکه بود - فقلت انما قالوا انطلق قال لعلنا حتى اتمينا وقتة خضراء - اما میگویم که هرگاه
 ایستاد سبز - قیما شجرة عظيمة - در آن روهبه درختی بزرگ است - وفي اصلها شخ و صبيان - و در بخر آن درخت پیر است و خرد
 و از رجل قریب من الشجرة - و ناگاه اینجا مروی دیگر است نزدیک آن درخت بین دیدن بار بوقه - پیش آن مرد و گشتی که
 می افروزد آن آتش را - فصعد الی الشجرة - پس برود بر بالای آن درخت - فادخلانی دارا وسط الشجرة - پس در دهن در
 در ساری که میان آن درخت است - ثم ارقط احسن منها - ندیم هرگز بهتر از آن سر - قیما رجال شیخ و شباب - در آن مرد و زن
 پیران و جوانان و شباب بفتح شین و خفت با جمع شایب و معنی جوانی نیز آید - و نساء و صبيان - و زنان اند و خردان - ثم
 انظرانی منها - پست بیرون آورد و در دهن از آن سر - فصعد الی الشجرة - پس باز برود بر بالای آن درخت - فادخلانی دارا من احسن
 پس در دهن در ساری را که آن سر بهتر و زیاده تر و در فضل و زینت است - قیما شیخ و شباب - در آن مرد پیران و جوانان اند
 و در اینجا ذکر زنان و خردان نیست و چون آن در تعبیر این خواب معلوم گردد - فقلت لهما انما قد طوطا فی الیامیة - پس گفتن من
 مران و مرد را که می بردند از جانی بجائی که بسیار گردانیده شد تا مشرب - فاجزانی عما ایت - پس خبر و هدیه از آن خبر دیدم من
 قال انهم - گفتند آن و مرداری خبر میدهم ترا از آنچه دیدی اما از جل الذي را تیه لشیق شد و یا مروی که دیدی تو او را را به
 کرده میشود کله که او با خود - فکذب بحدث بالکذبة - پس مروی دروغ گو است که خبر شیر به بدروغ - ففعل عنه پس یاد گرفته میشود
 از وی و نقل کرده میشود از وی آن حدیث دروغ - حتی بلغ ان فاق - تا آنکه میرسد در اطراف عالم و تحمل و تبلغ ایتا و با هر خطره
 اندر قصه به اتری الی یوم القيمة - پس کرده میشود آن مرد چیرگی که فی مینی تار و قیامت - والذي را تیه شیخ را تیه - و آن کسی که
 دیدی تو او را که شکسته میشود سر او - فرجل علم الله القرآن - پس مروی است که تعلیم کرد او را الله تعالی قرآن را و توفیق داد و تعلیم کرد
 فنام عنه بالیل - پس خواب کرد و اعراض کرد از قرآن و در شب و قیام نعل نکرد و قرآن - ولم یعمل بها فیها بالنهار - و عمل نکرد با شب
 در قرآن است و در روز عمل بقرآن در روز و شب است و تلاوت قرآن در شب نیز عمل بقرآن است و لیکن چون سنت در شب
 عمل بقرآن است و در روز عمل بقرآن - و عمل با او و تو او را قرآن را تلاوت بر روز و شب با اعتبار غالب یفعل باللیل الی یوم
 القيمة - کرده میشود و باین مرد که در شب از تلاوت قرآن اعراض نموده و در روز عمل بقرآن نکرد چیرگی که دیدی تار و قیامت و بوجه است

سنگستن به ترک تا اوت کردن و سر بخواب غفلت نهادن و ترک عمل که نماز و جمعه است و سر بسجده نهادن ظاهر است. و الذی
 رایت فی النقب. و آنکس که دیدی تو او را که در سوراخ مثل تنوری سوز و در او جنس است که شامل جماعت است. فیه الزمان و یکنوع
 زنا کاران اند که آتش شهوت می افروختند و در گرمی آن می سوختند. و الذی رایت فی النهر. و آن کسیکه دیدی تو او را در رود
 جوی که بندگان میزد و درین وی مردی که در کنار جوی بود. آکل لربوا. رها خواست که بجای آنکه را خور و سنگ را در آن میخورد
 و عذاب میکشد. و الشيخ الذی رایت فی اصل الشجرة ابراهیم. و پیری که دیدی تو او را در بیخ درخت ابراهیم خلیل السلام است. و پسران
 خوله و اولاد الناس. و اخوان که گرد او بنید پس اولاد مردم اند. و الذی یوقد النار مالک خازن النار. و آن کسیکه می افروزد
 آتش را مالک است نگا هارنده و وزخ. و الدار الاولى التي دخلت دار عاتمة المومنین. و ساری پیشین که در آمدی تو جای عوام
 مسلمانان است یعنی بهشتی که سایر خلق در آنجا باشد. و اما هذه الدار فدار الشهداء. و اما این ساری دوم که در گدی و حسن افضل از اولی بویس
 بجای شهیدان و خواص مردم است. و اما جبرئیل و میکائیل. و آن دوم که آنحضرت را همراه بردند و این عجائب نمودند یکی از ان
 دو گفت که من جبرئیل ام و این دیگر میکائیل. فارفع رأسک. گفت آنحضرت پس بر دار سر خود را بالا نگاه کن. فرفعت رأسی
 پس بر دوشتم سر خود را و نگاه کردم. فاذا فوقی مثل السحاب پس ناگاه می بینم که بالای سرم مانند ابر است. و فی رواية ثلث ارباب البیضا
 و در روایتی آمده است که گفت بالای من مانند بابه سفید است بفتح او خفت. موحدة اولی و فتح ثانیه و آخرت اسباب ستر که بالای هم
 نشسته است و بعضی قید بقیض نیز کنند و برین تقدیر البیضا و ناکیه خواهد بود یعنی سفید بخت سفید. قالوا مالک منزلك. گفتند آن دو
 مرد این مقامی که مثل بر سفید دیدی جای تست. قلت دعانی و دخل منزلی یفتقم بگذارید مرا تا در آنم منزل و مقام خود را. قالوا انه بقی
 مالک عمر التکملة گفتند آن دو مرد و تحقیق باقی مانده است ستر عمری که استکمال و استیفا نمود و آنرا. فاو استکملت بیت منزلك
 پس اگر تمام میکردی عمر خود را می آمدی منزل خود را. رواه البخاری و ذکر کرده شده است. حدیث عبد الله بن عمر فی
 رویا النبوی صلی الله علیه و سلم فی المذنبه. و در بیان خواب دیدن پیغمبر در مدینه. فی باب حریم المذنبه.

الفصل الثانی. عن ابی زرین. ففتح را و کسر را. العقیقه یعنی عین و فتح قاف نام و لقیطه است ففتح لام صحابی مشهور است
 بعد و در این طائف. قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم رؤیا المؤمن جزء من ستة وربعین جزء من النبوۃ شرح این
 معلوم شده است. و هی علی رجل طائر الم یحیدر شایوا. و در بیان پای طائر است یعنی ساق است و قرار نیامده است تا آنکه گفته
 است و خبر نداده است بدان و عبارت هو علی رجل طائر کثایت است از سقا و عدم استقرار عرب و امری که قرار نیافته و در محل مقبوض
 است میگویند هو علی رجل طائر چون پرنده در اکثر احوال قرار ندارد و هر ساعتی پرواز حرکت میکند پس پیچ پای او بود و قرار نگذاشته
 پس میفرماید که خواب اینا کیست گفته است و خبر نداده است و در ضمیر پوشیده دارد اعتباری ندارد و وقوع نمی یابد. فاذا حدث
 به اذ وقعت پس چون گفت خواب را و یا خبر در میان نهاد و وی تغییر در او قدم میگردد و بر آن وجه که تغییر بر کس نمی یابد گفت و این در خواب
 بدست که از وقوع آن می ترسد و توهم ندارد و چنانکه از او پیش را که علم میگردد و گفت ای وی. و حسبه قال. وی بنیدم آنحضرت را

که گفت - لا تخدش - و در بعضی نسخ به زیادت کرد یعنی گمان خواب را با حسیب یا اولیبیا اگر باد دست که نیک خواه و نیک اندیش نسبت
 بتو حاصل بینگی کمتر و تغییر بخیر ناپید نکلف دشمن که عداوت و حسد باعث بتغیر بکروه و شتر گردد و بهمان صفت دفع یابد یا بمرودی
 و اما خداوند فکر و رای گوید که بقوت فکر و اعمال رویت بجانب خیر صرف کند و بوجهی تغیر کند که محبوب است و دفع توهم فخر ناید و کماله
 یا برای شک راوی است که الا حسیب گفته اما لا لبیبیا فرموده و اگر او بزی متوابع بود اینجا چند قسم تصورست جامع هر دو صفت و خالی از هر دو
 و حکم اینها ظاهر است و اگر کی ازین دو صفت داشته باشد گفتن بوی سودمند بود پس ملاوان باشد که باد دست گوید که متیقن است
 دوستی او با علما و دوستی بجانب خیر برود و اگر نه دوستی او معلوم است و نه دشمنی و اما باید که بزور فکر و انانی تاویل بخیر ناید اما بر تقدیر
 یقین بدشمنی را انانی فائده کمند این توجیه خالی از تکلفی و دقتی نیست و حمل بر شک راوی اسلام و اظهر است و بر تقدیر حمل بر دو

می توان یکی از دو صفت در دیگری اعتبار کرد فافهم - رواه الترمذی و فی روایاتی و او قالی روای علی بن جری طارما تغییر فاذا عبرت
 و قوت و وجهه قال و لا نقصها الا علی و او ذی رای - معنون این روایت نیز معنون روایت ولی است الا انکم راوی و وقوع
 مرتب بر تحریف داشت و در اینجا به تغییر و ظاهر آنست که در اینجا نیز تغییر سبب است چه فی از حدیث که با حسیب یا لبیب یا ظوران است
 و درین روایت و او گفت بجای حسیب و دو وجهت یکی است و لبیب و ذی رای نیز در ذی یکبیت و در بعضی روایات آمده است او را
 لاول عابره و علی بن جری طارما الحدیث یعنی روایان بخیرترین است مثلاً روایست که در تاویل و تغییر و احتمال یا بیشتر و در سخت یکی
 گفت و ذی احتمالی از ان احتمالات نبرد و تغییر کرد پس از وی دیگری با احتمال دیگر تغییر کرد و معتبر همان تغییر اول است و دیگر باطل
 اینجا اشکال می آید که چون وقوع همه شیا بقضا و قدرت تاثیر کتمان روایا بسوق طو تغییر آن در وقوع چه منی دارد و چنان نیز بقضا و

است حکم و عا و صدقه و سایر اسباب چیست این نیز همان حکم دارد و عن عائشه رضی الله عنها قالت سئل رسول الله صلی الله
 علیه و سلم عن درقه عائشه میگوید که آن حضرت را پرسیدند از حال درقه بن نوفل بن اسد بن عبد الغزی بن قصی که ابن علم المومنین
 خدیجه بنت خویله بن اسد بود و در جاهلیت دین نصاری آموخت و انجیل ابوعبوس ترجمه کرد و تعبیه نمود و از عبادت اهدام تبری کرد
 و بود پیر سحر و در آخر عمر اعمی شده و قصه برون خدیجه آنحضرت را و را بیدی و می نزد وی و بشارت داد و آن حضرت را بصدق
 حال و تصدیق نمود و آنحضرت را مشهور است و اسد لغا به او را در صحابه ذکر کرده و اختلاف علماء را در سلام وی آورده و این حدیث را
 بعینه سوق نموده و لا بد عائشه این حدیث را بطریق سماع از صحابه روایت کرده باشد زیرا که عائشه در زمان حیات خدیجه

در خدمت آنحضرت بود پس عائشه میگوید که از حال درقه از آن حضرت پرسیدند که وی مومن است یا نه - فقالت له خدیجه
 انه كان قد صدقك - پس خدیجه پیش از آنکه آن حضرت جواب دهد بر عایت حال بن عم و نگا داشت او با حضرت رسول
 الله صلی الله علیه و سلم حرفی بین من گفت اول ناظر در ثبوت ایمان وی که گفت تحقیق بود وی که تصدیق کرد در ثبوت گفت
 که این فرشته که تو دیدی همان ناموس است که بروسی و عیسی فرودی آمد و تو پیغمبر خدای اگر سن در وقت طبع و غلبه تو زنده نام
 انصرت و هم ترا نصرتی قوی و ثانی ناظر در جانب تردید در ایمان وی که این کلمه که گفت حق باشد و نزد آنحضرت مقبول گردد

پس گفت - و لکن بات قبل از آن نظر - ولیکن این مقدار است که وی مرد پیش از آنکه ظاهر شود و غالب گروی تو و وی بر زمین است
تو عمل کن و متابعت تو نماید - فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم پس آن حضرت ایان او را ثابت داشت و گفت آری تویی فی المنام
و علیه ثياب بيض - منوره شمدوی مراد خواب و حال آنکه بروی جامه های سفید است - و لو كان من أهل النار كان علیه لباس غیر
ذلك - و اگر میبودی کا از اهل آتش هر آینه میبودی بر روی غیر جامه سفید - رواه احمد و الترمذی - این حدیث ثلاث دارد بر این وقت
و خود چه جای اختلاف است که در حالت نبوت آنحضرت تصدیق کرد و اگر پیش از نبوت میکرد گنجایش داشت و لیکن اختلاف با وجود
تصدیق بعد از نبوت عجیب است - و بحسب این خرمیته بن ثابت - صحابی انصاری است مشهور است روز صفین همراه علی مرتضی بود
چون عمارین یا کسر شده شد شمشیر کشید و جنگ کرد تا که شد و این خرمیته نام او عبد الله است یا عماره و ابو خرمیته نیز صحابی انصاری
الابودون امیر ادو خرمیته نامشید یا عم ابن خرمیته باشد و الله اعلم چنانکه گفت - عن عمه ابی خرمیته انه رای فیما یری المنام انه یجد علی
جبهه النبی صلی الله علیه وسلم ابو خرمیته انصاری میگوید که وی در خواب دید که سجده کرده است بر جبهه آن حضرت - فاجتره -

پس خبر کرد آن حضرت را و عرض کرد این خواب را بروی - فاطم - که پس بر پهلوان افتاد آن حضرت برای خاطر ابو خرمیته یا سجده
بر جبهه میسر گردد - فقال - پس گفت آن حضرت - صدق رویاک - راست گردان خواب خود را که دیده و سجده کن بر جبهه آن
فسمجد علی جبهه پس سجده کرد ابو خرمیته بر جبهه رسول الله صلی الله علیه وسلم و اه فی شرح است - و این حدیث لیل است بر استجاب
علی بر یاد و نقطه اگر از خبیب طاعت باشد چنانکه در خواب بیند که روزه داشته یا نماز کرده یا تصدق کرده یا امری را زیارت کرده
و هر چه مانند آن است لذا قال الطبری - و ستند که حدیث ابی بکر - و زود باشد که ذکر کنیم حدیث ابی بکر را که او شش نیست - کان
سیرا نازل من السماء فی مناقب ابی بکر و عمر

الفصل الثالث - عن سمرة بن جندب قال کان رسول الله یو فی غیره خدا صلی الله علیه وسلم ما یکثر ان یقول لاصحابه انما اتنا
که اکثر میکرد و بسیار میگفت این قول را امر اصحاب خود را پس ای احد شما من رویا - آیا است که دیده است یکی از شما هیچ خوابی را
فیقص علیه من شاء الله ان یقص پس بخواند بر آن حضرت خواب خود را بگویی که خواسته بود و خدای تعالی که بخواند - و انه قال لا تأخذ
غداة بتحقیق آن حضرت گفت ما را یک با دادی - آه - که نشان نیست که - امانی الیله آیتان - آمدند از استب دومد آینه -
و انما انبتانی - و بدستی آن دومد آینه را بگینند مرا - و انما قال ابی لطلق - و آن دومد و لغندم را برو - و انی اطلقت بهما - و
رفتم با ایشان و ذکر مثل الحدیث المذكور فی الفصل الاول بطوله - و ذکر کرد سمرة بن جندب مثل حدیث مذکور که آن نیز از سمرة بن جندب
بود در فصل اول با درازی که داشت - و فیه زیاده نیست فی الحدیث المذكور - و درین حدیث که اینجا در فصل ثالث مذکور است
آن زیادتی است که نیست در حدیث مذکور در فصل اول - و همی قوله - و این زیادتی که نیست در حدیث مذکور نیست که - فاتیما علی صفة
معمته پس بدیم با بر غزازی که سخت تازه است بنات و سیرهای او و معتمه بضم سیم و سکون حله و کسر مثناة و تخفیف میم مشتق از معتمه
معنی سخت تارکی و دو صفت روضه بدان باعتبار آن کرده که سبزی چون سخت گردد و تارکی نماید و بعضی معتمه تخفیف مثناة و تسدید میم خوانده اند

فیما من کل نور الیوم - و آن روزه از هر خورشید شگوفه بهارست - و از این طهری الروضة رجل الطویل و ناگاه میان آن مرغز آمدی و دراز
 بحدی دراز - لا اکاداری راسه طولانی السواء که نزدیک نیمیم که نیمیم سر او از جهت درازی در جانب آسمان - و اذا حول الرجل
 من اکثر ولدان را نیمیم قط - و ناگاه گرد آمد که در روضه است از بیشترین بچگان اند که دیده ام من ایشان را قط در عمر خود هرگز
 قط اینجا تا کید مثبت واقع شده و بخوبیان آنرا مخصوص بتا کید نفی داشته اند مثل رأیة قط و میگویند رأیة قط اما تحقیق آنست که
 واحدیث دیگر مقام اثبات نیز واقع شده و بعضی از متأخرین این قاعده را تغییر کرده و گفته که گاهی در تا کید اثبات نیز مستعمل گردد
 چنانکه ابن مالک و ترمذی آورده - قلت لهما ما هذا باهولاء - گفت آن حضرت گفت مر آن دوم در اچست این روضه و چخس اند
 از مرجهینا که می نیمیم - قال - گفت - قالانی - گفتند مرا - اطلق الطلق - برو برو - فالتفت - پس رفتم - فاتیئنا الی روضه
 عظیمه پس رسیدیم بسوی مرغز بزرگ که - لم ار روضه قط اعظم منها - ندیدم هیچ مرغزی ماهرگز بزرگتر از آن - و لا احسن
 و نه بهتر از آن - قال - گفت آن حضرت قالانی - گفتند آن دوم در مرا - ارق فیها - بالابر آوردین روضه - قال - گفت آن حضرت
 فارقیئنا فیها - پس بالا برآمدیم در آن روضه - فاتیئنا الی مدینه سبینه بلین ذهب فقهه - پس رسیدیم شهری که بنا کرده شده است
 نخستهای طلا و نقره و تبن و لیس و کسریای سوجه و گاهی یکسر لام و سکون باینز گویند لبیه واحدی - فاتیئنا باب المدینه
 پس آمدیم بر در آن شهر - فاستفتحنا - پس طلب کشادن در کردیم - ففتح لنا - پس کشاده شد در برای ما - فدخلنا - پس آمدیم
 در آن شهر - فملقنا فیما رجال - پس پیش آمدند یار در آن شهر مردان شطرنج خلقم کاحسن مانت را - نصف از بدن هر یک
 از ایشان مانند ترا پنجه بینده تو آنرا - و شطرنج کافج مانت را - و نصف از بدن ایشان مانند ترا پنجه بینده تو آنرا - قال
 قالنا - گفت آن حضرت گفتند آن دوم در قرآن مردان را - اذ هیوا - بروید - ففعلوا فی ذلک المنهر پس بقید در آن جو
 قال - گفت آنحضرت - و اذا نهر مقترض - ناگاه در آنجا جوی بود و پنهان و چال شده - تجری - که روان میرود آن جوی - کان
 ماء المحض فی البیاض - چنانستی که آب وی شیر خالصست در سفیدی - قد جوا لپستر رفتند آنرا - ففعلوا فیہ پس اقبالند
 در آن جوی - ثم رجوا الینا - پستری باز آمدند بسوی ما - قد ذهب ذلک السوء عنهم - در حالیکه تحقیق رفته است آن بدی صورت
 از ایشان - فعادوا فی احسن صورة - پس گشتند در بهترین صورتی - و ذکر فی تفسیر هذه الزیادة - و ذکر کرد در بیان این زیادت
 که در حدیث مذکور و فصل اول بنود بقول خود که گفت - و اما الرجل الطویل الذی فی الروضة - و اما مردی دراز که در روضه است -
 فانه ابراهیم - پس بدستی که وی ابراهیم خلیل است علیه الصلوٰۃ والسلام - و اما الولدان الذین حوله - و اما خردان که گرد اویند فکل
 مولود مات علی الفطره - پس برزائنده که مرده است بر فطرت اسلام که زائنده میشود بر آن - قال - گفت راوی - فقال بعض
 المسلمین پس گفتند بعضی مسلمانان - یا رسول الله و اولاد الشربین - و خردان مشرکان هم در ایشانند - فقال رسول الله - پس گفت
 پیغمبر خدا - صلی الله علیه وسلم و اولاد الشربین - و خردان مشرکان هم در ایشانند - و اما القوم الذین کانوا - و اما گروهی آنانکه
 بودند باین صفت که شطرنج حسن و شطرنج منم هیچ که نصف بدن از ایشان نیکست و نصف بدن بد فتنم قوم - پس بر یک

ایشان گردی اند که - قد خلطوا علما صالحا و آخر سیما تحقیق خلط و جمع کردند کار نیک را و کار دیگر را که بدست - تجاوز الله عنهم
در گذر ایند خدای کریم جل و علا از ایشان چنانکه در قرآن مجید فرموده است (خلطوا علما صالحا و آخر سیما عسی الله ان یتوب
علیم) رواه البخاری - وعن ابن عمر ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال سن افری الفری - از دروغ ترین دروغها - ان یری
الرجل عینیه لم تریا - آنست که بنماید و در چشم خود را چیزی را که ندیده اند یعنی دروغ بر بندد و چشم که آنها ندیده اند حال آنکه
در واقع هیچ ندیده اند المقصود گفتن خواب بدروغ است زیرا که خواب در سنی وحی است پس گویا بر خدا فقر کردن است و در حدیث
آمده است که حق تعالی فرشته را میفرستد که خواب می نماید - رواه البخاری - و بعضی از بخاری رواه الترمذی است و بعضی نسخ رواها
البخاری یعنی حدیث اول و این حدیث هر دو را بخاری روایت کرده - وعن ابی سعید عن ابی بنی صلی الله علیه وسلم قال اصدق
الکذبا بالاسمار - راست ترین خوابها خوابی است که در سحر یا به بنیند که وقت سعادت و اجابت است - رواه الترمذی و الدارمی

خاتمه الطبع

بحسن توفیق خدای برتر کتاب برکت خطاب جلد ثالث ترجمه فارسی مشکوٰۃ شریف مسمی به اشعه اللمعات
که شامل است بر احادیث نبوی از کتاب البیوع تا کتاب الطب و الرقی مترجمه فاضل جنیل عالم نیل شیخ عبدالحق
محدث دهلوی طاب ثراه حسب خواهش طالبان دین با رجوع به بیعت تمام و فکر غائر بمقام مکشور و مطبع نامی
نشی تول کشور سی - آئی - ای بمه ماه اپریل ۱۳۹۴ مطابق ماه شوال المکرم ۱۴۱۵ هجری قمری بیاس پوشش
الطبایع شد خدای تعالی مرغوب دلهای اهل عالم کنا و بمنه و کرمه

تبیان - در حکم تنہا گو و حقد از ملا علی بن الدین -

پیران معطلہ مسائل فقہیہ فارسی از ملا ناظم علی -

قائم حق - مشہور درسی از شیخ شرف الدین بخاری -

ماکتہ مسائل - تنویر مسائل از مولانا محمد احمد رحمہ اللہ -

شیخ وقایہ فارسی - مع حاشیہ ملحق الامیر شاہ عبدالحمید
محمد شہ دہلوی -

مسائل المتقین - مرغوب علماء سے ولایت از مولوی اکبر بارخان -

فتاویٰ برہنہ - جامع البواب فقہ از مخیر نصیر الدین -

قدوری - ترجمہ مولانا ابوالقاسم محمد علی الطبع -

شرح فارسی مختصر وقایہ - از عبدالرحمن جامی -

کثر فارسی - از مخیر نصیر الدین کرمانی مشہور مع فرہنگ -

بالا بدینہ - از قاضی شہداء احمد رحمہ اللہ مع وصیت نامہ -

شرح مختصر وقایہ کہ برہنہ - از مولانا جلال الدین مرقدی -

رسالہ تنبیہ الانسان - در ہیئت و حرمت جانوران -

رسالہ قاضی قطب - ذکر ایمان و ارکان -

فقہ اردو

غایۃ الاوطار - ترجمہ اردو محمد شہر حبیب مولوی غلام علی و

مولوی محمد حسن کامل ہمار جلدین -

راہ نجات - قدوری مسائل نماز روزہ وغیرہ -

مفتاح الجنۃ - از مولوی کریم علی جوہر دہلی -

حقیقۃ الصلوۃ - مع رسالہ نماز -

ترجمہ فتاویٰ عالمگیری - کامل ہر چار جلدین مع ترجمہ جلد اول

ترجمہ مولانا منشاہ الدین و ابوالفیض جلدین مع ترجمہ

ترجمہ مولانا امیر علی - یہ ترجمہ نہایت فصیح و بلیغ ہمار -

کشف الحاجات - ترجمہ اردو مولانا محمد شہر دہلی محمد نور محمدین

نصیر علیہ لفظ فیضی - مسند برخواستہ طبع الامام - علم

میر کا تاج لیجیہ جو کتاب خزانہ الہامی شہنشاہ اکبر

ن گوہر نایاب مفتی مفتی اپنے خزانہ کی منزلت لیجیہ

ب صحت ہر باطل سب لفظ امیر عیوب بلاغت و

است پیر متباد و خبر اور شرط و جزا کی اصطلاح

لفظ - ردایہ کاتر ترجمہ لفظ شہنشاہ ہند کا عزت

نار و آتش بیا تھا اور مخیر نصیر کا محرز بیا ویسا ہی

جیسا شہنشاہ مطیع کی تمام کو ششش سے نہایت

بیش لفظ ملاحظہ کو جو ہر رقم خود بخود پس نے لکھا

بت عمدہ چھپا -

نصیر الدین فی شرح الجلیلین - نصیر الدین

نار و آتش شرح مولانا تریاب علی مرحوم -

در النظم - خاص و تاثیرات آیات و سورہات

قرآنی ترجمہ قاضی ابوالحسن مصری -

حریت - ترجمان عربی ترجمہ بطور اصل کے اسکے

نئے فارسی ترجمہ موجود تھا اور اردو ترجمہ بصورت

در طبع طبع ہر کی طرف سے اضافہ ہوا - تاکہ اردو و عربی

مقابل سے سفین ہوں -

فقہ فارسی

نمایہ جہاں پر اصل عربی اور محکمات میں ترجمہ فارسی

مع شرح از علماء کلمتہ جہد سے متداول ہر

در جلد کامل -

مع ترجمہ سادات - از مولانا عبدالحمید دہلوی سرودہ -

نمایہ جہاں پر اصل عربی اور محکمات میں ترجمہ فارسی

مع ترجمہ سادات - از مولانا عبدالحمید دہلوی سرودہ -

ہزار مسئلہ شام مفت رسالہ (۱) ہزار مسئلہ (۲) مسائل (۳)
 (۴) صدوی مسئلہ (۵) مساجات بدرگاہ پارتیہ اسے
 (۶) حلیہ شریف (۷) نور نامہ (۸) چہل مسائل مولفہ
 مولوی عبدالمدین عبدالسلام
 شرح محمدی متلیم مسائل فقہیہ از محمد خان قندھاری
 تنبیہ القافلین - مسائل دینیہ -
 حیرت الفقہ - مسائل مشکلہ از مولوی ابراہیم حسین بگلوری
 جواب السائلین - بطور استفانہ -
 کفر الدقائق - سی بہتہ العجم - از دو ترجمہ از مولوی محمد سلطان
 چہل مسائل فقہ - از مولوی ابراہیم حسین بگلوری -
 اشرف المسائل - از مولوی اشرف علیخان -
 رسالہ پنجہز و تکفین میت - از محمد مر

فقہ عسری

الہام الکلام - شرح مختصر وقایہ از عبدالمدین محمد حروف
 بر جندی - شرح مختصر وقایہ مولانا عبدالعلی بر جندی معتر شح
 حاج الزموز - شرح مختصر وقایہ از ملا شمس محمد فستانی متداول -
 فتح القدیر بین خطا شعبین اور شرح خطا شعلیق بین کل در چلہ
 از امام کمال الدین بن الہام نہایت مستند و با عظمت
 شرح مشہور و معروف اور آخرین تکملہ زین الدین آفندی
 شرح الیاس - شرح مختصر وقایہ - از شیخ محمود بن الیاس
 علینی - یعنی بنایہ شریعت ہدایہ از قاضی القضاۃ بدر الدین
 مینسانی معروف بہ معنی نہایت مستند کامل شرح چہ جلدات ضخیم -
 ہدایہ - حاشیہ جدید نہایت عمدہ و روانہ و فوائد بخش مولوی
 محمد حسن مہجلی مرحوم ہر چار جلد کامل دو جلدات میں
 (جلد اول) دو جلدین اولین عبادات -

در مجلد دوم (دو جلدین آخرین معاملات
 در المصارف شرح تفسیر الالبصار - مختصر منہج از علامہ غلام الدین
 حاکمی معروف متداول ہر چار جلدات کامل -
 فتاویٰ عالمگیری - ہر چار جلد کامل در سہ جلد -
 ہدایہ مع الکفایہ - از سید جلال کمرلانی نہایت مستند
 شرح مشہور معروف حامل اللہ -
 اسلک جلدات اربعہ میں سہ جلد اول و دوم تا کتا البکاح
 و جلد سوم و چارم تا آخر کتاب -
 فتاویٰ قاضیخان مع سرحدیہ - از امام قاضی حسن بن منصور
 قاضیخان مستند معروف متداول دو جلد کامل -
 شرح وقایہ - از امام صدر الشریعہ جلی قلم مع کامل شرح
 ذخیرۃ العقبی ابن حنیبل جلی داخل درس لفظ کلان
 شرح وقایہ خود - مع دائرہ ہندیہ متوسط قلم -
 ذخیرۃ العقبی - حاشیہ شرح وقایہ از یوسف بن حنیبل
 چلی متداول معروف -

اشیاء و المناظر شرح محمدی معروف مستند متداول
 داتا مشہد - از بیوع تاد و صایا بدشتی جدید -
 اکثر الدقائق - بخشی متداول درسی کتاب -
 استحصال الحقائق - شرح اکثر الدقائق مشہور متداول -
 علینی شرح اکثر الدقائق - بحث مستند معروف و متداول و جلد
 میں یعنی جلدین اولین عبادات میں و جلدین آخرین معاملات میں
 مختصر وقایہ بخشی - از امام صدر الشریعہ درسی متداول -
 عمدۃ البصائر - فی مسائل الریاضۃ از مولوی زب الی مرحوم
 قدور محمدی بخشی - از امام ابوالحسن درسی متداول -